

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

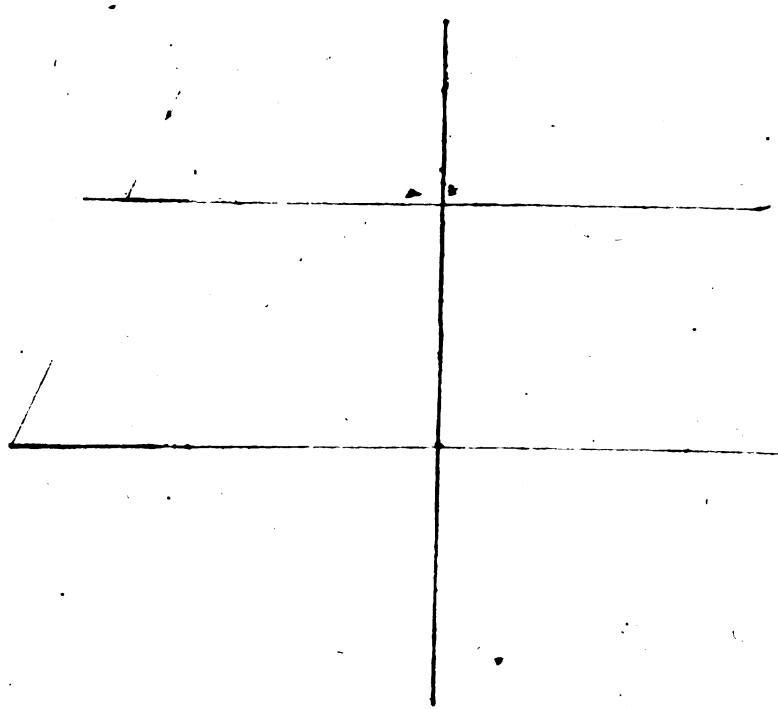
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

XIII - 1 60

Arct 5

Am

Nº DER
2072

Handwritten text, possibly a signature or date, including the word "date" and a circular stamp.

152

MACHV METIS SA- racenorum principis, eius que

SVCCESSORVM VITAE, DOCTRINA, AC IPSE

ALCORAN.

Quo uelut authenico legum diuinarum codice Agareni & Turcae, alijsq; CHR IST O aduersantes populi reguntur. quæ ante annos CCCC, uir multis nominibus, Diui quoq; Bernardi testimonio, clarissimus, D. Petrus Abbas Cluniacensis, per uiros eruditos, ad fidei Christianæ ac sanctæ matris Ecclesiæ propugnationem, ex Arabica lingua in Latinam transferri curauit.

His adiunctæ sunt CONFVTATIONES multorū, & quidem probatis. authorum, Arabum, Græcorum, & Latinorū, unā cum doctiss. uiri PHILIPPI MELANCHTHONIS præmonitione. Quibus uelut instructissima fidei Catholicæ propugnatorum acie, peruersa dogmata & tota superstitio Machumetica profligantur.

Adiuncti sunt etiam De Turcarum, siue Sarracenorum (qui non tam sectatores Machumeticæ uæsanæ, quàm uindices & propugnatores, nominisq; Christiani acerrimos hostes, aliquot iam seculis præstiterunt) origine, ac rebus gestis, à DCCCC annis ad nostra usq; tempora, Libelli alii quot lectu dignissimi.

Quorum omnium Catalogum uersa cuiusq; tomii prima pagina reperies.

Hæc omnia in unum uolumen redacta sunt, opera & studio THEODORI BIBLIANDRI, Ecclesiæ Tigurinae ministri, qui collatis etiam exemplaribus Latinis & Arab. Alcorani textum emendauit, & marginibus apposuit Annotationes, quibus doctrina Machumeticæ absurditas, contradictiones, origines errorum, diuinaq; scripturæ deprauationes, atq; alia id genus indicantur. Quæ quidem in lucem edidit ad gloriam Domini IESV CHRISTI, & multiplicem Ecclesiæ utilitatem, aduersus Satanam principem tenebrarum, eiusq; nuncium Antichristum: quem oportet manifestari, & confici spiritu oris CHRISTI Seruatore nostris.

Par sit fortuna labori

ANNO SALVTIS HV MANÆ,
M. D. L. Mense Martio.

29-14 m

CATALOGVS EORVM QVAE HOC

primo Tomo continentur.

- PHILIPPI** Melanchthonis ad Alcorani lectorem Praemonitio.
Apologia p editione Alcorani ad Reuerēdiſſimos patres ac dominos Epiſcopos & doctores Eccleſiarū **CHRISTI**, Theodoro Bibliandro authore.
Epistola D. Petri Abbatis Cluniacensis ad D. Bernhardū Claraualis Abbatē, de trāſlatione Alcorani, ſiue Saracenorū legis, ex Arabico in Latīnum.
Summula quædam brevis contra hæreſes & ſectam diabolicæ fraudis Saracenorum, ſiue Iſmahelitarum.
Prefatio Roberti Retenensis Angli ad D. Petrum Abbatem Cluniacensem, de Alcorani uerſione.
Codex authenticus doctrinæ Machumeticæ, ex Arabico uerſus per eundem Robertum Retenensem, & Hermannum Dalmatam.
Doctrina Machumetis ſummatim comprehenſa, quæ apud Saracenos magnæ authoritatis eſt, ab eodem Hermanno ex Arabico tranſlata.
De generatione Mahumet, & nutritura eius, eodem Hermanno Dalmata in terprete.
Chronica mendosa & ridiculoſa Saracenorum, de uita Mahumetis & ſucceſſorum eius, eodem interprete.
Annotationes eruditi cuiuſdam & recentioris ſcriptoris, quæ in Alcorani manuſcripti marginibus adiectæ fuerant, unâ cum aliquot capitum argumentis & cenſuris, item uaria diuerſorum exemplarium lectione.

PHILIPPI MELANCHTHON

NIS PRÆMONITIO

ad Lectorem.

NITIO admonendus est lector Christianus, contra Mahometi furores, præmunitionem hanc piam & salutarem tenendā esse. Ecclesia Christi profitetur doctrinam traditam per primos patres, prophetas, filiū Dei et apostolos. Hæc & prima est, & consentiens, et confirmata resurrectione mortuorū, & alijs inusitatis euentibus, quos imitari diabolica potentia nō potest. Agnoscimus igitur Ecclesiæ doctrinam esse à Deo æterno cōditore omnium rerum traditam, & sine hoc uerbo nullas religiones recipiendas esse. Porro Mahometus palām fatetur, se prophetarum & apostolorum scripta abijcere, ac prorsus gignere aliud doctrinæ genus. Quare hæc recentes fabulæ Mahometi nihilo plus mouere aut turbare Christianos possunt, quā ueteres furores Aegyptij, qui boues, feles, serpentes, tanquā numina colebant, et ab eis auxilium petebant.

Has superstitiones nihil dubiū est, fuisse multo recentiores, quā uocem diuinam traditā Nohæ & eius filijs. Semper igitur nobis, qui scimus hoc uerbum per prophetas, Christum, et apostolos traditum, uerè primum & diuinum esse, tenenda est regula, Nullas religiones sine hoc uerbo recipiendas esse. Vt abominamur Aegyptias superstitiones, Corybantum tympana, aut baccharum utulatus: sic Mahometi deliria abominanda sunt, quia pariter sunt extra prophetarum & apostolorum uerbum ac doctrinam. Nam Ecclesia uera Dei extructa est super uerbum prophetarū & apostolorum: nec ullus usquam Dei populus cogitandus est, qui non amplectitur, nec audit prophetarum & apostolorum scripta.

Hac sententia, quæ est uerissima et certissima, primū præmuniendi sunt animi contra furores Mahometi. Deinde eruditus conferre doctrinarū genera potest. Quid aliud dicit Mahometus, quā quod ethnice religiones tradebāt? Nihil adfirmat de remissione peccatorum, euomit blasphemias in filium Dei, non docet quid sit peccatum, non monstrat causas humanarum calamitatum, nihil potest dicere de uera inuocatione in fide: denique eam doctrinam quæ propria est Euangelij, totam abijcit. Ideo facile potest intelligi, & pugnare Mahometum cum prima doctrina tradita per prophetas & apostolos, & tantum particulam doctrinæ rationis humane de lege, seu de mo-

ribus retinere, in qua ipsa tamen multa insunt foeda, & ad barbaras illas nationes coniungendas accommodata, inter quas primum exarsit hoc incendium.

Nominatim profitetur se hostem esse ijs populis qui inuocant filium Dei, et amplectuntur prophetarum et apostolorum scripta: et his populis hanc ipsam ob causam solam iubet inferri bella. Cōstituit igitur aeternum latrocinium, & parricidia. Deinde coniugium prorsus abolet: nam Mahometus concedit duci, & abijci, & abiectas reuocari in thalamum, quot quisque uult priuato arbitrio. Hæc longè dissident etiam à Moise, qui non concedit priuato arbitrio abijci uxorem, nec reuocari eam cum qua factum est diuortium. Quid quòd nefarias libidines concedit, propter quas Deus non tantum quisque urbes, sed etiam sæpe totas gentes deleuit.

Est igitur Mahometi secta cōfusio quædam ex blasphemijs, latrocinijs, & flagitijs libidinibus conflata. Hæ sunt manifestæ notæ diaboli, quæ deterrere homines debent, etiam si propter regni potentiam uictorias, & successuum magnitudinem leuia ingenia minus abhorrent à tanta impietate. Sed Christianos scire oportet, Ecclesiam in hac subiectam esse cruci, & sæpe imperia fuisse penes impias gentes.

Tertiò & hoc utile est prijs, quærere ex ipsis prophetis & apostolis testimonia. Prædicunt post Euangelij propagationem Mahometi errores, eosque damnât. Nihil dubito, Daniele concionari de regno Mahometico, cum de paruulo cornu uaticinatur: quod inquit bellum inferre sanctis, & præualere eis, & loqui sermones contra excelsum.

Non frustra hæc præmonstrauit Deus ante Mahometum annis amplius mille. ac de Mahometo dici, indeliquet, quia post Romani Imperij inclinationem in Oriente, primum extulit caput Mahometi factio, prima subitis successibus regnum peperit, quod cæteris potentia antecelluit. Concionatur autem Daniel de regno, quod collabente Monarchia in oriente grassaturum erat, & quidem nouas blasphemias contra Deum armis propagaturum. Vides igitur pie lector, clara uoce Dei damnatos esse Mahometi errores ac regnum.

Et si autem liber Mahometi adeò refertus est prodigiosis fabulis, ut sani facile deprehendant autorem diabolum, qui talibus sannis deridet Deum & homines: tamen hæc lectorem præmonui, ut si quid fortassis alicubi minus scurriliter dici uidetur, tamē sciamus totum hoc poema nihilo plus ad nos pertinere, quam Ægyptiorum portenta, qui feles & serpentes inuocabant.

Illud postremò cogitandum est, quanta sit ira Dei, qui propter impietatem hominum sinit grassari hanc teterrimam pestem, & uerè
subijcit

P R A E M O N I T I O.

subijcit orbem terrarum regi pessimo. Hanc iram pñ deplorēt, & sua poenitentia & precibus lenire studeant. Ecclesia iam multis seculis partim Mahometica peste, partim idololatria pontificis Romani uastata & attenuata est, quæ ne penitus extingueretur, accendit Deus iterum Euangelij lucem, ut aliqui liberentur ab æterna ira. Sed erit circa mundi finem, qui instat, exigua Ecclesia. Ideo oremus Deum, ut potentiam diaboli grassantis in impijs imperijs compescat, & finem blasphemiarum, idololatriæ, & aliorum malorum faciat, & nomen suum glorificet, ac liberet Ecclesiam suam ab omnibus malis. Amen.

C H R I S T I A N O L E C T O R I T H E O D O R V S
Bibliander S.

Epiphanus ille Cyprus episcopus, quem diuus Hieronymus, & alij patres ecclesiastici tantopere predicant nomine sanctitatis eximia, & eruditionis, in proœmio librorum de heresibus ualde probat scriptorum diligentiam, qui bestiarum & serpentum formas & naturas, plantarumq; uim pariter noxiam et salutarem literis prodiderunt: ut qui generi humano maximum beneficium contulerint. Siquidem homines indicata uenena rectius cauere possunt, & si qui iam infecti sunt uel afflatu, uel morsu, uel deniq; aspectu noxiarum bestiarum, sanari possunt, indicatis remedijs, quibus uenenum acceptum expellitur. Eosq; uiros preclaros Epiphanius noster se imitatum esse dicit, perscribendo falsas & pestiferas opinionones, turpiaq; facta heresum, quæ à condito mundo ad sua usq; tempora extiterunt. Quæ quidem unica ratio & exemplum doctissimi pariter & sanctissimi episcopi abunde defenderent, uel potius commendarent æquis iudicibus hoc uolumen, quo mortifera uenena draconis istius magni et rubentis sanguine humano, quæ per Machumetæ infudit miseris mortalibus, fide optima indicatur: simulq; præbentur alexipharmaca, quæ uenenum repellant, aut levis presentem opem ferant, cooperante gratia Domini Dei, qui nult omnes saluos fieri, & ad cognitionem ueritatis peruenire. Verum quia uaria sunt hominum iudicia, & alium aliud mouet, ut alterius consilium aut factum probet uel improbet, Apologia pleniori tum reuerendis dominis et patribus episcopis atq; doctoribus, tum pijs omnib; huius editionis rationes reddidi, paratus etiã uberius atq; prolixius satisfacere, si quis à me postulet. Quancquã Christiane lector nō dubito quin diligenter Apologia nostra perlacta, non obscure sis intellecturus, me nulla prauitate animi ad hoc opus adductum, sed rationes maximas secutum esse: Nimirum ut satanæ & antichristi astus atq; fraudes detectæ melius caueri possint, animiq; Christianorum confirmetur in fide Catholica, & excitentur ad grauiter inuigilandum saluti suæ hoc nouiss. & periculissimo tempore. utq; homines Christo consecrati, certatim incumbant ad oppugnandum antichristum, idq; legitime, suasq; facultates conferant omnes ad ornandam & amplificandam Christi ecclesiam, cui nos totos debemus. Deniq; ut summa ope decoretur nomen Iesu Christi Domini dei & seruatoris nostri, qui habet nomen scriptum in uestimento & femore suo, Rex regum & dominus dominantium: qui percutiet terram uirga oris sui, & spiritu labiorum suorum interficiet impium. Amen. Vale amice lector. Ex Tiguro, xx. die Ianuarij.

Anno salutis nostræ reparatæ MDXLIII.

AD REVERENDISSIMOS PATRES

AC DOMINOS EPISCOPOS ET DOCTORES

ecclesiarum CHRISTI Apologia
pro editione Alcorani:

THEODORO BIBLIANDRO AVTHORE.

VVM doctrina Machumetis, quæ nongentis circiter annis maximâ habitati orbis partē occupavit, atq; depasta est uelut cancer, nō edatur in publicū ipsa sola, uerū cū acie ualidissima scriptorū, qui nō tam cōfutant eā & refellunt, quā iugulāt atq; conficiūt: Spero nemini religionis Christianæ studio, & erudito, & cordato uiro displicere factū. Potiusq; typographi studiū & operam fauore prosequenda, qui nō sine impensis pecuniarū & labore hos libros inquisiuit, & contraxit, ut in cōmunē usum studiosorū uenirēt, iudicatuos, quā ut ulla culpa hic deprecanda sit. Sed quia tam indocti & mali, quā docti et integri homines censurā sibi literariam sumunt, multisq; ingens est studiū omnia omniū facta carpēdi & calumniandi: existimaui huius editionis rationem, cuius me fateor magna ex parte authorem, esse reddendam apud uos religionis Christianæ Antistites: quorum præcipuē interest, sanam pietatis doctrinam conseruare, et latissimē diffundere: noxijs autem ratione ac ordine obistere.

Primoq; ostendam, etsi Machumetanæ doctrinæ codex, quem Arabes uocant Alcoran, eiusq; lectorum libri plurima contineant falsa, impia, blasphema, non tamen propterea non legendos esse, neq; publicationem eorum librorum labefactare Ecclesiā. Deinde indicabo, cognitionem doctrinæ & rerum gestarum factionis Machumeticæ, multiplicem utilitatem asserre Christianis hominibus, præsertim nostra tempestate.

Nam si nihil esset legendū, nisi ab omni mēdacio & corruptela impietatis remotū, & diuinę scripturę per omnia quadrans, pessimē facerent homines Christiani, qui gentiliū philosophorū et poetarū libros toties transcribūt, & in priuatis atq; publicis Ecclesiarū bibliothecis reponunt, eosq; studiose legūt, et pueris in scholis interpretant: qui certē nō minorē cōtinent, docentq; impietatē, si quis illis magistris uti uelit, quā Alcoran Machumeticus. Nā uel Deū prorsus negant, quē natura ipsa cunctis hominib. esse demonstrat, uel in ea re hæsitant, uel plures deos adeoq; innumeros fabricātur. Et quib. numen atq; diuinitatem affingūt, eisdem attribuunt nō dico probis hominibus indigna, sed in nullo uilissimo homuncione ferēda in ciuitate bene instituta. Ut interim taceam, quod plerique corporum resurrectionem, animęq; immortalitatem & præmia bonorum, & supplicia malorum æterna post hanc uitam negant & irrident. Quæ persuasio ubi mentem hominis occupauit, tā longē ab omni officio & humanitate abducit, ut nulla fera, nulla uenenatissima bestia sæuior & nocentior existat, quā homo homini. Quæ omnia quātumuis impius Machumet oppugnat. Ut taceam lasciuia quorundā poetarum & obscenitatem, qua uelut dulcedine cōdiri aiunt sua carmina. Ut alia multa huius generis præteream. Vnde quidam graues uiri non dubitarunt lasciuos poetas appellare tibias cacodæmonis, ut q̄s ipse inspirans, per illos conetur letifera cōmenta ingerere hominibus, Tertullianus quoq; pri-

mi

mi ordinis theologus, philosophos uocat hæreticorū patriarchas. Horū tamen libri chalcographia propagant, & euoluunt, & iuuentuti pponunt in scholis ita recepto more, ut si quis reprehendat, p̄tinus audiat cōuiciū a sinī. Vtq; legantur philosophi, & poetæ, & alij scriptores ethnicorū, Augustinus Balilius, Hieronymus, Beda, & alij summi theologi nō modò permittūt, uerum etiā suadent ac hortantur: idq; nō solū ad facultatem Latini aut Græci sermonis cōparandā, sed etiā ut superstitiones & prauæ op̄niones ethnicorum cognitæ alijs indicētur, quo cauere possint: & ut arma præparent aduersum hostes ad pugnā, si quādo cum eis congregiendū sit. Adhęc, ut quæcūq; uera, & bona & recta reperiuntur in eorū scriptis, ea tanq; iniquis possessoribus erepta, ecclesiæ uendicētur. Quum igitur in libro Sarracenicæ legis nō plura extēt falsa & impia dogmata, quā in ethnicorū scriptis: quæ usu p̄p̄e quotidiano teruntur manib. Christianorū, nec minorē utilitatem eius lectio quā istorū potest asferre pio & prudenti lectori, de quo plura dicent idoneis in locis, spero, Doctis. atq; religiosis. uiri, dominicq; & patres uenerandi, uos minime improbaturos esse Alcorani editionem, præsertim cum tot scriptores ei adiuncti sint, qui omnes errores detegant ac refellant. Confido etiā, uiri prudentes, facili uos intellecturos, eos qui nos criminantur propterea quòd edidimus, aut ut Alcoran ederetur operam dedimus, priuatis affectibus agitari magis, quā studio Ecclesiæ, quod prætexit.

Deinde, quis uel mediocrem peritiā Iudaicarū rerum cōsecutus ignorat, eos maximo flagrare odio in Christū, & eius Ecclesiā? quorū libri plenissimi sunt uanitate atq; mendacijs, superstitione, impijs dogmatib. & blasphemia. Nam trinitatis mysteriū, & CHRISTI IESU diuinitatē pernegant cū Turcis, quodq; per mortē ipsius unica uia sit ad æternā felicitatē, ut extremā insaniam & blasphemiam detestant. præterea cōceptū ex spiritu sancto, & natū ex integerrima uirgine, uelis et eqs oppugnāt: omniq; genere cōuiciorū Dominū glorię, & Seruatorē totius mūdi petūt. Quū tamē Machumet Mariæ uirginitatē, & cōcepisse ex spiritu sancto, nō semel adstruat: Christūq; magnis laudibus euehat, quāq; ut summū prophetā, nō autē ut Deū. Nā qd Iudei armis & uiolentia superstitionē suā nō obtrudūt alijs, neq; bella gerūt atrocía cum populo Christiano, in causa est imbecillitas eorū. Nā quotidianæ execrationes nominis Christiani per synagogas, & facta quæ aliquoties deprehenduntur, satis arguunt, si dent pares uolūtati suæ uires, facturos, quod olim duce Barchosba fecerūt in Christianos, aliquot milibus crudelissimē interfectis. Atqui Thalmud eorū, quo doctrina uniuersa Iudeorū Christianæ doctrinæ in plerisq; aduersa cōtinet, alijsq; libri Iudæorū ex eadē lacuna mēdaciōrū & impietatis aspersi, à Christianis in ciuitatib. Christianorū excudunt, & inter Christianos diuēdūt. Nec quisq; sanī iudicij homo uituperat eorū studiū, sed potius laudat, ut benemeritos de rep. Christiana: quorū opera sit effectū, ut op̄niōes, & peruersa dogmata improborū hostiū fidei Christianæ exactē cognosci possint. Hieronymus q; et Paulus Burgēlis, & Nicolaus de Lyra passim in cōmētarijs sacre scripturę Iudeorū deliramēta inserūt. Nec desunt, qui iustis libris populo Christiano exponunt Iudæorū peruersam doctrinā atq; superstitionem, uelut Tertullianus, Augustinus et Chrysostomus in homelijs cōtra Iudæos. Nō dubito igit, Antistites religiōis Christianæ, uos omnesq; nō liuore atq; alijs affectibus malis occupatos, multo magis p̄baturus editionē Alcorani, quā Iudaici Thalmud: ut ex Machumetis codice authenticō, nō ex particulis hinc inde decerptis, penitissimē iudicari possit de hostiū

nostræ religionis superstitione, omnibusq; institutis eorum etiam politicis.

Ad hæc libri curiosarū artū & superstitionarum, ut genethliacorum & astrologorum diuinantium, nec non artes chiromantiæ et pyromantiæ, & eius generis aliarū, illæ etiam quæ cōmercium aliquod habent cum maligno spiritu: quas exercere nō modò legib. diuinis, uerum etiam Cæsarium et pontificum uetitum est: per chalcographiam diuulgatæ extant, ac leguntur. Diuus quoq; Augustinus in libris De doctrina Christiana, minimè perniciosum aut inuile censet, euoluere libros curiosarū & superstitionarū artium, sed eo qui futurus sit bonus theologus planè dignū. Aliquot etiā theologiæ doctores & inquisitores hæreticæ prauitatis, ludificationes Satanæ, atq; maleficarū actiones impias & turpes, quantū peruestigatione acriter cognoscere potuerūt, cōscriptas inuulgarunt, approbantib. illud episcopis. Quorū omnium libri à typographis impressi distrahunt, et à studiosis leguntur, neq; sine magno fructu. Siquidem inde cognosci possunt Satanæ cogitationes & astus, hominumq; enormis perversitas, qui se à Deo et uerbo ipsius, Ecclesiæq; sanctæ cōmunionē auertētes, maligno spiritui mācipati sunt. Quod nā igit periculū, quā ruīnam Ecclesiæ molitur editio Alcorani: aut q̄modo labefaciāt temp. Christianā? Quū uiri prudētes, & religiōis Christianæ uindictes edendo in publicū libros de superstitionib. & maleficijs, & diabolicis operationib. atq; technis uarijs, tollere pericula uoluerint, & labes atq; dāna phibere à populo Domini.

Præterea ex instituto est omniū artū, non modò nouisse uirtutes, & quid rectè atq; ad finem propositum accommodè fiat, uerū etiā uitia: & tam dare præcepta quid uitādum sit, quā quid agendū, adductis interim exēplis eorum etiam qui cōtra leges artis uel egerunt, uel locuti sunt. Idq; ut est in grammaticis, dialecticis, rhetoricis, ethicis, in medicina, in re militari obseruatū: ita in theologia obseruatu maximè necessariū est. Et imperfecta prorsus uidet scientiæ diuinæ tractatio, nisi iuxta sermo fiat de institutis Dei, & cōmentis atq; uersutia diaboli: de Christo & antichristo: de orthodoxis dogmatib. & hæreticorum uanissimis & profanis opinionib. de uera & falsa religione: de uirtutib. & uitijs: de bonis & malis operib. de probis hominib. & filijs Dei, itemq; de perditis mancipijs diaboli. Vnde in prophetarum sermonib. & apostolorū scriptis, propemodum plura dicuntur aduersum peregrinos & impios cultus, quā de legitimo & uero cultu Dei. Neq; modò præsentis tēporis impiorū hominū partus editos, hoc est, falsas doctrinas, perversas religiones & pessimas actiones attingunt, uerum etiam præterita repetūt, & de futuris præmonent. Quemadmodū Esaias in sermone, qui continetur à quadragesimo capite usq; ad quinquagesimum caput, totam Babyloniorum religionem, et deos facticios, & cultus, & persuasiones impias de suis dijs, graphicè depingit, ac populo Iuda proponit ante centū annos, quā abducant in Babylonem. Simulq; rationes apponit, quib. olim confirmantur in uera unius Dei religione, & nō deficiant ad Babylonicā superstitionem. Paulus quoq; præmonens de nouissimis tēporib. 1. epist. ad Timoth. cap. 4. ait: Spiritus autem manifestè dicit, quia in nouissimis temporib. discedent quidam à fide, attendentes spiritib. erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam cōscientiam, prohibentium nubere, abstinere à cibis, quos deus creauit ad percipiendū cū gratiarū actione fidelib. & his qui cognouerunt ueritatem. Et Petrus 2. epist. cap. 3. inquit: quod uenient in nouissimis diebus illusores, iuxta proprias cōcupiscentias ambulantes, dicentes: Vbi est pmissio, aut aduentus eius? Ex quo enim patres

patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creaturæ. Servator etiã in Euãgelio docet, in nouissimis temporib. surrecturos multos pseudopphetas, qui doctrinam Christianam peruertāt, indicātes Christum in diuersis locis, ubi minimè reperitur: foreq; tēpora plena proditiōib. perfidia, crudelitāte, quæ inter cōiunctissimos homines grassentur etiã: hominesq; uicturos secure, deditos crapulæ & ebrietati. Quæ omnia cernimus euenisse. Et tamē qui talia faciūt, & tradūt, uel potius obtrudunt alijs, soluti ab omni religione & metu iudiciij diuini, adeò non acceperūt suā impietatem ex apostolorū & Christi doctrina, ut modis omnib. quærant eos perdere, qui redarguunt eorum doctrinam, & perditam uitam per apostolicā doctrinam. Hec quum ita se habeāt, perlecto semel & iterū Alcorano, existimaui rem theologiæ tractatoribus gratā, & Ecclesiæ salutarē fore, si Machumetis doctrina & res gestæ eiusq; sectatorum ederent in lucem hac tēpestāte, qua Christianæ res & Machumetanorum Turcarum, bellis & infestationib. & captiuitatibus, & fœderibus maximè colliduntur inter se. Et typographū Ioannē Oporinum, amicū singularem, hortatus sum ut excuderet, pollicens omnem meam operā, quā & pro uirili præstiti. Nec uideo ullam rationem idoneam, cur debeat consilium factumq; nostrum improbari.

Porro q̄s nescit, quāta sit utilitas historiæ, quæ prudētiā & facultatē affert iudicādi de omnib. uitæ humanę partibus: à quot hominib. eruditis euecta est usq; ad cœlū sūmis laudibus? Quis literarū & sapiētiae cupidus nō ea delectat, & historiæ lectioni bonā uitæ partē nō impēdit? Nec est quisq; historię scriptor tā indoctus, aut infans, modò ueritatis explicāde studiū prę se ferat, qui nō aliquē fructū lectorib. afferat. Est autē historiæ, & quidē ecclesiasticę pars, expositio doctrinę et aliarū rerū Machumetis. Vt liquidē perspici queat, quo authore, qua occasiōe quib. rationib. et genere doctrinæ Arabes primū, apud q̄s olim florētiss. fuerūt ecclesię Christi, deinde tot populi Christiani abducti sint ab Ecclesię catholicę cōmercio, et in acerrimos hostes cōuersi. De quib. nōnulla in nostrorū hominū scriptis legi, quę paulo aliter et p̄babilius narrant in Arabū libris. Quod si quem offendit, q̄d Machumetica scripta plus mali q̄ boni cōtinēt, is cogitet ingenij humani prauitatē, & magistrū mēdaciorū et omnis mali naturā. Vnde fit, ut omnis rerū gestarū expositio lōgē plus mali q̄ boni exhibeat. Cōmemorat ne historia nō tātū extera, uerū etiã ecclesiastica, & si fas est diuina cōiungere humanis, adde q̄q; diuinā, tātū angelos aut s̄ctos homines, & pietatē, uerūq; et rectū Dei cultū, et honestas actiōes, utq; semel dicā, ea dūtaxat quę p̄bada, quæ imitāda, quæ tenēda sūt? An nō potius bona historiarū pars loquit de prauis hominib. & facinorosis, de lurconib. tyrānis, latronibus, superstitionis, aut etiã extremē impijs? An nō crebra mētio sit superstitionū, p̄fanę culturę numinis, factionū, seditionū, bellorū immaniū, latrociniorū, ueneficij, parricidiorū, luxus, stuprorū, adulterij, incestus, luxuriationis nefandæ, fraudū, furtorū, peculatus, sacrilegiorū, perfidię, p̄ditionū? Qui hæc nō legi uelit in populo Christiano, eijciat extra limina ecclesiæ historiam uniuersam ethnicorū & ecclesiasticam oportet, oportet ut deleat magnam partem sacræ sanctæq; historiæ, ut Dei uerbo uim inferat, ut diuinæ sapientiæ cōsilia reprehēdat damnetq;. Siquidē Deus sapientiss. beneuolentissimus & sanctiss. qui nō uult iniquitatem, cuius uoluntas est sanctificatio nostra talē narrationē suo populo tradidit, eamq; legi & cognosci uult, nō ut iniusta, turpia, immoderata, impia discant & patrentur, sed ut homines præmoniti caueant, abhorreant, detestentur. Quare mihi uidentur

dentur uel de Mahometicis scriptis, quæ hoc uolumine continentur, non probè iudicasse, uel affectu quopiam priuato moueri, qui hanc Saracenicæ historiæ editionem intiquè ferunt, & uituperant

Non sic egerunt ueteres illi nūquam satis laudati ecclesiarū præsules, qui errores et impia dogmata, et hereticorū doctrīnas, quas uelut arcanis. mystēria conabant apud se occultare, haudquāquā latere passi sunt. Ac censuerūt impiæ doctrīnæ confutationem et iugulationē esse, uel ē latebris in lucē protrahi, & in Christiani populi iudiciū adduci. Nihil enim est infirmius mēdacio, ubi ad lucernā diuinæ ueritatis cōsideratur. Quem enim mediocriter doctū in Euangelio & lege Domini, uel tantillū moueāt omnes Mahumetis rationes languide & elumbes, quib. nititur adstruere Christū nō esse Deū, si unū in fasciculū colligātur? Deus (inquit) unus est. ergo nō pater, & filius: essent enim plures. Si pater & filius essent, et p̄inde plures dei, schisma cōsequerēt, & factiones in cœlo: igitur Deus nō habet filiū. Deus nullius indiget, ac per se potuit omnia creare, omnia gubernare: igitur nō genuit filiū. Nefas est in Deo cogitare membra & actionem generandi: igitur non genuit filiū. Christus & mater ipsius comederūt ut ceteri homines: igitur nō est Deus. Docuit, Adorate Deum & dominū meum: quare ipse, nō est Deus, qui Deum adorauit. Quæ inq̄ istæ frivole argutationes mouerēt: uel quis piorū ex diuina scriptura non statim solueret? Vnde Mahometistę à disputationib. & doctrīnæ suæ discussione abhorrēt, premoniti etiā à suo doctore callidissimo: qui facillē præuidit suam doctrīnā cōsistere non posse, si ad normam ueritatis exigatur. Celant etiā Machumetani libros suos, quantū possunt, ne ueniant in manus hominū diuersæ religionis. Verūm ne quis opinetur me ista fingere, apponā uerba eius uiri docti et religiosi, qui anno salutis M C C C C L I Forraliciū fidei scripsit in Hispania, ubi mores & cōsuetudinem Sarracenorū ignorare non potuit. Sūt autē hæc uerba in libro quarto, cōsideratione tertiā, de fatuitatib. & fabulosis legis Machometi: Literati & magni sapientes inter Saracenos nō adhibent fidem, sed fictionem doctrīnæ aduertunt in prædicto libro. Cuius sunt duo signa. Primum, quod renuunt disputare cū alijs sapiētib. publicè. Secundū, quod nolunt adduci Alcoranū in publicū: et dolent uehementissimè, cū ab alijs legitur: & nullo modo uellent, quod in linguas alias et literas transferretur. Hæc ille. Quapropter qui editioni Alcorani obtreçant, et nos qui operam ea in re nauauimus, traducunt, & falsis criminibus apud uiros bonos nituntur inuisos reddere, nihil adhuc amplius uel studiū uel operæ contulerunt in Ecclesiā CHRISTI, quàm ipsimet sectatores Mahumetis. Apud quos fortassis inire gratiam uolunt isto beneficio.

Sed operæ precium uidetur huc apponere aliquas maiorū sententias, et facta, ut planius cerni possit, Alcoranū nō ulla temeritate, aut proposito ledendi Ecclesiam hoc tēpore uulgarī: sed præmeditata ratione, et exemplo præstātiſsimorum hominum in Ecclesia. Prius tamē constituendū est, quo genere doctrinarū Alcoran cōtineatur. Romana ecclesia per libros pontificij iuris, & in litania Parasceues, separat ab hæreticis Saracenos, sicut & Iudeos, et paganos. Epiphanius autem in opere De hæresib. Iudæorum sectas, phariseos, saduceos, herodianos, et reliquos: itemq̄ sectas gētilis philosophiæ, ut pote Stoicos, academicos, epicureos, & ceteros uno genere hæreticorū cōplectitur tanquam partes. Qua ratione Alcoranū inter doctrīnas hæreticas rectissimè cōstituemus: præsertim cū eius peruersa dogmata reperiant ab alijs ante ipsum hæreticis iactata esse. Ex definitiōe quoq̄ Augustini, Machumet heretici

siarcha

harcha iudicari debet eiusq; doctrina hæretica. Est autē Aurelij Augustini definitio eiusmodi ex libro de Utilitate credēdi, quę ponit in Decreto causa xxiij. quæstione iij. Hæreticus est, qui alicuius temporalis commodi, & maxime uanę glorię, principatusq; sui gratia, falsas ac nouas opiniones uel gignit, uel sequitur. Quę omnia in Machumete ita sunt nota, ut indicio non egeant. Quare iam exempla maiorum aliqua perstringam.

Ireneus episcopus Lugdunensis, & martyr CHRISTI, uicinus apostolorū temporib. omnium hæresum ab ascensione Domini usq; ad sua tempora traditiones diligentissime cōscriptas, posteritati Christianę tradidit. Idemq; in præfatione primi libri eius operis istā rationē reddit: Igit̃ ne fortē et cū nostro delicto abripiant̃ quidā, quasi oues à lupis, ignorantes eos, ppter exterius ouilis pellis superindumentum, à quib. cauere denūciauit nobis Dominus, si milia quidē nobis loquētes, dissimilia uerò sentiētes: necessarium duxi, cum legerim cōmentarios ipsorum (quemadmodū ipsi dicunt) Valētini discipulorū, quibusdā autē ipsorum & congressus, & apprehendens sententiā ipsorū, manifestare tibi dilectissime portentuosissima, & altissima mysteria eorū, quę nō omnes capiunt, quia nō omnes cerebrū habent: ut & tu cognoscens ea, omnibus ijs qui tecū sunt, manifesta facias, & præcipias eis, obseruare se à profundo insensationis, & eius quę est in Deum blasphemationis.

Post aliquot annos insecutus Tertullianus, libro cui titulus est Aduersus omnes hæreses, imitatus Ireneum, omnes hæreses explicat, à CHRISTI prædicatione usq; ad sua tempora. Docet etiam, hæreses non capere quenq;, nisi admiretur eas. Valere autem apud eos multum, qui in fide non ualent.

Dionysius Alexandrię episcopus, & Eusebij testimonio nobilissimus patrū, in septimo lib. Ecclesiasticę historię inquit: Ego tractatus hæreticorū lego, & traditiones eorū perscrutor, etiam si uidear ad horā uerbis eorū pollui. Sed multū mihi cōfert hoc ipsū, quòd ex ipsorū uerbis arguere eos possum. deniq; dū aliquis ex fratrib. & cōpresbyteris prohiberet me, ne hæretica lectione tanq; cœni alicuius foetore polluerer: uisio mihi quādā à Deo ostēditur, quę me cōfirmaret, & sermo ad me factus est, hæc mihi euidenter proloquens: Lege omnia quęcunq; in manus tuas uenerint, quia probare singula quęq; & discernere potes: quandoquidem ex initio tibi hæc causa fuit credēdi. Amplexus sum uisionem, quia & apostolicę sententię concordabat, dicenti: Omnia legite, quę bona sunt tenete.

Porro Epiphanius, episcopus in Cypro insula, doctrinę celeberrimę uir, adductus multorum piorum precibus, opus nō exiguū edidit, quo hæreses octoginta memorat, non rarò duas aut plures coniungens hæreses. Aliter numerus maior profluxisset.

Nam Philastrius episcopus Brixiensis, CLVI hæresum dogmata & profana instituta exposuit.

Post quos diuus Augustinus episcopus Hipponēsis, & doctor Ecclesię inter catholicos et orthodoxos facile princeps, et priorū diligētiā laudib. prosequitur, & ipse librū quo hæreses lxxxviij cōplexus est, edidit. Cuius sanctissimi patris uerba de utilitate quā afferunt hæreses, licet diabolus ad nocendū Ecclesię cōcitet, huc apponenda uident̃ ex cap. viij. libri De uera religione. sunt enim dignissima, quę tum in Machumetica, tum in alijs hæresibus inspiciant̃. Quoniā, inquit, uerissimū dictū est, Oportet multas hæreses esse, ut pbatī manifesti fiant inter uos: utamur etiā isto diuinę prouidentię beneficio. Ex his enim hominib. heretici fiūt, qui etiāsi essent in Ecclesia, nihilominus errant,

rent. Cum autē foris sunt, plurimū profunt, nō uerū docendo, quod nesciūt, sed ad uerū quærendū carnales, & ad uerū aperiendū spirituales catholicos excitādo. Sunt enim innumerabiles in Ecclesia sancta Deo probati uiri: sed manifesti nō sunt inter nos, quādiu imperitiā nostræ tenebris delectati dormire maluimus, quā lucem ueritatis intueri. Quapropter multi, ut diem Dei uideant, & gaudeant, per hæreticos excitantur. Utamur igitur etiam hereticis, non ut eorum approbemus errores, sed ut catholicam disciplinam aduersus eorum insidias asserentes, uigilantiōres & cautiōres simus: etiam si eos ad salutem reuocare non possumus.

Omīto morē Ecclesiæ in librorū censura, quæ quū in apocryphis nō pauca improbaret, uelut in euāgelio Nazareorū, in euāgelio Nicodemi, & alijs scriptis quæ multa olim circūferebant, hætenus dānauit & reiecit, ut in Ecclesiæ publico cœtu nō recitarētur, ut canonici & ecclesiastici libri: permitteret autem pijs & studiosis hominib. ut priuatim legerēt cū iudicio: & si quid reperirēt quod faceret ad ædificationē Ecclesiæ, id licebat etiā in ecclesia proferri, loco idoneo et tempore. Prætereo, qd Hieronymus etiā scripsit de hæresib. Augustino teste: quodq. in cōmentarijs scripturæ sanctæ passim ingerit hæreticorū dogmata, si quā scripturā interpretando corruerūt, aut ex aliquo testimonio cōuinci & redargui possunt. Prætereo alia multa, studio breuitatis. Veterū itaq. pulcherrima exēpla et magna secutus Dominus Petrus Abbas Cluniacensis, curauit magnis impēsis, ut Alcoran à Latinis legi posset, nō per hoc incommodaturus Ecclesiæ, sed rē utilissimam effecturus. Cui uirō quantū tribuerit diuus Bernhardus, qui arctissimo uinculo sanctę amicitię cōplexus est eum, tum aliæ ipsius epistolæ testantur, tum cclxxvij ad Eugenium Papam, paucis uerbis ingentem copiam uirtutum & rerum bonarum ei tribuens. Honorate uirū, inquit, ut uerē honorabile membrū in Christi corpore. uas est in honorem, ni fallor, plenum gratię & ueritatis, refertum pluribus bonis: & reliqua. Qui uir pius & eruditus, si uidisset nostra tempora, magnam haud dubiē partem opum cœnobij sui impendisset, ut nō modò singulæ bibliothecæ collegiorum, sed etiam singuli magistri ecclesiarum haberent Turcicæ legis codicem: quo melius possent homines Christianos ad uersus periculum impendens, diuino uerbo munire.

Sed non inutile fuerit etiā paucis indicare, quid Romani pontifices & cōcilia de hoc negotio decreuerint. In concilio quidem Carthaginensi decretū est, ut episcopus gentilium poetarum libros nō legat: hæreticorū autē perlegat, pro necessitate aut tēpore. Id distinctione xxxvij ponitur in decreto. Ceterū in concilio Viennēsi, quod Clemēs quintus celebrauit Anno salutis nostrę M CCC X I. de Arabicis libris, inter quos Alcoran primatum obtinet, ad hunc modum sanxit, ut est in Clementinis, De magistris, & ne aliquid exigat pro licentiā docēdi: Inter sollicitudines nostris humeris incūbentes, perpeti cura reuoluimus, ut errātes in uia ueritatis inducere, ipsosq. luciferare Deo sua nobis cooperante gratia ualeamus. Hoc est, quod profectō desideranter exquirimus: ad id nostræ mentis sedulō destinamus affectū: ac circa illud diligenti studio, uel studiosa diligētia uigilamus. Nō ambigimus autē, quin ad huiusmodi nostrū desiderium assequendū, diuinorū eloquiorū sit expositio cōgrua, ipsorūq. fidelis prædicatio admodū opportuna. Sed nec ignoramus, quin & hæc pmi noscant inaniter, uacuaq. redire, si aurib. linguā loquētis ignoratiū pferant. Ideoq. illius cuius uicē in terris licet immeriti gerimus, imitātes exēplū, q. ituros per uniuersū mūdū ad euāgelizādū apostolos, in omni

linguarum

In Basiliensi cōcilio renouatū est hoc decretum.

* pro luciferare.

linguarum genere fore uoluit eruditos: Viris catholicis noticiam linguarum habentibus, quibus utuntur infideles præcipuè, abundare sanctam affectamus Ecclesiam: qui infideles ipsos sciant & ualeant sacris institutis instruere, Christicolarumq; collegio per doctrinam Christianæ fidei ac susceptionem sacri baptismatis aggregare. Vt igitur peritiam linguarum huiusmodi possit habiliter per instructionis efficaciam obtineri, hoc sacro approbante concilio, scholas in subscriptarum linguarum generibus, ubicunq; Romanam curiam residere continget, nec non in Parisiensi, & Oxoniensi, Bononiensi, & Salamantino studiis prouidimus erigendas: statuentes, Vt in quolibet locorum ipsorum teneantur uiri catholici, sufficientem habentes Hebraicæ, Arabicæ, & Chaldææ linguarum noticiam: duo uidelicet, uniuscuiusq; linguæ periti, qui scholas regant inibi, & libros de linguis ipsis in Latinum fideliter transferentes, alios linguas ipsas sollicitè doceant, earumq; peritam studiosa in illos instructione transfundant: ut instructi & edocti sufficienter in linguis huiusmodi, fructum speratū possint Deo auctore producere, fidem propagaturi salubriter in ipsos populos infideles. Hactenus sunt uerba Decreti. Quos autem libros Arabum, Synodus iussit transferri in Latinam linguam: non certè medicorum aut astrologorum magis, quàm eos qui religionem attingunt. Ad quem autem usum transferri iussit: ut in cauernas abstrudantur, aut cum tineis & blattis lucentur: Nimirum ut publici usus fiant, & legantur, & eorum perdiscantur opiniones, qui ad Christianam religionem adducendi sunt. Vnde autem linguam Arabicam magistri docere possent, quàm ex libris Arabicis? Nullus autem liber commodior est rudibus tyronibus, quàm Alcoran, propter lectionem, quum uocales aliosq; apices literis appositos habeat, qui alijs libris defunt, & propter obseruationem grammatices. Quemadmodum in Hebraica lingua nullus est aptior liber discētibz, quàm Bibliorum: quum in alijs notæ uocalium & prosodiæ non adscribantur. Vtilissimum tamen discētibz Arabicam linguam fuerit, Latinam interpretationem adhibere Arabico libro, etiam si præceptor doctus & fidelis obtingat. Quam utilitatem experiuntur studiosi etiam in Græca lingua.

Proinde authoritas doctissimorū & sanctissimorū patrū de quibus antea meminimus, iure præponderat legi Theodosij iunioris, & Valentiniani, quæ prohibet Nestorij libros, quæ synodus Ephesina damnauit, scriptos habere, uel legere, aut describere, iubetq; diligenti studio requiri, & publicè comburi. Præsertim si quis inspiciat mores principum magnorum, qui plerunq; de literis & doctrinis iudicare non possunt, uel per imperitiam, uel per occupationes bellicas: & permittūt eam administrationem sæpe hominibus neq; pijs, neq; doctis, neq; prudentibus.

Certè isti principes ea lege nō maiorem pietatis & iusticiæ laudem adepti sunt, quàm si Maximilianus Augustæ memoriæ præbuisset se hominibus quibusdā improbis circumueniendum, qui postulabant libros Iudæorum Thalmudicos eripi & extinguī. Non enim hac uia Iudæi euasissent Christiani, neque Christiani meliores. Quibus se strenuè opposuit diuus Reuchlinus, nec permisit Cæsar Augustus uirum optimum per uim opprimi: uterq; immortalē gloriam ex eo negotio apud posteros cōsecutus. Et quid flammis effecerint Theodosius & Valentinianus, aut alijs eorum nomine talia sancientes, tempora sequentia indicant. Nam doctrina Nestorij flammis non deleta est, & Nestoriani sobolem produxerunt, ut post annos propè c. c. Sergius Nestorianus Machumetem sua hæresi effinxerit aliqua ex parte. Verbo enim Dei, & spiritu oris Christi monstra hæreticorum domantur: Si Christiani piè sancteq; uiuant, & doceant iuxta uerbum Domini: sicq; sagaciter prauè dogmata eorum quos in uiam reducere moliantur,

liuntur, peruestigent, & prudenti moderatione accommodent medicinam.

Postremò, Viri doctissimi et religiosissimi, quod nam piaculum est, quod scelus: quod peccatum: quæ culpa, delictum, error: eum librum denuò per typographiam publicare, qui olim per chirographiam uulgatus est, nò ab impijs hostibus ecclesiæ, sed uenerandis præsidibus: non à temerarijs hominibus, sed in primis circumspectis: non à stolidis ardelionibus, sed à grauissimis & prudentibus uiris, qui ecclesiam iuuare, non labefactare uoluerunt: Primum quidem iuris publici Alcoranum fecit D. Petrus abbas Cluniacensis, nam librū ex proprijs scrinijs proferre, alijsq; describendum exhibere, ac librarijs permitttere, ut in bibliothecas publicas & priuatas trāsmigret, si ante artem typographicam nò fuit edere atq; publicare, nescio quid sit apud ueteres, libros inuulgare. Deinde Ioannes Segobienſis, qui postea cardinalis creatus est, in concilio Constantiensi Alcoranum à se interpretatum, & notis adornatum, in usum publicum edidit. Præterea nullum est dogma insigniter impium & puerſum in Alcorano, quod nò extet in libris eorum, quos antea indicaui, Irengi, Tertulliani, scriptorū ecclesiasticæ historię, Epiphani, Philastri, Augustini: quorū libri sæpius fortant propè quàm cuniculi: & typographi quæstum inde nò exiguum tolerant, & rem studiosis bonæ literaturæ in primis gratam faciunt. Quædam etiā absurdiora in ueterum hæresum descriptionibus reperiuntur, quàm Alcoran protulerit. Quædam Machumetis opiniones conflatae sunt ex scripturis sanctis malignè interpretatis. Voluit enim uersutissimus pseudopropheta suam doctrinam cõsonam uideri scriptis canonicis ueteris & noui testamenti: quam aliàs supplementū Iudaici testamenti & Euangelij appellat, aliàs confirmationē. Quædam ex apocryphis Iudæorum & Christianorū accepta sunt. Tantumq; seductor spiritus antiquas suas naniās in Machumetis doctrina palliolo nouo uestire conatus est, ne agnoscerentur, fingens nuper hæc coelitus ad prophetam Machumetem delata esse. Neq; uoluit ullus hæresiarcha discipulus uideri alterius, quum eandem doceret impietatem: sed colore aliquo suum dogma fucarunt scelesti deceptores, ut pro nouo uenditare possent.

Verum hæc aliquot exemplis demonstranda uidentur, ut nemo non intelligere possit, uilitigatores istos falso nos criminari, quasi nouis uenenis ecclesiā inficere uelimus edito Alcorano. Non semel in Alcorano scriptum est, Heman quendam cum Pharaone Moyſi præcipuè obstitisse. Is nimirū est Iamnes, ex eo apocrypho productus, ex quo & apostolus magorum nomina Iamnis & Mambri accepit. Abraam quoq; libros scripsisse ait: quod in Græcorū canone quodam etiā legitur. Exemplum quoq; peruertendi scripturas unum hic posuisse sat fuerit, quum in marginibus Alcorani eæ deprauationes annotatae sint. Nam quum in Genesi referatur, quòd capto Lot Abraham quatuor reges persecutus sit: id uiolenter torquet Machumet in eam sententiam, quòd fidem suam gladio propagare uoluerit.

Iam uinum bibere ante Machumetem prohibuit Seueriana hæresis, itemq; Manichaica. Gladio persequi aduersos suæ religioni, ab Arrianis didicit: ut taceam Aristobulum Iudæorum pontificem, & Heraclium imperatorem, qui etiā uiolentia pertrahere homines in religionem suam conati sunt. Sacramenta diuinitus instituta pro nihilo ducere, commune habet cum Messalianis, de quibus Epiphanius multa scribit: & Pepuzianis, & Manichæis. Plures uxores ducere, patrū exemplo niti uidetur. Idem fecerunt Nazarei hæretici, qui & circumcisionem & legis obseruationem defenderunt, sicut Machumet. Quod si uerū est, ut Machumet permiserit luxuriationem contra naturā, quod Saraceni prorsus negant,

gant, & plurimis in locis Alcoran eam scditatem uehementissimè detestatur: id tamen ei commune esset cum Ophitis seu Casanis, qui Cain, Esau, Core, Iudam, Sodomitas colebant, suosq; cognatos confitebantur. Animas unà cum corporibus interire. Alcoran obicurius tradit, in libello autem de doctrina Machumetis, expressius dicitur, & in nouissimo tempore per tubā archangelī excitandas esse. Hoc ipsum Arabianorum hæresis professā est, temporibus Origenis. Et antea Cerdon resurrectionem animarum adstruxit, corporum resurrectionem negauit. Quod de purgatione animarum, & liberatione etiā malorū hominū, & diaboli docet, id ipsum & Origeniani docuerunt. Tantūq; interest, quod Machumet illam uirtutem Alcorano suo uendicat, per quem redimendū sint, si uel nouissimo die fidem ei adhibeant. Paradisum uoluptatibus corporis affluentē, post Corinthum & Papiam Hierapolitanū, qui Chiliastarum hæresim cōdidisse fertur, Machumet fabulatur. Christum non esse mortuum, sed frustratis Iudæis ad coelos euectū, mentitur cum Cerdone, & Marco, qui putatiue passum dicit: & Manichæis, cum Saturnino quoq; & Basilide, qui Simonem Cyrenæicum pro ipso crucifixum esse cōmenti sunt. Formam corporis humani Deo tribuit, cum Andrianis, qui & Anthropomorphitæ. Trinitatē negat, cum Noetianis, & Sabellianis, qui & Patripassiani: asserentibus eundem patrem, filium, & spiritū sanctum. Hæresis etiā quæ Cata Aeschinem dicitur, Christum eundem dicit cum patre. Praxeas quoq; & Hermogenes, deum se sibi filium constituisse dogmatizabant. Multo autem insanius hæresis quædam innominata, triformem deum fingit, ut quædam pars sit pater, quædam filius, quædam spiritus sanctus.

Cæterum plurimæ sectæ à temporibus seruatoris usq; ad Machumetem negarunt IESVM CHRISTVM esse filiū Dei. Quarum aliquas enumerare cōstitui, ut euidentius cernatur, Satanā hostem Dei & generis humani improbissimum, nulli dogmati æquè infestū esse, atq; incarnationi filij Dei: in qua uera dei noticia continetur & remissio peccatorum, uita deniq; æterna. Simulq; uersutia diaboli agnoscat, qui subinde in nouo inuolucro ueteres & latiferas opiniones tegere conatur. Adhæc iudicium Dei spectetur aduersum eos qui Dei uerbo incarnato impiè contradixerunt. Quorum hæreses quædā etsi longiore tempore durauerunt, omnes tamen extinctæ sunt, & senserunt quod Dominus hostibus suis cōminatus est Luca xx. cap. Omnis qui ceciderit supra illum lapidem, conuassabitur: supra quem autem ceciderit, comminuet illum. Neq; diffidendum est, quin si domi primū res nostræ ad diuini uerbi regulam componerentur, deinde uiri ecclesiastici, & magistratus Christiani, populusq; totus fidelium iungerent studia & operas ad Machumeticam impietatem expugnandā armis spiritualibus, breui Machumet uilesceret, eiusq; doctrina in contemptū abiret, Christi regnum tolleretur altè caput in ijs regionibus, quæ hodie principi tenebrarum seruiunt, olim ecclesijs Christi ornatissimæ fuerunt.

Utiq; à temporibus Christi ordiamur, Matthæi xxij cap. satis apparet, Phariseorum fuisse opinionem falsam, Messiam nō Deum Deiq; filiū, sed tantū hominem existere. Quos ualidissimè cōfutat Dominus testimonio Psalmi cx. Capite quoq; xvi. in Euangelio Matthæi, uarię sententiæ hominū de Christo referuntur: quæ omnes eō tendunt, non Dei filium, sed tantum hominem esse. Quibus opinionibus uanis Petrus nomine apostolorum orthodoxam et catholicam opponit confessionem, quod sit Christus filius Dei uiui.

Mox post ascensionem Domini exorta est hæresis Gaiana, seu Nicolaistarum, quos Ioannes in epistola sua notat, uocans Antichristos, qui Christum negarent in carne uenisse, & putarent non esse filium Dei: ut est apud Tertullianum.

Apostolorum quoque temporibus, Claudio imperante Romanis, Simon Samarita, in quem Petrus horrendam sententiā tulit, ausus est se iactare summam uirtutem, hoc est, summum Deum: & tempore Tiberij apparuisse putatiue in filij persona, in monte Sina legem Iudæis dedisse in persona patris, super apostolos autem in linguis igneis & in cæteris gentibus quasi spiritum sanctum aduen- tasse. De quo Irenæus, Augustinus, Eusebius, &c.

Menander successit Simoni, scutū diaboli, qui præceptoris sui Simonis impudentissimam gloriationem in se trāstulit, semet saluatorem dicens, qui ad hominū salutē de cœlestib. & inuisibilibus seculis destinatus fuerit. Idemque in suo, nō in Christi nomine baptisauit. Cuius meminit Irenæus, August. Euseb. et alij.

Ebion, à quo prognati sunt Ebionæi, seu Ebionitæ, CHRISTVM solum hominem putauit, & per profectū uitæ ac uirtutis uirum iustum affectū, ut in Eusebij chronicis, & Augustini libro de hæresibus, & alijs eiusdem argumenti legitur.

Carpocrates & Cerinthus, IESVM tantum esse hominem dogmatizauerūt, authoribus Tertulliano, & Augustino, &c.

Marcion denique Cerdonis discipulus, eandē uindicauit impietate, uiuentibus adhuc Apostolis. Cuius impium dogma Lucanus excepit, authore Tertulliano.

Sethiani quidam putauerunt, Sem filium Noe, Christum esse.

Alogiani autē, usque adeo uerbū & filiū Dei renuerunt, ut etiā Ioannis Euangelium respuerint, eo quod in eius principio scribitur: In principio erat uerbum, & reliqua. De utraque hæresi Augustinus scribit, post alios.

Theodotiani tradiderunt Christum hominem tantū esse, quanquā conceptum ex spiritu sancto, natum ex uirgine: ut Tertullianus & Augustinus scribunt. Quod Machumetis dogma refert proximè.

Origeniani non ueriti sunt dicere, Christum à patre tantum distare, quantum à Christo distent apostoli. testis Augustinus.

Artemonis hæresim instaurauit Paulus Samosatenus, sub Galieno imperatore, circiter annum Domini cclxx. Quæ asseruit Christum purum esse hominē, hoc est, absque Deo, idque traditum ab apostolis. De quo Eusebius & Augustinus.

Paucis post annis Urbicus genere Persa, qui propter mentis uitium Manes, hoc est insanus cognominatus est, à quo Manichæorum profluxit hæresis, infania elatus nunc se paracletum prædicabat, nunc conabatur ostendere se formam CHRISTI gerere, duodecim eligens discipulos, quos ad prædicandum stulta & impia, & à diuersis hæreticis mutuata dogmata mittebat. De quo Eusebius, Augustinus, alij.

Reddita pace ecclesijs post Diocletiani persecutionem, Arrianæ hæreseos incendium exarsit, circa cccxx annum salutis recuperatæ. Quod multos episcopos & principes inuoluit, ac diutissimè CHRISTI ecclesiam exercuit. Docuit autem impius Arrius, CHRISTVM non esse substantiæ eiusdem cum patre. De quo Eusebius & Theodorus copiose, nec non Augustinus, & alij.

Circa salutis nostræ annum cclviij. Photinus Antiochenus præsul impium dogma protulit, idem cum Samosatena hæresi re ipsa, uerbis autem abludens. Docuit enim Photinus, deum omnipotentē unum esse, qui proprio uerbo condiderit uniuersa. Refugiebat autē CHRISTI filij Dei natiuitatē & existentiam ante secula profiteri. De quo in v. lib. Tripartitæ historiæ.

Theodosio & Valentiano imperantibus, Nestorius episcopus Cōstantinopolitanus, tardioris ingenij hominibus uisus est cum Samosateno Paulo & Photino CHRISTVM dicere purum hominem. Quod opinatus etiā est Sergius monachus, qui dogma istud scelestum tradidit Machumeti. Atqui Nestorius non detraxit

detrahit prorsus CHRISTO diuinitatem, sed ab humana natura in Christo ita separauit diuinā, ut duas personas fingeret impius somniator. Vnde argutabatur: Quum Maria homo fuerit, Deus nō est, quem illa genuit: Et qui adoleuit ritu hominū bimēstris & trimēstris existens, Deus haudquāq; est. Neq; Mariam Dei genitricem appellandā esse, impius heresiarcha latrauit. Neq; fas, credere illum Deum, qui pependit in cruce, qui mortuus est. Interim uerbi Dei subsistentiam cōfitebatur, & CHRISTO pro merito collatā esse diuinitatem. De quo Historia tripartita & Nicephorus meminerunt, & multa in scriptis Cyrilli extant. Eodem Theodosio imperante anno cccclxviij contraria h̄eresis oborta est auctore Eutychete archimādrīta, seu abbate Cōstantinopolitano. cui fauit Theodosius, ut fuit magnæ leuitatis, qui Nestoriū cum libris suis penitus extinctum uoluit. Confudit autem Eutyches duas naturas in CHRISTO, & permiscuit, ut humanam detraheret, diuinam duntaxat reliquam faceret. De quo Vigilius copiose scribit.

Ex ea uerō Eutychetis uesana doctrinæ progenita est Monothelitarū h̄eresis, quæ Christo unam tantū uoluntatem, nempe diuinam tribuebat, adeoq; uerborum prestigijs humanitate spoliabat. Quo errore implicitus fuit etiam Heraclius imperator, per Cyrum & Pyrrhum episcopos.

Quæ impia doctrina imperatoris & procerū ecclesiasticorum autoritate iam confirmata in populo Christiano, unā cum supersticiosa cultura diuorum, & in primis uirginis Mariæ matris Domini, uenerationeq; imaginū, non parū iuuerunt sacrilega dogmata Machumetis & sociorū eius, aduersum CHRISTI Seruatoris diuinitatē, & sacerrimū trinitatis mysteriū, & colorem aliquē uerisimilitudinis apud rudes homines adhibuerunt, simulq; totum populū Christianū idolatriæ suspectū reddiderunt. Id quod animaduertere licet in aliquot locis Alcorani. Quum enim Monothelitæ CHRISTO adimerent uoluntatē humanam, nec cōcederent ueri hominis perfectā naturā: Machumet cōtrā probat fuisse hominem, quippe qui comederit & biberit, & reliqua cum hominibus communia habuerit. Sicut & Esaias adstruit Messīæ humanitatem perfectā, loquens de Emanuele, quod butyrū & mel comedit: hoc est, ritu infantū alendus sit. Deinde cum diuā Virgine cōstaret colā multis Christianis supersticiosius, ut hodie quoq; sit, dum eius opem supersticiosi implorant, reginam cœli, & stellam maris, spem & uitā suam appellantes: Hinc inuehitur in Christianos Machumet, quod tres deos colant, patrem, & matrem, & filiū: ad hæc simulacra, quæ nec uideant, nec audiant, nec iuuare aut obesse possint, uenerentur. Et crebrō ingeminat, unū esse deum, erroneos autē ei consortes adiungere: quæ summa impietas sit.

Expositis ergo rationibus, quæ planē ostendunt, neq; Dei gloriam obscurare, neq; moribus & doctrinæ Christianæ, neq; ullo pacto ecclesiā labefacere, quod Machumetis doctrina & res gestæ iterum ex typographica officina prodeunt in manus studiosorū: paucis iam, Patres & domini reuerēdissimi, perstringā utilitates aliquot reddituras ad lectorem attentum, & cum iudicio in libris alienæ religionis uersantē: (quod ubiq; facere conuenit, etiā in ecclesiæ doctoribus) ut nemo nō cernat, in hac editione nullū piaculū, aut scelus aut errorē admissum esse.

Primum enim, uix ullum scriptum extat, aut memoria rei gestæ, ubi cernantur euidentius horrenda iudicia Dei aduersum eos homines, qui reuelatam sibi ueritatem nō habent in precio, ut fiant salui: plurisq; faciunt uoluptates corporis, & diuitias, & alia quæ caro inimica spiritui expetit. Qui turpissimā ingratitude sua Deum clementē prouocant, ut sua gratia & coelesti custodia destitutos permittat ludibrijs Satanæ, & nunciorum eius uersutiae atq; deceptionibus, ut

mente capti mendacio palpabili credant, & clarissimam ueritatem respuant, sub specie pietatis etiam flagitia magna perpetrantes. Arabia namque, in qua Machumetica hæresis edita primum adoleuit, ac fota est, deinde collectis uiribus in alias regiones irrumpens, populos à CHRISTO Seruatore abduxit, quàm ornatos doctrina & pietate olim Episcopos habuit: Quàm florentes & optimè institutæ in ea fuerunt ecclesiæ: Quàm copiose lux Evangelij sese diffuderat in eo populo: Cuius nominatim etiam Spiritus sanctus in prophetis meminit, quum sermo sit de uocatione gentium ad regnum CHRISTI. uelut Psalmo septuagesimo primo: Reges Arabum & Saba dona adducent. Et iterum: Viuet, & dabitur ei de auro Arabiæ, & adorabunt de ipso semper, tota die benedicentes. Et Esaia capite sexagesimo, ubi sub nomine Hierusalem sermo est de CHRISTI ecclesia ex Iudæis & gentibus congreganda: Inundatio camelorum operiet te, dromedarii Madian & Ephra. Omnes de Saba uenient, aurum & thus deferentes, & laudem Domino annunciantes, & reliqua. Verum episcopis ad priuatæ rei studium conuersis, & negligentibus suum munus: Principibus quoque magis incumbentibus expilatio ni plebis, quàm studio tuendi & conseruandi ueram religionem in populis creditis à Domino Deo suæ fidei, persecutibus insuper studiosos synceræ pietatis (ut fecit Imperator Valens, Arriana impietate deprauatus: & episcopus Lucius, eiusdem hæreseos sectator) plebs misera, uelut ouicularum grex pastore destitutus, abiit in diuersas opiniones, & secuta est affectus suos pecuinos, ut omnes homines natura sunt procliuēs ad malum, & semper indigent habenis, ut in uis Domini rectè progrediantur.

Hinc coepit res Christiana inclinare ad occasum apud Arabes, ut paulatim ecclesiastica disciplina & CHRISTI noticia exolescerent, & diuinæ scripturæ nomina, & umbra quædam tenuis relinqueretur. Simul etiam liberalis educatio iuuentutis, & artes bonæ expirarunt. Vt horrida barbaries tandem, & densa ignorantiā omnium rerum bonarum, planum aditum præberent principi tenebrarum, eiusq; legatis artificio decipiendi egregiè instructis, omnia transigendi pro sua pessima libidine in populo infelici. Quocirca eximium organum Satanæ Machumet, adiuuantibus duobus hæreticis profugis, & duobus apostatis Iudæis per doctrinam stolidam, impiam, furiosam, sibi contradicentem in plurimis dogmatibus, quas tamen sutelas oracula Dei, eaq; per Gabrielem cœlitus delata asserere nihil ueritus est, Arabes primum, & alios deinde populos Satanæ laqueis ita innexuit, ut pro superstitione & uanissimis nanijs nihil facere aut pati, non denique mortem occumbere reculent: sempiternam autem ueritatem, & ueram unius Dei religionem aspernentur, oderint, omni genere malorum persequantur. Quem ista propius intuentem in Alcorano, & perpendentem, non horror, non ingens dolor inuadat: non metus iudiciorum Dei concutiat: non cura salutis suæ tangat ac moueat, ut ardentius oret, Deoq; maiorem gratitudinem exhibere studeat, pro summo & inestimabili bono reuelatæ ueritatis salutiferæ per Domini gratiam: Cui non ueternus excutatur & segnities in operibus diuinis, ut uerbum Dei meditetur die ac nocte, id quæ sancta uita exprimat, & alijs monitor, hortator, impulsor se dulus instet, ne per negligentiam & cōtemptum rerum diuinarum in illud barathrum ignorantæ & impietatis & perditionis præcipitentur.

Deinde magnum est operæ precium cognouisse miseram conditionem & infelicem statum eorum, qui à Turcis abducuntur in seruitutem. Quæ res non

ex decerptis particulis doctrinæ Machumeticæ probè cognosci potest: sed perspecta tota Machumetis doctrina ex ipsius Alcorano, quo religio & politia, & omnia Turcarum negotia reguntur, tum demum licebit æstimare, in qualem dominatum trahantur captiui Christiani, in quàm uersum & perplexum doctrinæ genus, in quàm peruersam religionem. Graue quidem est spoliari facultatibus, abduci à patria, rapì à parentibus, uxore, liberis, & charissimis hominibus, adigi ad immoderatos labores, malignè pasci, flagris cædi, ferre multa indigna. Sed hæc leuia sunt præ illis, quæ animo pio perpetienda sunt.

Quid enim acerbius queat accidere hominì uel mediocri pietate imbuto, quàm priuatum solatio Euangelicæ prædicationis, audire inauspicatas fabulas doctrinæ Machumeticæ: spoliatum sacris & rei diuinæ exercitio, spectare instituta prophana, eaq; laudibus ad cœlos euehi cum eleuatione Christianæ religionis: sollicitari denique modis omnibus ad abominabiles & letiferas nugas: Hic dolores & acerbissimi cruciatus animo pio infliguntur: hic tenduntur laquei conscientiarum, hic pericula urgent, hic grauissimæ tentationes circumstant hominem. Quam sanè conditionem uiuendi, uel potius seruiendi inter Turcas, qui non reformidat, securus indulget affectibus, neque dolet uicem fratrum Christianorum, qui iam sunt in eam sortem pertracti, aut periclitantur, ut breui deueniant in Turcicam seruitutem: eum existimo mente ac sensu carere humano, & quouis trunco ac lapide stupidiorem esse.

Veteres certè Christiani periculosissimam uitæ rationem sub infidelibus principibus & populis intelligentes, inter præcipua pietatis opera posuerunt redemptionem captiuorum, & liberaliter tum priuatas opes tum ecclesiasticas erogarunt ad liberandos homines, quos Persæ, Parthi, Gothi, Vandali, & alij pagani ceperant. Ad eandem pietatem extimulabit cognitio doctrinæ Machumeticæ homines, qui modò non sunt profligata mente, ut emendatione uitæ, studio innocentiae & bonorum operum, consilio prudenti, orationibus pijs provideant, ne in eam miseriam adducantur: fratres etiam, qui tyrannide hostium impiorum premuntur, iuuent precibus apud Deum, & omnibus facultatibus. Denique supplicent pro persecutoribus, ut pater misericordiarum dignetur eis bonam mentem reddere, ac errorum nebulis sublati infundere ueritatis lucem, quo à laqueis diaboli erepti, desinant CHRISTI gloriæ, quantum in se est, obistere, & eius cultores ad defectionem atque perfidiæ extremam trahere.

Præterea collatio Alcorani ad scripturas diuinas aptissima est, quæ dignitatem, excellentiam, maiestatem doctrinæ Christianæ illustret, hominumq; mores & corrupta iudicia corripiat: quorum pars fastidit canonicam & orthodoxam doctrinam, pars iniquissimè fert se admoneri uerbo Dei: alij, quorum præcipue interest curare, ut in Ecclesia per idoneos ministros Christiana doctrina proponatur, & scholæ sint rectè institutæ, negligunt sibi diuinitus iniunctum munus. Est enim in sanctis scripturis ueteris ac noui Testamenti, solida ubiq; ueritas: in Alcorano scatent absurda mendacia. In sanctis scripturis omnia sibi consentiunt, etiam diuerso tempore scripta: in confutando Alcorano Machumet cum pauculis adiutoribus non potuerunt sibi constare, quin crebras ponerent antilogias, & enunciata ex diametro pugnantia. Sacrae litteræ sequuntur naturam & optimam rationem dicendi, ut omnia sint plana, simplicita,

simplicia, fidei & charitatis rectissime normæ quadrantia: in Alcorano sine ordine res congeruntur, omniacq; sparguntur confuse atque perturbatæ, ut quædam Labyrintho inexplicabiliora sint, etiam confessione illorū qui exercitati sunt in doctrina Machumetis. Nulla propè argumenti explicatio ritè confecta inest, nullus lepos aut suauitas orationis, quæ lectorem detinere possit, unico rhythmo excepto, ob quem Saraceni Alcoranum mirificè prædicant. Utq; semel dicam, Scriptura oracularis aurum & argentum septies purgatum, & triticum purgatissimum, & lux clarissima existit: doctrina Machumetis scoria, & inanes paleæ, & densissimæ tenebræ iudicari debet.

In doctrina CHRISTI apparet, quod pollicetur, iugū suauē, & onus leue: in Alcorani codice iugum durum & insuaue, & onera difficillima: quātumuis Machumet promittat se religionis rationem faciliorem attulisse, uideaturq; uiribus hominis tribuere salutis æternæ adeptionem. Cur igitur tam molestum est professis CHRISTVM eius doctrinam auscultare: quum Machumetistas non pigeat, gnaros literarum, quotidie tempus aliquātum lectioni Alcorani tribuere? Quanta reprehensione digni sunt literarum studiosi, qui nugis ineptissimis sæpe delectantur, & in eis bonam partem uitæ conterunt, sacras autem literas fastidiose relinquunt, aut summo cum tædio legunt: quum Alcoran inter Machumetanæ philosophiæ studiosos statis horis, utq; uocant, canonicis, perlegatur singulis mensibus. Cur in proceribus Christianis tam leuis est cura, ut doctrina pietatis per idoneos uiros colatur sedulo & dextrè in Ecclesia: ut scholis præficiantur magistri sanctis moribus, & eruditione minimè vulgari præditi, qui iuuentutem rectè instituant ad pietatem, & prudentiam, & eloquendi facultatē, unde reip. uiri suppetant, qui eam feliciter gubernare possint: ut rebus tam necessarijs, & sine quibus nullo pacto incolumis potest quæcunq; ciuitas consistere, legitima portio ecclesiasticarum opum impendatur: ut de priuatis hic taceam. Si quidē Alcorano docendo magnifica gymnasia destinata sunt, & opes ingentes, quibus ingenia excitent, foueantq; tam qui docent, quàm qui discunt perbenigne. Cæterum Alcorano reguntur nō tātum cæremoniæ, & religionem spectantia, uerum etiam politica tam in castris quàm domi. Vnde nomophylaces, qui hodie Turcarum dialecto uocantur lescherchadij, potestatem habent retractandi sententias per imperatorem latas, si legibus Machumetis repugnent. Quæ autem hodie in populo Christiano doctrinæ cœlestis reuerentiæ? Vulgares homines admoneri se, & uitia sua carpi non ferunt æquo animo, sed recalci-trant undiq; dicentes se nolle regi à sacerdotibus. Magistratus autem tantum non crimen læsæ maiestatis interpretantur, si acta eorum aliquando sacræ doctrinæ pugnatiā redarguantur Dei uerbo. Quæ ingratitude & peruersitas magnū profectò malum dabunt, nisi corrigantur.

Adhuc perspectus Alcoran mirificè monstrat, quàm faciant imprudenter illi magistratus, qui prohibendo Euangelij prædicationem, conantur ueterem (ut aiunt) fidem retinere, & confirmare suam potestatem uel tyrannidem, & prohibere motus atq; nouationes rerum. Quo facto, isti sibi & subdito populo pessimè consulunt. Quandoquidem illud plurimum fuit conatus Machumetis, quia reperit in Arabia populum barbarum, & stupidum, sine cognitione rerum, sine doctrina cœlesti: qui nomina duntaxat euangelij & ueteris testamenti haberet, actenuè noticiā Christi. Nam per initia restitit populus Machumetis & discipulorum eius doctrinæ ijs rationibus frivolis, quæ in ore uulgi carentis solida gratiæ & fidei doctrina hodie que audiuntur: Maiōres nostri uixerunt, & mortui sunt in hac religione: quapropter & nos eam retinebimus perdua-

pertinaciter. Principes nostri sic tradiderunt, sic uitæ exemplo præeunt: qui nobis sequēdi sunt. Machumet homo est nulla re insigni cōmendatus, nec edit miracula, nec ei adhærent homines nobiles & potentiores, sed infimæ sortis & quasi colluuiæ hominū; cur igitur fidem illi adhiberemus, & in partes eius descendere remus? Verū eas obiectiones, & similes, facillimum fuit Machumeti soluere, quemadmodum in Alcorano cernitur. Et quia populus Arabicus non fuit certis ac solidis sententijs diuinæ scripturæ uelut anchoris confirmatus, aduersum fluctus aduersariæ potestatis, haudquaquam in certamine quod nō tantum aduersus carnem & sanguinē, sed magis aduersus principes & potestates, aduersum mundi rectores harum tenebrarū, contra spiritalia nequiciæ in cœlestibus fuit, sine armatura Dei perstiterunt, sed palearū ritu uentis impiæ doctrinæ abrepti sunt. Quum enim Machumet cum suis discipulis aliquādū subintrando ædes, quaesiisset sectatores, consiliū iam partibus suis auctis, in apertum protulerunt monstrum adultum: quumque pars populi induisset persuasionem, quod Machumet ueritatem traderet, pars simularet uel ob temporariū commodum, uel ex metu periculorū, obtinuit in uulgo Arabico imperiū Machumet, principesque oppressi & extincti sunt, quorū culpa infelix populus pseudopropheta obiectus est. Habet etiam ætas nostra exemplum recens & uiuidum in regno Monasteriensi anabaptistarum. Quod nisi diuina prouidentia, & principum quorundam atque uirorum optimorum, qui CHRISTI Euangelio gaudent, opera fuisset destructum, staret hodie in mediā Gemanā regnum per omnia simile Machumetico in Arabia, quod se per temporis interualla diffudit in omnes habitati orbis partes.

Iam uerò quem non seculum hoc turbatissimū excitet, ut pericula, quæ undique nobis imminēt, circumspiciat, quando res Christianæ & Turcarū inter se confligunt atque permixtæ sunt, ut alij cum Turcis foedus habeant, alij bella gerant, fiantque incursiones hostium propè quotidianæ, quibus fratres ab oculis nostris abducuntur? Quidque de nobis statuerit Dominus, ignoratur, quū sint omnes ordines Christiani populi multis & magnis uitijs deprauati, & parua cogitatio de uita emendanda. Quare mihi uidetur hoc tempore lectio Alcorani nō modo utilis, uerum etiam necessaria, ut melius ad omnem fortunam nos parare atque instruere possimus. Siue enim abeundū nobis in captiuitatem sit, quod Deus auertat, siue in patria diutius uiuere permittatur, summopere cōducat inspexisse in authentico libro Turcarum, quibus rationibus nitatur ipsorum religio, & quibus oppugnent fidem Christianam; simulque præparatas habere sententijs uerissimas ex diuinis scripturis primū, deinde ex hostium scriptis argumenta, quibus uelut suo gladio iugulentur. Nam in seruitutem abducti, & cauere sibi melius poterunt, ut qui præternauigant periculosa loca maris, antea de periculis admoniti: & magnā facultatem habebant insinuandi CHRISTVM idoneis hominibus. Quibus autem concedetur patria frui, occasione reperta, & quasi ostio aperto, uel scriptis, uel etiā uiua uoce tum Christianis captis, tum uictoribus uia salutis commodè indicare studebunt, institutis in hoc uiris, qui linguarum habeant peritiā, per quas intercedere possit commercium. Quæ cogitatio fortasse uidebitur aliquibus superuacanea & stulta, quod prædicaturus CHRISTVM inter Machumetistas uitæ periculum aditurus sit, neque ullum hominem adducturus Ecclesiæ: quandoquidem in superstitione sua obstinati, non ferant sermonem contradicentem Alcorano. Equidem, licet studium erudiendi alienos à Christo, & linguas primarias ad hoc negotium accommodandi, post concilium Basiliense totum deferbuit, multis rationibus in bonam spem erigor, si res diuina primū domi rectè constituitur, deinde sancti conatus in timore

Domini

Domini & prudenter ad infideles lucrificandos Christo extendantur, non parum effectum iri. Tantum experiri iuuet, Dominusq; dabit successum.

Est & illa nō parua utilitas ex lectione Alcorani, quod inde capi possunt exhortationes & castigationes, exēplo prophetarum & apostolorum, & CHRISTI Seruatoris, qui exterorum dicta & facta in loco adhibuerunt, quibus Christiani extimulentur ad officiū, ut uerbi gratia, quum uideamus aliquos Epicureos uel porcos magis uiuere, ut appareat eos futurū seculum non credere: an' non acres correptiones erunt in eos, si obijciatur, quoties, quā uehementer in Alcorano futuræ uitæ persuasio inculcetur? Grauis etiā obiurgatio est, Christianos multos imagines ad religionis cultum adhibere, & diuos inuocare: quæ tamen Machumet, tenebricolæ doctrinæ magister, cauenda & fugienda esse rationibus solidis euincit.

Deniq; in doctrina Machumetis liquidissimè spectare licet, quā uana & inefficacia sint argumenta, quibus aliqui mentium deceptores Christiano populo falsa dogmata uenditant, & fucant, & defendunt. Non uerentur enim seductores sua commenta dicere uerbum Dei, nixa esse diuinis scripturis: id quod & Machumet fecit. Verū quum pollicitationes magnificæ reuocantur ad sacram scripturā,prehenduntur uerbo Dei pugnare, & sententiæ spiritus sancti malignè in alienum sensum detortæ. Diu(inquiunt) durauit illa doctrina, ideo uera est, & recta, & salutaris. Atqui præscriptio DCCC annorū minimè patrocinitur falsæ & impiæ doctrinæ Machumetis. Allegant & multitudinem adhaerentium, & potentiā, & sanctimoniā. Verū orbis maxima pars regitur Alcorano & potentissima in mundo: an propterea statim est integra & sincera doctrina illius? Ea est etiā sacerdotū & monachorū exquisita species sanctæ uitæ, ut nihil absolutius dici possit. Vulgi autē sanctimonia longe superat minoritarū & catholicianorum obseruantias. Non tamen ex hominibus fides æstimanda est, sed ex religione seu uera seu falsa homines, sin' ne cultores Dei, an minus. Quod si diuitiæ, honos, uictoriæ, fortunæ successus, aliæq; pertinētia ad felicitatem temporariam alicui religioni bonitatem addunt, aut ueritatem, nulla est cum Machumetica religione cōparanda, cui hæc copiosissimè suppetunt. Sed ratio ista longissimè fallit, ut nisi Turcæ aliq; sectatores Machumetis à suo duce ad Christum transeant, æternæ damnationi adiudicati sint.

Postremò quæstio nobilissima de Antichristo inter theologos, & in quam meritò incumbunt omnes pij, explicari non potest, nisi perspecto Alcorano. Quum enim aliquot eruditi homines nostri æui, & qui ante annos ducentos scripserunt, Machumetem caput & sectæ ipsius totum (ut ita dicam) corpus Antichristū dicāt, de quo Daniel, Ezechiel, Ioannes in Apocalypsi uaticinati sunt, nihil hac de re poterit exactè constitui, nisi uniuersam Machumetis doctrinā & instituta ex ipsius organo cognita, cum prophetijs conferamus. Tum enim demum licebit certum aliquid colligere, an sectam Arabicam cum partibus omnibus pro Antichristo accipiamus: an alium peruestigemus, qui iam uenerit, aut uenturus expectetur.

Et quia mentio Antichristi facta est, peto, Viri ornatissimi, ut concedatur mihi paulisper, ex quo planissimè poterit perspicui, quod editio Alcorani ecclesiæ Christi nō pericula struit, sed periculorū indicium facit: nō lædit, sed iuuat: quodq; priuato affectu aliquo ducuntur, qui factum nostrum damnant. Ponamus enim, Antichristum (quem ueteres aliquot theologo tradiderunt annis tantum tribus & sex mensibus ecclesiam persecuturū, & in templo Hierosolymitano sessurū esse tanquā Deum) iam in Babylone, aut ulterius etiā in India, docere impietatem

tatem & omnem nequitiam, aliosq; in sectam suā adducere persuasionibus falsis, alios promissis, alios terrore atq; supplicijs: agere etiā iniustissimè, turpiter, nefariè, immaniter: ut omnis malicia & nequities, & diabolicae operationes Antichristum obsident. Afferat autē ad nos uir cui meritò fides nō denegetur, eius uniuersam doctrinā & facta plenissimè descripta. Non ne typographi certatim eum librum in omnes linguas translātū citò spargerēt per omnes nationes? Nec quisq; cordatus & æqui iudicij homo reprehenderet eorum factum, sed laudarent omnes boni & sapientes, quòd sua diligentia effecerint, ut homines impenduntium malorum pramoniti sese præparent, quo per Dei gratiā in tentatione subsistere possint. Et quod peccatum in editiōe Alcorani, quo religio & leges Turcarum continentur, nec nō aliorum librorum spectatæ fidei, quæ res Turcarum docent, admissum est, quum Turcæ ritu Antichristiano iam grassentur, & uicia nos fratres atque fidei consortes immaniter affligant, uideanturq; propè in foribus nostris consistere: cur non potius fauorem quàm odium experimur, qui curauimus edi libros tempestati nostræ maximè accomodos: cur non laudem magis quàm uituperationem reportamus, qui prodesse uoluimus cunctis, nemini obesse?

Verumenimvero, Domini & patres colendissimi, religione, sanctimonia, eruditione, sapientia ornatissimi uiri, quum pateat, libros ethnicorū, ludæorū, libros etiā curiosis & superstitiosis & maleficis artificibus refertos imprimi, nulla id lege prohibente, nullo id sapiente uiro improbante, in quibus non minus est prophana & impiæ doctrinæ, quàm in Machumeticis libris: quum theologia, ut aliæ scientiæ, non modò religionem ueram tradere, sed etiam contraria illi cognoscere & iudicare soleat: quum expositio doctrinæ Machumetis & rerum gestarum, pars sit historiæ, & quidem ecclesiastica quæ dignissima lectu iudicatur ab omnibus sano iudicio præditis: quum antesignani fidei orthodoxæ & catholice, fraudes hæreticorū in lucem, & quasi ad ecclesiæ tribunalia protrahere studuerint: quum ante inuentā typographiam editus sit olim Alcoran, & in bibliothecas diffusus, extentq; in scriptis excellētium uiroꝝ in ecclesia, quæ in Alcorano sunt maximè prophana: quum lectionē Alcorani afferre multiplicem fructum ostenderim: Nihil dubito, uos editionem istam probare, neq; ullum prudentem hominem re diligentius perpenſa damnaturum. Nam de calumniatoribus, quibus nihil ita rectè, sincere, pieq; factū est, ut non machinentur inde negocium bonis uiris facessere, minus curandum uidetur. Quos autoritate uestra, & studio erga eos qui ecclesiam Domini pro sua uirili iuuare & amplificare cupiunt, à fortune & fama nostra repellatis.

APOLOGIAE THEODORI
Bibliandri pro Alcorani editione
FINIS.

EPISTOLA DOMINI PETRI

ABBATIS, AD DOMINVM BERNHARDVM CLARE
uallis Abbatem, de translatione sua, qua fecit transferri ex
Arabico in Latinum, sectam, siue hæresim
Saracenorum.

Ingulari ueneratione colēdo, totis charitatis brachijs amplectē
do, indiuiduo cordis nostri hospiti, Domino Bernhardo Clare
uallis Abbati, frater Petrus humilis Cluniacensis Abbas salutem
ad quā suspirat æternā. Mitto uobis charissime nouā translatio
nē nostrā, cōtra pessimum nequam Machumet hæresim dispu-

10 tantem. Quæ nuper dum in Hispanijs morarer, meo studio de Arabica uer-
sa est in latinam. Feci autem eam trāsferri à perito utriusq; linguæ uiro magi-
stro Petro Tolerano. Sed quia lingua Latina non ei adeò familiaris uel no-
ta erat, ut Arabica, dedi ei coadiutorē doctum uirum dilectum filium & frā-
trem Petrū notarium nostrum, reuerentiæ uestre, ut extimo, bene cognitum.
Qui uerba Latina impolitè uel confuse plerumque ab eo prolata poliens et
ordinans, epistolam, imò libellum multis, ut credo, propter ignotarum re-
rum notitiam perutilem futurum perfecit. Sed & totam impiam sectam,
uitamq; nefarij hominis, ac legem, quam Alcoran, id est, collectaneum præ-
ceptorum appellauit, sibiq; ab angelo Gabriele de cœlo callatam miserrimis
hominib; persuasit, nihilominus ex Arabico ad Latinitatē per duxi interpre-
tātib; scilicet uiris utriusq; linguæ peritis, Roberto Retenensi de Anglia, qui
nunc Papilonensis ecclesiæ archidiaconus est: Hermanno quoq; Dalmata a-
cutissimi & literati ingenij scholastico. Quos in Hispania circa Hiberum A-
strologicae arti studentes inueni, eosq; ad hæc faciendum multo precio con-
duxi. Fuit autem in hoc opere intentio mea, ut morem illum patrum se-
querer, quo nullam unquam suorum temporū uel leuissimam, ut sic dicam,
hæresim, silendo præterierunt, quin ei totis fidei uirib; resisterent, & scriptis
atq; disputationib; esse detestandam ac damnabilem demonstrarent. Hæc
egode hoc præcipuo errore errorum, de hac fece uniuerfarū hæresum, inquā,
omnium diabolicarum sectarum, quæ ab ipso Saluatoris aduentu ortę sunt,
reliquiæ confluxerunt, facere uolui. Vt sicut eius letali peste dimidijs penē
orbis infectus agnoscitur, ita quā execrandus & cōculcandus detecta eius
stulticia & turpitudine à nescientibus agnoscatur. Agnosceitis ipsi legendo,
20 & sicut arbitror (ut dignum est) deflebitis, per tam nefarias & abiectionissimas
sordes tantam humani generis partem deceptam, & à conditore suo per
spurcissimi hominis sectam nefariam etiam post redemptoris gratiam tam
leuiter auersam. Specialiter autem uobis ista omnia notificaui, ut & tanto
amico studia nostra communicarem, & ad scribendum contra tam pernicio-
sum errorem illam uestram, quam nostris diebus uobis Deus singulariter cō-
tulit, doctrinæ magnificentiam animarem. Nam licet hoc perditis, ut exti-
mo, prodesse non posset, responsionem tamen condignam, sicut contra alias
hæreses, ita & contra hanc pestē Christianū armariū habere deceret. Quam
si superfluum esse quibusdā uisum fuerit, quoniā quib; resistere debeant tali
40 bus armis imminuti non assunt: nouitur, in república magni regis quædam
a fieri

Petrus Toletanus.

Petrus monachus Cluniac.

Alcoran.

Robertus Retenensis.

Hermannus Dalmata.

* Eboracensis Plinio dicitur

Causa translationis Alcorani, & aliorum Arabicorum.

Hodie latine propagata est supersticio Machumetica.

*Contra peruer-
sam doctrinam
pugnandum est
modis omni-
bus.*

*Exemplo pa-
trum hereses
detegende ac
refellende.*

**Videtur deef-
se partem, aut
tale quiddam.*

fieri ad tutelam, quædam fieri ad decorem, quædam ad utrumque. Nam ad tutelam facta sunt à Salomone pácifico arma, licet tempore suo minus necessaria. Præparati sunt à David sumptus, parata & ornamenta templi diuini constructioni & ornatui deputata. sed nec illa eius tempore alicui usui profecerunt: sed in usus diuinos post eius tempora transierunt. Manserunt itaque ista aliquanto tempore ociosa: Sed incumbente necessitate apparuerunt, quæ diu uacauerunt, fructuosa. Nec tamen, ut mihi uidetur, opus istud etiam hoc tempore ociosum uocare debeo. Quia iuxta Apostolum, uerum, est & omnium doctorum uirorum, omnem scientiam extollentem se aduersus altitudinem Dei, omni studio, uerbo & scripto impugnare, destruere, conculcare. Quod si hinc errantes conuerti non possunt, saltem infirmis Ecclesiæ, qui scandalizari & occultè moueri leuibus etiam ex causis solent, consulere & prouidere doctus, uel doctior, si zelum habet iustitiæ, non debet negligere. Propono inde uobis patres omnes, & præcipuè patrem Augustinum. Qui licet Iulianum, Pelagianum, licet Faustum Manichæum uerbis & labore suo ad fidem rectam conuertere nequiuert, non tamen quin de eorum errore magna contra eos uolumina conderet, omisit. Sic de reliquis sui temporis, et non sui temporis hereticis, sic de Iudæis, sic de Paganis faciens, non solum contra eos sui temporis homines armauit, sed etiam ad nos & ad posteros omnes maximæ ædificationis & instructionis charisma transmisit. Si igitur reuerentiæ uestræ in his laborandi Deo adspirante uoluntas fuerit, nam facultas per eius gratiam deesse nō poterit, rescribite, & mittemus librum quemadmodum misimus * ut per os uestrum ipsius laude repletum, spiritui nequiciæ spiritus benignus respōdeat, & Ecclesiæ suæ thesauros gazis uestre sapientiæ suppleat.

INCIPIT QVAEDAM SVMMV

LA BREVIS CONTRA HAERESSES ET SECTAM

diabolicæ fraudis Saracenorum, siue Ismahelitarum,

3

*Primò negant
trinitatem, &
binarium con-
stituunt in di-
uinitate.*

Vmma totius heresis ac diabolicæ fraudis sectæ Saracenorum, siue Ismahelitarum, hæc est. In primis primus & maximus ipso rum execrāndus est error, quòd trinitatem in unitate deitatis negant. Sicq; dum in una diuinitatis essentia trium personarum numerū nō credūt, in unitate numerū euitātes, dum ternarium numerū inquam omnium formarum principiū atq; finē, sicq; rerū formarum causam & originē atq; terminū non recipiunt, Deū licet ore cōfidentes, ipsum penitus nesciunt. Ipsi autē deij, ipsi uariabiles, principiū uarietatis & alteratis omnis uidelicet binariū solū in unitate cōfidentur, scilicet ipsam diuinam essentiam, & eius animam. Vnde deū pluraliter loquentē introducit suū Alcoran, quo nomine legem suam nuncupāt. Et interpretat Alcoran ex Arabico, collectio præceptorum. Illi autē cæci Deum creatorem patrē esse negant: quia secundum eos nullus sit pater sine coitu. Christū itaq; licet ex diuino spiritu cōceptū, Dei filiū esse nō credunt, nec etiā Deū, sed pphetā bonū, ueracissimū, omnis mendacij atq; peccati immunē, Mariæ filium sine patre geni-

*Legendū forte
Alteritatis.
Anima Dei.*

*Christū ex par-
te agnoscunt.*

genitum, nunquam mortuum: quia morte non est dignus. Imò cum filium Iudæi interficere uellent, de manibus eorū elapsus ascendisse ad astra: ibiq; nunc in carne uiuere in præsentiā creatoris, usq; ad aduentum Antichristi. Quem, dum uenerit, Christus idem gladio suo uirtutis interficiet, & Iudæos residuos ad legem suā conuertet: Christianos autem, qui iam a lōgo tempore legem eius atque euangelium perdiderunt, tum propter eiusdem discessum, tum etiā propter Apostolorum atq; discipulorum mortem, legē suam perfectē docebit. In qua omnes Christiani, sicut & illi primi sui discipuli saluabūtur. Cum quibus simul & omnibus creaturis Seraphim, quem ipsi

Antichristum & Christo conficiendus.

Christiani dominam Christiani amiserunt: quam ipse re-ducet.

1° dicunt archangelum unum, sonante buccina morietur & ipse Christus: postea resurrecturus cum cæteris, & ad iudicium suos ducturus, eisq; auxiliaturus, sed nequaquam iudicaturus. Deus enim solus iudicabit: Prophetæ uerò

iudicium nouissimum.

& legati singuli cum suis & pro suis intercessores aderunt, & auxiliares. Sic enim docuit eos miserrimus atq; impiissimus Machumet, qui omnia sacramenta Christianæ pietatis, quibus maximè homines saluantur, abnegās, iam penè tertiam humani generis partem, nescimus quo Dei iudicio, inauditis fabularum deliramentis diabolo & mortis æternæ contradidit. De quo quis fuerit, & quid docuerit, propter eos qui librum istum lecturi sunt, ut sci licet quod legerint, melius intelligant, & quā detestabilis tam uita quā

Machumet quis, & quæ doctrina eius.

2° doctrina ipsius extiterint, sciant, dicendum uidetur. Putant etiā quidam hunc Nicolaum illum, unum ex septem diaconibus primis extitisse, & Nicolaitarum ab eo dictorum sectam, quæ & in Apocalypsi Ioannis arguitur, hanc modernorum Saracenorum legem existere. Somniant & alij alios, &

Apoc. 2.

sicut lectionis incuriosi, & rerum gestarum ignari, sicut & in alijs casibus, falsa quælibet opinantur. Fuit autem iste, sicut etiā Chronica ab Anastasio Romanæ Ecclesiæ bibliothecario de Græco in Latinum translata apertissimè narrat, tempore imperatoris Heraclij, paulo post tempora magni & primi Gregorij Romani pontificis ante annos quingentos ferè & quinquaginta, Arabs natione, uilis genere, antiquæ primū idololatriæ cultor, sicut

Anastasius bibliothecarius.

Alcoran translatus auspicijs

abbatis Cluniacensis anno

1143.

3° & alij Arabes tunc adhuc erant, ineruditus, nullarū penè literarū, strenuus in secularibus, & calliditate multa de ignobili & egeno in diuitem & famosum prouectus. Hic paulatim crescendo, & cōtiguos quosq; ac maximè sanguinis propinquos insidijs, rapinis, incursionibus frequenter insistendo: quos poterat furtim, quos poterat publicè occidendo, terrorem sui auxit. Et sæpe in congressionibus factus superior, ad regnum suæ gentis aspirare cœpit. Cumq; uniuersis parimodo resistentibus, eiusq; ignobilitatem contemnentibus, uideret se hac uia non posse consequi quod sperabat: quia uigilanti non potuit, religionis uelamine, & diuini prophetæ nomine rex fieri attentauit. Et quia inter barbaros barbarus, inter idololatrias & ipse idolola-

Religionis simulatio, aucupium egregium.

4° tra habitabat, atq; inter illos, quos utpote præ cunctis gentibus tam diuinæ quā humanæ legis expertes & ignaros, faciles ad seducendum esse nouerat, conceptæ iniquitati dare operam cœpit. Et quoniam prophetas Dei magnos fuisse homines audierat, prophetam eius fuisse dicere, ut dicitur, boni simularet, ex parte illos ab idololatria, nō tamen ad Deum unum, sed ad suę, quam parturire iam cœperat, hæresis fallaciā, traducere conabatur. Cum interim iudicio illius, qui terribilis in consilijs dicitur super filios hominum, & qui miseretur cui uult, & quem uult indurat, dedit Satan successum

Arabes stupidi capiuntur facile imposturis.

Horrendū Dei iudicij spectantur insecta ista.

a 2 error,

*Sergius Nestor-
rianus Machu-
metis conspira-
tor.*

*Ignorantia di-
vine sciētiæ in
errorem addu-
xit Arabes.*

*properando.
Christus qualis
à Machumete
predicatur.*

*Resurrectio
carnis.
Iudicium extre-
mum.
Infernus.
Paradisus.*

*Circumcisio.
Voluptatis ma-
gister Machu-
met.*

errori, & Sergium monachum hæretici Nestorij sectatorem ab Ecclesia ex-
pulsam ad partes illas Arabiæ transmisit, & monachum hæreticum pseudo-
prophetæ coniunxit. Itaq; Sergius coniunctus Machumet, quod ei deerat,
supplevit, & scripturas sacras tam ueteris Testamenti quàm noui secundum
magistri sui Nestorij intellectum, qui saluatorem nostrum Deum esse nega-
bat, partim prout sibi uisum est, ei exponēs, simulq; apocryphorum fabulis
eum plenissimè imbuens, Christianum Nestorianum effecit. Et ut tota ini-
quitate plenitudo in Machumet conflueret, & nihil ei ad perditionem sui
uel aliorum deesset, adiuncti sunt Iudæi hæretico. Et ne uerus Christianus
fieret, dolose præcauētes homini nouis rebus inhianti non scripturarum ue-
ritatem, sed fabulas suas, quibus nunc usq; abundat Machumet, Iudæi insibi
lant. Sic ab optimis doctoribus Iudæis & hæreticis Machumet instructus,
Alcoran suum condidit, & tam ex fabulis Iudaicis, quàm ex hæreticorum
negijs confectam nefariam scripturam barbaro illo suo modo contexuit.
Quod paulatim per tomos à Gabriele, cuius iam nomē ex sacra scriptura co-
gnouerat, sibi allatum mētitus, gentem Deum ignorātem letali haustu infe-
cit, & more talium oram calicis melle linens subsequente mortifero ueneno,
animas & corpora gētis miserè (proh dolor) interemit. Sic planè ille impius
fecit, quando & Christianam & Iudaicam legem collaudans, neutram tamē
tenendā esse cōfirmans, † propriando & repropriauit. Inde est, quod Moy-
sen optimum prophetam fuisse, Christum Deum maiorem omnibus extitisse
se confirmat, natum de uirgine prædicat, nuncium Dei, uerbum Dei, spiri-
tum Dei fatetur: nec nuncium, uerbum, aut spiritum, ut nos, aut intelligit,
aut fatetur. Filium Dei dici, aut credi, prorsus deridet. Et de humanæ ge-
nerationis similitudine uaccinus homo filij Dei æternam natiuitatem me-
tiens, uel gignere uel generari Deum potuisse, quanto potest nisu, denegat
& subannat. Resurrectionem carnis sæpe replicando adstruit. Iudicium esse
in fine seculi non à Christo, sed à Deo exercendū esse, nō negat. Illi tamen
iudicio Christum, ut omnium post Deū maximū, ac seipsum ac gentis suæ
præsidium affuturum, uesani. Inferni tormenta qualia sibi libuit, & qualia
adinuenire magnum pseudoprophetam decuit, describit. Paradisum non
societatis angelicæ, nec uisionis diuinæ, nec summi illius boni, quod nec o-
culus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascēdit: sed uerè talem qua-
lem caro & sanguis, imò fex carnis & sanguinis cōcupiscebat, qualemq; si-
bi parari optabat, depinxit. Ibi carniū & omnigenorū fructuum esum, ibi
lactis & mellis riuulos, & aquarū splendentium, ibi pulcherrimarū mulierum
& uirginum amplexus, & luxus, in quibus tota eius paradisus finitur, secta-
toribus suis promittit. Inter ista omnes penè antiquarū hæresum feces, quas
diabolo imbuente forbuerat, reuomens, cum Sabellio trinitatem abnegat:
cum suo Nestorio Christi diuinitatem abijcit. cum Manichæo mortem Do-
mini diffitetur, licet regressum eius non neget ad coelos. His & similibus nō
acquisitionis, sed perditionis populum imbuens, à Deo plenissimè auertit.
Et ne Euangelicus sermo ultrà in eis possit habere locum, uelut omnia quæ
sunt Euangelij & Christi scientibus, cordium eorum aditum ferreo impietatis
obice obturauit. Circumcisionem insuper uelut ab Ismahele gentis illius
primo sumptā, tenendam esse docuit. Et super hæc omnia, quo magis sibi alli-
cere carnales mentes hominum posset, gulæ ac libidini frena laxauit. Et ipse
simul

simul & o. c. o. u. t. r. a. b. e. a. t. o. multorum aliorum uxores uelut ex respon-
 so diuino adulterans, maiorem sibi uelut exēplo prophetico numerū perdito-
 rū adiunxit. Et ut non ex toto inhonestus proderetur, studiū eleemosynarū,
 & quaedā misericordiæ opera commendat, orationes collaudat. Et sic undiq̃
 monstruosus, ut ille ait, humano capiti ceruicem equinam & plumas auium
 copulat. Qui quoniā suadēte iam dicto monacho, ac præfatis ludæis, idolola-
 triam ex toto & reliquit, & relinquendam quibus potuit persuasit, atq̃ unū
 Deum, deorum multiplicitate relicta, colendum esse prædicauit, hominibus
 agrestibus & imperitis inaudita dicere uisus est. Et quia rationi eorum hæc
 prædicatio concordabat, propheta Dei primò ab eis creditur. Dehinc pro-
 cessu temporis & erroris in regem ab eis, quod concupierat, sublimatus est.
 Sic bona malis permiscens, uera falsis confundens, erroris semina seuit, &
 suo partim tempore, partim & maxime post suum tempus segetem nefariā
 igne æterno concremandam produxit. Nam statim Romano languescen-
 te, imò penè deficiente imperio, permittente eo per quem reges regnāt, Ara-
 bum uel Saracenorum hac peste infectorum surrexit principatus. Atque ui-
 armata maximas Asiæ partes cum tota Aphrica, ac partem Hispaniæ paula-
 tim occupās, in subiectos sicut imperium, sic & errorem transfudit. Hos li-
 cet hæreticos nominem, quia aliqua nobiscum credunt, in pluribus a nobis
 dissentiunt: fortassis rectius paganos aut ethnicos, quia plus est, nominarē.
 Quia quamuis de Domino uera aliqua dicant, plura tamen falsa prædicant,
 nec baptismati, sacrificio pœnitentię, uel alicui Christiano sacramēto, quod
 nunquā ullus, præter hos hæreticos, fecit, communicant. Summa uerò hu-
 ius hæresis intentio est, ut Christus dominus, neq̃ Deus, neq̃ Dei filius esse
 credatur: Sed licet magnus, Deoq̃ dilectus, homo tamen purus, & uir qui-
 dem sapiens, & propheta maximus. Quæ quidem olim diaboli machinatio-
 ne concepta, primò per Arrium seminata, deinde per istum satanam, scilicet
 Machumet, prouecta, per Antichristum uerò ex toto secundū diabolicam
 intentionem complebitur. Cum etiam dicat beatus Hilarius, antichristi ori-
 ginem in Arrio extitisse. Dicit, quod ille cœpit, † unum filium Dei Christū
esse negando, & creaturam esse dicendo: Antichristus tandem nullo modo
 illum Deum uel Dei filium, sed nec etiam bonum hominem fuisse asseren-
 do consummaturus est. Merito impijssimus Machumet inter utrūq̃ medijs
 a diabolo prouisus ac præparatus esse uidetur, qui & Arrii quodammodo
 supplementum, & Antichristi peiora dicturi apud infidelium mentes maxi-
 mum fieret nutrimentum. Nihil quippe ita contrarium humani generis ini-
 mico, sicut fides incarnati Dei: per quem præcipue ad pietatem excitamur,
 et sacramentis celestibus renouati, spiritus sancti gratia operante illuc, unde
 nos deieciſſe gloriabatur, ad uisionem scilicet regis & patriæ nostræ ipso re-
 ge & conditore nostro Deo ad nostrum exilium descēdente, nosq̃ ad seme-
 ritum reuocante, iterū redire speramus. Hanc pietatis & diuinæ dispensatio-
 nis finem, pariter & amorem, simpliciter ab initio in cordib. hominum mo-
 litur extinguere. Hanc etiam in principio adhuc nascentis Ecclesiæ: si tunc
 permitteretur: subtilitate uersutissima: & penè hoc eodem modo: quo postea
 gentem istam infelicissimam seducere permissus est, eradicare tentauit. Di-
 cit etiam beatus Augustinus: Porphyrium philosophum, postquam a Chri-
 stianitate miserabiliter apostatauit, hoc in libris suis, quos aduersus Christia-

uxores. i. g. abuit
 ab ip. meretricibus.

Horatium in
 Arte.

Imperite multā
 tudinis iudicio
 Machumet pro-
 pheta declara-
 tur.

Romanorum
 deficiente impe-
 rio Machumet
 consurgit.

† Hoc Germaniā,
 hoc totus
 orbis Christianus
 attende.

† Verū, uel uer-
 bum.

Perpendite uiri
 Christiani, an
 illud deprehē-
 datur in facti-
 o Christi uica-
 rio.

Christi filij Dei
 incarnatio præ-
 cipue diabolo
 aduersa. i. Ti-
 moth. 3. Magnū
 sacram. etc.

Prophyrius a
 postata.

*Machumet
Christo filio
Dei non plus
tribuit quam
diabolus.*

nos edidit, retulisse, quod scilicet oracula deorum consuluerit, & de Christo quid esset, interrogauerit. Responsum uero à daemonibus fuisse, quod Christus quidem bonus uir fuerit, sed discipulos eius grauer peccasse, qui ei diuinitatem adscribentes, rem quam ipse de se non dixerat, confinxissent. Quae sententia penè iisdem uerbis in istis fabulis inuenitur sapientissime. Quanta autem hæc diaboli subtilitas exiit, ex de Christo aliquid boni diceret, de quo si ex toto malè dixisset, nullatenus iam sibi credi sciebat, non curas quicquid Christus putaretur, dummodo diuinitas, quæ maxime saluat homines, in illo non crederetur. Si quis plenius uult intelligere, legat xvij. librū eiusdem patris Augustini, & xviii. de Ciuit. Dei, & primum de Consensu euangelistarum. Ibi enim si boni ac studiosi ingenij est, conijciat pro certo, & quid diabolus tunc machinatus sit facere, sed non permissus; & quid tandem occulto iudicio permittente, in hac sola miserrima gente fecerit relaxatus. Nullo enim modo tales fabulas, quales hic scriptæ sequuntur, aliquis mortalium nisi diabolo præsentiaiter cooperante, fingere potuisset. Per quas post multa ridicula, & insanissima deliramenta, hic præcipue omni modo Satanas intendit perficere, ne Christus Dominus Dei filius & uerus Deus humani generis conditor & redemptor esse credatur. Et hic est uerè, quod per Porphyrium tunc persuadere uoluit: sed per Dei misericordiam ab Ecclesia eo adhuc tempore spiritus sancti feruente primitiis exsufflatus, iamdem miserrimo homine isto Machumet, & ut fertur à multis, arrepticio & cadente, quasi instrumēto et organo sibi aptissimo usus, pro dolor uentē maximā, & quæ iam penè dimidia pars mundi reputari potest, secū in eternā perditionem dimisit. Quod quare illi permissum sit, ille solus nouit, cui nemo potest dicere, cur ita facis: & qui de multis uocatis paucos electos esse dixit. Vnde ego magis eligerē contremiscere, quam disputare. Ista breuiter prænotauī, ut qui legerit, intelligat. Et si talis est, qui contra totā hæresim istā scribere et uelit & possit, cū quasi hoste pugnaturus sit, agnoscat. Erit fortasse adhuc, cuius spiritū Dominus sciscitabit, ut Ecclesiam Dei à magna, quam inde patitur, ignominia liberet. Quia scilicet cum omnes siue antiquas siue modernas hereses usque ad nostra tempora respondendo confutauerit, huic soli quæ super omnes alias tam in corporibus quam in animabus infinitā humani generis stragem dedit, non solum nihil respondit: sed nec quid tanta pestis esset, aut inde processerit, inquirere saltem uel tenuiter studuit. Nam & hæc tota causa fuit, quæ ego P. sanctæ Cluniacensis ecclesiæ minimus abbas, cū in Hispanijs pro uisitatione locorum nostrorum, quæ ibi sunt, demorarer, magno studio & impensis totam impiam sectam, eiusque pessimi inuētoris execrabilem uitam de Arabico in Latinum transferri, ac denudatam ad nostrorum noticiam uenire feci: ut quàm suspecta & friuola hæresis esset, sciretur, & aliquis Dei seruus ad eam scripto refellendam sancto inflammante spiritu incitaretur. Quod quia pro pudor tam penè huiusmodi studiorum sanctorum ubique in Ecclesia tepescendo seruire, non est qui faciat: (expectaui enim diu, & non fuit qui aperiret os, & zelo sanctæ Christianitatis moueret pennam, & ganniret) ego ipse, saltem si magnæ occupationes meæ permiserint, quandoque id aggredi Domino adiuuante proposui. Simpliciter tamen à quocunque altero melius, quam à me deterius, hæc fieri, gratum haberem.

Præfatio

*Qui stat, uideat
ne cadat.
Operemur salutem
nostram cum timore
et tremore, et
ambulemus dñi
lux est.*

*Opera precii
cognoscere doctrinam
impiā Machumetis.
Petrus abbas
Cluniacensis
curauit magnis
impensis, ut Latini
legere possint res
Saracenorum.*

PRAEFATIO ROBERTI TRANS

LATORIS AD DOMINVM PETRVM ABBATEM CLV
NIACENSEM, IN LIBRO LEGISSARACENORVM,

quem Alcoran vocant, id est, ~~Collectionem præcepto-~~
rum quæ Machumet pseudopropheta per
angelum Gabrielem quasi de coe-
lo sibi missa confinxerit.

DOMINO suo Petro diuino instinctu Cluniacensi abbati, Ro-
bertus Retenēsis suorum minimus in Deo perfectè gaudere.

Robertus.
Retenēsis.
* Jerò.

Ubi sapius atq; seriò percepì, qualiter quantum ue tuus ani-
mus solius & totius boni studiosus, sitiuit sterilem paludem Sa-
racenę sectę nondū uisę fertilem efficere, suumq; puteū exhau-
rire, propugnaculaq; prorsus diruere: ego peditis tantum officio præui fun-
ctus, uias et aditus diligētissimè patefecì. Quis enim gressum dilatabit? Quis
nō citissimè curret, ut hostis errorem, ipsumq; uictum, semetipsum aut tene-
re sententiam ubiq; firmam atq; uictoricę agnoscat? Latinitas tamen omnis
hucusq; non dicā perniciosis incōmodis ignorantia negligentię ue pressa,
suorum hostium causam & ignorare, & non depellere passa est. Tu uerò
peruigil providentiā, sanctissimos & præelectos Ecclesię doctores semper a-
spiciens, hoc nullatenus noluit. Cum illum itaque patrem atque doctorem,
cuius omnis hæreditas omni pro sua facultate uernalis statuitur, tu discipu-
lus atque filius imiteris: nusquam aliàs reflexus, speraui me, licet omnium
tuorum minimum, tuam gratiam promereri posse, si mundani somni mili-
tię que uoto postposito, tuis studiose nutibus inuigilarem. Vnde quāquam
te uelut alumnum & hæredem sapientię cohors sapientium circumflua con-
stipet, suas manus tuis nutibus benignè conferens: quorum conuentu me
minimè dignum adhuc sentio: uestrum tamen munusculum, puteum præsi-
gnatum pandens, saltem semel non obliquè tuus perspicax intuitus, quæso
dignetur aspicere. Quāquam enim in effragili fulcitum ingeniolo plura præ-
cellerunt incōmoda: tum hinc eloquiū penuria, illinc scientię tenuitas, tum
id quod ad nil agendum est efficacius, secordiā uidelicet negligentięq; ma-
ter desperatio multiplex ob translationis nostrę uilem & dissolubilem, ac in-
compaginatam materiā, pro sui modo prorsus, Arabico tantum semotoq;
uelamine, tuæ maiestati præbendam, non minus tamen obnixè tuum obse-
quium aggressus sum: confusus nil effectū quassari, quo tuum uorum igne di-
uino plenum adspirat. Lapides igitur & ligna, ut tuum deinde pulcherri-
mum & commodissimum ædificium coagmentatum & indissolubile surgat
nil excerpens, nil sensibilibiter, nisi propter intelligentiā tantum alterans, at-
tuli: Machometi que fumum, ad ipsius tuis follibus extinctū, et puteum ad
illius exhaustū tuo uase, ignisq; uestri, tuo uentilabro fomentū atq; feruorē,
nostri q; fontis eductu tuo discursum, patefecì. Ius igitur exigit, ut hostiū ca-
strum, imò caueam delendo, puteum exiccādo, cum tu sis dextra mūdī pars
optima, cos religionis acutissima, charitatis manus largiflua, tuorum

a 4 mundi

*Quid conferat
doctrina hac.*

munimen corrobore, tela diligēter acuas, fontemq; suum fortius emanare, fugēq; charitatis uallum protēlius atq; capacius efficias. Si quis me uilitatis & incompositionis rerum atq; uerborum arguat, licet iuste forsā: obsecro tamē ut cesset, sciens meum nunquam hic fuisse propositum, floribus uenum tegere, remq; uilem & abiiciendam deaurare. Quod & animi tui lux admirabilis, mira facundia pollens, manu fortissima uigens, mihi indēsāpius & studiose deliberanti, summamq; dicere uolenti clarificauit. Lex tamen ista licet letifera multis in locis, maximum testimonium, argumētumq; firmissimum sanctitatis & excellentiæ nostrę legis, uidentibus & electis prębet. Istud quidem tuam minime latuit sapientiam, quę me compulit interim astronomiæ geometriæq; studium meum principale prætermittere. Sed ne procœmium fastidium generet, ipsi finem impono, tibiq; cœlesti, cœlum omne penetranti, cœleste munus uoueo: quod integritatem in se scientiæ complectitur. Quæ secundum numerum, & proportionem atq; mensuram cœlestes circulos omnes, & eorum quantitates, & ordines & habitudines, demū stellarum motus omnimodos, & earundem effectus atq; naturas, & huiusmodi cætera diligentissime diligētibus aperit, nunc probabilibus, nonnūquam necessarijs argumentis innitens.

20

INCIPIT LEX SARACENO- RVM, QVAM ALCORAN VOCANT, ID EST, collectionem præceptorum.

AZOARA PRIMA. 11/ Capitulu et patet fol. 224.

*Symbolum Ma-
humaticum.*

Miseri cordi pioq; Deo, uniuerſitatis creatori, iudici cuius postrema dies expectat, uoto supplici nos humiliemus, adorantes ipsum: suæq; manus suffragium, semitaq; do-
nū & dogma, quos nos ad se beneuolos, nequaquam ho-
ſtes & erroneos adduxit, iugiter sentiamus.

Vel secundum alium tr. nslatorem.

In nomine Dei misericordis, miseratoris. Gratias Deo domino uniuerſitatis misericordi, miseratori, iudici diei iudicij. Te oramus, in te confidimus: Mitte nos in uiam rectam, uiam eorum quos elegisti, non eorum quibus iratus es, nec infidelium.

GVLIELMVS POSTELLVS ITA VERTIT.

In nomine Dei misericordis, piij. Laus Deo, regi seculorum misericordi et pio, regi diei iudicij. O nos om-
nes illi seruiamus. certe adiuuabimur. Dirige nos domine in punctum rectum, in punctum inquam illorū,
in quos tibi complacitum est, sine ira aduersus eos, et non errabimus.

AZOARA II.

*Quid conferat
liber Alcoran,
et quales requi-
rat discipulos.*

In nomine Domini piij & misericordis. Liber hic absq; fallitatis, uel erro-
ris annexu, ueridicus eis, quibus inest amor diuinus, deitatisq; timor &
cultus, nec non orationū ac elemosynarum studiū, legem item tum tibi, tum
cæteris prædecessoribus cœlitus à Deo datarū obseruatio, spesq; seculi futu-
ri,

- ri, sectam ueracem patefecit. Hæc namq; sui sequaces in summum ducens, summo bono dicit, ac ueneratur: uelut incredulis & erroneis summum malum uerè uenturum minatur. Quorum licet uirgam tuæ correctionis adhibeas, nulla tamen ad fidem fiet conuersio: cum eorum aures & oculos, corda simul Deus obturauerit. Deum item, Dei que legem ore, nō opere confidentes: sic que nihil aliud quam suæ detrimentum animæ, licet insci, sibi lurcrantes, animus uacillans poenis afficit, eisdem que cruciatum parit redargutio: cum illi peccatorum serui sordidi, selotos & liberos ostentare præsumunt. ¶ Cum illis quidem bonæ legis persuadetur acceptio, non oppugnant coram annuunt, scq; non aliam quam rectam amplecti uelle pollicentur. Bonis tamen in successu commodo fauentes, semotim illos sibi fuisse ludibrio suis innuunt diabolis: Cum illi post damnosæ sectam ueracem ob iniquam & mendacem mutantes, surdi, muti, cæciq;, simul & inconvertibiles deo ridiculum existant. Illis etenim assimilantur, quibus ignis accensus extinguitur, tenebræq; succedunt, seu nube corusca tonitruus & fulgura gestante præoccupatis, aures suas timore mortis obstruentibus, lampadeq; fulguris ferè uisu priuatis: quibus serenitas motum, tenebræ quietem inducunt. Dei quidem omnipotentia uisum illis & auditum subtrahere possibile est. Omnes igitur homines domini uestri priorumq; factorem, qui terram in imo, cælumque summo disposuit, & imbres, & arbores, earumque fructus producit, inuocantes timete, ei q; nullum existere parem firmate, hunc que librum ueracem esse penitus credite, uel consimilem simul omnes manum cōferentes, si possibile sit, pericite, testibus que firmate. Sin autem ignem gehennæ malos puniaturum pertimescentes, domini paradiso bonos induciaturum, ubi dulcissimas aquas, pomæque multimoda, fructus uarios, & decentissimas ac mundissimas mulieres, omneq; bonum in æternum possidebunt, prædicate. Prauos autem & incredulos culicibus & huiusmodi comparare Deus nequaquam erubescet. Multis itaque bonis recto calle gradientibus, cum mali plures, ipsiq; soli mentientes, Deo nefanda, & t̄a Deo prohibita, sic que sibi flagitio sunt, gerentes, perniciosam sectam exequantur, domini prece quare non flectitis? His nos namque ad uitam de non esse deducens, mortem inducet, & ad se nos resurgere faciet: qui mundanis peractis ascendens, septem cœlos omnisciens disposuit, angelis intīmans se facturum sui similem in terra. Quem illi cōtrā sic affati sunt: Nos in omnibus uestre maiestati subditi, grates uobis deuotè referimus. Ille uerò uestri simul nequam, & cruoris effusor existet. Tunc Deus se rem ab angelis ignoratam scire firmans, Adam uocabula rerum semotim edocuit, nondum angelis agnita: & illius eloquium suæ sapiētia præcunctis angelis argumentum induxit, firmās etiam, se totius mundi omniumque cordium arcana cognoscere: angelis tamen prius se uocabulorum peritiā ignorare fatentibus, cum Deus ab illis petisset illius expressionem peritiæ, si ueraces essent. Vnde angeli iussi se coram Adam humiles exhibere, nequam Belzebub excepto, paruerunt. His omnibus sic ex ordine gestis, Adæ præceptum huiusmodi fecimus, Tu mulier que tua paradiso maneat, quantum & quodcunque libuerit, nisi de hac arbore solum, comedet. Quos ab hoc cōsilio diabolica suggestio semouēs, eosdem enīcēdos à paradiso prostrauit. Vnde deus illis præuaricatoribus suæ legis inquit, Aduersantes

*Similitudo de
iis qui deserunt
sectam, quam
simulauerant.*

Paradisus.

*adeo
Resurrectio
mortuorum.
Cœli septem
creati.*

*Hominis dignitas
angelos superans.*

Hominis lapsus.

*Israelitis alcon-
ranum commē
dat.*

*Bona opera,
seu officia.*

*1. Cor. 9. Ne a-
lijs predicans,
etc.*

*In iudicio Dei
quisq; onus suū
baiulabit.*

*Pharaonis ul-
tio. Exod.*

*Vituli adora-
tio. Exod. 32.*

et latio legis.

*Exod. 19. non
nihil interpola-
ta expositione.*

Manna.

*Comiscet duas
historias. Ex-*

od. 15. et 17.

*Historia Exo.
16. deprauata.*

*Omnes Deum
timentes cuius-
cūq; professio-
nis saluabun-
tur. Act. 10.*

uersantes alter alteri ad terram, ibi locum horalem pro uelle meo scilicet habi-
turi descēdite. Deinceps item Adā adeptō donū pietatis & uenīæ, sic Deus
inquit: Vos ambo meā mihi paradīsum relinquitē, uitā uiam à me sumētes,
cuius omnis imitator nil periculi seu timoris, deuius & cōtradicens ignē in-
fernalem finis nescius inibit. Vos item filij Israel bonorum quę uobis cōtulī,
reminiscentes, fœderis inter uos constituti dissolutionem uitate, meq; super
omnia timētes, hūc librū meæ legis à me cœlitus missum, uestre legis firma-
mētum esse cognoscite. Vnde nec uos eius obtrectatores, nec cōtradictōres
primos esse, ius æquū exigit. ¶ Sit autē constans propositū, falsa ueris nequa
quā interferere, nec uera cognita tacere, & orationibus assurgere cū summa
mētis & corporis subiectione fractuq; decimas, nec non & debita Deo per-
soluere, uosq; crebris orationibus abstinentiaq; premere, quæ uelut malis
tædium & difficultatem, sic bonis, quorum idoneus ad dominum reditus
efficitur, dulcedinem & leuitatem generant. Cauendum quoque, ne cæte-
ris bona prædicantes, bene operari prætermittant, & ne legentes in sua per-
seuerēt inscientia. Horum præceptorum uos filij Israel executores existite,
iudiciij diē, qua nulla anima uicem alius nec intercessoris effectum percipe-
ret, timentes, recordantesq; bonorum omnium, quæ uobis dilectis attulī.
Nonne enim uos ego de manu Pharaonis prolem uestram necantis, mulie-
resq; surripientis liberaui, commodē transfretans, illum sum mergens? Vitu-
lum tamen deinceps, Moyse quadragenarium ieiunium, ut legem suscipe-
ret, efficiente, adorasti. ¶ Huius deinceps criminis uobis data uenīa mi-
hiq; gratia reddita, per librum uobis à Moyse traditum, boni maliq; discreti-
uum, uos rectam uitæ uiam agnoscentes, Moyse uos animabus uestris noci-
uos ob adorationem uitulī increpanti, dicentiq; uobis optimum esse Deum
inuocare, animasq; uestras mortificare. Sic enim à Deo, cum sit pijsimus,
ueniam assequimini. Respondistis, uos nolle gerere quicquam huiusmo-
di, nisi Deum uideretis: Inde q; se fulguris ictus uobis, cæteris uidentibus, in-
gessit. Huius rei tamen postea uenīa facta, gratiaq; percepta, tēperata sereni-
tate uos proteximus, mānaq; dulcissimū, quod comederetis, pluēdo præbui-
mus. Cumq; diximus, Villas ingredientiē cibos undelibet sumite; & per
portam intrantes, humilī uoto gratos reddite. Sic enim malis ueniam, bo-
nisq; statum meliorem Deus annuet malis ipsis hoc abutentibus uerbo, sic-
que sibi nociuis, non nobis, uindictam cœlitus intulimus. Moyses rursus
pluuiam suæ genti postulans, me docēte petram cum uirga percutiendo, xij
fontes potaturis eduxit. Illa quidem sic potu ciboq; ne prædatum isset, dita-
ta, se uno fastidiri uictu, proferebat. Vnde ipsi precati Moysen, ut prece-
sua sibi comestibilia, scilicet bletas, cucumeres, allia, lentigines, cepas
creator ē terra produceret, diximus: Vos peius pro meliore postulantes,
ad Aegyptum descendite, uestrum ibi uotum suscepturi. Inde que con-
temptus & opprobrium, atque calamitas illis incubuerunt. ¶ Illis ita-
que discedentibus, ira diuina superuenit. Quippe mendaces homicidæ,
nequaquam deum timentes inuenti sunt. Sciendum autem generaliter,
quoniam omnis rectē uiuens, Iudæus seu Christianus, seu lege sua relicta
in aliam tendens, omnis scilicet Deum adorans, boni que gestor, indu-
bitanter diuinum amorem assequetur. Vestris iterum, ô Iudæi, uotis fi-
dem adhibentes, super uos montem sublimauimus: Sic que ui & uirtu-
te Deum

te Deum timentes, nostris mādatis paruistis. Quæ postea **inquentes, poenā** & interitum, nisi diuina subuenisset pietas, meruistis. Vobis autem scientibus diuina uindicta die sabbati gerentibus illicita, suisq; sequacibus signum iræ pro correctione bonorum impressit. Moysen rursus Dei nutu uobis uaccarum cædem iniungentem increpatis, quærentes, an ei ridiculum essetis. Quod ipso negante, cum uos nequaquam esse stultos adiecisset, tandem ut per eius inuocationem uaccarum ætas annotesceret, à uobis rogatus inquit: Sint ætatis mediocris, nequaquam annosæ seu iuuentulæ.

Vt Num. 19. In colligente ligna. Præcipue innuit uaccam rufam Nu. 19. sed fabulosa admiscet, nimirum ex iudeorum traditionibus.

10 Vobisq; nondum penitus certis adiecit, Sint sanè nunquam iugo laboriq; suppositæ. Tunc demum uos eum cum uera certitudine reddisse ab opis diuinæ prece fatentes, uaccam huiusmodi uix tamen interfecistis.

Iudeorum obstinacia deplo-rata.

¶ Cum quis Dei dogmate ipsoq; faciente homicidam ignoratum patefacere studuerit, mortuum cum aliqua uaccæ particula tangat. Sic enim suscitatus, rem ipsam edocebit. Hæc his que similia ludæis agnita, suam nequaquam duriciam semouent, cum adhuc corda lapidea, imò duriora gestant. Epetris autem plures emanantes aquæ timore creatoris diffluunt. Huius itaque gentis conuersionem ad legem tuam expectas? Absit. Illa namque Dei uerbum auditum & agnitum mutauit, nec ex eo quid operari uoluit. Commodum tamen cum bonis simul assumens, ipsis annumerari se bona faciens

20 exoptat. Aliud autem remota iudicat, licet scire debeat, æquè Deum mentis arcanum, et uocem agnoscere. Plures item nequaquam ex lectione, sed ex alieno sermone sensu, que legem affecuti, libros ex ambiguitatis incommodo interesse uel non esse temerariè captum constanter affirmantes. Deū læsum à scriptoribus, cum sub illius nomine eorum scripta signentur, ignem que minime læsurum illos, nisi tempore determinato. Quos econtra sic scriptores redarguunt. Cum quo pactum huiusmodi firmastis? Creatori ne uos ambiguum & nescium imponitis? Omnis autem peccator culpæ culpas accumulans, igne perenniter comburetur: uelut omnis Deum timens bonorum persecutor operum, paradisi gaudijs æternè fruetur.

Deus, cordium inspector. Ventis doctrinae incertæ agitatatos taxat.

¶ Filij quidem Israel fidem libris in quibusdam adhibentes, in pluribus uero minimè, paucis

Qui seruentur aut pereant.

30 admodum acceptis, hanc uitam futuræ parantes, huius seculi contemptum & poenam futuriq; maximè sine meta subibunt. Fœdus namque dilectionis nostræ firmatum, uidelicet quod solum Deum adorarent, parentibus, suæ legis professoribus, orphanis, calamitosus subuenirèt, cunctis benedicerent, nullius cædis proscriptionibus seu factores uel actores orationib; inuigilarent, deoque debita soluerent, nec hostium in mutua seditione captorum redemptionē susciperent, rei facti in omnib; ruperunt.

Iudei transgressores legis diuinae.

¶ Moyse, ceterisq; prophetis postea libro tradito, Christo similiter filio Mariæ, cui spiritus diuinus auxiliatq; testimoniū extitit, cur prophetas uobis missos displicita prædicantes uel interficitis, uel cōtradicitis, huicq; libro coelitus misso uestre legis firmamento nequaquā fauere, sed cōtradicere rem cunctā uidentes maluistis? Nō

Crudele præceptum. Prophetarum hostes Iudei. Christus à spiritu Dei habet testimonium.

40 impunè quidē. Hoc enim inuidiæ factū uestras pessundās animas, deitatis odium, & iram, mundi q; cōtemptū & opprobriū uobis ingeret, qui dicentes, uos nolle nisi libro uobis dato credere, uestre legi resistitis, hunc suū confirmatorem respuentes. Si boni estis, cur prophetas perimitis? ¶ Vos per Moysen uirtutibus & scientijs instructi, uitulū adorastis, fœdereque dilectionis nostræ firmato, montēque super uos eleuato, nostrum ex ui mandatum susceptum

Alcoran firmamentum legis Iudaicæ.

*Mors bonis
optanda.*

*Gabriel fami-
liaris Machu-
met.*

*Aduersarij an-
gelorum per-
dentur.*

*Salomon magi-
cam didicit à
demonibus: lu-
daica traditio
uidetur.*

*Contra magi-
cam superstitio-
nes.*

*Postulat ab alijs
demonstratio-
nem, quam ipse
non exhibet.
Iudeorum et
Christianorum
contentio.
Templorum re-
legio.*

*Veri adorato-
res ubiq; exau-
diuntur. Ioan. 4.*

Negat dei filiū.

*Sine miraculis
fidem poscit.*

sulceptum audistis, uestræ legis aduersarij fuistis. Nonne mortem, si ueraces
essetis, optaretis, cum uobis præ cæteris gentibus futuri seculi uita promitti-
tur? Quisq; uerò uestri plus cæteris annorum spacium ob malorum actuum
antecedentium conscientiam affectant, licet hoc eorum malum ex merito
futurū nequaquam auferet, creatore factum suum omne dijudicante. Om-
nis aduersarius Gabrielis hunc librum tuo cordi per creatorem intimantis,
ipsumq; diuino præcepto tuis commissum manibus, cum uiam rectam edo-
cens spem bonam bonis polliceatur, confirmantis: omnisq; similiter hostis
Dæmonis, ac Michaelis, et archangelorum flagitiosis cruciatibus affligetur. Tibi
quidem firma, nec non & manifesta contulimus, quibus malī nequaquam
obedient, cum prophetæ ueracissimi legem firmissimam, sua post tergum man-
data proijcentes, neglexerunt. ¶ Sic igitur lege contempta, scientiam à dia-
bolis licet malis Salomoni bono patefactam; prælagiorum scilicet, artemq;
magicam, qualis est de diuisione mulieris atq; mariti, et huiusmodi: quam sui
principes in Babylonia uidelicet Arot et Marot neminē, nisi prius cretaore
legeq; sua neglectis, docerent: illius tamē inefficaces, nisi Deo concedente,
perscrutantes animarum suarum nocumentum & interitū didicerunt. Qui-
bus commodius atq; salubrius esset, deum timere, credere, atq; sperare. Sectū
dū incredulorum huiusmodi uelle nullus à Deo liber tibi mittetur. Sed illius
pietas atq; donū, in quos uult, & quādo uult, extendunt. cuius mandato ne-
glecto, uel consimile, uel leuius præbebitur. An potest quis animæ suæ pro-
desse sine Deo, cæloq; terræ præsidente? Ipsum itaq; diligentes, uestrum bo-
num atque salutem, ut prius plures à Moyse fecerunt, perscrutemini, nequa-
quam ad incredulos à fide discedentes. Habentes autem libros uellent inui-
dia ducti uos adherentes legi re cognita uera, malam accipere legem. Sed
uos indurate, usque dum Deus omnipotens placere patefaciat. inuigilate:
decimas date. Creator namq; suum cuique rependet meritum. Afferunt ta-
men, neminem præter Iudæum & Christianū ingressurū paradysum. Quod
si uerum est, demonstratione probent. ¶ Generaliter autem diligentibus
annotandum, quoniam omnis faciem suam ad Deum uergens & benefa-
ciens, Deum promerebitur nullo timore grauatus. Licet Iudæis & Christia-
nis summa controuersia lis incidat. Alter enim alterum nullius esse legis
asserit, utroque librum legisferum habente. Quorum uelut & cæterorum con-
similia dicentium, litem in alio seculo Deus iudex dirimet. Quis eo peior
existit, qui domus orationum interdicat, earumque destructioni studet? Il-
lis quidem ingressis nequaquam pateat, nisi cum timore maximo in hoc se-
culo contemptum, in alio pœnam immoderatam habituro. Cum Dei sit
oriens & occidens, uersus quamlibet partem orationes fundens Deum in-
uenit. Sua namque pietas nullo loco circumscribitur: Eius sapientia cun-
cta complectitur. Afferunt item quidam, uniuersitatis creatorem, coeli
terreq; regem, cuius præceptum omnia perficit, cui cuncta subijciuntur, fi-
lium sumpsisse. Quibus nequaquam ueritas consonat. Sed hi quidem in-
scij, uelut & prædecessores his dicto consimiles inquirunt, se credituros si
se deus illis alloquio, uirtutibusque patefaceret. Nonne satis res arduas uir-
tutesque sublimes sæpius sapientiū testimonio peregrimus? Nunc tibi ue-
racia præcepta committo, quibus bonos instruas, nil curans de prædestina-
tis igni: sed Iudæis Christianisq; prædicans, nullam legem bonam esse, nisi
tan-

tantum creatoris. Licet ipsi tuæ nequaquam legi credent, nec dictis tuis acquiescent, nisi cum suæ legis extiteris. Cuius si iam nostra doctrina præstructus imitator fueris, Dei dilectionem et donū amittes. Omnes hunc librum cœlitus missum pro more debito æquanimiter legentes credent:

Increduli perpetuò punientur. ¶ Abraham præcepta diuinitus petita complenti, sese rectorem doctoremque statuere deus iniunxit. Cui respondens Abraham inquit: De prole mea quid faciam? Inquit deus: Viris prauis & peruersis uerba mea ne tradas. Ipsi quoque Abraham & Ismaelique similiter, postea nos orationis domū, timoris expertem, ecclesiæque refugium, homi-

Abraham doctor a deo constitutus. Non sanctum cambus dandus.

num cōmodo proponentes, ut eam mundā, & ornatā, ac idoneam illis orantibus, aliundeque uenientibus efficerent, iniunximus. Cuius fundamentum Abraham statuens, inquit: Creator optime, locū istum tibi sanctifica, ipsum asylum cōstituens, & nos filiosque nostros in te credentes edocens, quid hic boni gerendū sit, ueniamque tribuens, ut misericors atque piissimus nostræ proli filium, mediatorem prophetam excita, cæteris gerenda, uirtutesque tuas scripto notificantem, eisque benedicentem, cum tu sis doctor excelsus, omnia sciens & audiens. Quisquis igitur legem Abraham neglexerit, dereliqueritque, brutus erit. Qui a deo rogatus ut crederet, confessus est, se in deum totius mundi regem credere. Vnde hic a Deo dilectus, inter bonos summā co-

Templum Meche conditum ab Abraham.

vidit Abraham diem Christi, et gauisus est.

rona condecoratur. ¶ Abraham quoque præceptū idem filio suo & Iacob intinans, inquit: Hanc legem sanctam atque dilectam nobis a deo datam, ante mortem ne mutetis. Iacob autem ad leti limitem accedens, sic filios suos affatus est: Me mortuo quem adorabitis? Responderunt: Creatorem unum, scilicet quem tu adoras, & Abraham, & Ismael, & Isaac. Dixit autem eis:

Pater credit Abraham.

Illis iam defunctis secundum opera sua, deus ipse iudex merita præbuit: uobis quoque consimiliter secundū uestra daturus. Nec enim ab illis uestra, nec a uobis sua perquirentur opera. Nunc quidem Iudæi & Christiani, gentē tibi cōmissam abstrahere nitentes, ut suā amplectatur legē, & illā profiteatur, ammonēt. Eorum enim uterque suam legem tantū bonā esse cōfirmat. Il-

Reddit Deus unicuique secundū opera sua. Doctrinæ lucorum et Christianorum opponit friuolum commentum, quod librum cœlitus acceperit.

la uero se legē Abraham, non aliā amplecti, iuste profitetur, uiri iustissimi. Tu ergo fidem creatoris illis prædica, penitus persuadēs, ut libris tibi diuinitus missis, Abrahamque, & Ismaeli, & Isaac, atque Iacob, & tribubus legibusque Moyse & Christi, cæterorumque prophetarum, nullis per te segregatis, firmā fidem adhibeant, creatorē adorātes. Qui si nostris præceptis paruerint, sectā optimā imitabuntur. Sin autē Deus te liberabit ab illis. Nos quidem uerbis creatoris, quibus nihil est melius, subiecti sumus in omnibus. Illi uero dicunt, Abraham, & Ismael, eorumque sequaces Iudæos uel Christianos fuisse. Huius tamen rei ueritatem agnoscunt, meliusque Deus. Sed cum taceant, peccant.

Id fecerunt Elia & Esaias. Eusebius. lib. 6. Ecclesiæ historie. Confessionem fidei requirit.

A Z O A R A 11.

40 **A** Gente præterita Deus nequaquā opera uestra, nec a uobis sua exigit, quærēs, cur mala gens primū orationis orientē dereliquerit, cū ipsius sint oriens & occidēs omnis, quoslibet electos suos ad se ducētis. Tibi tamē nunc huc, nūc illuc aspiciēti, tuisque ad meorumque propriorum noticiā, qui sunt mediatores gentiū testes, suū prophetā propriū testem habentes, orationis locū ueracem & idoneū deo testificante, uidelicet uersus Mecham, tēpli sui mediū, quod Abraham primò fundauit, firmabo: quò semper ubicunque fueris faciem tuā orando uertas, ne te damnent, accusent uel alij, quā mali. Et si legum populus illam partem orandi renuerit, tu ne sequaris eum. Hec

versus Mecham spectando precipitandum, ut iudei uersus Hierusalem.

b etenim

etenim agens, iam ueraci noticia tibi monstrata, malis connumeraberis. Ipsi tamen filij sui ueritatem agnoscunt, licet eorum plerique negent. Cauendum quoque, ne sis eorum imitator, qui nunc affirmant, nunc negant. Omnis tamen uersus quamlibet partem orans, quaerendo quod est optimum, Deum exauditorem promerebitur: Licet optimus & ueracissimus orationis

Solus deus timendus.
Subinde in se transfert illud. Deut. 10. *et A. 7.*
aspectus uersus centrum templi Mechæ uertendus est, deo teste. Vt in te quidem meum fructificet uerbum, tuque bonam sectam exequaris, me solum time: uosque similiter omnes, quibus de uobismet ipsis prophetam excitauimus, qui uobis dicenda gerendaque prius uestræ non subiecta peritiæ monstret.

Probetam de nobis. *et c.* *In patientia possidebitis animas uestras.*
¶ Vt uos aduocem, meum nomen inuocate, grates referendo, nequaquam negando. Bonique sibi per abstinentiam, patientiam, orationes prodesse uelint. Huiusmodi namque uiris deus inhabitat, illis propitius suam concedens

gratiam. Patienter enim colligentes mandatum timoris, & famis ac detrimenti, uitæ, pecuniæque, & arborum, gaudium metent, & similiter damno superueniente dicentes: O creator, tui sumus: ad te redituri. Obsequio dei peremptos nemo mortuos existimet, sed illos potissimum uiuos & sanos. Meccham peregrinantes, locum in itinere, cui nomen Acepha, nullatenus adire prætermittant. Omni bonum corde puro proponenti, deus multiplicem remunerationem faciet: mala linquentibus, bonaque gerentibus dabit

Matth. 9. Qui soluerit mini-
ipse ueniam, cum sit pius, ueniamque largitor. Virtutes itemque bonum ab negantem, postquam libri sapientibus illa patefecerint, deus abhorrebit, & destruet. Mandatis Dei contradicenti, sicque mortuo, ira dei, & angelorum

False iurantes puniuntur.
omnium, ac hominum superueniens, ipsum nunquam impunitum esse permittet: quem nec deus unquam respiciet. Iurans namque falsum, confunditur: Vtrotque uero iurante, uerum super Iudæos transit. ¶ Creator inquit.

Vnum deum colendum ostendit ab eius potentia & operibus.
Vnus ego creator sum, semper idem, pius, & misericors: præter quem non est alius, cuius mirabilia uirtutesque sapientibus atque discretis sunt cœli terraqueque machina, diei noctisque uicissitudo, naues æquoreæ uiris accommodæ, eductus imbrum ad terre torpescens rigatum, omnium animalium compositio, uenti, & nubes interpolatæ undique uenientes, aërem & terram occupantes. Pars hominum nequaquam Deum, sed aliud loco sui colens, & præ

Acro sapient, qui doctores falsos audiuit.
cæteris diligens, cum iram Dei perspicit, illam fatetur grauissimam, omnemque deo uim attribuit, qua plus Deus bonos diligit, diuino quidem iudicio discernente pios ab impijs, sapientes à stultis. Malam sectam assecuti, cum nec poenæ nec ardoris finem sentient, si fas esset redire, sibique sectam eligere, primos doctores penitus respuerent. Vos igitur homines comedite sapida bonaque terræ, non exequentes iniurias diaboli, uobis aduersantis: qui peruersa docens insinuat, ut creatoris prorsus uobis ignorata mentientes imponatis. Hi rogati præcepta diuinitus obseruare, dicunt se nullam nisi patrum

Diabolus impostor.
suorum sectam executuros. Patres itaque si stulti cæcique fuerunt, imitabimini: Eritis igitur uelut surdi, muti, cæci, stulti, ijs comparabiles qui nil præter auditum proferunt, uel sciunt. ¶ Viri boni, deo grati, bona uobis ab illo collata comedite, grates ipsi reddentes, & eum præ cunctis inuocantes. A morticinjs, uero, & porco, & sanguine, & ab animali quolibet perempto non in creatoris nomine, uos abstinete. Necessitate tamē loco ue cogente, inde quolibet saturari, nil aliàs secum inde portantem, minime peccatum censetur. Deus namque pius inde ueniam largitur. Hunc librum à creatore datum contradicentium, & pro minimo ducentium uentres ignis indeficiens cibabit, eisque nullum,

Vetita & Leuit. 11. & 21.
Diffusio ex necessitate, non ob pecunias.

- hum opus proficiet . Qui nec diuinum alloquium in saeculo futuro , nec
 poene decrementum accipient : cum sectam malam pro bona , iramque
 Dei pro dilectione sibi comparauerunt , potius errori quam libro coeli-
 tus misso consentientes . Versus orientem uel occidentem orationes fun-
 dere , minimè fideles & ueraces efficit : sed in Deum credere , & aliud ad-
 uentui saeculi , nec non angelis , & libris atque prophetis fidem adhibere ,
 pecuniâque suam beneuolè consanguineis suis , orphanis , pauperibus , &
 mendicis hostiatim quærentibus , atque captiuis impertire , orationibus
 inuigilare , Deo debita soluere , uerbis fidem & constantiam habere , hora
 10 graui malum & litem sustentare : Hæc inquam omnia quibus insunt ,
 Deum timentes atque fideles perficiunt . Cædis uindictam æqualem & con-
 similem , quæ multorum uitas protegere , uersus scientes Deumque timentes
 uobis scripsimus , ut liber scilicet pro libero , captiuus pro sui simili , scemi-
 naque pro scemina mortem subeat : nisi quis pro pecunia condonare uolens ,
 secundum Dei præceptum , leuius homicidæ pacificetur . Aliter autem fa-
 ciens , malum diuinitus datum incurret . Quilibet item ad interitum acce-
 dens , de pecunia sua possessa rem determinatam atque scitam familiæ suæ ,
 propinquisue suis ad eleemosynas distinctas peragendas inde commendat :
 20 quas quilibet eorum postea mutans peccabit , creatore singulos actus su-
 os dijudicante . ¶ Si prauitatem derisorum suspicetur , ipse rem dispo-
 nens , eos mitigando corrigat , Deo cuncta condonato . Ieiunium quidem
 uobis , sicut & prædecessoribus uestris , per quod Deum timere uideamini ,
 tempore statuto , certoque dierum numero , uidelicet mense Romodam , in
 quo liber hic legifer , boni malique discretius , coelitus est datus , iniungi-
 mus : quod quisque uiuus , præter infirmum , & uiatorem , persoluat . Quod
 & ipsi postea faciant , tempore quo libet . Deus enim mansuetus & pius , gra-
 uia à uobis nequaquam exigit : qui communiter etiam uobis nocturnos cum
 mulieribus coitus , cum abstinentiam huiusmodi tum difficilem , tum uobis
 impossibilem agnoscat , permittit , inde daturus uentam . Inoleuit quidem
 30 diuitibus consuetudo , ut eleemosynis ieiunium redimerent . Sed hinc al-
 ter comitetur alterum . Vos de me quaestione facta , me propinquum oran-
 tibus responsurum , iustisque præmia facturum , affirmate . Inuocantes quo-
 que meis obedienter præceptis respondeant , ne deuius error eos abducatur .
 In templis nullus sit cum mulieribus coitus . Die tota ieiunantes , nocte ie-
 iunium soluite , tunc comedentes & bibentes quantum libuerit , fere usque
 ad principium horæ quæ solis ortum antecedit . Hos terminos à Deo con-
 stitutos nemo transgrediatur . Ex mendacijs , uel pro causis agendis , iudi-
 cii sue dandis uictum acquirere , pecuniam sumendo nolite . Interrogati de
 40 peregrinationibus , docete illas homini cum modo statutas , cum per eas tempora
 ut Deum timere atque diligere uideamini . Hostes atque pugnaces Dei
 præcepto dilectionis expugnatæ & interficite , & à locis unde uos proie-
 cerint eijcite . In festatio namque seditioque pugnae plusquam cædes officiunt .
 Apud Meccham tamen nemo nisi uobis superueniens hostis perimatur .
 Tunc autem , cædem promeretur . Solus domorum ingressus per portas , non
 retrorsum , non collateraliter , iustus atque bonus censetur . ¶ Hostibus , sicut
 & cæteris ad Deum redeuntibus , ipse pius præbet ueniam , uelut peccati &
 inultum mense libertatis & quietis in anni succedentis mense consimili ue-

Quid beatum
 faciat, et bonum.

Cædis uindicta
 est.

Eleemosynæ
 per testamentum.

Ieiunium solenne
 mense Romodam.

Contra calumnias,
 et rabulas forerfies.

Temporibus
 seruatio.

Bella gerere,
 deo gratum;

O spiritum
 sanguinariu;

qui mædax et
 homicida fuit

ab initio.

Seueritas iu- niam meruit. De facientibus illicita, fiat iudicium. Inferentem uobis iniu-
diciorum. rias atque molestias, cum similibus poenis afficite. Pecunias uestras propter
Peregrinationes ad loca re- Deum in peregrinationibus expendite, non desperantes: nec reuertamini,
ligiosa. nisi primum peractis omnibus, pro facultate uestra, peregrinationi conue-
 nientibus, nisi timoris locus impediatur. Omnia complere studens, cum De-
 us grauiter & exquisitè perfectionem affectet, pro modo suæ facultatis o-
 peretur. Impotens autem in itinere tres, & post reditum septem, sicquæ de-
 cem dies ieiunet: quem scilicet peregrinantem sua mulier non comitatur,
 Caput dolens, & ægrotus, suum elemosynis ieiunium persoluat. Peregrini-
 nari proponens, facta praua, malasquæ cogitationes prorsus abijciat, nec
 aliquam controuersiam agat. Omnes actus bonos deus annumerat: cuius
 timor, fames est atque sterilitas. Huius abstinentiæ peregrinationisq; tem-
 pus menses statuti metiuntur. Omnes sapientes me pertimescant, à quo sibi
 necessaria petere non uerecundentur. A peregrinationibus quoq; redeun-
 tes, & repatriati, me dominum inuocent, suorum peccaminum ueniam po-
 stulantes: cum sim pius, ueniæq; dator: sectam bonam eos edocens, qui prius
 prauam atque peruersam secuti sunt: omnibusq; peractis me, quantum pa-
 tres suos, plusuè diligentes, honorificent. Quidam enim solum in hoc sæcu-
 lo suo ditari uoto precantur, in alio nil boni sumpturi. Discretiores autem
 in utroque, suo uoto bonoq; perfrui, nec aliquibus poenis opprimi, suppli-
 citer Deum exorantes postulant. Horum Deus exauditor, operumq; suo-
 rum denumerator, merita multipliciter retribuit.

A Z O A R A III.

Dies peregrinationis ab ipso Deo dispositos, si quis prius posteriusuè
 per biduum incœperit, nequaquam inde reus existit, si Deū timeat,
 uelut ad ipsum rediturus. Plures eloquij melliflui, quorum uox cordi non
 consonat, Deum sui cordis testem aduocant, cū ipsi tamen perniciē, gentiq;
 flagitium, fructibusq; pestem inducere nitantur. Hi tales gehennæ puteo
 poenis undiq; uexati sepeliētur. Obsequio diuino, Deiq; dilectione mortē
 subeuntibus, diuina pietas gaudia præbens superuenit. Viri boni, pacem
 inuicem diligite, errorem diaboli uobis aduersantis euitantes. Seducti qui-
 dem & errantes post nostrorum traditionem præceptorum, Deum piū ob-
 secrando sperantes ueniā adipiscuntur. Creatoris, nec non & angelorū in nu-
 bis aduentum, singuli simpliciter expectent: ad quē omniū fiet reditus.
 Filios Israël de præceptorum nostrorū atq; uirtutum quantitate, numeroq;
 percunctari uelitis. Ius moremq; bonū agnitum permutans, Deū grauem
 atq; difficilē inueniet. Incredulis atq; malis hic adeo omni uitæ uenustate,
 iocunditateq; quibus & boni ridiculo sunt, ditatis, Deū timētes diē iudicij
 præcellunt, quādo Deus quos uoluerit, innumeris bonis ditabit. ¶ Huma-
 no generi toti prius uni genti Deus prophetas mittēs, ut ei fidem & spē in-
 timarent, eosdē libris ueracibus boni maliq; discretiuis instruxit. Quibus
 iā mandata iusta cognoscentibus, & nō alijs, lis atq; dissensio nō mediocris
 inciderūt eorūq; per sic & nō sic esse, discretorū, quibusdā sibi placitis Deus
 deinceps uia rectā ostendit. Vnde uobis aditū in paradysum patēre putastis,
 cū uestri prædecessores multa gerendo bona, plurima mala perpeSSI sunt:
 quousq; propheta uirisq; bonis cū eo uindicē quærētib; intimatū est, uin-
 dictā ppinquā esse: Perscrutātib; qd expendāt: ut prosint parētib; ppin-
 quis & orphanis ac peregrinis, dicito. Quicqd boni feceritis, creator agno-
 scet.

- scet. Licitum actum uobis, licet nolentibus, qui multa uobis, utilia negligi-
tis, plura nociua diligitis, cuius rei Deus est cognitor, non uas, infunximus. *Deus bella in-*
In mensibus etiam libertatis & quietis pugnam ingredi, maxime tamen *iusxit suo po-*
contra non inuocantes Deum, iustum est & utile: sed e Mecha quosquam *pulo. Iusta qui-*
ejicere, grauissimum est Deo. Guerra namque plus quam caedes officit. A *dem. At rur-*
tua lege dissidentes, absque intermissione tua genti bellum inferent, ut *sum dicit: Nō*
quequod eam ad suam legem, si possibile sit, conuertant. Tuam autem pro- *occides.*
pter aliam murans, & in ea manens, hic & in alio saeculo reus igne indefi- *+ Quae igitur*
ciente peribit. Viri boni, Deum timentes, & in eius nomine pugnantes, spe *pax et con-*
10 diuina corroborentur. Deus etenim pius atque propitius ueniam eis praebe- *iunctio inter*
bit. Sciscitantibus de uino, scachis, talis, & aleis, & huiusmodi, dic peccatum *Christianos et*
maximum esse huiusmodi potum & ludum: Licet tamen dulcescant ho- *Machum =*
minibus, tum utilitatem ferant haec peccatorum materies, peccata tamen *tistas?*
nociua sunt. Quarentibus, quid expendent, dic, bona Dei. Tu taliter hu- *Ludus illibe-*
ius futurique saeculi noticia per Deum instructus, persuade quarentibus de *ralis, et uini*
orphanis, ut eisdem benefaciant, & subleuent, eosque sibi fratres efficiant. *poculum prom-*
Sin autem, tantam illis Deus egestatem & inopiam ingeret, si sibi placue- *hibetur.*
rit, cuius uoluntati nulla resistere queunt, quod nec sibi, nec alijs prodesse *Visitate pu-*
poterunt. Bene operantes, etiam ab alijs ipsemet discernit. Alterius legis *illos et ui-*
20 foeminas in uxores nec ducatis, nec filias uestras uiris alterius legis nubere *duas in tribu-*
permittatis, nisi prius eorum ad uestram legem conuersione facta. Homo *latione ipso-*
namque legalis praecellit ex legem quamuis placidissimum, cum illius ad ig- *rum. Iacob.*
nem omnis gressus intendat. Deus autem hominibus persuadens, ut sibi ca- *Matrimoniu*
ueant, ad paradysum euocat. Menstruatas item nemo tangat, nisi prius mun- *fit inter con-*
datas. Res namque munda Deo placet. ¶ Mulieres uobis subiectas peni- *sortes religio-*
tus pro modo uestro, ubicunque uolueritis, parate, * Deum timentes, ad *nis. Deut. 7.*
quem omnium sit reditus, qui bonis praemia, malis cruciatus tribuit. Ve- *Abstinentum*
stris animabus utiles estote, nec per ipsum nominae sua singulis negotijs *à menstruata.*
iurate: cum ipse sit omnium auditor, & cognitor. In illis quidem solis sacra- *Leuit. 18.*
30 mentis, quibus falsitas ex corde firmatur, Deus appositus laesionem contra- ** Violentius*
hit. Mulieres à maritis relictæ, nemini nisi prius peractis quatuor mensibus *hic locus à no-*
nubant: quas maritis uolentibus renubere bonum est. Sin autem, Deus au- *stris tortus est*
dit & uidet. Non nubant etiam aliquae relictæ, nisi prius emundatae tribus *quasi nefaria*
menstruis. Vulua conceptus nullatenus (Deum timete) negetur maritis, *permittat,*
etiam si placuerit. Ipsi namque praesunt mulieribus. Secundo derelictæ nu- *quum adijci-*
bant, potius quam cæteris. Tertio uero speratae, nequaquam, usquequod mari- *at. Deum ti-*
tis alijs nupserint, & ab illis relictæ fuerint. Tunc autem ipsae uolentes, pri- *mentes, etc.*
oribus maritis ante bene reconcilientur, aut nullis coactae uiribus honeste *Non assumen-*
dimittantur. Aliquid primò datum illis auferre, nefas est, & inhonestum. *dum nomen*
40 Mulieres fugam preparantes, marito nolente, redimantur ab ipso, non ta- *Dei immanum.*
men propter iram uel odium, ne diuinam iram incurrant. Diuina praecepta *Diuortium.*
minime cum ridiculo suscipientes, bonorum uobis à Deo datorum, libro *Deut. 24. ali-*
rumque coelitus missorum, castigati, Deumque timentes, & eum omnia scire *ter. etc.*
credentes, recordemini: uestrisque mulieribus relictis, cum terminus nuben- *Vxor debili*
di uenerit, nullam uim inferatis, quin pro uelle suo cui libet nubant. Vo- *reddat mari-*
bis etenim, licet insciji, hoc optimum esse Deus agnoscit. ¶ Matres *to. etc.*
per biennium suos infantes nutrire, & à patribus, uel ab eis quibus pe- *i. Cor. 7.*
cunia sua commendatur, uictui uestituique necessaria determinata *Vxor per-*
sua. *ga reducere.*

suscipere, ius æquum exigit: sic tamen, ut nec pater nec mater damnum seu periculum subeat, Deo nemini, quod est impossibile, præcipiente. Fas est item, aliam aëtricem aduocari, sed cum præmij sui determinatione manifesta. Mulieres suis maritis mortuis, nemini nisi post IIII. menses, decemq; dies, nubant. Hocq; deinceps pro uelle suo faciant. Igitur absque molestia & impedimento, permittatis eas sua corpora adaptare, atque polire, simul & nubere: quas uelle uobis coniugio uincire, nec uox uestra promat, nec cogitatio perpendat, usquequo termino peracto manifeste notificetis. Deo namque placet res manifesta & determinata, qui cogitationes omnes dignoscit. Eisdem item annum à maritis sumptum, ut domos post mortem eorum non egrediantur, accipientibus, minimè, licet exeant, molesti sitis: cum Deus huius culpæ uindex existat. Eadem etiam, coram bonis uiris pecuniam determinatam accipiant. Repudium sponfarum, ante tactum suum, neminem aggrauet. Quisque namque maritus suæ sic relictae, pro facultate sua rem determinatam, uidelicet dotis suæ medium, nisi patre uel præsidente mulieri condonare uolente, quod Deo teste melius est, persoluet, nec firmati fœderis immemor esse debet. Orationes, maximeq; mediam prætermittere, summè cauendum. Fiant igitur ubique more consueto, secundum dogma nostrum, nisi timoris locus impediat. Quo contingente, pedes pede, miles equo fundat orationes: Ita uos Deus docet suorum præceptorum peritiam. ¶ Nonne qualiter Deus ipse millenis uiris præ timore mortis domos suas egredientibus inquit, Moriamini, nouistis? Et eosdem deinceps ille, semper pius in homines, licet ingratos, reuocauit? In honore creatoris, cuncta scientis, & audientis, sibi quæ seruientibus multiplicem remunerationem agentis, qui sumit & donat, & ad quem omnium sit reditus, certamina perficite. Vobis quidem notum extimo, qualiter populus filiorum Israël, Moysis uidelicet posteritas, a propheta suo regem, sub quo lites Iudæi nomini faceret, postulauit. Ille uero respondens, inquit: Vos certamen postulantes, forsitan si præceperimus, non agetis. Illi inquit: Nos domibus nostris atque prole propulsi, quomodo pro Dei nomine non pugnabimus? Bellum tamen iniunctum omnes, præter admodum paucos, recusabant, malosque Deus agnoscit, propheta quidem dicente: Regem uobis Deus Saulem constituit. Indignati sunt dicentes: Ille quare rex noster efficietur, cum nec ipse pecuniosus diuesue sit, nec nobis meritis cœquetur? Propheta inquit: Deus suos honores & dignitates dans cui uult, illi corporis immensitatem, & cordis amplitudinem conferens, eum super uos exaltauit. Cuius rei uobis signum sit & argumentum, quod ipse cum arca, ubi repositæ sunt diuinæ uirtutis reliquæ, Moysis & Aaron, legiferæ tabulæ scilicet, & uirga ad uos ueniat, angelis afferentibus arcam, quod mirabilem uirtuosumq; Deum timentibus apparebit. Saul igitur sic accedens cum exercitibus, inquit: Vos riuos Deo docente uisuri, nihil inde nisi quantum manus semel hauserit, gustetis: quod quilibet transgrediens, mei iuris esse desistet. Omnes tamen, præter paucos, præceptum potando transgressi sunt. Illis quidem, suisq; scilicet non potis, riuos transgressis, de posse suo contra Goltam exercitumq; suum dubitantibus, uiri boni, scientes se ad creatorem redituros, inquit, Imminere exercitus: paruissimi Deo præside corroborati, maximos uicerunt funditus.

Deus

Nuptie iterum
te mortuis
maritis.

Repudium.

Orationes nō
sunt omittenda.

Ad bella instituta
ut solet.

1. Reg. 9. Hi-
storia perperā
exposita.

2. Reg. 11.

Videtur Ge-
neosis histori-
am admisce-
re. Indic. 7.
1. Re. 18. ali-
ter narratur

Deus enim semper abstinens & induratis suffragium præstat. Goliath itaque suo cum exercitu comminus aspicientes, Deum adiutorem contra malos homines, & datorem fortitudinis atque constantiæ supplici uoto precantur: sicque uictores facti sunt, Dauidque Goliath peremptori Deus honorem, & regnum, rerumque noticiam, omneque magisterium pro uelle suo tribuit. Tali quidem ratione, nisi deus alium alij resistere, litemque fieri iuberet, terræ frequentatione cultusque carerent. Tibi, qui es unus prophetarum, has uirtutes, deique signa patefacio.

A Z O A R A. II. III.

- 10 **O**Mnium prophetarum alio super alium per me sublimato, & eorum quibusdam cum Deo locutis, Christo Mariæ filio animam nostram propriæ conferentes, uim atque uirtutem præ cæteris præbuimus. Deo quidem prohibente, seu uirtutibus prius agnitis, nulla lis atque controuersia inciderent; cum nunc omnes dissentiant. Vnus namque sua credit, alius minime: nec omnes bonam legem imitantur. Viri boni, de meis bonis uobis commendatis, priusquam dies ueniat, qua nec emptio, nec accommodatio, nec amici beneficium proficit, expendite, meisque præceptis parête. Increduli namque maximis poenis affligentur. Ego quidem solus Deus uiuus, & uerus creator, præter quæ non est alius, edico, quatenus surgatis, nec uobis sopitio seu somnus irrepit. Dei sunt uniuersa cæli & terræ: sine cuius uelle quis cuiusquam orator erit? Ipse scit manibus insutum, posteriusque. De cuius sapientia cælum & terram comprehendente, cunctis incomprehensibili, nemo quicquam assequitur, nisi munere Dei, uelleque suo. Vim nequaquam propter legem inferas, cum recta prauaque uia patefactæ sint: Non credens in idola, sed in creatorem, mandatis dei sapientis, & audientis, & omnibus eum adorantibus propitius, parce, & e tenebris in lucem perducitur. Incredulus autem, e contrario distrahitur, igni perpetuo deputandus. Nonne nouistis, Abraham a Deo regis constituti, cum quodam alio de Deo disputationem? Cum enim Abraham dixisset, deum mortificare & uiuificare, ostentabat & alius se similiter facere posse. Abraham uero dicente, solem ab oriente in occidentem solo Deo faciente rotari: alius ille stupidus obtulit. Accepistis item, qualiter quidam per uillam desertam transiens, & quærens, an eam unquam Deus reedificaret? morti, centum annorum spacio, Deo iubente, succubuit: Qui uitæ restitutus, & a Deo rogatus, an accubitus illic spaciū nosset? inquit, Per diem, uel diei portionem. Cui Deus ait, Imo per centum annos, cibumque tuum absque detrimento uitioque, similiter & asinum aspiciens, & qualiter ossa connexionem carneumque tegimen sumant, agnoscens, hæc mirabilia uirtutesque gentibus prædica. Ille quidem Deum omnipotentem, esse se scire deum, confessus est. Abraham rursum Deum deprecanti, ut eum qualiter mortuos reuiuificaret, edoceret, inquit Deus: Nonne credis adhuc? Respondit, Ita: Sed cor meum firmum constansque fieri posulo. Dixit deus: Aues quatuor membratim incide, & per montes uarios portiones dissipa, uocataque citò uenient, scitoque Deum incomprehensibilem & sapientem esse. Sua pro deo distribuens, grano septem spicas, quarum singula centum obtinent grana, emittenti similis existit. Deus cum sit potens & sapiens, atque benignus, cui uult, duplicat. ¶ Expendentes pecuniā suā in itinere Dei, absque omni ostentatione, indubitanter cum Deo manebunt. Alio-

Perseuerantiā commendat, Precibus et uirtute uincitur.

Christo prophetarum excellentissimo anima dei collata.

Cui igitur negas filium Dei? Beneficentia.

Vnus deus uerus, uiuus, omnium conditor, omniscius inperuestigabilis sapientia.

Nemo uiuendus ad religionem. At quoties tui oblitus Machomet, iubet contrarium.

Fabula Iudæica de Abraham.

Resurrectio per fabulas hic adstruitur. Alibi solidæ rationes ponunt diuine uirtutis.

Generatur Domino, qui misereatur pauperis. Id grani similitudine ostendit.

b 4 quia

quasi scitum atque benignum, muneri cum ostentatione praeualere. Cum sit Deus copiosissimus & mitissimus, expers iracundiae. Igitur uiri boni, uel *similitudo non* stras eleemosynas ostendendo ne perdat. Sua namque distribuens, ut sci- *infinita* ant homines, nec deum die iudicii postulans adiutorem, terrae lapidosa puluere pauco cooperta supernè comparatur: cui pluuia superueniente, nil nisi lapis remanet. Substantiam uero suam propter Deum dissipantes,

Deus unicuique & in bono perseverantes, grano loco sterili seminato, unde superueniens *secundum ope* imber immensus quadruplum, imber uero paruus minus educit, con- *ra sua repen-* feruntur. Deus omnia facta tam bonorum quam malorum remunerat.

dit. Quis perpulchrum hortum habens, in quo sint palmae, & uites, subiusque *Deus uolens* fluentes aquae, & arborum genus omne, ipseque senex pater infantum pau- *iudicium, odit* perum, ignis omnia consumentis super aduentum quarent. Huius diui- *rapinam, etiam* ni dogmatis, cogitationum etiam uestrarum prouidi, memores estote, & *in holocausto.* eleemosynas de meliori tum pecuniae lucro, tum terrae productu uestro fa- *Esa. 15.* cite: nequaquam autem de acquisitis iniuste. Huiusmodi namque munera

Eleemosynae aut iniusta distribuatis, & nefanda faciatis. Deus quidem delictorum ueni- *occultae melio* am & largitatem, atque sapientiam iniungit: qui quandoque discretionem cui *res.* uult optimum munus efficit, quod nemo nisi sensatus, & nequaquam ina-

Eleemosynis nis cerebri percipit. Eleemosynas palam facere, bonum censetur: clam ue- *redimuntur* ro, melius. Et haec peccata tollit. Deus namque secretorum cognitor, om- *peccata.* nium iudex, beneficium omne factum, seu propositum agnoscit. Mali

Dan. 4. uero suffragio carebunt. ¶ Meum quidem est, nequaquam tuum, uias *Deus ueritate* rectas, cui uolueris, patefacere. De bono uobis commissis, uestris proficien- *reuelat solus.* tes animabus, eleemosynas facite singuli. Deus enim singulis suas reddet, *Verecundis in-* neminique malum faciet ipse. Maxime tamen illis benefacite pauperibus, *opibus prae-* qui uno loco morantes, & pro uerecundia nil postulantes, diuitibus uel si- *puer succurren-* bi suisque sufficientibus qualitercunque connumerantur. Hoc enim summe *dum.* deo placet. Generaliter quidem substantiam suam die noctuque palam & clam

Cōtra usuras. in Dei nomine distribuentes, diuinam misericordiam assequuntur, nec hic, *Deu. 23, Eze.* nec in alio saeculo timorem habituri. De foenore uiuentes, non nisi quasi *18. Psal. 14.* daemones resurgent, cum ipsi foenerare, quod deus nefas & illicitum

Pœnitentibus statuit, licitis annectant: dicentes foenus esse, qualis est mercatura. Lin- *condonantur* quens peccatum, & poenitens, factum praeteritum deletum & ad nihilum *peccata: quod* redactum extimet: regrediens autem, & reincidens, ignem perpetuum si- *sepe dicit,* ne termino sentiet. Hunc etiam, sicut & omnem incredulum ac pecca- *causam autem* torem, Deus abhorrens, deprimit. Eleemosynarios quidem & beneficos *ignorat: nem-* omnes, quales sunt credentes, & orationibus insistentes, ac debita Deo per- *pe Christi ser-* tem, soluentes, sua dilectione summoque bono dicit. Boni itaque uiri, Deum

timete, & foenerare praetermittite. Sin autem, iram & odium Dei atque

40 prophetarum sustinebitis. A foenore digrediens, capitale solum accipiat: ni-

Cuncta quae fi- hil quidem ex alieno, nec alij de suo, debitore persolvere nequeunte, suam *unt adducet* possibilitatem expectet, & eleemosynas agat. Hoc enim sibi commodius

Deus in iudi- est, atque melius. ¶ Diem uestri redditus ad Deum, qua quisque secundum *cium, etc.* modum atque mensuram suorum operum, Deo nemini malum faciente, sus-

Ecclef. 12. cipiet, timete. Emptionibus ad terminum factis, adsit scriba fidelis, & Deum *Emptionis ta-* timens, qui nihil addat seu minuat, nec quid falsitatis immisceat. Et si bene *bule quomo-* promere nescius & infacundus fuerit, alius ueridicus pro eo dicat. Sintque *do fiant.* duo

duo nri testes, uel unus uir duarū mulieres idoneas, ut alteram immemorem altera reducat ad memoriam. Diligenter quidem hoc intuendum, ut omnibus mercationibus ad terminum factis, aliter non semper est necesse, testes atque scriptor adhibeantur, ut nulla lis sit, aut controuersia de re ipsa uel termino, breui seu longo oriatur. Sed si scriptorem, uelut in itinere, reperiri sit impossibile, pignus sumatur. Quod si alter alterius fidei mercatū commiserit, debitori summè cauendum est, si Deum timeat, ne dolum aliquem seu molestiam inde faciat creditori. Testimonium nullatenus negetur, cum hoc magnum peccatum sit. Et Deus, cuius sunt uniuersa cœlestia atque terrestria, omnia occulta perspicit, & omnia librat æquanimiter, tam corde retenta, quam uoce patefacta, ijs ueniam & bonum, ijs malum pro uelle suo discreto conferens, super omnia potens. Testes atque scriptorem nemo lædat, nec eis molestiam inferat: Sin autem, summè Deum offendet. ¶ Libro sibi cœlitus missō propheta fidem adhibuit. Sicquē boni uiri cuncti crediderunt in Deum, & suis angelis ac libris atque prophetis consenserunt. Inter prophetas discutere nemo præsumat. Quorum hic habetur sermo: O Deus, nos ad te redituri, tuum audientes præceptum paruimus, ueniam expectando, & præcādo, ne uindictam de obliuione uel errore nostro sumas, uel nobis ut antecessoribus nostris tuam iram im-

20 mittras, seu nostris humeris intolerabile quicquam imponas, cum tuum sit, a nemine quicquam nisi secundum uires suas exigere, & singulis secundum opera sua facere. Tu Deus esto nobis misericors atq; propicius, ueniamq; dator, qui es Dominus noster, & nos a malis hominibus protege, & contra seditiones auxiliare.

De gente iacobin ducentorum uerborum. A Z O A R A V.

† **D**eus pius atq; misericors, scilicet uiuus, & altissimus, præter quē nō est alius: qui prius testamentū, deinceps Euangeliū rectas uias hominibus tradidit: postremū libræ ueracissimū * uidelicet Alfurcā uestre legis cōfirmatorē uobis desuper præbuit. Isteq; cōtinet uerba quædā firmissima, & infringibilia, quæ sunt libri scilicet mater ac materia: quædā uero contraria, quæ nutantis peruersisq; cordis homines ad cōtrouersiā cæteris inferendam, & ad expositionis suæ notitiā exequuntur. Expositio uero sua soli Deo & sapientissimis, qui toti libro credentes, totū a Deo datū esse testantur, cuius nulli nisi sapientes memores existunt, patet. Increduli quidē, & huic libro cōtradicientes, cruciatus grauissimos, & omnimodas angustias patientur, altissimo Deo uindice: cuius sapientie nulla sunt incompræhensibilia, qui uulua conceptū prout uult, cuiuslibet similē operatur. Ille igit post legē suā rectā a se nobis intimatā, cū sit omnium bonorū largitor, omnium gentium congregator, illa die post certum a Deo terminum propositū uentura, qua

30 nec proles, neq; pecunia, nec eloquiū prodesse quibit, animos nostros infirmari, mutariūe nō patiatur. ¶ Per Pharaonis suarū gentis & priorum etiam mandatis Dei contradicentium exitium, diuinamq; uindictā, & per miraculū etiā factū in illis duobus exercitiis, quorū alter Deo seruīēs, alterum Deo cōtrarium quadruplū uisū iuuante uicit: increduli diuinā gratuitatem atq; uindictā pertimescere, & ad fidem cōuerti, & tuo nunc parere præcepto deberent. Mulierum coitus, & filiorum amplexus, & auri argentiq; pondus innumerum, & equos, boues, ac pecora, simul & agriculturam, quæ cuncta secularia sunt, quibus meliora Deus timentibus eū pollicetur,

40

Testes.

Pignus.
Depositi.
Testimonia.

Imo spiritus prophetarum probandi sunt Deut. 18. & Matth. 24. 1. Ioan. 4. Precepta Dei uiribus humanis præstari posse, subinde dicit cum Pelagio.

In Arabico incipit, In nomine dei pij & misericordis. * Testamentū quidē seu lex & propheta cum Euangelio per omnia cōgruunt: alio phurcam autē iste non item.

Pharaonis uisione inuitat, ut ipsi credantur.

Temporaria bona minime beatum faciunt Luce 9. quid prodest &c.

paradisum scilicet, ubi perseverantes sponfas decentissimas, deus dilectionem omnia uideris habebunt, plures uelut summe decora gaudent assequi. *Dona opera, que felicitate paradisi conferunt.* Credentes quidem in Deum, peccaminumque suorum ueniam postulantes, & ab ignis seruire liberationem, abstinentes, & ueraces, orationibus insistentes, & eleemosynarij, deo teste, & angelis atque scientibus, qui unum solum deum incomprehensibilem & sapientem creatorem esse fatentur: coram quo nulla lex perhibetur, nisi tantum hominum sese totos suarum negotia deo uouentium, paradisi gaudio perfruentur. Contradictentium autem cum incredulis. reus existit. Si quis tecum disceptare uoluerit, dic tefaciem tuam ad deum eiusque sequaces conuertisse, quod agendo tam legem scientes quam illiterati bonam legem sequentur. Sin autem, tuum est mea precepta gentibus solummodo patefacere. *Prophetarum et iustorum oc-* Increduli, & prophetica, & iustorum quorumcunque puni- ciones puniendi, poenam grauissimam tortoris atque uindictis expertes subibunt. Partur grauis- tium libri latoribus ad librum ascitis, ut inter eos iudicium discretionem praebeat, quidam eorum rendunt. Quorum haec est sententia, quod ignem purgatorium. gehennae non nisi numero dierum praeterminato sentient, & ad diem ueritatis quilibet accedens, operum suorum mercedem accipiet, Deo iudice *ferunt in ire neo.* nociuo nemini. Tu quidem gentes edoce, quod deus imperij dator, rex 20 regum & potestatum potentes deprimens, pauperes eleuans, cum in ipsius potestatis manu sint omnia, diei noctisque continuator, uitae dator, & mortificator, cui uult dona facit innumera. Nemo uir bonus incredulum amicum Machum loco boni, nisi pro timore solo suscipiat. Hoc igitur summe cauendum, cum ex hoc multam offensionem contrahat deus. Deque secreta deus, & *infida igitur cum Machum metis amicitia.* uoce prolata, & quaeque caeli terraeque condita noscens: die, qua cuique sua respondebunt opera, omnis malus sui suorumque factorum intercedentem atque distantiam esse plurimum uellet, deumque simul abesse; cum ipse tamen singulis benefaciat. ¶ Deum diligentes me sequentur, sicque *Machumetum sequentes bona consequuntur.* diuinam dilectionem, peccaminumque ueniam a Deo pio ueniae datore consequentur. In deum itaque credentes, prophetae credite, nisi deitatis amore carere studeatis. Adam, ac Noë, & Abraham, illiusque posteritatem, & *Christi genus.* Ioachim, alios scilicet aliorum filios Deus elegit, & super omnem gentem extulit. Mulier Ioachim se grauidam sentiens inquit: Tibi uentris mei conceptum Deus omnium creator uouens, ipsum tibi soli supplicem, seruientem deuote postulo: colligere digneris. Cum natam autem peperisset, ei que nomen Maria posuisset, deum testem sexus sui partus aduocans inquit: Natam meam, fratrique prolem, tuo penitus obsequio deuotas, a tentationibus & insidijs diaboli protege. Hoc matris uotum Deus benigne suscipiens, *Mariae natus.* natae suae crementum optimum, corpus firmissimum praeuit. Hanc Zacharias in domum suam atque tutelam suscipiens, quotiens ut orationes funderet, ad altare processit; fructus optimos intempestiuos super eam inuenit. Quae ab ipso quaesita, unde sumeret? inquit, a Deo, qui cui uult, dona facit innumera. Zachariae deinceps Deum ut filium sibi gratum & honorificum tribueret, deprecanti, cum orationes ad altare coram Deo funderet, angeli *christianorum apocryphas.* responderunt: Deus uestrae petitioni satisfaciens, optimoque nuncio laetificans, filium perimitit Ioannem, confirmantem uerbum Dei. Eritque uir bonus, uirgo perseverans, magnusque propheta. Zacharias inquit: Cum sim *Ioannes baptista.* senex,

senex, mulierq; mea sterilis, quomodo prolem Creator faciam? Inquiunt angeli: Deo nihil est impossibile. ¶ Zachariæ pœnitenti, sibiq; difficile quid imponi postulanti, triduanam taciturnitatem nisi signis tantum cum hominibus, & diuinam inuocationem, precisq; studium serò mane Deus iniunxit. Angeli rursus Mariam alloquentes inquiunt: O Maria, omnibus uiris et mulieribus splendidior et mundior atq; lotior, soli Deo perseveranter studens, ipsum cum humilibus, genuaq; Deo flectentibus adora. Tibi, qui nequaquam intereras sortes proficientibus, & curam agentibus quis Mariæ custos efficeretur, hæc arcana secretissima committo. Angelis dicentibus, O Maria tibi summi nuncij gaudium cum uerbo Dei, cuius nomen est Christus Iesus filius Mariæ, † qui est facies omnium gentium in hoc sæculoq; futuro, senex, & infantulos cunabulas seruantes conueniens, prudens, sapiens, uir optimus ab uniuersitatis creatore mittitur. Respondet illa: O Deus, cum uirum non tetigi, filium quomodo concipiam? Inquiunt angeli: Deo nihil occurrit impossibile, omnia prout uult operanti: cuius mandatum omne suum placere perficit: Ipseq; filium tuum cum diuina uirtute uenientem, librum legiserum, omnisq; magisterij peritiam, & testamentum ac euangelium, mandatumq; filijs Israël edocebit. Ille namq; formis uolatiliū luteis à se compositis insufflans uolatile faciet: cæcos & multos curabit: morpheaticos atq; leprosos emundabit: mortuos creatore cooperante uiuificabit: quidq; commestui, quidue dispositioni deputatum sit, pro palabit. Quæ cuncta in Deum à credentibus miracula censentur. Vetus testamentum confirmabit: quædam tamen prius prohibita licitis annumerabit, scq; cum diuina uirtute, potentiaq; uenisse patefaciens inquiet, Timentes Deum me sequamini: Deus enim mei uestriq; dominus est: Quem adorantes, recto procedetis tramite. ¶ Sciens Iesus eos in sua incredulitate obstinaces manere, inquit: Quis in Dei nomine me sequetur? Viri quidem albis induti uestibus respondentes, dixerunt: Nos in Dei nomine te sequentes, in Deum credimus, te teste, dixeruntque, O creator nos huic libro fidem adhibentes, legatūque tuum imitantes, fidelibus atq; credulis ascribe. Fraudulenti uero, eum decipere nitentes, ab ipso uelut à callidior potius delusi sunt. Quem creator taliter affatus est: Ego tuam ad me reducens animam, & exaltans, & ab incredulis te liberans, eos qui te secuti sunt, eisq; tuo uerbo non crediderunt, usque ad diem publicæ resurrectionis supponam. & tunc ad me tuo reditu facto, controuersiam tuam atque litem discutiam, & incredulos omni uindice tutorēque carentes summis cruciatibus hic seculoque futuro profligam. Fidelibus quidem & beneficientibus, merita sua cum gaudio perpetuo conferam, malos atque flagitiosos perhorrescens. De uirtutibus atque iusticijs Iesu, quodammodo gerentis Adæ similitudinem, ista tibi reuelare decreuimus. Adæ quidem de terra plasmando Deus inquit, Fiat: & factus est. Tu quidem dubitans & incredulus, ut qui nunc hoc asserit, nunc renuit, cum habueris firmum, sic nullatenus esse uelis. Et si quis ratiocinationem huius rei & controuersiam post hanc scientiam tibi desuper traditam inire uoluerit, dic, filijs uestris, & uiris, mulieribusque similiter aduocatis, eorum utique singulis mendacio consentientibus anathema iramque Dei iniungamus. ¶ Creatorem non nisi solum unum, incompræhensibilem, & sapientem, ueracissimus perhibet sermo,

Depranat hic
historia Luc. 1.
Iesus Christus
facies omnium
gentium. Gē. 49.

expectatio 22
Esa. 11. spera
bunt in eo.

Zach. 3. super
lapidem unū
septem oculi.

Hoc tenete bo
ni uiri Sarace
ni, & facile
concordia in
tegrabimus.

Matth. 2. hi
historia inter po
lata hic.

Namq; confi
dium mira
culorum, ut
eleuetur fides
ijs, quibus de
claratus est fi
lius dei.

Non uenit sol
uerē legem,
sed implere.

Ascēdo ad pa
trem meum et
patre uisum.

Ascēdo ad pa
trem meum et
patre uisum.

Ascēdo ad pa
trem meum et
patre uisum.

Ascēdo ad pa
trem meum et
patre uisum.

Ascēdo ad pa
trem meum et
patre uisum.

Ascēdo ad pa
trem meum et
patre uisum.

Ascēdo ad pa
trem meum et
patre uisum.

Ascēdo ad pa
trem meum et
patre uisum.

Ascēdo ad pa
trem meum et
patre uisum.

Ascēdo ad pa
trem meum et
patre uisum.

Ascēdo ad pa
trem meum et
patre uisum.

sermo, præter quem non est alius. Cuius si quis uerbum quidpiam mutans incredulus extiterit, Deum agnoscentem uiolentos & flagitiosos iudicem habebit. Vos uiri leges scientes, huius sermonis sectatores, ut unus idemque sermo sit omnium nostri, constanter estote: ut nos non nisi deum unum parsum, cuius te o- ricipe carentem adoremus, nec uestri quis alius quasi uerbum dei constitutum fingis, at. Illis autem hoc facere renuentibus dic, quod nos in deum credimus. Te docuit baptizare in nomine Abraham illicitis: cum testamentum, nec non & euangelium post ipsum patris & filij traditum fuerit, affirmantes quod nescitis. Ipse quidem nec Iudæus, nec et spiritus sancti. Christianus, sed uir dei fidelis, & non incredulus uixit, eiusque sequaces uiri 10 Christianus, præelecti. Hic quidem propheta, eiusque sequax, omnesque credentes in deum, ut uiri boni Dei sunt: secundum uelle uero quorundam gentium legi subcredentium, iacentium, erronei cæci uiuentes. Sed licet ipsi nesciant, animas suas solū & Iudæum circumcisis error abducit. Viri legis, cur cur Dei præceptis agnitis non creditis? Cur scientes ueritatem tacetis? ¶ Pars gentium legis inquit, præceptis traditis bonis uiris per diei portione credite: completoque die, usquequo cōuertantur, negate. Et nemini nisi legem uestram sequenti credentes dicite, Omnes uias cuiuslibet à deo traditas, cum ille sit benignus atque sapiens, optimas existere: qui sibi dilectis propicius atque misericors, munera pro uelle suo maxima facit. Sunt quidam legi subditi, qui auri talentum sibi commendatum 20 gloria ex Euā- optimè reddunt. quidam uero solidum commissum abnegant, de postulangelio. te se minime curare dicentes, & de Deo scienter mentientes. Sermonem firmum & constantem, deumque timentem, deus ipse diligit. Fidei iuramentum & per iuramentum, iusiurandum pro modico gerentes, nil boni sæculo futuro sumpturos, nec deus alloquetur, nec aspiciet die iudicii, nec illis qui poenam grauissimam subeant, quicquam prodesse poterit. Quidam item homines uerba libris, quæ licet opinio ferat, de ipso minime sunt, admiscentes, Deo scienter mendacium imponunt. Non est cuiquam idoneum & opportunū, cui deus librū & sapientiam permiserit, atque prophetiam docentem homines, persuadere, ut Dei loco adoretur. Sed potissimè persuadete, ut præfules & sacerdotes cū 30 Religio- nistis hortantur ad cōstantiam. Pro- phetia. noticia sibi tum à libro, tum à legatis comparata diuinis obsequiis perseuerent, nō angelos, non prophetas deos existimando, cū prius uias rectas edocti sint. Deus quidem à prophetis, quibus libros & sapientiam tradidit, prius pacto oæderis sumpto legatum firmantem, quod nostris inest manibus, cui uult nos adhibere fidem, & auxiliari, misit. & illis hoc pollicentibus inquit: Huius polliciti firmati testes, quibus et ego testis accedā, statui te. ¶ Omnis huiusmodi testimonium imitans, malis & flagitiosis annumerabitur. Cur alius, quam Dei legem, quæ omnia cœlestia atque terrestria, ad quem & ipsa redibunt, & pro uelle possent uenerantur, tanto desideratis studio? Dicite uos credentes in Deū, præceptisque tibi, & Abraham & Ismaëli, & Isaac atque Jacob 40 duodecimque tribubus, similiter et Moyse et Christo prophetisque ceteris, quos discernere nimis est, desuper à deo fide nostra missa, fidem et testimonium adhibemus. Quis aliud per fidē quam legē assequi studet? Ois quidē incredulus sæculo futuro dānandis annumerabitur. Viā ueritatis agnitā linquentes, cum prius miracula uidentes ueritatis prophetæ teste se extitissent, quod nam modo sua doctrina deus instruetur? Malis etenim ira dei ac cunctorum angelorum & hominum promerentibus, omnis humana diuinæ pietas, rectæque uix doctrinæ subtrahuntur: eisque sic semper manentibus, malū expers alleuatio-

alleuiationis & decrementi, respectusq; diuini superincumbet: nisi qui po-
stea pœnitentes & bene agentes fuerint. Illis enim ueniam gaudiumq; tri-
buet. Eorum reconuersionem, qui prius credentes increduli facti suam au-
gmentant nequitiam, deus minime colligit: nec eorum cuiusuis sic in erro-
re mortui redemptionem quicquid auri terræ capacitas sustineret, accipe-
ret. Poenam igitur grauissimam absq; uindice suffragioq; patietur.

*Negat ueniā
deficientibus
à fide, ut No-
uatiā. Cui
tamen pronū-
ciato alibi cō-
tradicit.*

A Z O A R A VI.

PLenam dei gratiam dilectionemq; nostri nullus assequetur, nisi pri-
us de sibi dilectis distribuerit. Ante testamentum positum atque fir-
10 matum, omni cibo, nisi quem Israël sibi posuit illicitum, uesci filijs Israël
licuit. Allato testamento, an uerax sit hic sermo uideamus: Et quisquis
deum mendacium ulterius imposuerit, malis adscribatur. Tu uero cæteris
intima, deum ueraciter iniunxisse, quod Abrahamæ sectam imitentur: qui
nec incredulus, nec idololatra, primam orationis domum Mecham,
scilicet locum benedictum, ubi ex ipsius Abrahamæ ædificio uirtutes sunt
manifestæ, primò fundauit. Quo quilibet ingressus, omnis timoris ex-
pers, quietus existit: Huncq; locum ab omnibus honorari, & à quolibet
sua facultate permittente peti, deo summè placet: Incredulos autem, mini-
mè curat. Homines legum factores, cur dei præceptis, qui testis est omni-
20 um suorum operum, non pareant: uel quare quicquam in ipsum credentes
de lege sua iniuste peruertant, cum ipse singula sua facta dinoscat, percon-
tare: Viri boni, si illos legum factores imitari uelit, uos prius bonos, ma-
los efficient. ¶ Cum uirtutum Dei lectionem uestrum prophetam ha-
beatis, ad deorum sectam cur conuertimini? Omnis Deum inuocans, re-
uerentiam uiam exequitur. Viri boni, Deum, quantum ille meretur, pertime-
scite, lege bona perseverantes, omnesq; Deo tutori nostro coherentes, ei-
usq; misericordiam petentes, dilectionis foedus factum nunquam rumpite.
Si qua uestris quibusdam hostilitas inciderit, omni semora discordia, se se-
cundum Dei uelle consimiles & unanimes quasi fratres efficiant, Deum
30 imitando, qui solus uos insidentes præcipit, ignisq; concauo, ne casum &
pestem pateremini, diligenter extulit. Suarum uirtutum atq; miraculo-
rum notitiam uobis Deus taliter pandit, ut sitis sibi gens fructuosa, & ante-
cedens, res scitas atq; licitas præcipiens, & illicita prohibens: non eorum
imitatrix, qui post uirtutes agnitas, schismate facto multa noctua perpeffi,
maxima grauissimaq; pericula subibunt, die qua facierum quædam albes-
cent, quædam uerò nigrescent. Nigrescent quidem, quæ fide relicta, factæ
sunt incredulæ, summum malum ob hoc gustaturæ. Horum autem albes-
cent facies, qui lege bona perseverantes, diuinam adepti sunt misericordiā.
Istis diuinis uirtutibus tibi ueraciter patefactis, scito Deum, cuius sunt uni-
40 uersa, & ad quem cuncta redeunt, suæ gentis malum nequaquam uelle. Vos
quidem gentem meliorem esse constat, quæ dei præceptis prius per uirtu-
tes agnitas parens, & illicita prohibens, Deum inuocat & adorat. Et si legū
factores uobis consentientes uestram legem sequerentur, sibi commodio-
res & meliores existerent. Eorum tamen quidam credunt, quidam uero mi-
nimè. ¶ Illi quidem uobis nequaquam, nisi uerbo solo, nocere poterunt. In
litibus namq; terga uertent, nec adiutorem inuenient, cum pusillanimitate
pressi, & ubiq; rei constituti ac affligendi, nisi propter foedus mutuum Dei
nutu factum, iramq; Dei promeriti, & ad inopiam ac paupertatem redacti
sunt.

*In Arabico in-
cipit, ut supe-
riores, In non-
mune dei, etc.
Ciborum de-*

*lectus.
Mechæ tem-
plum conditū
ab Abraham.*

*Cōtra diuor-
tationē.*

*Redintegratio
da concordia
mox inter fra-
tres;*

*Matth. 5.
Stolidè arro-
gat sibi et su-
us, q. Deut. 4.
tribuitur po-
pulo dei. etc.*

*Victoriā cer-
tam contra in-
fideles promit-
tit suis secta-
toribus.*

c sunt.

sunt. Omnia quidem hæc illis incumbunt, & eo quod increduli & iniusti prophetica omnibus uim inferentes pro posse suo simul & uelle, nil pro iustitia perficere. Viri legum, de nocte surgentes, lectionique uacantes, qui credentes in Deum, ipsum tota nocte deprecantur, diemque iudicii timentes, licita peragunt, & ad omne bonum festini, & illicita prohibentes, cæteris merito præferuntur. Deus omnium iudex, seque diligentes agnoscens, neminem quicquam bonæ operationis suæ perdere sinit. Incredulis autem nec proles, neque substantia sua prodesse poterit, quin flamma interminabili torqueantur. Horum quidem sumptus in hoc sæculo uento nociuo, flatu suo cultus hominum noxiorum confundenti, assimilantur, ipsique sibi malum inferunt, nequaquam Deus. Viri boni, nemo uestri uerbis eorum credat, quoniam abhorritioem odiumque uestri, lingua sua propalant, maius autem intrinsecus abscondunt. Vos itaque tum dogmate nostro, tum proprio sensu præmuniti, eos uobis diligentibus inimicari, perpendere potestis. Ipsi tamen uobis toti libro credentibus immixti, uestram legem penitus amplecti confitentur: semoti autem obstrepunt, & ex ira nimia sæpius ungues rodunt. Dic illis, ut cum hac ira moriantur, Deum tamen omnium secreta cordium noscere sciant. Quanquam illis uestri meriti gaudium adueniens dolorem, uester cruciatus gaudium pariat, eorum uelle nil nocuenti uobis inferet, si deum timentes induraueritis. 20

Cōfictus me-
minit in Ba-
dar, qua Sara
rem grauer
laborarunt.
Ipse namque nostros actus omnes circumuallabit. ¶ Die qua mane domum tuam egressus, ad loca litibus aptanda, uires Deo audiente atque sciente plurimum animasti, duabus uestris cohortibus omnimodo fatigatis uos omnium bonorum auxiliores, qui uobis etiam pauca manu multorum uictoriam in Badar præbuimus, uim atque suffragium contulimus, uestrisque bonis hominibus quodammodo desperatis, atque dicentibus uestram manum aduersus hostes minime sufficere posse, licet ipse Deus angelorum armatorum tria millia mitteret, dixisti: Si Deum timentes induraueritis, dominus uobis auxiliabitur, huc citò missurus quinque millia angelorum, belligerantium similium. Hoc quidem miraculum non ob aliam causam Deus uobis differit, nisi ut uos sæpe bono gaudioque firmet, & partem incredulorum debilitet, suis faciebus plagas inferens, aut ad nihilum deducens. Eius enim solius sapientis & incompræhensibilis est omnis uirtus, atque uictoria. Tua quidem manus nihil horum possidet: quippe cuius sunt uniuersa cœlestia atque terrestria ipse pius, ueniaque dator, aut ad se trahens illos ueniam faciet, aut illis malis malum inferet. Omni timenti Deum summè cauendum, ne de fœnore uiuat. ¶ Ignem incredulis præparatum timentes, Deo obsequium præstando, & ipsum legatumque suum sequendo, ueniam atque paradysum timentibus Deum fabricatam, cuius capacitas cœlo terraque coæquatur, promerebitis. In tempore famis & ubertatis, sua pro Deo distribuentes, iramque corde funditus prementes, & condonantes iniurias, & pro peccatis poenitentes, nec ipsa scienter celantes, castos etiam, omnes tandem Deum inuocantes, & benefacientes, Deus illis ueniam faciens, in paradiso quemque secundum merita sua ditans locabit. Illicita uero, animabusque suis nociua gerentes, igne feruebunt indeficienti, Mores & consuetudines antecessorum uestrorum pertranseundo perspicite, ut quis qualisue finis contradicendum esset, percipiat. Hæc quidem timentibus Deum, eiusque sequacibus manifesta sunt castigamina. Tu quidē omnem dolorē & tristitiam, ac desperationem

tionem expelle : quia tu tuus super ceteros sublimati estis, si in lege bona perseveraueritis. Si uobis aduersitates incubuerint, similiter & ceteris incubuerint. Isti quidem sunt dies casus, atque fortunæ. Deus malos abhorrens, in se credentes agnoscat, de cunctis testes accipiendo. ¶ Bonos homines deus mundat & purgat : incredulos autem, ut ferri purgamentum eiciens, ad nihilum reducit. Opinati estis uobis aditum paradisi patere, nisi prius adeo fortibus & magnanimis in bello perspectis. Ante litis ingressum, uos morti paratos firmabitis. Nunc eam uidendo, quid ageris. Machumeto non nisi legato Dei, quem & ceteri præcesserunt propheta, natura
10 cædente perempto, uestram legem defendentes, suum terminare negotium studeatis. Sic enim uobis deo grates referentibus, suffragium atque munimen tribuet diuina manus. Nullus igitur mortem subire poterit, nisi deo uolente, tempore scilicet statuto. Deus omnium uota dinoscens, omniumque diues, mundana querentibus temporale, petentibusque cœlestia summum bonum tribuit. Constat item, multorum prophetarum uiros summates, pluresque bonos interfectos esse : nec inde detrimentum seu timor oppressit Deo pugnantes, qui fortes & induratos diligit, atque sustinet, & hanc suam orationem benigne suscipit : hic sæculoque futuro illis misericors atque propicius, ueniam datur, cum cunctis benegerentibus beneficiat. O deus, culpas nostras
20 ablue, peccata dimitte, pedes firma, & uim atque uirtutem nobis contra malos & incredulos tribue. Incredulos nullatenus quis sequatur, ne deuium et erroneum, illum uertendo, faciant, sicque damnandis adscribāt. Deus autem omnium optimus iudex, semper est sequendus. ¶ Cordibus incredulorum ob incredulitatem & obstinantiam in uia praua turbatione immittam, ignisque perpetui feruori tradam. Priusque uestris cordibus dissensio titubatioque fatigās inhæssissent, uobis digredientibus à ceteris, ut uester successus claresceret, me prius tamen uobis dilecta patefaciente, Deus uobiscum pro suo uelle foedus firmauit, uobis omnia peccata uestra, sola gratia misericordiaeque condonans. Vobis tamen postea lite relicta, per rupes atque conuexa fugien-
30 tibus, nec prophetam uos retrouocantem, ut qui fortiter agendo sæculi futuri gaudium assequeremini, exaudientibus, curam atque dolorem Deus immisit. De prædæ quidem amissione, uestrisque detrimento, deo datur ueniam, consolemini, nihil timentes, cum post dolorem habitum uobis quietum somnum deus induxit. Quo uobis refocillatis, uestri quidam animarum suarum commodo studuerunt : quidam de Deo rem iniustam atque nefandam cogitauerunt intrinsecus retentam maliciam nequaquam propalantes : cum in solius Dei manu cuncta, in nostra uero nulla sint posita. Vnde illis dicentibus, se nequaquam interfici, si manus sua disponderet, manifesta eos, licet in proprijs domibus atque lectis quiescerent, hostium manu superueniente perimendos. Deusque cognitor omnium uestrorum, arcana cordium cognoscit. Sciendum quidem, diabolum omnibus die belli retrocedentibus, regressum propter actus antecedentes machinatum esse. Horum tamen omnium ueniam deus, omnibus benefaciētibz propicius, permittit. Viri boni, nullatenus incredulis consentiatis, qui suis amicis prædatum pugnatumue proficiscentibus dissuadent, dicendo : Vestrīs domibus immorando, naturæ cadisq; mortem euitare possetis. Horum tamen corda dolor & desperatio penitus occupant : Deusque singulos uestros actus discernens, hos uiuificat, illos uero uelle suo mortificat : omnibus in itinere suo mortuis
40 ueniam,

Scoria sunt infideles.

Animat ad bellum, utque religionē armis defendat, ipso mortuo.

Machumet nil quam legatus Prouidentia.

Non desperandum prophetis occisis.

Implorat Dei auxiliū contra infideles. Cauendum commercium infidelium.

Gratuita peccatorum condonatio.

Fuga Saracenum, nequaquam reuocante illos Machumete.

Vires hominum nullæ.

Prouidentia

Dei constituitur, qualem

Bardeſanes.

Fugientes in bello, diabolo

instigante.

Non audiendi à bello deterentes.

Premia in ex- ueniam, quæ cunctis uestris possessionibus praualeat, largiens, & ad iudi-
peditione mo- cium mitissimum reuocans. Si tu grauis rigidusq; cordis existeres, nequa-
rientium. quam discederent. Sed tua tibi tuisq; mollicies obliuit. Vnde nunc illis con-
 donans, illis à Deo ueniam perpetra: eosq; deinceps consulens, de omnibus
 tuis negotijs delibera, & in omnium rerum exordio te Deo tutori commen-
 da. Quo uobis auxiliante, quis uos uincere quibit? eo uero nocente, quis
 subueniet? Cui singuli sapientes se commendant. ¶ Dedecus & illicitum
 prophetæ censentur, ut cum prædatum uenerit, quid prædæ negetur. Hæc
 namque faciens, die qua quisque à Deo nemini nocente sua merita suscipi-
 et, secundum graduum coram Deo distinctionem, cum negato coram ue-
 niat. Deus quidem è uobis prophetam docentem prius erroneos uias re-
 ctas, & legem, & castigantem animas, atque mundificantem excitans, bo-
 nis hominibus multum beneficium contulit: uobis semel mala, secundoq;
 duplicata passis, & mirantibus hoc unde contingeret, uosmetipsos causam
 illius esse patefeci: quia Deus est omnipotens, qui die coniunctionis exer-
 cituum mala uobis accidere permisit, ut fortes & bonos ab hominibus pra-
 ui cordis & inconstantis discerneret, qui scilicet pugnare, hostesue reijcere
 in Dei nomine rogati dixerunt: Si pugnare sciremus, uos sequeremur. Sed
 illi potius incredulis quàm bonis consentientes, aliud quàm corde reten-
 tum, uoce proferunt, morantes domo, sibiq; dilectis dicentes: Si modo uer-
 bo parerent, nullatenus interficerentur. Si ueraces sunt, se morti subtra-
 hant. In uis Dei morientes, nequaquam mortui dicendi sunt. Illi namq; de bo-
 no Dei dilectioneq; gaudentes, apud deum uiuunt, expectantes post se re-
 lictos, nilq; timentes.

A Z O A R A VII.

Ad famā ho- Istis, sicut & cunctis obedientibus Deo, prophetæq; suo, beneq; facien-
stis aduentan- tibus, bonam de Deo spem habentibus, deus iudex, nulli quicq; auferēs,
tis cauti esse maximam mercedem tribuet, post laborum sustentamentum. Illos quos
debet, & De sermo uentilat aduersus uos, congregati, timete, uos præmuniendo, Deoq;
um inuocare. commendando, fidem suam augendo, dicentes: Deus suum uelle faciet cum
Contemnendi prosperitate, commodoq;. Illi si reuersi, Dei summè diligendi, & honorifi-
mali. centissimi, dilectionem adepti sunt. Illos quibus diabolus timorem immit-
 tit, nemo uir bonus timeat, sed me tantū. Increduli rursus, & ad malū uelo-
 ces ac proni, penitus negligendi, uelut sibi, non Deo nociui, malisq; grauissi-
 mum sæculo futuro passuri ubi nequaquam Dei participes erunt. Hic au-
 tem omnis uitæ status iocundus & prosper illis à Deo permittitur, nō ut suis
 animabus fructificent, sed ut peccata sua multiplicet. Ad uestre legis item
 confirmationem, & bonorum in ea perseverantiam, ferruginem prius atq;
 fecem abijcere Deus uoluit: qui uos ad incognitum & absens sublimare uo-
 lens, legatum pro uelle suo uobis doctorem misit. In deum itaq; credite,
 suoq; legato parere, mercedemq; maximam & gaudium accipietis. Dissi-
 mulatores & auari, non efficaciter intelligunt, bona sua sibi sapius malum
 grauius generare, Deo totius hæreditatis cœli terræq; domino facta
 sua sciente, illis mercedem æqualem suis meritis allaturo. ¶ Eorum ser-
 mone scripto, qui deum pauperem, seq; diuites afferentes, prophetica fa-
 cti sunt iniuste, eos sic alloquemur: Dammati, rei, poenam, ignisq; feruo-
 rem, uobis propter actus uestros antecedentes paratū gustate, me nemini ma-
 lū uel iniuriā agente. Dicentibus deum sibi mandasse, ne cuiquā legato-
 rum.

rum, nisi prius igne diuino adueniente, & holocaustum confumente uiso crederent, dic: Ante te legatos cū multis uirtutibus, & hac ab illis quaesita uenisse, & ab illis nequaquam ueridicis interfectos esse. Non mirandum itaq; si uobis non paruerint, cum praedecessoribus uestris uenientibus cum uirtutibus, & psalterio, libroq; splendidissimo contradixerunt. Omnis homo mortem gustabit, nec aliā quam saeculo futuro mercedem habebit. Illeque solus felix, quem Deus ab igne liberans, paradiso locabit. Illa namque firma: haec uero uita, omniaq; mundana, fortuita sunt. Vestrorum corporum detrimentum, damnumq; pecuniarum incurretis, & a uiris legum
 10 contumelias atq; conuicia saepius audietis. Sed si patientes, & fortes, Deumq; timentes perseueraueritis, aeterni gaudij praemium possidebitis. Inter Deum uirosq; legum pacto foedereq; firmato, scilicet quod ipsi doctrinam a Deo susceptam nec gentibus negarent, nec inuitē dissimulando darent, omne pollicitum post terga proijciantes, ad nihilum redigentur. Suorum factorum ostentatores, & ex operibus alienis, reue non facta laudis affectatores, malum diuturnum atq; graue subibunt. Coeli terraeq; machina, & noctis atque diei uicissitudo, quarum opifex solus omnium est rex, & omnipotens, manifestae sunt sapientibus uirtutes. ¶ Omni modo Deum inuocantes, & coeli terraeq; compositionem mirando, sciendoq; Deum hoc pro
 20 nihilo non fecisse, dicentes: Tu domine misericors, nobis tuum praconem exaudientibus, ut legem rectam sequeremur, nostra condona peccamina, nosq; defunctos bonis adiunge, a te nobis per prophetas atq; legatum pollicitum complens, nec die iudicii nos contemnens, ab ignis feruore, quo malos sine remedio grauiter affliges, libera: quia tu termino proposito, ueraciter omnium causarum iudex existes: Isti inquam sic dicentes, huiusmodi responsum audiunt: Neminem, seu uir sit, seu mulier, hic uel ille, quicquam suorum operum amittere sinam. In litibus praedictis, mortem seu damnum amore mei passos, & a domibus suis eiectiones, suorum data peccaminum uenia, secundum gratiae meae, suisq; meriti modum, cum mea re
 30 tributio sit maxima, paradiso locabo. Summopere cauendum, ne uobis in terra, cum illa sit angustissima, participes, uel uestrorum negotiorum ex-
 cutores efficiantur: cum ipsi ad sedem malam atque gehennam proficiscuntur. Velut ē contrario, Deum timentes ad paradysum, ubi est quies & aquarum fluxus: qua melius etiam apud Deum ad opus bonorum existit. Homines legum, deum adorantes, & in ipsum credentes, suisq; mandatis super te & super ceteros, Dei uirtutes nequaquam pro modico ducentes, positis, fidem adhibentes, misericordiam atque praemium a Deo, omnium operum promptissimo computista, suscipient. Viri boni, Deum timentes, ut
 praecedatis, omnibus resistendo uitij, bonum assidue peragite.

40

A Z O A R A VIII.

D Eum, primi uiri plasmatores, unde sua consequenter mulier, & ex illis deinceps totum humanum genus, sicq; uos Deo operante facti estis, timentes adorete: nec foeminis uestris consanguineis beneficia dilectionemue subtrahatis, cum Deus & angeli custodes existant. Orphanis pecuniam suam, nil inde, sed de uestro comedentes, persoluite, nequaquam boni uicem malo suppletes. Sed si uos illis orphanis non aequilibre rectum facere putaueritis, alias quocunque placuerit, duas scilicet, aut tres, uel

c 3 quatuor

Scripturae sacrae uelut psalterium.

Ante obitum nemo felix.

Res mortalium incerta.

Iudeorum & eorum qui legem acceperunt Dei, fuit illam communicare. Ostentatores bonorum operum puniuntur.

Deum inuocantes saluabuntur.

Consortium infidelium prohibet.

Deum in numero habet canonem facta, vincendum uirtutibus.

Hominum pro creatio: ex qua profuatur amor coniugii. Orphanis haud fraudandi.

uxores plures quatuor uxores ducite, nisi timueritis eas nullatenus pacificare posse. Tunc ducere licet, enim uel unam, uel quod sua manus castigare quiuerit, quibus rem determinato quis spectatam donet, ducat. Res autem suas illis permittentibus, uestra uoluntate postulante, licite comedere potestis. Nescitis & temerarijs ante dies discretionis suae solum uictui uestituique necessaria tribuite: Adultis uero, saepiusque probatis, & moderatis, ac prouidis inuentis, integre reddatis, nil inde comedentes, si diuites fueritis: si pauperes autem, parum: hocque determinate. In redditione pecuniae testes adhibete. Deus autem totius computi cognitor est. Rerum a patribus seu parentibus relictarum filij, ac filiae, ceterique portionem rectam parum scilicet, an multum accipiant. Horaque diuidentes be- diuisionis propinqui, & orphani, ac pauperes, & miseri, aliquam saltem portiuunculam cum miti dulciq; sermone suscipiant. Linquentes infantes paruulos, si timuerint Deum, pertimescant, & inde bene loquantur. Pecuniam orphanorum comedentes, uentrem ignis solus cibabit: ipseque semper flamma torquebitur in ipsa. ¶ Deo iubente, quantum duae filiae unus habeat filius. Et si plures quam duae fuerint, ille duas tertias: si una sola, mediam: omnesque parentes sextam obtineant, si filius affuerit. Sin autem, parentes sint hereditarij, mater tertiam, nisi fratres habuerit. Tunc enim habebit mater sextam, post persolutionem debitorum & eleemosynarum patris. Vos nescitis, quis in Dei mandatis uobis erit magis com- 20. modus, cognatus scilicet, an filius. Si mulier moriens infantem uobis non reliquerit, suae pecuniae medietatem habeatis: quartam autem, ipsa prolem linquente. Pecuniae uero mariti mortui filio carentis, quartam mulier habeat: octauam autem, si proles assit, post debitorum & diuisionum persolutionem. Cumque non filius, sed alius haeres accesserit, uir seu foemina germanum uel germanam habens, eorum quilibet partem sextam habebit. Et si plures fratres sororesue fuerint, post debitum eleemosynasque suas peractas sextam inter se partiantur. Omnis horum praceptorum obseruator, paradysum, quod est maximum: inobediens omnis & prauaricator ignem atque gehennam, mala contemptumque passurus, possidebit. Mulier adul- 30. terio quatuor foeminis testibus conuicta, in domo usque dum illi uiam Deus aperiat, uel ipsa moriatur, sit detenta: & accedentibus ad illam malum ingeratur, nisi malo relicto benefecerint. Tunc enim Deus pius ueniam dabit. Nescienter autem fornicantes, citoque digredientes non sic affligendos, Deus leuiter exaudit. Male quidem operantes, nec ante mortem, sed in ipso mortis articulo digredi uolentes, & similiter incredulos morientes, Deus abhorrens poenis affliget. Viri boni, uim mulieribus inferre, easue decipere, uel eas sibi blandicijs subripere, ut ab ea prius sibi data, nisi rea fuerit, extorqueantur, minime licet: sed illis benefaciendo procedere. Cumque contigerit uos illas non diligere, quanquam forsan adeo 40. multum proficuum allaturo dilectae fuerint, unam pro alia mutare licet. Sed licet mutandae, unum quintare, seu quantumlibet daretur, nihil inde resumere licet. Sin autem, iniustum atque peccatum facietis. ¶ Quonam modo qualiuue mente cum inter uos coitus inter nos firmati foederis pactum fuerit, quicquam resumere quiueritis? Cauendum quidem maxime, ne ductas a parentibus secundum morem temporis gentilium ducatis, cum fornicatio mala uia sit & immunda. Et ut generaliter uestrum procedat eloquium, omnes haec mulieres uobis interdictae sunt & illicitae, uestra scilicet matres

matres & filia, sorores & amica, neptes atq; matertera, nutrices atq; germana collactea, matres etiam & filia mulieru uestraru, si a uobis tacta fuerint: sin aut, licita sunt. Nurus etiam, duarq; germana, quae tamen alijs temporibus quasi licite sumptae sunt. Deus quidem pius & misericors ueniam efficiet.

A Z O A R A IX.

Liber hic uobis coelitus missus, licitum atq; tenendum hoc uobis statuit, ut pecunijs uestris castas mulieres undecunq; quasitas, quae malicijs semotis nec meretrices neq; fornicatrices existant, ducatis: illis pecuniam scitam & determinatam praebendo. Illis itaq; uestris taliter factis, quod deinceps placuerit, ruboris atq; timoris expertes agite. Et Deus quidem sublimis est atq; sapiens. Impotens quidem ob diuitiaru tenuitatem huiusmodi bonas atq; generosas ducere, secundum manus suae potentiam, mancipia bona & ad legem conuersa ducat: estq; Deus legis sapiens. Nubant quidem ea suis scientibus, munera danda cum determinatione sumentia, ut bonae fiant mulieres, non fornicatrices, nec amasios habentes. Illis autem deinceps fornicantibus, medietas malorum atq; cruciatuum generosis fornicantibus in ferendorum ingeratur. Indurare tamen atq; perpeti melius est, Deo uolente, qui maiores antecessorum afferens ueniam largitur: cum ille sit sublimis & sapiens, ueniamq; dator, leuia praecipiens & possibilia, cum hominem fragilem atq; debilem effecerit. Sequentes uero suos luxus & desideria, nos omnes imitatores sui esse uellent. Viri boni, pecunias uestras propter mendacia, ubi pactum mercaturae firmatur, inter uos acciderit, non comedite, nec animas uestras interficite. Hoc namq; sponte malitiose facies, in ignem projicietur: quod Deo leue est. ¶ Omnem se diuertentem a rebus illicitis & pessimis, indeq; declinantem, in loco gaudij pleno, summoq; bono Deus ipse collocabit: nec uos dei munera ceteris, non uobis, parata adipisci studeatis. Quisque namq; uir seu mulier operum suorum mercedem a deo, qui solus est omnia sciens, obtinebit, singulis suis officijs patefactis. Patribus atq; cognatis portionem suam de rebus a se relictis praebete: quia Deus est omnium testis. Cum uiros mulieribus praesse deo placuit, ut ipsi corrigant eas, cum quibus suam expenderint pecuniam, ipsaq; deum inuocent, & maritis pareant, & eorum secreta sibi commissa celent, ius aequum postulat. Quae si forte praepcepta non obseruauerint, a uobis correctae & castigatae, in domibus lectisue detentae uerberentur, usquequo uestris nutibus atq; praepceptis pareant. Tunc autem nequaquam: quia Deus est excelsus & immensus. Seditione quidem uobis superueniente, seu suspecta: si pacem uoluerint, utriusq; partis uiri reconciliatum eos accedant, Deo qui est incomprehensibilis & excelsus directionem atq; connexum facturo. Deum timentes, nullum ei participem aestimetis. Vestrisq; parentibus, & propinquis, & orphanis, ac pauperibus, atq; uicinis, & coitinerantibus, ac peregrinis, subditisq; uobis benefacite: totius ostentationis, quam deus abhorret, expertes. Auaris negatibus bona sibi a deo commissa, & persuadentibus ceteris, ut idem faciant, malum et dedecus inferemus. Suam quoq; pecuniam, ut homines uideant, expedientes, nec deo alterius seculi iudici credentes, diabolis cōsociabunt. Quare uel hos in deum alterius diei iudicem credere, uel illos bona sibi desuper data distribuere grauat. Omnium tamen deus conscius est, qui nullum librum, licet etiam sit fornicarum portuicula minus, quin computando remuneret, praetermittit, meritumq; magnū & cōpletum beneficium multipliciter reddet, ex se etiam

c. 4 multa

Persona prohibita in matrimonio.

Pudica uxores ducenda.

Fidei consortes ducenda. Deut. 21.

Possibilia praestitu Dei praecpta. Non fraudes admittenda. Summum bonum Deus bonis confert.

Viri praesint mulieribus. Gen. 3. etc. Uxores quae nolunt parere castigantur.

Reconciliations.

Auaricia. Ostentatores hypocritae.

Increduli dam- multa daturus. ¶ Die qua nos cunctarum gentium testimonium affe-
nandi. rentes, horum uobiscum testes accesserimus, omnes Deum non inuocan-
Sobrie orādū. tes, prophetisq; minime credentes, secretam planam effici, nec unquam
 de creatore quid negasse, summis uotis affectarent. Oratum euntes,
 nequaquam ebrj, sed penitus sobrii sint, ut quid acturi dicturiue sint, sa-
Ablutiones,
feu lustratio-
nes. antur: nisi uel ægroti, uel in itinere fuerint, ubi repertus aqua sit impos-
 sibilis. Tunc enim terræ mundæ puluere, quasi aqua tergendō emun-
 dari licet. Deus namque pius ueniam dabit. Partis uero libri datores,
 errorē sequentes, uos similiter erroneos persuadent. Deus autem o' 10
Iudei falsarij
legum, & in- mium custos & uindex, uestros hostes agnoscet. Iudæis uerba legalia di-
creduli. storquentibus, & in lege plurima mala proferentibus, & se quidem audisse,
 & non credidisse fatentibus, commodius atq; melius esset nobis credidisse
 & paruisse. Sed horum paucissimi fidem assequuntur, cum Deus ipse
 gratiam suam atq; pietatem ab illis penitus retrahit. Homines tamen le-
 gis, hic nostrum munus cœlitus missum uestram legem confirmans, ante
 quā uestras facies retrorsum agam, & sicut ceteros die sabbati confudi,
 destruiam, credite. Deum adorantes, qui summē criminalia peccata uidet,
 ceteris maiora nequaquam, sed minora, cui uult condonat. Nonne uidetis,
 qualiter ipsi glorificantes suas animas exaltando, deo mendacium, quod est 20
 peccatum maximum, imponunt? Deus tamen quos uult, exaltat, nulli fa-
 ciens iniuriā, nec auferens pondus nuclei ossis. ¶ Partis item libri dato-
Ambigui in fi- res magos, & idola credentes, dicentesq; se uiam rectiorem atque meliorem
de magi, ido- exequi, Deus à se repellens confundit, absq; spe tutoris & uindicis. Sed rur-
tolatæ, Deo
inuasi. sus diuitiarum regniq; partem, unde nihil præbent, habere dicentes, homi-
 nibus de diuino munere sibi collato multum inuident. A' me quidem genti
 libro & sapientia regnoq; & maximo tributis, cum eorum quidam quidam
 crediderint, quidam minime, incredulos, nostrisq; uirtutibus contradicen-
 tes in ignem proijciemus, eorum cutem consumptam semper renouantes,
 ut ignem sine termino gustent: credentes autem, & bene gerentes, in pa- 30
 radiso sub umbra refrigerij collocabimus. Hoc uobis à Deo præceptum
 summē considerandum, ut depositum remunerationemq; suæ genti redda-
 tis, iudiciumq; facturi rectē iudicetis. Hinc enim Deus omnia uidens &
Obedientia deo
& legato, &
principibus de-
betur.
In dubijs ad
Deum et pro-
phetam con-
fugiendum.
 audiens, uos bene castigat. Deo, suoq; legato, uobisq; præsidenti, parēte.
 Cumq; uerbum ambiguum ignoratumue uobis inciderit, ad deum atq;
 prophetam, in Deum, sæculoq; futuro credentes, uos conuertite: & hæc uo-
 bis melior expositio fiet. Nonne uidistis dicentes, credere se præceptis su-
 per uos & antecessores uestros desuper missis, qualiter Athei iudiciū po-
 stulant, in quem neminem credere seu parēre mandauimus? sed illos quā
 longius aberrare diabolus suggerit, quod ad Dei prophetæque mandata 40
 conuerti roganti, quā effrenes atque proterui uia suæ malæ semper inni-
 tuntur. ¶ Quid facient, cum flagitium & mortem secundum suarum ma-
 nuum opus antecedens inuenient? Malis tamen peractis redeuntes, coram
Pernices
post admoni-
tionem relin-
quendi.
Or igitur ali-
bi iubet oc-
cidi?
 Deo se nil nisi bonum & directionem ulterius uelle pollicentur, Deo tamē
 eorum corda agnoscente. Tu quidem ab illis discede post castigamen & di-
 ctum mentibus suis intimato. Nullum legatum, nisi quem, cuiusq; manda-
 ta sequerentur, misimus. Et si illi tecum deum ueniam culpis neglectis po-
 stularent, eū piū ueniēq; datorē inuenirent. Illi uerò diuino præcepto mi-
 nimē

nimè parebunt, usquequò te iudicem suæq; controuersiaë discussorem constitutam, & illi suis animabus nequaquam odium uel iram, sed ueritatem firmissimam gessent, & ad inuicem se salutent. Si mortem uel exitium iniungeremus, per pauci concederent. Nostrorum tamen præceptorum effectus plus commodi boniq; ferret, cum eis mercedem maximam tribueremus, rectamq; uiam doceremus. Omnis quidem Deum legatumq; suum sequens, prophetis, suisq; credulis, Dei nomina peremptis, quibus Deus misericordiam contulit, associabitur, Deo dante: ex cuius uelle & misericordia, cunctorum abundantia bonorum procedit. Viri boni, summè ca-

Qui recipit prophetā, propheta mercedē percipiet. Cautio in belis, ex premiū militiā pro fide.

10 uete uobis in loco timoris atq; periculi, uos inde remouendo, aut bene curando. Quidam uestri recedentes, si manentibus illic mala contigerint, in-quiunt, Deum sibi ob suam absentiam minimè fuisse: Si bona uero, se non affuisse dolent, tanquam aliquid magnum per præsentiam adeptos. Istud pro sæculo futuro uidentes, propter Dei uiam rectam lites efficiant. Omnē enim sic pugnantem, seu uictorem, seu peremptum, maximo donabo gaudio. Propter uiros debiles, & mulieres ac infantes deprecantes, ut eos à uilla propter malos homines educat, sibiq; tutorem ac uindicem præbeat, pugnam quare non committitis? In nomine Dei uiri boni pugnent: Increduli prauiq; pro Amotheut, demonis adiutores expugnat: quia gens sua de-

20 bilis existit. Nonne uidistis quosdam inito sibi prælio homines, ut Deum, plus uel timere: cæteris persuadere, ut manus subleuarent, & orationes ac eleemosynas facerent, ipsiq; deo dicere: Quare nunc, non ante uel postea termino litis statuto, nos litibus adscribis? Huiusmodi uiris manifesta, quod omnis huius mundi pecunia possessa pauca est timentibus Deum: alius uero maxima ubi nemo molestiam uel iniuriam sentiet, nec locorum quisquam licet turre cemento fabricata, mortem remouere potest. Hi quidem commodum sibiq; placitum adepti inquit, hæc Dei sunt: mala quidem tibi penitus adscribunt. Tu uero dic eis, omnia Dei esse. Quid de hac gente sentiendum, quæ nullius scientiæ capax esse potest? Quicquid

*Timidos ui-
tuperat.*

*Non fidendum
in certis diu-
itijs, sed futurū
seculi bonis.*

30 boni quis fecerit, Dei est: quicquid mali, suæ animæ, Deo teste. Sequens legatum, Deum imitatur. Discedente quidem nulli custodem uigilem superponas: Præsentes, se tui præcepta sequi testantur: absentes noctu transmittant, Deo tamen suorum secreta cordium dinoscente. Ab illis igitur tu diuertens, te Deo commenda, qui est imperatorum optimus. Alchoram fidem quare non adhibent? Qui nisi uir dei esset, contrarietates * multas obtineret. Mandato securitatis seu timoris illis adueniente, parum inde tractant. Sed si legatum homines sapientesq; sequerentur, suis retenta cordibus patescerent. Nunc autem nisi diuina pietate & abundantia suffulti, diabolus omnes, paucis admodum exceptis, sequerentur. Tu uero

*Bona Deo, ma-
la homini ad-
scribenda.
Machumet se-
quens Deum
sequitur scili-
cet.*

**Cōtinet au-
tem multas cō-
tradictiones:
igitur non ex
Deo.*

40 Dei nomine pugnam cōmitte, nullius nisi tuæ solius animæ custos: bonisq; similiter litis effectum persuade. Deus namque cæterorum maliciam, cum sit eis fortior & efficacior, repellit, eisq; plurima mala retribuet. Po-

*Ad bellum in-
stgat.*

*Pauperibus cō-
quirens bene-
ficia premiū
habebit.
Salutantes reo
soluandi.*

Ad opus quidem aliorum mala quærenti, peccatum duplicabitur. Deus autem est creator omnium, & custos. Cuilibet te salutanti, salutationem æqualem redde, uel saltem

bona uerba congerendo multiplica: &

Deus omnia noscit.

Azoara

*Non commu-
nicandum in-
credulis.*

*Qui socij ad-
sumendi.*

*Ne resistatis
malo, &c.*

*Rebellantes
opprimendi.*

*Non occidendi
boni.*

*Cedes impru-
denter facta ut
expianda.*

*Deu. 19 aliter.
Cedes sponta-
nea gehennae
ignibus puni-
tur.*

*Prerogatiua
belligerantiũ
pro religione.*

*Orationes in
expeditione.*

Non est Deus, nisi unus, omnes congregaturus die resurrectionis: ubi nullus est locus mendacij: Cuius uerbo quid est uerius? Viri boni, quid cū illis incredulis, quasi duabus cohortibus, quorū capita deus ob errorem suum subuertit, comunicatis? An ad uiam uestram rectā subleuare, Deo nolente eos nisi uia mala procedere, queritis? Ipsi quidē uellēt nos sibi in errore & incredulitate coæquari. Vos itaq; neminē eorū uobis negocia-
torē, seu sociū, uel amicū, nisi prius recta Dei uia pugnatū seu prædatū iue-
rint, associate. Sin autē, eos ubicūq; repertos, si sit possibile, capite, & interfici-
cite. Eorū autē nullum uobis sumatis adiutorem, nisi cum quo fœdus firma-
ueritis, aut cuius cor dū est ut se cōuertat, ne uos, gentem uē suā expugnet,
deo quidē si placeret, eos ad uos expugnandū excitando subleuaret. Quod
illis non agentibus, sed uobis spōte sua se subiicientibus, nullā eis molestiā
inferatis. A uobis sibi suisq; securitatē petentes, & deinceps cōtra uos pug-
nam ineuntes, nisi uero uestrāq; pacem acclamauerint, manusq; suas retra-
xerint, eos inq; ubicūq; repertos, capite & interficite, quibus eminentem
instigatorē & imperatorē deus imposuit. ¶ Nemo bonus bonum scienter
interficiat: Ignoranter quidē perimens, aliū bonū propter hoc redimat, &
insuper parentelæ reddat homicidiū, nisi illa cōdonare uolentē. Huius effe-
ctus impotens deo se poenitentē, & ulterius ab huiusmodi recessantem red-
dens, duobus mensibus cōtinuis ieiunet. Spontaneus boni uiri peremptor,
ignē gehennæ perpetuū irāq; dei poenā ei summā inferentis & abhorrētis
patiet. Viri boni, prædatū eūtes nullatenus acclamātib; eos, surdas aures
adhibeant, dicentes eos nequaquam credendos, ut suā extorqueant pecu-
niam: cum Deus summas diuitias innumerāq; bona possideat: qui, sicut pri-
us cæteris incredulis, ita uobis uiam rectā tribuit, omnia sciens. Domo
manentes, nullo morbo grauati, euntibus prædatum atq; certatū in nomi-
ne Dei, cum pecunia sua uitāq; , nullatenus meritis coæquentur. Hos
namque sic euntes, illis perendinantibus, Deus omnibus bona mandans,
per gradum excelsū superponet, uelut maioris meriti, puriorisq; ueniæ
uiros. Ab angelis malis interfecti, detrimentūq; suis animabus operati,
quæsitī quī nam essent, se debiles in terra fuisse testati sunt. quibus & hoc
responsū est: Nōne terra Dei spaciōsa satis & immensa, qua profectum
iretis, extitit? Isti quidē gehennā, uiaq; malā incurrēt, nisi uiri debilissimi,
& mulieres ac infantes ingeniorum & itineris insciī fuerint: quibus for-
san Deus ueniæ largitor, ueniam præstabit. Terrarum propter Deum ex-
pugnatores, & è domibus suis propter deum atque prophetam quæsitum
exeuntes, in terris abundantiam adipiscuntur, ibiq; morientes Dei miseri-
cordiam integrē consequuntur. Quando prædatum pugnatū uē profecti
estis, orationem aliquam uel omnes prætermittere non timeatis: si timueri-
tis, malum uobis ab hostibus futurum, cum illi uobis summē inimicentur.
¶ Cum tū in exercitu ad orationem surrexeris, & tecum plures, quidā tecū
orent, quidam arma teneant: qui deinceps uice mutata, fundant orationes,
uobis arma tenentibus. Secundum eorum namq; uelle, uobis illi superue-
nientes, & uos interficerent, & substantiam uestram tollerēt. Vos item, uel
infernus, uel loco pluuiofo, uel lutofo manentes, arma uestra ponere, uosq;
bene custodire, nō sit uobis tādiosum, seu difficile. Eis namq; deus malū cō-
temptibile dedit. Oratione terminata surgentes, seu iacentes, Deum nomi-
nate.

nate . In loco uero timoris experte , orationes uobis bonis impositas per suas horas dicite , nec propter eos timidi , pusillanimesque sitis . Quia si uobis dolores incubuerint , & illis : similiter uos insuper , quod illi nequaquam , à Deo speratis , qui est incomprehensibilis & sapiens . Librum ueracissimum super te coelitus misi , ut secundum dogma nostrum inter homines iudices , nec cum malis causam ineas . Sicque tibi tuisque Deus pietatis ueniamque dator , reatus condonabit . Pro illis item hominibus , qui animae suae detrimentum operantur , minimè Deo , & sui cordis arcana displicita ipsi Deo , qui omnes actus suos circuit , celantibus , ratiocinari desiste . Licet

Secundum Alchoran iudicandum .

Pro malis non intercedendū .

10 enim in hoc saeculo pro eis differas , quis in alio contra Deum causam tractabit ? Vel quis adiutor erit ? Omnis fornicator , & animae suae detrimentorum operator , si Deum precando poenitentiam egerit , ipsum pium ueniamque datorem inueniet . Peccata perpetrans , nulli nisi animae suae nocius existit , cum Deus omnia sciat . ¶ Quisquis culpam peccatumue perpetrans alij imputauerit , sibi nocius existit . Vnde in iudicio errans , suae tantum animae nocius , tibi minimè iudicium à te iudicatum falsum predicaret , nisi pietas amorque Dei subuenisset . Deus namque tibi magnus & abundans , te nescita docens , hunc librum atque sapientiam super te descendere desuper fecit . In eorum autem uerbis nulla perpenditur utilitas , nisi tantum illius , qui de substantia sua rem scitam eleemosynamue distribuit , &

Peccata non alijs imputanda , sed sibi .

Re non uerbis inanibus , declarantes studiū legis , praemium accipiunt .

20 concordiam inter homines firmauerit . Huic namque tali ueniam mercedemque maximam tribuemus . Omnem autem post res scitas , uiamque bonam agnitam prophetae contradicentem , ei uiam desideratam permittendo , gehenna malaque uia torquebimus . Deus enim nequaquam criminalia , sed illis minora , quibus uult condonat : cum criminale gerens , in longissimum errorem abijciat . Inuocantibus nil nisi foeminas , ferocemque diabolum , deus amorem suum retrahit . Cui diabolus inquit , de gente tua partem agnitam ego sumens , eam abuiam , & instigando ac suggerendo malo pronam efficiens , ut aures & membra tum bestiarum tum hominum secet iniungam . O

Criminalia peccata , id est mortalia , & uenialia . Diabolus instigator mali .

30 mnis autem loco Dei diabolo seruientis , iacturam manifestam incurrit . Qui licet illis hoc & alia facere polliceatur , nulla penitus pollicita persoluit : Ipsique gehennam ob hoc ingressuri , non inuenient exitum . ¶ Omnes benefacientes in paradiso aquis subtus fluentibus amœna perseueranter colloca- bo . Hoc Dei uerbo quid est uerius : Secundum uelle uero tuum , et plurimum hominum legum , nemini male gerenti uicissitudo remunerans reddetur : Sed ex Dei parte nec suffragium nec uindictam Deo praesente reperiet . Omnis autem benefaciens , legemque rectam tenens uir , seu foemina , paradysum , ubi nullus , quantum est granum sinapis , iniuste perdit , ingredietur . Vbi re- periri potest lex melior quam hominis humilis , deo penitus deuoti , sequen-

Diabolus uana promittit suis . Paradysus .

Etiā minimum bonum remunerabitur in paradiso .

40 tis legem Abrahæ , quem electum sibi deus omnia complectens , omnia possides , dilexit . Quæstione facta de mulieribus orphanis , quibus determinata scripto minimè soluuntur , & quas in uxores ducere postulatis , liber hic inde gerenda tradit . Infantulis , & cæteris orphanis rectum examen facite : Deus enim omnes actus annumerat . Si mulier sui mariti discessum derelictionemue timuit , ei pacem querere , cum pax melior sit , non sit difficile . Similiter & cæteræ mulieres auaræ , super alias zelotypæ , pacem confirmet , atque corroborent . Omnis timens & benefaciens , Deo singula sciente , mercedem accipiet . Inter uestras mulieres pacem & æqualitatē retinere . cū sit

Abrahæ lex optima . Orphanis cauere .

Mulieres pacem studeant .

impossi-

impossibile, earum contrarietates prout minus poteritis patiāmini. Vobis enim pacem firmantibus, deus pius dabit ueniam. Illis quidem diuissis, cuius portionem amplitudinis suae deus immensus & sapiens, cunctaque possidens, praebit. Hominibus quidem legum, tuis antecessoribus, tibi, timere deum iniunximus. Sin autem, Dei cuncta scientis atque uidentis sunt uniuersa: cui si placuerit, omnia mundana & transitoria destruens, cum alijs ueniet super hoc summe potens, apud quem est, quicquid de hoc, sacculo uero futuro quislibet expetit. Viri boni, directores uel dilectores hominum, & aequilibrantes coram Deo testes, licet de uobismetipsis sit, uel de parentibus, seu propinquis, diuitibus uel pauperibus, cum deus omnium sit iudex, estote, nec uiam falsam & erroneam sequi uelit. Rem etenim inuoluentes, aut de recto discedentes, deus agnoscet. Viri boni, in deum credentes, suo legato libroque super eum misso, & libro quoque prius posito, & angelis ac alijs diei aduentui credite. Sin autem, longus error uos abducit. Prius in deum credentes, postea factos incredulos, ex hinc legales, posteaque malos, si in illa perseverent incredulitate, ipse deus penitus abhorrens, nec ueniam dabit, nec rectam uiam patefaciet. Quibus tu manifesta, quod ignem grauissimum introibunt. Loco bonorum, incredulorum amicitiam & societatem propter honoris adeptionem, cum Dei sint honores uniuersi, nemo sortiatur. Liber enim super uos coelitus missus, quod cum renuentibus mandata Dei non sedeatis, nisi prius ipsis mutantibus uerbum, instruit atque castigat. Sin autem, illis cuncti & consimiles eritis. Quia deus raptos, iniustos, & incredulos in gehennam congregabit. Vobiscum blandiendo morantes, a uobis commodo lucroque suscepto, se fuisse uobiscum asserunt; Incredulis autem adueniente successu, se suos protectores & auxiliares esse testati sunt. Saeculo uero futuro inter eos iudicium dabit Deus, illos malos bonis nequaquam praefere. ¶ Increduli Deum fallere nitentes, ab ipso potissime falluntur. Qui surgentes oratum, inconstanter & agrotata mente orationes fundentes, hominibus beneficientes censentur: cum illi nec hinc, nec illinc deum nequaquam nisi parum diligunt; nec quis, quem Deus aberrare uult, uiam rectam inueniet. Illi inquam mali & increduli, in fimo septimo puteorum igneo sine omni spe fragili mergentur: nisi qui uia praua relicta bene facientes, Deo paruerint, & se in Dei nomine in sua lege purgauerint. His namque sociandis bonis hominibus commodum, praemiumque multum a Deo speranda sunt. Vobis quidem malum inferri non uult Deus, si ei cui grates omnes reddendae sunt, in eum credentes gratias retuleritis.

A Z O A R A XI.

Deus omnia uidens atque sciens, solis male gerentibus necem contumeliosam, uerbumque malum fieri diligit. Omnis operator boni clam coram ue, & iniuriarum condonator, ueniam a Deo omnipotente consequetur. Deo suisque legatis inobedientibus, & inter eos discutere uolentibus, seque parti, non toti, sicque rectam uiam assequi putando, credere confitentibus, uel ipsius ueritatis incredulis, malum atque contemptum ingeremus. ¶ Credentibus autem praedictis, nec inter eos discutientibus, mercedem innumera pius uenia largitor Deus tribuet. Illis te precaturis, ut super eos liber de coelo descendat, dic, quosdam a Moyse maius hac re petisse, uidelicet ut ipse Deum eorum oculis monstraret: & ob hoc coeleste fulgur eos percussit.

fit. Vixis uirtutibus, eis taurum adorantibus ueniam fecimus, Moysen
 regnum immensum & manifestum dedimus, & super eum montem extu-
 limus: eisq; præcepto, ut se per portam humiliantes ingrederentur super-
 biq; nihil agerent, pactum inde firmatum sumpsimus. Quod deinceps illis
 rumpentibus, prophetici disq; factis, atq; testantibus se corda dura & ob-
 durata gestare, eorum corda Deus ipse sigillauit. Quorum præter admo-
 dum paucos, nulli credent unquam. Vnde Mariæ blasphemiam & immo-
 deratam contumeliam inferunt, seq; Christum Mariæ filium Dei nuncium
 peremisse perhibent. Sed nequaquam eum, imò sui similem suspendentes
 10 interfecerunt: profites etiam se suæ cædis authores, cordibus suis non mini-
 mam ambiguitatem inde gerunt. Sed eum nullatenus interfecerunt. Quia
 Deus incompræhensibilis & sapiens, eum ad se transmigrare fecit. In quem
 uiri legum ueraciter ante mortem credent, & eorum sæculo futuro testis
 adstabit ille. Ob eorum iniuriam atq; malitiam, quædam prius licita illis
 statuimus illicita: qui quoniam uiam Dei ferè penitus derelinquunt, meq;
 prohibente fœnus accipiunt, hominumq; pecunias pro mendacijs & iniu-
 rijs comedunt, malum atq; dolorem expectant. ¶ Horum tamen constan-
 tes, atq; sapientissimi, deumq; inuocantes, præceptis super te tuosq; præde-
 cessores cœlitus missis credunt. Quibus sicut & cæteris in Deum dieiq; fu-
 20 turæ credentibus, & orationes atq; eleemosynas agentibus, mercedem ma-
 ximam tribuemus. Vobis quidem nuncium, sicut Noë & prophetis succe-
 dentibus ipsum, scilicet Abraham & Ismaëli, & Isaac, atq; Iacob, & tribubus,
 ac Iesu, & Iob, & Ionathæ, & Aaron, ac Salomoni simul & Dauidi, cui dedi-
 mus psalterium, fecimus. Quorum legatorum nominibus signatis, sunt &
 alij minime nominati. Moysen quoq; Deus affatus inquit: Isti sunt læticiæ
 bonorumq; nuncij, malorumq; correptores, ne post ipsos missos à Deo incō-
 præhensibili & sapiente, iuste Deum ob suam accusent ignorantiam. Præ-
 ceptorum tibi diuinitus datorum, quod diuina tantum perfecta sunt sapien-
 tia, Deus est testis, angeliq; similiter, licet Dei testimonium sufficiat. Incre-
 30 dulus aut, quos longus error abducit, & male gerētibus, Deus nec ueniā da-
 bit, nec uiam nisi gehennæ, quo perpetuò manebunt, demonstrabit. Quod
 ei leue satis est, atq; possibile. Legato ad uos cum diuina ueritate misso, cre-
 dite, ut boni efficiamini. hocq; uobis erit optimū. Sin aut, Dei sapientis &
 incompræhensibilis, sunt uniuersa cœli & terræ. Sūmopere quidē cauendū,
 ne lege uestra quid indignum & iniustum proferatis, nec de Deo quicquam
 nisi uerum dicatis. Iesus Mariæ filius, Dei nuncius, suusq; spiritus, & uerbū
 Mariæ cœlitus missum existit. In Deum itaq; illiq; suo legato credentes, ne
 dicatis Deos tres esse, cum non sit nisi Deus unus, qui filio caret. Eiq; omni-
 potenti, uniuersa cœli terræq; subiecta sunt. ¶ Christus quidem ipse mini-
 40 me negare poterit, sicut & nec angeli, Deo propinqui, quin Dei subsit im-
 perio. Omnem negantem se in Deum credere, & se sublimantem, Deus sue
 manu subiugabit. Credentibus uero, & bene gerentibus, mercedem pro
 suo merito tribuet, eorumq; gaudium ex proprio uelle semper augebit. In-
 credulus autē, & se sublimantes, poenis maximis affliget. Ita uobis lucē atq;
 splendorē Deus ipse patefecit, qui cūctis in se credentibus, pius atq; propi-
 cius, munimē firmissimū perseverat, suis uia rectā manifestās. Perscrutāti-
 bus te de iure hæreditario, hoc Dei uerbū responde: Si quis germanā habēs
 absq; prole moriat, ipsa mediū substantiæ suæ relictæ sortiat. Si ē cōuerso cō-
 d tigerit,

Iudei pertinaces & duriores,
 Christus non crucifixus &
 Iudæi sed ad
 lucem ei similes.
 in Cæro, &
 alij heretici,
 loquuntur.

Iudei credent
 olim in Christo
 sum.
 Generatores
 Iudæi.

Ismael pro-
 pheta.

Psalterium
 Dauidi à Deo
 datum.
 Fabule Iudæi
 cæ de Moysæ.

Legato crea-
 dendum.

Iesus Dei nū-
 cius spiritus,
 uerbum, non
 tamen Deus.
 Qui negat fili-
 um, negat et
 patrem. &
 Infideles &
 superbi pera-
 dentur.

Hereditariū
 ius.

tigerit, germanus totum hæreditet. Si sorores duæ fuerint, duas tertias accipiant. Si fratres uero multi, sororesq̃ plures, sexui masculino duæ partes, & foeminino una tribuatur. Taliter, ne uos ignorantia turbet, Deus omnia sciens uos instruit.

A Z O A R A XII.

Cibi uetiti.

Viri boni, in omni pacto uobiscum firmato constantes, meq̃ timentes estote, nec animalium foetus, quos illicitos dixero, cum omnes alij liciti sint, nisi peregrinantibus, comedere uelit. Peregrinanti quidem cauendum, ne uenatus interficiat, Deo prohibente, nisi prius mense prohibitionis peracto: Tunc enim uenatus summere fas censetur. Omnis Dei domum 10 inuocans, nequaquam oblationes in alto ponat: & ut misericordiam à Deo consequatur, in ipsum credat: nec ob homines prauos à uia recta se diuertat, Deiq̃ dilectioni, suisq̃ bonis, nequaquam malis atq̃ peccatis studeat, Deum timens: quoniam ipse grauis atq̃ difficilis super rerum fines inuenitur.

Leuitico que

dam cōcinit.

Iurandum in

Dei nomine,

Machumet au

tem iurat per

caelum, etc.

Lex Machu-

metis propter

ipsum Deo

placita.

Cibi concessi.

Venatus.

Quatenus

participandū

cum Iudeis.

Lotiones.

Sunt autem uobis hæc illicita, sanguis & morticinum, animal quodlibet nequaquam Dei nomine peremptum, & suffocatum, ac igne combustum, uel ruina morti deditum, & à lupo tactum, nisi quis illud interfecerit. Nullus item nisi per Deum iuret. Sin autem, iniuriam efficit. Malis quidem ex hinc certum erit, eos uobis nunquam dominaturos, cum hodie tibi tua lex, mihi propter te placita, donumq̃ Dei necessarium atq̃ sufficiens complean 20 tur. Me itaq̃, non illos timete. Si cuiquam rerum istarum aliquam, quasi sibi necessarias quis quæsierit, nec culpæ nec peccati reus erit: quia Deus pius ipsum Deo inundabit ueniam. Quærentibus à te, quæ res sint licitæ: dices, sapidæ & o-

placita. doriferæ. Venatum tendens, si sui canes ab eo docti, sicut & à Deo, ipsi beneficias cœperint, super eas Dei nomen inuocans, eas comedat, Deum timens, cui subest omnis rerum numerus. Amodò rursum hic à Deo uobis datur licentia, ut de dapibus hominum legum comedatis, illiq̃ de uestris. Eorumq̃ foeminas bonas & timentes, ac in Deū credentes, & nequaquam amassios habentes, cū illis munera danda tribueritis, ducite. Omnis legi nō credens, omnia sua perdit opera, in die iudicij connumerādus amissoribus. Viri boni, 30 cū oratū surrexeritis, facies uestras ac manus ac brachia usq̃ ad cubitū, & pedes usq̃ ad tibiās abluere, & capillos reuoluēdo caput abstergere, & post coitū mulierū balneari uos oportet. Infirmi quidē, uel in itinere ab egestu, uel mulierū costu uenientes, & aquā minime reperiētes, facies suas atq̃ manus terræ mundæ puluere tergāt. Deus nāq̃ uestrā diligit mundiciā, officiq̃ diuini perfectionem, cū gratiarū sibi redditione, & deitatis inuocatione. Cūq̃ uos cōfessi fueritis corā Deo, uos foedus inter uos firmatū audire et credere,

Deo, non ho-

minibus ser-

uiendum.

Deū timete, cū ipse arcana cordū cognoscat. Omnem talē esse decet, ut nequaquam propter homines rectū dicere sinat, sed corā Deo, omnibus timēdo, quoniam omnīū opera noscit, rectum quo nihil est melius peragat, Deo 40 credentes, & omnes benefacientes spe confirmaturo, & uenīā ac mercedem innumeram eis daturō. ¶ Increduli, nostrisq̃ præceptis resistentes, ipsi gehennæ deputantur. Viri boni, manus hominum sepe uobis impositas, ego diuertēs à uobis retraxi. Vos itaq̃ me Deum, omnīū bonorum tutorē, timē-

Dubitū, an de

exploratori

bui xij. an de

principibus

tribuum lo-

quatur.

tes adorete. Inter Deū filiosq̃ Israēl pacto foederis firmato, xij. expugnatores res atq̃ pcones iustitię ministros ex eis Deus elegit, quib. & ipse dixit: Ego uobiscū semper præsens adero. si in me credideritis, prophetis meis fidē adhibētes, & eis auxiliātes, & oratiōes ac eleemosynas in meo nomine feceritis: uobisq̃

- uobisq̄ dans peccaminum ueniam, paradisum & æternam mansionem tribuam. Omnem hæc linquentem, deuius error abducet. Illis autem nequaquam fœdere firmato constantibus, amorem nostrum retrahentes, corda sua peruersa duraq̄ fecimus, suæ legis partem retinentia & distortientia: unde semper res iniustas facere eos innitendo uidemus. Tu uero Deum, omnes benegerētes diligentem, pro ipsis, ut ueniam faciat, deprecare. Cum uiris item Christianæ professionis, nostræ dilectionis fœdere firmato, illi quorundam eis præceptorum obliti sunt. Illis autem, & istis, hostilitatem & infestationem ac abhorrionem usq̄ ad diem iudicii Deus immisit, eorum
- 10** secundum opera sua uenturus iudex. Viri legum, uobis nuncius uester missus, uos multa prius à nobis negata docturus, multa uero adhuc taciturnitati commendaturus, lucem secum librumq̄ cœlitus missum, qui timentibus Deum uiam saluam & rectam ostendit, & à tenebris eijcit, assert. Scien-
dum quidem eos incredulos esse, qui Iesum Mariæ filiū Deum esse dicunt. Quis enim eis quicquam faceret, inde si Deus omnipotens, omnia prout uult faciens, cuius imperio cuncta subiacent, Christum atq̄ Mariā, omnesq̄ mundanos mori faceret? Vos Iudæi atq̄ Christiani, si Dei filij, suiq̄ dilecti estis, pro ut uos dicitis, cur uobis culpas atq̄ peccata gerentibus pœnas & malum ingerit? Certe uos nihil aliud quàm homines estis, à Deo ueniæ mer-
- 20** cedisq̄ maximæ datore, ad quem omnium erit reditus, creati. ¶ Vobis, uiri boni, nuncium uestrum alium prophetam à longe sequentem dimissimus, ne uos iuste conqueramini, uos carere doctore, qui gerenda præcipiat, illicitaq̄ prohibeat. Moyses suæ genti persuadens, ut Deum ipsum inuocando adorarent, quia eis prophetam, & reges, ac diuites, multaq̄ nulli cæterarū gentium commissa contulit, inquit: Terram sanctam, scilicet Hierusalem, uobis à Deo prædestinatam, intrate retrouertentes. Sin autem, damnum & detrimentum incurreritis. Dixērunt illi: Cum homines ingētes, graues, atq̄ fortes illic immorentur, nos nunquam nisi remotis illis ingrediemur. Tunc duo uiri Deum timentes inquirunt: Vosmetipsos, si boni estis, Deo commē-
- 30** dantes, per portam super eos ingressum facite, sicq̄ uictoriā adipiscemini: Illi tamen obstinaces, quasi Moysen improbando, inquirunt: Nisi prius illis expulsis, nos nequaq̄ aditū tentabimus. Sed tu Moyses, atq̄ Deus, pugna te, nobis hic adstātib. Quibus Moyses respondēs, se nullius nisi suæ fratrisq̄ moderatorē & imperatorē esse, Deū, ut inter eū illos, los discuteret, precatus est. Dixitq̄ Deus: Noli sollicitari, uel quicquā de huiusmodi malis hominibus cogitare. Ego namq̄ illos malos & noxios, xl. annos nos inducā, & per terras uagari faciam. ¶ Illis historiam filiorum Adæ, ut sciāt qualiter alter alterū interfecerit, retexē. Illis holocaustū igne superposito faciētib, alterius holocaustū, alterius minime à Deo collectū est. Vnde alteri dicenti fratri suo, Ego te interficiā: alter respondit, Deo nullius holocaustū acceptabile, nisi timentis ipsum. Idemq̄ dixit: Licet manū tuā ad mibi mortem inferēdam superextēderis, ego nequaquā ut te necem, manū extendā. Deum namq̄ sæculi totius imperatorē timeo. ¶ Vt tu enim peccati sarcinā feras, sic igni deputandus (talem nāq̄ mercedē maleficus assequitur) minime perhorresco. Illi itaq̄ diu deliberāti, anima sua cādē fratris persuadente, fratrē occidit, deinceps perditis associatus. Coruus autē à Deo missus in terrā, quid de fratre suo gerendū esset, insinuauit. Ille igit nec inertia nec pigritia retētus, fratrē suū, ut coruus coruū, terra cooperiēs, semetipsum
- d 2 deinceps

*Intercedendū
pro Iudæis.
Christum le-
gem traditā
sibi deseruen-
runt.
Machumet le-
gum lator.*

*Iesum Deum
confitentes,
increduli.
Christiani ex
Iudæi non fi-
lij Dei dilecti,
quia propter
peccata affli-
guntur. at Pro-
uerbiorum 3.
refellitur.
Historiam
Num. 13. 14.
perperam re-
plicat, ut so-
let.*

*Historiam oc-
cisi-
onis*

Homicidium deinceps reum & repræhensibilem notauit. Hac itaque de causa filijs Israël
scelus maxi- scripsimus, ut quisquis hominem uita priuauerit, nisi ipse primus alius in-
mum. terfector, terræq; uastator extiterit, quasi totius gentis peremptor existat:
 uniusq; uiuificator, quasi totius gentis resuscitator habeatur. Multis ad uos
 iam prophetis cū uirtutibus missis, postea tamen eorum multi in terra ma-

Grassatorum nentes iniustitiam secuti sunt. Omnes Deo suisq; prophetis resistentes, &
pœna. ubiq; locorum, ut iniurias hominibus terræq; uastationem ingerant, discur-
 rentes, cædem & suspicionem, aut pedum uel manuum per oppositum ab-
 scissionem promerentur, atq; de terra proiectionem. Istiq; tales in hoc sæcu-
 lo contemptum, & in alio grauissimum malum patientur, nisi prius illi mala 10
 dereliquerint, quàm uos eos aliquibus malis præmatis. Sciatis etenim, Deū

inter se bene- sua benignitate ductum, ueniam daturum. Viri boni, Deum timentes, fa-
fici Machu- ctis per quæ uos ipsi propinqui sitis, studeatis, ipsiusq; nomine usquequò
metiste, alios uos meliores & elatiores efficiamini, prædatores & expugnatores estote. In
persequantur. credulorum autem die iudicij nulla fiet redemptio, licet tantum quantum
 bis terra caperet, pro se darent. Ipsi namq; maximis affligēdi pœnis, ab igne

Purti pœna. gliscientes exire, nunquam inde euasuri, summè torquebuntur. Fûrum ma-
 nus abscondantur, eo quod Dei grauis atq; sapientis offensionem & irā pro-

Remissio pec- merentur. ¶ Post malum perpetratum pœnitenti, beneq; facienti, Deus pi-
cati. us & misericors, sibi dilectis ueniam, inimicis malū pro uelle suo præbēs, cū 20
 ipse sit omnipotēs, ei usq; sint uniuersa, ueniā tribuet. Pro festinātibus secū-

Contra Iude- dū uires suas ad incredulitatē, qui scilicet ore fidē cōfidentes, corde renuunt,
os doctrinam nec curā multā nec dolorē, tu nūcie sustineas. Iudeorū falsa loquētū, alijsq;
Machumetis cōsimilia fari persuadentū, qui uerba distorquētes dicūt: Si uobis hæc uel il-
oppugnantes. la dederit, sumite: sin aut, uos ab illo caute, cū ex Dei parte nemini quicquā
 proficere queat, cui Deus nocere uoluerit: Horū inquam uerba nequaquā
 esse mūda Deus censet, eis in hoc mūdo dedecus, & in alio graue malū allatu-
 rus. Istos quidē sic falsa proferētes, & illicita ac iniusta præmia comedētes, si

Iuxta legem ad te uenerint, aut à terepelle, qd nec tibi nocebit: uel cū ueritate, quā Deus
Dei iudican- diligit, iudica. Cum ipsi testamentū habeāt iudiciū Dei docens, uiāq; rectā 30
dum. & lucē ac sapientiā præstās, suis cordibus & mētibus ad gerendorū noticiā à

Deo monstratū, cū quo propheta, timentesq; Deū, & sacerdotes atq; ponti-
 fices iudicāt, cur à te iudiciū postulant: Ego quidē timendus uobis sum, non
 homines: nec mea mādara pro modico precio uendere uelitis. Omnis secun-
 dū Dei positum nō iudicans, malis & incredulis adnumerabitur. Est aut illi
Exod. 21. co à Deo positū, ut anima pro anima, oculus pro oculo, naris pro nare, & dēs
Math. 5. pro dente tribuatur, & pro uulnere cōsu.

Euangelium Hoc tamen condonās, Dei
Christi lumen, misericordiā, peccatūq; decrementū acc. Christū itē Mariæ filiū, cui cō-
et confirma- misimus Euangelistū, quod est lumē & cōt. matio testamenti, & castigamen-
tio ueteris te- ac recta uia timētibus Deū, ad uestræ legis cōplementum misimus. Omnis 40
stamenti. igitur euāgelij seruus, ipseus præcepta iudicādo sequatur. Sin aut, malus erit.

Liber Machu- Tibi quoq; librū ueritatis, suorū præceptorū confirmatorē, cū quo tuum est
metis, Christi iudicare, desuper misimus. Tu igitur secundū ipsum inter eos discussurus, eo-
præcepta con- rum uelle nequaquā, sed solū ueritatem amplectere, cū sui cuiq; posita sint à
firmat, si dijs nobis lex & iudicia. Sciendū quidē, Deum, si sibi placuisset, omnes gentē
placet. unā effecisse: sed scire quærit, quid de suis mādatis quisq; perficiat. Sit igitur
Deus posset, si intentio uestra, semper benefacere, cū ad Deum uestras lites cōtrouerfiasq;
uollet, omnes discussurū omnes redibitis. ¶ Tu inter eos iudiciū daturus, secundum Dei
 dispositi

dispositionem, caue ne scitum uelle sequendo, te a dato tibi coelitus in suam *digere in inia-*
partem distrahant. Sciendum quidem, Deum illis malum etiam pro mini- *fidem: Atque*
mis peccatis daturum, si tuis iudicijs non obedierint. Et eorum multi sunt *nult omnes*
increduli, quaruntque iudicia brutorum & insipientium: cum Deo non sit *saluos ferit.*
iudex melior. Vos uiri credentes, super uos nequaquam constitui prae- *Homini s. autem*
fectos seu iudices Iudaeos ac Christianos permittatis. Omnis enim haec agens, *diligunt tene-*
eis consimilis efficitur: cum Deus homines prauos ad uiam rectam minime *bras.*
dirigat. Viri tamen infirmi cordis, dicentes se malum sibi futurum timere, *Magistratus*
quibus suo corde reprehendenda timentibus, Deus, aliquis uero pro eo, ui sua *fidei Machu-*
metica sint.
10 superueniet, illis obediunt, sicque bonorum testimonio sua perdunt opera, per- *Notate uero*
dendis associandi. Viri credentes, si quis uestri suam legem liquerit, uiros se *ba, signate*
dilectiores Deus ipse diligendos eliget, qui prius dulcisque cordis in bonos atque *mysteria.*
fideles, grauis autem atque crudelis in incredulos habet. Expugnatores Dei *Boni tantum*
nomine lites aggressi, nihil timeant. Haec sua munera Deus cui uult tribuit, *uiri sunt ad-*
cum ille sit diues & largus, ac sapiens & immensus. Solus Deus, suusque lega- *scribendi ad*
tus, uirique boni, uidelicet eleemosynarum ac orationum factores, seque Deo *militiam.*
penitus subijcientes, uobis auxilientur. Pars enim illis commendata, uictori-
am adipiscitur. De nostra lege ludum atque ridiculum facientes, qui scilicet
priusquam uos legi subiecti fuerant, ei similiter incredulos; qui uos orantes illu-
20 dunt, cum sint insipientes, nullatenus uobis *participes*, nec uestroque tracta- *Cetera Machu-*
tores negotiorum statuatis, Deum timentes, si boni estis. ¶ Viri legum, cum *metistarum*
nos in Deum credimus, suisque praeceptis super nos & praedecessores nostros *hostes.*
missis paremus, uosque peiores existitis, cur de nobis uindictam sumitis: imo
peiores estimando uos ueraciter estis, & a recta uia magis deuij. Quibus De-
us amorem suum retrahens, uestri quosdam simias, & porcos, ac idololatrias
constituit. Vos item accedentes fidem uestram confitemini, qui semper & aduen-
tu atque discessu corda gestatis *incredula*, Deo cordium uestroque secreta dino-
scante. Horum multi malorum studiosi, mala gerunt, & illicita praemia come-
dunt. Cum igitur a suis primatibus & tacenda dicant, & non agenda gerant, haec
30 praetermittere non iubentur. Manus Dei manibus ferreis coniunctas, Iudeis di-
cuntibus, suas manus merito sic uinciri, seque pessundari, uerbum illud exigit, cum
diuinae manus capacissimae, & penitus expansae, prout uult, & quantum uult, *Aeterna hostis*
largiatur. Sed eorum semper error augmentabitur, ut minus praeceptis super te *litis indicitur*
coelitus missis fide adhibeant. Vnde uobis hostilitas et abhorratio, ante diem iu- *doctrinae Ma-*
dicii nequaquam terminanda intercidet. Sed hoc quidem tibi minime curandum, *chumetic a co-*
quia flamma eorum inertia Deus extinxit. Terras tamen adhuc uastatum, quod *temptoribus.*
Deus abhorret, proficiscunt. Nos quidem hominibus legum, si crederent atque ti- *Transcuntibus*
merent, ueniam peccaminum facturum, paradysum sufficere tribueremus: Et *infectam Ma-*
si testamenti, simul & euangelij, ac coelitus super eos missi praecepta sequeretur, *chumie. para-*
40 tot cibis totque bonis abundarent, quod etiam suis substernerentur pedibus. Eo- *disus promit-*
rum tamen pauci fide obtinent, plurimi quidem sunt increduli. Tu donum tibi coeli *titur.*
tum missum, nuncie, ceteris docendo tribue. Sin autem, te Deus ab illis homini- *Doctrina coe-*
bus liberabit, qui malos ad uiam rectam nequaquam dirigit. Sciendum quidem, ui- *litus missa*
ros legum nullius legi fideiue perfectione assequi, nisi testamenti et euangelij ac *Machumie. a-*
huius libri a Deo positi praeceptis pareant. Hic autem multis eorum incredulitate *lijs tradenda.*
atque malicia & obstinantia augebit: quod tibi nullam curam iniiciat. ¶ Cre- *Nulla doctri-*
dentes atque Iudei, & angelos loco Dei adorantes, qui scilicet legem pro lege *na perfecta,*
variant, Christiani etiam, omnes hi inquam, si in Deum crediderint, & iudicii *quam uetus*
testamentum,
et Euangel:
et Alchoran.

diem expectantes benefecerint, nihil timeant. Cui filijs Israël dilectionis
 fœdere firmato, nostrorum legatorum eis deinceps missorum, quia displi-
 cita difficultatibus illis nunciauerint, quibusdam contra dixerunt, quosdam
 autem interfecerunt, hoc nequaquam certamen atque seditionem exti-
 mantes, surdi cæciq; facti sunt, Deo singulos suos actus annotante. Omnes
 quidem dicentes Christum Iesum Mariæ filium Deum existere, mendaces
 & increduli reperti sunt. Cum Christus ipse dixisset, Filij Israël in Deum
 dominum meum atque uestrum credite: Cui quisquis socium atque parti-
 cipem posuerit, ingressum paradisi illicitum sibi reperturus, & in ignem
 ibit, in perpetuum expers adiutoris atque uindictis. Sunt iterum increduli,
 firmantes deos tres esse: quia non est nisi Deus unus. Vnde si huiusmodi
 uerbum non mutauerint, malo grauissimo pereutientur. Cur igitur se non
 conuertant ad Deum, ueniam que precentur, mirandum. Ille namque ue-
 niam atque misericordiam illis tribuet. Christus quidem Mariæ filius, non
 est nisi Dei nuncius, quem & plures nuncij præcesserunt: mater
 ra, & illi, uterque comestibilibus uescebantur. Qualiter res, etiam per-
 spice: & quare non credant, postea perpende. Quia loco Dei, nec bo-
 num nec malum nobis dare potest, adoratis: cum Deus omnipotens, & au-
 diat. Viri legum, nil nisi ueritatem in lege uestra sublimatam non imitantes
 homines, qui prius erronei multos errare fecerunt. Filios autem Israël, ob
 incredulitatem suam atque maliciam, ab amore suo Deus per linguam Da-
 uid, Christi filij Mariæ, prorsus eiecit. Plures se nequaquam a rebus
 illicitis & flagitiosis abstinentes, plurima mala perpetrabant. Eorum item
 plures incredulorum negotia, ad quæ manus extendisse nefas est, cum
 hoc Deus eos confundens semper in igne comburet, illis amici facti tracta-
 bant: quod nequaquam fieret, si in Deum crederent, suorum pro-
 phetæ, librorum super eum consilium missum fidem adhi-
 berent. Sed eorum pars plurima sem-
 per in sua manet ma-
 licia.

A Z O A R A XIII.

Grauioris hostilitatis & infestationis Iudæi semper erga nos, amici-
 tiaz uero maioris Christiani reperiuntur. Christianorum etenim sa-
 cerdotes & præfules non indignantes, præsumptuosius, cum uerbum su-
 per prophetam positum audiunt, ueritatem cognoscunt, lachrymantur,
 & dicunt: O Deus, nos cum illis bonis hominibus credentes, te nos illis
 associaturum summe speramus. Cur enim in Deum, & ei quod nobis de
 ueritate datum est, non crederemus? Hoc autem uerbo, sicut & omnes be-
 nefacientes, paradisi aquarum fluxu dulcissimam promerentur. Incre-
 duli uero, meis præceptis contradicentes, igni deputantur. Viri boni,
 res à Deo uobis illicitas statutas, uel è conuerso, cum Deus à se prohibita
 gerentes abhorreat, nequaquam efficientes, bona sapida uobis à Deo con-
 cessa, ipsum timentes, quem adoretis, & inuocetis, comedite. Iusiur-
 andum ex corde factum, non aliud uos coram Deo reos efficit. Illius qui-
 dem ueniam adipisci studens, decem pauperes pascit, sicut suam gentem
 pascere mediocriter consuevit, aut eos induat, uel hominem redimat.
 Horum omnium impotens, tres dies ieiunet. Hoc itaque propter iusiuran-
 dum

dum facturi, ea diligenter obseruantes, maxime nitetis: Deo uos sic sua secreta docenti, grates reddite. Viri boni, uinum, & aleas, & scacos, cum non sint res licitæ, sed diaboli machina, per quæ inter homines inimitiam & abhorritionem inijcere, & eos ab orationibus & inuocatione Dei retrahere maxime nititur, prætermittite. Dimittetis igitur, an non? Sed Dei mandatum sequentes, legatorum suo parentes, uobis cauete. Sin autem, non plus nuncio quàm mandatum perficere pertinet. Quando timuerint, & crediderint, & benefecerint: itemque timuerint, & crediderint, & benefecerint: sicque tertio, de cibis eorum nullam curam custodiamue suscipias. Deus enim benegerentes diligit. Viri boni, Deus uos in paruo uenatu manibus uestris seu lanceis sumendo tentare uoluit, ut sic timentes se dignoscat. Prohibitum faciēs, graue malum tolerabit. In mensibus igitur prohibitionis & peregrinationis, nemo bonus uenatum interficiat: quem quilibet sponte perimens, pro illius modo coram testibus in cibis pauperum apud Mechan, uel deinceps ieiunio persoluat. Hoc itaque præceptum amodo seruate, transacta pro nihilo ducentes. Deus enim incomprehensibilis & sapiens, ulterius inde uindictam sumet. Omnis uenatus maris, euntibus Mecham, ac discedentibus, ad comedendum licitus est: Terræ uero uenatus, minime. Ad Deum itaque redituri, ipsum timeate. Mechæ domum, uel mensas, ac oblationes, Deus aram hominibus constituit: ut sciant, omnia celestia seu terrestria comprehendere sapientia Dei, omnia scientis. Qui licet pius & misericors sit, grauis in fine censetur. ¶ Ad prophetam nūl nisi mandatum patefacere pertinet, Deo sciente singula, manifesta scilicet, & cordis arcana. Mala & insipida, licet ipsa plura sint, saporiferis minime coæquatur. Homines sapientes, ut in anteriora procedatis, Deum timeate. De præceptis huius libri quare quis quæstionem querimoniamue mouet? Post Alchorā enim positionem, quicquam inde mutare nefas est. Et mutatio si fieret, uobis iram atque molestiam generaret. Hæc & his similia, priusquam uos, cæteri quæsiuerunt, sed eis postea minime crediderunt, nec Bahiratin, nec Cehibatin, nec Cehiletin, nec Ham Deus mandauit. Increduli quidem, & minime Deum adorantes, deoque mendacium imponentes, cum ipsi postulatur præceptis à Deo positis suoque legato fidem adhibere, inquirunt, se nolle quicquam imitari, nisi quod parentes sui imitati sunt. Quibus talis fit obiectio: Vtrumne patres, nisi uiam rectam tenentes, imitamini? Viri boni, cum cuiusque sua sit anima, nec sibi rectam uiam proficiscenti alius error noceat, uos ad Deum, omnia facta uestra uobis dicturum, conuertamini. Inter uos item testimonia facite, cum quis ad mortem hora diuisionis appropinquauerit: sint que duo uestri, aut alius professionis, testes. In itinere uero mortem præoccupatos, usque post orationem terminatam, tenere debeatis. Suique testes per Deum iurabunt, Sed nec quicquam falsitatis apponere, nec minus dicere, nec pro pecunia testimonium uendere, cum quilibet modorum istorum peccatum pariat. Si eos tamen illic peccare contigerit, alij super eos testimonium dantes, iureiurando probent suum testimonium uerius quàm priorum existere. Deum timentes, ipsum exaudiant, cum ipse malos uiam rectam nequaquam doceat. Dic Deum omnes nuncios congregaturum, eosque quæret quid scilicet proficuum quisque fecerit: quod tamen nequaquam eorum est scire, sed ipse Deus, qui cuncta nouit cordium arcana. Deus Iesum Martæ filium affatus,

Legati officium exponere, mandata.

Venatio licita quando.

Mecha.

Alcoran dondina non uocanda in dubium.

Patrum traditiones eadem facilitate recipiuntur, quæ allegantur. Testamenta.

Testimonia.

Legatorum Dei iudicium. Iesus animam habet mandatum benedictum.

d 4 tus,

*Miracula par-
tim uera, par-
tim ficta.*
tus, cui tribuit animam mundam atq; benedictam, qua iuuenes & infantu-
los affatus est, & formis uolatilium luteis à se factis insufflans uolatum præ-
buit. Cæcum natum, atq; leprosum curauit: Mortuos resuscitauit: quæ item
librum, & sapientiam, nec non Euangelium & testamentum docuit, inquit:

Vt s. cap.

Te sic ad filios Israël cum uirtutibus meo uelle ueniente, eorum increduli
magum esse perhibent. Tu uero de bonis tibi matricq; tuæ diuinitus datis,
mihi gratias redde. Deo item à uiris uestibus albis indutis quærente, an in
se nunciumq; suum crederent: responderunt, Ita, credimus, & tu testis es.

De mensa

cena domini

ca more suo

nugatur.

Pascha.

Inde eisdem à Iesu Mariæ filio quærentibus, an Deus super omnes mensam
coelestem ponere potens esset: Iesus ipse respondit: Si creditis in Deum, ip-
sum timeate. Illis autem dicentibus, Volumus inde comedere ad nostrorum

10

cordium confirmationem, utrum te uerum dixisse sciamus, cum nostro te-
stimonio confirmemus. Deus inde sic exorat: O Deus, nobis mensam coele-
stem quæ sit nobis pascha, omnibusq; præsentibus, primis scilicet, atq; cate-
ris, atq; miraculum tribue. Quem Deus exaudiens inquit: Illis eā præbebo.

Iesum negat

Deum esse.

Mariam pro

Dei coli obij-

cit. Quod uti

nam non qui-

busdā com-

peteret.

Sed quisq; eorū deinceps incredulus factus fuerit, eū præ cunctis mūdī gēti-
bus, poenīs atq; miserijs affligā. Ipsi iterū Deo dicenti: O Iesu Mariæ fili, tu

persuades hominibus, ut Dei loco te matremq; tuā duos deos habeāt, & ue-
nerentur: respondit Iesus, Nōlīt Deus, ut ego quid præter uerum dicā. Et si

ego protulī, tu nostī. Quia tu omnīū secreta cordiū noscens, mei cordis arca-
nū penetras: ego uero nequaq; tui. Tu scis itaq; me nīl hominibus nisi man-
data tua dixisse, scilicet quod te Deum meum atq; suum inuocēt, & adorēt:

20

quorū quādiu tibi placuit, testis affui. Nunc autē tu, qui es testis omnīū, post
quā ab illis ad te me sublimasti, eorū cognitor existas. Quibus si malum fece-
ris, gens tua sunt: Si cōdonaueris, tu es incompræhensibilis & sapiens. Dicit
Deus: Nunc instat dies, quo sua uindictis ueritas proficiet. Eis etenim ueniā
quoniā me secuti sunt, quod sibi præ cæteris lucrū est maximū, & paradīsum
aquarum fluxu dulcissimam, ubi perseuerent, tribuam. Ego namq; Deus o-
mnipotens, cœlo & terræ, & uniuersis quæ sua capacitas continet, impero.

A Z O A R A XIII.

30

DEo cœli terræq; creatori, qui lucē tenebrasq; posuit, grates reddēs, ip-
sum inuoca: q tui cunctorumq; plasmator, uobis terminum & placitū
ab eo præscitū imposuit: qd uos ambigētes, nunc sic esse, nūc nō esse dicitis.

Sed ipse cœlo terræq; manens, omnia nostra benefacta, tā arcana quā manife-

*Increduli sta-
Christum e-
qualem Deo*
sta, dinoscit. Increduli uerō, aliū Christi Deo consimilem & æqualem po-
nūt. Tu quidem nequaq; ad eos cum Dei miraculis manifestis uenies: quo-
miā ea uelut odiosa atq; cōtraria reijciūt, & ueritati ad eos ueniēti cōtradixe-

ponentes.
runt. Nunc autē ad eos scientia rei, quā irridebāt, ueniet. Nonne uidere que-
unt, quot gentes nostra tēpora præcedentes, quibus præ cæteris diuitiarū &

*Exemplis gen-
tium que ob-
contēptos pro-
phetas pericu-
runt, fidē A.*
uite quantitātē dedimus, & aquas de cœlo uenire, riuosq; subtus currere fe-
cimur: ob suas postea culpas cōfudimus, & nouas generationes hominū for-

40

corano ca-
mauimus: Illi tamē hunc librum manifestū, magicum esse cōfirmarent, si eū
in quarta positum manu tetigissent, dicentes, illi credendū esse, si uel super

plat.
angelos, uel cum illis uenientem, poneretur. Quod nos minimē curamus. Si
enim angelum mitteremus, ei formam humanam atq; uestem tribueremus.

*Alcoran fides
abnegatur,
quia per quā
tas manus tra-
ditum.*
lis qui nuncios te præcedentes deriserunt, secundum irrisiōnis modum
atque mensuram poena præparatur. Terras perscrutando perquirite, quis
finis contradicentium fuerit. Tu uero quem cœli terræ que dominatorem
esse

esse

- esse firmas: Inquit, Deum: qui p̄ssimus die ueracissimo, quo cōtradicentes omnes, licet: nesciant, suas ammittent animas, omnes coadunabit: cuius omnia scientis & audientis, sunt uniuersa, mobilia scilicet, motūue carentia. Nocte dieq; neminem nisi Deum cœli terræq; factorem, qui cunctos nisi semetipsum cibet, uobis in negotiis uestris adiutorem uocate. Præceptum est quidem, ut primus in Deum credat, ne cōnumeretur incredulis: qui nisi fecero, me malum grauissimum die magna passurum pertimesco. Illa die, inde recedēti Deus pius ueniā, quod est immensum, largietur: cuius ictum & illationem potnæ nemo reuelabit, beneficiumq; nemo nisi ipso doctore p̄noscet. Ipse enim est omnipotēs, imperatorq; sapiēs, uim atq; uirtutē super gentē suā obtinens. Qui cuius testimonio nil maius est, inter me & uos testis affidet: qui mihi hunc Alchoran, ad uestri correctionē atq; castigationē, misit. Sed uos alios cum ipso Deo esse testamini. Ego uero nō alium nisi ipsum unum, præter quē nō est aliū, cum ab hoc quod uos dicitis, ego penitus sim liberatus. ¶ Non minus quā prolis suæ detrimētum, atq; perditio animarū incredulorū innotescit his, quibus librum dedimus. Quid enim peius est, quā Deo mendacium imponere, suisq; uirtutibus cōtradicerē? His profecto nūq; suum beneficium Deus afferret, eisq; die congregationis omnium dicit: Vbi sunt uestri participes, quos uobis auxiliaturos credebatis?
- 20 Tunc tandē se errasse cognoscētes, inq̄iēt: O Deus, nos fuimus increduli. Considera qualiter errando, mihiq; mendacium imponēdo, suis animabus nocuerunt, eisq; parentium oculis repagulum, auribusq; plumbum immisimus. Qui licet omnes uirtutes, omniaq; Dei miracula uiderēt, nūq; nisi tecum disceptatione facta credent; cum dicāt hęc nequaq; fieri, nisi per primas incātationes. Eos tamen, minime credentes ei, de ipso malū auditū turbat atq; molestat. Nec ipsi aliq; quā suis animabus officiunt. Isti q̄dem in igne ponent, suo corde prius retenta propalabūt, tādē dicendo: Si liceret nobis regredi, Dei pręceptis pareremus, nosmetipsos efficiendo bonos. Sed si dare tur reditus, ut prius, mendaces effecti, nullā nisi suam uia rectā esse, & se minime resurgere dicerent. ¶ Si quæreres ab illis, quādo stabunt ante Deum, hoc ne uerū sit an nō: ita esse, per Deum affirmarent. Sed Deus eis dicit: Gustate malū, ob errorem uestrum & incredulitatem. Qui congregationi ante Deū usq; ad horā subitā cōtradidunt, perdendis associati, se nimium ob incredulitatē errasse cōfitentur: quādo sua peccata nimium eos aggrauāt atq; premunt. Mundus autē iste nil nisi ludus est atq; ridiculū, quem tamen insipientes plus assequūtur. Alius uero melior est, curia timētibus Deū. Scio te molestari atq; pigere, quod ipsi tibi cōtradidunt. Sed ipsi cū sint increduli, Dei prius pręceptis resistūt. Alijs q̄dem legatis priusquā tibi cōtradicens resistebāt, sicq; obstinaciter eis flagitium atq; malū intulerunt, usquequō diuinum illis subuenit auxilium. Dei tamē uerbum nequaq; suo uerbo immutare queunt, prophetarū sine cognito. Si tibi molestum sit atq; graue, qd tibi minime credunt: si tibi sit possibile, totā terrā perscrutare, aut cœlos per scias ascēde, ut cum uirtutibus atq; miraculis aduenias. Nonne si Deo placet, omnes sub eadē lege usq; recta colligeret? Tu igit̄ brutis assimilari desiste.

Alchoran a
Deo exhibitus,
ad corrigendos homines.
Vnus duntaxat Deus.

Obdurati, &
excecati.

Resurrectio-
ni ex iudicio
generali cō-
tradicentes.

Seculum hoc
fabula ex som-
nium.

A Z O A R A XV.

TV nullatenus est auditu carentibus sermonem ineas. Deus mortuos resuscitabit, & ad se redire faciet. Petentibus ut eis uirtutes miraculaque Dei facias, dic, Deum omnipotentem illa facere, licet plures eorū hęc ignore-

Non disputan-
dum cum in-
credulis.

igno-

ignorent. Omne genus animalium terrestre, seu uolatile (hic enim liber nō
 pratermittit) sic ut uos ad Deum redibit. Nostri praeceptis contradicen-
 tes, surdi mutique, obscura gestant uelamina: Deo, quibus uult, rectam uiam
 monstrante: quos uult, aberrare faciente. Si uos hora resurrectionis ira Dei
 percussit, quem tutorem aduocabitis, nisi qui malum uobis subtrahere,
 uel illius detrimentum aut obliuionem facere potest? Plures etiam gentium
 ante tempus tuum summis afflictionibus atque malis, ut ad uiam rectam con-
 uerterentur, astruximus: sed eorum pluribus factis lapideis, diabolus sua
 mala dulcia formosaque suis apparere uisibus effecit. Illis itaque sic oblitis prae-
 cepta nostra, omnium rerum portam & abundantiam, usquequo nostra mu-
 nera summum sibi contulerunt gaudium, aperuimus. Tumque secundo à no-
 bis ipsis subito capti & desperati, stupidi facti sunt, & eorum primos atque
 postremos prostrauimus, gratias Deo cunctarum gentium domino, Deo
 uobis auditum atque uisum auferente, cordaque uestra sigillante, & alius nequa-
 quam deus ipse reintegrare potest. Me taliter res intelligi faciente, quare nō
 creditis? Ita quidem Dei subito patenterue contingens, non nisi gentem
 malam subruit. Legatis autem meis nil aliud iniungo, nisi quod uobis opus
 bonum & gaudiorum effectum persuadeant, & illicita nefandaque prohibeant.
 Quibus omnis credens, & se diligens, ac benefaciens, nil timeat, cum nil
 mali passurus sit. Nostri autem praeceptis resistentes, malum iraque Dei pro
 factis suis trucidabunt. ¶ Nec arcana Dei, nec ipsius arcam me possidere,
 cum non sequar nisi quod mihi missum est à Deo: nec me angelum existere,
 cum nec aequales sint caecus atque uidens, quod uos sic esse cognoscitis, unquam
 confirmabo. Huiusmodi sermone Deum timentibus, ut ipsum prorsus imi-
 tentur, ipsumque timeant, cum nullus alius eis auxiliari queat, persuadens,
 Deum mane uel pereatque deprecantes, Dei quarendo faciente, ab eo minime repelle.
 Sin autem, malis associaberis, cum nec suorum operum numerus tibi, nec tuorum eis
 impute. Ceteri uero plures alijs, inuidia sola repressi, bonum diuinitus datum
 patefacere noluerunt: licet Deus sibi grates afferentes dinoscat. Sed tu cunctis
 ad fidem uenientibus, praeceptaque nostra sequentibus dic: Salus Dei super uos, 30
 cuius anima misericors est, & piissima. Quisquis uestri post malum ignoranter
 gestum à malo declinauerit, & benefecerit, ueniam & misericordiam à Deo conse-
 quetur. Ut incredulorum uis patefcat, res penitus discutiende sunt. Ego quidem
 castigor, ne inuocem uel adore, quod uos loco Dei adoratis. Nec uelle uestrum
 amplectar: quoniam uiam rectam, secundum Dei mandatum nusquam errans, licet
 & uos contradicatis, proficiscor. Nec est apud me, ad quod uestri festinet ani-
 mi: quia solius Dei, qui est ueracissimus, & discussor optimus, cuncta sunt iu-
 dicia. Si id quod affectatis, nostrae subesset manus, inter me & uos res ad esse
 etiam tenderent. Deus autem malos discernit, apud quem sunt secretorum clauis: Cum
 ipse solus uniuersa terra marique contenta, omniumque foliorum labentium nume-
 rum, ac terrae germina, siccum item omne & molle, uelut apud illum in libro firma-
 ta dinumerat. ¶ Solius Dei est, omnia facta uestra diurna dinoscere, & uos
 nocte mortificare: & deinceps uos expergefaciens die, & secum uobis omnia
 facta uestra dicturus, uos ad eum redituros ad placitum scitum ducens, uelut o-
 mnibus gentibus imperans: uos custodit usque ad mortis horam, in cuius mo-
 mento festinatissime uobis mortem inducit, ille committit. deinceps omni-
 bus ad se uersis, Deus ipse dominus noster cuncta cito dinumerans, iudici-
 um dabit. Nubibus maris & terrae uexati, inuocantes atque timentes, & se
 humiliant.

- humiliantes, quærenti, Quis liberaret eos? dixerunt: Si nobis præsidium atq; suffragium in his malis feceris, nos ulterius reddemus gratias. Ille uero respondens ait: Ab ijs & ab omnibus malis uos Deus liberabit. Vos tamen uestra manentes malitia, non credetis. Est tamen Deo possibile, uos ira sua pessimisq; poenis undiq; circumdare, & uos schismatibus, & alternis contrarietatibus induere, uestriq; quosdam aliorum expugnatores & infestatores efficere. Rebus taliter ad uestri noticiam explanatis, licet ibi nil sit nisi uerum, uestræ genti maliciosi contradixerunt. Quibus tu dicas, nequaquam uestri custodes existere. Hora namq; scita omnium dictorum atq; factorum probatio censetur. His quidem dubitantibus de præceptis nostris, te usq; uerbum aliud proferant, subtrahe. Cumq; diabolus tibi rerum obliuionem ingesserit, memoria restaurata, cum malis hominibus ulterius ne moreris. Timentibus quidem Deum, nequaquam malorum numerus adscribitur: sed ut eos castigando, ad Dei noticiam atq; timorem reducant. Suam legem pro ludo ridiculoq; tenentibus, & de huius mundi uita tantum sollicitis, manifesta, quod ob actus suos nullius boni spem neq; suffragium à Deo uenturum expectare debent, sed iram Dei & flammam ignis, uelut omnes increduli. ¶ Vñs rectis nobis à Deo patefactis, cur in fine nostro uertentes, impotem boni maliue uenerantes adorabimus? Sicut ille
- 20 brutus & inscius, qui à diabolo seductus & irrisus, socios aduocat, dicens: Venite, hæc est uia recta. Sed illi solius Dei uiam rectam esse firmant, sibiq; mandatum esse, ut non nisi dominum totius mundi inuocarent. Orationes itaq; coram Deo fundite, ipsumq; timeate. Quia ipse cælum terramq; cum ueritate fecit. Ad quem omnes redibitis: Quo dicente, Fiet, facta erunt: omneq; uerbum eius uerax, secundum quod ipse iudicium illa die daturus, cum buccinis canere faciet, ut omnes res absconditas atq; manifestas agnoscat, ipse sapiens elocutor. Abrahæ patrem suum Azar increpando quærenti, cur imagines sibi deos efficeret, unde ipse gensq; sua tota in errorem manifestum incideret, dixi: Te quicquid inest cælo terræq; docebo, ut tuum cor firmum atq; fidele sit. Nocte deinceps superueniente, uidens Abraham stellam, inquit: Hæc est Deus. Sed cum eam in occasum tendentem agnouit, inquit: Rem transitoriam, & in occasum tendentem minimè diligo. Lunam item orientem aspiciens, inquit: Hæc est Deus. Sed eadem ad occasum tendente, dixit: Nisi Deus me rectam uiam docuerit, erroneis adscribar. Sole deinde oriente, eum esse Deum, quoniam maior erat, firmat. Sed eodem in occasum uergente, dixit: Vos homines, à uestra credulitate fidēque, cum falsa sit, amodò recedo. Ad Deum enim cæli terræq; conditorem faciem meam uerti, ulterius nequaquam incredulis adscribendus. ¶ Hominibus suis inde secum disceptantibus, inquit: Contra Deum uiarum rectarum doctorem, huiusmodi causam atq; certamen agite, non contra me derelinentem uiam uestram. Nihil enim ulterius efficiam, nisi præceptum Dei: cuius scientia complectitur omnia. Vnde uos minime memores estis: quum uos non pertimescatis, in Deum non credere, & ab ipso non statuta sequi, uiam uestram quare timendo sequeretur? Scitis ne, quis nostrum nil timere promeretur? Illis uero non respondentibus, inquit: Credentes in Deum, suæque fidei nullum malum annectentes, uiam rectam proficiuntur, timoris expertes. Huiusmodi rationem Abrahæ contra gentem suam tribuimus, & quem uoluimus, super cæterorum gradus

Contentio præ
na perfidia.

Cura seculi
occupati &
legem contem
nentes, à spe
felicitatis ex
cidunt.

Contra diuor
um & ima
ginum adora
tionem.

Verbum Dei
firmum.

Abrahæ &
Tharhæ di
scepsatio de
idolis.

Fabula iudaica,
orta ex eo,
quod Philo et
alii, tribuunt
Abrahæ A
stronomie
scientiā egre
giam: indeq;
fidei ueræ oc
casionem.

Præceptum
Dei, uera sa
pientia.
Credentes &
bene agentes,
tuti sunt.

gradus exaltauimus: cum ego Deus sim, Deus sapiens & incompræhensibilis. Isaac rursus, & Iacob, & Noë prædecessori suo, suisq; posterioribus David, & Salomoni, & Ioseph, & Moyfi, & Aaron, & Zachariæ atq; Ioanni, & Iesu ac Heliæ, omnibus scilicet his bonis, & Samueli & Ezechia, atq; Loth, uias rectas patefecimus, & eos super omnes gentes exaltauimus. Et similiter quosdam parentum suorum, & fratrum, suorumq; successorum rectum iter duximus. Ita Dei lege sibi dilectis patefacta, si fierent increduli, omnium suorum operum iacturam incurrerent. Si illi quibus librum & iudicium atq; prophetam dedimus, non crediderint, ipsum credere uolentibus committeremus. ¶ Credentibus itaq; Deus, quos nequaquam ceteri sequuntur, uias rectas manifestauit: nec antè precium aliud pro huiusmodi re postulat, nisi gentem suam ammonere atq; docere. Dicentes Deum non posuisse quicquam super aliquem, interroga, quis Moyfi librum clarissimum homines edocentem plura, quorum quædam chartis inscripta propagatis, plura quidem absconditis, tradidit: Sed ille quidem nec uobis, nec parentibus uestris omnia enodauit. O Deus, eos in ambiguitate disceptationeq; sua dimitte. Mater uillarum, circaq; positis uillis atq; credentibus aduentum alius diei persuade, ut hunc librum multiplicantem probantemq; ueritatem, obseruationes orationum, cæterorumq; beneficiorum præptorem credant, atq; sequantur. Quis est deterior, magisq; reus, quam Deo mendacium imponens: uel se missum fuisse nuncium falso perhibens: uel si bi possibile leueq; fuisse, se talem librum facere, qualem Deus edidit: Quid cipi probat, si si in mortis articulo, angelosq; manus eorum tenentes, & taliter alloquentes eos uideretis? Vos hodie malum atq; contemptum ob mendacia Deo a uobis imposita, suorumq; mandatorum contradictionem accepturi, uestras animas emittite. Et sicut uitam ingressi, semoti accedite, omnia uestra retro relicturi. Vbi sunt uobis polliciti, se prece suâ que potentia uobis suffragari, participesque fieri? Nusquam uideo. Hodie uestrum errorem discutiet Deus, qui grana fructuum diuidit, & ex mortuis uiuos & e contra facit: & diem ac noctem discernens, noctem quieti deputat, & solem ac lunam certo numero promouens, & stellasq; uarias disponens, ut per eas nocte, terra mariq; rerum aliqua sumatur notitia. Aquam ad ortum omnium rerum atq; nutritionem, quales sunt res uirides, grana simplicia, atque multimoda, palmæ ac uites, & oliuæ, malaq; punica, similia atq; dissimilia, quæ omnia tum ortu suo, tum cremento credentibus in Deum magnum præstant miraculum, è cælo mittit, qui uos omnes natos atq; foetus ex una produxit anima. Hic quidem Deus solus est, & unus incompræhensibilis, & sapiens, nec aliud quisquam corde suo gerat. ¶ Quorundam quidem est positio, diabolos socios atq; participes Dei esse, ipsumq; Deum filios & filias habere. Ipse uero omnium conditor, omniumq; cognitor, præter quem non est alius, nil nouit talium, qui omnibus uisibus incompræhensibilis, omnium oculos atq; mentes penitus penetrat. Nunc autem uobis præcepta manifestissima largitus est: quorum ignorantia, seu notitia, cuiuslibet insita, suæ semper incumbit animæ: Nec enim tu semper illis, nec ego tibi semper custos insidebo. Tu uero res ita discernens, illos Dei mandata, præter quem non est alius, edoce: cū Deus uult eos recto tramite proficisci. Ab incredulis quidem, nil mali seu contumeliarum illis inferens, licet illi per iram & insciētiā de Deo male loquātur (cuiq; nāq; gentiū sua sibi placita formosaq; uideri fecimus) recede.

*Si non credat
Saraceni li-
bro Machume-
tis, ad alios
digniores
transferetur.
Moyfis doctri-
na probat, si-
bi librum da-*

*tum.
Moyfis lex
partim scri-
pto, partim
non, compræ-
hensa, ut Thal-
mudici Iudei
etiā tradunt.
Petitione prin-
cipij probat, si
bi librum da-*

*tum à Deo.
Nudus in ter-
ram ueniens,
nudus exit.
Patroni ex in-
tercessores nō
ualent coram
Deo.
Stelle, signa.*

*Rerum omni-
um origo ex
una anima.
Quidam asse-
runt, demo-
nes esse diui-
ne conditio-
nis: ex Deum
habere filios
ex filias.*

*Increduli re-
linquendi, nō
cogendi armis.*

recede. Ad deum autem cum fedierint, opera sua deo pandente cognoscant, & per Deum ipsum iurabunt, se nuncio credidisse, si quem habuissent. Apud deum solum sunt ea, quæ queritis. Quibus forsan cum aduenerint, non credetis. Deus autem incredulorum corda, quia prima uice non crediderunt, probabit: & nos eos prauis cogitationibus suis immorari permittemus.

A Z O A R A XVI.

- L**icet eos cum angelis, ac etiam cum mortuis loqui, & omnibus mundi rebus atque uoluntatibus abundare fecerimus, nunquam tamen nisi deo uolente fidem assequerentur: eorumque pars plurima brutis animalibus assimilatur. Cum cuique prophetarum homines atque diaboli, quorum sermones auscultant, semper increduli, dicentes eos ueros esse, cum de nihilo sint, aduersentur, Deo permittente, hos & illos, locutionesque suas dimitte, Deus quidem iudex omnium optimus, hunc librum boni malique discretium, & ueracissimum, illis testibus, quibus ille missis uobis largitus est: nec tu sicut plures sis, nunc hoc negans, nunc affirmans. Hic namque Dei omnia scientis & audientis uerba, uera & recta, quæ nemo mutare poterit, completa sunt. Sed si plures, nisi nisi dubium & ambiguum sequentes, imitari uolueris, te prorsus deuiare facient a uia recta dei, quæ perspicaciter credentes & incredulos discernit. Cum omnes in deum credentes, suisque præceptis obedi-
 10 dientes, licite de rebus omnibus, super quas nomen dei inuocatum est, de alijs uero nequaquam nisi necessitate cogente, uelut superius dictum est, comedere queant, eos minime comedendo sequantur: quos uelle proprium, non aliqua discretio trahit in errorem: quos & Deus annotat. ¶ Cum opere penitus, clam atque palam, mala semper euita. Omnis namque peccans, æquam sui meriti mercedem accipiet. Nullatenus quicquam, supra quod Dei nomen non inuocatum fuerit, comedatis, quia peccatum est: diabolique suis persuadent hominibus, ut uobiscum inde discerptent. Quibus si uos assenseritis, eritis increduli. Nos autem mortuos ad uitam reducimur, lucem
 20 dando, qua inter homines morari queant. Incredulis quidem, & in tenebris sine termino manentibus, modum suæ sectæ sibi formosum apparere fecimus. Singulis uilis maiores a nobis constituti, se callidos & astutos facientes, se decipere ceteros arbitrantur. Sed licet ipsi nil inde cogitent, animas suas solummodo fallunt. Isti dei uirtute superueniente, obstinaciter dicunt, se minime credere, nisi prius sibi dato diuinitus, quod nuncio tributum est. Deus autem scit, quibus præcepta sua committit, & quem sibi nuncium elegit. Ista dicentes, contemptum atque poenam ob dolum suum a Deo suscipient. Eorum cor capax & immensum ad legis intelligentiam Deus efficit, quos uia salutis docere qui uerit, quos uero errare permittit, illis malum inferens, cor angustum & anxium, ut tamen & ira firsum tendens, generat. Hæc est uia dei recta, quæ singula reminiscens discernit. Quibus Deus dans donum salutis, auxilium atque gaudium secundum opera sua præbebit. Cum omnes coram Deo congregati, diabolos de derisione atque
 30 deceptione hominum increpauerimus, confessique fuerint homines, se his & illis credidisse, & ad horam iniunctam congregatos esse, Deus eis dicet, qui est incomprehensibilis & sapiens, quod in igne perpetuo manebunt, nisi quos ipse uoluerit. ¶ Plebs hominum atque diabolorum, nonne uobis meus missus est nuncius, qui uos meas uirtutes atque mandata, & huius diei resurrectionem

etionem & aduentum ante me doceret? Dicens, Ita: Sed se stulto mundo credidisse, animarum suarum testimonio confirmabunt. Deus cuius suorum factorum, expers obliuionis, nullis malum inferre desiderat: cum ipse sit piissimus, & omnium abundans. Cui, si uoluerit uos delere, & deinceps quos uoluerit renouare, uelut de filiis uestrorum prædecessorum fecit, tum possibile, tum leue est. Quod quidem uobis accidet, sed uos minime creditis. Vos itaque pro more uestro & uelle facite, sicut & ego pro meo. Vos autem deinceps uidebitis, quem hoc factum finem habebit, & ad quid quisque uestri deueniet. Sciendum quidem, Deum nequaquam auxiliaturum malis, qui uerbotenus Deo partem suarum frugum 10 atque pecuniæ ponunt, dicentes: hic est pars Dei, hic nostrorum participum: sed iudicio nequam atque prauo, portio participum minime deo, Dei uero participibus præbetur. Eisdem quoque sui participes prolem suam interficere, sicque contra legem suam litem inire, quasi decens atque formosum persuadendo fecerunt. Quod minime facerent, Deo uolente resistere: sed eos in suis operibus immorari permittit. Secundum quosdam omnes bestiarum agricolæ cuiuslibet, nisi quem uoluerimus, ad comedendum sunt illicitæ. Secundum alios, latera tantum: & secundum alios nulla, super quam nomen Dei inuocatum fuerit. His omnibus hæc non nisi falsa Deo superponentibus, pro suæ locutionis modo Deus ipse retribuet. 20 Dixerunt item, omnes foetus in uentre bestiarum comestui licitos, si masculi fuerint: illicitos uero, si foeminei. Et si mortui, omnes comestionis sint participes. Hi quidem omnes pro modo dicendi mercedem accipient. ¶ Suorum interfectores filiorum, licet nescij, perdendis associandi, & bona sibi diuinitus data non secundum Dei præceptum illicita statuentes, & Deo mendacium imponentes, errantes atque deuij facti sunt. De fructibus, quos omnes deus, faciens uineas iacentes & sursum eleuatas, & palmas, mensesque dissimiles, & oliuas uarias, uobis tribuit: cum tempestiui fuerint, comedite. Cumque collegeritis, inde reddenda persoluite, sed non superflue. Deus enim odit superflua. Cum bestiarum quædam 30 ad sarcinas leuandas, quædam tantum ad decolandum sint commodæ, uos de bonis uobis a Deo datis comedentes, errorem diaboli, qui uobis maximus hostis semper aduersatur, non sequamini. Parilium VIII. camelorum, & bouum, caprarum, & ouium, de singulis scilicet duorum, utrum masculos an foeminas ueraciter illicitis annumeratis? Vos hæc testificantes, quando diuinum inde præceptum habuistis? Quid peius deteriusue, quam Deo malos minime uiam rectam docenti, mendacium imponere, & hominibus inscijs errorem immittere? In omnibus quidem, nisi diuinitus mandatis, nil comedere uolenti illicitum & contra legem reperio, nisi sanguinem, & carnem porcinam, & morticinum. Ex his 40 tamen necessitate cogente comedenti, Deus in sibi dilectos pius, ueniam dabit. Iudæis autem, ob suam maliciam omnia fecimus illicita, ungulam continuam habentia, & uaccarum ac ouium pinguedines, nisi costis aut carni uel ossi commistas. quod licet ipsi contradixerint, Deus sapientissimus atque pius, eis suam non subtrahet maliciam. Dicent tamen increduli, se parentes uos nequaquam incredulos, uel eis aliquid illicitum fuisse, si Deo solum placeret: quod & prædecessores sui fecerunt, usque dum malum grauissimum eis incubuit. Si quid constans atque scitum habetis,

*sacrilegorum
damnatio.*

*Opiniones de
uetitis anima
libus.*

*Occisores li-
berorum, &
concessa in ci-
uum illicita
statuentes, &
Deo menda-
cium obtru-
dentes, pari-
ter puniendi.
Fructus uitæ
concessus non
tamen uinum.
Modus in be-
neficentia.
Leuit. 11.*

*Dispensare li-
cet ex necessi-
tate.*

*Quære iudeis
tot uetita sint
Disputat con-
tra iudeos
Andabata-
rum more.*

- betis, coram ueniat, nec ulterius pro more uestro rem incertam sequamini. Deus quidem, quo uolente omnes uiam rectam sequerentur, omnem uestram controuersiam discutiet. ¶ Vestri participes, testantes Deum res predictas illicitas fecisse, quibus uel incredulis legibus resistentibus nullatenus assentias, assint, ut quas sibi Deus res illicitas proposuit, addiscant. Nullum igitur illius participem faciant: parentibus suis auxilientur: prolem suam nullatenus ob paupertatem (his etenim ac illis metum dabimus) interficiant: nec aliud unum, quod Deus illicitum posuerit, deinde nil culpabile clam palam ue perpetrent: Orphanorum pecunias ante
 10 dies ueneri statutos nec rapiant, nec dispergant: Examen atque pondus recte trutinent. Hæc præcepta Deus, hancque uiam rectam, si reminiscimini, tradidit. Eam itaque non plures uiarum uarietates, ne discrepemini, sequentes, Deum timete. His peractis, Moyse librum, prædicti confirmationem & complementum, omniumque rerum discretionem, & uiam, atque misericordiam omnibus credentibus se redituros ad Deum, præbui-
 mus. ¶ Librum utilimum è coelo missum sequentes, ut misericordiam adipiscamini, timete: nec dicentes, Deum illis duabus gentibus præmissis tantummodo legem scripsisse: nec uos melius legem obseruare, si uobis daretur, quam illi, præsumatis. Vobis iam Dei uirtute legeque tributis,
 20 illis resistere, seu alias diuertere, cum hoc nihil sit deterius, nolitis. Sed scio, nil nisi angelorum, seu Dei aduentum, & miraculorum effectum expectatis. Sed uobis nil fides proficiet, quando uenerint, quia prius non credidistis. Si uos expectatis, & ego. Vos tamen minime credo de multitudine suam legem derelinentium existere: quibus Deus suos actus enucleauit. ¶ Omnibus suum beneficium decuplabitur: omni quidem
 peccatori sui mali merces æqualis, Deo nemini nocente, reddetur. Ego
 quidem, cui Deus uiam rectam atque directam, illam scilicet Abraham non increduli patefecit, & immisit, primo credens omnibus præceptis suis: (in quem enim crederem, nisi in dominum omnium rerum?) testor, omnes
 30 nostras orationes & holocausta, uitam etiam meam ac mortem, prorsus Dei, totius mundi dominatoris, sociique carentis, esse, qui nobis omnibus ad se redituris, omnia facta nostra propalabit, & controuersias discutiet. Illa autem nos in terra uicissim & successorie creans, hos illis prætulit, ut uos in singulis commissis uobis experiatur, & probet. Ipse namque potens est, re-
 rumque finis, misericordiae totius ueniatque largitor:

*Præcepta offi-
ciorum.*

*Vnum salutis
iter ingredi-
endum.*

*Alcoran ue-
teri et nouo
testamento
confert.*

*Signa, quæ
fuerunt Alcoran
adstruant, non
necessaria.*

*Decuplū præ-
mium bonorum,
simpliciter mas-
simum suppli-
cium.*

*Protestatio
Machumetis
ampullosa.*

*Deus finis ul-
timus.*

A Z O R A XVII.

- N**Ec sit tibi graue, neque molestum, hunc librum tibi coelitus missum
 penitus sequi, uerba brutorum & infidelium minime curando, & per
 40 ipsum bonos homines castigare, & ad boni memoriam rectamque uiam pro-
 ducere. Quoties enim uillis uestra confusio noctu superuenit, illi bruti ma-
 lo læsi nil aliud respondent, nisi quod nos male fecimus. Nos uero illa die,
 qua uerax æquilibras omne pondus examinabit, perscrutabimur, quod illi
 nuncijs uel è conuerso dixerint: uide utrum nostra præcepta nunciata fue-
 rint, me tamen omnia sciente. Erunt autem boni, quorum pondus maxi-
 mum fuerit: mali uero, quibus minimum, quia nostris præceptis non credi-
 derint. Ego quidem uos formans, terram uestræ uoluntati, licet cum mini-
 ma reditione gratiarum, supposui: & ut angelus se patri uestro Adæ proto-

*Alcoran tes-
tandus con-
stanter.*

*Statera ius-
titiæ diuini:
ex Daniele ac-
cepta.*

*Diaboli rui-
na.*

*Fabula de ado-
ratione Adæ,
ex dignitate
Christi & mi-
nistrio ange-
lorum deducta.
Zabulos, id
est, malorum
consiliorum sug-
geritur.*

plasto humiliarent, iniunxi : præceptoq; meo cuncti, Belzebub excepto,
 ratione Adæ, paruerunt. ¶ Deo quidem illic quærenti, qua de causa minime parē-
 ret, inquit : Quia ego factus sum ex igne, illi de terræ limo plasmato : præ-
 Christum & mi-
nistrio ange-
lorum deducta.
Zabulos, id
est, malorum
consiliorum sug-
geritur.

ualeo. Inquit Deus: Hinc igitur, ut minimus efficiaris, descende : cum tibi
 super me sublimari sit impossibile . Ei deinceps terminum à Deo ante
 diem ueracissimum postulanti, respondit Deus: Terminus quidem est po-
 situs . Cui ipse : Quoniam tu mihi sic molestus, malum hoc ingeris, ipsi
 suæq; posteritati rectam uiam sequentibus , circumquaq; suggestiones &
 assultus inferens, efficiam quod eorum nemo tibi grates persoluat. Quem
 Deus sic increpans, inquit : Tu minime, tuq; repulse, descensum accelera, 10
 & de te tuisq; sequacibus gehennam prorsus implebo. Adæ uero, suæq;
 mulieri præcepit, ut in paradiso manentes , quod sibi placeret comedere-
 rent: una tantum arbore minus, nisi se malos esse mallent. His itaq; diabo-
 lus, suggestionem faciens, & ad membrorum uirilium atq; pudendorum de-
 tectionem nitens , Deum eis illam arborem uetuisse fallaciter insinuauit,
 non ob aliud, nisi ut uel illi nequaquam angeli fierent, uel ibi perpetuo ma-
 nerent . ¶ Diabolus itaq; iurans se nequaquam illis suo nociturum allo-
 quio, eos in uiam prauam atq; peruersam distorsit. Gustantibus igitur illis
 de arbore, sexus atq; pudenda membra apparere cœperunt. Quæ ipsis è pa-
 radisi folijs tegentibus, Deus inquit : Nonne uobis hanc arborem interdixi, 20
 uobis hostilitatem atq; maliciam diabolicam enodans? Responderunt il-
 li: ô Deus, nos nostris animabus nocuisse confitemur. Vnde nisi per te data
 uenia, perdendi peribimus. Quibus ipse: Aduersantes alter alteri, ad terram
 usq; descendite, moram horalem illic habituri, ibiq; uitæ uestre peracto spa-
 cio moriemini. & deinde uos resuscitabo, uobisq; uestraq; proli uestes da-
 turus, unde membra genitalia tegatis. Horum itaq; recordando, Deum uo-
 bis diuitias daturum timete. Et hoc est præceptum dei optimum. O filij A-
 dæ, nullatenus aurem seu mentem diabolo uelitis adhibere, qui patres ue-
 30
 stros è paradiso proiecit, uestes, apparere faciendo quæ prius operta uideban-
 tur, abstulit. Hoc quidem bellum uobis summè eandem, cum uos diabolo
 suæq; genti sitis uisibiles, illi uero uobis inuisibiles . Diabolis incredulorum
 consiliatoribus effectis, cum ipsi scelestâ nefandâq; gerant, aiunt patres suos
 illiusmodi facta gessisse, & Deum hoc sibi præcepisse. Sed Deo nil nisi rectum
 præcipienti, mendacium imponunt: & uiam rectam delinquentes, falsam se-
 quuntur, extimantes tamen se recte facere. O filij Adæ, ad templum tenden-
 tes, uestros optimos ornatus sumite. Versus templum quoq; facie uersa ora-
 40
 tiones fundite, & Deum corde puro inuocate. In cibis & potibus uestris su-
 perfluitatē euitate. Quis constituit uestes & ornatus, cibosq; bonos & sapi-
 dos, uobis illicitos? Illi quidē liciti sunt bonis huius sæculi, & puris ac emū-
 datis alterius . Tali ratione discerno res hominibus, ut ipsi percipiant & in-
 telligant. ¶ Deus ipse nil nisi criminalia modicaq; peccata, ut falsas rapi-
 nas & iniurias, positionemq; societatis & participationis in deitate , ipsiq; ue-
 tat. Deo falsum imponere, & his similia, statuit cuique uestrum illicita: nec cui-
 quam est possibile, terminum à Deo sibi præscriptum transgredi. Filij Adæ,
 uobis iam aduenit de uobis nuncius, mea præcepta laturus: quibus omnis
 contradicens , & se retrahens, igne perpetuo punietur. Timens autem, &
 obediendo benefaciens, expers timoris atque molestiæ paradisi gaudio per-
 fruetur. Quis uero peior imponente Deo mendacium, aut suis contradi-
 dicente

*Lapsus homi-
nis iterum narra-
ratur, historia
Genescos fa-
bulis continen-
minata.*

*Tandem dia-
bolus astutissi-
mus.*

*Orandum uer-
sus templum.
Temperantia*

*Peccata que
Deo impu-
tat.*

*Machumet au-
diendus.*

- ente præceptis? Horum quidem quisque libri partem habebit, usque ad nostrorum angelorum aduentum, qui ducentes eos extra lumen uitæ, dicent: Vbi est, quem adorauistis in Dei loco? Respondebunt, eum aufugisse, tuncq. suarum animarum testimonio perhibebunt, se incredulos fuisse. Tunc Deo eis iniungente, ut cum diaboli clientibus præ cæteris ignem ingrediantur, non desinent ipsi gentem prius ingressam increpare, usquequo omnes in igne depositæ fuerint, dicentq.: O Deus, isti nos aberrare fecerunt, unde tuo præcepto ignis eis duplicetur. Respondens quidem Deus dicit: Ita esse, licet ipsi nesciant. Primi uero succedentibus inquit: *Si cæcus ceco dux fuerit, ambo cadent in foueam.*
- 10 noq. gaudio carentes, gustate nobiscum malum, quod fecistis. Nulli namque contradicenti mandatis nostris, aut se inde retrahenti, aperietur cœli ianua, paradisiue patebit aditus, usquequo camelo peruius per acus foramen gressus pateat: Sed eis in gehennam præparatur lectus igneus, & simile coopertorium, ut mali merentur. *Aludat inceptum ad illud Mat. 19. Facilius camelum, etc. Paradisus.*
- ¶ Credentibus, & benefacientibus uos, nemini nisi quam post iniungentes paradysum aquarum fluxu iocundissimam dabimus mansionem per petuam: ubi ipsi per me prorsus malicia suorum cordium emundati dicent, Deo grates referimus, qui nos uias rectas nemini nisi per ipsum compræhensibiles docuit. Tunc accedentes ueraces Dei nuncij dicent: Hæc est
- 20 paradysus, quam uobis pro factis uestris hæreditatem polliciti sumus. Ipsiq. paradisi hæredes, hominibus igni deputatis, sibi Deum uerum dixisse confitentes quærent, an ipsi similiter inuenerint. Quod & ipsis testantibus exclamabitur uoce magna, Deum omnes suam uiam reiicientes, malumq. gerentes, alijsq. sæculo minime credentes perditurum, & summis poenis afflicturnum. *Inferi.*
- Inter hos quidem, & illos, in quodam quasi limite sublimi stabunt quidam, discretè scientes horum & illorum facies, qui nequam paradysum ingredientiæ, sed illud sperando expectantes, paradiso uisis inquit, Saluet uos Deus: oculos suos deurgendo. Illis uero apud inferos dicent: Nõne ualuit uobis numerus uester ad resistendum?
- 30 Tu Deus, nunquam nos illis malis associa. Dicent illi: Ecce quibus Deus non mandauit misericordiam suam. Sed uos confidenter paradysum intrate, nil timentes. Malis quidem in paradiso manentes deprecantibus, ut eos aquarum suarum cæterorumq. bonorum à Deo sibi datorum participes efficiant: respondebunt illi, Deus hic incredulis suam legem in ludio ridiculoq. tenentibus, & suas uoluptates in hoc sæculo perficientibus, illicita statuit. Nos enim ibi nostris præceptis contradicentes, & irridentes obliuiscemur. *Incerti quid paradysum expectantes, inter beatos & damnatos medij.*
- ¶ Iam illis libro cœlitus misso, qui rectam uiam sapienter credentibus discrepat, omnes suam explanationem expectantes, sciant, quod die qua uenient omnes, una uoce confitebuntur, *Fili, accepisti bona tua in terris, etc. Luc. 16.*
- 40 iam dei nuncios cum ueritate aduenisse, dicentq. prius increduli, tunc ob errorem suum animas perdit: Si quis pro nobis intercessor reditum exorasset, melius quàm primò faceremus, Nunc autem dominum Deum nostrum, qui cœlum & terram & uniuersa sex diebus creauit, & thronum ascendit, qui diem nocte cooperit, lunam & solem ac stellas suo præcepto promouet, uentis imperat, nubes subleuat, & inde ad arborum ortum & herbarum aquas ad terram mortuam demittit, qui & mortuos resuscitabit: Ipsum inquam omnium piissimum, cum omnes suis præceptis obediētes diligit, cum timore & spe inuocantes adorete atque diligite: huiusmodi

*Terra allego-
ria de homi-
nibus, ut ad
Hebræos 5.
Noë Gen. 6. 7
Vnus Deus ti-
mendus.* iusmodi rerum semper memores estote. Terra quidem bona Dei præcepto germen bonum pariet, mala uero nil præter malum & insipidum. Noë, suæq; genti olim iam iniunximus, hæc hominibus dicere: Vnum solum Deum, & non alium, ut debetis, inuocate. Aliter enim summè timendum est uobis, die magna. Pars uero plurima suæ gentis respondens, ait: In errore manifesto te uidemus. Sed ille dixit, hoc non esse errorem, sed Domini mundi mandatum.

¶ Dei mandatum inde quod minime percipitis, libenter atque deuotè uobis nuncio. Nec uos miremini, quod uobis à Deo uenit natiuus nuncius, uos castigans atque docens uiam Dei, uobis ueniam daturi. Cùmque Noë contradicerent, eum suosq; fautores in arca proteximus: Cæteros *Hut missus ad
Hath.* omnes uelut cæcos summersimus. Hut ad Hath gen. emq; suam mittens, inquit: Inuocate Deum, alius enim non est adorandus. Nonne timetis eum? Sed eorum plures increduli, dixerunt: Te uiam erroneam sequi cer-nimus, atq; te mendacem æstimamus. Quibus ipse: Non sum erroneus, sed Dei nuncius, uobis suum mandatum nil addendo seu minuendo ferens. An admiramini Deum uobis nuncium & castigatorem misisse, natiuum hominem? Reminiscamini quæso, quomodo Deus Noë, suæq; gentis uicarios constituens, uobis augmentum uirium atq; stature præbuit. Ipsum igitur ut præcedatis, adorate. Responderunt: Præcis'ne, quod unum so- lum Deum adoremus, & morem atq; culturam patrum nostrorum omi- tamus? Aequum est igitur, ut tu dicti tui probationem præbens ostendas, quid Deum facturum nobis polliceris. Ille uero dixit: Vos iam iram odi- umq; Dei promeriti, mecum de nominibus impositis à patribus uestris, quæ Deus nunquam præcepit, non disceptabitis: sed ipsum Deum discus- sorem expectate. En ego uobiscum expecto.

¶ Eum, suosq; factores, nostra pietate liberauimus: Præceptis uero no- stris resistentes, & incredulos, à summo ad infimum destruximus. Schale ad *Schale pro-
pheta missus
ad Zeuth.* Zeuth à nobis missus, inquit: Tu hominesq; tui Deum unum, quia non est alius, adorate: Et ego uobis uirtutes atque miracula sua, mihi nota, uobis patefaciam. Vos recordantes, qualiter Deus uos uicarios Hath suæq; gentis posuit, ipsius præcepto in plana terra domos ædificate, & similiter in rupibus uobis mansiones excidite: nec ulterius terras uastatum eatis, inuo- cantes nomen Dei. Camelæ libera pascua permittite, nullam ei molestiam inferentes: Sin autem, graue uobis malum incumbet. Eorum quidem plu- rimia pars incredula, credentibus debilibus & paucis inquit: Scitis'ne Scha- le Dei nuncium esse? Inquiunt, Ita: Nos scimus, & ei credimus. Quibus contra illi plures increduli responderunt: Vestræ fidei nos sumus incre- duli. Mandatum itaque Dei spernentes, camelam interfecerunt, & ipsum Schale sic affati sunt: Si tu es nuncius, tua d. cta nobis comproba, faciendo uidere quod promittis. Quibus ipse: Vobis Dei mandatum beniuolè, ue- lut bonus consiliarius, attuli: quod uos abhorrentes, minime curatis. Vnde ipso Schale se conuentibus eorum subtrahente, terræ motus superueniens, suas domos funditus diruit.

¶ Loth rursum increpante suam gentem ob scelus inauditum, & nefas à nemine perpetratum, cum nemo prius uiris abuteretur, respondit ipsai *Loth Sodomi-
tas increpuit
ob nefandum
scelus.* E uilla tua cunctos incredulos eijce. Ipsum quidem Loth, sibiq; credulos, præter mulierem suam uetulam, quoniam suam non liquit maliciam, saluauimus,

saluauimus, & imbre salubri sufficienter irrigauimus. Quisque prouidus, *Schaibh Middena missus.* illorum malorum finem consideret. Schaibh rursum Middena mittens inquit: Mihi mandata Dei ferenti parentes estote: Deum unum, cum non sit alius, adorando, nulli quicquam mensuræ ponderisue dolose subtrahendo, nec terram bonam uastando. Vobis item cauete, ne qualibet uia morando, credentes in Deum à uia recta diuertatis. Debetis enim tum commemorare, Deum fecisse uos multos è paucis: tum quis sit finis incredulorum, perpendite. Licet ei nequaquam omnes fidem adhibeant, credentes tolerando sustineant, usquequò Deus optimus iudex uenturus litem discutiat.

¶ Primatum conuentus incredulorum illius gentis respondit Scaibeh: Te, tibiq; credentes è uilla nostra proijciemus, nisi more nostro uixeritis. Quibus ille: Nulla uis, nullaq; coactio nos ad hæc deducet, ut Deo mentientes, suamq; legem linquendo, ad uestram transeamus: ex quo nos ille liberauit ab ea, & nos ipsi sponte nostra subiicimur. Quem supplicii uoto precamur, ut ipse ueritatem inter nos patefaciat, cum sit ueracissimus, & omnia sciens. Increduli uero gentem suam increpando inquirunt: Si Schaibhe sequaces sitis, perdemini. Contradicentes autem illi, pessundati perditii sunt, suæq; domus per terræmotum diruptæ.

20 ¶ Ipse Schaibh iam retractus ab illis, residuis solatium præbens, inquit: Ego uobis mandata Dei beneuolè, beneq; consulens, applicui. Quid curandum de incredulis? Omnes uillas ad quas nostros prophetas misimus, prius poenis & anxietatibus, ut conuerterentur, pressimus: deinceps peccatorum ueniam facientes, ut augmentarentur & sublimarentur, usque dum bonum & malum perpessæ fuissent, sicq; secure fierent, quod nec eis noctu sopitis, nec die uigilantibus atque ludentibus, nostra uindicta superueniret. Eas deinde ob sua facta sceleraq; pessundedimus: quibus ubertatem cœli terræq; si timuissent, & credidissent, aperuissemus. Ex hoc igitur sui successores perpendere possunt, quod eos pro factis suis punire, sicq; sua
30 corda sigillare, ut nihil exaudiant, nostræ uoluntati satis est possibile: Quod uillis, quibus missi sunt nuncij, iam sæpius per nos contigit.

¶ Horum qui nobis dilectionis fœdus pepigerint, parte plurima nequaquam firma fidelisq; sed incredula reperta, deinceps Moysen cum uir- *Moysis cum Pharaone ad ista, figmentis deformata.* tutibus atque miraculis ad Pharaonem suamq; gentem misimus. Quorum non credentium, quis esset finis, uideatur. Moyse igitur Pharaonem alloquenti, dicentiq; se Dei nuncium, nil nisi ueracissima Dei præcepta ferentem, ut secum filij Israël aduenissent, ad eum accessisse. Respondit ipse: Si cum uirtutibus aduenisti, eas ut ueridicus existas, uideamus. Ipsius itaque manu suus baculus proiectus, draco factus est, manusq; *40* uersa apparuit candidissima. Ob hoc Pharaonis homines eum magum sapientissimum, & regem à suo dericere regno uolentem perhibentes, quid rex inde uelit, perquirunt. Ipse quidem eum fratremque suum custodiri, & per singulas urbes omnes sapientes magos coadunari præcepit.

¶ Illis igitur aduenientibus, & quam pro adeptione uictoriæ mercedem susciperent, quærentibus, dixit Pharaon: Familiaritatem meam sumam, & propinquitatem. Illis deinceps Moysesq; conuenientibus, & alternatim operum exordio postulato, illi parentes, uisibus humanis miranda atque timenda obiecerunt. Deinceps Moysis ba-

c 4 culus

culus nostro nutu proiectus, cæterorum omnes machinas & fantasias deuorauit. Et sic illis repressis, & ad minimum redactis, ueritas apparuit. Omnes deinceps magi superati, genua sua coram Moyse flectebant, confidentes publicè, se Deo Moyſis & Aaron, creatori uidelicet orbis, se subijcere. ¶ Ob hoc indignatus Pharaon, quod in eum nisi nutu suo crediderant, inquit: Vos artibus ueſtris atque dolis enitentes, ut suam ex hac ciuitate gentem educatis, ueſtris manibus & pedibus abſciſſis ex oppoſito ſuſpendam. Cui illi: Cur de nobis ad Deum ituris, quoniam Dei præceptis aduenientibus credimus, uindictam ſumere quaeris? Tu Deus nobis fortem tolerantiam, & in uera fide legeꝝ tua perſeuerantiã, benignè præſtare digneris. Homines quidem Pharaonis ſic eum affati ſunt: Si Moyſen fratremꝝ ſuum terram tuam ſic uãſtare, tuamꝝ ſibi gentem allicere dimiſeris, tuum idolum & te prorsus negligendo dimittent. Reſpondit: Ego ſuper eos fortis atque potens, infantes interficiam, foeminaſꝝ cuſtodiam. Moyſes item ſuæ genti ſolatiũ præbens, inquit: Deum adorantes, ipſius auxilio fortes, omnia libenter tolerate. Qui finis uitaꝝ timentibus ipſum, terræ ſuæ quem uult hæredem conſtituit. Ipſis autem indignantibus ¶ & obſtrepentibus, ſe ante ſuum aduentum, & ſimiliter poſtea mala plurima perpeſſos dixit: hoſtem ueſtrum Deus exulabit, & perdet, uobisꝝ terram deinceps daturus, effectus ueſtros ipſe uidebit. Hominibus deinceps Pharaonis, ſuiſꝝ fructibus pedetentim annorum intercapedine, ut per hoc caſtigati magis Dei memores eſſent, decrementum immiſimus. Sed illi uelut inſci, quotiens eis aliquod commodum contigit, hoc ſuum eſſe: quotiens malum, hoc per Moyſen ſuoſꝝ factores contigiſſe, cum omnia tamen Dei ſint, affirmabant. ¶ Illis dicentibus Moyſi, quod incantationibus arteꝝ magica ſuos effectus compleret, nec ideo ſibi crederent, locuſtas, & bruchum, & ranas, ac ſanguinem diſcerptim ingeſſimus. Ipſi tamen non minus increduli perſeuerabant, & Moyſi ſupplicando, licet increduli, precabantur eum: Tu Moyſes, Deum propter amicitiam ueſtram atque foedus inter uos firmatum, ut malum iſtud expellat, exora, noſꝝ tibi credituri, filios Iſraël tecum mittemus. Vnde illis ad horam malis ſubtractis, accedente termino, ecce dimittere noluerunt. Quod nos præuidentes, uindictam ſumendo, quoniam noſtris contradicendo præceptis increduli manebant, in mare ſummeſimus, illamꝝque terram ab oriente in occidentem pauperibus incolendam tribuimus. Sic igitur Pharaonis ſuæꝝ gentis factis dictisꝝ deletis, filios Iſraël noſtra uerba complentes tolerando, transfretare fecimus. Qui deinceps tamen inuenientes homines idolorum cultores, Moyſen precati ſunt, ut eis imagines ſimiliter conſtitueret. Quibus ipſe: Vos uere cæci eſtis, cum hanc gentem operaꝝ ſua quicquam eſſe putatis. Vnus enim ſolus deus uobis eſt adorandus, qui uos ſuper omnes extulit, & liberauit de gente Pharaonis, quæ uobis ſemper noxia prolem ueſtram interfecit, ueſtraſꝝ mulieres, quod Deo ſummè diſplicet, ſubduxit. ¶ Moyſes accepto termino alloquendi deum poſt XXX. dierum peractum ſpaciũ, cui X. dies ipſemet adiunxit, ſicꝝ ſunt facti XL, Aaron fratrem ſuum affatus inquit: Tu meus interim in mea gente uicarius eſto, & benefaciẽs nullatenus uiam errantium exequere. Ad horam itaq; conſtitutam ipſum aduenientẽ, deo affato Moyſes inquit: Tu deus, ut te uideam, mihi præſta. Contra quẽ ſic Deus

*Transpoſita
ſunt hæc in
tribus quibus
uſi ſumus ex-
emplaribus ut
ſigna indicat,
infra paulo.*

*Aegypti pla-
ge aliter ex-
poſitæ quàm
in Exo.*

*Secus quã hæc
beat Exo.
33. & 34. ex-
ponit, ut De-
us Moyſi ap-
paruit.*

Deus : Me quidem non uidebis , nisi meus à te uisus loco suo permaneat. Deo montem ascendente , ipse in minimum atque minutum redactus est. Vnde Moyfes quasi mortuus cecidit, curatus autem inquit : O Deus, ego uester sum, & in te primus credens. Dixit deus: Ego super gentem meam te præ cæteris electum, mea mandata ferentem constitui, tuq; munere meo sumpto, quod iam tabulis inscribitur, Deo grates persolue. Continet autem illud omnem gerendorum doctrinam, & castigamen, ac discretionem. Quod tu constanter & firmiter sumpturus, ut tua gens similiter accipiat, intima. Domos incredulorum mihi nostrisq; fallaciter resistentium, tibi
 10 monstraturus illos, licet qui omnia miracula uiderint, nostraq; præcepta sapius audierint, nec ipsis nec alijs sæculo fidem adhibent, & utraque uia uisa falsam semper proficiscuntur: Illos inquam, suaq; negotia penitus confundam, & sibi suorum operum uicem reddam. Moyse quidem absente, sua gens ex annulis suis & torquibus tauri statuam, sonitum quasi stertentis emittentem, sibi fecit.

Historia Exodus di. 32. male reddit, ut sum præ etiam.

¶ Sed cum uiderent eam nil dicere posse, nec uiam rectam edocere, eam suis tractando manibus, se confitentes errasse, dixerunt: Nisi Deus ueniam misericordiamq; fecerit, nos perdendis annumerabimur. Moyfes itaque reuersus, multa permotus iracundia, eos ob sui maliciam, Deiq;
 20 mandati festinationem post suum discessum, increpans, tabulas proiecit, fratremq; suum capillis arripuit. Ille uero respondit: Me debilem ipsi uolentes interficere, ferè uitam abstulerunt. Vnde de me uindictam minime sumas, ne sim ridiculum hostium, nec me malis hominibus illis admisceas. Moyfes hoc audiens, Deum orat, ut sibi fratriq; suo ueniam & misericordiam, cum ipse sit omnium piissimus, præstet.

¶ Qui taurum adorabant, iram Dei & dedecus huius sæculi meritò sustinebunt. Qui peccatis commissis, ad Deum postea poenitendo se conuerterint, ueniam & misericordiam consequentur. Moyfes deinceps ira semota, librum & tabulas, uiam & misericordiam timentibus
 30 Deum manifestantes, sumens, ad horam sibi mandatam, LXX: suorum hominum elegit, quibus pessundatis inquit: O Deus, qui quibus uis rectam, quibus uis malam uiam præbes, nunc hos ob suam inicientiam factaq; nefanda condemnans, si tuæ subesset uoluntati, prius eos confudisses. Sed tu discretè, licet arcane, omnia gerens, tu ueniae largitor optime, nobis ueniam & misericordiam præbe, simulq; da huius, sæculiq; futuri bonum, nobis te, non alium adorantibus. Inquit Deus: His bonum, illis uero malum, meo præcepto semper accidit. magnamq; misericordiam, omnium capacem, timentibus me, & obedientibus meis mandatis, ac elemosynarijs præbebo.

Machumet ignarus literarum.

40 ¶ Imitatores nuncijs atque prophetæ, legendi scribendiue nescijs, cuius nomen atque mentio reperitur in testamento & Euangelio, qui gerenda præcipit, aliaq; prohibet, bona saporiseraq; uestro comestui licita, alia quidē illicita ponit, cogitationes prauas & errores eijcit: Omnes inquam illi credentes, & auxiliantes, atque sublimantes, suisq; mandatis obedientes, & boni sunt, & bonis associabuntur. Vos uiri, ego quidem ad uos uenio, Dei nuncius, regis cœli & terræ, præter quem non est alius, qui mortificat & uiuificat. In eum, mihiq; suo nuncio, legendi scribendiue nescio, penitus ipsi suisq; præceptis subiecti credite, suis præceptis obedientes, ut boni efficiamini.

Quod alibi negatur. Inductionem absolutam ex prius rectis & similibus inferens, ipsi legato Dei credendum esse.

*Historiam Exo-
di perperam
adducit, ut su-
perius.* clamini. Quidam autem de gente Moysis, ad ueritatem istam se conuer-
tunt, secundum illam operantes. Nos quidem in terra duodecim gentes
diuisim constituiimus. Nos quoque Moysi, cum sua gens aquam peteret,
ut cum uirga petram percuteret, iniunximus: aperti sunt fontes duode-
cim, eorum locis notis omnibus. Eos quoque nube proteximus, & man-
na simul & coturnices ad comedendum præbuimus. Nunquam illis no-
cui, sed ipsi quidem suis animabus nocuerunt. Eisdem item iniunximus,
ut uillam quamlibet frequentarent, & quidlibet sibi placitum comede-
rent cum gratiarum redditione, & ut in portarum ingressu se humiliarent:
Sicque semper peccaminum ueniam tribueremus, & bonum semper auge- 10
remus.

*Fabula Iudai-
ca absurdisi-
ma de saba-
tho uiolato.* ¶ Horum uero prauis atque peruersis nostrum præceptum
mutantibus, malum cœlitus ob suam maliciam intulimus. Cum qui-
dam in uilla iuxta mare in sabbatho piscium multitudine capitibus suble-
uatis adueniente, quod cæteris diebus minime contigit, nos enim ipsis
uicem suorum operum reddidimus, non gerenda perpetrabant, ab alijs
castigati dixerunt: Quare cæteros castigatis, cum Deus eos confunderet,
aut graue malum eis superueniret? Responderunt: Nostrum est Dei
mandatum commemorare, cum forsan hoc timorem immitteret. Eis au-
tem castigamina non curantibus, gerenda docentes saluauimus, cæteros
autem pro suis factis damnauimus. Diximus quoque uertentibus ad 20
prohibita, ut simiæ perditæ fierent, in hoc sæculo dedecus & opprobrium,
in futuro malum grauissimum accepturæ. Ipsius præcepto, qui est pius
ueniæque dator, gentibus per terras diuisis, quarum quædam bonæ sunt,
quædam autem infra, eis nunc bonum nunc malum exhibendo, ut sic
eorum ad fidem esset conuersio, tentauimus eas. Sed primis peiores suc-
*Alcoranum qui
dam partem
recipiunt, par-
tem reijciunt.* cedentes, libri partem sibi, uidelicet in hoc sæculo placita ferentem acco-
lunt, residuumque dimittendo dicunt, Deum inde sibi daturum ueniam.
Nonne fiduciam & firmitatem à uobis cepi, quod in hoc libro nil nisi ue-
rum esse diceretis? Cur insensati uiuitis? Alia quidem curia multo melior
habetur, quam libri factoribus, & orantibus, sua persoluendo præmia tri- 30
buemus.

*Nubem, sue
que ad montē
Sinai apparuit,
sue que ag-
men circum-
dedit, montē
dicit, ineptiæ
more suo.* ¶ Montem super Iudæos nubi similem, cuius ruinam super se pertime-
bant, ut sic saltim uel legem nostram reciperent, & eam assidue ad timoris
adeptionem legerent, extulimus. Cumque cepi de filijs Adæ eorumque po-
steris testes super animas suas, dixi: Nonne ego sum Deus uester? Dixerunt,
Ira: Huiusque rei testes super animas nostras adsumamus. Quibus ego: Imò
in alio sæculo testes adestote, ubi non dicatis me nequaquam huius rei no-
ticiam & intelligentiam uobis intinxisse: nec iterum sequendo patres ue-
stros prius incredulos, queratis, Cur ob facta prædecessorum mala patiamini?
Ira quareque distinguo diligenter, ut ipsi Deum diligentes efficiantur. Ille, 40
cui prius iniuncto meo mandato deinceps subtraxi sapientiam, malus effe-
ctus, diabolus secutus est. Eum tamen cum sua sapientia ad me sublimare
meæ uoluntati possibile esset: Sed ipse mundanam mansionem magis dili-
*Temporaria
eternis bonis
preferentes,
Deique uocatio-
nem spernentes,
canibus
similes.* gens, suum amorem amplexus est. Hic quidem talis, cæteri que meis contradi-
centes præceptis, sicque suis nocentes animabus, cani assimilantur: qui seu ad
ipsum accedas, seu non, latrare non desinit. Solus autem ille firmitatem obtinet, cui
Deus rectam uiam prædestinauit. Omnis illinc aberrans, in gehennam ponetur:
quod multitudinem diabolorum, & hominum habentium corda sine discre-
tione,

tione, oculos sine visu, aures absque auditu, qui brutis animalibus magis erronei, negligentes existunt, mitemus. Illos igitur incredulos, quibus Deus mercedem pro merito tribuet, dimittentes, cum f^* Dei plurima bona sint nomina, ipsum cum eis inuocate, sequentes ratione, usque doctorem, & secundum illam operantem. ¶ Sic contradicentibus præceptis nostris, quibus inscijs mala formosa uideri fecimus, quod omnibus callidior, omnibus arte præualeo. Nonne perpendunt, seruus est diabolo socius sortitus sit, utrum sim alius quam nuncius uerus? An cœli terræque machinam, omneque diuinum opus non considerant? cum forsam iam suæ mortis terminus accessit,

Signum quod remittit ad superiora. Sed hæc bene coherent.

Pertinaces relinquendi.

10 post quem, cui uerbo credent? Cum nemo, quem Deus aberrare fecerit, uia bonæ doctorem inuenire queat, eos in cæcitate sua dimittamus. Quærentibus à te aduentum horæ postremæ, dic, illius noticiam nulli nisi Deo comprehensibilem esse, quæ in cœlo terræque grauis subito pluribus nescientibus superueniet. Sic enim tu nil nisi Dei uelle bonum siue malum tuæ animæ commendare potens, absconditum agnoscens, multum boni, nec quicquam mali adipisceris: cum nil nisi Dei nuncius, suorumque uerborum ad incredulos applicator existas. Adam patre uestro à Deo creato, & ex eo foemina ad suum concubitum, in primo coitu mulier concepit, sicque deinceps grauida multum facta est. ob quod maritus ac mulier Deum de-

Incerta hominibus dies nouissima.

Adæ & Eux prima proles.

20 precati dicebant: Si tibi nobis bona præbere placuerit, grates tibi referemus. Deo itaque prosperitatem atque bonum eis conferente, eis suorum donorum participem, unde te Deus liberet, constituerunt. Quomodo Deo socium atque particeps quicquam, non creans aliquid, sed creatum, nec sibi nec inuocantibus ipsum auxiliari potens, opinantur? ¶ Hi ad rectam uiam à uobis aduocati, nullatenus uos sequentur. Aequè namque proficit eos aduocare, atque tacere: homines tamen sunt, sicut & cæteri. Qui si fides uestra uera esset, uobis responsa facerent. An habent illi pedes, quibus ambulent? an oculos, ut uideant? an aures, ut audiant? Illos itaque participes inuocando, si uobis sit possibile, decipite me, qui soli Deo libri datori, sicut &

Protoplasti cito idololatræ.

Contra idolatram, ut Psal. 113.

30 omnes boni homines, me commendo. Illi uero quos loco dei adoratis & inuocatis, nec sibi nec animabus suis prodesse queunt. Ad uiam rectam uocati, prorsus auditu uisusque carent. De decimis & beneficijs sume, & inde secundum morem consuetum operare. Inscijs, te subtrahe semper. Si aliqua fortassis diabolica suggestio seu fraus acciderit, te diuina sanctificatione præmuni, Deo audiente atque sciente. Omnis enim deum timens, cum ei quicquam diabolus intulerit, Dei memor est, ad bonum se conuertens. Cum te minime cum uirtutibus uenientem quærant, cur eas non efficias? dic, te nil nisi mandatum dei imitari. Hæc quidem sunt res manifestæ, usque uera, & misericordia timentibus deum. Cum legitur Alchoran, eum cum toto corde, deuotaque mente, ut Deus tibi misericordiam præstet, ausculta, & deum in anima tua, unaque uoce mane & uespere, nequaquam horum aliquid negliges, cum humilitate & timore inuoca & adora. Apud ipsum quidem manentes, nullatenus indignantur ipsum inuocare, humilique prece exorare.

Decimas percipere, ac bene uti conceditur.

Sine miraculis doctrinæ nudæ credi posuit.

Alchoran religioſa mente audiendus.

A Z O A R A XVIII.

40 **O**Mnis rerum & orationum quæ Deo debentur excessus, Deo legatoque suo gratus existat. Omnes Deum timeant, & uicissim beneficient, Deum adorantes, suo legato, si boni fuerint, fidem adhibeant, eos imitando, qui lachrymas deum inuocando effundunt, Diuina legendo

Bona opera.

miracula,

miracula, suam fidem corroborant, & se prorsus Deo commendant, facientes orationes de bonis uestris sibi datis expendunt. Illi namque ueritati bonoque credentes, ueniam summumque bonum à Deo recepturi, coram ipso gradum excelsum obtinebunt. Postquam te Deus uirtutibus atque ui a domo tua traxit, plurimae gentes ad fidem coactae, in ueritate iam manifesta, ratiocinantes disceptant: ipsae comparabiles, qui ad mortem scientes adducuntur.

Dei auxilium in bello. Cum Deus uos expugnaturus ire gentem illam praecipit, nequaquam opinati estis ipsum uobis auxiliaturum. Sed ipse quidem ueritatem sui uerbi confirmat, incredulos à primo ad infimum damnat, ueritatem probat, falsum quidem delet, aut infirmat. Vnde uobis inuocantibus Deum, licet haec incredulis dolorem parerent, me daturum uobis auxilium, mille angelorum pollicitus sum. Sciendum quidem, Deum, cuius est omnis uis & auxilium atque uindicta, totum hoc fecisse, ut plenum uobis gaudium cordiumque firmamentum infunderet. ¶ Quoniam uobis Deus somnum ad cordium uestrorum quietem induxit, & aquam, qua loti mundi essetis, ut sic à uerbis diaboli retracti, corda uestra pedesque firmaretis, coelitus demisit. Angelis suis ait: Ego uobiscum semper praesens adero: uos autem euntes, illos meos homines firmate, & adiuuate: Incredulorum ceruices atque manus, quorum cordibus ego timorem inijciam, percutite, quoniam mihi meoque legato non crediderunt. Omnis etenim resistens, me grauem in fine sentiet, ignemque gehennae subibit. Nullus uir bonus incredulos aggrediens, eis terga uertat, nisi causa commodioris adaptationis, & praeminutionis: Sin autem, iram diuinam ignemque perpetuum, malamque uiam incurreret. Nullatenus te eadem meis intulisse, uel eos proiecissem praesumas. Ego namque peremi, ego proieci. Constat autem hoc diuinitus factum, ut Deus omnium auditor & cognitor, suorum cordium effectus atque secreta cerneret; qui semper artem atque negotium incredulum infirmat: Si litem atque uictoriam quaeritis, ecce iam uestris adest manibus. Sed nos conuerti, uobis est utilius atque melius: Sin autem, licet uestrae gentis maior sit numerus, nil prodesse poterit. Quia deus est adiutor bonorum. Viri itaque boni, Dei legatique sui sequaces estote, nusquam ab eis scienter discedentes. ¶ Confitentes se audisse, cum nihil audirent, imitari nolite. Nullum enim animal coram Deo pelus, quam surdus & mutus & indiscretus. Eis tamen auditum praestaret, si boni quicquam illis inesse perpenderet. Licet enim bonum audirent, in eo minime perseverarent. Omnis bonus, Deo legatoque suo uocantibus eum, ut uiuificetur, respondeat: Timens Deum, hominis cordisque sui iudicem, ad quem omnium fit reditus: Nullatenus item obliuiscamini suffragium, uindictaeque diuinæ. Vnde grates reddidistis, quando pauci debilesque gentes uobis maleficas timebatis. Lites quidem summe timendae, quoniam ipsae non solum malos uendicant, finisque Dei grauis occurreret. Viri boni, nihil Deo, suisque nuncijs, uel sibi uicissim scienter subtrahant. Sciant enim, pecuniam suam atque prolem inuidiam parere. Apud Deum, summarum diuitiarum est summa copia, qui muneribus omnibus abundans, timentibus se peccatorum ueniam atque salutem praebit, qui putantes te capere, aut interficere, aut eicere suis artibus frustratur, cum eius artes omnibus praeualeant. ¶ Cum huiusmodi uiris uerba Dei leguntur, indignanter inquirunt: Iam audiuius, & tale quid nostra uoluntate ducente faceremus. Haec enim sunt antecessorum miracula, praecanturque

canturq; Deum, ut si illa sit sua ueritas, semper eos lapides malumue graue
 pluendo coelitus irruat. Deus autem eis nocere noluit, tum quia tu praesens
 illis intereras, tum ut poenitendo se conuerterant. Sed cum ipsi se prauis me-
 ritis indignos agendo, licet inscii, a templo Haran se retrahunt, nec uersus *Templi Me-*
 templum aliam orationem quam sibilationes gestusq; manuum peragunt, *che id est, Ha-*
 cur malum Deus eis non ingerit? Malum quidem ab illis perpetratum, ipsi *ram.*
 gustabunt. Increduli uero, suam pecuniam expendentes, ut uiam Dei re-
 ctam derelinquant, multimodam facturam sentient. Post substantiae namq;
 consumptione, difficultatem inextricabilem incurrent, uincientur, & ad
 10 gehennam mittentur, ut purgaminis atq; purgati sit disgregatio. Ipsorum
 quoque purgaminum perdendorum aliud alij in gehenna superponetur.
 Sciant tamen increduli, se praeteritorum ueniam accepturos, si se conuer-
 terint. Sin autem, more priorum iam perierunt. Eos semper usquequo ad *Armis cogen-*
 Deum omnes conuertantur, nullaq; sit seditio seu lis, expugnat, eorumq; *di increduli.*
 conuersorum Deus ipse facta dignoscet. ¶ Sciant omnes se conuerrere
 nolentes, Deum esse dominum nostrum bonum, & uindicem optimum.
 Sciat item omnis in Deum credens omnipotentem, posito super prophe-
 tam die coniunctionis exercituum, quod totius praedae quinta Deo atq;
 prophetar, & propinquis ac orphanis, & mendicis ac pauperibus debetur. *Quinta prae-*
 20 Die qua uos citra aquam prope, & alius uester exercitus subtus uos, alij *de Deo ex*
 quidem ultra longe sedes sortiti eratis, si uobis terminus poneretur, for- *prophetae, etc.*
 san fallaces uideremini. Sed Deus priusquam quid esset, omnia praeuidit. *danda.*
 Sciendum quidem illum uerum mortuum, illumq; ueraciter uiuum, qui
 mortem seu uitam testibus missis adeptus est, Deo res omnes audiente
 atq; sciente: quo uos pauca docente, si multa numerositas uideretur, corda
 uestra debilia timidaq; fierent. Sed ipse omnium cordium secreta dino-
 scens, sua uoluntate singula moderatur, qui uestris oculis caeterorum pau-
 citatem, uisibusq; suis uestri minimam quantitatem, ut suum die illa man-
 datum compleretur, ad quem omnia redeunt, reputauit. Omnis uir bo-
 30 nus in exercituum congressu firmus fiat, & Deum inuocando suum increa-
 tur auxilium, sequens ipsum, suumq; legatum. Cauendum quidem, ne uo-
 bis incidat contrarietas: Hac enim uos debiles efficeret, uestrumq; succes-
 sum minueret. Sed tolerantes & indurati perseuerate. Talibus enim Deus
 praestat subsidium. Eos item non imitemini, qui domos suas egrediuntur
 plus populi fauore, quam deitatis amore. Eorum tamen actus diuina sapi-
 entia circuit. Diabolus incredulos suos actus sibi formosos apparere faci-
 40 ens, inquit: Hodie quidem non uincemini, quoniam uobis ego auxiliator
 adero: sed exercitu uiso, moram fugae non distulit, dicens: ¶ Ego uidens
 & uobis minimè uisum, Deum timeo, cuius finis grauis est, & intollerabi-
 lis. ¶ Increduli cordisq; prauis deinceps dicentes, nos uestram legem exti-
 mare meliorem, cognoscant ipsum legi bonae adhærere, qui se prorsus Deo
 commendat. Angeli quidem illos incredulos faciebant & tergis cedentes, &
 interficientes, dicebant: Malum feruoris ob actus uestros antecedentes, Deo
 nemini nocente, gustate: sicut illa gens Pharaonis, suiq; praedecessores, no-
 50 stris institutis cōtradicientes, ob culpas suas proprias, Deo nemini nisi delin-
 quenti munus suum auferente, perierunt: Sed Pharaos, suiq; per summerlio-
 nem: quia ceteris animabus coram Deo deteriores sunt increduli, qui prius
 datam firmitatem Deū non timendo uariant. In lite captos, uel captiua, uel
 f perime,

*Fortitudo in
bellis retinen-
da.*

*Propter Deū
non propter
existimationē
hominum bel-
ligerantur.
Signum istud
superius posi-
tum, omnia ex
emplaria tra-
posuerant.*

Pharaos.

*Captiui aut
occidendi aut
seruandi.*

perime, uel per hoc sui castigetur posterius, & si timueritis aliquem quid subtrahere, dic illi, hoc Deo displicere. ¶ Cauendum, ne uos nimia securitate firmatos, increduli uicti rursus aggrediantur. Vosmetipsos igitur armis, & bestijs, atque pecunijs prae munite. Omnes etiam uestros in uia Dei sumptus, deus nil diminuens, multipliciter reddet. Vobis pacifice se subijcientes, diligenter uobis reconciliate, Dei scientis & audientis precepto, qui tibi tuisque praesens aderit. Si te fallere quaesierint, sine cuius uelle minime pax inter re pax nullus uos oriretur, licet omnem terrenam substantiam propter hoc expendere: Tu nuncie, me tui tuorumque factorum adiutore, tuis pugna persuade, Tui namque uiginti sustinentes & indurantes, ducentos alios superabunt: & centum uestri, ceterorum mille, quia sunt indiscreti. Deus autem hoc primo propter uestram debilitatem faciens, nunc imminuit. Si centum enim fueritis, eorum ducetos uincetis: & uos mille, ceterorum duo millia, Deo praeside indurantium sustentamine. Prophetarum alicui captiuos habere usque quod terras expugnasset, nondum accidit. Sed uos hunc mundum, Deus autem sapiens & incomprehensibilis alium diligit. Propter hoc quidem graue malum atque poenam pateremini, nisi Dei liber praecedens omnia completens subuenisset. Nunc quidem de praeda bona comedite, timentes Deum piissimum, ueniamque datorem. ¶ Captiuus in tua manu propheta retentis, si Deus bonum inesse tuo cordi cognouerit, tua cogitatione plus atque maius tibi tribuet, cum sit pius ueniamque largitor. Si quid uero tibi simulare dissimulareue quaesierint, Deus grauis atque sapiens uindictam inde recipiet. Terrarum expugnatores Dei nomine & illius obsequio, cum pecunia uitaque sua cet. semper indurantes, & eorum auxiliares, sibi mutua societate conestunt: quibus ceteri usquequo lites ingrediantur, nullatenus connumerantur. Tunc autem illos uestrum petentes suffragium, nisi tantum contra homines uobis foedere pacis munitos adiuuate, Deo singulos actus uestros dinoscente. Increduli quoque suique factores alternum societatis connexu inibunt. Vobis quidem praedicta negligentibus, lis uastatioque multa terram occupabunt. Boni expugnatores, & ob Dei gratiam indurantes, eos quoque recipientes & adiuuantes coram Deo constantes, & boni ueniam plenam adipiscuntur. Illi quoque boni, qui postea pugnaces effecti, uobiscum passiones sustinuerunt, dilecti simul & electi, cum libro Dei singula scientis & audientis, uobis annumerantur.

A Z O A R A XIX.

Contra finitimos bella gerenda. **H**Aec epistola est Dei legatque sui illis incredulis missa: cum quibus terminum posuisset. Libere per quatuor menses quouis terrarum pergite, scientes uos Deo cunctorum incredulorum confusori, minime nocere posse. Die quidem peregrinationis in mense gentibus Deum suumque legatum praedicare, dicentes, quod Deus se suumque legatum ab incredulis liberauit. Conuertere quidem, uobis esset melius: Sin autem, Deo minime nocere potestis, qui uobis malum grauissimum ingerit, illis exceptis, qui pacem firmatam tenuerint, nec in uiros nostrae legis surrexerint. Illi namque in termino statuto conuersi, cum Deus timentes diligat, collegendi sunt. Conuertere nolentes, ubicunque repertos, mensibus Haram peractis sumite, & interficite, omnibus uis insidiantes illis. Si uestra legem sequi, & orare, ac decimas dare uobiscum uoluerint, dimittendi sunt: quia Deus pius & misericors ueniam illis tribuet. Eorum quolibet ad te uenientem humiliter, diligenter collige, ut sic cum sit uelut animalia bruta, uerbum Dei audiet, quo forsitan eorum corda penetrabunt. Qualiter firmi constantesque contra Deum legatosque

- tosque suos, nisi qui uobis templum Haram fiducia pignus posuerint, aut aliud quid reperiuntur: Quamdiu tamen apud uos sua perseverauerit iustitia, ius apud eos mutare nolitis, Deo timentes diligente. Et si eos uobis superapparere contigerit, aliud ore, aliud corde tenentes, cum eorum pars sit plurima incredula, Dei praecepta pro minimo uendiderunt, & sic aberrando malum operati sunt. ¶ His cum nullius sint substantiae, sed gratia uos hostilitatis maximae nemo bonus credat, nisi prius conuersis & oratoribus & beneficiis factis. Tunc enim in lege nostri fratres existunt, quod sapiens quisuis discretè perpendit. Post iuramentum se uertentes, & in lege uestra
- 10 malum aliquod dicentes, cum eorum sacramentum ante conuersionem nihil sit, expugnat. Cum illis qui nuncium è loco suo eicere uoluerunt, nobis tamen prius eiectionis, cur bellum non initis? An eos timetis? Deus quidè omnibus credentibus plus timendus. Eos expugnare non differatis, cum Deus malum atque dedecus eis per manus uestras sit illaturus, uobisque ueniam atque uictoriam, uestrorumque cordium molestiam eis accumulabit. Nec antè fortitudinis & audaciae uestrorum cordium noticia cessabit: nec ipsi rursus parti Dei omnia sua facta sibi reuelaturi, suae legati, ceterorumue bonorum nil eorum cuique celatè gerentium assentiant. Increduli, quorum animae te-
- 20 saculoque futuro mansio focus, templum Haram adire minime digni sunt: nec etiam aliquis, nisi qui in Deum credidit, nullum alium timens, dieique futurae fidem adhibuerit, & eleemosynas ac orationes fecerit. Hic namque rectè proficiscens, itinere bono dignus est. Nullus extimet peregrinantes ad templum Haram, & ibi potantes aquam, aequales existere bonis expugnatibus, alium Deum expectantibus, & in Deum credentibus, qui malos homines in uiam bonam non dirigit. ¶ Expugnatores etenim tolerantes ardua, pecuniamque suam pro Dei nomine consumentes, plenum gaudium habituri coram Deo gradum maiorem obtinebunt, & praemio maximo perennique donabuntur. Nullus uestri filius suis, siue fratribus, nisi suae legis fuerint, con-
- 30 dat: Sin autem, malis annumerabitur. Si patres uestros, & filios, aut fratres, & mulieres, gentemque uestram atque substantiam acquisitam, & mercaturam, cuius sumptum pertimescitis, & aedificia pulchra, plusque Deum, suumque legatum & expeditio num effectus propter Deum diligitis, indurate, usquequò Deus illos malos abhorrens, suum mandatū afferat. In multis autem locis, & maxime in die Heunaim, qua uestra multitudo uobis placere minime uobis profuit, quin fugam terra spaciola se uobis abbreviare iniretis, Deus uobis suffragium praestitit: tuncque uobis stationariam mansionem figens, cum exercitibus non uisis à uobis, malum incredulis intulit. Hic enim exegit suum meritum, deinceps Deus cui uult condonans, uobis inde ueniam praeiuit. Viri boni, qui legem uestram non sequuntur,
- 40 scilicet illoti, post hunc annum ad templum Harā non accedant. Et si paupertatem & inopiam ob hoc timueritis, Deus ditissimus & sapientissimus uobis de sua pecunia largietur. Non credentes in deum, dieique futurae, & non facientes Harā, suo legato Deus Harā constituit, & non recte litigantes uelut ceterarum legum homines, usquequò uestri tributarii subiectique fiant, expugnat. ¶ Iudaeos, dicentes Ozair esse filium Dei: Christianos uero, Iesum, quorum uerbaprædecessorum nugis assimulant, confundat deus: qui etiam suos sacerdotes atque pontifices, Iesumque Mariae filium sibi dominos loco Dei sumentes, uenerant: cum ipsis praeceptum sit, non nisi Deum unum adorare: Ipsi quidè Dei lucem ore suo

Fides seruanda.

Profelyti.

Increduli à templo Mecha excludantur.

Milites boni præcellunt ad uictum Mecha.

Nemini fidentum præterquam fidei confortibus.

Qui non omnia religioni postponunt, malum accipiunt.

Clad in domo sua reficit.

Illoti non admittuntur ad templum.

Christianos tamquam pro filio Dei colant, et pontifices pro suis dominis Dei loco uenerentur.

f 2 nituntur

nituntur extinguere: sed ipsis nolentibus, lucis suæ completum efficiet. Suum itaque nuncium cum uia recta legeque bona misit, ut ipsam manifestet, Pontifices et super omnes leges extollat, licet ceteri nolint atque resistent. ¶ Sacerdotes omnes atque pontifices substantias hominum gratis comedentes, non rectam uipes corradendam proficiscendo, uos uiri boni improbate. Omnis thesaurizans aurum & tes, et non mi argentum, nec expendens in Dei nomine, malum grauissimum sortietur, nistrantes, uide ipse die futuro, uenientis ad gehennam, frons & latera, dorsum & nares tuperat. inde comburentur, effectumque thesauri malum ipse reperiet. Cum in libro Ex XII mens Dei, die qua coelum & terram condidit, sit totus mensium numerus XII, sibus, IIII im eorum quatuor hac lege data super Haram, in quibus nihil animabus ue- 10 pugnantis ho stris nociuum agatis, omnes incredulos, uelut ipsi uos omnes, expugnat, sibus cōsecra scientes deum timentibus auxiliari. Nulla fides est incredulorum, sed error ti. maximus, cum omnium rerum Haram numero apud Deum determinato, Sacra et pro ipsi Hale quod deus Haram, & ecōtra: & quod hoc anno Haram, alio Hale, phana dijudi & ecōuerso cōstituunt; quos suis factis sibi uisu pulchris, per uia recta Deus care cōuenit. minime dirigit. Vos uiri boni, cum upbis iniūgitur iter Dei, cur recusatis, Exemplo do hoc sæculum plus quam aliud diligentes, cum suæ res ad rerum alius cōpa- mestico docet fidendum au rationem nihil sint? Ire nolentibus, Deus summā pœnam inferet, alios eorū xilio diuino, locis altiscens, cui nemo nocere potest, cum ipse sit omnipotens. ¶ Licet ue- quū deest hu strū desit auxiliū, Deus minime suū subtrahit subsidiū: Qui tūc adiutor ad- 20 manum. fuit, quādo in cauernā ob persecutores solus uno comitatus intrauit, socioque suo dixit: Nil timeas. Deus enim nobiscū est, qui cordibus eorum quietē induxit, & cū exercitibus occultis uos adiuuās, suū uerbum super eorū uerba sublimauit, cū ipse sit altissimus & sapiens. Leues igit atque graues in litibus cū substantia uestra, uitaque pro amore dei, quasi sopitis, uobis nihil est melius, Contra mili- indurate. Sunt quidā suarū animarū perditores, Deo teste mendaces, qui si tiam decre- locus sterilis et cōmodus, uiaque breuis et leuis esset, te sequerent. Sed cum sit stantes. difficilis atque longinqua, per deū iurāt se minime posse uobiscū exire. Quid de suo dixisti exitu, tibi ueniā meruit, quod ueritatē mēdaciūue loquentiū apparere uoluisti, uiris bonis nequaquam hærētibus, sed firmissime credētibus 30 in Deū, dieique futuræ, & similiter hominibus contrariis illis, se ad litē ituros cū substantia uitaque sua pollicentibus, cum illi suū persoluāt pollicitū, hi sal- tim necessaria prouiderent, se prēmuniendo, si uox sua cordi cōsonaret. Sed Deus timentes discernens, & horū iter abhorrēs, cū nil nisi maliciam cordiū & pusillanimitatem profecti uobis augerēt, cōmorantibus in domo eos ma- nere uoluit. Illis uestrum malū atque seditiōnē affectantibus, nostraque manda- Hypocrite. ta usquequò manifesta ueritas, illis nō diligentibus apparuerit, uariātibus, quidā uobiscum uiuentes, quos Deus agnoscit, obediunt. Eorum quidā sa- nius intelligentes exorant, ut eis quelibet nō uoluptuosa nec illicita præci- pias, eo quod huiusmodi uiros sibi gehenna uendicat. ¶ Si profectis expu- 40 gnatum successus cōmodus occurrit, malī domo relictī molestia grauatur. Ipsi uero dictis, uel nil lucratis, sed sibi bene prouidisse, quod nō ibāt, ostē- tant, maximeque gaudent illis inani manu redeuntibus: huiusmodi uiris ma- nifesta, neminē quid habiturū, nisi quod sibi præscripsit dominus Deus no- ster: cuius tutelæ nos, sicut omnes credentes atque boni, cōmendamur. Scien- dum quidē, uestrā nobiscum morā esse causam uestri boni, uestrā uero no- biscū esse, ut malū recipiatis, uel ipso deo dāte, uel per manus uestras: Vnde si uos stetis & nos, omnis sumptus noster siue spōtaneus siue coactus, à Deo minime,

minime, quia mali estis, colligetur. Quippe nec in Deum, nec legato suo crediderunt, nec orationes corde puro, nec sumptus nisi contra uelle suum effecerunt. ¶ Horum neque proles neque substantia tibi placeat, cum Deus nolit eas alius quam mali causas & effectus in hoc mundo existere: & eos item uita priuabit, ipsis incredulis. Qui licet iurando per deum se uestros perhibent, non sunt nisi gens à nobis & à uero disgregata, sed munimina seu cauernæ uel concaua, quò fugerent, illis patèrent, cito recedentes & retrambuli fierent. Eorum quibusdam à te petentibus aliquid de decimis & beneficijs, si datur, est eis placidum: Sin autem, conquerentes & irati recedunt.

10 Sed si Dei legatiqui sui munus bonum esse faterentur, dicerent: O deus, tu legatusque tuus nobis pro uelle nostro munera facietis, qui te precamur & adoramus. ¶ Eleemosynæ quidem & beneficia non sunt nisi pauperum, & miserorum petentium, & in Dei nomine redimendorum, ac peregrinantium inopum, secundum dei præceptum, omnium sapientissimi. De propheta male loquentes, & dicentes se non dixisse, graui malo punientur. Et licet uos, coniurando, ut uestrum amorem habere queant, se uelle simulent, tamè Dei nunciusque sui dilectionem atque fidem habere melius esset. Omnis deo molestiam & odium inferens, ignem gehennæ passurus, dedecus magnum subibit. Cauendum incredulis, ne sibi superueniant azoaræ, quæ sibi cordis sui secreta notificant. Irrident tamen, quod Deus ab illis seruata pandet: qui percunctati, se deliberando dubitare fatentur. An de deo suoque propheta ridiculum agunt: Quid uobis incredulis factis, post credulitatem prodest excusatio? Licet enim quibusdam uestrorum Deus ueniam largiatur, cæteris tamè, uidelicet incredulis, malum inferet. ¶ Resistētes atque perturbatores, & insurgentes uiri, seu mulieres, hi uel illi prohibēda præcipientes, & ecouerso, suarūque manuum constructores, Deū obliti, à deo minime cōmemorantur ob maliciā suā. His & huiusmodi similibus ac incredulis, ignē gehennæ perpetuā mansionē deus tribuet: quos ipse perpetuò cōfundet. Prædecessores uestros uobis maiores, & fortiores, atque ditiores, pluriūque filiorum patres, sua negotia pro uelle suo sicut & uos perficientes, & dicēdo dubitantes imitari nolitis. Hic etem sua perdiderūt opera, sæculo futuro perdendis associandi.

30 ¶ A prædecessoribus suis, Noë scilicet, & Baath, & Themuth, & Abrahā, suisque factoribus, & à gēte Madian & Almutefichech, Dei mandatū cū uir- eutibus atque miraculis allatū est illis qui sibi nocuerūt, Deo neminē ledēte. Bonorum quidē illorum, uiro- rum seu mulierū, alij credētes alijs res scitas iniungunt, nō agenda quidē interdunt, orationes ac eleemosynas faciunt, deum atque prophetā exaudiunt, & sic à Deo sapientissimo ueniā promerentur, paradisi aquis amoenā, & in Gedena perpetuā mansionem, amoremque Dei maximum, quo nihil est maius, suscepturi. O propheta, incredulos & insur- gentes aggredere, illis manifestans, quod ad gehennā uiamque malā profici- scuntur, qui post uerbum incredulorum à se dictum, fidemque suā derelictā, se nō dixisse iurando, Deum testē uocāt. Velle tamen suū nequaquam ad actū perdu- xerunt, nec aliud quam quod deus suusque legatus eos à sua uolūtate repule- runt, adepti sunt. Si redierint, cōmendabile est. Sin autē, graue malum in hoc, sæculoque futuro, absque repertu tutoris atque uindictis sui in terra patient. Eorum quidam hac utuntur oratione: O deus, si nobis tuā uoluntatē dederis, inde deinceps beneficiaque, boni efficiemur. Deo quidē illis postulata præbete, er- rori cōsentiendo, nūl dare uoluerūt. Vnde deus eis finem cōtrarietatem cor- dium,

*Noli emulari
in malignan-
tibus.*

*Leues, qui su-
um commodū
semper spe-
ctant.*

*Eleemosynæ
sunt congrue
præcepto Dei
etc.*

*Detrectantes
Propheta Ma-
chumet, luent
poenam.*

*Offensa Dei
gehennam me-
retur.*

*Prophetarum
contemptores
puniti à Deo.*

*Eodem locus
paradisi, in
Genesi.*

dium, & anxietatem, ut sic saltim ad eum conuerterentur, immisit, eo quod sua Deo pollicita non soluendo, mendaces reperti sunt. Nonne sciunt, Deū omnium occultorum cognitorem, æque suorum arcana cordiū & uoce prolata percipere? Derisores bonorum in eleemosynis, quas facere nituntur, & nil nisi per laborem suum habentium Deus irridebit, grauibuscq; malis affliget. ¶ Resistētibus Deo, atq; suo legato, & sic ingratis deo, siue tu condones, licet etiam septuagies, siue non, Deus nequaquam ueniam faciet. Successores uicarijꝑ prophetæ, quiete gaudentes, pugnatum ire nolunt cum substantia uitaq; sua propter Deum, persuadentes ne quis tempore seruentepugnatum eat. Sed notādum sapienti cuilibet, ignem gehennæ callidiorē rem existere. Nunc aliquātisper ridens: sed multæ quærimoniæ cum lachrymis ob actus antecedentes sequentur. Quamquam Deus ad aliquam istarū gentium accesserit, sicq; tecum ire pugnatum illa desiderat, dic ei, quoniam primò domo manere maluisti, nunc quoq; cum aduersis atq; contrarijs perendina, nunquam mecum profectura, nec hostes expugnatura. Nec ego super uestri quenquam orationes fundam, nec ad ipsius morti foueam accedā, tum ob hoc quod Deo legatoꝑ suo contradixerunt, tum quoniam incredulū mortui sunt. Huiusmodi uirorum neq; substantia, neq; proles tibi placita sit, quos sibi Deus tātum malorū materiā esse quærit, animasq; suas ipsis incredulis extrahet. Cū azoaram persuadentē ut in Deum credāt, & cum suo legato pugnatū proficiscantur, inijcis, eorū primates inquirunt, Bonū est, ut nos perendinantibus remanere dimittas. Eorū itaq; cū illis contrarijs cōmorari cupientiū corda, licet illis nescijs, sigillata sunt. Prophetę uero, suisq; factoribus pugnatū profectis, cū sua uita substantiaq; deus sua semper negotia sublimaturus, paradisi mansionē perpetuā, quod præ cæteris est lucrū maximum, tribuet. ¶ Deo quidē suoꝑ legato rebelles, domiq; morantes, nisi debiles uel infirmī, uel nō habentes necessaria, tales enim absq; reatu sunt, si solum bona uoluntate Dei suiꝑ legati præcepta corroborent, prædicta nō agendo, graue malū patiētur. Arabum namq; plures, cæteriꝑ similiter ad te uenientes, nequaꝑ uictū ceteraq; necessaria a te quæsitā, ut te comitarētur, recipientes, minime dānandi sunt, cū ob sumptū inopiā lachrymando reuerſi sunt. ¶ Illi tandem rei sunt, qui nulla debilitate, seu morbo, uel inopia pressi, cū aduersis cōmorantur: quorū corda, licet ipsis nescijs, Deus sigillat. Illis corā te redeūte se excusantibus, dic: Vobis nequaꝑ ob aliꝑ excusationē credā ulterius, qā iā Dei facta uestra uisuri, suiꝑ legati præceptū audistis, ad deū adhuc redituri, q oēs actus uestros occultos propalabit. Quidā eorū tui præsentis discessum per deū cōiurando postulāt: & tu, cū nihil nisi malū, sint gehennā ob sua merita recepturi, discede. Eorū quibusdā ueniā petentibus, & obsecrantibus, minime da ueniā: Quia licet tu dones, Deus minime dabit. Arabes peiores increduli sunt, & expugnatores pessimi, dei præcepta sapientissimi suo legato supernē posita prorsus ignorantes. Eorū quidā suos sumptus pro tributo cōnumerantes, uobis malū inferre nitūtur: sed illud in eos redundabit. Eorū uero quidā deum inuocantes, iudiciꝑ diē expectantes, Deo legatoꝑ suo appropinq̃tionem sua beneficia fore credētes, minime fallunt. His etenim deus ueniā, suiꝑ dilectionē tribuet. ¶ In litibus præeuntibus & primis, cordeꝑ beniuolo sibi suffragantibus, Deus integrā peccaminum ueniā daturus, paradisum riuus amoenā, quod maximū est lucrū, tribuet. et. Arabū autē & Meduentiū quibusdā, qui iā te nescio, tibi litē atq; seditionē machinantur,

Etiam si Ma-
chonet ueniā
delictorū do-
net, non tamē
statim ex
Deum.

Intentata ge-
berna infligit
ad bellum.

Pro mortuis
orationes.
Bonum nota-
bile pro uigi-
lijs & ex-
quijs, &c.

Qgis immu-
nis à militia.

Arabes.

Militantes, et
qui eos inuāt,
gratiam pec-
catorum pro-
merentur.

machinantur, bis nocebo, & ad ignem diuertā. Sunt alij sua cōfidentes pec- *Confitentibus*
 camina, sicq̃ bona malis cōmiscētes, q̃bus forsan deus uenīa largitor igno- *peccata spem*
 scet. Eleemosynas de sua substantiā suscipe, & eos emenda, bonumq̃ suum *ueniā aliquā*
 multiplicā, Deum pro ipsis inuocando, ut ipse cuncta sciens & audiens eorū *aperit.*
 cordibus quietem inducat. Deus em̃ suā gentis pēnitentiā benignē collī-
 git, & eleemosynas ac beneficia suscipit, qui est misericors, uenīaq̃ dator.
 Malā igitur derelinquentes benefacite, ad cognitorem & reuelatorem se-
 cretorū redituri: qui, suusq̃ legatus, uirūq̃ boni uestra uidebunt opera. Sunt *Atqui Esaiās*
 item a līj spem in Deo ponentes, quibus aut ipse malum faciet, aut ignoscet. *dicit, qui spe-*
 10. Templo ob malum & incredulitatem, bonorumq̃ diuisionem ab illis con- *rat in eo, non*
 structo, quos corā inuocātibus deum, suoq̃ legato prius se nō nisi bonum fa- *confundetur.*
 cere uelle iurātes, Dei testimonium mendaces comprobāt, nūq̃ assurgas. *Templū Me-*
 Melius em̃ est orationes fundere in templo timore Dei fundato, ubi se laua- *che commē-*
 re uolentes cōmorantur, Deo mundiciā uolente. Quod em̃ melius est tem- *dat.*
 plum, dei gratia fundatum: an illud, quod super prācipitium conuexum &
 cōcauum aedificatum, sua ruina secum suos in ignem gehēnā deuergit, quō
 Deus solum malos demittit. ¶ Eorum cordibus, qui templum intentione
 tali fundauerunt, nō aberit malum atq̃ cōtrarietas, nisi suis animis prorsum
 immutatis. Bonis dei nomine belligerantibus, Deus paradīsum tribuit, pre
 20. cium pro suis animabus atq̃ substantiis, siue perempti, seu pemptores existāt. *Dei nomine*
 De dei quidem pollicito nemini dubitādum, quod testamento, & Euange- *militantibus*
 lio, & Alfurcan cōfirmatur. Sit itaq̃ uobis pro uestris operibus summum so- *amplissimum*
 latium, quod deo uestras animas, substantiāq̃ totā uendidistis, cum aliunde *premium pol-*
 tātum lucrum nequaq̃ accidat. A malo diuertentes, & orantes assidue, gra- *licitur, ut so-*
 tesq̃ reddentes, & se humiliātes, genuaq̃ flectentes, & prācipientes geren- *let.*
 da, prohibendaq̃ cōtraria, tādem oēs obseruatores diuinorū prāceptorum *Alcorān Eua-*
 plenū gaudium atq̃ perpetuū sortienē. Nemo propheta, nec uir bonus pro *gelio ex uen-*
 illis deprecetur incredulīs, quos malos igniq̃ deputādos esse dinoscit, licet *teri scriptura*
 sibi sint illi cōsanguinei, siue propinqui. Abrahā uir bonus, assiduus orator, *equat.*
 30. nequaq̃ iracundus, licet patri suo prius propter spem habitam consentiens *Pro incredu-*
 uenīā faceret, tamē deinceps percipiens ipsum deitatis hostem existere, ma- *lis nō orandū:*
 num suam penitus retraxit. Deus homines post adeptionem fidei non erra- *Abraham pa-*
 re permittit, priusquam eos quid timere debeāt, ipse doceat. Omnia sciens, *trē idololatrā*
 cōelum & terram regens, uiuificans atq̃ mortificans, qui non alius est tutor *deseruit.*
 uindictę noster, idemq̃ pius, uenīaq̃ largitor, suusq̃ legatus, expugnato-
 ribus, & suis in hora necessitatis auxiliatoribus, iam suis debilitatis cordi-
 bus, ignoscunt. Idem quoque pīssimus tribus uiris usquequō sub ipsis ter-
 rā capacitas angusta, animaq̃ suā breues sibi uidebantur, & se non aliās ire
 posse, quā ad Deum solum perpendebant, fugientibus uenīā, ut redirent,
 40. largitus est, ipsum igitur omnes boni timete, & ueridicis perseueranter obe-
 dite. ¶ Nec Arabes, nec Medenenses euitare poterant, quin cum legato
 pergerent, & pro suis animabus orarent. Nec enim sitim, seu laborem, ali-
 quodue malum pro Dei gratiā, uel exuiam ab hostibus sibi uendicant, nec
 sumptum breuem seu magnum faciunt, nec aquas abducūt, nec transitū ad
 incredulorum molestiā atq̃ malū transcendunt, nisi quos Deus, bonorū ope-
 rum prāmium omnibus plenē largiturus, bonis operibus adscribit. Oēs ta-
 mē adesse nec opportunum, nec necesse fuerat: sed singularum gētium ali-
 quos abesse, qui iuris ministri legi prouiderent, & credentibus quid geren-

dum esset, intimarent. Incredulos in uestri directo constitutos, uos uiri boni scientes Deum se timentibus auxiliaturū, sic expugnatē fortiter, ut uestra sentiant audaciam. Sunt quidam, qui azoara posita quærunt, Cuius fidem nostrum augmentat? Hic autem corroboret, credentibus quidem plenum habituris gaudium fidem confirmat, & augmentat: Incredulorum quidem uarij cordis malo malum accumulāt, unde sua peribunt incredulitate. *mat igitur pro more suo.* Nonne patet, eos singulis annis deteriorari: cum semel aut bis credentes, & item increduli, nec se conuertunt, nec sui memores existunt? Hi quidem azoara sumpta, se inuicem cuiuscūq; respicientes quærunt, an eos quis uideat: deinceps corda sua Dei distrahunt obsequio, qui sunt indiscreti. Nūcius *10* de uobismetipsis immutabilis & constans uobis datus est, quem cum sit boni p̄ij cordis, incredulitas uestra turbat, atq; molestat, ut bonorum fides atq; dilectio latificat. Sed si nullatenus credere, fideq; perseverare uoluerint, tu Deo, præter quem non est alius, immensi cœli domin, te cōmenda.

A Z O A R A XX.

HAec huius libri sapientis doctoris mirabilia, cūctis hominibus admiranda, qbus hominem de semetipsis afferentem illa, & mōstrantem Deus maximum præmiū bene gerentibus, incredulis poenias daturus, misit: increduli manifestas incātationes esse dixerunt. Sed ipsi qdem nec oratorem sibi, nec tutorem inuenient, nisi nutu cōsilioq; Dei, qui est dominus noster, *20* cœlum & terrā sex diebus creāns, & postea cœlos ascendens, rerū omnium deliberator. Hunc itaq; dñm nostrū, ad illū redituri (sumus etem terminus est ueracissimus, si memores estis) aduocate. Qui creator oīm, ad se post mortem reuocabit oēs, ut bonis & credentibus rectū & æquū, incredulis ignem malūq; graue largiāt. Idem etiā soli lumen, lunāq; claritatē, & mansiones, ad annorū ceterorūq; spaciōrū numerū ueritatis tantū noscendæ causa tribuit, & diei noctisq; uicissitudinē res sapientibus discernit, omnibusq; se timentibus mirāda in cœlo terrāq; cōposuit. Horum nostrorumq; præceptorū negligentes, igni ob suos actus insidebunt. Sperantes autē se redituros ad nos, hoc sæculū aliū postponentes, sicq; fidē adepti benefacientes, in paradiso per *30* seuerabunt. Hi qdem tales Deum inuocāt, & sese mutuo demum salutāt, inuocationisq; fine Deo totius mundi dño grates solunt. ¶ Si deus adeo festinus atq; pronus in malum hominum existeret, quā in bonum, iā eorū accessisset terminus. Vnde nō habentes spē redeūdi ad nos, in errore suo quasi cæcos errare patimur: qui malo cōtingente, secundū ipsum sui status modū, scilicet iacendo, seu stando, sedendoq; Deū quantocius adiutorem inuocāt: quo demente malū, quasi nunq; inuocassent Deū, redeunt. Ita sua facta sibi uisa pulchra fecimus, plures generatiōes præteritas, quia legatis nostris uirtutē afferentibus minime crediderāt, & malefecerāt, ex merito suo prorsus deleuimus. Quorū uos iam uicarios, usq; quo facta uestra uideamus, constitui *40* mus. Cū eis uirtutes manifestas Dei lego, ad deū nullū sperātes reditū inquit: Aliū Alchorā nobis aporta, uel istū uaria. Quibus me id minime facturū respōdeo, tū ob diuinorū præceptorū obseruationē, tū ob malorū die magna timorē. Notandū item, me longo tēpore prius inter uos cōmorantē, nullatenus uos cum eo uisitare, nisi diuina uoluntas cōpelleret. An uos error & incitātia uexant? Quis enim peior imponente Deo mendacium, aut suis contradicēte præceptis? Cum huiusmodi uiris nullum bonū Deus dirigat. An uos increduli, & inuocātes loco dei, putantes ipsum pro uobis precaturum, quod

Deo motū localem tribuit. Deus ultimū finis, & finem bonum.

Longanimitas Deus.

Contradicentes Alcorano.

quod utriusq; boni maliq; uidelicet inefficax reperitur, Deum agnoscere, nec cœlo nec terra scitum cogitatis? Ab his quidē suis dictis deus me liberauit, cum gens prius una, ita nunc uarietur, nisi propter Dei uerbum præscriptum de sua cōtrouersia liteq; fieret iudiciū: inquit, si diuina sibi præcepta nō adscripsisset. Deus est omnium occultorū cognitor: expectetis igitur, & ego. ¶ Hominibus post mali passionem bono rehilatis, artē atq; dolum in nostris præceptis facere nitentibus, dic, Deum callidiorē & prouectiorem esse, qui suis legatis omnes uestras machinas atq; dolos agnoscit. Ille uobis transitū terrarū & animum præstans, usq; quo omnes in una nauī

10 coadunauit, uentum prosperę gaudiū datorē primo cōtulit, deinceps uento peruerso superueniente, & undas circūquaq; coagitāte, illi timētes hoc obfidionē esse, Deum legis bonū adiutorem inuocādo dixerunt: Si nos ab hoc malo liberaueris, ulterius tibi subiecti gratias reddemus. Sed illi en libera- ti, terraq; positi, malū fallaciter & iniuste perpetrāt, sibimet solis hoc agēdo noxij: quibus à me facto suo reditu, oēs suos actus reuelabo. Nōne perpen- dunt paucitatem atq; breuitatem huius mūdane substantiæ? Hæc nāq; uita campo cōparatur, qui per aquā cœlitus missam se suo fœtui cōmiscens, ut uictū humanū atq; feralē educat, floribus et fructu decoratur: hominibus me tūc †pœnitentem esse fatentibus, deinceps nostra uolūtate die noctuue

20 ducente, ad stipulam reducitur, priori formæ ualde dissimilem. Me res ita discernentem, sapientem exaudiet Deus, ad uiam salutis uocans, & electis uiam rectam notificans. Beneficientibus tribuet bonum, & supra quorum faciebus nūq; inerat pallor seu molestia, eruntq; paradisi dominatores perseueranter: Peccatores autem æquum sibi simileq; præmium suscepturi, dedecore premundi, nullum tutorē seu saluatorē habituri, uelamē quasi noctē nigrā, faciebus suis apponēt. Et hi sine termino ignis ministri manebūt, die cōgregationis omnium, corā me dicturo incredulis, uobis uestrisq; participibus, etiā uos nullatenus adorasse me perhibentibus postulabitis, dei testimoniū inter nos & uos sufficiens adsit, nos ob incredulitatem uestrā negli-

30 gentes extitisse: tuncq; se ad Deū suū ueritatis dominū conuertentes, prius deferēt uerbū suū, cum omnis anima præmissorū mercedē accipiet. ¶ Datorē tamē uictus in cœlo & terra, oculorum & aurium iudicem, uitæ mortisq; largitorem, omniūq; rerū prouisorē, Deū esse testatur. Cur igitur nō timent eum? Hic est Deus suus, dominus uerax: Et ueritatem deferens, nil præter errorem atq; iacturā sequitur. Cur conuerti negligitis? Dei quidem uerax est uerbū, quod incredulos nūq; conuertendos affirmat. Est ne quis uestroq; participū homines creans, & ad se reducēs? Deus quidē erat, & ad se reditum præstat. An est eorū quis, qui rectam uiam instruat? Deus quidem eas edocet: quē imitari melius est, quā ignorantē, usq; quō doceat. Cur hic,

40 sic esse nō discernitis? Sed horū plurima pars ambiguitatibus & opinionibus, quæ ueritati collatæ nihil sunt, abducit. Deo sua facta dinoscente: cuius nutu pceptoq; solius, hic Alcorā oīs falsitatis expers, quoniā est Dei domini mūdi, cōstituit. Dicentibus eū tuū esse figmentū, dic, ut saltē unā azoarā harum alicui cōsimilem, quolibet adiutore nisi solo Deo suffulti, efficiāt: ut sic an ueridici sint, appareat. ¶ Plures quidē cōtradicunt, eo quod noticiā eius se minime posse cōprehendere fatentur. Quid si sua qualis est explanatio, sibi mitteretur? Antecessorū uestroq; similiter cōtradicētium, qui finis, prospicite. Eorū tamē quidā illi credūt, quidā minime, Deo singulos discernente.

Gratulatur sibi quod Deus ipsum liberauerit à christianorum opinionibus dissentibus.

Allegoriam nauigij sue se esse accommodat.

Parabola humanarum rerum non inuiscita.

† Al petentem al. potentem.

Dei attributa quedam. Argumentatur non futiliter contra fictitios deos.

Contraria sepius dicit, nepe quod incredulus pœnitentibus salus obtingat.

Alcoran care re mendacio, quod facilius est pronunciare, quā probare.

Alcorani difficultas intelligendi.

Tardis ad cre- mente. Contradicientibus dicito, ut sibi sua sint negotia, tibiſq; tua, ipſiſq; à
dendum ſubin- tuis factis, & tu à ſuis liber. Te quibusdam eorum auſcultantibus, eſ ne po-
de mittit li- tens, ut illi ſurdi, cum ſint indiſcreti, tuam uocem intelligant: Eorum quidā
bellum repu- ad te reſpiciunt. Tūne cæcos uiam rectam docebis? Deus ipſe nemini facit
dij, doctrine iniuriam: ſed homo ipſemet ſibi offit. Die reſurrectionis opinabuntur ſin-
ſue diffidens. guli, ſe non plus quā per unius horæ ſpaciū iacuiſſe: & ad inuicem ſe
Reſipit here- cognoscent: ibiſq; ſummam iacturam ſentient, qui erronei congregationi
ſim, quæ tem- corā Deo contradicebant. Eorum quæ dicemus, te partem docebimus,
poribus Ori- aut mori faciemus, & ad nos facto reditu cuiuſq; gentis, ſuus nunciuſ ſibi
genis peruas- ſerat Arabiā, miſſus ueraciſſimus iudex, nemini faciens iniuriā, aderit, Deo omnium 10
animas interi operum aſſidente teſte. Quærentibus illius horæ noticiā, ad tuæ ueritatis
re cum corpo probationem reſponde: animæ meæ bonum ſeu malum nequaſq; iudico, niſi
ribus: utraque quod Deus diſcernens tribuit. Cuiq; gētium terminuſ ſuus adſcriptuſ eſt,
uero reſtituen- quem præcedere uel ſubſequi nemini licet: nec cuiq; proſpicere datur, utrū
da nouiſſimo die noctuū ſuum malū acci- dat. Sed uos increduli, cur ita properatis?
die. ¶ Siquidem cum aduenerit, credetis. Nunc uero cur antecedere nitimini?
Eſa. 5. Impij ¶ Vos increduli maliſq; ueſtra malefacta non niſi pro modo lucri ueſtri guſta-
dicunt, Feſti- te: & deinceps anſim uerax, quærite, quod eſſe, ſic per ipſum iurando teſta-
net & cito ue- niat, etc. buntur. Ego ſiquidem uerax ſum: ſed uos id minime dixiſtis. Quilibet male
nouiſſimi di- gerentium tunc ſemetipſum ob malefacta redarguens, cum iudiciū inter 20
ei memoria omnes ueraciſſimum, omniſ expers iniuriæ fiet, omniem ſubſtantiam mun-
ſubinde incul- danā ſi poſſideret, eam pro ſui redemptione redderet. Cur igitur ueſtri
cat. redituſ ad Deum uniuerſorum regem, uitæ mortisq; datorem, cuiuſ termi-
nus, licet plures neſciant, eſt ueraciſſimus, non recordamini? Vobis quidem
iam à Deo caſtigamen, & ſaluſ noſtrorum cordium occultis, uiaſq; recta &
miſericordia bonis hominibus dei miſericordia nutuſq; gaudiū uobis aſſe-
rens aduenit, quod omni ueſtra ſubſtantia melius eſt atq; precioſius. Cum
deus uobis uictum ſufficienter exhibuit, cur de ipſo hoc Haram & illud
Hale conſtituitis? Vtrum hoc præcepto ſuo, an impoſitione ueſtra facitis,
de Deo mentientes? Quid de ſemetipſis in alio ſæculo cogitant? Ipſe quidē 30
hominibus prorsus utiliſ, licet ipſi grates minime perſoluant. ¶ A modo
licet uerbum in omniem partem uergitis; omniū cogitationum ueſtrarū
& electionum atq; factorū teſtes erimus, nec alicui cœleſtium ſeu terreſtriū
addi ſubtrahiue poteſt, niſi quod libro lucidiſſimo inſcribitur. Deo quidē
Religioſi & in hoc ſæculo ſe cōmendantes, uidelicet credentes atq; timētes, ſecundum Dei uerbū im-
& in futuro. mutabile, tum in hac uita bonum, tum in futura plenum gaudiū timorī ex-
beati. pertes ſortientur. Neminem aggrauet nos dicere, ſolius dei ſcientis & audi-
entis omnia, cuiuſ imperio ſubiacent uniuerſa, qui noctem quieti, diem mo-
Deum carere tui deputat, quæ ſunt ſatis audiētibus admirāda, immenſitatē uerumq; pre-
filio probat ar- ciū eſſe. Nō imitemur inuocantes loco Dei participes, cū ignorata dicētes, 40
gumento fri- niſ præter opinionē ſequant: dicēdo, Deum ſumpſiſſe filiū, quo nequaſq; in-
uolo, quod nul- digens eſt, cum ſit omniū abundantiffimus, uniuerſa cœli & terræ poſſidēs.
lius rei ſit in- digus. Ratio- An habent inde rationes hoc demonſtraturas? An deo neſcitū imponunt?
nes quæ pro- Omniſ deo mendacium illud imponens, hic bono carebit, & ad ipſum ſuo
bent Deum ha- reditu facto malum grauiffimum ob incredulitatem ab ipſo recipiet.
bere filium, ¶ Audiant iſti Noē, ſuæ gēti dicentem: Si ſit uobis moleſtum atque graue,
extant ſempi- me uobiſcum præſentem exiſtere, ut præcepta Dei uobis intimē, rebus ue-
terne et liqui- ſtris atque participibus, ne uos tenebroſitas, & error includat, coadunatis,
de. mihi

mihi memetipsum Deo commēdanti patefacite, retinaculum uestrum atq[ue] sectam. Sin autem, à solo Deo, qui me credentibus associauit, nequaquam à uobis pręgium postulo. Ipsi quidem contradicentibus, eum suosq[ue] factores in æquore uase, saluauimus: & contradicentibus summersis, alios eorum in terra uicarios constituimus. Ecce quis eorum finis contigit, quibus maxima merces promittebatur. Posthunc ceteros cum uirtutibus prophetas hominibus misimus: sed eorum credere renuentium, hostilitatemq[ue] malentium, corda sigillauimus. Moysen item & Aaron, cum nostris pręceptis ad Pharaonem suamq[ue] gentem misimus. Sed illi ob maliciam & superbiam suam
 10 resistentes, ueritatem uisam diuinitus, artem magicam esse perhibebant: quam Deus odit, & abhorret. Moyse quarenti cur hoc facerent, dixerunt: Ideone uenisti, ut nobis, qui tibi non credimus, à secta patrum nostrorum deiectis, in terra nostra super nos sublimeris. Tumq[ue] Pharaeo quatuor sapientes magos ad se iussit adduci. Illis quidem iam pręsentibus, Moysi q[ue] pręcepto mutationem pro uelle suo gerentibus, inquit Moyses, Cur incantationibus studeatis, quas deus ipse confundet, Operibus etiam huiusmodi sua uerba confirmans, licet malis nolentibus, detrimētum immittit. Paucis uero, illiusq[ue] gentis minimis Moysi credentibus, Pharaonem ut nimia potentia, & operis immoderati, suamq[ue] gentem nimium timentibus, ipse Moyses
 20 solatium prębens inquit: Si in Deum creditis, eius uos tutelę commendate. Ipsi igitur se Deo commendantes, deum deprecantur, ut eos minime malis gentibus ridiculū atq[ue] prodigiū constituat: sed pro sua pietate misericordiaq[ue] ab illis liberet. Moysi deinceps fratriq[ue] suo pręcepimus, ut in Mezara sui gentibus domos uersus orientem cōstituerent, & in eandem partem orationes funderēt, dicerentq[ue] bonos summum bonum possessuros. Moysi deinceps Deum oranti, ut Pharaonē ornatu diuinitisq[ue] mūdane uita donaret, suisq[ue] diuinitis repagulū cordiq[ue] sigillū obijceret, ut sic obstinaciter erroneus ante mali grauis aduentum nullatenus crederet, inquit Deus, se suis orationibus rectis respōdisse, & ne uia errantiū insequeretur iniunxisse. Quā
 30 do cū filiis Israēl mare transiuimus, & Pharaoni, exercituiq[ue] suo ob inuidiā et inimiciā eos insequētib[us], ferē submersiōē induximus, Pharao iā nō in aliū quā in deū filiorū Israēl se credere cōfessus est. Tandē ne nunc hucusq[ue] malefactor & incredulus, hodie tuum corpus liberari, ut sit posteris miraculū, quæris? De nostris miraculis atq[ue] uirtutibus pauci cogitāt. Nos deinde filiis Israēl in Asia locū optimū pręstantes, eis bona saporiferaq[ue] cōtulimus, nullā eis nisi pręmunitis et castigatis cōtrarietatē inferētes, et eorundē in sæculo futuro post scientiā datā cōtrarietates discutiemus. Si de mandatis tibi missis quicq[ue] dubitas, antecessorū tuorū lectiones perlegendo, ueritatē tibi missam agnosces, ne sis ambiguus, nunc negās, nūc affirmās. Oīs
 40 cū nostris pręceptis cōtradicens, perdendis annumerabi: nec quis super se dei uerba firmās, ante grauissimorū malorū aduentū credet, licet oīa mundi miracula uideat. Adhuc nulli uillarū, nisi tantū gēti bonæ, sua fides interitū surripuit. Ei uero huius mundi dedecus ob fidē suā auferētes, usq[ue] ad terminum nō à nobis in antea positum promouimus. Si Deus ipse uellet, omnes terrāni simul crederent. An tu gentes ad fidem & credulitatem cogere studes: nisi Deo uolente, nemo credere poterit, qui malos & indiscretos in sua sordicie dimittit. ¶ Constat euidenter, nil cōlestium seu terrestrium, nec miracula seu uirtutes incredulis quicquam proficere posse, qui suorū antecessorum

Moyse et Aaron.

Magica Deo inimica.

Fabula Iudaeæ de magia Aegypti, et Pharaone.

Soli Niniuite per Ionā conuersi, malum eis impendens effugerunt. Cur igitur gladio percussus es, et alios id facere docuisti?

cessorum dies euentusq; consimiles, nil aliud expectant. Expectent igitur, & ego deinceps, ut nos decet, nostros nuncios cum credentibus illis saluabimus. Ab eis, quibus huius legis inest ambiguitas, ego dissentiens, non adoro, quos ipsi: sed unum Deum solum, qui nobis omnibus mortem induciturus, me conuertens ad legem rectam credentem fecit, prohibens me, par ticipes, & aliquid loco Dei nec officere nec iudare potens, adorare: cuius bonum munus nullus auferre poterit, quin pro suo uelle cuiuslibet accidet. *Malum nemo nisi ipso pramonstrante prænoscere poterit. Iam diuina ueritas nobis data, rectam uiam proficiscentibus ostendit, cuius obseruatio salutem obseruantibus generat, error quidem detrimentum. Vobis itaq; ca-* 10 uete, quoniam ego non semper uester custos existam. Tu quoq; super te cælitus missum sequere, & sustine, usq; quo Deus iudex optimus dijudicet.

A Z O A R A XXI.

Alcorano elo- **H**uius uoluminis quàm optime à sapientissimo & eloquentissimo cõ-
quentiam ar- **positi, discernentis & castigatis uerba, me inde castigatore manifesto,**
rogat. **promptoq; uobis persuadent, ut non nisi Deum unum inuocetis, & ab ipso**
ueniam & misericordiam postuletis. Ille etenim exoratus, usq; ad terminũ
prædestinatũ uobis hĩc sæculi prosperitatẽ, deinceps cuiq; scilicet suũ meri-
tum tribuet. Sin aut, super uos ad Deum omnipotentẽ redituros, qui uestre
uocis cordisq; uariã dissonantiã uobis inhærentem perspicit, diei magnẽ ma- 20
lum proijciemus. Deus quidem cœlum & terrã sex diebus perficiens, cuius
super aquas sedes prius extiterat, & à quo solũ omnis creatura uictũ accipit,
qui rerũ omniũ loca præsentia futuraq; dinoscit, uos in terra cõstituit, ut q̃s
De origine re- **uestri melius operaretur, agnoscat. Si post mortẽ eos resurrekturos dixeris,**
tum opinio. **hĩc nihil nisi fantasiã & incantationẽ manifestã esse perhibebũt: dicũtq; me**
Resurrectioni **nequaq; potentẽ illis malũ immittere, cũ illis euentũ usque ad determinatã**
mortuorũ cõ- **horã differo. Sed sciat omnis, hoc faciter futurũ esse, licet increduli hũc de-**
tradcentes. **rideant, & ulterius nunq; auferendum: Si post bonum à nobis eis datũ, eius**
subtractionẽ seu malum ingesserimus, hoc eos ad incredulitatẽ & cor malũ
diuerget. Si post malũ habitũ, bonum eis per nos acciderit, gaudẽtes osten- 30
tant, à se peccata sua recedere, exceptis patientibus atq; beneficis, qui ueniã
Simplex cre- **plenũq; gaudiũ sunt habituri. Sed fortassis tuo cordi tædiosum atq; difficile**
dulitas requi- **uidebitur, cũcta præcepta nostra patefacere. Vnde quærẽt cæteri, an tibi da-**
ritur. **tus sit thesaurus cœlitus, an angelorũ aduẽtus? Tuũ aut nō est, nisi tantũ in-**
Ante prouoca- **iuncta tibi illis nunciare, Deo oĩm cognitore. Dicẽtes hoc à te fuisse cõposi-**
uit ad unius **tũ, tales decẽ azoaras quolibet aduocato, nisi solo Deo, afferãt, ut sic suũ di-**
Azoare com- **ctũ probẽt esse possibile: Sin aut, hinc diuinã sapiẽtiã positũ esse cõfirmẽt.**
positiõnẽ: nũc **An creditis in Deũ, præter quẽ nō est alius? Omni quidẽ uitã istã, huiusq;**
ad decem, for **sæculi decorẽ diligentĩ, facta sua nō minuẽdo, præmiũ hic persoluemus: sed**
tẽ conditionẽ **in iaculo futuro nullũ bonũ pro factis suis recepturus, nil præ ignis feruo-** 40
aspirnatus. **rẽ habebit. Oēs aut Dei recto procedẽtes tramite, per testes cõfirmato, qua-**
Malorũ pro- **lis est lex Moysis, iã præmissa docens, & condonans credentibus illi, bonũ**
speritas nō est **possidebit. Incredulus autem, & deuius, ignẽ. De ueritate præceptorũ eorũ**
felicitas uera. **tibi missorum, quanq; plures nō credant, tu nullatenus hẽsites. Imponentes**
Deo mendaciũ, sicut pessimi, à pietate dilectiõnẽq; diuina repellũtur. Quis
enim illis est deterior? Incredulis semper, atq; fidem uiamq; Dei sponte lin-
quẽtibus, in sæculo futuro malũ, nullo subueniẽte uindice, duplicabiẽt, quia
nec audire nec uidere poterunt. ¶ Qui suas animas hĩc operando, & uerbis
errando

errando perdunt, ueraciter sæculo futuro perdentur: Credentes autem, & benefacientes, & ad Deum se cōuertentes, paradiso perseuerabunt. Horum quidem membrorum est assimilatio, quasi cæci & surdi, ac uidentis & audientis. An hæc æqualia & similia memoratis? Noë quidem iam suæ genti castigatorem, clarumq; doctorem cum præceptis nostris misimus: quo persuadente, ut unum solum Deum inuocarent, quoniam eis magnæ diei malum futurum timebat, eorum plurima pars incredula dixit: Te quidem nō aliud quàm hominem, sicut nos, nec plus quàm nos sublimatum, nec alios quàm nostri deteriores, nulliusq; consilij te sequi uidentes, te mendacem opinamur. Inquit ille: Ego forsan uiam Dei rectam per suam misericordiam mihi datam proficiscor, quod uos cæci minime perspicitis. An uero nolentes ad eam cogemur? A uobis quidem inde nullam, sed à Deo solo mercedem expecto. Vnde nequaquam credentes, quomodo Deo cōueniuntur? Sed uos brutos & inscitos à me repello. Quis enim à Dei uindicta me tueretur, si bonos homines reijcerem? An nulla memoria solidati estis? Nec apud me thesaurū Dei depositum, nec me angelum esse, nec Deum non daturum illis bonum, quos uos irridetis, quoniam suorum scit arcana cordium, nunquam perhibebo: quoniam malis annumerarer. Illi quidem indignantes responderunt: Hoc nimia disceptatio terminetur: tuq; pollicita uirtuosa mirandaq; si uerax es, perfice. Dixit Noë: Nullus præter Deum si sibi placuerit, cum his uirtutibus ueniet. Qui si uos uiam malam aberrare fecerit, cum ipse sit Deus uester, ad quem omnium fiet reditus, nec meum consilium, nec ammonitio prodesse poterit, cum iam etiam impotentes stupidique sitis uos. Deinceps præcipientes Noë, ne contristaretur nimium pro factis humanis, eo quod plures fidem iam adepti minime crederent, ut arcam iussu præceptoq; nostro non præmuniens incredulos & malos, ut summergebantur, fabricaret, iniunximus. Ipse itaq; parens, maiori suæ gentis portioni ridiculum inde facienti dixit: Vos illudentes me, ego quidem irridebo, uidebimusq; malefactorem, & cui dedecus perpetuum incumbet. Ipse quidem ammonitione nostra, omnium rerum duo parilia, cum mandati nostri signum, aqua uidelicet emergens decannos apparuit, in arca reposuit, omnibus pereuntibus præter admodum paucos, cum eo credentes in Deum. ¶ Noë cum Dei nomine, per quem motum atq; stationem habebat, arca eū per montes quasi per undas uehens, in ipsam conscendens, filium suum in alia parte stantem aduocans ait: Fili, nobiscum equita, nec sis ulterius incredulus. Qui respondens ait: Ad montem, qui ab hac aqua me proteget, ego proficiscar. Cui Noë: Nisi cui Deus misericordiam fecerit, nihil omnium rerum hodie saluari poterit. Eos ita colloquentes, interueniens unda disgregauit. Nobis tunc imperantibus terræ, ut aquā emitteret, cœloq; ut pluuiam demitteret, facta est Dei mandato aquarum congregatio, montes ipsos transcendens. Me imperante incredulis, ut se remouerent, inquit Noë: O Deus, omnium sapientum doctor, cuius omne mādātum est ueracissimum, præcipe de mea gente meum filium esse. Cui Deus sic respondit: Tuus filius minime de tua gente dicentibus, quia nequam est atq; peruersus, nec tu quicquā à te nescitum ulterius à me postules. Te brutum enim & insciū esse nolo. Dixit itaq; Noë: Tibi Deus me commendo, uouens me nil perscrutaturum, quod scire non debeam: Et nunc supplicii uoto precans, ut ueniam et misericordiam, ne sim perditus, facias. Noë rursum finito diluuiō diximus,

g cum

Fidelium et infidelium collatio; Noë diluuiō superstes memoratur, fabulis admixtis.

Curiositas Noë à Deo castigatur.

Aliiter quàm Cum salute tuorumque saluatione descēde, sitq̃ super te gentemque tuam
 Gen. 8: 9. multiplicatio magna. Erit autem hic tua gens, terras diuitiasq̃ possidens &
 iudicans, usq̃quo malum item magnum illis immitteremus. Hæc sunt Dei se-
 creta, quæ ante tempus hoc à te genteq̃ tua sciri non poterant. Tu quidem
 Imò ante te patienter indura, quia finis est timentium Deum. Genti quoq̃ Haath fra-
 Moses rectissi me ista per- ter suus Huth ita persuadet: O gens Deum inuoca, quem, non alium, deum
 scripserat. habetis, quæ nunc es solum falsitatis prolatrix. ¶ Ob istud à solo Deo mer-
 Haath et cedem, non à uobis, cum sitis indiscreti & inscij, postulo, Deum supplici uo-
 Huth, ut su- to precamini, ut uobis peccata uestra dimittat, & imbrium abundantiam in-
 præ. ducat, uestrisq̃ uiribus inde accumulet, ne post fidem adeptam sitis unquā 10
 increduli. Responderunt: O Huth, nos quidem pro uerbis tuis quibus nō
 credimus, minime refutabimus quod adoramus, cum tu nequaquam cum
 miraculis & uirtutibus accedis. Opinamur enim aliquem eorum, quem a-
 doramus, tibi plurimum nocuisse. Quibus ipse Deum testor, me liberum
 ab illis quos adoratis existere, & omnium expertem, nisi tantum solius dei,
 qui est dominus meus & uester, cui omnis mundana creatura subiugatur:
 Ipsiusq̃ est omnis uirtus uiaq̃ recta. Vnde uos mihi commendato ipsi deo,
 pro uestra facultate potentiaq̃ nullatenus me præmunientes nocete. Si cō-
 uerti nolueritis, post dei præcepta nobis applicata dictaq̃, alios uestri uica-
 rios in terra cōstituet Reus omniū custos: nec uos ei nocere poteritis. Huth 20
 quidem, ipsiq̃ credentes, à magno malo nostra pietate subueniente protexi-
 mus. Homines uero Haath suo † legato resistentes, & contradicentes, mādā-
 ta grauiū hominū atq̃ mendaciū secuti, ob incredulitatē suā repulsam hic,
 ta grauiū hominū atq̃ mendaciū secuti, ob incredulitatē suā repulsam hic,
 Schale pro- saculoq̃ futuro sortiti sunt. Gēti quoq̃ Themuth suus propheta Schale sic
 pheta gentis locutus est: O gens Deum, præter quem creatore cares, qui te de terræ limo
 Themuth. plasmavit, uitæq̃ spacium in terra tribuit, adora, ueniamq̃ postula, pollicēs
 te nil mali facturam ulterius. Ipse namq̃ præsens est, respondere paratus.
 ¶ O Schale, nos tibi plurimum hucusq̃ confisos, ob hoc quod fratres nostri
 inuocauerunt, deijcere studes, cum de hoc quod tu nobis prædicas, nos du-
 bitantes ei minime credimus. Respōdit ipse: O gens, unde tibi scire cōtigat, 30
 utrum rem à Deo mihi sua pietate datam non imiter? Quis me nō agentem
 Dei præceptū, cōtra ipsum tuebitur? Vos quidem nil nisi damnum mihi ge-
 neratis. Hanc Dei camelā pro suo modo in terra dei comedere sinite, nullū
 Ineptit super ei malum inferentes: Sin autem, in proximo uos malū percutiet. Illis autem
 camelo. eam percutientibus, dixi: Omne placere uestrum in domibus uestris per tri-
 duū efficite. Hic enim terminus uobis indubitanter positus est. Eo quidem
 finito, Schale, secumq̃ credentes, ab illius diei malo mea pietate saluans, ho-
 minibus mihi cōtradicientibus à gratia mea repulsis, uidelicet Themuth, su-
 isq̃, malum terræ motus intulimus. Vnde facti sunt quasi nunquam essent.
 Abraham ut Abraham meis nuncijs sibi missis, gaudiū atque salutem afferentibus, uitu- 40
 angelos hospi lum saginatum attulit. Sed illis manus suas non apporrigentibus, hic stupi-
 tes acceperit, dus & timidus factus est. Illi uero dicentes, se non nisi ad Loth suamq̃ gentē
 exponit: sed missos, sicq̃ solatium & securitatem illi tribuentes, mulieri suæ adstanti ri-
 discedens à denti q̃ dixerunt: Isaac filium paries, unde Iacob orietur. ¶ Hoc à Deo mira-
 Mose, Gen. 18 culum quomodo fiet, cum ego sim annosa, martiusq̃ meus senex: Respōde-
 runt illi: Hoc quidem minime mirandum, Deo uolente, uobis grato atque
 benefico, cuius misericordia munifica super huius domus gentem descēdit.
 Illi sic gaudiū nunciū facti, cum Abram iam facto securo, mitti, nō iracundo,
 bonorum

bonorum uerborum credulo, de gente Loth disceptantes Abraham amon-
nent, ne causam illorum ulterius tractet: Quia Dei mandato malum eis
nunc inferetur, nunquam eis auferendum. Eis itaque deinceps ad Loth ueni-
entibus, dolor & angustia cor eius opprefferunt. Illis etenim hospitatis, ue-
nit gens sua, scelere nefando prius imbuta, percrutatum illos. Quam
Loth taliter affatus est: Has meas filias uobis aptiores & mundiores as-
sumite, Deum timentes, nec meos hospites dedecoretis, licet nullus uestri
discretus, seu legis obseruator existat. Illi uero respondentes, dixerunt:
Constat quidem apud te, nos minime filiabus potituros, & quid facere ue-
limus. Quibus ipse respondit: O si super uos potentiam obtinerem, uel
esset adiutor, quem inuocarem. Tunc eruperunt nuncij, dicendo: O
Loth, nos solius Dei sumus nuncij, ad quos ipsos applicari minime fas est.
Tu uero in termino noctis proposito, aurora uidelicet propinqua, cum
tota tua gente, praeter tuam mulierem, idem quod ceteri passuram, surgens
discede. In proximo namque, post horam scilicet praenominatam, summa
deorsum, & infima sursum uertemus, & super eos silices acutas & luteas
pluere faciemus. Sicque factum est. ¶ Gentem Madian suus propheta
Schaibe sic allocutus est: O gens, Deum inuoca, qui, non alius, est uester
Dominus: ipsiusque praeepto, licet auari sitis, unde timeo uobis diei futu-

Gen. 19. Sodo-
mae scelus pua-
nitum.

Schaibe Ma-
dianitarum
propheta.

20 ram malum, pondus atque mensuram implete, & res cuiusquam nequa-
quam uilipendite, nec terras uastatum pergite. Quia Dei residuum, si cre-
ditis in ipsum, uobis est melius atque commodius: nec ego uester custos
semper existam. Responderunt illi: O Schaibe, Praecipis ne nos dimittere,
quod patres nostri inuocauerunt? Es ne mitis, & prouidus, atque discre-
tus? Respondit ipse: An scire potestis, utrum ex parte Dei sim? Quo mihi
uictum bonum prebente, uestrum a me discessum minime, sed manda-
ti diuini uobis per me patefacti perfectionis studium affecto. Quia pro-
posse meo Dei uiam, cui me commendo, & ad quem redibo, uobis patefa-
ciam, & ad eum dirigam, nec uobis difficultatem siue molestiam mea uerba
30 pariant: sed Deum precamini, poenitentiam agendo, pium ueniamque dato-
rem. Sin autem, uos incurreris passionem gentis. Noe, seu gentis Huth, seu
Schale, seu Loth, quae nequaquam multum remota est. Illi quidem haec
audientes, dixerunt: O Schaibe, cum tu sis debilis & ignobilis, te paruum
appreciantes, a gente nostra prorsus eijcimus, nec de tuis praeeptis quic-
quam retinemus. Respondit ipse: Ad meam generositatem plus quam De-
um ipsum attenditis, omniaque complectentem post terga proijcitis. ¶ Vos
itaque pro modo uestro facite, uelut & ego meo, expectantes, & ego, quis
uestri probabitur mendax, malo dedecoreque superincumbente. Ipsum
itaque Schaibe, suosque factores, termino statuto liberantes, malos & incre-
40 dulos ad nihilum redigendo, quasi nunquam essent, suas domos funditus
diuulsimus. Moyse quoque cum praeepto nostro uirtuteque magna ad Pha-
raonem gentemque suam misso, Pharaon resistens, suamque gentem distor-
quens, ipsa uolente, ipse dux illius in aliud saeculum, & ignem, locumque ma-
lum effectus est. Illis autem in hoc saeculo repulsam & letum, & in alio ma-
lum multimodum patientibus, nos minime nocuimus: sed ipsi suis anima-
bus detrimentum operati sunt. In mortis quidem articulo, & malorum
euentu parum eis profuit, sed immoderate nocuit, quod Dei loco adorabant.
Omnium quoque uillarum diuina captio grauis est, & ineuitabilis. ¶ Hec

Pharaon Moysa
sen uilipena-
dens a Deo
punitus.

g 2 quidem

*Patrum ca-
cozeli.*

*Homines eru-
diantur per
Machumet.
Sodalitū ma-
lorum cauere
iubet.*

Orationes.

*Damnationum
multitudo.*

quidem satis sunt admiranda, timentibus malum illius diei: qua post terminum præscriptum adueniente, omnium coram Deo fiet congregatio, nec quispiam, nisi diuino nutu quid loquetur, ubi felicitas & infortunium omne patefiet. Infortunati namque, nisi quos ipse Deus uoluerit, omnia sciens prout uult, ignem gementes ingredientur, quo dum cælum terraque durauerint, perseuerabunt: Et per spacium consimile felices omnes, quos Deus uoluerit, paradysum obtinebunt. De his qui nihil nisi quod sui patres adorauerunt, inuocant, nil dubites, quin sibi partem suam absque diminutione reddamus. Nisi Dei uerbum præscriptum firmum esset, & immutabile, eos qui libro Moyse contrarietates inferunt, cæterosque similiter dubitantes, Deus ipse iam iudicasset, omnia sciens, omnibus sua reddens opera. Tu igitur te, credentesque tecum, sicut nos præcepimus, corrige: nec se unquam inde diuertat quispiam, cum Deus omnia uideat. ¶ Nolite uos male gerentibus associare: Sin autem, uos comburet ignis, omnis adiutoris expertes. Coram deo in diei capitibus, parteque noctis, ad peccamina delenda, bonaque commemoranda, orationes fundite, expectantes mercedem, quam nemini Deus auferet. Si generationum præteritarum, eorum paucorum qui liberati fuerant, quis residuus esset, ne malum in terra fieret, præciperet. Sed malos, nil nisi sectam patrum suorum sequi uolentes, Deus ipse confundit, uillas suas pessundare nolens, ne bonis hominibus iniuriam inferat: quo uolente, tota gens una fieret. Sed inerat semper contrarietas, nisi quibus Deus ueniam & misericordiam fecerit: Cuius uerbum indubitanter complebitur, uidelicet quod infernus de diabolis omnibus & hominibus replebitur. Inibimusque sermonem cum omnibus de nunciorum nostrorum præceptis, ut corda uestra firmentur, & in hac re ueritatem, & castigamen, atque memoriam credentibus uideat. Incredulis autem dicito, uestra negotia pro modo uestro facite, expectantes, & ego mea similiter peragam. ¶ Dei sunt arcana cæli & terræ, ad quem omnia mandata redeunt. In eum credite, uos commendantes illi, quoniam ipse factorum uestrorum non est negligens:

A Z O A R A XXII.

39

*Res Iosephi
ex Gen. cap.
17. etc.
deprauate re-
plicat.*

Libri Alchoran Arabice facti, spe nostræ conuersionis atque scientiæ res discernentis, hæc fuit manifesta. Nunc autem omnium uerborum tibi missorum pulcherrimum enarrabo ijs, qui prius negligentes atque secordes extiterant. Quando Ioseph patri suo retulit, se uidisse XI. stellas, & solem & lunam, se illi humiliantes, inquit pater: fili, somnium hoc fratribus tuis ne reuelles, ne per inuidiam tibi quicquam molestiæ machinentur, diabolo suggerente, hoste manifesto totius humani generis. Deus quidem sapiens & excelsus te uerborum expositionem docebit, te bono replēs, & super gentem Iacob patresque suos te sublimabit. Audiant omnes, quid mirabile Ioseph fratribus suis contigit. Fratres enim percipientes nimiam dilectionem paternam in Ioseph, dixerunt: Cum eum solum pater plus diligit, quam nos gentem immensam, ueraciter errat. Nos igitur eum interficiamus, aut e terra proiciamus. Sicque fiet pater deinceps nobis mitis & hilaris, & nos in eum boni. Eorum autem quidam eius mortem dissuadens, inquit: Non perimatur Ioseph, sed in cisternam, si uelitis, dimittatur, ut aliquis euntium uel redeuntium eum inueniens, hinc auferat. ¶ Fratres huius rei studiosi, patrem suum sic affati sunt. Quare Ioseph, cum eum summe diligimus, nobis nunquam committis: In crastinum nobiscum, pastum mittatur, & nos illius fideles

fideles custodes erimus. Mane itaque facto, in eorum exitu inquit pater: Doleo te illos comitari. Timeo namque, quod lupi rapaces, te cum sis inscius & negligens, deuorabunt. Cui fratres responderunt: Si lupus eum comederit, nos genti perditæ connumeremur. Eo itaque illos comitante, consilio ponendi eum in cisternam omnes adhæserunt. Nos tamen mandatum patris, unde percipiat istud, interim misimus: sed ipse tum negligens ipsius, tum inscius, remansit. Fratres crepusculo lachrymando redeuntes, in huiusmodi uocem eruperunt: O pater, Ioseph nostræ fidei traditum, cum nostro pecore relictum lupus deuorauit. Et argumentum inde, interulā suam falsō
 10 cruentatam, afferunt, dicentes: Ecce pater argumentum cedis uerax, tu licet nobis fidem minime adhibeas. Pater respondens, inquit: Vos quidem hoc factum in corde uestro uoluistis: sed ego patienter atque [†]formosē sustinebo, [†]Formosē prō moderate, ut alibi etiam,
 & Deum adiutorem in hoc, quod uos dicitis, habebō. Viatoribus uenientibus, & suum clientem ad aquam hauriendam mittentibus illis, ipse bonū retulit nunciū dicens: Ecce puer hic captiuus est. Fratres uero sui dicentes, eum suū captiuū esse, eum pro precio modico, uidelicet pro nummorum numero certo uendiderunt, sibi met ipsis malefacientes. ¶ Emptor suus de Mezara, suę præcepit mulieri, ut eum diligenter & honorifice susceperet. Sperabat enim illum filium suū adoptiuū, aliter uē sibi commodum futurum. Ita Ioseph in terram duximus, adiuuantes eum in omnibus
 20 suis negotiis, quanquam paucis id scientibus, ut uerborum expositor optimus efficeretur: Ipsiq; iuueni factō, sapiētiā attulimus. Sic enim boni promerentur. Mulier autem prædicta ipsum in thalamo suo repertum, ostiū claudens precata est, ut secum cōcumbere non respueret. Cui ipse dixit: Nolite Deus, me ledere dominum meum, mihi beneficientem: seu Deū, malos nō exaudientem. Ferē tamen utriusq; consensus affuit, anteq; Deus illi, quoniam de nostra gēte pura fuerat, rationem ineluserat, quæ maliciā illā penitus diuertit. Ipsum itaq; fugientē mulier insecuta est, quę manū suā inijciens camisiæ suæ, retrorupit eam. Quo facto, domino suo ad ostiū facti sunt obuiā.
 30 Illa quidē prius in uocē erumpēs, inquit: Quid meretur, tale quid à me petēs, nisi carcerem, malū uē graue? Ille uero dixit: Ipsamet me precata est. Ad hanc rem discutendā homines, illius mulieris aduocati iudices cōiiciebāt, hoc apparere uerū, illumq; mēdacem cōuinci, si camisiæ pars anterior rumpetur: omnia uero conuersō iudicari, parte posteriori rupta. Illi deinceps rupturam antē perspicientes, perhibebāt hoc de foemineis artibus esse, quę
 40 maximæ sunt: persuadentq; Ioseph, ut ab illa re se diuerteret; mulieri aut, ut ueniā, quoniā errauit, postularet. Hinc inter mulieres ciuitatis crebra cōfabulatio nata est, dicētes: En en illius sublimis atq; prelati mulier, suū seruitē diligens, eius concubitum precata est. Et sic eorum uterq; uisū erroneā ingressus est. ¶ Illa uero huiusmodi rumorū uentilationem percipiens, condoluit, illasq; mulieres adduci præcepit. Eis quidē lectiſternia, ut accumberent præparauit, & earum cuiq; cultro dato, Ioseph coram uenire fecit. Quo uiso, omnes menstruatae sunt, & sibi quoq; manum suam secuit. Eis
 itaq; dicentibus, nolle Deum illum hominem esse, sed de melioribus & clarioribus angelis, illa respondit: Hic est, unde me redarguitis, qui me eius precantem concubitum non exaudiuit. Et si meum mandatum cōplere noluerit, ipsum incarcerationo, & ad infimorum mensurā reprimā. Ille quidē hoc audiens, inquit: O Deus, illum carcerem malo, quā precantē me. Sed nisi
 suas

Artēs feminine.

O fœdum & obscenum prophetam.

suas artes à me diuerteris, forsan ego brutus effectus cum ea peccabo. Deus quidem eum exaudiens, qui est omnium conditor & auditor, artes ab eo semouit. Re manifestè percepta, ut uisum est eis hunc usq; ad horam certam incarcerationum, duo cum eo iuuenes in carcerem detrusi sunt. Quorum alter deinceps dicens, sibi uideri se uinum expressisse, alter uero se panem super caput portare, unde aues comedebant, precati sunt Ioseph, ut ipse se bonū probans, quid illa uerba prætenderent, diligenter exponeret. Ipse autem eos certiores, sibiq; magis credentes facere intendens inquit: Non dabitur uobis quid ad comedendum, quin ante suum aduentum suā expositionem edisseram. Hoc enim me Deus docuit. Quoniā gentē nec in Deum, nec aliū seculo credentem, dimittendo, sectam patrum meorum secutus sum, scilicet Abraham, Isaac, ac Ismaēl atq; Iacob: nec cuiq; nostrū accidit, ut Deo sociū statueremus. Hæc est enim eius super nos uoluntas. Sed plures hominum ingrati sunt. Vos mei carceris socij percunctor, an deos disgregatos meliores, an unum solum Deum omnipotentem & uirtuosum esse dicitis? Vos autem nihil nisi nomina à uobis patribusq; uestris præscripta, cum quibus Deus, cuius solius sunt iudicia, qui se solum adorari præcepit, nullas uirtutes posuit, inuocatis: legem uero à Deo sancitam plures nesciunt. ¶ Sit hoc quidem constans atq; manifestum cordibus uestris, quod alter uestri, domini sui pincerna statuatur: alter uero suspendetur, de cuius capite comedent aues. Ita sibi suis patefactis somnijs, ei quem liberandum agnouit, inquit,

Ioseph nouem annis in carcere inclusus: quia se commendans pincerne, Deum non nominauit.

Me nominando, tuo domino notifica. Sed quoniam diabolo suggerente, hæc iniungendo Deum nominare oblitus est, in carcere nouem annorum spacio moratus est. Tunc rex per somnium uidens septem uaccas macilentas deuorare septem pingues, septemq; spicas siccas consumere VII. uirides, hominibus suis cōuocatis, ut suum exponerent somniū, si scirent, iniunxit. Illi quidem cōfidentes, se talium expositionū ignaros, hoc insomnium esse putabant. Tunc tandem à carcere liberatus, ad memoriā ductus, inquit: Si ad Ioseph ueridicum me miseris, uerā hic tibi expositionē referā. Ad Ioseph itaq; nunciū trāsmissi, somniū sibi reuelati uerā expositionē inde requirunt, ne rex ulterius inde sollicitē. Dixit Ioseph: Septē annis cōtinuis semina terræ cōmittite, indeq; spicarū collectarum minimā portionem comedite, ceterasq; spicas cōseruate. Septem enim anni graues succedent, cōsumpturi prius seruata, nisi modicū à uobis reseruatum. His superueniet annus hominum penuriam alleuiaturus, fructus & uuas laturus, quibus hominū multi liberabūtur. Hæc expositione corā domino recitata, eum adduci ante se præcepit. Ipse uero nunciū uenientem, ad dominum redire fecit, ut sciscitare, cur prædictæ mulieres manus suas sic secabant: quarum artes Deus ipse dinoscit. ¶ Domino quærente, quid habebant, quādo Ioseph cōcubitum postulabāt:

Non rex fuit, sed regius præfectus.

per Deum iurando cōfirmabant, se malī in eo nihil percepisse. Tandē regis mulier inquit: Ad ueritatis euidētiā, me precatā eius coitū, eumq; recusasse confiteor. Huiusq; secreti ipse uerax est testis, & Deus, mendaces abhorrens. Nec ego quidem nego, animam hominis malorum studiosam esse: Sed Deus pius ueniatq; dator, mihi misericordiam largitus est. Tunc rex eū adduci iussit, ut suus seruīens efficeretur. Illum igitur adductum alloquens, eum coram omnibus prælatum & sublimatum, fidelem sibi seruientem effecit. Quem Ioseph sic affatus est: Pone me custodem atque scientem super omnia granaria, atque deposita regni tui: Et ego singula more boni custodis

dis tractabo. Ita Ioseph terram, quo uelle suum impleteret, præbuimus, qui cui libet electo misericordiam utriusque sæculi largimur, nulli bonum opus auferentes. Omnes quidem credentes, atque timentes alius sæculi, misericordiam præferunt. Deinceps suos ad se fratres uenientes, non cognoscentes eum, Ioseph optime nouit. Qui ipsis discedentibus cum illo, propter quod

Gen. 42. etc.

uenerant, iniunxit, ut fratrem suum ex paterno sanguine secum redeuntes adducerent. Sin autem, ulterius non accederent, uelut nihil habituri, per suasionem dicens: Nonne uobis mensuram optimam, & pro leui precio tribui? Illis itaque pollicentibus, se patrem suum exoratuuros, ut id in actum du-

20 cant, clientibus suis Ioseph præcepit, in eorum sarcinis suam reponere pecuniam: ut ipsa reperta, facto reditu, domum libentius & festinantius redirent. Ipsi igitur ad patrem reuersi, sic eum allocuti sunt: Nobis interdicitur reditus atque mensura, nisi fratrem nostrum adduxerimus. Eum itaque nobiscum mitte, nostræ tutelæ fideique commissum. Vnde pater indignans, ait: An eum, sicut fratrem suum, uestre comittam custodiæ? Deus quidem

20 cturos. Pater quidem asserit, eum minime tradendum illis, nisi prius ex parte Dei † reductus firmitate sumpta, nisi quis eis uim uel iniuriam inferret.

† Reductus non
me in reditu.

Firmitatis itaque fœdere sumpto, Deo cunctorum custode, pater illos ammonens, inquit: O filij, per portas uarias minime, per unam ingressum facite. Ego quidem, cum Dei solius omnia sint iudicia, cuius tutelæ me commendo, cuius præsidio omnes boni subiacent: si quid ipsius nutu uobis accidat, depellere nequibo. Ipsi pro paterna dispositione portas ingressi, nihil molestiæ senserunt. Animo uero Iacob inerat sollicitudo pro dogmate nostro, cuius ipse testis est, quanquam pluribus inscijs. Ioseph deinceps fratri suo sibi præsentato, se suum fratrem esse reuelabit, prohibens ne cuiquam

30 hoc reuelaret, & ne de factis fraternis multum curaret. Emptione facta, illis discedentibus, in sui germani sarcina uas regium reposuit, edicto quoque facto, missisque perscrutatoribus, illis sumptis inquit: Vos uiri latrones.

¶ Responderunt, Quid queritis? Dixit Ioseph, Vas regium: quod quisquis attulerit mihi, sui cameli sarcinam accipiat, & insuper illi benefaciam. Illi uero responderunt, ad discipulos præsentium testimonium, se nec causa terram prædandi aduenisse, nec latrones existere. Istisque querentibus, Quid meretur, in cuius sarcina repositum fuerit, si mendaces essent, ceterisque permittentibus quamuis aliquid exigeret. Tunc omnibus sarcinis perscrutatis, deinde in germani sui sarcina repertum est. Ita Ioseph artem sumendi fratrem

40 suum patefecit, exaltans singulos pro uelle meo, & sapientem sapienti præferens. Adstantes quidem, illos increpando dixerunt: non mirandum, si furtum fecerint, qui prius similiter fratrem suum subdixerunt. Ioseph hoc quidem uerbum intrinsecus amplectente, nec inde quicquam proferente, responderunt: Vos deteriores estis, uestrumque sermonem Deus agnoscit. Et ad Ioseph conuersi, sic fati sunt: Domine, cum tu uir bonus & iustus uidearis, loco sui quempiam nostrum accipe. Adhuc enim illi pater senex superstes est. Quibus ille respondit: Nolit Deus, nos quenquam nisi latronem sumere. Sic enim iniuriâ faceremus. Fratribus itaque liberatis, & de retenti nullo reditu-

certis, maior eorum conquerens dixit: Nonne scitis, nos patri ex parte Dei confirmasse, sui reductum filij: qui de Ioseph opus cōsimile perpetrauimus? Terram nullatenus ingrediar, usq; quo ueniam à patre, reditusq; præceptū habere merear: Aut Deus suum inde iudicium faciat. ¶ Ad patrem reuertite, dicentes: pater, tuus filius furtum perpetravit, prout nobis uisum est, secretum & occultum, inde nescientibus. Nos quidem nil nisi uerum dicere, tum uilla apud quam fuimus, tum cohors nobiscum rediens interrogata, testis aderit. Pater igitur hoc audito, dixit: Cordibus uestris secreta reprimitis. Ego quidem pulchre patiar, usq; Deus sapientissimus illos ambos forsan reducet. Et de Ioseph conquerendo, & illum assidue nominando, lachrymarum emanatione iugi oculi albugine uelati, ipseq; miser factus est, quē sui filij interrogabant: An Ioseph usq; ad amentiam mortem uē tuam nominare non desines? Quibus ipse: Soli Deo meam querimoniam facio, à quo uobis ignorata percipio. Sed uos obsecro filij, ut rumores de Ioseph fratre suo nullatenus desperantes (increduli namq; soli desperati sunt) perscrutum profisciscamini. Tertio itaq; profectis, & ad Ioseph peruenientibus, dicendo: O uir sublimis, nobis malum & gente nostra perpeffis, pecunia minutis mensuram adauge, dando beneficium. Benefici namq; Deo grati sunt. Ipse respondit: Vtrum facti uestri de Ioseph memores estis, an obliti? Responderunt: Tūne es ille Ioseph? Inquit: Sum, & hic est frater meus. Jamq; 20 Deus suam in uobis operatus est misericordiam: qui nunquam suum meritum aufert timentī, & beneficienti, ac perseveranti. ¶ Demum sui fratres confessi sunt, eum super illos sublimatum, & se quā longius aberrasse. Ipse uero consolans eos, dixit: Nolite contristari, nec dolore tabescere. Hodie namq; Deus, uenīæ largitor optimus, uobis ueniam præbebit. Hanc meam camiliam patri nostro ferentes, in eius faciem, ut lumen percipiat, proijcite, & cum omni familia uestra huc redite. Jam cohorte proficiscente, pater suus inquit: Odorem Ioseph filij mei ego sentio: quāquam uos minime mihi creditis. Cui adstantes, dixerunt: Adhuc senectutis errore deliras. Sed gaudij nuncio ueniente, ipseq; uisum per camiliā in faciem proiectā recuperante, 30 dixit ipse: Nōne me de Deo scire uobis nescita firmaui? Responderūt: O pater, dimitte nobis peccata, quoniā errauimus. Quibus ipse pollicetur: Desi uenīæ misericordiēq; datorē ego precabor, ut uobis uenīā largiatur. Eis deinceps omnibus ad Ioseph proficiscentibus, parētibus suis ab eo honorifice susceptis, inquit: Mezarā introite, totius, Deo propitiante, timoris expertes futuri. Eisq; super sedem suā exaltatis, omnes corā eo humiles se reddebāt. Hoc facto patrem suū affatus est: O pater, præteriti somnij hec est expositio, à Deo iam uerificata, qui mihi benefaciens, ē carcere liberauit, & uos ad me duxit, post diabolicā cōmixtionem inter me fratresq; meos. Ille nāq; sapiēs, omnia perspicaciter & facile penetrat. ¶ O Deus cœli terræq; cōditor, qui 40 mihi potestatem dedisti, & uerborū expositionem docuisti, hic, sæculoq; futuro tibi me cōmendo, tuq; perfice me fide perseverantem mori, & deinceps bonis associa. Istud tibi uerbum secretū cōmitto, qui nequaquā intereras illis res suas cōgregantibus, qui te decipere nitebātur. Licet enim omnia perpetrare, tota gēs tibi nequaquam crederet. Tu uero precium nullum eos postula, nisi tantum, quod memores existant, perpendentes uniuersa cœli terræq; transitoria esse. Eorum tamen pars plurima minime credit, sed à fide se nequiter diuertit, præter constantes & firmos, non timens, quid malī illis à Deo

Ex recitata
historia Iose-
phi, fidem sibi
cōciliare sto-
lidè nititur.

à Deo futurum, nec aduentum illius horę improuiſe, Deum quidem ſolum adorare, ſuiſq; præceptis † adhærere, ut ego meiſq; ſequaces facimus. Non em̄ ſum incredulus. Recta uia recte cenſetur. Ante te quidem prophetas miſimus, ut hominibus de uilla prædicarent, & quis ſuorum antecellorum finis eſſet, edocerent, & patefacerent, aliam curiam timentibus Deum meliorem exiſtere. Sed nos ueſtrā inſcitiam nequaquā reliquiſtis. Vnde illis tandem deſperantibus, & omnes eſſe contradicētes opinantibus, nos uindictā noſtram ſumpſimus ab illis malis, nuncq; malum oblaturi, noſtris amicis liberatis atq; ſaluatis. ¶ Hæc quidē prædicta timentibus Deū maxime mirāda ſunt. Hic em̄ ſermo nō eſt ficticius, ſed cōfirmans atq; corroborans quod ueſtris ineſt manibus, omnia diſcernens, & uia rectā credentibus patefaciēs.

A Z O A R A XXIII.

HVius uoluminis præcepta, & cætera tibi cœlitus miſſa, licet pars plu-
rima maneat incredula, ueraciſſima ſunt. Deus cœlum, columnis uiſibilibus minime fulcitum, extulit. Et deinceps ipſe thronum aſcendens, ſolem & lunam ad terminum ſtatutum promoueri iuſſit: rerumq; prouiſor, diſcretionem uobis immiſit, qua ueſtrum reditum futurum ad Deum perpendatis. Ipſe quoq; terram extendens, in ea montes & aquas & omnium arborum duo parilia, hortos item & uineas, ac meſſes & palmas, tum ſingulo-
rum foetum, tum uarios parturientes, pomosq; diſſimiles diſpoſuit, noctēq; diem ſuccedere præcepit, quæ cuncta ſapientibus atq; diſcretis manifeſta ſunt miracula. Omnis autem admirans illa, maxime uerba ſic dicentium admiretur. Nos terra facti, quomodo ruriſum efficiemur homines? Hoc dicentes, in Deum minime credunt. Vnde plus ad malum quā ad bonum pro-
ni, colla catherati grauiter in igne perſeuerabunt. Deus tamen, cuius finis grauis eſt, mala quibus uult ignoſcit. Sed iam bono cœlitus miſſo, dicent increduli: Si Dei præcepta illis mitterentur, tuum quidem eſt ſolum applicare mandatum. Deus quidem ſapiens & immenſus, foetum omnis foeminae, uel quid addat ſeu minuat, agnoſcens, cum apud eum ſit omnium rerū
meſura, cunctorumq; ſecretorum noticiā, ſcit quid cuiq; gentium facturū ſit. ¶ Vnum eſt apud Deum & æquale, ſiue cor de ſeu uoce quis loquatur, & ſeu die an nocte faciat. Ipſe namq; cuſtodes omnium factorum ante manus & retrorſum apponit, nemini malum faciens, priuſq; ipſe ſue detrimentum animæ faciat. Quo cuiq; nocere uolente, nemo tueri uel prodeſſe poterit, ad quē omnium erit reditus. Ille coruſcationes & fulgura, & nubes im-
meſas, unde timore atq; ſpe trepidatis, producit, ſuaq; gratiā tūc pro metu tonitruiſ & angelis poſtulātibus fulgura, quibuſcūq; uult, immittit. Iſti tamen increduli in Deum ratiocinant, cuius artes arduæ ſunt, & quē ſolū adorare æquū eſt & iuſtū. Aliud em̄ quā ipſum adorantes, erronei ſunt, nullū
reſponſum recepturi. Deum quidem uniuerſa cœleſtia atq; terreſtria, tum ſponte tum ui ueraciter adorant. Vmbra etiam tota die loca permutans, ad Deum ſe ſemper humiliat. Quis eſt cœli terreſq; dominator? Deus ipſe. Cur igitur illius loco ſumitis, quod nec nocere nec prodeſſe poteſt animabus? Sunt ne ſibi ſimiles & æquales, ui dens uiſuq; priuatus, aut lux & tenebræ? Cur ſuas formas poſuerunt participes Deo? qui ſolus omnipotens omnia facit, aquas e cœlo dimiſit. Vnde torrentibus atque riuiſ ſecundum aquæ meſuram diſcurrentibus, quod eſt incommodum ſeu leue, tranſit, & remanet. Cui focū apponitis, ut illic annulos & torques, hiſq; ſimilia fabricetis? Sicut

† uel comparere.

Inepte philoſophatur, uel poſitiuſ poetatur, de rerum creatione.

Reſurrexio mortuorum.

Omniſciens Deus.

Contra idololatras efficaciſſe pugnāt, ex potentia et operibus Dei ratiocinando.

Sicut ipse Deus hæc falsa ueris uidet, spumam, transitoriam scito rebus com-
modis in terra mansuris : Ita quoque omnes eum adorantes, & incredulos
ipse coniungit. Sed licet increduli duplum totius terrenæ substantiæ pro se
redimendo tribuerent, non colliguntur, sed malum grauissimum perpeffu-
ri, igni malæq; uia: semper insidebunt. ¶ Quis scit illa diuina præcepta ti-
bi tradita uera esse? Aut quis eorum est conscius? Immemores enim sunt
omnes, præter discretos. Illi namque diuinis præceptis prorsus parent,
Deiq; mandatum illis iniunctum efficiunt, Deum diemq; computi timentes:
& pro Dei dilectione sustinentes, orationibus insistant, uestraq; bona si-
bi commissa clam atque palam ad suorum deletionem peccaminum distri- 10
*Finis bonorū
paradisus.* buunt. Vnde bonum in alio sæculo finem, uidelicet paradisum, adipiscen-
tur. Illuc enim patebit aditus omnibus, qui parentibus suis, atque mulieri-
bus, & filiis benefecerint. Quos & omnes angeli per omnem portam ingre-
dientes salutabunt, & dicent: Quia patienter sustinuistis, domum optimam
fortiti estis. Rumpentes uero fœdus cum Deo firmatum, & delentes, quod
ipse delere noluit, terramq; uastantes, hic à Deo repulsam, & in alio sæculo
malum pessimum suscipient. Increduli quidem hac uita, quæ nihil est ad
aliam collata, gaudentes, cum pluribus abundant, Deo pro uelle suo huic
multam, illi paucam substantiam tribuente, dicunt: Si tu faceres Dei uirtu-
tes, illis accidere. Deus quidem hunc aberrare, illum recta uia progredi pro 20
*Sine miracu-
lis Alcorano
haud creden-
tes, nec mira-
culis crederet* uelle suo perficit: per quem credentes, & constantes sua corda corroborant.
¶ In deum credentes, & benegerentes, recto tramite procedunt. Ad gentē
priorum sequacem, ut eam præceptis diuinis instruas, licet plurimi mane-
bunt increduli. quod etiam contingeret, quanquam hic Alchoran montes
applanaret, aut terras scinderet, mortuos uel loqui faceret: quæ cuncta Dei
sunt, cui si placeret, totum humanum genus una gens fieret, atq; bonæ te mi-
simus. eiq; dicito: Solus Deus est dominus noster, cui me commendo, & ad
quem omnium fiet reditus, ad terminum quidem à Deo præscriptum, qui
ueraciter accidet. Increduli, obstinaciter suum errorem sequentur. Deriso-
ribus tuorum prædecessorum poenam parumper distulimus: quos deinceps 30
sumptos, ad malum finem deduximus, die qua facta sua cunctis animabus
numerabuntur. Illi malefici & erronei, qui Deo participes secundum placere
suum posuerunt, in hac uita malum, & in alia peius, uindictis & adiutoris
expertes sortientur. Sed quis ad rectam uiam diriget, quem Deus aberrare
facit? Paradisi quidem, quæ Deus se timentibus tribuit, status aquarū fluxu
*Paradisus uo-
luptatibus cor-
poris affluēs,
qualem ex
Corinthios fin-
xit, etc.* pulcherrimus est, & cibus indeficiēs, ac umbra dulcissima. Et hæc est credē-
tium meta, sicut incredulorū ignis. Cum illi quibus librū dedimus, nostris
præceptis tibi commissis gaudeāt, licet eorū quidam parti cōtradican-
t, eis di-
cito, mihi nil iniunctū est, nisi Deū solū adorare, nec illi participē extimare,
cui memet cōmendo, & ad ipsum redibo. Ita discretionem rerūq; indicij Ara- 40
*Librorum ma-
ter apud deū.
Bonorum qui-
dem librorum
fons est san-
ctus spiritus.
Eccl. ultimo.* bice tibi scriptis, si post hanc sciētiam prædictos sequareis, corā Deo nec uin-
dicem nec tutorem habebis. Ante te quoque prophetas, quibus mulieres
prolemq; cōcessimus, singulos cū libris diuinorum præceptorū ad terminū
reductis, unde Deus, apud quem est librorū mater, hoc pro uelle suo delet,
hoc firmat, misimus. ¶ Horū quæ te docuimus, portionem aliquā gentem
docebis, aut forsan te morti succumbere faciemus. Tuum quidem nihil est,
nisi tantū illis mea præcepta nunciare, nec eis suus subtrahere numerus. Non
ne uidet, qualiter terrarū capita minuimus? Deus iudicat, citoq; dinumerat,
eiusq;

et usque iudicium nemo diuertit. Sed antecessorum quidam astuti, deceptio-
nibus innitebantur. Dei tamen sunt omnes artes, scientis quid animarum
quæque sibi lucratur: quod euidenter patefiet, incredulis dicentibus, te non
esse Dei nuncium, cum qualitatem finis alius sæculi perspicient. Tu quidē
inter te & illos constitue Deum testem, libri cognitorem atque doctorem

*Iudicium Dei
inevitabile.*

A Z O A R A XXIII.

Hunc librum super te posuimus, ut per ipsum homines ab umbris ad
lucem, ad uiam uidelicet Dei, qui est incomprehensibilis & sapiens,
10 qui cunctis cœli terræque creaturis imperat, diligenter extrahas: Incredulis
uero, uidelicet huius sæculi uitam alij præferentibus, & a uia Dei recta se
distorquentibus, suum errorem redarguendo, malum grauissimum sibi fu-
turum patefacias. Nullum prophetarum hucusque, nisi cum suæ gentis lin-
gua, ut singulorum optimus interpret haberetur, misimus. Et Deus omni-
um sapientissimus, hos in uiam prauam abducit, illos in uiam rectam diri-
git. Sic Moyses missus suæ genti, ut eam à tenebris ad lucem reduceret,
& dierum Dei eos memores efficeret. In quibus sunt admiranda sustinen-
tibus, gratesque reddentibus, ei persuasit, unum Deum adorare, ipsiusque be-
neficium exorare, qui eam de gente Pharaonis & ipso liberauit, quæ pro-
20 lem suam peremit, & suis mulieribus potita est: quod est coram Deo dete-
stabile, qui & dixit, uestra se bona multiplicaturum, post gratiarum reddi-
tionem. Sed si uos, omnisque terrenus, increduli maneatis, de uobis Deus
nullatenus curabit, quoniam ipse cunctorum est abundantissimus, & gra-
tia plenus. ¶ Nonne recordamini prædecessorum uestrorum, uidelicet
gentium Noë & Haath & Themuth, suorumque posteriorum, mandati-
que diuini illis missi, quo Deus solus agnoscit? In hora quidem nunciorum cum
miraculis aduenientium, increduli manus iniiciebant dicentes: Vestris præ-
ceptis, quoniam mendacia nobis sunt, nunquam credemus. Responderunt
nuncij: In Deo non est quid ambiguum, seu falsum, cœli terræque conditore,
30 qui omnes aduocat, ut ueniam faciat, terminumque scitum in antea uobis
constituat, & ad tempus nominatum uos dilatat. Ipsi uero respondentes di-
xerunt: Cum uos uelut nos homines sitis, cur nos à nostrorum patrum in-
stitutis repellere nitimini? An cum rebus mirandis, ut in eas credamus, ue-
nitis? Quibus nuncij dixerunt: Nos quidem nil aliud quam homines, si-
cut uos, existimus, facitque Deus in sua gente misericordiam: nec nos uestra
possumus adimplere desideria, nisi Deo uolente, iam rectam uiam edocen-
te. Cui nos sustinentes malum nobis per uos illatum, nos commendamus,
sicut & omnes sapientes atque boni. Responderunt increduli: Aut ad le-
gem nostram conuertimini, aut è terris nostris eiciemini. Horum deinceps
40 confusionem Deus intulit ipsis incredulis, ut sic credentes, & me diemque fu-
turum timentes, terram illorum incredulorum loco colant: quibus terras
adperui, incredulos ad nihilum redigendo. Quibus deinceps in gehenna a-
qua uenenosa potum tribuetur, quæ cum attrahitur, ferè suffocat: mori ta-
men minime poterunt, sed illos malum grauissimum passuros cruciatus am-
bietet circumquaque. ¶ Incredulorum facta cineri per uetum impetuolum di-
perso similia sunt: cum utrobique impossibilis sit coadunatio, & prolixus er-
ror. Nonne cœli terræque conditore satis est leue, uos quacunque uoluerit ho-
ra, confundere, aliamque gentem facere ad quem omnium erit conuentus, Tunc
etiam

*Alcoran ad sa-
lutem homi-
num exhibi-
tus. Sanè dili-
gentibus De-
um, ut omnia,
utilitatem as-
feret. Non ta-
men id Satan
uult, sed pera-
dere.*

*Prop' etæ om-
nes lingua
uulgi locuti
sunt. idq; Pau-
lus requirit
in Ecclesia.
Adulterium
detestabile,
quod Machu-
met non ab-
horruit.
Noë natio.
Haath.
Themuth.*

*Argumentis
emulorum
paternarum
traditionum.*

*Inferi,
Impij ut pul-
uis, quem di-
scit uentus,
Psal. 1.*

Vltimo iudicio seducti ac cufabunt fe ductores, fed fruſtra. etiam pauperes ſuis dominis atq; prælatis inquit: Vos ſi alicuius eſtis pœ-
tentia, ueſtri ſemper ſequaces à malo protegit. Sed ipſi dicent: Si Deus nos
in rectam uiam direxiſſet, uos nobiſcum duxiſſemus. Nunc autem unum
nobis incumbit, ſiue patienter ſuſtineamus, ſiue gemamus & lachrymemur,
cum in manu noſtra nihil ſit ulterius. Tunc tandem diabolus ipſe confitebi-
tur, uerum dicens: Deus quidem uobis ueritatem, ego falſitatem perſuaſi.

*Diabolus me-
daciſſimorum pa-
rens.*

*Probatum eſt
in Machumet
iſtis. &c.*

*Boni ſimiles
ſunt arbori
pulchræ, ut
pſal. 1. & 91.
Et in Euange-
lio, arbor bo-
na & mala
proponitur.*

*Operandum
bene dum tẽ-
pus datur.
Obiurgat be-
neficiorũ Dei
inmemores.*

*Abraham ora-
uit Deum, ut
ſuos ab idolo-
latria præſer-
uaret.*

*Amonitidi at
tribuit Me-
cham, geogra-
phia imperi-
tus.*

*In inferno re-
pendetur ma-
lis, ubi nulla
redemptio.*

Et licet nil conſtans uel euidens induxiſſem, uos uocati ſtatim me ſecuti e-
ſtis: Vnde me nullatenus, ſed animas ueſtras reas cenſete. Hic enim nullus
noſtri præſidium aliq; tribuet, cum nos omnes increduli ſimus, pœnas gra-
uiſſimas paſſuri: Credentes autem Dei præcepto paradifum poſſeſſuri, ſibi
inuicem ſalutem afferent. Vir quidem bonus gerit ſimilitudinem arboris
bonæ, radicem firmam habentis, & in altum ſe porrigentis, quæ Dei præce-
pto fructum ſuum ſemper tribuit. Vir malus arbori malæ ſimilatur, quæ
nec radicis firmitatem, nec retinaculum aliquod obtinet. Iſtæ ſimilitudines
homines ad boni memoriam perducant. Deus omnia prout uult faciens,
credentes in hac uitaq; futura, bonis uerbis confirmat: Incredulos deuiare
facit, qui bonum ſibi diuinitus datum ob incredulitatem ſpreuerunt, ſe ſu-
osq; factores in domum ignis detrulerunt. ¶ Videlicet in gehennam, ubi
poſitores participum Deo, ſimul & omnes deuſ in loco malo permanebunt.
Hic igitur ipſi omne ſuum uelle perficiant, igni poſtea tradendũ. Credentes
autem, orationes & eleemoſynas ſibi de bonis datis clam atque palam effici-
ant, antequam dies ſuperueniat, omnis emptionis & mutuatiõis expens.
Deus cœlum & terram creauit, & imbres ad ortum arborum uictum præ-
bentium de cœlo demifit, mare curſui nauium ueſtrarum adaptauit, aquas
& ſolem & lunam motus indeficientis, & diem ac noctem diſpoſuit, omniaq;
ueſtra uota tribuit. Cuius omnia bona uobis data numerare cuiquam non
eſt poſſibile. Vos tamen ueſtram incredulitatem ac maliciam non deferitis.
Abraham exorans Deum, ut terram ſuam ſecuram efficeret, & ſe ſuosq; fi-
lios, ne idolis, quæ multos aberrare fecerant, crederent, corroboraret, in-
quit: Quiſquis me ſecutus fuerit, meus erit. Ceteris autem tu Deus ueniam
& miſericordiam tribue, tuq; ſic corda hominum uelis ædificare, dans illis
hermodactylorum copiam, ut templum Haran ædificatum in terra Aman;
gente filijsq; meis culta, unde meſſis non oritur, oratum & peregrinatum
accedant, tibiq; grates perſoluant, qui ſcis æque corde meo retentum & ore
prolatum; quoniam tẽ nullum occultum cœli terræq; latere poteſt. ¶ Tibi
grates deuotè reddo, qui mihi munus maximum, uidelicet Iſmahel & Iſaac
tribuiſti: qui reſpondens orantibus, Tu me meamq; gentem tibi placitas
orationes fundere perſice, & illis tu benigne reſponde, & mihi parentibusq;
meis, ſimul & omnibus bonis diodinationis tu piſſime ueniam largi-
re. Nemo cogitet Deum ignorare incredulorum opera, licet eorum iudici-
um uſq; diem iudicij dilatat: quo capitibus ereptis, nuſquam oculos uerge-
re potentes, cordeq; mortui coram uenient dicentes: Deus pone nobis ter-
minum propinquum, & tuorum dicta prophetarum ſequemur. Reſpon-
debit Deus: Ita quidem uos prius eſſe facturos polliciti, minime perpetra-
ſtis: Licet cohabitantes inter homines ſuis animabus nociuos, noſtram
uindictam de illis ſumptam ſæpius uidiſtis, poſt artibus atque dolis ſtu-
dentes. Nonne Deus omnium machinarum & artium eſt cognitor? Sed
quanquam artes ueſtræ montes extuliſſent, non minus tamen deberetis
agnoscere

agnoscere Deum preciosissimum, & omnium uindicem esse firmum & immutabilem in omnibus, quæ per prophetas suos mandauerat. ¶ Quoniam terra mutabitur in aliam, & cœlum similiter, fietq; coram Deo solo cunctipotentē conuentus omnium: ueniet gens incredula, manus & collum cathenata, camisijs ex Alchitrâ induta, faciem igne cōbusta, dabitq; Deus promptus dinumerator illis, sicut & cunctis animabus, secundum suum meritū. Ad bonorum memoriam confirmandam, & incredulos ad fidem excitandos, mea præcepta propala, docens unum solum Deum adorandum esse.

Cœlum et terra mutabuntur.

A Z O A R A XXV.

- 10 **H**ic est liber & Alchoran euident, hora quidem ueniet, qua uellent omnes increduli credentes existere. Quod adhuc ueracissime scient, licet nunc nec comestiones nec actus infra uelle suum reprimant. Nos quidem adhuc nullam uillam pessundedimus, nisi prius ei libro scito tradito. Gens item nulla suum antecedit terminum, uel succedet. Dicentibus, te dæmoniācum esse cum hoc libro uenientem, & se tibi minime credere uelle, nisi cum angelis mentiri nolentibus aduenisses, nos firmamus, hunc librum a nobis esse positum, cuius nos custodes perseverabimus. Omnes quoq; cæteri prophetæ præmissi, ridiculum & contumelias passi sunt. Quamquam enim nostros in suis antecessoribus effectus uiderint, non minus suorum
- 20 cordium prauitas eos nostris resistere præceptis & errare perficit. Et sic cœli ianuam ut sursum ascenderent, eis patefaceremus, dicerent, Oculorum nostrorum ebrietas nos nil uidere permittit: sumus etenim incantati. Ego quidem in cœlo signa disponens, ad ipsius ornatum & pulchritudinem uidentibus apparantem, ipsum ab omnibus malis diaboli custodio, præter auscultatum uenientem, quem sidera fugientem lampas assequitur. Terrā itē extendens, illiq; mōtes altos apponens, & omnes res ponderosas in ea nascificiens, uobis illic uictū rē uē gestabilem, cui uos nihil redditis, constituit. ¶ Non est ibi quicquam a nobis absconditum, qui certū modū atq; mēsurā ubiq; seruamus, uentis imperantes, & imbres ad rerū liegetationē, quos minime pro libro retinere queūt, ē cœlo dimittentes, uitā damus, & mortē inducimus, omniū heredes. Nos quoq; natos & nascituros agnoscimus, omnes
- 30 coadunaturi, cum simus potētes atq; peritī. Nos item hominē de terra & luto, diabolo prius ex igne pestifero creato, plasmauimus. Cūq; me plasmatum hominē de luto, & eidē animæ meæ portionem insufflaturū angelis intimaui, illis iniungēs, ut se corā eo prōjcerēt, humiliantes omnes paruerūt. ¶ Præter Belzebub, se subijcere nolentem. Qui cur hoc faceret interrogatus a Deo, dixit: Qualiter hominī de luto cœnoq; nigro plasmato me subijciam? Respondit Deus: Quoniam malus es & nequā, descende a me usq; ad aliū diē reiiciēde. Ipsi quidē terminum ad diē publicæ resurrectionis posulanti, Deus inquit: Ad diē horæ scitæ terminum posui. Ipse quidem nequicia plenus respōdens ait: Ob hoc in me perpetratum a te, faciā eis suisq; mundana pulchra uideri, eos omnia mala docturus, præter gentē, quæ bono puroq; corde te super omnia diligit. ¶ Inquit Deus: Meæ gentisq; meæ uie rectæ sunt: unde tu minime potens es credentium in me, nisi tantum eorum qui malos uestri secuti fuerint: quorum omnium uobiscum fiet cōgregatio in inferno septē portis discreto, quarum quæq; portionem notā recipiet. Timentes Deum, paradysum cum salute timoris expertes ingrediantur: quorū
- 40 cordibus omnē tollemus maliciā, fietq; fratres ex selectis deliciosissimis, multo

Fatum Bara desanis et Valentinus etc.

Diabolus ex igne pestifero creatus.

Homini pars animæ Dei inspirata: confutatur ab Aug. ut hereticū.

Infernus distinctus septē portis. Paradysus, textilis.

h tuo

*Angeli Abra-
he hospites.*

*Loth seruatus
per angelos,
perente So-
doma.*

*Idololatre
perditi.*

*Non moechus
fuit Machumet*

*Plures Deos
constituentes,
sui dogmatis
piget.*

*Angeli anima
ti.
Beneficia Dei
in homines.*

tuo sese respicientes, nunquam illinc efficiendi, nec aliquo labore maloue le-
dendi. Dic meæ genti, quoniam ego sum misericors, ueniam largitor, & in
manu mea malum grauissimum retinens. ¶ Eidem quoque manifesta, quod
hospitibus Abraham ad eum ingressis, eumque salutantibus contigit. quos
Abraham uidens inquit: Ego uos non mediocriter timeo. Inquiunt illi: Ti-
mere desiste. lætos namque rumores de puero sapiente à te generando feri-
mus. Quibus ipse: Hoc mihi quomodo gaudium accidet, cum sim senex? In-
quiunt: Gaudium est uerum, sed tu minime despera. Inquit ipse: Nullate-
nus desperabo, cum hoc nemo nisi malus agat. An alia de causa aduenistis
nuncij? Responderunt: Ad malorum hominum Loth perditionem, & illius
suamque gentis, præter mulierem suam antiquissimam, liberationem atque salus-
tem accessimus. ¶ Illis igitur nuncijs ad gentem Loth uenientibus, dixit
ipsa, Se nequaquam eos agnoscere. Quibus ipsi responderunt: Nos ueni-
mus, uobis ignorata patefactum, nil falsitatis admixturi. Secretoque Loth sic
conueniunt: In parte noctis tu cum gente tua fugiens, illam subsequere, non
alias uisum dirigens: & uade quò tibi ductum præbebimus. Hæc enim gens
à primo ad postremum delebitur. Illis deinceps ciuitatis illuc cum gaudio
properantibus, Loth inquit: His meis hospitibus obsecro, nullatenus ma-
lum seu dedecus inferatis, sed Deum time. ¶ Illi quidem interdicebant
ei, ne causam illam tractaret ulterius. Quibus Loth: Per Deum, uos sectam
pessimam amplectimini. An uos uexat ebrietas? En filia mea, quibus pro-
uelle uestro potiamini. Illos autem obstinaces uox excelsa turbauit, summa
deorsum & ima sursum uergens, eosque funditus pluuia lapidea subruit.
Quod discretis admirationis satis imprimit. Hanc itaque rectam uiam, non
illud malorum prodigium, credens sequatur. De hominibus arbores inuo-
cantibus, & sic temerarie deuantibus, nostram uindictam sumpsimus: sicut
& homines. Alhigero, nostris prophetis contradicentes, prorsus deleui-
mus. ¶ Ipsi namque nostris uirtutibus sibi missis minime credentes, in rupi-
bus secando domos sibi subterraneas, ad sui protectionem atque salutem ædi-
ficabant: quibus nostra uoce diluculo sumptis, omne suum opus minime pro-
fuit. Nos cælum & terram, & illis uniuersa contenta cum ueritate creauimus.
Horaque ueniet uestræ formosæ ueniæ. septem uerbis & Alchoran im-
menso tibi nostra gratia dato, nullatenus oculos ad maritatas erigas, nec eas
in corde tuo concupiscas, sisque subiecti cordis & humilis, teque nuncium præ-
cepta mea disceptatoribus de Alchoran dubitantibus, facturum, clarifica.
¶ Illos quidem discerptores, per memetipsum iuro, pro factis suis atque ser-
monibus ante me uenire faciam. Tu quidem interim illis mea præcepta no-
tifica, ab incredulis te retrahens, & ab irrisoribus tuis ego te liberabo. Deo
Deum alium associantes, an uerum sit, ipsi scient. Iamque uidemus hoc quo-
dam modo suis mentibus dissonum & molestum existere. Tu quidem De-
um unum adora, eum inuocare, usquequo mors superueniet, non desinens:
& te humiliando, & infringendo, orationes funde.

K Z O A R A XXVI.

Nolite nimium festinare. Ecce iam aduenit præceptum Dei, qui super
omne dictum uestrum sublimatus est, qui pro suo uelle super queli-
bet angelos animatos, ut dicant ei, non esse nisi Deum unum, demittit. Eum
itaque time, cœli terræque conditor, qui ob nostra de eo dictu se sublimauit.
De spermate hominem producit: quæ postea caudicem & eloquentem, atque
discretum

discretum fieri cōtingit. Idem quoq; munificus bestias tales fecit, ut uos sū-
 de calorem, & commodum, ac uictum, & ornatum, atq; decus, ad eundum
 spactatum, uestrasq; sarcinas ad quaslibet terras portatum, quod uobis esset
 tum difficile tum impossibile, quales sunt equi, & muli, & asini, sortiamini.
 Idem etiā uobis ignorata faciens, uiam rectā, licet eorum quidam pro
 eo nīl faciant, plures edocet. Ipso tamen uolente, omnes uniusmodi eiusdēq;
 sectę fierent. Per eum imbres desuper in terram ad uites & arbores educa-
 das descendunt. ¶ Vnde uos uictum sumitis. Habetis etiā per ipsum mes-
 ses, & oliuas, ac palmas, & arborum genus omne. Idem diem & noctem cre-
 ans, & solem, & lunam, ac stellas, omnesq; suo praecepto sua negotia perpē-
 trant, resq; multiformes atq; dissimiles in terra perficiens : mare uestro ui-
 ctui & uestitui, tum carnes recentes, cum cætera commoda extrahendo, na-
 uiūq; cursui, ut per ipsum bona tum acquiratis, tum multiplicetis, Deo
 fauente, cui grates sunt reddendę, commodum & idoneum statuit. Et in ter-
 ra montes & aquas, ac uias ad itinera negotiaq; gerenda, & stellas ac signa
 ad rectarum uiarum noticiam in cœlo disposuit. Quæ cuncta uirtutes & e-
 uidentia miracula bonis atq; discretis apparent, quantum inter est Deo po-
 tenti creare hominem, & homini talis operis impotenti. Sed quis Dei mira-
 bilia dinumerare potest? Ipse quidem est uenię misericordięq; largitor, æ-
 20 quę sciens cordis arcana, uocēq; prolata. Illi quos Dei loco adoratis, facti
 sunt, nīl facere potentes. ¶ Vita quidem carent, & insensibiles sunt. Hora
 quidem suę resurrectionis singuli scient, unū solū esse Deum. Quisquis autē
 alij seculo nō crediderit, cor malū atq; presumptuosum gerit. Plures interro-
 gati, quę Dei pręcepta sint illis tradita, dicūt, illa mirabilia priorū, qui seculo
 futuro peccatorū cumulo prementur, tū propter pondus suorū peccato-
 rum, tum propter sarcinas incredulorū, quos sibi stultē credere fecerāt. Prę-
 decessorū uero suas artes facientiū, ædificiorū fundamenta Deus diruēs, su-
 per eos tecta subuertit. Et sic unde minus extimabant, malum eis incubuit.
 Quos die futuro interrogabimus, ubi sint, quos mihi participes statuerunt?
 30 Sapientiū quidē testimonio malū & dedecus illius diei inferent incredulis.
 Incredulis perseuerantibus usq; dum angeli suas animas eliciūt, tuncq; se il-
 lis cōmendando dicētib; se plus nescire, Deus eorū facta dinoscēs inquiet:
 Intrate portas gehennę, postea nunquā egressuri. Resistētes itaq; malā uia
 gradiūtur. Timentes Deū, quęsti quid diuinitus illis sit datū, inquit, Bo-
 num. Sciāt omnes hic sæculoq; futuro bonū promerentes, illi sæculi bonum
 melius & præciosius esse. ¶ Illis, quos angeli mortis hora bonos inueniunt
 dicēt: Saluete, & pro factis uestris paradysum, domū optimā, ubi sunt fontes
 & fluxus aquarū idonei, introite, omne uelle uestrū habituri. Tale quid e-
 nim bonorum meritū exigit. Non expectant increduli nisi aduentū angelo-
 40 rū, uel aliū a Deo dati. Similiter & sui prædecessores fecerūt, quibus Deus
 nequaquā, sed ipsi sibi mala fecere. Vnde propter ridiculū, ceteraq; peccata
 merito perierūt. Dicēt autē increduli: Si Deus uellet, nec nos nec nostri parē-
 tes aliud quā ipsum adorassēmus, nec quicq; nisi præceptū suū faceremus.
 Sui uero prædecessores similiter fecerunt. Sed nuncio nīl aliud pertinet, nisi
 tantū præceptū applicare. Cuiq; gentium missis nuncijs, ut Deū adorare &
 idolis minime credere prædicādo persuaderēt, quandā illius partem ad uia
 rectā, quandā ad malā Deus deduxit. Terras perscrutētur, ut uideāt, quis
 erat finis cōtradicientium. Non preceris ut Deus malos uiam rectā edoceat,
 Nil enim

Ex enumeratis
 operibus
 Dei demon-
 strat quantū
 ab eo distent
 q̄ titulo Deo-
 rum coluntur.

Patrum emu-
 latores ina-
 cepti.

Bona futuri
 seculi longe
 præponderāt
 presentibus.

Paradisus.

Munus legati,
 exponere mā-
 data.
 Exempla pe-
 ccantium ob-

falsam religio Nil enim proficiet, nisi cui Deus uoluerit. Iurē iurando suo firmantibus, *nem moueat.* mortuos nunquam resurrecturos, respondet Deus: Imò & terminus ille ueracissimus est, quanquam plurimis nescijs. Ego uobis contrarietates explano: Post uero cognoscent increduli, se mentitos fuisse. Quando quid fieri uoluimus, dicimus Fiat, & factum est. ¶ Post malum laboremq; perpeffum factis expugnatoribus Dei nomine indurantibus, & se ipsi commendantibus, hic bonum sæculoq; futuro matus si sciuerint, tribuam. Ante te non alios misimus nuncios quàm homines, qui discretos perscrutarentur, an librorum mirabilium atq; psalterij noticia affectaretur. Tibi quoq; librum istum tradidi, ut eius præcepta dicas & explanes hominibus, ut intelligant, 10 & cogitent, quid prioribus contradicentibus contingit. Culpabiles & peccatores nequaquam opinati sunt, quod uel tellus eos absorberet, aut inopinabile malum illis incumberet: uel in negotijs suis, seu timore, nil facere potentes caperentur: Deus tamen piissimus & omnipotens, uoluntatem suam in actum deduxit. Nonne percipiūt, qualiter omnes Dei creaturæ dextror-
Umbra, ad- sum & sinistrorsum, omnemq; partem uersus umbram proijciendo, sese Deo
ratio quædã humiliant, ipsumq; precantur. Omnes rursus cœlestes angeli, bestiaq; terre-
Dei. restres, Deum super eos exaltatum omni superbia deposita timent, omneq; præceptum illis ab eo perpetrant. ¶ Nullatenus uobis Deos diuersos statu- 20
Filios attri- te: quoniam non est nisi solus unus, & illum adorete. Eius enim sunt uni-
bui Deo, indi- uersa cœlestia atq; terrestria, & omnis bona lex atq; recta. Cur alium quàm
gne fert. eum inuocatis? Quid nisi ab ipso cōmodi uel uictus habetis? Malo uos percutiente illū adoretis, atq; precemini: quod ipso tollente, uestri quidā minime credētes, præcepta diuina sibi data illi participes ponunt. Et nostrorum bonorū sibi datorum portionē rei à se ignoratę tribuūt, Deoq; filios, quod ipse non uult, omnia pro uelle suo dicentes adscribunt. Nunc pro uelle suo agant quidlibet, atq; dicāt: Deus autē omnia uerba sua perscrutaturus, eos se cognoscere faciet. Cum eorū cuiuspiam filia nascitur, suā inde denigrat faciē, suspiriaq; trahit, & ab hominū conuentu recedit, usq; quo deliberet, utrū eā
Taxat imma- natā teneat, an uiuā sepeliat. Heu quā prauū est iudiciū, & quā iniqua 30
nitatem quo- similitudo eorum, qui minime credunt aduentui futuræ diei. Dei quidem
rundam, qui sublimis & sapiētis similitudo celsitudinis est. ¶ Si Deus ad hominum malefacta semper respiceret, nequaquam in terra quidpiā animal dimitteret.
liberos fecit. Sed ipse mitis atq; propitius ad horā scitā spaciū differt, quā, cum uenerit, oderunt.
Longanimitas Dei. nemo præire uel sequi poterit. De Deo plurima nō dicenda, illi bilingues
Blasphemie. atq; mēdaces proferentes, ostentant se bonū habituros, cum nil præter ignē ob stultiloquium suum sint accepturi. Per memetipsum iuro, me genti præcedenti uos, mandatum fecisse. Sed diabolus eam distorquens, sua sibi uisu pulchra fecit: Cui nunc se commendātes, malum grauissimum passuri sunt.
Alcoran da- Hunc librum non alia de causa tibi commisi, nisi ut hominibus suas contra- 40
tus, ut disidia rietates exponas, & uiam rectam, atque misericordiam credentibus patefacias. Deus de cœlo dimittit imbres, ut terram mortuam uiuificent: & de uentribus bestiarum lac purum ex egestionē & sanguine decolatum ad bibendum dulce, uictuique commodum educit: & in arboribus ac palmis & uitibus creat, quod inebriat, & optimē pascit. Hinc que uos assumitē uobis.
lat, & uiam Apes. Quæ cuncta non minima sunt miracula sapientibus & audientibus. Apibus item iussimus, ut in montibus & arboribus sibi suas mansiones ædificarent, & deinceps de pomis omnibus gustarent, nec quôquam pergere ad

ad suam querendum commodum Dei nomine differrent, ut sic ex uteris suis syropus multicolor saluber hominibus oriretur. Quod & ira contingit summe sapientibus admirandum. Ipse itidem Deus uos creauit, & perire faciet. Et uestri quidam ad peiorem uitam deurgentur, usquequo a scientibus facti sunt inscii. ¶ Deo huic maiorem uictus copiam, illi uero minorem

*Contra idola
latrias.*

tribuentem, exigit ne uis, ditiores a suo particeps, quam ipse de rebus singulis accipere. Cur Dei bona negatis? Deus de uobis metipsis uobis mulieres, & inde prolem, ac inde consanguineos, uicissimque res bonas tribuit. Cur

Consanguinitas.

- 10° itum coelestem seu terrestrem dantes, dare uel potentes adoratis? Ipsi nulla proponatis exempla, omnia scienti, uobisque nescientibus parabolam istam proponenti. Sunt ne sibi similes an aequales, quorum alter summa miseria calamitateque premittitur, alter nostrorum bonorum abundans, ea clam palamque distribuit, minime Deo gratus, quod eorum pars plurima manet inscia. Aut sunt sibi similes alicuius clientes, quorum alter mutus & nequam, & in suum dominum, praecipue nunquam efficax: & alter, qui quolibet missus, nunquam redit incommodus & inanis, nil praeter aequum & rectum postulans? Nolite alia proficisci quam recta uia Dei, cuius sunt caeli terraque secreta: qui uos ab aliis matrum uestrarum uobis nescijs eduxit, & aures ac

*Comparatio
ueri & falsi
cultoris Dei.
† Alias distribuit
Minime,
Deo grates.*

- 20° oculos cordaque simul uobis ad suarum gratiarum redditionem atque noticiam praebuit. Horae quidem aduentus non est, nisi qualis ictus oculi ad coelum penetrans, aut uelocior etiam. Nonne uidetis aues caelo propinquas, non aliunde quam Deo sustineri: quod credentibus admirandum est. Vobis aut domos usque ad mortem inhabitandas, & de bestiarum pellibus uestes, tum in negotijs gerendis, tum in domibus ferendis, earumque lana & pilos atque crines uobis omnia proficuum tradidit. ¶ Ita quoque Deus uestrae materiae iocundam umbram, uobisque loca motuosa frequentationi, uestesque tum causa caloris tum causa frigoris, tum gratia timoris expellendi praebens, uos adeo bonis omnibus repleuit, ut sanitatem atque salutem habeatis. Illis aut credere nolentibus, tuum est tan-

*Aduentus domini
ad iudicium
pernicijs
simus: ut Matthei 24. &c.*

- 30° tum praecpta nunciare. Eorum etenim pars plurima manet incredula, bona cognita respuens. Die, qua de singulis gentibus testimonium quaeremus, non incredulorum testimonium postulabimus, nec eos auscultabimus, nec eorum malum uisum minuemus, nec ad eos uisum reflectemus, qui uisus a se positus participibus inquierent: O Deus, isti sunt, quos tui loco adorauimus. Illis uero respondentibus, eos inde metiri, illa tandem die Deum adorabunt, respuentes prius adorata. Et tunc incredulis a uia Dei se diuertentibus, malum aliud super illud ob suam maliciam accumulabimus. Singularumque gentium testibus de semetipsis aduocatis, tecum gentis huius testis adueniam. Tibi librum istum tradidi, ut cuncta praecpta mea patefacias, uiamque rectam, & misericordiam, bonumque nuncium cre-

- 40° dentibus intimes, Deo praecipiente, ut iustum bonumque facias, tuisque consanguineis beneficus existas, qui culpas & inuidiam prohibet, te castigans, ut memor efficiaris. ¶ In Dei nomine uota tua perfice, nec non adauge. Iusiurandum firmatum, cum Deus omne tuum opus aspiciens, inde fideiussor existit, nullatenus metiaris; nec imiteris eum, qui uerba prius firmata contradicendo falsum inducit iusiurandum, uolens in hoc saeculo nobis probare mendacia. Hic enim foeneratoribus annumerabit. Et si pes tuus primo firmus labitur, mali grauissimi passionem sustinebis. Inter uos falsa sacramenta nullatenus facite, nec diuinam firmaturam pro modico uendite. Quod enim apud Deum

*Vota exoluenda.
Iusiurandum
religiose praestandum.*

h 3 reseruatur,

Munificum bo- reseruatur nobis, multo melius censetur. Res enim mundana cito transit, di-
norum remun- uina nunquam. Secundum optimum modum suorum operum quemque Deus
nerator Deus remunerabit, uitam tribuens aeternam, siue uir fuerit, siue mulier. Si uellet De-
Alchoran legē- us, uos unam gentem efficeret. Sed hunc aberrare, illum uero credere facit.
dum cum diui- Quando legeritis Alchoran, uosmetipsos diuina sanctificatione à diabolo
na sanctifica- protegite cui impossibile facere quicquam nisi tantum incredulis, & Deo par-
tione aduer- ticipes ponentibus. ¶ Cum sit hoc alicuius uerbi pro uerbo mutatio, Deo
sus diabolus. positionem suam sciente, dicunt increduli. Tu quidem non es nisi mendax, cum
adeo uerba tua uaries. Sed huius rei plures eorum sunt inscii. Ipse namque De-
us, spiritusque suus benedictus, hunc librum ueracissimum composuerunt, ut
rectam uiam credentibus, plenius gaudij rumorem bonis confirmet. Scimus qui-
dem eos iam dicturos, linguae Latinae uirum doctes, & Alchoran est Arabicus.

Cur Latinis
nō Latine scri-
bat, frigide di-
luit.

Vi ad negan-
dum fidem a-
dactus, corde
tamen eam re-
tinens, nō dā-
nabitur. Id cū
hereticis qui
busdam habet
commune.

Ingratitudo
cuiusdam op-
pidi erga De-
um, grauius
punita.

Id est, illicitum.
Prohibita ue-
sci.

Abrahae pic-
tas.

Machumet fi-
dei.

Abrahae con-
for.

Vanissime.
Sabbatum.

Modestia ser-
uanda in di-
sputando. Idē
planis.

Petrus Apo-
stolus.

Portentosum
rendacium ad

post fidem habitam incredulus uel coactioneque factus, fidem legemque corde suo retinens non dam-
nabitur. Sed hoc sponte faciens, quia huius mundi uitam alij praelulerit, nuncque
à Deo in uiam rectam dirigendus, grauissimis cruciatibus affligetur. Talium
enim corda Deus sigillat, & aures oculosque simul. Vnde hic negligentes &
inscii uiuunt, deinceps perdendi. Expugnatoribus post laborum atque malorum
sustentamen effectis, ueniam & misericordiam Deus impertietur. ¶ Die qua
quisque pro se disceptabit, cuique secundum opera sua, absque uiriū & iniuriarum il-
latione, mercedem Deus tribuet: qui hanc uobis parabolam praebet. Ville cuiusdam
praesens nihil timendi, futurorumque securam, sui uictus copia multis locis redunda-
bat. Sed ipsam nullas Deo pro suis beneficiis grates referentem, fames atque ti-
mor, Deo iubente, prefferunt: & suos incolas, nuncio sibi misso contradicentes,
pestis mortifera pessundedit. Vos itaque Dei bona saporifera, & hale comedentes,
Deum adorete, ipsique grates persoluite: multumque cauete, ne quod propter ue-
strarum uoluptatum perfectionem, hale ponatis à Deo constitutum haram, uel è con-
tra, ipsi mendacium imponentes. Tales etenim nec multum nec parum antecedit,
malum grauissimum habituri. Deus quidem nil fecit nisi haram uictui uestro, nisi mor-
ticipinū, & sanguinem, carnemque porcinam, & animal non Dei nomine decollatum.
Inde tamē necessitate cogente sumenti, Deus ueniam dabit: Et similiter id facienti
nescienter, & postea poenitenti, ac bene facienti. Eadem quoque Iudaeis haram consti-
tuimus, nec eis nos, sed ipsimet sibi fecerunt iniuriam. Abraham uir in Deum crea-
tus atque bonus, pro bonis sibi collatis Deo grates persoluit, quas Deus beni-
gne suscipiens, & eum in semitam rectam dirigens, ei bonum in hoc seculo tribuit, &
in alio bonis associabit. Postea te misimus, ut ipsius Abraham legem sequareis,
nuncque discediens, ne sis incredulus. Sabbathi quidem custodiam non iniunximus,
nisi quibus inerat contrarietas atque disceptatio, quas Deus futurus iudex discu-
tiet. Cum sapientia praescripta, bonorumque castigamine Deum inuoca. Disceptando ho-
nesta uerba, bonorumque tantum profer. Deus quidem discutit sapienter, qui re-
ctam uiam, quae uel tortam proficiscitur. Omni tibi quid ingerenti, modo simi-
li responde. Patienter tamē sustinere, melius est. Igitur & non nisi cum Deo pa-
tienter indura. Contradicentes minime timeas, nec pro dictis tuis aliquate-
nus contristeris. Quia Deus cum se timetibus & benegerentibus semper existit.

A Z O A R A XXVII.

Portentosum
rendacium ad **S**eruum nostrum dilectum, cui uidelicet multum profuimus, à templo ha-
ram ad templum longinquum noctu sustulimus, ut eum de nostris uirtu-
tibus

tibus & mirabilibus doceremus, qui omnia simul audimus atq; uidemus. scribit Deo,
 Moyſi quidem librum patefacientem uiam rectā filiis Iſraēl poſteris illius ut rapuerit
 bonæ gentis, quam in arcam extulimus, & illicita prohibentem dedimus, Machumetū
 dicentes illis in eo, quod bis terram ammitterent, illicq; multum inſurge- ex Mecha
 rent, terminoq; primæ destructionis aduenſente homines ferociſſimos atq; Hieroſolymā:
 fortes ſuper eos ſuis domibus immitteremus. Quod & ita fecimus. Dein: inde in cælū.
 ceps illis auxiliati, & eos ſuper primos multiplicantes, filiis atq; pecunijs a- tiones Alcora
 bundantes fecimus, dicentes: Si benè feceritis, ueſtris proficietis animabus ni, de ſcalis ſi
 ſi male, nocebitis. In aduentu quidem termini ſecundi hoſtes ſuperuenien- ue aſcenſu
 26 tes ueſtris faciebus malum inferent, & templa, ut prima uice, ædificiaq; ue- Machumet.
 ſtra funditus diruent, nec quid ueſtrarum poſſeſſionum dimittent. Forſis ta- Alcoran bona
 men Deus uobis adhuc ignoſcet. Sed ſi uos reuerſi fueritis, & ego, carcerē promittit bo-
 omnibus malis infernū poſiturus. hic Alchorā gaudij nūc ſus mercedē ma- nis, & mina-
 ximā ſeculo futuro cūctis credētibus, incredulis malū grauiffimum nūciat. tur mala pra-
 ¶ Homo ſuis negotijs impetuoſus, eque Deū p malis ut bonis obſecrat. Sed uis.
 qſq; ſuis humeris ſua facta geſtabit, ſiue fuerit erroneus, ſiue credens. Quod Precationes
 cuiq; fiet euidentiffimū, cum ſingulis librum apertū omnes ſuos actus cōri- peruerſe.
 nentē, ut p legatis dinumeratos trademus. Nūc ſaltim peccatis ueſtris impo-
 nat terminus, prius à nobis duobus luminibus clariſſimis, altero noctis, alte-
 36 ro diei cōſtitutis: illi noctis deinceps tenebroſitatē, illiq; diei ſplendorē adiū-
 ximus, ſingula manifeſtè diſcernētes, ut homo cum ſciat annorū cæterorūq;
 temporum cōputum, tum ſibi uictū cōmodumq; perquirat. Nos huc uſq; ne Nullum popu-
 minē lædentes, niſi prius illi dato nūcio, cū uillā peſſundari uoluimus, ei pri- lum Deus per-
 mates ad hoc gerendū atq; potētes immittendo, noſtrū propoſitum peregi- dit, niſi præ-
 mus: qui ſapientes omniū, & audientes, omniū generationū poſt Noē læſa- monium.
 rum, ſicut & cæterarū culpas ſub certo numero cognoscimus. Licet pluriū
 ſit uotū reſ ſeſtinari, omnis tamē ſeſtinatio niſi per me inanis eſt & caſſa, qui
 gehennā male gerētibus, ut illic dedecorati repulſiq; ſine termino maneāt:
 credentibus, hocq; promerētibus, cum eorū facta ſint mihi grata, paradifum
 30 tribuam, his & illis de diuina ſubſtantia, quæ minimè parua eſt, largiturus.
 ¶ En qualiter unū ab alio diſcerno, ut cuiſq; innotefcat, quoniā alterius.
 ſæculi gradus eſt elatior, & exaltatio maior. Ne malus ſis & erroneus, nullū
 Deo coæqua, qui tibi præcipit, ut eū ſolū adores, tuosq; parentes honores, Vnus Deus co-
 eiſq; benefacias, ſi ad te uterq; applicuerit, uel ſi unus unī. Cumq; ſenuerint, lendus.
 nullū uerbū graue moleſtūue, ſed bene formoſum atq; iocundū illis dici- Pietas in pa-
 to, teq; illis in omnib. cū humilitate atq; pietate ſubijciēs, Deū precare, ut il- renes.
 lis ueniā atq; miſericordiā tribuat: q̄niā tibi paruulo fomentū neceſſariaq; tribuerunt.
 Deus eſt agnoſcēs, quid ueſtris inerit cordibus. Si boni fueritis, miſericordiā & gaudium præbebit.
 Propinquis itē & pauperibus munera fa- Propinquis et
 40 cite, ſed nō ſuperflue. Gerentes nāq; ſuperflua, diaboli ducentis homines ad pauperibus
 incredulitatē, fratres exiſtūt. Ab illis aut ſpe cōmodi ſi diſceſſeritis, pulchrū moderatè be-
 facite † alioquin, manus nec penitus apertas, nec prorfus clauſas habentes. nefaciendum.
 Sic enim perderemini, & reprehenderemini. Deus q̄dem huic uictus abun- talloquium.
 dantiā, illi inopiā, pro uelle ſuo tribuit. ¶ Prolem ueſtrā inopiæ ſumptus ti- Liberorum
 more nullatenus interficite. Hoc eſt enim peccatū maximū: & nos uictū illi, occiſio grana
 ſicut uobis, tribuamus. Nō fornicemini. Hoc eſt ſcelus, uiaq; praua. A Deo de ſcelis.
 poſitum harā nō perimas, niſi pro ueritate. Ab iniuſto namq; peremptore, Non fornicam-
 præcipit Deus iuſtitiam ſumi: Ipſeq; uindex exiſtet, Pecuniā orphanī ante dum.

Orphani non ueneretis annos, nisi secundum modum sibi meliorem, non tangatis. Firmi-
 fraudandi. tate facta perseueretis; quoniam uos Deus inde percunctabitur. Mensuram
 Certa duntaxat dicenda. complete, pōdusq; rectum apponite. Hoc enim iustum est & optimum. Nō
 De omnibus dictis ratio reddenda. nestrum audire atq; uidere. Nō eatis terras perscrutatum, plus debito & ius-
 sto, per uos enim nec terra scissa, nec montiū longitudines amplificata fiēt.
 Vnus tantū Deus: quia plurali-
 tas seditionē par-
 reret. Argumen-
 tum ualidū con-
 tra gentiles, nō
 contra Christiā-
 nos, colētes unū
 Deum in essen-
 tia, trinum in
 personis. etc.
 Hæc enim omnia coram Deo, nolente talia, peccata sunt. Præ-
 cunctis tamen prohibet Deus, ne cum ipso ponas alium. Inde
 namq; repræhensus, in gehennā pessimam proijceris. Ad me-
 moriam dicentium illud, & reuersionē, in hoc Alchoran mul-
 10 torum discretionem fecimus. Vnde satis diligentes perpen-
 dant: quum si qui Deo coæquales atq; participes essent, uiam
 ascensus ad ipsum quærent. Quod ipse cellior illis, plus cæ-
 teris malis abhorret: cū ipsi soli cœlum, & terra, omniaq; sub-
 iiciuntur: nec est, quod ipsi gratias non referat. Licet uos eas
 non intelligatis, ipseq; maneat expers iracundiæ, ueniatq; dator.
 Vobis, & alijs sæculo non credentibus, intercapedinem atq; uelamen in le-
 gendo Alchoran interponemus, sigilla suis cordibus imprimendo, ne scire
 queant, auribusq; suis plumbum infundendo. Vnde fugiendo se retra-
 hunt, cum eos audire contingit in Alchoran, te nominantem Deum solum. 20
 Nobis enim patens est, quid auscultant, uel quod de te uerbum faciant. In
 multitudine namq; dicunt, Eum sequamini, si uelitis incantatores magiq;
 fieri. Cum illis tot exempla proponendo, res adeo manifeste discerno, cur
 errant à uia recta deuiantes? Illis dicentibus, Cum eritis ossa, uel ad nihi-
 lum redacti, qualiter efficiemini homines noui? responde: Licet lapidei, uel
 ferrei, uel si quid est durius, essetis, qui uos prima uice creauit, ad uitam de-
 nuo uos resuscitandos reuocabit. Sua capita reflectendo, quærentibus ter-
 minum illius effectus, dic esse propinquum. Die, qua uos Deus reuocabit
 sua gratia, omnes respondebitis, putantes uos non nisi parum moratos fuis-
 se. Persuade genti pulchriora melioraq; Deum, ne suus hostis manifestus 30
 diabolus illis se immisceat; sed Deum meliorem cognitorem imitentur, qui
 sibi pro uelle suo bonum siue malum daturus est. Nec nos te quidem ad hoc
 misimus, ut se tibi commendent, uel adorent: Qui Dauidi psalterium dedi-
 mus, quibusdam prophetarum præ cæteris sublimationem & abundantiam
 permisimus. Inuocent increduli, quos adorant Dei loco, impossibiles sibi
 malum mutare uel delere: Non minus tamen malum illis incumbet. Deum
 autem inuocantes, & in illius sperantes beneficijs, eius propinqui sunt, o-
 mnis timoris expertes. Non est uilla cui non noceamus, uel pessundemus
 ante diem illum. Hoc enim nostro est præscriptum libro: nec nos quis man-
 data facere prohibuit, nisi primorum contradictores, uelut illi qui The- 40
 muth camelæ cædem prohibenti contradixerunt. Nos quidem mandata fe-
 cimus non ob aliud, nisi ut homines me timerent. Somnium
 item quod te docuimus, ad gētium admirationem, arboremq;
 retractam pauci credunt, quod incredulitatem graueq; malū
 augmētant. ¶ Quum nos angelis iniunximus, ut se Adæ sub-
 iicerent, omnes præter Belzebub, dicentem se nunquam sub-
 iiciēdum creaturæ luteæ, quiq; minatus est, quod omnem gen-
 tem sibi prælatā modo suo præter paucos diuerteret, si usq; ad
 alium

Qui Machu-
 meti non cre-
 dunt, à Deo
 excæcati er-
 obdurati.

Resurrectio-
 nem mortuo-
 rum adstruit
 per Dei crea-
 toris uirtutē.

Machumet nō
 missus ut ado-
 retur, aut pa-
 tronus sit, at-
 que diuus.

Omnia interi-
 tura ante no-
 uissimum diē.
 Cameli mortē
 refricat.

Dei mandata,
 ut timeatur.
 Somnium alle-
 gat: cui non cre-
 ditur, ut etiam
 dere peccatū di-
 ametur, et illi
 cit, quā lex Dei
 eternum uni-
 contrarium di-
 antur homi-
 cat, Leuit. 19.
 nes. Deut. 13.

aliū dīem sibi Deus donaret terminum, paruerunt. Cui Deus inquit: Hinc discede, gehennam cum sequacibus tuis pro factis suis possessurus. De quotquot igitur eorum poteris, tuo sermone cum tua gente & filiis, atque militibus, & peditibus, ac equis, ridiculum atque iacturam facito. In eorum item substantia & prole portionem accipito, illis imperans & blandiens: quorum nil nisi lapsum & præcipitium Deus diligit. Super gentem autem sese mihi commendantem, nullius eris potentiæ. In uasis æquoreis uobis à Deo permissis ad uestri commodi quæstum, cum uos naufragium percutit, nullum nisi Deum adiutorem habere potestis. Liberati uero, & in

Diaboli regnum in filios diffidentia.

- 10 terra positi, ad pristina mala recurritis: unde Deo semper ingratus homo permaneat. Nonne timuistis, quod iuxta portum uos absorberet, ut uentum lapides & arenas uoluentem immitteret Deus, nec aliū quā ipsum tutorem inuenistis? Timendum quoque, ne uos alia uice redeuntes ob uestram maliciam summergat, omni tutore carentes. Filij quidem Adæ per nos honorificati, & per terram atque mare directi nostræ manus beneficio, uictum illa bona saporiferaq; susceperunt. Et eorum quidē pars præ cæteris elationem & superabundantiā sortiti sunt. ¶ Cuicumque liber situs lecturi dextra datus fuerit, die quasque gentes cum suo nuncio uocabimus, nullam iacturam sentiet, uir quisque lumine priuatus fiet, qui cæcus in hoc
- 20 sæculo perueuerabit. Ibiq; plurimi te amicū libenter susciperent, nisi te firmarem, tum ab eo quod tibi misi, ut aliud diceres, te diuerterem: tum diabolus ad incredulos te diuergere niteretur. Sicq; te tutoris expertem, in hoc sæculoque futuro dupliciter punirem: pro more quoque nostrorum prophetarum antecedentium nunquam uariando, è terra te uellent eicere, nec nisi pauci post te tui morarentur. A mane usq; ad uesperam orationibus insiste, summè cauens, ne matutinalis oratio deficiat. Tunc enim omnes adsunt testes. Oratio quoq; noctis superabundans, usquequo te Deus in uiam rectam dirigat, à te semper fiat, Deum sic deprecante: O Deus, in uera me dirige, falsaq; prohibe, mihiq; uindicem ex parte tua tribue. ¶ Iam li-
- 30 bro posito, salutem atq; pietatem credentibus præbente, incredulis uero nil nisi iacturam, ueritas confirmatur, falsumq; confunditur. Sed homo semper peruersus, à me sibi bonum tribuente, in partem contrariam descendit.

Orationes

Hic alterum exemplar infectum habuit partem sequentis capitis.

Qui malo sibi contingente desperatus efficitur. Omnis enim secundum sui modum operatur, Deo dinoscente, qui rectius proficiscitur. Perquirentibus cuius sit anima, dic Dei, qui tibi, nil nisi paucam inde sapientiam tribuit. Et si cum libro tibi dato discedere uellem, non inuenires qui tibi redderet, nisi diuina pietate superueniente, quæ in te maxima est. Licet enim omnes homines atque diaboli ad unus talis compositionem causa uenirent, sibimet mutuo proficientes minime facere possent. In hoc Alchoran omnibus parabolis explanatis, plures manent increduli, dicentes, se tibi minimè credere, usquequo facias illis in terra fontem manantem.

Anima,

Iterum compositionem mutat. Primo enim dixit, non posse unum Azora facere, deinde deum, nunc totum librum: Miracula.

¶ Vel paradisum palmarum, uel uitium, atque riuorum fecundam tibi pares, aut res cœlestes super illos descendere, siue Deum & angelos tecum cunctis uidentibus uenire facias, aut domum auream, puram, & ornatiſſimam habeas, uel ad cœlum ascendas, indeq; sibi librum ad legendum dimittas: nec prius tibi fidem adhibebunt. Tu uero Deum ut te liberet, exora, dicens: Non sum nisi uir nuncius, uias rectas patefaciens, quibus

Homines ad
homines mit-
tuntur, nō an-
geli. c. 6.

quibus credere nemo prohibet, nisi dicens me non esse Dei nuncium. Scien-
dum quidem, angelum fuisse missum, si in terra morātes angeli hominibus
cohabitarent. Inter me & uos Deus testis adest sufficiens, suam gentem per-
spiciens, prorsusq; dinoscens: quo docente, quilibet uiam rectam benē pro-
ficiscitur, & ab eo quilibet factus erroneus nunquam dirigetur. Die cōgre-
gationis omnium, cæcis ac surdis, & mutis sua facta dinumerantes, eos igne
feruoris torquebimus: & quāto plus arserint, tanto plus ignis apponemus.
Hi sunt, qui dixerunt, Cum nos in terram & ossa redacti fuerimus, quomo-
do in nouas facturas reducemur? Nonne possunt perpendere, conditorem
cœli terræq; potentem, qualis ipsi sunt facere? Ipse quidem illis terminum
absq; mendacio posuit, quod eis nihil præter incredulitatem adiungit. Si
omnis Dei substantia suæ potestati subesset, expendere tamen timentes o-
mnia retinerent, quoniam inde auari sunt. ¶ Moyse I X. mirabilia manifesta
facere patefecimus, quod a filiis Israhel perscruteris. Vnde Pharaon illum ma-
gum esse perhibuit. Cui Moyses respondit: Tu, quem iam mortuis annume-
ro, scire deberes, hæc tam manifesta non esse, nisi solius Dei conditoris cœli
& terræ. Eum uero nitentē proijcere à terra Moysen, fratrem suū & fautores
omnes illius, in mare summerimus: deinceps filiis Israhel ut terras colerēt, in-
iunximus, quos accedēte alius sæculi termino, ueracissimo crebrō uenire fa-
ciemus. Te quidē deinde misimus, ut prolē gaudij summique doloris nūcius
fieres. Ideoq; pedetētim Alchorā posuimus, ut homines pedetentim ipsum
perlegāt, siue credāt, seu minime. Illi uero quibus cōmittitur, cū illis legīt,
Deo se humiliāt, adorātes ipsum & dicentes: O Deus, sã tuum præceptū ad-
impletum est. Istiq; preces suas multiplicāt, humiles & lachrymātes effecti.
Seu Deū, seu misericordem appelles, eius solius nomina sunt. Orationes aut
uoce mediocri funde, Deoq; gratias redde, qui sublimis sublimiū, & omniū
maximus, nec filiū nec participē in regno, nec adiutorē seu uindicē habet.

A Z O A R A XXVIII.

Alcoran Dei
manus exi-
minum.

Deum filio ca-
rere.

Historiam sep-
tem dormien-
tium qui Ephefi
Theodosio ter-
tio imperan-
te, resurrectio-
nem mortuo-
rum testati sunt
in fabulam ri-
diculā uertit:

Quamquam
ad resurrecti-
onem proban-
dam accomo-
dat.

DEus quidē glorificandus est, ipsiq; grates persoluēde, quoniā homini
suo librū directionis sufficētis absq; falsitatis admixtiōe capacē tradi-
dit: ut p ipsum uerbis serijs & castigatorijs rumorē pleni gaudij, uide licet ac-
ceptionē mercedis interminabilis & optimæ, credētibus & benefaciētibus
patefaciat. Dicentibus aut Deū sumpsisse filiū, qd ab ipsis & à patribus suis
est ignoratū, cū hoc sit mendaciū pessimū, dicat: Quoniā nisi uerbū illud mu-
tauerint, spōte uim atq; dedecus passuri negabūt. Et nos, qui cunctas res mū-
danas illis formosas apparere fecimus, ut uideremus, quis melior efficere-
t, terrā esurientē, & omniū suorum inopē statuemus. Eos imitari noli, quoniā
fortassis perditis associareris. Ad maiorē fidē publicæ resurrectionis, quod-
dā nostrū miraculum de quibusdā adolescētibus ad cauernā atq; arrachim
profectis atq; sopitis, qui diuinā misericordiā uiāq; rectā Deū precati sunt,
in mediū ducatur. ¶ Nos igitur in illa cauerna aures suas per certum anno-
rū spaciū obstruximus, & deinde resuscitauimus, nec eorū quis numerū die-
rum sopitionis resuscitatus agnouit. De qbus hæc est narratio uera. Fuerūt
quidē illi uiri boni, per nos ad uiā rectā deducti & adiuti, Deum solū, non
aliū adorātes. Vnde per nos resuscitati, cordeq; iustificati dixerūt: Hæc no-
stra gēs Dei loco adorās idola, unde nullā possunt inducere demonstratiōē,
nec quis deterior est imponente mendacium Deo, temerariē deuiat. Eam
nullatenus imitabimur, cum suus error lōgus sit, & inanis: Sed unum solum
Deum

Deum adorabimus, cœli terræq; conditorem. Vos ergo discedentes ab illis, quos inuocant loco Dei, ad cauernam tendite, ibiq; Deus uobis misericordiam et rerum sufficientiam tribuet. Eos quidem sopitos sol oriens in dextra parte percutit, occidens in sinistra. Illis in medio positis atq; sopitis, licet quilibet aspiciens eos uigiles extimaret, eorumq; cauis brachijs extensis ante hostium accumbit, illis in dextra sinistraq; præmunitis, unde quilibet super illos ascendens, præ timore fugiendo discederet. Eorum quidem quilibet resuscitatus de suæ sopitionis spacio, quæsitus diem dieiue portionem affirmaret, cum hoc soli Deo sit cognitum. Vnde ipsi proponentes eorum aliquem ad urbem cum argento mittere, nisi quod commodius & saturitatis efficacius uideretur, sibi uictum afferret, dixerunt, Ad leuia uiliatq; progredere, nostram noticiã dissimulans. Si enim te cognouerint, bonus ulterius perseuerare non poteris: quoniã aut te lapidabunt, aut ad legẽ suã diuertent. Hoc quidẽ est mirabile Dei, quo dirigente quoslibet, ad uia rectã directi sunt: deuiante quidẽ, nemo dirigit. ¶ Nos quidem eum notificauimus, ut sic constantius atq; firmius perciperent homines horam illã postremã futurã. Quibusdã deinceps controuersantibus, super illos ædificia facere, Deus optime præ ceteris eorũ esse dinoscit: uelut nunc etiã quidã uictores inquirunt, Faciamus super eos tẽpla nostra. De numero quidẽ suo ambiguitas nata est. Quidam enim perhibent eos tres fuisse, & quartum suũ canem: quidã quinq; canẽq; sextum. Alij eos septẽ, & canem octauũ. Sic quisque pro uelle suo de secretis & occultis loqui potest. Deus autẽ eorum certũ scit numerũ, paucissimis cognitũ. Tu uero nihil inde perscruteris, nec quid falsum & non euidentem inde proferas. Nihil item te facturũ firmes, nisi superaddito, Si Deus uoluerit. Quãdo cuiuspiã oblitus fueris, dic: Tu Deus doce me uia rectiorem ista. Spacium autẽ sopitionis prædictorum in cauerna fuit CCC LX. annorũ, Deo quidẽ notũ: cuius sunt arcana cœli & terre. Esto uidẽs & audiẽs hæc, quoniã nullus tibi pdesse poterit, nisi Deus. Vnde nec te cõmendes alijs, nec ipsi participẽ ponas: legeq; ceteris libz tibi à me traditũ, cuius uerba nemo uariet. & cum inuocantibus Deũ, quẽ non aliũ uindicem inuenies, patiẽter sustine à mane usq; ad uesperã: diuinãq; faciem ita desidera, qd ad huius sæculi pulchritudinẽ oculos tuos nullatenus diuertas. Nec imiteris secordes & negligẽtes, qui scilicet suarũ uoluptatũ, quæ nihil sunt, studiosi, gerẽda prætermittũt. Diuinãq; ueritatẽ nullatenus celes: cui quisque uoluerit credat, ceteri maneãt increduli. Quos die iudicij prorsus igne circũdabimus, eisq; postulãtibus ceteri dabũt aquã, quasi stillicidiũ oculorũ corrodes: qui potus est pessimus. Credẽtes & benefacientes, sua nõ amittent opera. ¶ Illi namq; paradysum fontibus amœnã, & illic annulos, & torques aureos, & ornatus sericos uirides & deauratos possidebunt, & inlectis aulea

10 rum aliquem ad urbem cum argento mittere, nisi quod commodius & saturitatis efficacius uideretur, sibi uictum afferret, dixerunt, Ad leuia uiliatq; progredere, nostram noticiã dissimulans. Si enim te cognouerint, bonus ulterius perseuerare non poteris: quoniã aut te lapidabunt, aut ad legẽ suã diuertent. Hoc quidẽ est mirabile Dei, quo dirigente quoslibet, ad uia rectã directi sunt: deuiante quidẽ, nemo dirigit. ¶ Nos quidem eum notificauimus, ut sic constantius atq; firmius perciperent homines horam illã postremã futurã. Quibusdã deinceps controuersantibus, super illos ædificia facere, Deus optime præ ceteris eorũ esse dinoscit: uelut nunc etiã quidã uictores inquirunt, Faciamus super eos tẽpla nostra. De numero quidẽ suo ambiguitas nata est. Quidam enim perhibent eos tres fuisse, & quartum suũ canem: quidã quinq; canẽq; sextum. Alij eos septẽ, & canem octauũ. Sic quisque pro uelle suo de secretis & occultis loqui potest. Deus autẽ eorum certũ scit numerũ, paucissimis cognitũ. Tu uero nihil inde perscruteris, nec quid falsum & non euidentem inde proferas. Nihil item te facturũ firmes, nisi superaddito, Si Deus uoluerit. Quãdo cuiuspiã oblitus fueris, dic: Tu Deus doce me uia rectiorem ista. Spacium autẽ sopitionis prædictorum in cauerna fuit CCC LX. annorũ, Deo quidẽ notũ: cuius sunt arcana cœli & terre. Esto uidẽs & audiẽs hæc, quoniã nullus tibi pdesse poterit, nisi Deus. Vnde nec te cõmendes alijs, nec ipsi participẽ ponas: legeq; ceteris libz tibi à me traditũ, cuius uerba nemo uariet. & cum inuocantibus Deũ, quẽ non aliũ uindicem inuenies, patiẽter sustine à mane usq; ad uesperã: diuinãq; faciem ita desidera, qd ad huius sæculi pulchritudinẽ oculos tuos nullatenus diuertas. Nec imiteris secordes & negligẽtes, qui scilicet suarũ uoluptatũ, quæ nihil sunt, studiosi, gerẽda prætermittũt. Diuinãq; ueritatẽ nullatenus celes: cui quisque uoluerit credat, ceteri maneãt increduli. Quos die iudicij prorsus igne circũdabimus, eisq; postulãtibus ceteri dabũt aquã, quasi stillicidiũ oculorũ corrodes: qui potus est pessimus. Credẽtes & benefacientes, sua nõ amittent opera. ¶ Illi namq; paradysum fontibus amœnã, & illic annulos, & torques aureos, & ornatus sericos uirides & deauratos possidebunt, & inlectis aulea

20 tis accũbent. Et hæc est maxima merces, & interminabilis. Parabolã de duobus hominib. audiãt, quorũ alteri duos hortos semper fertiles palmis circũstos, & melle ac fõtes immixtim, nec sine substãtia tenẽtes: alteri nullũ dedimus. Ille itaq; socio suo, deridẽs ipsum, ingit: Te ditior atq; sublimior in gẽte mea merito cẽseor. Deinceps aliũ secum adducẽs, hortos suos animẽ suẽ noxiũ ingressus dixit: Nec hoc nũq; dolendũ, nec me surrecturũ extimo: uel si resurrexero, nũq; ulterius tale qd reperia. Socius uero castigãs ipsum, respõdit: Iã audio, qniã tu qdem es incredulus, minime cõfidens in Deum, qui te de terra plasmauit, & uiuẽ fecit, qd ego: Deum & dominum adoro, nec ei quenquam

improbat mo-
rem edifican-
di tẽpla ad
monumenta
sanctorum.
Cur tãtus pro-
pheta tantila-
lam rem noti-
ficauit expli-
caret.

Veritas pro-
paganda.

Paradisus.

Parabola uni-
us temporali-
um bona pos-
sidentis, alte-
rius futuri sæ-
culi felicitatẽ
expectantis.

quenquam participem pono. Tu quidem tuos hortos ingressurus, deberas dixisse, Si Deus uoluerit. Ab ipso namque solo omnis uis atque uirtus procedit. En mihi minus substantiæ prolisque possidenti, Deus forsitan dabit tuis hortis melius, illisque cœleste fulgur, seu pestem reducentem eos ad arenositatem atque sterilitatem, seu diffluxum immitet. ¶ Vel forsitan tellus penitus fontes absque spe possibilitate uel reductus absorbebit. ¶ Eos itaque peste cœlesti prorsus circumdante, arboribusque confusis possessor suus ad distortionem manuum reductus inquit: Vellem in Deum credidisse, nec ei participem posuisse. Sed tunc ex Dei parte nec tutorem nec adiutorem habuit. Sic Dei mandata complentur, qui ueracissimus mercedem optimam, sineque

Temporaria felicitas aqua pluuiæ conser-
bonum efficit. Doce item homines huius uitæ similitudinem esse, qualis est aqua cœlitus demissa. Quæ cum terræ foetibus immisceri debeat, uentis superuenientibus hinc & illinc distracta dissipatur, Deo super omnia potente. Proles atque substantia sunt, uitæ huius sæculi iocunditas & pulchritudo. Quibus meliora remanent apud Deum, unde sperantibus & benefacientibus, optima remuneratio prebetur die, qua montes localiter moueri faciam, terramque manifeste apparentem uidebitis. Deus dicet omnibus tunc congregatis, quo nullus aberit: Vos qui negastis me posuisse uobis terminum istum, sicut prima uice creati iam acceditis. Tunc illis aperto

Nonissima die & iudicii.
suorum operum libro tradito, increduli contemptibiles atque dolentes effecti dicent: Heu heu, quam malus liber hic, qui nec de minimis nec de magnis quicquam prætermittit. Omnia namque facta sua coram stanti perlegent, nec Deus cuiquam iniuriam faciet. Quando nos iniunximus angelis, ut se Adæ subijcerent, omnes præter Belzebub, qui & diabolus factus à Deo discessit, præceptum perfecere. Illum autem uobis hostem pessimum, filios uel suos Dei loco cur inuocatis? Quam est nequam atque praua hæc incredulorum mutatio? ¶ In creatione quidem cœli & terræ, animarum uestrarum, eos nullatenus testes adhibui, nec pro quoquam meo negotio gerendo quenquam errantium assumere uoluî. Die uero qua dicemus, ut participes nostros à se positos inuocent clamantes, responsum non accipient.

Alludit ad librum Danielis, qui aperiri dicitur in iudicio Dei.
Vnde nos illis incredulis suum confusorem immittemus, & focum uidebunt, secus casuros in ipsum prænoscunt: minime tamē euitare poterunt. Licet in hoc Alchoran multas hominibus parabolas præmisimus, plurimi tamen eorum disceptant & ambigunt. Voluntas & inquisitio tuorum antecessorum tantum gentes in nunciorum aduentum ad Deum conuerti uetuit, usque quo diuina uis superueniens malum intulit. Nuncijs quidem nil præcipio, nisi quod boni nuncijs castigatores & correctores existant. Increduli uero disceptationes ineunt, ut ueritatem extinguant, & nihil atque uana dicendo ueritatem delent. Sicque mea præcepta & castigamina summe derident. Quis est illo deterior, qui prius doctus uerba Dei, postea discedit, & ipsorum actuum suorum obliuiscitur? Eorum corda ne sapiant, sigillis inclusimus, auribusque suis plumbum infudimus. Vnde licet eos ad uiam rectam Dei piissimi ueniamque datoris uocaueris, nunquam exaudiēt. Quibus, si ad eorum facta respiceret Deus malum festinater incumberet. Sed iam eis terminus immutabilis positus est; uillis ob sua malefacta destructis, terminus semper præscriptus est. Moyses quidem suum mancipium sic affatus est: Nullatenus à me discedas, donec uel applicauerimus ad duorum marium conuentum, uel simul per annorum spacium iterimus. ¶ Illi ad marii conjunctionem applicati, sui piscis in equora tendentis iter

Legatorum functio.
boni nuncijs castigatores & correctores existant. Increduli uero disceptationes ineunt, ut ueritatem extinguant, & nihil atque uana dicendo ueritatem delent. Sicque mea præcepta & castigamina summe derident. Quis est illo deterior, qui prius doctus uerba Dei, postea discedit, & ipsorum actuum suorum obliuiscitur? Eorum corda ne sapiant, sigillis inclusimus, auribusque suis plumbum infudimus. Vnde licet eos ad uiam rectam Dei piissimi ueniamque datoris uocaueris, nunquam exaudiēt. Quibus, si ad eorum facta respiceret Deus malum festinater incumberet. Sed iam eis terminus immutabilis positus est; uillis ob sua malefacta destructis, terminus semper præscriptus est. Moyses quidem suum mancipium sic affatus est: Nullatenus à me discedas, donec uel applicauerimus ad duorum marium conuentum, uel simul per annorum spacium iterimus. ¶ Illi ad marii conjunctionem applicati, sui piscis in equora tendentis iter

Deficientes à recepta doctrina pessimi.
boni nuncijs castigatores & correctores existant. Increduli uero disceptationes ineunt, ut ueritatem extinguant, & nihil atque uana dicendo ueritatem delent. Sicque mea præcepta & castigamina summe derident. Quis est illo deterior, qui prius doctus uerba Dei, postea discedit, & ipsorum actuum suorum obliuiscitur? Eorum corda ne sapiant, sigillis inclusimus, auribusque suis plumbum infudimus. Vnde licet eos ad uiam rectam Dei piissimi ueniamque datoris uocaueris, nunquam exaudiēt. Quibus, si ad eorum facta respiceret Deus malum festinater incumberet. Sed iam eis terminus immutabilis positus est; uillis ob sua malefacta destructis, terminus semper præscriptus est. Moyses quidem suum mancipium sic affatus est: Nullatenus à me discedas, donec uel applicauerimus ad duorum marium conuentum, uel simul per annorum spacium iterimus. ¶ Illi ad marii conjunctionem applicati, sui piscis in equora tendentis iter

Fabula indaiæ de Moysæ et famulus eius, etc.

tis iter obliti sunt. Ipsi deinceps trans mare uectis mancipium rogatum, ut
 eis pransum praberet, inquit: In hoc itinere labor nobis partus est. Ad lapi-
 dem namque quo applicuimus, solo diabolo impediante oblitus sum piscis,
 qui ad maris pascua consueta redijt. Quid mirandum est: Hocque modo suo
 atque uelle Moyse contigisse firmavit. Illi deinceps reuersi, perscrutatum
 quendam de gente nostra, cui misericordiam & de nobis sapientiam contu-
 limus, inuenerunt. Quem Moyse, ut eum sequi posset, uiamque rectam per
 ipsius sapientiam addisceret, precatus est. Cui ille respondit, mecum durare
 non poteris: Quippe super rem, unde nihil scire poteris, indurares. Dixit
 10 Moyse, Deo uolente, me quilibet sustinentem, nec te in quoquam offen-
 dentem semper inuenies. Cui ipse: De nullis itaque rebus me perscrutare,
 usquequo tibi dixerō. ¶ Illis itaque profectis usque nauis consensum, ille nauē
 rupit, ut in aqua gentem summergeret. Cui Moyse inquit: Rem difficilem
 atque grauem iam perpetrasti. Et ille: Nonne tibi intimaui, quoniam me-
 cum indurare non posses? Et Moyse: Noli me tantum obliuionis arguere,
 nec mihi pro meo negotio tantam uerecundiam seu molestiam inferre. De-
 inceps illis profectis, mancipium quoddam occurrens ille peremit. Cui
 Moyse inquit: Mancipium absque iure peremisti, & sic iniurius es. Cui
 ipse: Nonne satis pradixi, te minime mea mecum toleraturum? Et ipse, si de
 20 me quicquam ulterius perscrutatus fueris, a modo non patiar: quoniam a te
 iam multa perpeffus sum. Illi deinceps ad uillam profecti perscrutatum ho-
 spitium, a nemine recepti, ad parietem cadere uolentem accesserunt. Quem
 super se Moyse extollens, inquit: Si uellem, hinc precium sumerem, respon-
 dit alius, Hic huiusmodi facta uestram separationem perimit. Aliud etiam
 tibi propalabo, quare mecum nequaquam indurare potuisti. Nauis rupta
 pauperum erat possessio, per quam sibi uictum in mari quarebant. Quam
 ne rex immensus eos persequens, omnesque naues uel captens fumere digna-
 retur, per rupturam ad utilitatem redigere uolui. Puerulus item interfectus,
 omnibus suis parētibz fidem adeptis, incredulus existit. Vnde ego timēs,
 30 ne factus adolescens suos parentes a fide uel distorqueret, malui quod Deus
 sui loco meliorem, magisque pium restauraret. Paries autem fuit duorum or-
 phanorum, sub se reseruans illis thesaurum patris sui. Quos si Deus ad
 annos discretionis perduceret, suum ibi thesaurum reperirent. Hæc igitur
 occasio nos disgregat. ¶ Si quis te de Alexandro percunctatus fuerit, dic ei,
 nos dedisse sibi regnum & iudicium in terra, omniumque rerum scientiam,
 quam ipse semper secutus est, usquequo ad solis ortum applicuit, & eum in
 fonte luteo quiescentem inuenit. Eidemque tunc iniunximus, ne repertis
 illic hominibus bonum seu malum inferret. Omni namque illis nocenti, ad
 nos suo facto reditu malum iniiciemus grauissimum, sicut & omnibus ma-
 40 lis. Credentes & benefacientes a nobis uerbum dulcissimum, optimamque
 mercedem accipient. Deinceps sua ductus sapientia, ad solis adscensum, il-
 luc peruenit, quo sol super homines adscendit, inter quos nullum obstacu-
 lum posuimus. Demum ipso ad montes applicante, reperienteque prius ho-
 mines nullum uerbum intelligentes, precati sunt citrapositi Alexandrum,
 ut ipsis & transmontanis terræ uastatoribus clausuram & obstaculum in-
 fereret. Eique precium ob hoc pepigerunt. Quod & ipse pollicitus est, ipsis que
 Deoque suis coadiutoribus. ¶ Ut incudes itaque cunctas, cetera-
 que ferramenta, ut prius per eorum interpositionem montes connecte-
 ret,

De Alexan-
 dro Macedo-
 ne negatur, ut
 quosdam con-
 cluserit in mō-
 tibz. ut uul-
 go de Gog &
 Magog fabu-
 lantur Iudæi.

tae alla cyc-
 lopum.

ret, deincepsq; cuprum ad superinfundendum afferrent iniunxit. Quo facto, ulterius illi transmontani, nec illud perforare, nec malum facere Dei pietate subueniente poterant. Termino uero ueracissimo, quem Deus præscripsit, contingente, illud fiet minutissimum. Tuncq; cornu pulsaturi omnes conuocabimus. ¶ Tunc etiam incredulis paradisum uidere permittemus, qui prius auditu uisūque priuati, opinati sunt, meam gentem illos adoraturam, quos Dei loco inuocabant; & infernum illis hospitium tribuemus, ob hoc quod præcepta prophetarum deridebant, nec diuinis miraculis, nec diei publicæ congregationis coram me fidem adhibebant. Sicq; licet opinati se benefacere, facta sua perdiderunt, nullum examen habituri. Credientes 10
Hyperbolen autem, & benegerentes, paradisum hospitium sempiternum, minime time-
Euangelicam tes illinc eijci uel exulati, possidebunt. Sed licet æquor eius uel duplum in-
totum mundum incaustum flueret, primum ipsum deficeret, quàm uerba præceptaq; Dei
non caperet li penitus inde scriberentur. Tibi quidem præcipio, ne te quid aliud esse quã
bror, & c. in- hominem perhibeas, nec testificeris alium quàm unum solum Deum esse.
tendit inmo- Omnis deinde sperans se Deo coniungendum, bonum opus perpetret, nec
dice. Deo quenquam participem statuat.

M E D I V M A L C O R A N I

A Z O A R A XXIX.

20

Zacharie pro **I**N nomine domini pijs & misericordis. Dei pietatem atq; misericordiam
mittitur Ioan **I**suus seruus Zacharias secrete, nemine nisi solo Deo conficio clamando, di-
nes. Alibi etiã xit: Cum ossa mea iam eneruata sint, & effracta, capilliq; cani, mulierq; mea
narrauit. sterilis, summeq; timeã, ne post me mei futuri uicarij tum mali sint, tum ma-
 los efficiant: tu Deus, cuius adoratio seu clamor mihi nunquam obstitit, mi-
 sericorditer mihi tribue, qui mei uicarius & hæres, gentisq; Iacob per te
 sublimatus, & in bono confirmatus statuatur. Hunc Deus exaudiens, tale
 respõsum reddidit: O Zacharia, cor tuum gaudeat, & gratuletur. Habebis
 namq; filium, appellandum nomine nunquam antea cuiquam imposito, ui-
 delicet Ioannes. Cui ipse: Quõnam modo filium generabo, cum uxor mea 30
 sterilis sit, & ad plurimum annorum numerum ego redactus? Ait Deus:
 Hoc mihi quidem leuissimum est. Nonne enim te ipsum cum prius nihil
 esses, effeci? Hic itaq; respondit: Tu Deus mihi quid imponere digneris.
 Et Deus: Per triduum igitur æque cum nemine loquaris. Hic igitur ab al-
 tati ad suam gentem accedens, signis & nutibus iniunxit ei diuinam inuo-
Ioannes bapti cationem constanter mane & uespere. Ioanni deinde præcepimus, ut librum
sta. ui potentiaq; sua sumeret, rerumq; discretionem puer adhuc subiret. Vnde
 nos diligens timuit, suosq; parentes honorificauit. Quippe uir erat mini-
 me difficilis, nostra mandata nullatenus contemnens. Super quem die nata-
Maria ut con lis sui, & mortis, ac resurrectionis salus quieuit. Hic item liber minime 40
ceperit, ac ge prætermittit, qualiter Mariæ uersus locum orientalem, à sua gente disce-
nuerit Chri- denti, suisq; uelamen & intercapedo contigit. Cui spiritum nostrum, qui
sum benedi- uerum imitaretur hominem coram ea, quod & uere fecit, misimus. Cuius
ctum, contra uisu illa pauefacta, Deum obsecrat, ut se ab illo, si Deum timeat, tueatur.
euangelice Contra quam ipse sic fatus est: Nil nisi Dei nuncius sum, qui tibi puerum
historie ueri- optime crescentem promittit. Respondit ipsa: Cum uirum non tetigi, nec
tatē narratio hoc opus nunquam dilexi, filium qualiter habebō? Inquit ille: Hoc qui-
profana. dem Deo leue est, atq; possibile, ut hoc hominibus mirandum unicumq;
 miracu-

miraculum, nostræque pietatis munus appareat. ¶ Illud quidem firmè constanterque dijudicatum est. Illa igitur impregnata, cum eo longinquum in locum aufugit. Tandem menstruo partum præcedente distillante, cum iuxta palmam consisteret, inquit, utinam morti obliuioniq; succumberem, antequam hoc mihi contigisset. Christus autem subitus eam egressus, ipsam consolans inquit: Ne timeas, en ego tecum assideo. Deinceps Deus ipsam allocutus insunxit, ut palmam excuteret, sicq; super eam [†] arruteba recentia ^{† id est dactyli.} caderent, unde ipsa comedens & bibens, cor suum corroboraret, atq; mitigaret: nemini uero uiso colloquium præberet, singulis innuens, se Deo dies ^{Silentium ieiunio coniunctum.} abstinentiæ ieiunijq; uouisse. Eam deinceps afferentem puerum, sui non me diocriter increpabant, dicendo: O Maria, cum tuorum parentum neuter malus existeret, cur rem adeò malam perpetrasti? Illa uero puerum ostendens, ut ipsum inde conuenirent signis innuebat. Quibus qualiter infantulum huiusmodi conuenirent sciscitantibus, ipse prius in uocem erumpens, inquit: Ego sum Dei seruus, qui mihi librum tribuens me prophetam constituit, & loco quocunq; meliorantem & utilem posuit. ¶ Mihi quidem orationes fundere, & eleemosynas ac beneficia distribuere, & meam matrem honorare, dum inter homines conuersarer, iniunxit: nec me uirum difficilem, sed malorum expertem creauit. Et super me est diuina salus in die meæ ^{Christus quis, testimonio Matthei.} natiuitatis & mortis, & qua uiuus iterum accedam. Hoc est de Christo Mariæ filio uerbum uerax: in quo tamen plurimi dissentiunt homines. Sed sciendum quidem, hoc Deo nunquam contigisse, nec hoc uoluisse, ut filium unquam assumeret: qui quicquam perficere uolens, præcipit ut fiat, & factum est. Eum itaq; meum adorate dominum & uniuersorum: sicq; rectum callem carpetis. Inter cohortes quædam ambiguitas seditioq; nata illa die maxima, malum incredulis maximum afferet. Audiat igitur omnis, & consideret, quid de illis die aduentus uestri fiet: licet hodie uiam erroris proficiscantur. Tu uero, licet ipsi minime fient creduli, de die uindictæ poenitentiaq; qua rerum certissima discussio dabitur prædica, cum Deus ipse dicat: Nos ^{Abraham & patris Tarhe conuersatio de religione.} quidem terram, omneq; positum in illa hæreditabimus, & ad nos redibunt omnia. Nec taceas item in libro, qualiter Abraham ueridicus atq; propheta patrem suum increpando, quoniam rem cæcam & surdam sibi proficere uel obesse nullatenus possibilem credebat, inquit: O mi pater, diabolum quod à Deo præcipitur, minime uolentem, & homines aberrare facientem, imitari desiste, timendo Deum, tibi malum illaturum, & te diabolis associaturum. Ipse uero obstinax respondit: O Abraham, uis ne me ab idolorum cultu recedere? Te quidem nisi recedas uel lapidibus opprimam, uel à me longissime proijciam. Respondit ille, Ego quidem pro te Deum, me fortassis exauditurum, deprecabor, qui me à te idolisq; tuis retrahet, & à malorum actu ^{Moses propheta eximius.} passioneq; mea prece liberabit, idemq; tibi salutem permittat. Abrahæ igitur retracto ab eo, quod quasi Deum adorabat, Isaac atq; Iacob, prophetas scilicet, quibus nostra pietate linguam elatam atq; ueridicam contulimus, tribuimus. ¶ Hoc responsum codice nequaquam sublit silentio. ^{Aaron.} Moyses purus nuncius atq; propheta, quem in monte Sinai uerbo propinquo conuenimus, eiq; misericordes atq; propitij fratrem suum Aaron prophetam fecimus. ^{Ismael.} Ismael hoc item libro nominetur, qui suo sermone ueridicus nuncius atq; propheta, suis præcepit, ut orationes funderent, & eleemosynas ac Deo debita compleret, sicq; coram Deo uir bonus inuentus esset. ^{Heforam propheta.} Heforam quoque ueridicus

meridieum atq; prophetam à nobis eleuatum in locum excelsum, in hoc uo-
lumine nomina. Istis quidem prophetis ortis de filiis Adæ, & sequenter à
Noë, ac gente Abrahæ & Israël, quibus uias rectas monstrauius, & diligē-
tes bonum contulimus. Cum diuine uirtutes præcepta legebantur, humi-
litas adoratioq; diuina iugiter inhærebant. Illis uero succedentes deterio-
res, orationibus abiectis, uoluptates prorsus secuti, malum grauissimum in-
current, nisi facta conuersione benefecerint, in fide perseverantes. Hi namq;
tales paradysum, expertes omnis nocuenti, possidebunt. ¶ Hanc quidem
paradysum, ubi nemo contumeliam uel opprobrium, sed salutationem mu-
tuam audiet, plenumq; uoti gaudium mane uespereq; percipiet. Deus, cu-
ius omne mandatum perficitur, hæreditatem suæ genti se timenti, nec po-
nenti uerbum istud nisi cum mandato diuino tribuit. Cuius est quod inest
manibus, atq; posterius, nihil obliuiscens Dei cœlorum & terræ, & omni-
um illis interpositorum. Hunc igitur patienter & indurate supplex adora:
Cui quis nomen æquale sortitur? Licet homines hoc assuescant dicere, nos
mortuos quisquam uere suscitabit? Nonne recordantur nos prius eos, cum
nihil essent, creasse? per Deum, nos eos diabolusq; congregabimus, igneq;
gehennæ suis cum corporibus circumuallabimus. Nos enim quarumq; ge-
tium deteriores, Deum minime uocantes, sicq; sibi lucrantes ignem, opti-
me discernemus, semotim auferentes. ¶ Sciendum quidem neminem esse,
qui non ad ignem, quoniam hoc Deus mandauit, proficiscatur, ubi corpo-
raliter etiam increduli perseverabunt. Timentes autem Deum saluabun-
tur. Increduli tamen, nostra uerba manifesta sapius audientes, à credenti-
bus percunctantur, quæ cohortum stet firmiter, adoretq; melius. Quot suo-
rum prædecessores, ditiores atq; potentiores illis, confudimus? Sed errone-
os Deus dilatabit, usquequò uideant illius sapius dictum scilicet uel ma-
lum præsens, uel diem illam, qua dinoscetur, quis esset debilius, quis ue par-
tem peiorem obtinebit. Credentium autem fidem semper augebit Deus:
apud quem est bonorum residuum optimum & preciosissimum, remunera-
tioq; præcellens. Nonne uides mandatis nostris non credentes dicere? Nun-
quam nobis prolem seu diuitias dabit Deus. Anne Dei secretum ipsi scan-
dunt? an cum illo pactum firmarunt? Nos quidem eorum dicta scribemus,
& eos in malo suo prolongabimus. ¶ Taliter dicentem firmiter ore suo, sen-
tire faciemus: ipseq; singularis ad nos ueniet. Plures adorantes idola loco
Dei, ut ab illis honorem & sublimationem habeant, uidebunt horam, qua
nullatenus credent eis, iam illis malo contingente. Nonne perpendis, nos
iam misisse diabolus incredulis, ut de illis sibi ridiculum faciant? Tu uero
nullatenus uel eos festinare, quoniam nil eis, nisi computum suum faciemus
die, qua decenter Deum timentes coram ipso congregabimus, & incredu-
los adductos igne sepeliemus, quando nec quis ueniam postulabit, nec quic-
quam nisi Deo iubente mandabit: agnoscentq; dicentes Deum sumpsisse fi-
lium, se turpe uerbum protulisse. ¶ Ob hoc quidē turpe dictū, ferē cœlū se
filiū Dei, cōfudit, & tellus aufugit, omnisq; mons cecidit. Hoc est enim inopportunū
& inhonestū Deo, cuius iugo seruitutisq; subsunt uniuersa cœlestia atq; ter-
restria, ad eū ueraciter distincte reditura, & ab ipso numero certissimo dinu-
meranda die illa. Et illius amorem assequetur tunc omnis credens, & benefa-
ciens. Tuq; quidā linguæ nullā facultatem induximus, nisi ut Deum timen-
tibus nunciū gaudio plenū, & castigamē incredulis nūciat. Omnium ne per al-
chimia

Resurrectio

*ignem omnes
adibunt, sed
impij non in-
de liberabun-
tur.*

*Deus tradit
incredulos
diabolis.*

*Summa bla-
sphemia, fa-
teri Christum
filiū Dei,
At ueritas
sempiterna di-
cit Iohann. 3.
Qui non cre-
dit in unigeni-
tum, etc.*

chirna destructorū à nobis quenquam uel sentire uel ab ipso uerbū aliquod percipere potest.

A Z O A R A XXX.

IN n.d.p.&m. Hūc librū, uidelicet Alchorā, tibi nequaquā tuo malo misi mus, sed ut per ipsum à rege cœli & terræ & omniū illis interpositorū, terræq; suppositorū, q post terrā & cœlos à se creatos thronū ascēdit cōpositū, diuinā cōmemorationē dilectionēq; timētibus dominū infundas. Ipse nāq; scit dictū, cordeq; retentū, & occultius eo! Et præt ipsum nō est Deus, suaq; noīa formosissima. Audi uerbū Moysis, mulierī gētiq; suæ stationē ob focū ab eo uisum iniūgēris. Vos nullatenus hinc moueatis, usq; quo uel ab igne uisus uobis additā, uel bonę uīæ doctorē illuc inueniā. Illi quidē illuc ascēdētī dixi: En ego Deus sum. A pedibus tuis soleas abstrahet: quoniā tu locū bene dictū obtines. Et deinceps tu à me qdē electus, præt quē nō est alius Deus, meū praeceptū audi, & me adora, & orationē cū meo nomīne funde. Veniet enim hora, omnib; mea spēte celata, qua omnis anima suos actus inueniat. A meo p̄cepto nullatenus diuertas. Si uelle nāq; dilectionēq; nō credentiū seq̄ris, malū patieris. Sed qd gerit tua dextera? Respōdit: Lignū hastile gestat, q̄ sepius fulcitus alleuor, gyrūq; faciēdo tū oues cōgrego, tū cetera negotia peragō. Inqt illi Deus: Projice ipsum. Quod ipso faciēte, immēsus serpēs inde p̄cessit, hac & illac irrepēs. Quod ille deinde metu sermōto, me iubēte sumpsit, priori forma per me redeūte. ¶ Meo quoq; praecepto manu sua alā eius attingēte, cādidissima malorū expers redijt: sicq; miraculū secundū p̄dijt. Ipsumq; maiores uirtutes quasdā edocui. Me deinceps iubēte, ut ad Pharaonē se praeumptuose sublimantē accederet, inqt: Tu Deus cor meū aperi, negotiū alleuia, linguā enoda, ut meus sermo p̄mptus sit & intelligibilis, fratresq; meū Aharon placū atq; cēsorē in gēte nostra cōstitue. Eo nāq; sic operū meo rū particeps, fiet meū negotiū firmitus & castigatius: & te nostras actus oēs p̄spiciētē deuotius, & crebrius atq; diligētius inuocabimus. Respōdit deus: Omne tuū uotū implebimus, qui te puerū etiā adiuuimus. Me nāq; iubente tuā matrē, ut te clausum in cista in mare p̄iceret, ut sic ad littus te reuersum meus hostisq; tuus susciperet, amor meus te sustinuit, uisūq; mei eduxit, & aluit: Quoniā tua sorore dicēte corā rege, ego sibi nutricē inueniā, ad tuā matrē te reduxi, ut cor suū firmū & intrepidū existeret. Te rursus homicidā liberauimus, & tu deinceps in gēte Madian annorū numero cōmoratus, iā ad horā accessisti. ¶ Cū itaq; te sic ex anima mea iuuī, tu fratres tuos ad Pharaonē praeumptuosum eūtes, ipsum formoso colloquio ad memoriā Deūe timorē p̄ducite. Illis uero respōdentibus: O Deus timemus, qd cruciatus atq; flagella uel statim inferet, uel uictor existet. Inqt Deus: Ego cūcta uidēs & audiens, uobiscū sum. Ad eum igit̄ intrepidāter euntes dicite, uos Deī nūcios esse, & p̄cipite, ut uobiscū filios Israhēl, in nullo noxius eis, mittat. Eos itaq; cū diuina uirtute ueniētes, dicentesq; diuinitus salutē esse datā credētibus, reatāq; uīā sequētib; incredulis aut̄ & cōtradictib; malū grauissimū: quesiuit Pharaō: O Moyses, quis tuus est Deus? Respōdit. Omniū creator, hominib; omnia tribuēs & uias rectas edocens. Et ille: ¶ Vbi est gens praeiterita? Respōdit: Huius rei noticiā in libro omniū capace, nec quicq; obliuiscēte cōtinet apud Deū, qui terrā applanās, uias in ea peruias uobis patefecit, & ad aquas ad omniū nascentiū ortum, ut inde tum uestrū uictum, tū bestiarū pastum haberetis, de cœlo p̄duxit, scientibus scilicet miraculū magnū. Et ipse nos ē terra creauit, & itē ad eā reducet, & inde resuscitabit. Ille tamen nō

Cur datus
Alchoran.

Repetit. sed
perperam,
quæ leguntur
Exod. 3. & 4.

Moses ad Fbā
raonem. Vide
Exodum, &
superiores ad
liquot narra
tunculas.

stris uirtutibus uilis cōtrarius existit, & obstinacit̃ incredulus uixit, indignā
 ter ingens, An uenistis eiectum nos ē terra nostra incārationibus artibusq̃
 magicis: nos uero uicissim cum simile negotium reponemus. Loci itaq̃ tem
 porisq̃ terminus statuāt certamini, quem nec nobis nec uobis ullatenus pre
 termittere liceat. Illis itaq̃ ponentibus ad hoc diem solennem, diluculo ibi
 facto uiroꝝ cōuentu, Pharaō omnes suas artes & artifices in unum reduxit,
 illisq̃ sic aduenientibus dixit Moyses: Caueat sibi quisq̃ uestri, ne Deo men
 daciū imponat. Nemo nāq̃ mendax aliud quā malum ab eo lucrabitur.
 ¶ Illi q̃dem deliberātes ambigue, hocq̃ secreto, ne Moyses hoc perciperet,
 dicebāt. Isti magi nos exulatum uenientes adfunt, uel nostros ornatus & pre
 cium delatum secum proponunt. Nostros ergo artibus congregatis, linealit̃
 dispositēq̃ procedamus. Loco nāq̃ sublimior uictoriā leuius adipiscet̃. Sic
 itaq̃ progressi, Moysen sic affati sunt: Aut tu aut nos causam nostri conuen
 tus inchoemus. Illis igit̃ Moysē iubente primo proijcientibus funes & hasti
 lia, serpentes reptiles cernebātur. Moysen hoc uiso corde trepidātem corro
 borans atq̃ consolans, quoniā uictoriā donaretur, iussit, ut dextrā suā gesta
 men proijceret. Inde nāq̃ factum ut alioꝝ opera cuncta, quoniā magica fue
 rāt, quē nūq̃ proficient, deglutiret. Illi igitur magi in terrā prostrati, Moy
 sisq̃ pedibus aduoluti dixerūt publice, se in Deum Moysis & Aharon cre
 dere. Quibus Pharaō turbatus inquit: In eum ante meū praeceptum credi
 tis: Ille q̃dem maior est, qui uos artē magicā docuit. Ego uero manus uestras
 & pedes ex opposito statim abscindā, & in trūco palmarū suspendā. Sicq̃ ma
 lo perpetuo deputati dinoscetis, quis uestri maius grauiusue malum inferre
 quauerit. ¶ Respōderunt, Nobis itaq̃ tibi nequaq̃ super uirtutes agnitās,
 Deumq̃ nostri factorem credentibus, tuū libitum imprime, & mandatum
 exerce, q̃d minime uitā huius saeculi trāscendit. Nos aut̃ in Deum nobis ue
 niā daturū peccaminum & incārationum, te cogente praemissorū, credimus,
 qui est Deus optimus, post omnia superstes. Qui credentibus & bene geren
 tibus gradum in paradiso riuis amœna sublimem perseuerāter praebebit: in
 credulis aut̃ ad eum ueniētibus gehennā, ubi nec uita ditati, nec morti sub
 diti manebūt. Moyses deinceps nostro iussu educentē gentē nostrā, & in ma
 ri uia sicca praeprātem absq̃ timore, Pharaō cū suis exercitibus executus,
 mari manu nostra summersus est, quia uia rectā minime profectus est. Vo
 bis itaq̃ filiis Israhel ab hoste uestro liberatis, post terminum uobis in monte
 Sinai cōstitutum, uictum manna coturnicesq̃ dedimus. Comedite de bonis
 nostris uobis datis, nemini faciētes iniuriā. Sic enim super uos mea iracūdia
 caderet, quā cui libet incūbens summe nocebit. Conuersis q̃dem, & creden
 tibus, ac bene gerentibus, rectoq̃ tramite postea gradientibus ueniā facio.
 Moyses cur citius sua gēte uenisset, à Deo rogatus, inquit: Illa q̃dem me sub
 sequit̃. Ego uero te annuente praeceps, tuā praeoptauī faciem. Ipse tamen
 Deo dicente, quod † Ascemeli post discessum suū gentem suā errare fecit,
 reuersus est, nō minimum iratus suā genti, & eā increpās dicendo: O gens,
 quare placitum bonum uobis à Deo propositum mentiti estis: An studetis
 irā incurrere diuinā? Illi uero respōderunt: Nō spōte trāsiuimus. Sed nobis
 quoddā ex ornatibus popularibus fabricare praeceperūt: Cui praecepto no
 bis fauētibus Ascemeli taurū fudit, corporeū, emittentē mugitū, & dixit, Eū
 uestri Moysi q̃ Deū esse: quod ipse tamē oblitus est. Nonne uidere poterāt,
 ipsum impotentē uerbū quorquā reddere, uel eis prodesse seu nocere posse?
 Saltē

Non ui cogen
 di homines. ut
 Deum cogni
 tum deserant.

Ira Dei gra
 uissima.

† propheta il
 le uel artifex.
 Ascemeli utu
 lum in deser
 to fudit.
 Exod. 32.

Saltē audissent Aaron pramōnentē, dicentēq: Vos p eū decepti, me sequa-
 mini, mea pcepta faciēdo, quod Deū dominum nostrū adorādo faciētis. Il-
 li uero respōderunt, se nullatenus hoc dimittere, priusquā Moyses reuertet.
 ¶ Moyses itaq reuersus, percūctatus est Aaron, cur prohibitionē eius mini-
 me secutus sit, suūmue mandatū nō cōpleuerit. Cui ipse taliter respōdit: Tu
 matris meæ proles, nec barbā neq capillos auellas mihi, timētis te dicturū, q-
 niā eos secernerē, tuūq uerbū minime cōplerem. Ille deinceps ad Asceme-
 li cōuersus, qd pcepisset, quæsiuit. Qui respōdit, se nequaquā aceris uisum
 uidisse. Vnde ego de pphetę uestigijs manu mea clausum, quoniā hoc bonū
 20 uidebatur, iniēci. Iniunxit itaq Moyses, ut quā diu uiueret Ascemeli pere-
 grinaretur, nec cuiusquā cōmunionē potiret. Sicq terminū nullatenus mē-
 dacē expectans, illū solū Deum cōsideret, cuius nullus est terminus, ppter
 quē nō est alius Deus, cuius scientia cōplectitur omnia. Deū etenim illū cō-
 flatū uel cōburemus, uel diminutū in mare proijciemus. Tali tibi pdeces-
 sorū actus manifestamus, tibiq pbebamus sapiētiā, à q quisq se diuertēs pec-
 catorū sarcinā pseuerantē sentiet, die grauissima, q flatu buccinæ oīm facto
 cōuētū, pallor incredulīs insidebit. ¶ Dicēt aut quidā tūc, se X. diēz spacio *Tuba cornu-*
 iacuisse: cōsultiores uero discretioresq, se nullatenus nisi p diē unā quieuis *cabit ad iudi-*
 se perhibebūt. Perscrutātibus uero, Quid de mōtibus fiet: intima, qniā ego *cium nouissi-*
 30 Deus eos radicatus cōfundā, sua fundamēta plana faciēs penitus, & equalia, *mus.*
 nilq superius uel inferius dimittēs. Illaq die nulli distorqre se poterūt, quā *Nouissimus*
 do uocantē se sequant: ubi nec tumultus aliq efficiet, nec uerbū Dei inque- *dies.*
 tabit: nec quis prolocutor, nisi cuius uerbū Deo placuerit, statuetur, q dino- *Intercessores*
 scit manibus inhārēs atq posterius. Quem tūc uelut uiuū & uerū Deū ado- *coram Deo.*
 rabūt omnia. Illīc etiā malefactor omnis iacturā, benefaciēs & credēs nullā *Alcoran non*
 iniuriā, meritiue detrimentū sentiet. Tali Alchoran Arabice disposuimus, *festinatò pub-*
 & correctiones inscripsimus, ut p ipsum omnes credētes atq memores effi- *licandus.*
 ciantur. ¶ Cum Dei uerū sit omnis sublimatio, Alchoran propalare minime
 properes, priusquā tibi cūcta sua pcepta discernere permittā. Deū igitur
 30 iugit preceris, ut tuā augeat sapiētiā. Hoc quoq prius Adā pcepimus,
 cuius ipse prorsus oblitus, in nostris mādatis minime perseuerās reptus est.
 Cui tamē ut angeli se subiicerēt, nobis iniungētibus, omnes prāter Beelze-
 bub paruerūt: quē Adā mulieriq suā pessimū hostem futurū, ego patefaci-
 ens psuasi, ne illos educeret à paradiso, ubi nec fames, nuditasue, seu sitis, aut
 feruor accidet. Sic em illis labor immēsus incūberet. Diabolus aut eos econ-
 tra sic affatus est: Ego te qdē Adā ad æternitatis & imperij nunq senescētis *Adæ lapsus.*
 arborē inde comestū adducā. Vnde cibatis illis, mēbra genitalia patuerunt. *Diaboli ser-*
 quæ de paradisi folijs sumptis tegere nitebātur. Sic igit Adā, à Deo minime *mo ad Adam.*
 pceptū operatus, ius mortale subiuit. Illis tamē deinceps ad amorē Dei re
 40 deuntibus, prius male pacta Deus cōdonauit, uia insuper rectā patefaciēs.
 Vnde licet eis iniūxisset, ut omnis aduersans aliq descenderet illinc: uerū eis
 uię dogma patefecit. ¶ Huius aut uia omnis imitator, hic sæculoq futuro
 timoris omnis expers permanebit. Omnibus autē me derelinqentibus, &
 meum nomen non inuocātibus, uia angustā, & conuentu publico cæcitātē
 inferemus. Omnis tum huiusmodi dicet: Cur me sæculo præsente uidentem
 hoc lumine priuas? Cui Deus sic respondebit: Tu quidem meorum operum
 atque pceptorum oblitus, hodie nostra premeris obliuione. Tale namque
 promeret malefaciēs, nostrisq pceptis resistēs. Alterius quidē seculi ma-

lum grauius est, perpetuūq. Quare nō perpendunt, quot gentes palchima
præcedentes, quorū habitationes atq. labores moderni possident, confundi-
mus? Hæc tamen peritis non minimā noticiā adhibent, uindictæ qdem ne-
gotium statim sequeretur, nisi propter uerbum Dei præsignatū, ratum qdem
& immutabile. Eorū tamen dicta patienter sustinendo indurati & Deum an-
te solis ortum & occasum, nocte quoq. horisq. diurnis, usq. quo mercedē ex
meritis assequaris, deprecare, nec oculos tuos unq. ad uxores alienas, licet
hoc mūdo speciosas & preciosissimas, cōuertas. Apud Deum etenim timen-
tibus, beneq. sperantibus, res multo splendidior & melior reſeruatur. ¶ Pre-
cipe tuæ gēti, ut patienter & iugit orent, cū nos illis uictū & uestitum præ-
bētes, ab eis minime talia exigamus. Sed inquiunt: Si diuinis cū uirtutibus
adiuenisset. Nōne testimoniū de prioribus libris attulimus? Si cū malis ante
eos obruiſſemus, dicerent, ante malorū iacturāq. contingentia se nostris pa-
ruisse præceptis, si sibi nunciū mitterent. Dic igit, expectent illi simul & ego,
usq. quo manifeste discutiāt, qui uia rectā diuināq. præcepta secuti fuerint.

A Z O A R A XXXI.

Non concupi-
ſcēda uxor a-
liena. Bene
præceptū qui-
dem. sed non
obseruatum à
Machumet.
Miraculis nō
opus esse inq.
quum doctri-
na ipsius con-
firmetur scri-
ptis authenti-
cis. Da demō-
strandi.

Non contem-
nēdus Machu-
met, ut homo:
si quidem ali-
os mortales
prophetas cō-
tempſiſſe, ob-
ſuit.

Vnus Deus.

Filius Dei.

Atq. ueritas
ostendit nobis
unum aduoca-
tum iesum
Christū, etc.

IN n. d. p. e. m. Quancūq. hominibus inde parum tractantibus, suus ad iudi-
cij diē transitus plurimū accedit. Aliq. tamen nouū illis ex Dei parte miſ-
sum auscultāt & irridēt: suo nequaq. corde thesaurizātes illud, sed indignā-
do dicentes: Iste nil aliud quā homo, sicut & nos, cum arte sua magica nobis
accedit, cuius uolumē allatū uel somniū est, suūue fictitiū. Sed Deus omniū
auditor & cognitor, omne uerbū cœlo terrāq. p. palatū dinoscit. V. illa quoq.
prius nō nisi p. cōfussionem & uim illatā, ad fidem cōuerſa est. Alios em̄ nun-
cios carnales atq. durabiles, cibis potientes ante te misimus, qd à sapiētibus
quæsitum p. fectē cognosces. Cum qbus nostro ueraci termino firmato, dile-
ctos nostros saluauimus. Incredulos autē pessundedimus. Cur igit non time-
tis, cū uobis lib. nostra præcepta ferentem misimus? ¶ Quorū uillarū no-
xiarū, quarū loca cæteris gentibus restaurauimus, huc usq. cōfudimus, cum
malorū præſenſerāt aduētum, libent. se retraherēt. Vos autē perfidiā minime
derelinquetis, sed ad uestras māſiones reuertetis, usq. quo percunctati dice-
tis: Nos qdē erronei malefecimus. Hoc qdem uerbū tacebitis, nisi prius q-
si messis manu uestra p. strati. Nos qdem ueritatē crebro sistētē falso p. tult-
imus, ut ipsum cōfunderet. Vobis autē tū ob falsilogum, tū ob incredulitatē
malū inferet Deus: cuius sunt uniuersa cœli terrāq., cui semp. assisūt, ipsum
iugit inuocātes nocte diēq. totius expertes ludibrij. ¶ Vbi sumpserūt ē ter-
ra sibi cōstitutum Deū, & effectum? Si esset Deus nisi unus, oīa funditus pe-
rirēt. Deus autē excelsi throni dominus, dictum eorū abhorret, cuius omniū
opera perscrutantis, minimē facta perscrutabūt, quisq. illius loco Deum ali-
um assumens: qd uerū esse, nemo demōstrare poterit. Hic sermo præſens etiā
adhuc, atq. præteritum amplectit. Plures etiā ueritatis inscij, ab ipsa lōge dis-
sident. Prophetā nullum ante te misimus, nisi q. perhiberet Deum unum so-
lum esse. Me igit oīs adoret. Dicunt autē plures, Deum nullatenus hoc uo-
lentē sumpſisse filium q. tamē bonos homines, q. uerbum præceptumq. Dei
nullatenus transgrediunt, diligit, sciens qd manibus inhæret & posterius: co-
rā q. nemo nisi suo iussu p. locutor uel exorator statuet, Deum scilicet timēs.
Pōnēs autē secundum Dei loco, gehennā, prout mali merent, introibit. Nō-
ne uidēt increduli, q. modo cœlū & terrā illis primo creatis, clausis atq. sterf-
libus ap. cruius, & ex qua omnia utuentia p. duximus? Cur igit nō credūt?

In terra

In terra quoque montes magnos ad ipsius firmitatem, & ualles atque planities ad itinera transitusque cognoscendos, & coeli tectum optimum posuimus: quae stulti nequaquam admirari sciunt. Diem item & noctem continuauimus, & solem ac lunam, & omnes in circulo mobili currentes fecimus. Nec ante te quenquam immortalem condidimus hominum, ut te mortuo superstes existeret. Omnis enim mortem gustabit, & uobis omnibus ad me redituris, quibusdam bonum quibusdam malum inferam. Increduli tamen te uidentes, diuinum nequaquam nomen inuocantes, te non adorantem idola sua deridebunt. Homo enim res est festinans, & transitoria. Me autem uobis meas uirtutes patefaciente, nolite festinare, uel impetum facere. Sed ipsi quaerente terminum illum, si uerax es. Sciant autem omnes increduli, quorum faciebatur atque lateribus ignis inhaerebit perpetuus, eum terminum ex improviso futurum, nemine praedocente ipsum. Tuncque stupidi facti, nusquam diuertere se poterunt. ¶ Similiter ceterorum prophetarum ante te derisores, ex sui ludibrij modo malum sustinuerunt. Sed quis tuebitur uos die seu nocte a Deo? An illi, quos adoratis Dei loco, qui nec se a nobis liberare, neque uindicare queunt? Illos autem Deum nominare desinentes, parentesque suos, in uita prolixitatem protraximus. Nonne uidere queunt, quod terram capitibus suis minuere fecimus? An se uictores fore cogitant? Ego quidem uos nequaquam alloquor, nisi cum uerbo diuinitus misso, surdis inaudibili. Malo uero quoquam eos attingente dicunt, per Deum, nos ad nostri detrimentum uiximus. Illa namque die, qua nullus iniuriam sentiet, nec beneficium quotquam, siue fuerit aureus, sinapisue granum computando praetermitteremus, actusque omnium aequilibrer examinabimus. Moyse quoque, nec non & Aaron, alfurcan lucem atque memoriam timentibus corde Deum, & horam uenturam tribuimus, sicut & hanc sibi doctrinam. Cur igitur non credunt eam? ¶ Abraham quoque prius discretam rerum actionem per me doctus, me audiente, patrem suum atque gentem increpans, quaesuit, Cur in idola credebant? Cui illi respondebant, se reperisse, parentes suos adorauisse illa. Eo quidem dicente, Tunc eos parentesque suos errore manifesto detineri: responderunt, Hoc ne serio seu ludi ore locutus es? Inquit ille: Vnum solum Deum, coeli terraeque conditorem esse testor. Egoque per Deum uestra fallam idola, ut sic saltem conuertatis uos ad fidem. Fregit igitur omnia praeter maximum, ad quod redirent. Illis deinde quaerentibus, quis hoc perpetrasset: responderunt alij, Se audisse illud fieri a quodam puero, cui nomen Abraham. ¶ Illum deinceps eorum precepto in praesentiam hominum, qui testes inde fierent, adductum interrogabant; An hoc de suis idolis peregrisset? Quibus ille respondit, Hoc a maximo superstitie perpetratum esse: quod ut ab ipso, si quicquam proferre posset, percunctaretur, iniunxit. Illi itaque ad se conuersi, capitibus inclinatis confessi sunt, se malos & erroneos extitisse. Quibus ille dixit, Nonne sciistis, ea nihil proferre potuisse? Cur Dei loco, bonorum & malorum impotentes adorastis? Hoc quidem & uobis & illis est inutile. An indiscreti uiuistis? Dixerunt uero ceteri: Ad idolorum uindictam ille comburatur. Deus autem ignem frigescere, & salutem super Abraham quiescere iussit. Illi quidem nocere uolentes, perdidimus: Ipsum autem & Loth liberantes, ad terram benedictam, ad opus gentium duximus. Et eorum alteri Isaac & Iacob, docentes homines uias rectas, proficisci dedimus. Quibus & orationis studium, & eleemosynarum, ac decimarum donum, si-

Homo res fragilis.

Dies nouissima incerta: si cut sit in nocte uemet.

Matth. 24. & Dan. 12. Impij agent impie. &c.

Tantum uerbis diuinis loquitur Machus met. Os impudens.

Moyse & Aaron datus co-dex alfurcan. Abraham idolatriam expugnat.

Patres inepte imitantes.

Abraham puer simulachra euerit. Tudai cum somni.

Philo etiam refert, ignibus adictum fuisse se Abraham a Chaldeis.

Loth. demq̃ diuinam iniunximus. Lothi quoq̃ nos propicij, quoniam numero bonorum inerat, ipsum sapientem fecimus, & à uilla male gerentium & incredulorum eduximus. *Noc.* Noë quoq̃ nos prius adorantem exaudientes, gentēq̃ suam ab illa peste generali liberauimus, & à suis contradictoribus, quos uelut pessimos summersimus, uindicauimus. *Salomon.* Nos item testes iudicij Dauidis & Salomonis, quod de ouium in hominum cultus ingressu protendebant, Salomonem iudicando perspicaciorē, & in omnibus sapiētem atq̃ discretum fecimus, Dauidi quoq̃ montes & aues Deum inuocantes submisimus, *Dauidi sibi* & magisterium Martialium indumentorum, quibus litis firmitas atq̃ constantia paratur patefecimus. Et non inde gratias agetis: Salomonem rursus *lofa quedam affingit.* 10 praeuimus, ut cum suo praecepto uentus immensus ad terram benedictam curreret: Et nos quidem scientes omnium existimus. ¶ Per ipsum item demones subditi, ex traditio ne Iudeorum exorcistaru. *Salomoni de-* mones subditi, ex traditio ne Iudeorum exorcistaru. *Iob.* Eam gentēq̃ sibi suam atq̃ substantiam restaurauimus: cum simus propicij timentibus, & oratibus ac reminiscētibus. Ismaēl item & Hefdra, & Alchima fide redit, & inter- *ma fide redit, & inter-* misericordiam. Et Ionas, licet iracundus discederet, cogitans nos nihil superpretatur. id quod inuocabat posse, tenebris inclusis ait, non esse nisi Deum unum, *Ionas.* 20 se uero malum extitisse. Nos igitur respondentes illi, eum à tenebris liberauimus. Quippe nos saluamus singulariter credentes. Zachariam item, inter loannis. uocantem Deum, & dicentem, Tu Deus omnium optimus haeres, ne me solum dimittas: exaudiuimus, suamq̃ mulierem adaptauimus, eisq̃ Ioannem dedimus. Quia ad nos adorandum proni, & diligentes, ac humiles semper reperti sunt. Omnium rursus mulierum optimae, ab omnibus intactae uuluae, nostram animam insufflauimus, & illam filiumq̃ suum manifestum miraculum gentibus posuimus. ¶ Mea quidem est gens una, & ego sum Deus uester. Me ergo adorate. Sed licet gentes mea praecepta discrepant, ac me cunctae redibunt, nec quis credens beneq̃ faciens quicquam suorum operum, cum nos omnia scribamus, amittet. Villa uero per nos confusa, nunquam conuertetur, usquequo Gog & Magog exeant, & gentes undiq̃ conueniant. Hora uerace tunc appropinquante, quam suis oculis increduli uidentes lugebunt, dicentq̃: Heu heu, cur unquam erronei uel mali fuimus? Deus autem tunc inquiet: Vos, & quos adorastis Dei loco, gehēnae lignum eritis, quò perseuerabitis. Quo minime tenderetis, si illi dī, quos inuocatis, ueraces essent, atq̃ iusti. Sed nunc uos omnes illuc ituri, ignis strepitum atq̃ feruorem nil audientes gustabitis: unde prius benefaciens retrahetur, nec quid inde sentiet, nec illud maximum negotium timebit: sed perseueranter angelis sic alloquētibus eos associabitur. Hac est illa dies, quam praedicauius, qua Deus scilicet coelum inuoluet atq̃ plicabit sicut chartā: & sicut primo, ita nunc secūdo faciet. Hoc enim uobis incumbit, ut iteremus. Post caetera quidē uerba in psalterio scripsimus, istud solū de primo aliquo *infi. heredita bunt terram.* casu audierat: Quoniā uiri boni terrā hereditabūt, ad quam Deū inuocātes applicabūt. Te quidē sola pietate nostra gētibus misimus, ut sola pcepta nostra doceas dicēs: principaliter non esse nisi Deū unū, à quo si quis se diuertirint, dic te fecisse nunciū, & nullatenus scire, utrū terminus sui redditus affinis sit, an remotus, & an malū propinquum sit, an longe uentum. Hoc enim *Psa. 35. c.* solum

solum prænoscitur à Deo domino nostro uero iudice, æquè dictum cordeq̃ retentum dinoscente, qui nobis aduersum incredulos auxilietur.

A Z O A R A XXXII.

IN n. & c. Genus humanum, Deum time, quoniam horæ maximæ terræ-
 motus est timendus, die resurrectionis, quando nutrix suum alumnum
 renuet prægnans abortum faciet, omnisq̃ (licet falsò) uidebitur ebrius.
 Quoniam Deus malum inferet grauissimum: qui scripto notabit omnem
 insipienter ratiocinantem in Deum, & sequacem diaboli mali. Singulos
 namq̃ tales aberrabit, & ad ignis pœnam mittet. Quare de resurrectione
 10 dubitat quisquam? Nonne uos è terra primo plasmauimus? secundo à sper-
 mate præiacente, sanguineq̃ sequente: tertio coagulata massa? quarto for-
 ma similitudinis, non nunquam dissimilitudinis produximus? Vobis qui-
 dem ad plenam noticiam ex plano singula, qui matris alui conceptui man-
 sionem ad terminum scitum efficio: post quem pueros educo, & ad uirilita-
 tem integram adduco. Et erit quidam mortis iuri cito suppositus, quidam
 autem ad uitam peiorem deductus: ubi primo discretus inscius efficitur.
 Terra quidem stabilis aqua super ipsam cadente, mouetur atq̃ fuctificat: &
 ex omni nascentium genere duo parilla decentia per eam orta sunt. Hæc
 quidem digna sunt memoria, quod Deus est ueracissimus, mortuos uiuifi-
 20 canis, & omnipotens, & è foueis resuscitans omnes in hora totius experte
 mendacij. Quidam in Deum insipienter inuecti, libro manifesto contradi-
 centes, in hoc sæculo dedecus, & in futuro pœnam ignis patientur, secun-
 dum actuum præcedentium mensuram, Deo nocete nemini. Quidam item
 non recto modo Deum inuocantes, si quid boni lucrantur, credent in il-
 lum: si quid autem mali, faciem suam auertunt. Et sic hoc, aliudq̃ sæculum,
 quod est damnum maximum, amittent. Errore autem longinquo inuolu-
 untur, quoniam Dei loco bonorum & malorum impotentes adorant, pro-
 niores ad sibi nocuum, quàm ad commodum: Sicq̃ dominus est prauus, si-
 biq̃ seruientes nequam & imperiti. Deus autem omne suum uelle cõplens,
 30 Paradisum iocundam credentibus & benegerentibus tribuet. Aestimans
 Deum nequaquam futurum uindicem in hoc, sæculoq̃ futuro, per funem
 coelestem ascendat, & an sic sua quiescat iracundia, perpendat. Iam tibi cœ-
 litus missa re manifesta, quos uult, in uiam rectam Deus diriget: qui super
 omnia potens, illa die credentium & iudæorum, ac leges uariantium Chri-
 stianorum, item & gentilium ac incredulorum iudex atq̃ discussor inter
 erit. Nōne uidere queit, qualiter uniuersa cœli terræq̃, ac sol & luna, simul
 & sidera & mōtes, ac arbores & bestię, pluresq̃ gentiū, cæteris in malo suo
 manētibz, Deum adorāt? A quo quilibet dedecoratus, & repulsi, nusquā
 honorat. Cōtrouersantibus Deo, simul & incredulis, ipse totū uelle suū per-
 40 ficiēs, uestes igneas adaptabit, eorū uētres & capita, cutesq̃ foco uoluēs per
 petuo, extēq̃ inde uolentem repellens, ut feruorem indeficienter degustet.
 ¶ Credentibus, & benefacientibus paradisum præbens, illis armillas au-
 reas, & margaritas, moniliaq̃, uestesq̃ sericas adaptabit, uiamq̃ rectā, uer-
 bumq̃ gratum edocebit. Incredulis autē, & à uia præmonstrata se diuerten-
 tibus, & templum Haran, cuius peregrinationem iugēmq̃ mansionem
 æquē bonas posuimus, minime diligentibus, uel malum inferentibus ma-
 lum grauissimum imprimet. Abrahæ quidem hoc templum fundare, &
 ipsum benedicere ac emundare, propter aduenientes & inibi morantes, ac
 Deum

*Dies nouiss.
formidabilis.
Ve latentibus,
etc.*

*Resurrectio
probat hō
minis forma-
tione in utero
materno.
Quæ res à
physicis recti-
us explicatur.*

*Idola simul et
eorum culton-
res intemperat.*

*Astysmo ludit
in eos, qui non
credunt Deū
iudicem.*

*Christiani les-
ges uariates.
Accusat enim
quāquam fili-
sū, ut scriptura
re sanctæ fili-
sarios.*

*Pœne impio-
rum.*

*Paradisus et
felicitas pio-
rum.*

*Inuisere tem-
plum Meche
quanti meritū
sit.*

Deum adorantes, Deoq̄ nullum statuere participem, & ad templum prædictum peregrinationem prædicando persuadere, quo super bestias undique ueniant, ut sibi proficuum testificando uideant, diebusq̄ determinatis Deum nominando bestias sacrificent: Vnde tum se tum pauperes & egenos pascant, negotiaq̄ sua peragant, & uota compleant, ac templum uetustum circumeant: quod factum maximum à Deo summe remuneratur, iniunximus. Omnes quidem bestias licitas statuimus, exceptis superius adscriptis abstinentiæ. Omnem rem malam, & falsum testimonium euitate: simile de ido nec iniuste Deo participem statuite. Hoc enim agens, est quasi quis è cœlo lolatris. decidens, uel ab auiibus deuorandus, uel à uentis in puluerem redigendus. 10

Qui Deum corde timens, ipsius præcepta maxima peregerit, post templi beneficium summum proficuum hora determinata suscipiet. Cuiq̄ gentiū locum scitum disposuimus, ubi Deum inuocando & glorificando ipsi, qui est unus & solus, bestias immolarent hora præscripta. Vnde sibi uictum & pauperibus ac egenis acciperent in Dei nomine. Bonis etenim summum gaudium est sperandum, amorq̄ diuinus, cum illi cordibus supplicibus iugiter orant, accidentia sibi patienter sustineant, eleemosynas & hostias diuini uisalem, neq̄ no præcepto peragant. Quippe Deus hominibus omnia commoda fecit, ut in monte Ga sibi grates inde reddant, * Qui carnes cruorem' ue sibi nequaquam assumit, rixim ueros sed ut timeatur, appetit. Ipseq̄ bonis bonum nuncium mittens, eos à malis 20

prætorget: Subdolum autem, & furem, uel incredulum nullatenus diligit. Suis expugnatoribus, uelut iam prædiximus, malum ingerant, & Deus est uindex optimus, firmus, & immensus, qui uult rebelles & uindices fieri. loan. 4. etc.

* Deus non carnes uicti- † Aliter enim turres, & mesquide, templaq̄ quibus Deus multum inuocatur, penitus pessundarentur, & è domibus suis eiicerentur iniuste dicentes: requirit, sed Deus est dominus noster. Illi quibus ego Deus, omnium rerum finis, copia ut timeatur. & sufficientiam indulsi, tellure orationibus insistent, eleemosynas ac decimas tribuunt, remq̄ scitam præcipiūt, nefanda prohibent. Sin autem tibiq̄ Optime docet hic ô Machus cōtradixerint, similiter & prædecessoribus fecerunt, uelut Noë & Hat atq̄ met, cū ps. 49. Themuth suæ gentes. Mich. 6. etc.

¶ Necessum ut religio de- gensq̄ Madian, Moysi q̄ sua contradixit. Ego uero spacium illis incredulis, fendatur ar- permisi, deinceps eisdem suo malo cepi. Quot uillarum manu nostra suam mis: nempe ob maliciam pessundatarum apparent uestigia, parietibus & puteis ac muris: nempe nicipijs superstitis: Quare per terras nō proficiscuntur, ut sic saltem corda sensata & aures audientes acciperent: Oculorum etenim cæcitas minus falsa. Nam ue officit, quàm cordis. Sed quanquam plures ad malū sint promptiores, Deus ra ex Christia à termino iam præscripto nequaquā digreditur. Apud ipsum autē erit dies, na cruce pro- quales sunt anni mille à nobis dinumerati. Ad nos autem oportebat redire pagata est. uillas oēs, quas post spacium primo datū diruimus. Vos homines, ego tantum sum castigator & expositor. Omnes credentes & benegerētes, ueniā uicti, 40

bonū assequuntur: Nostri præceptis resistētes, igni deputātur perhenni. A Deo quidē nullus nūcius seu propheta missus est, nisi à cuius corde diaboli- cis suggestionibus & uoluptatibus affecto malum abradat, & bonū inserat Deus, ipse sapiens & incompræhensibilis. Diabolus autem hominibus infirmi cordis mala uisu formosa parat. Sed illi longis inuoluentur cōtrarietatibus. Semper enim cōtradicient Dei præceptis, usq̄quo uel hora subita, uel malū improuisum superueniat. Illa quidem die Deus iudex credētes & benefaciētes in paradysum introducet, & omni suo uoto ditabit: Incredulis & contradi-

- contradicientibus dedecus & malum inferet. Prædatum uel expugnatum profecti, & armis uel natura mortui, à Deo optimo remuneratore mercedem maximam adipiscuntur, in optimo idoneoque loco statuendi. Consimiliter facta sibi rependens, & ob hoc deinceps iniuriam recipiens, Deum pi-um ueniat dātorem uindictæ habebit, qui diem noctem inducit, & e contra, præter quem non est Deus. Ipse quidem est immensus & uerax, adorata uero sui loco mendacia. Ille quidem aquas de cœlo dimittit ad terræ uirōrem, omnia quoque terrestria æquoreaque, & naues mari currentes Dei præcepto hominum commodo fecit. Cœlum ne cadat in terram, nisi mandato suo, sustinet, & ueniam ac misericordiam hominibus præbet, quos uiuificat atque mortificat, nec non & resuscitat. Eius enim est omnis uirtus atque potentia: homines tamen permanebunt in credulitate. Cum à nobis cuiusque gentium lex, quam sequuntur, sit imposita, in tuo tibi minime controuersantur negotio. Sed tu Deum adora, cuius est uia recta. Tecum disputare uolentibus dic, Deum solum omnes actus tuos agnoscere, qui die postrema lites omnes & contrarietates discutiet: quod uelut libro præscriptum sibi leuissimum est, cum & eius sint uniuersa. Aliud inuocantes loco Dei, cuius demonstratione scientiaque carent, uindice carebunt. Quorum facies in nostrorum uirtutum lectione colore immutantur, & ipsi ferè lectoribus eorum
- 10 finiet, & ueniam ac misericordiam hominibus præbet, quos uiuificat atque mortificat, nec non & resuscitat. Eius enim est omnis uirtus atque potentia: homines tamen permanebunt in credulitate. Cum à nobis cuiusque gentium lex, quam sequuntur, sit imposita, in tuo tibi minime controuersantur negotio. Sed tu Deum adora, cuius est uia recta. Tecum disputare uolentibus dic, Deum solum omnes actus tuos agnoscere, qui die postrema lites omnes & contrarietates discutiet: quod uelut libro præscriptum sibi leuissimum est, cum & eius sint uniuersa. Aliud inuocantes loco Dei, cuius demonstratione scientiaque carent, uindice carebunt. Quorum facies in nostrorum uirtutum lectione colore immutantur, & ipsi ferè lectoribus eorum
- 20 malum inferunt. Vobis quidem isto deterius prædico, ignem uidelicet perpetuum, uobis à Deo prædestinatum, uiamque malam. ¶ Vos uiri, nouam à me parabolam audituri, memores efficiamini. Omnes adorati à uobis, Dei loco uocati, culicem unum facere nullatenus possunt: nec uos illis quicquam auferre, si uobis subriperint. Et sic omnes uos, interrogans scilicet & interrogatus, debiles & inanes estis. De Deo quidem firmo preciosissimoque, quia nequaquam modo debito loquimini, qui cognoscens omnia, ex angelis & hominibus nuncios mittit, optime discernens, quid manibus inest, quidque posterius. Vos itaque uiri boni, coram Deo uos flectite, ipsum adorantes, & ad processum in anteriora benefacite, & lites pro posse uestro
- 30 facultateque peragite. Hoc enim præcipit Deus, nil nisi iustum in lege disposnens, quam pater uester Abraham tenens, uos fideles et credulos primo uocauit. Vnde testis est hic noster propheta, sicut & uos cæterarum gentium testes eritis. Orationes igitur & elemosynas ac decimas faciendo, Deo cohærete, qui dominus uester, bonus & iudex optimus.

A Z O A R A XXXIII:

- I**N n. & c. Salus & multiplicatio credentibus, cordeque deuoto iugiter orantibus, & otiosa prauaque uerba linquentibus, & decimatoribus, & castitate ubique nisi cum proprijs uxoribus, aut sibi subiectis, & ancillis, obseruantibus: Inde namque nulla fiet querimonia. Aliud autem querens, malis adnumerabitur. Depositi custes fidelis, & uerbis constans, ac iugiter oras, hæredes existunt. ¶ Alferdeum enim hæreditabunt, & ibi perpetuo manebunt. De luto quidem hominem fecimus prius, consequenter ex conceptu spermatis in locum notum, unde sanguis primo, secundo coagulum, demum ossa carne tegenda creantur, formam composuimus. Omneque nostrum opus est formosum, optimeque compositum. Postea quidem moriemini: Demum uos resuscitabimus, qui uestri nequaquam obliti negligentesue, VI I. operibus cooperuimus, & aquas in terram de cœlo misimus, quas nostra uoluntas prohibere posset: unde palmarum & uitium hortos pomaque multimoda comestibilia,

bisla, nec non & arborem de monte Syon exeuntem uestuosam et intinctio-
ni ciborum commodam produximus. Vobis item in bestiis miranda feci-
mus. Quippe illæ uobis multipliciter commodæ, tum ab uteris suis cibos
uobis emittunt, tum sarcinas uestras leuant, tum ipsæmet uester cibus effi-
ciuntur: Nos quidem misimus Noë, dicentem suis: Deum præter quem nō
est alius, adorate, timoris expertes. Eorum autem plures increduli dixerūt,
eum nil præter hominem esse, qui super eos exaltari uoluit. Deo namq; uo-
lente hoc, descenderent angeli: quod nec nos nec patres nostri prius uide-
runt. Hunc autem nil præter hominem insanum & amentem, saltem ad ho-
ram dimittite. Illi igitur deprecanti, ut nos eum de suis contradictoribus
uindicaremus, iniunximus, ut arcam iussu nostro præceptoq; fabricaret, ter-
minoq; ueniente, quod per aquam exeuntem de Tannor perpenderet, om-
nis generis rerum duo paria induceret. Peribit enim omnis, nisi quem ser-
mo præcedens ratus liberauerit à summersione. Tu igitur pro illis me ne-
quaquā preceris. Sed cum nauē cū tuis ascenderis, Deo te liberanti à gente
peruersa gratias redde, & ut te loco bono sistat, cū ille sit optimus statutor,
suppliciter exora. Quod quidem opus nostrū satis est sapientibus admiran-
dum. Alijs deinceps à me generationibus creatis, ex seipsis nuncios misi-
mus, dicentes: Inuocate Deum, nil timentes: quia præter eum non est alius.
Illi autē increduli tum illi, tū diei futuræ contradicentes, quibus abundantia
mundanā præbuimus, dicebant: hic nō est nisi homo, comedēs & bibēs sicut
nos, prædicās tamen nos mortuos & in puluerē redactos, iterū surrecturos:
cuius uere sequax perdetur. Quippe Deo mendaciū imponit, cui nos minime
credemus. Seu nāq; uiuamus, seu moriamur, nō resuscitabimur, cum nō
sit, nisi hæc uita tantū. Illi itaq; precantē, ut eū de suis cōtradictoribus uin-
dicarem, exaudiens, pollicitus sum eorū paucos futuros residuos, & eosdem
se repræhensuros. Illos itaq; pro uoce uerace repulimus, & destruximus,
& eorum loco generationes alias excitauimus: quarū nulla suum terminū
uel antecedit, uel subsequitur. Nobis itaq; nūcios mittentibus, cuiq; conti-
git, quod sua gens cōtinuate succedēs cōtradixit illi. De quibus nos mira fa-
cientes, incredulis nōnunq; moram fecimus. Moyſi quidem et Aaron fratre
suo missis ad Pharaonē, gētemq; suā, illi uelut præsumptuosi cōtradicebāt,
dicentes: Nos quibus gens subijcitur, quomodo credemus illis duobus car-
nalibus, sicut & nos ipsi? Perierunt igitur, & cōfusi sunt. Sed Moyſi quidē li-
brum ad scientiā memoriāq; dedimus. Filii igitur Mariæ, simul & ipsam,
homīnibus miraculū facientes, ipsis locum bonū & aquis amœnum habitā-
dū præbuimus. Vos itaq; nūcij de bonis comedite, bonaq; facite. Egonāq;
uestros actus omnes perspicio, quem timentes adoretis. Gentes uero nostra
præcepta discrepantes, suæq; legi congaudentes, in illa usq; ad horam præſi-
nitam derelinquite. Cogitant autē me neq; prolem neq; pecuniā daturum,
nisi festinanter & ad nutū omnia perpetrem. Sed per memetipsum iuro, illi
futura nescient. Deum timentes credunt ferētibus mandata nostra, & mini-
me ponentibus Deo participē, atq; pauescunt. Distributores nostrorum
bonorū sibi datorū, & credentes se redituros ad Deū, ad bonum opus agen-
dū proni prōptiq; sunt: Quibus nulla fiet iniuria, nostro libro ueracissimo
prohibente, nec iniungente cuiq; nisi tantū possibile. Corda uero clausa, re-
sistentiaq; nostris præceptis gerentes, sua negotia tarde peragent. Sed cū eo-
rum magnates sumemus, precatū uenient. Pro illis autē nemo preceſ, quoniā
per

*Noc meminit,
quod sepe an-
tea fecit.*

Resurrectio.

Fatum.

*Moses et Aa-
ron ad Pha-
raonem.*

*Iesu et Ma-
rie beatitudo*

*Qui ad opera
bona idonei.*

*Afferit suam
authoritatē.*

suoq; populo regentes collum, & pectus, omnemq; suam pulchritudinem, nisi quantum apparere necessitas cogit, celent omnibus, speciemq; pedum etiam eundo, nisi maritis suis, eorumq; suisq; parentibus & filiis, atq; priuignis & fratribus, atq; nepotibus, & ancillis, omnibusq; non suspectis, suae subiectis manui, uel prius non pollutis. Ad Deum autem omnes conuertamini: quod est uobis optimum. Vestras clientes tum de gente uestra, tum captiuas, si bonae fuerint, ducite, nullam unquam uim illis inferentes. Quae licet pauperes sint, a Deo ditissimo, datoreq; largifluo pecuniam adipiscuntur. Neque uentes autem eas ducere propter inopiam abstineant se; usquequo Deus illos ditet de sua pecunia. Dilectis quidem & bonis agnitis, diuites & potentes de pecunia Dei sibi commissa uel cito tribuant, uel scripto notent. Huius amor saeculi a nemine bono queratur. Deus tamen inde uenit & misericordiam faciet. Iam praelibatis praedecessorum exemplis & factis, unde castigamen sibi timentes assumant: Sciendum est omnibus, Deum coeli terraeq; lucem comparari lychno lampadis uitreae, stellam clarissimam imitantis, & ex arboris fructu fere lucentem sine foci attractu, uidelicet oliuae nec orientalis nec occidentalis accensae: qui suam lucem clarissimam, cui uult, patefacit: & quos uult, exemplis bonis instruit, omnium doctor & cognitor. In domibus Dei praeepto structis, ad ipsius adorationem & inuocationem uenite uespere & mane. Nemo cogitet de mercaturis, uel huiusmodi negotiis, sed de beneficiis, ac decimis dandis, & orationibus, adorationeq; diuina, timoreq; dei, qua nutabunt oculi cordaq; sua. Sed Deum uoto precetur supplici, ut et melius suis meritis efficiat, & ex suis diuitijs augeat: qui cui uult, dona facit innumera. Incredulorum quidem opera nebulae motibus incumbenti comparantur: quam sitientes aquam opinati, illucq; progressi, nil inueniunt, praeter Deum sibi suum numerum complementem, sicut computista promptissimus agit, aut uelut umbra in mari magno, cum undam unda superuenit, & nubium nigerrimarum series incumbit: quando quilibet manum extollens, eam minime uidere poterit. Omnis enim luce caret, nisi cui Deus dederit, quem inuocant uniuersa coeli terraeq;, simul & aues continuatim, quorum quodq; suam orationem, orandiq; modum scit, ipseq; Deus omnium dinoscit opera. ¶ Dei quidem est omnium coelestium terrestriumq; iudicium, & ad ipsum omnium erit reditus, ipsius quoq; potentia nubes congregat, & annectit, & hanc illi superponit: Vnde producit aquam, lapidesq; fulgureos de coeli sublimitatibus emittens. Hos inde percutit, illos minime, suaq; inde lampas fulgurans, uisum aspicientibus impedit, diem nocte transmutat, & contra bestias ex aqua producit: quarum quaedam utero suo prorepunt, quaedam bipedes, quaedam quadrupedes existunt. Deus enim omnipotens omnem suam uoluntatem in effectum ducit, & quos uult, ad uiam rectam dirigit. Pluribus autem confitentibus se in Deum credere, suumq; prophetam imitari, eorum quidam infirmae fidei se diuertunt, isti q; negligunt uerbum bonorum inuocantis Deum atq; prophetam, ut inter eos discutiat: & dicentium, nos uidimus, & secuti sumus Deum, non timeant malum illaturum illis malis. Sequens autem Deum, atq; prophetam, uoto suo potietur. ¶ Iurantibus per Deum se facturos exitum, si praecipiat illis, dic, nec iuramento firment quicq; ab illis nequaquam agendum, cum Deus omnia uideat: cuius atq; prophetae sequax omnis, bono calle procedit. Illos igitur sequimini. Sin autem, ipsi prophetae nil aliud quam manifeste Dei mandatum nunciare debetis:

Vxores ducendi leges.

Deum lux lychno comparatur.

Preces solennes quemodo peragende.

Opera incredulorum nebulae motibus incumbenti comparantur. Of. 5. misericordia uestra quasi nubes, etc.

Dat escam pauperibus inuocantibus eum. Psal. 145.

Non temere iurandum.

sua respondebunt opera, & uobis uestra. Deus quidem bonos atq; credentes
 priorum in terra uicarios statuens, & legem sibi dilectam confirmans, omnē
 timorem ab illis auferet, ut ipsum adorent, nec illi quenquam participem
 ponant. Deinceps incredulus factus, malus erit. Orationes, & eleemosynas,
 ac decimas efficit, prophetam sequentes, usq; quo uobis misericordia tri-
 buatur. Non opinentur increduli, se semper sic in terra mansuros. In ignem
 enim uiamq; malam proficiscuntur. De ingressu quidem uobis subiecto,
 seu minime ter pollutarum, uel de uestro super eos absq; appellatione mini-
 me curandum. Cum autem ad mulieres accedunt, non intrent antequam
 clament: sicut & de prioribus diximus. Ita sua praecepta Deus explanat sa- 10
 pientissimus. Mulieres annosa, nuptijsq; desperata, minime se poliant uel
 ornent: sed bene se discooperiant. Se tamen tegere commendabilius est Deo,
 cuncta uidenti & audienti. De caeco rursum, uel infirmo, uel claudonulla-
 tenus tractandum. Non curetis item, quid edatis in domibus uestris, uel
 utriusq; parentis, seu fratrum, uel sororum, uel patruorum, aut amitarum,
 seu auunculorum, seu materterarum, seu loco supposito clauibus amicorū
 uestrorum. Seu simul omnes comedatis, seu omnes disgregatim. Ingridien-
 tes quidem domos, salutate repertos illic. Deo namq; placet salutatio. Sapi-
 entes autem, & in Deum credentes, suorū prophetarū parentes, & ab ipso cū
 eo iuncti, quarentes ante suū discessum, quid acturi sint, quibus tu pro libi- 20
 to consilium dabis, Deusq; ueniam. Boni namq; sunt. ¶ Non inuocet quis-
 quam uestri Deum uel prophetam, sicut uestri quis alium. Ipse namq; dino-
 scit omnes: uolentes suis abrenunciare praeceptis: quibus maxime cauendū.
 Malum enim grauissimū illis accidet à Deo, cognitore uoluntatū omniū, &
 omniū rege, cunctis sua facta monstraturo, die qua cuncta redibunt ad eum.

A Z O A R A XXXV.

INn. & c. Hominū multiplicator, qui super hominem suū posuit Alfurcā.
 Lut toti genti castigamen esset, cuius sunt uniuersa cœli terraq; neq; filiū
 neq; participem in regno suo sumpsit, omnia pro modo recto gerens. Incre- 30
 duli uero, dominos alios sibi, nulla facientes, sed cōtrā nec eorum animabus
 nociuos seu proficuos, nec uitam nec mortem dare neq; resuscitare poten-
 tes, adorant. Qui dicunt etiam non nisi mendacium esse: ad cuius effectum
 cæteræ gentes auxiliantur prophetæ. Illis autē mentientibus, sicq; male lo-
 quentibus, dic hunc nō esse positum nisi à Deo pio, ueniatq; datore, qui scit
 occulta cœli terraq;. Illi etiā credentibus intiment, Ne sequamini uirū illū
 dæmoniācū & amentem per incantationes. Comedit ut cæteri, atq; per fora
 uadit. Quare nō habet angelū custodem; elicientē sibi thesauros, aut faciē-
 tem hortos, unde comederet? Hæc tibi proponētes errāt, nec uia rectā pro-
 ficisci queūt. Deo uero multiplicatore uolēte, dabitur tibi melius, uidelicet 40
 paradisi aquis amoena, simul & tures. ¶ Illos quidē de hora uerace men-
 titos, mittemus in ignē, cuius à longe uenientis strepitus & ira percipietur:
 Vnde ipsi locum angustum igneum possessuri, clamabunt: Heu heu, quā
 malū locum obtinemus: Cum potius conqueri deberent, se pluribus malis
 locis inesse. Vtrum hoc, an paradisi bonorum merces abūdans, perpetuāq;
 mansio, ueraxq; Dei terminus praualeat? Die quidē congregationis omniū,
 qua quæremus inuocatos loco nostri, an ipsi gentem aberrare fecerunt, an
 ipsi sponte deuiassent, inquier: Nos alium quā te minime sumpsimus.
 friuola. Sed alios eo usq; protraximus, quod uestrum praeceptū negligentes, in ma-
 liciam

- licitam ducti sunt. Nunc autem nec discredere, nec se vindicare queunt. Omnia quidem contradicenti, & iniusto, malum grauissimum inferemus. Ante te nullum prophetam misimus, nisi tibi utentem, & ad fora pergentem. Quosdam autem uestri mirandos alijs fecimus, in fortiter & patienter sustinendo, Deo cuncta uidente. ¶ Non credentes publicum conuentum coram nobis futurum, & dicentes: Nonne Deum uel angelos sui nuncios, ut credamus, uidebimus? nimia presumptione nimium efferuntur. Die namque quo uenient angeli, nullum bonum audituri dicent: Vtinam non essemus nati, actusque nostri premissi euanescerent uelut athomi. Gens autem paradisi tunc optimum locum possessura, uerbum proferet melius. Illa quidem die coelum ritidis & serenis nubibus distinguetur: angeli quiescent, omnisque ueritas atque iudicium Dei fiet: difficultas & ponderositas incumbet incredulis, manus suas corrosuris, ac conquesturis se uiam aliam quam propheta secutos esse, atque dicturis: Heu heu, cur illum sortiti sumus amicum, qui nos a castigamine preceptisque missis diuertit? imò suus diabolus eos a uis rectis in prauas distorsit. Tu quidem propheta, qui tuam gentem hunc Alchoran contemptui sumpsisse, nec pro eo quicquam gessisse perhibes, ignoras me Deum sufficientem adiutorem & uindicem, posuisse cuique prophetarum incredulos hostes, sapius dicentes: Si nos uel angeli semel Alchoran super eum poneremus? Nos autem tibi misimus ad tui cordis firmamentum, non uenturi cum simili, nisi ueritatem & expositionem firmiter expressuri. Ad gehennam super facies suas congregandi locum deteriore, errorisque uiam perenniter obtinebunt. Homines contradicentes preceptis nostris, quibus Moysen legislatorem Aaronque fratrem suum censorem misimus: sicut & gentem Noë prophetis resistentem aquis mirae summersimus, incredulis semper malum atque dolorem inferentes: Hath item & Themuth, & Arazee gentem, quibus omnibus parabolas, uelut & ceteris generationibus interpositis patefecimus, magna confusione diruimus. Super uillam illam iam uenientes, nec eam uidere potentes, se nunquam resuscitandos opinabantur. Te quoque uidentes ridiculose dicent: Hic est, quem Deus prophetam misit, qui nos ab adoratis prius ferè diuerteret, nisi nos indurantes inuenisset. Hora quidem uisa percipient, qui magis errorem secuti sunt. Nonne uides cuiusmodi Deum, amoremque suum prelegerunt? Fies ne censor omnium? Cum bestiis sint similes, magis ueluti bruti, putas eos discernere, uel audire? Deus quidem umbram extensam erectam faceret, si uellet; cuius dux sol statutus pedetentim eam recolligit. Idem etiam noctem coopertorium, & somnum, diem expergefactum, & motum statuit, uentos arrectos inter manus suas pias disposuit, aquam benedictam ad excitandam terram mortuam de coelis emittit: unde potant bestiae, hominesque plures. Cur igitur eum non adorant? ¶ Hunc Alchoran ad gentium hinc & illinc castigamen & commemorationem fecimus. Sed pluribus hominum nil præter incredulitatem immitterit. Si nostra quidem uoluntas esset, singulis gentibus suum castigatorem mitteremus. Tu uero nequaquam incredulos imitans, uade pugnatum & peregrinatum in illius nomine, qui flumina fluentia & eorum discretionem & intercapedinem faciens, hoc saluum, hoc dulce statuit. Hominem ex humore, & ex ipso filios, ceterosque posteros produxit, super omnia potens. Increduli tamen eius loco, bonorum & malorum impotentem

Contra negantes nouissimum iudicium.

Contradicentes Alchoran Deum ordinasse.

Arazee propheta, uel potius gens.

Dei opera & beneficia. Ex quibus concludit, cum solis colendum.

Pugnandum esse.

tem inuocat. Tu uero tantum missus ad diuinorum præceptorum doctrinā & castigamen, dic te nihil ob hoc ab illis querere, nisi quod imitando te, rectam ad Deum uiam proficiantur. Tu quidem te illi commenda, ipsum deprecans, & glorificans, & adorans suppliciter, qui uiuit nunquā mortem uisurus, omnium beneficia peccataq; dinoscens, qui cœlum et terram et eos sex Deum a rum uniuersa sex diebus condidit, & postea cœlos ascendit. Sed cum incredulitate præcipitur, ut illum adorent, inquit, suam adaugendo maliciam & incredulitatem: Quis est ille Deus, quem nos adorare præcipis? ¶ Multiplicans in cœlo signa, nec non lumen, & lunam lucidam disponens, & diei noctisq; uicissitudinem, hominibusq; motum facile super terram efficiens, 10
 Opera bona à cunctis bonis est adorandus. Dicentes nescijs & brutis etiam, saluete: notetq; surgentes, ut Deum inuocent atq; preeentur, ut eos à poenis gehennæ, ubi nec stare nec sedere bonum est, liberet: suaq; mediocriter & moderate distribuentes: nec Deo participem ponentes: nec quicquam haram à Deo constitutum, nisi cum æquitate ueritateq; necantes: & nullam fornicationem committentes, cuius actori cōtemptibili semper malum in alio sæculo duplicabitur, nisi poenitens crediderit, & benefecerit, (tunc enim Deus pius & condonator peccatum pro beneficio commutabit) Illi inquam omnes paradysum sortientur. ¶ Peccata derelinquens, & benefaciens, nullumq; testimonium falsum, nec ludicrum quid proferens, nisi formosum dicens, 20
 Deumq; deprecans, ut sibi de mulieribus suis & filijs honestam iocunditatem, & bonam aptitudinem tribuat, & semetipsos meliores & antecedentes efficiat, à Deo colligetur paradiso perenniter, loco scilicet ad standum atq; sedendum optimo. Ibiq; iugi salutatione gaudebit. Deus autem nil querit à uobis, nisi tantum ut eum inuocetis & adoretis. Sed uos ei contradicetis: quod uobis grauitatem & difficultatem inferet.

A Z O A R A XXXVI:

Deus non cogit ad fidem.

IN n. & c. Hæc sunt libri clari mirabilia. Nunq; tuā animā meriti minoris lextimes: licet tibi prædicati minime credant. Si uellem, diuinitus mitterem cui cunctosq; colla subijcerent. Illi autem nunc ab omni nouiter adueniente, cum præceptis & castigamine se diuertunt. Scient autem adhuc, unde ridiculum fecerunt. Nōne uident, qualiter omnis generis reus duo creauimus: quod est sapiētibus mirandum. Plures tamen sunt increduli: Sed est Deus pius, & immensus. Deo præcipiente Moyse, ut gentem malam, nō timentem uidelicet, Pharaonis uisitaret. Ille respondit: ¶ Tu Deus, cū timeas eos mihi contradicturos, & perempturos etiā, quoniam me reum statuūt, & linguā impeditā habes, unde sollicitabor, fratrem meum Aaron mitte. Inquit Deus: Tu quoq; simul, quoniam te comitaber, audiens omnia, & Aaron, Pharaonem uisitantes, dicite: Nos à Deo rege mundi cunctarumq; gentium missi uenimus, ut nobiscū mittas filios Israël. Respōdit: Nōne tu es, quem 40
 nutritui puerum, & nobiscum per annos moratus illud perpetrasti? Vnde malus & reus factus es? Respondit: Feci quidem, sed errauit: unde tuas manus timidus fugi. Mihiq; deinceps Deus, suo legato prophetæq; constituto, sapientiam & discretionem tribuit. ¶ Istud bonum beneficiq; mentio terminetur in hoc, ut nobiscum mittas filios Israël. Pharaoni deinde querenti: Quis Deus omnibus creaturis & orbi dominaretur? Respōdit: Ego certus illum esse, qui cœlo terreq; cunctisq; creaturis eorum imperat. Pharaoni quoque querenti, quis cum eo maneret? Inquit Moyse: Ille quidē Deus noster

Moyse ad Pharaonem legatione fabulis aperiens: ut iam aliquoties fuerat est, quod redarguitur Exod. 25.

noster est, & Deus priorum patrum nostrorum. Respondit, Hic uester legatus amentiam & insaniam prodit. Et Moyses: Me misit dominus orientis & occidentis, ac interpositorum. An dinoscis? Cui Pharaos: Si ceperitis nominare alium Deum quam me, uos protinus incarcerationis & uinctis adiungam. Moysi quidem dicenti, quid si cum re manifesta miranda uenio: Inquit, Veni itaque, si uerax es. Proiecit itaque suum lignum, & in serpentem ingentem redactum est, manusque subleuata cernentibus apparuit candidissima. Quod Pharaos miratus, magnatibus & multitudinē circumstanti dixit: En uere sapiens magus, & nos arte magica de terra eicere proponens. Quid igitur hinc deliberatis aut uultis? Responderunt illi, fratrique suo, termino dato per omnes urbes coadunatum omnes sapientes magos cum administrationibus necessarijs nuncios dirige. Illi deinde congregati loco dieque praescriptis, pompa populari comite, uelut extimante illos fore uictores, ad Pharaonem accesserunt quaesitum, quid illis patrata uictoria tribueret? Ille quidem pollicitus est, se suos amicos familiares futuros esse. Moysen deinceps iniungente, quatinus ordirentur: Illi proicientes funes & hastilia, confirmabant per honorem Pharaonis, se uictoriam adepturos. Baculus autem Moysis proiectus, omnia opera eorum deuorauit. Omnes itaque magi uicti confitebantur subiecti, se Deum mundi totius, & Moysen, & Aaron adoratuos. Indignans inde Pharaos dixit, An ei creditis, antequam praecipi? Iste quidem uobis maior, uos artem magicam edocuit. Quod percipietis, cum uestras manus & pedes ex opposito recidam, & deinde uos suspendam. Dixerunt: Nos quidem hoc minime curamus, quoniam ad Deum transibimus, a quo nostrorum peccaminum ueniam, uelut primo credentes, speramus. Moysen deinceps iussu nostro gentem nostram eductum praemonuimus, quoniam Pharaos per urbes homines coadunaturus, eum persequi & aduersari proponebat, gentem suam animaturus, dicendo quod alij pauci essent, sui uero multi, ego quidem Deus illos extrahi ab hortis suis, & fontibus, atque thesauris, locisque bonis, & eorum hereditates filiis Israel tradidi. Moysen autem persecuti sunt per uiam prauam & inuiam. His illos & e conuerso uidentibus, Moysen homines pauefacti dixerunt, se iam ab hostibus esse captos. Quos ipse consolans inquit: Deus me comitatur, docturus nos, quoniam modo liberabimur. Ipse itaque per me doctus, mare uirga percussus, ipsum disgregauit: cuiusque pars collateralis quasi mons magnus apparuit, sicque credentes, Moysen omnesque suos ceteris omnibus, quod est mirandum, summetis, quod plures tamen minime credunt, ego Deus sapiens et immensus liberaui. Dic illis, qualiter Abraham quaerenti patrem suum utrumque, quem Abraham libe-
 adoraret & inuocaret, responderunt: Idola colimus, et in hoc pseueramus. Et ratus ab idolorum cultoribus.
 ipse: Audiuit ne uos inuocantes illa, uel bonum malumue facient uobis? Responderunt: Nos inuenimus parentes nostros fecisse talia. Et ille: Nonne scitis illa, quae uos adoratis, mihi esse inimica, & Deo meo creatori, bonique doctori, uictusque mei datori, & infirmitatis curatori? Idem me mori faciet, & ad uitam reducet, quem die magna meorum peccatorum condonatore spero. Tu Deus itaque mihi sapientiam praebe, bonisque connumera, me statuens illis aequalem, & in alio seculo ueridicum, & coheredem in paradiso, quam timentibus formosam promittis, effice, patrique meo suum errorem dimitte, meque die illa non uilifices: qua nec Proles neque pecunia proderit, nisi tantum ad Deum uenienti corde puro. Malorum autem persuasoribus infernum patefaciens, inquit: Vbi sunt quos adorastis Dei loco: profunt ne nunc uobis, an obsunt? Illos quidem, & quos adorabant,

Homines im- adorabant, totumq; Belzeub exercitum, in ignē capite subuerso deficiet.
 pij cum Bel- Quorum alius in alium cōtrouerſiam & querimoniā agit: publicē uero cō-
 zeub ex eius firmabunt, se uiam erroris secutos fuiſſe, quādo praeceptis diuinis fidei q; do-
 exercitu pro- cōtrinis nō crediderūt, illis diaboliſ consentientes. Nunc aut̃ prolocutore &
 iſcientur ad inferos. uindice, ac extractore, amicoq; bono caremus. ¶ Si redire poſſemus, ulte-
 rius crederemus. Hec mirabilia plures nequaq; credunt: Sed Deus immen-
 sus est, & omnia noſcit. Noē gentem ſuam prophetis reſiſtentem, ſic allocu-
 tus est: Ego quidem ad uos mittor, nuncius ueritatis & fidei. Deum itaq; ti-
 mete, me ſequēdo: qui nihił ob hoc à uobis poſtulo, ſed à ſolo Deo rege mun-
 di: Illi uero dicebant: Tibi quomodo credemus, quem tantum textores 20
 plebsq; uilis ſequuntur? Reſpondit, Sui quidem numerum, factorumq; ſuo-
 rum noticiam Deus habet: nec ego reſicere poſſum, qui ſum nuncius tantū
 & explanator. Illis aut̃ minantibus Noē lapidationē & mortē, niſi retrahētī
 ſe inde, ipſe Deum ſic precatus eſt: Tu Deus, me à gente cōtradiciente diſgre-
 gās, me meoſq; fautores libera. Illū igitur, ſuoſq; ſaluauimus in arca. Quod
 ſtrinam Chri- licet mirandū, pauci credunt: Deus aut̃ immenſus, omnia diſnoſcit. Gentem
 ſi, ut Ioan. 7. Hat legatis contradicentē, Hut ſic affatus eſt: Nō timeatis, quoniā ego ſum
 Hat contradi- nūcius æquitatis & fidei. Time Deū, & ſequimini me. Nil ob hoc à uobis
 cit prophete- petiturū, ſed à ſolo Deo mūdi dño. ¶ En in locis excelsis edificiā ſtruitis, mi-
 ſuo Hud. rādaq; facta in uirtute quæ geritis, ut ſic timore mortis careatis. Me uero ſe 20
 Aedificiorum uenitas. quendo Deū timete, qui uobis tribuit pecuniā, & pecus, atq; prole, & hor-
 tos, ac fontes. Vobis aut̃ diei grauis malum futurū pertimeſco. Illos uero di-
 centes, unum eū eſt idē nobis incūbens, ſiue per te caſtigemur, ſiue nō: cū
 hoc tantū priorū nugis aſſimileſ, nec nobis malū illud accidet: ſicq; cōtradi-
 centes noſtris praeceptis nos cōfundimus. Hoc tamē mirādum pluriſ eſt
 incredibile: Deus aut̃ omnia ſapit. Gentē item Themuth legatis reſiſtētem
 Themud reſi- Schale precatus eſt, ut ſe nūcium ueritatis & fidei ſequendo, Deū timerent:
 ſit ſuo prophe- te Schale. qui illis abſq; timore penitus ſuas poſſeſſiones dimitteret, uidelicet hortos,
 & fontes, ac meſſes, ac palmas fructū dulcē & bonū ferētes. Idemq; præcipit
 eis, in locis excelsis bonas domos efficere. Et dixit: Deū timete, ſequēdo me, 30
 nil à uobis, ſed à Deo mūdi dño petiturum. ¶ Nefanda gerentes, & niſ boni,
 deſtructoresq; terrarum nullatenus imitemini. Illi uero dixerunt: Tu nō es
 niſi magus, & amens homo, ſicut & nos. Vt te ueracem probes, miracula
 profer, atq; Dei præcepta. Qui reſpondens ait, hoc eſſe unū. Camela ſemper
 Fabulam ca- illæſa diei determinata potatum ex aqua accedat, & uos ſimiliter: illā uero
 meli ut cran- lædentes, malū capietis. Illis etenim deinceps eam interficientibus, & ſe po-
 bē ſepiui ad mortem etiā ſtea repræhendentibus, malum accidit. Quod miræ, plures nequaq; credūt:
 appenit. ſed Deus immenſus omnia noſcit. ¶ Loth ¶ interrogatus gentē cōtradicen-
 Loth. tem prophetis, quare nō timebat, inquit: Ego uobis mittor nūcius ueritatis
 Interrogatus & fidei, niſ à uobis quærēs, ſed à ſolo Deo rege mundi, quē timeatis, ſequen- 40
 pro ſciſcitan- do me. Quid abutendo maribus, prætermittitis actum cum mulieribus na-
 turalē, à Deo ſtatutū? Dixerūt: ô Loth, niſi te diuerteris ab huiusmodi per-
 ſuaſione, te noſtra manus eijciet. Ille quidem ſe ſuos actus abhorreſſe confeſ-
 ſus, Deum precatus eſt, ut eum ab huiusmodi gente factisq; ſuis liberaret,
 eum itaq; cunctosq; ſuos, præter quandam decrepitam, liberantes, per im-
 breſ immiſſum reliquos oēs peſſundedimus. Quod licet mirādum, plures
 ſcaib uel Zha- nō credunt: ſed Deus immenſus omnia penetrat. Scaib quoq; gentē Aleicha
 ibe ad Alei- cōtradicentē legatis quærēs, q̄re nō timeret, ait: Ego ſum nūcius æquitatis
 cha. &

& turis, nihil à uobis, sed à Deo solo petens, quem timeatis, sequendo me.
¶ Mensuras æquilibrer examine, ne damni aliquid incumbat, seu detri-
mentum, nec hominibus res suas uilificate, nec terras pessundatum eatis,
timentes Deum, uestri prædecessorumq; uestrorum conditorem. Illi autem
uocantes eum amentem, & nil super hominem, rogabant, ut ad suæ uerita-
tis firmamentum super eos aliquas cœli scissions cadere faceret. Ille uero
respondebat, Deum suos euentus dinoscere. Illis quidem contradicentibus,
obscurę diei malū grauissimum & improuisum incubuit. Quod mirandum
est, licet plures ignorent: Deus autem sapiens omnia nescit. ¶ Cum hoc ti-
bi diuinitus missio spiritus benedictus, penitusq; iustus tuum cor penetra-
uit, ut cum eo castiges Arabice, & manifeste. Has tamen uirtutes in primis
libris descriptas, filij Israël scire deberent. Si librum autem hunc cui libet
traderemus ad legendum, non crederet eorum quisquā: adeo pressimus in-
credulorum corda. ¶ Non em̄ credēt ante malū grauis aduentum, quod sta-
tim subitoq; ueniet. Quo cōtingente, dicēt se minime castigatos fuisse, men-
tiendo. Nullā enim gentem cōfudimus, nisi præmissio monitore. Nec enim
cuiq; iniuriā fecimus. Aduētū me uelocē nostrę uindictę petūt: Quid em̄
quantūlibet morę spaciū uitę suę permissum prodest, ad malū auferendū:
Quod uere demum accidit. Hūc autē cōposuisse librum diaboli tā difficile,
tum impossibile fuit: cum ipsi procul ab audiētia semoti sint. Cum Deo nul-
latenus inuoces alium, ne damneris: teq; bonis atq; credentibus parificādo,
gentem propinquam castiga. Cui te minime sequenti, dic: A' tuis quidem
operibus liber, illis dissideo, me Deo pio cōmendans, qui cuncta uidens &
audiens, uos oratū surgentes aspicit. Super peccatores autē, & mimos canti-
lenarū discurrentiū, nil nisi falsa dicentiū, diaboli quiescūt, nisi poenituerint,
& credentes benefecerint, Deumq; iugiter inuocauerint, & post malum il-
latum se uindicauerint. Sciant autem incredulī, quam uiam profecti sint.

A Z O A R A XXXVII.

30 **I**N n. & c. Hæc sunt secreta Alchorani huius, libri clari, uia rectam doceti
futurę credentibus. Incredulis autem, alio sæculo perdendis, malumq; gra-
uissimū passuris, suos actus pulchros apparere fecimus. Ipsi quidē cęci sunt.
Tibi quidē hunc Alchoran ego Deus sapiens, & optime cuncta disponēs,
tradidi. Moyses allocutus suam mulierem de foco uiso, unde pollicitus est se
laturum illi partem ad calefaciendum se, seu quem rumorem cōmodum ad-
ueniens illuc hoc à me uerbum audiuit: Ego Deus mitis, mūdī dominus, in
nullis sollicitus, in ignē tibi proficui, & etiā tuiq; poscenti statuo, qui
sum incompræhensibilis & sapientissimus, teq; tuum proicere baculū præ-
cipio. Illum itaq; proiectum Moyses uidēs, & quasi quid erroneum uel da-
40 moniacum moueri, statione relicta timens retrocessit. Quem Deus conso-
lans inquit: O Moyses, nullus apud me quisquā ex pauescat legatus, nisi tā-
tum malefactor. Gerentem uice malī bonum, ego ueniam faciens pie susci-
pio. Tua manus in sinu tuo posita, candidissima redibit. Illo deinceps ad
Pharaonem gentemq; suam malam profecto, nouem cum uirtutibus, illi
præsumptuosi negabant eas, licet ueras agnitas, incātationibus annumerā-
do. Quis eorū malorū finis erat, percipito. Dauid itē & Salomoni sapientiā
simul & abūdantiā, unde nobis grates soluerūt, præ cæteris bonis dedimus.
Salomō quidē Dauid sui patris heres cōstitutus, inquit: Ego quidē garritus
auium

lufatia com-
mutatima.

Et librum ex
spiritum bene-
dictum acce-
pisse Machu-
met à Deo.
Lani propria
sordet.

Nulla gens à
Deo perdita,
nisi prius ad-
monita.

Diabolo non
composuisse
Alchoran: quia
non audiunt.
O Chrysippeū
acumen.

Poetas uirtute
rat, quum ex
ipse poetetur.

Alchoran com-
mendat subin-
de: quum ueni-
dibili uino ni-
hil opus sit be-
dera suspensa,
neque præcoa-
nio.

Moyſis cū deo
colloquium re-
petit, non ut
in Exodo le-
gimus.

† Circūqueq;
positis.

Salomoni in-
daicafigmen-
ta attribuit,
ut supra.

auium noticiam didici, & præ cæteris Deo dante pluribus bonis abundo.
 Deinceps ille suis cum exercitibus tum dæmonum tum hominum, tum
 auium ipsum glorificantium, ad locum formicarum usque peruenit. Qua-
 rum una persuadente cæteris suarum cauearum ingressum, ne à Salomone
 suisque nescijs conculcarentur, Salomon subrisit dicens: Tu Deus immensa
 tua pietate mihi uim & effectum tribue, ut de hoc commodò cæterisque bo-
 nis mihi patrique meo collatis, te digne glorificem, opusque gratum peragam,
 uirisque bonis æqualis existam. Auius deinceps aspectis, uppupaque non re-
 perta, qua lateret, quæsiuit. ¶ Ipsi quidem malum uel mortem immit-
 tam, nisi mihi aliquos rumores retulerit. Eo itaque paulisper immorato, illa
 De regina Sa- ueniens inquit: Ego de Saba quidem tibi rumorem ueracem afferens, rem
 ba fabulatur magnifice, ut amplector tibi minime cognitam. Est tibi namque mulier omnibus imperans,
 ad Salomonem omnibus abundans, alta maiestatis sede quiescens, cui gentique suæ solem
 uenerit. adorantibus Dei loco, diabolus cultum suum pulchrum † reputans, eos
 † Al. represen- aberrare coëgit. Non adorabant enim Deum cognitorem omnium
 tans. occultorum, cœlestium atque terrestrium, & uocum ac cogitationum, throni
 dominum, præter quem non est alius deus. Respondit Salomon: Ad
 tui dicti probationem, hanc meam chartam illis affer, & reuertere, ut quid
 acturi sint, nobis innotescat. Illam itaque uisam magnatibus aduocatis regi-
 na perlegit, in ea uidens nomen Salomonis. ¶ Illi igitur magnates con- 20
 sulenti, quid sibi uideretur inde gerendum esse, cum nil nisi consilio suo fa-
 ceret, responderunt illi: Nos quidem fortes & audaces atque potentes, tuo
 semper præcepto parebimus. Tuum itaque uelle compleatur. Quibus illa re-
 spondit: Cum illi quidem potentissimi uillam quamlibet ingressi funditus
 eam prouant, suosque potentes deprimant, illis tributum mittam per nun-
 cios aliquos, ut per eos ipsorum uelle percipiam. Eos deinde profectos Sa-
 lomon uidens, quæsiuit: An mihi pecunia uestra, unde plurimum gaudetis,
 proficere studetis? Nonne mihi Deus maiorem & meliorem cōmisit? Eam
 potius referte. Ego quidem cum exercitibus intolerabilibus uobis superue-
 niam, uosque dedecoratos eiciam. Illis itaque discedentibus, Salomoneque suum 30
 populum sciscitante, an eorum quis reginam in sede suæ maiestatis prius ad-
 duceret, quam ipsa cum suis credens accederet: pollicitus est, diabolorum qui-
 dem arte magica præcellens & efficax, se ducturum eam sic coram absque læ-
 sione, priusquam à loco suo discederet. Huius namque rei potens extitit
 ¶ Vir autem quidam librorum peritia perfectus, pollicitus est se facturum illud
 prius etiam, quam ad se suos oculos diuergeret. His perceptis Salomon in-
 quit, His suis muneribus mihi collatis Deus me pertēptat, an illi digne gra-
 tias & gloriam inde referam. Omnibus autem hoc facientibus, suæ prodest
 animæ: non agentem, Deus omnium dator parum curat. Sede quidem sua
 iussu Salomonis in aliam redacta formā, ut sic perciperetur, an sui memor, 40
 an immemor esset illa, aduectam quærebant, an sua sedes talis esset: Quam
 talem ex opinione sua perhibebat illa, & ab eius cultu quem adorabat Dei
 loco discessit. Fuit enim incredula. Quæ pauimentum ingredi iussa, putans
 hoc esse aquam, pannis erectis crura detexit, ut trāsudaret. Salomoni uero
 innuenti, hoc uitreum esse, illa respōdit: Quis mihi nocumentum uel impe-
 dimentum intulit, iam credenti cum Salomone in Deum totius mundi re-
 gem? ¶ Schale missus genti Themut, ut ei Deum adorare persuaderet, cum
 illius disgregatē altera pars alteri cōtrouerfare, quæsiuit, cur potius ad bo-
 num

Schale ad
 Themut.

num quàm malum illa mala properaret? Si ueniam à Deo postulare, adipsi-
scretur. Responderunt: Tunc tuusq; fautores estis nobis augurium? Qui-
bus ille: Apud Deum tantum est auguriorum effectus atq; peritia: quod
uos nescitis. In Medina manebant nouem cohortes terrarum uastatores, *Medina regio*
boni uero nullius auctores. ¶ Illi quidem per Deum asserbant, se per-
emturos eum mulieremq; suam noctu, dicturosq; petentibus, se nullate-
tenus eorum interfectores nouisse, hocq; probaturos. Illis autem dolosis
& proditoribus nos callidiores, ingenium ab illis improvisum obiecimus.

Ob suas namq; malicias eos destruximus, suasq; domos euacuauimus: cre-
dentes autem atq; timentes saluauimus. Ex hoc autem sapientes mirari
queunt. Loth autem suam gentem increpanti, quoniam uiris abutentes, *Loth.*
suis neglectis foeminis, insaniebant, respondebat: Ille, gensq; sua tota bal-
neis utentes eijciantur. Nos autem eum, omnesq; suos fautores, præter fo-
minam suam annosam atque decrepitam, liberantes, residuos per pluuiam
castigatis incredulis pessimam secuimus. ¶ Gratia diuina salusq; super

Dei gentem electam, incredulæ præcellentem. Quis aquas ad speciosarum *Disputat unū
Deum uerum
esse colendū.*
arborum ortum è coelis demisit, omniaq; creauit, nisi Deus? Hi uero nil
creare potentes, à recto digreduntur. Quis item terram stabilitate funda-
uit, & in ea montes & aquas ac maria distinxit? uentis obedientibus impe-

rat: indigentibus inuocando respondet, & malum aufert: cæterosq; cætero-
rum uicarios efficit: in umbra noctis terra marisq; ducatum præbet, præter
Deum? Item ipse quidem primus creator omnium, omnia secundò uiuifi-
cabit: uictum è coelo terraq; tribuit. Vestri tamen plures immemores & ne-
gligentes sunt omnium harum Dei uirtutum, collatorumq; beneficiorum.
Ipsi quidem omnium altissimo molestum est, quod illi participem ponunt,
præter quem non est alius Deus: nec ipsi suum dictum demonstrare que-
unt. Præter ipsum autem nemo scit coeli terraq; secreta, nec horæ publicæ
resurrectionis: Vnde plures † ambigunt rationantur ut cæci. Dicunt *† ambigunt re-
nunt ut cæci.*
enim: Nos patresq; nostri in terram & ossa redacti, quomodo resuscitabi-

mur? Hoc tamen antiquorum dictum mirabile, nobis nostrisq; patribus se-
pius est relatum. ¶ Tu uero cæteris persuade, ut per terras eant fines ma-
lorum perscrutatum, nil curans de illis, nec inde sollicitus, quod quærunt:
Quando continget hora illa, si ueritatis es conscius? Quibus tu respōdeas?
Foras cito. Deus est autem in suam gentem beneficus, licet pluribus ingra-
tis, qui suorum secreta cordium dinoscit. Liber enim euident & clarus, nul-
lum occultum prætermittit. Hic Alchoran filijs Israël maximā partem eo-
rum, in quibus dissident, patefacit, uiam rectam & ueniā bene credentibus
ostendens. Deus autem omnia noscens, suo iudicio cunctorum controuer-
sias discutiet. ¶ Tu super uerum euident confirmatus, Deiq; tutelæ subie-

ctus, nec mortuos seu surdos, quoniam in errorem diuertunt Dei præceptū
audire, nec cæcis uiam rectam ad erroris sui repulsam aperire, nullos tandē
nisi bonos, præceptisq; nostris parētes corrigere perfecte poteris. Quando
nostrum mādātum illis accidet, & incumbet illis, quoniam infirmi sunt, be-
stiam è terra colloquentem producemus die, qua partes quarumq; gētium
nobis cōtradicentes coadunabimus, dimouentes eas incarcerabimus. Qui-
bus aduenientibus dicemus: Vos nescientes & obdurati nostris præceptis
contradixistis: uos quid sciulistis? Ob suū malefactum elingues, mutiq; fiet.
Nōne uident, nos noctē quieti somnoq; diemq; luci deputasse? Hoc qui-

dem

*Alcoran ex-
plicare que-
stiones cōtro-
uersas Indeo-
rum.*

*Non omnes
capaces Alco-
rani.*

*Bestie loquen-
tes, nimirū ut
asina Balaā.*

iudicij ultimi dem sapientibus est mirandum. Die sonitus buccinæ uniuersa cœli terræq;
horrenda fa- turbata, nisi quem Deus uoluerit, cito uenient, montes uisu congelati, sicut
cies malis, nubes promouebuntur, Deo hoc faciente: qui cunctorum actus dinoscens,
 omnia sapienter & optime fecit. ¶ Cum beneficio ueniens, optimum
 munus inueniet, turbationis illius diei securus, & intimidus mansurus. Af-
 ferens autem peccata, faciem suam in ignem subuertet. Vnicuiq; merces
Mandata Ma- pro suorum operum modo rependetur. Mihi quidem non est iniunctum,
chumeti à nisi dominum ciuitatis Haram adorare, & in eum credere cuius sunt uni-
Deo. uersa, & Alchoran hominibus euidenter legere, & per ipsum castigare.
 Opus autem cuiusque sibi respondebit. Deum glorifica, & suppliciter ado- 10
 ra, qui te suas uirtutes edocens, tuorum operum nullatenus erit negligens.

A Z O A R A XXXVIII.

Historiam de
Pharaone à
Moyse optime
per scriptam
perperam re-
plicando con-
spurcat.

Pro filia Pha-
raonis uxore
ponit.

Aegyptius à
Moyse occi-
sus. Exod. 2.

INn. 87. Volumen istud euident, cuius hæc sunt miranda, ueram hi-
 storiam de Pharaon & Moyse, tibi cæterisq; credentibus pandit. Pha-
 rao præsumptuosus, se nimium extollens, gentemq; disgregans, partem
 debilitauit. Ille namque distractor prolem illius uita priuauit, fœminas au-
 tem uita donauit. Deus uero commodus atque propicius, Aegyptijs debi-
 litatis eos præcellentis, & imperantes, ac hæredes, ac ditissimos effecit. Pha-
 raoni quidem & Hemen, exercitibusq; suis timorem immisit. Matrem 20
 Moylis ipsum lacte suo nutrire, timoreq; superueniente in mare proijcere
 sine molestia pauoreq; præcepimus, eam de reditu suo certificantes, & ipsam
 de illo legato futuro lætificantes, qui gentibus quibusdam Pharaonis, uelut
 hostis suus aduersaretur. Ipse namque Pharo, & Hemen, totusq; suus ex-
 ercitus errabant. Mulier autem Pharaonis, dicens illum puerum, hone-
 stum, & commodum, seu filium adoptiuum sibi futurum, mortem illius dis-
 suasiit omnibus illum ignorantibus. Matris uero Moylis animus motus atq;
 turbatus, ferè rem penitus reuelauit. Sed nos cor suum obstruendo firmaui-
 mus. Illa itaque credens, illius sorori præcepit, quatinus fratrem suum scruta-
 retur. Eum itaque cæteris nescientibus, aliunde ueniens recognouit illa. 30
 ¶ Omnibus nutricibus adductis, per me factis haran, sua soror inquit:
 Ego ducam eum domum, qua nutrietur optime, suscipieturq; beniuole.
 Ita cor & oculos matris quiescere, dictumq; nostrum uerum apparere, licet
 pluribus hoc ignorantibus, reductu Moylis ad ipsam perfecimus. Ipsi qui-
 dem uiro facto discretionem, optimamq; sapientiam præbuimus. Ita bonis
 benefacere consueuimus. Ipso deinceps in hora suæ genti minime præuisa,
 ciuitatem ingressu, duorum hominum uisorum ab illo alternatim in suam
 mortem enitentium, alter uidelicet de gēte sua, suum auxilium in alterum,
 scilicet suorum hostium unum precatus est. Hostis ita manu sua repulsus 40
 periit. Quo uiso conquerendo perhibens, hoc esse factum dæmonis deua-
 toris, hostis humani generis, seq; precasse confitens, à Deo pio condonato-
 re ueniam adeptus est, & dixit: Licet hoc mihi beneficium tu Deus dede-
 ris, illis malis hominibus ulterius apparere nō audebo. Urbem tamen deinceps
 ingressus, ante repertum hominis, cui suffragium attulerit, timere nō
 cessauit. Illo uero uocibus eum insequente, ait Moyse: Desiste sodes adeo
 contumeliosus & malus existere, mihiq; suffragium præsta. Quod ipse re-
 nuens, exclamauit: An me, sicut & alium hesternæ die, perimere quæris?
 Te quidem in terra nullatenus potentem esse uolo, cum malorum meorum
 sis

sis exactor. Quidam autem à capite ciuitatis adueniens, inquit: O Moyſes, populus ille te morti tradere nititur. Ego uero tibi fidelis exiſto. Exiuit itaque timidus, ſibi cauens, & deprecans Deum, ut eum à gente mala protegeret.

*Moyſes profu-
git in Madiã.*

¶ Ad terram autem Madian facie ſua uerſa, dixit: Deus forſan me uiam rectam docebit. Madian quidem adueniens inter homines adaquantes pecora, duas puellas pro uerecundia retrocedentes inuenit. Quæ ab illo quæſitæ cauſam reſceſſus, dicebant, ſe nequaquam aquaturas antè paſtorum diſceſſum, cum illæ uerecundæ patrem antiquum haberent. Ille deinceps eas adaquare faciens, in umbra diſcedendo dixit: Tu Deus

10 mihi nil habenti neceſſarium, aliquid tribue. Qui deinceps aduocatus per alteram puellarum, uerecundè dicentem, Pater meus tibi noſtram adaquationem remunerare proponit; accedens omnes ſuos euentus ſibi prodi- dit. Cui ille, eum conſolans, inquit: Ne timeas, iam enim à gente mala liber es. Altera filiarum poſtulante patrem, ut eum ſibi clientem & mercena- rium, uelut fortem atque fidelem conduceret, pater Moyſen allocutus eſt: Vt harum mearum filiarum ducas alteram, annis octo, ſeu te uolente, decem (ego namque tibi futurus commodus, nil contra tuum uelle po- ſtulo) ſeruias, exigo. Cui Moyſes reſpondens, & abſque ſollicitudine fa- uens, Deum illius pacti teſtem aduocauit. Terminò deinceps completo,

20 mulierẽq; ducta, focoq; uiſo in monte Sinai, foemina ſuæ gradum ſiſtere præcepit: donec uel inde rumorem aliquem, uel aliquam ignis portionem, ut illa ſe calefaceret, afferret. Veniens igitur à parte dextra ad arborem fructificantem, uocem huiusmodi percepit: O Moyſes, ego ſum Deus, muni- di dominus. ¶ Moyſes Dei iuſſu ſuum baculum proiiciens, ipſumq; mobilem quaſi dæmoniæ perpendens, pede moto reſceſſit, nil tamen mali ſuſcipiens. Ipſe autem iuſſu noſtro deinde rediens ſecurus, & manum ſuam in ſinum mittens, & hale coniungens, ipſam exire candidam uidebat. Ille quidem iuſſus has demonſtrare uirtutes Pharaoni, gentiq; ſuæ, male reſpondit: O Deus, ego reus apud illos ob homicidium ſtatutus, timeo pe-

30 rimì. Fratrem meum Aaron expeditioris linguæ, maiorisq; facundia, ut mihi ſit adiutor, uerborumq; meorum probator, contradictionisq; diſcuſſor, mecum mitte. Cui Deus inquit: Te fratre tuo corroborabimus, & iudiciũ atque uim ac diſcretionem conferemus, & cum tuis fautoribus uincere faciemus abſque læſione. Illos itaque noſtras uirtutes oſtenden- tes, cæteri magos eſſe perhibebant, cum nec patres ſui prius talia uidiffent. Moyſe dicente, Deum agnoſcere ueracem, & habiturum finem bonum, qui minime prodeſt retrocedentibus, Pharaò taliter magnates ſuos atq; plebem affatus eſt: Deum præter me ſcire non poteſtis. Hemen autem illi artifice Pharaò præcepit, quatinus ex lateribus turrem munitam adeò ſub-

40 limem ſibi ſtrueret, ut Deum Moyſis tranſcenderet: quem nil dicere niſi falſum opinatus eſt. Illum igitur inſurgentem in nos iniuſtè, nec opinan- tem ſe rediturum ad nos, cum exercitu ſuo ſumptum in mare ſummerſimus. Ecce talis eorum finis exiſtit. ¶ Hos ſic igni deputatos, in hoc ſæculo ma- lorum copia confuſioneq; preſſimus, & in futuro maioribus poenis afflige- mus, nullum uindicem habituros. Poſt prædeceſſorum confuſionem Moy- ſi librum præbentem lucem, uiamq; rectam, & ueniam ac ſapientiam cre- dentibus, præbuiſmus. Tu quidem nequaquam tunc partem occidentalem obtinens, nec inde teſtis, neq; uiſor affuiſti: Sed nos uitę longitudinẽ per ge-

1 2 generationum

*Machumet
et imperit
sumo sum.*

et rationum seriem extendimus. Tu rursus minimæ genti Madian prædicationem missus fuisti, suis sibi legatis traditis. Moysen rursus legem accipiente in monte Sinai, nequaquam affuisti. Nunc autem te diuina pietas misit, prædicatum gentibus, atque doctum eas, minime prius eruditas. Si malum quidem ob suarum manuum opera prius illis incubuisset, dicerent: O Deus, Si nobis nuncium mitteres, eum sequentes in te crederemus. Nostri autem præceptis aduenientibus, inquirunt, Se talia uelle, qualia Moyses attulit, quibus plures contradixerunt, affirmantes eos magos esse manifestos, sicut & te moderni.

*Habemus autem
tem Moysen
et prophetam,
et apostolum,
ipsamque Christi
euangelium.
Cur igitur non
obtemperatis
o Machumet
iste?*

Quibus tu dicas, librum isto meliorem nostrum dictum affirmantes afferte, eumque beniuole sequar. Illis uero minime tibi respondentibus, scias eos nisi nisi uoluptates suas & uota sequi. Quis huiusmodi incredulis insequentibus uiam Dei, non dirigentis malos ad eam, deterior existit? ¶ Sermones seriatim sequentes ad hominum doctrinam conteximus. Quibus uiri iam libro prius ditati perceptis, & electis se credere confitentur, eosque diuinitus politos affirmant. His quidem suum duplicabitur beneficium, eo quod indurauerunt, & beneficijs peccata triuerunt, bonaque sibi data bene distribuerunt, auditisque mendacijs recedentes dixerunt, Nos qui deum nostram sectam recusauimus: Salus super nos, uestra uobis opera, nobisque nostra respondebunt. Tu nullos, nisi Deo faciente, in uiam rectam diriges.

*Nisi Deus tra
bat hominem,
doctorem nil
ciet.*

Dicunt increduli, Si tuam tecum uiam proficiscimur, è terra forsan eiecimus. Nonne nos undique uictum diuitiasque ferri ad tuam haram fecimus? Omnium uillarum à nobis distractarum mansiones nulli, nisi per pauci, post reedificabant. Nos autem omnium hæredes sumus, qui nullam uillam nisi præmissio nuncio gerenda prædicante, eamque malorum hominum tantum confudimus.

*Diuitie con
temnende.*

Vobis quidem nullam pecuniam, nisi mundanam, & illius originatum, quibus apud nos meliora sunt, præbuimus. An sensu caretis? ¶ Mundanae pecuniae diues, in sæculo futuro perdetur. Omnis pactum à nobis cum illo firmatum proculdubio reperiet die, qua Deus interrogabit de participibus positus. Illi quibus hoc uerbum Dei unum pertinet, inquirunt: O Deus, nos ad hoc per illos deducti fuimus, iam uero recedimus. Deus autem iniunget, eius aduocatione participes. Quibus deinceps aduocati nil respondebunt, eorum uiso periculo, qui rectam uiam in hoc sæculo minime secuti sunt. Quos Deus interrogabit: Cur legatis non paruerunt, in cecitate stultitiamque manentes, nec ab alijs peritiam quicquam perscrutati? Qui pernituerit, & credens benefecerit, Deo propitiante bonis associabitur. Deus enim incredulorum dicta minime curans, ore prolata, cordeque retenta perspicilens, cui soli gratia debetur omnis in hoc, sæculoque futuro, omneque iudicium, & ad quem omnium fiet reditus, quem uult eligit, omneque uelle ad effectum suum perducit. ¶ Si Deus ipse noctem continuam protraheret, quis diem induceret, uel è conuerso? Non auditis? nonne uidetis? Ipse quidem solus sua pietate diem motui quæstuique necessariorum, noctem quieti condidit. Vnde grates illi maximæ reddendæ. Cum aduocatis participibus iudicii die, & de quaque gentium adhibitis testibus sui cultus, & orationem fidei quæremus, agnoscent omnes increduli unum solum Deum & ueracem esse, seque prius errasse confitebuntur. Karon cuidam subiecto Moyse tantam thesauri copiam contulimus, quod ipsius clauus solæ camelum fortem gestantem eas, ferre pressere. Quem sui præmonentes, sic affati sunt: Tuam pecuniam, nequaquam tibi gaudium seu spem extimes, sed tuæ partis hu-

*Indaica fabu
la de Karon
ne quodam, si
ne Core, siue
alium intelli
gat.*

ius.

ius sæculi non oblitus, illinc aliud sæculum tibi compara, & à malis operibus cessans, cæteris, ut tibi Deus, beneficus esto. Tibi namq; consimiles aliter agentes Deus abhorret. Ille uero respondebat, hoc sibi nullatenus esse datum, nisi tantum sapientia sua. Nõne uidit multas gentes tum eo potentiores, tum ditiores, à Deo fuisse destructas? Nõne culpas incredulorum finemq; perscrutari uoluit? Illum deinceps cum summis ornatibus exeuntem, amicis mundi præferentibus, illiusq; pecuniæ maximæ consimilem quantitatem optantibus, sapientes responderunt, eos malum & uotum & uerbum fecisse. apud Deum enim seruatur optima remuneratio, quam so-

Beneficiendo thesaurus ad futurum sæculum reponendus. Luc. 12.

10 lum timentes & beneficientes adipiscuntur. ¶ Tellure deinceps illum domumq; suam cum pecunia tota funditus absorbente, cum nec ipse nec alius eum protegere posset à Deo iudice suo, prius desideratores pecuniæ se redarguendo dicebant: Vere Deus omne uelle suum complens, cui uult, commodum atq; potentiam confert. Vobis quoq; ferè consimile contigit. Deus enim incredulos nullatenus diligit. Nos alius sæculi curiam daturi, supplicibus in nos nullatenus insurgentibus, nec terras uastantibus, sed timentibus, splendidissimā mansionem tribuemus: quo quisq; beneficijs uenturis suis meritis melius accipiet. Cum peccatis autem ueniens, secundum opera sua tantum mercedem sortietur. Qui tibi misit hunc Alchoran, te die

20 futura ad se reducet, discussurus qui uiam rectam, quiq; falsam secuti sunt. Tu librum ex insperato tibi missum habens, ab illius mandatis nequaquam ulterius digrediaris. Ne sis incredulus, uel incredulorum adiutor, nec cum Deo Deum alium, cum ipse sit solus, particeps carens, inuoces: Præter quem solum omnia pereunt, & ad ipsum iudicia facturum redibunt omnia.

Videtur somniasse aliquid de supplicio Core, Dathæ, Abiron, Numer. 16.

Curiam pro palatio aliquoties dicit.

Alcoran commendat.

A Z O A R A XXXIX.

IN n. & c. Peccatores falso iudicantes, se bonorum fore uictores, opinati sunt, me passurum eos dicere pro suorum antecessorum consuetudine, ut delicta quod credant: Cum ipsi potius fidei nullius, & increduli, cordisq; prauis sint, egoq; dinoscā, quis uerum, quis falsum proferat. Sperās se Deo

30 couniendum, cuncta uidenti & audienti, hoc apud Deum ratum inueniet. Prædator & expugnator, non nisi sibi tantum operantur. Deus enim ob curam hominum & actus parum sollicitatur. Pœnitenti, beneq; gerenti, suorum peccatorum pondus auferens, mercedem suis actibus maiorem tribuat. Omnis homo bonus, suis parentibus beneficiat: Illos tamen nullatenus sequens, si precentur eum, ut cum Deo participem ponat, uel malam legem imiteretur. Vos enim omnes redibitis ad me, omnes uestros actus reuelaturum. Credentes, & beneficientes, bonis associabimus. Sermonem confitentium se in Deum credere, de illo tamen male loquentium, iramq; diuinam, in eadem trutina libra. Aliqua re diuinitus adueniente, se nobiscum adhæ-

40 sisse confirmant. Nõne Deus dinoscens credentes & incredulos, huiusmodi mentes hominum illis etiam perfectius penetrat? Incredulorum persuadentium credentibus, ut suam uiam sequantur, illis falsè promittendo, se laturos eorum peccata, cum hoc sit illis impossibile, suorum peccatorum mole preiis, sermo sæculo futuro pertractabitur. Noë uestrum legatum inter suos annorum mille spacio minus quinquaginta annis moratum, suosq; fautores in arca saluauimus, cæteros autem diluuiio summersimus: quod est sapientibus mirandum. Abraham item suæ genti persuasit hoc dicens: Deum inuoca, timens ipsum. Hoc est enim omnium optimum. Illius

Mali uana spouducuntur.

Milites iam acceperunt mercedē suā. At quoties promittit eis cœlum? Pietas in parentes.

Fallax sponso eorum, qui recipiunt in se culpam, si quē seducant. Noe etas. Abraham.

loco nullatenus adores idola, nequeuntia uobis uictum dare : quem solus Deus omnibus glorificandus tribuit, ad quem omnium fiet reditus . Non mireris, si tibi contradixerint, cum prædecessoribus quoque contradicebatur. Legati officium. Legati quidem est præceptum, aperire tantum, & nunciare. Nonne uident Deum homines creasse, quos secundo leuiter uiuificabit : Peregrinatum euntes addiscant, quoniam Deus omnipotens huic bonum, illi malum, pro uelle suo faciens, omnia creauit, secundoque uiuificans ad se reducet. ¶ Vobis est impossibile quicquam in cælo seu terra mandare. Solus enim Deus uester uindex est atque conditor . Contradictores præceptorum nostrorum die resurrectionis à nostra misericordia ueniamque desperati, graue malum patientur. Gens autem sua nil aliud respondit, nisi quod uel cædi uel combustioni tradetur . Deus autem eum ab igne liberauit, quod est credentibus mirandum . Imagines quidem Dei loco in hoc sæculo adorantium, alij die futura repræhendent alios, & maledicent, ad ignem ituri sine uindice. Loth illum sequendo, Dei sapientis & incompræhensibilis uiam securus est. Ipsi quidem Abraham dedimus Isaac atque Iacob, librumque legis, & de prole sua prophetam excitauimus. Ipseque diues in hoc sæculo, bonis in alio adnumerabitur. Loth conquesto gentem suam facere scelus nusquam antea perpetratum, hinc maribus abutendo, tum uias abscidendo, tum cætera nefanda gerendo, illa respondit: Vt te ueracem probes, diuinam exerce uindictam. Ille uero Deum inuocando precatus est, ut ab illis maliuolis & flagitiosis se uindicaret. ¶ Nuncijs ferentibus Abraham gaudium, & dicentibus, se destructuros uillas illas ob maliciam inhabitantium : Abraham intimaui, Loth earum inhabitatorem esse. Illi quidem confessi se hoc scisse, polliciti sunt se liberaturos Loth, atque suos, præter foeminam suam decrepitam. Et hoc idem dixerunt, uenientes ad Loth, ipsos timentem, & ab eisdem postea consolatum & edoctum, illos immissores cælestem uindictam uillæ, propter maliciam hominum. Huiusque rei manent adhuc manifesta uestigia cunctis admiranda. Schaib uenienti ad gentem Madian, prædicanti, ut Deum adoraret, & de die futura speraret, nec terras expugnaret, illa contradixit. Vnde eam confundentes fulgure, suarum domuum alia super aliam remansit. Hath & Themuth fines atque loca, & Pharaonis, & Hamer, atque Karon, præsumptuosorum similiter nouistis. Quorum nullus uictor neque uindex sui, quin ob culpas suas eos dirueremus, esse potuit. Eorum enim quosdam uento dispersimus, quosdam uox dissipauit, hos tellus absorbuït, illos aqua summerisit. Deus tamen nemini malum fecit, sed ipsi sibi nocuerunt. ¶ Adorans alium Dei loco, comparabilis est araneæ, domum sibi cunctis deteriore & fragiliore textenti. Quid autem adoretis Dei loco, Deus ipse dinoscit. Nostra quidem exempla sæpius allata soli sapientes discernunt, quibus diuina cæli terræque creatio manifestum est miraculum. Librum tibi missum lege, & iugiter ora. Oratio namque fornicationes, cæteraque nefanda remouet: Deumque cunctos actus dinoscentem inuocare, maximum meretur meritum. Omnes homines legum, præter malos, honestis uerbis * discipulato olim sputando semper alloquere, & confitere te in Deum credere, & præceptis sibi missis parere: cum Deus suus sit tui Deus, & omnium omnibus adorandus. Eorum quidam, quibus librum dedimus, illi credunt: quidam autem, uidelicet mali, nequaque, qui semper præcepta nostra renuētes, diuinas uirtutes super se descendisse postulāt. Sed tu dic, solius Dei præceptum atque uirtutem uandam præceptum sane inculcandum Machumetistis, & magistris nostris.

tutem esse, te uero solummodo legatum. Nunquam illis nec leges, nec manu scribes, quin hoc esse falsum, non Dei mandatum iudicent: licet corda sapientum manifeste uideant illud nil nisi diuinum. ¶ Nonne sufficit illis me misisse tibi librum legendum illis, patefacientem diuinam pietatem & sapientiam credentibus? Tu constanter dicito: Deus uniuersa cœli terræq; dinoscens, mihi uobisq; testis atq; iudex sufficiens interlit. Obedientes mendacijs, & in Deum non credentes, die futura perdentur. Eos enim ad malū festinantes, quibus & iam accideret, nisi propter Dei pactum firmatum subito quidem incumbet, illis nil inde tractantibus gehenna circundabit, undiq; malum atq; dolorem inijciens; me tunc dicente: facta uestra gustate.

Alcoran.

- 10 Vos boni credentesq; me, cui subest terræ capacis immensitas, inuocate: uobis tutelę meę commendatis, mercedem maximam daturum, paradysum uidelicet gradibus distinctam, & aquarum fluxu iocundam. Omnis enim anima mortem gustabit, & nos deinde uisitabit, qui uos & animal omne, etiam suum lucrari uictum impotens, pascit, omnia uidens & audiens. ¶ Illi quesiti, quis cœlos & terram creauit, & solem ac lunam currere fecit? Respondebunt, Deus. Cur igitur non credunt? Ipse quidem omnipotens & sapientissimus, cui libet pro suo uelle uictum, cæteraq; bona tribuit. Interrogati, quis de cœlis aquas ad terrenorum uitam & ortum demisit? inquit, Deus. Deo gratias. Eorum pars plurima nescia cæcæq; permanet. Huius quidem sæculi uita nil nisi ludus est, & ludicrum inane. Alius autem sæculi uita melior est, atq; uerior. Nauem ascendentes, corde deuoto Deum inuocāt: Egressi, siccoq; statuti, en recedunt. Nostri item præceptis resistendo, nonne uident, quod nos terram Haram timoris expertem fecimus? quò nostro præcepto proficiscuntur homines? Mendacijs, & non nostris præceptis fauentes, quibus nullus est deterior, & in Deum non credentes, gehennā mansionem perpetuā sortientur, uelut benefacientes paradysum, quibus nostras uias patefecimus. Deus quidem bonorū est illis propicius, atq; misericors.

Demonstrat. in solo Deo salutem uniuersam collocandam esse.

uita præsens fabula. In periculis homines religiosi. Mecha.

A Z O A R A XL:

- 30 **I**N n. &c. Agentibus in terra propinqua pessimaq; Christiani superati, post 19. annos eorundem uictores per Deum, cuius sunt prima postremaq; mandata, facti sunt. Vnde die illa uindicta Dei condonatoris atque pii, credentibus in ipsum gaudium fert. A Deo nunciatum nunquam fallit: licet plures hominum hoc nesciunt, huius sæculi uitā apparentem agnoscantes, alius minime. Nōne sua corda perpendunt, Deum cœlos, & terram, omniaq; interposita cum ueritate, terminoq; noto creasse? Cur igitur non credunt illum eos resuscitare potentem? Peregrinando uideant finem antecessorum suorum, illis potentiorum ac ditiorum, terræq; minima miranda componentium, terrasq; plures colentium: quibus post aduentum legatorum ¶ mira facient iā malum illos uelut contradictores & irrisores destruentis incubuit, Deo nociuo nemini: Sed ipsimet sibi plurimum officiunt. Deus omnium origo principalis, ad se redire faciet uniuersa. ¶ In aduentu diei postremæ, increduli penitus desperati, nullum à participibus positis suffragium, seu uindictam sentient: Sed eorum alius alijs contradicens, & non credens aduersabitur, ipsiq; malum patens & præiacens incurrent. Benefacientes autem atq; credētes, paradysum læticia plenam ingrediētur. Deum uitæ mortisq; datorē & resuscitatore, qui uos de terræ limo plasmans, multitudinē terricolarū deinceps eduxit, & ē uobis foeminas uobiscū mansuras, di-

Christiani uicti post annos 19. uictores. loquitur de bellis imperatoris Heraclij cum Persis.

tutem minima facientium. Deus omnium origo et finis. Ex quo, et per quem, & in quem omnia sunt. Ro. 11. Deus unus adorandus.

lectionisq; uinculo connectandas edidit, cœlo terraq; glorificandus, uesper
 remaneq; horis singulis inuocate. ¶ Ipse quidem cœlorum terraq; condi-
 tor, aquas de cœlis ad excitandam terram demittit, corruscationem cœlo-
 rum uobis timorem atq; spem afferentem aperit, linguas multifarias colo-
 resq; multiplices distinxit, noctem quieti, diem necessariorum acquisitioni
 disposuit: Cuius iussu cuncta creata sunt. Quem omnium regem adorant
 uniuersa, ad eum nutu suo reducenda, absq; difficultate. Ipso namq; uocante
 statim accurrent uniuersa: quæ cuncta discretis & sapientibus sunt admiran-
 da. Ipse sublimis & incomprehensibilis, uobis diuinas & excellentes simili-
 tudines de uobis & illis, quos in suis bonis uobis commissis participes po-
 nitis, præterdit, quærens an uosmet illis parificetis, cum illos uelut animas
 uestras timetis? Me taliter res sapientibus discernente, malefactores tamen
 furas uoluptates stulte sequuntur. Quis enim patefaciet uias rectas illis,
 quos Deus aberrare facit, & à uindice tutoreq; destituit? Cor tuum beniuo-
 le uerte ad legem diuinam, immutabilem, omnibus diuinitus missam gen-
 tibus. Hæc est enim lex recta, licet pluribus nescijs. Illam itaq; sequere, dili-
 genter tuam faciem ad Deum dirigendo cum timore, & orando iugiter, ne
 sis incredulus. ¶ Cohortum leges discrepantium quæq; suæ legi cultuiq;
 congaudet: omnis tamen malo superueniente, Deum adiutorem inuocat.
 Quidam autem misericordia diuina suffragioq; sustentati, declinant item
 ad scelus, primum increduli facti: nostra negantes munera, eorum noticiam
 futuram expectent. Plures hunc librum lucidum sibi diuinitus datum ade-
 scipulos Alco pti, colloquio dicentium se nequaq; in Deum credere, potiuntur. Gens aut
 rani colloqui quæq; nostræ misericordiæ datoq; beneficio cōgaudet, peccato uero maloq;
 cum infideli- pro suarū manū operibus incumbente desperant, nōne uidere queūt, Deū
 bus. abundāter & illaboriose uictū cæteraq; bona cūctis tribuisse? Opus præcel-
 Beneficentia. lens & optimum est, propinquis, & pauperibus, ac mendicis sibi danda præ-
 feruus. bere, omneq; beneficiū duplici mercede remunerabitur. Suā fœnerādo pe-
 cuniam augens, apud Deum nō fructificat, nec crescit. Ipse quidem cūctis
 uictum & diuitias præbet, uitæ mortisq; dator, & omniū resuscitator: quod
 participum nullus facere potest. Ob incredulorū opera malum à Deo secū-
 dum suā mensuram sumentium, ut sic cōuertantur, mari terraq; scelus appa-
 ruit. ¶ Fines prædecessorū suorū, quorum pars plurima mansit incredula,
 gyro uagando perquirite. Faciem uestrā ad legem rectā uertite, anteq; dies
 ueniet uere uentura: qua fiet distinctio cedentiū ad ignem, & ad paradysum.
 Et Deus abhorrens incredulos, quæq; pro suis meritis remunerat, cuius im-
 perio parēt uenti. Spem bonā sapius hominibus afferentes, quo iubente na-
 ues promouent, manusq; sua uobis omnes possessiones uestras tribuit. Ve-
 stris digna gratibus. Cuiq; gētīū nostris legatis missis, mādatisq; relatis, ego
 credentiū & bonorū uindex, illos à malis liberaui, qui uētis ut nubes per cœ-
 lum diffusas afferant, easq; dissipando pluuiam faciāt, homines prius despe-
 ratos spe bona cōfirmante, impero. Deus ita terram mortuā uiuificat, qui si
 militer mortuos resuscitare poterit, cū sit omnipotens. Si uentum aut turbidum
 seu croceum immiserimus, fient increduli, Deo cōtumelias inferendo.
 ¶ Mortuos nequaquam seu surdos audire, uel cæcos à uia praua diuertere,
 Hominis ui- nullos tandem nisi credentes, audire faciens. Deus enim sapiēs, omnia pro-
 ciuitudines. ut uult operās, hominem de re fragili cōposuit illi deinceps uires, postea de-
 bilitatē, tandem caniciē conferens. Hora postrema superueniente, iurabunt
 increduli

increduli, se nequaquam moratos nisi per horam unam. Ab hoc tamen di- *Resurrectio.*
cto postea diuertunt, percipientes hoc esse falsum. Inquent enim illis incre-
duli sapientia præditi: Vos secundum libri diuini determinationem hanc
resurrectionis horam, cuius uixistis insci, expectabatis. Illa die nec excusa-
tio proficiet malefactoribus, nec fides adhibebitur. In hoc Alchoran iam
exempla plura contulimus. Sed licet afferas incredulis uera, summeq; mi-
randa, nunquam desinent te mendacem appellare. Ita Deus eorum corda si- *Perseuerantia*
gillauit. Deum time, & patienter indura, eius pactum ueracissimum expe- *Machumetis.*
ctando, ne te dubitantes irrideant.

10.

A Z O A R A XLI:

IN n. & c. Hæc sunt huius uoluminis optime compositi secreta. Ipsum *Alchoran bene*
quidem misericordiam uiamq; rectam monstrat beneficientibus, & o- *agentibus pro*
rantibus, ac dantibus decimas & elemosynas, seculoq; futuro credentibus: *mittit felici-*
qui bonam sequendo uiam semper antecedunt. Homines uerba falsa uiasq; *tatem: & mi-*
deuias uadentes, qui nostris uerbis lectis discedunt, quasi non audientes, *natur malis*
seu plumbatis auribus, dedecus magnumq; malum patientur. Credentes *eternam inf-*
autem & beneficientes, paradysum mansionem perpetuam sortientur: se- *licitatem.*
cundum uerax Dei mandatum, qui sublimis & sapiens, coelum sine colum-
narum sustentamine sursum erexit, & terram montibus firmauit, & in ea cu-
iuseq; generis animalium par unum constituens, ad eorum clementi, & ortu,
aqua e coelis demisit. Monstrent increduli factum saltem aliquod eorum,
quos inuocant loco Dei, cuncta prædicta facientis. Illi quidem uiam erro-
ris sequuntur. ¶ Aluchimen, cui magisterium optimu, operisq; discretionē *Aluchmen fir-*
tribuimus, unde nobis gratias persoluit, inquit filium suu castigando: O fili, *lium ad uinu*
nec cum Deo participem ponas, nec quid Harā interficias, nec huiusmodi *Dei cultum in*
criminalia perpetres. Omnis enim beneficiens sibi prodest, & incredulus *stituit, & uir-*
sibimet operatur. Deus quidem p̄ssimus nullius est indigens. Omnis qui- *tutem:*
dem ad me rediturus, mihi, & utriq; suo parenti, quorum alter eum neces- *Deo & par-*
sarijs sustentauit, altera prius aluo sua concipiens, & fomentando in aliquid *tibus summus*
ducens, cum prius non esset, deinceps ad cibum à lacte separauit post bien- *honor debe-*
nium. Illis inquam, & mihi, gratiam & honorem faciat. Sed licet ipsi natum *tur.*
precentur, ut cum Deo participem ponat, uel de Deo quid mali dicat, nul-
latenus in hoc illis pareat: sed illis in hoc sæculo beneficiens, uiam inuocan- *Vel minima*
tis Deum, reuelaturum omnibus sua facta, sequatur. Ille namque fili, *bona remun-*
subtilissimus, & omnia penetrans, omnia remunerabit, siue fuerit aureus, si- *rat Deus.*
ue sinapis granum etiā in petra, seu terra, coelo uē positum. Tu itaque puer
mi, orationes funde, iusq; notum præcipe, iniustum prohibe, indurans su-
per omne propositum nostrum & commodum, nec tuam hominibus faciem
subijcias, nec gyrouagus nisi secundum ius & honestum existas. In itinere *ut peregrina-*
namq; tuo, atq; sermone modestus & mediocris esto. Vox enim nulla peior *dum.*
est asinina: & Deus fraudulentos & iactatores abhorret. Nonne uidetis *Modestia in*
Deum omnia fecisse uobis commoda, & coeli terræq; singula, uobisq; clam *dictis.*
& palam de sua pecunia dedisse? Sunt autem quidam irrationabiliter in
Deum, uiamq; suam rectam, librumq; manifestum ratiocinantes, & dicen- *Patrū secta-*
tes, cum prædicantur illis diuina præcepta: Nos nostrorum patrum sectam *totes.*
imitamur. Quid si diabolus illos decipiens, eos ad ignem uocauit: Tuā ad
Deum faciem uertens, nec illicitū aliquod perpetrans, firmitati rerū, quæ
omnium Deus finis est, adhære. ob incredulitatem malorū non solliciteris.

Ad

*Impudens hy-
perbole. Cur
non contentus
fuit illa Ioan.
ultimo: totus
mundus nō ca-
peret libros,
etc.*

*Periclitantes
uouere munus-
fice, quod non
soluunt libera-
ti.*

*Incerte res
mortalium.
Iacob. 4.
Alcorā dē Deo
exhibitus, ut
rudes planē
ac imperitos
doceat.*

*Rerū creatio.
Anima homi-
nis de spiritu
Dei. Hoc ex
antea non se-
mel dixit. Re-
spicit autē he-
resim. Gnosti-
corum ex Ma-
nicheorum et
Priscillianista-
rum. Per Deū
stat, quo mi-
nus omnes te-
neant ueram
fidē. Videtur
congruere cū
illo Moysi ex
Pauli, Quem
uult inducat.
Sed scriptura
sancta probē
seipsam ex-
plicat.*

**Homines ig-
norant prae-
mium sui ope-
ris. Propemo-
dum id dicit*

Ad me namq; redibunt singuli, dicturum illis omnia facta sua: cum omni-
um secreta cordium agnoscam: licet paulisper malos dilatans, quos in ignē
pinguem postremo projiciam. Quæsit tamen, quis cœlos & terram fece-
rit. Inquierit, Deus. Deo gratias, quod eorum pars plurima manet incredu-
la Dei, glorificandi semper, & nullius quoq; indigentis sunt omnia cœlo-
rum & terræ: Ad cuius incompræhensibilis & sapientis integrè scribenda
miracula, non sufficerent omnes arbores in pennas redactæ, nec marium
septuplum incaustum. Cui cuncta uidenti & scienti, adeò leue est omnes
suscitare, sicut unum, qui diem nocti & e conuerso iungit, solem & lunam
ad terminum scitum promoueri fecit, omnium opera ueraciter dinoscens, 10
omnia uerè suscitaturus. Illi autem quos adoratis Dei loco, fallaces sunt &
impotentes. Ipsius quidem Dei præcepto miranda gerentis, naues æquora
fulcant, quod credentibus, Deoq; grates reddentibus est admirandum.
¶ Undis autem homines cooperti uelut montibus, Deum inuocant corde
deuoto: ad litus autem reuerforum quidam, uotis suis ab renunciānt. In-
creduli quidem tantum nostris præceptis resistunt. Omnes boni Deum, il-
lamq; diem, qua nec proles patri, nec e conuerso proderit, uere uenturam ti-
mete, nec huius mundi uitæ confidite: nec uia falsam ingressi, de Deo, illius
aduentū horē noscente, securi sitis: A quo procedit imbris descensus, aluiq;
conceptus perspicit: nec quis præter eū scit, quid in crastino sit acturus, uel 20
ubi morietur. Ipse nāq; solus sapiens, & eloquēs, hæc omnia perfecte dinoscit.

A Z O A R A XLII.

IN n. & c. Hunc librum ambiguitatis expertem, à Deo totius mundi com-
positū, tuū opus esse dicent increduli. Tu uero dic, solū Deū hunc fecisse,
per quem castiges gentem prius doctore carentem, ut in uia rectam se uer-
tat. Nec tutorem nec uindicem habet quisq; præter Deum, qui cuncta sex
diebus creans, & deinde thronum ascendens, omniaq; ab ipso creata bona
bene disponens, hominem de luto plasmavit, posterosq; suos ex humore fra-
gili, eidemq; de suo spiritu insufflans, aures, & oculos, ac corda præbuit: Ad
quem scientem omnia desuper missa, redibunt singula die spaciofa, quasi 30
mille nostri anni. Pauci tamen grates persoluunt. Dicentes enim, nos mor-
tuos quomodo resuscitabit? non credunt congregationem futuram coram
Deo. ¶ Omnes ab angelo mortis sibi à Deo tradito terminati, ad Deum re-
dibunt. Increduli coram Deo capita sua declinaturi, se uidisse simul & au-
disse dicent, Deumq; postulabunt, ut eos remittat, pollicentes se credi-
turos & benefacturos. Si uellemus, cuique gentium bonam uiam & rectam
daremus. Sed iam uerbum nostrum firmatum est, ut infernus de dæmo-
num & hominum consortio penitus impleatur. Vos itaque resurrectio-
nis & reditus ad nos obliti, unde uestri minime recordamur, malum per-
petuum ob opera uestra gustate. Soli nostri memores nostris uerbis obe- 40
diunt, Deum adorantes, digneq; Deo gratias reddentes: cuius timore,
speq; bona substantiam sibi datam distribuentes, somnum & lectum lin-
quunt, ut Deum inuocent. * Nemo mercedem sibi pro suis operibus dan-
dam prænoscit. Credentis autem & increduli magna est distantia. Credens
enim & benefaciens, paradiso: incredulus autem, in igne, cum non credi-
dit, perseuerabit, nunquam discessurus. ¶ Faciemus eum etiam gustare ma-
lum minus, quàm illud maximum, ut sic saltim sua fiat conuersio. Quis est
autem deterio, quam derelinquens atq; discedens post nostrorū præcepto-
rum quod Sophiste, ignari an in gratia Dei sint, an in ira.

rum perceptionem : Nos quidem indubitanter ex eo sumemus iam uindictam. Per Moysen librum, quem sequendo penitus Deo coniungerentur, indubitanter misimus filiis Israël. Quorum quidam indurantes, uerbis nostris credentes, uias rectas docuerunt: quidam autem dissenserunt. Deus autem die futura suas discutiet contrarietates. Nónne uident, quotientes, quorum obtrinent loca, nos confudimus, qualiterque per aquas coelitus ad terram missas, messes & herbas eorum, bestiarumque uictui produximus: Quæ cuncta sapientibus admiranda sunt. Nónne uidere queunt: Si quaerant rerum euentus, & finis noticiam, illa die scient, quæ fides tunc sumpta nil proficiet, nec castigabuntur. Illos derelinquens expecta, quoniam illi similiter expectant.

*Moyſis doctri-
nam amplexa-
tes iunguntur
deo
Is autem Chri-
ſto filio Dei
unico ſeruato
ri totius mun-
di reddit testi-
monium, cui
Machumet cō-
tradicit.*

A Z O A R A XLIII:

IN n. & c. Tu propheta Deum omnia noscentem, tuamque facta perspicien-
tem, timens, nequaquam malos & incredulos sequere, te prorsus illi com-
mendans, cuius protectio sufficit. Nemini quidem duo corda tribuit, nec
matres in uxores, quæ causa sunt uobis balnei, ducere permisit, nec filios
uestros: quod & uos etiam confirmatis. Deus ipse uerum omne dinoscens,
uiamque rectam pandens, illac aduocari noluit, sed parentes suos, quod est
20 optimum, uel fratres, earumque censores. De factis iniustus nullatenus, nisi
sponte crebroque factis, molesteris. Deus enim condonabit, prohibens om-
nibus bonis, ne matres suas in uxores ducant. Vnius etiam legis quidam
plus cæteris promerentur, uelut beneficientes, firmeque credentes. Hoc enim
per Dei librum firmatum est. Te quidem, sicut & cæteros prophetas, Noë
inde & Abraham, ac Moysen, Christumque Mariæ filium, pacto dilectio-
nis operisque boni perstrinximus, qui suum à ueridicis uerum perscrutabi-
mur, & incredulos malo grauissimo torquebimus. Omnes itaque creden-
tes, Deum inuocent, illi grates in omnibus referentes. Quando Deus actus
uestros perspicuens, & credentes tentans, exercitus à uobis non uisus,
30 post uentos immisos undique super uos uenire fecit, oculi uestri stupue-
runt, cordaque ferè faucibus adhaferunt: Vnde uos de Deo dubitantes, ui-
ctoriæ malæ succubistis. ¶ Increduli quidem, & cordis infirmi, dicentes
Deum atque prophetam falsum fecisse pollicitum, gentem Iethrib exami-
nabant, inquires: Mora quidem uobis est impossibilis: sed potius re-
ditum properate, mittentes ad prophetam nuncium, uos excusantes, & di-
centes: domos uestras esse desertas. Non erant autem destructæ, sed sic fugæ
consulebant. Licet enim undique illis domo repertis superuenissent exerci-
tus, non nisi paucos rebelles, plures autem fugientes reperirent. Ab illis qui-
dem prius pollicitis, se nec uincendos, nec fugandos, Deus promissum ex-
40 quiret. Sed quid prodest eorum à cæde morteue fuga, cum eorum uita bre-
uissima sit? Quis eos à Deo, nocere uel obesse uolente, qui solus est tutor
& uindex, proteget? Ipse quidem scit uestri sociorumque, se per alios defen-
dentium, & dicentium, ut uos paucis pugnae dimissis ad illos eatis, iniurias
& contumelias. Illi quidem rumore metus accidente, uos circumquaque
uelut mortis certus, atque cecus conspiciunt: metu discedente uos oculis acutis
respiciunt, & auarissimi manent. Deus autem eorum facta delet, multumque
leuiter. Si illis cogitationibus exercitus non discessuros, illi superuenissent, pau-
cos rebelles inuenirent. Eorum namque pars plurima sibi timens, exercitus
alijs

*Prohibet in-
cestas nuptias*

*Voluitarie in-
iuria de mun-
dici gaudet.*

*Christus Ma-
riae f. m.*

*Tempestatis
horrente me-
minit & cla-*

*Iethrib, quæ
primo recepit
Machumetē,
alii monuerūt
ad resipiscen-*

*Non fugiendū
ē prelio: quia
uita hominis
breuis.*

Machumet alijs incumbere uillis optaret. ¶ Prophetam tamen ducem, & persecutorem
dux bonus- bonum, in Deo sperantem, eumq; multum inuocantē, dieiq; futurę credē-
quia spem col- tem habebāt. Boni quidem illis exercitibus uisis, Deum suo prophetę uer-
locās in Deo. bum misisse, sibiq; terminum illum proposuisse firmabant: sicq; fides eorū
Ejt id quidem & meritum creuerūt. Credentium illud Dei uerbum quidam morti subcu-
præcipuum in buerunt, quidam superstites nihil inde mutauerunt. Deus autem credētes
duce. Psal. 13. ob fidem suā optime remunerat, incredulos damnat, uel forsan sua pietate
 subueniente ueniam tribuit. Reducuntur quidem increduli irati, uelut nil
 boni lucrati, Ad Deum ipsum, qui fortis & potens bonos à lite protexit: Il-
 lis rebelles, à suis sublimitatibus deposuit, & eorū cordibus impressit. Vnde ¹⁰
 eorum quidam mortem, quidam captiuitatem passi sunt: uosq; suarum ter-
 rarum & ceterorum etiam hominū, nondum à uobis uisorum, suarumq;
Vxorū Ma- pecuniarum hæredes Deus omnipotens cōstituit. Tu propheta tuas sic mu-
chumet con- lieres alloquere: Si uitam & ornatum huius mundi malueritis, uelle uestrū
ditio. uobis dabo, formoseq; dimittam. Si Deum autem, atq; prophetam, aliamq;
 uitam plus dilexeritis, uobis, uelut & omnibus bonis, Deus ueniam merce-
 demq; maximam tribuet, beneficium duplicando, gaudiumq; plenum præ-
 bendō. Omnis quidem à prophetę mulieribus quid nefandum uel non ge-
Et quod tibi rendum postulans, malum suum à Deo duplicatum inueniet. ¶ Omni
non uis fieri, quocq; mulieri prophetę, Deum & ipsum sequendo benefacienti, meritum ²⁰
alteri ne fece- suum duplicabitur. Vos prophetę mulieres si timueritis, ceteris nequaq;
ris. Cur ma- similes, nolite uerba blanda seu lasciua proferre, sed honesta & cognita. Ho-
tronus secta- mines etenim cordis infirmī, tunc à uobis aliquid non agendum sperarent.
ris Machu- In domibus uestris manete, non euntes modo priorum: & orationes ac ele-
met. mosynas gerendo, Deum atq; prophetam imitemini, & Dei sapientiā suāq;
 præcepta lecta super uos nominate. Deus enim à uobis, quoniam prophetę
 domū inhabitatis, omne malum auferre proponens, uos lotas & benedictas
Opera bona, esse desiderat, cum sit mitis atq; sapiens. Viri, seu foeminae, se Deo penitus
seu officia ni- uouentes, & credentes, ac orantes, & ueraces, & indurantes, ac flentes, ge-
uorum ex se- nuatq; Deo flectentes, & eleemosynas ac ieiunia peragentes, castitateq; per- ³⁰
minarum. seuerantes, & Deum iugiter inuocātes, à Deo ueniam & gaudium plenum
 assequuntur. Nō decet uirum, seu mulierem benefacientem, non adharere
Larga dispen- iudicio dato, foederiue præcepto à Deo seu propheta. Tu uero uirum à Deo
satio super ditatum affatus, dicendo, Tene mulierem, timeq; Deum, quidnam à solo
matrimonio. Deo notum, plus homines quam deum, timens, timuisti, licet Deum plus
Intelliguntur timere deberes. Post moram igitur sui mariti pro uelle suo cum illa, tibi per
hec de Maria missimus illam ducere sponfam. Licet enim etiā bonis omnibus, post disces-
uxore regis sum suum à maritis, quaslibet Deo iubente ducere. Nō erat igitur prophe-
iacobitarum. tæ curandum tum Dei mandatum, tum prædecessorum morem diuinitus
 statutū exequi. Deusq; solus est sufficiens dinumerator, sua mandata feren- ⁴⁰
Machumet ul- tium, & se solum timentium, Machometus nequaq; pater alicuius, uestriq;
timus prophe- tantum Dei, scientis omnia, legatus, postremum omnium sigillum & cum
ta, ut quidam lus accessit. ¶ Viri boni, Deum iugiter, mane uespereq; ipsum adorantes,
interpretan- inuocate: qui uobis beneficus atq; propicius, sicut & angeli sui, uos è tene-
*tur. Diuersum*bris ad lucem reducit: gaudiūq; pleni dator, die congregationis uerbum sa-
*tam: legis de*lubre profert. Tu propheta, missus à nobis testis & nuncius, ac gentis corre-
*religione Tur-*ctor, eiusq; prolocutor coram Deo, luxq; manifesta bonis, nunciaturus se
carum. gaudium plenum habituros. Malos & incredulos nō sequere, sed potius il-
 los

los linquendo, te Deo prorsus, quia salutem sufficienter præstat, commēda. *Repudium.*

Viri boni, si mulieres desponsatas intactas dimiseritis, illis munera faciendo, formose dimittite. Et ipsis deinceps de mora determinata non est curandum. Tibi quidem, ô propheta, mulieres omnes, quibus donando dederis, & omnes tuæ manui per emptionem suppositas, & amitæ tuæ materteræq; filias, omnes item bonas mulieres, tibi uolenti gratis subcumbere cupientes, hocq; tibi soli permittitur, licitas constituimus. Iam notum esse censeo, quid tibi & cæteris bonis de mulieribus uestris, atq; de suppositis manibus uestris agendum sit. ¶ Has à te semoue, illas adiunge, pro uelle tuo; nec pri-

us abiectis, si dilexeris eas, molesteris. Illæ namq; tuo uoto parere debent.

Deus autem sublimis & sapiens, uestrorum secreta cordium agnoscit. Post illas tamen non est tibi licitum, alias, licet placidiores & habiliores, pro tuis mutuo sumere, nec aliquam etiam illarum uice sumere, nisi tantum tuæ manui subditas. Deus enim omnipotens, omnia penetrat. Nullus prophetæ domum comestum ingreditur, nisi uocatus. Tunc autem accedens, prorsus statim exeat, nec aliquod ibi ridiculum seu ludum agat. Hoc enim est prophetæ nociuum & rædiosum, qui uos uerecundatur. Sed Deus quidem uerum absq; uerecundia promit. Quærens autem quodlibet, extra portam maneat. Hoc enim est optimum. Neminem quidem oportet uel prophetam

in aliquo ledere, uel uxorem eius nunquam post eum habere: cum hoc Deo molestum sit, atque graue: qui perfectè perspicit, si quid clam seu palam fecerit quis. Nemo tamen zelotypia torqueatur, ob patres, uel fratres, seu filios, uel nepotes, aut mulieres ingredientiæ, seu subditos. Deum timete, testem omnium. Cumq; Deus & angelî propter prophetam exorent, uos quoq; Deum precemini pro ipso, ut ipsum saluet & protegat. Malè loquentes de Deo atq; propheta, in hoc sæculoq; futuro à Deo repellendi, graue malum patiemur. Malum quoq; dicentes de bonis uiris, seu foeminis mentiendo, mendacii grauisq; peccati supplicio punientur. Tu quidem propheta generaliter iniunge tuæ, cunctorumq; bonorum mulieribus & filiabus, ut su-

as facies quantum licet tegant, ne quales sint uideantur: uel malum de illis uerbum proferatur, cuius ueniam Deus largitor est. Nisi se conuerterint inconstantes, cordisq; pusillanimis de Medina, malum maximum à me suscipient. Vestri propinqui non nisi parum mansuri, ubique repulsi, & quouis reperti perimantur. ¶ More priorum adhuc inuariabili de Deo dubitantes, & quærentes aduentum illius horæ, sciant Deum solum hoc dinoscere, & fortassis illico ueniet. Illos autem Deus repudiens, igne perpetuo damnabit, omnis tutoris & uindicis expertes. Die quidem, qua suas in igne facies uoluent, optabunt se in Deum sequendo prophetam credidisse, & conquerendo dicent: O Deus, nostris magnatibus atq; potentibus, causa uide-

licet erroris nostri, quos nos secuti fuimus, malum imputa, longiusq; repelle. Viri boni, non imitemini male loquentes de Moyse, qui per Deum à prauiloquio liberatus, honestus & bonorum exemplum apparuit. ¶ Deus facta uestra diriget, peccataq; dimittet: quem, atq; prophetam quilibet sequendo, magnum quid adipiscitur. Conditionem uestram fidelem, super cœlos & terram ac montes firmatam, homo suis adsumpsit humeris: quam postea derelinquens, malus & inscius est effectus. Incredulis quidem uiris seu foeminis, suisq; participibus, Deus flagitium inferet: Bonis autē omnibus, ueniam & gaudium tribuet. Est namque piissimus, ueniamq; dator.

in Azoara

O fœdissimū libidinis mancipium. O plūbeos homines qui hæc non animaduertunt, aut perferre potuerunt.

Diuortij leges, neq; Moysi, neq; naturæ humane congruentes. Ut licet domū Machumetis ingredi, præsertim conueniat.

Bene sibi ubiq; cauet legulator, neq; iniuria.

Zelotypia modum habeat.

Orent homines pro Machumet, ut seruetur: quia pro ipso et angeli & Deus orant.

Quis non amplectitur istam sapientiam?

Formine uolentur.

Medicenses accusantur timiditatis.

Novissimi diei aduentus incertus.

Gratitudo cr-
ga Deum.

Dies iudicij.

Machometis
doctrina con-
temptibilis,
quia noua. Ea
ratione utitur
et Augustinus
contra here-
ticis existunt
Christiana do-
gmata. Dauid
dis meminit,
ut prius.
Salomon.

Cheibe popu-
lus sterilitate
agrorum pu-
nitur obliuio.

Quisq; orus
suum baiula-

IN n. & c. Incomprehensibili sapientiæ Deo, ueniam datori, perfectæq; di-
noscenti omnem terram ingrediens, uel exiens, & de cœlo descendens
uel ascendens, cuius sunt uniuersa cœli terræq; omnisq; gratia sæculi futu-
ri, gratias digne reddamus. Incredulis sciscitantibus, An hora illa contin-
get: dic, Ita: ueniet per Deum, secretorum cognitorem: cuius sapientia nil
cœleste, seu terrestre, nec formicam etiam, illaue minorem seu maiorem, cū
in libro manifesto sint omnia, prætermittit. Omnibus enim credentibus, &
benegerentibus, ueniam & gaudium promerentibus, omnia sua beneficia
reddet. præceptis diuinis aduersando resistentibus, omne suum maleficiū 10
annumerabitur. Nostri quidem sapientes percipiunt, hoc cœlitus missum
esse uerum, & à Deo pio glorificandoq; compositum. Dicunt autem incre-
duli: Hoc fictitium & nouum linquite, nosq; docebimus hominem dictu-
rum, quando uel quid malī patiemini. Isti quidem coram Deo mentientes,
ad diabolum tendunt: qui sæculo futuro non credentes, prolixum errorem
ingressi sunt. Nonne uident suis inhærens manibus, & posterius: De cœlo
terraq; nostra quidem uoluntate potente, uel eos in terra obrueremus, uel
per cœleste supernæue quid accidens premeremus, quod in uestris conuer-
sis est admirandum. Dauidi diuitias abundanter contulimus, & montes, ac
aues illi parere fecimus, ferrumq; moliri iussimus. ¶ Ipsum itaq; loricas 20
inde bonas texere præcepimus: Quoniam ego Deus omnia sua facta uideo,
et audio. Salomoni quoq; uentes & pluias uespere maneq; parere fecimus,
suæq; manui mineras aurichalci, & diabolos opifices, ut illinc pro uelle suo
aras, & imagines, & paropsides, & amphoras fabricarent, subiunximus. Vn-
de mihi gentiæ Dauid grates persoluere debetis, quod rarissime faciunt.
Ipsius autem, ad mortem per nos redacti, mortem penitus ignorabant, us-
quequo cecidit infima parte sui baculi à uermibus corrofa. Mortis itaq; suæ
secreto taliter reuelato, confirmabant, se nequaquam tantum malum & de-
decus esse passos, si scissent. Mortis deinceps illius rumorem gens Chæb ad
mirata, dixit, Velut hortos à dextra sinistraq; possidentes, bonorum ciborū 30
esui studeamus: cum terra nostra sit fœcunda, Deusq; ueniam donet. ¶ Illis
digressis, per torrentem malum & magnum immissum cœlitus, hortos fer-
tiles in sterilibus et inutiles redegit. Quippe tamarintas & ficulnos, steriles
& spinosos fructus ferentes arbores induximus illis, & utilibus uillis cæte-
ras uillas elatas, quibus inerat iter peruisum atq; securum, die noctuq; nos
interposuimus. Illi uero sibi nocentes, earum longinquitatē & remotionem
optabant. Vnde nos illos diaboli uerbis credentes, præter paucos, fecimus
mirandos indurantibus, Deoq; gratias dicentibus. ¶ Non est illis quicquā
gerendū, nisi tantū ut sciatur, qui credat, & qui nō. Deus tamē omnia uidet.
Videte firmiter, an à uobis adorati loco Dei, quantū est formica, in cœlis seu 40
terra mādent, uel aliquā apparitionē secundū dicta uestra sortiātur. Coram
Deo nisi secundum uelle suū nemini prodest aliū oratio. Illi quæsi, Quid
mādat Deus: Inquient, Verū. Quæsi quoq; Quis diuitias omnes & uictū
cœlorum atq; terræ præbet: Respondent, Deus: nec tamē cæci esse desistit.
Deus autem nos omnes congregaturus, omnī iudex & sapientissimus, qui
uīā rectam, quiq; prauā fuerint secuti, diiudicabit, nec à me sua, nec ab illis
mea perscrutaturus opera: Qui tūc etiā præcipiēs, ut increduli suos partici-
pes aduocent, se solū & unū Deum existere patefaciet. Tu uero tantū missus
cunctis

- cunctis gentibus huius nuncius, & castigatorem, quærentibus huius aduentus terminum, dic, illos habere terminum, quem nec etiam per horæ spacium *Fatum.* uel præcedere uel sequi queunt. ¶ Increduli nunc dicentes, se nec huic Alchoran nec tuis uerbis præsentibus fidem adhibere uelle, resuscitati coram Deo litigium committent mutuam. Debiles enim & pauperes magnatibus atq; potentibus inquit: Vos quidem nostræ damnationis & incredulitatis occasio fuistis. Vos enim die noctuq; præcepistis, nos nullatenus in Deum credere, sed illi participes ponere. Vnde nunc malo uiso, se nostra corda remordent. Respondebunt illi: Nos quidem nequaquam uos seduximus, nec aberrare fecimus: sed uos ipsi potius nocentes & increduli permansistis. Nos autem horum & illorum colla, sui meriti remuneratores, catenis onerabimus. Nunquam nuncium aliquem cuiquam gentium misimus, quem non increpassent sui principes atq; magnates, dicendo: Tu tua præcepta perface: Nos autem maiori potentia proleq; pollentes, nec illis credemus, nec secundum dictum uestrum confundemur. Heu heu: Nonne sciunt, Deum pro uelle suo huic multam, illi paruam, alij nullam potentiam tribuisse? Coram quo nil nisi fides & beneficium proficiet, nisi tantum credenti, & bene gerenti, qui duplex meritum & paradysum indubitanter possidebit. Omnis autem nostris mandatis resistens, malum euidens & maximum incurrat. Deus enim largitor optimus, pro uelle suo munera facit, & consumpta restaurat. Coram quo nos congregaturo cum dicemus angelis, illos uocasse nos omnes, respondebunt: Nolit Deus conditor noster, & dominus. Sed eorum plurima pars incredula diaboles adorabat, quo *Diaboli nec inuare nec obesse possunt.* itaq; feruorum ignis, cui credere noluit. Increduli namq; nostrorum præceptorum atq; uirtutum lectionem audientes, inquit: Hic homo non est nisi si magus & mendax, totum fictitium ab ipso compositum afferens, & nos sic à patrum nostrorum secta diuertere proponens. Quippe sui quoque predecessores nostris prophetis, sicq; mihi contradicere soliti sunt. Sed hæc gens, cui nec librum legendum, nec prophetam ante te misimus, sibi consulat, & deliberet: uel simul, uel separatim singuli, seu quodlibet quid agere disponat, quidq; sibi commodum sit. Omnes autem non obediens huic tanto castigatori misso, quem dæmoniæcum & magum appellant, graue malum patientur: Ipse uero nil à uobis, sed à solo Deo cognitore omnium secretorum & teste, qui eum ueritatis nuncium misit, expectat. Inde cum quo ueritas accessit, unde nec apparet, nec reuertitur falsitas, siue uiam rectam nunc à Deo mihi patefactam, seu prauum errorem sequor, mihi met tantum operabor. ¶ Illis quidem turbationem immittens, quam nullatenus euadere poterunt, loco sumam eos angusto, & breuiter. Mihi namque prius ignorata dicendo, suasq; uoluptates sequendo contradixerunt: Sicut & prius predecessores sui, prius ambigentes, & illicita perpetrantes.

A Z O A R A XLV.

IN n. & c. Deo quisq; bonus gratias reddat, qui coelorum & terre conditor, angelorum quosdā habentes duas alas, quosdā tres, quosdā quatuor, (cuiq; et enim pro uelle suo comodū auget) misit: quo beneficiū cui libet dare uolente, nemo disturbare: prohibente uero, nemo dare poterit. Ipse nāq; solus omnipotēs, solus omnia faciēs, uobis coeleste terrestreq; bonū præbēs, præf quē nō est alius Deus, omnibus imperat. Cur igitur o uiri suorum beneficiorum im-

m 2 memores

memores estis, & in eum non creditis: Si tibi contradixerint, similiter & præ
Deus finis o- decessoribus prophetis fecerunt. Omnium tamen Deus finis est, cuius omne
mnium. mandatum uerum est. Ipsius itaque præceptis contradicere, uel huius sæculi
Cauendus dia- uitæ confidere nullatenus uelitis: sed diabolus uobis semper aduersantem,
bolus. æterni ignis malique persuasorem, prorsus contemnentes euitate. Increduli
quidem graue malum, credentes & beneficientes ueniam & gaudium ha-
bebunt. Perseueret in factis iniustus, cui placent: nec hoc tibi molestiam in-
Præfati ne- ferat. Deus enim sciens hunc deuiare, illum recte procedere, pro uelle suo
glegantur. perficit: qui cunctos alia uice uiuere faciet æquali potentia, qua terram ex-
Opera bona, citat per uentos & nubes atque pluuias. Apud Deum est omnis operis uer-
seu mala. bique boni sublimatio: Peccatoris uelut graue malum passuri, fiet opus omne
Hominis for- incommodum & insusceptibile. ¶ Deus è terra uos plasmavit, & deinceps è
matio. spermate sui consimiles produxit: sine cuius scientia nulla mulier sit graui-
Dei beneficia da, nec uita cuiusquam augetur, nec minuetur, nisi secundum libri præde-
in homines. terminationem. Ipse item aquas dissimiles condidit, hanc uidelicet dulcem
potui bonam, illam salis & amaram, è quibus carnes recentes comestui, &
uestes ac ornatus elicitis, & in illis nauigando curritis: Inde grates ipsi Deo
reddere debetis. Ipse quoque diem nocti, & è contra, inducit: Solem & lunam
ad terminum statutum promoueri præcepit. Et ille quid èst Deus uester,
omnibus imperans, omnia regens. Illi uero quos adoratis Dei loco, nec eti-
am quantum est aliter mandant, nec uocati audiunt: & licet audirent,
minime responderent, sæculoque futuro uobis contradicent. Scito te nullum
dicere uobis hoc, nisi scientem, uos quidem omnes erga Deum omnibus ab-
undantem semper glorificandum, pauperes estis: cui nequaquam esset dif-
ficile uolenti omnes uos perdere, & cum gente noua redire. Tu peccatum
omne dicendo seu gerendo semper euita, Tantum timentes Deum & oran-
Discrimen in- tes castigans. Omnis benefaciens, sibi prodest. Ad Deum autem omnes re-
ter homines dunt, coram quo non sunt æquales cæcus & uidens, nec lux & tenebræ.
coram Deo. ¶ Non item coæquantur feruor & refrigerium, nec uiuus & mortuus. Deo
quidem auditum cui uult præbente, cum sit omnipotens, tu nequaquam, cum sis ca-
stigator tantum à nobis missus, ueritatis nuntius, mortuos audire facies. Si tibi
contradixerint, similiter & legatis prius missis cum uirtutibus diuinis & psalte-
rio, libroque lucido. Omnibus enim gentibus legatos misimus, quibus contra-
dictis incredulos confudimus: Quorum quis esset finis perpende. Soli tamen
Varietas in re- sapientes Deum sublimem, ueniamque datorum timeant, qui per aquas coelitus missas
rum natura. arbores multimodas, & montium has partes albas, illas rubeas, coruosque nig-
ros & homines & bestias ac pecora coloris multimodi condidit. Librum diui-
Fœlicem mer- nium legentes & orantes, nostraque bona sibi commissa clam & palam distribuētes, spe-
caturam pro- rent mercaturam nullatenus decepturam eos, sed sua merita completuram. Deus
mittit benefa- enim glorificandus ueniam tribuit, meritumque multiplicat. ¶ Hunc librum ueracis-
cientibus, qui simum tibi missum confirmantem, quod tuis inest manibus, hereditatem tribuimus
tantum futuri bonis hominibus: Quorum quidam animabus suis nocui sunt, quidam uero mi-
seculi bona nime, quidam uero benefici. Et hi lucrum maximum, uidelicet paradysum, ubi tor-
querere iubet ques aureos & margaritas, uestesque sericeas habebunt. adepti autem, Deum piū &
Alcoran bonis gloriosum laudabunt: eo quod eis illius curiam mansionem absque tactu laboris & ma-
hominibus he- li præbuit. Increduli uero focum gehennæ mortis, & alleuiationis expertes pos-
reditas. sessuri, secundum commune meritum incredulorum clamabunt: O Deus, eice nos
Paradysus. hinc, et amodo melius operibus præteritis perpetrabimus. Deus autem respondet:
Inferi. Nonne

Nonne uobis nuncium misi, uitamq; tribui, ut memores & sapientes es-
ceremini: Malū tutoris & uindicis expertes gustate. Deus quidē scit cordi-
um & cœlorū ac terræ secreta, qui uos prædecessorū uicarios, auditores &
mādatores in terra cōstituit. In quem quisquis non crediderit, nil corā ipso,
nisi damnū & iacturam sentiet. Vestri participes inuocati loco Dei, quā in
terra potentia, uel quā cœli portione habent: An misimus illis librū illius
sectæ doctorē: Malī uero malos, nō nisi cū nugis, & male castigant. ¶ Deus
quidem cœlum & teram suis in locis immobiles tenet: quo mouente illos à
loco suo, nemo retinere poterit. Licet nunc surēt, se futuros meliores suis an-
tecessoribus, si nunciū haberent: tamen nunc missus eis nuncius, nil nisi præ-
sumptionē, & incredulitatem, & à bono discessum augmentat. Mores enim
tantūmodo patrum suorum obstinaciter amplectūtur: Sed mos diuinus est
immutabilis. Quare nō perscrutantur fines suorum antecessorum, qui potē-
tiores & ditiores illis, nūquam omnipotēti sapientiā Deo in cœlis terrāue
quicq; auferre poterāt: Si Deus aut illico de factis hominum se uindicaret,
nihil in mūdo dimitteret. Sed ipse prouidus & patiens, eos ad horā termina-
tā differt, in cuius aduentu Deus optime perspicit, quid suis facturū est.

A Z O A R A XLVI.

- 20 **I**N n. & c. Per hunc librum sublimi pioq; Deo compositum, tibiq; missum
ad castigationem hominū à suis patribus, quippe negligentibus & in-
scijs, nequaquam correctorum, tu es nuncius uerax. Verbum autem incre-
dulitatis plurimorum cordibus firmatum est: quorum colla cathenis onera-
bimus mento nifum presso. Licet enim suis manibus insit arbitrium uolun-
tarium, cœci tamen semper nunquam credent, siue castiges siue non. Nullus
enim à te castigetur, nisi uerborum tuorum imitator, & Deum timens, ac
sperans daturum ipsum sibi ueniam & gaudium seculo futuro. ¶ Nos mor-
tuos omnes uiuificaturi, omnes suos præcedentes actus in euidente libro
scriptos eis reuelabimus. Dic illis exemplum de gente uillæ, quæ duobus
nuncijs primo missis contradixit. Eisdem quoq; rursus aduenientibus, ter-
tio comitatis, & dicentibus se missos illi nuncios, rebellis extitit dicens: Per
uos tantum homines, sicut & nos, nihil unquam mandauit Deus: sed uos
mendaces aduenistis. Illi uero responderunt: Deus scit nos esse nuncios, qui
bus nil nisi nuncium patefacere pertinet. Illis dicentibus, Omne malo uos
uidimus: unde uos nisi cito facto discessu lapidabimus, poenisq; magnis af-
fligemus. Responderūt nūcj: Super uos onus uestrū, qui licet nobis docēti-
bus & admonentibus, prodigi profluiq; manetis. Interim uir quidā à parte
uillæ remotiore ueniēs, inquit: Hos nuncios uia rectā absq; nostri precij pe-
titione docentes, omnes sequamini. ¶ Deum mei factorem & resuscitatorē
quare nō inuocē: Quomodo sui loco Deum aliū sumerē: Illo nāq; uolēte
mihi nocere, nullus uindex uel adiutor aderit, quin malā uia proficiscar. Ipsi
itaq; cōfidenti, se in Deum suum credere, & optare gentem suā scisse, quod
iā Deus eū bonū effecit, illi paradisum polliciti sunt. Incredulis aut illis sola
nox immissa, nullo diuinitus postea præcepto missō mortī tradidit. En quā-
tū infortuniū illis incubuit. Omnē em nunciū illis missum irridebāt. Nōne
perceperāt, nos prius multas gētes cōfudisse: quarum nullus reditus ad eos
permittebatur: Omnium aut ante me cōgregatio fiet. ¶ Nōne uiderāt nos
terrā excitasse, indeq; grana suo comestui necessaria produxisse, & uineas
atq; palmēta, fontesq; ut de fructibus laboreq; manuum suarū homines co-
mederent,

mederent, omniumq; terra nascentium, & animalium & rerum ignoratarum par unum fecisse, obscuramq; noctem, admirandum gentibus die recedente, solemq; nescium quietis in cursu suo, lunamq; per mansiones promoueri, usq; quo diminuta sicut scopæ subtile lignum & antiquum appareat.

*Similitudo le-
pida, ita ut nil
supra.
Navigationis
miraculum.* Cur igitur Deum horum factorem omnium, incomprehensibilem, & sapientem, non glorificant, nec adorant? Eodem quoq; dispositore nec sol lunam consequitur, neq; nox diem præcedere potest. Hæc enim in circulo disponuntur. Est item illis admirandum, quod filij sui nauibus oneratis per æquora currunt. ¶ Alias item illis equituras fecimus, si nos eos aqua summergere uelimus: Nec uerbum contra proferent, nec protectorem inuenient, nisi nostra pietas subueniat, eos ad tempus finitum dimittens. Quum dicitur illis, Timete, credentesq; benefacite, ut misericordiam & ueniam assequamini (nullos enim nisi digredientes & incredulos percussit uindicta diuina) bonaq; uobis à Deo commissâ distribuât: respondent, Quare daremus huic uel illi cibum, aut aliud? Deus enim illi daret si uellet. Ecce quàm errore manifesto uexantur: quærentes à te terminum, si uerax es, non expectant nisi uocem subito uenientem super illos, negotia sua causasq; tractantem. Sed tunc nec quicquam mandare, nec suos reuocare poterunt. Buccina namq; sonante, cunctos è foueis Deus suscitabit. ¶ Illis conquerentibus, Heu heu, quis nos sopitos expergefecit? dicitur: Hic est terminus à nuncijs firmatus, quo per sonitum unum omnes ad Deum reuocabuntur. Illa die nemini malum faciemus, nisi secundum meritum suum. Tuncq; uiri paradisi, mulieresq; suæ, similiter de nullis solliciti, puluinaribus sericis accubitati, de fructibus omnibus in umbra comedent, omne sibi placitum insuper accepturi, uerbum salutis & diuinæ pietatis alternatim audient. Increduli uero repellentur illinc. O filij Adæ, nonne uobis mandauimus, ne diabolum uestrum hostem pessimum sequeremini, sed in me rectam sequendo uiam crederetis? ¶ Quoniam per ipsum aberrastis, & indiscreti perseverastis, eni hic est infernus, quem uobis nunciauimus. Hodie scietis, uos incredulos extisse. Hodie uobis ora uestra sigillabo, manusq; nostræ uobiscum sequentur, & pedes erunt testes operum uestrorum. Si uellemus, oculos uestros clauderemus, ne purgatorium ignem transeundum uideretis. Esset item uoluntati uestræ possibile, illos suo loco transformare, nec quicquam uiderent, uel recederent. Cui uita longa permittitur, in modum breuiorem redigitur. An sapientia sensuq; caretis? Nos quidem nequaquam cantus seu uersus, sed Alchoran euidentem, per quem castigentur uiuentes, firmeturq; uerbum super incredulos, docemus. Nunquid uident, qualiter bestias eorum seruituti commodèq; necessarias fecimus? ¶ Nos quidem à beneficijs illas mansuetas fecimus, quarum quasdam equitant, quasdam edunt, & ex illis proficuum eliciunt, & irrigant. Cur igitur Deo grates non reddunt? Imò Deum alium assumunt, ut eos uindictæ, qui tamen præsens illis succurrere non potest. Verba sua te nullatenus sollicitent. Nos enim scimus, quid corde celent, quid uerba promant. Homo quidem me factore de spermate factus, causidicus & disputator efficitur, uobis inducens similitudines, oblitus animæ suæ. Ait enim, ossa in puluerem redacta resuscitare quæris? dicit: Qui uos primo plasmavit, secundo reuiuificabit, omnium sapiens. Ille quidem arbores uirides educit, è quibus ignem accenditis. Nonne cœli terræq; conditor consimilia facere potest? Imò. Est enim omnipotens, & omnia sciens,

sciens, cuius mandatum solum omnia perficit. cuius manus omnia regit, & ad illum redibunt uniuersa.

A Z O A R A XLVII.

- I**N n. &c. Per angelorum in cœlis seriem, homines à uia mala diuertentium, præceptaque legentium, Non est nisi Deus unus, qui cœlum & terram, & interpositum omne creauit, & orientibus ac occidentibus imperat, cœlumq; pulchre stellis distinxit, ipsum à diabolis, nequid à ciuibus cœlestibus percipiant, custodiens. Quibus undique reiectis, graue malū inde sumpturis, quemlibet eorū aliqua re percepta, fugientē festinanter stella persequitur. An sunt isti fortiores & potētiōres cæteris hominibus, quos mirē deluto fecimus? Cū eas licet nolentes docemus, uirtutibus patefactis, eas deridendo dicunt, eas nil nisi manifestas incantationes esse: & quærunt, quomodo nos morti dediti, nostrique patres, & in puluerem redacti resurgemus? Immo: sed dedecorati, & contumelijs affecti. Vnus enim buccinæ sonitus omnes excitabit, dicentes: ¶ Heu heu. Hæc est dies illa, dies scilicet iudicii, nobis sapius prænunciata, & à nobis semper contradicta. Vos igitur omnes incredulos cum uxoribus uestris, & quos adorastis mei loco, gehenna sepeliam, nunquam morituros. Quare non uindictam uestri quidam alios hac in die? Oportet autem omnes misericordiam diuinam expectare.
- 20** Hi tamen illos increpabunt, dicentes: Vos potentes & præsumptuosi & increduli, quibus nos minime resistere potuimus, huiusmodi præcepta nobis attulistis. ¶ Super nos uerbum Dei firmatum fuit, quod malum reuera gustabimus. Quibus alij respondebunt: Nos tales talia uerba uobis persuasimus. Nunc autem omnes malorum participes existimus. Ita fiet incredulis qui quotiens audiunt, Non est nisi unus Deus, se præferunt, & dicunt: Nos nequaquam nostrarum cultum imaginum dimitemus, propter illius mimi uersificæque ludentis uerbum. Ille tamen sola cum ueritate uenit, cæteros confirmans nuncios. Malum igitur illud secundum opera sua gustate omnis, nisi Deo puro corde deuotus. ¶ Tales enim uictum bonum, gaudiumq; plenum, & honorem integrum omnium rerum & uoluptatum in paradiso, suis lectis in aliorum directo positis possidebunt, habentes mulieres oculis clarissimis & immensis uelut oua, nunquā illos nisi tantum ad maritos suos erecturas. Et eisdem uescētibus fructus quoslibet, porrigetur scyphus plenus humore clarissimo, & dulci, & saporifero. Aliorum uero perscrutātium alios, quidam inquirunt: Socium nobis dicentem habuimus, quare creditis istud? eo quod scimus nos mortuos, & in puluerem redactos, nunquam surrecturos. Respondent alij: Vultis ne scandere, ut hoc uidendo notetis? Ascendentes itaque, in igne medio positos uiderunt, & dixerunt: Nobis ferē multum obfuitis. Vobiscum enim iam essemus, nisi diuina pietas subuenisset. Nonne dixistis, nos primæ morti perpetuo succumbere, uec unquam ulterius resurgere? Nos quidem immensam gloriam adepti sumus. ¶ Hoc quidem est, quod promerentur bene gerentes. Hoc quidem hospitium iocundius est atque commodius, quam arbor ezetus, ob malos plantata ciros, sicut diabolorum capita gestans, & ex sua radice gehennæ focum emittens. Vnde cibandi increduli, uentres suos farciunt. Potaturi deinceps quiddam ex ignibus uarijs confectum, & demum ad ignem redituri: quem illi sui patres prius errantes, quorum sectæ fuerunt imitatores, lucrati sunt. ¶ Suorum antecessorum pars plu-

Iurat per angelos, unum dantaxat esse Deum.

Imò affecerat Atqui resurgēt uerum ad ignominiam.

Quotquot seruantur, Dei sericordia seruantur.

Machumet uersificator.

Paradisus fictitia.

rima nunquam errare cessauit. Quorum nisi tantum corde Deo puro deo-
 torum, quis esset finis perdende. Nostris tamen nuncijs nulli caruerunt.
 Noë nos precantem, gentemq̃ suam à diluuiò liberauimus, eiq̃ cum filijs
 suis superstiti, semper suum usq̃ finem profecimus, super quem & suos sa-
 lus Dei quieuit, quoniam in me crediderunt: ceteros autem summerlimus.

Abraham ob Abrahā autem ex illius genere procedens, & ad Deum corde sano supplex
imagines de- accedens, patrem suum & gentem suā sic affatus est: Huiusmodi res mutas
iectas pericli- Dei loco cur adoratis? Quid de ipso mundi conditore cogitatis? Ipse dein-
tatus. De quo ceptus stellis uisis, se morbis affligi fingens, ceteris discedentibus, ad imagi-
antea etiam. nes inquit: Quare non comeditis? Cur uerbum non profertis? Deinceps 10
 manu sua fractis illis, hominibus ac currentibus inquit: An manuum ue-
 strarum facturas, quas tamen & uos Deus condidit, adoratis? Illos quidem
 iubentes ædificium magnum erigi, ut illinc in ignem proijceretur, subesse
 fecimus. Vnde ipse gaudens inquit: Ad Deum ibo, qui me uiam rectam do-
 cebit, mihiq̃ sua misericordia, preceq̃ uestra quodq̃ bonū tribuet. ¶ Nos
Immolatio Isa- itaq̃ nuncium pueri mitis contulimus. Cum quo deinceps ad mortem ac-
ac paulo ali- cedens, inquit: O fili, mihi quidem uisione nunciatum est, quod te decolla-
ter descripta rem, quid tibi placeat inde, perpende. Qui respondit: O pater, nunciatū tibi
quam Ge. 22. perpetra. Me nāq̃ fortiter passurū omnia reperiēs. Illi itaq̃ preparati eū ad
 decollandū, diximus: O Abrahā, uerē uisionis cōfirmator, cum hoc sit malū 20
 euidēs, nos eū molestia magna redimemus, cui deinceps multū profecimus.
 Sic enim benefacientes remuneramus. Salus Dei super Abrahā nostrū fide-
 lem & iustum. Tale quid em̃ promeretur credens, & benefactor. ¶ Eum de-
 inceps, & Isaac, filiosq̃ suos euidēter suis animabus proficientes multiplicā-
Moses et Aa- uimus. Moyli quoq̃ & Aaron obnoxij nobis ob nostra collata suffragia, ui-
ron. ctoria super hostes nostros præbuimus, ipsosq̃ suosq̃ fautores à graui peri-
 culo liberantes & ipsos etiā libro sibi tradito rectam in uia dīreximus, super
 quos postremo multiplicatos diuina salus descēdit: quoniā boni credētesq̃
Alia 3. et 4. fuerant. Et nos benegerentibus talem remunerationem facimus. ¶ Alij
Regum. nostro nuncio quærētī gentē suā, quare timebat & inuocabat Balen, dimittē- 30
 tendo conditorē optimū uniuersitatis, qui reuera Deus est illius suorūq̃ pa-
 rentum priorū: gens sua rebellis obstinaciter extitit. Vnde gehennā ingres-
 si sunt, præter credētes timentesq̃ Deū corde puro. Ipso deinde multiplica-
Iezin. to sup̃ ipsum, & gentē quoq̃ Iezin, quoniā bonus fuerat, salus cōtigīt, uelut
Loth. super omnes credentes. Loth itē nunciū nostrū, suosq̃ fautores omnes, præ-
 ter foeminā decrepitā saluauimus. Ceteros autē cunctos cōfudimus. Quorū
 adhuc indicia uos omni die & noctu pergētes illac uidetis, nisi prorsus sitis
Ionas et con- inscij. Ionas quoq̃ noster nuncius, nauem oneratam ingressus est. ¶ Super
uersio Ninui- ipsum quidē post sortitū proiectū fors cecidit. Ipsum deinceps eiectum quasi
tarum. reū cetus absorbuīt, eumq̃ semper in uentre illius Deum inuocātem, Deus 40
 illinc in primum extraxit, & post hedera super eum eleuata textit, & eundē
 missum demum ad centum millia hominum uel plures, illosq̃ factos cre-
 dentes, ad horam scitam dimisit. Perquiratur ab incredulis, an ipsi per-
 hibent filias esse Dei, filiosq̃? Sui pars autem plurima mentiēdo dixit,
Nō modo pro- Deum habere filium. Cœpit ne filias plus diligere? quid iudicatis imme-
phanē; uerum mores? An uestri dicti rationem firmam habetis? Librum quidem ue-
etiam infan- strum, si ueraces estis, in medium afferte. Est autem eorum positio, quoniam
ritu blatterat Dei dæmonesq̃ populus unus sunt. Sciūt uero diaboli, se promeritos iram
Deum non ha- bere filium.

Dei;

Dei: Et huiusmodi dicta Deus adhorret. ¶ Quid uel uosmetipsos, uel à uobis adoratos Dei loco, fore cēsetis? Omnes ad ignem ibitis, ubi cuiq; uestrū locus scitus p̄scriptus est: quoniam Deum uerum minime uocatis. Dicitis *Maiores et mulatores.* tamen uos fore bonos & puros, si primorum memoriam haberetis. Illi uero contradixerunt, quod & ipsi percipient. Præcepta quidem nostra per nuncios nostros semper uindicandos, quippe nostri semper exercitus uincens, aures gentium attigerunt. Ab illis ad horam discedens expecta, sicut & illi faciunt ad malum suum properantes: quod cum accesserit, grauiter illos percutiet. Sua dicta nullum inferunt molestiam. Incomprehensibili Deo, super cuius nuncios sit salus, & ipsi cōditori mundi grates dignæ reddātur.

A Z O A R A XLVIII. 4^a 4^a hys

IN n. & c. Per Alchoran homines instruentem, & docentem, ambigentes *Vituperat nō audientes suū Alchoranum.* & p̄sumptuosi nobis aduersarij manent increduli. Qui cum memoratis gentibus deletis à nobis admirando dicunt, illis non fuisse locum inhabitandi congruum: nunciumq; sibi missum de semetipsis, mendacem & magum appellant. Mirandum enim est, quomodo Deus nostros unum ponat. Hic etenim mos nouus ab illo fictus, à nobis est inauditus. Vnde in nostrorum deorum cultu pro suo nostroq; uelle perseueremus. Hoc suum dictum q̄ualiter nobis inde dubitantibus est interpositum, uindictam meam quare *Increduli mirantur à Machumet unum Deum dici, quum persuasum habeant, plures esse.* non timent? Est ne in manu sua misericordiæ diuinæ donum? An imperant illi cœlis & terræ cunctisq; interpositis? Per funes uisum illuc ascendant. ¶ Gentes prius Noë scilicet, Har, atq; Pharaonis, & Tuha, Laudet, ac Themuth, & Loth, ac homines arboris, nostris cōtradixere nuncijs. Vnde quod mandauimus, illis accidit. Isti quidem tantum uocem unam aduenientem, postquam nec gemitus nec singultus nec salus ulla sequetur, expectant & orant: ut ante diem computi sibi futurum accidat. Tu uero super hoc quod dicunt, indurans dic, qualiter clienti nostro David bono potentiq; montes, & aues omnes uespere maneq; Deum inuocantes parebāt, & qualiter ipsū iuste iudicantem, & fortem, & firmiter imperantem, & discretum, atq; facidum fecimus. A quo si memor es, ad altare stante, quidam quæsitum iudicium accesserunt. ¶ Illi quidem eos ingressos timentis dixerunt, nostram causam timoris expers discute: uerum uiamq; rectam ostendens nobis causantibus ob inuidiam. Iste meus frater nonagintanouem mulieres habens, mihi tantum unam habenti uis molestiaque fraude subripere parat. Cui David respondens, alium male fecisse: licet etiam amicorum multi nisi boni credentesq; bene fecerint, alijs inuideant, boni uero perpauca sunt, se peccasse cognouit. Vnde se Deo subiiciens, reuersus est. Illum itaq; bene poenitentē, nobis data uenia cōiungentes, sic affati sumus. Tu David uicarius in terra constitutus, inter homines uerum iudica, nō sequendo deuiantiū uoluptates & uota. Errātes quidem graue malum patientur: quoniam diei iudicii non recordantur. Nos quidem cœlum & terram & interpositum omne nequaq; pro nihilo fecimus: licet hoc opinentur increduli, focū ob hoc perpetuū ingressuri. Credentiū enim ab incredulis, & timentium ab intimidis magna fiet distantia. Tibi quidem librum cōmodum misimus, ut per ipsum scientes ad diuinā cōmemorationem redigas. Damus item tibi uirū bonū, Dei sequentem, Salomonem, qui bonis equis sibi uespere monstratis, ait: ¶ Equos istos pro iussu dilectioneq; Dei regis, tantū ab ortu ad occasum dirigo: illos à me diuertite, colla que sua cū pedibus abscindite. In ipsius Salomonis

David prædicatur.

Cassigatione Davidis per Natham prophetam. 2. Reg. 12. ita refert, ut uix possis agnoscere.

Alchoran ad diuinam cognitionem perducere. Salomon. Fabula Iudaeæ.

indurator repertus est. Abraham rursum & Isaac atq; Jacob in hoc sæculo bonos & puros legum observatores, & in alio mecum optimos non prætermittas. Memores item Ismael, & Alieza, & Alchiffa, qui boni patientesq; uixerunt. Talia namq; dicta sapientibus uiam rectam atq; peritiam elucidant. Huiusmodi namq; uiris portæ paradisi patebunt, in qua molliter discumbentes, pomis multimodis & syropo potentur. ¶ Mulieres etiam uerecundas, & coæquas, nusquam uergentes uisum nisi tantum ad maritos suos, habebunt. Hæc quidem omnia dies iudicii patefaciet, ubi fiet munus,

*iusa feliciſſi-
me habebunt,
ſuperiſſimis ob
hoc incredu-
lis. Sap. 5.*

placet. Sed ubi ſunt o Deus, quos opinio noſtra malos reputauit? Vtrum illis aliquod negotium iniunxiſtis? An oculis noſtris ſunt inuiſibiles? Talem cauſam in igne medio ueraciter peragent. Tu quidem dic, te tantum eſſe nuncium Dei potentis, & incompræhenſibilis, ueniatq; datoris, regis 30 cœlorum & terræ, & cunctorum illis interpoſitorum, præter quem non eſt Deus alius. Diuinum mandatum eſt maximum. Sed uos non creditis illi, mihiq; non pertinet de magnatibus illis ratiocinantibus tractare, ſed tan-

Angeli iussu nostro spiritu insufflauimus: eidemq; iussu nostro, præter Beelzebub recedentem, & incredulum, omnes angeli se humiliabant. Qui quæsitus, cur in Deum insurgeret, nolens se humiliare, respondit: Ego quidem igneus, illo luteo melior existo. Inquit Deus: Hinc exi igitur à diuina spe, ad diem aliam retractus. Illi deinceps terminum usque ad diem publicæ resurrectionis postulanti, Deus inquit: Iam tibi terminus positus est ad diem horæ scitæ. ¶ Respondit: Per tuum honorem & exaltationem iuro, me cordibus eorum omnium, nisi tantum bonorum, & tibi deuorum immissurum malum semper. Cui Deus: Veraciter igitur tibi promitto, quod de te tuisque sequacibus infernum implebo. Tu uero dic, te tantum esse missum, castigatum & patefactum mandatum tibi diuinitus, nec quicquam aliud. Cum sim itaq; castigator ego, uos adhuc castigamen scietis.

Digitized by Google

INn.&c. Hunc librum ab incomprehensibili sapientē Deo compo-
situm, tibi cum ueritate dedimus. Deum itaque dātem tibi legem puram,
corde puro iugiter inuoca. Aduocantes etiā alios Dei loco, non alia de
causa faciunt, nisi ut Deum pro illis exorent. Deus autem illorum errorem
& controuersiam discutiet, qui mendacibus & incredulis uiam rectam non
aperit. Si Deus filium sumpsisse uellet, optimum & clarissimum à se creato-
rum acciperet; quod ipse plurimum abhorret. Est enim unus & solus Deus,
fortis & potens, cœli terræq; creator, uetus, inestimabilis, uenietq; largitor.

*Deos alienos
colere dicit
hic planius,
qui diuorum
patrocina or-
intercessionē
petunt.*

10 Qui diei noctem inducens, & conuerso solem & lunam ad terminum sta-
tutum promoueri iussit, humanumq; genus totum produxit, consequen-
ter ex uno patre, ab eodem sua muliere sumpta, uosq; formando tribus ob-
scuris receptaculis disposuit: Et bestiarum octo parilia fecit. Hic inquam
Deus est dominus uester, rex totius mundi, præter quem non est Deus ali-
us. Cur igitur non conuertimini, timentes eum. Incredulitas quidem uestra
minime sollicitat eum. Sed ipse uult suos esse credentes, & glorificantes eū,
ut sic suis prosint animabus. Cum ad Deum secretorum cordium cognito-
rem, dicturum singulis singulos actus suos, uere redibitis, ulterius precare
desistite. Quilibet malo læsus, Deum corde puro precatur: liberatus sapius

*Deum non su-
scipisse filiū
arguitur ex
humilitate
Christi Serua-
toris.*

20 illius precis obliuiscitur, ponens illi similem, uiam rectam exeundo. Perse-
ueret igitur paulisper in incredulitate sua, quoniam igni deputabitur. Om-
nis autem inuocans Deum die noctuq; & adorans, diēque futuram ti-
mens, diuinam securē misericordiam expectet. An stulti sapientibus cœ-
quantur? Hoc quidem nulli nisi discreti percipiunt. ¶ Omnis quidem De-
um timens, & credens, ac benefaciens, in hoc mundo misericordiam diuinā
assequetur. Deus enim cuius est terra spaciōsa, merentibus bonum innume-
rum tribuit: cuius est mandatum, quod ipsum inuocem corde puro, legem

*Machumet
primus credē-
tium, id est,
noue sectæ cō-
ditor.*

30 uero, quos uultis inuocate. Perditores suarum animarum, suæq; gentis, sa-
culo futuro ueraciter & euidenter perdentur. Ignis enim eos undiq; teget.
Deum taliter suos homines terrentem, summe timete, qui plenum præbet
gaudium, diabolos & idola linquentibus, & ad Deum solum se conuertē-
tibus. Auscultantes uerbum meum, recta uia iugiter incedant, melius imi-
tando. Illos enim, sicut sapientes, ad uiam rectam dirigimus. ¶ Tūc uis igni
deputatos ab ipso proscire, cum super eos uerbum diuinū sit firmatum: So-
li timentes Deum, mansiones gradatim distinctas subtus fluentibus aquis,
Deo nunquam diuertente se à mandato suo, possidebunt. Deus quidem de
cœlis in terram aquas demittit, quibus sementes primo uirides educit, &

*Obstinati qui-
dam perditio-
ni destinati.*

40 eadem deinceps croceas, tandem siccas efficit: Quod satis sapientibus est ad
mirandum. ¶ Cui Deus cor ad credendum aperit, suam lucem immittit:
Corda uero lapidea gestantes, contra diuinam inuocationem, euidenter in
erroribus & tenebris inhabitant. Cum timentes Deum uerbum oportunū,
uidelicet librum ubiq; consonum sibi audiunt, capilli suorum capitum eri-
guntur, cordaq; mollescent ad opis diuinæ petitionem, dicendo: Veraciter
hanc esse uiam rectam Dei, docentis eam, quos uult. A quo quilibet deuia-
tus, nunquam ab alio dirigetur, quin faciei suæ malum diei futuræ gra-
uissimum incumbat, cum nos incredulis mala sua peracta gustare præce-
perimus.

*Deus fidem
donat.
Alcoran sibi
ubiq; consonat:
Ideo diuinitus
datus. Sed ali-
quoties sibi di-
scripat: dis di-
apason: Igitur
nō est ex Deo.*

perimus. Antecessores quoque suos nostris nuncijs contradicentes, malum improvisum tetigit, & huius sæculi dedecus incubuit, & alius sæculi malum multo peius, atque perditio. Nos quidem in hoc Alchoran Arabico, falsitatis *quare Alco-* *ran parabolis* experte, plures induximus similitudines, ut sic memores atque scientes efficiantur homines. Fuit uir quidam habens quendam participem fidelem & *Aenigma,* *quod sponge* *postulat.* unanimum, & alium nequam & dissidentem. Illi ne similes & æquales esse censentur: Hoc exemplum à pluribus (Deo gratias) est ignoratum. Turquidem, sicut & omnes alij, mortalis existis, dieque futura coram Deo causam & iudicium omnes habebitis. ¶ Nemo deterior est illo, qui Deo mendacium imponit, & ueritati uenienti contradicit. Nonne locus est incredulis in gehenna? ueritatem ferentes, atque firmantes, Deum timent, & apud illum omne suum uelle, prout boni merentur, habebunt. Deus enim illis peccata dimittit, & munus suis operibus melius & maius efficit. Increduli propter imagines suas inuocatas Dei loco, tibi terrorem immittunt: Sed Deus ipso met teste, suos potenter uindictabit, qui est uindex optimus. Quo docente quemlibet uiam rectam, directe procedit: quemlibet uero deuiare faciente, nunquam dirigitur. Poterunt ne, quos inuocatis loco Dei, mihi bonum à Deo uolente propositum auferre, uel malum repellere? Deo quidem ego me commendo, cui se commendant omnes sapientes. Operimini uos more uestro, sicut & ego meo: uidebimusque, cui malum perpetuum & dedecus accidet. ¶ Licet tibi missus sit liber diuinitus ad opus gentis, non tamen sis custos, nisi perficientium uelle tuum. Quilibet namque sibi, uidelicet ueram uiam seu falsam sequens, operabitur. Morientibus mortis hora, cæteris hora sopitionis, Deus animas extrahit: quibusdam item reddens eas ad horam scitam, quibusdam nunquam, omnia pro suo uelle faciens: Quod mirandum est sapientibus. Loco Dei sumuntur, quorum alius precatur pro alio. Illi tamen imperio sensuque carent penitus. ¶ Deus solus est prolocutor, & iudex cælorum & terræ, ad quem omnium fiet reditus. Eorum tamen corda, qui sæculum aliud futurum non credunt, diffugiunt, audiendo Deum solum inuocandum esse: Cæterorum autem Dei loco sumptorum, inuocationi congaudent. Deus autem cælorum & terræ conditor, omniumque creatorum cognitor, dissensiones & contrarietates omnes discutiet. Si quilibet incredulus totius terræ substantiam duplicatam possideret, die qua non est æstimatum, quā sæpius ab illo derisum sibi singulis peccatis suis reuelatis aspiciet, eā totā pro se redimendo præberet. Hoc enim malo sibi contingente, Deum intente precatur: adueniente bono, firmat hoc sibi nullatenus esse datum, nisi per sapientiam suam. Sed plures hoc ignorant: antecessores quoque suis malis uilis, peccatisque reuelatis, hoc eodē uerbo potiti sunt. Sed totum lucrum suum nil eis profuit, sicut non suum perdendis quicquam proficiet. Nonne sciunt, Deum huic substantiā multam, illi paucam pro uelle suo tribuisse: quod credentes admirant. Gens mea, quæ nefanda peccataque perpetravit, ne desperet. Deus enim ipse misericors peccata dimittit. ¶ Deum igitur ante malorum aduentum adorate: Ad ipsum autem conuersi, & sequentes librum optimum, uobis diuinitus datum. Malo namque subito uobis non tractantibus inde superueniente, nullum habebitis adiutorem uel uindicem. Omnis enim anima mala, tunc suum conquerens infortunium, dicet: Quare derisionem feci? non ex Dei parte derisor extitit. Vel inquiet: Si me Deus ad uiam rectam dirigeret, timens essem; Et si nunc mihi daretur reditus, bonum

Vana est di-
uorum inuo-
catio: Siquidē
uoluntati di-
uine nemo po-
test resistere.
De anima o-
pinio impia.
Patroni diui-
loco Dei habē-
tur.

Quid si homo
lucetur uni-
uersum mun-
dum, anima
autem faciat
iacturam?
Malis premē-
tibus homines
quidam inuo-
cant Deum:
Bona obuēni-
entia sue ar-
rogant indu-
stria.
Remissio pec-
catorum.
Pereuntes cul-
pam Deo im-
putant falso.

bonum efficere. Respondebit dominus ipse: Nuncio uobis missio contra-
dixistis increduli, unde nunc malum & perditionem incurrite. Imponentes
Deo mendacium, facies suas illa die nigrescere uidebunt, ingressuri gehem-
nam, quam sibi lucrati sunt. Timentes autem & bonos Deus creans omnia,
cuius sunt uniuersa, mali totius & timoris expertes efficiens, saluabit. Vos-
ne uiri nescij, me quenquam nisi Deum solum adorare, persuadetis? Ex præ-
decessoribus meis percipio, me perdendis associandum, si Deo participes
ponam, sicut & illi fecerunt, cuius tota multitudo nequiuit, quantum De-
us solus: cuius pugnus in futuro sæculo totā terrā includit, in cuius dextera
10 cœli cuncti prorsus inuoluētur, & incredulorum dicta respuit. Ipsum igitur
adoro: Illi gratias reddo. Primo quidem buccinæ sonitu morti succumbent
omnia, nisi quæ Dei uoluntas protexerit: Secundo sonante, singula reuiui-
scent, Deiq; splendore cœli & terra splendent. Tum Deus omnium co-
gnitor cum prophetis interfectis accedens, omnia cū ueritate iudicabit, ne-
mini facturus iniuriā, omniq; suum meritum cōpleturus, multasq; gentiū
cohortes ad ipsius inferni portas ducturus. Illi deinceps ab inferni ianitori-
bus quæsi, Nunquid neminem nunciū de die illa prædicātem habuissent,
respondebunt, Ita. Sed uerbum mali super incredulos firmatum est. Dicent
& alij: Portas igitur intrate, perpetuam ibi mansionem facturī. ¶ Cohortes
20 timentium ad paradisi ianuas ducendæ, & præcepturæ sibi portas aperiri,
hoc à ianitoribus responsum audient: Salus Dei super uos bonos. Introite,
hic sine fine māsuri. Vnde gaudentes illi, gratias Deo reddent, ob uerbum
suum uerax: Quoniā ipsi prius ab ipso telluris hæredes cōstituti, demum in
paradiso, optima beneficiorū mercede, uelle suum omne perficiunt, uidētes
circa Deum angelos illius, circa præcātes gratiā, & iudicantes inter gentes.

*Ultimo die
primo tubæ
concentu mo-
rietur omnes,
secundo reui-
uiscent. Aliter
docet diuinus
Paulus 1. Co-
iudicium ulti-
mum.*

*Angeli iud-
ces. Aliquoti-
es solum Deū
iudicare scri-
bit.*

A Z O A R A L.

IN n. & c. Per hunc Alchoran à Deo sublimi sapienteq; cōpositū, ipse mi-
hi diuinitus missus est à Deo ipso, qui peccata dimittit, pœnitentes reci-
pit, benefacientes optime remunerat, largus & immensus, præter quem nō
30 est Deus. Increduli uero tantum in diuina præcepta disputant: de quorū fa-
ctis, seu dictis, nullatenus solliciti. Quæq; gentium, cōtradicientiū scilicet
Noë pluribusq; post eum cogitauit disputādo cum suo propheta uerū tol-
lere. Ego uero uindictā de singulis sumpsi, quæ qualis esset, perpēde. Super
incredulos enim firmatum est Dei uerbum, quoniā ipsi perpetuū ignē ini-
bunt. Subleuātes uero Dei thronum, & circumstātes, in Deum credunt, &
inuocādo gratiam obsecrāt, ut ipse bonis ueniam faciat, dicentes: Tu Deus
incompræhensibilis & sapiens, omnia tua pietate sapientiāq; complectens,
pœnitentibus indulge ueniā, tuiq; sequaces ab igne repellēs, paradysum tri-
bue: quā sibi, suisq; filiis, & mulierib. ac posteris, bonis scilicet pollicitus es.
40 Talibus enim iudicij die misericordiā præbebis, gaudiumq; perpetuū. Inre-
duli uero tunc dicturi Deum fuisse callidiorē, quando uocati ad fidē nō cre-
diderunt, inquierit: O Deus, nobis iā bis mortuis, & bis uiuis, te faciēte, cul-
pasq; nostras nunc cognoscentibus, uia para reditus. ¶ Nonne uos audito
solum Deum risistis, audito participes credidistis? Hodie quidē Dei omne
iudicium est solius, qui uobis præcepta tradidit, bonum de cœlis posuit: hoc
tamen nemo nisi conuersus ad Deum credidit. Deum itaq; regē throno sub-
limem, & gradatim sublimatorem, licet nolentibus incredulis, & dātem cui
uult spiritum castigaminis, atq; dogmatis illius diei, qua solus Deus impe-
rans,

*Per Alchora:
iurat, quod ei
sit exhibitus a
Deo.*

*Duas mortes
aliquoties at-
cit, ut Apoca-
loann.*

n rans,

rans, omnibus suum meritum iuste daturus, omnium secretorum inspector
& promptus dinumerator, uerum dabit iudicium cæteris omnibus, nec per
amicum, nec per oratorem quicquam de suis factis siue cogitationibus au-
scultantem habentibus: quippe corda faucibus inhærebunt. Illum inquam
omnia uidentem & audientem, corde puro iugiter inuocate. Illi uero quos
adoratis Dei loco, nihil mandare poterunt. ¶ Euntes per terras uideant,
qualiter Deus uindex grauissimus potentiores & clariores ædificatores
suis pro culpis sumptos, quoniam prophetis suis docentibus diuinas uirtu-
tes contradixerant, nullum Deum alium habere uindicem potentes pessun-
dedit, uelut Pharaonem, & Haaran, & Karaon dicentes, Moysen de nostris
præceptis differentem, mendacem & magum existere, & præcipientes ut
filij credentium illi nequaquam meliores interficerentur: cum ille tantum
erroris artifex esset. Dixit autem Pharaon: Sinite me Moysen interficere,
† Et pro uel. † & Deum suum, quem terram meam uastaturum timeo, precetur & inuocet.
Cui Moyses respondit: Deo domino mei, cunctorumq; uestri, uelut &
omnium præsumptuosorum & infidelium, me commendo. Interim uir bo-
nus de gente Pharaonis, legem in corde secreto custodiens, accedens sic af-
fatus est: Hominem diuinis cum uirtutibus uenientem & confitentem De-
um esse suum dominum, cur interficies? Si mendax est, sua sibi responde-
bunt mendacia: Si uerax, suorum dictorum meritum accipiet, Deus enim
neminem mendacem & præsumptuosum in uiam rectam dirigit. Sed licet
in terra uestrum sit iudicium & sublimitas: quis nos de diuina uindicta su-
perueniente proteget? Cui Pharaon inquit: Nec ego uos, præter quod uideo
doceo, nec in uiam nisi rectam mitto. Respondit & ille: O homines, malum
diei grauis, & dedecus futurum uobis sicut cõtigit primis cohortibus, timeo.
¶ Ita namq; cõtigit genti Noë, & Hath, atq; Themuth, suisq; posteris. Die
cõgregationis & edicti, qua perdemini, nõ habebitis de Deo uindicem, seu
protectorem. A Deo deductus in errorem, nõquam dirigetur. Post Ioseph
diuinitus missum uobis, cui etiam nõquam credidistis, nullus postea uobis
etiam testibus inde missus. Ita semper Deus præsumptuosos & contradicē-
tes errare faciet, suaq; corda sigillat & obdurat: apud quẽ omnes ratiocinan-
tes in diuina præcepta sine peritiã sibi tradita, summã difficultatem & odiũ
inueniẽt. Pharaon uero sic Hemem allocutus est: Aedificiũ ad cœlestiũ por-
tarum attactum mihi construe, ut sic Deũ Moysis, quem falsum æstimo, per-
spiciã. Ita Pharaonem aberrare, sibiq; suum malum placere, cuius artes sibi
sunt damnosæ, fecimus. Vir autem ille bonus & credẽs, ait: Si me secuti fue-
ritis, rectam uiam me doctore procedetis. Huius mundi uita nihil est: aliud
uero sæculum est mansio perpetua, ubi peccator omnis meritum consimile
possidebit. Benefaciens autem omnis uir seu mulier, paradysum ingrediẽs,
bonum sumet innumerum. ¶ O homines, me uos ad salutem uocante, cur
ignem incurritis? Quare me non in Deum credere, sed cũ illo participẽ po-
nere, cuius est ipse nescius, persuadetis? Me potius imitemini, uocãtem uos
ad Deum ueniã datorem, ante quem uelut ante Deum suum die cõmunis
reditus uenient, nec hic nec sæculo futuro cuiquam profecturi. Ego quidẽ
Deo uobis dicta mea commemoraturo me commendo, qui omnia uidet &
sapit. Illum igitur à malo, quod timuit, proteximus, inferentes periculũ ho-
minibus Pharaonis, qui nũc mane uespereq; foco laesi, in grauiori malo post
horam resurrectionis statuentur. Quando pauperes in elatos potentia diui-
tisque

Moyses ex
Pharao.

Consilium cu-
iusdam Aegy-
ptij, quale Ga-
malieus in
Actis Apost.

Ioseph.

Pharao postu-
lat cõstrui æ-
dificium, per
quod cœlum
scandat.
Non semel ab
surdam fabu-
lã hanc ponit.

- tunc sic ratiocinabuntur : Cum semper nos uestra secta processimus, nunc *Exprobratio inferiorum ad superiores qui seduxerunt.*
 uel ignem demite, uel minuite. Illi uero respondebunt : En omnes in
 mus. Iam Deus inter homines diiudicauit. Omnes autem in igne positi, una
 uoce postulabunt ignis ministratores, ut sua prece Deus solum illos una
 die quiescere permittat. Quibus quærentibus, Nonne uobis Dei nuncius
 aduenit? Respondebunt, Ita. Vos igitur inuocetis, atque precemini Deum.
 Hoc enim nil nisi damnum nostrum est atque dedecus. Ita quidem nuncios
 nostros suosque fautores in hac uita uindicamus de malis, quibus in die futu-
 ra nulla proficiet excusatio, quin repulsam domumque pessimam ineant. Li-
 10 brum quidem Moyse traditum, filijs Israël hereditatem, scientibus uiam re-
 ctam atque memoriam tribuimus. Tu quidem terminum Dei ueracissimum
 expectans, ipsum mane uespereque glorificans & inuocans, pro tuis culpis
 deprecari non desine. Insuper uero disputantium de diuinis præceptis,
 cordibus nil nisi malum inhæret. Tu uero cuncta scienti uidentique Deo te
 commenda : cuius cælorum terrarumque machina cunctis hominum operibus
 præcellit. Licet hoc plures minimè perpendant. Sed cæcus & uidens, & pec-
 cator ac benefaciens, nullatenus coæquantur. Pauci namque credunt, horam
 illam falsitatis expertem fore uenturam. Deus quidem pollicens se respon-
 surum inuocantibus eum, & daturum gehennam dedignantibus, hic diem
 20 motui, lucique, noctem quieti disponens commode gentibus omnibus, do-
 minus noster est, omnia creans, præter quem non est alius Deus. In illum
 igitur quare non creditis? Ille uobis terram immobilem, cælumque tectum
 posuit, uosque pulchræ similitudinis efficiens, uictum saporiferum tribuit.
 Vestri namque, mundi que totius est dominus, uiuus & uerus, præter quem non
 est alius Deus. Cuius solius glorificandi lex est gloriosa : quod tamen non
 credunt nostris præceptis resistentes. Ipsum igitur corde puro iugiter inuo-
 cate. Mihi quidem hoc diuinitus lege data præceptum est, nullatenus illos,
 quos Dei loco uos adoratis, inuocare : Sed in Deum totius mundi dominum
 credere, qui primo uos è terra plasmavit, deinceps è spermate per sanguine
 30 coaguli successionem puerum educens, senem iuuentute mediante perficit.
 Quidam tamen hora scita prius ueniente, prius pereunt. Illam enim euita-
 re sequendo, uel preuendo, nemo poterit. Ille rursus & mortem inducit : quo
 dicente Fiat, factum est. Qui præceptis per nostros nuncios latis, liberosque no-
 stro contradicendo uel disputando resistunt, quare se non conuertunt? Vel-
 lent quidem conuerti, cum illi onerati colla cathenis longis, trahentibus il-
 los ad ignem, illic perpetuo mansuros, me sic quærentem audient : Vbi sunt
 participes à uobis positi? Sed inquit : Illi nobis erroribus illatis discesserunt.
 Nunc cognoscimus, nos adorasse res friuolas & inutiles. Ita Deus incredu-
 los aberrare faciens, inquiet : Vos rebus mundanis superbia presumptioneque
 40 potiti, meritum consimile suscepturi, portas intrate gehennæ, perpetuam ibi
 mansionem habituri. Tu uero, quoniam terminus Dei uerax est, indura, &
 uel partem nunciatorum illis tibi patefaciam, uel te mori, & illos redire fa-
 ciam. Omnium prophetarum ante te missorum, quorum nullus quicquam
 nisi diuinum præceptum attulit, quosdam nominauimus, quosdam autem
 non. Quorum ueritatem hora ueniente Deus discutiet. Ad incredulorum de-
 trimentum Deus humano comodo bestias creauit. Has enim comeditis, il-
 las equitâdo, tum sarcinas uestras ad naues seu quouis defertis, tum legatio-
 nes uestras cordisque uoluntates cito perficitis. In ipsum itaque docentem

*Prophane di-
 sputationes de
 diuinis argu-
 unt mentem
 impiam.*

Homo.

Fatum.

*Propheta per
 tim nomina-
 ti etc.*

uos, quare non creditis? ¶ Quare non perscrutantur per terras fines suorum antecessorum, potentiorum illis: quorum adhuc indicia terra retinet? Hoc tamen ab illis minime semouet opus prauum atque peruersum, nostris nuncijs miracula ferentibus uisis, suæ congaudebant sapientiæ: *in eo quod iustea* tamen obstinaciter deridebant. Sed nostra uindicta demum apparen- *te* *dicat alterū,* dicebant, cum suum credere nil profuit: Nos in Deum unum & solum cre- *te ipsum con-* dimus, nequaquam in participes positos. Mos Dei semper fuit, in increduli- *denus.* tate perseverantes perdere.

A Z O A R A L I.

IN n. & c. Alchoran Arabicus à Deo pio misericordēque positus, res eno- 10
dans, atque discutiens, scientibus his bonum, illis malum nunciat. Sed
plures ab auditu illius discedunt, dicentes: Corda quidem nostra contra id
quod tu prædicas, clauduntur, auresque nostræ plumbo sigillantur. Sit igitur
inter nos diuisio, uosq; pro modo uestro, sicut ego pro meo, qui sicut uos
homo sum, facite. Mihi quidem nunciatum est, quod Deus uester non est
nisi Deus unus. Ad illum igitur recto tramite procedite, & precando sup-
pliciter ueniam acquirite. Incredulis autem, qui scilicet nec decimas solu-
unt, nec aliū aduentum diei credunt, malum perpetuum incumbet: Velut
Rerum origo, credentibus & beneficientibus, bonum indeficiens tribuetur. Sed uos qua-
re ponitis pares Deo domino mundi, qui terram in biduo creauit, & in ea 20
montibus firmata, cuncta comestibilia duorum æqualium exquisite die-
rum spacio creans, ex illa semen omne multiplicatum edidit, posteaq; fumo
cœlos ascendente, illi terræq; dixit: Vtrum sponte uestra, an ui uaditis atq;
Cœli septem, reditis? Illi uero responderunt, sponte. ¶ Cœlos deinde septem biduo
distinguens, in singulis eorum res pro uelle suo posuit. Vnde mundum ful-
goribus & custodibus decorauit. Non credentibus autem in ipsum Deum,
talium operum factorem, dic: Quoniam ipsi patientur sicut Hat & The-
muth, qui nostris nuncijs clam atque palam persuadentibus, ut in Deum
unum crederent, responderunt: Si uellet Deus nos in eum credere, angelos
Hat, nobis mitteret: Vobis autem nequaquam fidem adhibemus. Hath se cum 30
gente sua fallaciter sublimans, inquit: Quis nostri potentior uiribus exi-
stit? Nonne uidere poterant Deum esse potentiorē, cuius uirtutes etiam
uisas ipsi negabant? Illis igitur uentos frigidōs in diebus malis immisimus,
illos confundentes, & eosdem tutore uindictęque carentes aliū uitę dolore
grauissimo puniuius. Themuth quoque uiam rectam docuius: sed ipse
cæcus esse maluit. Vnde illi supplicium & dedecus intulimus: credentes
atque timentes saluauimus, hostesq; nostros hora scita coadunandos, in ig-
ne perpetuo damnabimus. Opera quorum oculi sui simul & aures ac cutes
Deo faciente loquentes testificabuntur, putatis ne testibus in operibus ue-
stris carere, & Deum opera uestra nescire? Oculi uestri quidem & aures te- 40
stimonium ferent. Vnde coram Deo nil prodest excusatio, sed obest: Cum
suorum prædecessorum, hominum scilicet & diabolorum, uerbum perdi-
tionis super eos sit firmatum, eisq; pares constituimus, qui suis inhærens
manibus atq; posterius sibi placere fecerant. Dicent tamen semper increduli:
Huic Alchoran nullatenus credatis, sed reiſcite, sicq; superabitis. Illos
quidem sic nostris resistentes præceptis, ob huiusmodi uerbū grauiter affli-
gemus, illaturi sibi peius operi suo damnationem perpetuam. Sed ipsi die
iudicij Deum postulabunt, ut suos deuiatores sibi monſtrer, & eos subplan-
tis pe-

- et pedum suorum ponat. Confessis autem Deum suum esse dominum, sic iudicium non rectis, angeli sui custodes nunciantes sibi gaudium promissum & paradisi sum, dicent: Nos in alius sæculi uita nostri fuimus, & hoc nunciamus uobis, quoniam omne uotum uestrum & uelle perficietis. ¶ Vos boni, mansionem ueniar, diuinæ pietatis habituri, ubi non est nisi sermo salubris & optimus, benefacite, semper inuocando Deum, & confitendo uos in eum credere, peccataque cum beneficijs cum sint disparia remouete. Die quidem iudicij omnis aduersarius uester amicus esse desiderabit. Nemo uero gaudium possidebit, nisi benefactor & indurator. Cuicumque contigit impedimentum aliquod à diabolo, Dei cuncta uidentis & audientis tutelæ protectionique se commendet, cuius sunt miracula dies & nox, ac sol & luna. Nemo uestri solem seu lunam, sed suum conditorem adoret, & inuocet. ¶ Multi tamen dedignantur, cum Deo uero manentes, ipsum indeficienter adorant die noctuq, qui per aquæ missionem, terram mortuam aperit, & foetum efficit, qui mortuos similiter reuiuificabit, cum sit omnipotens. Tui repræhenses me nequaquam latebunt. Est ne melior, in ignem eijciendus, an timoris expers, abscessurus? Vestrum placere facite: Me quidem actus uestri non latebunt. Omnes enim contradicentes nostris nuncijs, & libro, iam in libro clarissimo sunt prænotati. Hic liber à Deo pio sapienteq, Alcoran non compositus, nec mendacium aliquod præsens seu futurum indicat, nec à mentitur de prophetis præteritis contrarium nunciat. Qui si Latine notaretur, fieret præsentibus quæstio, cur Latinis & Arabicis literis non distingueretur? dic: Imò credentibus uiam rectam & salutem prædicat. Incredulorum autem auribus plumbum, oculisq, cæcitas inhæret. Vnde illos à loco longinquo uocabimus: libro Moyli tradito plures contradicebant, unde inter illos uelox fieret iudicium, nisi propter uerbum diuinitus firmatum. Sed illi licet dubitent, omnis benefaciens sibi prodest, omnis quoq, maleficus sibi nocet, Deo nocente nemini. ¶ Apud Deum solum est horæ noticia, qui modum & quantitatem foetus, & partus arboris & foeminæ perfectissime dinoscit.
- 30 Cui interrogandi demum incredulos, ubi sui sint participes? inquier, Nos nescimus. Eorum enim nullus nobiscum est. Ab illis enim prius adorati, non opinati se talem causam habituros, discedunt. Nullus desperet orare propter bonum. Cum cuiquam malum accidit, desperat: cum bonum ei tribuitur, ait hoc esse suum, negatq, resurrectionem illa hora futuram. Ad Deum tamen se conuertens, bonum apud illum inueniet. Nos quidem singulis opera sua monstraturi, grauissimum malum incredulis inferemus, qui prosperitate contingente operari bonum cessant: malo quidem accidente, Preces malorum multum orant. ¶ Nonne uidere queunt, hoc à solo Deo compositum esse? Nec tamen illi credunt. Quis est peior illo, qui tam longum errorem
- 40 incurrit? Ego tamen illis diuina miracula, præceptaq, cœliq, uirtutes, ut uerum percipiant, patefaciam. Nonne sciunt Deum esse testem omnium? Illi uero non credunt se redituros ad Deū, omnia scientem & continentem.

A Z O A R A LII.

IN n. & c. Deus incompræhensibilis & sapiens, summus & maximus, cuius sunt uniuersa cœli & terræ, tibi, sicut & prædecessoribus tuis, librum predicanda tradit Arabicum, per quem castiges matrem uillarum, & affines, prædicans illis de die totius falsitatis experte: quādo quidam paradysum, quidā autem gehennæ focum ingredientur, Cœlum quidem caderet super homines, nisi cœlū caderet

angeli pro
coralibus o-
rarent.
Deus quem
uult indurat.
etc.

Deus munera
sua in quali
mensura di-
stribuit.

Machumet ar-
biter dissensio
nism. Quis te
constituit iu-
dicem.

Diem domini
boni expaue-
scunt.

Qui fruuntur
bonis tempo-
rarijs, care-
bunt futuris.

Mutua bene-
uolentia.

propter angelos Deum adorantes, & precâtes pro manentibus in terra Deum ipsum piûm, ueniamq; datorem. Quippe plures Dei loco cæteros adorant: quorum cum Deus sit perspicax cognitor, tu minime custos adesse cures. Omnis enim gens una fieret, si Deus ipse uellet, qui pro uelle suo misericordiam facit his, illos uero punit, suffragio uindictaq; carentes, cum alios sui loco sumant. Ille namq; cunctipotens est, & mortuos suscitabit, omniumq; dissensiones discutiet. Ad ipsum igitur me conuertens, suæ tutelæ me commendo. Ipse quidem cœlos & terram condidit, & bestiarum pariles, ac de uobismet mulieres creauit, ipseq; uidens omnia nil comedit. Ipse quoque cuncta sciens, & cœli terræq; clauēs retinens, huic uictum substantiamq; multam, illi paucam pro uelle suo præbet. ¶ Præcepta quoq; legum & mores, sicut Noë, & tibi, ac Abrahæ, & Moyſi, ac Christo patefecimus, nunc docemus. Illis igitur adhærete, sicut lex præcipit, nec illi controuersantes, nec ab illa discedentes. Hoc autem tædiosum atq; grauissimum est illis, qui non credunt in illum, quem adoratis. Deus autem omne suum uelle perficiens, uiam rectam ad se conuertentibus manifestat. Post scientiam quidem missam, non antea schismata facta sunt ob inuidiam inortam: Vnum de gentes de libris sibi traditis dubitantes, malæ suspitionis sunt. Nos autem iam inter eos discernemus, nisi propter uerbum diuinum. Expectans terminum statutum, Deum inuoca: & secundum illius dogma te dirige, nequaquam hominum uoluptates & uota sequendo, sed cōfitendo te credere libris positis a Deo, qui rectum examinatū inter uos fieri præcipit, qui nostri uestriq; dominus, nobis nostra, uobisq; uestra reddet opera: qui etiam nos & uos omnes coadunaturus, nostram cōtrouersiam discutiet. Ratiocinâtes in Deum post nostrum respōsum illis factum, friuolas rationes apud Deum habent: cuius hunc librum cum ueritate libraq; ponentis, iram & odium merentur. Hora forſis cito ueniet, cuius contradictores quàm longissimum errant, & ad illam properantur: Credentes autem pauescunt, quoniam illā ueraciter uenturā agnoscunt: Deus quidem custos subtilissimus, sublimis, & sapiens, cui scunt. uult necessariorum præbet copiam. Volēs bonum alijs sæculi, suscipiet illud manu nostra. Studioſo quoque bonorum huius sæculi, dabimus illa: sed nullam in alio portionem habebit. Increduli quidem habent participes, posito- res morum in lege nunquā a Deo statutorum, quibus malum atq; dolor incumbet. Jamq; discuterem inter eos, nisi propter Dei uerbū firmatum. Illis nequaquam facta sua timentibus, omne malum accidet: Credētes autem & benefacientes, pulcherrima loca paradisi possessuri, omne suū uelle perficient: hocq; lucrum est maximum. ¶ Huiusmodi quidem pollicitum credentibus & benefacientibus summā læticiam denunciat. Ego uero nihil ob hoc a uobis postulo, nisi quod propinquos uestros diligatis. Omniq; bene gerenti bonū suum augebit Deus pius, ueniamq; dator. Plures ante te Deo mendaciū imposuisse perhibent. Sed si Deo placuerit, cor tuū sigillabit, falsum abradet, uerbum uerum firmabit. Quoniam ipse noscit secreta cordium, pœnitentes colligit, peccata dimittit, operumq; cunctorum cognitor, & credentium ac benegerentium exauditor, bonum suum augebit, incredulis graue malum inferet, qui pro uelle suo modum atq; mensuram omnibus rebus imponens, uelut omnia uidens & sapiens. Nequaquā hic suis plenum uictum atq; substantiam coaceruat, ne a cæteris inuideantur. Ille quidem misericors, imbres iā desperatis tribuit, uelut omnibus imperās, omnibusq; glorificandus,

ficandus, qui coelos & terram mirabiliter ^{Machinatus} machinatus est, & in eis sua po-
 suit animalia, potens iterum, hora scilicet qua uoluit, cuncta coadunare: qui ^{est, pro fabrica}
 percussurus malos secundum manuum suarum opera, multis ueniā faciet, ^{fecit.}
 Naues itē uelificatas aquora sulcare facit. Quo uolente uenti quiescerent,
 marisq; planicies maneret immobilis: quod mirandū est omnibus induran-
 tibus, Deumq; glorificātib;: prāter quē nec adiutorem nec uindicem ha-
 bebitis. ¶ Incredulos forsan omnes Deus confundet, forsan eorum multis
 ueniam faciet, nostrorumq; praeceptorum contradictoribus forsan nullum
 à nobis diffugium patebit. Pecuniā uobis data sunt uitā huius breuis mun-
 di, quibus melior & durabilior seruetur apud Deum, ad opus credentium,
 & se Deo commendātium, atq; respōdentium, & orantium, ac consulentiū,
 bonaq; sibi data diuinitus expendentium, & à criminalibus ac culpis & ira
 mala se retrahentiū, atq; diuertentium. Malum cui libet inferentes malum,
 consimile merentur. Dimittens tamen, melius operatur, à Deo per optime
 remunerandus, malos illos abhorrente. Vindicans se post iniuriā illatam,
 nequaquam reus existit. Malum enim inferentes, atq; nocentes sine causa, ^{Malum retia-}
 soli rei sunt, malum graue passuri: Patiens tamen & dimittens, prae ceteris ^{liare permit-}
 optime facit. ¶ Ideo positus in errorem, post Deum nō habebit adiutorem. ^{tit, contra il-}
 Incredulis autem, malo uiso quārentibus, an sit uia redeundi, tot contume- ^{lud Moysi, Mi-}
 lia tantumq; malum infertur, quod loquela uisūq; , nisi tātum stupido, pro ^{hi uindictam,}
 dedecore carebunt die, qua suas animas gentemq; suā perdituri, perpetuā ^{er ego retri-}
 damnationis iudiciū ferent, nullū adiutorem seu uindicem habituri. Viā ^{buan, etc.}
 fallacem exequitur, quem Deus aberrare perficit, antequam dies ueniat,
 qua nemini discedere licebit: nec excusator nec adiutor aderit diuinā uo-
 luntati respondentes. Nos quidem nō misimus te custodem, uel coactorem ^{Non est Ma-}
 disgradientium à lege. Tuum enim nō est, nisi rem tantum nunciare. Homo ^{chumeti à}
 beneficio sibi collato congaudet: Malo uero propter peccata sua contingen- ^{Deo iniunctū,}
 te, confringitur manens incredulus. Dei quidem est imperium coelorum & ^{homines ad re-}
 terrā, quicquid uult operantis, dantisq; pro uelle suo, huic mares, illi fœ- ^{ligionem con-}
 minas, uel etiam gemellos huius & illius sexus, seu facientis sterilem: Cum ^{gere. Quor-}
 ille sit omnipotens, & sapiens. Non accidit cuiquam hominū, quod cum eo ^{sum igitur,}
 Deus sublimis & sapiens loqueretur † nisi per uisionē & uelamen interpo- ^{aut unde san-}
 situm, uel per internūcium, omnia pro uelle suo praeceptoq; dicentē. * Tibi ^{guinaria ista}
 quidem, qui librum & legem ignorabas, nostrum spiritum mittentes, lucē ^{lex, de ui ad-}
 praeuimus, per quam tu pro uelle tuo castigans homines, docens uiam re- ^{uersum incre-}
 ctā Dei, cuius sunt uniuersa coelorum & terrā, & ad ipsum redibūt uniuersa. ^{dulos?}
 † Modus collo-
 qui diuini.
 Machumet

A Z O A R A LIII.

TN n. & c. Hic liber euidentē à nobis Arabice positus, ut p ipsum sapientes ef-
 ficiamini, apud Deū sublimē & sapientē in matre librorū cōtinetur. Nos
 40 aut illius memoriā pedetentim uobis subtrahemus, quoniā rebelles estis, &
 prophetarum omnium, sicut praedecessores uestri, derisores. Quorum potē-
 tiores subito cōfudimus. Quorū qualis esset finis, satis innotescit. Increduli
 tamē interrogati, q's sit coelorum terręq; cōditor? dicūt, Deus. Ille quidē terrā
 uobis mansionē prābēs, illā uis distinxit, ut quorsum gressus tēderetur, pa-
 tēret. Idē de coelis aquas moderate mittens, terrā mortuā excitat, uos simi-
 liter resuscitaturus, omniumq; bestiarū par unum faciens, naues & bestias
 equitaturus tribuit: ut uos illas scandendo, Dei nomen inuocetis dicēdo: O
 Deus, qui nobis hac cōmoda & necessaria, qbus nequaq; digni fuimus, per
 n 4 fecisti,

fecisti, te glorificamus, ad te redituri. Secundum dictum quidem potentium participes, & euidenter incredulorum, Deus sibi filias sumens, uobis dedit filios. Vnde quilibet eorum audito rumore de filia, iram in corde suo premens, faciem suam denigrat. Idem etiam asserunt, angelos circa Deum existentes esse foeminas. An adhibiti sunt illi testes in angelorum creatione? Nos autem uestris testibus scriptis à uobis singula percunctabimur, qui dicitis, uos nequaquam in illos credere: si Deus uellet, nullam scilicet sapientiam, sed solas opiniones secuti. Illis tamen forsán librum ante dedimus, sed non sequuntur eum: imò sectam suorum patrum inuentam se confitentur imitari. Quid uero dicetis, si uobis rem meliorem secta patrum uestro-
rum attulero? Dicent: Non credimus illi, cum quo uenis. Similiter dixerunt magnates omnium gentium, ad quas primò nostros nuncios misimus. Nos quidem ex illis uindictam sumpsimus. Et quis esset finis, perpende.

Abraham. ¶ Abraham patrem suum, suosq; sic affato: Omnibus abrenuncio, quos adoratis Dei loco, in nullum credens nisi in Deum creatorem meum, qui me uiam rectam docuit, uerbumque mansurum, ut sciatur, posuit. Illis, parentibusque suis spacium tribuimus, usquequo ueritas nuncijq; manifesti missi sunt illis. Illi uero ueritatem uisam, incantationem esse dixerunt, & se nullatenus illi credere uelle. Moderni conquerentes Alchoran non esse positum super uisum aliquem magnarum uillarum, distribuunt ne dona
diuina? Nos quidem in huius sæculi uita pro uelle nostro distribuimus, extollentes gradatim quosdam super alios, ut illius cæteri sint obedientes & necessarii. Si gens quidem omnis esset una, negantibus Deum daremus dotum tectis argenteis, quibus adessent similiter gradus ad ascensum, & portæ de argento, lectique aurei: adderemus desuper aurum copiosum. Quibus cunctis, cum sint huius mundi pecunia, apud Deum timentibus se melius reseruatur. Omni quidem cæco in diuino cultu nos adiungemus socium, illū à uia recta diuertentem: se tamen sequi uiam rectam cogitabit. In resurrectionis uero die stans ante nos, inquiet: Vtinam nobis interesset orientis & occidentis intercapedo. Malus enim & peruersus fuisti socius.
Hodie quidem nil uobis proficiet, quoniam malum perpetrastis, cuius nunc participes eritis. Tu ne surdos audire, uel cæcos, aut erroneos docere poteris? Te forsán discedere, eosq; mandata mea cognoscere faciam. Quod nobis satis leue est, atque possibile. Legi quidem nostræ tibi missæ, quæ tibi tuisq; uiam rectam atque sapientiam quæsitū dignam patefaciet, adhæreatq; perscrutare. An nuncijs præmissis aliquas imagines adorare præcepimus Dei loco, qui Pharaoni gentique suæ Moysen, confessum se regis mundi nuncium esse, misimus. ¶ Illum autem cum uirtutibus uenientem diuinis, miraculisque maioribus præcellentem, ut sic saltim conuerteretur, deridebant dicentes: O mage, Deum ob dilectionem nostram pro nobis inuoca: quoniam sic forsán conuerteremur. Malo tamen ab illis remoto, en illi redeunt. Pharaonem enim dicentem, O gens, nonne ego imperans Mizere, & aquis subtus fluentibus, illo contemptibili ferè que non apparente melior existo? An angelis coæquatur? Quare super eum non descendunt aurei torques, & cæteri ornatus? Ipsum inquam dicentem sic, sua gens nequaquam secuta est. Illam igitur incredulam submergendo cū duce suo, nos posteris exemplum præbuimus. A Christo quoque Iesu Mariæ filio parabolas exponente, plures discesserunt, suas imagines præferendo,

De angelis opinio absurda

Patrum sectatores.

Querela, Machumeti homini haud perinde nobili Alchoran commissum, Pij multo præstantiora sunt parata in futuro seculo, quam in terra quisquā possideat.

Imagines damnat. Moyses et pharaonis conflictatio.

ferendo, dicendoque, Christum eloquentem esse, suaque præcepta contra-
 ria. Ille uero non fuit nisi uir tantum, cui multam bonitatem contuimus, *Iesus Christus a multis de re-
 doctoremque filijs Israël præposuimus. Eorum quoque quosdam iudices, li-
 terrarumque reges, nostræ uoluntati possibile esset statuere. Deum quidem, tus ob elo-
 quentiam.*
 apud quem est horæ noticia, sequendo, non contradicendo, recto calle pro-
 ceditis: A quo nullatenus uos abducatur hostis uester, diabolus nequissimus.
 Cum Christus diuinis uirtutibus adueniens inquit: En assum uobis cum
 sapientia, uestras dissensiones discussura, meque sequendo timete Deum,
 mei uestrique dominum: schisma maximum cohortibus incidit, & genti-
 10 bus. Illos autem qui non crediderunt, die graui malum grauissimum pre-
 met. Cum non cogitant de hora illis non inde tractantibus subito futura,
 qua amici cuncti fient hostes, præter eos qui Deum timuerunt: Quibus
 Deus inquit: Nihil hodie timeatis, nec molestemini. Omnes enim qui
 nostris præceptis crediderunt, hodie cum suis mulieribus paradysum
 possidebunt, gaudium plenum accepturi. ¶ Cum cathenis etenim &
 poculis aureis, plenis omni suo uelle tum formoso tum saporifero admini-
 strabitur illis, illic perpetuo mansuris, omni uoto suo perpetuo potituris,
 fructusque multiplices comesturis. Omnibus enim bonis paradysum hære-
 ditatem pro factis suis tribuemus: sicut incredulis & malis ignis feruorem,
 20 quo nullum leuamen percepturi, desperati sine fine manebunt. Nec nos
 illis nocebitur, sed ipsi sibi damnationem meruerunt. ¶ Illis quidem
 conquærendo dicturis, † O Melich, utinam nos perire funditus Deus præ-
 cepisset: Ille respondebit, Imò superstitis eritis, quoniam ueritati uobis
 missæ non credidistis. An cogitastis nos ignoraturos uestrorum cordium
 secreta, uocæque prolata: Imò. Nostri namque nuncij scribebant omnia.
 An adhuc Deum habere filium affirmatis: Ego uero credentium atque de-
 uotorum primus, à uestro stuliloquio liber, in Deum solum dominum cœ-
 lorum & terræ ac throni credo. Tu Deus cœlorum terræque creator, subli-
 mis & sapiens, eos gyrouagos & uentilantes usque diem sui lucri dimitte.
 30 ¶ Totius boni multiplicator, cuius manus obtinet imperium atque iudi-
 cium cœlorum & terræ, & omnium interpositorum, solus horam commu-
 nis reditus ad ipsum agnoscit: qua nullus adoratus loco Dei pro quoquam
 precabitur, nisi tantum qui uerum dixerit & sciuerit. Increduli tamen in-
 terrogati, Quis suus creator sit: Inquient, Deus. Cur igitur non credunt?
 Sed hæc gens est incredula. Manum igitur tuam tu retrahe, dicens: Salus
 super nos: uestrumque meritum agnitori quale sit, integre sumetis.

*Non creden-
 tes Christo,
 puniuntur.*

*† Angelus
 mortis.*

*Dei filium ne-
 gat.
 Machumet
 primus fide-
 lis.*

A Z O A R A LIIII.

IN n. & c. Hunc librum euidentem, cuncta bona discernentem, & à Deo
 cuncta uidente, & audiente, scientēque compositum, bonos docentem,
 40 malos castigantem, in nocte fructifera posuimus: qui sumus cœlorum & ter-
 ræ & totius intercapedinis creator, & dominus uestri, priorūque parentū ue-
 strorum. uiuos & mortuos faciens, præter quē nō est Deus. Sed tamen plu-
 res incredulitate sua manentes, & de nostris præceptis ludum & ludicrum
 facientes. ¶ Expecta diem, qua cœli fumus manifestus teget gentes, ma-
 lumque graue continget malis, tunc dicturis: O Deus, fumū aufer, atque crede
 mus. Nunc tandē cognoscitis: Nonne uos à nuncijs nostris uirtutes Dei pa-
 refacientibus retraxistis, dicendo, Isti doctores dæmoniaci sunt: Nūc quidē
 manum retraham paulisper: sed postea redibitis die, qua maxime festinabo
 uindictam

*Alcorā nocte
 salutifera e-
 ditus.*

Dies iudicij.

egyptiorum uindictam meam plene sumpturus . Gens quidem Pharaonis maximum ultio. peccatum perpetravit, contradicendo nostro nuncio bono uenienti, dicentibus, Deum inuocate, me nuncium fidelem sequendo: nec mihi sapientiam regimenque manifestum afferenti, Deumque protectorem, ne me lapidatis postulanti, præferri uelitis. Sin autem, à me discedite. ¶ Illi deinceps dicenti: O Deus, hæc gens nequam suam incredulitatem non reliquit: Deus præcepit, Exire festina noctu cum gente mea, mareque factum immobile taliter dimitte. Ipsum enim tuos hostes te persecuturos summerget. Hortos Alibi uertit autem eorum relictos, & fontes, ac messes, locaque † formosissima, fructuūque amena. foecunda ceteris hominibus hereditatem tribuimus: Vnde cœlum & terra 10 nec flebant, neque dolebant. Taliter filios Israël de malo dedecoreque Pharaonis omnimodè præsumptuosi, modum omnem excedentis, liberauimus. ¶ Illos super cæteras gentes sapientia uirtuteque sublimauimus. Illi tamen dicentes non esse mortem, præter hanc primam, nec aliquos resuscitandos, Resurrectio = dicunt prophetis: Si ueridici estis, nostros patres redire facite: uel, an stant ncm abnegantes. illi melius, an gens Tuba, an cæteri priores, prius à Deo propter incredulitatem confusi? Nos quidem cœlos & terram & interpositum omne minime pro nihilo, sed cum ueritate, licet plures hoc nesciant, fecimus: uenietque terminus & hora cunctorum die iudicii, qua nullus dominus seruo suo proficiet, nec quenquam alius uindicabit, nisi cui pietas sapientis Dei & in- 20 comprehensibilis subuenerit. ¶ Vos peccatores cibandi ex arbore eze- cum, quæ uelut ignis in uestris aluis feruebit, cibum illum in igne medio sumentes reseruate, capitibusque demersis focum immoderatum ob uestram superbiam & præsumptionem gustate, cui semper contradixistis. Timentes autem, locum hortis & fontibus foecundum possidebunt, uestibusque sericis Paradisus car- & purpura uestiendi, puellas ducent cum oculis clavis & immensis: quorum nalis. albugines candidissimæ, & pupillæ nigerrimæ. Pro uelle quoque suo fructus multimodos absque timore comedent, non gustaturi mortem nisi primam. Deus enim dator optimus, eos à foco liberabit: Hocque munus est maximum. Ita per linguam tuam, ut cæteri sapientes, memoresque fierent, res 30 explanauimus. Sed expecta, quoniam expectant illi.

A Z O A R A LV.

IN N. & C. Hic est liber à Deo sapiente positus, qui mirabilis apparet sapientibus in machina cœlorum & terræ, & in conditione uestri & omnium animalium in uicissitudine quoque noctis atque diei, & in aquæ donis ad terram excitandam, ac uentorum undique currentium motu. Cum hæc omnia, ceteraque similia Dei ueracissime sint miracula, post illius mandatū quid creditis peccatores & increduli, de Deo stulte loquentes? Diuinis præceptis auditis, uel in ridiculum faciunt, uel quasi nihil audientes discedunt. Sed infernū demum incurrent: cum nec opus præteritum, nec quos adorabant Dei loco, quicquam illis proficere poterunt: quin poenas malumque grauissimum patiantur. Hic quidem liber uiam rectā ostendit: cui resistens, & non credens, graui flagitio punietur. ¶ Deus quidem uobis mare nauibus sulcandum, uniuersa cœlorum & terræ humano seruire commodo strauit. Vnde gratias homo Deo reddat, admirando & glorificando. Homines boni precentur pro tur pro malis. desperatis, quatinus Deus illis bonū pro factis suis impendat, ad quem rediunt uniuersa. Omnis benefaciens sibi prodest, omnisque peccator sibi metum malum ingerit. Filijs Israël iudicium atque prophetiam, ac legem, atque potentiam, 40

- tentiam, & diuitias præ cunctis hominibus mundi dedimus. Illis tamen nulla contrarietas intercidit, nisi post hæc munera sibi data, nostrasque uirtutes agnitas, cuius occasio sola fuit inuidia. Eorum autem dissensiones Deus ipse iudicii die discutiet. Tu tandem cum lege recta, moribusque iustis missus, eorum imitator esto, nequaquam uoluntatem insciorum, quoniam ipsi sibi inuicem associati, coram Deo solum se timentes diligente, tibi nullatenus proficere poterunt. Hoc autem est lumen, uiaque recta, misericordiaque bonis & confirmatoribus eius. Perseueranter peccatores opinati sunt, mortem & uitam non esse, nisi tantum unam, sed superponendos credentibus & bene
- 10 gerentibus. Sed hæc quidem eorum opinio fallax & falsa. ¶ Deus cœlorum terraque uerus conditor, iuste cuique suum reddet meritum, nemini facturum iniuriam. Nonne uides, qualiter Deus illos à sapientia deuiare fecit, eorum aures & corda sigillans, oculosque tegens, qui sine sapientia uoluntate propria ducti deos sibi constituerunt? Quis uero præter Deum uiam rectam ostendet? Quare memores & sapientes effici recusatis? Dicunt Epicurei *ne* enim, non est uita nisi tantum huius sæculi. Hic namque uiuimus, & mortem gantes uitam incurrimus: hocque sæculum tantum nos nocte dieque perimit. Hoc quidem *eternam*. affirmant, non aliqua scientia, sed opinione sola ducti. Audientes enim præcepta nostra manifesta, non habent, quod contra proferant: nisi tantum, ut
- 20 suos parentes adducant nuncios, si ueridici sunt. Deus quidem cœlorum & terræ conditor, mortis uitaque dator, ad se cuncta redire faciet, licet pluribus hoc nescientibus: horaque ueniente omnes increduli iacturam facient, omnesque gentes suos libros aduocabunt, Deo dicente, hodie fiet uobis secundum opera uestra. En, hic enim liber noster omnes actus uestros completens, nostra manu scriptus, uobis ueraciter omnes actus uestros aperiet. Hodie quidem omnes credentes, & benefici, misericordiae munus accepturi, plenum intrabunt gaudium. Incredulis autem dicit: Hodie uos obliuiscor: quoniam uos audito sermone de die iudicii, horaque ueracissima, confessi uos inde nihil scire, nec hoc affirmare uelle, ridiculum fecistis huius obliuisciti diei, & in incredulitate firmati. Nunc igitur uiso ridiculo uestro, peccatoque, ignem intretis nec adiutorem nec uindicem habituri. Quoniam Dei præceptorum derisores, huius mundi uitam dilexistis, hodie nec uos quisquam educet, nec excusatio uestra credetur. Hodie quidem sunt omnes gratiae Dei sapientis, & incomprehensibilis domini cœlorum & terræ, totiusque mundi, cuius in ipsis est sublimitas omnis & honor.

A Z O A R A LVI.

- IN n. & c. Hic liber à Deo pio sapienterque positus, qui cœlos & terram & leorum inter capedinem non nisi cum ueritate condidit, ad terminum nominatum. Sed qui castigationibus atque doctrinis minime credunt, auditis diuinis uirtutibus, humeros & caput reuertunt. Illi uero quos adorant Dei loco, quid in terra fecerunt? Vel quam portionem in cœlis obtinent? Afferte mihi librum aliquem inde, seu signum, ut sic ueraces appareatis. Quis est peior seu stultior illo, quam qui uocat Dei loco non responsurum ante diem iudicii, tuncque futurum hostem suum, nunc autem nescium & negligentem? Ob hoc enim incredulitatis poenam subibit. Increduli quidem audientes præcepta nostra manifesta, dicunt illa magicam artem esse, meque finxisse. Sed si uerum est illud, nullam de Deo partem accipiam
- 40 *Auertentes se à doctrina Machiomet.*
Iurat se non finxisse Alcoran.

Machumet is piā, qui iudex noster aderit, & testis pius, ueniatq̃ dator. Ego non sum pri-
gnarus, quid mus nuncius, nec scio, quid mihi seu uobis gerendum sit. Diuina mandata
sibi aut alijs si tamen explanabo: quæ licet Dei sint, hocq̃ testificent, plures filiorum Isra-
ciendum sit. el credentes illis, uos minime creditis. Nec Deus malos in uiam rectam di-
Q:æ confes- rigit. Peccatores autem non credentes, nec rectam uiam uidentes, dicunt:
sio dedet tã hoc esse de priorum mendacijs, neq̃ me uenisse cum hoc, etsi bonum uel ue-
tã prophetã, rum esset. ¶ Moy si prius librum munusq̃ misericordiæ tribuimus, sicut &
estq̃ contra- tibi librum hunc ueridicum Arabice scriptum, per quem castiges malos,
ria magnificis bonisq̃ nuncium bonum feras. Dicentes Deum esse dominum omnium &
iactationibus ipsius. regem solum, omni timore molestiaq̃ carent. Pro factis enim suis paradi- 10
Parentes hos sum perpetuo possidebunt. Parentes suos homo multum honoret, cum sua
norandi. mater eum ui concipit, & in pariendo laborat, & ab imprægnationis hora
Tempus 14- menses triginta lactis alimoniam tribuit. Sicq̃ ductus ad uirilitem, scili-
et ad infan- cet annorum quadraginta spaciū, Deum glorificās, ipsum sic deprecetur:
O Deus, fac me tibi dignas referre gratias, ob bona mihi parentibusq̃ me-
is tributa, tibiq̃ simul & illis placitum fieri, meisq̃ posteris bonum & com-
modum: Quoniam ad te conuersus, in te credo. Tales enim Deus optime
colligit, peccataq̃ dimittit, & paradisum bonis omnibus promissam tribu-
et. Aliquo tamen suis parentibus dicente, ut legem diuinam sua secta reli-
cta sequantur, cum ipsius mandata uera sint, nec imitentur gentem præte- 20
ritam præsumptuosam, illi respondent, Maledicitis. Hoc enim est de prio-
rum fallacijs. Super illos autem firmatum fuit uerbum prauum suorum an-
tecessorum, qui scilicet erant disputatores atq̃ diaboli. Nos quidem omni-
nibus suorum operum gradus & mercedes implebimus, nulli facturi mole-
stiam, die, qua monstrabimus incredulis ignem, quem sapius contradixe-
runt. Dicetq̃ Deus illis: Quoniam in terra uoluptates uestras sequendo, si-
ne ueritate bonoq̃, mala perpetrastis, hodie malum meritum recipietis. Tu
castiga gentes, ut Deum unum non alium adorent, malumq̃ diei grauis tã-
tum timeant. ¶ Dicunt autem, Venis ne separatim nos ab illis, quos ado-
ramus: Si ueridicus es, tua dicta manifesta. Dic Deum solum nosse, quod 30
quærent: teq̃ nihil facturum, nisi quod diuinitus præcipitur, illos autem
suam incredulitatem obtinere. Illis autem opinatis nubes uisas, post aquas
esse pluuiarum, dicebatur: Non est nisi uentus, illaturus uobis graue malũ,
ad quod festinatis, deleturus omnia iussu Dei. Nil igitur superstes extitit,
nisi domus suæ tantum. Sic enim merentur increduli. Illis tamen uictum
atq̃ diuitias, & oculos ac aures, atq̃ corda, sicut uobis, dedimus. Quæ om-
nia, cum essent increduli, nil profecerunt eis: quoniam illis accidit, quod
deridebant. Existentes etiam circa ciuitates confudimus, prius tamen ex-
planatis sibi mandatis diuinis: Nec suffragium aliquod ab adoratis Dei lo-
co, cum illi defecissent, tunc sua mendacia prementes, susceperunt. Cum dia 40
Alcoran. Quo- bolos ad auditũ Alchoran malos atq̃ te cõuertimus, ipso percepto gentẽ su-
quid falsum? am castigatum fugerunt, dicendo: O gens, iã audiuimus librũ missum post
Moy sen, omnis sui dicti confirmatorẽ, & doctorem uiaẽ ueræ rectæq̃. Parẽte
uocanti uos ad Deũ, illiq̃ credite, uobis peccata uestra dimissuro, & à graui
Resurrectio malo liberaturo. Alii aut in terra nihil uobis pdesse poterit. Sicut Deos cœ-
probat ex los & terrã illaboriose & infatigabilẽ cõdidit: similẽ & mortuos, cũ sit om-
rerum crea- nipotẽs, resuscitabit die, qua ipse mōstraturus est cōtradietoribus, ignẽ, que
tione. ret: Nōne uerus est iste focus? Illisq̃ respōdentibus, Ita: dicet, Gustate focũ,
quoniam

quoniam non credidistis. Tu uero fortiter sustine, sicut & ceteri prophetæ constantes, Deoq̃ deuoti: neque tu mandatum festinare uelis. Die namque, qua patebit singulis mandatum nostrum, accedent singuli, quasi non morati nisi per diei horam unam. Mandata cunctis applica: Increduli tantum uero confundentur.

A Z O A R A LVII.

- I**N n. & c. A' uia Dei se diuertentes, & increduli, factorum suorum perditores, & falsitatis sunt imitatores. Beneficientes, & ueritati super Machum metum positæ credentes, ipsius Dei uiam & ueritatem sequuntur, qui condonaturus illis peccata sua, cuncta sua negotia factaq̃ diriget, cum sit omnipotens. Ita Deus homines suis instruit parabolis. Increduli à uobis in *Leges belligeris uicti, usquequo multa fiet cædes, capita perdant. Captiuati firmiter stringantur, ut se bene redimant, lis nec cesset ante telorum depositionem.* *infideles.*
- In terra pugnantibus, utrobique fatigatis, Deus quidem ab illis uindictam sumere posset: Sed mauult hos per illos experiri. Omnibus Dei dilectione pugnantibus, Deus facta sua remunerabit, complens quod bonis mandauerat, eisq̃ paradysum bonis creatam tribuet. Viri boni, si Deo pareatis, uobis auxiliabitur, pedes uestros firmaturus. Incredulis autem, Dei præceptum audire nolentibus, unde suos actus amittunt, nos confusionem & malum inferemus. Quare non scrutantur terras, ut sciant fines eorum, quos Deus confundit, omnes incredulos similiter confusus? Quoniam Deus est bonorum dominus & uindex. Increduli quidem dominio carent. Credentes atq̃ beneficos Deus in paradiso ponet. Peragant nunc increduli suas uoluntates, moreq̃ bestiarum comedant: Illos ueraciter ignis sequetur. Quæ uilla fuit uestra per nos confusa firmior, protectorem autem non inuenit? Quis enim diuinam uim atq̃ uirtutem superat? Aut cui placebunt actus illius, nil nisi uoluptates suas sequentis? Eme paradysum, timentibus tributam, ubi sunt aquæ cæteris odore saporeq̃ consimiles. Sunt illic & alij riui saporiferi, alius lactis, alius meri, alius mellis despumati. Sunt & *Ironicos iubet emere paradysum. Ignorauit, Romæ cælum uenale.*
- ibi* omnimoda poma. Peccatores autem in igne perpetuo mansuri, potum sument igneum, intestina sua cocturum. Horum autem quidam auscultando applicantes tibi, dicunt: Quid modò dixit? Istis amores incredulorum secutis, Deus corda sigillauit: Timentibus autem fidem auget, atq̃ timorem: unde Dei terminum ueracissimum, horamq̃ subitam, forsitan cito uenturam, semper expectant. Scito non esse nisi Deum unum, quem preceris pro tui cunctorumq̃ bonorum uirorum seu mulierum delictis, qui quid agas uel legas, intime dinoscit. ¶ Boni quidem atq̃ credentes, azoaram de pugna poni multum optant. Illa uero optime composita, pusillanimes & cordis infirmi, quasi iam ferè mortui, audita pugna uos respiciunt. Quibus *Dies domini fortasse breui uentura. Dicit se legere, qui negauit se literas scire.*
- uel te sequi, uel uerbum scitum proferre melius esset. In ipsius enim litis præparatione commodius esset eos uerbum de Deo melius protulisse, uerumq̃ sic dixisse: Quid cogitastis, cum eundo terras destructum, uestras gentes disgregastis? Tales quidem Deus repellet, illis surditatem & cæcitatem illaturus. Quare nō cōsulerunt Alchoran? An corda catenata gesserūt? Illis disgradientibus post uirtutes agnitas, diabolus suggestiones prauas intulit. Vnde polliciti sunt, se adhæsueros illis, quibus diuina præcepta displicebant, Deus autem eorum secreta dinoscit. Quid igitur isti secuti Deo displicita, nequaquam dilecta, unde sua facta confundet, facient: cum angeli *increpat cessatores in bello.*
- o suas

*Quare non da-
tum sit à Deo
Machumeti
corda hominū
perficere.* suas animas extractum, & facies atq; colla percussum aderunt? Nunquid
opinati sunt, quod Deus malum in cordibus suis habitum non eliceret. Si
uellemus, daremus tibi signum atq; peritiā, ut eos formis suis atq; uerbis a-
gnosceres. Sed nos eorum actus & mentes penitus agnoscentes, te probabi-
mus, tentantes, usquequo tuas peregrinationes & expugnationes ac opera
cognoscamus. A uia Dei digredientes, prophetæq; contradicentes, post-
quam uiam rectam uiderint, sibi met non Deo negotia sua cuncta confuso-
ro nocent. Deum igitur atq; prophetam, ne uestros actus perdatis, sequēdo
Moriens in in credite. A uia namq; recta digressis, & incredulitate mortuis, nunquā De-
credulitate nō ueniam dabit. Non sitis contemptores, sed pacem diligite, eamq; uocate, 10
saluabitur. quoniā uos digniores & potentiores existitis. Vnde uobiscum Deus de be-
Sed Alcorano neficijs uestris nil minui permittet. Huius mundi uita nil est præter ludū &
tribuit uim ludicrum. Credentibus aut atq; timentibus, optimā remunerationē Deus
seruandi dia- faciet, à nemine quicq; de pecunia sua postulās. Sed & si sæpius ad fatigatio-
bolos & im- nem usq; peteret, uos nullatenus daretis ei, nisi mortem minanti. Vos qui-
pios. dem dicitis, uos esse distributores rerū in Dei nomine dilectione q;. Quod
parci, qui tan- quidam uestri minime faciunt. Quisquis autem nō fecerit, suā deficiet ani-
tum ad minas- mæ. Deus enim est omnium abundans, uos uero pauperes. Vobis disceden-
Dei aliquid mæ. Deus enim est omnium abundans, uos uero pauperes. Vobis disceden-
beneficij con- ribus, uestra loca Deus supplebit alijs, nequaquā talibus, quales uos estis.

A Z O A R A LVIII.

20

*Remissio pec-
catorum etiā
futurorū pro
missa Machu-
meto.* **I**Nn. &c. Tibi quidem summam leuitatem atq; facultatem in acquirendo
tribuit Deus, tibi peccata præterita futuraq; dimissurus, suum præceptū
facturo, qui te docens uias rectas, potenter te uindicabit: qui super te salu-
tem & securitatem, animosq; credentium reconciliationem & augmentum
fidei ponit, qui sapiens & incompræhensibilis, exercitus cœlorum & terræ
creauit. Credentes uiros seu mulieres in paradysum perpetuæ mansioni
missurus, quod sibi leue est: Incredulos ac ponentes cum Deo participes, ac
de illo malum cogitantes, in malam uiam repulsurus, grauiter puniet, cum
ipse dominetur exercitibus cœlorum & terræ. Te quidem testem, gaudijsq;
Nuncium gau- ipsum & castigatorem misimus, ut te sequendo in Deum credant, suisq;
dij & Euange- nuncium & castigatorem misimus, ut te sequendo in Deum credant, suisq;
listam se facit. parendo præceptis, illum maxime glorificent, & mane uespereq; supplici-
Orationes. ter inuocent. Manus suas subleuando soli Deo seruierunt. Manus namq;
Dei suis præsedit manibus. Omnis autem mendax, sibi mentietur: Verbis
Arabibus de- autem constans, misericordiam consequetur. Arabes autem rudes domi-
treçantibus manentes, pecuniæ suæ simul & gentis impedimentum prætendentes, se q;
militiam mi- sic excusantes, ueniam postulant: aliud uoce præferentes, aliud corde tenen-
natur. tes. Sed quid impedit Deum omnes actus suos dinoscentem, quin bonum
uel malum illis inferat pro uelle suo? Opinati sunt autem hoc etiam optan-
tes, indeq; prauī malicij facti, quod nunquam ulterius propheta uiricq; boni
suos reuiscarent, sed hominibus nequaquam in Deum credentibus, neq;
per prophetā secutis, feruorē ignis prædestinauit Deus, imperator cœlorū
& terræ, huic condonās, illū pro uelle suo dānans, pius ueniamq; largitor. In
domo tamen residui, Dei uerba mutare quærentes, fallaciter inquit: Cū
prædatum iueris, duc nos tecū. Tu uero responde, Nolite me sequi. Sic enim
antecessores uestri prius polliciti sunt, decipiēdo. Illis tamē dicturis, hoc ob
Premia forti- inuidiam fieri, nescientibus tamen hoc, sic responde: Nos uocabimus uos ad
ter pugnan- litem maximā, ubi uos, nisi se uerterint aliq;, pugnare necesse erit. Si pugna-
tium, & pœ- ueritis, maximam à Deo mercedē: si retrocesseritis, ut prius, graue malū ac-
na fugientiū, cipietis.

- elipietis. Cæcus quidem, & claudus, ac infirmus, nullatenus ob moram & mansionem rei sunt. Demum omnis sequens Deum atq; prophetam, paradisum possidebit. Discedens autem, graue malum patietur. ¶ Viri boni, manus suas subtus arborem eleuati, Deo placuerunt: qui noscens secreta cordium suorum, securam firmitatem illis tribuit, & prædam multam ac capturam omnem illis leuiter attulit. Quoniam eos multam capere prædam, hostesq; suos manus ab illis retrahere, ut sic illis populis admirandi fierent, præcepit: sine quo docente uias rectas, minime uictoriam ab illis essent adepti. Sed ipse suis semper propitius, omnipotens est. ¶ Si pugnarent uobiscum increduli, in fugam uerterentur, nec adiutorem, nec uindicem habituri, præter Deum, ius primum immutabile mittentem, qui cunctos actus uestros perspiciebat, manus uestras ab illis, & suas à uobis circa Mecham, postquam superiores facti estis, retraxit. Incredulis autem uos à templo Haram diuertere quærentibus, malum subitum & improuisum iam incubuisset, nisi propter bonos uiros seu mulieres, licet uobis hoc ignorantibus. Sed si malorum atq; bonorum disiunctio fieret, incredulis malum maximum inferremus. Sed diuina pietas suis subuenit. Incredulis quidem summa fiducia sperantibus infirmorum auxilium, prophetæ suisq; securitatem & fortitudinem, uerbumq; diuini timoris intulit. Vnde munera Dei, scientis omnia, meruerunt. Veraciter quidem secundum uisionem ueram diuinitus prophetæ uidebatur, quoniam ipse timoris expers, & abraço capite, Deo uolente, templum Haram ingressus, uocem huiusmodi percepit: Ne timeatis: Deus enim scit, quæ tu & cæteri ignoratis, quod uobis licite captionem tribuit. Ille quidem prophetam doctorem & ducem in lege sua constituit, ut ipse Deo teste sufficiente, legem suam super omnes alias extollat, & manifestet. Machumetus enim, suisq; fautores, incredulorum (Dei iussu) uictores existent, sibi inuicem prospicientes, ipsiq; Deo propter suam dilectionem humiliantes, faciesq; gestantes humilitatis, orationes fundunt iugiter. Hiq; secundum testamentum & Euangelium assilantur grano, quod in calamum surgens, messem reddit multiplicem, læticiamq; seminantibus, & incredulis iram. Credentibus & beneficis, optimam mercedem tribuit Deus.

A Z O A R A L I X.

- IN n. & c. Viri credentes, nolite præcedere Dei prophetæq; manus, nec uerba uestri super illa prophetæ extollere, nec ipsum sicut aliquē uestrū quilibet alius acclamare. Sic enim, licet hoc à uobis minime percepto, uestra negotia perderetis. Deum autem omnia scientem, & audiētem, timeate. Virorum namq; blādi lenisq; sermonis in prophetam corda Deus in bono probauit, illis ueniam meritumq; maximum daturus. Extrinsecorum atq; prædonum te uocantium, plures sunt insensati. Effet enim illis melius atq; commodius, tuum ad illos exitum expectare. Deus enim est p̄ssimus, ueniatq; largitor. Viri boni cauete, ne si quis malus uobis uerisimilia prædicet, uos inscios † inueniat iā prophetā habentes. Pœnitentia namq; sequetur. Morsq; iam uos pressisset, si uestram uoluntatem omnem suus effectus secutus esset. Deus autem fidei boniq; dilectionem, & malorum ac incredulitatis abhorritioem cordibus uestris ingessit: sicq; uiam rectam, diligēdo Deum, incompræhensibilem & sapientem sequimini. ¶ * Gentes consimiles inter se pugnam committentes, uel dirigendo pacifica, uel hanc infestantem

Immunes à militia.

Dei uictoriā Machumet- istis concedēs, claros facere uoluit.

Increduli cum fidelibus militantes ad fugam prompti. Præliū apud Mecham,

Malis parcitur ob bonos inter eos.

Machumet raptus, ut monachus.

Cautionem nō raro ponit inter officia pietatis.

Euāgelica parabola de grano sinapis, aut frumenti.

Obedientiam

suadet.

† & amplificationem, & quidē iam habentes, etc.

* Ratio diuini mendii contentiones infidelium: nimirū ut Aſirius rex arbitet inter Israhelitas.

tem illam ob inuidiam nec pacificari uolentem, usquequo Dei præceptis obedi-
 bediat impugna. Illis autem pacem querentibus, rectum examen inter illas
 effice. Deus enim iustum iudicium diligit, omnesque credentes fratres sunt.
 Illis igitur pax est imitanda. ¶ Nemo uir seu mulier, ut sic maior uideatur,
 irrideat alium, nec uerbis inhonestis dedecoret, post fidem adeptam. Hoc
 enim malum est. Semoueat item a se quisque suspiciones malas. Nullus insidie
 tur alij, nec de absente quid mali dicat. An uestri quis carnes fratris sui mor-
 tui corrodere uellet? Absit. Timete Deum ueniam largitorem, qui uos de
 masculo foeminaque produciens, in magnam multitudinem redegit: ut ipse
 cuncta dinoscens uideret, quis eum plus timendo, plus diligeret. Arabum
 uulgo dicenti se in Deum credere, responde: Non credis, sed te Deo com-
 mendare dicis. Si corda uestra tamen fides intrauerit, & Deum atque prophe-
 tam sequendo, in litibus cum pecunijs uestris & animabus affueritis. Aliter
 namque faciens, non est credens, seu bonus. De uestris operibus negotijsue
 nil amittetis, cum Deus pius talibus ueniam præstet. Non doceatis Deum
 legem uestram. Improperantes enim illi, quoniam ipse uerus, solus uos cre-
 dere faciens, uniuersa cœlorum & terræ regens, & eorum omnia secreta, nec
 non & actus uestros dinoscens, omnia perspicit, & optimam mercedem tribuit.

A Z O A R A L X.

IN n. & c. Per Alchoran disertum summe mirati sunt increduli, nuncium
 de semetipsis esse missum, indignanterque dicunt, hoc diuinum esse mira-
 culum. Sed licet ipsi dicant, Cum mortui nos in puluerem redacti fueri-
 mus, prolixus erit reditus: tamen nos scimus, quantum de suo numero par-
 ua singulis diebus surripit, & quando fiet reditus. Apud nos enim est liber,
 hæc omnia notans. Illi uero ueritatis missæ contradictores, summe dubitant.
 Nonne uident, quomodo cœlum supernum sine plica confusioneque specio-
 sissimum ornauius, & terram planando montibus firmauimus, & in ea re-
 rum omnium pares formose creauimus, ad omnium bonorum uisum & re-
 cordationem: & per aquas utiles cœlitus missas producentes hortos, &
 spicas, ac germina, nec non palmas proceras, & hermodactylos, uictum
 scilicet hominibus, terram mortuam excitauimus, consimili quoque poten-
 tia ueraciter illos suscitaturi? Sui quoque prædecessores, uidelicet homines
 Noë & Hat, superbiique Pharaonis, nec non & Tuba, nostris præceptis, atque
 prophetis contradixerunt. Illisque contingit, quod illis prædictum est &
 prædicatum. Ego quidem hominis conditor, sui cordis secreta cognosco,
 illi propior quam guttur suum. Nihil autem in dextris uel in sinistris loqui
 tur quis, uel operatur, quin à Deo sciatur atque firmetur. ¶ Verum ue-
 raciter mortis ebrietas, quam uos diffugistis, flatuque buccinæ ueniet iudicii
 dies, qua cunctæ coram uenient animæ, cum testibus suis adductis. Dicitque
 Deus: Qui diem istum neglexistis, iam detectis oculis uestris limaciter per-
 spicite, & gehennam omnes intrate, malum grauissimum passuri: qui no-
 stris præceptis contradixistis, increduli manentes, & bona prohibentes, ma-
 laque gerentes, & cum Deo ponentes participes. Sui quoque socij dicentes hoc
 idem sibi contigisse, Deum sic alloquuntur: O Deus, nos quidem eis nulla-
 tenus errorem intulimus, sed ipsimet errauerunt. Respondebit Deus: No-
 lite mecum causas agere. Verbum enim meum non mutabitur, quin con-
 tradictoribus infernus impleatur, & uos iam meos habuistis nuncios. Infet-
 nus quidē ab illo tunc quæsitus, an plenus sit, respondebit: Adhuc tribue.
 Credentibus

Credientibus quidem, & diuina mandata corde puro custodientibus, inquiet Deus: Paradisum timentibus factam, intrate cum salute. Hæc est enim dies, qua perpetuam mansionem illuc accipietis, omne uelle uestrum habituri, quod & ego semper augebo. Plurimæ gentes illis potentiores à nobis destructæ, in terra multum malum operatæ, an quoquam in terris apparent? Hoc quidam sapientes in memoriam reducere deberent, & recolere, quomodo sine labore fatigationeque cœlos, & terram, & interpositum omne sex diebus creauimus. Tu quidem dictum eorum sustine, & ora Deum ante solis ortum & occasum, caput bis ad terram inclinans, & expectans, quando præco clamorem ex propinquo faciet. Illa namque die uocem ueram audient omnes, & è foveis exhibunt. Terra namque cito diuidetur, nostra uoluntate iubente, ut ad nos redeant omnia: quibus prius uitam, postea mortem dedimus. Nobis omnia sua dicta cognoscentibus, nullam illis castigando uim inferas: sed tantum Alchoran istum illis explana, ut sic timentes dirigas.

Paradisi uoluptas augebitur non per se.

Orantes diem domini expectent. Resurrectio.

Docendi, non cogendi homines.

A Z O A R A L X I.

IN n. 35. Per uentos sufflantes, attractasque nubes ponderosas, & naues læquore currentes, angelosque nuncios, hæc omnia præcepta uera sunt, diesque ueritatem probans ueniet. Per cœlum uero rubore solis affectum, uos uerbis contrarijs inhæretis, quæ quilibet proferens graue malum patietur. Nostra quidem manu perierunt, qui falsas opiniones & dissensiones induxerunt. Illi namque lumine, & sobrietate, ac memoria penitus affecti, diei ueracissimi aduentum perscrutantur, quam ego monstraturus illis in igne, dicam: Gustate, quod festinanter quærebatis. Timentes autem, paradisum fontibus fœcundam, esse bonum illuc sumpturi, possidebunt. Quoniam prius credentes, paruoque somno contenti, Deum mane precati sunt, pecuniamque suam pauperibus & quærentibus distribuerunt: Quod firmis & constantibus in terra memorandum esset. ¶ Ex uestris quidem animabus prouenit, quod non uidetis omne uestrum bonum atque uictum è cœlo procedere, per cœlorum terrarumque conditorem. Ita uerum erit, ut uos loquimini. An de bonis rumorem hospitibus Abrahæ percepistis? Quibus salutantibus ipsum, ipse salutem reddens, inquit: An boni sitis, ego minime nosco. Quibus ipse deinceps uitulum saginatum à gente sua referens, porrigendo dixit: Quare non comeditis? Ipsum uero timentem, ipsi consolantes responderunt: Ne timeas, sed propter filium sapientem tibi diuinitus dandum summe gaudeas. Mulier quidem sua deinceps conquerens, faciem suam manu percutiens inquit: ¶ Vetula sum, atque sterilis. Quos respondentes, Dominum omnipotentem & sapientem ita uelle: interrogauit Abraham, Quid quærerent? Illi uero responderunt: Nos ad gentem malam mittimur, ut illis incredulis lapides luteos, & acutos, propter uindictam diuinam immittamus. Nos quidem illinc extrahentes, bonos atque credentes, unam tantum uidelicet familiam, illuc iudicia manifesta grauis mali timentibus, dimisimus. Pharaonem item & suos exercitus, dicentes Moy sen sibi missum magum existere, in mare summersimus, quoniam rei reperi sunt. Hæc item uentum immisimus, nihil dimittentem, quin in puluerem redigeret. Gentem quoque Themut, discedentem à præcepto Dei, post spaciū sibi permissum fulgur euident occupauit: unde nec surgere, nec uindictam

Iurat per uentos, etc. uerum esse Alcoran.

Sensu carent, qui dubitant de die nouissimo.

Esse bonum, est ipsa beatitudo.

Culpa sua Deum ignorant homines.

Abraham angelos hospitio recipit. Gen. 17. 18. 19.

Exempla congerit in uindictam hominum.

Pharao. Exod. 3. etc.

Hæc. Themut.

Noë, dictam habere potuit, sicut nec gens Noë, prior suam ob maliciam confusa. Cælum quidem & omnia cœlestia pro uelle nostro creauimus, optimeq;
Error castigā terram applanauimus, omnium rerum in illa pares constituimus. ¶ Ego
duo, quod De- uobis missus nuncius & explanator, hoc uobis castigo, ut ad Deum fugien-
us habeat pa- do, ipsum solum adoretis, nullum illius participem statuentes. Si tibi uero
rem: contradixerint, uelut omnibus prædecessoribus mos inoleuit nostris nun-
Omnia pro- cijs contradicere, ab illis si discesseris, non reus statueris. Prædicare tamen
pter se crea- non desistas, quoniam hoc bonis proficit. Diabolos quidem & homines ad
uit dominus: me tantum glorificandum ego feci, nullam comestionem seu uictum ab il-
impium quo lis expetens. Mea namq; manus omnem uictum, atq; diuitias, potentiamq; 10
que, etc. et tribuit. Male gerentes quidem, sicut & socij sui, peccati poena punientur.
diabolos. Ad malum itaq; nō festinent: quoniam ueraciter illis accidet in die iudicij.

A Z O A R A LXII.

iurāt Dei min- **I**N n. & c. Per montem Sinai, librumq; lineariter in chartis subtilissimis
dictam impen- scriptum, & per superne domum ædificatam, tectumq; sublime, mareq;
dere. metis pressum, Dei uindicta superueniet, quam nemo diuertere poterit
 die, qua cælum cum uniuersis illo contentis mouebitur, & montes cum
 nubibus, & contradictores malum sapius illis dictum fortientur. Quibus
 tunc ad ignem gehennæ uocatis, Deus inquiet: Hic est ecce focus, cui sa-
 pius deridendo contradixistis. An hunc fantasticum atq; magicum, an ue- 20
 rum esse perspicitis? Illum igitur patienter sustinete. Non minus enim pa-
 tiemini, si sustinere nolueritis: cum secundum opera uestra meritum susce-
 pturi estis. Timentibus autem, paradysum possessuris, & ab igne penitus
Paradisus. Iur- liberandis, dicetur: De fructibus omnimodis uobis datis, optimoq; uictu
conibus appe- comedite, atq; bibite, ob actus uestros optimos: & super uestium stramen-
tibilis. ta formosissima pro modo uestro discumbite, ducturi uirgines decentissi-
 mas, cum oculis immensis atque pudibundis, nusquam nisi tantum ad ma-
 ritos suos flectendis. Credentium quoque filios credentes secundum ope-
Credentium ra sua sufficienter remunerabimus. Illis fructus & carnes pro sui uoti mo-
filij etate pue- do multiplicaturi, qui pueris suis speciosis, ut margaritæ constipandi, po- 30
rili fungentur tum sument, nec uerbi fetidi nec immensi peccati participem. Et horum
officio pincer- alij sic alios alloquentur: Quoniam nos hominibus misericordes, Deum
-narum. prius atq; suppliciter inuocauimus, ipse pius ueniatq; dator nos ab ignis
Instandum est feruore liberauit. Homines ad memoriam reducere non desiste. Quoniam
doctrina. licet non sis prorsus conuersionis efficax, non es auarus, nec uersificator:
Contentio con- Cum expectantibus tamen, nec conuerti uolentibus ante mortem, tu si-
tra infideles, mul expectes. An dicunt sua somnia talia fore? an superbia præsumptio-
qui plures de- neue ducti ponunt alia? an perhibent hunc illa finxisse, & nec ideo se cre-
os asserunt. dere uelle? Veniant igitur cum similibus, si uerum dixerunt, nec illos pro
 nihilo fecimus. An illi cœlos & terram condiderunt? Hoc autem nequa- 40
 quam asserunt. An apud eos Dei pecunia deponitur? an ipsi de Deo iuste
 conqueruntur? an † scalam, ut cœlestia secreta percipiant, obtinent? Res
Scalam: sicut igitur nouas atque rumores afferant. An remunerationem, an calumnias
ipse per scalas ab illis quæres? Dicent quidem illas sibi grauissimas & impossibiles esse.
cœlū ascēdit. An est apud eos secretorum noticia? Scribant igitur. An quærunt de-
 cipere? Deceptores quidem sunt. An habent nisi Deum unum? Nolit
 Deus, quod ipsi perhibent. Qui uidentes aliquid cœleste cadere, dicunt,
 id esse nubes bonas conglomeratas. Illos usque ad diem dimitte; qua-
 malorum

malorum operatoribus & incredulis, quorum pars est plurima, nec ars aliqua proficiet, nec quisquam adiutor, seu uindex aderit. Tu quidem patienter expecta diuinum iudicium, te uidente gerendum. Cumq; surrexeris, iudicium nocteq; similiter circiter auroram, Deo grates humiliter redde. Oratio.

A Z O A R A L X I I I .

IN n. & c. Per stellam uespertinam cliens noster, nullatenus errans, nil ex lurat se in coe-
 10 **p**roprio uelle, nisi tantum diuinitus sibi mandatum loquitur: qui suble- lum raptum,
 uatus ad orientis celsitudinem, ad Deum ipsum instruentem illum, atq; didicisse mys-
 docentem efficaciter, accessit: tanti tamen spacij interuallo, quantum sagit- stria hec.
 ta arcu missa bis transcurreret. Qui tunc praecepta Deum sibi dicentem au- Extat inter
 diens, animum minime dubitantem inde tulit: ubi nec uos eum de diuina Saracenos li-
 uisione calumniemini. In loco namq; propinquo paradiso, optime de uir- ber ea de re
 tutibus maioribus uidit, oculo suo nullatenus eum fallente. An tribus fabulosissimis
 imaginibus uisis, uidelicet Alletto, Alance, Meneth, masculos Deoq; fœ- Cuius summa
 minas adscribitis? Hæc quidem est iniusta partitio: quoniam illa non sunt recitatur in
 nisi uana nomina, tantum à uobis patribusq; uestris ficta: quibus nullas uir- Confutationi-
 tutes Deus permisit. Sed uos nil nisi tantum opiniones sequimini, uestras bus. Nota er-
 20 & uoluntates. Nunc autem uobis rectum humanumq; uotum à Deo mît- roris effica-
 titur, huius & alius sæculi domino: sine cuius uoluntate nec etiam aliquis ciam.
 multitudinis angelorum cuiquam prodesse poterit. Alij tamen sæculo non Futuri seculi
 credentes, angelis nomina fœminarum imponunt, nullam inde peritiam assertio.
 habentes. Opiniones enim uerum impedire minime potentes, tantum exe- Angelis falso
 quantur. Ab illis igitur me nominare nolentibus, sed huius mundi uitam tribuentes se-
 diligentibus, cui totum studium atque sapientiam præbent, manum tuam xum fœmini-
 retrahere. Deus enim recte procedentes & aberrantes dinoscens, rebus uni- num.
 uersis imperans, malis suam mercedem, bonisq; suam similiter iustissime
 reddet: Qui tamen tum peccata maxima, tum culpas modicas committen-
 30 tibus, amplam misericordiam faciet. Ipsi itaque scienti, qualiter uos primo
 creauit, & in matris aluo secundo formauit, cur de corporibus uestris diui-
 na debita beneficiaq; non tribuitis? Ille quidem timentes annotat. Nonne
 uidet illum à beneficijs cessare penitus, qui primo paruum præbuit? Apud
 Deum est uisus atque noticia secretorum. Nonne uidit, qualiter libri Moy-
 sis & Abrahæ iam defunctorum præcipiunt, ne quisquam peccata pecca- Abraham li-
 tis transactis accumulet: cum omnis mercedem suam optime uisurus, se- bros à se scri-
 cundum opera sua tantum iudicabitur, diuina tamen misericordia meri- ptos reliquit.
 tum augente. ¶ Omnes quidem redibitis ad Deum, qui ridere & plan- Qui nimirum
 gere, ac mori & uiuere tribuit, & masculum & fœminam de spermate se- inter apocry-
 40 cundum modum atq; mensuram fecit, omnes alia uice suscitaturus: qui pro phos ludeorū
 uelle suo hos diuites, illos pauperes efficit. Estq; dominus Ascheare. Ipse fuerunt.
 quidem Hath confudit, nec Themuth dimisit, nec genti Noë prius mali- Allegat que-
 ciosiori atque superbiori pepercit. Almutesichet etiam in terram deuer- dam sapius
 gendo, penitus supernè cooperuit. An aliquod istorum Dei factorum con- iterata, que-
 tradicitis? Vos quidem castigat, sicut & primos. Aliud autem sæculum tium pereun-
 iam appropinquat, quod nullus nisi solus Deus diuertere poterit. Hoc au- tiū exempla
 tem uerbum uos admirantes, nil tamen inde curantes deridetis, indeq; lu-
 dum facitis. ¶ Deum humiliter adorate, & ipsum iugiter inuocate.

Fingit miraculum, ut lunam bipertito diuisam reparauerit. Cur igitur toties negauit, se missum cum miraculo? Diluuium miraculum generale. Exemplum uidelicet iudicii diuini, &c.

Nn. & c. Appropinquauit hora, lunaque bipertito diuisa est. Hoc tamen ceterisque mirabilibus uisus, contradictores suas uoluptates, propriasque uota secuti discesserunt, affirmantes hanc artem magicam esse. Sed cum ipsis post miracula saepius uisa, quae deberent ad sui conuersionem sufficere, castigari recusant: tu manum ab illis retrahe. Die uero generalis edicti, è foueis quasi locustae totam terram occupantes, exituri, & ad uocem praecantis acceleraturi, suum malum atque dolorem perspicient. Vnde conquerebunt, diem illam grauissimam esse inquierunt. Noë quoque sui similiter contradicentes, eumque daemoniacum esse perhibentes, reiecerunt. Vnde ipse¹⁰ coactus, Deum adiutorem uocauit. ¶ Deus quidem ut se uindicaret iniungens, coeli portas ad aquarum descensum terraeque fontes aperuit. Vnde congregatis aëribus ad Dei uelle complendum, illum in fabrica ex asseribus ligneis clauis compagina, quae nostro iussu cursum suum peregit, postea dimissa miraculum gentibus generale saluauit. Diligenter itaque perspice, qualiter me uindicando castigamen adhibui. Alchoran quidem istum, iam leuem intelligentibus, misimus: Sed inde quis ne memor efficitur? Homines rursus flat contradicentes, per uentos illis immisos die maiorum & infortunij, illis os penitus diruendo dirimentes, sicut palmas eradicas destruximus. Ecce qualiter uindictam in illis exercuimus. Alchoran²⁰ autem istum leuem recordantibus tribuimus. Hominibus rursus Themuth, suo castigatori contradicentibus, & indignanter dicentibus: Huic ne praeter omnibus nobis sapientia diuinitus est tradita? Nil nisi mendacium profert. Vnde si nos eum hominem tantum, ut nos, sequimur, erramus. Illis inquam ita dicentibus, eo respondente, Cras scietis, quis mendacijs innititur: nos camelam nemini tangendam posuimus, iniungendo Themuth, ut eorum actus perspiciens, & patienter sustinens ediceret: quatenus aquam inter se diuiderent, hora sua singulis adscripta. Ab illis autem socius suus aduocatus, eam peremit. Sed quae nostra uindicta castigatum missa sit, recordare. Vocem enim illis immisimus, illos redigentem in puluerem.³⁰ Iam Alchoran sapientibus alleuiamus. Hominibus quoque Loth, praecceptis nostris contradicentibus, & hospites suos perscrutantibus, sicut & omnibus resistentibus, malum ingessimus, eorum oculos obducendo, pestemque matutinali diruendo, cum nostro castigatui parere noluerant: familiae tantum Loth diuina pietate subueniente. Discretis Alchoran hic leuis missus est. Homines quoque Pharaonis nostro nuncio uenienti contradicentes, uipotentiaque deleuimus. Sunt ne potentiores illis increduli uestri? An habetis in psalterio, quod uobis salutem praebet? An dicitis uos omnes congregari, ut uobis uindictam adipiscamini? Hora, qua nostrum erit placitum, die scilicet uobis amara, die grauissima, uos omnes prorsus uincemini, terga⁴⁰ uertendo. Increduli namque tunc omnes errorem & ignem passuri, facibus suis igne coopertis, dicentem audient: Gustate focum indeficientem. Nos enim omnia cum pondere atque mensura fecimus: mandatumque nostrum est, ut ictus oculi. Quare castigari renuitis, uisus pluribus ante uos manu nostra confusis? Quorum omnia facta in psalterio reperiri possibile est. Actus enim omnes tam minimi quam maximi scripti sunt. Timentes se ipso cum Deo. quidem, paradysum aquis iocundam, in sede uera cum omnipotente Deo rege cunctorum possidebunt.

A Z O A R A

IN n. & c. Hunc Alchoran, Deus ipse rerum expositionem hominibus patefaciens, docuit: qui solem & lunam secundum numerum, & arbores seipsi humiliantes, & cœlum præ cæteris sublimauit, & examen, ne quid falsitatis uel iacturæ trutinando fiat, posuit, humanoq; commodo terram extendit: In qua poma multimoda, & hermodactylos, ac tritici granum ac folia produxit. ¶ Cui factorum Dei contradicitis? Ille quidem hominem de celcal, atque diabolos ex ignis flamma condidit. Quod istorum operum Dei reprehenditis? Ipse quidem rex est orientium & occidentium.

10 ¶ Maria currentia ut coirent, ego nolens hic perpositam intercapedinem repressi. An uestri quis hoc renuit? Ex illis quidem corallum & margaritas plures extrahunt. An uestri quis hoc negat? Ipsa quoque uasa uelificata in se motientia gestant. Quis uestri contradicit istud? Omnis quidem res mundana terminabitur: Sola uero Dei maximi largissimiq; facies est interminabilis. An negat hoc aliquis? Vniuersis creaturis cœlorum & terræ noua contingunt. Istud uestri quis contradicit? Cum hominibus atque diabolis nostra præcepta spaciose peragam. An uestri quis hoc negat? Vos homines atque diaboli, an ambitum mundi, nisi per meam uoluntatem, egredi poteritis? Minime. Quis igitur huic facto meo non credit? Vobis

20 nullum uindicem habituris, ignem clarum atque fumosum immittam. An huic rei quis uestri fidem non adhibet? Quando cœlum diuidetur, ut flos roseus, seu minium rubicundum existet. An quis hoc negat? Illa die nec homo nec diabolus quæstionem de peccatis faciet. An contradicitis? Incredulos suæ formæ patefacient, ante posteriusq; nostrâ manu sumendos, & audituos: Hic est infernus, ab incredulis contradictus, in illo tamen ulterius ignem perpetuum passuris. Sed quis hic contrradicit? Qui timuerit, coram Deo stans, duas paradisos rerum multiplicium omnimodiq; boni foecundas, fontiumq; fluxu iocundas, hæreditatem accipiet: Vbi sunt omnium pomorum pariles. An aliquid horum factorum Dei contradicitis?

30 Illic quidem credentes accubabunt tapetis sericis, stramentisq; purpureis, omnibusq; sibi dilectis perpetuo potentur, ducentq; puellas formosissimas, ut hyacinthus & margaritæ, ab hominibus atque diabolis nunquam deuirginatas, nec menstruatas. An horum aliquid abnegatis? Bonorum solum præmiorum bonum est ocellio. An hic aliquis contradicit? Erunt & illic arbores colore inter uiridem croceumq; nitentes, fontesq; fortiter emanantes, & poma ac palmæ, pomaq; punica. Quod horum tuerum esse non creditis? Illic quidem erunt mulieres optimæ, & speciosissimæ, in umbraculis sedentes, cum oculorum albugine candidissima, pupillæ nigerrimis, in uirore splendido iacentes, ab hominibus atque diabolis

40 intactæ. An horum aliquid falsum esse dicis? Deus est totius bonitatis multiplicator sublimis, largusq; atque munificus,

Homines ex umbra, diaboli ex igne creati. Subiectio qua interrogat, & respondet: non in cœcinitia. probat autem, iudicium Dei futurum de omnibus, & quæ conditio maneat bonos aut malos.

Due paradisi.

Propter operum bona felicitas cõfetur. Cui contradicit opinio tanta scriptura sancta.

IN n. & c. Rerum euentu ueracissimo contingente, quando nullus mendacio locus dabitur, quorundam exaltatio, quorundam depressio fiet. Triplex diuinitusq; terra tremet, & montes in puluerem redacti atomis adsimilabuntur, fietq; cunctorum cohors tripartita, scilicet dextra, sinistra, & anterior, quæ paradiso.

Dies iudicij. Triplex diuinitusq; hominum in iudicio: in quæ paradiso.

quæ paradiso ditissimæ propius existunt . Gens uero prior posteriorq̃,
 pars minima, illic sedebunt accubitat, hi quidem in illorum directis. Qui-
Pincernæ co- bus administrabunt adolescentes pulcherrimi cum phialis, cæterisq̃ uasis
lests. plenis optimo liquore, nec capitis dolorem nec ebrietatem parituro: ele-
Sermo cœli- ctasq̃ poma, carnesq̃ uolatilium afferent . Aderunt etiã & uirgines,
tum. oculis immensis atque pulchris. Talem itaque suorum factorum remune-
 rationem accepturi, nullum uerbum fetidum seu culpabile, sed tantum sa-
 lutationis uerbum mutuum audient . Dextræ quoque partis homines in-
 ter ficus, arboresq̃ proceras manentes, umbram immensam cum opti-
 mis stramentis, amnemq̃ fluentem, pomaq̃ multimoda illis nunquam
 prohibenda, uirginesq̃ coarctas, maritos suos maxime diligentes, habe-
Damandi ad bunt . Sunt & in hac cohorte pars priorum, parsq̃ posteriorum. Homi-
sinistram. nes uero sinistri focum pessimum, umbramq̃ fumi nigerrimi inibunt.
 Quoniam prius negligentes, & malis obstinaces, dixerunt: Cum nos in
 puluerem redacti erimus, nunquam nos ulterius, seu patres nostri, resusci-
 tabimur. Sciendum autem, primos atque postremos omnes in die præfina-
 ta coadunandos, & deinceps homines errantes atque contradicentes in
 igne perpetuo mansuri, uelut esurientes de arbore eze cum comesturi, uen-
 tres suos farcient. Deinde igneum quasi sistentes potum haurient. Mihi
 creatori uestro quare non creditis? Vtrum ego sperma fortumq̃, an uos ipsi,
 fecimus? Vos quidem mortem manu nostra uobis immisam uindicare
 non potestis. Nos formas uestras immutamus, & plura uobis ignorata fa-
Deus hortum cimus. Primam uero facturam uestram, si memores estis, agnoscitis. Non-
uoluptatis cõ ne scitis, an nos, an uos hortum seminauimus? Si uestra quidem uoluntas
didit, Gen. 2. exigeret, penitus exsiccarentur, ut deinceps nostrum opus atque uirtus
 appareret: utrum nos an uos aquas cœlitus missas, quas uos potatis, præ-
 bebamus? Nobis quidem eas falsas dimittere possibile esset. Gratias igitur
 nostræ maiestati quare non soluitis? Quis uestri lignum ignis materiam
 fecit? Nos quidem hoc ad commodum memoriãq̃ bonorum fecimus.
Per occasum Tu Deum iugiter nominibus suis sacris inuoca. Per locum occasus stella-
iurat, Alcorã rum, quod magnum scientibus est sacramentum, hic Alchoran optimus
à Deo compo- situm. à rege mundi compositus est atque positus, in loco tantum à mundis atque
 bonis tangibili. Cur igitur illius uerbo contradicetis? Hora quidem à uo-
 bis expectata, quasi animæ suis faucibus inhærebunt. Quibus nos singulis,
 licet nesciant, proprios assistimus. Quilibet anteriorum & appropinqua-
 torum, quietem & odorem optimum, atque paradysum perpetuam mansio-
 nem habebit. Super quemlibet quoq̃ dextræ partis salus Dei descendet.
 Residui uero, uidelicet contradicentes & erronei, ueraciter ardebunt igne
 grauissimo permanfuri. Hæc quidem de sæculo futura uera sunt: unde tu
 Deum immensum inuoca suppliciter, & adora.

40

A Z O R A LXVII.

*Omnia Dei
 potentiam sen-
 tiunt, & cum
 uenerantur.*

IN n. & c. Vniuersa cœlorū & terrę Deū incōpræhensibilē & sapientē toti
 us mūdi regē, uitæ mortisq̃ datorē, & oīpotentē, primū & postremū, oīm
 occultorum & apparentiū, simul & omnium cognitorē inuocāt, & adorant.
 Quippe cœlos & terram sex diebus ille creauit, deinde thronum ascendit.
 Ipseq̃

Ipse uobiscum ubique actus uestros singulos annötans, & uniuerfis impe- *Deus ubiq; ho-*
rans, quid terram intret uel exeat, quidque cöelos scandat, descendatue, si- *minibus præ-*
cut & omnium cordium secreta, cum ad ipsum omnia mandata redeant, di- *sens.*
noscit. In ipsum itaque credite, suoque nuncio, & de bonis uobis commis- *Eleemosyne.*
sis expendite. Omnis enim credens & benefaciens, mercedem maximam
consequetur. Cur itaque non expenditis? Cur Deo suoq; nuncio uos
ad Dei cultum inuocanti, non creditis? Si fidem quidem habetis, & credi-
tis, iam à uobis fœdus sumpsi. Deus enim facturus uobis misericordiam
& ueniam, prophetæ suo misit præcepta splendida: quibus uos è tene-
10bris ad lucem educat. ¶ Quare bona uestra non distribuitis in Dei
nomine, cölorum mundiç totius hæredis? Qui pecunias suas in litibus
agendis ante terrarum atque prædarum captionem consumpserunt, ex-
pendentibus postea non æquantur. Maiores enim meriti sunt. Deus ta-
men omnium uestrorum actuum cognitor, omnibus benefacientibus in
sui nomine, beneficium suum multiplicando reddet, die qua cuncti creden-
tes tam uiri quàm mulieres lucem suam antèrius & dextrorsum adspici-
ent, optimum nuncium mercedis maximæ percipient, uidelicet quod pa-
radisum aquis amœnam possidebunt. Qui cunctis incredulis precantibus
illos, ut sibi quid de luce sua sumere liceat, respondebunt: Redite, & uo-
20bis lucem lucremini. Turrim igitur inter eos cum patente porta fabrica-
bunt. Erit autem intra portam, omnis quies atque gaudium: Vltrà uero,
dolor omnis atque miseria. Incredulis autem quærentibus, Nonne uo-
biscum mansimus? credentes respondebunt, Ita. Sed quoniam increduli-
tatem ante terminum diuinitus nominatum linquere noluitis, hodie nec
à uobis, nec ab aliquibus malis redemptio sumetur: Sed diuinum odium
uobis omnibus incumbet. Vident enim nunc increduli, credentes cor-
dibus deuotis & humilibus, Deum inuocare, ueritatich posita consentire:
remanent tamen qualis ipsi quibus antea librum dedimus. Sed licet termi-
nus longus positus sit, sintq; corda sua multum obdurata, & eorum pluri-
30ma pars incredula, sciant tamen Deum terram mortuam uiuificaturum.
Si sensum quidem haberetis, uobis optimè res explanassemus. Omnes cre-
dentes Dei præceptis, suoq; prophetæ, eorumq; testes & confirmatores, ue-
niam & lucem mercedemq; multiplicatam à Deo sortientur. Increduli
uero uobis contradicentes, igni deputantur. Scitote uitam huius mundi nil
esse nisi ludum & ludicrum, ornatumq; uanum, & opprobrium atq; con-
temptum. Quæ cuncta, sicut & multa pecuniæ, nec non prolis appetitus
sunt, sicut imber incredulis placidus, oriri faciens rem inutilem, citoq; mar-
cescentem. In alio quidem sæculo malum perpetuum sequitur. Cum igitur
huius mundi pecunia tota nihil sit, Deiq; dilectio constans & uera, ad Dei
40 pietatem atq; misericordiam, paradisumq; promerendam: cuius ad opus ti-
mentium Deum atq; prophetam fabricatæ capacitas est; quanta cölorum sit.
& terræ, quam Deus largifluus pro uelle suo suis tribuit, uestrum iter diri-
gite. ¶ Nullum animabus uestris nocumentum in terrâ perpetrabitis, *Fatum quo-*
nisi quod ante uestri creationem in libro prænotatum fuit à Deo cuncta *aguntur homi-*
complectente. Nec amissio rerum facta uobis dolorem inferat, nec euen- *nes.*
tus futurus gaudium præbeat. Deus neminem fraudulentum, uel o-
stentatorem, aut auarum diligit, Cui, cum sit abundantissimus, nul-
lius ab illo discessus molestiam infert. Nos quidem per nostros nuncios
cum

*Fabulosa que-
dam turris in
paradiso.*

*Vita præsens
fabula est.
Rerum euani-
darum para-
bola.*

*Pietatis ex be-
neficia præ-
cipuum studiū*

*Fatum quo-
aguntur homi-
nes.*

*Peccata Dei
alienant.
Esaie 59.*

Iustitia com- cum rebus manifestis missos, librum atq; libram, ut gens iustum operetur,
mutatiua, posuimus: qui ferrum fortissimum, & humanis commodis summe necessa-
 rium tribuimus. Deus quidem omnipotens atq; sapiens, omnium cogni-

Per Noë & tor, suum prophetam iudicabit. Noë iam & Abraham nuncios misimus, &
Abraham li- eisdem filios prophetas dedimus, per quos librum misimus. Eorum tamen
ber missus. quidam boni, plures autem fuerunt increduli. Post illos rursus alijs nuncijs
Christo Euan- missis, tandem Christo Mariæ filio misso, cuius sequaces ipsi penitus obe-
gelium datum dientes, corda constantia, & humilia, atq; fidelia gesserunt, nos Euangeli-
à Deo, ut cre- um dedimus, non ob aliud, nisi ut per ipsum Dei dilectionem atq; gratiam
dentes illi gra- assequerentur. Sed non ut dignum erat, obseruauerunt. Sed licet plures
tiam cōsequā- eorum sint increduli, eorum tamen credentibus meritum debitum & ma-
tur. Hoc tene- ximum tribuimus. Viri boni, credendo prophetæ, Deum time, uestra
te Machum- beneficia multiplicando, reditum uiæq; rectæ lucem & ueniam daturum:
tici, & conce- Quoniam ipse pius est, ueniamq; dator. Sciant autem homines libri, se mini-
detis ad eccle- me potentes super Dei diuitias existere. Ipse namq; cum in sua manu sint
siam Seruato- ris. omnia, cui uult, illas tribuit.

Homines li-
bri, id est, qui
Alcoran ha-
bent.

A Z O A R A LXVIII.

Dubitan- **I**N n. & c. Sermonem coram te conquerentis de marito suo, & de Deo ui-
de premio si- fore cunctorum & auditore, tuumq; Deus audiens, inquit: Suæ coniuges
bi obueniuro minimè sunt suæ matres. Solæ namq; parturientes eos; unde uerbum mari-
à Deo, gra- tus illius horridum & mendax protulit. Deus autē pius est, ueniamq; dator.
uis. peccant. Omnis quidem huiusmodi uerbum proferens, uel aliquem redimat, uel ca-
Peccatorum ptium suum liberum faciat, antequam tangat eā. Sic enim præcipit Deus,
redemptio per omnes nostros actus dinoscens. ¶ Impotens autem huius rei, duos in-
opera bona. tegre continueq; menses ante concubitum eius ieiunet. Vel huius item im-
Prophetis & potens rei, quadraginta pauperes pascit. Hos quidem fines Deus statuit, ut
Deo repugna- in se, suoq; prophetæ credentes agnoscat: Quorum omnis neglector & in-
tes omnes pu- credulus, graue malū patietur. Omnes quidem Deo suoq; prophetæ repu-
nientur. gnantes, Deus ipse, sicut & antecessores suos, destruet. Cuius uirtutibus iā
 manifeste positis omnis contradicens, malum & dedecus die publicæ resur-
 rectionis, qua Deus omnium suorum factorum dinumerator, quorum ob-
 liti sunt illi, uelut testis euidenter pandet, quippe omnium cœlestium & ter-
 restrium cognitor, sortientur. Nusquam est triū conuentus, quin ipse quar-
 tus adsit: Nunquam quinq; quin ipse sextus: Tandem omnibus, siue pluri-
 bus, seu paucioribus, ille semper præsens adest. Vnde ipse cunctorum cogni-
 tor, cunctis omnes suos actus die futura reuelabit. Nōne uident illos, qui-
 bus super præcepta nostra conuentum interdiximus, à nobis prohibita per-
 petrare, uerbumq; peccati proferre, prophetæq; nullatenus credere: Vnde
 uenientes ad ipsum dicunt: Deum illa præcepta nequaquam misisse, arbi-
 trantes Deum nequaquam uindictam sumpturum de dictis suis, quæ sibi
 damnationis uiæq; malæ causa sunt. Vos uero uiri boni, nolite loquendo

Diabolus præ- malum seu culpam incurrere, nec prophetæ contradicere, sed Deum, ad quē
cipue bonis no- fiet uester reditus, timendo, uerbum iustum & honestum proferte. Illorum
cere cupit: ni- autem diabolorum omne uerbum ad id nititur, ut dedecus atq; malum bo-
hil tamen po- nis inferatur hominibus: Quod illis est impossibile, nisi Deo uolente, cui se
test efficere, cuncti boni cōmendant. ¶ Vos uiri boni, locū postulātibus præbere. Deus
quā quod enim uobis locum tribuet. Quærentes sublimationem à uobis, locū excel-
Dei permit- sum accipiant. Sic enim Deus omnes uestros actus agnoscens, uestri bonis
tit.

atq;

- atq; sublimibus gradum sublimem permittet. Cum prophetam conueneritis, beneficia perpetranda promittite. Quæ si minime facere poteritis, Deus pius ueniam dabit. An de beneficijs præcedentibus molestamini? Si beneficijs possibilibus ueniam nequaquam adsequi poteritis, oratores & decimatores estote, sequendo Deum omnium operum cognitorem atq; prophetam. Nonne uident Deum illis iratum esse, qui se cunctis hominibus commendando, scienterq; mendacium proferendo, nec uobis nec illis consentiunt? Qui licet ob sui saluationem iura iuranda faciant, à Dei uia disgre diuntur. Vnde malum & dedecus suscepturi sunt, ignemq; perpetuum passuri, neq; sua pecunia, neq; prole, nec etiam ipso Deo subueniente. A Deo quidem suscitati, sicut nunc uobis iura iuranda facient, extimaturi hoc illis prodesse; Sed minime. Mendaces enim comparebunt. Ipsiq; socij demonis, qui præsidens illis eos obliuisci Deum fecerat, perdentur. Praue loquentes, atq; resistentes Deo, suoq; prophetæ, quos scriptum diuinum semper superaturos asserit, cum Deus sit omnipotens, uelut omnium miserrimi pedibus substernentur & conculcabuntur. ¶ Nemo quidem credens in Deum, dieiq; futuræ, reperiri potest, qui Deo suisq; prophetis resistentes, licet parentes seu fratres filijue seu familiares sint, diligat. Talibus enim Deus ipse suffragans, eorum cordibus fidem atq; constantiam inscripsit, daturus illis ueniam placidam, & paradysum, mansionem perpetuam. Illi sunt namq; gens Dei, semper antecedens.

A Z O A R A LXIX.

- IN n. & c. Vniuersa cœlorum & terræ Deum adorant, incompræhensibilem & sapientē, qui die iudicij incredulos hominum libri, è domibus suis contra suam opinionem eduxit. Extimabant etenim se protegendos à Deo, per castra sua munitissima. Deus autem improuisus aduenit, qui tantum eorum cordibus pauorem intulit, quod domus suas bonis hominibus deserebant. Hoc itaq; uidentes, memores estote. Illi uero hoc à Deo dedecus atq; malum, nisi propter fugam illis perscriptā acciperent, sæculoq; futuro perpetuum ignem, quoniam suum prophetam impugnabant. Quascunq; suas arbores secueritis, uel suis radicibus firmiter inhærere permiseritis, diuino mandato perficitur, ut sic incredulis dedecus & damnum inferatur. Deus quidem super quos uult, suum prophetam exaltans, cum ille sit omnipotēs, opes ciuitatū illi partem prædæ uestræ de bestijs & exuijs statuit, præcepitq; quod opes uillarum Dei sint atq; prophetæ, & propinquorum atq; orphanorū, & pauperum ac peregrinantium. Quicquid igitur propheta uobis iniūxerit, facite: ab illo prohibita dimittite, timēdo Deum, in fine grauem. Pauperes in Dei nomine peregrinātes, & è domibus suis atq; pecunijs exeūtes, ac Deo suoq; prophetæ subuenientes, ueraces existunt. Quorum primi credentes, diligētes ad se uenientes alios sibi præferunt, bonaq; sua diuinitus sibi commissæ cæteris tribuendo sibi subtrahunt, licet eos fames atq; necessitas premant. Horum autem successores Deum taliter exorant: O Deus, nobis nostrisq; prædecessoribus bonis ueniā tribue, omnē maliciā contra bonos homines à cordibus nostris remoue: quoniam tu es optimus largitor ueniæ. ¶ Nonne uides, qualiter mali suos socios librorum incredulos alloquuntur: dicentes: Nemini super uos fidem adhibebimus, quin uobiscum eiectis à domibus uestris exeamus, & de uestris expugnatoribus uindictam accipiamus. Deo uerò teste mentiuntur. Quia si fuerint eiecti, minime cū illis exhibunt,

p nec

Beneficentia.

Orationes.
Decime.Iusurandum
uiolantes luct
pœnam infer
nalem.Deus fidem
cordibus sal
uandorum in
scribit.
Populus Dei.Victoria cu
iusdani memi
nit.Opes ciuita
tum Dei sunt,
& prophete,
&c.

nec illos unquam uindicabunt. Licet enim nonnunquam uindicare parauerint, ante uictoriam adeptam fugam properabunt. Vos enim nunquam aggredi uel expugnare præsumunt, nisi ex castellis munitis, uel post muros. Illis tamen inest sua semotim uerbotenens audacia, dicētibz se simul omnes uniparti fauere, cum eorum uelut inferiorum corda penitus disgregata sint. Vnde graue malum subibunt, uelut & sui iam prædecessores ob suam incredulitatem. Velut diabolus, qui cuidam homini Deo displicita facere persuasit, & eum postea liquit, dicens, Se Deum mundi timere: unde merces uirtusq; contigit secundum commune meritum talium, ignis perpetuus. Viri boni, timete Deum, & uideat omnis, quid propter crastinum diem permittit. Nullatenus obliuiscamini Deum, omnes actus uestros dinoscen-
tem. Ipse namq; tunc uere damnandos uos traderet obliuioni. Homines qui dem igni deputati, minime coæquantur hominibus paradisi. Illi namq; his meliores existunt. Si super montem quemlibet hūc Alchoran poneremus, pro diuino timore funditus dissolueretur. Hunc sermonem proferimus, ut sic homines memores efficiantur. ¶ Ille uerus Deus est, præter quem non est Deus alius, æque res occultas ut manifestas agnoscens, pius, * condonator, rex, iudex benedictus atque saluator, omnipotens, altissimus, maximus participibus illi mendaciter adscriptis carens, omnium creator, res faciens, & corpora formans. Cuius nomina formosissima sunt, cui cuncta cœlorum & terræ subijciuntur, cum ille sit sapiens & incompræhensibilis.

A Z O A R A LXX.

IN n. & c. Meos & uestros inimicos, o uiri boni, uobis nullatenus amicos faciatis, ut uestra sic secreta dinoscant, cum uestræ legi ueracissime resistent, & prophetam ejicere quærant. Si firmiter autem in Deum credentes, & in ipsius nomine pugnatōres atq; prædatores constantes fueritis, ne dicatis secreto, uos amicos eorum existere. Omnis enim hoc faciens, longe deuiciat, Deusq; dinoscit, quid clam, quid uē palam agitis. Si uobis item illi dominati fuerint, uobis hostes existent, uobis cum amaritudine manus atq; linguas illaturi, cum eorum uelle sit, uos incredulos permanere. Die quidem futura nemini proderit sua gens seu proles, cum Deus omnium actuum cognitor, lites omnes dirimet, cuiq; suum daturus præmiū. Suntq; uobis bonum exemplum Abraham atq; sui, qui se suarum gentium aliud quam Deum adorantium societatem linquere uelut abhorrentes, suumq; cultum negligentes, usquequo ad Deum solum conuerterentur, affirmabant. Abraham autem suo patri pollicitus est, quod pro ipso à Deo ueniam precando peteret, confessus se nec sibi nec illi condonare posse. Cuius talis erat oratio: O Deus, nos ad te conuertimur, tuatq; tutelæ summittimur, ad te redituri: tuq; cor nostrum maleuolum & infestum nullatenus effice, sed ueniam tribue. Quoniam tu es piissimus, & incompræhensibilis, ac sapiens. Istos itaq; bonos uobis exemplo positos, in Deum dieiq; futuræ credentes, sege: diliges proximum tuum. Omnis autem ad hoc se diuertens, Deum gloriosum negligentem inueniet. Vos fortassis hostesq; uestros Deus ipse potens, & pius, atq; condonator, amoris uinculo coniunget: qui minime prohibet, quin honorem atque iustitiam eis impendatis, qui nec uos expugnauerint, nec proscripserint. Deus enim recte facientes diligit, & uobis iniungit, ut non participemini aliquibus in negotiis. * Cum expugnantibus uero pro lege uestra, & domos uestras uobis auferentibus, nec eos ullatenus diligatis. Sin autem, malis

Alchorani uis,
que montes li
que faciat. Ar
rogat autem
suis nugis, que
de potentia di
uini uerbi ue
rissime dicun
tur, quod sit
malleus con
tūdēs petras,
et ignis. le
rem 23. etc.
* Dei nomina
Non recipiens
di alieni à do
ctrina Machu
metica, ne ar
cana sectæ co
gnoscant.

Abraham exē
plum est, ne
quis falsos de
os etiam à po
pulo suo cul
tos ueneretur.

* Hostes non
diligendi. Re
fert illud ex le
ge: diliges pro
ximum tuum
et odio habe
bis inimicum
tuum, quod
Matth. 5. Chri
stus interpre
tatur.

malis affociemini. O uiri boni, mulieres bonas ad uos fide sumpta uenientes optime probate, easque fidei firmæ repertas, ad incredulos minime uertatis, sed illis suos sumptus peractos perfoluat. Illorum enim coniunctio non est licita. Eas quidem deinde ducere cum danda dederitis, nec incredulorum mores executi fueritis, minime dubitetis, Deo sapiente atque discreto illud inter uos iudicante. ¶ Maritis quoque cunctarum mulierum, ad illos incredulos fugientium, sui sumptus reddantur. Deum timete, in illum credentes. Cum mulieres credentes tibi uenerint o propheta, fideque firmauerint, se nec Deo participem posituras, nec furtum, seu fornicationem, uel
 10 filicidium, uel ab aliquo tuo præcepto digressum perpetraturas, & à mendacijs se discessuras, tu quoque fide firma Deum pium ueniatque datorem pro illis exorabis. Viri boni, nec credatis, nec uestra committatis negotia genti diuinam iram promeritæ, quæ iam à die futura desperat, sicut increduli ab hominibus commissis fouels.

A Z O A R A LXXI.

TN n. & c. Cum omnia cœlorum atque terræ Deum incompræhensibilem atque sapientem adorent, uos homines credentes & boni, cur pollicendo quod non agitis, Deum offenditis? Ipse quidem diligit pro sui nomine pugnantes, aciebus bene dispositis, more firmiter ædificij structi præeuntes.
 20 Cum post Moysen quærentem suam gentem, cur prauis operibus insisteret, post ipsum nuncium illi missum illa Dei uias defererebat, Deus à suis cordibus bonum dimouit, cum ille malos illos abhorreat, & in uiam rectam nunquam dirigat. Christum item Mariæ filium dicentem: O filij Israël, ego uobis à Deo missus nuncius, quod de testamento meis inest manibus, affirmo, uobisque nuncium afferro, de nuncio post me uenturo, cui nomen Machumetus, magum esse illi mendaciter asseriebant. Quis autem peior est imponente mendacium Deo, uocanti cunctos ad legem rectam, illosque malos abhorrenti? Illis quidem ore suo Dei uerba delere nitentibus, Deus sua, licet illos pigeat, præcepta complebit, qui nuncium suum cum lege bona,
 30 uiaque recta, ut super omnem legem præemineat, licet inde dolentibus qui Deo participes ponunt, misit. O uiri boni, mercaturam uos à maximo malo defensionem patefaciam, uidelicet in Deum atque prophetæ credite, & prædatum ac expugnatum in Dei nomine cum uestris animabus atque pecunijs tendite. Hoc enim, si sapitis, est uobis optimum, cum Deus ob hoc uestra peccata dimittet, & in paradiso habitationes amœnas, domosque perpulchras uobis tribuet. Dabit item & aliud à uobis maxime dilectum, uidelicet uindictam, & terrarum leuem & facilem acquisitionem, bonisque magni gaudij nuncium. † Omnes boni Deo seruiant, ut Christus Iesus Mariæ filius persuasit, interrogans uiros albis indutos uestibus: Quis mihi subueniet,
 40 ex parte Dei me sequendo? Responderunt illi, Nos. Quidam autem filiorum Israël crediderunt, quos cæteris incredulis manentibus, præferendo, longe super illos extulimus.

A Z O A R A LXXII.

IN n. & c. Cœlestia cuncta, atque terrestria, inuocant Deum regem benedictum, incompræhensibilem & sapientem, * qui scribendi legendique simul insciji nuncium ex semetipsis excitauit, qui eis prius erroneis uiam rectam, & librum ac discretionem, diuinamque præcepta patefaciens, benedicet illos, & alios etiam deinceps ad eandem legem alliciet. Per Deum
 p 2 sapientem tatum.

Mulieres ex aliena religione aduenientes probandæ: si faueant incredulis, non retinendæ.

Quæ abesse debeant à fidelium mulieribus.

Promissa præstanda.

Recte præliantes Deus amat.

Christus prædixit Machumetum uenturum. In genere sanè dixit, uenturos multos pseudo prophetas, à quibus sit cauendum. Dei consiliū

ut lex Machumetis omnibus legibus præemineat. id euenisse iam probolor cernimus, ut maxima pars orbis eam sequatur.

Christus autem prædixit:

Quum enim et filius hominis, nū reperturus est fidem? etc.

† Christū horum tantum homines, ut Deo seruiant. secuti sunt albis uestibus induti, ex Apocalyp.

* Machumet ex ignavis liberarum excia-

tatum.

Iudei conferuntur aſino geſtanti libros. ſapientem & incompræhenſibilem, qui cum ſit diſtiſſimus, hanc ſuam abundantiam atq; diuitias cuiſlibet pro uelle ſuo committit. Illi quidem, quibus testamentum portatum miſimus, ipſiq; minime tulerunt, aſſimulantur aſino librorum latori. Eorum enim incredulorum, diuinisq; præceptis contradicentium, exemplum peſſimum habetur coram Deo, illos nunquam in uiam rectam directuro. O Iudæi, ſi uerum ſit quod dicitis, uos ſcilicet penitus Deo deuotos & adhærentes eſſe, nil tractantes de hominibus, cur mortem ſummopere non optatis? Illi uero maxime propter prauos actus ſuos præmiſſos eam reſpuunt. Deus tamen huiusmodi malos agnoſcit. Illa mors, quæ fugitis, uos aſſequetur, & ad cognitorem ſecretorum & apparentium omnium, dicturum uobis omnes actus ueſtros, ibitis. Quando die ueneris oratum uocatur, omnis bonus forum atque negotium dimittat, & Deum inuocatum eat. Hoc enim eſt optimum, ſi ſapitis. Oratione quidem terminata, diſgrege mini, ueſtra captatum commoda, Deumq; in ſingulis rebus inuocatum atque precatum, ut ſic ueſtra negotia procedant. ¶ Dimittentibus autem horam illam, ob mercaturæ ſeu ioculationis aſpectum, dic melius atque iocundius illis mercaturis & ioculationibus apud Deum eſſe, qui uictum optimum gaudiumq; plenum præſtat.

A Z O A R A LXXIII.

Opprimendi ſunt, qui negant opibus uiuandos ſectatores Machometis. Ante mortem facultates diſpenſande. **I**N n. &c. Ad te uenientes increduli dicent, ſe teſtimonium perhibere, 20
quoniam tu es Dei nunciuſ. Deus autem agnoſcens quiſ ſit ſuus nunciuſ, illos eſſe mendaces perhibet: qui ſacramento facto propter ſui ſaluati-
nem, uiam Dei derelinquunt male gerendo, cum ex credentibus ſiant in-
creduli. Nos autem eorum corda, licet ipſi neſciant, ſigillauimus. Eorum ta-
men corpora uiſa, quaſi ſtipites perpulchri parietibus infixi, ſuiq; ſermo-
nes auditi ſumme placent tibi. Ab illis tamen, uelut ab hoſtibus atq; men-
dacibus, quos & ipſe Deus deſtruet, tibi cauendum eſt. Ad prophetam enim
aduocati, ut ex Dei parte ueniam conſequantur, inuoluendo ſua capita di-
uertunt, & inſurgunt. Vnum igitur & idem prouenit, ſiue condones ſiue
non. Deus enim nunquam illis ueniam faciet. Perſuadentes ne prophetæ
30
fautoribus ſumptuſ indulgeantur, ut ſic ſuis ſumptis penitus ſint inopes
atq; mendici, à ſublimibus atq; diuitibus preſſi diruantur & eiſciantur. Dei
autem, omnes cœlorum atq; terræ diuitias poſſidentis, nec non & prophe-
tæ atq; bonorum, eſt omnis ſublimitas atq; uictoria, licet hoc ignorent in-
creduli. Viri boni, non uos detineat quippiam ueſtrum negotium in pecu-
nijs ſeu filijs, ab inuocatione diuina. Hæc enim agens perdetur. Ante mor-
tis aduentum de bonis datis uobis, benefacite, ne tunc neceſſitate cogente
dicatis: O Deus, uitam meam ad terminum propinquum protrahe. ¶ Elee-
moſynas enim faciam, & bonus efficiar. Deus autem omnium actus dino-
40
ſcens, neminem ultra terminum ſuum aduenientem protrahit.

A Z O A R A LXXIIII.

IN n. &c. Deum omnium iudicem, & omnipotentem, ac glorificandū, omnia
cœlorū atq; terræ uelut ſuū dominū adorāt. Ille ueſtri cōditor, & omniū
ueſtrorū operū atq; ſecretorū uniuerſalis cognitor, quippe nulla latent eū,
uos pulchris formis cōdecorauit, & cœlos ac terrā ueraciter, ac uniuerſa ſimi-
liſ, (quid quidē & ueſtri perhibēt,) creauit. Nōne percepiftis ueſtros anteceſ-
ſores incredulos, ob ſuorū operum prauitatē graue malū eſſe paſſos, grauif-
ſimūq; paſſuros? Noſtros em̄ nuncios cū diuinis præceptis miſſos, increpā-
do

do dicebant: Vos homines tantum, sicut & nos, uias Dei rectas docere præsumitis. Illos autem sic incredulos manendo, Deus minime curabat. Dicentibus quidem incredulis, se nunquam resuscitandos, respondeas: Imò per Deum, imò Deus eos suscitabit, omnes suos actus, quod sibi leuissimum est, patefacturus. In Deum itaque uestrorum operum cognitorem, atque prophetam, & hunc Alchoran uobis diuinitus missum credite. ¶ Dies uestræ congregationis coram Deo cunctorum resuscitatore, uobis fiet amarissima. Credentes autem & beneficientes tunc ueniam adepti, paradysum perenniter inhabitandam, quod est maximum, possidebunt. ¶ Increduli uero, uestrisque præceptis contradicentes, ighi mansionibus prauæ perpetuo tradentur. Omnis mali lucrator secundum mandatum Dei solum profici-scitur, nusquam excedens: Sicut & ipse Deus omnia dinoscens, in credentium animum sectam uiamque ueracem immittit. Deum atque prophetam imitari studete. Quod licet recusetis, prophetæ non attinet, nisi tantum man- data nunciare, & euidenter explanare. Deus quidem unus est, præter quem non est Deus alius. Cuius tutelæ singuli boni se commendant. Vos uiri bo- ni, cum quædam uestrarum mulierum infantiumque uobis inimicentur, ca- uete uos ab illis: Pro quibus licet precati fueritis, ueniamque feceritis, Deus solus ueniam largitor existit. Uestra quidem proles atque pecunia, malorum nonnunquam est occasio. Apud Deum est autem omne commodum, c- ri aliquando malorum oca- nisque diuitiarum copia. Illum itaque pro posse uestro timentes exaudite, & sequentes benefacite: Quod uestris utilimum est animabus. Ab auaricia namque liberi, semper antecedunt. ¶ Omne uestrum in Dei nomine benefi- cium ipse multiplicabit, peccataque dimittet, glorificandus & sapiens, æque noscens occultum & apparens, incomprehensibilis & immensus.

A Z O A R A LXXV.

IN n. & a. Cum tu Propheta mulieribus repudium feceris, ante terminum Quomodo completum & scitum Deum timens, nec a domibus suis illas ejcias, nec Machumet ipsæ nisi propter res manifeste malas exeant. Termino quidem accedente, te- possit diuor- sibus bonis atque fidelibus adhibitis, nullatenus coram Deo cuncta uidente tium facere. mentiri uolentibus, uel eas cum re determinata retine, uel dimitte. Huius Veru ea præ- enim termini a Deo statuti omnis neglector, suæ nocebit animæ. Forlis ta- scriptio gene- men aliud mandatum deinceps faciet Deus, qui nos tunc castigans atque ralis sit. persuadens in ipsum credere, dieque futuræ fidem adhibere, omnes se timen- tes ab inuolucris & impedimentis expediet, uictumque tribuet ex parte non cogitata, sibi- que commendatis semper proficiens, omneque suum mandatum compleri faciens, omnibus rebus modum atque mensuram ingerit. Menstrua propter ætatem desperantes trium mensium metam, & prægnantes termi- num partes expectent. Timentibus quidem Deum, eius mandatum expe- Timentibus 40 ditum est & facile, qui tribuens hoc peccata dimittet, mercedemque maxi- Deum ler eius mam tribuet. Dimittendas itaque, uobiscum habitare absque malorum & facilis. anxietatum illatione facite, & prægnantis usque partus horam sumptus in- dulgete, deincepsque si prolem aluerint, pactum determinatum & cogni- tum firmate. Ipsi autem nutrire nolentibus, alia nutrix adhibeatur, & his Machumeti- uel illis pro mensura uestra possitque benefacite. Deus enim omnem difficul- ca doctrine- tatem in facultatem redigens, nemini præcepit expendere, nisi secundum contradicen- modum sui posse. ¶ Omnibus uillis Dei prophetæque præceptis contra- tes omnes gra- dicentibus, graue malum intulimus, suumque malum illas gustare fecimus. ue supplicium- luerunt.

Quorum finis interitus fuit atque perditio. Omnes itaq; sapientes timeant Deum, dantem omnibus credentibus sapientiam, suiq; notitiam. ¶ Mittit enim uobis nuncium docentem & explanantem diuina præcepta, ut credentes & benefacientes e tenebris ad lucem educat. Omnis credens & benefaciens, à Deo paradysum aquis amœnam, perpetuam mansionem, gaudiumq; plenum accipiet. Iste quidem septenario cœlos terramq; numero disposuit, quibus mandata sunt interita, ut sic ipse cunctipotens, omniaq; sua sapientia complectens, à cunctis esse perpendatur.

A Z O A R A LXXVI.

Fingit Deum permisisse dispensationem in re uxoria. quam dicunt excogitatam, cum uxores due illon deprehendissent concubentem cum uxore la cobitici regis. Inferiorum custodes angeli. **I**N n. & c. Cur tu propheta statuis, illicitum à Deo positum, licitum ob tua ¹⁰rum mulierum amorem? Deus quidem pius ueniamq; largitor, omnium dominus sapiens & incomprehensibilis, tibi iuraturanda delere præcepit. Prophetæ quandam suarum mulierum alloquenti, reuelando quoddam, illa respondit: Quis tibi uerbum illud aperuit? At ille, Deus omnium scientissimus, ad quem si conuertêris, omnibus malis cor tuum alienabit: Et si malis obstinaciter inhæseris, Deus dominus uester, & Gabriel, angeliq; cæteri, hominesq; boni testes aderunt. Aliquibus autem repudiatis forsân Deus meliores, firmæ fidei, iugiter orantes, & multum eleemosynarias, tum coniugatas tum uirgines, earum loco restituet. Viri boni, uos uestramq; gentem à foco nil nisi sulfur & homines comburente, cuius custodes sunt ²⁰ angeli feroces & immensi, nunquam à Dei præceptis digredientes, summo opere retrahite, uosq; increduli, die iudicij nullam prætendatis excusationem, cum Deus tantum uos secundum opera uestra iudicabit. Vos uero uiri peccata uestra derelinquendo, ad Deum corde puro conuertamini. Ille namq; forsân uobis peccata dimissurus, paradysum aquis amœnam tribuet die, qua nec prophetæ nec sibi credentibus dedecus inferetur, sed lucem ante se suæ dextræ gustabunt, ipsiq; iugiter una uoce dicent: Tu Deus, quoniam ³⁰ niam omnipotens es, nostram lucem adaugendo nobis comple. Tu propheta incredulos expugnatum & prædatum proficiscere, & ut te timeant, aggredere. Ipsi namq; gehennam, uiamq; malam semper insequentur. ¶ Mulieribus incredulis exemplum sunt mulieres Noë atq; Loth, quibus nil profuit suorum maritorum bonitas, quâ Deo præcipiente cum cæteris intrantibus focum æternum ingressæ sunt. Credentes autem sibi sumant exemplum Pharaonis coniugem, & Mariam filiam Ioachim, quarum altera Deum iugiter precata est, ut ipsam à Pharaone, prauisq; suis operibus, genteq; mala liberans, sibi domum in paradiso strueret. Altera uero, Maria uidelicet, se dirigendo nil maliciæ seu prauitatis operata est. Vnde animam insufflauimus illi, nostra uerba librumq; confirmanti, & in bonitate perfectioribus uehit.

A Z O A R A LXXVII.

Opera domini perfectissima in cælo & in terra. Siderum lucis diaboli refugium. **I**N n. & c. Deus rerum multiplicator & omnipotens, cuius manus continet omnia, mortem & uitam, ut quis apud eum melior efficeretur, intulit, ipseq; condonator & incomprehensibilis VII. cœlos disposuit. In cuius facturis nil superfluum uel incompositum cuiusquam oculus percipiet, licet bis uel sæpius intuens. Ipse cœlum sidereis ornauit lucernis, quæ diabolos expellant, illis timorem iniiciendo. Deum non sequentes, gehennam & infortunium perpetuum patientur, in inferno pleno, & ob iram nimiam obstrepen- ⁴⁰ te, audituri nimiam increpationem ab inferni iudicibus, quærentibus:

- ribus: Nōne uobis nunciij missi fuerant? Respondebunt, Ita: Sed nos illis** contradicendo, perhibuimus eos erroneos extitisse, nec Deum quicquam per illos mandasse. Nunc etiam ignis minime nos læderet, si præceptis auditis fidem uelut sapiētes adhibuissēmus. En qualiter culpas suas, malumq̃ patefaciendo proferent. Timentes Deum, æque secreta cordium & indicia uocum agnoscentem, ueniam mercedeque maxima donabuntur. Nonne sciunt omnium conditorem omnia scire. Ille quidem terram humanis quæstibus & itineribus applanauit, & ex illa foetum humano uictui produxit, & ad ipsum omnium fiet reditus. Habetis ne fiduciam de cœlorum conditore,
- 10 quod uos simul cum terra minime pessundet? Ipsa quidem uobiscum sum-
mergenda confundetur. An tuti securiq̃ manetis, quod uobis uentos non *Terra cum hā*
immittet? Sciētis autem postmodum, quod uobis castigauerim. Videte, *bitatoribus*
quis fuit finis antecessorum nostris contradicentium. Quare non perspici- *summergēda.*
tis aues, quas nil nisi Deus solus omnia uidentis sustinet? Quis in Dei loco uobis feret suffragium? Increduli uero nunquam errare desistunt. Quis Deo prohibente, uictum atque diuitias uobis ministrabit? Resistentes au-
tem, & perfidi, suam cæcitatem nunquam derelinquent. Vtrum est melior, *Humilis et et*
capite summisso facieq̃ declinata pergens, an rectam uiam proficiscens? *am gestu cor-*
Deus quidem nos in terra creans, ad quem singuli redibitis, uobis auditum, *poris signifi-*
20 & uisum, corq̃ tribuit, licet uestri pauci sibi grates referant. Quærentibus *cata.*
illius aduentum termini à te, ut te ueridicum probes responde: Nemini nisi *incertus ad u-*
soli Deo illum esse notum, teq̃ nil nisi nuncium tantum & explanatorem *uentus domini*
existere. Hominibus autem illum uisuris terminum, facies nigrescent, cum *ad iudicium;*
illis dicetur: Hic est ille dies, quem uobis semper prædicauimus. Siue De-
um, me meosq̃ fautores confusurum, siue ueniam misericordiæque donaturum uideritis, quis ē graui uindicta Dei malos illos & incredulos ejiciet? Nos quidem in illum Deum credimus, & eius nos tutelæ supposuimus. Finis autem omnium discernet, quis uiam erroris secutus fuerit. Si uestram
aquam tellus funditus absorbuerit, quis aquam dulcem atque bonam po-
30 tum afferet?

A Z O A R A LXXVIII.

- I**N n. & c. Per calamum & lineas atq̃ scriptum, tu non es nisi Dei nuncius *iurat per ca-*
habitus optimi, mercedem maximam inde sumpturus, non magus, *lamum et scri-*
non dæmoniācus. Quod fiet euident, quando Deus bonos malos que *ptionē, se Dei*
discernens, quis rectam, quis uē prauam uiam secutus fuerit, explana- *nuncium, non*
bit. Contradicentes, qui te sibi similem esse desiderant, nullatenus sequa- *magum.*
ris, nec iterum crebrē iurantes, quoniam ipsi contemptibiles sunt.
- ¶ Idem quoque sunt rerum uilificatores, & seditionum seminatores, de- *Criminatur*
tractores etiam, boniq̃ diminutores, & culpabiles, ac increduli, prolis ta- *sue doctrine*
- 40 men atque pecuniæ diuites: qui nostra præcepta audientes, illa priorum cōtemptores:
esse mendacia perhibent. Vnde nos sibi suas facies denigraturi, malum ab
illis sapius contradicendum inferemus. Taliū enim dormientium facies di-
uina uindicta superueniens, quasi noctem comburendo denigrauit. Qui
mane nisi tales à cæteris rogati, ut sicut prius, si possent, sua negotia pera-
gerent, tandem percipiendo se prauam & falsam uiam esse secutos as-
ferebant. Eorum uero mediū dixerunt: Nōne uobis diuinam inuoca-
tionem iuiunximus? Illi uero se male fecisse, Deum testem adhibuerunt.
- ¶ Sic his illi sui causam erroris improperebant. Forſan tamen Deus

hoc malum in melius mutabit: Quoniam ad illum orandum plene conuer-
timur. Cumq; malum huius mundi magnum sit, constat apud sapientes, a-
lius maximum esse. Timentibus enim, à Deo paradísus tribuitur. Vos mi-
nime, malos bonis coæquare poteritis. Aut quid dicitis? An librum hoc
affirmantem habetis? Quis eorum, dictum hoc asserit? Perscrutetur. Vel si
participes habent ad sui dicti probationem, cum illis accedant. Die, qua uo-
cabuntur Deum adoratum, hoc agere nequibunt: Quoniam hoc sani uo-
cati recusabunt. Siue paulisper dona illis spacium, qui quæsití reatus emen-
dationem seu beneficium, hoc impossibile sibi dicunt esse. Ego enim sapien-
tissimus & prudentissimus, illos quò nesciunt, attraham. An sunt ipsi secre-

Exemplo Io- torum scientes? Scribant igitur ipsa. ¶ Tu uero diuinum expecta iudi-
ne deterret cium, non imitans inclusum pisci, qui reus diuinitus aduocatus, nisi pietate
ab increduli- diuina subueniente, ibi permaneret; per me tamen extractus, bonus effectus
tate. est. Increduli librum istum audientes, uisum aduertere nequeunt, sed nun-
Machumet do- cium dæmoniacum, cum non sit nisi doctor gentium, appellant.
ctor gentium.

A Z O A R A LXXIX.

Hath & The **I**N n. & c. Verum quidem, uerumq; ueraciter est illud, cui Hath atque
muth ueritati Themuth contradixerunt. Vnde gentem Themuth ob suam præsum-
resistentes pe- ptionem atque superbiam confudimus, populum Hath uento grauissimo
rierunt. dispersimus. ¶ Ventus enim illis septem diebus & noctibus octo incum-
Pharao. bens, prorsus ut palmas uacuas & fragiles posttrauit eos. Quare si quisquam
superstes existat, perpende. Pharaonem item, suosq; prædecesores ob er-
rores suos Dei nuncio contradicentes, diuina uindicta grauiter percussit,
Noë tépora. diluuió quoq; ueniente, nostros per arcam liberauimus. ¶ Hoc quidem
gentibus commemorandum posuimus, ut aure percipiant, cordeq; firme
iudiciu Dei recondant. Primo buccinæ sonitu tellus & montes prosternentur, & in pul-
nouissimū uer- uerem redigentur, hora ueniente, cælumq; fundetur & debilitabitur, &
bosius descri- angeli octo Dei thronum sustentabunt. Illa die nullum cuiusquam homi-
bitur. nis factum celabitur. Omnisq; chartam suam dextra sumpturus, inquit:
Beandis char- O mater, meam chartam legam, qui me uenturum ad hunc computum sem-
ta seu catalo- per existimaui. Vnde nunc uita dulci perenniꝫ perfruar. ¶ Homini-
bus operum bus huiusmodi paradísus sublimem, ubi propinqua pomorum est copia,
in dexteram possidentibus dicitur: Pro uelle uestro, modoq; penitus propter actus ue-
tradetur, dam- stros præcedentes, comedite simul atque bibite. Illi uero quorum sinistris
nandis in sini- stram. charta committetur, inquit: Utinam huius chartæ dono computiq; noti-
cia careremus, unaq; tantum uita fuisset, cum pecunia iam deleta nil nobis
proficat. Faucibus enim atq; gutture sumpti in ignem proijcientur. ¶ In
Cathenis fer- cathenis quoq; LXX. cubitorum detenti firme uincientur: Quoniam nec
reis uincien- in Deum crediderunt, nec pauperibus cibum præbuerunt. Hodie namq;
tur damnādi. nec amicum, nec uictum, nisi tantum peccatorum, uidelicet igneum, cru-
entum, atq; uenenosum inuenient. Per res uisibiles & inuisibiles nunciū
uerbum bonum est à Deo mundi conditore compositum, non à mimo, uel
Pœna pseudo- incātatore, uel mathematico. Si quicquam enim præter mandatum à me
propheta. profertur, illi dextra sumpta uenam cardiacam abscinderem, nullo mihi
prohibere potente. Hoc autem uerum, uerumq; ueraciter est, ueram sectam
timentibus patefaciens, incredulis maliciam adaugens, nec nobis est igno-
ratum, qui credunt illi, quiue contradicunt. Tu uero Deum cum ipsius im-
mensis nominibus deprecare, te suæ tutelæ commendans.

AZOARA

IN n. & c. Licet homines de malo sapius quæstionem facient, quod in-
uitabiliter nemine prohibere potente, infert Deus incredulis: Illam di-
em cominus uidens, à cæteris à longe perspectam, qua ad ipsum ascendent
angeli & homines, cuius tantum est spacium, quantum est L. milia anno-
rum, tu patienter indura. Illa quidem die cœlum ut fumus euanesceat, tel-
lus ut lana carpetur, nec amicus amici recordabitur. ¶ Illa quidem die
quilibet incredulus, pro se redimendo filios suos atq; mulieres, omnesq; su-
os, totamq; terræ substantiam tribueret. Tunc enim incredulos, quoniam
Deum non adorabant, pecuniamq; multam coaceruando nil boni perpe-
trabant (quippe Deus hominem sic composuit, ut malo uiso pauescat, bo-
num adeptum retineat) graue malum passuros, ignis comprimet: Oranti-
bus iugiter exceptis, & dantibus rem scitam quærentibus, atq; pauperi-
bus, dieiq; futuræ euentum ueraciter asserentibus, uindictamq; diuinam
ineuitabilem timentibus, & castis in omnes, præter in mulieres proprias,
suæq; manui subditas; unde nullus reatus sequitur. A prædictis alia pe-
tens, uelut malus damnandus est. Depositi custos fidelis, testisq; constans,
uir immutabilis, ac iugiter orans paradysum, & honorem sufficientem ha-
bebunt. Cum te dextrorsum & sinistrorsum ambiant increduli, cur suum
errorem non relinquent? Quomodo sperant Deum daturum sibi paradi-
sum? Per orientis & occidentis dominum, nos eorum loco meliores ponere
poterimus. Ipsi uero in me nullam uindictam exercere poterunt. ¶ Il-
los nunc hoc, nunc illud dicere, & ludum atque derisionem exercere per-
mitte. Die namq; qua sapius illis dicta reperient, per me suis è foueis con-
festim resuscitandi, uelut ad concilium proficiscentes, uisibus subiectis,
minimeq; perspicacibus dedecus fidei sapius illis prænuntiata, malumq;
patientur.

A Z O A R A LXXXI.

IN n. & c. Noë missus castigatum homines, ante mali grauis aduentum,
inquit: O uiri, uobis doctor & castigator diuinitus missus sum, ut exau-
diendo me Deum timeatis. Sicque ueniam peccaminum assequemini,
placitumq; dilatabitur. Dei tamen terminum nullatenus euitari sapien-
tes intelligunt. Sed licet noctu dieq; illos castigando doceret, nil hic nisi
diffugium suum ab illo effecit. Quanto magis enim obnixè eos castiga-
uerit, & à Deo ueniam illis quæsiuerit, nuncq; secrete, nunc publice, ut
Deum ueniam datorem obsecrarent, precatus fuerit, tanto magis insurgen-
do suas aures digitis, oculosq; palmis suis atque uestibus cooperuerunt.
¶ Cœlum quidem uobis imbres ad augmentum prolis, atque pecuniæ,
nec non hortorum & amnium donum & incrementum mittet, Deo iubente,
te, qui uos multiformes effecit, & cœlos ordine septeno distinxit, lu-
namq; lucem, solemq; candelam constituit. Idemq; uos è terra plas-
mans, uos ad se denuo suscitando reuocabit, qui terram uestris itineribus
planam effecit. Cur ipsum igitur corde puro moreq; bono non inuoca-
tis? ¶ Adhuc item sermonem suum prosequendo Noë dixit: O Deus,
me nullatenus imitando, sed dolos quam plurimos perpetrando, id
quod sibi pecuniam atque prolem non nisi damno suo tribuit, secuti
sunt. Vnde illi persuadentes, uicissim cæteris, ne suas desererent ima-
gines, quæ maxima multis erroris occasio fuerunt, uidelicet † Huden,
Schüan,

De iudicii die
loquitur.

Si L. millibus
annorum die
domini abesse
dicit, sibi con-
traria loqui-
tur, sapius
scribens for-
tasse breui ue-
turum. Sitot
annorum iter:
quomodo Ma-
chumet una
nocte conficit
bis? Ingenijs
hominum es-
se inditum, ut
malum aue-
sentur, bono
gaudant:
Videtur L. bi-
dini male tri-
buere aliquid
Sed in alijs lo-
cis requirit ca-
sitatem inter
cōiuges de ad-
ulterio sibi da-
tum priuilegi-
um fingit.

Noë, & illius
temporis ex-
emplo hortan-
tur ad cretū-
litem.

A cœlorum oñ
pificio argu-
mitatur Noë.

† Deorum sta-
ue imaginum
temporis Mo-
henici nomi-
na.

Dicit Noë pre Schuan, Iaguta, Iannea, Nacen, cū propter castigamina plus aberrauerint, catū, ut totū reicp̄ multum extiterint, nostra manu summersi sunt, deinceps in igne positi, omni tutore uindiceq̄ carentes. Quod & Noë deuote precatus est, dicens: Tu Deus, nullum eorū peccatorū superstitem esse patere: quoniā plures errare faciēt, nullā nisi malā & incredulā prolē facturi. Mihi uero, meisq̄ pa- ra sancta non rētibz atq̄ credētibz. ueniā largire, & incredulis nil nisi cōfusionē immitte. habet.

A Z O A R A LXXXII.

IN n. & c. Mihi diuinitus missum est, quod homines diabolici auscultantes Alchoran mirabilem auditu, uiam rectam edocentem credimus, nec alitem Deo sublimi, nec filium nec mulierem habenti, participem ponimus, licet inscientes & inertes multa de Deo nefanda proferant. Nos autem opinati sumus, nec homines neque diabolos quippiam Deo falsum imposituros. Quidam tamen exercitus dæmonum alijs tantum persuadent, ut in Deum nullatenus dicendo credant: Nos prius assueri cœlitus est cœlū ascendere, nunc ipsum plenum atque munitum custodibus peruigilibus reperimus, & auscultantem omnem stella lucidissima prosequar. Vnde scire nequimus, an terrenos odiat, diligitue Deus. Cumq̄ nostri quidam boni, quidam in terra simus, uias uarias proficiscimur. Nos autem opinati nihil Deum euadere, nec agere contrā posse, rectam uiam patefactam credimus. Omnis enim in Deum credens, omnium malorum & iniuriarum timore carebit. Quibusdam itaque nostris credentibus, quibusdam minime, credentes recta uia gradiuntur: Increduli uero discredientes ab illa, in ignem feruentem & sursum erumpentem proijcientur. Aquas tamen bonas illis potum præberemus, si legem bonam spretis erroribus acciperent. Cum templa quidem Dei sint, nullum in illis cum Deo participem inuocetis. ¶ Ferē multitudo gentium undique concurrens, cui Dei uir prædicatum & inuocatum surrexit, ipsum conculcauit dicentem: Non inuenio quenquam quem adorem, nisi Deum solum, cuius mandata nuncio, nullum illi participem statuens: de quo neminem protegere uindicareue quæro, nec cuiquam bonum uel malum immitto. Omnis autem non credens in Deum, atq̄ propheta, perpetuum ignem patietur, dieq̄ manifestationis omnium Dei præceptorum, quis debilior minorisue computi fuerit, planē percipietur. * Ego nescio, an illum terminum Deus elongabit, an statim inferet. Hoc enim secretum nemini nisi propheta pro uelle suo, cuiquam patefacit, qui sciens illis omnia nunciata, omnium suorum operum iudex & dinumerator existit.

A Z O A R A LXXXIII.

IN n. & c. Tu ô propheta nocte surgendo, eius medietatē parumue minus plusue pro uelle tuo, uigilijs trahe, & Alchorā iugiter atq̄ deuote lege. Hanc tibi grauitatē inijcio, quoniā cū die cæteris intentus sis negotijs, horę nocturnæ meliores sunt atq̄ leuiore. Deiq̄ nomē inuocando, qui dominus est oriētis & occidētis, præter quē nō est Deus, illi te penitus cōmenda, maiorūq̄ dicta patiēdo, & te inde formose liberando, illos cū mihi cōtradiciāt, sintq̄ diuites, mihi dimitte. Decreto nāq̄ spacio sibi permissio ad nos uenient, suscepturi dedecus & ignem, malosq̄ cibos die, qua terra cum montibus pessundata, montes ut puluis uentis agitatus efficiuntur. Iā uobis nuncium uestri testem, sicut prius Pharaonī a nobis, quoniā non credidit, statim perditō, misimus: quare nō timetis? Nōne creditis diē, qua capita puerilia canescant,

canescent, cœlumq; † frandetur: Hoc quidem ueraciter eueniet. Vnde me-
mor atq; sciens effici potest, omnis ad Deum ire proponens. Quod tu non-
nunquam ante duarum tertiarum, quādoq; medietatis, nonnunquā unius
tertiæ noctis transicum surgis, hominesq; tecum morantes similiter, Deus
omnes horas noctis atq; diei agnoscens perspicit: qui ueniā inde, quod totū
legere non potes, præbebit, si pro posse tuo lectionibus insistis. Ipse nāq; no-
uit hominum quosdā nōnunq; morbis grauari, quosdā ire lucrātū, quosdam
expugnatum. Omnes itaq; pro posse uestro legite, & orationes fundite, ac
decimas & elemosynas in Dei nomine facite: apud quē omne uestrum be-
neficium præmissum inuenietis. Quod erit uobis melius, optimaq; merces.
Ipse nāq; precatus, & à uobis glorificatus, ueniā & misericordiā præbebit.

A Z O A R A LXXXIII.

INn. &c. Vir pannis laneis cooperte, cito surgere, teq; corrigere, & à re-
bus iniustis declinare, omniaq; contingentia pro nomine Dei sublimis
omniumq; maximi patienter sustinere, teq; tuasq; uestes emundare nulla-
tenus recuses. Dies quidem rationis omnis amarissima fiet incredulo. ¶ Il-
lum mihi dimitte, qui solus eum condidi, pecuniamq; multam illi pluresq;
filios testes præbui, spaciumq; permisi, cuius augmentum ille sperabat. Il-
lum enim in ignem sursum tendentem ascendere faciam, quoniam nostris
præceptis non credidit, & præmeditate prout uoluit, interfecit, consulte-
factus est interfector. ¶ Deinceps iracundus respexit, & disgre-
diens ac insurgens, hoc incantationem, & nil nisi uerbis ab homine compositum ef-
se confirmauit. Illum igitur in ignem quietis impatientem & interminabi-
lem, incredulos comburentem, cui decem & nouem supersunt, deiciam.
¶ Nos non posuimus super populum ignis, nisi tantum angelos, eorumq;
numerum signauimus, ut mirentur increduli. Homines uero librorum atq;
boni corda firment, fidem adaugeant. Homines uero cordis infirmi quærāt,
ut quid hanc Deus similitudinem exhibuit. Ipse quidem Deus. Hos itaq;
deuiare, illos recte proficisci pro uelle suo facit. Quod cum sit multa genti-
bus peritia, nullus exercituum Dei, præter ipsum solum, agnoscit. ¶ Per
lunam & auroram atq; diluculum iste est unus maiorum, castigantium atq;
docentium gentes, quas credere seu recedere uoluerit. Omnibus quidem
actus sui pignora fient, exceptis dextræ partis hominibus, qui paradiso mā-
suri, uicissim dicent incredulis: Quis uos in ignem deiecit? Respondebunt:
Nos quidem nec orationes fecimus, nec pauperes cibauimus, & iniuste de
Deo locuti, hunc diem usq; ad illius manifestam euidentiā, quando nul-
lus prodest intercessor, contradiximus. Quare non reminiscuntur? Quare
non se conuertunt homines? Sunt quidem uelut asini, leonem ex pauore
fugientes. Quibus licet multum optantibus, notulæ bonæ nequaquam
tradentur. Quoniam diem illam minime timebant. Hoc autem, nil nisi sa-
pientiam & recordationem, qui uult commemorat. Hoc tamen agere nemo
poterit, nisi Deo uolente, à quo procedit omne bonum atq; misericordia.

A Z O A R A LXXXV.

INn. &c. Per diem sæculi futuri, animāq; reā, licet homines opinētur, me
iminime potentem ossa sua resuscitare, ego suos digitos erigam atq; recō-
ponam. Sed homo falsa proferre laborans, aliis aduentum sæculi perscru-
tatur: quando suis obscuratis luminibus, & luna eclipsim patiente, solique
coniuncta, diffugiū studiose quæret. ¶ Locum autem nulli diffugio
peruium

† Hanc uocem
in Annotation-
ibus reperi-
es. alias scin-
detur.

Lectionem Al-
corani nimirū
requirit.

Officia quoti-
diana.
Vestitus Man-
chumetis.

Impiorum &
ingratorum
descriptio.

Angeli custo-
des infernalis
carceris.

Dei opera in-
comprehensi-
bilia.

Dextræ par-
tis homines be-
andi, ut cap.
66.

Ob que dam-
nentur homi-
nes.

Seruilitate De-
um timentes
asino timenti
leonē similes.

Deus iurat se
resuscitaturū
omnes.

Excusatio nulla superest. peruium reperturi, ante Deum stabunt, dicturum cuique, quid prius posteriusue peregerit, omni super semetipsum testimonium ferente. Excusare namque se uolenti, Deus inquit: Lingua tua nullatenus loquatur, quoniam hoc nostrum est, qui cuncta congregauimus: Alchoran uobis missum quare non credidistis? Nostrum est hoc explanare. Vos mundum istum tantum dilexistis, negligentes alium. Illa quidem die facies quaedam erunt pulcherrimae, uidelicet aspicientium Deum: aliorum uero turpissimae, qui nos malum illud illaturos minime cogitabant, antequam faucibus in haerebant animae. Tunc autem carminatorem & medicum quærentes, nec hoc mortem esse penitus opinantes, alterum crus adiungunt alteri, tuncque Deus eos resuscitabit. Eleemosynas, & decimas, ac orationes facere respuentes, contradicendo disgressi sunt. Melius autem, melius illi esset credidisse. An *Qui condidit hominem, eum cogitauit* homo, nos eum ita dimissuros: quem cum prius esset sperma, *dem reparabit.* inde coagulum sanguineum, Deus integre formauit, parilesque fecit, marem uidelicet atque foeminam: Nunquid igitur mortuos uiuificare nequibit?

A Z O A R A LXXXVI.

INn.&c. Post tempus, quo nequaquam homo nominabatur, nos hominem de liquore produximus, dantes illi uisum & auditum, uiamque docuimus, quod quidam rectam, quidam prauam exequuntur: gratiasque quidam reddunt, quidam uero minime. Incredulis quidem catheras, & ferum & focum praepparauimus. Ex uase uero camphora condito, & ex aperto fonte homines Dei potabunt, quibus inerat uerborum fides atque constantia, timorque diei longissimi mali, & distributio ciborum pro dilectione diuina pauperibus, & orphanis, & mendicis, quique confessi sunt, se non dedisse uictum illis nisi pro Dei facie, nullam inde remunerationem seu gratiam expectantes, quoniam Deum amaramque diem timuerunt. ¶ Deus igitur illos ab illius malo diei liberat, dans honorem, & ornatum, atque mercedem maximam, paradysum uidelicet, & lectisternia serica propter inductionem rationem. Vbi nec solis feruorem seu frigus sentient: sed arborum obumbraculum, sibi suos fructus collectos inclinantium, illic habiturus. Et ibidem cum uasis uitreis & argenteis optimae compositionis, illis potus, uelut zinziber saporifer, ex fonte zelzebil ministrabitur. Aderunt & iuuenes uelut margaritae speciosi, omniumque diuitiarum & bonorum copia. ¶ Vestes quidem sericas & deauratas illi iuuenes induent, torques argenteos in brachijs ferentes. Vinum quoque benedictum illic Deo dante sufficiet. Huiusmodi quidem mercedem ob actus uestros gratos & commendabiles accipietis. *Alchoran.* Tu quidem, cui Alchoran istum misimus, diuinum expecta iudicium, non peccatores & incredulos imitans, sed mane uespereque diu Deum deprecans, & humiliter adorans. In loco diligentium mundum istum, dieique grauissimae obliuiscientium, nostra uoluntate potente restituemus alios. *Nemo ad Deum uenit, nisi ipse uoluerit.* Omnibus ad Deum progredi uolentibus, quod nemini tamen possibile est, nisi ipse sapiens & immensus uoluerit, haec sunt commemoranda. ¶ Qui uult ueniam & misericordiam, misericordiam praebet, malis malum grauissimum illaturus.

Deus iurat etiam per demones.

A Z O A R A LXXXVII.

En sanctam istam doctrinam. **I**Nn.&c. Per angelos legationis efficaces, uentosque siccis & imbriferos, daemonesque licitorum & illicitorum discreturos, ac prophetis diuina mandata correctoria uel instructoria concito ferentes, omne nostrum mandatū ueraciter

Omnis per maiorem iurat: Hebr. 5.

ueraciter accidet. Tum obscurabuntur stellæ, cœlum findetur, ac montes in puluerem redigentur, die scilicet, qua placitum discussurum singula, uobis à prophetis indicitur: quæ contradicentibus grauis erit, & amara. Vos quidem, primis nostra manu confusis, eorum successores persecuti fuimus, & cæteros adhuc incredulos similiter persequemur, quibus iudicii dies erit difficilima. Nos homines ex humore fragili creauimus. ¶ Hos quoque nos ad scitam horam loco scito constituimus, illius facti potentes. Eisdem quoque mortem & uitam in terra mōtibus excelsis disposita, aquisque dulcibus potui fœcunda præbuimus. Contradicentibus autem, dies illa fiet grauissima. Quibus tunc dicetur rem à uobis sapius contradictam, & umbram tripertito diuisam inite. ¶ Umbra quidem non minor erit igne, scintillas uelut turre camelosque sufflaues efflate. Illa die nec aliquod fiet proloquium, nec excusatio recipietur. Illa namque dies contradicentibus amarissima, dies est discussionis, qua uos antecessoresque uestri per me congregandi, coram, si me decipere poteritis, decipiatis. Vobis autem contradicentibus, dies erit difficilima. Timentes autem in umbraculis ex fontibus, & fructibus, cæterisque cibis pro uelle suo spaciose propter actus suos comedent atque bibent. Talem namque mercedem bonis exhibebimus, die contradicentibus grauissima hoc uerbum auditoris: Comedite, & paulisper expectantes quiescite, ob uestram maliciam atque uersutiam habitam. Hæc enim est dies malis amara, qui se humiliare rogati non parebant: Sed quod uerbum postea credent, illa dies erit difficilima reprobis.

Inferiorum umbra tripertita.

A Z O A R A LXXXVIII.

IN n. & c. Et quid rem illam immensam, unde summa uobis innotuit dissensio, tam sedule quærunt. Sciant autem illam, me monstraturum, qui terram planam montibus quasi cardinibus firmaui, uos creans pariles, uestreque quieti somnoque noctem, lucro motuique diem disponens, septemque res firmas superne fabricaui: Ibi lampadem splendidissimam inferens, aquas item ex nubibus adeductum granorum, hortorumque crebrorum, & cæterorum nascentium demissi. Dies enim omnium discretius, erit illius placiti terminus, qua buccinæ sonitu gentes omnes accedent, cœlum in portas plurimas aperietur, montes ut æstiuæ nebula transcurrent. ¶ O uos mali, uestrum aduentum infernus sitiet, expectando, qui ueraciter illuc uenturi, ibique perpetuo mansuri, nec refrigerium quid, nec uinum, sed ignem tantum atque malum ob uestram prauitatem, & huius diei desperationem, nostrorumque præceptorum contradictionem, quæ singula nos in libro notauimus, gustabitis, nihil à me nisi augmentum malorum suscepturi. Timentes uero, sufficienter illic possidebunt hortos palmarum, & uitum, puellasque consocias, & consimiles, papillis breuissimis, uasatque plena, nullum uerbum inhonestum seu mendax auditori. Hoc est donum, optimaque remuneratio Dei. Contra quem cœlorum & terræ omniumque interiacentium dominatorem, nullus uerbum proferre poterit, nisi iussus ab illo uerum proferre die ueritatis, qua resurgent animæ, & angeli similiter ordinati. Quam omnis qui uoluerit, credat, & Deum adoret. Illius quidem diei malum à sine fore prædicaui, qua quisque quod præmiserit, respiciet, & incredulus oprabit, * ut tellus efficiatur.

De die iudicii

Septem res in mundo superiore.

Paradisus uoluptuarijs gratia.

* Prouerbia lis locutio, sumpta ex scripturis,

qua summa indicatur angustia, dum dicitur montibus,

Cadite super nos.

Ose. 10. Lucé 23. Apoc. 18.

¶ AZOARA

IN n. &c. Animas malorum, uí coactasq̃, bonorum autem leniter & sponte extrahunt angeli, præceptaq̃ diuina citius omnibus alijs descendendo prophetis afferunt. Die uero bimembris sonitu buccinæ, corda fient contemptu plena, oculiq̃ tenebris eorum, uidelicet qui se uelut prius ad foueas redire plurimum optabunt. Nonne uides, qualiter Pharaonem contraxibile exem- fessum se Deum esse maximum, indeq̃ semper contradicentem Moyfi, plur. quem Deus affatus in loco benedicto iussit eum adire Pharaonē, ut ipsum pro posse suo uirtutes gerendo conuerteret, uitamq̃ rectam patefaceret, Deus in hoc mundo pessundedit suum ob stultiloquium, sæculoq̃ futuro fortius supplicium inferens. Hæc quidem diuina uindicta timentibus Deum est memoranda. An estis uos illo potentiores, qui cœlos creans & ornans, sursum extulit, & terram extendens ipsam uobis animabusq̃ cæteris stabilem montibus uelut anchoris firmauit, & aquas ac herbas in ea produxit, nocternaq̃ tenebrosam, diemq̃ splendidam fecit. Die quidem grauissima contingente, quisq̃ suorum recordabitur operum, & ignis ingrediendus ab omnibus contradictoribus, huiusq̃ mundi dilectoribus, propalabitur uisuris. Timens autem stationem coram diuina præsentia, animamq̃ suam reprimens ab huius mundi uoluptatibus & amoribus, paradysum possidebit. ¶ Quærentibus aduentum illius horæ, responde, Illum soli Deo patere, 29 teq̃ nullos nisi timentes illam castigare: Qua uisa, optabunt se non duxisse uitam huius mundi, nisi per unius horæ diei seu noctis spacium.

A Z O A R A XC.

IN n. &c. Ad te cæco ueniente, discedens iratus es. Ille tamen forsan ad tur à Deo, bonum conuerteretur, uel saltim quod sibi cōmodum esset, reminisceretur. Pecuniosis atq̃ diuitibus te uinciri atq̃ fauere quæris, ut sic tibi quod neglexe- munera faciant. Sed cur inde tractas, seu curas? A timente quidem mendicatum, & à te quippiam quæsitum ueniente, diuerteris. Hæc quidem scire opulentium uolentibus summe commemoranda sunt, librisq̃ benedictis sunt adnotata gratiam ca- scriptorum manibus. Homo quidem ob incredulitatem suam periit, quem 30 ptas interim. de spermate plasmatum Deus integre formauit, eiq̃ deinceps uias suas patefecit, tandem eum ad mortem atq̃ foueam duxit, omnes deinde uoluntate sua potente resuscitaturus. Cur igitur mea præcepta non exequitur? Recordetur saltim homo, suum uictum atq̃ substantiam cōsiderans. Nos enim aquam ad fructuum ortum misimus. Nos terram aperuimus, & in ea messes ac uuas, & bletes ac oliuas, & herbas uobis bestiisq̃ uestris, & poma, palmasq̃ præbuimus. Illa quoque die contingente homo derelinquit fratrem suum, & utrumque parentem, & mulieres, atque filios. Omni namque tunc suum proprium peragere negotium satis erit, atque magnum. Quorundam autem facies illa die speciosæ fient, & hilares, atque ridentes: Aliorum autem, uidelicet incredulorum, malum suum uidentium, pallentes erunt & cinericiæ. 40

A Z O A R A XCI.

IN n. &c. Die qua sol obscurabitur, stellæque cadent, montesque fient puluis, locaque uillarum herema, bestiarumque syluestrium inter se similiterque inter se uicissim conuentus aderit, & ad corpora redibunt animæ, & foemina de suæ cadis occasione quæsitæ fuerit, librique semetipsos ad perspiciendum inscriptum sibi reuoluent, cœlumque plicam

plicam in unam colligetur, focusq; fortiter accensus, & paradísus ornata fuerit: Tunc inquam omnis anima suos actus omnes agnoscer. Per stellas ^{iuramentum de certitudine doctrinae et sanctitate Machumetis.} combustas, & retrogradas, atq; directas, ac noctem obscuratam, & auroram, hoc uerbum est boni prophetae, ipsum absque augmento diminutione uerferentis, qui coram Deo potens est, ipsi deuote seruiens, suum præceptum nanquam transgrediens. Nullatenus autem est dæmoniæ, seu diaboli. Quò tenditis? hoc non est nisi commemoratio, tritaq; uia doctrina, omnibus qui rectificari studuerunt. Quod tamen nemini contingit, nisi Deo mundi domino uolente.

30

A Z O A R A XCII.

INn. &c. Dum cælum semetipsum aperiet, foueatq; similiter, & stellarum casus, & æquorum concursus accidet, quid præmiserint, quid uero reliquerint, omnes agnoscent animæ. Cur igitur in Deum largum, munificum, homo non credis? Ipse quidem te pro uelle suo formauit. Cur diei futuræ contradicis? Tibi quidem præsumt uigiles custodes, disertis scriptores, omnes tuos actus scientes atq; notantes. Timentes atq; boni bonum atq; gaudium assequuntur: Contradicientes & increduli, focum interminabilem, nunquā illos dimissurum. Sciendum quidem, illa die neminem alijs imperare: Sed ^{Regnum Dei.} diuina manus omnia tenebit.

20

A Z O A R A XCIII.

INn. &c. Qui modum examinando non seruant, uidelicet infra sistentes, cum cæteris reddunt, ultra uero cum accipiunt, licet se minime uenturos ante Deum in die publicæ resurrectionis arbitrentur, graui supplicio punientur. Huiusmodi quidem malorum, cæterorumq; diei futuræ nostrisq; præceptis contradicentium, malorum autem tantum: qui lectionem nostrorum præceptorum audientes, illa priorum esse mirabilia confirmant. Quippe Deus sua corda sigillis ob suos actus impressit, discessurus ab illis die iudicii ad ignem tendentibus, cum angeli dicent: En à uobis sapientius contradicendum. Horum inquam liber suis malis insignitus, in terrarum infima ^{Libri iustorum et iniustorum.} reconditur. Liber autem bonorum formosissime scriptus, altissimo loco ponetur, legendus hominibus Deo propinquis: qui puluinaribus, stramentisque sericis paradiso quiescent, potaturi uinum sapidum, & uelut muscus odoriferum: suisq; faciebus omnis inerat decor atq; pulchritudo. Erit quidem illi uino commixtum de thosui fonte, uidelicet à Dei propinquis potando. ^{Fons, unde mihi scetur potus beatorum.} Credentes quidem talia, hoc maxime pro illis laborare deberent. Illa quidem die credentes hoc derisi, sapientius deridebunt incredulos, qui cum ^{Cap. 85. uide.} fructibus ad suas mulieres transeundo, illos erroneos, curaq; carentes sapientius adpellare consueuerunt. ¶ Tunc autem illi boni suis cubantes culcitra, an suorum factorum meritum suscepturi sint, aspicient.

40

A Z O A R A XCIII.

INn. &c. Quando cælum diuidetur, tellusq; pessundata occulta sua quoque reuelabit, propter Dei præceptum atq; iusticiam, homo tunc ad Deum iturus, opus tuum omne reperiens. Cuiuscumq; dextra sua charta tradetur. Ille quidem leuem habiturus computum, ad suos redibit hilaris. Cuiuscumq; uero charta ^{supra dixit, chartam esse dandam malis in sinistras manus.} post tergum committetur, clamabit: Heu heu quam grauis, quamq; difficilis hora. In ignem enim proijcietur, ob gaudium hic inter suos habitum, & quoniam ^{mandata} niam minime sperabat se rediturum ad Deum, uel uisurum eum unquam.

mandata post mandata uidebitis. Quare non credunt? ¶ Cum legitur illis Alchoran, quare non humiliant se? Contradiciunt autem, manentes increduli. Deus quidem scit suorum secreta cordium. Tu constanter & euidenter nūcia malum illis omnibus uenturum, exceptis bonis, qui plenum gaudium & honorem integrum absq; contumelijs & opprobrijs sortientur.

A Z O A R A XCV.

IN n. & c. Per cœlum signiferum, placitūq; diem, & testantes ac testificatos Lex alhudud, accenso foco percussis, & habitaculorum suorum super se casu dirutis non ob aliud uindicta sumpta est, nisi quia minime crediderunt in Deum sublimem & immensum totius mundi dominum, & testem omnium. ¹⁰ Male namq; loquentes de Deo, credentibusq; uiris seu fœminis, nisi resipuerint, malum ignis atq; gehennæ patientur. ¶ Credentes atq; benefici paradysum aquarum fluxu iocundam, quod magnum, possidebunt. Omne quidem Dei præceptum firmum est & immutabile. Ipse namq; rerum principium atq; finis, & pius, ueniatq; largitor, in throno sedens, omnia pro uelle suo perficit. Nunquam ignoratum est tibi, qualiter Deus persecutor exercitus Pharaonis atq; Themuth, incredulos & contradictores obsedit. ¶ Hic alchoran bonus atq; disertus, in tabula castigatissima continetur.

Dei præceptū
est immutabile.

Pharao.
Themuth.

A Z O A R A XCVI.

IN n. & c. Per cœlum, stellamq; currentem lucidam, omnis anima suum ²⁰ opus scriptum inueniet. Homo sui considerando materiam, uidelicet humorem ex dorso uenisq; fluētem, sciat Deum illum reducere posse die, quæ cordis hominis secretum omne propalabitur, cœlumq; uerso modo mutabitur, & terra confunderetur. Hoc quidem uerbum est ueracissimum, non ludicrum. Sed increduli artium atq; dolorum executores, me quoque callidissimum sentient. Paulisper itaq; paulisper illos incredulos dimitte.

Ex formatione
ne hominis do-
cet mortuo
rē reparatio.

A Z O A R A XCVII.

IN n. & c. Nomen Dei sublimis iugiter inuoca, qui res æquilibrer condidit, disposuit, præcepit, & docuit, herbas educit, & demum exsiccatur. ³⁰ Vaca lectioni: Nequaquam obliuioni committas, præter quod Deus noluerit: qui sciens occultum & manifestum, te rectam in uiam diriget. Memor igitur esto, sicut & omnis timens Deum, non autem incredulus & malus, igne magno comburendus, ubi nec morte, nec uita potietur. Hoc enim commodum est tibi. Bonum opus perpetrat, qui credit in Deum, & ipsum orationes iugiter fundendo inuocat. Vos autem hanc uitam plus alia diligitis. Sed quamobrem, cum illa melior sit, & æterna? Hoc quidem folijs priorum, Abrahæ uidelicet & Moysis, inscriptum est.

Orandum est
ingier.
Legendum se-
culo.

Iterum Abra-
he scripta ci-
tat.

A Z O A R A XCVIII.

IN n. & c. An ignoras homines oculis coopertis, & faciebus inclinatis ⁴⁰ ad sua negotia semper superstitione laborātes? Ignem quidem feruentissimum insunt, fontes ibi fluentes potaturi, & sambuca tantum ibi cibandi, nec eos saturare, nec famem expellere sufficiente. Aliorum autem illa die facies fient formosissimæ, qui propter actus suos, laboresq; bonos, paradysum excelsam conscendent: Vbi nullum uerbum inhonestum audituri, fontem profilientem, lectosq; sublimes cum stramentis sericis puluinaribusq; congestis, & scyphos appositos habebunt. Nonne uident, qualiter Deus nubes conuocauit, cœlos extulit, montes disposuit, & terram extendit? ¶ Illos castiga,

Paradysi felici-
tatem.

castiga simul, atq; doce. Tu namq; doctor es, non coactor. Omnis quidem *Doctor, non*
disgrediens, & incredulus permanens à Deo, ante quem omnes uenient ibi *coactor Ma-*
iudicium habituri, graue malum accipiet. *chumet Sed cō-*

A Z O A R A XCIX.

INn. &c. Per auroam, noctesq; X. & per pascha, bíduumque præce-
dens, noctisq; transitum, & hoc apud sapientes iusiurandum esse con-
stat. Deus Hæ filio * Herantis ædificij structori, quale non alia terra ui-
dit, & Themuth lapidum erinolatori, & Pharaoni Alantheth: his omnibus
uidelicet in terra maleficis & destructoribus, malū grauissimum
intulit omnium inspector. ¶ Deo cuiquam bonum pecuni-
amq; præbente, dicit ille, meis ex meritis Deus me diligit. uictū
autem tenuem modicamue substantiam à Deo suscipiens inquit:

O Deus, cur mihi dedecus efficis? Me quidem iam minime dili-
gis. Quare non impenditis orphanis atq; pauperibus curam bo-
nam, & beneficia? Magis quidem diligitis alienas hæreditates co-
medere, & pecuniam coaceruare. In ipsius autem Dei & angelo
rum aduentu seriatim disposito, cum infernum palam facient,

quādo tellus minutissime scindetur, quid agotis? Illa quidē ho-
ra si sibi proficeret, esset ne possibile, memor efficeretur homo cū
diceret: O qui sibi præmisit beneficium, opusq; bonum. Illa die
nulli nisi malo nociua, ipsi soli suum uotum abnegabit. Animæ
uero bonæ dicetur: ¶ Ad Deum te uerte, suisq; te commisce,
& paradysum ingredi.

A Z O A R A C.

INn. &c. Per terram inhabitatam à te, filiumq; patri similem non iuro:
Quoniam hominem fortem atque potentem fecimus. Hæ superbiens
nil sibi præualere extimat, suæq; substantiæ sumptum maximum conquæ-
rens, hoc esse nulli notum arbitratur. Oculos autem & os atque linguam
ego illi tribui. ¶ Viam quoque bipertitam, rectam uidelicet atque fal-
lentem, illi patefecit. Cur igitur hominem non redimit: uel orphanum, atq;
mendicum, humiq; prostratum urgente fame non cibatur? Credentes quidē,
& patientes, atque benefici insidebunt parti dextræ, increduli uero parti
sinistræ, quos ignis feruentissimus prorsus operiet.

A Z O A R A CI.

INn. &c. Solem apparere diluculo, lunamq; succedere, diemq; clarifica-
re singula, & noctem operire illam, Deus ipse præcepit: qui struendo cœ-
lum erexit, & in imo terram extendit, habitūque bono ditauit, animam ip-
sam malum & bonum edocens. Bonum autem exequens semper antecedit.

40 Alius autem gressus retrorsum efficitur. Homines Themuth contradicen-
tes suo propheta, illos docenti displicita, & de cibo potūque camelæ nulla-
tenus interficiendæ castiganti, cum ipsam peremissent, terræ motus super-
ueniens illos funditus coæquauit. Deus autem talium perpetrator, eos ne-
quaquam timuit.

A Z O A R A CII.

INn. &c. Sicut noctis aduentus diem tegit, dies aut res manifestat, & ma-
lisculus atq; foemina differunt, sic & actus hominum minime coæquātur.
Inuentem etenim, suæq; pecuniæ in Dei nomine distributorē, Deiq; præ-
ceptorum

ceptorum confirmatorem, & iugiter orantem, in vias rectas dirigemus. Huic autem contrarium, in ignem feruentissimū proijciemus. Quid igitur tibi, malum passuro, sua proderit pecunia? Nos autē utriq; sæculo dominamur. Meum est, vobis rectas vias aperire, & ob ignem illum castigare, quem contradicentes & discredentes inibunt: timens autem, & eleemosynarius, nunquam. Ob hoc quidem nullum peto prēmium, nisi dilectionem diuinā.

A Z O A R A CIII.

Conditio Machumetis, & natales.

IN n. & c. Per diluculum atq; crepusculum, Deus te nequaquam dimittet, qui te repertum, & orphanum, & incredulum, viam rectam edocuit, & pauperem inuentum ditauit. Huic autem sæculo futurum longe præcel-¹⁰ lit. ¶ Orphano nullatenus vim inferas, nec pauperem repellas: Sed de bonis tibi commissis à Deo, benigne partire.

A Z O A R A CIIII.

Vires animi & corporis Machumetis, itemq; nomē.

IN n. & c. Nos à te reatum auferentes, cor amplum, capaxq; subtilium, iterumq; graue fecimus. Nomen item tuum maxime sublimauimus, tuamq; difficultatem facultas, & contra commutabit. A cæteris uacans negotijs, inuocando Deum te iugiter exerce.

A Z O A R A CV.

IN n. & c. Per ficos, & oliuas, montemq; Sinai, istamq; tellurem impauidā,²⁰ hominem habitus optimiq; modī creauimus, & deinceps infra cūcta redigimus ipsum. Omnes autem credentes atq; benefici, optima mercede donabuntur. Vt quid aduentui diei futuræ contradicunt aliqui? Nonne Deus rectius & æquilibrius, quàm omnes gentes, illa die iudicabit.

A Z O A R A CVI.

Lectioni uacandum, eaq; in Dei nomine auspicanda. Deum hominē docuit literas

IN n. & c. Lectioni uaca, exordium gerendo Dei nomine. Quoniam ipse maximus omnium, hominē à se creatum ex coagulo sanguineo, nescita prius, officiumq; pennæ docuit. Ipse uero diues effectus, præsumptuosus atq; superbus effectus est, ad Deū tamē rediturus. ¶ Si recta uia proficiscēs, Deusq; timens cōsentiendo prohibenti se beneficiū orationesq; facere nostris præceptis contradiceret, nunquid Deū hoc agniturum nō perpenderet? Ipsum quidē si se diuerteret, collo capillisq; uerticalibus ob suū peccatū atq; mendacium retrahi iuberemus ab aduocatis, ipsum ad ignem ducturis. Illū igitur non exaudiat, sed Deū adoret, & ad ipsum pro posse suo semper accedet.³⁰

A Z O A R A CVII.

Quæ nocte legationes suis dimittat Deus, & Alcorā tradiderit.

IN n. & c. Hoc in nocte alchidera, uidelicet foelicissima, mille mensibus meliore, super te posuimus. Illa namq; nocte sit angelorum Dei mandata ferentium atq; salutem discessus, non prius aurora terminans.

A Z O A R A CVIII.

Ante Machumetem neq; lu dei neq; Christiiani quicquā sciuerūt. Eius autē deteriores sunt hominēs legibus subditi, cū increduli maneant Deoq; tamen aduentu dissensio est orta.

IN n. & c. Inter librorū homines, statuētesq; Deo participes, ante Dei nunciū aduenientē, legentēq; illis libros benedictos, quibus diuina præcepta sunt inscripta, & prædicantē illis, ut unū Deū adorarēt, & orādo corde puro iugiter inuocarēt, & necessaria petētib; impertirēt, quæ scilicet lex recta admonet, dissensio, cū prius nihil scissent, atq; cōtrarietas incidit. Omnibus autē deteriores sunt hominēs legibus subditi, cū increduli maneant Deoq; participes adiungāt. Vnde perpetuum ignem gehennæ perenniter patientur. Velut credentes, & timentes, atq; benefici omnium optimi mercedem maximam, uidelicet paradysum fontibus irriguam, apud Deum sortientur.⁴⁰

A Z O A R A

INn.&c. Die qua mouenda est tellus, omnes suas res ponderosas eijcient. Die iudicij omnia sicut ma
 Omnisq; dicet anima factum suum omne. Deo iubente, uenient homines omnia sicut ma
 ordinatim, auditum Deum omnibus omnia facta sua monstraturum: Vbi nifesta.
 beatitudinem præstat, quantum est formica breuis, beneficium, & tantun- Vel minimum
 dem maleficium infœlicitate. beneficium cõ
fert beatitudi

INn.&c. Quando strepitum anhelò pectore emisérunt equi, & ex suorū trā.
 pedum ictibus ignis è lapidibus excussus, & è terra puluis eleuatus ma-
 ne præda facta contingit, homo bonorum atq; diuitiarum studiosus, Deo
 nequaquam inde gratiā seu gloriā persoluit. Nonne cogitauit, quod De-
 us homines è foueis suscitaturus, illis suscitatis omnia facta sua reuelabit.

INn.&c. Die mandati grauis exhibunt homines uelut culices, nunc hæc Diei nouissimæ
 nunc illac promouentes, & entq; montes ut lana decerpta. Et cuiuncq; pon- me forma.
 dus immensum præponderabit, uitam uiuet optimā: cui uero leue conti- Stathere iudi
 gerit, in ignis feruidi præcipitium corruet. ciarie iterum
meminit.

INn.&c. Quando nostri rerumq; nostrarum nostra benignitate multus ex
 creuit numerus, ad foueas usq; negligentes accessistis. Quod uobis eui-
 denter improperebitur, quando re ipsa, feruoreq; foci uestris oculis perspe-
 cto, à nobis omnes actus uestri perquirentur.

INn.&c. Per huius horam, & historiam, homo damnum atque perditio-
 nem insequitur, nisi tantum credens, atque beneficus, & ueritatis moni-
 tor, ac indurator.

INn.&c. Rerum uilificator, & obrectator, atq; pecuniæ coaceruator auar- Qui damnandi,
 us, quam sibi durabilem, & semetipsum immortalem arbitratur, igne fer- di, præcipue
 uente, uidelicet interminabili hominumq; corda comburente, & desuper fraudatores,
 corda imprimente damnabitur. detrectat ore s
auari.

INn.&c. Nunquid te latet, qualiter Deus artes hominum elephantis er-
 rore coegit, immittens illis uolucrum multimodarum cohortes quā
 plurimas, quæ per nigrorum lapidum iniectum, illos uelut tritici corticem
 euacuabant.

INn.&c. Homines Corasch in æstiuo hyemaliq; motu suo, semperq; secu-
 ritatem nunc adepti, dominum huius domus, qui illos ex pauidis tutos
 atq; securos, ex indigentibus copiosos atq; saturos reddidit, corde puro sup-
 pliciter inuocent.

INn.&c. Legi contra dicentes, & orphanos sua priuantes substantia, ac o-
 rationum obliti, nulliq; de sua substantia benefacientes, nisi propter osten- Non omnia
 tionem superstitionemq;, uelut mali perdentur penitus. hic ponuntur
que sunt in
Arabico.

INn.&c. Tibi iam fontem in paradiso præparauimus. Orationem igitur
 q 4 coram

coram Deo funde, ipsiq; suppliciter immola. Tuus enim hostis adiutoribus proleq; carebit.

A Z O A R A CXIX.

Bonum diuor- **I**N n. & c. Homines incredulos taliter alloquere: Ego quidem legem ue-
tium, Habe ti- stram atque sectam minimè sequor, nec uos meam. Igitur mihi mea ma-
bi tua. Nos neant, uobisq; uestra.

A Z O A R A CXX.

per gratiam **I**N n. & c. Cum diuina uindicta liberationeq; superueniente, multas gen-
Dei retinebi- tes Dei legem assumere uideris, illis ueniam atq; misericordiam à Deo po-
mus, quæ do- stula. Quoniam ipse pius est, ueniamq; largitor.

A Z O A R A CXXI.

nauit p Chri- **I**N n. & c. Nihil unquam sua pecunia siue lucrum profuit Auileah, quan-
stum filiū suū. do sua manns perdita sit, ignemq; tandem feruentem inibit, quo sua mu-
Vi coactis ad stia propheta-
sectam inde lier collum fune cathenisue ligata, lignum afferet.

A Z O A R A CXXII.

Gravis senten- **I**N n. & c. Constante dic illis, Deum unum esse, necessarium omnibus, &
tia propheta- lincorporeum: Qui nec genuit, nec est generatus, nec habet quenquam
de amulo. Dei. sibi similem.

A Z O A R A CXXIII.

Non desunt **I**N n. & c. In nomine Dei, domini circuli uisibilis, te sanctifica, postulans
negare filium ipsum, ut ab opere pessimo, malisq; tenebris noctis, magorum & inuido-
Dei. sibi similem. rum & fascinantium nocuentis te protegat.

A Z O A R A CXXIIII.

Quid orandū **I**N n. & c. In nomine d. pñj, & mis. Te sanctificando, omnium gentium dominum,
præcipue. ipsum, ut ab opere pessimo, malisq; tenebris noctis, magorum & inuido-
rum & fascinantium nocuentis te protegat.

ut à preca- **I**N nomine d. pñj, & mis. Te sanctificando, omnium gentium dominum,
tione orsus est omnium regem, omnium Deum, iugiter atq; suppliciter exora, ut à dia-
ita in fine præ- bolo humana corda penetrante, hominibusq; diabolicis atque peruersis te
cipit orandā defendat, & liberet.

opem diuinā

aduersus dia-

bolum, & pra-

uos homines.

Subijciuntur in Arabica scriptura uersus aliquot uice coronidis. Qua de causa Latinus
interpres omiserit, non possum satis intelligere.

*Alhigere est **I**LLVSTRI GLORIOSO QVAE VIRO PETRO CLVNIA-
regnum Sara- censli Abbate præcipiente, suus Angligena Robertus Retenensis librū
cenicum, ut in istū trāstulit. Anno domini MCXLIII. anno Alexandri MCCCCIII.
uitis successo- anno *Alhigere DXXXVII. anno Persarū quingentesimo undecimo.

vum Machu- **E**XPlicit LIBER LEGIS DIABOLICAE SARACE-
meti. norum, qui Arabice dicitur Alchoran, id est, collectio
Capitulorum, siue preceptorum.

PER MANVS CLEMENTIS POLONI DE VIS-
licia, Anno Domini millesimo CCCCXXXVII. mensis Ianuarij ultima, in Constantinopoli.
Et ad instantiam magni Ioannis de Ragusio ordinis prædicatorum,
tunc in Constantinopoli degentis.

INCIPIT

INCIPIT DOCTRINA MA

CHUMET, QVAE APVD SARACENOS MAGNAE AV

thoritatis est: ab eodem Hermanno translata, cum esset

peritissimus utriusque linguæ, Latinæ scilicet

atque Arabicæ.

*Hic libellus à Machumete scriptus non est, sed ab alio eiusdem spiritus propheta: qui forma dialogi
10 comprehendere summam voluit præcipua dogmata Machumetis. Estque à sectatoribus receptus inter
authenticos libros. Quem pius lector cognoscat, non tantum ut Mulesias et Apuleianus fabulas: sed etiam
ut exemplum doctrine, in quam iusto Dei iudicio prolabuntur, qui Christi Servatoris
doctrinam salutiferam non habent in precio, et libentius attendunt fabulis et
veritate animos abducentibus.*

- E**rat nuncius Dei, oratio Dei super eum & salus, sedens inter so-
cios in ciuitate sua Iesrah, & descendit super eum angelus Ga-
briel dicens: Saluta te Deus ô Machumeth. Respondens ait:
20 Ipse est dominus salutis. Ab eo namque procedit, & ad eum reuer-
titur. Et ille: Veniunt, inquit, ad probandum te quatuor uiri prudentissi-
mi. Ipsi principes Iudæorum, & magistri in Israël. Maximus eorum Abdia *Abdia Hebr:*
iben Salon. Præterea dictus Abdalla iben seleh. Cui Machumet: Ad salu- *et Abdalla*
tem ueniunt amice, an in opprobrium? Ad salutem, inquit. Tunc nuncius *Saracenis Dei*
Dei patrualem suam Haali, filium Abitalib, in occursum eorum egredi iu- *seruum sonat.*
bet, descriptis ex nomine singulorum personis & habitu. Qui cum occur- *Aliqui uocant*
reret, salutat dicens: Salue Abdia iben Salon, & cæteri per ordinem, singu- *Audiam.*
los suis nominibus appellans. Qui admirantes rogant, quis ei singulos ita
discrete indicarit, aut unde præcierit uenturos. Respondit, se missum à pa-
30 truele suo Machumet, cum huiusmodi indicijs. Sequuntur uirum conferen-
tes inter se de ijs quæ audierant, non sine admiratione. Cum ergo peruenis-
sent ad prophetam, procedens Abdia iben Salon, ait: Salus super te Machu-
met. Et ille: Salus, inquit, super eum qui salutem sequitur, & potentiam Dei
timet. Cui Abdia: Ego, inquit, Abdia iben Salon, & hi socij mei periti legis
nostræ, uenimus legati à populo Iudæorum, exquirendi causa à te loca per
legem nostrā minus perspicua nobis. Videris enim, prout audiuiimus, qui *Iudei referunt*
laborem hunc si placuerit, facile absolueri possis. Et ille: Ad temptandum, *ad Machume-*
inquit, an ad inquirendum? Ad inquirendum, ait. Licet igitur, inquit, quan- *tum quæstio-*
tum libuerit, quæras. Tunc ille ex centum quæstionibus principalibus, *nes obscuras*
40 quas per omnem legem suam exquisitè excerptas, scriptas attulerat, primā
proponens ait: Dic ergo, si placet, in primis ô Machumet, propheta es, an
nuncius? Respondit, Et prophetā & nuncium constituit me Deus. Sic enim *Mach. nūcūm*
ait in Alchorā: Partē misi super te, partem nō misi. Et sermo Dei alter: Nec *et propheta.*
est possibile hominī colloqui Deo, nisi per internuncium. Ait, Verum di-
cis. Dic ergo, legem tuā prædicas, an legem Dei? Respondit, legem Dei. Et *Mach. nō suā,*
ille: quid est lex Dei? Respondit, Fides. Quæ fides? Ait, Nō dñs, sed Deus ipse *sed Dei legem*
unus, sine partecipe. Ego Machumet seruus & nuncius eius, prædicans finē, *predicat.*
quo sine dubio mortui resurgent. Ait, Verum est quod dicis. Dic itaque si
placet,

Vna lex seu fi placet, quot sunt leges Dei: Respondit, una. Quid ergo dices de prophetis,
des Dei: sed di qui te præcesserunt: Respondit: Lex quidem, siue fides, omnium una, sed
uerforum ri- ritus diuerforum nimirum diuersi. Ait: Ita est, ut dicis. Sed dic deinde, Intra
tus diuersi. bimus paradisum pro fide, aut credulitate, aut pro opere: Respondit, Et
Tria necessa- tria hæc necessaria. Et contingit tamen, ut si quis ex Iudæis aut Christianis
ria ad salutē, siue gentilibus ad fidem Saracenorum conuersus ante opus morte occupe-
fides, creduli tur, sola fides sufficiat. Sicq; siue Iudæus, siue Christianus, siue etiam genti-
tas opera. lis, omni pietatis operi satisfaciens, nec id amore Dei, & ipsum & opus eius
 ignis assumet. Ait, uerum est. Sed dic, si placet, misit Deus tibi scriptum:
Alfurcan qua Respondit, sic. Quod? Dicit, alfurcan. Cur dictum alfurcan? Dixit, quia 10
re dicatur. discretæ sunt sententiæ & figuræ eius: Nec enim simul descendit super me.
Non simul Al uerbum Dei, quemadmodum simul data est lex Moyse, psalmi Dauid, &
coran tradi- euangelium Christo. Ait, uerum dicis. Dic ergo consequenter, quod habet
tus Machu- principium alfurkan: Respondit: initium libri, In nomine Dei misericordis
met. quod in & miseratoris. Quid post? Ait, abuger, & cætera. Quid est abuger? Respon-
Alchorano ta- dit: a, deus. b, potentia dei. g, pulchritudo dei. d, lex dei. Præuenit enim Dei
men sepe dici pietas iram. Ait ille: id quomodo? Respondit: cum enim præ cæteris creatur
tur, & mox Adam, primum consurgeret, stertuit ait, dixit, Deo gratias. Quod audien-
inferius huius tes angeli dicunt, Pietas Dei super te Adam. Et ille, amen. Quibus domi-
libri author. nus, Præcepi orationem uestram. Ait, ita quidem est, ut dicis. Procede ergo 20
 & enumera si placet, quæ sunt illa quatuor genera, quæ Deus proprijs ma-
Quatuor De nibus operatus est: Respondit: Manibus quidem proprijs ædificauit para-
us suis mani- disum altiore, plantauit arborem tubæ, plasmauit Adam, scripsit tabulæ
bus fabrefecit. Moyse. Ait: Et hæc quidem ita, ut dicit: solum ut adiungas, quis tibi indi-
 cauerit. Respondit: Gabriel, ex domino uniuersitatis. Ait, Ita certe uerum
 est, tantummodo subiungas, in qua forma, utri an foemina? Respondit, utri
 sanè: erectus, nunquam dormiens, neq; comedens, neq; bibens, nisi laudem
 & gloriam Dei. Ait, & hoc quoque uerum. Nunc itaq; si placet, per ordi-
 nem exponas, quid est unum, deinde quæ duo, quæ tria, quæ quatuor, V.
Mysteria nu- VI. VII. VIII. IX. X. & ita per ordinem, usq; ad centum. Respondens ait: 30
merorum ab Vnum quidem Deus, cui nec particeps, nec socius, nec filius, in eius manu
uno ad centū. uita & mors, ipse super omnia potens. Duo uero, Adam & Eua, unde par in
Vnus Deus si- paradiso, antequam eijcerentur. Tria uero, Michael, Gabriel, Saraphiel,
ne filio. archangeli secretarij deitatis. Quatuor, lex Moyse, psalmi Dauid, euangeli-
 um, & alfurkan. Quinq; sunt orationes Dei, quas mihi Deus & populo
 meo nulli præ cæteris sæculi prophetarum datas, neq; futuri cuiquam. Sex,
 dies illi quibus creaturam suam Deus consumauit. Septem, sunt cœli. Sic
 enim ait in Alchoran: Ordinauit septem cœlos. Octo sunt angeli, qui in die
 iudicij portabunt thronum Dei. Nouem miracula, miracula Moyse. Decem
 dies ieiunij
 10. uero, dies ieiunij: quorum tres in itinere peregrinationis, septem in reditu. 40
 Vndecim stellæ, quas Ioseph in somnio se adorare uidit. Duodecim, menses
 anni. Tredecim uero, undecim uidelicet stellæ, cum sole & luna. Quatuor-
 decim, candelæ pendentes circa thronum Dei, longitudine quingentorum
 annorum. Quindecim, quoniam Alchoran continuo quidem descendit à
 summo cœlo usq; ad infimum: inde paulatim lapsus est usq; ad quintum de-
 cimum diem ramadam. sic enim ait Alchoran: Mensis ramadam, in quo de-
 scendit Alchoran. Sedecim, sunt legiones angelorum Cherubin circa thro-
 num Dei, laudâtes nomen domini sui. Decem & septem, nomina Dei inter
 imum

imum terræ & infernum: quæ si interposita non essent, erumpens æstus in-
 ferni totum mundum cōsumeret. Decem & octo, interstitia inter thronum
 Dei & ærem: quæ si interposita non essent, claritas Dei totum mundum ex-
 cæcaret. Decem & nouem, sunt brachia zachæ infernalis fluuij, qui in die
 iudicij ualido sonitu clamabit, & respondebunt omnes damnati. Viginti,
 quia uicesimo die ramadam descenderunt psalmi super Dauid. XXI. Nam
 uicesimo primo die ramadam natus est Salomon, & montes laudauerunt
 Deum. Viginti duo, Nam uicesimo secundo die ramadam, ignouit Deus
 Dauid peccatum Vriæ. XXIII. nam uicesimo tertio die ramadam natus
 10 est Christus, filius Mariæ, orationes Dei super eum. Vicesimo quarto, locu-
 rus est dominus Moyse. Vicesimo quinto, diuisum est mare Moyse, & popu-
 lo Israël. Vicesimo sexto, dedit Deus tabulas Moyse. Vicesimo septimo, de-
 glutiuit cetus Ionam eiectionem nauis. Vicesimo octauo, reddidit Deus uisum
 Jacob, cum afferret Iudas camisiam Ioseph. Vicesimo nono, assumpsit De-
 us Enoch. Tricesimo, abiit Moyses in montem Sinai. Hic interrumpit Iu-
 dæus, dicens: Fac breue, optime Machumeth, & expeditè. Siquidem mirum
 in modum cuncta exequeris. Faciam, inquit, quod postulas. Sed ne ante fi-
 nem quæsitum desista: Quadraginta sunt dies, quos ieiunauit Moyses. Quin-
 20 quaginta uero, quia diem iudicij continuabit spacium quinquaginta milium
 annorum. Sexaginta sunt uenæ terræ singulorum colorum: quæ uarietas si
 non esset, nulla inter homines foret noticiæ discretio. Septuaginta uiros as-
 sumpsit sibi Moyses. Octuaginta ictus debentur inebriato. Nonaginta, quia
 † angelus missus ad Dauid, ait: Nonaginta oues habebat hic socius meus,
 & ego unam, quam abstulit mihi. Centum uero sunt ictus, quibus in adulte-
 rio depræhensi flagellantur. Ait, Et habet quidem omnia ita recte, ut sunt,
 integre executus es. Procede ergo si placet, & expone, quomodo facta est
 terra, & montes, & quæ eis nomina, & quando fuerunt? Respondit, Deus
 Adam de limo, Limus autem erat de spuma, Spuma autem de procellis, Pro-
 cellæ uero de mari, Mare autem de tenebris, Tenebræ uero de luce, Lux de
 30 uerbo, Verbum de cogitatione, Cogitatio uero de iacinto, Iacintus autem
 ex præcepto Esto & fuit. Ait, Verum est quicquid dicis. Dic ergo, quot an-
 geli præfunt hominibus? Respondit: Singulos homines bini circumstant
 angeli, alter à dextris, alter à sinistris. Dexter uero benefacta hominis scri-
 bit, Sinister malefacta. Ait, Vbi assident homini, aut qualiter? in quo scri-
 bunt? Respondit: Super humeros homines sedent. Calamus, lingua eorum:
 incaustum, salua lingua: Tabula notoria, cor eorum. Ait, Et hoc quoque ue-
 rum est. Sed prosequere, si placet: Quid post hoc operatus est Deus? Respon-
 dit, Tabulam & calamum, Dic, quam tabulam, & quem calamum? Respon-
 dit: Tabulam quidem, in qua scriptum est quicquid fuit, est & erit, in cœlo
 40 & in terra: Calamum uero, de luce clarissima. Ait, Quem longitudo calamus?
 Respondit: Longitudo quidem itineris quingentorum annorum, latitudo
 uero octuaginta itineris annorum. Octuaginta dentes habet, qui non cessabunt
 scribere, quicquid fit in mûdo, usque ad diem iudicij. Sic enim ait in Alchora:
 Nun uiuacalam uia me asturum. Ait, Et tabula uideri? Respondit, De sma-
 ragdo uiridissimo, uerba eius de margaritis, dorsum eius de pietate. Ait,
 Quoties ergo respicit Deus illam tabulam per diem & noctem? Respondit, Cen-
 tum sexaginta, singulisque respectibus erigit quæ uult, & deponit quæ uult.
 Sic enim ait in Alchoran: Quotidie Deus in uoluntate sua. Ait, Nec de his
 quicquam

Quid inferni
 prohibeat flā-
 mas à terra.
 Zachæ fluuius
 infernalis, ut
 Syx.
 Psalterium
 XX. die ra-
 madam tradi-
 tum Dauidi.
 Natalis Chris-
 ti.

LX uene ter-
 re singulorum
 colorum.
 Non angelus,
 sed propheta
 fuit.
 Origo rerum
 fabulosa quā
 in Theogonia
 Hesiodi.
 Angeli duo cu-
 stodes singulis
 hominibus,
 qui annotant
 in tabula res
 uniuersas.

Calamus è lū-
 ce portento-
 se magnitudinis.

quicquam, nisi uerum. Procede ergo, & expone, cur cœlum dictum est cœ-
lum? Respondit: Ideo quidem, quia de fumo creatum: fumus uero, uapor
maris. Sic enim ait in Alchoran: Vualme am uuægehu. Ait: Quid ergo ha-
bet, quod uiride est? Respondit, ex monte kaf. Mons enim kaf ex smaragdis
paradisi. Qui mons orbem terræ cingens, cœlum sustinet: sic enim ait in
Alchoran: kaf uualcoram elmegid. Ait, Habet itaq; cœlum portas? Respo-
dit: Habet, itaq; portas pendentes. Ait, Et portę clauēs? Respondit: Et por-
tę clauēs in thesauro Dei. Ait, Et portę unde? Respoedit: Portę aureę,
portarum serę de luce, clauēs de pietate. Ait, VERA refert. Sed cœlum istud
nostrum, dic unde creatum est? Respondit, Primum de aqua uiridi, secun- 10
dum de aqua clara, tertium de smaragdo, quartum de auro purissimo, quin-
tum de hiacinto uiridi, sextum de nebula lucida, septimum de splendore
ignis. Ait, Neque hoc quicquam nisi uerum. Quid ergo super cœlos se-
ptem? Respondit, Mare uiuificum. Ait, Quid deinceps? Respondit, Mare
nebulosum. Ait, Prosequere per ordinem usq; ad summum. Procedit desu-
per mare aëreum, desuper mare lapideum, desuper mare tenebrosum, desu-
per mare solati, desuper luna, desuper sol, desuper nomen Dei, desuper sup-
plicatio, desuper Gabriel, desuper pergamentum rasum, desuper plenum, de-
super septuaginta interualla lucis, desuper LXX. millia interuallorum uir-
tutes, desuper LXX. millia montium, desuper mille spacia, in unoquoque 20
LXX. milia turbę, in unaquaq; turbę quinq; milia angelorum, nunquam
cessantium laudare dominum uniuersitatis. desuper addet almuncihe, id
est terminus angelicę dignitatis: desup uexillū glorię, desup interualla de
margaritis, desuper interualla gratię, desuper interualla potētīę, desuper in-
terualle diuinitatis, desup interualla dispensationis, desuper scabellū, desup
soliū, desuper domus uniuersitatis. Ait, Mirū in modū cūcta, prout sunt, exe-
cutus es. Sequit itaq; ut decernas, si placet, utrū ne fideles sint sol & luna, an
infideles? Respondit: Fideles quidē, & obediētes omni mādato Dei. Quid
ergo habēt, qđ nō equaliter lucēt? Respoedit: Aequali quidē uirtute & splē-
dore creauit eos Deus. Euenit ergo, ut incerta esset diei & noctis uicissitu 30
do, quousq; Gabriel pręteruolās motu uolitādī, forte ut sic ala sua lunā teti-
git, & ex inde luna obscurata est. Sic enim ait in Alchorā: Pręposui diei &
nocti luminaria, & extinxi nocturnū, & illuminaui diurnū. Ait: Cur ergo
nox dicta nox? Respoedit, Quia nox uelamen maris & foeminę. sic enim ait
in Alchorā: Posui noctem uestimentum, & diem uictum. Ait, Et hoc quoq;
prout ueritas habet. Consequenter itaque, si placet, ediffere, quot sunt ordi-
nes stellarum? Respondit, Tres. primus, dependentium per cathenas a folio
Dei lucentium usq; in septimum thronum; secundus, stellarum quę & cœ-
lum ornant, & quando diaboli ad infidiādum cœlestibus consilijs subintra-
re parant, occurrentes fugāt. Sic enim ait in Alchoran: Et cœlū cum eis or- 40
nauimus, & diabolis eas obieciimus. Tertius est inspectu angelorū. Ait, Ne-
que hęc uspiā a ueritate recedunt. Dic ergo, quot inter sunt inter nos & cœ-
lum maria? Respondit, septē. Ait, quot uero uenti inter nos & cœlū. Respo-
dit, tres. Primus uentus sterilis, quē emisit Deus ingentē abat. Secundus ni-
ger, eleuās mare: & hic exasperabit ignem in die iudicij. Tertius est, qui ter-
ris marisq; ministrat. Ait, Neq; hic quicq; nisi uerum. Quot sunt interualla
inter nos & cœlū? Vnū planē: quod nisi interpositū esset, omnia terrena cœ-
lestis consumeret ardor. Ait, Et hoc certe uerum. Si solū subiungas, ubi sol?
Respondit,

Mons kaf cœ-
lum sustinet.

Portę cœli,
Vnde cœli se-
ptem cōstent.

Maria supra
cœlos.
Ordo et gra-
da uniuerso-
rum.

Sol et luna si-
deles.

Causa eclipsis
lunę.

Stellarum tres
ordines.

Maria VII.
inter cœlum
et terram.

Respondit, In fonte calido, fons uero in colubro, coluber in interuallo, In- *Sol in calido*
 teruallo in monte kaf, kaf autem in manu angeli tenentis mundum usq; *fonte sedem*
 in diem iudicii. Ait, Verum est quod dictus. Dic deinde, Quis modus defe- *habet & alia*
 rehtium sedem Dei? Respondit: Capita eorum sub sede Dei, pedes sub *longe abjur-*
 thronis VII. tanta quidem ceruicis amplitudine, ut si cōtinue uolāret auis, *assumā.*
 uix mille annis ab una aure perueniret ad alteram. Cornua super capita eo- *vehiculum*
 rum implicata, uictus & potus eorum laus & gloria Dei. Quorum prima *Dei, non quā-*
 acies, cuius dimidium nix, dimidium ignis. nec tamen uel ignis niuem con- *le Ezechielis,*
 sumit, uel nix ignem extinguit. Secunda acies, cuius dimidium tonitruus,
 10 dimidium fulgur impermixta. Tertia, cuius dimidium gleba, dimidium
 unda: nec tamen unda glebam diluit, uel undam ebibit gleba. Quarta, cu-
 ius dimidium uentus, dimidium aqua, incommota ab inuicem. Quinta, cu-
 ius dimidium ferrum, dimidium ignis, inconfusa ab inuicem. Sexta, cuius
 dimidium aurum, dimidium argentum. Septima, cuius dimidium laus, di-
 midium gloria. Octaua, de fulgidissimo splendore. Ait, Nec hoc quoq; us-
 piam aliter quam ueritas habet. Nunc itaq; fiducialiter oro, ne pigeat, ex-
 quaris spacium a nobis usq; ad cœlum. Respondit: A' nobis quidem usq; ad *interualla cœ-*
 infimum cœlum, iter quingentorum annorum: tantumq; per ordinem ab *lorum, contra*
 unoquoq; ad proximum, & amplitudo uniuscuiusq; itinerum quingento- *demōstratio-*
 20 rum annorum: Tot unoquoq; angeli, quod nemo numerare potest, nisi so- *nes astrono-*
 lus Deus. Ait, Et hoc quoq; uerum. Dic itaq; consequenter, quæ aues sunt *micas.*
 inter nos & cœlum? Respondit: Aues quædam, quæ nec cœlum neq; terrā
 unquam attingunt. Ipsæ colubri albi iubas habentes equinas, comas ut co-
 ma mulieris, alas ut aues. Oua pariunt super caudas suas, ibidemq; filios pro-
 ducunt, illinc usq; in diem iudicii. Ait, Ita quidem uerum est. Dic ergo, mū-
 dus iste cur dictus mundus? Respondit: quia mundus iste factus fuit præter
 aliud sæculum. Si enim cum illo factus esset, perpetuus foret, ut illud. Ait:
 uerum est, Dic deinde, finis cur dictus finis? Respondit, quia eo resurget
 omnis creatura. Ait, Ita est. Subiunge ergo, sæculum aliud, cur dictū aliud?
 30 Respondit, quia postremum, post mundum istum superstes futurum, cuius
 nulla similitudo exprimi potest. Nec enim coloni eius mortales, neq; dies
 eius sub numero. Ait, Similiter & hoc uerum. Sed quid? Aliquid nempe *Ænigmata,*
 hodie proponam, ubi incidas. Dic ergo si placet, Quis filius patre fortior? *non qualia Hi-*
 Respondit, ferrum. Quid ferro? ignis. Quid igne? aqua. Quid aqua? uen- *ram Solomoni*
 tus. Ait, & hæc omnia uera. Nec cesses, sed dic consequenter: Adam cur di- *proposuit.*
 ctus Adam? Respondit, quia creatus de limo terrarum omnium, non uni-
 us. Si enim de uno creatus esset, nulla esset inter homines noticiæ discre-
 tio. Ait: Ita est: dum subiungas, Cum factus fuit Adam, quā intrauit spiritus
 in eo? Respondit, per os intrauit inuitus, & per os exiuit. Ait, Quid ergo
 40 dixit, ei Deus? Respondit, Habita tu & coniunx tua paradysum: Comedite
 & bibite, tantum ne huic arbori appropinquetis. Ait, Quæ nam fuit arbor
 illa? Respondit, arbor tritici. Ait, Quæ forma arboris? Responoit, septem
 spicas habebat, unam rapuit Adam, in qua erant grana quinque, de quibus
 duo comedit Adam, duo dedit Eux, quintum detulit secum. Ait, Quan-
 tum fuit granum? aut quid inde fecit? Respondit, Magis fuit ouo, quod
 ubi in sexcentas particulas comminuisset, produxit ex eo cuncta semi-
 num genera. Ait, Quā receptus est paradiso expulsus? Respondit: Adam
 in India, Eua in Nubia. Ait, Quid induebant? Respondit, Adam
 tria

tria folia de paradiso, Eua coma cooperiebat. Quia ergo conuenerunt? Respondit: In Arafe, Ait, Vter de altero factus? Respondit, Eua ex Adam. Vnde est quod mulier operitur? Ex costa eius sinistra. nam si à dextra, æque fortis esset. Ait, Quis habitauit terram ante Adam? Respondit, Primum diaboli, deinde angelí, post angelos Adam. Inter diabolos & angelos septem millia annorum, inter angelos & Adam M. anni. Ait, Rem omnem ut gessisset terram. Ita est narras. Sed de his satis est. Transeamus ad alia: & dic si placet, Quis incœpit peregrinationem? Respondit, Adam. Ait, Quis rasit caput ei? Respondit, Gabriel. Ait, Quis circumcidit Adam? Respondit, ipsemet. Ait, post Adam quis circumcisus est? Respondit, Abraham, Ait, Et hæc quidem manifesta sunt. Habemus alia. Dic si placet, Quæ nam est terra, quam semel uidit sol, nunquam deinde uisurus usq; ad finem sæculorum? Respondit: Quando mare diuisit Moyfes, denudatus est fundus pelagi; quem tunc uidit sol, post reditum undarum amplius non uisurus. Quid ergo uidetur Abdia, ne reperis hæc in lege tua? Et ille, Nec hæc quidem, nec multa alia, quæ pectus mihi ministrat. Age, Dic deinde, quæ nam est domus habens duodecim portas, per quas duodecim portiones exeunt, duodecim cum generationibus? Respondit, Rupis illa, quam percussit Moyfes, aperuit duodecim portas, & emisit duodecim fontes, per duodecim tribus Israël. Ait, Verum dicis. Sed dic, cui terræ locutus est Deus? Respondit, Monti Synai præcepit, ut eleuaret Moysem usq; ad cœlum. Ait, Bene dicis. Dic deinde, qui uiuit, nec habens spiritum? Respondit, Nox. nec enim spiritus uenit usq; ad mane. Ait, Hoc quoq; uerum. Age ergo, quid in primis lignum, postea cum spiritu? Respondit, Virga Moyfi nunc lignum, nunc serpens. Ait, ita est. Nunc itaq; refer, si placet, Quæ fœmina ex masculino tantum, & quis masculus de fœmina tantum? Respondit, Eua ex Adam solo, Christus ex Maria uirgine? Ait, ita quidem refers, ut uerum est, dum subiungas, Quæ sunt terra illa, quæ sine uiri commixtione edita fuerunt? Respondit, Adam, aries Abrahamæ, & Iesus Christus. Ait, uerum est. Dic deinde, quod sepulchrum motum est cum sepulto? Respondit, Cetus cum Iona. Ait, uerum est. Dic ergo consequenter, qui sunt soli illi duo, quorum sepulcra ignorantur? Respondit, Abitabil, & Moyfes. Ait, Id quomodo? ut breuiter de utroque exponas. Respondit: Ibetabil quidem cum mortem præsentiret, iniunxit, ut post obitum camelus superposito funere suo impelleretur ad eundum, quocunque fors duceret, euntemq; sequerentur, quousq; sponte procumberet. Sic facto, ubi funus ab Ibetabil deferens camelus procubuit, fodiendo repertum est monumentum, quod Noë præparauit Abitabil. Sepulto itaque amissus est locus, nec unquam postea repertus. Moyfes uero cum solus per desertum uagaret, sorte sepulcrum uacuum & apertum inuenit, recte ad quantitatem suam effossum. Quod admirans, incœpit ad propriam staturam metiri. Interea angelus mortis aduenit ad interficiendum Moysem. Quem cum cognouisset Moyfes, quæsiuit dicens: Ad quid uenisti? Respondens, missus sum pro anima tua. Cui Moyfes, Qua ergo putas eam eripere? per os enim non poteris, quo locutus sum Domino: neque per aures, quibus audiui uocem Domini: neque per oculos, quibus faciem domini uidi: neque per manus, quibus donum Dei recepi: neque per pedes, quibus montem Synai conscendi. His auditis, abijt angelus. formaq; mutata, attulit pomum de paradiso. quod cum olfaciendum porrigeret,

geret, recepit Moyses. Cumq[ue] naribus apponeret, arripuit eum angelus per nares, per quas tanquam emungens animam eius extorsit. Quo facto, remansit corpus eius in sepulchro, nemini unquam reperto. Ait, ita quidem factum est, ut dicis. Sed dic quis ignis comedit & bibit, & ex quo extinguitur, non accenditur usque in diem iudicii? Respondit, Ignis in corpore humano, uictu sustentatur, & anima abeunte extinguitur. Nec antequam illa redeat, accendetur. Ait, Et ita uerum est. Dic deinde, quid paruum semper, quid magnum semper? Respondit, Lapilli, & montes. Ait, bene est. Sed dic, ubi est medium terræ? Respondit, In Hierusalem.

10 Inde namque dispersæ sunt gentes, & illic congregabuntur. Ibi erit pons & Hierusalem statera super infernum, quod apportabunt illuc septuaginta millia angelorum per totidem tenaces. Ait, Et ita est. Sed quare Hierusalem dicta domus benedicta? Respondit, quia in directo cœlestis Hierusalem, quodq[ue] locutus est ibi Deus & angeli cum patriarchis & prophetis: deditq[ue] ibi Deus Moysi præcepta tria millia quingenta quindecim. Ait, Et ita constans est. Dic deinde, quis humor sit neque de cœlo, neque de terra? Respondit, sudor animalium laborantium. Ait, bene dicis. Sed memora, si placet: quomodo facta est nauis? Respondit, Nauem incœpit primus Noë: claus dedit Gabriel: intrauitq[ue] Noë cum filiis, & procedens ex Arabia su-

20 per Meccam, circuiuit septies. Inde nauigans super Hierusalem, & eam septies circuiuit, peruenit in montem Iudææ, ibiq[ue] decrefcentibus undis, hærens refedit. Ait, quidem ita est. Dic ergo, ubi fuit interim Mecca? Respondit, Assumpsit eam Deus in cœlum, Hierusalem uero commisit monti Abikobez, & seruauit eam in uentre suo. Ait, Omnia quidem ut gesta sunt, exponis. Dic ergo, Quæ ratio, quod qui nascitur similis est patri, aut matri, eorumq[ue] parentibus? Respondit, Quum superat uoluptas uiri uoluptatem mulieris, trahit conceptus similitudinem patris, eiusq[ue] parentum: Sic in parte altera, superante mulieris libidine. Ait, Et hoc uerum. Expone consequenter, punit Deus quenquam sine ratione? Respondit, non. Ait, Et filijs infidelium quid faciet? Respondit, Venient in die iudicii filij infidelium ante faciem Dei, & dicet eis: Quis est dominus uester? Dicent, Tu domine, qui creasti nos. Cui ergo seruisti? Quem adorasti? Domine noster, neque aurium, neque linguæ officio uti, neque nuncium tuum sequi potuimus. Dicet eis, Faceretis ergo aliquid si præciperetur uobis? Dicent, Digne domine noster & iuste, quicquid præcipere placet. Tunc effluere præcipiet unum de fluuijs inferni, & dicet eis: Insilite in gurgitem istum. Hinc ergo qui obedierint, illæsi exhibunt, & in paradysum transibunt: qui uero renuerint, ibunt cum patribus suis in infernum. Sic enim ait in Alchoran: Qui obedierint, erunt in paradiso, qui renuerint, in inferno. Ait, Vere ita est. Sed uellem, si est aliqua horum similitudo, eam mihi exprimeres. Respondit, Ita. Nam & fidelium filijs, si qui nascuntur cæci, surdi, muti, eadem sit quæstio. Ait, ita quidem uidetur, dum consequenter exponas, Quomodo soluetur terra? Ignis terram diriget in cinerem. Cinerem aqua diluet. Ait, Ita est. Sed montes unde exierunt? Respondit, de monte Kaf, fixitq[ue] eos Deus palos in terra. Sic enim ait in Alchoran: Posui terram planam, & montes palos terræ. Ait, Verum dicit. Dic consequenter, quid nam restat sub his septem terris? Respondit, Bos. Ait, & pedes bouis super quid? Respondit, super lapidem album. Ait, quæ forma bouis? Respondit, caput

eius in oriente, cauda in occidente. Ei quadraginta cornua, & totidem dentes, à cornu ad cornu iter mille annorum. Ait, Et sub lapide, super quem stat, quid? Respondit, Mons cui nomen Zohot. Ait, Cuius hic mons? Respondit, inferni. Ait, Quæ ei amplitudo? Respondit, Itineris mille annorum. Hunc ascendet omnis turba infidelium. Cumq; uerticem confederint, omnis intremiscet mons, omnemq; turbam deiciet in profundum inferni. Sic enim ait in Alchoran, Sourhicubu azohot: quod est, destruet eos zohot. Ait, uerum est, quod dicis. Sed quid sub monte? Respondit, Terra. Quod est ei nomen? Respondit, Vuerelea. Quid sub ea terra? Respondit, mare. *Alkasem ma-* Quod est ei nomen? Alkasem. Et quid infra? ut omnia per ordinem edisse- *re.* ras. Respondit, terra Aliolen, infra mare Zere, infra terra Neama, infra mare Zegir, infra terra therib, infra alia terra Agiba, alba ut lac, redolens ut muscus, mollis ut crocus, lucida ut luna. Super hanc congregabit Deus omnes iustos. Sic enim ait in Alchoran: In die illo mutabit terram pro alia *re.* terra. Infra hanc mare Alk nitar: Infra piscis nomine albebbut, cuius caput in oriente, cauda in occidente. Super cuius dorsum terræ & maria, tenebræ, aër, & montes usque in finem sæculorum. Infra piscem, uentus piscem sustinens, infra mons, infra tonitruus, infra fulgur. Sub his mare sanguineum, *Piscis maxi-* *mus sustinens* *terram & ma-* *re.* infra infernus conclusus, infra mare igneum, infra mare opacum, infra mare potius, quam re po*, infra mare nebulosum, infra laudes, infra glorificatio, infra solium, *20* *ordo atq; di-* *gestio partiū* *mundi.* infra tabula, infra calamus, infra maius nomen Dei. Et quid infra? Respondit, Infinita quærendo prosequeris Abdia. Quis ultra potest? Præter quod æqualis est undique uersum omnipotentia Dei. Ait, Res mira. Nihil quidem aliter quam est uel opinari uideris. Sed prosequere deinceps si placet, & dic. Quæ sunt tria quæ de paradiso in hunc mundum uenerunt? Respondit, Mecha, & Iesrab, & Hierusalem. Ait, Verum dicis. Dum subiungas, quæ quatuor in hoc mundo ex inferno? Respondit, Vastat ciuitas ægypti, secunda Antiochia Syriæ, tertia Ehberam Armeniæ, quarta Elmeden Chaldææ. Ait, Et hoc quoque uerum. Consequenter ergo metire mihi orbem. Respondit, Orbis quantitas iter unius diei. Ait, Quomodo? Respondit: Totum enim sol ab ortu suo usque ad occasum permeat. Ait, Argute quidem hoc animaduertisti. *30*

Nunc itaque si placet, quoniam summa & infima uides, paradysum oro, & quæ incolis eius uita, planè mihi describas. Respondit, Quia conuenienter & ex ordine quæris, placet, dum attentus assis. Paradysi namque solum aureum, smaragdus & hyacinthis crebro interpositis distinctum, omni fructifera consitum arbore, decurrentibus per amœna fluentis. Quorum alia quidem lac, alia mel album, alia uinum purissimum fundunt. Dies enim mille annorum, annus quadraginta millium annorum. Quid ergo? Nunquid non ita beatitudini sufficere uidetur? Ait, Quinimo, & uere uideri poterit, dum incolarum eius habitum & usum exequaris. Respondit, Incolis quidem eius, quicquid desiderari potest, statim aderit. Omni siquidem colore uestientur, præter nigrum: Qui color neminem illic attinget, excepto præcone modo, qui ob insigne huius uitæ meritum proprium colorem singulari priuilegio retinebit. Perfecti omnes in statura quidē Adæ, in forma uero Iesu Christi, nunquam incrementum aut detrimentum ali- quod patientes. Ait, Hæc quidem ita uere sunt. Assume iam de uictu & uoluptate eorum, à primo introitu incipiens. Respondit, Primum quidem ingressus *40*

Paradysus iuxta somnium Machumetis. *Præco, id est Machumet, in signis in paradiso singulari uestitu.* *Incole paradysi statura Adæ* *omnes & for ma Christi, in Alchoran tamen aliquoties pueri indicantur.*

gressis uescendum proponitur secur piscis albebut, cibis quam ultra mirari possis delectabilis. Succedunt fructus arborum, potusq; defluentis paradisi, deinde quicquid affectarint, præsto erit. Ait, Dic ergo, cum quicquid influit, & effluere necesse habet, nonne ut comedent, sic & iam egerere oportebit? Respondit, Non sequitur. Nam & infans in utero dum uiuit, uescitur, nec tamen egerit. Et quam cito egerere incipit, mortalitatis legem subit. Quæ & illos, si egerent, necessitas consequeretur. Si quid tamen superfluit, id per sudorem exit, odorem musti fragrantem. Ait, Bene quidem, & discrete huic obiectioni respondisti, dum subiungas, etiam ne panem &

10 carnes comedent, ut fructus & cætera? Respondit, Planè quidem quicquid gestierint, oblectamenta tantum, non fame præter illicita: quæ nec ipsis placebunt. Ait, Quæ nam? Respondit, uerbi gratia, caro suilla. Ait, Beasti me, optime Machumet. Eam siquidem & nobis ludæis, & scio non sine causa, prohibuit Deus: quam uelim, ni pigeat, per Deum obsecro inter cætera, dū locus est, edisseras. Respondit, Placet, dum studiosus ades. Nam Iesus Christus, dum rogaretur à discipulis, ut modum arcæ Noë, habitumq; superstitionis in ea generis humani exponeret, tacitus rogantes audiens, formulam ex luto inter manus suas confectam iecit humi. Et ait, surge in nomine patris mei. Et surrexit homo canus, Cui Christus, Tu qs es? Respōdit, Ego Isareth

20 filius Noë. Cui Iesus, Ita ne canus mortuus es? Respondit, Nequaquæ. Sed in hac ipsa hora, putans me ad diem iudicii surgere, metu canus effectus sum. Præcepit ergo Iesus, ut omnem historiam arcæ discipulis rogantibus exponeret. Tunc ille rem omnem à primordio narrans, ordine peruenit ad locū, ubi cum secessus inquit pōdere egestionis arcā inclinaret, timuimus ualde. Cōsuluit itaq; pater Deū. Cui Deus: Adduc, inquit, elephātem, & uerte posteriora eius super locū. Et fecit. Vbi ergo elephas fimum suum hominū egestionis iniiecit, surrexit sus grandis. Satis ne uidetur ergo causæ Abdia, uitā animal immundum? Ait, Certe satis: Dum prosequaris, quid profecerit hac necessitate editus. Respondit, Quæ cum omnem (inquit) massam illā rostro

30 solforio dispergeret, conceptū insuetis naribus foetorem efflans, murem edidit. Qui deinde tum tabulas indefinenter roderet, consulto pater Domino, leonem in fronte percutit. Leo concitus, flatu anhelato cattum naribus eiecit. Hic ludæus: Bene, inquit, omnia. Sed hoc satis, ne à proposito longius digrediamur. Et quoniam de uictu incolarū paradisi plene exposuisti, restat, ut de uoluptate eorum prosequaris. Et illud primum, quoniā comedent & bibēt, si etiam misceantur illic mulieribus, idq; qualiter, & qua lege. Respōdit, Si ullū oblectamenti genus deesset, beatitudo minime plena esset. Frustra ergo deliciæ adessent, si uoluptas deesset. Quinimo si quicquid uolūt, præsto est, & quascunque, & quomodocunq; uolunt habent, & qualiter, & ubi, &

40 quando, & quātum, & quotiens uolunt, sine mora & difficultate, ita quidē, quod quas hic uxores habuerunt fideles, habebūt & illic. cæteræ, cōcubine erunt. Ancillarum uero non erit numerus. Ait, Optime quidem & ad unguem omnia. Sed illuc recolens, quod dicis, præter illicita: cum illic uini fluenta describas, quæro quid nam operis illic habeant, si uinum illicitum est: aut si licitum est, quid tibi causæ assumis in hoc sæculo uini prohibēdi? Respondit, Adeo quidem argute quæris, ut necessariò una quæstione geminā responsionem extorqueas. Vtrūq; ergo exponam, & illic esse licitum, & hic illicitū. Erāt enim angeli duo Arot & Marot, missi olim à Deo de cœlis in

Esus piscis ex fabulis iudeorum de Leuiathan.

Causa, cur à porcina carne abstinendum, plena stoliditatis & blasphemie.

Si patrem appellat, cur uos negatis filiū.

Vnde mures.

Vnde cattī.

Etiam concubitus in paradiso, & tales quidem, ut pleraq; prostibula uideantur habere.

Causa, ob quā à uino abstinetur. Aliam tamen reddit ipse Machumet in Alcorā

1 3 terram,

*Metamorpho-
sis fœminæ ue-
niſtæ in ſtellâ
Veneris.*

*Inferorum
descriptio.*

*De liberato
ex inferno fœ-
bula abſurdiſſi-
ſima.*

terram, gubernando & instruendo generi humano, tribus his interdictis, ne occiderent, nec iniuste iudicaret, nec uinum biberent. Multo itaque tempore sic habito nocti iudices essent per uniuersum orbem, uenit eis die quodam mulier præ cunctis fœminis omnino pulcherrima, causam habens aduersus maritum. Quæ ut parti suæ accommodaret iudices, inuitauit ad prandium. Sequuntur. Illa satagens, conuiuantibus inter epulas & pocula uini apponit. Adstat ministrans, offert crebro, instat ut sumant. Quid plura? Vicerunt blandiciæ mulieris. Inebriati poculis, in hospitam formosam incaluerunt. uicti, accubitus postulant. Spondet ea conditione, dum alter uerbum doceat, per quod ascendebant cœlos: alter, per quod descendebant. Placet conditio. Cum ergo didicisset, eleuata est subito, & ascendit cœlos. Quod cum uideret Deus, explorata causa, posuit eam luciferum, pulcherrimam inter stellas, ut fuerat inter fœminas. Illis autem in iudicium uocatis, proposuit eis Deus, ut eligerent inter pœnam huius sæculi & pœnam alterius. Elegerunt hanc. Depensi sunt ergo per catenas ferreas, demissis capitibus in puteo bebil, usq; in diem iudicii. Quid ergo Abdia? Nonne sufficiens uidetur causa cur & illic licitum sit uinum, & hic illicitum? Ait, certe satis, & meritò. Sed quoniam hæc ad plenum exposita sunt, uellem si placet, ut etiam de inferno breuiter percurras. Recte postulas, & ita faciam. Inferni siquidem solum sulfureum, fumosum, crebra pice intersertum. Ipse totus flammis terribilissimis æstuans. Sunt in eo lacus & putei profundissimi, pleni pice feruente, suppositis flammis sulfureis, quibus quotidie immerguntur damnati. Sunt illic & arbores, quarum fructibus uescuntur: quo cibo nihil grauius in toto mundo excogitari potest. Ait, Bene omnia exponis, si interseras, ubi est ille, quem Deus euocabit post diem iudicii? Respondit, in medio uallis inferni, in ualle gurgis, in gurgite puteus, in puteo arca, in arca uictus cathenis, astrictus compede, spe constans, per mille annos incessanter misericordiam appellabit. Ait, Quid ergo faciet ei Deus? Respondit, Post mille annos adducet faciet eum, & dicit ei: Quid tibi uis miser, qui aures meas inquietare non desinis? Quæ te fiducia ducit? Quo merito speras? Respondet gemens, Domine Deus meus, ego non habeo Deum nisi te, qui misereatur mei. Tu satis habes præter me, ubi iram tuam uindictes. Miserere mei Domine, miserere mei. Ait, Quid tunc? Respondit, eum reddi inferno. Adducetur, nec adhuc inuocare misericordiam Dei cessabit. Misertus tandem misericors miserator, eripit præcipiet eum. Cumq; pice nigrior eum infernalis calor tangat. Interrogabunt angeli, qualiter paradisi incolis misceri possit? Tunc lauari præcipiet eum Deus in fonte aërio, & fiet albus totus, præter maculam in fronte. Mundatus ergo incedet per paradysum, in publico conspectu omnibus uocabulis. Hic ergo assignabunt eum in inuicem omnes uidentes, ereptumq; inferno, quasi improperando hincinde murmurabunt. Ille uerecundus usq; adeo pudore superabitur, quousq; dicat, malle inferno reddi, quàm huiusmodi probra longius ferre. Dicit itaq; misericors miserator angelis suis, ut iterum eum in eodem fonte quinquies lauent. Quod ubi fecerint, auferetur nota de fronte eius, fietq; similis paradisi incolis, & ita cessabit opprobrium. Hæc sunt quæ te de inferno quæsisse opinor Abdia. Procede si quid superest. Ait, Omnia quidem ita ad unguem executus es, ut nullum penitus intermiseris nodum.

Nunc

- Nunc itaq; per Deum tuum obsecro, ut quoniam cuncta tibi quasi prae-
manibus, diem iudicii planè mihi describas. Respondit, Placet, dum atten-
tus ad sis. In die illo mandabit Deus angelo mortis, ut omnem creaturam
spiritum habentem interimat, tam angelos omnes, & diabolos omnes, quàm
homines, aues, pisces, beluas; & pecora. Sic enim ait in Alchoran: Omnia
mortua prater Deum. Post hæc uocabit angelum mortis, dicens: O Adre-
iel, est ne quid superstes ex omni creatura mea? Dicet, Nihil domine mi,
prater me seruum tuum imbecillem. Tunc dicet ei, Quoniam omnem crea-
turam meam occidisti, abi hinc inter paradysum & infernum, & occide po-
10 stre mo te ipsum, ac morere. Abibit infelix, atq; in præscripto interuallo
proiectus humi, & alis suis inuolutus, seipsum suffocabit, cum tanto qui-
dem mugitu, qui & coelestes spiritus & terrena animalia si uiuerent terro-
re exanimaret. Stabitq; totus mundus uacuuus per quadraginta annos. Post
hoc cælum & terram pugno continens dicet: Vbi nunc reges & princi-
pes & potentes sæculi? Cuius est regnum, & imperium, atque rerum poten-
tia? dicite, si ueridici estis. Et his uerbis ter repetitis, suscitabit Seraphie-
lem, & dicet: Accipe tubam hanc, & descende in Hierusalem, & clange.
Tunc accepta Seraphiel tuba, cuius longitudo itineris quingentorum an-
norum, stans in Hierusalem insufflabit tubam, exintus omnes animas iustas
20 & iniustas inibi interim seruatas. Animæ euolantes in omnem terrâ, quæq;
ad corpora sua, ubicunq; sint dispergentur, atq; ad primum hunc sonitum
omnium ossa congregabuntur. Transactis quadraginta annis iterum sona-
bit. Ad quem sonitum ossa, carnem, & neruos assument. Atque inde post
quadraginta annos ubi tertio sonuerit, omnes animæ corpora sua induent.
Sic facto, ignis ab occidente accensus, omnis creatura Hierosolymam agi-
tabit. Quo cum omnes pertinerint, cessabit. Hic ergo ubi per quadragin-
ta annos in sudore suo natauerint, expectantes iudicium, tot tandem mise-
rijs affecti appellabunt Adam, sic dicentes: Pater Adam, pater Adam, ad
quid nos genuisti? huiusmodi scilicet miserijs, & tormentis? Ita ne pater fi-
30 lios sub incerto fine, inter spem & metum fluitare pateris? quinimo Deum
ora, ut planè finiat de nobis quicquid inter paradysum & infernum factu-
rus est. Respondebit Adam, & dicet: O filij filij, scitis ut suadente dia-
bolo inobediens præcepto Dei extiterim, quæ causa, ut indignus hoc
habitus officio, uel huiusmodi præsumam. Sed ite ad Noë. Conuersi ad
Noë, dicent: Intercede pro nobis, electe Dei pater Noë. Respondebit
Noë dicens: Feci quod potui, saluaui uos in diluuiio. Hic nihil mihi super-
est officij. Sed ite ad Abraham. Appellabunt Abraham, dicentes: Pa-
ter fidei & ueritatis, pater Abraham, respice nos miseros, & miserere.
Quibus Abraham: Quid à me petitis? Non recolitis, ut diu uagabundus
40 idololatra incircuncisus errauerim? Non sufficio. Sed appellate Moysen.
Appellabunt Moysen, dicentes: Audi nos electe nuncie Dei, & prophe-
ta, famule Dei Moyses. Quibus Moyses: Quem appellatis? Nonne legem
uobis dedi, miraculis confirmaui, nec tamen credidistis? Si mihi credidis-
setis, facere possem quod postulatis. Sed ite ad Iesum Christum. Conuersi
ad Christum, dicent: Iesu Christe, spiritus, uerbum & uirtus Dei, moueat te
pietas tua, & intercede pro nobis. Tunc dicet eis Iesus: Quod à me petitis,
ipsi amisistis. Missus quidem fui uobis in uirtute Dei, & uerbo ueritatis:
uos autem aberrastis, & me plus quàm ego prædicauerim uobis, Deum
r 4 uestrum

Adreiel ange-
lus mortis.
Vt nouissime
mors abolbitur.

Seraphiel tu-
ba mortuos
excitabit.

Adam, Noë;
Abraham, Mo-
se, negantibus
patrocinium
in die iudicii,
res peruenit
ad Iesum Chri-
stum, postre-
mo ad Machu-
met.
Abraham pa-
ter fidei &
ueritatis:

Christus, spi-
ritus, uerbum,
et uirtus Dei.

Scopus prima uestrum fecistis. Hoc itaq; beneficium meum amisistis. Sed ite ad ultimum
rius diaboli in prophetarum, hunc significans, cum quo loqueris Abdia. Ad quem con-
omni doctri- uersi dicent: O nuncie fidelis, & amice Dei, quam male quidem peccaui-
na, obscurare mus Exaudi nos pie propheta Dei, spes una superstes. Nam post te, in quo
gloriam filij sperabimus: Exaudi nos, potentia, tibi à Deo collata. Aderit itaq; Gabriel:
Dei, & occu- nec impotentem sinet amicum suum uoluntatis suæ. Procedent socij ante
lere mysteriū faciem Dei, dicetq; eis Deus: Scio ad quid uenistis. Absit itaq; ut fidelis
eternum, ue- mei uotum in aliquo quasssem. Hic ergo ponte facto super infernum, ad ca-
re salutis. put pontis aderit statera: qua libratīs uniuscuiusque factis, ambulabunt su-
In Alcoran per pontem. Salui ergo transibunt, damnati in infernum decident. Quare
Christo tribui deinceps Abdia, quid placuerit. Et ille, Proh dolor, quæ me hucusq; demen-
tur etiam pa- tia tenit: ut uerum luce clarius non uiderem. Sed quoniam omnia tibi pro
trociniū. uoto meo occurrunt, procede. Nunquam enim hæc audire fatigarer. Enu-
 mera ergo acies populorum in die illa, & discerne fideles atque infideles.
 Respondit, Erunt acies omnium hominum, CXX. è quibus tres tantum fi-
 delium, reliquæ omnes infidelium: Eritq; longitudo uniuscuiusq; acieti iti-
 neris mille annorum, latitudo uero quingentorum. Ait, Vere ita est, ut di-
 cis. Conclude postremum hoc, quod cum omnes creaturæ in eum modum,
 quo descripsisti, inter utramque regionem diuisæ fuerint, quid fiet de mor-
Mors in arie- te? Respondit, Mutabitur mors in arietem, & adducent eam inter paradi- 20
tem mutabi- sum & infernum. Eritq; magna inter utriusq; regionis incolas dissensio.
tur. Nam populus paradisi metu mortis necem machinabitur. Infernales uero
 spe mortis, superstitem fore cupient. uincet populus paradisi, & mortem in-
 ter paradysum & infernum occident. Hinc Iudæus exclamans, ait,
 Vicisti optime Machumet, siste, & recipe confitentem me.
 Ego credo, & uideo, quia non sunt dii, sed Deus unus
 omnipotens, cuius uere tu nuncius
 & propheta.

EXPLICIT doctrina Machumet, quæ apud Saracenos magnæ
 authoritatis est, licet ibi multa mendacia sunt, & multa ridiculosa.

30

DE

DE GENERATIONE MACHVMET ET NVTRITVRA EIVS. QVOD TRANS- TVLIT HERMANNVS DALMATA

Scholasticus subtilis & ingeniosus, apud Legto-
nensem Hispania civitatem.

Quisquis scripsit apud Arabes de natalibus & educatione Machumetis, dignum est author illo quæ-
stio fudet mendacijs inter diuos ponere. Estq; uel ob hoc dignissimum scriptum quod legatur, ut euidentius
cernatur, quibus hominibus ad suam religionem opus sit somnijs, & reuelationibus, & confi-
dis miraculis: quibus nituntur præcipue inter Christianos, qui uolunt deiculi
haberi, ut qui libris conformitatum, & id genus commentis
impudentissimis, sua misere fulciunt.

IBER generationis nuncijs Dei Machumet, oratio Dei su- Genealogia
Machumetis.
per eum, & salus, ab Adam & Eua per ordinem parentum utri-
usq; sexus, usq; ad tempus quo produxit eum Deus perfectum,
gratosum, & idoneum sibi. Cuius authores per ordinem, pri-
mus Kabalachbar, deinde Abnabdalla Machumet filius Eize. Post hunc Abnalmutar a
reß.
Abnalmutarreß, Abderachin filius Eize, deinde Abuzaid filius Elearab.
Post quem Abumachumet, Alabez filius Abdalla, Sicq; Alfald filius Iah-
iar atq; Abulambez. Deinde Ezerigi filius Fulenum. Post quem Machu- Scriptura de
uenturo Ma-
chumet.
met Abhalati. Postremus filius Zaid Abnamar. Primus igitur Kabalach-
bar, sequentium omnium testimonio, cum in scripturis prophetam hunc
sæculo nasciturum studiose didicisset, omnemq; historiam uiri astrologico
testimonio approbasset, Ecce sæculorum serie in ipsis diebus suis uirum na-
tum audit, in ciuitate Arabiæ Ieserab, omnia prouidentia suæ signacula
præferentem. Celebri deinde fama, frequentiq; testimonio motus, homi-
nem adit. Quem undique uersum perspicuens, omnemq; modum eius &
conuersationem obseruans, ita quidem ut ipsas etiam corporis notas eas-
dem quas præsignauerat, reperiret, ut in fronte maculam, inter scapulas hu-
iusmodi characterem, hunc ipsum Machumet esse plene depræhendit.
Quod deinde ut etiam sæculorum serie diuinaq; dispositione eum proba-
ret, incipiens ab Adam & Eua usq; ad Machumet ordinem generationis
eius, a magistro suo Rabelmehdi acceptam, in hunc modum exponit.

CReator Deus omnipotens, ut primum Adam creauerat, consurgen- Propago pro-
phetarum.
tis recens cerebrum subito contremiscens sonuit naturaliter, quasi
frondes uento commotæ. Quod stupenti Adæ, Sonitus (inquit Dominus)
quem miraris Adam, signum est prophetarum & nunciorum mandatum.
Hoc ergo lucis semen uirtutis meæ dono conceptum, non nisi dignis lum- Ab heresi Se-
thiana accen-
ptum est, qua
dixit omnes
prophetas à
Seth originem
ducere.
bis, mundæq; uulæ commendabis. Fuit itaq; lux nascituri ex eo propheta
Machumet, omnibus diebus resplēdens ex facie Adam tanquam sol in rota
circuli sui, aut luna in nocte plenilunij. Quotiescūq; Eua aggressurus erat,
lauari & mūdari castigabat, dubius qua hora dñs semē lucis ex eo promoue-
ret. Obseruabat ergo Eua præcepta mariti, quousq; cōcepit Seth, patrē pro-
phetarum

phetarum & caput nunciorum Dei . Qua ipsa hora lux splendens, à facie Adam migrauit in faciem Euz. Fuitq; exinde Eua cunctis diebus in formæ decore , lucisque splendore addens usque adeò , quod & aëris terræque animantia uultus eius nitore admirata stuperent . Stupens & ipse Adam, se à tactu grauidæ cohibuit . Singulis itaque diebus angeli salutantes adueniunt , odores paradisi afferentes, quousque genitus est Seth solus. Nam præter Seth omnes partus Euz gemelli fuerunt , singuli ex masculo & foemina . Nascens itaque Seth , maternæ lucis splendorem propria facie præfert, matre exuta . Posuit que Deus inter infantem & satanam terminum, quem transire nequiret usque ad septem annos . Stetit que lux erecta inter cœlum & terram, per quam angeli super Seth descendebant. Præco etiam super thronos audiebatur , cunctis diebus clamans : Gaude terra, & exulta, digna luce Machumet . Super eum oratio Dei & salus. Fuit itaque lux illa resplendens à facie Seth cunctis diebus, quousque appropinquaret terminus Adæ . Adam uero uidens imminere sibi terminum, acceptum manu filium Seth ducit ad locum oratorium, sicq; affatur : Quæ seruanda commendo fili, omni uigilantia & cautela custodias, Deum siquidem, & Dei nostri præceptum habeo, ut ante obitum meum testamentum tibi faciam lucis, quam præfers : Ne, quemadmodum ego quoque diuino iussu seruaui, eam unquam nisi sancto dignoq; commendes . Conuersoque ad Dominum sermone, ait : Domine Deus meus, ecce ego, prout præcepisti mihi, semen lucis, quod priuilegio quodam mihi commisisti, uni de filiis meis commendauit . Mitte ergo de angelis tuis testimonium inter me & eum, antequam uitæ nostræ fiat separatio . Vix ita dictis, adest angelus Gabriel cum septuaginta millibus angelorum, singuli cum paginis albis, calamoque de calamis paradisi, salutantes Adam, & dicentes : Audita est uox tua Adam . Edixit enim Dominus, ut ordo generationis procedat . Scriptum itaque edictum Adam hæredi sub angelorum testimonio reliquit, sigillo Gabrielis eadem hora signatum. Induit itaque Dominus Seth tunica duplici, punicea, splendens te ut sol, tenui ut flos uiolæ . Eademq; hora in præsentia cœtus angelici sub omnium testimonio desponsatur Seth soror Machuueliet, candida, matris Euz statura & habitudine æqualis, formæ decore uultusq; uenustate similis. Sic factis, mortuus est Adam . Seth uxorem cognouit, concepit Enos . Audit igitur grauida cunctis ex locis continuas angelorum salutationes, in gloriam & benedictionem lucis Machumet, seruauitq; eam omnis cœtus angelicus, tam ab homine malo, quam à spiritu maligno. Nato igitur Enos, & adulto, pater admonitum consilium diuinumque decretum prædicat, seruandi luminis & propagandi cum dignitate & reuerentia. Per ordinem ergo lucis priuilegium Enos commendat filio suo Chainan, Chainan uero filio Machieil, Machieil autem filio Baradæ, Barade uero ex Barra coniuge genito filio sibi Enoc, Enoc autem filio Mathusalem ex coniuge Thurige, Mathusalem uero filio Lehet magno & forti, Lehet autem filio Noë ex Kainusa filia Kebil ; Noë uero filio Sem ex Gonrara, cum arcu pariter testamentum lucis continente, ab Adam tradita, ex materia splendida, gemmeis ualuis, ex aureis cathenis, & smaragdinis laquearibus dependentibus, ordinatis in ea mansionibus omnium prophetarum . Sem itaque luce Machumet resplendens, uxorem

*Machuueliet
soror & uxor
Seth.*

rem ducit ex stirpe regia. Commendatq; lucis praeilegium filio Arphaxat, Arfaxat autem ex Margena coniuge filio Heber, qui & Hud propheta: Cui omnia loca conclamabant, hanc lucem nascituri propheta Machumet, qua omnia idola destruebat, quacunq; graderetur. Eber autem ex Musacha filio Felech, Felech autem Salech, Salech Argauua, Argauua Sorach, Sorach Thaod, Thaod Tharoch, Tharoch autem Abraham, ex Ibecilne coniuge. *Ibecilne mater Abrahæ.* Qui cum nasceretur, erumpentia duo lumina ex oriente & occidente in medio mundo concurrerunt, factaque est lux una omnem mundum illuminans à terra usque ad cœlos erecta. *Ostentum, sed commentitiū.* Factusque
10 est sonitus angelorum per uniuersum orbem plenus tripudio, & modulamine cœlesti cum ingenti præconio, eam esse lucem propheta Machumet, super eum oratio Dei & salus. Exaltauiq; Deus Abraham, quem admodum Adam. Stupens itaque Abraham dicit Domino, se nunquam uirtutem huic similem uidisse. *Opinio uanissima de anima.* Cui Dominus: Hæc inquam lux, quam admirari non sufficis, ex semine tuo nascituri amici & nuncij mei est: Cuius anima in prima animarum creatione, animæ tuæ permixta est. Cuius uerbum in uirtute mea: Cuius nomen in cœlo Achmet, in terra Machumet, in paradiso Abualtrazim. *Tria Machumeti nomina.* Fuit itaque lux illa ex Abraham facie resplendens, senescente iam Sara sterili. Quæ cum diuinam
20 promissionem ex mariti uerbis quasi diffidens sæpius retractaret, Abraham angeli coamonitu Hegir ancillam adit, statimq; luminis claritas in faciem grauidæ migrat. Nascitur Ismahel, patrum lumen præferens. Sed Sara grauius ferens, Quid est, inquit, quod ego uacua maneo, atque alia seminis tui fructum profert, quem ego totiens promissum, diu frustra expecto? Quam cum nequaquam desperans iugi affirmatione solaretur, adueniunt hospites angeli numero tres, qui inter cætera Saram imprægnari inducunt. Postremò igitur Abraham cum imminere sibi terminum sentiret, aduocatis filiis, in cuius facie lumen suum cognouit, ei luminis testamentum cum arcula continente tradidit. Ducit itaque Ismahel Beelam,
30 filiam Albar. Quam cum cognouisset, genuit Keidar, paterna luce futuri propheta fulgentem. Cui septem dona collata sunt, nulli ante simul habita. Fuit enim ualidus, audax, pulcher, uelox, æquus, uenator, sagittarius. Factusq; rex, uxorem duxit Miliam de terra Isaac. Accidit itaque die quodam, ut dum uenatu sequeretur, uocem audiret dicentem: O Keidar, ne lumen tibi commissum indigne colloques. Quod faciendum restet, sacrificijs responsa quæres. Hic monitus, omni relicto negotio in terram Ismael proficiscitur. Qua primo altari constructo septingentos arietes adhibet. Quos dum sigillatim immolaret, holocaustum cœlestis arripuit ignis, quousque uox audita est, proficisci iubens sub arborem heremi, cap
40 prandi responsi causa, quid faciendum restet. Pergit, auditq; uocem, uxorem ducendam ex Arabia, nomine Algadira. Parens igitur angelicæ uoci per omnia, in Arabiam proficiscitur, latòque terrarum spacio peragrato, Alierchamin peruenit ad regem Alierchamin, filium Aomar: cui unica filia erat Algadira. Algadiram ducit Keidar. Reuersusq; in patriam, uxorem grauidat: in qua concepti seminis lucem propheticam emicaret. Indignati filij Maac, seditionem mouent Keidar, causam proferentes pro eo, quod ipsi filij sint propheta: Sibi potius deberi testamentum lucis propheticæ. Tunc Keidar accedit ad arcam, aperire parans, subitoq; audit uocem prohibentem

habentem illicita, futuroq; sæculo diuinitus reſeruata, ſed deferenda arcuſa
 Iacob. Cui dum Keidar diuinæ institutioni obtemperans deferret, audit Ia-
 cob in terra Chanaā ſonitum arcæ: occurrítq; cū filijs, Keidar arcā teſtamēti
 tradidit Iacob. Cui Iacob: Gaude (inquit) Keidar, & exulta. Natus eſt tibi
 nocte iſta filius, coeleſti præconio prædicatus. Cui Keidar, Quid quos rumo-
 res noctis proximæ de Aram afferres in terra Chanaan? Cui Iacob: Vidi, in-
 quit, nocte iſta cœlos apertos, coeleſtiq; lumine mundū omnē illuſtrari: an-
 gelos uero quaſi ex miniſterijs, officio aſcendentes & descendentes. Inter cę-
 tera præconiū ingens audiui, Algadīrā peperiffe tantę celebritatis cauſam.
 His dictis, reſeruata apud Iacob arca teſtamenti, Keidar abiit, reperitq; natū 10
 Hamel, paterno decore inſignitum. Adultum igitur Hamel cum pater Me-
 cham duceret ad ſanctuarium Abraham, obuſat in itinere angelus mortis in
 forma hominis, habitoq; uiantium ſermone ait, cōſilium ſibi fore cum Kei-
 dar. Keidar autem præbenti, angelus animā per aurem eripit: Cadit mortu-
 us inter manus filij. Filio de funere patris anxio, adueniunt uiri, quorum au-
 xilio ſepultus eſt Keidar in mōte Taſiber. Valuit igitur Hamel duabus pa-
 tris uirtutibus, ualetudine & uenatione. Poſt hæc ducit Hariedā, gignitq;
 Thebicht, patrio inſigni decorum. Thebicht uero genuit Hamieſa. Hamieſa
 autem genuit Adeth, qui primus de tribu Iſmahel ſcripturis operā dedit.
 Adeth autem genuit Aduue. Aduue autem Adnen, cui ob formæ inuidiā in- 20
 ſidias pleriq; pararunt. Adnen autem genuit Machat regem bellicoſum,
 Iſrahelitis infeſtus. Machat autem genuit Nizar: in cuius facie cum pernitentem
 ſuus. uideret pater lucem naſciturū prophetæ, holocauſta arietum filio ſacrificat.
 Nizar autem genuit Muſarē: cuius claritatē cum pater miraretur, caſtigauit,
 ne ſemen lucis niſi digno utero cōmendaret. Factumq; pacti chirographū,
 in ſanctuario Mechæ ſeruatum eſt. Deinde Muſar duxit Kerinam de gente
 ſua. Quæ conſecta ſenio, peperit Aliez. Qui cum diu ſine cōiuge maneret,
 cōmota ſunt uiſcera eius, audiuitq; ſonitum lumborum ſuorum. Territus,
 diuinos adiit. Reſponſo monitus, ducit Machara. Ex qua naſcitur Madraca.
 Madraca uero genuit ex Pharadz Horeſima, cui in uiſione mādaturum eſt du 30
 cere Aramram filiam Vdem, ex qua genuit Kinena. Kinena uero genuit
 Annofra ex Rehiana. Adulto igitur Annofra pater ſomniū exponit, quod
 ſomnium. Et ante ipſum uiderat. Arborem uidelicet ex lumbis ſuis conſurgentem, micā
 uarietas eſt, tibus ramis cœlos contingere: per ramos uero homines albos aſcendere, &
 ubi multa ſo- descendere. Reſponſumq; à diuinis; arborem tātā eſſe prolem ingentem,
 nua. quæ & terras illuminaret, & cœlos cōſcenderet. Tātus igitur extitit Anno-
 fra, ut cum Deus ab angelis ſuis quæreret, dicens: Eſt ne hodie homo in ter-
 ris memor nominis mei? Reſpōderunt angeli, neminem planē, excepto An-
 nofra filio Keinena de tribu Iſmahel. Poſthęc Annofra ducit Rahel: ex qua
 Melic. naſcitur Melic primo lumine futuri prophetæ præfulgens. Melic autem ge- 40
 Cudai rex nuat Falhrem, Falhrem aut Luie, Luie uero Galiben, Galiben uero Kab,
 Arabie. Kab autem Murram, Murra Cudai regem Arabiæ fortem, prudentem; &
 iuſtum. Cudai uero genuit Abdamenef, regem potentem per quatuor mū-
 di partes. Habuitq; arcam Himahelis, uexillum Nizar, & clauſes omnium
 idolorum Mechæ. Genuit Abdemenef quinque filios. Primus Heſim, do-
 minus paternæ lucis, naſciturū prophetæ Machumet regnū poſſide-
 bit, uir tantæ muudiciæ, ut teſtatus fuerit ei dominus in hæc uerba:
 Teſtimonium adhibeo noſtrum angeli mei, quod hominem hunc om-
 nius

- mnis immundiciæ immunem feci, ut digne in lumbis eius semen lucis nati-
 crij mei Machumet carni & sanguini eius miscuerim. Fulgebat enim facies
 eius, non minus quam luna & lucifer. Quæ causa erat, ut tam insigni uiro
 omnia supplicarent. Currebant ex omni parte reges & principes, offeren-
 tes filias uirgines regi. Repudiabat omnes pariter cum filia Constantini, fi-
 lij Helenæ, Romanorum imperatoris, non immemor diuini moniti, non su-
 peresse dignam in terra suscipiendo lucis semini, excepta Seline filia Zeit,
 filij Aomar, filij Leuit, filij Harras, filij Addi, filij Bahar regis. Genuit igitur
 Hesim ex coniuge Seline Abdalmutalib, omni uirtute plenum, pariter cū
 luce futuri prophetæ. Qui cum die quadam solitarius dormiret, somnio per-
 territus, subito ex pergefactus est. Perterritus ita, mittitur diuinis. Respon-
 so accepto, desponsatur Hendē filiæ Achamet. Igitur Abdalmutalib cum
 esset XV. annorum, pater Hesim terminum sibi præsentiens, principes &
 magnates regni sui conuocat, fieriq; præcipit Hommi filio, pariter etiam ar-
 cam Ismahelis, uexillumq; Nizar, omniaq; armaria Mechæ, & insignia hæ-
 redi reliquit. Huic igitur omnis principum populus tributa soluens, metal-
 li aggerem congerunt. Eratq; omnis illa terrarum pars huic regi subdita, ex-
 cepto Casare filio Hermetis regem Mediæ: cuius inimicitias superare ne-
 quiuit. In diebus Abdalmutalib quotiens nimia siccitas terram urgebat,
 concurrebat omnis populus ad regem, arreptumq; manu ducebant in mon-
 tem Tasiber. A quo cum ex facie eius lux illa terram illustraret, continuo
 sequebantur pluuie. Accidit interea, ut rex orientis Abrahath, filius Assa-
 bath, excitaretur in Abdalmutalib, ut Mecham omnesq; terminos eius ex-
 tirparet. Factumq; est, ut cum multitudine graui irruens ciuitatem obside-
 ret, totis terminis eius deprædatis simul cum quadringentis camelis Ab-
 dalmutalib. Incolæ ad regem confugiunt, consilia & auxilia captantes. Sola-
 tur rex, firmatq; fiduciam, exponens ciuitatem illam dominum habere cœ-
 lestem, qui fouere & protegere eam non desinat. Hęc dicens, paucis comita-
 tus procedit in montem Tasiber: unde splendor nunciij Dei tanquam pleni-
 lunij ex eo utrinq; erumpens, usq; in sanctuaria Mechæ in modum cerei
 flammantis corruscat. Quo uiso, firmata securitate, comites redire iubet: Ip-
 sum Mecha recipit. Videns igitur hostis se quasi neglectum, mittit equi-
 tem strenuum Heiatet Abhanieri causam quæsiturum, ad regem Mechæ.
 Ad quem cum uenisset, uiso lucis insigni, pedibus eius prouoluitur. Expo-
 sito nuncio, consurgens Abdalmutalib equitem sequitur. Venit ante regē
 Abraahath. Abraahath exurgens uenientem excipit, secumq; rex regem col-
 locat. Mutuis itaq; uerbis habitis, conuersus Abrahath in faciem Abdalmu-
 talib, sciscitatur: Vtrum ne id lumen primus ipse habuerit, an ex parētibus
 collatum. Respondit, per omnem patrum successorum seriem descendisse.
 His habitis, iubet Abrahath elephantem in ostentaculū produci. Procedens
 elephas, corruit ad pedes Abdalmutalib, simulq; in uocem humanam erum-
 pens, his uerbis insonat: Salus super te Abdalmutalib, & super lumen, quod
 ex lumbis tuis emicat. Tecum dignitas & claritas, honor & uictoria. His cō-
 motus Abrath, magos, sortilegos, aruspices, & ariolos accersiri iubet, cau-
 samq; rei percunctatur. Qui dicunt, nō id exhibitū esse Abdalmutalib, sed
 semini lumborum eius. Vnde egressurum prædicant regem, cunctis mundi
 regibus maiorem futurū. Post hæc Abrath rogat causam aduentus Abdal-
 mutalib. Cui cum exposuisset de camelis, ait: Quia ut primum uisus, statim
 amore

Constantini Ro-
manorum im-
peratoris filia
oblatā in ma-
trimonium re-
spuit Hesim.
Iterū somniū.

Ingens uis o-
pum ex necc-
galibus.
Casar filius
Hermetis.

Mira pluuia-
rum euocatio.
Abrahath rex
orientis.

Mecha obses-
sa.

Elephas loqui-
tur gratia
Machumeti,
ut asina Ba-
laam scilicet.

Machumet cū
ctis mundi re-
gibus maior.

amore tuo me uicisti. Et camelos reddam, & in cæteris uoto tuo concedam; excepta aduentus tantum causa Mechem destruendi. Reddit Abdalmutalib: iubetq; ciues ad montana effugere. Ipse sanctuaria concludit, cum huiusmodi oratione: Domine quiscunque es huius domus, cum homines etiã mansiunculas suas defendant, quanto magis tu Domine domum tuam: Interea Abrath castra mouet, iubetq; omnem exercitum ciuitatem aggredi, elephantem cum omni mole impedimentorum præmittere parans. Concitus elephas, ut eo impelli sentit, horridus barriens procidit. Agitarij frustra conantur. Nam nec flagellis, nec tympanis ad aures tinnientibus proficiunt. Matura tandem ultio diuina auium multitudinem immittit. Aues desuper 10 lapidibus immixtis, omnem exercitum obruunt. Inter ceteros Abrahamedius crepuit, totaq; caro & ossa eius subita peste consumpta, horrendè fetida, corui colorem induunt. Hostium itaq; reliquijs tota regione abundante, ipse Abdalmutalib immensè ditatus, duxit Bethalam filiam Hares: Ex qua natus est ei Abulheb, malignus & infidelis. Mortua Vehela, duxit Zaada filiam Giez: ex qua genuit Alaabez. Mortua Zaada, duxit Huncida, ex qua genuit Hanza. Posthæc & Huncida mortua est. Accidit igitur die quodam, ut dormiens super lapidem, quem Abraham in sanctuario suo Mechem fundauit, uideret uisionem: Cuius terrore expergefactus, diuinos adit, sequente paruulo Alaabez filio, exponitq; uisionem, ut ex lumbis suis cathe- 20 nam producentem uiderit quadripartito hinc usq; ad ortum solis, illinc usq; ad occasum sursum usq; in cælum, deorsum usq; in profundum abyssi: subitoq; tota complicata, in immensam arborem mutata surrexerit, uiridem & floridam, qualis nunquam uisibus humanis patuerit. Interea adstantes sibi duos senes, ad quos conuersus cum rogauerim. Ait, qui fuerint, alter Noë, alter Abraham, prophetas altissimi Dei se esse confessi sunt. His inquit expergefactus, ad uos nescios consulendos adueni. Datur responsum, ex lumbis eius egressurum hominem, per quem cæli & terre credant, omnesq; nationes ad iustitiam & ueritatem conuertat, quæ tuens omnem dolum & iniquitatem destruat. Moratus est ergo Abdalmutalib aliquandiu dubius, cui 30 mulierum temporis sui potissimum iungeretur: quousq; oraculo didicit, Fatimam filiam Aomar ducendam. Ducit Fatimam datis in arras sponsæ Camelis, & totidem talentis auri. Genuit ex ea Ibetalib, & Eminā, & Bertam: Nec splendor lucis à facie eius migravit, quousq; die quodam uenatu rediens oratiõe soluta fessus, ut sit, aquæ poculo sitim extinguit. Haustus liquor lūbos cōcitāt. Vxorem adit. Grauida lucis splendore coruscat. Cōiuge tunc deinde exuto, peperit. Igitur Abdalla, qui primū dictus est Abdallet, minor filiorū Abdalmutalib procedit. Abdalla paternæ lucis splendore coruscus, cuius natiuitas eadē hora Alahar Syro cognita est. Habebat em̄ Syrus telā de lana cādida, tinctā in sanguine Ioānis filij Zacharie, quæ hora natiuitatis 40 Abdalla stillare cœpit. Quod ille scripturarū, quas legerat, testimonio cōfrens, cognouit Abdalla filiū Abdalmutalib. Notatoq; annorū, mensium, & dierū cōputo, ut cognouerāt, inuenit. Cū igitur ætate processisset Abdalla, conuenit multitudo magorū & aruspiciū, cū sortilegis & ariolis, multa q; id genus plebe, ut occiderēt eū, pro eo quod de semine eius omnis culturæ suæ ruinā præuidebāt. Datus est igitur Abdallæ pædagogus tutor, qui uidebatur homo, nec erat, ipsumq; perpetuis excubijs obseruans, oēs illorum uisus frustrabat. Pugnabāt eo tēpore Arabes cū Syris, quotiensq; ex Arabia quiquā 10

Abdalla, qui
est Abdallet.
Iudeus astro-
nomus fuit &
doctus in lege
sua & Chris-
tianorum, Ab-
dalle familia-
ris.

Miraculosus
sanguis bapti-
ste Ioannis.
Magi coniu-
rant in necem
Abdalle.

in Syriam uenirent, à diuinis Syriæ ab Abdalla reuersis, quid de illo uisum
 esset, sciscitabantur. Quibus ille, se reliquisse eum in magna uirtute & for-
 titudine, lumenq; illud præclarum & admirabile, quod præsentabat, nequa
 quam eius esse, sed nascituri ex eo propheta, & nuncij Dei Machumet. Post
 hæc collecti sunt septuaginta sapientes de Iudæis, consurati omnes unanimi
 ter in necem Abdallæ. Arreptis igitur LXX gladijs toxicatis, pariter omnes
 Mechâ proficiscuntur: ita quidem ut noctu irent, lucem quiete & silentio,
 & in abscondito transigentes, quousq; in finibus Mechæ in abscondito rece-
 pti sunt. Hic dum, ut mos erat, quietem noctem ut præstolarentur, fors Ab-
 dallam † uenerat pergentem solum, per medias ingerit insidias. Cognitio † uidetur le-
 quem quærebant, libera occasione oblatum totius hostium populus strictis
 gladijs occurrit: Circundant hominem. Homini laboranti auxilio ueniunt
 uiri, qui uidebantur homines, nec erant: Partimq; cæsis, partim dispersis ho-
 stibus, laborantem eripiunt, & incolumem saluant. Aderat eminus hoc con-
 spiciens, qui nec interim appropinquare cessauit, Abdemenes Azuchri.
 Cumq; cognouisset Abdallam, reuersus domum conuenit uxorem Berram
 de filia Hemina, quam pulcherrimam & honestissimam habebat, ut si quo
 modo fieri posset, amore caperet Abdallam, antequam alijs occuparetur.
 Factum est autem, ut Berra cum filia ornatissime composita, quasi uisitanti-
 dum Abdallam uenerit. Vix uirginis amore iuuenis hæsit. Nec immemor
 uisionis, qua id præscriptum acceperat, aut longum differens, Eminam ducit.
 Quo zelo per omnem ferè Arabiam mulierum multitudo correpta est:
 in tantum, usq; quo ad ducentas numero flamma frustra sperati amoris con-
 sumptæ interierunt. Quamplures uero ex longa uexatione uix deinde resi-
 puerunt. Ventum est longa sæculorum serie usq; ad terminum, quem proui-
 derat Deus, & præscriperat, ut lumen propheta Machumet ipsum tandem
 in mundum prodiret. Factaq; est in mense † dulcheia, nocte ueneris, diei* Ar-
 rafa, uox domini ad Arriduam, dicens: Aperi portas paradisi, omniaq; eius
 penetralia. Nocte siquidem complacuit mihi, ut lumen nuncijs mei ex lum-
 inibus Abdalla in uterum Eminæ transferam, in mundum processurum. Sic fa-
 cto, cum iret Abdalla filius Abdalmutalib, iudex & dominus Arabum, ad
 domum orationis, respiciens uidit lucem magnam à domo sua in coelum ef-
 flammare. Quod cum simul comitantibus assignaret, & ipsi idem se uidere
 testati sunt. Post hæc mortuus est Abdalla, pregnante uxore. Transactis igitur
 diebus XII de mense saabem, feria secunda prodit in lucem
 ipse Machumet. Qua ipsa hora inclinata sunt idola, & denigrata.
 Arreptus etiam Lucifer ab angelis, immersus est profundo maris
 alcazum: Vnde uix post quadraginta dies euadens, in montem
 Kobelz aufugit. Quò cum terribili fragore & horrendo mugitu
 omnes angelos suos conuocasset, quid causæ sit, anxij rogant. Cau-
 sam exponens, Quia natus est (inquit) Machumet filius Abdalla.
 quem Deus produxit, missum in gladio radianti, acie cuncta pe-
 netrante, in nostram planè ruinam, ne quicquam nobis in mundo
 supersit, nec restet locus, quò non perueniat per eum doctrina de
 unitate Dei, qui cuncta creauit. Propter hunc etiam prophetam
 damnauit me Deus, & posuit Sataniam maledictum. Iste enim
 est propheta † alumi arabi de * Alchoras Tuhetin azezen, Azazemi, id
 dominus uirgæ & cameli, fidelis Deo: Cuius unitatem est a fonte,
 prædicans,

*iudei coniu-
rant in Abdal-
lam patrem
Machumet.*

*† uidetur le-
gè, fors quæ
inueniat.*

*CC. mulieres
ob unum amor-
em mortue.*

*† Is est mensis
postremus
Arabum.*

** id est, dies
quo aperiun-
tur portæ tē-
pli Meche.*

*Abdalla prin-
ceps Arabum.*

*Abdalla pater
nondum edito
Machumet ex-
cedit è uirgis.*

*† Alumi, id est
laicus, uel illi-
teratus. aliter
alumi legitur
Et hæc uerba
in textu ponit-
tur.*

** Alchoras,
id est natione.
s. provincia
Azazemi, id
est a fonte.*

al. de Alcho- prædicans, omnem participatum abiget. A quo, & gente eius, & cor & ocu-
 ras Tuhemi, li mei obstruentur, ut nec super sit locus fugæ nostræ tutus. Cui satellitum
 id est, ex ista suorum principes respondentes, aiunt: nec hoc domine rex noster curæ tuæ
 prouincia Az- causa sufficiens est. Meministi siquidem, ut Deus Adam septem uirtutibus
 zemi, id est, perfectum creauit. De quibus cū hoc tempore una tantum super sit, an me-
 à fonte. tuis, qui in illum præualuimus, nos resistere huic non posse? Quibus ille:
 Nequaquam, inquit, confido. Hominem siquidem uideo, qui dolum & ini-
 quitatem perdens, iustitiam & ueritatem seruabit. Aggrediemur, inquit,
 Dolo, hypocrisi, mendacio, ingenio mendacij. Multisq; huiusmodi frustra solantur. Cum autem anno 10
 egregie fuci illo tota illa pars terrarum sterilitate damnata esset, Deus nati prophetæ &
 jecit. nunciij sui benedictione & saturitate totam repleuit. Posuitq; ea nocte per
 omnem Arabiam interstitium inter masculum & foeminam, quod nemo
 Omnia plena Arabum tota illa nocte transgredi potuit. Omnibus etiam magis, fortis legis
 sunt miraculis & ariolis eo die artificium suum defecit. Euersa sunt eadem hora omnia so-
 Nota statim lia regum ab ortu solis usq; ad occasum, ut nullum staret erectum. Qua ipsa
 contradictio = hora iecit Deus præconem per cœlum & terram, natum sibi amicum fide-
 nem in uerbo. lem & benedictum. Testatur & mater, filium nec in utero, nec partu, ullum
 fecisse dolorem: Hoc referens, quod cū sola esset in domo solitaria partu-
 riens, nec adesset qui sitienti poculum ministraret, nec ipsa sufficeret, Ad- 20
 est, inquit, mulier cum poculo in uase perlucido, haustumq; præbens, labo-
 rantem reficit. Assunt & obstetrices albis indutæ, similes filiabus Abdeme-
 nef, ut iusta me admiratione terruerint, quis illis indicauerit, aut unde tam
 celeres aduenerint. Interea uocem audio dicentem, recipi infantem ab oculis
 hominum: uideoq; acies auium cum rostris smaragdineis, atq; alis hya-
 cinthinis, extendentes uisus meos ab ortu solis usq; ad occasum. Territa ad
 infantem respiciens, uidi quasi inflexum, tendentem digitos ad cœlum,
 tanquam fundendis precibus. Aduenit & uir albis indutus, tres clauas mar-
 garitis similes infanti proponens. Quas cum simul omnes collegisset in-
 fans, exclamauit dicens: Recepit Machumet clauem uictoriæ, & clauem le- 30
 gum, & clauem prophetiæ. Sequuntur tres uiri, faciebus tanquam sol radi-
 antibus. Quorum primus peluim smaragdinam cum quatuor anlis marga-
 ritæis continentibus proponens, ait, Hic est mundus iste, & cardines eius:
 Hic oriens, hic occidens, hic meridiæ, hic septentrio: uideamus quam par-
 tem capiat. Illo totum è medio capiente, ait: Quia recepit Machumet † Al-
 id est, templū kaaba per Dominum cœli & terræ, & * Abalkibla toti mundo imperabit.
 Meche. Capiensq; urceolum ex secundo, infantem septies lauit, deinde manu ter-
 * Id est, ab eo gens, euoluensq; sigillum inter scapulas eius suprascriptum characterem
 dem templo. impressit. Tunc assumens eum inter alas, affixo ore in aurem longum fu-
 dit susurrum, nemini auditum. Datóque in fronte osculo, ait, Gaude, & ex- 40
 ulta Machumet. Tibi enim conseruatum est, quicquid cæteris negatum
 Machumeti conseruatum, fuit prophetis: quos omnes sapientia & cordis amplitudine superas. Cum
 quicquid ne- tibi præ cæteris data sit clauis uictoriæ, eris sine metu & horrore: nec resta-
 gatū alijs pro bit in mundo, qui nomen tuum non prædicet. Hunc dicit Alaber fuisse
 phetis. Arriduam. Attestatur & auus Abdalmutalib, quod cum esset in oratio-
 Christus re- ne † sibeit Alharam idolum Abel adorans, repente insonante ualido fra-
 gnabit, et Ma- gore perterritus est. Hic (inquit) adstitit uir alatus, alarum attactu per ter-
 chumet cadet. ritum confortans. Interea uocem magnam audio ter repetitam: Deus
 Eibeit, id est, in domo. maior,

- maior, dominus Machumet omnipotens, domumq; ipsam hic & uerbis in-
 conantem: Nunc emundauit me Deus ab idolis, omniq; eorum spurcicia.
 His attonitus ad uisendum nurum properat, pulsat, aperitur. Visa nuru,
 Quid (inquit) ô nurus optima, quid uides? Dormio, an uigilo? Nurus, Vi-
 gilas sanè. Et ille, Vbi est ergo splendor faciei tuæ? Cui illa, in nepote tuo.
 Iam enim peperî. Socer, ludis ne me? Nam nec uerisimile est, quod dicis.
 Nullum enim signum partus in te comparet, præter splendoris absentiam:
 cum præsertim nec parturientis solatium, nec partus auxilium aliquod sola
 relicta uideam. At illa, Per domus huius penates, peperisse me non dubi-
 10 tes. Et ille, Vbi est ergo? demonstra, ut uisendum adeam natum. Cui nurus:
 Nec hodie uidere tentes, quin certum habeas his I X diebus humanis uisi-
 bus prohibitum. Hic illi extracto gladio, Aut tu (inquit) iam uidendum
 dabis, aut ceruicem huic gladio: aut ego quidem, ut utriq; satisfaciam, in
 meipsum hunc gladium conuertam. Mulier uicta, illic esse, digito assignat:
 Ille irrumpens, ut penetralia adire parat, uir terribilis obuius opposito ense
 aditum prohibet. Viso territus, in fugam conuertitur, impedito linguæ of-
 ficio per septem dies. Hic igitur, ut Ibenaber asserit, certatim conueniunt
 omne auum genus, tum nubes & uenti ex omnibus mundi partibus, po-
 20 streto & cœtus angelici pro educatione infantis altercantes. Dicebant
 enim se aues commodiores esse nutrimento infantis, pro eo quod diuersis
 fructibus cōgerendis faciles sint. Dicebāt uenti, Imò nos potius, qui totius
 mūdi odoribus eū replere possumus. Dicebāt nubes, Quinimo nos como-
 distime, quibus omnium aquarum dulcedinem ministrare promptū est. In-
 dignati angeli aiunt: Ad quid hæc? nobis hæc cura supersit. Litem compe-
 scuit uox diuina, dicens: Non auferetur manibus hominum. Nam beata u-
 bera, quæ suget: beata manus, quibus tractabitur: Beata domus, & cubile
 eius. Iniunxitq; Deus curam hanc & officium Halimæ filiæ Dueib Azadi. Halima nu-
 30 Cuius rei causam & ordinem Halima ipsa exponit, dicens: Anno siquidem
 eo tota Arabum regione fame pereunte, ego grauidā tanto grauius uiue-
 bam, quanto sterilia rura quærendis uitæ suffragiis peragrarè minus uale-
 bam. Producebam tamen utcunque uitam, deficientem campestribus qui-
 busq; herbiculis, non mihi magis anxia quàm fœtui, gratias agens per o-
 mnia Deo. Peperi tandem, nec longe post partum ecce in uisione somnian-
 tem me uir ad flumen perducit lacte candidius, melle dulcius, croco suauis-
 us, butyro blandius: unde bibere iubet, unde implear lacte & beneficio.
 Cumq; bibissem, monet denuò. Cumq; bibissem, cogit tertio. Post hæc con-
 uersus in me, Nosti ne me, ait? Respondi, Non. Tunc ille, Ego sum (inquit) Gratia.
 Gratia, quam agere Deo non intermisisti, in omni affectione tua. Mando
 40 igitur, ut Mecham pergas. Inuenies enim illic gratiam, & ampla beneficia:
 unde cum integro splendore tanquam plenilunium redibis, omniacq; hæc
 silentio seruabis. Tunc manu sua pectus meum tangens ait: I, cum gratia
 Dei, det tibi & lactis abundantiam & beneficiorum. His expergefacta, ple-
 nam me & integram reperi, lacte ex uberibus meis in modum canalis pro-
 fluente: idq; eo nempe tempore, cum tota propemodum gens Arabum fa-
 me periret. Attenuante namq; mane corporum & habitudo & color immu-
 tata erant. Gemebat omnis domus, nec audiebantur per uicos nisi tanquam
 ægotantium uoces. Deerant & lachrymæ intensa siccitate. Nec mi-
 rum. omnis enim tellus arida, omni uirore carebat. Arbores † ne de flori-
 bus,

Ibenabem ci-
tatur.Certamen de
Machumetis
educatione,
maius quàm
de patria Ho-
meri.Halima nu-
trix Machu-
meti.

Gratia.

Ne, pro non so-
lum ueruetiā.

bus, imò etiam frondibus nudæ. Ipsi etiam montes & sylvæ gramina ignorabant. Inter hæc, hisq̃ similia, me subita commutatione & habitudine plenam, & colore integram, mirandum, omnis populus accurrit, id ualde stupentes, quod cum externo die fame consumpta nec homo uiderer, hodierno delicijs affluens uiderer filia regis. Itaque diem quodam ego & plures aliæ cum in partem Mechæ, ut solebamus, quærendis graminibus exiuissemus, audiuius semel omnes præconem uociferantem, quod Deus altissimus & benedictus per totum illum annum ab oriente usque ad occidentem interdixerit omnem partum, tam hominum quam dæmonum, causa unius qui natus est Malchorais. Ipse sol diei, & luna noctis, 10

Deus edicto uenit omnem partum. Alchorais. Accurrite ergo mulieres de Benizat, & inuenietis filios nutriendos. His auditis reuertuntur omnes, quæ simul mecum audierunt, ut cum maritis suis conferrent de uerbo, quod audierant. Instituunt iter Mecha. Ego cum marito meo asinam sedens, postrema egredior. Dumq̃ pergo, 20

Forte, inter. audio aluum asinæ † mutugressus dah dah resonante, utpote potu inundante sine cibo. Inter hæc maritus increpat, ut acceleremus: quoniam præcesserunt omnes. Audio simul omnibus ex locis uocem Hamen hamen ô Halime. Coniugem appello, Non audis, quæ audio? Ille, Quid audiam? Insana es, aut paues. Virget asellam stimulo. Illa imbecillis uix mouebatur. Peruenimus è monte in uallem. Et ecce uir, in manu sua te- 20

Vox congratulationis. lum splendidum, quo percutiens asinam super uentrem, ait, Perge iam ô Halima cum pace & salute ad effectum uisionis tuæ. Præcepit mihi Dominus, ut custodiam te ab omni homine malo, & omni spiritu maligno. Appello coniugem. Audis'ne & uides, quæ audio & uideo? Ille, Quid habes pauida? Tecum esto. Audiam'ne & uideam, ubi nec uox sonat, nec corpus adest? Impellit asinam. Illa ictu uiri restituta facillime profilit: ita quidem, ut alias omnes, quæ longe præcesserant, nos facile consequeremur. Peruenimus mane prope Mecham ad duo milliaria. Hic ego fessâ confidens, maritum præmitto, ammonitione uocis quam audieram, ad domum Abdalmutalib. Interea omnes alias accersuerat Abdalmutalib, 30

Benizat. omnesq̃ repudiarat infans. Vnde reuersæ omnes iam inuenerant, quod quæsierant. Solus superest filius Abdalla, & ego sola. Interea perueni & ego, audioque præconem, quem iecerat Abdalmutalib: Si superstes est alia de mulieribus Benizat, ueniat. Et ueni, & respiciens Abdalmutalib rogat, Cuias est? Respondeo, de † remzat. Et ille, Quod tibi nomen? Ego, 40

Al. secundo. Halima. Hic ille, Papæ bath beth, inquit, Zaad & Helin † ron omnia in una responsione: Est mihi nepos orphanus, nomine Machumet, qui iam omnes alias repudiauit. Veni uidere. Faciam, inquam, si prius coniugem consuluerim. Et ille, Ne obtestor, offensa recedas. Ego, nequaquam. Maritus recipere consuluit. Interrupit fratrueis meus, qui una nobiscum aduenerat, quid mihi uelim, ut orphanum penuriæ domus meæ adijciam. Ego concessione mariti nec immemor uisionis, infantem postulo. Exhilata est facies audientis. Acceptaq̃ manu, deducit ad penetralia. Intransi assurgens mater infantis Emina, cultu & forma splendens ut lucifer, ait: Grates & gratias. Tibi ô Halima datur infans, super eum oratio Dei & salus. Inuolutus syndone laneo lacte candidiore, musto suauiore: subtus interula serica uiridi blandissima, resupinus dormiens mellitum attingens. Expergefacio. Aperiens oculos, arrisit. Ex ore lux emicat usque in cor.

in coelum . Stupens faciem eius operio , per horam deinde mammillas
 praebeo . Recepit dexteram . Nam Ibenabez ait, sinistram eum collegæ
 suo, filio nutricis, nomine Daram, reliquisse . Recepto igitur infante,
 cum ad coniugem redirem, ait, Halima , respiciens uidit inclinato eum
 capite humiliari ablato infanti . Et dicebat, Gaude Halima . Nec enim
 ulla nostrarum cum tanto beneficio reuertitur . Mandauit autem ma-
 ter, ne Mecha discederem, antequam consilium eius audirem . Quod
 expectans transacto triduo, nocte quarta forte, ut fit, expergiscor . Et
 respiciens uideo uirum uiridi perlucido indutum, ad caput infantis seden-
 10 tem, osculis frontem paruuli continue repetentem . Suauiter excito con-
 iugem, ut miraculum uideat . Ille uidens susurrantem conspicit, & silen-
 tio rem seruari monet. Transactis itaque diebus, cum reditum omnes pa-
 rarent, procedimus & nos . Cumq; confedissem asinam, præbet maritus
 paruulum . Procumbit asina, tanquam adorando . Suscepto consur-
 git, & subleuato capite præcurrit omnes, quæ iam præcesserant . Quod
 cum uiderent, admirantes rogant: Hæcne est asina tua, per deos O Hali-
 ma ? quam nudius tertius totiens releuari uidimus ? Respondi, hæc ipsa,
 hæc ipsa . Asina tanquam pro se respondens, & in uerba humana prorum-
 pens, alta uoce proclamat : Sic me Deus ex pereunte refecit, ex morte in
 20 uitam restituit . O si sciretis, quis est, quem defero . Hic est, inquit, si-
 gillum prophetarum , Dominus nunciorum, melior prioribus, amicus
 Dei omnipotentis . Quid plura? Perueni ante alias omnes: omnisq; for-
 tuna mea ita commutata est, ut non solum domus mea, uerum omnis uici-
 nia fortunæ meæ fauorem senserit . Ita ergo educatus est, ita creuit, ut nul-
 lus unquam nutrientem molestiis infestaret . Factumq; est, ut cum puer
 iam inter pueros lulum iret, & rediret, die quodam lusu rediens, interro-
 gat dicens, Vbi sunt fratres mei? O mater, cum eos hic non uideam? Re-
 spondi, abesse ad pascua, nec ante uesperum redituros . Cœpit flere, do-
 lens, quod ipse cum eis non ierit. Solata sum, promittens. Mane facta, ap-
 30 positis quæ & solis terrori & osculis fascinantibus opponuntur, puerum
 cum filiis meis ad pascua mitto . Sicq; multis diebus facta, ecce die quo-
 dam uenit accurrens filius meus Danira , ualido clamore totam domum
 terrens: Accurrite celeres: nec enim fratrem meum Machumet, nisi mortu-
 um inuenietis . Territus pater quærit, quid nam acciderit . Ille tres uiros
 puerum e medio sociorum arreptum in montem eleuasse, apertoq; uentre
 totum euiscerasse ait . Accurrimus amentes inuenimusq; ut dixerat in
 monte, illa sum tamen . Rogamus querunt, quid nam acciderit? Ille qua-
 si terrefactus, Tres (inquit) uiri de pascuis arreptum huc eleuarunt. Quo-
 rum primus à pectore usque ad umbilicum nihil lædens aperuit, aperta
 40 uiscera niue lauit . Succedens secundus, cor per medium scidit, & e me-
 dio granum nigrum eripiens, abiecit dicens, Hæc est portio diaboli . Ter-
 tius ~~lota~~ extergens, me ut fueram, & sum restituit . Quo facta me in una
 libræ lance posuerunt, in altera decem uiros, & pars mea pependit. Appo-
 fuerunt & alias decem, & iterum partis meæ pondus uicit . Sic facta, Sinite,
 inquit unus : Nec enim innumerabilis hominum multitudo huic æqui
 pendere posset . Osculisq; mihi in capite & fronte datis, abeunt . Et
 ecce digito assignans, ait, Abeuntes nonne uidetis ? Hicq; tanquam fe-
 bre percussus, intremuit . Tremulum solliciti diuino, quoniam uicinum
 habebamus,

*Asina Machu-
meti se incli-
nat.*

*Asina loquitur, testimo-
nium reddens
Machumeti.*

Superstitio.

*Danira filius
Halimæ, col-
lactaneus Ma-
chumeti.
Machumet
puer euiscera-
tus & repura-
gatus.*

*tal. lota.
Machumet
multis præpo-
derat.*

*Quod uerum
est sano intel-
lectu. Auguri-
um adhibitu
Machumeto .*

habebamus, adducimus. Cui cum rem exposuiffemus, ab ipfo audire uelle ait. Ille ab initio rem omnem per ordinem pandit. Aurem diuinus attentus præbet. Vix dum finierat: Et ecce aruspex inflammatus spiritu, infectis manibus arripit puerum, & adstringens exclamat: Hunc credite, si superstitem dimittimus, ruinam omnis fidei & religionis nostræ patimur. Pro turba deorum accurrite io populi, si quos deorum sacra mouent: nec tantam diuinitatis cladem patientes, me potius cum ipso pariter perimite. Hic ego uehementer irruens, puerum eripio. Domumq; reducto consulat omnis uicinia, ut ab solitaria educatione puerum parentibus reddam. Credito consilio, cum puero Mecham tendo. Cumq; per maiorem portam intrarem, in introitu portæ senatus confederat. Hic & ego cum audiendo causas confedissem, puero ante me collocato, subito inter manus meas puer euauit. Exclamò territa, quis nam subduxerit, aut sic ubi uisus fuerit? Omnes uidisse negant: clamantem dementia potius & furoris increpantes. Ingemino miserandas uoces, lachrymis profluens. Audientes plangentem, solatio accurrunt. Dumq; circumstant, adstitit senex tremulus, serula subnixus, monens ut Abhabel responsum quæram. Cui cum respondiſsem id f. * dos, ne pro eo rogem frustra quem ipsi adeò suspectum habent, ait. Sequere ergo me, si tu desperas: Ego pro te orabo. Sequor. Ingressus itaq; senex incuruatur Abel principi, sicq; socijs dijs per gyrum, datisq; osculis, manibus & genibus Abel supplicat pro puero Machumet filio Abdalla; filij Abdalmutalib. Hic ipse Abel, omnisq; illic adstantium & multitudo contremiscens intonat: Nos ne stulte senex infestare uenis, eum nominans, qui in ruinam nostram natus est: Abi hinc malè sane. Ita ne te senium alienauit, ut tui oblitus aliena tractes? Hinc ego, ingeminato dolore anxia recedo, cogitans, ut ante rumorem ego prior ad Abdalmutalib occupem, aggredior. Ille ut audiuit, uehementi furore concitus, ualido clamore totam urbem commouet. Arreptoq; gladio: Quoniam, inquit, inuidia mihi nepotem ademit, ego hodie tantam cædem in Alchorais conficiam, quanta nullis audita sæculis: aut integram mihi uindictam reddat, ut saltem iram meam abundantia sanguinis satiet. Affluit turba magnatum & plebis. pauidèq; trementibus alijs, procedentes principes solantur, dicentes: ut quid hic domine rex? Nonne equorum cursu totam prouinciã lustrare possumus, ne ullus super sit locus, qui absconditum retineat? Sic factò, frustra fatigati redeunt. Rex impatiens templum ingreditur, ut saltem deorum munere amissum recuperet. Audit interea præconem cœlitus clamantem, iuxta fluuium Tuhene sub arbore heremi reperiendum. Profiliunt rapidi: inueneruntq; puerum, cum gaudio & exultatione magna reducunt. Ego regijs muneribus diues, læta domum cum gratiarum actione rediui. &c.

INCIPIT

INCIPIT CHRONICA MENDOSA

ET RIDICVLOSA SARACENORVM.

*Libellus iste de uitis Machumetis & successorum eius, etsi non integer est, quod colligi potest ex primo libro Cribrationis Alcorani Nicolai de Cusa: non tamen ingratus erit studiosis, dum integrum nan-
cisci liceat. Ostendit autem initia & pessimas artes, quibus imperium Machumeticum est
conditum. quædam etiam, quæ lectioni Alcorani accommodata sunt.*

- I**N creationis suæ primordio Deus, manu propria quatuor con-
didit, prout multorum Arabum, cæterorumq; Saracenorum
plurimum testimonium perhibet, & autoritas asserit. Ego ue-
ro Latinus interpres, eorum nomina silentio commendauit. Vt
enim à latinitatis regulis prorsus sunt aliena, sic illi licet diligenter ad-
notata, penitus manerent frugis omnis expertia: Nisi quis uerborum proli-
xitate, & foliorum augmentum, fructum extimet. Creauit igitur primò
calamum, per cuius officium ad mundi finem ab ipsius initio cuncta præno-
tentur: Secundò, protoplastum primum Adam: Tertiò, thronum: Quarto, *Aliquid diffi-
rentie inter
Arabes & Sa-
racenos.*
paradisum. Ad Adæ quidem plasmationem pugno suo Deus puluerē mul-
ticolorem collegit. Vnde quædam hominis in diuidua albedine, quædam
nigredine, quædam colore medio: quædam item malicia, quædam bonitate,
sic cæteris qualitatibus participant. *Quatuor de-
us principio
creauit, cala-
mum, Adam,
thronum, pa-
radisum.*
Propheta Machumetus Arabes allo-
quens, ait: Vos generationes LXX. nascendo secutæ sunt: Omnibus genti-
bus probitate bonitateq; præcellitis. Subsequenter & ipse perhibuit, Deum
homini nomen imposuisse, priusquam crearetur. Eiusdem est, quod fœtus
in aluo materna per XL dies sperma perseuerat. Illud XL diebus sequen-
tibus in coagulum sanguineum condensatur. Vnde carnis fœtus corporis
lineamenta suscipiens, in diebus XL succedentibus formatur. Illi tandem
quadragenario dierum numero sequente, angelus à Deo mittitur, ut animā
inspiraret illi; quatuorq; necessaria præscribat, uidelicet quo uictu, quo uitæ
termino, qua sorte fruatur. Vnde per Deum, præter quem non est Deus, in-
spiratur ab an-
gelo.
ter damnandum quempiam & paradisum intercapedo solum cubitalis ex
operationis suæ meritis appareat, necessario redibit ad opera, quæ ab ange-
lo præscripta illum in ignem detrudent. Huius quoq; conuersa siue conuer-
sionem pandat. Spacia quidem temporum inter patres nostros primæuos, De temporibus rationes
tum inter se tum inter suos successores habita ita dinumerat. Adam præces-
sit Noë per MCCXLII annos. Post Noë quidem uenit Abraham, annis
MLXXX. Inter Abraham autem & Moysen uoluti sunt anni DXV. *falsas ponit
pleraq;.*
Inter Moysen & Dauid, D. & LXIX. Inter Dauid & Christum, mille
CCCL. Inter Christum & Machumetum, tandem DC. & XX. Sciendum
est quidem, quoniam exceptis prophetis cæterarum gentium, inter Moysen
& Christum de filiis Israël facti sunt prophetae M. Inter Christum autē &
Machumetum quatuor. Ex prædictis itaq; inter Adam & Machumetum, *Israelitarum
prophetae mil-
le inter Mo-
ysen et Christi:
Marie uita
annorum LXII
quæ V. annis
post Christi
ascensum.*
colligitur numerus annorū quinq; milliū CCCCXXVI. Notandū itē, qd
Christi mater Maria, cuius totā uitā LXII anni mēsi sunt, post ipsum quin
quēni spacio superstes extitit. Super Adam defunctū Seth, Gabriele iubē-
te, XC V orationes fudit. Cnm dies aut hodierna numerum orando quina-
rium seruet, sciendū est, orationes quinq; factas fuisse propter Adam homi-
nem, XC uero propter ipsum patrem & ducem omnium gentiū. Fuit qui-
dem & est orationis initium, alla uuaackbar, id est, Deus & omnium maxi-
mus.

Numerus pro mus. Sciendum est, omnium prophetarum numerum esse centum XX mil-
phetarum. lia: legatorum autem diuinitus missorum gentibus prædicatur CCC XV.
Horum quinque fuerunt Hebræi, uidelicet Adam, Seth, Esdrick, Noë, Abra-
ham. Arabes quoque quinque fuerunt, scilicet Huth, Schale, Ismaël, Schaib,
Horum pro Machumetus. Leges tamen optime prædicauerunt, tum uiribus atque potestati
phetarum cre- tijs tulerunt. Propheta primus Iudeorum Moyses exitit, Christus ultimus.
bra est mentio Est item scitu dignum, quod prophetis cœlitus missi sunt libri CIIII.
in Alcoran. Quorum L. dati sunt Seth, Moyse testamentum, Christo Euangelium, Ma-
Christus ulti- chumeto Alchoran. Omnium gentium sapientissimæ sunt quatuor, uideli-
mus Iudeorum cet Arabes, Persæ, Romani, & Iudæi. His namque ceteræ collata nihil cen- 10
propheta. sentur. Cum quidam cui per somnium apparuit Machumetus, gradum obti-
Libri sacri. nens sextum cuiusdam celsi loci septem gradibus distincti, illud reuelasset
Gentes sapien- tissime. ipsi, tale propheta responsum edidit: Locus ille mundum designat, suorum
tissime. graduum numerus mundi spacium, uidelicet VII millia annos. In quo-
rum sexto millenario ego uenio: post quem non est alius propheta uentu-
Machumet se- rus. Finem quidem mundi propinquum clarificabit ortus solaris in occide-
nto millena- te, & occasus in oriente. Sciendum item, quoniam cum Noë tres filios ha-
rio mundi ue- nit. buerit, scilicet Sem, Cham, & Iaphet, ex Sem processerunt utiles, boni uiri,
Origines po- uidelicet Arabes, Romani, & Persæ. De Cham item bonitate uiri prædicti,
pulum fil- scilicet Aethiopes, Alhabaes, & Aegyptij. Orti autem sunt ex Iaphet 20
sa. ut Gen. 10. † Obog & Magog, ceteræque gentes in Deum minime credentes. Prophe-
ta quælitus, quando præceptum est ipsum fieri prophetam? Respondit, in-
ter corporis Adæ creationem, animæque suæ inspirationem. In filiis Himaël
Deus sibi prælegit Kyuem, & in filiis Kyuem Choras, & in illius filiis He-
sim: Inter eiusdem filios Machumetum prælegit, & præmauit. Eius qui-
dem generatio totius simpliciter fornicationis expers, ex Adam legitime
processit usque ad ipsum naturalem illius egressum ab aluo materna. Illi-
De ista luce in nascendi Deus lucem quandam imposuit, Choras uidelicet, quæ (uelut
natalibus Ma- plures perhibent) duobus millibus annis ante plasmationem Adæ mani-
chumeti. bus creatoris inhaerens, ipsum adorauit, sicut & angeli. Hanc deinceps ab 30
* In Fortali- ipso Deo creante Adam, illius costis inclusam, sicut in terram, ipse detulit.
cio fidei, ex li- Eandem item Deus in arca Noë costis misit. Ipsam itidem suscepit diuini-
bro generatio- tus Abraham, in ignem proiciendus. Consequenter quoque uentres illa ma-
nis Mahurrit- ternas semine uicissitudinis ingrediens, ad Machumetum orientem perue-
nalis est suc- nit, ipsum illuminans. Cuius hæc est generatio.
cessio.

Ismael. Cedar

SEQUELITUR GENERATIO MACHUMETI.

Machumetum quidem genuit Abdalla, qui fuit filius Abdalmuta-
lif: qui fuit Adamanef: qui fuit Facien: qui fuit Kaleph: qui fuit
Morta: qui fuit * Kabni: qui fuit Lunay: qui fuit Paliff: qui fuit Phasce: qui
hak, Nisar. fuit Melich: qui fuit Anascere: qui fuit Chinene: qui fuit Hudhaifa: qui 40
Muzar, Ali, fuit Mudicita: qui fuit Ylgas: qui fuit Mudhar: qui fuit Schaad: qui fuit
Emosera, Me- Aadiren: qui fuit Abhimaista: qui fuit Nisca: qui fuit Celis: qui fuit Amir:
lich, Vain, Lu- q fuit Amubascar: qui fuit Acaba: qui fuit Abhuen: qui fuit Almucaien:
ue, Galibem, qui fuit Numhib: qui fuit Kaab: qui fuit Thebit: qui fuit Ismael: q fuit Ab-
Caph, Mirr- ba, Coidai, Ab rahæ: qui fuit Ydriff: qui fuit Staron: qui fuit Hur: qui fuit Felech: qui fuit
demenoph, Amer: qui fuit Farcastad: qui fuit Sem: qui fuit Noe: qui fuit Lemich: qui
Abdemutalif, fuit Almuta Vuaslak: qui fuit Annast: qui fuit Kanok: qui fuit Bard:
Abdalla, Ma- Non possunt barbara illa nomina recte instaurari sine libris Arabicis, nec etiam qui
chomet. multum in his momenti est situm.

qui fuit Belchil, qui fuit Chamen, qui fuit Anusc, qui fuit Seth, qui fuit Adæ protoplasti. Huius quidem generationis series sic ex ordine paterni sanguinis processit. Matrem illius Eminam, genuit Azohaar filia Veheb. *Puer illius fuit Hayop.* Quam genuit Abdemilef. Abdemilef autem natus est ex Azoharata, filio Kileff. A quo primum naturæ generis utriusque parentis sui coniunguntur. Natus quidem circumcissus & hilaris prodiens ex aluo materna, die lunæ duodecima die mensis rabe, primo anno, anno Elfil post eius initium, sexagesima die eiusdem idem Elfil, Anno uicesimoquinto fundatum est Alkaba: anno uero quadragesimo Machumet propheta datus est. Elfil autem ille
10 secum adiutorem ducens, Abruatam filium Iacum regis Alhabasc in medio Almuhamam Mecham profunditus atque profectus dirutum Alkaba, ut sic iram suam saturaret, uindicta grauissima sumenda ob plenum pudore factum, uidelicet egestionem cuiusdam ciuis Mechensis, in templo ab Elfil ipso fundato, in cuius medio casulam similem Alkaba apud Mecham circuiendam peregrinantibus ædificauit, cum exercituum suorum uniuerso ferè numero contritus est, & in partes minutas quasi grana frumenti redactus. Iniectu lapidum nigrorum ab auibz multimodis diuinitus missis, uindicatum scelus illud. Machumet quidem post septem dies ab ortu suo nutriti traditur. Pater in Yetrib animam expirauit. Quò deinceps mater sua cum
20 illius tota pecunia simul & altrice puerum ferens, ipsum auunculis suis custoditum & educatum tradidit. Finitis autem annis quatuor ab ortu, mater inde rediens, Mecham in itinere præoccupata migravit. Puer itaque à nutrice sua commissus auo suo, scilicet Abdaalmutalif, ipsum patronum & alitorem beniuolum fortitus est octo annorum spacio. Seraphim quoque per terrarum semper auditus, nunquam uero uisus, sibi curam atque custodiam impendebat. Cui consequenter Gabriel archangelus datus est custos per uigintinouem annos. Ille quidem annorum quadraginta legem à Gabriele sibi commissio suscipiens, per triennium illam omnibus, præter admodum paucos, scilicet credentes, oculauit. Emensis autem XVIII mensibus à tempore quo sui factores illū ducem atque primatem statuerunt, à Gabriele archangelo Hierusalem ductus, ab eodem est illic in cælum subleuatus. Vnde ad terram facto descensu, sociisque sibi iunctis, uidelicet Eubogara, & Ali, ac Zaid, profectus Athaiff publice docuit, communiter perhibens, se prophetam esse. Indeque Mecham reuersus est. Annis tamen decem uelut gyròuagus nunc hac nunc illac gradiens, quocumque scilicet spes aliquos ad Deum legemque conuertendi duxit eum, procul dubio pollicentem paradysum conuersis, ferè nihil ironiæ ridiculi que unquam gessit, indeficienter tamen & efficaciter insistens. Vnde singulis in domibus eam allexit. Tandem in loco sui comitatus Alabem turbam LXX uirorum iam per eum conuersorum,
30 conquerentem eum tanto labore torqueri, prædicationisque latentis cura tabescere, cum iam potens esset legem uiribus inferre, uenientem aspiciens, à comite suo pertimescente quæsitus, quid nam esset illa cohors? Inquit illam suæ legis esse, nequaquam ulterius hic passuros, sed legem manu collata illo aduentus sui potente constanter affirmabat, & legem uiribus illatos: cum iam nulla domus credentis expers maneret. Illis quidem sic eum consulentibus, quid sua uoluntas disponderet? Inquit ille: Mea quidem uoluntas exigit, uos mandata legis penitus exequi, & sibi in diuitijs ac paupertate conuiui: Et uos alterna firmaque dilectione quasi filiali, uel propria perfrui: satis docet.

Mors parentum Machumet.

Angeli custodes Machumet.

De hoc uanissimum commentum in libro Halmahereig. Summatim autem refertur à Richardo in Confutatione Alcoran.

Subintravit ut uulpes, & clā operatus est mysterium iniquitatis, donec confirmatis partibus

existimauit se ui aliquid posse. Doctrina Machumet uerbo. Nam in animo cogitauit amplitudinē sibi comparare: ut Alcoran

frui; Et à uobis nullatenus alienas uxores fornicatoriè respici: uos item à malis abstinere, & illa prohibere, bona persuadere, & perpetrare: Et in Dei nomine lites peragendo, metum uimq; inferendo circa pascha decimi diei dulhega leges inferere summo desiderio. Vobisq; pro talibus operibus paradysum uere promitto. Vnde Zaid filius Zuzara fidem sumpsit propheta, sibi fidem suam mutuo tradens, ceterisq; similiter auxilium illi fortiter gerendi. Mecham itaq; profectus, secum ducens Eubocaram, & Ali, atq; Zaid, & Thalha, ac Bibel conuerti, suarq; legis mandata sequi fecit. Comen & Zaid, & Talha, ac Azubair, ceterosq; tot, quod numerum quadragenarium impleuerunt, cum Aomar, qui gladium suum euaginans Deum iurauit, se nullatenus ultra passurum diuinam inuocationem legisq; suæ celebrationem occulte fieri. Viribus enim notatur suæ uiam fortis armatus inuenit: *Ensis sepe plus quàm ratio efficit.* Deinceps ergo armata fortisq; manus uiribus propheta confusus, aperte multa cum audacia prædica- *Qui gladium accipit, gladio peribit.* uit, cum ense, cum ore proficiens: Deoq; iubente cum exercitu Yetrub ag- gressus est. Ipse quidem & Eubocara Yetrub tendentes, ceterisq; uisus exire præter Ali depositorum custodem, ut illis redditis eum sequeretur, admonet: Fauri, cauernam ingressi, per trium noctium duorumq; dierum spacium ibi morati sunt. Quo duobus sibi camelis adductis, ab Amer & Abdala, inde minabat perrexerunt. Vbi noctis dieiq; mora consumpta, quendam scilicet Aomar adibant: Cum quo quadriduana mora peracta, Ietrub uadentes, illam ingressi sunt feria secunda, die duodecima rabe primi. Vbi bonorum multitudine conuersorum perenni constipatus, septendecim mensibus non alias quam centum uersus Hierusalem orationes fudit. Deinde ab ipso Deo castigatus, orando uersus Alkaba faciem suam uertebat.

QUALITER EXPUGNATA MECHA VI
lenter legem suam imposuit, et in prophetam simul et in regem eleuatus sit, et de tota uita eius usque ad mortem.

Primum prælium Machumet apud Mecham.

R Omodam igitur die XIII. feria VI. anno secundo post exitum suum à Mecha, eiusq; derelictum, uel post eius bieninium seu triennium, ut placet Abbohut, certamen certauit primum. Secundum autem, die Albādara seu Zeabb, anno quarto, seu quinto secundum alios, peregit. Anno quidem sexto in mēse dulcada* apre albudembie pugnauit. Anno uero septimo, in quo suam peregrinationem Romadam Mecham expugnaui: ubi per XV. noctes moram impendēs, orationes deuote fudit. Inde profectus Hunaim, gentem Illiche Vezin mensis Schauuel medio repertā deuicit. Vnde multa trophæi spolia sumpta uirritim diuisit. Consequenter ciues Tharf obsedit menstruo spacio. Vnde fatigatus absq; captione discedens, Ietrub usq; peruenit. Mechæ deinceps dominio ditauit Azeib, qui secundum quosdā eodem anno uidelicet octauo, Arabibus, alijsq; multis Saracenis comitatus, Mechā peregrinando petijt. Fuit autem eodem anno præfectus Mechæ Moaad filius Gadel manu propheta, ut Alchoran iuraq; tenendo in pecuniarum diuisione morte ueniente doceret. Anno quidem octauo, mense Raieb, Machumet cum exercitu suo Tambich profectus, templū usq; in diem hodiernum durabile constituit. Illic ab ipso quidem missi Zalid, & Meluuelid, ad Alozaida filium Almataliff regem Aliendel, illū sibi tributarium effectū in

In regno suo dimiserunt. Machumet Iechibrit reuersus, Eubocharam misit *Ietrib.*

Mechā, iniungens, ut cū gente sua peregrinationem faceret, & edicens, ne quis ulterius nudus illic egrederetur, nec quispiā præter homines suæ legis *Legationes circummittēs ad principes inuitat ad suā superstitionē :*

10 Eodem etiā anno reges circūquaq; ciuitatibus suis admonuit, & ad legem suā beniuole suscepit. Direxit itē nuncios suos cum eadem admonitione, ad regem Persarū, uidelicet Rezre, Abdalha. Misit quoq; Dechera filiū Aaifa, ad Romanorum imperatorem, Et Aomar filiū Alafci, ad regē cinne; & Ala le, ad imperantem duobus fretis; & Animarata filiū Mumaia, ad regem Aethiopiæ: Achatib filium Rabea, ad Iabala regē Hesthē: & Stuna, ad Alumariz, regē scilicet Alexandriæ. Eodē item anno in prædicta peregrinatione Dulhada quinq; diebus residuis Machumet Mechā ueniens, diemq; festū expectās, hominibus publice leges atq; iura mōstrauit. Vnde Ietrib reuersus, ubi per totū Dulcheia, residuū anni scilicet XI. terminū, & sequēter per totā almuhara atq; Saphar permāsit. Vbi feria secūda mēsis rabe primi XII die, in quarto scilicet Ietrib primum ingressus est, uitā expirauit. Illis igitur

20 Talhigerā integre decēne spaciū mensum est. Smumopere quisq; diligenter *Alhigera, id est, regnum Machu. X. annorum.*

adhuc hodierna templū uidetur, ex lateribus coctilibus sibi stratum est. in quo corpus suū est conditum, tribus albis pānis inuolutum, ubi nec peplum affuit, nec interula. Quidā quæsit, cuius ætatis esset, illi perhibebāt, ipsius mentum raris canis albescere. Illā tamen caniciem mentum musto ceterisq; perunctū occuluit. Alyquidē à quibusdā interrogatus de illius qualitatibus, respōdebat, illum habuisse caput imensum, faciē albedinis & ruboris innati participem, barbā prolixam, pedes optimæ cōpositionis atq; coloris.

30 Gradiendo quidē aquæ fluxū ab alto in imum imitabatur. Idem ipse asserit, *Benignus & magnanimus.*

pe facies omnium gentium faciebus luce præfuit. Nec minus cordis benignitate magnanimitatēq; ualuit. Vnde quadam die equo currēs sella carēte apud Ietrid, cum homines illius casum timerent ob equi cursus impetū, nimisq; turbarentur, ille securus inquit, Aequoris similem inueni. Cū illi proponētī Romano imperatori chartā mittere, diceret, ipsum minime literis adhibiturū nisi sigillatis, annulū argenteū sigilli formā habentē fieri iussit, & eidem insculpi, Machumet nuncius Dei. Apud ipsum quidem eandē dignitatem obtinuit Teidā filius Kakiz, quā apud regem iusticiarius. Scriptores sui fuerunt Zaidz filius Thebit, & Inoaypha filius Effitu. Exercitus XIX eduxit. Bis peregrinatus est. In Dulhada Mechā quater uisitauit. An

40 no quoq; sequente in Dulcada semel, & in eodē mense uice secūda, cū prædā adductam de Humani distribuit. Tertiocq; in cōsimili mense peregrinationem efficiens, Mecham aduenit. Suæ quidē uitæ spaciū LXIII anni mensi sunt. Perhibuit post illū autem XII ex natione Chorasc sui uice posituros. Quorum primus, uidelicet Eubokare, uita breuis erit. Secundus aut Arabes erit optimus, molēdinī quidem dominus, scilicet Aomar filius Alathab, uitam longā ducturus. Tandem ob iustitiam perimetur. Propheta uisum suū ad Ademen uergens, illū sic affatus est: Si tibi Deus camisiā induerit, nunq; tuæ uoluntati parens auferre coneris. Sin aut, per Deum cuius manibus in-

t tereft

Titulus Machumet in finitis partibus modestior uiciorū Christi.

XIX expeditiones suscepit. Actas Machumeti.

terest anima nostra, nō erit camelo trālitus per acus foramen difficilior, quā tibi ingressus in paradīsum. Ipse quoq; testatus suā legis praecepta, omniūq; sequentium praelatorum constanter atq; diligenter obseruari usq; ad finem XII. uicariorum suorum decorasse. Maximā quidem turbā secutā illum, sic locutus, domumq; reuersus, quārentiū rerum euentus post illos XII. ille respondit: Contrarietates contrarietates. Ac ei dicunt: Abdalla filius Monoꝝ interrogatus, inde perhibuit prophetam affirmasse XII. suorum post se dominaturos, secundū morem & numerum subditorum Moyſi. Machumet hortum quendam ingressus, suo clienti familiari, uidelicet Neg iniunxit, quatenus percutientem portam extrinsecus introduceret, dupliciū gaudio lætificaret dicens: quoniam post me populum meum reget, & paradīsum praeſium ſuſcipiet. Ille igitur praeceptum Dei ſui properans perſicere, Eubokarā extrinsecus repertum nimium exhilarat. Secundo quoq; domini ſui iuſſu Aomar percutientē introducens inquit, Poſt Eubokaram regnabis, & paradīsum poſſidebis. Tertio uero percutienti ſcilicet Odmē, ſeruens praeſictus ore prophetæ monitus ait, poſt Aomar regni gubernacula ſortieris, & per eādem uita priuaberis. Ille quidem introgreſſus, hoc audito moleſtus prophetam curioſiſſime cōuenit: Poſt tuꝝ legis profeſſionē nec me mendacio pollui, neq; membrum uirile cum dextra tetigi. Reſpon- dens autem propheta, ſicut proculdubio futurū affirmauit. Cuius ſententia 20 tuſ paradī- eſt, Nullum praeſatū ingreſſurū paradīsum, niſi populo ſibi cōmiſſo optime praeſit, prout ſibi diſpoſuerit. Omnis quidē X. hominū regimīni praeſi- ſum ingreſ- dens, ad iudiciū manibus mento ſtriſtē ſuppoſitis ueniet. Quas libere ſemo- tur, niſi popu- uere ſibi licebit, ſi regendo iuſticiam exercuerit. Sin autem, immotæ mane- lo ſuo bene- praeſit. bunt, uſquequo cunctorum iudiciū terminetur. Omnis exauditor mei, Deum exauditorē inueniet. Hocq; de uicariis meis penitus cenſendum. Obſedientia. Vnde nec ipſe Deus exaudiet, non audientes me, ſeu meos. Ipſe propheta ſemel in templo fuit praeſicans. Inquit, Si quilibet Aethiops ſeu captiuus uobis praeſoſitus fuerit, illum ſicut me diligenter audite. Omnium hominū Choraſc boni bonos, maliq; malos imitabuntur. Meā quoq; legis dignitas 30 & obſeruatio perſeuerabit, quamdiu de Choraſc XX ſuperſtites erūt. Mei quoq; ſucceſſores habitu uiliſſimo potientur, uſq; ad triginta annos. Vltra uero ornatibus gaudebunt, atq; ſuperbia. Sciendum item, omni prophetæ quatuor conſiliatores eſſe datos, duos ſcilicet cōleſtes, ſicut huic Michaēlē & Gabriēlem, duosq; terreſtres, quales ſunt Eubokara & Aomar. Aſſere- bat quibem Moaxi filius, Ocſin ſe audiſſe prophetam dicentem, quod illi ſiliarij ſingula de Coraſc prae cæteris inſtituta gubernacula tractabant: Poſt mortem tamē lis prophetis, omnia praecepta legis obſeruent, iuraq; peragant ex doctrina Eubokaræ & Aomar. Illius item praeſnunciatum eſt ore, poſt ſe trigintaduos ſubſequi, Deoq; ſibi mendacium impoſiturus. Quorum unus, ſcilicet Alaſuued, rex 40 erit Chanaa, ubi ſubtiliſſimum eſt artiſicium pannorum ſericorum. Alius quidē, ſcilicet Muſthaleime, regno cui nomen † Aliemanīa, dominabitur,

DE SUCCESSORE EIVS EUBOCARA.

Vocatur etiā **C**omuni igitur aſſenſu prophetæ praeſagiū comitante, regni guber- Ebuberk, & nacula legiſq; curam ſuſcepit Eubokara, cui cognomen Abdalla. Hu- Empokora. ius autem pater fuit Odmē, filius Amir. Amir autē genitus ex Amara, filio † Nature, uel Kaab. Kaab autem fuit filius Zaid, ſiliū Thaib, qui genitus eſt ex Murra. In natiuitates. quo eius atq; prophetæ † non concurrunt. Mater quidem eius Celine, cui cognomen

cognomen Oamalaiair. Illa autem genuit Kathriam, tuum Amace: qui fuit natus Kaab. Kaab quidem genitus est ex Zaid, filio Kaib, filio Morra. Sublimationis quidem illius die mortis propheta celebrate principes extiterunt, Bestie, & Aomar, & Bobaida fauore. Ipse quidē eleuatus, impugnando malos & incredulos ad legem conuertit: quā ipse penitus more prophetæ tum firmiter obseruauit, tum cæteros hoc idem facere cōegit. Mendaces aut prædictos, scilicet Almustai, Hileme, & Holesuued peremit, & Aliemoma in suā seruitutem redegit: dolosumq; Talha captiuauit. Vnde nec quis illi resistere quiuit. Eius color subniger extitit: staturā mediocris: barba rara atq; proluxa. Fuit quidem & macilentus, manus † aichuina, tingere solitus. † Non possum
Phitlis ipsum consumendo, per X V. dierū spacium infestans, mortē* illutit cōiectare quid
illi. Super quē duobus pānis inuolutū orationibus fufis ore † domar, iuxta scriptum sit.
prophetā sepultus est: Qui anno alhigere & III mēses ac XIII dies est priuatus uita. Propheta Deum exorans inquit, Tu Deus genti misericordiam
atq; protectionem præbe, per Eubokaram & Aomar in lege firmissimam. † Intulit.
† Aomar.

SEQVITVR DE AOMAR, SVCCESORE EUBOCAR.

A Omar cōsequenter legem, & diligentem curā legis administruit. Ille quidē patrē habuit Alhata, filiū Alphail, quē genuit Abdalora filius Reia, filij Adij, geniti ex Kaab. A quo rami generis illius atq; prophetae prodeunt. Natus autem ex matre Khacuna filia Oscib, quem genuit Almughira, filius Abdalla. Illū autem genuit Aomar, filius Maktum. Ille quidem, sicut Eubokara, primitus nutu prophetæ sublimatus, legem indeficenter obseruauit: populum sapienter uirtuoseq; rexit: numerolis exercitibus multas suæ potentiæ terras subiugauit. Ipsius iussu ob ritum sunt congregati ter scripti: At scriptores pro modo sui meriti remunerati. Ipse rursus primo singulis templis orationes sic in mense Romodan fieri præcepit, & ordinauit, ut mense completo totus Alchoran perlegeretur. Annulum gessit prius habitum à propheta, consequenter ab Eubokara. Scriptores eius fuerunt Abdalla, & Zaid filius Thebit. Ipse quidem longus extitit, subniger, 30 caluus, barbam habens raram, & semper albedine tinctam, manu quoduis opus optime peragens. Interfecit eum tamen captiuus Almigira. Vitam suam mensi sunt sexagintatres anni. Iuxta prophetam & Eubokaram sepulturam sortitus est. Annis singulis Mechā peregrinatus est. Morbo grauatus, uitæ termino ueniente præcepit, ut communi consilio sui loco uiceq; fungeretur, qui melior digniorq; inter septē ab illo præelectos, uidelicet Odinn, 40 Ali, Thalha, Azur, Vbair, Caad, Abdarakem. Qui præcedens, hoc audito, dixit: Regnum ego renuo, sed deliberemus, quis aptior uideatur. Electionis igitur dignitatem Odinem obtinuit, qui C. etiam solis portionem accepit ab Auff filio Abdarakinum. Qui patre iubente, ut de pecunia sua singulis residuis Dobera. C. præberet solis, singulis præter Odinem quadraginta contulit. Regnauit quidem Aomar decem annis & sex mensibus, uno die minus. Qui subleuatus decimotertio anno alhigero uitam uigesimoquarto finiuit. Præcepit propheta, ut iuxta eum sepeliretur, ubicunq; mortuus. Omnis teste propheta uitam exuens, absq; consiliatore bono, more bestiali morte mala perire perhibetur.

DE ODMEM, QVI SVCCESIT AOMAR.

O Dmem quarto loco rex constitutus, atque doctor, fuit filius Alphen: qui fuit filius Alaci: qui fuit Vtraien: qui fuit Abdastametz: qui fuit
Abdamineffi

Abdamineff. De quo processerunt huius atq; prophetæ genera. Ortus est quidem ex matre Aruua, filia Rabea, filij Abib. Quem genuit Abdastamz, filius Abdamineff. Vnde parentis utriusq; genus effluxit. Iste per triduum ante mortem Aomar generali favore prælatus statutus, annulum sua manu gessit prophetæ, duorumq; successorum illius. Quo in puteum ex illius insipientis manu lapso, alium iterum argenteum fieri iussit, his literis insculptum: Vel indurabis, uel pœnitebis. Scriptorem habuit Mareuum filium Alhakem. Faciem habuit albam, uenustè compositam, staturam medio-crem, barbam prolixam, Ab omnibus uel ante sui conuersionem ad legem, & postea summè dilectus. Qui multum pecuniosus tum ob mercaturam, tum ob sapientiam atq; prudentiam, largus atq; munificus in prophetam atq; bonos inuentus est, omnesq; sui redituum & tributorum clementum senserunt. Ipse quidem cæterorumq; auxilio Alchoran integritatem collegit primo. Qui post multarum terrarum captionem in Ietrib lectioni uacans, in domo propria, manu maximæ turbæ accurrentis peremptus est. Quem insepultum triduano spacio, deinceps quinq; boni uiri noctu uenientes, ipsum latenter sepulturæ commiserunt. Vixit annis octoginta septē, imperauit duodecim annis, una die minus. Propheta quodam in loco lites post eum uenturas prædicens, de quodam illic facie cooperta transeunte dixit: Ille uiam ueritatis non derelinquet. Quem quidam illò profectus agnos- scens esse Odmim, indeq; quærens prophetam, an illum intellexisset, respō- dit: Ita. Propheta quoq; loquendo prosequens inquit: Omnibus meliores Deus meos socios præter prophetas posteros elegit. Quibus tamen omni- bus bonis, bonitate præcellunt quatuor, scilicet Eubokara, Aomar, Odmē, & Ali. Ait item, Qui me uidit & credidit, bonā mercedem habebit. Septu- plum tamen, qui me non uiso crediderit. Nullus hucusq; propheta perem- ptus est, nisi cuius mortem comitata est cædes septuaginta hominum. Nec successor etiam quisquam eius uicarius, nisi cum quo perempti sunt trigin- ta quinq;. Turba prædicta donum Odmem & ipsum obsidente, quidam uir propinquus exiens, cui nomen Abdalla, filius Aomar, taliter illius impe- tum atq; furorem mitigare nisus est. Ait enim: Propheta defuncto, & simi- liter tribus eius sequacibus illius nutu, sicut & Odmem, ut sapius prædi- ctum est, prælectis, si mortem Odmem affectatis, atq; figitis, nobis illo me- liorem restituite. Quod, uelut arbitror, uobis occurrere impossibile.

†Hali.

DE TALI NEPOTE MACHV MET.

HAli consequenter regnum sortitus est. Filius fuit Abithaliff, filij Hescer, quē genuit Abdemineff. Vnde ille atq; propheta deriuati sunt Mater autem sua dicebatur Fatima, filia Azad, quem genuit Hescem. Die quidem cædis Odmem hic eleuatus est. Multis tamē dissentientibus, & ob hoc Mecham euntibus, fugitiuis ad Aysca filiam Eubokaræ cōiugem pro- phetæ: Cui adherendo, suo fulciti cōsilio rebelles effecti sunt. Vnde dies ca- meli partibus ambabus L. necem plorauit. Discedētes autem inde, Aali re- uersus est Alchusa, Aisca uero Ietrib. Tandem Moaxia filius Cephin suo exercitu, similiterq; filius Odmem cum suo, simul cum illo uindicare ten- dens paternum sanguinem iuxta fluuium † Abforat bella gerentes, de ci- uibus & adiutoribus Arachæ propè ciuitatem Aracham conueniunt. Ibiq; quinquagintaquinque diebus contra suos hostes bella gerentes, de illis ui- ginti quinque morti dederunt, nec sine detrimento suorum. Ex uiris enim Hescem

†Porte Afo-
rat, id est, Eu-
phrates.

Hescem sexagintaquinque animas † spirauerunt. Vnde deinceps utraque ^{texspirauerunt.} parte deliberante; paciē consulente; omnium assensu communi duo uiri; ex parte uidelicet Aali & ciuium Arachæ Alascari, ex parte Moauui suorumq; Ammara filius Alasci, electi sunt, ut eorum iudicium terminum bellis imponens, suis in locis alios bonos atque dignos restitueret. Illis igitur egressis deliberatum ad locum, cui nomen Algendel, Alascari consilium Aali ab honore suo priuari iudicauit. Alter uero ipsum suo regno firmum affirmat. Sic tamen lite diuisa, nec pace facta, Aali reuersus est Alcupha, Moauuia uero Hescem. Istis deinceps tempore multo manum bello negantibus, sui uicissim homines inter se ter prædando, ter pugnando mala fecerunt. Illis postea Cephā conuenientibus, Aali partem uiginti quinque uiro-
 10 rum protegebant, partem uero Moauuia septuaginta. Aali uero profectus expugnatum Albestera, triginta secum duxit. Istis quidem bellis communis sententia perhibuit, omnes bonam uitam ducentes illic peremptos paradysum possidere. Post illa bella peracta, eis iterum armatis ad bellum, magnis factis exercitibus, Abdarakum filius Mulgem in templo peremit Aali mense romadam, anno Alhigere quadragesimo. Qui post orationem factam super eum ore filij sui Alhatem, ex parte solaris occasus extra uillam Alculpha sepultus est. Vitæ quidem suæ spacium quinquaginta se-
 20 ptem amplexum est. Annis quatuor, mensibus nouem regnauit. Annuli sui sculptura talis erat: Corde deuotus, Deus est meus dominus. Colorem eius subnigredo notabat, staturam breuitas commendabat. Barbam prolixam, brachia & tibias pilosas gestabat. Qui talis apud prophetam hoc perhibentem inuentus est, qualis est Aaron apud Moysen: hoc tamen excepto, quod hunc prophetam nullus propheta sequitur. Prophetæ quoq; sententiam nemo nisi uir bonus diligit; hos quatuor scilicet Eubokaram, & Aomar, ac Odmem, & Aali. Cuius filij, uidelicet Alhatem & Alhuacin, quanto cunctis iuuenibus paradisi præcellunt, tanto superantur à bonitate patris. Cuius fuit sublimitatio anno alhigere trigessimosexto.

30

DE ALHATEM, SVCCESORE HALI.

ALhatem patre suo defuncto, per Arachæ ciues in regem subleuatus est. Qui natus ex Fatima filia prophetæ, similitudinem prophetæ formamq; representauit. Suus annulus his literis fuit insignitus: Dei solius est exaltatio. Eius scriptor Ouaidalla manū auxiliij cæteris Arachæ sublimatoribus illius confidenter conferens, illum comitatus est pugnaturum contra Moaxia, cum exercitu uenientem de Hescem. Illis igitur coniunctis in Elembere, Alhatē exercitus ambos aspiciens, pietate cædis belliciq; periculi
 40 motus, se manibus Moaxiæ supposuit, illum sibi præferens. Illis igitur cum utroq; exercitu profectis Alcupham, illic Moaxiæ & Alhatem pecuniam pro uelle suo tribunt, transmittentes illum Ietrib. Postea per ipsius manum apud Alcuphe Almughire rege constituto, ipse Moaxia Hecchera reuersus est, ambobus exercitibus comitatus. Alhatē ex hora suæ sublimationis usq; ad redditionem honoris, quinque menses & uiginti dies numerauit. De quo semel eo præsentem sic propheta locutus est: Per puerum istum pacem super duos exercitus, quorum alter alterius mortem studebit, Deus cōuertet. Pater suus, scilicet Aali, simpliciter solis uacans litibus, nunq; peregrinatus iuit. Fuit anno XLV. mortuus in Ietrib, die prima, X die Almuharan, anno

t 3 Alhigere

Alhigez XL V. Fuit autem natus anno Alligez tertio. Propheta tunc littem faciente, Alhatem ob quoddam somnium uisum bellari renuit. Videns enim propheta in somnis tenentem manum super thronum Dei, & manum Eubokare iacentem super humerum prophetæ, & super illius scapulas manum Aomar, cuius humerum tenuit manus Odmem, inter quos ipse cruorem cernens, & causam illius quærens, audiuit illis patefacientibus, illum esse sanguinem Odmem, cuius uindictam Deus ipse requiret.

DE REGNO MOAUI.

Moauui itaq; filius Cephim, filij Zargar, filij Nuharb, filij Vmaye, filij Aadastemus, filij Abdemineff, unde propheta descendit: natus ex ¹⁰ matre Huid, filia Ochtebe, filij Rabea, filij Abdaasteniz, filij Abdamineff. Hic inquam pace firmata, communi fauore sublimatus, omnia redegit in melius. Ad quem omnes orientales & occidentales confluxerunt, illi parentes. *Annus Alema* Annum autem in quo contigit illud, annum alema, id est, annum congregationis appellauerunt. Ille quidem iustitiæ bonorumq; morum firmissimus tutor, mitis, expers iracundiæ, sapiens, modestus in prophetam, omnesq; bonos largifluus. In littore maris Romanorum multa munimina coepit, & in terra Christianorum multa mirabilia peregit. Erat illius inscriptum annulo: O Deus, ueniam mihi præbe. Scriptorem habuit Vuaibaidalla. Dedit quidem Albestherum Alkigire, Alcupha ei dempta, & A-²⁰zed tradita: qui fuit uir bonus, & in utraque urbe prædicta templum fundauit. Fuit autem Moauui colore candidus, facie uenustus, statura mediocris, oculos habens uarios, barbam assuetus tingere. Cum Alhima & Alchatin ipsius quondam inspiciente puteum quendam ore cruentato, per spasmus uita per aliquot dies molestata finiuit. Qui post orationem factam super eum à filio suo Iezid, in Damasco sepultus est mense raieb, anno alhigere sexagesimo. Totam eius uitam mensi sunt octoginta anni. Regnauit annis nouemdecim, uno die minus. Potens tamen fuit super Hescem uiginti annis, ante Aomar & Odmem. Secundum prophetæ testimonium Algoda terra Damasci, cæteras terras à Sarracenis habitatas fertilitate su-³⁰perat. Moauui profecto cum Odmem in expeditionem & peregrinationem, quidam dux eorum dixit, post Odmem regnabit Hali. Respondit alius, Imò qui mulam albam equitat: significans Moauui. Quod etiam concessit Hali, percunctatus inde prophetam iam animo suo bono dato, bonis hominibus inuitatis, ab illo quidam illum sic precantem audierunt: O Deus, uoce Moauui scribere, & numerare, & illum à malo protege. Propheta nunc sic suos discipulos affatus est: Cum uos omnes pastores sitis, uestre curæ & custodiæ Deus quæsitore exister, qui perscrutabitur mulierem de custodia domus uiri sui, seruientem de domini pecunia sui, singulos similiter de singulis operibus suis. Hali quæsitus, cur sibi successorem non elegit, re-⁴⁰spondit: Nolo quidem hic, prophetam imitans. Sed si Deus uos dilexerit, uos unanimes faciet, ut uestra deliberatione uir bonus & dignus uobis rex perficiatur. Quidam uir probus testatus se nunquam uidisse meliorem Moauui post prophetam, percunctatus à quodam alio, an ille de bonitate superasset Eubokaram, respondit: Eubokara fuit melior, sed iste bonus. Huius similitudinem etiam retulit de illo ad Aomar & Odmem. Moauui primus cum Odmem, alijsq; multis uiris & mulieribus nauigio † Christianorum est ingressus.

*Egregium de
conferendis
magistrati-
bus.*

† terram.

DE

Iezid filius Moauui, filij Cephin, natus ex Maïocara filia Ietrib, filij Calp, filij Iohimer. Die obitus sui patris, per quem prius adhuc uiuum electus est, in regnum accepit populo fauente. Suus annulus has habuit literas: De-est Dominus meus. Scriptor suus Amere. Ille quidem morbum paralyticum, staturam longam habuit. Qui scribens ad Abdalla filium Azabair, inquit: Iam tibi missis à me compedibus aureis, & cathenis argenteis, illis uinctus ad me festinanter accede. Ille uero rescribens, illi dixit: Tuum uerbum me nequaquam emolliet, uel eneruabit, nisi prius lapide se mollem masticatori præbente. In Harram † ex p cc pleumonia obiit, anno tricesimo-¹⁰ septimo. Super quem locum Damascus frater eius orationem fecit, & eum ^{tex perignen} terræ commendauit. Regnauit annis tribus, mensibus octo, diebus duodecim. Solebat autem dicere: Nemo prælati & regibus maledicat, sed ut Deus emendet deuotè postulet, sicut etiam fuisse propheta. Quodam tempore nimium feruido, hominibus in expeditione potantibus atq; dicentibus, Iezib libate pocula ob illius tentorium clausum, impetus uenti superueniens tentorium euulsit. Et sic illum † natari lectioni innotuit. Dicebat quoq; ^{† uacare;} prophetam præcepisse, subditos omnes patienter obtemperare suis regibus, siue prælati, licet malis & flagitiosis, atq; dixisse: Misericordiam uos consequimini, illi poenam. Tyrannos igitur uobis prælatos, licet pecuniæ uestræ corporibusq; detrimentum inferentes, æquanimitè sustinete. In diebus eius ciues Alcupha scripserunt Alhiatem filio Dali, promittentes ei regnum, si à Mecha rediret. Amer autem filius Iezid illud percipiens, obuius illum deuicit, & in Alcuphe confinio peremit, die decimo Almuharan.

ANNOTATIONES ERVDITI CVIVS

DAM ET RECENTIORIS SCRIPTORIS, QVI ALICVBI citat Nicolaum Cusanum, quæ in marginibus Alcorano fuerunt adiectæ. Aliquot etiam capitum argumenta & censura.

DEVS multis nominibus appellatur in hoc libro, propter multifariam illius potentiam. Dicitur itaq; misericors: quia bonis omnibus bonum auget, malis omnibus uel poenam suam minuit, uel æqualem reddit. Dicitur etiam pius: quia cunctos inuocantes exaudit, omnibusq; uolentibus subuenit. Dicitur item salus: quia expers est totius detrimenti, & quia saluat, donūq; salutis dat beneficis, qui scilicet in ipsius dextra sedebunt. Dicitur fortis, quia nihil est illi graue uel difficile. Non iracundus: sustinet enim suos detractores, & sibi malum imponentes. Dicitur etiā mundus: quia nihil nisi bonum & honestum diligit. Dicitur benedictus: uel quia ipse solus est benedictio, uel quia cuncti benedicunt ei. Pater etiā dominus, sed perfectius quàm ceteri: ipse namq; solus omnibus rebus dominatur, Fides etiam, seu credulitas: sed hæc nomina quibusdam prioribus

non assimilantur, omnes enim in eum credūt, ipse autem in nullum. Ipse quoq; firmat omnes, nullus autem eum. Testis: quoniam omnia noscit, omniaq; reuelabit. Fidelis: omne namq; dictum suum atq; promissum efficit, nunquam mentiens, meddaciū semper abhorrens. Dicitur etiam tector: multa namq; celat, tegens illa mente sua. Abundans: nullus enim indiget omnia possidens. Largifluus: cū & ipse temporale bonum, & æternum tribuit. Conditor: Ipse namq; solus omnia creat, & nihil ei est impossibile. Inspector, uel uisor: nihil enim latet eum. Propinquus: quia præsens ubiq;. Immensus: continet enim omnia, à nullo contentus. Altus: præest enim omnibus, omnibus superior. Patiēs: nō enim est impetuusus, sed uindictā differt ad tēpus. Potens, uel potentiosus: illi nāq; cuncta leuia sunt.

Notandum est legentibus librum istum, quod licet Deus ipse, prout Machumetus fingit, dicens se nec unquam legisse, nec literas uidisse, ne pute-

tur ab illo compositus, legem istam manu propria scripsit, prophetæq; prænominato tradidit, ut mūdo prædicaret eā. Et tamē ipse loquēdo, personarū assumit uarietatem. Nūc enim loquitur in persona Dei, nūc prophetæ, nūc bonorum Deū inuocantiū, ipsiq; gratias agentium: nōnunquā etiā bonos increpantium, secundum locorum diuersitatem.

Nota quod liber iste Alcoran est summæ apud eos authoritatis: Ita ut quisquis contra aliquem diceret, statim sine mora interficeretur.

Dicunt etiam, quod si quis hunc librum in uita sua millies legere potuerit, quandam mulierem in paradiso habebit, quam paradisi tam uocant: miræ, ut ipsi delirant, pulchritudinis et magnitudinis: ita ut supercilia eius tanta sint, quantus est arcus qui apparet in nubibus.

Sciendum autem, quod lingua Arabica maximam cognationem habet ad Hebraicam. Vnde et Arabes isti, qui hic Ismaëlita uel Saraceni dicuntur, sicut Iudei à dextra in sinistram, non à sinistra in dextram, sicut nos, scribendo literas ducunt.

Eliph, lem, mim, a, l, m. Has (tres) literas Arabicas in principio libri ponunt, q; sigillū libri dicūt.

Causa uero, quod ab huiusmodi caractere inueniunt: quoniam eliph, et in ordine literarum et in nomine Dei prima est apud eos. Per lem uero maiestas Dei, per mim imperium designatur: ut insinuent Deum omnipotentem, cuius hic nuncius, et huius præcepta.

Azoara Arabice uel: Azoara Arabice, uultus Latine dicitur. Vnde tus Latine dicitur. unde quod nos Capitulum dicimus, illi uocant azoaram.

Sicut enim uultus maxime notat, quis uel qualis sit homo: sic capitulum, quid sequens litera dicere uelit. Secundum quosdam azoara oraculum sonat. Illi namq; soli iudicium tribuit. Prophetas autem dicit fore patronos et adiutores suorum professorum.

A Z O. I.

1. Primum capitulum istud breue matrem libri dicit ob hoc, quoniam ex eo tota lex originem sortitur, et fundamentum: sicut lex nostra ex oratione dominica. Et est fundamentum, et initium, et summa omnium orationum eorum. Azoara primum septem uerba continet. Verba sententias uocat cuiusq; capituli, iuxta quosdam eorum. Licet multi Saraceni dicant, se nescire discernere, quomodo, uel qualiter hæ sententiæ distinguantur in singulis uersibus. Oratio autem in libri initio præmissa, quā matrē Alcorani uocant, eo quod principium et finis est orationū omnium eorū. Verba sunt Machumeti. Nā per totū librū nullū cuiquā uerbum adscribitur, nisi soli Deo colloquēti Machumeto. Misericordi.) In primis ipse Machumet loquitur, quasi exhortans ad agendas gratias creatori: eo quod sibi talē legē dederit. Nā deinceps per totū librū quasi Deus loquitur ad ipsū, aliquādo

singulariter, aliquādo pluraliter. Aliquādo uero personarū uarietate adsumit, ut quādoq; ipse propheta loquatur, quādoq; boni inuocātes, uel malos increpātes secundū, locorū diuersitatē. Hæstes Dei Iudeos uocat, quia Christiū prophetā optimū absq; peccato semper uiuentem, iustissimum, et à uirgine natum absq; reatu suspendere uoluerunt. Cui multas contumelias intulerunt, et prophetas multos antecessores multis modis penitus afflixerunt, multos etiā morti dederunt. Christianos dicit erroneos tum quia putat illos adorare tres deos, tum imagines. Iudicium s. dies. Postre.) dies ultima, qua cuiq; dabitur merces iusta.

Bencuol.) scilicet ut prophetas.

Azoar. 2. Capitulum de boue ducentorum octogintaquinq; uerborum. Singula cap. de aliqua re, quæ in eo specialiter memoratur, appellat. Sicut istud primum, quod idcirco de boue nominatur, quia hic fabulose intexit cuiusdam uaccæ mentionem. Cuius tamen rei memoriam in ueteri testamento esse constat: sicut et multarum fabularū, quas hic mendose inducit, tam ex nouo quā ex ueteri testamento penē omnes materias habuit, licet omnia mendacissime narret, sicut Iudei cum et heretici docuerunt. In primo capitulo statim orationes et eleemosynas laudat: ut scilicet sub hac quasi boni similitudine, ad sibi credendum incautos alliciat. Et hoc per totum librū nota, quia mira calliditate quādo aliquid et impium dicturus est, uel iam dixisse se recolat, mox aliquid boni uel de ieiunio, uel de oratione, uel de laude Dei interserit ita: Sicut post aperiens turpitudinem mendacio inestatis, quo ubiq; plenus.

3. Domini Iesu.) Hoc dicit propter Christianos, quos mirabili insania putat tres deos credere, quia Christum et Spiritum sanctum æquales Deo patri dicunt. Et nota, quod in isto hæresis Arriana reuixit. Manum.) Hic iactat, quasi nullus hominum talem librum facere possit. Paradiso.) Nota quia talem paradisum uitamq; promittit, scilicet carnalium deliciarum. Quæ fuit antiqua hæresis olim, et in isto nunc peius repululat.

4. Admittit Alcoran, Christum sequentes præferri omnibus: cum Christus sit omnibus sanctiss. prophetis suprapositus. Ideo subiungit, præ ceteris præbuimus te, ex intentione. Intendit Christo scilicet potius adherendum: prout late deducit Nicol. Cusanus Card. cap. octauo, in Cribratione Alcorani. 5. De gēte Ioachim ducentorū uerborū.

7. Ut cauti et præmuniti (præmoniti legendum) sint in bellis.

8. Quot uxores habere debeant, et de substantia eis diuidenda, et de multa cura mulierū:

9. Item de mulierib. Et præcepta quedam stulta, et ut post coitum et egestionem antequam orant,

orent, lauent culum, & cetera uerenda.

10 Cohortationes ad pugnam, & ea quae sepe solet deliramenta repetit.

11 In qua asserit, non occidisse Iudeos Christum, sed nescio quem similem eius: nec Deum habere filium. Item solitas insanias dicit: quod & sepe facit.

12 Ea quae solet, repetit more suo: Vana & fabulosa & impia intexit.

13 Christianorum sacerdotes & praesules dicit magis sibi credere. Quod ualde dolendum est.

14 Hic dicit, non sibi datum à Deo miracula facere, & cetera bona, & friuola, quae solet.

15 Iterat quae solet: & fabulae de Abraham, & quibusdam alijs prophetis.

16 Multiplicat solitas nenijs, & insanias repetit.

17 Hic retextit fabulas infinitas de Adam & Euā, & Belzebyb, & prophetis quibusdam inauditis: & de Moyse solita deliramenta, & insanias, & uerba stultissima reiterare non cessans, agitante cum spiritu maligno.

18 Eadem quae solet, deliramenta repetit: pugnas & depredationes contra eos, qui sibi non credunt, incessanter persuadendo.

19 Ea quae solet repetit, & maxime cohortationes ad pugnam, & ad praedam, & ad rapinam.

20 De solitis nugis, atq; mendacijs.

21 Solitis insanijs & mendacijs plena.

22 Continet fabulas & mendacia de Ioseph, nescio ubi inuenta, & à sacra historia omnino aliena.

23 Solitas fatuitates ineptissimas replicat.

24 Stultitia & uanitatis plena.

Nota similitudinem arboris.

25 Solitas fatuitates replicare non cessans. Exig.) Hic dicit diabolus ex igne creatum. Plasm.) Replicat fatuitatem, de adoratione Aë ab angelis.

26 Verba iterum atq; iterum replicans stultitia atq; insania plenissima. Exempl. null.) Nota exemplum, quae ponit. Mendax.) Hic excusat se non esse mendacem, cum tamen nihil aliud quam mendacia ubiq; & per totum fingit. Latini.) Hic specialiter contra Latinos loquitur. Villa.) Nota parabolam.

27 Seruū.) te scilicet o Machumet. Longinq.) id est, Hierusalem. Haram, id est Mecha. Parēte.) Nota de honore parentum. Ne ponas.) scilicet quod Deus habeat filium uel equalem. Oratio.) A mane usq; ad uesperam orationibus incumbendum est. Licet omnes.) Si omnes homines & diaboli conuenerent, non possent facere librum similem Alcoran. Nec filium.) Solitam blasphemiam replicat.

28 Deum habere fil.) Nota impietatem magnā. Adolescent.) Nota quomodo peruertit historiam illam, quae inuenitur de septem dormientibus, & quā mendaciter & turpiter eam narret. Nihil te facit.) Nota ut nihil affirmet. parab; de duob.)

Nota parabolas stultissimas.

Moyse.) Fabula stultissima de Moyse. Alex.)

Nota fabulam de Alexandro ridiculosam.

29 Hic est medium Alcorani diabolici. Azōara XXIX. fabulas habet mendacissimas atq; stultiss. de Ioanne baptista, de natiuitate Domini, de Moyse, de infinitis atq; ridiculosis & meris. Ioannes.) Leg. Nota mendacium impudens, & quod nullam omnino nenijs: scripturarum sciebat: qui nomen Ioannis & in propheta Hieremia, & in libris Machabeorum praefuisse non nouerat. Spiritum qui mutat.) Nota, quā heretice delirans, uult dicere; nuncium qui missus est ad Mariam, ipsum spiritum Dei fuisse in similitudine hominis, miserrimus, quid dicat, nesciens. Impragn.) Nota turpem & mendacem narrationem, atq; hereticam, de partu uirginis.

Mibi quidem orat.) Nota impietatem, quam repetere non cessat. Deum filium.) Solitam blasphemiam replicat. Per alchirna, Locus idolorum.) quae destruxerat, intelligitur.

30 Stultitiarum, & fabularum, atq; impietatum plenissima. Tua sorore.) Vbiq; mendacia, quae à diabolo didicerat, repetit etiam contra scripturam.

Nostri act.) Nota dictum. Ad uxor ali.) Non seruauit hoc praeceptum pessimus ribaldus, quia multorum uxores rapuit.

31 Mendacijs & uanitatibus copiose referta. Villa.) scilicet Mecha, uel quaelibet alia. Cibis pot.) scilicet ut essent forte s fortes, si qui pugnando intulerunt leges. quod uult dicere de Abraham, & de Moyse, scilicet quod pugnando, & uiolenter cogendo ad legem suam homines compulerunt: ut tali exemplo magis animet eos ad pugnandum & interficiendum omnes, qui ei credere uolebant. Ipsum confund.) id est, ipsam falsitatem ueritas confunderet. Deum filium.) Nota solitam impietatem.

Dauid.) Nota fabulas stultissimas de Dauide & Salomone. Martial. indū.) Dicit insanus, quod Dauid primus in uenerit artificium loricae faciendae: cum in scriptura sacra legatur Goliath, quem ipse Dauid occidit, habuisse lorica. Mulierum opt.) Nota dictum de Christo & matre ipsius. De matre Domini uult dicere, sed impie dicit atq; hereticē, Deum scilicet insufflasse ei animam suam nescio quā.

Alchisl.) Nota fabulas infinitas, & Alchiramum prophetam inauditum, quem magis arbitror alio quem fuisse diabolus. Praenoscitur à Deo.) Hoc dicit in excusationem sui, qui propheta non erat, nisi diaboli.

32 Variantes leg.) Christianos uariatores legum appellat, uolens dicere illos Euangelium corripisse, & ad suum libitum commutasse. Abrahā.) Abraham dicit fundasse templum Meche. Tibi contra uers.) Deum scilicet contemnunt, non te.

33 Castitatē.) Nota, & uide castitatem diaboli. Aiffera

Affer deum.) Locus paradisi, quem iste suis promittit. Filium mori.) Nota stultitiam et impietatem solitam. Nota hic, de Christi et matris sue paradiso.

Nos ueritatem nuncio.) Nota quam misere et stulte putat filium Dei à nobis quasi alium Deū intelligi.

34 Vana, stulta, impia. Vxorib. impon.) Nota compassiōem eius circa mulieres adulterantes.

Male loquent. de mul.) Item cura mulierum, quas credibile est eum rogasse, sicut suum familiarissimū, ut de eis in Alcorano suo loqueretur studiose, easq; attente commendaret. Domum ingr.) Nota. Dicit ut nullus ingrediatur domum nisi suam propriam, nō tamen repente ingrediatur: sed ante aduentu suo nunciato: timens uidelicet deprehendi cum uxoribus alienis, quas assidue scortabat leccator pessimus.

Domibus de.) Nota qualiter sit orandum. Nubi-um nigerr.) Nota stultitiam.

35 Vana, stulta, et impia. Hath, Them.) Nomina suorum prophetarum, Interapedo, est spaciū inter unam rem et aliam.

36 Nutriui puer.) Nota mendacium de Moyse.

Si ceperitis.) Nota, quanto fabulositas.

Hut.) Nota Hut et Hat prophetas, qui nunquam fuerunt. Themuth.) Nota superius istum omnes istas fabulas induxisse: quas iterum repetit, non habēs quid dicat. Pessundauimus.) id est, cōculcauimus.

37. Fauimentum.) Nota insaniam.

38 Haram, prohibitis à nutritura eius.) Hale licitum significat, Harañ illicitum. Mundane petu.) Nota stultitiam atq; mendacium. Non enim qui bene utitur diuitijs, in futuro seculo perdetur.

Karon.) Nota, quomodo non habens quid dicat, ad fabulas ludæorum conuertitur: sicut et sæpe facit.

39 Images.) Hic loquitur contra imagines Dei. Abrah. diues.) Nota paulò ante illum dixisse, quod qui diues esset in hoc seculo, in alio perditus esset. Nunc autem dicit, Abraham diuitem in hoc seculo, et tamen bonis connumerandum. Et hanc eius contrarietatem atq; stultitiam ferè ubiq; inuenies.

40 Stulta, uana, et impia.

41 Vana, stulta, et impia.

42 Vanitatis et fallaciarum pleniss. De suo spiritu insufflans.) Deus de spiritu suo insufflans Adæ, etc. ubi nota opinionem ipsius de anima.

Incredul. in ign.) Nota, quanta contrarietas. illum quem dixit perpetuo in igne mansurum, statim dicit ad Deum conuertendum.

43. Vana, stulta, et impia. Tuus muli.) Nota, quāta cura de mulieribus suis: quas ad minus XIII. habebat. Viri seu femine.) Nota, quomodo post tantam curam mulierum suarum, statim sermonem facit de castitate: ut cooperiat leccitatem suam, qui pr. cunctis hominibus in mulieres libidine insaniebat. Tu uirum à Deo dit.) Hoc dicit propter se ipsum, introducens Deum sibi loquentem, ut cuiusdā

uxorem, quam ualde amabat, licenter superaret, et postea sibi eam uxorem acciperet, quasi ex præcepto Dei dantis sibi licentiam sicut propheta sancto, quam alij non habebant: uidelicet ut omnes adulteri sint.

Tibi mulier.) Nota iterum leccitatem, quomodo facit sibi Deum loqui, ut quascunq; uoluerit, consu-pret. Nullus propheta.) Nota quomodo uult cooperire, et quomodo temperare, quod superius dixerat. Hoc totum propter uxores suas dicit, sicut zelotypus, et adulter pessimus. Midena.) de tali loco.

44 Vana, stulta, et impia. Salom.) Nota, quanta fabulositas de Dauide et Salomone, et quotiens eam reiterat. Coram Deo.) Nota, quā in sanè et stulte loquitur, sicut demoniacus. Missus cunct. gentibus.) Hic dicit, quod sit nuncius ad omnes gentes. Homo mag.) Nota, quomodo conscius ipse sibi de se putat omnia dici. Ita enim erat omnino, sicut dicebat illos dicere de se.

45 Vana, stulta, et impia. Alkmer, est aliquid uile et modicum.

46 Leccacitatis plena. In paradiso lect.) Nota leccacitatē insanā, et paradysum, quā promittit suis.

48 Dauid.) Nota insanias fabulosissimas, quæ sequuntur. Portæ parad.) paradysus Machumet.

Hominem de lut.) Nota, qualiter istam suam primam fabulam, quam diu intermiserat, modo repetit, quid dicat non habens.

49 Si Deus fil.) Nota insaniam solitam, et blasphemiam. Tribus recepta.) Hic uult dicere, quod in uulua uel in matrice mulieris tria sunt receptacula, ubi formatur homo. Quod ei forsitan aliquis phisicus dixerat. Octo parilia bestiarum more solito insipienter dicit: cum non solum octo, sed multa parilia bestiarum fecit Deus. Credentium primum.) Dicit se primum credentium. Alcoran fals. expert.) Imò omnis quodammodo ueritatis. Exempl.) Nota exemplum.

51 Stulta, uana et friuola. Hic libet à Deo.) Mentiris, sicut penè ubiq;.

52 Solitis nugis atq; mēdacijs plenissime referta.

53. Stultissimis mendacijs et nugis plena.

Christo.) Nota de Christo, et parabolis ipsius, et de solita impietate.

54 Impia atq; sacrilega.

55 Stulta, uana, et impia. Filijs Is.) Nota hic quid dicat de filijs Israël.

56 Stulta, uana, et impia. Non sum præm.) Dicit hic, se nescire quid sibi suisq; gerendum sit.

O Deus fac.) Nota ubiq; stultitiam.

57 Stulta, mendax, et impia.

58 Azoram, oraculum uel præceptum. Azoras singulas chartas Alcorani dicit: quas per Gabrielem sibi à Deo mitti mendacissime confungebat, non simul, sed paulatim dicens eas super se uenire.

59 Diabolica et insana.

61 Per uent.) Nota, quàm stulte iurat, quod scriptura eius uera sit, et quàm insana iuramentum facit.

62 In.) Nota iterum stultam iurationem.

63 Vana, mendax, et impia. Subleuatus.) Dicit se in cœlum eleuatum, et locutum fuisse cum Deo. Vana nomi.) Nomina idolorum, quæ tunc colebant Saraceni, dicentes feminas ab ipsis esse creatas. Qui tunc.) Hoc similiter. Ascheare.) Nomen gentis alicuius, quam fugit, fuisse sicut et alias multas, quæ etiam nunquam fuerunt.

64 Luna.) Aliquod signum contigerat in luna: quod dicit per se factum. Themuth.) Nota, quoties istas fabulas de Noë, et de Hæ, et de Themuth iam iterauit, non habens aliud quid dicat. Camel.) Ecce iterum camelam Themuth, quam occiderant ei nescio qui, qui nolebant ei credere. Psalt.) Cuius psalterij mentionem facit, nescio. Sed puto, quod audierat ab aliquo nominari psalterium, et putat ibi scripta esse, quæ nunquam audita sunt.

65 Hermodactyli fructus sunt palmarum. Hominem de Celcal.) Nota sepe repetitam fatuitatem de angelis. Omnis res mund.) Quàm insane loquitur sicut diabolico spiritu agitatus. Ignem clariss.) Nota quam stulte dicat ignem clariss. atque summosum. Paradis.) De paradiso sua, nota plurima.

66 Paradis.) Nota, quod huiusmodi paradysum semper describit et promittit. Diligunt enim Saraceni talia delectamenta, esse scilicet semper in hortis inter arbores atque aquas, habere secum pulchras mulieres, comedere deliciose, luxuriari, et concumbere indefinenter.

67 Scitote uitam huius.) Nota bonum dictum. Nullum animal.) Hic loquitur de præsentia. Christo.) De Christo et euangelio.

68 et 69 Vana, mendax, et impia.

71 Christum.) De Christo, quod prænunderit Machametum, et ipsius nomen expresserit. Christus Iesus.) Iterum de Christo.

73 Vanissima et impia.

74 Diabolica.

75 Mulierib.) Nota, quanta est ei compassio circa mulieres.

76 Hic facit se increpari quasi à Deo, quare aliquid de suis uxoribus suspicietur: cum sint ipse bone, et non sit opus eis aliquid prohibere. Iuraturā.) Quæ iuramenta cogerat eas facere, quod Dei fidem seruarent. Insuff.) Nota quod sepe repetit de insufflatione anime beate Mariæ, et quid intelligat

ex precedentibus et subsequentibus, diligens lector inquirat.

78 Calam.) Nota fatuum iuramentum. Iterū crebro.) Et tu pessime, qui non cessas stultissima iuramenta facere, de illis et. Alius.) Aduerte lector, quod alius genitium in hoc opere pro alterius quasi semper ponitur.

80 Vanissima. Quinquaginta an.) Nota fatuitatem de annis, etc. Mulieres prop.) Aduerte hic pessimum ribaldum, in facto libidinosum cum uxoribus propriis.

81 Diabolica.

83 Vanitatis et insanie plena. Fraudetur.) id est, scindetur.

85 Mendax, ut supra. Per diem.) Iuramenta fatua, quæ Deo adscribit.

86 Mendax et uana. Paradis.) De paradiso sua.

87 Per angul.) Nota sepe stultissima iuramenta, quæ Deo attribuit.

88 Timentes suffic.) De sua paradiso. Optimaque remunerat.) Mentiris, quia maior est, quam Christus in Euangelio promissit. Angeli.) Prosequitur suam fatuitatem de angelis, quos de igne creatos asserit, et mortuos, et tandem resurrecturos.

93 Paradis.) De paradiso sua.

98 Aliorum autem facies.) De paradiso sua.

Illos castig.) Cur ergo præcipis, ut gladio ad tuam legem conuertantur homines? Et si non coactor sed doctor es, cur non rationibus ut homo, sed potentia ut bestia et animalia brutia homines subijcis? Sed ut mendax ubique tibi met ipsi contrarius existis.

107 Noctem alchideram uocat, in qua dicebat super se uenisse angelos, et attulisse Alcoran.

108 Librorum ho.) Librorum homines et legibus subditos, Christianos uocat et Iudeos. Maxime autem de Christianis uult dicere, quod ante suum aduentum dissensiones habuerint, et nihil sciuerint: sed ipse attulerit bonam legem, et legerit eis libros benedictos. Deo particip. adiung.) Christianos hic maxime notat, putans infelices, quod tres deos credant.

119 Nunquid.) Hic tangit aliquam fabulam inauditam, ut uideatur dicere mirabilia.

126 Homines Corasc uocabantur, de quorum progenie ipse erat.

121 Amilcas.) Iste aliquis erat inimicus eius.

122 Deum unum.) Nota impietatem, quam nec in fine tacere potest.

H I C E S T F I N I S L I B R I

CONFVTATIONES

LEGIS MAHVMETICAE, QVAM VOCANT ALCORANVM, singulari industria ac pietate à doctissimis atq; optimis uiris partim Latinè, partim Græcè, ad impiæ sectæ illius, errorumq; eius impugnationem, & nostræ fidei Christianæ confirmationem olim scriptæ, ac magno studio hinc inde conquisitæ, inq; lucem editæ.

Quorum catalogum uersa pagina continet.

Adiecta quoq; est Lodouici Viuis Valentini, uiri doctissimi, de Mahumete & Alcorano eius Censura, ex Libris ipsius de Veritate fidei Christianæ decerpta, una cum alijs lectu dignissimis.

Item

IOANNIS CANTACVZENI CONSTANTINOPOLITANI regis, contra Mahometicā fidem Christiana & orthodoxa assertio, quatuor libris comprehensā, & per Rodolphum Gualtherum Tigurinum ē Græco ante annos fere c c scripto in latinum sermonem conuersa,

Cum gratia & priuilegio Imperiali
ad quinquennium.

CONFYTATIONVM LEGIS MAHVMETICAE,
secundo hoc Tomo comprehensarum Catalogus.

Lodouici Viuis Valentini de Mahomete & Alcorano ipsius Censura, è Libris
eius de Veritate fidei Christianæ decerpta.

De Mahometo, eiusq; legibus, & Saccacenorum rebus, ex Volaterrano.
Mahumetanorum sectam omni ratione carere, Commentatiuncula lectu dignis-
sima, Hieronymo Sauonarola autore.

Disputatio Christiani eruditissimi, qui diu uersatus est apud principem Sarra-
cenorum cum magna dignatione: & Sarraceni sodalis ipsius, aduersus doctri-
nam & flagitia Mahumetis.

Cribrationum Alcorani Libri tres, Reuerendiss. atq; doctissimo D. Nicolao
de Cusa Cardinali autore.

Richardi fratris ord. Prædicatorum, Confutatio legis à Mahumete Sarrace-
nis latæ, è Græco Demetrii Cydonij Latinitate donata, Bartholomeo Pice-
no interprete.

Christianæ fidei Exomologesis, siue Confessio, Sarracenis facta, cum primis
quidem pia, & spiritum planè Apostolicum redolens, è Græco conuersa, in cer-
to autore.

ACCESSIT nunc postremo,

IOANNIS Cantacuzeni Constantinopolitani regis, contra Mahome-
ticam fidem Christiana & orthodoxa assertio, libris quatuor, Græcè ante an-
nōs plus minus ducentos scripta, & per Rodolphum Gualtherum
Tigurinum latinitate donata.

DE MAHOMETE, ET ALCORANO

IPSIUS, SIVE SARACENORVM LEGE, LODOVICI
Viuis Censura, è libris eius de Veritate fidel
Christianæ excerpta.

Rima ætate Mahometes fuit pauper, & exercuit latrocinia: tum
nactus opulentas nuptias, militauit sub Heraclio imperatore, in-
ter populares suos Arabes. In ea militia occasionem principatus ac
potentiæ inuenit. Nam quum Arabes irati Heraclio, discessionem
ab eo fecissent, hic se ordinibus iratorum militum admiscuit, eo-
rumq; animos aduersus imperatorem exacuit, & in defectione
confirmauit. Tum creatus est à parte quadam militum dux Mahu-
metes, quemadmodum ij solent in omni seditione extolli, qui pra-
ua multitudinis consilia comprobant, potentesq; & principes in-
sectantur. Humilitatem generis & uitæ prioris sordes, multi in nouo duce aspernabantur. Ipse ut
ab illo se contemptu uindicaret, quod est apud stolidam plebem facillimum atq; efficacissimum, di-
uinitatem suis actibus prætendit, non iam se ducem & principem ferens, militari fauore electum,
sed prophetam & nuncium Dei omnipotentis, ut obtentu diuinitatis omnes haberet dicto audien-
tes. Caput uero negotij erat, Deū misisse primò humano generi Moysen, hinc Christū I E S V M,
instructos facultate prodigiorum: homines illis non se præbuisse obsequentes: statuisse Mahume-
tem mittere sine miraculis, armatum, ut quos non mouissent oracula, cogerent arma: se esse postre-
mum nuncium, nec futurum postea alium, prædictum à Christo in Euangelio, prænunciatum luce
admirabili, quæ ab Eua per successionem generis in omnes mulieres transierit usq; ad matrem suam,
&c. de quibus plura in Alcorano, hoc est lege sua, quam sibi dicit cœlitus traditam, ut communica-
ret hominibus: in qua est mira eius inconstantia. Aliàs enim dicit, se gentem habere peculiarem,
cui sit missus: & neminem intellecturum suum Alcoranum, nisi sit Arabs, aut sciat Arabicè. A-
liàs dicit, omnibus se gentibus ferre leges. Præterea nec minus securè infinita mendacia in Alco-
rano confingit, partim ex Thalmut Iudæorum, quæ tamen ipse magis corruptit, ut de Adam, de Cain
& Abel, de prædicatione Noe, de morte Moysi: de Pharaone, qui iussit sibi ædificium usq; ad cœ-
lum extrui, ut uideret deum Moysi: de Solomone, quod haberet exercitum hominum dæmonum &
auium, ipsum glorificantium: de Dauide, cui montes & aues obediebant. Iam quæ sunt aperte pla-
nis uerbis in ueteri Testamento explicata, ipse deprauat, & narrat falsò, ut de Moise, de Pharaone,
de Gedeone & Saule & Noe & arca, de Abraham & Lot, de Ioseph. De nouo autem Testamen-
to narrat falsò natalem Domini, & de Ioanne baptista, &c. Nec solum de utroq; Testamento tam
licenter mentitur, sed & de historijs gentium. Alexandro ait tributam à Deo scientiam rerum om-
nium. Quis unquam id tradidit inter tot Latinos scriptores & Græcos, qui illius uitam & res ge-
stas memoriæ mandarunt? Fieri profectò non potest, ut Mahometes legerit utrunq; Testamentum.
Nam & si ego de illo pessimè sentio, non tamen arbitror fuisse tam excordem, ut sic apertè mutaret
& detorqueret, quæ nihil ipsi oberat integra relinquere. in quibus etiam si fuisset error, non tamen
erat is tanti, ut diuina correctione indigeret. Sed de utroq; Testamento partim ipse fando audiue-
rat nonnulla, quæ prauè retinuerat: partim Christiani & Iudæi persuaferant sic habere. Itaq; ea
scripsit, per quæ manifestò uanitas & imperitia illius se patefaceret, & ueritas esset ad percipien-
dum non difficilis. Nec ipse quid sit Euangelium, nouerat: quanquam sæpe dicit Christo esse da-
tum librum euangelium à Deo. Nullum librum Deus dedit Christo, nec ipse euangelium scripsit,
sed lætissimum nuncium attulit generi humano, reconciliationem fieri hominis cum Deo, & placa-
tam iram Dei, cessare ultionem, redditum ad gratiam patere: quo nullus est nuncius melior. Euange-
lium enim bonæ est annuntiatio. Eiusdem notæ est & illud, quod ait Dauidi missum esse psalterij
librum, quum ille sigillatim psalmos composuerit, & cecinerit Domino, At quo ore, quanta impu-
dencia,

DE MAHV METANAE SECTAE

dentia, quasi nihil mutasset, Si quid (inquit) dubitatis in his, quærite ab ijs qui librum legerunt ante nos, quærite ab ijs qui legem & euangelium legerunt: hoc est, à Iudæis & Christianis. Hunc tu putes uel frontem habuisse, uel cor? Neceffe est uel illum nihil legisse, sed quæ accepisset ab alijs, habuisse pro indubitatis, in quo eius tarditas & socordia ostenditur: uel si quid legit & nouit, non proiectæ solum & profligatæ, sed dementissimæ est impudentiæ, eos pro se testes adducere, quorū testimonio sciat se condemnatum iri. Profectò alterum necesse est: uel ipsam beluam fuisse, uel eos quibus loquebatur habuisse pro beluis. Plura de Alcorani & Mahumetis erroribus, nempe quàm absurda de Deo, de Christo, de rerum natura, de die extremi iudicii, de beatitudine statuat, itemq; de legibus & uita Sarracenorū plenissimam tractationem reperies in Lodouici Viuis de Veritate fidei Christianæ libro 4. qui in hoc ipso confutando totus uersatur. Nos ista duntaxat hoc loco adieciisse, ut disputationis huius saltem admoneremus lectorem, operæ precium duximus.

DE MAHV METO, EIVS QVE LEGIBVS, & Saracenorum rebus, ex Volaterrano.

Saracenorum gente Arabiæ felicis numerosa ac bello potentissima, nulla magis Christianos excercuit: eius Ptolemæus & Marcellinus in primis meminere. Li diu regibus Persarum unà cum reliqua Arabia seruiuerunt, usq; ad Heraclij principis tempora, annū uidelicet salutis DCXX. Tūc primum Mahumetes ex eis caput extulit, quem (ut refert Bibliothecarius) humili genere natū, defunctis parentibus captiuum, Abdemonaples, Ismaelitici uir generis, emittit, sibi gratum ob formam & ingenium. Quapropter mercimonijs ac negocijs ab eo præficitur. Frequentabat ea tempestate domum Abdemonaplis, Sergius monachus, qui ob sectam hæreseos à Constantinopoli in Arabiam fugerat, Machumetemq; ob ingenium ualde diligebat. Interim herus sine liberis moritur, uxor uidua & quinquagenaria hunc sibi in uirum capit. Is igitur cum sæpe in alienationem mentis se uenire ostentaret, & tanquam qui morbum patitur comitalem, corpore prosterneretur, admirante uxore: Desine, inquit, mirari, hoc mihi ex ipsius Dei spiritu me corripiente prouenit, qui mihi futura suggerit. Seq; planè prophetam dictabat, atq; hæc omnia iuuante & consulente Sergio agebat. Paulatimq; uulgata fama, nec multo post hæres ab uxore moriēte institutus, opibusq; adauctus, simulq; autoritate, inter suos legem condere cœpit: nouamq; propterea sectam edidit, ab Hebræis nonnulla mutuando, partim etiam à Christianis. Circumcisionem & abstinentiam porcinae simul & uini præcepit: ieiunium mensē continuum seruare, tantumq; noctibus uesci, diurnam abstinentiam longa crapula compensando. Veneris diem colunt, quod in hac ille rex factus: uel (ut quidā aiūt) ut Hebræis Christianisq; dissentiant: eademq; de causa ad meridiē conuersi Deo supplicant. Vxo res, quot pro facultatibus licet, fas ducunt habere: quarū Zelotypi solent esse, adulteras capite plectendo: nullam sceminam nisi operta facie foras prodire, mancipijs pro libidine uti, uoluptates corporis futuræ felicitati minime officere. Tris tantum prophetas admittunt, quos Razales uocant, Mahumetem, Mosē, & Christum, quem minimè deum alioquin esse putant: & angelos, ueterem etiam legem recipiunt. Hæc reliquaq; præcepta in uolumine cōscripsit, quod Alcoranū appellant, atq; in latinum sermonem conuertit Ioannes Hispanus in concilio Constantiensi, Martini V. tempore, idq; Christianis argumentationibus publicè refellit. Contra hoc item Ricardus ordinis Præd. summusq; Theologus librum condidit: quem Demetrius Cydonius in Græcū sermonem conuertit. Hac igitur superstitione armatus Mahumetes, obtemperantes Saracenorū animos ad rebellandum cōtra Persas excitauit. Vixit annos XL. Moriens prædixit se iturū in cœlū: quod diu expectātes, tandem tetro coacti odore, sepulchro mādārent apud Mechā ciuitatem, quæ aditur ab eis ut à nostris Hierosolyma. Post eius mortē plures è successionē principes eius gentis, partito inter se exercitu alibi alij regnauerunt, uarijs etiā nominibus appellati, Calyphe, Amorraei, Admirati, Miramemelini, Sultani, quæ est apud eos summa potestas. Homar igitur à Mahumete tertius, post Persas subiugatos, Hierosolymā omnēq; Syriā cepit, anno circiter DCLXX. sedente Agathone et Constantino IIII imperatore. deinde Aegyptū inuasere, cōstituto apud eā Calypha. Res itaq; incolumis Saracenorū usq; ad Mauguet Persidis principem durauit. Hic cum Himbraelem Babylonie regē ex eadem secta

O R I G I N E E T I M P I E T A T E .

secta expugnare uellet, inter sequoq; dissiderent, Muchaletum Turcam ex Scythia accersuit: à quo postea Persidis imperio exutus fuit. Hinc Turcæ quaquauersus præuallentes, etiam Aegypto potiti sunt per Syracinum, qui Calyphā interfecit, Almerici regis Hierosolymitani tempore: Sultanusq; appellatus est, cui Saladinus successit. Verum Saraceni ex Asia pulsi, alijs alia loca petiere. In Africam transgressi, apud Carthaginem regionem constituerunt: inde in Siciliā, Sardiniamq; ac nonnullas Tyrrheni maris insulas, simul & Baleares inuaserunt. Anno D C C X X X, duce Miramomelino Hispaniam petiere, quod bellum in eius descriptione cōmemorauī. Eodem ferè tempore Zulemone duce in Thraciam traicientes, Constantinopolim Leone I I I I. imperante, classe potentissima obsidione trienniali cinxerunt: quam relinquere tandem diuinitus coacti sunt, peste maxima fameq; cōsumpti. Anno D C C C L V I I I. sedente Leone I I I I. ex Africa soluentes, Siciliā omnē occupauerunt. In Italiam quoq; transfretantes, Apulia capta, apud Nuceriam sedem constituerunt multos annos, egressiq; inde Ostiam usq; cursitauere. Inde q; agrum populati, basilicas etiam apostolorū dicuntur incendisse, quibus Leo cum Romana iuuentute occurrens eos repressit. Haud multo post, anno uidelicet D C C C C X V I I, iterū oram percurrentes, Ioannes X pontifex ad Minturnas nobili prælio fudit. Anno D C C C C X X X V, ex Africa soluentes, Siciliā, Sardinia, Baleares, insulasq; Hetruriæ plures occupauerūt: orāq; eius omnē, simul & Genuā populati sunt. Ad loca quoq; in Adriaticum uergentia penetrantes, Lotario Imp. & Sergio sedente, Anconā adplicuere, toto ferè Picensi littore occupato: unde apud Crotonem uictores Venetorum classis fuere. Qui uerò in Hispania erant, conati in Galliam trajicere, ab Eudone Aquitaniæ duce contra Francos uocati, à Cirolo Martello clade memorabili adfecti, interfectis ex eis propè C C C milibus. Insequentibus deinde temporibus Hispaniæ regum, præsertim Ferdinandi nunc regnantis uirtute, ex Europa penitus pulsi sunt: qui quamuis Africa nunc quoq; dominantur, uiribus tamen ac uetere belli gloria magnopere ceciderunt. Duplex eorum hodie qui restant, genus in Africa: qui urbes colunt, & Nomades, qui foris armenta pascunt, quotidieq; per agros incerta sede uagantur: quorum est præcipua conditio, formidiniq; urbanis sunt, à quibus & uetigal certum exigunt. Annis ab hinc X X V. Cidianus quidam propheta nomine inter eos cœperat ad spem gentem profligatam reuocare, opinione uitæ, uirtutisq;: sed breui tempore pereuntis hominis uanitas animaduersa. Saraceni Arabesq; omnes lingua utuntur Arabica, & propria, illorū sectæ communi, uerum indigenæ longe puriore.

M A H M E T A N O R V M S E C T A M O M N I

ratione carere, Commentatiuncula lectu dignissima,

Hieronymo Sauonarola autore.

AT Mahumetani quodammodo inter Iudæos & Hæreticos medij, postremo nobis loco conuincendi supersunt. Nam & Iudæorum circumcisionem imitantur, & omnium ferè hæreticorum errores coaceruarunt. Ideo non multo labore hæc contra illos pugna conficietur. Si quis enim inter eos uersetur, illorumq; mores ac religionem diligenter consideret, legiseriq; Mahumetis perlegat Alcoranum, quem inuiolabili fide tenendum putant, facile uanitatem rei deprehendet. Omnis namq; uera religio aut à naturali, aut à supernaturali lumine proficiscitur. Sed eorum superstitio penitus confusa, à neutro horum lumine prouenit. Quuius enim uel mediocriter rationis philosophiaq; peritus, tam in speculatiuis quàm in practicis, eam religionē facile subuerteret. Cuius autor se literarum omnino ignarum fuisse ostendit. Librum enim suum, quem Alcoranū, id est præceptorum collectionem uocat, adeo insulse ac confuse tradidit, ut à nemine ordinem ullum in eo deprehēdi posse existimē: quod præcipuū ignorantia est atq; secordia signū. Tot præterea in eo fabulæ, totiq; cōtra bonos mores imperata uel permissa cōtinentur, quæ Philosophi ludibria & nefaria cēferent, ut ea irridere satius sit quàm refellere. Huiusmodi ergo religio ab ipso lumine naturali, cui cōtraria est, prouenire nō potest. Neq; etiā à supernaturali proueniet. Quicquid enim naturali luminī aduersatur, ipsi etiā supernaturali cōtrariū est, ut postea ostēdemus. Itē quæ malo inchoata sunt principio, bonū perraro uel nunquā exitū sortiuntur. Sed hæc secta autore gloriatur Mahumete. Qui, sicut certa tradit historia, prorsus irrationabilis, sceleratus, adulter, & populorū prædator fuit.

fuit. Cumq; epileptico, ut fertur, morbo saepe correptus collaberetur, interrogatus cur id ei contingeret, se angeli colloquio tunc frui referebat. Vi autem & gladio, nō rationibus instructus, pollicitationibus primū malaq; arte homines rudes ac impuros sibi ascivit. Quibus paulatim alios in suā lasciviā fabulosamq; sectam pellexit. Armisq; peruagante licentia, imbellem multitudinem subegit. Cum ergo origo pessima fuerit, neq; à Deo cepisse, neq; bono potest sine concludi. In Alcorano item Mahumetes Euangelium uetusq; Testamentum ubiq; probans atq; confirmans, Christū cōmendat: quem de uirgine natum, prophetamq; uerissimū cōfuetur. Quid ergo insipientius dici potest, quā eadem affirmare & negare, nec eam quam probat doctrinam, sed contrariā sequi? Illud autem ridiculum est, quod in erroris sui excusationē affert, dicens Euangelii à nobis esse cum ueteri Testamento deprauatū. Quod tam facile ac aperte refellitur, quā leuiter temereq; prolatū est. Pro certo enim constat, utriusq; Testamenti codices Hebraicis, Græcis, Latinisq; literis iuxta harū nationum idiomata antiquis monumentis asseruari, & per uniuersum orbem ex ijs complura uolumina eodem exemplo uarijs tēporibus fideliter esse transcripta, uetustissimisq; nouissima cōfirmari. Quomodo ergo in tot exemplaribus, apud diuersas mūdi nationes, uarijs linguis, dissimilibusq; hominum studijs & ingenijs potuit hæc simul locū habere deprauatio? Imò ex huiusmodi scripturarū consensu illius fabulæ ac mendacia, quibus ineptē procaciterq; utrumq; Testamentū uitiauit, planēprehenduntur. Vera insuper religio ad bene beateq; uiuendum, & ad cordis puritatem, ueritatisq; contemplationē est ordinata. Eiusmodi autē secta, terrena tantū sapiens, nulla ueræ beatitudinis meditatione habita, bestialem quandam uoluptatem uentri consentaneā post præsentem uitam pollicetur. Ne quis uerò eum parabolicè locutū existimans, in alium sensum illius uerba accipienda putet, asseruatio totius sermonis ostendit. In quo liberū sibi mentiri putans, nihil in figuris à se traditis inter tot deliramenta unquā dixit. Huius ergo uanitas religionis per se declaratur. Nil præterea diuinum aut mirabile in hac secta, propter quod à Deo existimāda sit, apparet. Nullis enim, quemadmodum Christiana religio, fulcitur miraculis. Quod ipse Mahumetes attestatur. qui ait, Christo miraculorum uirtutem, quibus potissimè mundū conuerteret, sibi uerò gladij potestatem esse cōcessam, & ad hoc missum ut per uim ad fidem suam populos cōpellat, perinde ac per tyrannidē uoluptatesq; fiat acceptabile Deo sacrificiū. Quod autem maximū inter eos habetur, est, ubi pronuntiatur, Non est Deus nisi Deus, & Mahumetes nuncius eius. Et saepe repetit Alcoranus, Deus est magnus, & potens: & notissima quædam de Deo, multis postea deturpata fabulis. Quas nec pueri nostri dignarentur. Nemo insuper inter eos magnarū diuinarumq; rerum autor uel propheta aliquando uisus est: sed fatuos stultosq; quosdā, per furorem ac insaniam seipsos ferientes, ac debacchantes, tanquā sanctos uenerantur, apud quos nulla omnino diuinorum peritia est. Quā stultē etiam Mahumetes in Alcorano sibimet contradicat, uel ex eo apparet, ubi se nescire fatetur, utrum ipse & sui in uia sint salutis, nec ne: neminemq; inter mortales haberi, qui Alcoranum intelligat. Nonne is autor de suadeq; aliorum salute incertus, ac mandata perplexa inscrutabiliaq; proponens, potius lapidibus obruendus quā imitandus fuit? Cum itaq; nullis rationibus, nullis miraculis, nullaq; uitæ sanctimonia huiusmodi dogma fundatū sit: sequitur, ut omni ex parte sit sugillandū. Quod si disputandi cum eis daretur locus, facillime uanitatis huius error detegeretur. Sed inscitia ac prauitatis suæ conscius Mahumetes, callide mandauit, nō nisi gladio religionē suam tuendam esse. Vt quod ratione & honestate defendi non poterat, ferino impetu decerneretur. Sed fortē obijciat aliquis: Cur fide Christi iam in toto orbe terrarum propagata, passus est Deus opere Mahumetis, innumeros populos ab imperio ipsius Christi subduci, & ad alias leges compelli? nec ultricem manum tanto tempore in eos extendit? sed potius illorum imperium in hunc usq; diem augeri permisit? Si ergo Christus est Deus, illiq; Mahumetes aduersus, cur se à Mahumete superari passus est? Vera igitur (inquiunt Saraceni) fides nostra est, uestra autē falsa. Hoc enim potissimū argumento aduersus Christianos se defendunt. quo etiam multi è nostris ita obuoluuntur, ut quid respondeant, prorsus ignorent. At nos primò respondemus, ex hoc superiora argumenta nostra, quibus Christum Deum & religionem Christianam ueram esse probauimus, non infirmari, Nam si uita sanctior ea, quam docuit Christus,

inueniri

ERRORIB. ET VANITATE.

inueniri non potest: atq; si nemo alius à seculo tot mirabilium & diuinorum patrator operum com-
paruit, quis dubitet hunc cœlitus deum & hominem pro salute humani generis aduenisse, quem ta-
lia ac tanta oracula, signa, gesta, successusq; testantur? Quod si qua in terris religio uera est, nulla
præter Christianâ alia dari potest. Quæ profectò Mahumetis legi penitus celsisset, si meliora præ-
cepta ab eo introducta, aut maiora opera fuissent exhibita. Cum autem in eius lege uniuersq; po-
pulo nil magnificū, nil præclarum, nil singulare editū sit, sed enormia & subsannanda multa con-
spiciantur, nunquid præferendus est Christo, eo quòd multos à catholica fide seduxerit, plures
debellauerit, & in malo inualuerit? Cur non pari argumento humani generis subuersor diabolus,
Christo melior dici potest? qui plures multo, quàm Mahumetes, à ueritate detorquet. Cur iusti san-
ctisq; uiris impij & bonorum corruptores, qui plures quàm iusti ad se trahunt, non præponuntur? O
admirabile argumentū, Mahumetem Christo præponi, quia rudes & eneruatos populos ipsius frau-
dibus & pollicitationibus, minis insuper & gladio, à fide Christi sanctissima subductos, ad uolupta-
tem perditosq; mores induxerit. Sane operæ precium est in malitia gloriari. Haud talia nostra sunt
argumenta. Non his religio nostra nititur fundamentis. Quid uerò mirum est, si pauciores Chri-
stum sequantur, iubentem benefacere, & mala pati, & propter inuisibilia omnibus mundi blanditijs
abstinere, duraq; omnia acerbaq; potius eligere, quàm modestiam, continentiam, iusticiam, pieta-
tem, fidemq; maculare? Quod si illorum ualida esset ratio, omnis philosophia confundi posset, dum
bonum malum, uerum falsum, ac lucem deniq; ipsam tenebras existimare appellareq; liceret. Pauci
enim philosophorum ueritatem uerumq; bonum sequuntur. Ideoq; rari inter eos uiri integri ex-
titerunt. Si ergo uitam ex numero commendemus, certè bonum quod à perpauis obseruari con-
sueuit, malum potius, multorū autem errorem bonū esse dicemus. Quod cum absurdum sit, constat
ab ipso Mahumete non ideo Christum esse superatum, quòd diuina iustitia permittente multos lasci-
uienti licentia armisq; subegit: quemadmodum etiam diabolo ac prauis hominibus assidue incautos
& inertes simplicesq; & innocentes circumuenire & opprimere permissum est. Nam si Christus
cum adhuc eius nomen ignotum esset, & nouitate ignominiosæ mortis inaudita omnibus fugiendus,
& nihili pendendus uideretur, contra uniuersum mundum præualuit: quid modò, si uellet, post eius
ubiq; gloriam celebratam, receptamq; efficere possit? Nonne facilius nunc quàm ab initio Christia-
ni nominis palma consurgeret? Sed hæc omnia ipso sciente ac permittente, quemadmodum etiam ab
ipso prænuntiata sunt, in ultionem scelerum euenerunt. Scriptum est enim: Multi sunt uocati, pauci
uero electi. Ecclesiæq; sæpenumero aucta & diminuta est. Liberum enim ad uirtutes & ad uitia no-
bis Deus dedit arbitrium, nec ab ipso deo in alterutram partem coguntur homines. Neq; enim stan-
te natura cogi possunt: alioquin neq; merito, neq; de merito locus esset, si libertas cessaret. Deus au-
tem præmijs tantum homines attrahens, & poenis à malo deterrens, non semel cōcessæ naturæ uiol-
ator, sed conseruator existit. Delinquentibus itaq; uarias pœnas cōminatus, primam statuit, nisi citò
resipisceret, mentis excacationem. Vnde in persona Christi & iustorum omniū contra impios lo-
quitur Dauid: Obscurentur oculi eorum ne uideant, & dorsum eorū semper incurua. Et ad Esaiam
ait Dominus: Vade excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claud, ne quan-
do uideat oculis suis, & auribus suis audiat, & corde suo intelligat, & conuertatur, & sanem eum.
Sic & incredulis Iudæis, qui cedere primi debuerant cordis obstinatione Euangelio, sæpius & euer-
sio Hierusalem, eorumq; captiuitas usque in finem mundi duratura, prænuntiata est.

Item multos à fide catholica defecturos, paucosq; saluandos legimus. Vbi in ipso Euangelio de
nouissimis diebus loquitur Dominus: Quia enim abundabit iniquitas, refrigescet (inquit) charitas
multorū. Et alibi: Cum uenerit filius hominis, putas inueniet fidem in terra? Et Apostolus eius Pau-
lus ad Timotheū scribit: Spiritus manifestè dicit, quia in nouissimis tēporibus discedet quidā à fide,
attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentiū mendaciū. Deniq;
si Euangelicā doctrinam reuoluamus, hæc omnia à Christo prænuntiata, & ipso permittente sub-
sequuta esse comperiemus. Male uiuentes enim suo priuat lumine, ac in cæcitate relinquit. Quemad-
modū ergo Iudeos propter ipsorū superbiam pertinaciāq; ita & Mahumetanos, aliosq; à fide contu-
maces

maces propter scelera puniuit. Nulla enim poena grauior infligit potest, quam ueri luminis rectaeque uitae priuatio: propter quam certa damnationis aeternae uia praecipitium ducit. Nam prout superius declarauimus, extra fidem Christi nulla rectitudo, nullaque salus, sed error ac perditio est. At forte dices, Cur pro patribus filij poenas luunt? Si enim prisci Iudaei ac Mahumetani peccauerunt, cur in filios & nepotes eorumque posteros huiusmodi poena deuoluta est? Respondemus itaque, eam esse Christianae fidei ubique terrarum manifestationem, & miraculorum famam, ut nemo se excusare possit, quin ei ueritatis inquirenda cognoscendaque facultas oblata sit: quam si neglexerit, ipsi imputetur. Neque enim in parentum reatum ueniret ultio, nisi id crimen sequeretur. At si iuxta rationem naturalem uita saltem componeret, ab ipso Deo, qui in necessarijs nemini deest, sed semper est praesto, proculdubio illustraretur. Id quod iam satis supra ostendimus. Quamquam occulta insuper Dei iudicia plurima sunt, quae ab hominibus inuestigari non possunt. Propterea ait Apostolus: Conclussit Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur. Moxque inscrutabilem & profundissimam diuiniae maiestatis abyssum expauescens, exclamat: O altitudo diuitiarum, sapientiae & scientiae Dei, quam incognoscibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiae eius. Quis enim cognouit sensum Domini? aut quis consiliarius eius fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi honor & gloria in secula seculorum, Amen.

Illud tamen sciendum est, quod sicut Dominus noster IESVS CHRISTVS futura haec mala praenunciauit: ita Ecclesiae quoque suae in stabili petra fundatae, nunquam defuturum attestatus est dicens: Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi. Sicut ergo quae is praenunciauit, ad hunc usque diem omnia euenerunt, inter quae multorum a fide cernitur defectio: ita credimus, Ecclesiam in aeternum permansuram. Tam solida enim habet fundamenta, ut putare nefas sit ea posse subuerti. Quinimo ubi ultrix ira Dei in pessimos Christianos, ceterosque infideles completa fuerit, Ecclesiam illum suam renouaturum, atque uniuersum terrarum orbem ad se conuersurum esse confidimus, ut fiat unum ouile & unus pastor. Quod non procul abhinc omnino fore speramus. Atque ita per uarias temporum uices nunc prosperè, nunc aduersè nauigans Petri nauicula perseuerabit, donec ueniat dies Domini magnus: in quo manifesta erunt abscondita tenebrarum, iustissimaeque Dei iudicium demum cognoscentur. Nunc autem quod ad peruersitatem Mahumetis pertinet, satis dictum est: postquam neque diuinis neque humanis rationibus se tueri potest, sed sola ui atque irrationabili impetu fertur. Cumque nullum uiolentum possit esse perpetuum, quanto magis aucta est, tanto maiore corruet lapsu. Cuius sane ruina seductis ab eo populis comperta ueritate fiet in salutem.

DE HÆRESI HERACLII ET PRINCIPATU AC LEGE MACHUMETI.

Disputatio Christiani eruditissimi, qui diu uersatus est apud principem Saracenorum in magna dignatione: & Saraceni sodalis ipsius, aduersus doctrinam & flagitia Machometis, dignissima uisa est, quæ ex XXIII. libro Speculi historialis huc adijceretur. Licet enim in compendium sit contracta, multa tamen continet ad historię cognitionem pertinentia, multa quæ ad lectionem Alcorani conferunt. Ipsum uerò superbū molimen Machumeticę superstitionis, uelut aries ualide impressus, subruit & demolitur. Ut facile appareat, quanto potentior sit ueritas paucis & simplicibus uerbis exhibita, quàm mendacium infinita uerborum congerie & uersutia fultum.

PER idem tempus **Cy-
rus** Alexandrinus episco-
pus & Sergius Con-
stantinopolitanus patriar-
cha, Monothelitarū hæ-
resim prædicabant: qui
scilicet unam tantum in

Christo naturam esse putabant. A quibus de-
prauatus Heraclius Augustus, post tantas ui-
dorias aberrauit à catholica fide. Vnde diuino
iudicio Agareni, qui & Saraceni dicuntur,
Hummaro duce & cœperunt lacerare. Nam
Hummarus Damascum & regionē Phœnicis,
& Hierusalem, totamq; Syriam occupauit, &
Antiochiam comprehendit. Promotus est etiam
Mauchias à præfato tyranno prætor & ami-
raus totius regionis, quæ est ab Aegypto usq; ad
Euphratē. Hac præterea tempestate Saraceni,
qui & Turci dicuntur, Machumet pseudopro-
pheta eis ducatum præbente, à suis sedibus ex-
ierunt, & imperium Heraclij grauiter deuasta-
re cœperunt. Porro iste Machumet Saraceno-
rum & Arabum princeps et pseudopropheta,
fuit de genere Ismael filij Abrahæ. Qui cum in
primæua etate sua esset mercator, pergebat fre-
quenter cum camelis suis apud Aegyptum &
Palestinam cum Iudeis & Christianis, à qui-
bus tam nouum quàm uetus testamentū. Sed et
magus perfectissimus effectus est. Et cum hac il-
lacq; discurreret, contigit ut Corozoniā ingre-
deretur prouinciā: cuius prouincię domina
Cadigā nominabatur. Quæ cū diuersas species
quas secū Machumet attulerat, miraretur, cœ-
pit ei præfata mulier familiaris adherere. Quā
Machumet incantationum suarum præstriclam
phantasmate, cœpit astu paulatim in errorē in-
ducere, dicens ei: quod ipse esset Messias, quem
esse uenturum adhuc Iudei expectant. Suffraga-
bantur uerbis eius tam incantationum presti-
gia, quàm calliditatis eius ingenia copiosa. Quæ

opinionem non solum potens mulier est dece-
pta, sed & omnes Iudei, ad quos famulus eius
pertingere poterat, ad eum cum Saracenis
cateruatim confluebant, attoniti tanta no-
uitate rei. Quibus cœpit nouas Leges sin-
gere, & eis tradere, adhibens etiam ipsis legi-
bus testimonia de utroque Testamento. Quas
leges Ismaeliticæ suas appellant, eumq; suū legis-
latorem esse fatentur. Præfata quoque mulier
uidens hominem Iudeorum & Saracenorum
pariter contubernio uallatum, existimabat in
illo diuinam latere maiestatem. Et quum esset
uidua, adsumpsit eum sibi maritum. Sicq; Ma-
chumet totius prouincię illius obtinuit princi-
patum. Deinde uerò Arabes ei adherentes, re-
gnum Persidis cœperūt infestare, ac demum ori-
entalis imperij fines usq; ad Alexandriam su-
per Heraclium inuadere. Post hæc uero & cœ-
pit cadere frequenter epileptica passione. Quod
Cadigam cernens, oppidō tristabatur, quod nu-
psisset impurissimo homini & epileptico. Quā
ille placare desiderans, talibus sermonibus, de-
mulcebat eam, dicens: Quod Gabrielem Ar-
changelum loquentem mecum contemplor, &
non ferens splendorem uultus eius, utpote car-
nalis homo, deficio & cado. Credidit ergo mu-
lier, & omnes Arabes et Ismaeliticæ, quod ex ore
archangeli Gabriëlis illas susciperet leges, quas
suis discipulis dabat: cō quod Gabriël archan-
gelus sepe à deo mittatur hominibus sanctis.

DE QVIBVS DAM
libellis, in quibus agitur de
ipsius fallacijs.

Fertur autem & libellus in partibus trans-
marinis, de Machumeti fallacijs, in quo
legitur, quod ipse uolens sibi conciliare animos
populi Arabum, dicebat se esse prophetam ad
eorum salutem diuinitus missum: ut uidelicet le-
gem Iudeis & Christianis, quæ nimirum rigi-
da nimis ac seuera esset, mitiorum præcepto-

Petrus

eius imperij
grauiter

Machumeti
genus.
ad
didicist

tantus

Machumet

Comitali la-
borasse Ma-
chumetum.

Columba Machumet humetis aduolare edocti. Taurus legis librū ferre asuefactus.

rum promulgatione temperaret. Et ut eiusdem missioni adinstar Moyſi prodigia quædam uiderentur attestari, populum assignata die conuocauit ad certum locum, quasi legem diuinitus missam, in signis et prodigijs accepturum. Tunc eo sermocinante ad populū, columba quæ in uicino erat, ad hoc ipsum fallaciter edocta, super humerum eius aduolans stetit, et in eius aure iuxta morem solitum grana inibi reposita comedens, quasi uerba legis suggerere ei simulauit. Taurus quoque similiter ad hoc ipsum consuetudine quadam edoctus, ut de manu eius pabulum acciperet, ad uocem eius coram populo uenit, et quasi legis nouæ mandata cœlitus missa, quæ ipse cornibus eius alligauerat, detulit. Sed et Picerias lacte ac melle plenas, quas ipse in certis locis terre latenter infoderat, quasi per diuinam reuelationem ibidem effodi fecit, et populo uelut in signum abundantie futuræ, quam per eiusdem legis obseruantiam idem populus mereri iuberetur, ostendit. Sicque quasi miraculis et magnalibus diuinis congratulantes et acclamantes seduxit, atque ad legem suam quasi diuinam recipiendam pertinaciter animauit. Porro de libro regis ipsius, qui Alchoranus dicitur, qualiter confectus sit, et quam dilaceratus atque confusus, dicitur paulo inferius. Hic enim pauca libet inferere, de libello disputationis cuiusdam Saraceni et cuiusdam Christiani de Arabia, super lege Saracenorum et fide Christianorum, inter se: Qui ambo probati philosophi, et in secta sua perfecti, Emirhelmini regi Saracenorum erant familiares ac noti, sibique inuicem amici charissimi. Hunc autem librum fecit dominus Petrus abbas Cluniacensis, de Arabico in Latinum transferri, à magistro Petro Toletano, iuuante Petro monacho scriptore: cum esset idem abbas in Hispanijs constitutus, cum imperatore Alphonso, eo anno, quo idem imperator Choriā ciuitatem cepit, et inde Saracenos fugauit.

DE ORIGINE AC uita Machumetis.

Machumet idololatra.

Homo igitur iste, uidelicet Machumet, pupillus fuit in sinu patris sui Abdamanes, qui cognominatur Abdemutalla. In cuius tuitione pater ipsius moriens, cum commendauerat: Eratque tutor et curator illius. Ipse uero præter ea cultor fuit idolorum, quæ uocantur Ellech et Aleze in Mecha, cum omni domo et generatione sua, sicuti in sua scriptura testificatur dicens, ita dictum sibi fuisse, Nonne tu fuisti pupillus, et collectus es: et in errore, et iustificatus es: et pauper et ditatus es? Ita ergo uixit, usquequò peruenit ad seruitium camelorum Adege filie Hulest, cuius factus fuerat mercena-

rius. Et proficiscebatur cum camelis in Syriam et in alia loca, donec duxit eam uxorem, interueniente causa, quam tu scis. Postquam uero se diuitem factum eiusdem mulieris opibus uidit, conatus est super gentem et patriam suam regnum arripere. Sed dum hoc ad effectum, prout cupiebat, non posset perducere, præsertim cum paucos adhuc fautores haberet, arte et ingenio magno usus est, ut qui rex esse non poterat, prophetam se Dei simularet esse, et nuncium. Hoc displicuit omni parentele et generationi eius, quæ uocabatur Choraes. Cumque hoc modo propheta sibi nomē usurpasset, ingressus est ad homines, qui tanto facilius qualibet astutiae machinatione decipi poterant, quanto longius ab omni sapientia et usu ciuilitatis, totiusque humane prudentie honestate peragos et uillulas sequestrati, quid Dei nuncius uel propheta esset, aut in quo cognosci deberet denique quid inter ueritatem et mendacium, inter fatuitatem distaret et sapientiam, discernere nesciebant. Ad hos decipiendos cuiusdam astrologi, cuius postea nomen et causam dicemus, Topere et cœcilio non mediocriter confortatus, homines ad se pestiferos, et uariū insidiatores, fugitiuos quoque et homicidas sibi aggregauit. Quos etiam ad deuia sylvarum, ad cacumina montium, et ad proxima fontibus loca circūquaque mittebat, insidiari scilicet negotiatoribus. Et iter agentibus ad interficiendum eos, et diripiendum tam camelos quam cetera quæ ducebant, uel quæ negotiationis uel necessitatis causa portabant.

Propheta nomen sibi uocabat Mach.

opera et cœcilio uo;

DE FURTIS ET LATROCINIJS eius.

DE ipso etiam scimus, quod primo tempore prophetie sue, cum de ciuitate ueniret ad Mechā, et inueniret hominem camelū habentem, eundē illi camelū abstulit. et cum iam quingenta trium annorum esset, tali beneficio predicationis sue primordia dedicauit. Habuit autē ibi quadraginta de suis, qui affuerunt custodientes eum ab illis de Mecha, quos ualde infestos habebat: eo quod ipsi omnes artes eius et maleficia nossent. Oderant quippe illum nimis, quod cum latro et pestifer esset, prophetā Dei se esse stultis hominibus mentiebatur. Abijt autē in ciuitatem quandam destructā, quā ex maiori parte Iudæi pauperes inhabitabant. in quam cum ingrederetur, uolens ostendere iusticie sue regulā, et prophetice modū, pupillis cuiusdam carpentarij filijs domū abstulit, et in eā meskidā fecit. Deinde misit in prima sua expeditione Hanzetam filium Abdimelech, cum equitibus XXX. uirorum, ad syluas regionis in Hemē, rapere camelos Choraes, quādo reuertebantur de Syria

Mecham

prophetiam

Machumet latrocinia et expeditiones.

Syria. Cumq; illi occurreret Hebeget, filius Hyssen in trecentis uiris de Mecha dispersos, ubique cum eo erant, nullum certamen ausus committere, fugit. Post hæc in secunda expeditione misit Hugaida Alarachi, filij Amichalla bi sicut tu nouisti, in † L X. militibus, ut esset duplex numerus primo cœtui, † nec facile ab aliquo terreri possent, ad loca proxima Alfasgati. Cui occurrit Ebezefin cum suis militibus. Inter quos tanta extitit effusio sanguinis, quantam ipse nouisti. Ego autem nullum ibi ab angelis adiutum audiui, cum dicatur in Alchorano, quod angelus Gabriel in similitudinem equitantis super albâ equam, habens uestimenta uiridia, comitatus fuerit filios Israel, cū eos persequeretur Pharao in CCCC. curribus. Sed ueniamus ad tertiam expeditionem. In qua cum missus esset Zaid filius Ebibacad, similiter non longe ab Alfasati in X X. uiris, et non inuenisset camelos iam enim altera die trāsierant, spe sua et desiderio frustratus, inanis et uacuuus rediit. Licet autem tres istæ expeditiones sufficere possint ad conuincendam falsitatem tui prophete, non tamen alias ipsius, quas per se uoluit facere improbitates, tacebimus: illam scilicet primum commemorantes, qua egressus est ad capiendos camelos Choraïs, quando uenit ad locum qui dicitur Gueden. Vbi cum conuenisset Vmbrem filium Guhselmubin, et non præualeret aduersus eum, rediit uacuuus. Iterum exiit per semetipsum, donec uinceret Iambo, quærendo iterum camelos Choraïs, qui erant apud Sem, et quibus insidiabatur in redeundo. Et quauis tunc pro eis acriter dimicaret, tandem confusus abscessit. Aduerte si huiusmodi expeditiones ad Dei prophetam debeant pertinere, in quibus nihil aliud quàm fraus et uolentia, et humani sanguinis effusio, et quicquid prorsus latrones et uiarum insidiatores faciunt, agebatur. Fueruntq; expeditiones ipsius uiginti sex, præter insidiarum assultus, qui fiebant nocte ac die. Quarum nouem ipsemet fecit, reliquas socijs imperauit.

DE CRUELITATE ipsius.

Faciebat etiam, quod peius est, ut si qui ei in istis maleficijs contradicerent, uel in aliquo eum reprehenderent, statim eos, ubicunque sibi contingerent aut per se, aut per suos, dormientes siue uigilantes proditorie iugularet. Sicut senem illum Iudæum dormientem, secutum, in lecto suo ideò iugulari fecit, quia se ab illo uituperatum dicebat. Quis unquam, non dico prophetam, sed qui uel in modico qualemcunque Dei noticiam haberet, talia se-

cisse auditus est? An non poterat aliter de Iudeo illo suas iniurias uindicare, nisi dormientem confoderet? Quod non solum apud deum, sed et apud omnem creaturam ipso auditu super omnia mala horribile est. Certè quod de brutis animalibus, ipsa humani cordis naturalis affectio fieri detestatur, adeò ut pullos auium in nido repertos nullatenus occidere, pro lege teneat, iste de hominibus faciebat. Vnde igitur hoc illi, nisi ex diaboli parte, qui proditor et homicida primus ab initio extitit, inesse poterat? Quod et humano et diuino iudicio omnes impietates exuperat. Vbi est, quod dicebas eum in sua scriptura dixisse, Missus sum ad homines cum pace et misericordia? Hæc et his similia, quæ si per singula dicerentur, possent fatigare legentem: tu uide, si prophete Dei opera sunt. Nam illam ridiculosam ipsius expeditionem, superfluum puto retinere. In qua cum ei præciso labro, dentium etiam inferiorum medius excussus fuisset, insuper et à Guibeba filio Abhiacad in fronte et facie uulnera suscepisset, filius Cumennæ dextrum cum humero brachium penè illi sustulerat: nisi à Thala filio Humetcalla, qui ibi digitum perdidit, defensus teuaderet. Cui tamen digitum, quod satis prophetam decessisset, non restituit, ostendens quàm alienus sit ab illo qui sicut Euangelium narrat, etiam inimico auriculam abscissam reddidit. Iste enim nec amico, qui se pro illo morti obiecerat, in aliquo subuenire potuit. Et ubi erant angeli, qui olim cum prophetis semper fuisse leguntur, eosq; à persecutoribus defendisse: sicut Heliam ab Achab, Daniele et socios eius à Nabuchodonosor, multosq; alios, quos numerare longum est.

DE IMPUDICITIA eius, et flagitijs.

Qui tale dedecus in scriptura prophetiæ suæ sibi facere non erubuit, ut diceret de tum suis renibus à deo, X L. uiros in coitu potentissimos fortitudine libidinis adæquare. Vbi quoque inter cætera, rebus odoriferis et mulieribus se delectari dicit. Sed ut etiam de his aliquid nominatim dicamus, nonne ipse cum adamasset Zameb filiam Gayssi, uxorem Zaidi, et non posset eam habere, Deum illi in Alchorano introduxit loquentem ita: Cui dedit Deus, ego illi faciam uirum tuum retineri super te: Tu autem timebis Deum, et celabis, quod facturum est. Et si times hominem, magis Deum. Iterum ad seipsum loqui Deum facies. Cum (inquit) compleuerit Zaidi uir eius uotum suum in ea, tunc eam dabimus tibi. Nihil est enim prophetæ difficile in eo, quod Deus instituit. Quid uerò turpius dici potest, quàm quod

Machomet uulneratus,

cuassisset

Machomet sanguinarius.

Libidinis max
cipium turpis
simum Mach.

Indens quidā
dormiens à Ma
chomete ob
truncatus.

A ij

*Ayssa Machu-
meti uxor.*

de illo

*Odiū inter
Ayssæ & Ha-
li posteros.*

*Machumeti
uxores.*

tot

*Prophete offi-
cium.*

*Propheta
quis.*

in sua uxore, que uocabatur Ayssa, ipse fecisse dicitur? Hæc enim cum pulchra esset, et libidini dedita, diligebatur à Zbaphagam filio Al-mubatham Ethsulami, qui et consuetudina-rium cum ea stuprum gerebat, ipso Machumet sciente et consentiente. Cumq; multi inde lo-querentur, et testificarentur, maximeq; Musa tba et Hazen, ad ultimum uero Hali filius Abitalib princeps et nobilis inter suos inde eū liberius argueret, copiam mulierum esse dicēs, nec decere tantum hominem à muliercula de-bonestari, dignamq; repudio esse confirmaret, respondit, nullam sibi adeo charam uel dilectā, utpote quam uirginem acceperat, et adhuc in uenulam. Videbatur non se inde curare, nec propter hoc mulierem sibi habilem dimissurū. Vnde usque hodie odiū est in Arabia inter generationem Ayssæ et generationem Hali. Postmodum uero dicit in Alcorano, mulierem illam innocentem esse, et sibi hoc diuinitus re-uelatum. Fuerunt autem uxores eius X V. inge-nue, et due ancille: Quarum una fuit Hune-teline, cuius nomen Iud, filia Abimnei. Ipsa est seducta mater infantium, de qua dixit Machu-met, quod auferret ab ea zelum, quando disces-sit ab eo ad matrem suam, fugiens uxorem Ga-ia: quam postea reuocauit, dans ei uestes, et ornamenta et duas armillas. Ipsa uero accepit hæc de possessione huius seculi, et futuri. Alia fuit Zameb filia Gayssi, Zaidi, cui ipse misit portionē carnis, et ipsa respuit. Vnde et ipse indignatus est in eam, propter illam quoque in alias uxores iratus, proposuit se ad nullam ea-rum ingressurum per unum mensem, ingressus tamen nicesimo nono die. Alia quoque Zaphia Iudæa alabastria, filia Hai, filij Aptab: quam docuit gloriari super alias uxores suas, que improperabant ei iudaismum, et ut diceret eis: Ego, cuius pater est Aaron, patruus Moyses, maritus Machumet. O quam longē est ab ista impura et turbulenta doctrina, Christiane di-scipline pia et sancta religio. Si una sola uxor à Dei amore impedit hominem: quomodo qui ttantas habebat, officium prophete congrue adimplere poterat? Officium nanque prophe-te non aliud est, quam ieiunare, orare, predi-care, et his similia bona opera facere. Quibus, miror, si homo tantis flagitijs deditus unquam potuit uacare.

DE HOC QVOD falso propheta di- ctus sit.

QVod si quis obijciat, multos male uixisse, sed tamen bene docuisse, qualiter etiam ue-ster propheta docuerat, uideamus. Propheta est, ignota prædicens siue de præteritis siue de

futuris. Scimus autem, quod olim quando pro-pheta fuerunt, non statim quicumque hoc no-men usurpasset, auctoritatem habebat? Sed lon-ga et diuturna uita sanctitate, signis quoque et miraculis à principibus et populis Dei pri-mitus comprobatus, huius nominis gloriam ob-tinebat. Si dixeris, eum multa præterita enar-rasse, ueluti scilicet de Adam, de Noë, de Abra-ham, de Moysæ, et Christo, utinam sicut apud nos erant, ipse ea ueraciter prædicaret, et non per multa mendacia delirans, totam penè scri-pturæ sanctæ ueritatem subuerteret. Quantū ergo ad præterita, iam de ordine prophetarum cecidit, qui tot mendacijs ueritatem corripit. Sanè si aliquis fabulas, forsitan ad suum libi-tum, composuit, que nunquam audita sunt, nul-latenus ei credendum est. Quia et hoc à quoli-bet facile potest fieri, et ipse iam in alijs men-dax probatus est. De futuris uero quod nihil dixerit, nec teipsum ignorare puto, maxime cū in tota scriptura eius nihil tale inueniatur. Vnde et quantum ad futura, à prophetali gra-tia exclusus. Iam nec signis, nec miraculis, nec prophetia, nec ulla inter prophetas esse mere-tur. Nam illud totum, quod de paradiso quasi prædixisse uidetur, ad nihil aliud nos cogit, nisi ut dicamus, eum ita mentiri de futuris, sicut probatus est mentitus fuisse de præteritis. De si-gnis uero et miraculis, quod non sint illi data à Deo, ipse sibi testis est, dicens: Nisi sciremus eos tibi non credituros, sicut nec alijs credide-runt, daremus tibi signa et prodigia. Iterum forsitan dices, quia nisi esset propheta, nunquam ad talem potentiam peruenisset. Maxime cum socij eius pauci essent numero, quando pugna-uit contra regem Persarum, qui erat fortissi-mus atque potentissimus, et obtinuit trium-phi. Quamuis uero semper illi qui Dei cul-tores sunt, hostes suos superent, tamen inueni-untur etiam in scriptura sacra pauci idolola-træ multos Israelitas fugasse. Sed et illi qui sem-per uincunt, non propter sua merita semper uincunt: sed quia illi contra quos dimicant, tali poena digni sunt. Nihil enim mirum est, Persa-rum gentem idololatram et spurcissimam à Machumet uictam esse. Non quia ipse melior illis erat: sed quum ipsi hoc promeruerant, ut à sibi consimili diabolo punirentur. Illud deni-que quod sibi dicit Deum dixisse, Nisi scire-mus eos tibi non credituros, etc. ad Arabes quid pertinebat, qui nec prophetam uiderant, et ideo nec signa prophetica contempsisse un-quam potuerant? Cuius autem impudentiæ est dicere, illos signis eius non credituros, qui non sine signis tantum, sed et sine aliquo alioquin boni indicio, quod nec pecora facere debuis-sent

*Machumet
præteritorum
narratione
descriptæ et san-
ctæ ueritatem
subuertere co-
natus*

*Machumet
successus in
bellis.*

9
sent, pessime uitae homini crediderunt?
DE FABVLIS AB EO
confictis.

Quia ergo illum tam philosophicis rationibus, quam diuinis autoritatibus sua etiam confessione ab omni prophetali gratia extraneum esse probauimus, restat, ut quales sint fabulae, in quibus contra, id quod supra dixerat si gna se fecisse, asserit, uideamus. Dicitur itaque ibi, quod aliquando audiens ululantem lupum, socijs ait, se ex uoce illius intelligere, quod lupus ille inter alios maior et princeps omnium esset. O signum propheticum. Nonne similiter potuit dicere, quod lupus eum in illa uoce prophetam esse signaret? Quis enim illum posset arguere, cum quid inter se lupi dicant, homines nesciant? Certè fabulam hanc multo urbanius, si quid intelligeret, componere potuisset. Sicut et de quodam alio lupo ibi refertur: quod cum allocutus fuisset Veheben, filium Haizelbsim, statim sic factus est Saracenus. Vbi si leonem pro lupo ille fabularum compositor posuisset, multo elegantior fabula extitisset. Sed non immerito fabulis suis praecipue lupos intexit, qui more lupi rabidus semper et cruentus incescit. Qui etiam bouem Zozai domino suo locutum fuisse dixit, et quod super uerba Humemabet mulieris manum suam posuerit. Item quod ipse praeceperit arbori, et statim adorauit eum, quod tamen Saraceni ipsi falsum esse testantur. Iterum dicit, quod cum Zameb Iudaea uxor Zelem, filij Muslim, Iudaei in oue assa uenenum sibi apposuisset, scapula ouis locuta sit ei, dicens: Noli me comedere, quia uene non confecta sum: Et ipse noluit comedere. Comedit autem inde Elbetem filius Mazum, et mortuus est. Vellem scire, utrum ipse solus, an omnes qui cum eo aderant, uocem illius scapulae audierint. Si enim ille solus audiuit, quare socium suum inde comedere permisit. Si uero omnes audierunt, mirum est quomodo ille comedere ausus fuit. Nisi forte de suo propheta sperans, quod etiam mortuum resuscitare potuerit. Iterum narratur ibi, quod aliquando misit manum suam in cauernam, unde exierunt aquae, de quibus ipse bibit, et socij eius et peccorarij. Quod magis de Machumet filio Azari narrari solet, cum de utroque apud Saracenos incertum et friuolum habeatur. Ipse quoque ista omnium mendacissima esse testatur, cum in maiori scriptura sua dicat, signa sibi non esse data. Et cum iterum loquitur, dicens: Non sum missus nisi uirtute gladij: et qui non suscepit meam prophetiam, occidatur, aut reddat tributum pro infidelitate sua, et dimittatur. Vnde uero apertius aut manifestius ipso teste

Machumeti si
gna ridicula
& fabulosa.

inde

infesta

Omnia scapulae
locuta.

Machumet
fil. Azari.

10
falsa esse illa omnia comprobantur, quam et suis iterum dictis, quibus in Alchorano sic loquitur: Quicquid inueneritis scriptum pro me, conferre illud cum Alchoran Et si ei non concordauerit, scitote, quia innocens sum ab illa scriptura, et non est mea. Ergo secundum istam regulam, signa illa omnia respuenda sunt, quae nullatenus in Alchoran inueniuntur.

DE MORTE ipsius.

Iam illud tam ridiculum nobis, quam tamen tabile suis est, quod cum praecipisset eis, ut mortuum se non sepelirent, eo quod tertia die assumendus esset in caelum: ipsiq; praecceptum obseruantes magnis hoc desiderijs expectaret, et iam a secunda feria in qua mortuus fuerat, usq; ad uesperam quartae feriae longa expectatione fatigati, nihil aliud in eo quam sactoris magnitudinem superexcescere cernerent, tandem (sicut retulit Humbrem) nudum eum proiecerunt. Guinbran tamen filius Helizam dixit, quod lotus et tribus uestibus indutus, sepultusq; sit per manus Hali, filij Abitalib, et Alsadi filij Alahabet, filij Abdemutalla patruj sui. Fertur enim, quod per septem dies morbo pleuritico egrotauerit, et amiserit sensum, septimo uero die conualuerit. Iratus est Hali filius Abitalib, eo quod perdiderat sensum, et dixit hoc ei, At ille iussit nullum amplius remanere secum in domo, nisi Alahabet filium Abdemutalla. Alia uero die septima mortuus est, et intumuit uenter eius, et retro curuatus est minimus digitus eius. Et fuit obitus eius secunda feria XII. die mensis rabeg primi, anno LXIII. uitae ipsius, postquam egrotare coepit XXIII. die. Vita ergo eius LXIII. annis extitit. Quorum in prophetia XXIII. expendit, X. in Mecha, XIII. in ciuitate. Haec sunt quae fecit Machumet, a principio usque ad finem.

Machumeti
ridicula apo-
theosis.

DE INSTABILITATE sectatorum eius.

Mortuo uero Machumet, omnes ab eo decepti, reuersi sunt statim unusquisq; ad suam, quam ante tenuerant, sectam, siue idololatriam, siue quamlibet aliam: praeter paucos suae cognationis, qui expectabant se fore successores in regno. Eo tempore fuit Ebubere filius Amichahaf, uir prudens et callidus: qui non multo post regnum adeptus est. Quod uebementer displicuit Hali, filio Abitalib, quousque rex adeo illum obsequijs et blanditijs delinuit, ut etiam regnum ei post se delegaret. Illos qui auersi fuerant a secta Machumet, omni ingenio ad eam reuocans, iterum eos stulticiae mancipauit. Quidam enim timore, quidam spe honoris, et facultatum, alij alterius cuiuslibet lucri causa,

Machumeti
successores.

A iij

Proverb. de
Iudeis.

omnes tamen simulatorie, non ex animo redierunt. Puto autem te optime recordari, quod dominus meus Emurhelmoni, aliquando cum esse mus ei adstantes, et quidam quererentur de aliquo, qui uidebatur esse Saracenus, et non erat, coram omnibus responderit. Dixit enim ita: Ego miror, quod de isto solo, quasi aliquid novum mihi dicatis: cum sciam non istum solum, sed multos alios nobiliores et probiores in palatio meo, Saracenos esse: ostendunt quidam se esse, sed non sunt. Est enim, inquit, mos penitus omnium, ut sicut de Iudeo proverbium dicit: Iudeus nisi postquam efficitur Saracenus, Iudeus non est: Et uix aliquis suam legem, nisi prius aliam acceperit, diligit. Ego autem de hoc quid aliud debeo uel possum facere, quam quod dominus meus Machumet ipse faciebat? Nam illi hoc etiam contigit, ut fere omnes, et maxime qui ei proximiores et familiares esse uidebantur, non nisi simulate ac deceptorie legem eius tenerent. Adeo enim spernabatur ab eis, et quicquid dicebat, pro nihilo habebant, odientes eum in cordibus suis: ut quadam die uolentes eum occidere, expectarent eum in quadam ualle, quatenus transeunte illo terrificareretur subito mulam eius, ut precipitatus interiret. Qui tamen nunquam propter hoc esse iratum monstrauit. Eius igitur exemplo omnes istos, qui siue de Christianis, siue de Iudeis, siue de paganis Saracenos se esse dicunt in regno meo, et non sunt, nunquam ad aliud cogam. Scio namque quod nullus Christianus qui timore Saracenus fieret, in Saracenitate permanebit. Similiter de alijs sentio. Quid ergo amplius possum facere? Videat Deus, et iudicet. Hoc solum faciam, ut semper maledicam eis.

Q U O D L E X E I U S non sit diuina.

Vindicare se
quatenus liceat

debet

Deus

Ed iterum si forte dixeris, non debuisse me reprehendere ipsum illum, si se aliquando uindicauit: cum hoc inueniatur fecisse Iosue, et ceteri multi prophetae: Scias aliud esse quod sit precipiente Deo, aliud quod homo presumit. Deus enim hoc illis precipiebat. De cuius precepto, quodcumque sit, quando cunque sit, non licet homini iudicare. Ergo inquis, nec Machumet de hoc hic reprehendi: Siquidem et illi Deus talia precepit. Vnde tamen probas, quod deus illi precepit? deus enim ille si deus fuit, in aliquo se deum esse ostendere debuit. Secundum ea uero, quae superius ostendimus, nec signis nec miraculis hoc ostendit. Nos igitur eum deum fuisse non credimus. Quod enim de Deo credimus, tam in nouo quam in ueteri testamento, signis et miraculis commendatum nobis et confirmatum est. Nec alium

unquam pro deo habebimus, nisi illum unum et uerum, qui quotiens legem dare uoluit, signis hanc diuinis et mirabilibus, confirmauit. Propheta uero tuus quis fuerit, uel unde uenerit, nescio, cum dicatur mihi a domino meo Iesu Christo, quod in Ioanne Baptista finis sit omnium prophetarum. Illud quoque prudentiae tuae nullo pacto conuenire arbitror, quod inuitare me uoluisti, ut scilicet dimitterem sacrosancta et spiritalia domini nostri Christi precepta. Ex quibus ipse mihi non illam sordidissimam quam descripsisti paradisum tuam, sed eternam angelorum uitam in caelestibus promittit: et accederem ad impurissimos et pecuiales ritus, non a Deo, quod absit, imo a spiritu fornicationis, et gastrimargiae miserrimis et carnalis seculentiae seruis infelicissimis persuasos. Quorum, sicut de similibus Paulus apostolus dicit, Deus uenter est, et gloria in confusione ipsorum. Qui non nisi terrena, caduca, uentri et libidini congruentia sapiunt, nec sapere possunt. Excacauit enim eos spiritus immundicie. Qui eternam putredinem et uermes immortales hereditabunt: quia porcorum more semper in stercore et foetore libidinis uoluntantur. Ego enim mirari non sufficio, quo modo persuaderi potuit, non dico alicui sapienti, sed illi qui per somnium aliquid humani cordis se habere putaret, istum fuisse prophetam, cum eius et uita et doctrina ita contraria sint non solum diuinae religioni, uerum etiam humane honestati: ut ipsa quoque bruta animalia pene hoc intelligere possint. Sed ut iterum aliquid mitius dicamus, quis unquam sanctorum et diuinorum nunciorum, quos a Deo esse missos cognouimus, in terrore gladii se missum asseruit? Quis ita facinorose uixit? Quis denique tot spurcitias docuit? Aut quis ita uentri et libidini genus humanum prostituit?

Prophetarum
omnium finis
in Ioanne ba
ptista

Machumet
an propheta

Q U A L I T E R P E R F A L laciā fuit data lex.

Iterum tamen ad precepta eius diligentius inspicienda reuertamur, quae ego nescio ad quam legem pertinere uideantur. Duas enim a Deo accepimus, unam gratiae, alteram iusticiae. Lex gratiae a Christo data est, lex iusticiae a Moysē. Lex gratiae talia iubet: Diligite inimicos uestros, Benefacite ijs qui oderunt uos, et cetera huiusmodi. Lex iusticiae, oculum pro oculo, dentem pro dente, uisuram pro uisura, percussuram pro percussura, et cetera quae ad talionem pertinent, reddi imperat. Harum duarum nullam socij tui esse manifestum est. Multitudo enim antequam ipse emergeret, una a Christo, altera a Moysē data est. Cum enim istae duae tantummodo leges hominibus datae sint

Lex duplex a
Deo tradita,

Machumet
lex diabolica.

sint, quarum altera diuina, altera humana magis esse uidetur: ista tertia lex à socio tuo inuenta, quid erit nisi diabolica? Diabolo enim inspi-
rante maxime hanc subito, nescio unde emer-
fisse cognoscimus: quæ nec humana nec diuina
esse probatur. Sed inter utrumque prodigiosa fa-
cie, nunc hoc nunc illud uideri uolens, et se nunc
illam, nunc istam esse confingens, nullum alium
nisi diabolum, qui se inter deum et homines sem-
per medium facere nifus est, imitatur. Sed for-
sitam dices, inde probari hanc legem esse diui-
nam: Quia cum Machumet idiota et sine lite-
ris esset, nullatenus eam scribere uel annuncia-
re hominibus nisi diuina uirtute potuisset. Ma-
ximè cum ipse dicat: Quia nec homines nec
dæmones talem scripturam facere possent. Et
iterum: Si hanc legem fecissemus descendere su-
per montem, inclinatet se mons ipse, et adora-
ret eam, præ timore Dei. et alia multa friuo-
la et nihil rationis habentia, quæ tu aperta et
manifesta signa prophetiæ socij esse dicis, qui-
bus probetur esse uera. O signa et miracula in
istis ait Machumet. O signa comparanda ma-
ri rubro diuiso, et soli ad imperium Iosue
stanti, et Christi præcepto mortibus imperan-
ti. Imò uere magna tam ueritatis quàm uirtutis
inopia, quæ tibi hæc sola argumenta, imò delira-
menta omni ratione et uirtute uacua dereliquit.

QUALITER ALCHO- rani liber connexus sit.

Ergius mona-
chus.

Ergius monachus cum in monasterio graui-
ter peccasset, et propter hoc excommuni-
catus et expulsus fuisset, uenit ad regionem
Cubenne: et inde usque ad Mechem descen-
dens, ubi erant duo populi, unus cultor idolo-
rum, et alter Iudaicus, inuenit ibi Machumet,
qui colebat idola, uolensque aliquid facere, unde
monachis illis qui eum expulerant placeret, et
reconciliari mereretur (erant enim hæretici
Nestoriani, qui dicunt Mariam non peperisse
deum, sed hominem tantum) omni studio et co-
namine persuadebat ei, ut ab idolis recederet,
et Christianus Nestorianus esset. Quod cum
effectui mæcipasset, discipulus ei factus est Ma-
chumet, et ille se propter hoc Nestorium nun-
cupauit. Et ita factum est, ut ab ipso monacho
aliqua de ueteri et nouo Testamento edoctus,
ipsa in Alchorano suo fabulose ac mendose in-
texeret. Hoc et ille persuasit, ut in Alchorano
suo poneret dictum à Deo, quod monachi et
presbyteri Christiani familiares ei esse debe-
rent, quia non superbiunt. Cum uero cognouis-
sent Iudæi, quod multi, et etiam Machomet
ipse, ad qualemcunque quasi umbram Christia-
nitatis illum monachum sequerentur, et penè
illud quod postea factum est per Machumet,
per ipsum Nestorium iam consummatum esset,

Nestoriani
hæretici.

Machumet
Nestorius

Nestorianum

profluerunt tres Iudæi, et timentes ne in uera
Christianitatem quandoque Machumet incide-
ret, accesserunt ad eum, et maliciosa callidita-
te socios uel discipulos eius se esse in hac secta
dicentes, ei: omnia quæ turpiora uel nequio-
ra in Alchorano sunt, scribere persuadentes,
usque ad finem eius cum eo semper fuerunt. Post
mortem uero Machumet, cum, sicut diximus,
unusquisque redisset ad sectam suam, et succes-
sisset in regno Ebubere, Hali quoque filius Abi-
talib, licet nobilior eo, sub ipso maneret, præ-
dicti Iudæi uolentes iterum turbare omnia: per-
suadebant Hali, dicentes: Quare cum sis for-
tis et nobilis, non te in prophetam eleuas, si-
cut fecit socius tuus Machumet: qui erat Chri-
stianus Nestorianus? Et erimus tecum, sicut fui-
mus cum illo, adiuvantes te in omnibus. Ille au-
tem, utpote iuuenis, et totius bonæ doctrinæ
expers, facile acquieuit. Iam enim quasi ad hoc
predoctus fuerat. Siquidem aliquando cum puer
esset, et uagabundus, ut illius ætatis est, quadam
die per aliqua deuia incederet, Nestorij illius
pseudomonaebi latibulum, unde ab eo Machu-
met furtim responsa dabantur, offendit. At ille
cum se deprehensum uideret, puerum tam minis
quàm blanditijs induxit, ut hoc nulli hominū
proderet. Itaque iam penè ad hoc incipiendam
declinauerat Hali. Sed rex Ebubere hoc cōper-
to, ad se uenire mandauit. Quem, cum uenisset,
tantis blanditijs ac promissionibus delinxiit, ut
ab huiusmodi incepto omnino desisteret, seque
illi subditum in omnibus exhiberet: Iudæi ta-
men non cessauerunt facere, quod potuerunt.
Nam accepto libro ab ipso Hali, quem relinqui-
rat ei Machumet, quicquid sibi uisum est, aut
addiderunt, aut detraxerunt, aut mutauerunt.
Ex quibus illud est unū: Dicunt Iudæi, Christia-
ni nihil sunt: Dicunt Christiani, sed Iudæi stulti
sunt. Itē inter alia multa et fabulosa illud capi-
tulū, ubi est fabula de formica, et aliud, in quo
est fabula de ape, et aliud de aranea narratur.

Hali

Nestoriani

Alchoran à
datis magnas
parte audiam

QUALITER EIVSDEM scriptura dilacerata sit.

Qualiter autem scriptura ista non solum à Iudæis,
sed etiā ab alijs multis uarie et incepta, di-
uerse intellecta, multisformiter exposita, et tan-
dem penè tota dilacerata sit, ex aliqua parte ex-
plicabimus. Post XL. uel sicut alij uolūt, post
sex menses, ex quo regnare coeperat Ebubere,
uocauit Hali filiū Abitalib, et dixit ei: Quare
presens non fuisti, quando factus sum rex, et non
cum alijs nobis adstitisti, cum sis magnus princeps
et nobilis? Respondit Hali, Quia occupa-
tus fui in colligenda scriptura, sicut iniun-
xit mihi propheta. Et iam collegerat Elea-
ge filius Nizef multos codices, et diminue-
rat multa in illis. Sicque ceteri multi. Qui-
dam

accepta

familiares dam enim legebant secundam Hali scilicet familia, et domestici, et propinquiore eius, illam scripturam quæ fuerat apud Choraïs, et quæ prima illius fuisse dicebatur, quam tradideras ei Nestorius monachus: quem uocabat aliquando Gabrielem, aliquando spiritum fidelem. Alij uerò legebant collectum à diuersis hominibus. Multi uero secundum Arabem quendam, uenientem nuper de solitudine: qui multa inde scripserat absque sensu et ratione. Alij secundum Zabefatin, et Arabin. alij secundum alios. Qui omnes in membranis et rotulis, quod unicuique uidebatur, transtulerat. Erant itaque uarij inter se et discordes, dicebantque cum legerent alter ad alterum: Ego melius quatuor, sed tu deterius quam ego: Et ego totum habeo, sed tu nihil: Sed tu nihil, et ego totum. Hoc igitur modo alijs addentibus, alijs minuentibus, alijs mutantibus, alijs alio quolibet modo corruptentibus, liber ille omni fide indignus effectus est.

Alcorani eol
gentium alter
cano

Alcorani far-
tugo hinc in-
de collecta.

Alcorani pri-
mum quatuor
codices tantu

Mechæ uasta-
tio.

DE ITERATA COLLE

Azione illius, et dissipatione.

DEnique mortuo Ebubere, et succedente si bi Ozimen filio Hufen, cui insidiabatur Hali, filius Abitalib, et querebat eum interficere: cum perlatum fuisset ad regem de diuersitate scripturæ, et assiduis contentionibus et rixis, quæ propter eam fiebant: dicerentque illi sapientiores, timere se, ne de hac causa seditiones et dissidium orirentur in regno, maximeque ne ex toto scriptura illa periret: præcepit rex, omnes libros et chartulas undecunque colligi. Licet tamen Hali, Abitalib, et Ibenmuzzod libros suos dare noluerunt: reliqui uerò collecti, dati sunt in manus Zeidi filij Zebib Aleuzari, et Abdalla filij Alahabet, ad redigendum omnia in unum codicem, et emendandum. Dictumque est illis: Si contigerit uos in aliquo capitulo non posse concordare, scribite illud secundum exemplar et auctoritatem Choraïs. Quod et ipsi fecerunt. Sicut, uerbi gratia, quando inuenerunt in quodam loco arcem, et alius dixit arcem, et alius arcum, tandem secundum id quod habebat Choraïs, dixerunt. Sic et de multis alijs. Facientesque quatuor similes codices, unum miserunt in Mecham, alium in Syriam, alium in Aleiarac, alium relinquerunt in ciuitate. Sed ille qui ad Mecham missus fuerat, incendio periit, quando uastata est Mecha ab Ozeario. Ille uerò qui in ciuitate remansit, in diebus Gezit filij Maioma, perditus est. Tertius qui in Aleiarac erat, à tempore Almufat nusquam comparuit. Rex autem Azimen, qui libros illos præceperat fieri, quæcunque remanserunt in chartis, præcepit comburi. Ex his

igitur uarietatibus et mutationibus, quæ superius dictæ sunt, contigit, ut multa ibi capitula diuersa inter se et sibi inuicem contraria inueniantur. Sicut, uerbi gratia, capitulum bouis et capitulum uacæ: de quibus dicitur, quod capitulum bouis ante fuerit prolixius capitulo uacæ, nunc uerò breuius. Dicitur etiam, capitulum corruptum esse et imperfectum. Dixit etiam Aissa uxor Machumet, Hali multa inde abstulisse, et penè totum demutasse, et in super prohibuisse homines, ne legeretur Alchoran, et propter hoc multos sepe uerberasse.

Alcoran quæ
re multa ha-
beat contra-
ria inter se.

QUALITER RECOLLE

cta et dissipata sit.

Post multa iterum tempora Elebagig filius Vizes cum regnare cepisset, iussit congregari omnes libros, et chartas et uolumina: cōfectoque ex eis uno codice ad suum libitum, postquam multa adiecit et multa detraxit, multaque narrauit, cetera omnia quæ ubicunque inuenirentur, iussit incendi. Fecit autem de suo libro exemplaria. Ex quibus unum misit in Agyptum, alterum in Syriam, alterum in ciuitatē, alterum in Mechā, alterum in Mesopotamiā, alterum in Albazara. Aliquando etiam uenerunt ad istos multi de gente Elueh beti, qui idololatæ erant, et simulantes se uelle esse Saracenos, ut legem eorum si possent annihilarent, multa nihilominus in prædicta scriptura, ubicunque latenter poterant, modis omnibus lacebant. Quod si nulla alia uarietatis huiusmodi scripturæ causa uideretur, quam ex illo habebatur, scilicet quod Hali, et Ebubere, et Ozimen et Gonor semper discordes fuerat et inimici, sufficeret. Dum pro certo constat, singulos eorum pro sua intentione alterum aduersus, alterum in libro illo iuxta propriam uoluntatem, quicquid sibi placuit, ad suæ commodum uel addidisse, uel minuisse, uel et narrasse. Viri certe probi Saraceni, et qui satis inde dolebāt, mihi sæpius hoc dixerunt, quod tota Alchoran scriptura adeo commixta et confusa sit, ut quicquid ibi est, totum sine continuatione, sine compositione, absque omni uerborum ordine, postremo absque ullo sensu uel ratione uideatur.

uariat, sed
mutauit legem
dum est.

fuisse

uarias

DE VILITATE STILI

eius, et materiæ.

Miror autem, quid illic tibi placere possit. Nam si eloquentia consideretur, nemo tam turpiter aliquid Arabice scripsit. Quantum enim ad sapientes Arabicos scriptores, quid est totum Alchoran, nisi digna risu barbares? Si uerò sententiæ perpendantur, ego nihil ibi uideo, si tamen esse potest, aliquid boni.

Alcorani etiam
Arabici barbari.

Nam

Nam mala illic multa reperiri nō dubium est, quæ uel quilibet stultus simulter, aut certè multo elegantius fingere possit. Esto tamen bona ibi uideantur esse aliqua, sicut uerbi gratia, ut aliquando ieiunetur, oretur, et ut fiant aliquæ elemosynæ: Nunquid primum talia inuenta sunt à Machumete, qualia scilicet ante ipsum nullus audierat? O quanto sanctius, quanto honestius, quanto rationabilius et Moyses, et Helias, et alij prophetarum multi? Iohannes quoque baptista, sed et ipse dominus omnium Iesus Christus, et ieiunauerunt, et adorauerunt, et misericordias impenderunt: nos quoque ieiunare, et orare, et elemosynam dare ante prodigiosam prophetiam Machumet infinitis retro temporibus docuerunt. Cesset cesset Machumet, earū rerū uelle uideri magister primus, quarū nec dignus fuit in aliquo discipulus esse uel ultimus. Absit absit à nobis talis prædicator ieiunij, qui post monstruosum ieiunium sic omni libidini et ingluuiei operam impendere præcipit, ut non ad aliud uideatur instituisse ieiunium, quam ut postea uoluptuosius et appetentius excitetur omnis turpitudine libidinum. Iam uerò illud quod et tu mihi dixisti, et ipse in eadem scriptura prædicauit, hanc scilicet scripturam talem esse, qualis nec ab hominibus, nec à demonibus fieri potest, certe satis ipse elegit, quibus diceret, rusticissimos uidelicet et agrestes homines, qui et nouiter de diuersis sectis uenerant, ipsamque linguam Arabicam ignorabant. Ceterum si hoc nobis exponere liceat, per omnia sic ei concedimus, quod uerè tam stulta, tam inhonesta, tamque irrationalis scriptura nec ab hominibus, nec à demonibus fieri potest. Puto enim, quod etiam demones talia scribere erubescerent. Sanè si tantum uult Machumet gloriari de suo Alchorano, quanto magis gloriari possent alij quidam, quos te ignorare non puto: Muzzeilenia, Heleas, et Athiops Alabazbi, et Calliata Ellecedi? Qui eodem tempore emulatione illius, ut et ipsi nomen sibi apud homines compararent, suum quisque Alchoranum fecerunt: multoque honestiora, et saltem in aliquo uerisimilia conscripserunt. Sed quia non ex toto uentri et libidini frena laxabant, non tantos bestialium hominum greges asininos post se trahere potuerunt.

DE IMPERITIA

et fisione illi ad-
herentium.

SI ergo miraris, quare tantum hæc scriptura placuit, pro certo teneas, nulli unquam nobili uel sapienti eam placuisse: sed miserrimo imperitissimo uulgarium hominum generi. Qui ab eo de locis syluestribus congregati, cum

has primas literas audissent, rei nouitate stupefacti, sacrilegas fabulas diuina esse oracula crediderunt. Denique cum et paupertate et astitudo ruralium operum labore confecti fuissent, cibi, potus, preciosarum uestium, amoenitatis umbrosæ, uasorum spectabilem, uxorū insuper pulcherrimarum, et infiniti concubitas, aliarumque spurcissimarum paradisi deliciarum, quas etiam te pro dolor enumerare non potuit, beatitudinem audientes, seq̃ ibi ex promissione Machumet iam iamque futuros esse sperantes, ad omnia quæcunque uoluit, et pecorini homines cucurrerunt. Inde est, quod contragem Persidis exiens, sic adiutus est ab eis, ut uinceret. Promiserat siquidem omnibus, qui in bello ipso mori pro eo eligerent, sui paradisi delicias. Quidam tamen magis idcirco pugnasse dicuntur, ut hortos optimos, quos in Perside uicerant, obtinerent. Nam et illos se post uitioriam daturum eis dixerat, ut et in hoc seculo et in futuro semper in hortis essent. Non si autem, Arabes quantum delectentur hortorum pulchritudine. Sed dicis: Non solum rustici illi, sed et multi alij sunt secuti eum. Verè multi alij, sed pessimi, et leccatores, et qui grauari ære alieno, uel pro suis sceleribus morituri, hanc solam euadendi uiam inuenerant. Nā dic mihi obsecro, quem unquam sapientem, aut nobilem, aut honestum ad Saracenicitatem uenire uidistis? Illi enim qui è Iudeis uel è Christianis adhuc ueniunt ad uos, absit ut aliqua prouocati honestate hoc faciant: Sed quia miseri et impudici legis suæ regulas non ferentes, ad latam et spaciosam uiam, quam socius tuus docuit, se conuertunt. Quod quibusdam maxime Christianis contingit. Quorum lex spiritualis et cœlestis, omnia quæ in mundo sunt, cōtemni spe et amore uisionis Dei æternæ præcipiens, dum carnales et fluxas infelicitum mentes cōprimit, statim ab ea diffugiunt: quia pugnare contra concupiscentias negligunt. Hoc tamen certissime scias, quia neque Iudæi, neque pagani, neque Christiani, quocunque modo se exterius habeant, et si uenientes ad uos de uestra secta se esse simulent, unquam ex corde uobiscum sint. Simulant quidem se esse, quod non sunt, ut, sicut prædixi, aliquod corporis euadant incommodum: aut ut porcinis uoluptatibus, quarum apud uos copia est, perfruantur. Adeo autem quicquid facitis, pro nihilo ducunt, ut sæpe inter se loquentes, Machumet et legi eius maledicant, nec dignum eum aliquando fuisse prophetia uel Dei lege affirmant.

DE NOMINE MACHUMET,

quod falsò dicatur in
throno scriptum.

Sanè

Quicquid in
Alcorano bo-
ni est, multo
melius docuit
se prophetas
alios & Chri-
stum.

Ieiunium.

Machumeti
sectatores qua-
les.

Alcorana plu-
ra etiam ab
alijs scripta.

quibusdam

pecunia

Arabes hortorum
amantes

Machumeti
nec sectarum
latores.

Sane superfluum mihi uidetur tecum agere de illis, quæ tuam non latent industriam, qualia sint apud uos, & quàm nulli pudenda, scilicet diuersitas in præconio, celebritates ex equiarum, uarietas in testimonio, orationes solennitatum, sollicita ad plagam meridianam conuersio, & modus legendi, & modus discernendi, similesq; huiusmodi uarietates. Quæ omnia in corde tuo quàm nihil sint, scio: cum hæc sola superficie teneas, non tamen propter principatum quem tenes, dimittere uelis. Porro illud quod mihi scripsisti, Antequam secula crearet deus, fuisse in throno, Non est deus nisi deus, Machumet nuncius Dei: unde acciperis, aut ibi inueneris, nescio: cum nec in Alchorano, nec in alia qualibet ipsius inueniatur scriptura. Veruntamen ponamus, ut alicubi hoc repertum sit. Velim ergo, ut mihi dicas, si hoc in throno scriptum est, quis scripserit. An aliquis scripsit hoc deo? Sed quis posset scribere, cum nec dum secula creata essent? An Deus ipse sibi scripsit, timens scilicet perdere nomen suum, nisi illud scriberet? Quod satis absurdum uidetur. Sed forsitan deus scripsit, ut angeli possent hoc legere. Et hoc non minus insulsum est sentire. Non enim per literas loquitur deus angelis, sed illuminatione præsentia suæ, quæ illis ubique adest. Num præterea propter homines scriptum est, ut ipsi legerent, & scirent? Sed homines in throno quomodo legerent? Restat ergo, friuolum & uanum esse: quod & te ipsum intelligere credo, teq; tibi ipsi scienter illudere. Sicut quidam de socijs dicunt, qui hoc pro nihilo habent, dicentes à Iudeis confictum esse, & inter alias fabulas mixtum, ut risum de uobis toti mundo mouerent. Certe cum aliquis uult benedicere Machumet, & ultra modum laudare, hoc solummodo dicit: Deus tu benedic Machumet, sicut benedixisti Abraham & generationi eius. Vnde & in libro eius scriptum est: O filij Israel, recordamini beneficiorum quæ ego exhibui uobis: quia prætuli uos omnibus gentibus. Si ergo ita benedici Machumet à Deo, sicut benedictus fuit Abraham & generatio eius, super omnes laudes & benedictiones est, etsi filij Israel prælati sunt à Deo omnibus gentibus, cum tamen nec Abraham, nec generatio eius nomen habeant scriptum in throno: quomodo factum est, ut nomen Machumet, qui secundum hanc regulam ipso Abraham & generatione eius minor habetur, ibi scriptum sit?

DE SUPERSTITIOSIS
ieiunijs & lauacris Sacerdotum.

Denique inuitas me ad quinque orationes, & ad ieiunium mensis Ramazan. Vbi non tam tibi respondeo, quàm ut ipse tibi respondeas, uolo. Dixisti enim in tua exhortatione, quod inter alia, quæ de nostra religione cognoueris, etiam orationibus monachorum & ieiunijs interfueris, genuflexiones & instantiam deprecationum uideris, & cetera omnia, quæ uerè sancta & cælestia esse nullus negare poterit. Super animam ergo tuam hoc pono, & te ipsum iudicem facio. Scio namque pro certo, quia si, quod iudicium rationis exigit, inde dicere uolueris, quantum ad ieiunia & orationes Christianorum, ieiunia & orationes uestrorum non solum ieiunia & orationes non esse clamabis: uerum etiam quod tales sordes ueris & sanctis seruatorum Dei uirtutibus se comparare uero modo ausæ sint, cum maxima indignatione ridebis. Quod uero frequenti corporum lauatio-
ne hominem purificari creditis, easq; lauationes totiens frequentatis, hoc tibi respondeo, quod Dominus meus in Euangelio suo Iudeis similia facientibus ait: *Ve uobis hypocrite, qui similes estis sepulchris ornatis de foris, cum habeant intus cadauera: Ita uos quidem lauatis corpora uestra forinsecus, & corda uestra polluta sunt iniquitate. Quid ergo prodest lauare manus & pedes, & extergere caput, & insistere orationibus: cum conscientia cordis, & mens, & animus occupata fuerint in effusione sanguinis, & diripiendis substantijs aliorum, uxoribus quoque & filijs captiuandis? Vide ergo, quomodo respondet eis spiritus uiuificans? Oportet enim hominem prius lauare interiora cordis sui, & purificari à cogitationibus pessimis: deinde si placet, & si necesse est, etiam corpora.*

DE CIRCUMCISIONE,
& prohibitione carnis porcinæ, & uxoris repudio.

Circumcisio uero quid ad uos pertineat, scire non possum, cum nec Machumet circumcisus fuerit, nec in Alcorano suo inde aliquid dixerit. Nisi forte Abraham in hoc uos sequi dicatis. Cum enim uos Ismaelis filios esse iactetis, et Abraham dicatur à Deo, non in Ismaele, sed in Isaac reputabitur sibi semē: uos in semine Abraham quomodo estis, qui ad Isaac nullo modo pertinetis? Si uos dicitis, Christum fuisse circumcisum, quid ad uos, qui Christiani non estis? De cuius tamen circumcisione quàm rationalis fuerit, si uel digni essetis, uel in aliquo ad eum pertineretis, plenissime responderemus. Nunc uero cū nec Iudei

Ieiunia et orationes.

lotione
Lotionum frequentia.

Angelis quomodo loquitur Deus

Machumeto benedicendi formula, benedicentur

Machumet non circumcisus.

Ismaelitas.

nec Christiani sitis, circumcisionem inueni-
sis. Nisi certe, quod ualde credibile est,
hoc etiam à Iudeis libro uestro insertum sit: ut
sicut de quibusdam Paulus Apostolus dicit, in
carne uestra gloriarentur, dum uos more suo
circumcidi facerent, et suos in errore socios
habere gauderent. Quare etiam Machumet
porcum comedi uetuerit, nescio. Nam et Iu-
dei à porco et à quibusdam alijs prohibiti
sunt. Ratio certa apud nos est, quorum fidei
lex illa militabat. Et licet nos modo illa corpo-
raliter non seruemus: ea tamen quæ ibi signifi-
cabantur, spiritualiter implemus. Quibus in
novo Testamento reuelata sunt omnia per Chri-
stum, qui utriusque Testamenti conditor est.
Ipse enim dixit per Apostolum suum: Omnia
munda mundis, et nihil reiiciendum, quod cum
gratiarum actione percipitur. Illam uero tur-
pitudinem laudans non exhorreat, quam non
erubuit Machumet in Alchorano suo pone-
re? Ut scilicet uiro quandocunque uoluerit,
qualibet etiam causa, possit uxorem repudia-
re: sed non nisi prius alteri uiro iungatur, nec si
uelit, possit eam reuocare. Hanc certe legem
etiam bruta animalia, si loqui possent, turpis-
simam esse clamarent.

DE PEREGRINATIONE ad domum Mecha.

Quid est autem, quod me inter alia leges
uestre optima etiam ad Alabagh, hoc est,
ad peregrinandum in domum Dei illicitam,
quæ est in Mecha, exhortatus es: ad proijci-
dos quoque lapillos, et ad inuolutionem lin-
teoli circa renes? Miror etenim, quod ita me-
cum loqueris, ac si nunc me primo nosse incipe-
res. Nunquid ego aut cæcus, aut surdus nuper
effectus sum, aut forsitan mutatus in puerum?
Cui sic illudere possis, ut modo primum discere
incipiam inanes et satuas superstitiones, quæ
nec rationem, nec honestatem in aliquo habe-
re probantur. Quasi uero nesciam, quid sit,
et unde processerit, uel qualiter ad uos ritus
ipsius errorque stultissimus inter alia mala deuo-
lutus sit. Nonne hæc et illa præclara socij tui
idolorum destructione diligentia? Ut cum à
cæterorum cultu suos discipulos inbiberet,
istud tamen in honore Veneris fieri Mecham
suam permitteret. Quod quale sit, uel à qui-
bus ceperit, quoniã tu te simulas, audi. Dua-
rum Indię gentium, quæ uocantur Zechian et
Albarachuma, antiqua consuetudo fuit, nu-
dos et decaluatos, magnisque ululatibus perso-
nantes simulachra demonum circumire, angu-
los quoque osculari, et proijcere lapides in a-
ceruum, qui quasi pro honore dijs extruebatur.
Inde enim est, quod in libro Salomonis di-

ctur: Qui proijcit lapidem in aceruum Mer-
curij. Faciebant autem hoc bis in anno, sole sci-
licet existente in primo gradu arietis, et rur-
sum cum esset in primo gradu libræ: hoc est,
initio ueris et autumnii. Hæc ergo consuetu-
do cum ab Indis ad Arabes descendisset, eamque
suo tempore apud Mecham in honore Vene-
ris Machumet celebrari reperisset, sic illam
manere præcepit, cum tamen cætera idolola-
triæ præstigia remouisset. Illud uero soli Ve-
neri in illa celebratione dicitur exhiberi soli-
tum, ut lapilli retro, id est, sub genitalibus
membris proijcerentur, eò quod Venus illis
maxime partibus dominetur. Unde adhuc ita
fit in domo Dei, quam tu uocas illicitam, id
est, ubi nihil licet, nisi quod sacrum est. Ve-
runtamen cum hoc à nudis ex toto hominibus,
semper fieri soleret, non tulit hoc humana ue-
recundia. Instituerunt aliqui, ut proiectores la-
pidum paruo saltem linteolo renes obtegeret,
ne omnino denudati homines canum impu-
dentiam imitarentur. Hanc ergo insaniam me-
rito creditur Machumet saluam et incolu-
mem, cum reliquas demonum culturas cessa-
re præciperet, dimisisse, ne dominam suam Ve-
nerem, in qua se esse potentissimum ipse iacta-
bat, penitus sine honore relinqueret. Pro quo
beneficio talem illi gratiam Venus rependit,
ut ad eum totam huius gloriam referri, utpote
ad singularem amicum, æquanimiter sustine-
ret: Dum uos modo non Veneri, sed ipsi pro-
pheta eius hoc obsequium impendatis. Quod
apud quosdam uestrum tantæ stulticiæ depu-
tatur, ut uir prudens Gomar filius Hazba cum
ad osculandos lapides (quod ante alia Machu-
met fecerat, et fieri iusserat) aliquando ac-
cessisset, sic locutus fuisse dicatur: Ego scio,
quia lapides istos osculari nec obest, nec pro-
dest. Sed quia sic fecit, fierique iussit nosper pro-
pheta, facio: licet sit omnino inutile.

DE HOC QVOD IN domo illa dicuntur fieri mira.

Ecce quid est alabagh uestrum, et alchi-
mar, et peregrinatio in domum Dei il-
licitam? Ecce ad quæ sacra, ad quam festiuita-
tem, ad quantæ honestatis et utilitatis cele-
brationem amicos tuos inuitas. Obsecro cha-
rissime, ut et nobis in hoc et tuæ quoque ue-
recundiæ amodo parcas, nec homines ad hu-
iusmodi spurcitiã, sed magis porcos, si ita uo-
lueris, aduoca. Nunquid autem uerissimum
in tua laudatione dixisti, quod scilicet mi-
ra ibi fieri uideantur? Et uere mira non
solum uidentur fieri, sed sunt: quando ra-
tionabiles homines in bestialem sensum mu-
tati,

Salomonis le-
cus.

Lapillos
superstitiosos
proieci.

Machumet
Veneri addi-
tus.

Porcina cur
interdicta.

quis

Repudiij licen-
tia.

Mecham fre-
quentandi su-
perstitio.

in

Veneris cul-
tus.
Mechæ
ignorare

tati, ista quæ narrauimus & similia faciunt. Non enim hoc facere possent homines, nisi prius ab humane rationis iudicio ad pecualē animalitatem conuerterentur. Verum ne dicas, nos serio, non ludo tecum agere debere, dimittamus paululum ioca, & quod ad rem pertinet, differamus. Quæro igitur à te, quæ sunt illa mirabilia, quæ ibi fieri uidisti, uel audisti? Nam si me interrogares de locis uel de ecclesiis Christianorum, tale aliquid non unum ego, sed mille tibi loca numerare & ostendere possem, in quibus cæci uisum, surdi auditum, muti loquelam, paralytici, uel quolibet alio modo claudi gressum recipiunt. Ad ultimum, ibi omnium generum languores & incommoda, siue animarum siue corporum, depelluntur. Ibi etiam sæpe, quod maius est, ipsi mortui resuscitantur. Et hoc non aliquibus exterioribus adiumentis, siue quolibet genere medicine humane, sed fide, & oratione, & pura cordis deuotione id apud Deum & sanctos, pro iusticia & uera pietate erga mortuos impetrante. Tu ergo si unquam uel semel huiusmodi uirtus aliqua in illa quam uocas domum Dei, facta sit, enarra: Et si saltem unum tale quid ibi aliquando factum tibi ostendere potes, concedo uera esse, quæ dicis. Sed quoniam scio te id nullo modo posse, non enim illud tacuisses, si haberes, quando me inuitans, & mirabilia illa narras, nihil habuisti quod diceres, nisi quia lapilli proijciuntur: quod non uirtutis diuinæ miraculū, sed diabolicæ impuritatis constat esse deliramentum. Cur illa loca sacrata etiam dixeris, respondere nequis.

DE HOC QVOD MACHOMETUS IUBET HOMINES AD SECTAM SUAM UIOLENTER COGI.

DEniq; inuitas me ad uiam Dei, quæ est ex peditio contra aduersarios, & incredulos & participatores, scilicet in istu gladij, et populatione & deuastatione, donec ingrediantur in fidem Dei, & testificentur, quia non est Deus nisi Deus Machumet, & quia Machumet seruus eius & nuncius, aut reddant tributum subiecti. O tu prudens & sapiens, obsecro te, quomodo possunt continuari uerba tua? Nam multum discrepant, cum dicas hoc contra tuam scripturam, quam credis esse à Deo, quæ ita dicit: Missus est hominibus pariter in pietate & misericordia. Qualis habetur misericordia cum effusione sanguinis, & latrocinio, & præda? Si autem iterū apposueris nobis Moysen, quoniam ipse cultores idolorum expugna uerit, recordare illa prodigia & miracula, quæ legisti eum fecisse in lege: & uidebis, quod iustum est credere, illum ex præcepto Dei hoc

Christianorum
ecclesiarum mira-
culis celebres

Machumet
sanguinarius,

Moses

fecisse. Similiter de Iosue filio Nun, cui sol & luna steterunt. Quæ miracula cum fieri non possint nisi ab electis Dei, credimus, quod quicquid fecere, iussu Dei factum sit. Tu autem nunquam legisti in diuina scriptura, aliquos ad Deum uiolenter conuersos: nec præceptis, gladio, direptione, captiuitate, sicut tuus socius fecit, & iussu obedire, coactos. Multi certe olim hæretici fuerunt, quorum tamen nullus nec gladio, nec aliqua coactione aliquem ad suam sectam pertrahere conatus est, sed fallaciis.

Quicumq; enim uoluit inducere homines ad ueritatem siue ad mendacium, non potuit hoc facere sine aliqua uel saltem uerisimili prædicatione. Et omnes quidem præter socium tuum ita fecisse noscuntur. Ipse enim ad suam sectam non ita homines, hoc est, non sola arte calliditatis aut ingeniosa loquacitate, sed gladio, & uiolentia, & oppresione, & depopulatione coegit. Nunquam auditum est ab aliquo, quod ille dicebat hominibus: Quicumq; non confitebitur me prophetam esse domini seculorum, gladio illum feriam ego. Et omnes quicumq; de progenie mea sunt, similiter facient, & domum eius diripiam, & omnem familiam eius captiuitate affligam.

DE VANIS PROMISIONIBUS & MINIS MACHOMETI.

Non scripsimus ex inuidia uel indignatione, sed causa disputationis, ad quam nos prouocasse uideris. Compulisti nos pauca de multis in medium proferre. Noster siquidem ignis latebat in lapide: sed tuo chalice excussus, coactas erupit in flammis. Quocirca tam tibi quam omnibus qui meum scriptum uiderint, plane & fiducialiter loquor. Quoniam illa ad quæ me inuitasti de rebus labilibus & fugitiuis, tam stulta & inania sunt: ut etiam si æterna essent, nullatenus homo rationalis ea deberet appetere, uel suum ad hæc animum inclinare, præsertim cum aperta sint afinis & porcis, siue cæteris animalibus in quibus nihil aliud est quam comedere, & bibere, & concumbere. Hic etenim mundus, qui maxime per ista miseros decipit, apud rationabiles homines cum omnibus illecebris pro nihilo deputatur: qui solerter ac ueraciter cuncta eius blandimenta & gaudia fugitiua & misera esse considerantes, seq; ab ipsius laqueis uiriliter excutientes, CHRISTI Domini uera & sempiterna bona in futuro seculo promittentis sacro sanctis uestigiis adhaferunt. Isti autem tuis inordinatis admonitionibus nemo dignus habetur, nisi qui sue carnis miserie subiaccens, pronus & præceptis ad quælibet libidinis incontinentia, sicut equus & mulus fertur, & rapi-

Iosue
An uiolenter
cogendi homi-
nes ad fidem,

Hæreticorum
fallacia,

Propheta ad
stimulationem
sibi.

Machumet
etiam minan-
do arrogat.

Mundi, res-
que munda-
narum uani-
tas.

tur. Ego autem te non puto credere, me ad talia anhelare. Sapientes enim ac rerum causas subtiliter perpendentes, ab omnibus illis, quæ tu pro magno munere in libro tuo promittis, longe distare videntur. Illi enim indefinenter toto nisu per Dei gratiam elaborant, concupiscentias et uitia carnis extinguere. Et ut etiam quod non naturaliter superfluum habetur in corpore, possit auferri sanctissimo castimonie studio seipsos non desinunt castigare. Deus enim non creauit hominē ad hoc, nec in die iudicii ad hoc simile resuscitari faciet. Tu autem in libro tui socij scis hoc scriptū esse: Nos nō ad aliud homines et demones creauimus, nisi ad colendum nos. Deinde aduersus soluit pactum, et destruit edificiū, præcipiens uxores tres uel quatuor ducere, et ancillas quantecūq; inueniri poterunt, unumquēq; sibi applicare: Insuper et more pecudum comedere et bibere absq; ordine, omniq; mode rationis discretionē. Capitulum uerō repudiij, et licite reuocationis hic ponerem, nisi prolixus esse timerem, et librum istum uerbis inhoestissimis sordidare refugerem. Nam et ipsi gentiles, qui filios suos idolis immolant, hanc turpitudinem omnimode abhorrebant. Ego autem confundor talia nominare, et scribere. Il lud uerō quod mihi aliquando dixisti, et me tuis minis uerberasti, fiducialiter in Christo agens non timeo. Dixisti enim mihi: Considera quæso diligenter, et hanc iniuriam tibi inferre noli, neq; quod noceat prouoca. Audi ergo Dominum Iesum Christum in suo Euangelio mihi dicentem: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: Sed potius eum timete, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam. Ego igitur securus et constans, scio et credo, quia nullus in animam meam potestatem habet: nisi Dominus Iesus Christus, cuius nomen sit gloriosum et benedictum. Qui in me abundare fecit clementiam domini mei Emir molimini. Nam et ego et mei similes, qui eius uel longe uel propē familiaritate gaudemus, sub umbra alarum ipsius in securitate, et æquitate, atque benignitate manemus.

EXPOSITIO CVLTVS Saracenicæ.

Frustra igitur inuitas me ad sectam tuam dicens: Inuito te ad quinque orationes, quas quicūq; impleuerit, petitione sua non fraudabitur, nec damnum aliquod pertimescet: eritque tam in hoc seculo quā in futuro laudandus. Iste quippe orationes duabus institutionibus date sunt, una quidem à Deo, altera à Dei nuncio. Sunt enim post carnem tres genu

flexiones, et due in aurora, et post meridiem due, et due post solis occasum. Quicūque autem aliquid ex hoc dimiserit, à peccato immunis non erit, et oportet illum poenitere, et subdi correptioni. Institutio orationis inter diem et noctē XVIII genuflexionibus constat. In aurora due, post meridiem IIII. in uespera quatuor, post solis occasum quatuor, in prima cœna ante comestionem due, post cœnam (quæ uocatur ultima, quando iam est albatbama, id est densitas tenebrarū) due. Rursus inuito te ad ieiunium mensis † Ramazan, quod Deus iudex instituit, et in eo Alchoran uenire fecit. In quo mense de nocte prædestinationis testificatus est, et nox illa mille mensibus melior habetur. Ieiunabis in die ab omnibus cibis et potibus, et concubitu, usquequo solis lumen occidat, et noctis ordo incipiat. Tunc comedes, et bibes, et concumbes per totam noctem, quousq; filum album à nigro discerni possit. Hoc enim liberum et licitum est, et uita tranquilla et suavis à Deo. Tunc uero si puritate mentis ad celebrandam noctem prædestinationis peruenire merueris, ab omni malo et nunc, et in futuro seculo securus eris. Dixit etiam Deus gloriosus et excelsus: Scripsi uobis ieiunium numeratis diebus, sicut scripsi illis, qui uos præcesserunt, fortassis timebitis. Si quis infirmus est, aut occupatus itinere, eundem dierum numerū alio tempore soluat. Illorum uerō ieiunium, qui ieiunare non poterint, uictu unius pauperis redimatur. Interim qui obedierit, melius illi erit. Si enim ieiunaueritis, et scieritis, quod hominibus utile est, et iustificationis testimonia, et Alsurcan, propriam mercedem habebitis. Dormire uero cum mulieribus in ieiunio, licentiam uobis tribuo. Illa indumentum uobis sint, et uos similiter illis. Præsciuit enim Deus, quod circūcisuri essetis animas uestras, et poenituit eum, et liberauit uos. Adherete igitur illis, et diligite hoc, quod uobis scripsit Deus. Comedite et bibite, donec in aurora discerni possit filum album à nigro. Deinde perficite ieiunium usq; ad noctem sine coitu mulierū. Eritis enim perseverantes in domibus orationū: tamen appropriabitis eis. Hæc sunt præcepta Dei. Præferebat enim nuncius Dei uespertina cœnam matutino cibo. Iterum inuito ad domum Dei illicitam, quæ in Mecha sita est, et uidere illicitum nuncij Dei, et considerare uestigia et loca ipsius, et quomodo lapilli proijciuntur retro quod uocatur Alchimar, et inuolutionem linteoli circa renes, et quomodo osculatur angulus domus illius, et uidere loca illa sacrata, et multa mira, quæ ab hominibus

Castimonie
radium.

Legis Machu
merice licen
tia.

Ieiunium

Al. ramazan

Libidinis ti-
sus in ieiunio
concessus.

Mecha est
tuta.

Quinque ora-
tionum super
lino.

Expositio di-
uina.

appetuntur. Iterum inuito te ad expeditionem diuinā, quod est contra inimicos & aduersum incredulos proficisci, & expugnaret participatores & hereticos in ore gladij, donec ad fidem Dei ingrediantur, & testificentur, quia non est Deus, nisi Deus Machomet, et ipse nuncius Dei & seruus, aut tributum reddant.

DESCRIPTIO PARADISI iuxta figmenta Machometi.

Iterum inuito te ad confessionem dei, ad cuius nutum resuscitantur mortui, qui iudicabit eos in iustitia, & bonis bona retribuet, & malis mala. Et faciet suum populū eos qui sibi obediunt, & confitentes singularitatem eius testificati sunt, quod Machomet est propheta ipsius & nuncius, & crediderunt omnibus, quæ super eum descenderunt à deo, in excipiendo legem uidelicet de paradiso, in quo multa bona sunt illis preparata, cum habuerint armillas de auro & electro, eruntq; uestimenta eorum serica, & dicent: Gratias deo, quia non abstulit à nobis retributionem. Nulla oppressio uel molestia eos tanget. Habebunt certum alimentum, & fructus, & erunt in paradiso deliciarum exultantes, & sibi inuicem occurrentes honorificati. Discurretur per eos uasis argenti candidi. Quilibet bibentes delectabitur. Non erit ibi luctus, neq; moeror. Habebunt mulieres ænastis oculis. Habebūt cœnacula, & supercœnacula, sub quibus erant flumina. Nunquam enim promissio dei fallit. Et dicitur eis: O cultores dei, nolite hodie timere: Tristitia non appropinquabit uobis. In gredimini paradysum uos & uxores uestre, & estote securi. Discurretur per uos calathis & scutellis aureis, & habebitis quod anime appetunt, & concupiscunt oculi in secura mansione in hortis & fontibus. Ibi primo primam noctem alia non sequetur. Et faciet eos securos à tormentis inferni. Hæc est gratia dei tui. Ipsa est enim liberatio magna. Dixit enim deus gloriosus & excelsus: In paradiso, quem pollicitus sum timentibus me, sunt flumina aquarum, in quibus nihil noxium est. Sunt flumina lactis, cuius sapor nunquam deficit: flumina quoq; uini, bibentium delectatio: flumina uerò mellis purissimi, habent siquidem omnes in eo fructus, & remissionem à domino. Dixit quoq; gloriosus & excelsus: Timentibus deum optime erit in ultimis. Aperientur eis portæ horti Eden, ubi pariter discumbentes præcipient sibi afferri uinum, & abundantiam fructuum, et habebunt oculis uxores speciosissimas. Hoc eis promittitur in die iudicij. Victus tibi nunquam deficiet. Dixit iterū deus gloriosus & excelsus, in descriptione paradi-

si: Sunt in eo duo fontes currentes. Sunt in eo pomorum arbores, & palmæ, & mala punica. Discumbent in excelsis uiridarijs super pomis & prunis. Adducentur timentes deum in paradysum per turmas & agmina congregati. Quibus cum hostiarij ianuas aperuerint, dicent: Pax uobis, habemini: Suauiter ingredimini, & estote hic in perpetuum.

ADHVC DE EODEM.

Et dixit gloriosus excelsus: Feci eos occurrere gaudijs & delectationibus, et dedi eis pro retributione paradysum, eod quod patientiam habuerunt. In quo erunt discumbentes super plumaria, et non percutiet eos sol, neq; frigus: Et super eos umbræ illius permanebunt. Per quos etiam uasis argenteis et canistris discurretur, similiter & uasculis modicis argenti, & pixidibus ministrabitur eis, & facient eos potare uase quasi cōmixti gingiberi. Fons in eo est qui claritas appellatur. Non audient ibi dolum, neq; mendacium. Hæc est retributio domini tui, quod est donum præmaximum. Dominus enim eorum liberabit eos à cruciatu inferorum, dicens: Comedite & bibite securi, discubentes in lectulis dispositis. Dedimus eis uxores pulcherrimas, nihilq; eis de suo malo opere imputabitur, & unusquisq; secundum quod appetit, obtinebit. Dedimus eis diuersitates pomorum, & quicquid carnis ad edendum concupiscunt, & ut sibi propinent inuicem. Ministri sicut aurum fulgentes discurrent per eos, ad seruiendum parati. Et dixit benedictus & excelsus: Præcedentibus et festinantibus dentur mansiones in paradiso uoluptatis. Pauci de primis, & pauci de nouissimis erunt super lectulis ordinatim dispositis, semetipsos ad inuicem intuentes. Inter quos erunt ministri sine fine mansuri, tenentes discos & conchas & uasa preciosa. Quicquid de pomis uel de carne uolatilium uoluerint, obtinebunt, cum quibus adharebunt mulieres uelut margaritæ surgentes, scilicet sui operis præmium. Non existit illic dolus uel iniquitas, sed tantum pax et salus. Hæc est descriptio paradisi, quam præparauit deus credentibus in se, & in nuncio eius. Vbi præparata sunt illis multa delectabilia edendi, & bibendi, & dormiendi cum mulieribus intactis. Quæ sunt uelut lapides preciosi sine fine splendentes, & accipient omnia, quæ oculi eorum concupiscunt, & habebunt honorem & uitam. Et sedebunt super thoros mollihus induti, & purpureis ornati quoque armillis preciosis & nitidis. Vultus eorum hilares & iocundi. Inter quos mares & feminae seruientes ambulabunt, & uelut aurum rutilantes fragrabunt ut muscus, & uariæ aromatum

Paradisus
sive uoluptas

matum species. Bibent de fonte suauitatis, et dicitur eis, Auete in omni pace. Comedite et bibite, et delectamini, eo quod digni estis, cum omni securitate.

DESCRIPTION

infernī, iuxta
eundem.

Inferno deli-
nandi qui.

Azackon:

In fideles uero qui participes faciunt deo, et pares illi attribuunt, et prophetae dei non credunt, nec epistolam eius suscipiunt, et preceptis dei aduersus prophetam eius rebelles effecti sunt, deputabuntur gehennae incendio: Eruntque in cruciatu et stridore ineffabili, et igne sine fine inextinguibili. Quorum cuius quotiens ignis ardore consumitur, totiens ad noua iterum supplicia reparatur. Mansio eorum puteus abyssi, potus omni felle amarior, cibus de arbore quae appellatur † azachum, et est omni pessimo sapore deterior. Erunt sub ira dei cum diabolo, et angelis eius. Dixit quoque deus gloriosus et excelsus: Qui non credunt mirabilibus Dei, et prophetas et eos qui ueritatem praedicant interficiunt, erunt in horribili cruciatu. Quorum opera maligna, nullo eis auxiliante, super ipsorum capita redundabunt. Morientur, nec tamen a cruciatu libera buntur. Et dixit, Arbor azachum data est pro delectatione impij. Ipsa est enim, quae in profundo abyssi nascitur, cuius fructus quasi demoniorum. De quo manducantes uentrem suum implebunt. Denique omnibus malis subiicientur, et semper ad inferni supplicia reuoluentur. Superius et inferius caligo, ignis, et tenebrae. Et dixit: In die resurrectionis facies eorum qui deo non credunt, horribiles atque nigerri mae. Nunquid enim gehenna mansio impiorum

non est, et eorum qui nostris signis non credunt, et damnandi sunt? Et dixit. Qui non crediderunt, detrudentur in infernum conglobati. Ad quem cum peruenerint, et ministri portas aperuerint, dicent illis: Nonne ex uobis erant nuncij missi ad uos, qui uobis insinuantes praecpta dei, annunciauerunt diei istius occursum. Intrate igitur portas gehennae, ad habitandum in ea sine fine. Haec domicilia preparata sunt superbis. Et dixerunt qui in igne summersi sunt, ministris: Deprecamur uos, orate pro nobis deum, ut alleviet nobis cruciatum huius diei. Ministri responderunt: Orate. Sed quid oratio impiorum, nisi error? Ex hinc sentient pondus catenarum, et uincula. Erunt pallentes in igne, et rursus fatigati in igne. Tunc uidebit eos afflictione oppressos, et tumidis oculis latenter aspicientes. Iterum dixit benedictus et excelsus: Impij permanebunt in cruciatu gehennae, ubi detrusi ulterius non respirabunt. Nos nihil illis iniuste fecimus, sed ipsi sibi impij extiterunt. Tunc uociferabuntur: Usque quo damnandi sumus, o rex? Dixit, Ita manebitis sine fine. Et iterum dixit: Arbor azachum cibus est peccatorum: seruet in uentre sicut sulphur. Accipite illum, et ad horribilia inferni loca deducite, et super caput eius cruciatu et dolores infundite. Haec sunt enim opera, quae faciebatis. Et dixit gloriosus et excelsus: Afferte aquam amaram, quae uiscera eorum dirumpat. Vae non credentibus in die qua nec permittentur loqui, ut aliquam habeant excusationem. Haec de illa disputatione duorum philosophorum, pagani et Christiani, breuiter excerpti, ad insinuanda signimenta et fallacias Machometi.

B ij

CRIBRATIO ALCHORANI CLA-

RISS. VIRO D. NICOLAO DE CVSA
Cardinali autore.

PIO SECVNDO, VNIVERSALIS ECCLESIAE
summo sanctissimoq; Pontifici S.

Pius.
Leo.

VME sanctissime Papa libellum hunc, per humilem seruulum tuum fidei zelo collectum. Vt dum more ter sancti Leonis Papæ, prædecessoris tui, Nestorianam hæresim apostolico spiritu, angelico ingenio, diuino eloquio damnatis: tu Machumetanam sectam de illa exortam, eodem spiritu, paritq; ingenio, facundiaq; æquali, erronēā, eliminandam q; ostendes, cito prompteq; quædam rudimenta scitu necessaria ad manū habeas. Tuo etiam iudicio, qui in episcopatu fidei princeps es, illum & cuncta quæ scripsi scribam ue, atq; metotū ut fidelem decet, subijcio, in nullo unquā ab apostolico tuo throno dissensurus.

31

PROLOGVS.

Petrus Clu-
macensis.

ECI quam potui diligentiam intelligendi librum legis Ara-
bum, quem iuxta translationem per Petrum abbatem Cluniacē sem nobis procuratam Basileæ

habui: cum disputatione eorum nobilium Ara-
bum, quorū unus socius Machumet, nisi fuit alium trahere qui doctior et magnus inter Ara-
rabes, Christianam fidem quam zelose coluit, ostendit potius tenendā. Erant etiam alia quædam opuscula de generatione Machumet, & duodecim successoribus eius in regno, & de ipsius doctrinis ad centū quæstiones. dimisi librum apud magistrum Ioannem de Segobia, & ad urbem Constantinopolim perrexi, ubi apud fratres Minores habitantes apud sanctā Crucem, reperi Alchoran in Arabico, quem mihi in certis punctis fratres illi prout sciuerunt, explanarunt. In Pera autem, in conuentu sancti Dominici erat translatus, modo quo Basileæ dimisi. Quæsiui si quis Græcorū scripsisset contra illas ineptias: & non reperi nisi Ioannem Damascenum, qui parum post initium illius sectæ fuit, pauca ualde scripsisse, quæ habentur. Fuit tunc Balthasar de Luparis mercator apud Constantinopolim: qui uidens me sollicitum circa prædicta, narrauit quomodo doctissimus & maximus inter Tencros, postquam in Pera occulte de Euangelio sancti Ioannis instructus fuit, cum duodecim uiris magnis ad Papam uenire proponeret, & plene informari, si ego secrete eis de conductu prouiderem: Comperi relatione fratrum hæc sic se habere: & disposui conductum, ut petierunt. Et quia ille supremus præerat hospitalibus, uoluit illa uisitare: & demum declinando

Ioannes Da-
mascenus.

32

ad locum ubi nauis eos expectabat, Romam proficisci, sed pestis eum in uisitatione abstulit. Dominus Balthasar, qui nunc miles Bononiæ moratur, sæpius mihi retulit, omnes doctores eorum, euangelium ualde amare, & libro legis suæ præferre. Demum concitavi fratrem Dionysium Carthusiū, ut scriberet contra Alchoran: qui fecit, & misit opus suum magnum Nicolao Papæ. Vidi post hæc Romæ libellum fratris Ricoldi ordinis prædicatorum, qui Arabicis literis in Baldach operā dedit, & plus cæteris placuit. Vidi et aliorum fratrum de ea materia scripturas catholicas: maxime sancti Thomæ, de rationibus fidei ad Cantorem Antiochenum: & ultimo reuerendissimi domini Cardinalis sancti Sixti, hæreses & errores Machumet uiuis rationibus confutantis. Ego ingenium applicui, ut etiam ex Alchoran Euangelium uerum ostenderem, & ut hoc facile fieri posset, cōpendiosum meum cōceptum paucis premitam.

Dionysius.

Ricoldus.

Thomas.

EXperiemur in nobis appetitum quendam esse, qui ob motum qui in eo est, spiritus dicitur: quodq; ratio motus ipsius est bonum. In ratione enim boni, mouetur appetitus. Sic uidemus bonum sua ui trahere spiritum nostrū: ac quod nulla est ratio cur bonum appetitur, nisi quia bonum. finis igitur desiderij, bonum. Neq; potest aliunde spiritus noster habere appetitum boni, nisi à bono. Bonū igitur, est creator spiritus nostri ad se: & est eius principium pariter et finis. Nō igitur quiescit spiritus noster, nisi in suo principio. Et quia spiritus noster intellectualis non est ipsum bonum quod appetit, cum bonū illud non sit in ipso: si enim in ipso intellectu esset, esset intellectū sicut scitum in scientia est scientia. Ignorat igitur intellectus quid sit bonum illud. Appetit ergo spiri-
tus

Appetitus
spiritus.

Bonum.

tus intellectualis, in sua natura comprehendere bonum illud. Nam etsi nulli deesse possit quod est, cum esse sit bonum: tamen nisi intellectus intelligat ipsum, caret eo, et quiescere nequit. Et cum intellectus quid sit hoc bonum, quod esse non dubitat, ignoret: non habet etiam scientiam nominis eius, et conceptum de ipso facere nequit, quem non hæsitat omni conceptu maiorem et meliorem. Et quoniam nihil experimur in nostro intellectu comprehendendi, quod per sensum in ipsum non intrat (cæcus enim à natiuitate scientiam coloris non habet) scimus bonum illud non esse de regione huius sensibilis mundi, quodq; spiritus noster in hoc mundo ad quietem non perueniet. Cum autem sciamus appetitum boni illius nos non habere frustra, etiam certi sumus spiritum nostrum in intellectu non esse de sensibili mundo, sed quod exuta sensibili uita ipsius appetitus ad quietem pertingere poterit. Verum nisi ad hoc nostre intellectuali naturæ iste mundus conferret, frustra intrassemus in ipsum. Oportet igitur quod fateamur, nos in hoc mundo habilitari uel debilitari posse, ad hoc quod in futuro seculo quietemur uel inquietemur. Via autem per quam in hoc mundo transire debemus, ut habitemur ad apprehensionem desiderati boni, non debet esse nisi bona: et quæ seducit, mala erit. Hæc sic se habere, cuiq; habenti intellectum clarum est. Sed cum multæ possint uiae esse quæ bonæ uideantur, manet hæsitatio, quæ sit illa uia uera et perfecta, quæ certitudinaliter nos ducit ad cognitionem boni, quod quidem bonum nominamus Deum: ut dum de ipso conseruimus, nos mutuo intelligamus. Moyses quidem descripsit unam: sed non est ab omnibus recepta, nec intellecta. Christus illam illuminauit, et perfecit, multis tamen adhuc incredulis remanentibus. Machumet eandem uiam, ut ab omnibus etiam idololatriis reciperetur, faciliorem describere nisus est, licet astu maligni seductus. Et hæc sunt magis summatæ descriptiones, dictæ uiae: licet aliæ multæ sapientum et prophetarum factæ sint. Omnes autem descriptiones iam dictæ, in fundamento habent bonum illud sæpe dictum, esse maximum: et ideo unum, quod deum unum omnes appellant: suasq; descriptiones bonas dicunt, quia sint ipsis, aut putentur ab eodem bono Deo reuelatæ. Clarum est autem, quod cum nullus purus homo deum concipere possit, quod non habemus certitudinem, qualemcunq; purum hominem nobis posse uiam ad sibi ignotum terminum pandere. Vnde si nec Moyses, nec Machumet unquam dum in hoc mundo essent, sæpe dictum bonum uiderunt (Deum enim nunquam uidit homo) quomodo

Via ad cognitionem boni uia quæ.

Moses.

Christus.

Machumet.

Deus unus et bonum unum

tunc alijs iter ad ipsum pandere potuerunt? Esto autem quod sermones aliquos eis immisos publicassent, qui figurabant seu significabant Deum, et uiam ad ipsum: tamen ipsi illos exponere non potuissent, neque alius homo. Et si aliquis homo hanc uiam manifestare potuisset, aut posset, illum utiq; maximum omnium hominum esse necesse fuisset, quemadmodum Messiam esse omnes nationes fatentur. quod si ille homo non esset ipsa omniscientia diuina sapientia, per quam deus omnia operatur: utiq; quod sibi incognitum esset, reuelare nequiret. Iesus autem uirginis Mariæ filius, Christus ille, per Moysen et prophetas prænunciatus uenturus, uenit, et uiam sæpe dictam, cum nihil ignoraret, manifestissime propalauit, attestante etiam Machumet. Certum est igitur, quod qui Christum et uiam eius sequitur, ad comprehensionem desiderati boni perueniet. Vnde si Machumet in aliquo, Christo dissentit: necesse est, ut hoc aut faciat ignorantia, quia Christum non sciuit, nec intellexit: aut peruersitate intentionis, quia non intendebat homines ducere ad illam finem quietis, ad quem Christus uiam ostendit, sed sub colore illius finis, sui ipsius gloriam quæsiuit. Vtrunque autem uerum credi oportere, comparatio legis Christi ad legem ipsius docebit. Tenendum igitur credimus: ignorantiam, erroris et maleuolentiam causam esse. Nemo enim cognoscens Christum, dissentit ab ipso, aut detrahit eidem. Intentio autem nostra est, præsupposito Euangelio Christi, librum Machumet cribrare, et ostendere illa in ipso etiam libro haberi, per quæ euangelium si attentione indigeret, ualde confirmaretur. et quod ubi dissentit, hoc ex ignorantia, et consequenter ex peruersitate intentionis ipsi Machumet euenisse. Christo non suam gloriam, sed dei patris, et hominum salutem, sed gloriam propriam quærente.

Christus uere ad Deum uiae doctor.

Machumet ille scopus. Ignorantia erroris & maleuolentia causa.

ALIUS PROLOGVS.

Refert nobilis ille Arabs Christianus, de quo supra memini, Sergium monachum de monasterio suo eiectum, Mecham applicuisse, ibiq; duos populos repperisse, idololatrias, et Iudeos, prædicasseq; ibidem fidem Christianam, prout Nestorius illam tenuit, ut fratres suos illius sectæ placaret ad gratiam: quia omnes idololatrias conuertisset ad fidem, inter quos Machumet erat, qui conuersus de idololatria, mortuus est Christianus Nestorianus. Sed tres astutissimi Iudæi se Machumet coniunxerunt, ut ipsum auerterent, ne perfectus fieret, et illi suaferunt uaria mala. Post uero mortem Machumet, omnibus ad suam sectam reuertentibus, illi Iudæi acceperunt Hali filium Habit

Ricoldus. Sergius monachus.

B iij

Nulli successor
Machumeti.

lix, cui Machumet suas collectiones dimisit: et persuaserunt ei, ut sicut Machumet, ita et ipse se in prophetam eleuaret, et apposuerunt, et deposuerunt de libro Machumet, quæ uoluerunt. Videtur igitur quod Machumet ab initio fundatus fuit per Sergium, ut esset Christianus et legem illam seruaret. Ab illa uia non potuerunt Iudei ipsum amouere: sed ut quantum posset retraherent, addiderunt illa per quæ uideretur propriae sectæ propheta, et ueteri testamento non minus quam Euangelio fidem dare. Sergius autem obtinuit ab eo (ut refert supra allegatus) quod ipse posuit in Alchoran Christianos maiores amicos, maxime religiosos et sacerdotes, quam Iudeos. et quamuis hæc dicat, tamen postea à Iudeis inductus, Christianos deridet, qui suos prælatos et pōtīfices Dei loco uenerantur. Hoc ideo, quia Christiani nominant illos nomine quo solus Deus nominatur, scilicet dominos. Nulli autem conuenit illud, nisi Deo. Sic enim in Exodo habetur: dominus, ipse est Deus. Facit etiam de decem nominibus Dei aliquando mentionem, inter quæ est Adonai, quod dominus interpretatur, et nomen ineffabile per Adonai significatur, legitur, et exprimitur. Ideo in Alchoran, nulli nisi deo tribuit hoc nomen, imò nec Christo, nec Mariæ uirgini. Et quia Christiani nominant Christum, Dominum Iesum, et Mariam dominam: dicit, quod loco Dei ipsi uenerentur. Et sicut cauet quod nunquam nisi Deo tribuat hoc nomen Dominus, ita cauet quod nunquam Deo tribuat nomen pater: quia dicit deū, prout uult omnia facere, ideo non conuenit ei actus generationis. Quando igitur ipse de Christianis bona dicit, intelligit de uestitis in albo: sic enim discipulos nominat. et de credulis Christo, uti Nestorianos putabat, quorum errorem ignorauit, nec alios Christianos cognouit. Nestorius autem omnia quæ sunt in Euangelio acceptauit: et quod in Christo esset corpus, anima, et diuinitas: circa modum autem unionis errauit. Fatebatur corpus et animam uniri unione naturali, ut esset uerus homo: sed hominem illum uniri diuinitati aiebat per gratiam. sed non per communem gratiam, quia boni deo uniuntur, sed per plenitudinem gratiæ, ob quā

Domini appellatio soli
Deo conueniens.

Patris appellatio in Deo.

Nestoriani.

Nestorij error

una esset Dei et hominis Iesu uolūtas. propter quam excellentissimam gratiam de Christo uerificaretur, ipsum esse filium Dei. Sed non admisit Mariam esse matrem Dei: quia id quod in Christo reperitur à matre sua receptum, non conuenit Deo. sic uoluit naturam humanam in Christo esse deificatam. Et quia Euangelium dicit, quomodo uerbum Dei factum est caro, non quod caro sit facta uerbum Dei: ideo hunc sensum damnauit ecclesia in Concilijs uniuersalibus, tertio, et quarto, dans matri Iesu nomen quod est theotocos, id est Dei genitrix. Nestoriani autem generationem æternam confitentur. Quare uidetur Machumet contra sanctissimam trinitatem et generationem æternam nihil uoluisse scribere, solum pluralitatem deorum damnans, ut dicitur. Etiam si quis interrogasset Machumet, in qua forma misisset Deus ad homines legatum plus quam angelum, certum est ipsum dixisse: si Deus angelum mitteret legatum ad homines, eum forma humana indueret. sic, et si plus quam angelum mitteret, responderet. Misit autem, secundum ipsum, Christum: quem dicit uerbum Dei, et filium Mariæ. Quare cum uerbum Dei sit eiusdem nature cuius est Deus, cuius est uerbum (omnia enim Dei, Deus sunt, ob simplicissimam eius naturam) quando uoluit Deus summum legatum mittere, misit uerbum suum, quo non potest maior legatus concipi. Et quia ad homines misit, uoluit quod indueret humanam naturam mundiſsimam: quod ita fecit in uirgine Maria, ut sepius legitur in Alchoran. Non igitur erit difficile, in Alchoran reperiri euangelij ueritatem: licet ipse Machumet remotissimus fuerit à uero euangelij intellectu. Nec est prætermittendum, quomodo capitula collectionis dicti libri legis Arabum, non continuantur ad inuicem: sed quolibet de per se, integrum existit: et proprius est rhythmus, seu carmen plene mensuratum. In hoc enim summum studium adhibuit compilator, ut blanditijs dictaminis cunctos alliceret, et in stuporem uerteret, sicq; dictata faceret diuina uideri. Hinc ignoscendum mihi, si non uidebor undique congruum ordinem tenere: quando confusissimi libri continentiam discutio.

Maria theotocos.

Christum dei uerbum esse eoſtetur etiam in Machumet.

Euangelij ueritatem reperiri etiam in Alchoran.

Alchoran uerſib. ſcriptum.

OPVS IN TRES LIBEROS DIVISI, ET

cuiuslibet Capita Annotauit.

CAPITA LIBRI I.

huius operis.

- De Alchoran: & quod Deus uerus non sit
autor eius. Cap. 1.
- Quid continet Alchoran, secundum eius
laudatores. cap. 2.
- Quid continet, secundum iudicium perfe-
ctorum. 3.
- Quod Alchoran fide careat, ubi sacris scri-
pturis contradicit. 4.
- Quod euangelium sit Alchoran præfere-
ndum. 5.
- Quod euangelium sit lux ueritatis Alcho-
ran. 6.
- Quod elegancia dictaminis non probat
Alchoran Dei esse dictamen 7.
- Quod Christum sequentes omnibus præ-
feruntur. 8.
- Quod Alchoran male dicat Christianos in-
credulos, quia Christum filium Dei di-
cunt. 9.
- Quod clare ostēditur Christus dei filius. 10.
- Cur Christus non se nominauit deum, sed
Dei filium. 11.
- Laudes Christi ex Alchoran, & ostensio di-
uinitatis eius. 12.
- Facilis ostensio, Christum qui est uerbum
Dei patris, esse eius filium. 13.
- Obiectio ex Alchorā, & eius solutio. 14.
- Quod Iesus, quia Melsias, est Dei uerus fi-
lius. 15.
- Quod Christus quia uerbū & legatus sum-
mus Dei, est Dei filius. 16.
- Quæ testimonia Alchoran continent, Chri-
stum Dei filium esse. 17.
- Quomodo in Alchorā intelligi debet, Chri-
stum esse spiritum & animam Dei. 18.
- Quomodo in Alchorā intelligi debet, Chri-
stum esse uirum bonum & optimū, &
faciem omnium gentium. 19.
- Digressio ad manuuctionē diuinorū. 20.

CAPITA LIBRI II.

- De theologia mystica, secūndum quā Deus
est ineffabilis. 1.
- De theologia affirmatiua, secūndum quam
Deus est creator trinus & unus. 2.
- Quomodo ex operatione intellectualis na-
turæ, uidemus diuinam. 3.
- Quomodo de fecūditate intellectualis ad
fecūditatē diuinæ naturæ eleuamur. 4.
- Manuuctio ex ijs quæ in mundo sunt, ut
uideatur Deus trinus. 5.
- Manuuctio de intellectu trinitate, ad
diuinam. 6.
- Manuuctio eiusdem per amorē. 7.
- Declaratio sanctæ trinitatis. 8.
- Aenigma licet remotum, benedictæ trini-
tatis. 9.

- Iterum ex tribus personis manuuctio. 10.
- Quod necesse est Arabes fateri trinitatē. 11.
- Christum ueraciter fuisse mortuum & cru-
cifixum. 12.
- Quod crucifixio sit Christi exaltatio & glo-
rificatio. 13.
- Quomodo Deus animam Christi ad se re-
duxit, ipsum transfigurari fecit, & assum-
psit. 14.
- De resurrectione Iesu Christi. 15.
- Mysterium natiuitatis & mortis Christi. 16.
- De fructu mortis Christi. 17.
- De paradiso. 18.
- Inuectio contra Alchoran. 19.

CAPITA LIBRI III.

- Quod Alchorā, fide unius Dei salua omni-
bus blāditur, Christū tamē præfer. cap. 1.
- Quod Machumet ignorauit quid agendū
& sentiendum, & nihil firmi reliquit. 2.
- Cur dicuntur saluati credentes Alchorā, &
quod gladius est magister. 3.
- Quod deus Alchoran uideatur deus abso-
lutus, & deus alius quo de loquitur, re-
bus sit immensus. 4.
- Quod Deus Alchoran uideatur minor om-
nibus rebus, & seruus Machumet, atque
eius conceptus. 5.
- Quod Machumet temerē contra dei præce-
pta Christū in christianis persequitur. 6.
- Quod Machumet credat Dei præscientiam
necessitate ad omnia quæ aguntur. 7.
- Quod finis operis Machumet, fuit sui exal-
tatio. 8.
- Quod Machumet nūc scribat Christū deū
& hominem, nūc hominē tantū, sic nūc
singularem Deum, nunc pluralem. 9.
- Quod Machumet continue uariat, ut in
exemplis. 10.
- Cōtra id quod lex alchorā sit lex Abrahæ. 11.
- Quod Alchorā male dicat Abraham fuisse
idololatram, & uera historia ponitur. 12.
- De promissione facta Abrahæ fidei. 13.
- Quod pactū Dei & Abrahæ excludit Ismae-
litas: in Christo mediatore conduci-
tur. 14.
- Quod nō nisi Christianus trinitatē in unī-
tate adorās, Abrahæ filius esse possit. 15.
- Quod Arabes legem Abrahæ penitus igno-
rent, & eius sint persecutores. 16.
- Persuasio quod Solthanus mandet Mariā
uirginem theotocon credi, & lumen euā-
gelij amplecti. 17.
- Ad califfam de baldach quod Iudæi de A-
braham apposuerunt in Alchoran. 18.
- Ostētio sine Christo nō posse felicitari. 19.
- Ostensio Christum meruisse Christianis
immortalitatem. 20.
- Declaratio similitudinis Adæ & Christi. 21.

39
DE ALCHORAN, ET
quod Deus uerus non sit autor
eius. Cap. I.

Alchoran.
Alfurkan.

Liber legis Arabum Alchoran, ob præceptorū collectionem, atq; Alfurkan, ob discretam capitum separationem, nominatus. Habet et alia nomina. Dicunt

quidam obseruatores libri, illum aliter in Oriente, et aliter in Hesperijs partibus distinguunt. Occidentales enim, post orationē quæ præmittitur, et mater libri nominatur, aiunt totum librum azoras, seu capita habere 123. Orientales uero primam azoram, aiunt durare usque Soret amram, quod est quintum Cap. in libro Hispaniarum. Hic liber ut in Hispania legitur in Latinum uersus, per nos uisus est. Et ubi de hoc libro legis quicquam allegamus, illud in Latino illo haberi, dicere intendimus. Huius autem uidetur apocryphus. Aiunt enim quidam Arabes, ipsum Machumet quendam de Arabia de genere Ismael composuisse. Alij uero dicunt, Machumet dixisse hunc librum in septem uiris à deo descendisse, quos nominant. Alij dicunt, mortuo Machumet quatuor differentes et discordantes Alchoranos per quatuor quos nominant, sibi aduersantes, compositos. Dicunt etiam quidam, hunc qui in usu est, Merbam filium Elheken composuisse, et alios igni tradidisse. Fertur etiam Elgag, uirum potentem 85. sententias detraxisse de libro, et totidem alias addidisse. Legimus in chronica Machumet, et regum suorum successorum quomodo Gomar secundus rex post Machumet, ordinauit orationes fieri in singulis templis, in mense Remadam, et Alchoran, completo mense, perlegi. Cui successit Odiner, qui auxilio aliorum, integritatem Alchoran primo collegit. Ex quibus certum est, licet Machumet aliqua præcepta ex testamento et euangelio collegerit, quæ præcepta Dei seu Alchoran dicebantur: tamen liber iste in sua integritate post eius obitum collectus est. Liber uero ipse in primo cap. sic dicit: Omnis aduersarius, Gabrielis hunc librum tuo cordi per creatorem intimantis, ipsumq; diuino præcepto tuis commissum manibus, etc. Hec ut dei uerba ad Machumet leguntur, et sepiissime in libro eadem sententia repetitur, quæ uult solum Deum creatorem autorem libri esse. Sed ut sapientiores Arabes et ueræ historiæ habent, et liber ipse atque nomen Alchoran ostendit, tunc est collectio quorundam præceptorum. Et quæ quidem collectio, nullo mo-

Mater libri.
Azora.

Alchorani auctores.

Gomar.

Odiner.

Autorem Alchoran non esse deum.

40

do deo uero attribui potest. Vnde ipse colligeret, qui est ipsa sapientia? Oportet igitur quod collectio quæ non potest nisi in tempore fieri, nequaquam deo ascribatur: cuius operatio est supra omne tempus sine successione. Cui igitur debet ascribi collectio, nisi homini: qui de diuersis scripturis collectionem facit, et collecta ut uult appellat, quemadmodum hæc collectio Alchoran dicitur? Ideo quidam sapientes libri defensores, aiunt collectionem esse humanam: intimationem uero Dei, per Gabrielem esse. Verum est, collectionem hominis esse, sed quod Deus creator uniuersi, per Gabrielem ipsum librum intimauerit cordi Machumet, non potest esse uerum: cum illa in libro contineantur, quæ ob suam turpitudinem, iniusticiam, et horam mendacij, et contradictionis, Deo sine blasphemia ascribi nequeant. Alius igitur erit autor eius, quam Deus uerus: nec potest esse, nisi deus huius seculi. Hic enim est, qui excæcat mentes infidelium, ut non fulgeat illuminatio Euangelij gloriæ CHRISTI, qui est imago Dei inuisibilis. quibus cum Euangelium sit operatum, ipsi pereunt, ut Apostolus Corinthijs scribit. Hic falsus deus, seu princeps huius mundi, qui à principio est mendax, per aliquem suorum angelorum, qui speciem lucis, et nomen forte Gabrielis assumpsit, inueniens Machumet hominem idololatram, Venerem colentem, et omnia quæ huius mundi sunt concupiscentem, ad hoc aptissimum: per ipsum principaliter, et eius successores, mendosam Alchoran collegit, cui hæreticos Christianos et peruersos Iudæos aptos ad hoc consiliarios adiunxit. uti sunt Sergius Nestorianus, et Iacobita Babeira: et Iudæi, Fincees et Abdia, nomine Salon, postea dictus Abdalla: ut ueræ historiæ de hoc apud Arabes reperiuntur. Et licet multa testimonia uideatur continere de laude ueteris testamenti, et Euangelij, et prophetarum Abraham, Moysi, et maxime IESV CHRISTI filij Mariæ uirginis: tamen cum illis omnibus quo ad uerum et salutarem finem contradicat (ut infra patebit) potius ad decipiendum hæc laudes positæ creduntur.

Collectio.

Christus imago Dei,

Machumet idololatram, et Veneris cultorem.

Sergius. Babeira. Fincees. Abdia Salon Abdalla.

QVID CONTINET AL
choran, secundum eius laudatores. Cap. II.

Dicunt autem sequaces Machumet, bonæ intentione Alchoran scriptū, et continere Machumet orphanum, erroneum seu idololatram, atque pauperem, legis et scripturæ penitus ignarum, solum natuiam Arabum linguam scientem, multas uxores habentem, à Deo

Machumet
qualis prae-
dicatur a secta-
nibus ipsius

à Deo misericordiam consecutum, diuitem,
et magni cordis subtilium capax, et alti-
nominis factum. Quem ipse Deus doctorem
rudis gentis Arabicae et idololatricae confi-
tuit, legatumque suum ad ipsas creauit, et eis
prophetam praeposuit, absque tamen manife-
sta miraculorum potestate, ut gentem illam si-
bi commissam ab errore in uitam reduceret.
Et reuelauit ei Deus, ut fidem Abrahae uiri
iustissimi (qui à deorum cultura recedens, u-
num solum Deum uniuersorum creatorem ado-
rauit) acceptaret, et ab Arabibus acceptan-
dam suaderet, absque tamen uiolenta coactio-
ne, praedicaretque illum solum et unicum om-
nium creatorem, et non alium esse imperato-
rem et regem uniuersi, omnium bonorum da-
torem, omnipotentem, uitae et mortis dispen-
satorem, sapientem, incorporalem, incom-
prehensibilem, et interminabilem seu infinitum,
pium, et misericordem, ueniamque datorem om-
nibus fidelibus ipsius adorantibus et inuocan-
tibus. qui in die illa tremendi iudicii, quae er-
it omnium terminus, resuscitabit mortuos
et facilitate qua ipsos creauit, et iudicabit in-
ter bonos et malos, dans fidelibus et credu-
lis secundum merita sua perpetuam paradisi
omnium uoluptatum et desideriorum mansio-
nem, et uitam optimam: Incredulis uero et
malis, iuxta demerita cuique, gehennam et
perpetuam poenam. Librum uero Alchora-
num à Deo descendisse dicunt, cuius libri ma-
ter et uerissimum fundamentum, fides prae-
missa unius Dei, et reditus omnium ad ipsius
terribile iudicium affirmant. Alia autem quae
in ipso libro continentur, quaedam aiunt pro-
bationes illius fidei, quaedam uero leges Ara-
bum, quas secundum librum illum creduli Ara-
bes seruare tenentur, si Deo quem colunt
obedire, et in eius gratia persistere uolunt, et
iuxta merita felicem assequi in in paradiso re-
munerationem. Vnde omnes hanc fidem te-
nente, Musilmannos, scilicet sanae fidei ap-
pellant: siue sint homines, siue angeli, aut dae-
mones. Hanc igitur fidem dicunt de neces-
sitate salutis, omnes qui ignem eternum uitare
uolunt, tenere oportere. in quam omnes, ut
aiunt, praeteriti prophetae consentiunt. Ideo
liber ille, nulli prophetarum contradicit, sed
approbat eos, et confirmat libros à Deo ipsis
traditos: scilicet testamentum Moysei, psalte-
rium Dauid, et Euangelium traditum IE-
SV CHRISTO filio Mariae uirginis, con-
cludens, omnes praedicta credentes, et legem
in libris legis suae scriptam obseruantes, libe-
rari à gehenna. Dicunt, quomodo omnibus
gentibus Deus natiuos nuncios miserit, et eas

Alchoranum
est.

Muslimanni

Deum omni-
bus gentibus
natiuos nun-
cios miserit.

commonuit quid credere et quid agere ipsas
oportet, ut in die iudicii inter bonos conui-
uerentur, et paradysum plenum gaudijs asse-
quantur: ne causam habeant tunc se excu-
sandi, non recepisse doctorem et commonito-
rem: quodque illis Dei nuncijs credere debe-
bant, et diuinis per eos promulgatis praece-
ptis obedire, in quo decipi non poterant.
Quomodo enim Dei uerbis parendo, in Deo
confidens, qui est ueracissimus, quisquam in
die illa se posset reperiri deceptum? Qua-
re concludunt, quod si uarietas legum uel ri-
tuum in identitate fidei in uarijs gentibus per
Dei nuncios praecepta reperiatur, hoc qui-
dem obedienti, nequaquam quo minus apud pi-
issimum atque iustissimum iudicem condignum
praemium assequatur, obesse poterit. Enu-
merat autem prophetas et Dei nuncios, qui-
bus credendum erat, Abraham, Ismaelem,
Isaac, Iacob, Moysen, CHRISTVM, et
alios plures. Haec est summa continentiae Al-
choran secundum libri illius laudatores.

Nuncijs Dei,
quibus creden-
dum.

QVID CONTINET AL- choran, secundum iudicium perfectiorum.

Cap. III.

Ed quita inter Arabes quam Christia-
nos perfectionem dono Dei assecuti sunt,
aduertunt, quoniam sub praetextu huius era-
dicationis idololatriae, asserit Christum nec
Dei filium, nec crucifixum, et quod haec ad-
iectio uidetur totius libri intentio: scilicet
quod CHRISTVM seu Mesiam nec Dei
filium, nec crucifixum persuadeat. quoniam
CHRISTVM filium Dei esse, et in cru-
ce mortuum, est fides illa quae uincit diabo-
lum et mundum, et sola est uera et perfe-
cta, et nulla fides praeter illam resistere po-
test diabolo, et dare uictoriam et immorta-
lem uitam fideli, in regno caelorum intellectu-
li et incorruptibili. Ideo hoc medio sathan,
de mundo ipsam euangelicam fidem omnino
eliminare conatur: quemadmodum uidemus
multa Christianorum regna iam à fide uera
CHRISTI recessisse, et Arabum legem
acceptasse. Scimus autem tam ex Euangelio,
quam Alchoran, Mahumet non posse praeua-
lere, sed CHRISTVS demum uincet, ut
infra patebit. Multi etiam Christiani sub prin-
cipibus sectae Arabum CHRISTO deuotius
seruiunt, et infiniti Christiani renegati, et
Arabes, et eiusdem legis cum ipsis, timore gla-
dij fingentes se illius sectae, in hora mortis pro-
fitentur se Christianos, sic finaliter omnes
facient.

Impia Alcho-
rani dogmata

Christus tam-
dem uictus.

Quod

43
QVOD ALCHORAN
fide careat, ubi sacris scriptu-
ris contradicit.

Cap. IIII.

Machumet li-
terarum pro-
fus ignarus.

Dicit autem quidam sapiens, attendendum,
quomodo necesse fuit, Machumet (qui nul-
lam præter Arabicam linguam sciuit, nec le-
gendi artem, nec scribendi habuit, etiam si e-
loquentia Arabica, rythmica & poetica præ-
ceteris pollebat, quia præ cunctis Arabicis li-
bris Alchoran laudatur:) habuisse Iudeos &
Christianos, qui illi in Arabica lingua ea quæ
in ueteri testamento, psalterio, atque euange-
lio continentur, referrent. Nam in illis sa-
cris literis per Alchoran approbatis & con-
firmatis, tanquam lucidis & perfectis doctri-
nis, eum peritum esse oportebat, cum sint Al-
choran substantia, & præsuppositum, & no-
minantur supra aliqui ex illis, qui ei adhe-
serunt. Sed cum illi hoc obijceretur, quod sic
instrueretur, cecidit in faciem suam, & con-
tractæ sunt manus eius & pedes, & socij co-
operuerunt ipsum uestibus suis. qui ad se re-
diens dixit: Deus misit corripere uos de ser-
mone quem dixistis, quod tales me docerent,
& legit unam sententiam ex Azora eluach,
quod interpretatur palma, quæ sic habet: Sci-
mus quod ipsi dicent, quod instruet eum homo
lingua eorum qua loquuntur, Persica. Hæc
autem Arabica patens est. Ex hoc dixit, Quo-
modo potest dici quod illi me instruerent, quo-
rum unus Persicus, & alter Hebræus est. qui
dixerunt ei: Potest esse quod lingua sua lo-
quantur tibi, & exponant, & tu lingua tua
omnia rectifies. nec inuenit responsionem.
Ecce ipsum Machumet à diuersis instructum.

Quando Ma-
chumet flo-
ruerit.

Et quia eo tempore, quando Machumet
post CHRISTVM annis 624. tempore
Heraclij Imperatoris incepit, multe hereses
circa Euangelij & ueteris testamenti intelle-
ctum dudum exortæ fuerunt, & synodaliter
reprobatæ: est uerisimile ad ipsum plures con-
fluxisse, qui puritatem intelligentiæ dictarum
scripturarum permixtam cum nouitatibus o-
pinionum minus uerarum habebant, & scri-
pturas Veteris testamenti cum Talmuthicis
narrationibus, & Euangelij claritatem cum
Apocryphis libris permiscebant, & prout i-
psum uisum fuit ipsi Machumet recitabant.
Fertur etiam, supra nominatos Iudeos se Ma-
chumet coniunxisse, ut impedirent ne perfe-
ctus fieret Christianus. Ex quo & poetico scri-
bendi modo euenisse aiunt, raro concordare
historias in Alchoran descriptas, cum ipsis in
Veteri testamento & Euangelio positis. Sed

Historiæ Al-
chorani cura
ueteris & no-
ui testamenti
historijs disti-
deant.

44

contra hæc (ut aiunt) nititur Machumet re-
spondere, se non nisi à Deo informatum: uo-
lensq; excusationem adducere, dicit 25. cap.
Cum sit hæc (scilicet in Alchoran) alicuius
uerbi pro uerbo mutatio, deo compositionem
suam sciente: dicunt increduli, tu quidem non
es nisi mendax, cum adeo uerba tua uaries. sed
huius rei plures sunt inscij. Ipse namque deus
& spiritus benedictus, hunc librum ueracis-
simum composuerunt. Sed hæc excusatio con-
ficta & mendax, non sufficit: quin libri com-
positor uarij reperiatur, quod de uero & in-
commutabili Deo asserere blasphemia est. Ne-
que dicimus uariationem, si sit uerborum ali-
qua mutatio, stante identitate sententiæ. sed u-
bi sententia Alchoran non est eadē cum Euan-
gelio, aut ueteri testamento, tunc enim nequa-
quam excusabilis est Alchoran, quin concedi
oporteat, deum illa non tradidisse, cum nō con-
cordent cum prioribus diuinis, & per Alcho-
ranum approbatis libris. Puta, ait in Alcho-
rano, uirginem Mariam matrem IESV, soro-
rem Aaron, et filiam Amram: certissimum est,
illum qui hæc Machumet narrauit, errasse, &
ueram euangelij historiam ignorasse. cum Ma-
ria filia Amram, soror Moysi & Aaron, mor-
tua fuerit annis plus mille, & in deserto sepul-
ta, ante uirginem Mariam matrem Iesu Chri-
sti gloriosam, quæ, ut in eodem legitur Al-
chorano, fuit tempore Zachariæ patris Ioan-
nis baptistæ. Et cum hæc nō semel, sed pluries
Alchoran dicat, hoc unicum exemplum suffi-
cit errorem reperiri in libro, et ideo Dei com-
positionem non esse. Aduhuc dicit Capite sep-
tuagesimo quinto de Maria in fine: Maria se di-
rigendo, nil malitiæ seu prauitatis operata
est. unde animam inflauimus illi, nostra uer-
balibrumq; confirmanti, & in bonitate per-
seueranti. Certum est Mariam ante Alcho-
ran penè sexcentis annis mortuam: Quo-
modo tunc cōfirmauit librum Alchoran, de quo
tamen Arabes ipsum loqui intelligunt? Sic er-
rat in Capite trigesimo quinto, in recitatione
illa, quando Moyses uenit ad Pharaonem: u-
bi Pharaos dicit, se Moysen in sua domo nu-
triuisse. Nam ille Pharaos, qui Moysen nu-
triuerat, diu mortuus fuit ante reditum Moy-
si ad Aegyptum: Exodi capite quarto. Fuit
enim quadraginta annis Moyses in Madian,
quo tempore obierat. Talia plura reperiun-
tur dissona à ueritate sacræ scripturæ, à Deo,
ante Machumet traditæ, & Alchoran præ-
ferendæ. Nec Alchoran hoc negat. Sic e-
nim capite decimonono dicit: Si de manda-
tis tibi missis quicquam dubitas, anteces-
sorum tuorum Libros legendo, ueritatem
tibi

Variatio in
quibus intelli-
gatur.

Maria soror
Moysi.

Pharaos

tibi missam agnosces, ne sis ambiguus nunc, nunc negans, nunc affirmas. Ecce iubet in dubijs recurrere ad libros priores, qui etiam admittit, quod ueriores seu meliores libri ostendantur, et illis stetur. Sic enim Capite trigesimo dicit: Recentes te magnum affirmantes, tu dic, Librum isto meliorem, uestrum dictum affirmantem afferte, cumq; beniuole sequar. Ecce quomodo nunc uult affirmare Alchoran euangelio preferendum. Non sunt igitur ea que in Alchoran continentur, ut Dei uerba acceptanda, quando prioribus a Deo traditis, et per Alchoran admisis libris, aduersantur.

QVOD EVANGELIUM sit Alchoran preferendum.

Cap. V.

Descendentes itaq; ad magis particularia, ut deueniamus ad id quod intendimus, scilicet euangelium Alchoran preferendum, dicimus eum qui Alchoran in Hispania in Latinum uertit, referre in principio Capite quinto, seu Soretanram, sic haberi: Deus pius et misericors, uiuus et altissimus, preter quem non est alius, qui prius uetus testamentum, deinceps euangelium rectas uias hominibus tradidit: postremo librum ueracem, uidelicet Al furcan, uestrae legis confirmatorem, desuper uobis tribuit. Isteq; continet uerba quaedam firmissima et infrangibilia, que sunt libri mater et materia: quaedam uero alia, et reliqua. Ecce quomodo uetus testamentum et euangelium rectas uias dicit continere, et confirmat ipsa: Al furcan uero dicit ueracem, et continere quaedam firmissima, que sunt mater et materia libri, et que illa sint supra dictum est, et continentur in oratione in principio libri quod principium mater libri nominatur, scilicet quod sit unus Deus creator adorandus ac timendus, et terribilis iudex in die ultimi iudicii, quando est resurrectio. alia non habent illam firmitatem infrangibilem. Quare ubi discordant, cum ueteri testamento uel euangelio, potius standum illis. Ad idem attente aduertendum, quomodo in Alchoran legitur, Deum Iudeis dixisse, Cap. 12. Christum Marie filium, cui commisimus euangelium, quod est lumen et confirmatio testamenti ac castigamē, et recta uia timentibus Deū, ad uestrae legis complementum misimus. Alibi saepe nominat Euangelium lucidum, et aliquando splendidissimū. Cum ergo hoc ita sit, quod euangelium in se omnia necessaria ad salutem contineat, et suppleat ad legem ueteris testamenti que supplenda restabant: nihil igitur in Alchoran reperitur, quod sit necessarium ad salutem, ultra id quod in euangelio conti-

In dubijs recurrere ad libros meliores.

Mater libri.

Alchorani testimonium de Euangelij auctoritate.

netur: et non est aliquid necessitatis in ipso Alchoran, quod non sit euangelio conforme. Ait etiam quidam deuotus, et Arabice lingue peritus, qui in Baldach studio Alchoran operam dedit: in cap. Elmeide sic haberi. Limitauimus uestigia hominum per Iesum filium Mariae ueracissimum patenter, et dedimus ei euangelium, in quo est directio et lux et ueritas manifesta. Ex his patet Alchoran Arabas ad euangelium remittere, tanquam ad lumen et rectam uiam Deum timentium. Dicit enim in Alchoran: Sciendū quidem, uiros legum nullius legis fidei uel perfectionem assequi, nisi testamenti et euangelij, ac huius libri a Deo positi preceptis pareant. Nec hoc potest de illis Christianis intelligi, qui lucidissimum librum euangelij sequuntur, cum ipse in plerisque attestetur, illos Christi discipulos in albis uestitos, perfectissimos esse. Oportet igitur ut de Iudeis et Arabibus, qui sunt uiri legum, intelligatur. Mandatur etiam septuagesimo capite Alchoran, quod omnes boni Deo seruiant, ut Christus Iesus Mariae filius persuasit. Si igitur ad hoc boni Christiani nituntur, ut faciant quemadmodum ibidem Alchoran continet, certissimum est, ipsos ab illis qui Alchoran credunt, irreprehensibiles esse.

Virilegium;

QVOD EVANGELIUM sit lux ueritatis Alchoran.

Cap. VI.

Alchoran dici non potest sufficere, et uia recta esse, nisi includatur in ipso euangelio, et solum illud constat, lucem ueritatis et recte uiae in Alchoran dici debere, quod euangelio consonat. Nec de euangelio hesitabat autor Alchoran. Allegat enim passus et continentias euangelij, de eo quod Christo parabolas exponenti, aliqui abierunt retro, de grano frumenti, de caeco nato, et alijs. Illud Enim euangelium de quo locutus est, et allegabatur per ipsum in partibus Arabiae, et undique reperitur, etiam fortassis hodie et prius scriptum in aliquo antiquo uolumine quam Alchoran conficeretur. et cum ab initio fidei Christianae per tot centenos annos ante Machumet euangelium mundo publicatum et hucusque inuariatum maneat, de quo nec Machumet tunc legitur dubitasse: mirandum est, quor Arabes pro intellectu Alchoran generaliter non addiderint studio et lectioni Euangelium. sicut multi sapientes eorum, secrete Euangelium summa deuotione amplectuntur, cum sine eius scientia nihil perfecte ex Alchoran trahere possint. Sed ut quidam peritus ait, alia causa non est, nisi quia sapientes eorum sciunt

Euangelistica aliquot citant in Alchorano.

Arabes quoddam Euangelium religiosum amplecti.

sciunt, quod falsitas Alchoran de facili deprehenderetur, si ad legendū sacros et ueraces dictos libros admitteretur. Vnde et si quis recte cōsiderat, illi nationi Arabū non fuit legatus necessarius ad aliam, quā ad Euangelij fidem et legem docendam. Post enim Christum, omnium prophetarum etiam secundū Alchoran altissimum, et librum euangelij omnium librorum perfectissimum, nihil melius restabit à deo expectandum. Hinc si quid pulchri, ueri, et clari in Alchorā reperitur, necesse est quod sit radius lucidissimi euangelij, et hoc uerum uidet, qui euangelio lecto ad Alchorā se transfert. Vnde contemptus huius mundi, et praelatio futuri seculi, persuasio iustitiæ et operum misericordiæ, et diuini proximi amoris unde uenditio omnium suorum, etiam animæ ipsi Deo, maximi lucri cōuincuntur. Vnde habetur quod mori pro deo sit uiuere eternaliter, unde uirtutum dilectio, usurarum, homicidiorum, peruiuriorum, fornicationum, atq; adulteriorum, alienorumq; cōcupiscentiæ prohibitio, in Alchoran suæ claritatis splendorem receperunt, nisi ex euangelica perfectione et conuenientia? Cur alia multa, quæ circa uoluptatem sensibilem et immundiciam carnis promittuntur in Alchoran, tenebrosa et tetra uiliq; ab omnibus sapientibus etiam Arabibus reputantur, nisi quia ab euangelicis promissis discor-dant, ut infrā latius dicitur? Lucet igitur euangelij splendor in Alchoran, illis scilicet qui spiritu Christi ducuntur, etiam præter intentionem auctoris: sed non ipsi lubrico Machumet, et illis antichristis, qui hoc seculum futuro præferunt, et nihil bonum iudicant, nisi huic mundo et eorum concupiscentijs conformetur. Illi putant Deum autorem Alchoran, sua corrupta desideria confirmare: non aduertentes, nihil ueri esse, quod euangelio cōtradicit.

QVOD ELEGANTIA DI-
ctaminis non probat, Alchoran Dei
esse dictamen. Cap. VII.

Nec debet quenquam mouere id quod dicit alibi, librum Alchoran non potuisse, nec ab omnibus hominibus, nec demonibus componi, ob ipsius admirabilis dictaminis elegantiam, ac quod ideo diuinus censeri debet. Esto enim quod hoc donum Machumet habuerit, quod censetur per alios Arabes singulare, diuinum, et inaccessible: et hoc arguat ob pulcherrimum dictamen, dulcedinem, et blandiciem sermonis stupendam, et cunctis mirabilem, librum dei donum esse: non tamen propterea est affirmandū, omnia quæ in ipso conscripta sunt, Dei uerba esse, qui uerax est, et stabilis, et sibi nequaquam contrarius. Vnde

cum multa in Alchoran de ijs quæ in testamento et euangelio habentur, adeo uariantur, quod simul cum prædictis uera esse non possint, utique deo ignorantiam et inconstantiam atque mendaciū ascribi oporteret, quod tamen etiā in Alchoran pro maximo peccato habetur. Quod autem dulcis sermonum compositio nō concludat dictata uera, patet ex tertio cap. Alchoran, ubi sic dicitur: Plures eloquij mellis fui, quorum uox cordi non consonat, deum sui cordis testem inuocant, cum ipsi tamen perniciem, gentiq; flagitiū, fructibusq; pestem inducere nitantur. hi tales gehenna puteo, poenis undiq; uexati sepelientur. Sed si, ut sequaces Alchorā aiunt, admitteremus, libro Alchoran finem et intentionem esse, non solum non detrabere, nec Deo creatori, nec Christo, nec prophetis ac legatis dei, nec libris diuinis testamenti, psalterij, et euangelij: sed gloriam dare deo creatori, laudem et testimonium Christo Mariæ uirginis filio super omnes prophetas perhiberi, testamentum et euangelij confirmare et approbare (cuius contrarium omnes sapientes et zelosi credunt, ut supra patuit) utiq; tunc cum hoc intellectu Alchoran legens, licet uaria occurrant quæ offendant legentem, quasi ille liber ob suam contrarietatem, quam tam in se habet quā cum euangelio et testamento, non possit dei esse, ac quod Machumet uir muliebris, lubricus, totus huius mundi et sensibilium amator, de peruersa idololatria et ignorantia ad legationē dei et propheticum spiritum sine potestate miraculorum à deo assumptus non debeat credi, nec ipsius simplici relationi stari, qui inconstans et uariis reperitur, et Dei arcana se ignorare confitetur, et multa fortia argumenta quæ in Alchoran contra Machumet in uarijs obijciuntur, et non soluuntur: tamen quando hæc omnia sic considerantur quod prædictæ intentioni seruiāt, tunc aliquis elici potest fructus. Puta, cum quis legit uitam Machumet quæ in Alchoran scribitur, statim intelligat, ideo illam deo permittente insertā, ut sciatur ipsum non esse, nec Christo, nec Moyse, nec alijs prophetis comparandum, et multo minus præferendum. Quando enim comparatur uita et scientia aliorum prophetarum ad uitam et scientiam ipsius, statim uidetur nullum debere potius sequi Machumet, quā Christum, quod etiam Alchoran manifeste confitetur.

QVOD CHRISTVM SE-
quentes, omnibus præferuntur.

Cap. VIII.

Admittit Alchoran Christū sequentes præferri omnibus, cū Christus sit omnibus sanctissimus

Euangelij radius quicquid est ueri in Alchoran.

Quibus luceat euangelij splendor in Alchoran.

Non quia est gaudi oratione aliquid esse positum, idcirco uerum.

Lectionis Alchorani finis.

Christus pro-
phetis omni-
bus prædictus
Alchorani quo-
que testimo-
nio

Alchorani prophetis suprapositis. Ait enim sic
fictus Deus in Alchoran, Cap. 4. Omnium pro-
phetarum alio super alium per me sublimato,
et eorum quibusdam cum Deo locutis, Chri-
sto Mariæ filio animam nostram propriè con-
ferentes, uim atq; uirtutem præ cæteris præ-
buimus. Ecce, ait, præ cæteris præbuimus.
Si igitur prophetas nobis à Deo missos au-
dire et sequi tenemur, præ cæteris utique
Christum sequi tenemur. Hoc clarissime Al-
choran ex intentione intendit, Christo scilicet
potius adherendum. Dicit enim alibi Alcho-
ran, Christum dixisse: Timentes Deum, me se-
quimini. Deus enim meus uesterq; dominus est,
quem adorantes, recto proceditis tramite. Et
subiungit: Quomodo uiri albis uestibus indu-
ti ipsum secuti, alijs omnibus per Deum supra
positi sunt. Et alibi scribitur, ut supra allegau-
mus: Euangelium esse lumen et confirmationem
testamenti, et castigamen, et rectam uiam deum
timentibus, et legis complementum. Ecce Chri-
stum et eius euangelium sequi, est sequi lumen,
et ire per rectam uiam deum timentium. Et ue-
rum alibi: Iam diuina ueritas nobis data, re-
ctam uiam proficiscentibus ostendit. cuius ob-
seruatio, salutem obseruantibus generat, error-
quidem detrimentum. Ecce diuina ueritas uti-
que per Christum in Euangelio est patefacta.
Alibi de eodem sic ait: Tandem Christo Ma-
riæ filio missus, cuius sequaces ipsi penitus obe-
dientes corda constantia, et humilia atque fi-
delia gesserunt, nos Euangelium dedimus, non
ob aliud nisi ut per ipsum Dei dilectionem at-
que gratiam assequerentur. sed non, ut dignum
erat, obseruauerunt, et licet plures eorum sint
increduli, eorum tamen credentibus meritum
debitum et maximum tribuimus. Iterum alibi:
Omnes boni Deo seruiant, ut Christus Iesus
Mariæ filius persuasit, interrogans uiros albis
indutos uestibus, quis mihi subueniat ex parte
dei me sequendo? responderunt illi: Nos. Qui-
dam autem filiorum Israel crediderunt, quos
cæteris incredulis manentibus, longè super il-
los extollimus. Iam satis ostendimus ex Alcho-
ran, Christum potius quam Machumet, et
euangelium potius quam Alchoran sequi oport-
ere. Nunc descendentes inquiramus, an omnia
quæ in Alchoran scribuntur, tendant ad glo-
riam dei? Omnes enim homines creatos esse ad
glorificandum Deum, Alchoran attestatur.
Videtur autem qui plures deos ponit, uelle Deo
suam claritatem et gloriam obfuscare. Ideo po-
nere Deo socios, participes, filios, alios deos,
est gloriæ magni Dei detrabere, et confunde-
re atque diuidere uniuersum, et cuncta in schis-
mate et in confusione et malo ponere, ut Al-

Omnis homi-
nes ad glorifi-
candum Deum
creati.

Alchoran declarat, secundum intellectum quem
Arabes libro attr. buunt.

Q V O D A L C H O R A N male dicat Christianos incredulos.

Cap. IX.

Cum tu auctor libri Alchoran, solum deo-
rum pluralitatem damnes, cur Christia-
nos, qui Christum filium Dei credunt, incre-
dulos dicis? Nonne postquam Alchoran plu-
ries negauit deum filium sumpsisse, se in xxxij.
cap. sic resoluit dicens: Deus nequaquam filium
seu participem sumpsit alium deum. tunc enim
quisque cum suis facturis ueniens, in alium in-
surget. Dicit alium deum: in quo declarat,
Christianos non esse incredulos, si dicunt Chri-
stum dei filium non esse alium Deum. Inquan-
tum enim gloriæ dei non detrabit societas, par-
ticipatio et filiatio: Alchoran secundum uos
non intendit illa de Deo tollere, cui nihil perfe-
ctionis deesse potest. Sed in quantum illa dicunt
alium deum, et illi uel illis gloriam illam soli
creatori debitam tribuunt: tunc detrabunt à
Deo creatore suam gloriam, et alteri diuidunt,
nec manet deus creator, deus quando non ha-
bet omnem gloriam, et maior in gloria esse
posset. Ideo nulla ratione hoc dici potest. impli-
cat enim contradictionem, plures esse deos: quã-
do sequitur nullum esse Deum, cum quisque ca-
reat summa gloria, quæ soli Deo conuenit.
Alchoran huic sententiæ secundum uos con-
sentit, et ait omnes prophetas in hoc concor-
dare: nec in hoc Christiani et Iudæi contra-
dicunt. Et Alchoran dicit, Machumet missus
ad Arabes idololatrias, ut eo ad cultum unius
Dei creatoris ducat. Si igitur Machumet est
ad hunc finem tantum missus ad idololatrias sue
nationis, cur Christiani persecutionem patiun-
tur, qui nec sunt Arabes, nec plures deos co-
lunt? Patet satis Alchoran, secundum etiam in-
tellectum quem ipsi Arabes tribuunt, non ne-
gare quin Deus habeat filium seu filios, dum-
modo non sit alius Deus, aut alij dii. Christia-
ni enim et Iudæi non sunt reprehensibiles in
eo, quod in oratione ad Deum creatorem et
originem omnium, nominent ipsum patrem:
et quemadmodum hoc tam in ueteri testamen-
to quam in Euangelio legitur, liber Alchoran
non intendit negare, nisi quod sibi absurdum
uidetur, homines se dei filios appellare. Si
enim ait capite XII. Vos Iudæi atque Chri-
stiani, si dei filij eiusq; dilecti estis, prout uos
dicitis: cur uobis culpas atque peccata geren-
tibus, poenas et malum ingerit? Certe uos ni-
hil aliud quam homines estis, à deo ueniæ mer-
cedisq; maxime datore, ad quem omnium erit
reditus, creati. Videtur ex hoc, ipsum arguere

Christus Dei
filius, non al-
ius Deus.

Deo filios et
tribuere, qua-
modo absur-
dum dicat
Alchoran.

C

presumptionem et modum dicendi, quasi filiationem dicat consubstantialitatem. Sed ubi non intenditur, non negat: et quia in testamento veteri ac Evangelio nusquam legitur Christum, aut alium quemcumque sic filium dei appellari, quod sit alius deus à patre creatore: nec probationem Alchoran refellit quisquam Christianorum, scilicet deum non posse sumere filium, neque ab uxore, cum non habeat, neque si sumeret nobilissimam creaturam in filium. Non enim esse potest creatura eiusdem naturæ cum creatore, sicut necessario filius existit. Et si assumere deus filium, utique cum in tempore fieret talis assumptio, filius creatura esset. Concludit igitur Alchoran, impossibile esse deum habere temporalem filium, quam conclusionem Christiani nequaquam impugnant. Negat autem Alchoran, Christum filium Dei, licet ipsum exaltet supra omnem prophetam. Interrogo autem te te subditum libro Alchoran, cur negatur Messias filius dei, cum in euangelio per te approbato, sepius legatur Christus dei filius? For te dicis ex Alchoran, Christum coram deo ad rationem positum, quod se deum nominauerit, hoc constanter negasse, ideo huius contrarium in Evangelio reperiri, nequaquam admittit. Non tam admiramur, quando Christus coram deo de hoc inculpatus sit quod se Deum nominauerit, et quomodo præsens fuerit Mahumet qui deum inuisibilem (ut ipsemet fatetur) nunquam uidit, quam planè irridemus. Ignorabat ne deus ueritatem, et Christo falsum imposuit? aut si ueritatem, tunc primò sciuit, postquam Christus se excusauit: nonne secundum Alchoran Christus est in carne mortali uiuus, in quodam loco amœno aquis irriguo? et ait ipsum uenturum denuo in hunc mundum, demum moriturum, et surrecturum, et in iudicio futuro rationem operum suorum redditurum? quomodo hæc concordant, hæc esse facta, quæ in futuro iudicio secundum Alchoran fieri expectantur? Nonne dicit Alchoran, nullum uiuum hominem deum accedere, et cum eo colloqui posse? Ecce quod huic dicto Alchoran non est fides adhibenda. et ut hoc ex textu Alchoran uerum uideatur, aduerte sic in textu dici ex cap. 14. fictitio deo dicente: O Iesu Marie fili, tu persuades hominibus, ut dei loco te matremque tuam deos habeant et uenerentur. Respondit Iesus: Nolit deus, ut quid præter uerum dicam. et si protuli, tu nosti, quia tu omnium secreta cordium noscens, mei cordis arcanum penetras, ego uerò nequaquam tui. Tu scis itaque nil hominibus nisi madata tua dixisse: scilicet, quod te deum meum et suum inuocent et adorent, quorum quādiu tibi placuit, testis affui.

Christum esse
filium Dei, ne
gat Alchoran.

Nunc autem tu, qui es testis omnium, postquā ab illis ad te me sublimasti, eorum cognitor existas. quibus si malum feceris, gens tua sunt: si condonaueris, tu es incomprehensibilis et sapiens. Dicit deus: Nunc instat dies, quo sua uindictis ueritas perficiet. eis etenim ueniam, quoniam me secuti sunt, quod ipsis præ cæteris lucrum est maximum, et paradysum aquarum fluxu dulcissimam, ubi perseverent, tribuam. Ego nanque omnipotens deus, cælo et terræ et uniuersis quæ eorum capacitas continet, impero. Ecce textum, qui nihil facit contra diuinam Christi filiationem. Sed quod Christus nunquam persuaserit se et matrem loco dei uenerari, nec id Euangelium habet, nec Christiani credunt. Non enim uenit Iesus, nisi ut daret gloriam deo patri suo, et suam nequaquam quaesinit.

Christus solus
patris gloriam
quaesit.

Q U O D C L A R E O stenditur, Christum esse Dei filium. Cap. X.

Diceret Arabs: Si Christus deus fuisset, utique cum Iudei dicerent, quia tu homo cum sis facis te ipsum deum, non excusasset se, allegando in lege deos dici, ad quos sermo dei factus fuit, sed clare respondisset. Dicimus eum clare respondisse, aiebat enim: Si illos dixit deos, ad quos sermo dei factus est, et non potest solui scriptura, quem pater sanctificauit et misit in mundum. uos dicitis, quia blasphemauit, quia dixi, filius dei sum. Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, et si mihi non uultis credere, operibus credite, ut cognoscatis, et credatis, quia in me est pater, et ego in patre. Ecce quā clare locutus est: scilicet, non esse blasphemiam, si se filium dei dixit, et ideo se tacite deum confessus sit. Nam si sermonum dei capaces dii dicuntur, non est dubium, quin is quem pater ut pater ab æterno sanctificauit, et in tempore in mundum misit, non blasphemauit, si se dei filium appellat. Pater enim, ut pater, non generat nec sanctificat nisi filium. qui autem sanctificatus est à patre ante mundum, et deinde in mundum missus, utique coæternus patri est. Quod autem hoc cognosci possit, quantum ad credulitatem sufficit, opera ostendunt, quæ nullus hominum ante ipsum fecit, ita quod humanæ naturæ illa ascribi non possunt, aut creaturæ, sed creatori. Nisi igitur pater creator esset in Christo, quomodo eius opera Christus fecisset? Essentia igitur patris, quæ operatur omnia, in Christo erat. Et si deus pater essentialiter est in Christo, erit Christus eius filius, quia eiusdē essentiæ. Erit igitur Christi, quia filius in patre, cum extra essentiam patris filius esse non possit. Sicut si auctoritatem mittent

Sermones dei
capaces, dii
appellati.

Christus Dei
filius.

mittentis uideo mittentem, & equalem auctori-
tatem in misso uideo missum: utique mittēs est
in misso, & missus in mittente ob equalitatē.
De quo infra latius.

Q U O D C H R I S T V S
nominat deum, sed Dei fi-
lium. Cap. XI.

A Dhuc attente considera fidem Christianā
esse, patrem omnipotentem esse Deum crea-
torem, & Christum, illum Deum nominare
suum patrem. Ait enim in Euangelio ad Iu-
deos: Est pater meus, qui glorificat me, quem
uos dicitis, quia Deus uester est. Ille bene intel-
ligit Christum non se Deum nominasse, quia se
patrem suum nominasset. Ostendit autem se fa-
tis filium Dei, quando illum semper patrem no-
minauit, quem Iudaei Deum dixerunt. Vnde
Dei filium se nominauit, & non deum: cum no-
minatio Dei, sit nominatio patris Christi. Est
igitur Christus filius Dei patris, & non Deus
pater. & est uerus filius dei patris, ideo & con-
substantialis patri: licet non alius Deus, quā
pater. Vnde Christus non est Deus pater crea-
ans omnia, sed est Dei patris uerissimus filius,
eiusdem naturae cum patre, per quem Deus pa-
ter creat omnia. Christus igitur non est nisi Dei
filius unigenitus, & hinc eiusdem essentiae &
naturae cum deo patre: cum hoc sit de natura fi-
lij patris, ut sit cum eo eiusdem essentiae & na-
turae, uti filius hominis est eiusdem essentiae &
naturae cuius est pater eius, eiusdem scilicet hu-
manae naturae: sed essentia humana non est idē
cum homine, ut tamen essentia diuina est idem
cum deo, ob simplicitatem maximam diuinita-
tis. Ideo filius hominis licet sit eiusdem naturae
humanae cum patre, non tamen idem homo,
sed alius. Filius autem dei est idem deus cum pa-
tre, & non alius. Haec clarissime sacrum euan-
gelium reuelat, quod Alchoran approbat in ge-
nere, & ei in specie non contradicit, ut ex se-
quentibus ostenditur.

L A U D E S C H R I S T I E X
alchoran, & ostensio diuinitatis
eius. Cap. XI.

Scribitur enim in Alchoran, Mariae uirginis
filius Iesum Christum esse, per haec uerba:
O Maria, omnibus mulieribus & uiris splendi-
dior, mundior, atque iocundior, tibi summi nun-
cij gaudium cum uerbo dei, cui nomen est Iesus
Christus, qui est facies omnium gentium in hoc
seculo atque futuro, sapiens uir, optimus ab
uniuersitatis creatore mittitur. Illa respondit:
O Deus, cum uirum non tetigi, filium quomo-
do habebō? Inquiunt angeli: Deo nihil occur-
rit impossibile, omnia ut uult operanti. ipse fi-
lium tuum cum diuina uirtute uenientem, li-

brum legiferum, omnisq; magisterij peritiam,
& testamentum & Euangelium edocebit. Ille
cecos & mutos curabit, morpheaticos & le-
prosos mundabit, mortuos creatore cooperan-
te uiuificabit: quae cuncta à credentibus in deū
miracula censentur. uetus testamentum confir-
mabit. seq; cum diuina uirtute uenisse patefa-
ciens, inquiet: Timentes Deum, me sequamini.
Deus enim mei uestriq; dominus est, quem ado-
rantes, recto procedunt tramite. Iterum alibi
sic: Iesus Mariae filius, Dei nuncius, suusq; spi-
ritus, & uerbum Mariae coelitus missum exi-
stit. Ecce Iesum, ecce Mesiam seu Christum &
uerbum Mariae coelitus missum, hoc est à deo
coeli missum: quare eiusdem naturae, cuius deus
mittens. Non enim dici potest, quod diuinum
uerbum, cum sit dei uerbum, sit aliud quā deus
simplicissimus. Deus enim, & suum uerbum,
non sunt duo dii, sed idem Deus simplicissimus.
Sic igitur patet: Deum mittentem, & suū uer-
bum missum, esse eiusdem naturae diuinae: sed
cum mittens Deus non seipsum mittat, nec a-
lium deum mittat, non erit mittens missus, nec
alius deus, deus mittens, & alius missus.

F A C I L I S O S T E N S I O ,
Christum, qui est uerbum Dei pa-
tris, esse eius filium,
Cap. XII.

A Dhuc sic. Certum est ex Alchoran, uerbo
Dei omnia esse creata. uerbum igitur Dei,
in creatum est, quoniam per ipsum omnia crea-
ta sunt. Est igitur uerbum, eternum, increatū.
Non est igitur uerbum sensibile, sed plus quā
intellectuale. Intellectuale uerō uerbum, per
quod intellectus omnia operatur, intellectualis
est conceptus. nam nisi intellectus intueatur in
conceptum suum, quem intellectualiter gene-
rat, non facit quicquam intellectualiter. Sicut
aedificator domus in uerbum seu conceptum
intuetur, per quem aedificat. Dicitur autem uer-
bum. nam sicut uerbum extrinsecum sensibile,
generatur à uerbo intrinseco intellectuali: sic
conceptus generatur ab intellectu, & dicitur
eius uerbum. Intellectualis igitur natura, om-
nia per uerbum suum format, & per uerbum
reformat. Aedificator enim per uerbum format
domum: & si ruit, per idem uerbum reformat.
Deus sic per uerbum format, & reformat. Hoc
uerbum uocatur etiam sapientia, omnia enim
deus per sapientiam facit. Et dicit Alchoran:
Christus cum diuinis uirtutibus adueniens in-
quit, En assum cum sapientia uestras dissensio-
nes discussurus, meq; sequendo, timeate deum.
Nominat igitur Alchoran, id quod prius uer-
bum aiebat, nunc diuinam uirtutem & sapien-
tiam. Sic uerbum ratio dicitur. Omnia enim

Verbum Dei
idem quod
Deus.

Verbum Dei
increatū, per
ipsum uero re-
ata omnia.

Verbum idē
quod sapien-
tia.

Ratio.

C ij

Cur Christus
se non Deum,
sed Dei filium
appellet.

Filius Dei
idem Deus
cum patre.

Ratio, cum ratione facta sunt. Nihil enim est, cuius legitima ratio non præcessit. Sic uerbum sermo dicitur, ars, seu magisterium, per quod Deus omnia facit. Euangelium uero illud nominat uerbum, sine quo factum est nihil, & idem uerbum nominat Dei unigenitum, per quem fecit & secula. Sed cur potius Alchoran nominat uerbum, quam filium illum per quem omnia facta sunt? Fortassis ex eo, quia cum uellet omnem modum pluralitatis deorum eliminare à rudibus idololatriis, noluit occasionem dare errandi illis qui capere non poterant filiationem intellectualem, aliter quam in sensibili mundo uideretur. Intellectuali uero fecunditati propinquius uerbum quam filius accedit. Neque apta locutio est, Deum habere filium. nam cū Deus sit pater omnipotens, omnium creator, qui omne id est quod habet, cū nihil sibi deesse possit: non est apta locutio, ipsum habere filium, quia idem uidetur, ac si diceretur, Deum patrem esse filium: cum habere in ipso sit esse. Propter hoc tamen non intendebat Euangelio contradicere, nec testimonio Ioannis Zachariæ, quem approbat, & ait esse confirmatorem uerbi, qui in Euangelio confirmat Christum esse filium Dei unigenitum. Vnde cum illum quem Christiani nominant Christum, nominet Dei uerbum, & Mariæ filium: tantum in hoc à Christianis uidetur discrepare.

OBJECTION EX ALCHORAN, & eius solutio.
Cap. XIII.

Diceret aliquis: Nonne sic legitur in Alchoran? Pars plurima mentiendo dixit, Deū habere filium: quomodo hæc non contradicant Euangelio? Dico Alchoran se declarare. Addit enim: Cæpit ne deus filius plus diligere? quid iū dicatis immemores? An uestri dicti rationem firmam habetis? librum quidem uestrum, si ueraces estis, in medium afferte. Ecce Deum non habere filium humano modo, Euangelio non contradicit: cum Deus sit spiritus, qui carnem & ossa non habet. Sed quod CHRISTVS sit unigenitus Dei filius, librum Euangeliorum in medium proferre poterimus, & ueraces reperiemur. Adhuc diceret: Nonne azora antepenultima sic habet? Constanter dic illis, Deum unum esse, necessarium omnibus & incorporeum, qui nec genuit, nec est generatus, nec habet quenquam similem. Respondemus, illam azoram intelligi debere taliter, quod per ipsam intendit dare Deo gloriam, & non detrabere à CHRISTO laudem. Vnde cum incorporeus Deus & deitas sint idem, si Deus de quo loquitur azora deitas intelligitur, non contradicit Euangelio. Deitas enim cum sit essentia

36
diuina, nec est generans nec genita, nec habet aliam deitatem sibi æqualem: sed pater generat filium eiusdem essentia. Vnde considerare te oportet, quod licet idem sit Deus & deitas, cū Deus simplicissimus sit penitus incorporeus & incompositus, tamen quando respicis in deitatem, nullam uides generationem: cum respicis in Deum, uides ipsam. Nam Deum patrem nominari, in ueteri testamento, psalterio, & Euangelio clare legitur: deitatem autem, nō legitur, patrem uocari. Si igitur Deo conuenit, quod pater nominetur, & in hoc non imponitur ei ullum mendacium: tunc cum uerum sit ipsum Deum esse patrem, non inconuenit Deo quod deus filius nominetur, cum pater non intelligatur pater sine filio. Etiam azora illa, licet ad exclusionem plurium deorum posita sit, cum ad hoc totus liber principaliter tendere uidetur, per eius sequaces, & ad hunc finem per eos irreprehensibilis iudicetur: tamen etiam secundum ueritatem Euangelicam azora tolerari potest, deum uidelicet nec genuisse, nec generatum esse. generatio enim in diuinus cum sit in æternitate, nunquam transiit in præteritum, ut deus dicatur genitus, uel generatus: sed deus pater æternus, generat deum filium æternum, eadem deitate deum, eadem æternitate æternū.

Q VOD IESVS Q VIA

Messias, est Dei uerus filius.

Cap. XV.

Ad huc dico, eo quod Alchoran dicit Iesum Mariæ filium Messiam seu Christū, omnia quæ propheta fatentur de Christo, ipse fateatur. Dicit autē Micheas propheta: Et tu Bethleem Effrata, paruula es in milibus Iudæ. ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel. & egressus eius ab initio, à diebus æternitatis. Hic propheta de generatione Messia loquitur: & duplicem ponit generationem, unam temporalem in Bethleem, aliam æternam. Ab initio mundi prophetatum est, deum, Messiam saluatorem in mundum missurum. Certum est, Messiam ante mundi constitutionem esse, ut Christus de se loquens in Euangelio attestatur ad patrem, dicens: Clarifica me pater claritate, quam habui ante mundi constitutionem. Ecce dicit, Clarifica me pater. Vnde si deus Messiam missurus erat, illum qui ante mundi constitutionem clarificatus fuit: utique ille Messias, qui ut omnium supremus & maximus saluator expectabatur, dei filius, fuit alius à patre ipsum missuro. Deus igitur erat, eiusdem scilicet nature cum patre ante omnem creaturam. Si enim tunc fuit, quando non nisi natura diuina fuit, utique illius nature fuit, & ideo deus fuit. Hinc Esaias propheta dicebat: Deus ipse ueniet, & saluabit

Vnigenitus Dei.

Ioannes Zachariæ F.

Deum non habere filium humano modo.

Deus pater, nō autem deitas.

Deum nec genuisse, nec esse generatum.

Messias duplex generatio.

saluabit nos, tunc aperientur oculi cæcorum, et aures sardorum patebunt. Et sequitur ibi de semita et uia recta, quæ sancta uocabitur: Euangelium sic appellans, uti Alchoran. Ita Baruch propheta uidit ipsum Mesiam deum, et dei sapientiam, uenturum, et cum hominibus conuersaturum. Sic ceteri. Nec difficile hoc uerum uideri. Nam Mesiam uenturum in hunc mundum, ante eius natiuitatem ex uirgine Maria, prophetae uiderunt, et Iudei crediderunt: sicut et hodie uenturum credunt. Non potest dici, quod dum Mesiam uiderunt, et illum uenturum prænunderunt, creaturam aliquam uiderint, sed diuinam uirtutem et potentiam mente conspexerint, quam in hominem uenturam, et in mundo se manifestaturam expectarunt. Et sicut crediderunt et expectarunt, ita factum est. Et non est aliud Mesias de Maria natus, et alius quem uidentes seu prophetae uiderunt: sed iam ipse quem mente in æternitate contemplati sunt, in tempore apparuit. Neque opus est ad præsens, ut multa de Mesia dicamus: cum IESVS sit ille CHRISTVS, de quo omnes scripture locutæ sunt, et attestantur ipsum esse, quem admodum Euangelium de CHRISTO loquitur, nec Alchoran minus de CHRISTO intendit affirmare, quam Euangelium et prophetae. Vnde cum ait, ipsum summum dei nuncium uenisse cum uirtute dei ac quod se cum illa uirtute seu potestate uenisse patefecerit, maxima de Christi affirmat. quo modo legatus est capax potestatis Dei ipsum mittentis, si non est sic summus, quo maior esse nequeat: quo modo est pura creatura, quo purior et nobilior per Deum creari non possit: quomodo poterit creare, quæ non est simpliciter maxima, ita quod maior per Deum fieri nequeat, et ei communicari plenitudo diuinæ potestatis?

QVOD CHRISTVS, QVIA
uerbum et legatus summi Dei,
est Dei filius.

Cap. XVI.

Verbum igitur, quod in uirgine Maria humanam recepit naturam, non fuit uerbum nisi omnipotens omnipotentis dei patris, cuius incapax est omnis creatura. Recte igitur ait Alchoran, illi sapientiam et omne magistrarium ascribens. et in hoc optime ait, quod affirmat CHRISTVM patefecisse mundo, se cum diuina potestate uenisse, ut scilicet ipse legatus Dei cum omnia dedit in manu potestatis eius, omne id posset quod homines a deo petere possunt: miracula enim quæ CHRISTVS

operatus est, patefecerunt in ipso esse eandem potestatem quæ est in deo patre, qui cum misit. Et ut hanc patefactam Alchoran rudibus melius declararet, enumerat in summa curationes incurabilium morborum per homines, et resurrectionem mortuorum: etiam addens, quomodo factis de luto auibus insufflando eis uitam tribuit. quasi diceret, nihil defuisse ei quæ deo ascribimus. Sic in doctrinis suis Machumeth asserit, CHRISTVM ex terra in nomine patris sui, Iaphet filium Noe exaltasse, ut refferret gesta patris sui Noe in archa. Per quæ uerba etiam patet, ipsum CHRISTVM filium dei, quem patrem eius asseruit: et ad quem finem hæc facta sit patefactio, Alchoran concludere uidetur, scilicet ut fidem haberent. Nam cum nullus nuncius, qui est purus homo, sit talis quod necesse sit ipsi credi, cum omni rationali creaturæ, quantumcunque ueraci, deus ueraciorem creare possit: manet hæsitatio, an illi quis talem fidem dare debeat, quod ipsum sequatur. Non est autem apud quemcunque dubium, deum esse ueracem, et eius filium cum sit eiusdem naturæ, nequaquam minus ueracem quam deum creatorem. Patefecit igitur IESVS, se CHRISTVM et legatum cum omni uirtute et potestate dei ad salutem hominum, ad quos missus fuit: quia IESVS. Ideo adiecit, ut ait Alchoran: Timentes deum, me sequamini. Deus enim meus uesterque Dominus est. Filio enim regis unigenito et hærede uniuersorum ad regnum misso, et patefacto quod ipse sit filius et legatus patris sui, sciunt cuncti ipsum esse summum legatum, quo pater nullum potuit maiorem mittere: quodque ipse cum sit unigenitus, dilectissimus regis patris sui filius, cum omni uirtute et potestate uenit, et ei sit penitus credendum et obediendum. Ille filius conuenienter utique diceret: Timentes regem patrem meum, me eidem obediendo sequamini. Rex enim ipse meus uesterque Dominus est. Vnde illi, qui Machumeth illa ipsamet uerba in Alchoran sæpe repetisse aiunt, scilicet Christum dixisse deum suum et aliorum dominum, ad ostendendum Christum non se confessum deum fuisse, cum dicat deum suum dominum, Alchoran male interpretantur. Approbare enim Iesum esse Christum, et Euangelium esse uerum, et negare Christum esse filium dei, implicat contradictionem. Sed optime conuenit Christo filio dei, nominare patrem suum dominum: quando fatebatur, se filium et legatum ad ipsius honorem et gloriam augendam aduenisse, et nequaquam suam querere, ut Euangelium attestatur.

Ex libro de
Infantia
Christi.

Christus Dei
patrem cum
dominum
suum uocat.

C 3 Quid

Mesias aduen
tus.

Iesum Chri
stum esse Mes
siam.

Christus Dei
legatus.

QVOD TESTIMONIA ALCHORAN CONTINENT, CHRISTUM DEI FILIUM ESSE.

Cap. XVII.

Diceret aliquis: Quid sibi uult Alchoran, ubi fatetur, quod CHRISTO Mariæ, filio spiritus diuini auxilium atq; testimonium extitit? Spiritum diuinum testimonium dedisse CHRISTO, Ioannes Zacharie attestatur: ut in euangelio scribitur. Ait enim: Quia uidi spiritum descendentem quasi columbam de caelo, et manentem super IESVM: et ego nesciebam eum, sed qui misit me baptizare in aqua, ipse mihi dixit: super quem uideris spiritum descendentem et manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto. et ego uidi, et testimonium perhibui, quia hic est filius dei. Spiritus igitur diuinus in columba specie super CHRISTVM in Iordane descendens, dedit testimonium, quod et Ioannes perhibuit, CHRISTVM esse filium dei. Dedit etiam in omnibus Apostolis ille spiritus, et alijs sanctis testimonium, usq; ad mortem in clusue, quoniam IESVS est CHRISTVS filius dei. Quale autem auxilium dederit Christo in uirgine Maria concepto de spiritu sancto, et in omnibus qui spiritum sanctum receperunt pro arra promissionum CHRISTI, et quomodo ille suggerit fidelibus ut intelligerent ueritatem eorum, quæ CHRISTVS locutus fuit, quoniam est spiritus ueritatis, sciunt, qui Euangelium attente, atq; sanctorum scripta studuerunt. Hoc meo arbitratu notandum, quo modo Alchoran extollit Ioannem Zacharie, tanquam illum cui omnino credendum: quem dicit uirum bonum, uirginem perseverantem, magnumq; prophetam, uerbum dei confirmantem, et similiter testimonium sancti spiritus allegat. Hec omnia misericors deus inseri uoluit, ut sic sapientes remittat ad ueritatis testimonia, ne CHRISTO detrabat, si rudi populo hoc palam non publicat, ob causam supra positam, CHRISTVM filium Dei. Nam etsi dixerit Deum inuisibilem, incorporalem, et quem nemo unquam aperta facie uidit, ita quod quisq; bene intelligere poterit inuisibilem CHRISTVM sensibilibus oculis non fuisse, secundum conditionem illam inuisibilem et corporalem, deum: tamen quia timuit, spiritualem diuinam uerbi Dei naturam incredulos attingere non posse, ideo illis idiotis et ignaris, quibus loqui oportebat ut talibus sensibilibus, de intellectualibus nihil sentientibus, cautius considerabat negatiue predicandum, CHRISTVM Mariæ filium non esse filium dei, cum filius Mariæ homo corpo-

Christo datum a spiritu diuino testimonium, quod sit filius dei.

Ioannis Baptiste laus ex Alchorani testimonio.

ralis et inuisibilis esset, quæ naturæ diuinæ non conueniunt. Eum tamen habere uirtutem et potestatem diuinam, quæ sola fide uideri potuit, attestantibus operibus illis miraculosis, quæ nemo hominum ante eum fecit, negare non potuit.

QVOMODO ALCHORAN INTELLIGI DEBE, CHRISTVM ESSE SPIRITUM ET ANIMAM DEI.

Cap. XVIII.

Diceret, Cur fatetur Alchoran CHRISTVM spiritum Dei: et alibi, quod Deus ipsi animam suam proprie contulit. Dicimus, Alchoran animam et spiritum sepe pro eodem capere: et nos intelligimus per illa, uitam illam intellectualem, quæ sapientia est. Contulit enim ei Deus piam et misericordem animam suam, hoc est uitam, non appropriet, sed proprie. ita ipse CHRISTVS ait in Euangelio: Sicut pater habet uitam in semetipso, ita dedit filio uitam habere in semetipso. Ecce quomodo Deus pater animam seu uitam suam proprie dedit CHRISTO: ut pater animalis suam uitam animalem proprie dat filio suo, ut in semetipso uiuat, sicut pater uiuit, à quo uitam recipit. Vna est igitur uitalis natura dei patris, et eius filij CHRISTI: quod Alchoran per unam utriusq; animam exprimit. Et quia in patre est uita omnipotens, ita ut quem uoluerit uiuificet: ita et dedit filio, ut ita quem uoluerit uiuificet, et ideo illa uita spiritus dei dicitur, propter uitalem motum. Omnis enim motus à causa occulta, spiritus dicitur, etiam uentus. In uita enim, nisi uitalis et delectabilissimus motus esset, non est uita uiua. Quare si cut somnolentia est figura mortis, ita uigilantia ob spiritualem motum figura uite. Recte igitur id Alchoran dicere potuit, quod CHRISTVS de se in Euangelio loquitur: Ego sum uita et resurrectio, scilicet à morte. Et alibi: Verba quæ locutus sum, spiritus et uita sunt. Spiritus enim CHRISTI, est spiritus bonus, qui ad bonam uitam et immortalam, quæ Deus est, mouet. Sed spiritus diaboli, est spiritus malus, qui mouet ad mortem perpetuam.

Christus quo modo spiritus & anima Dei.

Spiritus

QVOMODO INTELLIGI DEBE ALCHORAN CHRISTVM ESSE UIRUM BONUM, ET OPTIMUM, ET FACIEM OMNIUM GENTIUM.

Cap. XIX.

Quereret aliquis, quid hoc significat quod Alchoran ait, CHRISTVM uirum bonum et optimum, et faciem omnium gentium in hoc futuroq; seculo? Dicimus, Alchoran uir-

Christus sa-
pra matrem
suam exalta-
tus.

van virginis Mariam super omnes viros & mulieres exaltare. & bene: quia mater est Christi filij dei. Certum est autem, CHRISTVM supra Mariam eius matrem exaltatum. Erit igitur uir bonus, & optimus, quoniam melior esse nequit. Omnis uir quantumcunque bonus, quandiu non est adeo bonus quod melior esse nequit, non est simpliciter optimus in posse & esse. et cum solus deus sit simpliciter bonus, imo optimus, ac bonitas ipsa, certum erit, uirum qui sic est bonus, participando bonitatem quod etiam est optimus, inter illum & deum non posse mediare quenquam. Sed sic erit ille uir bonus, quod etiam ipsa bonitas. Vnde CHRISTVS est bonus, bonitate creata: quæ non est ipsa bonitas secundum eam naturam, qua uir seu homo. & cum hoc bonitate increata, quæ est ipsa bonitas, cum sit adeo bonus, quod optimus, qui melior esse nequit. Patet, quomodo idem CHRISTVS, ut est filius Mariæ, matris suæ humanam habens naturam, est bonus bonitate creata: & ut est filius Dei, patris sui diuinam habens naturam, est optimus, hoc est bonus bonitate increata. Quæ ideo optima, quia nec melior, nec aliter esse potest, cum sit actu omne id quod esse potest. Quod autem IESVM faciem ait omnium gentium, tam huius quam futuri seculi, maxime CHRISTVM extollit. Nam per hoc exprimit, illum esse de quo propheta Dauid dicebat: Speciosus forma per filiis hominum, diffusa est gratia in labijs tuis: propterea benedixit te deus in æternum. Vbi est resplendentia pulchritudinis uitæ, nisi in facie? Quid pulchrius facie omnium uirtutum? Quid aliud CHRISTVS secundum prophetam Dauid, nisi dominus uirtutum, & rex omnis gloriæ, claritatis, & formositatis? Quare ipse est filius Dei, in quo habet pater summam complacentiam: & est Christus, unctus præ consortibus suis. Vnde dicit Machumet in doctrinis: Perfectos in statura Adæ, & forma IESV CHRISTI, resurgere in die iudicii. Nam hæc forma, quæ est facies omnium gentium, est perfectio perfectorum. CHRISTVS igitur est, per quem perfecti iudicantur. & eius forma est illa, quæ solum immortalis uitæ apta est. Qui igitur similes ei erunt, intrant in gaudium domini. Ob hoc Alchoran alibi pluries repetit, quorundam facies in die iudicii albescere, & claras fieri, scilicet perfectorum & beatorum: quorundam nigrescere, scilicet incredulorum & malorum. Et ut perbreuiter dicam: CHRISTVS est omne id, quod in omnibus gentibus præsentis & futuri seculi uerèet iuste laudatur. Hinc ipse est omnium facies decora,

Christus quo-
modo bonus,
& optimus.

Quomodo le-
sus omnium
gentium fa-
cies.

Facies aliorum
albescere in
die iudicii, a-
liorum nigresce-
re, quid.

in quo omnes gentes, quiescant & benedicuntur.

DIGRESSIO AD MAN-
ductionem diuinorum.

Cap. XX.

Quomodo Alchoran CHRISTVM dicit rubella, cuius interpretationem alij dicunt esse flatum dei, alij spiritum dei, alij uerbum dei, alij animam dei: licet hæc interpretatio nes non uariant ueritatem. Quod uerumque, enim interpretetur, siue sit status, siue spiritus, siue anima, siue uerbum Dei, necessario deus est, ut satis patet in præmissis. Nobis tamen uidetur, quod hæc interpretatio, quod sit uerbum Dei, scilicet intellectuale, quod conceptum appellamus, quia cum sacratissimo Euangelio concordat, sit merito acceptanda. Et ut simpliciores exemplo sensibili ducantur, per quod patrem, uerbum, & spiritum aliquammodo à remotis uideant, pro intellectu præcedentium & sequentium est considerandum, quomodo magister qui uita facit operatur. Vitificatura enim est opus intelligentiæ. Carentes intellectu, eam artem non capiunt. Applicat autem cannam ferream, & ei adherere facit aptam materiam, & insufflat in ipsam, et efficit uas uitreum prout uoluerit. In eo statu est considerandum, quomodo intra materiam operatur, & format eam. Opus enim illud, similitudinem habet operis naturæ. Ars enim ab extrinseco operatur. Natura enim intrinsece, ut quisque scit & uidet. In eo igitur statu, considero duo. unum est extrinsecum eius, & est sensibile: ut est uentus, seu aer, qui expiratur per artificem. in intrinseco illius considero intellectum, quia artifex ad finem faciendi uas uitreum, operatur. Intelligit enim id quod facit. Hic intellectus non intelligeret nec se, nec id quod operatur, nisi de se generaret conceptum uasis quod efficit. & hunc conceptum intellectualem, uerbum dicimus. Loquitur enim intellectus suam intentionem, & conceptum quem intra se uidet, & sensui uisibilem facit. hoc uerbum generatur ab intellectu, se in ipso explicante: sicut sermo generatur à conceptu se explicante. & quia sermo sine statu non explicatur, potest sermo status appellari humani conceptus, & conceptus pariformiter dici potest status intellectus. Ab intellectu igitur, & eius uerbo, procedit intellectualis motus, qui complet operationem. Vtique ista sic esse intellectualiter, quisque conspiciere potest. In efflatione igitur nutritoris, uideo intellectualem scilicet intellectum eius uerbum, & utriusque spiritum seu motum, quæ si ibi non essent, nunquam ipsa efflatio formam uasis introduceret. Neque tamen intel-

Rubella.

Vitificatura
anda ars.

Operationis
intellectualis
ratio.

lectus, uerbum eius, & utriusque spiritus, propterea recedunt à uitrificatore, quia in efflatione uidentur. Conformiter fiunt omnes operationes intellectuales, licet non corporali efflatione, sed intellectu, uerbo eius & motu seu spiritu utriusque: in sensibilibus per sensibilia in sensibili materia, mediante medio & organo siue instrumento sensibili. A creatore uero omnia mediante uerbo, diuino motu seu spiritu in esse procedunt. Sicut enim ipse est absolutus ab omni contractione, ita absolute sine medio extrinseco creat intellectualem naturam, & cuncta ut uult. Sed est considerandum, quomodo Deus instruxit Eliam tertio Regum decimonono, quod ipse non esset in forti spiritu seu uento subuertente montes, nec in commotione eum sequente, nec in igne commotionem subsequente, sed in sibilo auræ tenuis, ignem subsequente. Dominum igitur in subtili sibilo tenuis aeris esse, ipsum spiritum esse omni spiritu quantumcunque tenuissimo subtiliorem ostendit. Non est autem Deus spiritus in sibilo tenui, aliter quam spiritaliter sine loci occupatione, sicut intellectus in sermone. Neque spiritus ille, qui Deus, est alicuius alterius spiritus aut accidens, sicut accidit substantiæ: sed est spiritus,

Deus spiritus,
quomodo in-
telligatur.

seu motus substantialis, omnem substantiam & cuncta creans. In quo est omnium scientia, siue ars: & intellectus, scientiæ & artis pater: prout infra de hoc suo loco latius dicitur. Substantiam igitur spiritum esse, & Deo similiorem, qui spiritus est, patet. Et quidem philosophus attendens, quomodo granum post euaporationem spiritus, in qua, natura perdit fecunditatem, seminatum fructum nequit producere: dicebat, substantiam spiritum esse. Hæc sic dicta sint, ut rudiores Alchoran subditi, eleuent mentem ad spiritalia, considerando spiritum imitari Deum per omnem substantiam. Quodque substantialia, quæ solo intellectu conspici possunt, utique accidentalibus sensibilibus sint longe præstrenda. Quum accidentis non sit esse, sed adesse. Ac quod in scholis diuinis studere debemus, nequaquam comparantes generationem in diuinis & intellectualibus generationi sensibili nec gaudia uitæ diuinæ, ad quam aspiramus, gaudijs uitæ mundanæ: cū impropotionaliter intellectualia excedant sensibilia. Ut sic de Alchoran recedant ad Euangelium Christi, tutum, intellectuale, & diuinum.

CRIBRATIONIS ALCHORAN, DOMINI NICOLAI DE CVSA Cardinalis, Liber Secundus.

DE THEOLOGIA MYSTICA,
secundum quam Deus est ines-
tabilis. Cap. I.

Trinitati an
contradictat
Alchoran.

NUNC accedamus ad elucidationem trinitatis, quam in diuinitate colimus, & ostendamus Alchoran, pia interpretatione non contradicere trinitati, modo quo nos de ipsa loquimur, qui Euangelio inheremus. Dicit fortassis aliquis Arabs, Quamuis negari nequeant hæc quæ de laude Euangelij dicta sunt, per nos, qui Alchoran uti Dei uerbum colimus: tamen cum sana fides sit unius, solius & singularis Dei omnium creatoris, sine omni partecipe, sine socijs, sine pluralitate, sine filio seu filijs & equalitate quacumque, & CHRISTIANI dicant pluralitatem Dei patris creatoris, & Dei filij eius, & Dei spiritus sancti utriusque, non con-

tradidere euangelio: ideo Alchoran Musselman ni præferunt Euangelio. Et Calife in Baldach, ubi studium eius sectæ est, inibent Euangelium & philosophiam publice legi. Experti enim sunt, ante prohibitionem, eos qui Euangelio operam dederunt, CHRISTIANOS factos, & quendam Caissam CHRISTIANVM crucem in secreto pectoris continue portasse, ac philosophos Alchoran deridere. Ideo 11. capite Alchoran, dicitur: CHRISTVS IESVS Mariæ filius, Deiq; nuncius, suusque spiritus, & uerbum Mariæ cœlitus missum exiit. In Deum itaque illique suo legato credentes, ne dicatis Deos tres esse, quum non sit nisi unus Deus, qui filio caret: eique omnipotenti, uniuersa cœli, terræq; subiecta sunt. CHRISTVS quidem ipse minime negare poterit, sicut nec angeli deo propinqui quin dei subit imperio. Ad hoc respondemus: Euangelium omnem deorum pluralitatem non solum damnare, sed impossibile affirmare. Deum enim principium, et unde omnia oriuntur, nemo dubitat.

Musselman-
ni, Calife.

Deorum plu-
ralitatem dan-
nari etiam E-
uangelio.

Plura-

Pluralitas quomodo esset principium, cum ante pluralitatem sit unitas seu singularitas, quæ ne cessario est æterna, cum sit purum principium? quod ideo æternum esse necesse est, quia princi pium, et non principiatum. Illud autem prin cipium potest considerari sine respectu ad prin cipiata, ut non plus sit principium quam non principium. ea consideratione, est penitus infi nitum et interminum, incomprehensibile, et ineffabile. Tunc certe cum excedat omnem sen sum, et omnem intellectum, et omne nomen, et omne nominabile, nec dicitur unus, nec trinus, nec bonus, nec sapiens, nec pater, nec filius, nec spiritalis sanctus, et ita de omnibus quæ dici aut cogitari possunt, ut Dionysius Ariopagita hoc astringit, quoniam omnia talia nomina excellit et antecedit in infinitum. Sic manet absconditus ab oculis omnium sapientum, et nulli creatu re, sed sibi tantum cognitus. Et hoc tantum de ipso cognoscimus, quod ipse est ipsa infinitas, excedens omnem creatum intellectum infinite. Eo modo, cum de ipso nihil proprie dici et af firmari possit, quod non excedat: in silentio tan tum admiramur et contemplamur, et colimus. De illo intermino et infinito Deo loquitur Alchoran 29. Cap. dicens: Sicque terminum scilicet mundi huius, seu diem iudicii nullatenus mendacem expectans, illum solum Deum consideret, cuius nullus est terminus, præter quæ non est alius Deus. Et in Capite 64. Omnis quidem res mundana terminabitur, sola uero Dei maximi largissimi que facies est intermi nabilis. An negat hoc aliquis? uniuersis crea turis cælorum et terræ noua contingunt.

DE THEOLOGIA AFFIR MATIUA, secundum quam Deus est trinus et unus.

Cap. II.

ALio modo aduertimus mundum istum uifi bilem, cum aliter esse posset quam nunc est, non esse à seipso: nam fuisset antequam esset. et cum aliter posset esse, puta aut maior aut minor, uel alio modo: cum magnitudo sua sit terminata et finita, cui non repugnat quod maior sit aut minor, utique ab aliquo principio se niori ipso id est quod est, quod ipsum sic fecit, et non aliter. Illud autem principium cum non necessitaretur ab alio, quia principium ante quod non est aliud principium, liberum fuit et est creare et non creare, quemadmodum intellectualis natura libera in suis operationibus. Sicut autem intellectus quando opera tur, necessario in mente seu in comprehensione habet id quod operatur, aliter nesciret quid operaretur, et non esset intellectus: sic ha bet etiam necessario in scientia seu arte, id

quod operatur. Si enim arte operandi careret, quomodo operaretur? habet denuo necessariū id quod operatur in uoluntate, cum nolens ni hil faciat nobilis intellectus. Experimur in nobis qui intellectualiter operamur, illa sic esse necessaria. Quomodo enim pictor per intelle ctum pingeret, nisi in mente haberet quod pin geret? Et quomodo posset pingere id quod in mente habet, si scientia pingendi careret? Et quo modo perficeret, quando nollet? Vnde uidemus uoluntatem non esse artem, nec mentem, nec artem mentem. Non enim eius quod uolo, sem per artem habeo: nec eius quod in mente ha beo, scientiam seu artem habeo. Et licet scien tiam pingendi habeam, tamen habuemet de pingere nequeo, cum ipsum mente non teneā. Vnde si mens, scientia, et uoluntas sint eius dem intellectualis substantiæ et naturæ, ac etiam ex mente generetur ars et scientia (ca rens enim mente caret arte, et carens mente et arte, caret libera uoluntate et electione) procedit igitur libera uoluntas à mente et sci entia seu arte, et hoc primo notabis. Conse quenter aduerte, quomodo id quod est in men te operantis intellectus, est etiam in arte et in uoluntate: et non est aliud in mente, aliud in arte, et aliud in uoluntate: aliter non esset una perfecta operatio. Id uero quod in mente, est mens (ibi enim comprehensum et com prehensio, seu mentionatum et mens, idem sunt) sic id quod in scientia est, scientia est. Sci tum enim, ibi scientia est, atque id quod in uoluntate est, uoluntas est. Ibi enim uoluntum, uoluntas est. Patet igitur non aliud esse mentem, et aliud scientiam, et aliud uoluntatem, sed idem essentialiter, licet non conuertibiliter. sic scilicet, quod mens licet non sit scientia seu uoluntas, non tamen est aliud mens quam ars et uoluntas. Exigit igitur nobilitas intellectualis naturæ, quæ libera est, mentem non esse sci entiam de se genitam. Quia cum sit ab ipsa mente genita, non est mens seu pater generans. Sic exi git mentem et scientiam à mente genitam non esse uoluntatem ab ipsa et arte procedentem. Procedens enim, non est illa à quibus proce dit. Hæc ideo, ut libere et perfecte posset intel lectuales producere operationes. Hæc agrico la seminator grani, bene capit. Oportet enim ipsum in sua comprehensione habere semen grani, et in sua scientia artem seminandi gra num, et in uoluntate uoluntatem granum se minandi. Seminare enim, est opus intellectus, et hæc sic se habent.

QUOMODO EX OPERA TIONE intellectualis naturæ, uide mus diuinam. Cap. III.

Voluntas li bera à mente & scientia pro cedens

Mens. Scientia. Voluntas

Dionysius Ariopagita.

Mundi creati principium.

Intellectus o peratio qua lis.

Ad

Creare.
Intelligere.

Pater, creator

Filius

Spiritus San-
ctus

Elohim.

AT quoniam intellectualis natura hoc, et hanc nobilitatem non habet nisi à creatore suo (nam operatur in similitudine creatoris sui) sicut creando ueræ res producit, ita intellectus imago eius, operando producit similitudines uerarum rerum. Creare enim, est essentia re: et intelligere, est assimilare. Quare creator omnium cum intelligat id quod creat, et sciat seu artem habeat, et uelit: tunc unus creator omnium ad hoc quod nobilissimus et perfectissimus atque liberrimus sit, creator ueraciter trinus est. Cuius similitudo, in nostro intellectu uno in essentia, et trino in operatione, præmittitur. Diuinam igitur mentem, in qua omnia quæ creari possunt, æternaliter cōsistunt, Christiani patrem et creatorem appellant. Artem uero eius omnipotentia, seu sapientiam, siue scientiam, eius filium uocant, per quem omnia facit. Voluntatem uero sine qua nihil esse potest, cum à patre et filio scilicet mente et arte procedat, spiritum Sanctum consentitur, qui omnia ad effectum producit. Sunt autem indiuisa trinitatis illius opera, quia est una omnium operatio et creatio. In creatione igitur ex similitudine operationis intellectualis unius creatoris uidemus trinitatem, ob quam trinitatem Moyses Deum creatorem pluraliter in principio Genesis per Elohim, et uerbum (Faciamus hominem) expressit. licet alibi diceret, Ego Deus zelotes. Sic et in Alchoran ait Deus: Nos, homines ex humore fragili creauimus. Et alibi: Cælum quidem, et omnia cælestia pro uelle nostro creauimus. Licet alibi dicat: Dic meæ genti, ego sum Deus misericors. Et quemadmodum Moyses et Machumet per expressionem pluralitatis in creatione seu operatione Dei noluerunt plures deos fateri, sic Christiani propter trinitatem recedere nolunt ab unitate Dei creatoris.

QUOMODO DE FOECUNDITATE intellectualis, ad foecunditatem diuinæ naturæ eleuatur. Cap. IIII.

ET ut per sensibilia in foecunditatem intellectus, et de illa in diuinam te eleues foecunditatem: attende, dum uides tot pulchras et uarias structuras ciuitatum, templorum, castrorum, et ædificiorum, tot uarios pannos, tot picturas et ornatus, tot linguas, tot scientias et artes, atque libros, tot dulcissimas harmonias, tot delectabiles dictiones, tot ordinatas politias, et alia innumera esse opus simplicis atque trini intellectus, inuisibilis et nullo sensu perceptibilis, à quo hæc omnia exiuerunt, et non exiissent, nisi in eo intellectualiter multo altiori gradu præexisterent: et mirabilem ual

Dei creatoris
simplicitas.

de uides intellectum. tunc ascende ab intellectu ad creatorem ipsius, et omnium, ut uideas eius diuinam foecunditatem, quomodo intelligentia, cæli, stellæ, sol, luna, elementa, et omnia quæ sunt, uiuunt, et intelligunt, sunt opus simplicissimi atque foecundissimi creatoris: et quod creatio, est ostensio eorum quæ semper et æternaliter in mente ipsius fuerunt ipse, et in arte seu sapientia semper et æternaliter fuerunt idem ipse, et in bene placito uoluntatis sue æternaliter fuerunt idem ipse deus benedictus. qui diuitias gloriæ suæ ex mera bonitate sua ostendit, sicut diues intellectus ad ostensionem gloriæ suæ se in operibus suis ostendit. et communicat. et ea quæ intra se habet intellectualiter, quanto præcisius potest, sensibiliter nititur explicare, ut sic iuxta naturam boni se diffundat, et participabilem faciat. et uidebis deum simplicissimum, ineffabiliter diuitem et pulchrum, atque plenum omni foecunditate uitæ gloriæ. de cuius diuitijs, ipse tot lucidas intelligentias formis plenas, tot splendidas stellæ, tot uiua animalia, tot dulcissimos odores, et saporres, atque pulcherrimos flores, et cætera innumera produxit et ostendit.

MANDUCTIO EX IIS

quæ in mundo sunt, ut uideatur

Deus trinus. Cap. V.

ET quia Mahumet in eo quod deum credit creatorem omnium, etiam de illo asserit necessario quæ de eius trinitate Christiani consentunt: ideo ut ad diuinam foecunditatem partum, et amorem, omnis Arabs possit quantum sufficit fidei, pertingere: iterum dicimus, mundum istum sine foecunditate, prole, et amore non posse perseverare et subsistere, certissimum esse. Nā his sublati, mundum deficere oportet, et foecunditate, partu, et amore unus est mundus: unius igitur mundi sunt foecunditas, partus, et amor. Nec foecunditas est alius mundus, et partus alius, et amor alius: sed sunt unus et idem mundus. et sic hæc sunt unius mundi, ut nihil mundi sit sine illis. Participatur enim foecunditas mundi, et partus, et amor, in angelis angelice, in hominibus humane, in brutis brutaliter, in uegetatiuis uegetaliter, in mineris mineraliter, in cælis cælice, in sole solariter, in luna lunariter, in stellis stellariter, in entibus entice, in elementis elementariter, in uiniis uitaliter, in intellectualibus intellectualiter, et ita de singulis suo modo. Et unde habet mundus illa ut sit necessario ita trinus, sicut unus, nisi à creatore? Si igitur sine hac trinitate mundus naturam non haberet, nec naturalem perfectionem, nec benedictionem à Deo possideret, quæ in unitate essentia sic trinitèr lucet, quomodo dice

Mundum sine
foecunditate,
prole, et amo-
re non subsi-
stere.

Mundus unus
et trinus.

dicemus creatorem, ista perfectione naturali carente, quam omnibus tribuit, ut sint meliori modo, quo esse possunt? Sicut igitur creatum est, unitrinum: ita et creator, cum creatum à se nihil sit, et omne id quod est in hoc subsistat, quod est imago et similitudo creatoris. Trinitas igitur quæ in creatura uidetur, est à trinitate increata tanquam imago ab exemplari, et causatum à causa. Est igitur unitrinus Deus, qui creauit unitrinum mundum ad sui imaginem et similitudinem. In diuina igitur natura, est fecunditas, proles, et amor. Fecunditas, Deus est, qui et origo et pater: proles autem ipsius fecunditatis, filius: amor, nexus utriusque.

MANVDVCTIO DE INTELLECTUALI Trinitate ad diuinam. Cap. VI.

Et ut in creatura magis deo simili, imaginem illius uideamus ad naturam intellectualem inspiciamus. In ipsa enim natura intellectuali speculativa, quanta sit fecunditas, proles, et amor, ostendunt nobis libri innumerabiles contemplatiuorum. Quot theoremata circa ueritatem generauit intellectualis fecunditas? quot delectationes processerunt ab illis, et suauitates spirituales: quæ fecerunt illos pro nihilo habere gaudia huius mundi. Sic de intellectu practico dicendum, ut supra tetigimus. In illa enim natura intellectuali est fecunditas, quæ de se generat uerbum, seu conceptum intellectualem: et ab ipsis procedit amplexus, seu uoluntas. Quando enim mens, uerbum, seu noticiam generat, statim procedit amplexus, seu uoluntas. sicut enim id quod non scitur, non amatur: ita non potest non procedere à mente et noticia uoluntas. Scientia enim est de numero bonorum honorabilium: bonum autem est quod appetitur. omnia enim bonum appetunt. Ita patet, quo exemplo duci poterimus ad diuinam trinitatem. Deus enim non potest dici ignorans seipsum: si autem se intelligit, de se conceptum seu uerbum sui ipsius generat. Nec est idem, generans uerbum et genitum, seu concipiens et conceptum. Nec aliud in essentia diuina, cum Deus sui ipsius conceptum talem generet, quod non possit esse perfectior. Erit igitur æqualis æqualitate substantiali, quæ est perfectior accidentali: quare nequaquam alterius nature seu essentie. sic nec amor ab ipsis procedens, potest dici ea à quibus procedit: nec potest dici aliud, cum sit perfectissimus ante omnem alteritatem: quare consubstantialis illis, à quibus procedit. et hoc intenditur.

MANVDVCTIO EIVSDEM per amorem. Cap. VII.

Adhuc

Adhuc ut ratione utentes, uideant nos quæ trinitatem credimus, rationabiliter moueri, alio exemplo ad idem procedamus. Nemo est qui non uideat, amorem omnino necessarium ad hoc quod mundus subsistat: quoniam eo sublato, penitus nihil subsistere potest. In naturis intellectualibus et uitalibus amorem reperiri, sicut et in omni quod subsistit, suo modo certum est. Priuabimusne deum amore, qui est creator et dator omnis amoris? Si igitur Deum dicimus amorem habere, utique id est quod habet. Deus igitur, essentialis charitas, seu amor est. Quoniam autem amor unit, amor perfectissimus qui maior esse nequit, neque minor, cum sit substantialis, maxime unit. Video igitur in essentia ipsius amoris unientis, unitatem. quomodo enim esset unus uniens amor, sine unitate? Video etiam æqualitatem in ipso. Nam amor gignit sui ipsius æqualitatem, scilicet amorē. uti dicitur: Si uis amari, ama. Unitas igitur generat æqualitatem. Video deinde procedere ex unitate amoris et eius æqualitate, utriusque connexionem, scilicet amorē connectentem unitatem amoris generantis, et æqualitatem amoris geniti. Amor igitur est connexio patris, et eius filij, à quibus procedit. Certum est autem, unitatem, esse ante omnem multitudinem: quare æterna est. Æqualitatem ante omnem pluralitatem, quia plura eo ipso quod plura sunt inæqualia. Cedit igitur ab æqualitate inæqualitas: est igitur æqualitas æterna. Sic et nexus æternus, quia ante pluralitatem. Plura enim necessario sunt ab inuicem diuisa. Diuisio uero cedit à connexionem. ante igitur omnem diuisionem est connexio procedens ab unitate et æqualitate eius. Sic patet unitatem, æqualitatem, et connexionem, ante omnem multitudinem inæqualitatem et diuisionem, æterna esse. et cum non possint esse tria æterna, cum ante omnem multitudinem sit unitas, quam multitudo presupponit, sicut inæqualitas presupponit æqualitatem, et diuisio presupponit connexionem: ideo unitas, æqualitas, et connexio non sunt tria æterna, sed una æternitas. sic non sunt tria: quia si essent tria, essent tria æterna. Non est igitur aliud unitas, aliud æqualitas, aliud utriusque nexus. quia tunc essent tria: et tria æterna. nec tamen propterea unitas, est æqualitas, aut connexio, cum æqualitas sit genita ab unitate. genitum autem, non est generans: nec nexus, est unitas. aut æqualitas quia ab ipsis procedit. procedens autem, non est illa à quibus procedit. Patet igitur, quomodo in essentia diuini amoris, unitas amoris, æqualitas amoris, et nexus amoris, non sunt tres amores: quia unus amor, non est aliud ab alio, et

Amor ad modum substantiæ necessarius.

Unitas. Æqualitas.

Connexio.

Amoris diuinitas, æqualitas, nexus, idem.

Deus unitrinus, quemadmodum et mundus ab eo creatus.

Naturæ fecunditas, proles, amor.

Voluntas a mente et noticia.

alio, licet unitas amoris generantis, non sit æqualitas amoris geniti, aut nexus amoris utriusque ab ipsis procedens.

DECLARATIO SANCTAE
Trinitatis. Cap. VIII.

Nunc patet, quod qui non attingunt, non aliud non esse idem, et non idem non esse aliud, non possunt capere unitatem, æqualitatem, et nexum esse idem in essentia, et non inter se idem. ideo trinitatem in deitate non capiunt, nisi in tribus dijs. CHRISTVS autem nos docuit, Deum patrem uiuificare, et filium eius uiuificare, et etiam spiritum procedentem ab utroque uiuificare: ut in Euangelio eius per Ioannem apostolum descripto legitur. Non sunt tamen propterea nec tres uiuificatores, nec tres dii uiuificantes: licet pater non sit filius, nec spiritus sanctus ab illo et filio procedens. Palam est, illos qui hæc non capiunt, non habere conceptum perfectionem de Deo perfectissimo: sed sibi fingere Deum quandam nequaquam ultimam felicitate felicem, innaturalem, sterilem et infœcundum, carentem dulcedine paternalis et filialis atque utriusque amoris et gaudij, atque perfectione fecunditatis. non attendentes Deum per Esaiam dixisse: Nunquid ego qui alios parere facio, ipse non pariam? dicit dominus. Si ego, qui cæteris generationem tribuo, sterilis ero? Dicit Dominus Deus tuus. Neque possunt Arabes hunc Esaiam prophetam respuere, cum in Alchoran nullus prophetarum respuitur, sed omnes acceptantur. AENIGMA, LICET REMOTUM, benedictæ Trinitatis.

Cap. IX.

Opportet in istis ad enigma recurrere quousque habeamus intellectum exercitatum. Vidi aquam magnam inter rotundas ripas sine alterius aquæ influxu et effluxu semper eiusdem quantitatis, habentem in circuitu fecundas arbores, segetes, et prata: et rustici propè habitantes non sufficiebant laudare aquam quam nullam putabant dari meliorem. Admirabar quomodo non diminueretur et exiccaretur, cum non uiderem riuulum in ipsam fluentem, et cur non putresceret, quia stagnalis apparuit. Accessi propius, et subtiliori consideratione diu habita, comperi in medio fontem apparere, et hoc, ex flumine, qui effluit de centro uidebatur, sic esse iudicavi, et dixi: Hæc forte est ratio, cur hæc aqua nunquam minuitur, quamuis arboribus et seminibus atque herbis præstet, unde uegetentur: quia uiuus fons non sinit ipsam imminui, et quamuis sit stagnalis inter ripas, tamen continue innouat seipsam, quia procedit ex fonte et fluuiio fontis. Non igitur pu-

Dei perfectio.

trescit, nec corrumpitur, quia non antiquatur sed semper ex fecunditate fontali innouatur. Vnde uidi ipsam aquam, esse fontem, fluuium et stagnum, et hoc equaliter: quia non magis fuit fons, quam fluuius, et stagnum. Et in stagno fluuium et fontem, nec tamen fons fuit fluuius uel stagnum, nec fluuius fons uel stagnum, nec stagnum fons uel fluuius. Nec hæc uidi, nisi intellectualiter considerans fontem de se generare fluuium. ideo fons et fluuius, differunt ut generans et genitum, siue ut pater et filius. Nec stagnum, potest esse fluuius, uel fons, a quibus procedit. et dixi: fons, unitas: fluuius, æqualitas: nexus utriusque, stagnum. Conclusi igitur: quoniam si ad æternitatem dimisso enigmate ascendero, ipsam ueriori modo compario trinam et unam, quam hanc uisibilem aquam. et facilius, superius dicta, de generatione et processione æterna, indubia fide credidi. Dixi etiam in Alchoran scribi: ex aqua omnia uiuentia esse. Igitur si aqua ista dat uitam uegetatiuam omnibus circumstantibus arboribus et seminibus et herbis, sine sui diminutione: quanto magis creator aquæ huius, omnibus creaturis dat omnia sine sui diminutione? aquam in aqua uidi fontem, fluuium, et stagnum: transsumo ad absolutam essentiam, de qua omnia que sunt id quod sunt, recipiunt, tam illa que sunt quam que sunt et uiuunt, et que sunt, uiuunt et intelligunt.

ITERVM EX TRIBVS PERSONIS manu ductio.

Cap. X.

Athuc attende. Non ita dicimus esse plures humanitates, sicut plures homines: sic non est idem humanitas, et homo, sed idem est deitas et Deus, propter simplicissimam essentiam diuinam. Vnde sicut non sunt plures deitates, ita nec plures dii. et non sunt nisi tres persone in humanitate, scilicet ego, tu, ille. Vnde ueraciter dico, Ego sum homo, tu es homo, ille est homo. et sunt tres illæ persone eiusdem humanitatis. Vnde igitur haberent hoc illæ persone, nisi creator Deus esset similiter trinus in personis, et unus in essentia? Potest igitur Deus ueraciter dicere: Ego sum Deus, tu es Deus, ille est Deus eiusdem deitatis, et non sunt tres persone, tres dii: quia non sunt tres deitates, sed sunt unus Deus, quia una deitas, quæ Deus. Certum est etiam, tres personas in unitate, non esse unitatem seu singularitatem: et tres personas in numero, non esse nisi numerum et pluralitatem. nos autem dicimus tres esse diuinas personas in unitate, non in numero: et tres humanas personas in numero dicimus, ideo plures homines.

Necesse

Aqua eadem
fons fluuium, et
stagnum.

Æternitas tri-
na & una.

Deus & dei-
tas idem.

Deitas una, ut
Deus unus.

NECESSE EST ARABES FATERI Trinitatem. Cap. XI.

Quod autem Arabes oporteat hanc Trinitatem in diuinis fateri, patet. Nam nisi fateantur, cum credant Alchoran esse librum ueritatis, conuincuntur Deo dare participem. Scribitur enim in Alchoran, quomodo Deus dixit Mahumet: Tibi quidem, qui legem et librum ignorabas, nostrum spiritum mittentes lucem praeuimus. Et alibi: Cum hoc tibi diuinitus misso, spiritus benedictus penitus iustus cor tuum penetravit, ut eum eo castiges Arabice. Iterum alibi de Christo dicit: Iesus Mariae filius, Deiq; nuncius, suusq; spiritus et uerbum Mariae caelitus missum existit. Iterum alibi: Ipse namque Deus, et suus spiritus benedictus, hunc Alchoran librum ueracissimum composuerunt. Consimilia in multis alijs locis Alchoran habet. Vnde cum spiritus Dei benedictus non possit dici creatura, et missus spiritus non sit a seipso missus, ideo nisi dicas ipsum esse tertiam personam in diuinis, et a patre et filio missam (quia dicit in plurali mittentes) necesse erit quod ponas plures deos, scilicet mittentes et missum. Iterum uerbum dei coelitus missum, est Iesus Mariae filius. Et non potest uerbum dei esse creatura, quia uerbo domini omnia sunt creata. Verbum igitur dei, deus est. Si igitur est deus, et non est secunda persona quae filius dicitur, scilicet uerbum patris, erit necesse, quod ponas plures deos, et uerbum dei participes deo. Vide quando uis hoc negare, quod uerbum dei non sit filius dei eiusdem naturae cum patre, ne uidearis deo dare participem, tunc tu das deo participem. Et hoc etiam probatur ex illa autoritate: Deus et spiritus eius librum composuerunt. Si deus et spiritus non sunt duo dii, sequitur quod spiritus sit persona in diuinis. Oportet igitur Arabes de necessitate fateri trinitatem: alias sunt increduli, dantes deo participem. Adhuc sic: Euangelium fatemini librum lucidissimum et ueracissimum, in illo continetur unum esse deum patrem et filium et spiritum sanctum, nihil igitur in contrarium allegari potest per uos, quando hoc uobis ex Euangelio ostenditur, cum non sit minoris autoritatis Euangelium quam Alchoran, ut Alchoran tradit. Quod autem in Euangelio reperiatur, certum est. Legitur enim in ipso, Christum dixisse: Unus est bonus deus. Item: Sic deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret. Item: Patraletus autem spiritus sanctus, quem mittet pater. Alibi: Spiritum ueritatis, qui a patre procedit. Et iterum Christus mandat: Baptizantes in nomine patris, et filij, et spiritus sancti. Ex quibus et alijs Euangelij locis clare colligitur,

Trinitatis a Christo etiam in Alchorano.

Euangelij uerbum, Alchorani testimonium.

unum esse Deum patrem, et filium, et spiritum sanctum. Et haec de sancta trinitate dicta sunt.

CHRISTVM VERACITER fuisse mortuum et crucifixum.

Cap. XII.

Restant non paruae discordantiae Alchoran ab Euangelio elucidandae. Scribitur enim in Alchoran, Cap. X I. Christum non fuisse mortuum, sed alium quendam Christo similem Iudaeos suspendisse, sed Christum nullatenus interfecisse, quia deus incomprehensibilis et sapiens eum ad se transmutare fecit, in quem uiri legum ueraciter ante mortem credent, et eorum seculo futuro testis astitit ille. Haec ibi. Sed Euangelium et cunctae scripturae alborum seu discipulorum atque historiae temporum, concorditer affirmant, non solum Christum mortuum, sed etiam secundum scripturas prophetarum de Messia taliter, ut praedictum, reperitur mortuum esse. Et quia secundum libri sequaces, Alchoran non debet intelligi quasi sibi contradicat: et cum Euangelium et prophetas approbet, ideo intellectus querendus, quid in his praedictis intelligi uelit. Et primo eliciamus conformia Euangelio, in quo scribitur demum Christum unum pastorem, et uniuersum hunc mundum, unum eius ouile futurum. Conformiter asserit Alchoran, omnes uiros legum tam ueteris testamenti quam noui, atque legis Arabum, in ipsum ante diem iudicii ueraciter credituros. Totum autem studium Alchoran, est persuadere, in solum Deum credendum. Et quia hic asserit, quod omnes uiri legum ueraciter in Christum credent: utique Christum a diuinitate non separat, nec alienum facit, sed diuinae naturae ipsum esse tacite affirmat. Sic aiebat Christus in Euangelio: Qui in eum crederent, in deum patrem crederent qui eum misit. Secundo asserit Euangelium et Alchoran, extremi iudicii eundem iudicem et testem. Hunc autem iudicem Euangelium dicit Christum esse. Hoc et Alchoran hic tacite approbat, cum dicat Christum testem illorum sibi fidelium in futuro seculo. Per consequens fatetur Christum etiam, et iudicem, sicut et Euangelium. Non erit autem iudex secundum Alchoran, nisi Deus creator. Erit igitur CHRISTVS homo, quia iudex etiam deus. Dicit autem Alchoran Cap. 43. Tu Deus omnium conditor, cum prophetis interfecis accedens, omnia cum ueritate iudicabis. Attende, si deus iudicabit cum interfecis prophetis, et Christus est super omnes, qui non deerit in iudicio: etiam secundum Alchoran (ut patet ex praemissis) erit et ipse de interfecis prophetis primus, et supremus, et ipsa ueritas, et demum uerbum uerax, per quod omnia iudicabuntur secundum

Christum non esse mortuum affirmat Alchoran.

Alchorani scripturae.

Christus iudex & testis in extremo iudicio futurus.

D

rum allegatum locum Alchoran. Vnde recte ait Euangelium: Deum patrem omne iudicium dedisse filio suo, quia & filius hominis est. Per formam enim humanam iuli. at homines sibi similes filios Dei esse, sicut ipse est, & ita erunt filij immortalis uitæ, et dissimiles, filios æternæ mortis existere. Vnde patet secundum piam interpretationem Alchoran, hæc secreta non nisi sapientibus uoluisse reuelare. Ideo ait, illum nihil secretorum subicere, & solis sapientibus facilem esse Alchoran, alijs autem difficilem. Non erant enim rudes Arabes, quos ait Alchoran omnium incredulorum pessimos, aperte de secretis in illo principio informandi. Quod si Machumet ipsis simpliciter Euangelium prædicasset, & non dedisset propriam legem, accessissent ad legem Christianam, quam penè sexcentis annis refutarunt. Prædicauit igitur ipsis, quomodo essent Ismaelita, & ab Abraham ortum habuissent: quodq; tam Iudæi quàm Christiani illum uirum ut prophetam laudarent, & eius fidem approbarent, per quam à deo maxima esset hic & in alio seculo assecutus. et cum hoc facerent gentiles, qui sequendo Abraham eiecitis idolis, aliquam aut Moysi aut CHRISTI legem fuerent: à fortiori ipsi, qui ex Abraham nati essent, facere deberent. Quodq; deus ipsum Machumet in suum nuncium ad eos elegisset, & præciperet eis, Abrahamæ fidem & legem acceptare, uiri scilicet optimi et fidelis, nec Iudæi, nec Christiani, quos anteceperat, qui eiecitis idolis, se ad uniuersorū creatorem conuertit, ipsumq; adorauit, etq; obediuit. similiter & posterius eius Isaac, Iacob, et duodecim tribus Israel. Hoc modo persuasit multipliciter idolorum culturam abijci, quam prius ob Euangelium nunquam abijcere curarunt, maxime quia Euangelica perfectio eis grauis uisa est, & talis, quod eorum parentes eam acceptare timebant, edocli (ut et Alchoran continet) eos qui Christianitatem acceptant, & non seruant mandata, plus omnibus deum offendere, & grauissime in inferno cruciari. Quare Machumet ipsis secreta Euangelij occultabat, credens quod sapientibus in futurum patescere possent, sicut etiam sanctum Euangelium multis mansit in principio obscurum & incognitum, & successiue est magis & magis apertum. et nisi hoc expediuisset, CHRISTVS uulgo non fuisset parabolice locutus.

Q U O D C R U C I F I X I O
sit Christi exaltatio & glorificatio. Cap. XIII.

Nunc aduertamus, ut mysterium eliciamus mortis Christi: quomodo intelligendum sit, Christum non fuisse in cruce mortuum. Primo

certum est ipsum concordare cum Euangelio, quod Christus uiuat. Si igitur uiuit, & expectatur ut redeat in mundum, ad conuertendos omnes uiros legum, utique ex hoc constat, Christianos qui eius Euangelium acceperunt, non accepturos aliud Euangelium ab ipso, cum illud sit perfectum etiam secundum Alchoran. Alij igitur si libros sequuntur Euangelij contrarios, aut discordantes, utique necesse erit illos proijcere, & Euangelium amplecti. Non sunt igitur illi in uia recta, sed tunc primum erunt. Absurdum est igitur ualde, Arabes persequi Euangelij obseruatores: ex eo capite, quia eorum Alchoran, secundum ipsorum intellectum non concordat. Faciunt enim contra Alchoran, in eo quod persequuntur credentes, & in ipsis Euangelium, in Alchoran approbatum. Dicunt fortè: Christiani in eo non sunt Christiani, sed blasphemii, quod credunt Christum dei uerbum, per perfidissimos Iudæos in cruce suspensum. Respondent Christiani: Alchoran post mortem Christi quasi sexcentis annis compositus, approbat Euangelium tempore mortis Christi scriptum, & prophetas qui ante mortem CHRISTI prophetarunt, Christum tunc uenturum quando uenit, ita facturum sicut fecit, ita moriturum sicut mortuus est. Et attendendum, quomodo Gabriel angelus Danieli reuelauit, post 62. hebdomadas Christum occidi debere, ut legitur Danielis 9. Cap. quemadmodum & factum fuit. Ille enim Gabriel angelus hæc reuelauit propheta, quem ponit Machumet, sibi Alchoran intimasse. Quomodo igitur hoc stabit, quod Gabriel iussu dei mortem Christi propheta prædixerit, & t eidem lapso tempore illo prius per ipsum prædicto, dicat, ipsum non fuisse mortuum, deum & se mendaces faciens? Adhuc considera, quomodo Christus ante mortem sic se in cruce moriturum suis discipulis prædixit. Ita concorditer dicunt historie illius temporis: & sic tenuerunt omnes tam Christiani, quàm Iudæi & gentiles, ante Machumet quasi sexcentis annis. Vnde debet argumentum sumi, quod si Alchoran hoc negat, utiq; Euangelio est potius standum, cum nullam rationem assignet. Dicunt autem quidam compositor Alchoran uisum fuisse, hoc esse blasphemum, & de tanto propheta credi non debere, quasi non dicat ad eius honorem. Sed si hoc sic putauit, utiq; mysteria crucis Christi ignorauit. Crucifixio enim Christi, est ipsius Christi exaltatio, et glorificatio, Christianorum iustificatio & uita, & omnium hominum resurrectio. Multi fuerunt reges & principes, qui Christianos deridebant & persequerentur, eo quod crucifixum colerent, uti Egeas in Achaia Andream primum Christi discipulum: cui apostolus

Alchoran, solis sapientibus facilis.

Arabes.

Machumeti prædicatio qualis.

Abraham.

Euangelica perfectio grauior uisui Arabibus.

Euangelium ab Alchorano approbatum.

Christi mortem Danieli prædictam.

idem

Myſterii cruce
Chriſti.

ſolus reſpondebat, hanc deriſionem euenire ob ignorantiā myſteriorum mortis CHRISTI in cruce, quæ per gentiles capi non poterant. Et Paulus apoſtolus, dum de cruce CHRISTI prædicaret, licet Iudeis eſſet ſcandalum, et ſapientes mundi Græci hoc ſtultitiā reputarent: tamen non tacuit, quouſq; redemptionis myſteria Chriſtianis aperiret. Certum eſt igitur, quod Alchoran illis Arabibus, ſi ſine myſteriorum aperture CHRISTVM crucifixū aperte aſſeruiſſet, CHRISTVM in eorū mētibus nō magnificaffet. Voluit igitur ſecundum piā interpretationem, occultare ipsis uilem mortem, et quod adhuc uiueret et uenturus eſſet, affirmare. Quoniam eius reſurrectionem à morte, per poteſtatem quam habuit animam ſuam ponendi et iterum aſſumendi (ut in Euangelio fatetur) non potuiſſet perſuadere, niſi ipſum non ſolum hominem, ſed et deum oſendiſſet: quod unitati dei, quā prædicabat, aduerſari putabat. Nec conueniebat fidei ſuæ aſſerere, ipſum à morte reſurrexiſſe, ut ſtatim dicitur. Ideo ſic forte locutus eſt. Dicit tamen hæc taliter, quod ſapientes elicere poſſunt, Euangelium uerifiſimum eſſe ut putabat.

QVOMODO DEVS ANIMAM Chriſti ad ſe reduxit, ipſum trans-
migrare fecit et aſſumpſit.

Cap. XIII.

Alchoran recitat, quod cum increduli fraudulenter cum CHRISTO agerent, ſcilicet ſtudentes ipſum per mortem extinguere, deluſi ſunt. Quem creator taliter affatus eſt: Ego tuam ad me reducens animam, et exaltans, ab incredulis te liberaui. Poſt hoc alibi dicit, quomodo deus ipſum CHRISTVM ad ſe trans-
migrare fecit. Iterum alibi dicit, CHRISTVM per deum ad ſe aſſumptū. Hæc omnia ordinate Chriſtiani ſic eſſe affirmant. Nam Euangelio teſte, dum clamaret uoce magna in cruce ad patrem, ut quid eum dereliquiſſet, et ſubiungeret, quod in manus ſuas commendaret ſpiritū ſuum, quem ſic clamando emiſit: tunc hoc uerificatum eſt, quod deus animam eius ad ſe reduxit. Idem enim eſt anima et ſpiritus. Sed per reſurrectionem, uerificata eſt tranſmigratione. Iuit enim per mortem ad uitam immortalē. Sic eum deus ad ipſum, qui ſolū habitat immortalitatē, trans-
migrare fecit: et hanc tranſmigrationem Chriſtiani paſchā nominant. De quo etiam Alchoran meminit. Ultimo in aſcenſione Chriſti ad patrem aſſumptio uerificata exiſtit. Negat autem Mahumet, Iudeos eum peremiſſe: ſed dicit, aliū illi ſimilem ipſos ſuſpendiſſe, nullam faciens unquam de cruce mentionem. Aduerte Mahumet

Chriſtus Al-
chorani reſti-
moſio ad deū
receptus.

Paſcha.

ſic forte argumentari uelle: CHRISTVS ut
ut, ergo per Iudaos non eſt peremptus. Si enim peremptus fuiſſet, quomodo uiucret, niſi reſurrexiſſet? Reſurrectio autem mortuorum nondū aduenit, ſed uentura eſt dies in qua omnes reſurgent et redibunt. Ante illum diem omnia quæ uitam habent, ſiue angeli, ſiue homines, ſiue alia animalia, extingui neceſſe eſt: ut omnium reſurrectio et reditio fiat. Chriſtus igitur qui uiuit, quod certū eſt, nunquā fuit peremptus. morietur tamen tandem, et in die reſurrectionis reſurgit. Hæc eſt Mahumet perſuaſio, quæ in Alchoran licet ſparſim, continetur. Tamen Cap. 48. dicit: Primo quidem buccinæ ſonitu morti ſuccumbūt omnia, niſi quæ dei dextera protegerit. Secundo ſonante, reuiuſcunt. Et hæc nota propter ſequentia. Et aduerte, quod Mahumet tenet ſolum deum reſuſcitatore mortuorū, et quod reſuſcitati et reſuſcitandi non debent cenſeri reſurrexiſſe à mortuis. Ideo oportet illos denuō mori ante diem reſurrectionis. Deinde conſidera, inter diem mortis et diem reſurrectionis ſecundum ipſum nullum ſenſibile tempus currere. Ita quod Abel filius Adæ primus mortuus, quādo reſurget, non iudicabit ſe diutius fuiſſe mortuum, quā ille qui ſtatim ante diem reſurrectionis morietur. Dicit enim Cap. 55. in fine: Die namq; iudicii, quæ patebit ſingulis mandatū noſtrum, accedēt ſinguli quaſi non morati, niſi per diei horam unam. Sic dicit etiam Cap. 29. et in alijs locis ſepiſſime. Ob hoc de illo medio tempore poſt mortem, et ante reſurrectionem non facit æſtimationē, licet dicat, illos qui propter deum mori uidentur, non mori. Sic etiam in Alchoran ſcribitur: Obſequio dei peremptos nemo mortuos exiſtimet, ſed illos potiſſimum uiuos et ſanos. et alibi: Obſequio diuino, deiq; dilectione mortem ſubeūtibz, diuina pietas gaudia præbens, ſuperuenit. Et iterum: In uijs dei morientes, nequaquā mortui dicendi ſunt. Illi namq; de bono dei dilectioneq; gaudentes, apud deum uiuunt: expectantes poſt ſe relictos, nihilq; timētes. Vnde licet dicat, omnis anima mortem guſtabit, tamen cum Euangelium dicat, non debere timeri eos qui cum corpus occiderint, non habeāt quid ampliū faciant, quia animam occidere nō poſſunt, ſed eum qui etiam ultra hoc poteſt animam mittere in gehennā. Ideo ſecutus eſt Euangelium et libros ſapientiæ, quomodo iuſti, licet oculis inſipientium uideantur mortui, ſunt tamen uiui et in pace. Et nihilominus animas talium demum mortem guſtaturas affirmat, ut reſurgant in generali reſurrectione, quā appellat diem ueritatis. Dicit enim ſic in Alchoran: Die ueritatis, quæ reſurgent anime et angeli.

Chriſtum a Iudeis crucifixum quomodo neget Alchoran.

Internallū ſu-
ter diem mor-
tis & reſurre-
ctionis.

Dies ueritatis

Et in doctrinis ad Abdalla: In die illo mandabit deus angelo mortis, ut omnem creaturam spiritum habentem interimat, tam angelos omnes, quam diabolo omnes, quam homines, aues, pisces, beluas et pecora. Sic enim ait in Alchoran: omnia mortua prae ter deum. Et subiungit: Quomodo Adriel angelus mortis, demum seipsum interimet. Post sequitur resurrectio, sic dicens: Tunc Raphael accepta tuba, cuius longitudo quingentorum annorum, stans in Hierusalem, insufflabit tubam, et efflabit omnes animas interim sibi seruatas, quae euolabunt ad corpora sua. Secundum hanc opinionem certum est, CHRISTVM non esse peremptum à Iudeis, quo ad animam. propter deum enim, ipsum interfecissent: et tales non debent censeri mortui. Vnde id quod Iudei Christum suspenderunt, falsum est omnino. Sed id quod sequitur in Alchoran, Profitentes etiam se suae cedis auctores, cordibus suis non minimam ambiguitatem inde gerunt, sed eum nullatenus interfecerunt: est bene considerandum. Videtur enim, quod ex his uerbis non negetur, quin Iudei cedis Christi auctores esse possint: licet ipsum non interfecerint. Non negatur igitur, Christum crucifixum in toto, Alchoran: quam crucifixionem non Iudei, sed Pilatus facere poterat, modo quo dicit Euangelium.

DE RESURRECTIONE IE su Christi. Cap. XV.

Christi resurrectio asseritur in Alchoran.

Quod autem CHRISTVS expers malorum, mortuus, et sua uirtute iterum uiuus accessit, ex Capite uicesimo octauo, medio scilicet, Alchoran uidetur manifeste haberi. ubi Christus post multa sic scribitur locutus: Deus me uirum non difficilem, sed malorum expertem creauit: et super me est diuina salus in die meae natiuitatis et mortis, à qua uiuus iterum accedam. hoc est de Christo Mariae filio uerbum uerax, in quo tamen plurimi dissentiunt. Ecce dicit de die mortis, et non de die generalis resurrectionis, sicut dicit alibi de Ioanne Zachariae. Vbi dicit, quod diuina salus super ipsum Ioannem de natiuitatis, mortis et resurrectionis. Et ideo intelligo, CHRISTVM ante illum diem mortuum, et iterum uiuum accessisse, modo quo Euangelium hoc recitat. Vnde non est uerum, CHRISTVM et omne uiuum mori sonante buccina, aut per Adrielem mortis angelum, ut in doctrinis Machumet legitur. Ideo pro correctione illius asserptionis Capite quadragesimo secundo adijcitur: Omnia morti succumbere, nisi quae de dextera dei protexerit, etsi aliquis sit illa protectione dignus, utique CHRISTVS erit, quo nullus dignior. imò ipse est illa dei manus dextera, seu potentia: per quam deus fecit, et facit, atque

faciet omnia. Facit ad hoc id quod legitur in Chronica Machumet et ipsi successorum regum, Mariam matrem IESV post ipsum quinque annis superstitem fuisse, et quinquaginta quatuor annos uixisse. Sed dicite nobis magistri legis Arabum: Si propter deum interempti non sunt mortui, quia apud deum uiuunt: utique anima illorum à corpore separata uiuet. debetne anima illorum post hoc die occisionis omnium uiuentium mori? et si dicitis quod sic: Nonne ille dei amator, in uia dei ambulans, qui ea die interficitur per angelum mortis, etiam non moritur in anima, sicut si dudum ante fuisset interfectus? Si sic: Non erit igitur ille secundum animam dei generalis resurrectionis mortuus, quare nec prius interempti propter deum. Non enim erunt peioris conditionis. Anima igitur omnium talium nunquam morietur, neque resurget: licet homo totus ex anima et corpore, qui mortuus fuit, resurget. Et quia non est conueniens, dicere animam peccatoris mortuam, et extinctam, à deo resuscitari ad finem, ut ardeat eternaliter in gehenna: ideo CHRISTI doctrina, animam non posse occidi, utique uerissima est. Oportet ergo, quod id Alchoran, Omnia mortua prae ter Deum, intelligatur in comparatione ad Deum: qui solus habitat immortalitatem. A quo omne uiuens in tantum uiuit, in quantum ipse deus illi tribuit. Sed deus tribuit animae intellectiuae ut libere uiuat, et iudicetur si errorem ueritatis praefert. Non deficiet igitur, cum sit subiectum diuini iudicii. Animalia uero ratione carentia cum non possint iudicari, et ad iudicium ipsa resurgere non sit necesse, in uanum resurgerent. Et quomodo eadem animalia resuscitarentur, anima priore non redempte in corpus, quae penitus per mortem fuit extincta, et in nihilum redacta? Sic anima intellectiua cum creetur ex nulla praeciua materia, si ipsa per mortem in nihilum redigeretur, quomodo eadem resurgeret? Ita nec angeli, nec demones resurrectione opus habent: cum sint intellectualis naturae, et iam iudicati. Neque opus est ut cuncta non iudicanda ad deum, à quo sunt, redeant: cum apud ipsum nihil transeat in obliuionem, seu praeteritum. Oportet igitur Arabes intelligere talia Euangelio dissona, modo quo Christiani Euangelio inherentes. Ideo non sine optima causa Alchoran Euangelium saepe lucidissimum asserens, rectam uiam esse dicebat. Non est igitur asserendum, CHRISTVM iterum moriturum, et demum cum alijs resurrecturum, sed uerè à mortuis surrexisse.

Animas immortalia.

Euangelium esse lucidissimum, uiam rectam, et asseritur Alchoran

MYSTERY.

MYSTERIVM NATIVITA- tis & mortis Christi. Cap. XVI.

Omnia a deo
ad gloriæ sue
declinationē
creata.

AT ut causam mortis CHRISTI in cruce
uideamus, præmittendum, Deum omnia in
ostensione gloriæ suæ creasse. Nam cum rex in-
cognitus in gloria sua non possit censeri magis
rex quàm non rex, & careat honore & benefi-
centia, ideo ut uideatur uirtus & gloria sua, ac
per hoc magnus cognoscatur, honoretur, & glo-
rificetur, omne suum studium applicat & con-
uertit. Non autem ostendit gloriam, nisi intelli-
gentibus. Sic Deus creaturas intellectuales, ca-
paces iudicii gloriæ & ueritatis creauit, ut co-
gnosceretur. & propter illas, cuncta inferiora, quo-
niam propter semetipsum omnia operatus est,
ut in cap. XCIII. Alchoran dicitur, ipsum esse
rerum principium & finem. Homo autem inter il-
las intellectuales infimum locum tenens, intelle-
ctum habet in potentia, indigens alio actu, qui
ipsum de potentia in actum ducat. Positus est igitur
in paradiso, dotatus innocentia: ut innocens
sub obedientia dei uiuens, demum gratia dei ad
uisionem gloriæ dei sui trans ferretur, & ea frue-
retur. Sed quia homo liber suauis diaboli elegit
potius per scientiam ascendere, quàm per inno-
centiam et obedientiam: recusauit deo obedire,
ut secundum promissa diaboli esset per se sciens
bonum et malum. De paradiso perdita innocen-
tia eiectus exiit: & qui prius, si stetit, semper
uiuere potuisset, factus est mortalis & ignorans,
& propter hoc non fuit possibile, ullo unquam
tempore ex omni studio suo ipsum ad immortalitatem
& uisionem gloriæ dei perungere, quæ ab
omni mortali uideri nequit. Nec erat remedium,
nisi ille qui ipsum ad hoc creauit, etiam denuo
gratioso reformaret. Ad hanc igitur reformatio-
nem aptandam, probatus est homo, an lege natu-
ræ, quæ ipsi concreata est, proficere posset. cui
postea lex scripta superaddita, hominem erexit
ad speranda promissa dei: primo in sensibilibus,
deinde in intellectualibus. Et inter omnes pro-
phetas, omnium saluator Messias à deo mittendus,
prænunciatus est aliquando uenturus, qui uirtu-
tem dei habens, complete ipsum dei populum re-
formaret et saluaret: hic tandem diu expectatus,
de cælo summus legatus et dei filius, in forma ho-
minis humilis & pauper et pauperis filius uirgi-
nis Mariæ, in hunc mundum ueniens, Iesus Chri-
stus nominatus, cum diuina potestate apparuit,
se opere hanc potestatem & dei uirtutem palam
doctrina cælesti & miraculis diuinis habere
ostendens, ut uideret in ipso deum patrem qui
ipsum misit operari: & uerba quæ loquebatur,
ueracis Dei esse. Cui Ioannes Zachariæ, testi-
monium certissimum dedit: & illa quæ apud pa-

Hominis sap-
ientia & restitui-
tio.

Christi incar-
natio.

trem suum cælestem uidit, enarrauit, & qui eius
uerba receperunt, cõpererunt ipsum esse dei uer-
bum ueracissimum. Dedit igitur ipse dei filius di-
lectus, omnibus qui crediderunt eum dei filium,
potestatem filios dei fieri. Nam in hoc fuit om-
nis diligentia eius, ut crederetur filius & uerbum
dei. tunc enim, firma fide cuncta quæ annuncia-
ret reciperentur, & promissis eius de regno futu-
ro cæli, resurrectione à morte, et æterna uita in-
dubia fides adhiberetur, & eius præcepta serua-
rentur. Quis enim peccaret, quando ex uerbo
dei indubitato sciret, peccatum inferre mortem
perpetuam? & quis non obediret usque ad mortem,
quando non basitaret in uerbo dei, sibi pro tem-
porali morte uitam perpetuam à deo optimo re-
muneratore tribuendam? Quomodo enim homo
dubitare poterit in promissis, qui certissima fide
ea dei promissa esse credit? Intrauit igitur Iesus
in hunc mundum, sine quacumque carnis concupi-
scentia & uoluntate uiri, morti nequaquam ob-
noxius, quæ ob actuale peccatum primorum pa-
rentum & originale eorum, eorundem filiorum
ex carnis concupiscentia genitorum, cunctos quos
permisit deus inuasit. Erat igitur innocens Iesus;
liber à morte: qui nec in peccatis natus est, nec
ullum unquam peccatum fecit. Reuelauit ea de
patre cælesti & eius regno et gloria, quæ sibi so-
li notæ erant, & nulli alteri: cum nemo patrem
unquam uidisset in hoc sensibili mundo, ubi non
uideri potest, & se uiam, uitam, & ueritatem pro-
palauit. Scripturas aperuit, quoniam de ipso e-
rant: & quod ipse medicus, contra omnes infir-
mitates corporis et animæ, etiam contra mortem
esset, facta & doctrina patefecit. Quodque ipse
rex & Messias esset: licet regnum suum de hoc
mundo non esset, atque hunc mundum, & hanc
sensibilem uitam pro nihilo habendam, compa-
ratione futuri seculi & uitæ, uerbo & facto ma-
nifestauit. Et post multa signa & miracula, ut
ostenderet hanc uitam propter ueritatem & re-
gnum immortalis uitæ contemnendam, & deo
usque ad mortem etiam crucis turpissimam obe-
diendum: ipse qui esse potuit immortalis, si uoluisset,
mortuus est. Sic deum patrem suum, qui ita
uoluit, clarificando: & morte sua innocentissi-
ma omnibus hominibus ipsum per fidem recipi-
tibus & induentibus, eternam secum uitam pro-
merendo. Meruit enim cõsummata mors innocen-
tissimi unigeniti filij dei, quam in humana natu-
ra passus est, redemptionem omnium captiuorum
per satanā, mortis auctorem. in qua Christi mor-
te, quisque fidelis eidem incorporatus, mortuus est,
et uitā meruit. In morte igitur crucifixi Messias
commortui omnes fideles, meruerunt uitam sibi
perpetuam in CHRISTO retribuui. Resur-

Christus per
se morti non
obnoxius.

Christi mori.

rexit autem die tertia propria uirtute, qui habuit potestatem ponendi animam in morte, et iterum sumendi eam in resurrectione. Vnde eius resurrectio est, per quam omnes homines resurgunt, qui cum eo eiusdem sunt humane nature, que in ipso est uite immortalis unita. Resurrexit autem tertia die, ut facto probaret resurrectionem mortuorum credendam, quam docuit die iudicii expectandam. Ipse est igitur, in cuius morte morimur, et in cuius resurrectione uiuificamur: et per quem accessum habemus ad Deum patrem creatorem, ad uidendum ipsum in gloria sua, et cum eo ipsum **CHRISTVM IESVM** eius filium semper benedictum. Ex his perquam breuiter tactis, constat mortem Christi in cruce ignominiosam, maxima habere mysteria, et fuisse tam fidelibus necessariam, quam **CHRISTO** gloriosam, qui mortuus est, ut clarificaret patrem: et ostenderet, quantus ille est cui Messias in suo corpore, et turpissima et dolorosissima morte usque ad omnium terribilium terribilissimum ostendit obediendum: et quanta est illius dei pietas et remuneratio fidelium, qui omnibus Christi formibus ob filij sui mortem eis communicatam, cum eodem suo dilectissimo filio regnum uite retribuit possidendum. Hec mors **CHRISTI** crucifixi, **IESVM** clarificauit esse diuine bonitatis filium. Quoniam non fuisset adeo pius, misericors, et uoluntarius ad obediendum usque ad mortem inclusiue, nisi perfectissimus fuisset et dei formis, sic reuelans patrem per testimonium in sanguine suo, deum esse supra omnia amandum, et sic ei seruiendum, et eius precepta implenda, et uitam futuram magnificandam usque ad huius misere uite contemptum. Ostendit etiam promissa patris sui, et que de seipso prædixit impleta: et ueracem esse patrem, sequens eius ueritatem: omnemque scientiam et scripturarum mysteria, atque quantum sit pater de cælis ab omnibus diligendus, patefecit. Hec sciunt filij lucis, qui Christum sequuntur: et filij tenebrarum, huius mundi amatores, spiritu Christi carentes, ignorant.

DE FRVCTV MORTIS

Christi. Cap. XVII.

Diceret aliquis zelosus Arabs: Si mors Christi clarificat patrem omnium creatorem, utique potens et laudabilis est, et de hac re iocundum esset plenius informari. Zelo illius uiri, conabimur pro nostra paruitate aliqua adhuc aperire, ut quisque sic esse non hesitet. Nam cum non sit dubium, peccata diuidere inter deum et hominem, ut ait propheta, dicens: Peccata uestra diuiserunt inter uos et deum uestrum. Et hinc David propheta imitator dei ait: Iniquos

Christus morte sua uel maxime Dei filius declaratus.

Peccata diuidere inter deum et homines.

odio habui: hoc quidem peccatum potest esse ab ortu, ut sic in peccatis conceptus à matre existat ex immunditia et uoluptate carnis, ut idem propheta se conceptum asserit. Et quoniam omnes sic ex Adam à matre ex uoluntate uiri concepti sunt, et nemo mundus illa munditia que est deo grata, Iob dicente: Nunquid iustificari potest homo comparatus deo, aut apparere mundus natus de muliere? Nascimur enim filij iræ cum spiritu concupiscentiæ carnis, qui non est de regno intellectuali cælorum dei nostri incorporei, et expellimur ex pronitate ad malum, quam ab adolescentia habemus, nos non moueri spiritu dei bono, et hoc in nobis dei dono experimur. Deus enim sic hominem composuit, ut malo uiso expauescat: ut ait Cap. 79. Alchoran. Quapropter nullus est ex Adam uia concupiscentiæ natus, qui non sit à deo, uel uitio originis, uel peccati actualis separatus: solo Christo excepto. Qui, attestante etiam Alchoran, à matre uirgine Maria, que nunquam mala operata est, sine uirili semine seu carnis uoluptate, mundissime natus existit. Et non est natus filius iræ et odij aut abominationis, sed mundissimus: quare deo inter omnes qui fuerunt et erunt homines, dilectissimus. Hic utique nullum unquam fecit peccatum actuale. Ipse enim est de quo scriptum est: Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Et ita à deo nunquam diuisus, seu separatus. Hunc diuina sapientia, in sui unionem assumpsit. Nam sicut sapientia maliuola animam et corpus subditum peccatis abominatur, sic colligit sanctam animam, et corpus ab omni peccato mundissimum, et sibi perpetuo fœdere desponsat. Ipse est igitur primogenitus similiter, et unigenitus filius regis uirtutum, qui est rex gloriæ. Nam si (Moyse teste) Deus dixit, filius meus primogenitus est Israel: negari non potest Christum in Israel, omnium primum qui Messias, atque ipsum primogenitum dei in orbem terrarum missum, qui et simul est unigenitus dei filius, ut ipse Christus ait: Qui non credit in me, iam iudicatus est, quia non credit in nomine unigeniti filij dei. Si igitur hunc suum dilectissimum primogenitum et unigenitum filium deus dedit pro salute mundi, utique maxime mundum dilexit. Quod autem hoc fecit, attestatur Euangelium quod dicit: Sic enim deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret. Nonne empti sumus precio magno? puta preciosissimo sanguine unigeniti filij eius, ut simus dei, qui fuimus sub principe tenebrarum. Ait enim Alchoran, quod Adam à deo preceptum minime operatus, ius mortale subiuit. Vnde totum genus humanum ob peccatum primi parentis spoliatum innocentia, que sola in regno cælorum locum

Christi naturalis.

Christus primogenitus pater et unigenitus dei filius.

Christi mors
pro nobis, et
meritum

locum habet, subditum principi huius mundi eternaliter damnatum, ad priuationem uisionis glorie dei, quæ mors est intellectualis nature, soluit debitum in morte unigeniti filij Dei, qui pro omnibus ipsum ut Messiam et regem intellectualis uitæ recipientibus, mortuus est. Sic omnes in eius morte mortui satisfecerunt, et liberati sunt à seruitute principis mortis. Mors enim unigeniti, qui plus omnibus diligebatur à deo, preciosissima: abunde idè satisfecit, quia fuit mors præcedentis doloris mortis, ut ait propheta, quæ omnes morientes ignorant. Quare dicit idem: Vere languores nostros ipse portauit. Et dum ad fidelem, fidei patrem Abraham respicimus, quantum ipse meruit, quia filium suum unigenitum Isaac ut deo placeret, in mortem trade re noluit, statim uidemus quid meruit Messias, seipsum in mortem tradens, ut Deo placeret, in redemptioe generis humani. Vide ineffabile laudem dei patris, in eo quod filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Nonne meruit habere innumerabile multitudinē filiorum et heredum regni sui cælestis, quemadmodum Abraham? Et quid meruit Iesus realiter turpissima et dolorosissima morte mortuus, quæ omnes dolores morientium excedit? Certe quia uitam dedit, resurrectionem à mortuis meruit pro se et fratribus suis patri acquisitis: inter quos ipse est ut primogenitus, in multis fratribus principatū tenens. Nec est regnum intellectualium cælorum æstimandum, ut est regnum huius mundi: quod dum plures habet, quilibet minus habet, sed dum idem sine defectu ab innumeris potest uideri et intelligi, ipsum regnum intellectuale ab innumeris intellectualibus potest à quolibet in solidū possideri. Intellectualis est uita resurgentiū, ut sciant et delecentur se uiuere. Quæ esset remuneratio fidelis pro deo morientis, si maneret in morte, aut si nesciret se uiuere? potius homo optat non esse, quam sine omni intellectu esse. Quare non resurgit homo ad uitam intellectualem, nisi in sapientia, quæ est sapida scientia, ut se sapiat et sciat uiuere. Sapientia autem quæ participatur in omnibus intellectu habentibus, in Messia magisteriū habet. Participatione igitur illius magisterij, uiuit omnis in Christo resurgēs, quia ipse est resurrectio et uita, quæ appetitur. Iam uidet quisque zelosus, quantum opus reformationis humane nature excedit opus creationis, et quam sapienter omnia sunt ordinata. Sapientia autem quæ omnia sapientissime disposuit, tam circa mortem quam resurrectionem Christi, licet nunquam Christum dereliquerit, non tamen mortua est, Christo secundum humanitatem per separationem animæ et corporis mortuo, nec est alia sa-

Regnum cæ-
lorum ut æsti-
mandum.

Sapientia.

pientia quæ assumpsit Iesum hominem, quam illa sapientia patris dei creatoris per quam cuncta creauit, quam Alchoran, animam dei nominare uidetur, cum dicat animas hominū participare tantum de anima dei, quantum ipsa sapientia relucet. sed anima Christi plenitudini sapientie dei est unita. Ob hoc ait Alchoran, deum propriè animam suam Christo dedisse: et ipsum illam ab utero matris habuisse, certis miraculis exemplificat. Loquebatur enim, ut ait, matri suæ in puncto natiuitatis, ipsam confortando. Respondit tunc pro ipsa, illa die cum consanguineis malum de matre suspicantibus. Loquebatur quando uoluit infantibus, sicut senibus: et luto formato, ut homo aut aulis fieret. Et ita factum, Machumet in doctrina sua et in Alchoran asserit. Sic locutus est cæco nato, ut uideret: leprosis, et alijs infirmis, ut sani essent: mortuis, ut uiuerent. Hæc et plura ex Euangelio et Alchoran elici possunt: qui liber eum etiam sapientem asserit, dans ei idem nomen quod deo, quem incomprehensibilem et sapientem sapissime affirmat. Si igitur fatetur Christum absolute sapientem, sicut et deum patrem, non erit alia sapientia patris creatoris, et alia Christi. Sed pater creator per suam sapientiam, quæ Christus est, omnia operatur. Hæc est sapientia immarcescibilis, uitam dans omni intellectuali nature, quæ sine sapientia mortua est. Idè ad illius apprehensionem, finis tendit creationis intellectualis nature: quam homo, nisi mediatore Christo, in quo humana omnibus hominibus communis natura, sapientie suprema indissolubiliter unita est, attingere potest in sua propria natura humana, Christo et sibi communi. Quare Christus est magister, habens doctrinam et uerbum uitæ intellectus nostri, reuelator omnium quæ in thesauro Dei continentur, ostensor patris, fontis sapientie et glorie eius. quæ ostensio, est receptio sapientie in se intellectualiter, uiuificans eternaliter ipsum, et faciens ipsum similem Christo filio dei, qui est in gloria dei patris. Et hoc est esse felicem, et regnare perpetue in cælestibus summo gaudio beatitudinis, et hæc sunt promissa Christi, omnibus ipsum recipientibus firmissima.

Animæ dei

Fabulæ ex A-
pocryphis.

Patris et Christi
sunt eadem sa-
pientia.

Christi præ-
stantia.

DE PARADISO.

Cap. XVIII.

Diceret Arabs aliquis: Remota sunt et multum distantia illa, quæ de paradiso in Alchoran leguntur, et ea quæ Euangelium promittit. Alchoran enim desideriorum omnium complementum credulis et legem seruantibus promittit, describitque illa desideria quæ communiter appetuntur per uoluptuosos: sed Euangelium solum promittit intellectualem felicitatē, quæ est

Inter Machu-
met paradi-
sum & Chri-
stum quanta
distātia: item
inter Baange-
lium & Al-
choran.

Alchorani
scopus.

Futuri seculi
nullam tradi
similitudinē
posse.

in uisione intellectuali, & scientia, sapientia, & cognitione. Respondemus, semper nobis apparuisse, tantum inter paradysum Machumet & Christi interesse, quantum inter sensibilia & intellectualia: aut inter uisibilia, quæ sunt temporalia, & inuisibilia, quæ sunt æterna. Sic & de Alchoran & Euangelio pariformiter. Sunt tamen qui allegant pro excusatione compositoris Alchoran, quomodo ipse rudes Arabes trahere uolebat, ut in unum creatorem crederent, qui de deo eis uiuere in hoc sæculo temporali, quod ille etiam eis esset daturus in sæculo futuro perpetuo uitam sine defectu, multo ista uita meliorem. Quodq; ad hunc finem, ut in Alchoran legitur, plures similitudines introduxit, quas tamen non exposuit, sed sapientibus illas notas reliquit. & nisi exēpla sumpsisset ab hac uita sensibili prædicando futuræ uitæ iocunditatem, neque intellexissent, neque moti fuissent propter promissa eis incognita. Ait enim Capite L I. Credentes et benefacientes pulcherrima loca paradysi possessori, omne suum uelle perficient. Hocq; lucrum est maximum. Huiusmodi pollicitum, illis summam leticiam denunciat. Vnde uidetur unam conclusionem uelle prædicare, scilicet quod deus est remunerator fidelium sibi seruientium, secundum spem & desideria seruientis: pro seruitute temporali temporalia assequetur, pro perpetuis perpetua, pro uoluptuosis uoluptuosa, pro intellectualibus seruientibus intellectualia habebit. Sic enim dicit Capite V I. Deus omnium uota dinoscens, omniumq; diues, mundana querentibus temporale, cælestia petentibus atque cælestibus summū bonum tribuit. Et Cap. I. lib. dicit: Studiose bonorum huius seculi dabimus illa, sed nullam in alio portionem habebit. Ideo ubi in primo capite dicit bonos paradysum introire, ubi dulcissimas aquas, pomaq; multimoda, fructus uarios, & decentissimas ac mundissimas mulieres omneq; bonum in æternum possidebūt: aduertendum ad id quod dicit, omneq; bonum in æternum possidebunt: utiq; illud non est aliud quā deus. tamen sensibilibus promissiones sæpissime repetit. & demum in Cap. 64. dicit. Omnes itaque sapientes timeant deum, dantem omnibus credentibus sapientiam, suiq; nōticiam. Et Cap. 107. dicit, Paradysum apud Deum sortientur. Et sæpe ponit similia, scilicet quod æterna uita, æternum gaudium, & beatitudo, sit remuneratio. Dicit etiam in doctrinis, quod nulla futuri seculi tradi possit similitudo. Ideo non uidetur finaliter, quod possit Euangelio contradicere, quod paradysum intellectualium & sapientum, uisionem dei & eius sapientiæ seu CHRISTI asserit. Ideo Alchoran alibi, eos qui in in-

ferno sunt, priuatos ait discretionem et sapientia. Etiam alibi, enumeratis omnibus quæ in hoc mūdo uidentur, & quæ sæpe promittit paradysum intrantibus: addit, quod bona futuri seculi his omnibus sunt meliora, quoniam istud seculum in comparatione ad illud futurum nihil sit. Vnde sicut per similitudinem cruciatu ignis sensibilis pœnam eorum qui damnati sunt describit, ita per aquam & fontes uitam saluatorum. Non tamen complete intellectualem felicitatem describit, secundum Auicennam in metaphysica sua. Nam licet esset de lege Arabum, affirmat Machumet corporalem felicitatem describere, & quod intellectualis, illa multo excellentior, per sapientes melius describatur. Sed Alchoran licet minus extense, perfectam felicitatem sapientum ponat in noticia dei & sapientiæ, quæ est filius dei secundum præmissa: quemadmodum & Euangelium ex Christi perfectissima doctrina. Præterit enim iste mundus cum concupiscentiis suis. Illa uero quæ futuri et perpetui mūdi sunt, habent se ad ista huius mundi sicut perpetuum ad corruptibile. Vnde noticia seu uisio Dei patris & sapientiæ eius, pascit immortaliter intellectum, quia sapientia est immarcescibilis, ut liber Sapientiæ docet.

INVECTIO CONTRA AL- choran. Cap. XIX.

A Duerti dum legerem Alchoran, quomodo sæpissime fit mentio de die tremendi iudicii, paradiso, & inferno, & semper uarie & per similitudines. Cum aliter id quod nunquam in conceptum hominis intrauit, describi non possit: nisi coniecturaliter ad sensibilia, quæ intelligibilia imagines existunt. & quia ita uidi per uarias similitudines regnum cælorum signari in Euangelio & ueteri testamento, intra me adnitebam, posse illa, pia sequacium libri interpretatione, excusari. Verum postquam legi ibidem, castitatem in uirgine Maria, & in Ioanne Zacharie, & generaliter in omnibus laudari, et quod concubitus in templis prohibetur, & lotio post ipsum præcipitur ante orationē ob eum factitatem, quodq; mundicies Deo grata sit, ac quod deum uident boni, & cum ipso sunt in paradiso, & quod deus ipsos maxime amet, & eis id quod maximum est retribuet, ac quod ipsum maximū, simpliciter non sit nisi gaudium sempiternū & incorporeum: stupebam de eo quod sæpe de puellis, & earum papillis, & bestiali cōcubitu in paradiso totiens replicauit, dicens cap. 88. illam esse optimam dei remunerationem credentium: & uerecūdabar illa turpia legere, intra me dicens: Si Machumet adscribit deo hunc librum plenū turpitudine, aut si ipse scribit et deo auctoritatē tribuit

Auicennæ de
Machumetu
simoniam.

Sensibilia in-
tellectibilia
imagines.

Alchoran tur-
pitudine ple-
nus.

tribuit, miror quomodo sapientes & casti uir-
tutēq; præditi, Arabes, Mauri, Aegyptij, Persæ,
Afræ, & Turci, qui illius legis esse dicuntur, Ma-
homet pro propheta habeant, cuius uitam nemo
sequi potest, qui ad regnum cælorum anhelat,
ubi non nubent, & similes angelis sunt, ut Chri-
stus docuit. Nam tam turpia ita turpiter ne-
mo loquitur, nisi plenus omni tali turpitudine.
Ex abundantia enim cordis os loquitur. Et hoc
uerum esse, patet ex Capite XLII. ubi dicit
deum uoluptates etiam illicitas alijs, iuxta pro-
hibitionem quæ ponitur VII. Capite Alcho-
ran in fine, & uoluntarias quasunque, ei permi-
sisse. & quod iuramentum licitum factum per
ipsum, ne adulteraretur cū Maria Christiana la-
cobina, præcepisset deleri. De quo loquitur cap.
LXXV. in principio, contra illa quæ alibi de
damnatione adulterorum & periurorum dicit.
Ipse enim in Capite LXXXVII. periuros, qui
ob sui saluationem iurarunt, esse damnatos affir-
mat. Quomodo igitur non ueretur deum bla-
spemare, cui ascribit periurium præcepisse, ut
adulterium continuaretur per ipsum? Probant
& hoc plura quæ circa mulieres permittit. Ut il-
lud Capite III. Mulieres uobis subiectas peni-
tus, pro modo uestro ubicunque uolueritis para-
te. Et Capite V. tot permittit uxores, quot
quiverit quisque subiugare, seu castigare. Et
Capite IX. sic dicit: Liber hic uobis cœlitus
missus, licitum atque tenendum hoc uobis sta-
tuit, ut pecunijs uestris castas mulieres eis præ-
bendo ducatis. Itaque taliter uestris factis, quod
deinceps placuerit, ruboris atq; timoris exper-
tes agite. Et si reperiatur Dauid excessisse in nu-
mero uxorum, aut alios postea sanctos, hoc non
excusat Machomet, qui uia legis indulsit, quasi
deo sic uolente, quod prius apud omnes prophe-
tæ & legislatores fuit inauditum. et est blasphem-
ia, deo hoc imponere quod perfecte legi aduer-
satur. Et considerauit, quomodo legi in Alcho-
ran Capite LXXXVI. sic præcepisse deum Ma-
chomet: Ut te ueracem comprobēs, non dic te ni-
si nunciū tantum esse. Idem in Cap. LXXXVII.
in principio per iuramentum deus affirmat, nun-
cium scilicet ad Arabes idololatrias. Et Capite

Permittit cum
adulterio.

XXVII. Tuae quidem lingue nullam facultate
tem indulsimus, nisi ut deum timentibus, nunciū
gaudio plenum & castigamen incredulis nun-
ciat. Et Capite XXXI. Dicitur, mihi nihil in-
iunctum est nisi solum deum adorare, nec illi par-
ticipem æstimare? cui me cōmendo, & ad ipsum
redibo. Si hæc uera sunt, cur non seruauit? cur
alijs sibi non iniunctum iniunxit? Cur Capite
LXXXVI. se doctorem gentium nominauit,
qui secundum præmissa nunciū ad Arabes ido-
lolas fuit. Esi de his sibi non commissis in-
tromittere nullatenus presumpsit, dic Machu-
met, cur loqueris contra Euangelium & uetus
testamentum, & nouam legem & librum doce-
re tentasti, quasi hæc tibi cōmissa fuerint? Quan-
do fateris tuæ lingue nō esse facultatem conces-
sam, nisi ut nuncies deum timentibus nunciū
gaudio plenum, & castigamen incredulis: in his
facile tibi & cuique creditur. Hoc enim quisq;
dicere & nunciare potest, cum sit uerum. & à
deo uero, omne est uerum. à deo te potestatem
hæc dicendi habere, tibi & omnibus dicentibus
facile credi potest. In alijs uero quomodo loqui
presumis, cum tibi non sit à deo nec iniunctum,
nec indultum? Et si dicis, cur tibi credam, quan-
do deo non obedis? Utiq; excusabilis es: nisi ua-
rietatem immutabili deo, ut soles, tribuas, ut sic
blasphemando euadas. omnipotens tamen deus
inter omnia illa spurca & uana, & sapientibus
etiam Arabum abominabilia, talia etiam inseri
uoluit: in quibus euangelicus splendor sic late-
ret occultatus, quod sapientibus diligenti studio
quæsitus seipsum manifestaret. Tanta etenim est
lux euangelica, quod sine ipsa nihil apparere po-
test uerum & clarum. Sed omne dictum & scri-
ptum illa luce carēs, quæ dicit: Ego sum lux mun-
di, illuminās omnem hominem uenientē in hunc
mundum, ut qui sequitur me non ambulet in te-
nebris: est obscurum, inordinatum, tenebrosum,
mortiferum, & intellectuali naturæ abomi-
nabile, licet bestialitati & animalitati
quæ est de hoc sensibili mun-
do sapida ui-
deatur.

Machomet
tantum nunci-
us

Euangelij lux

92

CRIBRATIONIS ALCHORAN,

RAN, DOMINI NICOLAI D E CVSA
Cardinalis, Liber Tertius.

QUOD ALCHORAN FIDE
unius Dei salua omnibus blanditur, Chri-
stum tamen præferendo.

CAP. I.

Alchoran ad
omniū hære-
ses et sectas ac-
commodatum.

QUOD ET PORTET ut qui Al-
chorā legit, aduertat, quo
modo salua fide que est,
non est deus nisi deus, nul-
li intendit contradicere.
Ideo ita uariat ea, ubi dis-
fensioneseffe sciuit, ut quis
que aliquid grati reperiat, cuiuscunque hære-
sis aut secte fuerit. puta sepe dicit, quod inter mor-
tem & resurrectionem cuiusque, uix hora in-
terfit, ne de statu animarum ante iudicium opus
sit dubitare. Tamen etiam interferit aliquas in
amæno loco fontibus referto, medio tempore lo-
cari, ut de CHRISTO & uirgine Maria
Capite XXXII. scribit. & iustis ob deum
interemptis, quos uiuere in deo asserit. Sic etiam
dicit, aliquas usq; in diem iudicii igne cruciari,
eodem Capite XXXII. licet nullas dicit in
paradiso uel inferno ante sententiam iudicis in
die finali reperiri. Hæc ita ambigue scribit,
quod contrarias doctrinas hereticorum & re-
cte sentientium de animabus defunctorum ante
iudicium fouere uideatur: sic nritur in omnibus
facere opinionibus. Nam de regno cælorum
non dicit quicquam, sed de paradiso sepius
loquitur, ac si de paradiso terrestri intenderet.
& quod ad locum unde eiectus fuit Adam, ho-
mo post diem iudicii fidelis & meritis restitu-
tur, ibi perpetuo mansurus. Tamen ne Christia-
norum paradysum, scilicet regnum cælorum ne-
gligere uideatur, duas ponit in certo loco para-
disos, & gradus in ea plures. & in paradiso ali-
quando illa reperiri affirmat, que Christiani cre-
dunt in regno cælorum haberi, scilicet uitam
eternam. Sic dicit Capite XXV. Res munda-
na cito, diuina nunquam peribit. secundum opti-
mum modum suorum operum quemque deus re-
munerabit, uitam tribuens eternam, siue uir fue-
rit, siue mulier. Ecce æterna uita est diuina, que
in regno Dei cæli habetur, & per Christianos
expectatur. Sic etiam dicit Cap. XVI. Tan-
dem omnes obseruatores diuinorum præcepto-
rum, plenum gaudium atque perpetuum sortien-
tur. Hoc autem nō potest esse, nisi apud deū qui
habitat in cælis. Dicit etiam capite XXVI.
bonos assequi paradysum, ubi de diuina substan-
tia eis tribuetur, ita facit de cunctis. Vnde alle-
gat deum eorum capite XXV. sibi sic dixisse:

Cur subinde
de Paradiso
loquatur Al-
choran, de re-
gno uero cæ-
lorum nihil.

Hunc librum non alia de causa tibi commisi, nisi
ut hominibus suas cōtrarietates exponas. Iterum
in eodem cap. loquitur: Te misimus, ut ipsius A-
brahe regem sequaris, nusquā digrediens, ne sis
incredulus. Sabbati quidem custodiā nō iniunxi-
mus, quia inerat contrarietas atq; dissensio, quas
deus futurus iudex discutiet. Et alibi illum alijs
præfert, qui credit prophetis, et inter eos non de-
scuit. ut cap. III. circa finem. et cap. XI. sic
dicens: Deo suisq; legatis inobedientibus, & in-
ter eos discutere uolentibus, seq; parti, non toti,
sicq; rectā uiam assequi putando credere cōfiden-
tibus, uelut ipsius ueritatis incredulis, malū atq;
contemptū ingeremus: credentibus autem præ-
dictis, nec inter eos discutientibus, mercedē inna-
meram pius ueniæ largior Deus tribuet. Ecce
quomodo in cōtrarietate et discordia culibet le-
gato dei dicit credendū. ita quod nullius opinio
particulariter sit sumenda, imō discussio ad deū
in iudicio remittēda. Hoc modo sepius loqui-
tur, dubia legū & prophetarū ad illū diē uerita-
tis esse remittenda. Sed quia dicit successiue et pe-
detentim Alchorā uenisse, ut cap. XXVI. ait,
Ideo est considerandū ante hoc cap. XI. scilicet
cap. III. discussionem inter prophetas factam, et
Christus ibi legitur omnibus suprapositus, quare
in dubijs Christo standū: qui dicebat se nō ue-
nisse soluere legē, sed adimplere: ac quod omnia
que scripta erant in lege et prophetis, de eo fue-
runt. Vnde cum Christus sit finis et conclusio le-
gis & prophetarū omniū, qui prophetarū aut
prophetabunt, quando eius determinationi sta-
tur, omnium prophetarum discussioni statur.

Christo con-
dendū in de-
bq.

QUOD MACHVMET IGNO-
rauit quid agendū et sentiendū, et nil fir-
miter assertum reliquit. Cap. II.

QUOD ipse aut Machumet nō sit primus, fate-
tur cap. LV. dicēs: Ego nō sum primus nun-
cius, nec scio quid mihi seu uobis gerendū sit. di-
uina mādāta tamē explanabo: que licet ibi sint,
hocq; testificēt, plures filiorū Israel credentes il-
lis, uos minime creditis. Ecce qualis est Machu-
met propheta: ignorans quid sibi gerendum, &
alijs: nisi ea que prius præcepta fuerunt, alle-
gans pro se Iudeos in testes, scilicet ipsum dini-
na priora præcepta testamenti explanare. Di-
cit etiam, eos qui præcepta Moysi sequuntur,
assequi beatitudinem. Aliquando autem omnes
Iudeos damnat: quia resurrectionē non credūt,
CHRISTVM non accipiunt. Sic Christia-
nos, CHRISTVM sequentes, saluos dicit.
Alibi uerō tam Iudeos quam Christianos, quia
utrig;

Machumet
quālis propheta
ea.

utrique deo filium tribuunt, incredulos ait. Licet de Iudeis hoc non sit uerum, quod deo filium tribuant. Omnes autem incredulos sapissime damnatos affirmat. Sic Cap. XLIX. dicit: Firmatum est dei uerbum super incredulos, quoniam perpetuum ignem inibunt. Sed Cap. LI. dicit: Incredulos forsitan deus omnes confundet, forsitan multis ueniam dabit. Sapissime etiam dicit, omnes animas redire ad corpora in resurrectione. In Cap. XLVII. dicit sic: Morientibus, mortis hora, ceteris hora sopitionis deus animas extrahit: quibusdam reddens eis ad horam scitam, quibusdam nunquam: omnia pro suo uelle faciens, quod mirandum est sapientibus. Alibi, angelos dicit, animas e corporibus extrahere. Sic resurrectionem generalem, quam penes in omni Capite repetit, in dubio dimittit, quando ait: quibusdam animas extrahit nunquam reddere. Ob hoc nihil certi apud ipsum manet, nisi quod unus est deus creator uniuersi. Ideo solum fidem unius dei sapissime asserit, de necessitate salutis. Et demum etiam de hoc dubitans, resoluit omnem necessitatem ad haec uerba: Non est deus nisi deus, et Mahumet est nuncius eius. Et addunt sui, magnus. Deum nemo dicit paruum, quia magnitudinis eius non est finis. Nec quisquam dicit hoc falsum, scilicet quod deus sit deus. Etiam idololatra plures deos colens, hoc uerum fatetur, deum scilicet esse deum, quia per se notum. Nullus igitur incredulus nec fuit, nec erit. Sed quod addit, et Mahumet est nuncius eius: si intelligitur quod sit nuncius ueritatis, scilicet illius propositionis per se notae, non est magnus. Semper enim uerum fuit de eo et quocumque alio, uerum nuncium esse, qui hoc nuntiaret. Aliter autem hoc credere, scilicet quod Mahumet sit nuncius dei, non potest esse necessitatis. Nam fuit tempus in quo hoc fuit uerissimum, scilicet non est deus nisi deus: et falsum fuit, quod Mahumet fuit nuncius eius, quia nondum natus erat. Si igitur tunc per fidem illam, Non est deus nisi deus, saluabantur hoc credentes: ita necessario omnes omni tempore, hoc tantum credentes, nec tempore eius erat necessarium, quod omnes saluandi crederent Machumet nuncium dei, cum ipse fateatur, se nuncium ad Arabes et suam nationem missum. Neque Arabes tenebantur ei credere quod esset nuncius dei ad eos, quando non uenit cum miraculis et uirtutibus talibus, quae in ipso dei uerbum esse testificarentur. Sed cum sine potestate miraculorum compareret, et communem peccatorum uitam ageret, fuisseque idololatra, ut alij Venerem colens: non mirum si ei opposuerunt, quomodo per aliquem deorum offensus, ut se uindicaret, se nuncium dei finxisset, ut Capite XX. Alchoran. Alibi Capite

Alchoran fa-
pisti contra
tu dicere.

De deo solum
cert. Alcho-
rani assertio.

Machumet
quomodo dei
nuncius.

Machumeti
nulla miracu-
la.

XXX. opponerebant ei, quomodo ipse homo eis similis esset, cum arte magica eos accipisset. Cuius uolumen, uel fictitium esset. Et tanta multa per ipsum allegantes, quae non potuit aliter soluere, nisi quod Capite XXXI. dixit: Inquiunt, si diuinus es uirtutibus aduenisset, nonne testimonium de prioribus libris attulimus? Ecce adducit in testimonium priores libros, scilicet euangelium et testamentum. Dicit enim Cap. XLVII. Quod mentio de eo fiat, et nominetur in testamento et Euangelio. Et Cap. LXX. dicit Christum praedixisse: Nuncium post me uenturum Machumet nomine denuncio, quem mendaciter magni dicent. Ecce omne testimonium, quod Mahumet sit nuncius dei. Sed cum penitus sit falsum, constat nihil uerum manere, nisi hoc solum, non est deus nisi deus.

CVR DICVNTVR SALVA
ti credentes Alchoran, et quod glau-
dius est magister.

Cap. III.

Postquam Mahumet uidit se deficere in ueritate, et mendacia quae ex Testamento et Euangelio allegabat, rudi ignorantique populo non posse diu occultari, Christianis et Iudeis hoc uerum negantibus: cum nec in ambobus, nec in altero librorum allegatorum mentio fiat aut nominetur Machumet: ad arma se transtulit, et populo dixit: Iussit Deus gentes me gladio expugnare, donec testificentur, quod non est Deus nisi Deus, et quod ego sum nuncius eius. Quod si hoc fecerint, confestim saluabunt sanguinem et pecuniam suam. Terrore igitur percussi multi mactati paruerunt, et salui facti sunt a sanguinis effusione, et rapina, et nominabantur saluati seu Musselmani. Et attende, quomodo saepe se solum natium Arabum nuncium, qui prius prophetam non habuerunt, asserit. Deinde generali. r dicit in Capite prophetarum, Deum dicere: Non misimus te nisi ad uniuersitatem gentium: in hoc, ut in alijs, contradictio- nem Deo suo tribuens. Et demum postquam multi acceperunt, dimisso quod esset nuncius dei, fecit preconisari, Quicumque dixerit, non est deus nisi deus, intrabit paradysum. Et ut Arabes seruare dicuntur, tunc intentio Machumet erat, confessionem faciens paradysum intrare, etiam si fornicatus, latrocinatus, et alia peccata fecisset, quia fides saluaret. Deposuit igitur mandato dei sui Capite LXXII. de titulo legationis nomen dei. Sic enim ibi scribitur: Ut uerax comproberis, non te nisi nuncium tantum dicas. Sic Machumet, qui se dei nuncium nominauit, reprehensus a deo suo, se solum nuncium dicere debet. Et quia non est illi uisum quod conueniret intentio-

Saluati, quos
Musselmani

Gladus ulti-
ma omniū Al-
chorani pro-
bationum re-
solutio.

ni præconifare, non est deus nisi deus, et Machu-
met nunciū: ideo dimisit totum de nuncio. Sic
ad eos uenientes, per eleuationem unius digiti
professionem unius dei faciunt, quod dicunt sus-
ficere. Est igitur ultima resolutio probationis
omnium quæ in Alchoran leguntur, gladius. Sic
enim in Cap. prophetarum, in Alchoran scribi-
tur de Machumet: Dixisti somnia, et blasphemias
concinnaſti, uel forte poetizas. Venias sal-
tem cum miraculo uno, quemadmodum nunciij
prios. Respondit: Destruximus, inquit deus, ci-
uitates ante eos quæ non crediderūt. Nec etiam
uos miraculis crederetis, nisi per gladium. Mo-
re suo deum iussisse dicens, uiolentiam homini-
bus inferri. Faciens deum, quem sepiſſime scri-
bit coactionem et uiolentiam talem sibi inhibuiſ-
ſe, mutabilem, uariū, et mendacē. De quo poſt
hoc subiungetur.

Q VOD DEVS ALCHORAN,
uideatur deus absolutus: et deus alius, de
quo loquitur, rebus sit immersus.

Cap. 1111.

Nunc inquiramus quis sit deus Alchoran.
Nā ait sic deus Mahumet cap. XXIII. Nos item hominē de terra et luto (diabolo prius
ex igne pestifero creato) plasmauimus: cum me
plasmaturum hominem de luto, et eidem animæ
meæ portionem insufflaturum, angelis intimaui.
Et Cap. XXVI. Perquirentibus cuius sit ani-
ma, dic, dei, qui tibi non nisi paucam inde sapien-
tiam tribuit. Et XXX. cap. ubi de Ioanne Za-
charie loquitur, dicit deus, quod animam suam
uentri matris insufflauit, et illam filiumq; suum
manifestum miraculum fecit. Cap. XXXI. ait:
Deus hominem de luto plasmauit, posteroſ-
que suos ex humore fragili, eidemq; de suo ſpiri-
tu insufflans. Et Cap. XLVII. Deus dixit an-
gelis, se facturum hominem de luto. Illi itaque
quā optime composito, de nostro ſpiritu inſuf-
flauimus, eidemq; iuſſo nostro præter Beelzebub
recedentem et incredulum omnes angeli se hu-
miliabant. Qui quæſitus cur in deum inſurge-
ret, nolens se humiliare, reſpondit: Ego quidem
igneus, illo luto melior ſum. Et Cap. XXVI.
dicit deus: Credentibus, hocq; promerentibus,
cum eorum facta mihi grata, paradisuſ tribuā,
his et illis de diuina ſubſtantia, quæ minime par-
ua eſt, largiturus. Ex his patet, quomodo deus
qui in Alchoran loquitur, nominat alium deum.
Dicit enim: Dio quod ſit dei, nō noſtri, uel mei.
Si igitur deus qui loquitur in Alchoran, eſt deus
deorum, et deus de quo loquitur eſt alius deus,
cuius dicit eſſe animam, et qui animam ſuam di-
ſtribuit hominibus, et diuidit ſuam diuinā ſub-
ſtantiam ſibi gratis, et ſuum ſpirituſ inſufflat

Deus Alcho-
rani alius a
deo rebus im-
merſo.

in uentres prægnantium, utique deus Alchoran
eſt abſolutus et imparticipabilis. Et deus de quo
ille deus loquitur, eſt immerſus rebus et diuiſibi-
lis: igitur et corporalis. Et ita cum omnis ani-
ma mortem guſtabit, ut dicitur in Alcoran Cap.
XXXVII. Et anima ſit ipſius quæ eſt, et
omnium, ipſe mortalis eſt. Sic angeli et demo-
nes corporeæ et igneæ naturæ erunt. Et ſi deus
habet animam, et homines, igitur et angeli: ut
ſatetur Cap. XLV. Et ita anima angelorum eſt
anima dei, ipſis communicata: et deus ille, erit
naturæ creaturarum: et omnes creaturæ ratio-
nales, erunt naturæ illius dei, cum in ipſis natu-
ra illa dei ſit contracta: et ita erit forma cuiuſq;
et pars compositi, dans eſſe cuiſlibet. et non eſt
ille deus creator qui ex nihilo creat, ſed ex ſeipſo
omnia format: ita eſt hyle, ſeu materia. Sicut e-
nim ex ſua anima animas, et ſuo ſpiritu ſpiritus:
ita ex ſuo corpore corpora, et ſuo eſſe omnia
quæ ſunt, et ex ſuis aliis alas angelorū, uni duas,
alteri quatuor, ut quodam loco Alchoran de il-
lis aliis dicit. Verum ſi dicis animam eſſe dei ſum-
mi et creatoris unici, et quod deus ille in Al-
choran loquens, dicens quod anima ſit dei, lo-
quatur de ſe deo, ſcilicet unico omnium creato-
re, tunc anima eius erit etiam deus, cum nihil ſit
dei niſi deus. Igitur omnis creatura formæ intel-
lectiue, erit deus et creatura: deus ſecundū ſpiri-
tum ſeu formā, et creatura ſecundū corpus in u-
nitate hypſtatica. Et cum Chriſtus habeat ani-
mam dei non ſecundū portionem aliquā, nec ap-
propriatē, ſed propriē: utique ipſe erit propriē
deus et creatura: hoc eſt, plenus et perfectus
deus, ſicut plenus et perfectus homo. Non ſic a-
liæ creaturæ rationales, quoniā in illis anima dei
eſt partialiter, imperfecte, et impropriē. Ideo nō
dicuntur propriē deus et creatura, ſed impro-
priē ſic dici poſſent, ſolus uerō Chriſtus pro-
priē. Hoc quidem neceſſe eſt fateri, qui Alchorā
acceptat. Vnde patet, quod Chriſtus eſt perfe-
ctio abſoluta intellectuāliū creaturarū, de cuius
plenitudine omnes participāt. In Chriſto igitur
capite, omnis creaturæ eſt perfectio, quæ nec
poſteſt eſſe maior nec minor. Quia eſt omne id
quod eſſe poſteſt. In alijs autem creaturis, eſt per-
fectio, quæ poſteſt eſſe maior et minor. Eſt enim
Chriſtus, ut ualor auri in auro puro: et aliæ crea-
turæ intellectuāles, ut ualor auri in alijs metallis,
quorum unum plus habet de ualore auri, et a-
liud minus.

Alchorani de-
us in ſtar ma-
teriz.

In Chriſto
omnis creatu-
re perfectio.

Q VOD DEVS ALCHORAN
uideatur minor omnibus rebus, et ſeruus
Mahumet, atq; eius cōceptus. Cap. V.

Sed quomodo hoc ſtabit, quando deus Alcho-
ran iurat per dominum orientis et occiden-
tis

Deum Alchorani iurare etiam per uisus creaturas.

his? Per hoc enim apparet, quod Deus qui loquitur in Alchoran, recognoscat, alium deum superiorem se, et dominum orientis et occidentis se maiorem. Non erit igitur deus supremus et absolutus. Imò iurat per calamum, ficum, culex, et multa similia quæ sunt creaturæ. Deus enim testamenti et Euangelij non reperitur sic iurasse, sed solum per semetipsum, cum maiorem non habeat: nec mutauit modum iurandi, cum sit deus constans absque mutatione. Iste autem Deus Alchoran, cum per utiles iuret creaturas, et nunc per illas, postea per alias, inconstans et uarians, erit minor omni creatura. Fit enim confirmatio dicti per ueraciorem et maiorem, per quem iuratur, et qui in testem adducitur, ut dicto fides detur. Item adhuc si aduertitur ad Cap. xlii. Deus Alchoran seruus est Machumet. Ipse enim et angeli pro Machumet orant. Loquitur deus, quæcumque ipse Machumet loqui uerecundatur. Mediator est inter mulieres Machumet et ipsum, seruendo ardori immundissimæ concupiscentiæ eius, dispensando ob hoc contra iuramentum licitum, et leges atque promissa, ut suæ uoluntati complaceret: assumens in se uerecundiam et culpam atque peccata, ut Machumet ipse nec famam nec reputationem perdat. Ecce quomodo Machumet fecit dum seruum suum: et hoc undique constat. Nam cum Cap. XLViii. de se Machumet dicat: Dei mandatum est, quod ipsum inuocem corde puro, legem missam imitando credentium primus existam. Aliter graue malum subibo. Deum itaque, legemque suam constanter imitor. Et LV. Cap. de se dicit: Ego uero credentium et deuorum primus. Quomodo ista compatiuntur se cum eo quod tu dicis, te non seruare nec legem nec licitum iuramentum, quia Deus inhibuit tibi ne seruares, quando immundum cor tuum uoluptatem carnis legi et sacramento prætulit, tu introducis deum tibi sic mandasse? quomodo es tu credentium et deuorum primus, qui alibi Moysen primū affirmas? fuisti ab initio peccator, et peccare non cessasti, et mortuus es in domo unius mulieris tuæ, post innumeras sanguinis effusiones, prædas, stupra, et pauperum oppressiones. Si deus tibi iniunxit, ut uirum iustum Abraham sequaris, si es ultimus prophetarum ut asseris, quomodo es primus credentium et deuorum? Non est igitur deus Alchoran ille deus magnus, cui omnis rationalis creatura credere debet, quia omnium creator, sed est Deus tuus, qui per te loquitur ea quæ tu concipis. Omne igitur quod in Alchoran reperitur deum dixisse, si est uerum aut falsum, non nisi conceptui Machumet ascribi debet. Et quia multa scripsit aut scribi fecit, quæ à Sergio et Baheira atque suis socijs Iudeis audiuit, et

Alchorani deus seruus Machumet.

Machumet de scriptulo qui dissidentia.

Alchorani ora-
cula nihil aliud quam
conceptus
Machumet.

non intellexit, sicut forte nec illi qui ei retulerunt, ideo ipse non omnia intellexit, et soli deo ascribit intelligentiam Alchoran. Qui ut cap. lxxxij. legitur, illi iniunxit, ut iugiter et deuote etiam de nocte Alchoran legeret: quod tamen contradicit illi dicto, quod legendi scribendique sit inscius, alibi in Alchoran posito.

QVOD MACHUMET TEMERE contra Dei præcepta CHRISTVM in CHRISTIANIS persequitur.

Cap. VI.

A Dhuc dicito: Postquam deus toties tibi dixit, uim nequaquam propter leges, inferas, in Cap. llii. et Cap. XV. Ab incredulis quidem, nil mali seu contumeliarum illis inferens, licet illi per iram et inscitiam de Deo male loquantur (cuique namque gentium sua sibi placita, formosaque uideri fecimus) recede: ad Deum autem cum redierint, opera sua Deo pandente cognoscens. Et Capite decimonono dicitur: quod non sunt gentes cogende ad fidem. Quia nisi deo uolente nemo credere poterit, qui malos et indiscretos in sua sorditie dimittit. Ibi de hoc plura. Et Capite quinquagesimonono: Nullam illis castigando uim inferas, sed tantum illis Alchoran explana. Et in alijs pluribus locis. Quomodo, inquam, contra Deum tuum qui tibi hæc suasit, præsumis dicere, deum præcepisse ut incredulos capias, interficias, et spolies, cogas credere, aut tributum soluere? Deo magnam facis iniuriam et contumeliam, apud quem coacta seruitia, uitia sunt. Ideo uult seruitores ex sua libera electione, sibi fideles et credulos. Tu dicis Capite decimonono, deum tibi dixisse: Contradicientibus dicito, ut sibi sua sint negocia, tibi tua. Non dicit, quod uiolentiam eis inferas. Alibi ais, tales contradictiones Iudeorum. Christianorum, et aliorum in die ultima diffiniri. Alibi introducis Deum, te laudantem de pietate et mansuetudine. Quomodo te alium facto manifestas, et dei testimonium falsificas? quid est hoc quod deum tuum toties sibi ipsi facis aduersari, quoties tu sententiam mutasti? In Cap. XXV. ais: Post fidem habitam, incredulus ut coactioneque factus, fidem legemque corde suo retinens, non damnabitur, sed hæc sponte faciens. Scis enim, Christianos fidem unius Dei habere sine particeps seu alio Deo, et ideo secundum te creduli sunt. Ideo et si coacti tibi uideantur consentire, corde tamen Christiani manent, et tecum non damnabuntur. Cur CHRISTO in CHRISTIANIS intantum aduersaris, quod eos persequeris, quos non negas in sua lege saluati? Fuerunt Christiani ante te, et CHRISTVS possedit in suis fidelibus huius mundi magnam partem, constantissimi.

Ad fidem nemo cogendus, etiam iuxta præceptum Alchorani.

Martyrum constantia, et eorum per Christum confirmatio.

B

ma obedientia usq; ad mortem infinitorum Dei
martyrum. Cur persequuntur tui sequaces Chri-
stum, ut auferant acquisitum populum? Confor-
tamur autem per euangelium, cui post tot appro-
bationes iniuriaris. Vbi ait Christus: Beati qui
persecutionem patiuntur propter iusticiam, quo-
niam ipsorum est regnum caelorum. Beati estis,
cum maledixerint uobis homines, & persecuti
uos fuerint, & dixerint omne malum aduersum
uos, mentientes propter me. Gaudete & exulta-
te, quoniam merces uestra copiosa est in caelis.
Sic enim persecuti sunt prophetae qui fuerunt an-
te uos. Ecce haec est consolatio nostra, in omni
tribulatione & angustia nostra. Quoniam de
morte transferimur ad uitam eternam.

Q V O D MAHV MET CRE-
dit, dei praesentiam necessitare ad
omnia quae aguntur.

Cap. VII.

A D huc dic Machumet, Cur Christianos per-
sequeris? Si ais, propter peccatum: Respon-
de, si tu credis coactione quem uiolentari posse
ut fiat bonus, cur tunc nono Capite dicis, Deum
criminalia peccata nequaquam condonare, sed
minora? Et Capite duodecimo habetur: Homi-
nes prauos ad uiam rectam Deus minime diri-
get. Et cur ais decimonono Capite, Deum dixisse:
Dei uerax est uerbum, quod incredulos nun-
quam conuertendos affirmat. Et Cap. quadrage-
simonono: A Deo deductus in errorem nunquam
dirigetur. Et Cap. LXVI. Nullum anima-
bus uestris nocumentum in terra perpetrabitis,
nisi quod ante uestri creationem in libro prae-
notatum fuit à Deo cuncta complectente. Nonne
ista clare ostendunt, non posse malos per te in
uiam rectam dirigi, cum nec deus illos dirigat?
Dicis tamen saepe contrarium istis, ut in omni-
bus facis. Qui enim sunt tui sequaces, intelli-
gunt te uelle, quod omnia quae homo facit, ideo
facit, quia sic Deus faciendum praeuolauit, non
solum quod Deus omnia futura praeuiderit, sed
quod praeuisio necessitet. Quod est penitus
erroneum, & tollere omnes leges & iudicia,
praemia & poenas. Sed quia Deus in eterni-
tate omnia uidet simul, quae sunt in tempore suc-
cessiua, tunc simul uidet natiuitatem & mor-
tem, & omnem hominis intermedium cursum.
Et haec uisio non necessitat. Sicut cum te uideo
cadere, non cadis, ideo quia te uideo cadentem,
sed quia tu cadis, te uideo cadentem. Videt igitur
Deus omnia, & quaecunque agit homo, in eter-
nitate sciens cuncta, iudicium iustum faciens se-
cundum opera bona & mala, quae homo in tem-
pore facit, & apud ipsum eternaliter presen-

Incredulos
non conuerti
a Deo iuxta
Alchoran.

tia sunt. Adhuc dicito: Quid uis ut faciat creden-
tius, quem ad Alchoran remittis, cum nemo (ut
dicis) ipsum intelligat nisi solus deus, & sapien-
tes diuinam scientiam habentes? Et huius con-
trarium etiam asseris, scilicet Alchoran, clarum
& facilem. Quis ista capiet? Et ita omnia inuol-
uis per contradictiones & uarietates, quod ar-
gumentum illud quod pro Alchoran facis Cap.
IX. concludit. Ais enim: Nisi dei esset, contra-
rietates multas contineret. Ideo cum sibi ipsi to-
ties contradicat, utiq; ex Deo esse non potest.

Alchorani diffi-
cultas & con-
tradictiones.

Q V O D FINIS OPERIS MA-
humet fuit sui exaltatio.

Cap. VIII.

S Ed uisus es mihi o Machumet, pretextu re-
ligionis, dominandi potentatum quesuisse:
omnia enim in gladium resoluis, & gladio sal-
tem ad tributum peruenire. Persuasisti quem-
libet in sua lege saluari posse, ac quod Deus fi-
delium constantiam diligat, uariantes uero ne-
quaquam. Deinde accipis gladium, quasi illos
uelis ad ueritatem compellere, quos animasti
constantes manere. Sed das optionem ipsis, ut
uel uariant, uel tributum soluant. Quis non in-
telligit finem tuae religionis, & ritum tuae
legis tantum ad hoc tendere, ut domineris? Tri-
buto enim, quis deo & tibi satisfacit. Non erat
alia intentio tua, quam quod Deo & religione
medijs magnus esses. Nunquam credidisti ea ue-
ra, quae fingis Dei praecepta: quia non seruasti
ea. Nonne Deum facis asserere in Alchoran,
Christianos tuos meliores amicos quam Iudeos?
Et alibi persecutionem, quam quidam in Chri-
stianos exercuerunt, detestaris: dicens, quomo-
do Deus confortauit eos. Capite XXXIX.
In principio à gentibus in terra propinqua pesti-
maque Christiani superati, post nouem annos
earum uictores per deum, cuius sunt prima po-
stremaque mandata, facti sunt. Ex illis non uide-
tur, te aliquibus inimicijs seu legis tuae ratione
Christianos illos persequi, sed solo dominandi
appetitu uim ipsis intulisti, & tuis successori-
bus tale exemplum reliquisti, utique pestimum
ualde. Eundem enim dominandi animum ha-
bentes, ubique Christianos persequuntur. Sed
CHRISTIANI dei dono, demum suos ui-
ctores superabunt.

Machumet
scopus in Al-
choran.

Christianos
Iudeis prae-
ri in Alchoran.

Q V O D MAHV MET NUNC
scribat CHRISTVM Deum & ho-
minem tantum, sic nunc singularem
Deum, nunc pluralem.

Cap. IX.

Miraculorum
diuinitas.

Apocryphi
libri.

Christi mira-
cula.

Alchorani de
Christo testi-
monia.

DE Christo etiam sepe Alchoran talia dicit, quæ ipsum diuinæ naturæ consortem concludunt. Nam fundamentum ponit, miracula diuina esse: Christum autem miracula super omnes fecisse approbat. Et non solum illa quæ in Euangelio continentur affirmat, sed etiam quæ in alijs libris (qui quoniam occulti sunt ob auctoris innoticiam, Apocryphi nominantur) allegat, ut est de creatione animarum uiuarum ex luto, et pleraque alia, quæ Christum diuinæ naturæ fuisse concludunt. Habere enim generalem omnium miraculorum potestatem diuinum est. Sic enim Iesus se Messiam probauit, quando Ioannes Zachariæ ex uinculis duos ad ipsum misit, interrogando: Tu es qui uenturus es, scilicet Messias? an alium expectamus? Respondit Iesus: Euntes renunciate Ioanni, quæ audistis et uidistis. Cæci uident, claudi ambulat, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes Euangelizantur, et beatus qui non fuerit scandalizatus in me. Ecce quomodo Iesus respondit, per opera, seipsum esse illum Messiam expectatum, quem Ioannes his auditis non hesitaret Dei filium esse, cui spiritus sanctus in Iordane testimonium perhibuit. Sic etiam Alchoran ipsum ad consortium diuinæ naturæ nititur eleuare, quando dicit, omnibus prophetis quantumcunque Deo familiaribus et proximis, Christum supraponi. Vtiq; qui etiam altissimis prophetis supraponitur, inter illum et diuinam naturam nihil mediat, cum nullus eo proximior Deo dari possit. Dicit etiam Alchoran, deum bonos homines inhabitare, et Christum maxime bonum, seu optimū omnium asserit. Ipsum igitur deum maxime inhabitat, ita quod perfectissime cum omni plenitudine, adeo quod natura humana est diuinæ naturæ ipsum inhabitantis summo gradu unionis unita, quam hypostaticam siue personalem uocamus: uti in homine corpus unitur animæ, seu animalis natura unitur intellectuali naturæ. Quapropter inter naturam humanam et diuinam, ipse Christus est mediator, et talis, quod sicut inter ipsum et homines nihil mediate potest propter identitatem naturæ humanæ ipsius et omnium hominum, ita etiam inter ipsum et deum nihil mediare potest, propter identitatem naturæ diuinæ dei et ipsius. Et quāuis Alchoran talia de Christo dicat, per quæ sapientes ista facile elicere possunt: tamen alibi uariat, et illa de Christo dicit, quæ uidentur in Christo consortium diuinæ naturæ negare. Quando ait, Mariam uirginem eius ueram matrem, et ipsum cum matre usum fuisse humanis cibis et comestilibus: cum tamen alibi ponat, quod deus nihil comedat, et dicat etiam, quod deus sit Christi dominus et superior, qui eum et matrem pos-

set si uellet annihilare, sicut alias creaturas: et quod non sit nec deus nec filius dei, nec concurrens aut particeps. Et talia dicit, quæ prioribus dissona uidentur: quæ tamen si sibi ipsis non contradicunt, necesse est ut intelligantur modo quo præmisimus, scilicet Christum non esse alium deum, licet eiusdem diuinæ naturæ cum omnium creatore. Sic et de unitate Dei sæpius repetit, unum solum deum creatorem esse: et tamen pluries in opere creationis, et alijs in Alchoran loquitur diuinitas pluraliter, scilicet, Nos creauimus hominem. Quæ tamen singularitas et pluralitas si sibi etiam non contradicunt, intelligere oportet ut prædiximus, scilicet quod trinitas seu pluralitas quæ exprimitur per Nos creauimus, non sit in numero seu in plurali numero affirmanda, sed in singulari quæ est unitas. Pluralitas enim, etiam apud Grammaticos non est pluralis numeri, quia singularis unitas. Ita etiam apud theologum, pluralitas est in unitate simplicissime diuinæ naturæ. Et ideo non est nisi ipsa singularis et una deitas, quæ Deus: quemadmodum breuiter in præcedentibus tetigimus. Et hoc uidetur dici in Alchoran XXXI. Cap. in fine. Inhibet enim ibi inuocatione alterius dei, dicens: Quia apud Deum solum, totus est illius numerus.

Christus eiusdem naturæ cum Deo, uocatur Deus.

QUOD MACHV MET CONTINUE uariat, ut in exemplis.

Cap. X.

Dicit in Cap. septem dormientium, quo modo quisq; in secretis et occultis dicere potest quid sibi uidebitur, quasi in hoc non sit reprehensibilis. Ideo in recitatione opinionum diuersarum, etiam contrariarum, modo unam, postea aliam amplecti uidetur. Omnia autem reputat occulta, in quibus propheta et eorum libri eis (ut asseritur) dati non concordant: præceptis à deo datis cuilibet separatim exceptis. Nam illa obseruari debere per eos quibus facta sunt, fateatur. In eo autem in quo concordant omnes propheta secundum ipsum, à propheta Abraham incipiendo usq; ad ipsum, est fides unius dei creatoris, iudicis in die resurrectionis, quam resoluit in uerba ista: Non est deus, nisi deus. Sine qua fide, ut asserit, nemo saluatur. Quod si quis simpliciter sic crediderit, et legem sibi datam per prophetam seruauerit, paradysum possidebit. Si non crediderit, nisi deus ueniam largitor indulerit, condemnabitur æternaliter: si uero crediderit, et præcepta legis non seruauerit, impoenitensque fuerit, condemnabitur. poenitens uero ante mortis articulum, à datore ueniam misericordiam consequetur. Hæc esse uidetur intentio, ut supra dictum est. Videtur tamen uarie loqui de transeun-

Ocultum esse libera iudicia.

Machumet, et fides summa.

Transientes de lege una in aliam.

tibus de una lege in aliam. Dicitur enim sic in primo cap. Sciendum autem generaliter, quoniam omnis recte uiuens, Iudeus seu Christianus seu lege sua relicta in aliam tendens, omnis scilicet Deum adorans, bonique gestor, indubitanter diuinum amorē consequetur. Et infra: Omnis uero peccator, culpe culpam accumulans, igne perenniter comburetur. Dicit omnis, generaliter etiam sua lege relicta in aliam tendens. Cap. uero 111. dicit: A tua lege desides, absque intermissione tue genti bellum inferent, usquequod eam ad suam legem si possibile sit conuertat. tuam autem propter aliam mutas, et in ea manens, hic et in alio seculo reus igne indeficiente peribit. Ecce contra hoc quod primo generaliter dixit, nunc excipit homines sue legis, scilicet quod illi in alia lege non saluentur. Et contra illud 1111. cap. sic dicit: Vim nequaquam propter legem inferas, cum recta prauaque uia patefacte sint. Non credēs in idola, sed in creatorem: mandatis dei sapientis et audientis et omnibus eum adorantibus propitij, et tenebris ad lucem perducitur. Incredulus autem contrario, distrahitur igne perpetuo cruciatus. Hoc dictum cum primo concordat, sine exceptione generaliter loquens. Sic V. cap. dicit: Credentes quidem in deum, peccatorumque suorum ueniam postulantes, et ab ignis seruire liberationem, abstinentes et ueraces, orationibus insistentes, et elemosynarum, deo teste et angelis atque scientibus, qui unum solum deum incomprehensibilem et sapientem creatorem esse fatentur, coram quo nulla lex probabitur, nisi tantum hominum sese totos suaque negotia deo mouentium, paradisi gaudio perfuerunt. Ecce quomodo generaliter loquitur, sicut in primo cap. Similiter dicit XII. cap. Omnes qui in deum crediderint, et iudicii diem expectauerint, benefecerint, nihil timeant. Capite XXXV. aliter dicit: Scilicet tu librum, uidelicet Alchoran, ex insperato tibi missum habens, ab illius mandatis nequaquam ulterius digrediaris: ne sis incredulus, aut incredulorum adiutor. Et cap. XL. Quis deterior, quam post nostrorum preceptorum perceptionem delinquens uel recedens? Iam per Moysen librum filijs Israel tradidimus, quem sequentes penitus indubitanter deo coniunguntur. Ecce introducit deum illa dixisse: quasi quisque legem dei quam recepit tenere debeat: alioqui malus reputabitur. Et quia Christiani plus alijs legem secundum ipsam uariant, eos legem uariantes, sepe ignominiose appellat. Secundum igitur hoc dictum, non solum de lege eius existens, sed nec Iudeus nec Christianus, si ne transgressionem et peccato legem semel acceptam mutare potest. Aut enim alibi, deum fideles et constantes in sua lege plus alijs diligere.

Christiani legem uariantes, iuxta Alcorā

Iterum dicit ea. XLVIII. Omnis quidem deum timens, et credens ac faciens in hoc mundo, diuinam misericordiam assequitur. Et apertius ea. L. sic dicit: Precepta quoque legum et mores, sicut Noe et tibi ac Abrahe et Moysi ac Christo patefecimus, nunc docemus. illis ergo adhaerete, sicut lex precipit, nec illis controuersantes, nec ab illis discedentes. Ecce aperte fatetur, non uelle preceptis legum et morum praeiudicis prophetis patefactis contradicere, sed illa docere: et ideo illis precipit adherere, et nequaquam ab illis (ut lex precipit) discedere. Alibi ait, Christianos et Iudeos incredulos, et omnes tales damnatos. Quis potest ex his aliquid solidi elicere?

CONTRA ID QVOD LEX Alchoran sit lex Abrahe.

Cap. XI

Sed dicito Mahumet, credulitas est necessitatis? tibi autem ait a Deo reuelatum, ut legem Abrahe sequaris, non declinando ad dextram uel ad sinistram, ne reperiaris incredulus. Quomodo presumis dicere, legem quam Alchoran continet Dei esse, cum nulli ostendat Abraham talem legem dedisse? Nonne si tibi deus reuelauit legem Abrahe sequendam? si lex Moysi data, et lex Christo data, sunt in diuinis libris testamenti et euangelij, ut asseris necessario a lege Abrahe nec ad dexteram nec ad sinistram declinant. Quomodo igitur presumis dicere, tuam legem eminere praeter alijs? Non sunt duae leges testamenti et euangelij, sed una diuina lex, quam Christus non soluit, sed compleuit, ostendendo spiritum intelligentiae legis, qui sub littera continetur, et non cognoscatur. neque uetus, neque nouum testamentum deuuiat a lege Abrahe, sed explicat ea quae Abrahe praecepta erant: scilicet quod coram domino ambularet, ut esset perfectus. Hoc praeceptum Moyses explicat, quomodo coram domino esset ambulandum, Christus uero explicat quomodo ambulans coram domino iuxta explicationem legis Moisaicae, peruenire possit ad perfectionem Abrahe praeceptam. Nihil igitur de lege Abrahe restat explicandum. Quomodo igitur lex tuae quae Arabum dicitur, dici potest lex Abrahe, quando ab euangelio declinat? Vtique non debes presumere, deum tibi maiorem peritiam dedisse quam CHRISTO, quem et tibi et cunctis prophetis praefers. Oportet igitur ut fatearis, non esse nisi unam legem et Abrahe et Moysi et CHRISTI: quae seruantibus summam remunerationem eterne uitae promittit. Neque possunt esse plura perfectissima, cum quodlibet posset esse perfectius. Sola igitur una est perfectissima uia seu lex, ad unum perfectissimum finem

Testamentum
et euangelij
lex una.

finē perducēs: quæ alia esse non potest, quàm illa per quā Christus qui omnium perfectissimus, iuit & docuit eundū. Quid facit te adeo uariantem & uacillantem in omnibus, nisi ignorantia Christi? Dicis IESVM Mariæ uirginis filium esse Christum, & in hoc non erras: sed quid Christus sit, penitus ignoras. Si uerò scires firmissima fide CHRISTVM uerum filium Dei patris & Mariæ matris: tu uideres uitam æternam, quæ est summa & desideratissima felicitas, non esse per hominem attingibilē, nisi in ipso. Et deus in te merneret, & tu in deo: & non fluctuares in opinionibus eorū qui Christum ignorāt. Utinā tu literas seuiſſes, & studuiſſes saltē illius discipuli Christi dilectissimi Ioannis euangelistæ parua Canonica epistolam: uacasses utiq; à labore Alchoran, & acquisiuiſſes illi luci ueritatis. Cur uoluit deus, ut illi in albis uestiti CHRISTVM sequeſtes, toties in Alchorā summis laudib; extolleretur (de quorū numero fuit ille euāgelista Ioannes CHRISTO dilectissimus, et permanēs uirgo nisi ut uos illius libri Alchoran cultores, & illorū uitā et doctrinā perquirētes imitaremīni. Querite igitur lucem in allegata epistola, ut ad CHRISTVM, qui lux uera est omnem hominem illuminantem pertingatis: & inuenietis thesaurum sapientiæ & intelligentiæ omnium scripturarum.

QVOD ALCHORAN MALE dicat, Abraham fuisse idololatram, et uera historia ponitur. Cap. XII.

QVod autem euangelium perfectissime nobis legem Abrahæ tradiderit, nunc ostendere conabimur. Et primo, Euangelium & euangelij obseruatores non detrahunt laudi Abrahæ, quemadmodum Alchoran, & eius sequaces, qui aiunt Abraham primo idololatram, & post conuersionem suam Tharæ suum genitorem de idololatria reprebendisse. De quo multa Alchoran narrat. Hoc autem Abrahæ in ignominiam cedit, ut in doctrina Mahumet legitur: quomodo ipse ob idololatriam illam, indignum se fatetur intercessorem apud Deum. Hoc Mahumet non habuit ex textu ueteris testamenti, sed ex quadā glossa, quam quidam Iudæus pro euasione obiectionis quæ fit de annis Tharæ & Abrahæ cogitauit, quā Christiani non acceptant, neq; Iudæus Iosephus historiographus maximus. Vnde nequaquam est credendum, Abraham de ciuitate Vr Chaldeorumeductum, idololatram fuisse, aut eius patrem, aut auum Nachor, uel Heber (à quo ipse et Iudæi Hebræi dicti sunt) aut Noë, siue aliquem alium prædecessorem eius. Ad mandatum dei Abraham subito egressus est, de terra & cognatione sua in

terram Chanaan, & deus ob hanc obedientiam dixit: Faciam te in gentem magnā, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, erisq; benedictus: benedicam benedicientibus tibi, & maledicam maledicentibus tibi, atq; in te benedicentur uniuersæ cognationes terræ. Et iterū: Omnem terram quam conspicias, dabo tibi & semini tuo usq; in sempiternū, faciamq; semen tuum ut puluerem. si potest quis hominum numerare puluerem terræ, semen etiam tuum numerare poterit. Et iterum: Noli timere, ego protektor tuus sum, merces tua magna nimis. Et iterū: Non erit uernaculus tuus heres tuus, sed qui egredietur de utero tuo, ipsum habebis heredē. Suffice cælum & numera stellas si potes, sic erit semen tuum. Credidit Abraham deo, & reputatum est illi ad iusticiā. Et iterū: Ego deus omnipotens: ambula coram me, et esto perfectus, ponāq; fœdus meum inter me & te, & multiplicabo te uehementer nimis. Cecidit Abraham pronus in terram, dixitq; ei deus: Ego sum, & pactum meum tecum, erisq; pater multarū gentiū, nec ultra uocaberis Abram, sed Abraham: quia patrem multarū gentium constitui te. Faciamq; te crescere uehementissime & ponam in gentibus, regesq; ex te egredientur. Et statuam pactum meum inter me & te & inter semē tuum post te in generationibus tuis fœdere sempiterno: ut sim deus tuus, & seminis tui post te. Sarrai uxore tuam non uocabis Sarrai, sed Sarra, & benedicam ei, & ex illa dabo tibi filium, cui benedicturus sum, eritq; in nationes, & reges populorum orientur ex eo. Cecidit Abraham in faciem suam, & risit in corde suo dicens: Putatne centenario nascetur filius. & Sarra nonagenaria pariet? dixitq; ad dominum: Vtinam Ismaël uiuat coram te, quem ex Agar ancilla habui, Sarra hoc desiderante & deprecante. Et ait dominus ad Abraham: Sarra uxor tua pariet tibi filium, & uocabis nomen suum Isaac, et constituam pactum meum illi in fœdus sempiternum, & semini eius post eum. Super Ismaël quoq; exaudiui te. Ecce benedicam ei, & augebo & multiplicabo eum ualde. XI I. duces generabit, faciamq; illum in gentem magnam. pactum uerò meum statuam ad Isaac. Postea ut deus mandauit, circumcidit se Abraham & Ismaëlem XII I. annorū, & omnes uiros domus sue. Deinde apparuit ei dominus in ualle Mambre, sedenti ad ostium tabernaculi sui in ipso seruuore diei. Cui cum aperuisset oculos, apparuerunt ei tres uiri stantes prope eum, quos cum uidisset, cucurrit in occursum eorū de ostio tabernaculi, & adorauit in terra, & dixit: Domine, si inueni gratiā in oculis tuis, non tranſeam seruum tuū, sed afferam pauxillum aquæ, & laucentur pedes

Vera de Abrahamo historia ex sacris literis, non Iudæorum fabulosa

Abram, Abraham

Sarrai, Sarra,

Ismael

E 3

Mahumet literarum imperitus.

D. Iosephi epistolæ canonice

Abraham non fuisse idololatram.

Iosephus historiographus.

Hebræi

uestri, & requiescite sub arbore: ponamq; buccellam panis, & confortetur cor uestrum, postea transibitis. Qui dixerunt, fac ut locutus es: Sarra concepit, & peperit filium in senectute sua, tempore quo prædixerat ei deus: uocauitq; Abraham nomen filij sui, quem genuerat ei Sarra, Isaac: & circumcidit eum die octauo, sicut præceperat ei Deus, cum centum esset annorum. Cumque uidisset Sarra filium Agar Aegyptiæ, ludentem cum filio suo Isaac, dixit ad Abraham: Ejice ancillam hanc & filium eius, non enim erit heres filius ancillæ cum filio meo Isaac. Et dixit Deus ad Abraham: Omnia quæ dixerit tibi Sarra, audi uocem eius: quoniam in Isaac uocabitur tibi semen. Sed & filium ancillæ faciam in gentem magnam, quia semen tuum est. Deinde tentauit DEVS Abraham, dicens: Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis, Isaac, & uade in terram uisionis, & offeres eum tibi in holocaustum, super unum montium quem monstrauero tibi. Tulit Abraham ligna holocausti, et imposuit super Isaac filiū, ipseq; portabat in suis manibus ignem et gladiū. Dixit Isaac: Vbi est uictima? dixit Abraham: Deus prouidebit de uictima, fili mi. Cumq; colligasset Isaac filiū suum & posuisset in altare super struem lignorum, extenditq; manum, & arripuit gladium, ut immolaret filium suum, & ecce angelus domini de cælo clamauit, dicens: Abraham Abraham, ne extendas manum tuam super puerum, neq; facias ei quicquam. Nunc cognoui quod timeas dominū, & non peperceris filio tuo unigenito propter me. Abraham uidens arietem inter uepres cornibus herentem, ipsum obtulit pro filio. Per metipsum iurauit, dicit Dominus, quia fecisti rem hanc, & non pepercisti filio tuo unigenito, propter me, benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & arenam quæ est in litore maris. Possidebit semen tuum portas inimicorum suorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti uoci meæ. Moritur Sarra. Abraham aliam capit uxorem, ex qua habuit filios. Deditq; Abraham cuncta quæ possidebat, Isaac. filiis autem concubinarū, largitus est munera: & separauit eos ab Isaac filio suo, et deficiens, centum LXXV. annorū mortuus est. Dixitq; Deus Isaac: Ero tecum, & benedicam tibi. Tibi enim & semini tuo dabo uniuersas regiones has, complens iuramentum quod sponpon di Abraham patri tuo. Et multiplicabo semen tuum, sicut stellas cæli, daboq; posteris tuis uniuersas regiones has, & benedicam in semine tuo omnes gentes terræ, eo quod obedierit Abraham uoci meæ, & custodierit præcepta & mandata mea, & cerimonias legesq; seruauerit. Ecce quæ

Abrahæ
mors.

de Abraham, uera leguntur.

DE PROMISSIONE FACTA

Abrahæ fidei. Cap. XIII.

Abraham uero pater multarum gentium, quia pater fidei: Credidit enim Deo, & reputatū est ei ad iusticiam. Ideo omnes deo credentes, modo quo Abraham, iustificantur per fidem. Et quia Isaac filium Deus illi dedit propter fidem, qui aliter secundū naturæ cursum ab Abraham. 99. annorum, ex Sarra nonagenaria, & insuper sterili, cui muliebria deficiebant, generari non potuit: scimus, per fidem nos desideria consequi æternæ uitæ, supra mortalem nostram naturam. Optamus siquidem filios habere, ut in ipsis noster mortalis defectus instaretur, et in ipsis uiuamus. Per fidem uero uidemus Abrahæ desiderium iustificatum. Meruit igitur consequi desiderium suum ab eo, cui credidit nihil impossibile. Per fidem consecutus est uitam in filio sibi à deo dato, et consequenter in posteris usq; in sempiternum. Dicit enim Deus: Terram hanc semini tuo dabo usq; in sempiternum. Viuit igitur in sempiterno semine suo Abraham. Et quomodo uiuit? Non secundum carnem, modo quo in Ismaele filio suo pater Abraham uixit, qui fuit filius secundum carnem: Non secundum repromissionem, sed secundum spiritum, modo quo uiuit spiritus credentis in promissis DEI. Pactum igitur Abrahæ cum DEO, quod esse debet sempiternum, continuatur per Isaac, non per Ismaelem: scilicet in semine dei, non in semine carnis. Hinc omnes fideles, in Isaac uocati sunt semen Abrahæ. Filij igitur Abrahæ, sunt credentes deo in tantum, quod fide iustificentur. Ideo aiebat propheta: Latere sterilis quæ non parit, erumpe & clama quæ non parturit: quia multi filij desertæ, magis quàm eius quæ habet uirum. Quare ex Sarra libera, licet sterili, Isaac promissus: ostendit omnes gentiles fideles in patre Abraham benedictos, filios promissionis esse. Sic itaq; dū deus Abrahæ promitteret semen eius uehementissime augendū, in quo omnes gentes benedicerentur, & omnes trib. terræ, utiq; de Christo locutus est patet deus et Abrahæ, scilicet quia unus ipse creator esset DEVS eorum. Seruatum est per omnes filios Abrahæ prophetas, qui circa illius pacti obseruantiam summè uigilarunt. Et deinde ueniendum erat ad omnium prophetarum maximum, ubi semen illud uehementissime creuit, in quo esset plenitudo promissæ benedictionis. Et hic est CHRISTVS, in quo Abraham & omnes fideles æternaliter uiuunt. Ideo dum uirgo Maria fœcundata CHRISTO exultaret in spiritu, & anima eius deum magnificaret, aiebat: Suscepit Israel puerum suum, recordatus miseri-

Fidelis

Abrahæ nū
quomodo
sempiternus

Abrahæ aut
benedictus
Christus

Christus, ue-
ros Israel.

Abraham filij
qui.

misericordiae suae. Sicut locutus est ad patres no-
stros, Abraham, et semini eius in secula. Ex cu-
ius cantico scimus CHRISTVM puerum esse
Israel, uirum uidentem deum, secundum promif-
sionem factam Abraham et semini eius. Et Za-
charias propheta, pater Ioannis baptistae, de Ie-
su dicebat: Ipsum esse cornu salutis, erectum in
domo David, scilicet Messiam saluatorem. Sicut
locutus est per os sanctorum qui a seculo sunt, et
secundum iusiurandum quod iurauit ad Abra-
ham patrem nostrum, daturum se nobis. CHRIS-
TVS igitur, filius Abraham, est illud promif-
sum semen, filius scilicet immortalis, in quo om-
nes fideles uiuunt eternaliter, cum omnes tribus
terre fideles in patre Abraham sint benedictae,
et ipse uiuat in filio suo Iesu, semine benedicto,
uiuunt sic omnes benedicti in patre et in filio be-
nedicto. Quapropter CHRISTVS dicebat
ad Iudeos, quomodo sciret eos esse filios Abra-
hae, scilicet secundum carnem. Sed quia hoc non
sufficiebat ad ueram filiationem spiritus, ideo dice-
bat: Si filij Abraham estis, opera Abraham facite.
Instruens illos, eos ueros esse Abraham filios, qui
eius opera faciunt, qui scilicet sunt creduli, et
deo obedientes. Dicit etiam, quod Abraham ex-
ultauit ut uideret diem suum: et quod uidit, et
gausius est. Vidit igitur ante se CHRISTVM,
et illum sibi promitti, et ex sua progenie, et
hunc aduentus diem dum uideret, gausius est, et
in hac uisione certificatus est, omnia sibi promif-
sa compleri, nec haec promissa sibi facta fuisse
propter legem aut circumcisionem solum, sed pro-
pter fidem. Haec mysteria a saeculis abscondita,
nobis per CHRISTVM et discipulos eius
manifestata sunt.

QVOD PACTVM DEI ET
Abraham excludit Ismaelitae, et in CHRIS-
TO mediatore concluditur.

Cap. XIIII.

Nunc attendite uos Arabes, quomodo uos ex
Ismaele secundum carnem geniti, non estis in
saeculo et pacto Abraham cum deo, sicut filij pro-
missionis ex Isaac, et nullam habetis partem ha-
reditatis Abraham, quia ex ancilla Agar geniti, et
aduersarij spiritus, sicut caro semper est contra
spiritum. Et non potestis esse benedicti in semi-
ne Abraham, nisi sitis filij Abraham in spiritu per fi-
dem, et tunc assequi poteritis repromissionem
benedictionis in CHRISTO, qui est finis et
complementum promissionis. Intelligite igitur si-
dem spiritu capi, et terminari in CHRISTO
uiuo, uita immortalis et sempiterna, cum sic sit fi-
lius hominis, quod et filius dei, qui solus est im-
mortalis. Legitur autem in primo Capite, Al-
choran, Abraham sic orasse: O deus, nostrae pro-

Omibus finis
et complementum
in promissione
Abraham
facit.

lis filium mediatorem prophetam excita, cete-
ris gerenda, uirtutesque tuas scripto notificantem,
eisque benedicentem, cum tu sis doctor excelsus,
omnia sciens et audiens. Ecce quomodo de
CHRISTO mediatore inter deum et homi-
nem Abraham loquens, sic orat. Nec potest de
alio intelligi, cum loquatur de propheta filio pro-
lis, eius scilicet Isaac, quem Deus nominat uni-
genitum eius. Et hic mediator est inter deum et
hominem, quia ipse solus est inter quem et deum
nullus mediat, cum sit altissimus propheta Chri-
stus, qui solus est deum patrem notificans, qui fi-
lius eius, et fideles in semetipso ut maximus sa-
cerdos benedicens. Videte Arabes quomodo se-
quimini Abraham, qui hanc fidem non tenetis?
quomodo coram deo ambulatis ut perfecti sitis,
ut quando non estis filij repromissionis in Chri-
sto Iesu: querite, et non reperietis deum unquam
legatum, aut doctorem, prophetam, uel nuncium
misisse, qui non fuerit de obseruantibus pacta et
saecula quae Deus pepigit cum Abraham, Isaac,
et Iacob. De eorum enim genealogia omnes fue-
runt, quibus deus spiritum prophetiae dedit: non
de genealogia Ismaelis, cum quo deus pacta non
inijt, sed ipsam excludens, Isaac elegit. Licet et
ob Abraham benediceret, et eius semen multi-
plicaret, et XII principes ex ipso nati sint. Ita
quod in benedictionibus tam huius seculi, quam
futuri perpetui, sempiternam benedictionem est
affecutus. Nec uos moueat, in Cap. XI Alcho-
ran, Ismaelem inter prophetas post Abraham an-
te Isaac poni, et in Cap. XXVIII. nuncium et
prophetam appellari. Nam huius dicti non ha-
bet testimonium scripturae, nec testamenti, nec
euangelij. Sed de eo legitur, angelum Agar de eo
grauide praedixisse, ipsum ferum hominem, qui
tentoria sua contra fratres figeret, futurum. Po-
suit autem Machumet haec in Alchoran, ut se,
qui erat Ismaelita, de genere prophetae proban-
do, facilius prophetam et nuncium esse Arabibus
persuaderet. Sed deficiens in hoc, qualis sit habendus ostendit. Dicit autem in cap. XLVI. Abra-
ham ad Isaac dixisse: O fili, mihi quidem per ui-
sionem nunciatum est, quod te decollarem. Quid
tibi inde placeat, dicito. Qui respondit: Nuncia-
tum tibi perpetra, me namque fortiter passurum om-
nia, reperies. Si sic est ut ibi scribitur, utique Isaac
deo et patri suo usque ad mortem obediens, meruit il-
le esse in quo deus uocauit semē benedictionis om-
nium fidelium. Nam utique maxima fuit Abraham
fides, qui cum credidisset deo semen suum in Isaac
uehementissime multiplicandum, adhuc dum iube-
retur illum filium in holocaustum deo offerre, non
replicuit hoc fore contra dei promissa. Quia non
dubitauit de illis, etiam si in holocaustum offerre

Christus so-
lus mediator
inter deum et
homines.

Prophetarum
omnium ge-
nus ex Abra-
ham,

Ismaelem solum
so praeponi
Isaac, in Al-
choran,

Abraham fides
maxima

tur. Sed sperabat, deum potius promissa adimpleturum, si eidem in occisione filij obediret: sciens, apud ipsum nihil difficile, uel impossibile, qui mortuos facillime resuscitat.

QVOD NON NISI CHRISTIANUS trinitatem in unitate adorans, Abrahæ filius esse possit.
Cap. XV.

Isaac Christi typus.

Cur aries pro Isaac oblatus.

Christus ante Abraham.

Abrahæ Christianus.

Christianorum adoratio.

Perfectissima igitur Abrahæ fides, cuius Isaac uerus fuit successor et heres, typum seminis illius perfectissimi Messiae gerens, obedientis deo patri suo usque ad mortem, etiam turpissimam. Sed quid amplius notandum? Certe quod aries pro Isaac oblatus est. Aries ille qui repertus est per Abraham, quem pro filio obtulit, oblationem et uictimam significauit Christi, qui uerè oblatus et mortuus est, ut Isaac fidelis et omnis fidelium generatio uiuat. Isaac igitur significauit Christum, ob prouitatem obedientiae usque ad mortem quæ inesse debet omnibus uerè fidelibus. Sed aries significat Christum, ut est holocaustum, morte sua omnes dei filios per consummatam fidem saluans, et à morte perpetua liberans. In doctrinis Machumet dicitur, arietem sine commixtione, si cui Christum, natum. Abraham autem, si recte capis, o Arabs, non fuit (ut Alcoran quodam loco dicit) ante Christum, et ideo ipsum Christianum negat, sed ante ipsum fuit Christus Dei filius, Deo patri suo coeternus. Ita enim legitur, Christum in euangelio dixisse: Antequàm fieret Abraham, ego sum. Vidit igitur prophetico spiritu, ipsum Messiam mediatorem et saluatorem aliquando in mundum uenturum, sine quo nec quenguàm ad Deum patrem accessum habiturum credidit. Ideò Abraham Christianus fuit, sperando medio Christi se immortalem uitam indubie assecuturum. Hæc est sola et perfecta fides Abrahæ, quæ et esse debet omnium qui sanam fidem habere uolunt, et per ipsam feliciter saluari expectant. Vidit Abraham tres in ualle Mambæ, et pronus in terra adorauit, dicens: Domine, si inueni gratiam in oculis tuis, nō transeas seruum tuum. Vnum dominum, in trinis personis adorauit. Vtique hæc est Christianorum adoratio, quam nisi uos Arabes faciatis, non estis Abrahæ successores. Quomodo putatis uos Abrahæ uiri iusti uestigia insequi, qui Abrahæ filios persequimini? Vnus est Abrahæ filius, uniuersorum heres, Iesus Christus Mariæ uirginis, filius Abrahæ filius. Hic, cuius typum Isaac gessit, uerus heres uniuersorum. Quia idem et dei filius, est Christus, deus uerus, qui est merces magna nimis Abrahæ. Deus dedit Abrahæ filium Isaac, quia credidit

deum in promissis ueracem: sed propter obedientiam quam in filio offerendo ostendit, dedit ei filium Christum, uniuersorum regem et dominum. Vos uero, o Arabes, non creditis Abraham talem mercedem pro sua iusticia et obedientia assecutum. Minus igitur de Abraham creditis, quàm Christiani, ueri Abrahæ filij. Non eritis igitur coheredes Christi filij Abrahæ, qui fideles Abrahæ filij esse recusatis.

Christiani ueri Abrahæ filij.

QVOD ARABES LEGEM Abrahæ penitus ignorent, et eius sint persecutores.
Cap. XVI.

Est ne hoc satis quod circumcidimini, quasi in hoc legem ipsius impleatis? Circumcisio non arguit uos Abrahæ filios, qui credidit DEO, et reputatum est ei ad iusticiam, sed fides Abrahæ iustificat. Iustus erat Abraham nondum circumcissus. Sed deus qui elegit Abraham, Isaac, et Iacob, et eorum posteros in populum suum peculiarem, pactum firmari uoluit, quod ipse esset deus eorum, in obedientia circumcissionis, ita quod fœdus tale cum quolibet in illa sanguinis effusione ad obediendum deo facta, amplius negari non posset: quodque à cultu accepti dei recedens, prauaricationis suæ testimonium in corpore suo circumferret. Christiani uero in CHRISTO circumcisi, cum sint corpus CHRISTI mysticum per fidem et baptismum facti, iam circumcisi in CHRISTO, nomine suo se fideles dei omnibus manifestant. Si circumcisio, signum est uoluptatum carnis abscissionis, utique legem uestram illas abundantius indulgentem, non esse Abrahæ ostendit. Mandatur circumcisio, et octauo die natiuitatis fieri, modo quo Isaac fuit circumcissus: uos autem non mandatum dei exequentes, in XIII. anno (quia tunc Ismael fuit circumcissus) eam, ut sitis Ismaelite, facitis. Scitis Abraham, ut fratrem suum liberaret, iuste arma sumpsisse, et tamen de spolijs et rapinis et aliorum bonis noluisse ditari. Vos autem in iniustis aggressionibus, rapinis queritis impinguari, et ex lege uestra uobis licere asseritis, quæ tamen à lege Abrahæ in nullo debet declinare. Blasphematis deum Abraham in Abraham, quando hæc legi Abrahæ conformia mentimini. Lex uestra dat deo quintam partem spoliiorum, cuius sunt uniuersa. Quid ridiculosius? Dicitis: Hæc fiunt contra incredulos. Nonne hoc est occultum secundum uestram legem, quis melius ambulet, licet quisque se putet rectius ambulare? Deus enim ut Alchoran dicit, dedit cui libet gēti quæ sua sunt ei placita. Ideò hoc occultum spectat

Circumcisio ne non fieri Abraham filios: eorumque illa a Deo instituta.

Ismaelitarum circumcisio non 8. die, sed 13. anno fieri soluit.

Spoliiorum quinta pars Deo data.

ſpectat ad iudicem occultorum extremi iudicii. Oſtendite ubi hoc Abraham aut fecerit, aut fieri præceperit. Et quia non reperietis, male dicitis uos Abraham legem ſequi. Quoties dicit liber ueſter, Si deus uellet, omnes eiſdem legis et ritus eſſent. ſed ſic, uti uidemus, permittit. Cur uos præſumitis de mûdo aliter diſponere quàm deus? niſi quia deo ad corrupta ueſtra deſideria plus omnibus blaſphemando abutimini? Dicitis fortaſis, Nos decimamus ſicut Abraham. Nõne Abraham, Melchiſedec ſacerdoti dedit decimas? Quid figurabat rex Salem, ſacerdos ſummi dei, et aliud quàm Meſſiam? hoc David propheta de ipſo dicit Deum dixiſſe, Pſalmo C I X. Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedec. Ieſu Chriſto ſic illum pſalmum in euangelio exponente. Si datis decimas Chriſto æternò ſacerdoti, decimas Abraham ſequimini. Si non datis ei, etiam ſi detis, non eſtis ſequaces Abraham. Vos autem perſequimini Chriſtum, et ipſum ſpoliatis et opprimitis in ſuis membris, idè in iuriâ facitis Abraham, cuius gloriâmini ſucceſſores. Vtinam intelligeretis, myſteria huius panis et uini, oblationis æterni ſacerdotis et cœleſtis menſæ, æternaliter paſcere. De qua in Alchoran tunc perfecte uideretis, quod ſicut ſubſtãtia panis et uini, quæ non eſt uiua, opere nature depuratur et aſſumitur per ſubſtantiã humanã in ſui unionem uiuã, quoniam ſubſtantiã nutrimenti tranſit in unionem ſubſtantiæ aliti: ſic ſubſtantiã uiua hominis depuratur opere uerbi dei, et demum aſſumitur in eius unionem, ut uiuat uita altiori quàm prius, ſcilicet diuina et æterna. Et in hoc uidetur, quomodo uerbum dei Chriſtus, et eius corpus myſticum, uiuunt una uita per unionem antedictã, immortalis et perpetua. Sed hæc myſteria occultiſſima, per uos capi non poſſunt, qui non creditis perſonalem unionem humanæ nature et diuinæ in Chriſto.

Neque fructum ſuprà dictum guſtare
unquã poteritis, qui eſtis
in creduli, et ſi-
ne ſpe.

SVASIO, QVOD SOLTANVS
mandet Mariam uirginem theotocon cre-
di, et lumen Euangelij amplecti.

Cap. XVII.

Nunc poſt hoc, O tu Soltane Babylonie princeps gentis magnæ, conſidera cur tibi aſcribis cuſtodiam legis Arabum commiſſam. Fuisti aliquando Chriſtianus, et abnegasti (ut apud eſſes ad principatum) fidem Chriſtianã. non ſatis te Chriſtum abnegaviſſe, ſed minus cre-

dere de eo quàm prius. Credebas enim eum filium Dei uerum, modo ſecundum legem Arabum non credis. Non abnegaviſti fidem unitatis dei, quã habuiſti, et tenes modò. Credebas Mariam matrem Ieſu Chriſti eſſe theotocon genitricem ſcilicet Dei: modo dicis, uirginem Mariam eſſe matrem Chriſti, ſed non dei. Credebas Chriſtum in Hieruſalem per Pontium Pilatum crucifixum pro noſtra ſalute, uiſitaſti locum ſepulture in Hieruſalem, uiſiſti ſigna quæ accide-
rant mortis hora, ſcilicet ſciſſuram petre ex terra motu, modò negas eum mortuum, et aſtruis eum adhuc uiuum. Viſiſti deuote et ſæpe locum natiuitatis circa præſepem in Bethelem: modò negas hoc uerum, dicens, ſub palma quadam in loco ſolitario Chriſtum natum. Mira res eſt. factus es Soltanus, non ut imminuas laudes et exaltationem Chriſti, et matris eius Mariæ uirginis. Loca illa quæ ad laudem cõſtructa ſunt in perpetuam memoriã crucifixionis et natiuitatis Ieſu, quæ perhibent teſtimonium continuũ mille annorum et plurium (ne detrahas laudi) eſſe finis, et te per illa conuinci non erubescis. Credidiſti aliquando Gabrielem miſſum à Deo ad uirginem Mariam in Nazareth, et ei annunciaſſe quomodo ipſa paritura eſſet Ieſum filium dei, modò credis Amram patrem Mariæ, et perconſequens ipſam non eſſe illam de qua euangelium dicit, quæ ſecuta eſt illam primam Mariã plus quàm mille annis. Et ſi dicis Alchorã in hoc erraſſe, conſequens eſt quod Gabriel euangelicus ſit uerus, et Gabriel Alchoranicus ſit mendax. Conſidera ſi Mabumet per Iudeos ſibi aſiſtentes deceptus fuit, qui illi perſuadebant, Mariam matrem Chriſti ſororem Aaron fuiſſe, in multis eum decipere potuiſſe, tanquã penitus ignarum hitoriarum temporum. Expetit à te uirgo glorioliſſima Maria, ut reſtituas ei honorem à deo datum, et in tertia ſynodo ſub Theodoſio, atq; quarta ſub Martiano imperatoribus declaratum. Reſpice in illos glorioſos imperatores, Theodoſium, Martianum, Conſtantinum, et ceteros, qui gloriã uirgini et matri Chriſti ſummo ſtudio augere procurarunt. Si princeps es, aduerte hæc eſſe honoris tui, ut ſimiliter facias, cum ad idipſum obligeris ex euangelio prius per te profeſſo, et nunc in acceptatione Alchoran de nouo firmato, et approbato. Diceret fortaſis: Abſit abſit, quod ego debitum honorem Mariæ Virgini dare recuſem. Neque enim ſic intelligo ALCHORAN. Idè blaſphemantes ipſam, mando mortis ſupplicio tradi. Sed deſt intelligentia circa modum generationis IESU CHRISTI de uirgine. Reſpondeo: Modus incarnationis uer-

Melchisedec
decimas ab
Abraham da-
cit.

Sanctus A-
lchoran ſucceſ-
ſores.

Amram.

Machomet,
per Iudeos de-
ceptus.

Incarnationis
uerbi modus,
supra captum
humanum:

bi excedit humanum intellectum. sed cum Euangelium dicat, uerbum caro factum, hoc utiq; à te credi oportet, si Euangelio credis. Et istud sufficit, si credis matrem Christi, qui Christus est uerbum dei in uirgine incarnatum, modo quo deus hoc operatus est. Si itaq; præceperis in omni imperio tuo omnes credere euangelio, modo tali quo Aegyptij. Afri, Romani, Asianiq; crediderunt, et glorificauerunt uirginem Mariam tempore Mahumet, et ante et post omnes Christiani, aut maior eorum pars, iustum erit mandatum tuum, Deo et Christo et uirgini intemeratæ fore acceptum, et infinitarum animarum tribus salutem et quietem, tibiq; laudem immortalem et uitam perpetuam. Euenire debet tempus (ut supra dictum est ex Alchoran) quo non erit nisi fides Christi. Incipe tu accedere, et sequentur te omnes orbis et sectæ illius principes. Tunc dicitur: Ecce deus permisit fieri mala, ut euenirent bona. Fides Euangelij ubiq; ab idololatriis orientalibus spreta fuit. uenit lex Arabum, quasi nolens consentire in ipsam, et ad cultum eos unius dei, approbato tamen occulte euangelio, conduxit: Nunc placuit deo, quod approbatum euangelium, coopertum multis ineptiis in Alchoran (quemadmodum approbatur sæpe in eodem libro) in lucem ueniat. Ita ducentur de lege Arabum ad euangelium prius fortissime resistentes, ad gloriam magni dei, regis regum, creatoris uniuersi.

AD CALIPHAM DE BALDACH, Quod Iudæi de Abraham apposerunt in Alchoran.

Cap. XVIII.

An Deus Alchorani autor credendus,

Primum à tua prudentia, qui præes legi Alchoran, deposco, utrum credis deum esse auctorem Alchoran, an non? Si non, cur mandas tantam diligentiam libro illi in studio Baldach adhiberi, qui de seipso perhibet falsum testimonium, cum dicat se à deo compositum, quod tu non credis? Si uero credis librum illum dei uerba continere, quomodo potest liber dicere, quod per Gabrielem deus ipsum Machumet intumauit, per hæc uerba: Gabrielis hunc librum tuo cordi per creatorem intimantis? Quomodo possunt hæc uerba deo loquenti adaptari, qui est creator? Tu nosti per discursum libri talia sapissime reperiri quæ per se ostendunt, non esse uerba dei qui loquitur. Esto igitur, quod istis et alijs obiectionibus non obstantibus, tu omnino credas deum libri illius collectorem. Credere igitur te oportet omnia esse uerissima, quæ in ipso continentur. Dico igitur, quando legitur Cap. XVI. Ego quidem, cui deus uiam rectam atq; directam, illam scilicet Abrahamæ non increduli patefecit, et immi-

sit. Quid per Ego, intelligis? si dicis, Machumet, utiq; non sunt illa uerba dei, nec eis credendum. De se igitur Machumet testimonium perhibens, nihil probat: et illa uerba cum in Alchoran sint scripta, dei esse prædixisti, quæ simul stare nequeunt. Adhuc nonne Cap. VI. ponitur: Tu uero ceteris intima, deum ueraciter iniunxisse, quod Abrahamæ secta imitentur, qui nec incredulus nec idololatra. Si hæc deus ei præcepit, et post hoc Cap. XVI. eidem primo immisit et patefecit uiam Abrahamæ (Alchoran enim successiue descendit, et pedetentim, ut Cap. XXVI.) quomodo hæc simul stabunt, et quomodo compatiuntur se illa, quæ in VI. cap. dicit, Abrahamæ nec incredulum nec idololatram fuisse, et in doctrinis idem affirmat. Dico, cum Machumet XL. annorum, de idololatria conuersus sit per Sergium monachum Christianum et Nestorianum, cuius etiam habitum religiosum acceptasse dicitur, et in ea fide mortuus asseritur: quomodo est hoc uerum, quod Abrahamæ legem tenuerit? Vbi legisti in Alchoran præceptum de circumcisione, aut Machumet circumcisum: utiq; non in octauo die natiuitatis suæ, ut Isaac et filijs Abrahamæ fuit præceptum, nec in XII. anno, ut Ismael (tunc enim idololatra fuit) nec postea legitur circumcisus. Sed quia Christianus, licet Nestorianus, utiq; baptizatus fuit. Nestoriani enim Euangelium amplectuntur, et baptizantur. Neq; est uerisimile, Machumet ista in Alchoran scripsisse. Nam ut patet ex Alchoran, euangelij laudes ponuntur in XII. Cap. et ante capita illa quæ legem Abrahamæ immisissam Machumet dicunt. Similiter et laudes Christi cap. IIII. quæ credi possunt à Machumet posite, cum esset Christianus, ut præferatur. Certum est autem ipsum, Christum omnibus prophetis præferre, et legem euangelicam omnibus alijs legibus, ideo quod derelicto Christo et Euangelio ad Abraham fuerit per deum remissus, nequaquam est consonum rationi nec uerisimile, cum Christiani in obseruantia euangelij non dubitent omnem perfectionem fidei et legis Abrahamæ contineri. Ista igitur de lege et uia ipsius Abrahamæ. Verisimiliter Iudæi post mortem eius apposerunt ad Alchoran, quoniam in eorum manibus erat collectio Machumet, ut præmittitur. Nunc uides Califa, uos, per astutos, per uersos, dei blasphemos Iudæos esse seductos, qui Alchoran nunquam in uita Machumet publicatum (neq; eius unquam continentia plene cuiquam reperitur communicata) post mortem Machumet, antequam Iudæi illi qui Machumet ad hæserant, et collectionem præceptorum eius in sua potestate habuerant, ipsam Hali (cui Machumet tradi mandauit) assignarent, illa inseruerunt de

Alchoran pedetentim collectus.

Machumet idololatra à Sergio monacho conuersus.

Nestoriani.

Alchoran à Iudæis compositus

de Abraham, cuius se Iudæi filios iactant, atq; alia multa quæ in Alchoran remanserunt. Hæc cum optime scias, sume virilem animum in dei timore, et ueritatem mendacio præferas.

OSTENSIO, SINE CHRISTO non posse quenquam felicitari.

Cap. XIX.

Secundo considera, quomodo Christo Iesu et eius euangelio absq; omni hæsitazione, etiã secundum Machimet subiici debeas, si ad eternam uitã peruenire speras: quoniam sine Christo hoc omni homini impossibile est. Et ad hoc ostendendũ, præmitto etiã secundũ Alchoran, hominem mortalem nullo modo posse quocunq; studio aut exercitio uirtutis immortalem fieri. Mortalis enim natura si seipsam efficere posset immortalẽ, faceret et seipsam deum, qui solus per naturam est immortalis, etiã secundum Alchoran. Non potest igitur aliquis homo talia studiosa facere opera, propter quæ merito et de iure fiat immortalis. Et cum immortalitatem omnes desideremus, nemo erit felix ultima felicitate, nisi ipsam assequatur. Nec sufficeret illa sine merito habere. Qui etenim nõ assequitur regnum immortalitatis ut hæres et dominus per iusticiã, nondum est felix. Non enim uassallus, qui de gratia id habet quod habet, felix est, quia seruus: sed dominus, et hæres. Quomodo igitur erit possibile, quod homo ad regnum celorum et immortalitatis perueniat, ut sit rex et dominus et hæres regni illius, si mortalis immortalitatẽ sic mereri non potest, quod ei debeat? Sicut enim sensibilibus uita cuiuscunq; bruti animalis nullo nõquã exercitio ad hoc ascendere poterit, quod fiat intellectualis et intelligens, licet unũ animal brutũ plus uideatur per doctrinam hominis ad conformitatem intelligentiæ ascendere, quã aliud: nunquã tamẽ erit possibile, bestiam fieri intelligentem. Sed si aliquod reperiretur animal speciei bestialis capax doctrinæ, taliter quod exercitio continuato apprehenderet intelligentiam eorũ quæ homo intelligit, et hoc opere ostenderet, nequaquã uerũ esset illud animal fuisse puram bestiã, sed habuisse intellectum, cui animalitas illa brutalis speciei fuisset ut suæ hypostasi unita: ideò id quod in radice illa quam hypostasim dico habuit naturaliter, potuit etiã in assumpta specie brutali congruo mereri exercitio. Et quemadmodũ hæc de bruto et intelligentia uera sunt, sic de homine et diuinitate, quæ et immortalitas nominatur, dici oportet. Nullus enim homo, quantumcunq; uideatur immortalitati seu Deo similior quã alius, nunquã tamen per quodcunq; exercitium studiosum licet sanctior continue fieret, ad diuinitatem seu immortalitatem perueni-

Sine Christo
seruari, nulli
possibile.

Cœlum nul-
lus hominis
merito parari
posse.

ret. Et si quis peruenisse creditur, necesse fuit quod illius hominis radix seu hypostasis fuerit diuina, ut in assumpta humanitate exercitio uirtutis apto immortalitatem mereri posset, quam habuit in radice seu in hypostasi. Vos autem secundum Alchoran, nõ dubitatis hominem fide et operibus mereri posse, quod per sententiam dei iudicis eterna uita in die extremi iudicii ei adiudicetur. De Christo igitur minime hoc uerum dubitatis, quod eo nemo dignior. Oportet igitur fateari, quoniam Christus homo mortalis meruit immortalitatem in humana natura, quod illa humana natura in ipso radicata, et (ut sic dicam) hypostatizata fuit in diuina, ut præfretur: et in nullo alio homine natura humana ita eleuata fuit ut eius hypostasis esset diuina. Ipse enim solus altissimus. Nullus igitur homo alius immortalitatem mereri potuit, neque potest, nature sue humane: solus autem Christus potuit. Meruit igitur immortalitatem, omnibus eiusdem nature humane sibi conformibus. Ideò intelligimus per angelicam Gabrielis annunciationem Mariæ uirgini factam, in euangelio scriptam, ipsum Iesum a deo nominatum, quia saluator est, saluum faciens populum suum: et Messiam siue Christum regem esse, de cuius regno sunt omnes qui eternam et immortalem uitam assequuntur.

Immortalitas
homini per so-
lum Christum
parata.

OSTENSIO, CHRISTVM MERuisse Christianis immortalitatem.

Cap. XX.

Intellige Calipha, quod Christus meruit hoc regnum immortalitatis in humana natura assumpta de uirgine, quia in radice seu hypostasi fuit immortalis per naturam. Vnde sicut ipse secundum hypostasim diuinam fuit naturaliter immortalis, ita in assumpta humana natura meruit, ut esset immortalis. Natura igitur humana in ipso non est facta immortalis solum ex gratia unionis eius cum diuina hypostasi, sed etiam ex exercitio uirtutis. Meruit enim deposita mortalitate per mortem, quam ob obedientiam dei passus est, fieri amplius immortalis. Messias igitur, seu CHRISTVS rex, præ consortibus unctus, natura et merito rex est eternæ seu immortalis uitæ. Hoc quidem regnum suum est, qui est rex uirtutum, et gloriæ, et in ipsum ipsius regnum, omnes creduli et fideles per ipsum, ut sint conregnantes, uocati sunt: et qui audiunt uocem eius, et sequuntur ipsum, possident immortalitatem. Iam clare conficis, CHRISTVM esse mediatorem dei et hominum, et nullum hominem fide et operibus, nisi per ipsum, mereri uitam eternam. Ipse est heres regni DEI immortalis, quod solus DEVS inhabitat, ad quod

Christi meri-
tum,

Christus Dei
& hominum
mediator.

Constitutio
duplex.

Christiani om-
nes Christi co-
heredes per
ipsum.

quod omnes homines aspirant. Heres quidem omni dicendi modo, secundum naturam, et constitutionem. Et quia secundum naturam est heres, tunc dicitur uerus filius Dei: filius enim heres est naturalis. Et secundum constitutionem heres est, et dicitur filius hominis, unctus prae consortibus suis. Duplex est autem constitutio: una, quae simpliciter dependet ab electione constituentis: alia, quae non solum ab electione constituentis dependet, sed ex merito constituti. ac si rex habens filium et fortem aduersarium, faceret proclamare, quod illum militem in heredem constitueret qui aduersarium uinceret, et naturalis filius seruilem militarem induens formam uictor fieret, ille omni modo heres esset, natura et constitutione. Ita Christus, heres uniuersorum natura et constitutione existit. Induit enim hominis seruilem formam, et principem huius mundi uicit, dei aduersarium, de cuius manu liberauit humanam captiuam naturam, ad dei imaginem et contemplationem eius creatam. Vides Christum perfectissimum dei heredem, natura et merito filium dei et filium hominis, et omnes homines Christiformes, per ipsum dei heredes et filios, et ipsius Christi coheredes. Hereditas autem est regnum uitae aeternae, in quo uidetur deus pater in gloria sua, et Christus uictor in gloria dei patris. Neque alius potest esse uerus Alchoran intellectus, uti tu ipse pura mente conspicias. Haec si recte aduertis, uides in Christo non esse nisi unam diuinam hypostasim, in qua radicatur humana natura. Hypostasis uero diuinae et immortalis naturae, humanam in se colligit naturam, ob quam hypostasim Christus est una diuina persona, licet sit diuinae pariter et humanae naturae. Et de ipso dicuntur communicatione idiomatum quae diuinae naturae pariter et humanae tribuimus. De quo poteris, si uelis, à multis doctis Christianis sufficienter informari.

DECLARATIO SIMILITVDINIS Adæ et Christi.

Cap. XXI.

ET quia circa modum, quo humana natura diuinae hypostasi uniatur, plerique non recte imaginati sunt, quoniam illud quod omnem intellectum exuperat, imaginatio non attingit, ideo pauca circa hoc, ne erres sequendo aut Nestorium aut Euticen, aut alium aliquem non sanè intelligentem, scire debes, quod sicut V. Cap. Alchoran scribitur, Iesum, Adæ quodammodo similitudinem gerere, ad bonum intellectum. Hoc sic uerum concipe. Adam à deo creatus ut praeesset animalibus, rex et Messias animalium fuit. In eo enim altior hypostasis, quam in brutis, scilicet naturae intellectualis fuit, in se brutalem anima-

Christi et Adæ
similitudo.

litatem colligens et uniens. Ob quam etiam hypostasim naturae intellectualis, una fuit persona licet intellectualis pariter et brutalis naturae. Et quoniam omne perfectionis ordine, natura est prius, deus omnia antecedit non tempore, cum non sit in tempore, sed natura, quia perfectior. Ita Deus, antiquior intelligentia. Intelligentia, antiquior sensibilitate seu brutalitate. Sensibilitas antiquior uegetabilitate. Dico antiquior, non tempore, sed ordine et dignitate atque perfectione. Eo dicendi modo intellectualis natura in Adæ antiquior sensibili, in se uniuert sensibilem naturam. Et factus est rex omnium uitae sensibiles uiuentium, quia ipsam sensibilem uitam in unionem antiquioris intellectualis uitae assumpsit, et mouit corpus uiuens uita sensibili, ad actus uitae intellectualis. Sic Christus quodammodo in similitudine tali concipi potest, esse Messias et rex omnium uiuentium uita intellectuali. Quia diuina uita antiquior intellectuali, in se uniuert uitam intellectualem hominis, et mouit illam humanam intellectualem naturam ad operationes diuinas. Dicitur autem, quodammodo esse similem Christum Adæ, non totaliter. Nam uita intellectiua in Adam, non solum in se uniuert uitam sensibilem, sed quia inter ipsam intellectualem et sensibilem quaedam potuit esse proportio, cum quaelibet sit finita et creata, hinc uita intellectiua in unione praedicta facta est forma, formans sibi unitam sensibilem uitam. Diuina autem uita in Christo, licet in se hypostatice uniret uitam intellectualem humanam, non tamen formaliter: cum inter diuinam uitam, cuius magnitudinis non est finis, et intellectualem finitam non possit cadere proportio, quae est necessaria inter formam et id quod format. Cum tamen hypostasis sit infinite uirtutis, naturam in se attractam nunquam deserit, sicut uirtus magnetis in suam hypostasim ferrum attractum nunquam deserit, et per medium attracti ferri aliud ferrum attrahit: et hoc faceret in infinitum, si uirtus esset infinita. Non tamen fit uirtus illa magnetis forma ferri, neque transit in ferrum. Neque componitur cum ferro, ut fiat unum tertium ex ipsis compositum, sed remanentibus naturis inconfusis, ita ferrum hypostasi uirtutis magnetis adheret, quod ipsam non deserit, siue sursum, siue deorsum, siue lateraliter moueatur. His enigmatibus quamuis remotis, CHRISTVM aliquantulum apprehende. Adhuc sicut Adam terrenus in se complicit omni hominem qui uenturus erat in hoc regnum et hunc mundum sensibilem, ita quod complicit omnes homines in ipso erant, et ab ipso receperunt ut huius mundi homines esse possent, ita in Christo, secundo scilicet Adam coelesti, complicit sunt omnes

Christus quatenus
Adæ similitudo.

Christus fecit
duos Adas.

omnes prædestinati ad uitam immortalē alterius mundi & regni cœlorū, à quo necessariò omnia recipiunt, ut illius incorruptibilis cœlestis regni ciues & domestici esse possint. Quæ clarissime et

apertissime sic esse reperies, si deus dignabitur tibi oculos aperire, ut legas & intelligas sacratissimum euangelium. Quod tibi cōcedat deus pius & misericors, semper benedictus: Amen.

BARTHOLOMAEVS PICENVS DE MONTEARDVO,
Ferdinando Regi Aragoniæ & utriusq; Siciliæ S. P. D.

Um Demetrius Cydonius, uir utriusq; linguæ peritissimus è Latino in Græcum, opus Richardi fratris ordinis Prædicatorū transtulisset, non ab re mihi uisum est Sereniss. atq; catholice rex, illud rursus è græco in latinum conuere. Non quod apud Latinos huiusmodi opus extare non existimē, sed cum uidissem Demetrium Cydonium opusculum illud è Latino in Græcum elegantiori stilo transtulisse, idcirco pro uiribus conatus sum libellum illum iterum ea dicendi elegantia quoquo modo in nostram linguā transferre, & cum in nitidiorem cultū, candidioremq; stylum pro uiribus redigere, & tibi serenissime atq; catholice rex, illum dedicare debere. Qui solus inter Christianorum reges hac nostra tempestate Mahumetanam sectam maximis cladibus affecisti. Nam non minimam laudem tibi comparasti, cum Beticam prouindam, quæ per octingentos annos Mahumetanam fidem coluerat, in Christianorum potestate redeigisti, & nunc uniuersam Aphricam capere intendas: quam facile assequi poteris, cum gentes illæ hoc tempore imbelles sint, quoniam cum Christianis diu pugnare non consueuer. Difficilius enim tibi fuit Beticam prouinciā expugnare, quā totam Aphricam in potestatem tuam asserere. Erāt enim in Betica milites illi strenuissimi, cum Hispano milite bellari semper assueti. At hi contrā homines ignaui, uentri & ocio dediti, cum Christiano nomine iamdiu præliari desueri. Nec sunt in bello exercitati, quales olim duce Hannibale Hispaniam & Italiam occuparūt. Nec eam copiam armorum habent, quam Hispanus miles, in bello strenuissimus & exercitatissimus, habere dicitur. Nec sibi magnæ defunt opes, quibus militum animi spe prædæ maximæ accenduntur. Omnia tibi prospere succedent, si reliquias incepti belli prosequaris. Nec est quod uereare, bellū in Hispania tibi ab aliquibus moueri, præsertim hoc tēpore, nouo tibi ob affinitatem cum Christianissimo Francorum rege fœdere iniuncto. Prosequere igitur inchoatum bellum, & omnes uires tuas in Aphricā transfer, quam facile deo duce subiugabis, & ea quidem subacta, & in Christianorū potestatem redacta, facile dein de Hierosolymam recuperabis, quæ tam ampla, tam fertilis, tam sancta terra Sultano Babylonis hoc tempore paret. Qui autem nunc eam patriam tutantur, serui sunt uenales, ex diuersis prouincijs empti, & hi quidem ad summā uiginti milium non ascendunt. Qui cum coacti essent à Christiana religione discedere, Mahumetanā nunc sectam sequuntur. Reliqui uero Sarraceni qui eis subiiciuntur, quā molles sint & effœminati, ex hoc coniectare possumus, quod his nunquā licet arma tractare, nec equum ascendere, nec uirile quicquam facere, sed uel agriculturam, uel mercaturā, uel alia huiusmodi uilia exercent. Quod cum ita sit, nemini dubium est, quin facillime ex ea expeditione uictoriam cum maximo triumpho sis reportaturus, & ciuitatem sanctam Hierosolymā, in qua Saluator noster dominus Iesus Christus euangelium prædicauit, & nouum testamentum nobis constituit, ab immaniissima Mahumetanorum superstitione liberabis. Quæ quā uana sit, quā friuola, quā nullius mōmēti, in præsentiarum nihil attinet dicere: quoniam eam tunc primum intelliges, cum hanc Richardi fratris Confutationem diligenter lectitaueris. Vale.

Nicol. à Ca-
sa Ricoldum
nominat. Me-
minit illius et
Vol. terranus

RICHARDI EX ORDINE FRA-
TRVM, QVI APVD LATINOS PRAEDICATORES AP-
pellantur, Confutatio legis latæ Saracenis à maledicto Mahumeto, translata ex Ro-
mana lingua in Græcam, per Demetrium Cydonium: deinde per Bartholo-
maeum Picenum de Montearduo rursus è Græco in Latinum conuersa.

Phil. 118

Vot sunt dies serui tui? Quando facies mihi de persequentibus me iudicium? Narrauerunt mihi iniqui fabulationes: sed non sic lex tua Domine. Omnia mandata tua ueritas: In iustis persequuti sunt

me. Hæc uerba militantis sunt Ecclesiæ, flentis & gementis, diuersis se grauata esse miserijs: quibus liberari diuino confisa est auxilio. Sed et si innumerabiles passa est ecclesia passionēs & tristitias, omnes tamen uniuersaliter has in tres referendum est. Primum quidem manifeste susti-

Tres persecu-
tiones Eccle-
siæ.

I, Per tyrannos.

Psal. 26

II Per hereticos.

Psal. 118.

III Per falsos fratres.

A tempore - bus Gregorij magni ultra persecutio Mahometi & Papae.

Fides & patientia sanctorum vincet.

Apoc.

multitudo rabię persecutionis, illatam ei ab impijs tyrannis. Hoc autem maxime sic accidit, a quo passus est Christus, usque ad tempora Constantini, in annis uidelicet trecentis & decem: quando Romani, qui monarchiam tenebant, & aliorum infinitus catalogus, ubique in uniuerso orbe terrarum innumerabiles sanctos dei martyres interemerunt: Pro quo tempore compatiens Dauid ecclesie, dicit: Quot sunt dies serui tui? Quando facies mihi de persecuentibus me iudicium? Sed ad decem sanctorum sanguis cum clamaret, & miraculis ipsi splenderent, repente facta est mutatio dexterę altissimi: & qui prius Christianorum persecutores erant, ecclesias edificauerunt, ducesque belli contra impios facti sunt. Sed statim secunda persecutio hereticorum insurrexit. Repente enim apparuit cruentus draco fremens ex squama, & sibilans diuersas hereses, Arii uidelicet, & Sabellij Macedonijque, & aliorum hereticorum. Propter quod maxime tempus dixit Dauid: Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, sed non sic lex tua domine. Sed data est & apposita tunc lux doctrinę ecclesie, cum multi magistri tunc apparent. & diuinam scripturam aperirent: Hilarius hic fuit, Augustinus, Hieronymus, et Gregorius. insurrexeruntque et multitudo sanctorum patrum, qui in eremis perfectę & sincerissimę uite erant: adeo, ut & per eos draconis os debili & uulgari lino ligatum sit: & sic diuinarum scripturarum efficacia os loquentium iniqua obturatum est. Sed statim posthęc inualuit ecclesiis tertia corruptio, ex falsis fratribus uidelicet periculum. Vnde & post Gregorij tempora statim tribulatio per corruptos homines intellectum roborauit, in hypocrisis mendacium loquentium, & tot mendacia & figmenta renata sunt uite, doctrinę & iustitię: ut multi essent, qui descenderent, & adiuuarent iniquos & tyrannos (in tantam enim infirmitatem et prauitatem prolapsi sunt) & conuerso perfectissimos homines oblastrarent, eisque detraberent. Hęc contra ecclesiam corruptio usque ad senium & senectutem permanebit: ut nequaquam spes aliqua relicta sit, nisi diuini auxilij, & pro ueritate instantię. Vnde & pro temporibus bis dicit Dauid: Omnia mandata tua ueritas: iniuste persecuti sunt me, adiuua me. Quasi dicens: Etsi prostrata est ad tempus ueritas, oportet tamen hanc uelocissime exurgere, & efficaciter cognosci, maxi-

mę diuino cooperante auxilio. In hoc igitur tertio conditionis statu, post tempora uidelicet beati Gregorij, in temporibus Heraclij, insurrexit ueritati & dei ecclesie homo quidam diabolicus, primogenitus satanę, in libidinem proliuius, & ex fraude machinamentis deditus, nomine Mahometus. Qui consilio & auxilio illius qui mendax & mendacij pater est, iniquam & mendacis plenam tanquam ex diuino ore prolatam legem composuit: quam quidem legem Alcoranum nominarunt, uidelicet diuinorum mandatorum collectionem. Hic Mahometus supra omnes qui fuerunt, uel futuri sunt, Ecclesiam DEI persecutus est. Non enim uno solum modo Ecclesiam percussit, sed tribus generalissimis: nunc quidem seu tyrannide, nunc autem per deceptionem in legibus, nunc uero per hypocrisim simpliciores subuertens: ut iam magnam partem orbis terrarum deceptioni suę subiecerit, ex Dei permissione, qui est terribilis in consilijs supra filios hominum. Ego igitur in ordine Predicatorum minimus, tantam calamitatem deceptis compatiens, consideravi uias meas, & pedes meos in testimonia DEI conuerti. Vnde cum transiuissem multa maria, & loca deserta, & inclutam Saracenorum urbem Babylona deprehendens, ubi maxima & uniuersalia studia apud eos existunt: illicque literas & Arabicam linguam similiter discens, diligentissimeque, & continue cum magistris apud eos disputans, magis magisque deprehendi predicationis legis peruersionem. Etiam hanc in Latinam linguam transferre incipiens, tot inueni fabulas, simul & mendacia, & blasphemias, & continuam per omnia fabulationem, ut iustitia plenus essem. Deceuique idcirco scribere quasdam epistolas de tantis blasphemijs, ad triumphantem Ecclesiam: conquestusque sum tanquam illa in amaritudine animę. Nunc autem est mihi intentio, summa ueritate confidenti, capita & principalia mendacia iniquę legis huius ostendere, & alijs fratribus causam exhibere, propter quam facilius ad DEVM reuocare possent huius impietatis hereticos. Ut autem hoc cum ordine fiat, in determinata capita oportere cognoui totum tractatum diuidere.

Mahometus.

Alcoranum.

Babyls Regique Baldack

Richardus Alcoranum colperat Latine facere.

Finitis huius scripti, Gaudius.

O PER IS

125

OPERIS DIGESTIO IN CAPITA XVII.

• Primum caput continet principales huius legis errores.

Secundum, quis modus cum eis seruandus est.

Tertium, quod lex hæc non est lex Dei, propterea quod neque uetus, neque nouum testamentum hanc testantur: & quod necesse est Saracenis, parere dictis ueteris testamenti & euangelij.

Quartum, quod neque in stylo, neque in modo cum alijs conuenit.

Quintum, quod non conuenit secundum sententias cum aliquo altero.

Sextum, quod in multis sibi ipsi contradicit.

Septimum, quod nullo miraculo confirmatur.

Octauum, quod non est secundum rationem.

Nonum, quod manifesta continet mendacia.

Decimum, quod uiolenta.

Vndecimum, quod inordinata.

Duodecimum, quod iniqua.

Tertiumdecimum, de Alcorani institutione, & quis fuit huius legis opifex & inuentor.

Quartumdecimum, de fictione improbatissimæ uisionis.

Quintumdecimū, de quibusdam sex quæ fitis in Alcorano communibus, & de Christi ad Mahometum excellentia.

Sextumdecimum, de euangelij ad Alcoranum excellentia.

Decimum septimum, de Saracenorum responsione ad prædicta.

DE PRINCIPALIBVS Huius legis erroribus.

Caput I.

Primum igitur decet scire principales errores, quos Saracenorū lex ponit, secundū quos maxime diuinæ legi aduersatur. Notandū igitur quod omne antiquorum cōnū quod diabolus in alijs sparsim disseminauit, in Mahometū cōprehensim euauit. Hic enim cū Sabellio negat omnino trinitatē: Dualitatē autē quandā ponit in diuinis, quæ nihil honestū & diuinis simile in se ipsa potest demonstrare cum totius alteritatis principium sit. Supponit, enim diuinam essentiam, & huius animam. Vnde in Alchorano inducit deum pluraliter loquentem: ut uideatur ipsa anima dei, & ipse Christus alterius præter esse deū essentia, & minoris Deo, & ei subdita: conueniens in his

Hæc ratione
tenetur & Clu
stacensis Ab
bas.

cū Arrio & Eunomio, supponit Christū excellens esse creaturā, omnes tamen alias creaturas excedentē. Hæc autē opinio ex Platonicijs mota esse uidetur: qui supponunt summum Deum patrem omnium & creatorem, ex quo quandam mentem dicebant primum defluxisse, in qua quidam sunt omnes rationes ehtium, & omnibus excelisior est: quem & paternam mentem appellabant, post hunc esse mundi animam dicebant: deinceps autem reliquæ sunt creature. Quæ igitur de filio Dei in scripturis dicuntur, hæc ad illam mentem illi referebant: maxime autem, quod & diuina scriptura filiū Dei sapientiā et dei uerbum appellat. Cum qua opinione & ea quæ est Auicennæ conuenit, qui supra primum cælum primā intelligentiam supponit, quæ primū cælū mouet, ultra quam in summo Deum firmari dicit. Sic igitur Arriani existimauerunt de filio dei, quod esset creatura, quæ omnes alias creaturas excedit: quo mediante omnia Deus creauit. Vnde & Mahometus supponit Christum sanctissimum & hominem uirtute præditum supra omnes alios. Palam autem quid in eo dicit esse supra hominē. appellat enim eum uerbū dei, & spiritū dei, & animā dei: Deum autem secundum ueritatem dici, omnino ridiculum putat. Et ad demonstrationem huius, duobus maxime utitur: uno quidem, quod nunquam ipse Christus de seipso hoc asseruit, uel dixit: altero autem, quia ipse contrarium dixisse uidetur. Vnde dicit Mahometus, quod Christiani dicunt Christum esse Deum, et enim Iudeis ipse Christus dixit: Adorate Deum meum, & deum uestrum, dominum meum, et dominū uestrū. Hæc aut longius exposui, ut omnes cognoscant, quod illud quod in principio in mūdo per Arrium seductor diabolus non potuit perficere, hoc post hæc marcescente quidem in ecclesia zelo, malicia autem crescente per Mahometum adimpleuit, & tandem per antichristi nequitiam roborabit. Qui persuadebit mūdo, quod neque uerus deus, neque Dei filius est Christus, & neque homo bonus. Principalis igitur intentio Mahometi, est, persuadere, Christum neque deum, neque filium esse dei, sed sanctum quendam & sapientem hominem, & prophetam maximum, absq; patre ex uirgine genitū. In quibus cum Carpocrate hæretico conuenit. Item affirmat, impossibile esse deum habere filium, propterea quod uxorem non habet. Cum eodem rursus hæretico etiam in hoc conuenit. Additque, quod si deus haberet filium, in periculo iam omnis res esset, tanquam futurum schisma esset inter eos ex necessitate. In quibus cum Iudeis & Cer-

Opinio Platoniorum
de Deo.

i. Corin. i.
Ioan. r.
Opinio Auicennæ de Deo.

Opinio Arrianorum.

Ioan. 20.

Antichristi
dogma de Christo.

Scopus doctrinæ Mahometicæ.

Et Iacobitis
&c.

donio heretico conuenit. Subiungitque, neque à Iudeis Christum fuisse interemptum, neque crucifixum, sed alium quendam illi similem. In quibus cum Manicheis, † conuenit. Additque, et deum ad seipsum accersisse, et rursus eum in fine mundi apparitum, et interemptum Antichristum. Post hæc autem faciet DEVS CHRISTVM mori. Qui autem passionem CHRISTI negat, negat omnia ecclesie mysteria, quæ à diuina passione efficaciam habent. In quibus cum Donatistis hereticis conuenit.

Diaboli seruandi secundum Machometum.

Non Originem, sed peridos hereticos, abutentes nomina sanctissimi uiri.

Dicit autem et demones posse saluari, per Alchoranum et quod multi eorum cum hoc audiissent, facti sunt Saraceni, sequens in his aliquo modo † Origenem, qui dicit saluandos fore demones. Dicitque et ad DEVM ascendisse, quando pro eo Gabrielem misit DEVS, et manum huic DEVM imposuisse, et tantum DEO tangente rigiditatis sensum coepisse in corpore, ut et is usque ad medullam spinæ dorsi pertransiret. In quibus manifestum est, quod cum Anthropomorphitis communicat, qui corporalem DEVM asseuerant. Dicitque et spiritum sanctum creaturam esse, cum Macedonio conueniens. In quibus autem dicit angelos demones factos esse, cum nolissent mandante DEO Adam adorare, neminem in hoc imitari uidetur. Nugatur autem, et ultimam hominis beatitudinem, in intemperantia et delicijs dicens esse, et uestibus sumptuosus, et hortis irriguis, conueniens in his cum Cerintho heretico, et quibusdam antiquis infidelibus. Et circumcisionem oportere tenere dicit, commendans, quæ heretici Ebionis sunt. Concedit et multitudinem uxoribus in nuptijs, pellicumque et ancillarum, et quotquot quis in bello capiens posset educare, et aliorum uxores indifferenter capere, hereticos Nicolaitas in his sequens.

Videtur uolentius uerba Machometis exposita, zelo quidem pro fide Christiana, sed non secundum scientiam.

Omnes autem dicit oportere interimi, qui huic legi non obtemperant, nisi tributa soluant. Videturque concedere Sodomitica in uiris et mulieribus, in Capitulo de Vacca, et si horum successores hic honestioribus expositionibus cooperiant. Huius autem omnis intentio est, refecare, quicquid erat arduum in credendo, et difficile in operando. Concedere autem omne ad quod proclui erant, quæ presentibus capiuntur, et maxime aliorum Arabes, gulam uidelicet, rapinam, et intemperantiam. De uirtutibus autem, sicut humilitate, patientia, pace, continentia, aut in proximum charitate, uel de extremo fine nihil, ut ita dicam, precio dignum dicit. Ut autem aliquod de his mendacium non

facile argueretur per uetus uel nouum Testamentum, uel et per ea quæ philosophantes scripserunt, in quibus et ipsi de uirtute et uitio et extremo fine tractauerunt, nihil quicquam fide dignum esse iussit, quod legi ab eo late contrarium esset. Interimque mandauit, qui contrarium aliquod huic dicere auderent, grauiori poena plecti. Ipse autem Psalterium et alios prophetas ualde laudauit, et multa de eo dicit: CHRISTVM uaticinatum esse in Euangelio, filijs Israel, cum dixit: Nuncio uobis Apostolum DEI, qui uenturus est post me, et nomen eius Machometus. Affirmatque nomen hoc ab eterno scriptum esse in throno DEI, in superiori parte, ad dexteram. Ad hæc autem credendum nullum miraculum ostendit, sed nudans ensen dixit, Non in uirtute miraculorum, sed armorum, à Deo semissum esse. Hi sunt principales errores, quos continet Alchoranum, quod est lex Saracenorum. Quæ autem in illo mendacia continentur, fere infinita sunt, de quibus in nono capitulo tractabimus.

Item de infestatione hominis per Christi fiduciam, &c.

QVOMODO OPORTET cum his uersari.

Cap. 11.

Secundo autem oportet scire, quod ualde curiose si sunt audire aliquid nostre fidei, et maxime de diuina trinitate et incarnatione, non tamen uolunt his credere, neque possunt hæc intelligere. Et quia superant rationem, et humanum excedunt intellectum, illa nec credere uolunt, nec intelligere possunt. Dicitur enim in Esaia: Si non credideritis, non intelligetis. Et quoniam contraria sunt Alchorano, quod ipsi constantissime supponunt esse uerbum DEI, et ideo illa non suscipiunt, sed ea derident. Dicitur enim in Prouerbijs: Vir insipiens non suscipit uerba sapientiæ, nisi dicat ei quæ sibi placeant. Vnde non oportet his statim à principio diuina proponere, neque ante porcos margaritas spargere: sed conandum in primis unam legem eis ostendere. Non enim oportet uirtutes inserere, nisi prius passionibus radicibus euellantur. Oportetque et in omnibus breuem uiam eligere. Facilius autem est illorum fidem falsam ostendere, quam nostram ueram demonstrare. Fides enim cum eorum sit, quæ non aspicimus, donum est DEI. Vnde nostra quidem fides ualde secundum mandata uera existens, non uidetur esse corporalibus, illorum autem

Atque ecclesiæ apostolorum hæc per mo tradit sua pueris.

Esa. 6

Præfatus reserenda Machometi peruersa dogmata, quam Christiana eis proponantur.

tem solum apparens, non à rebus, talis apparet. Sed & si nobis non insint demonstrationes, ostendentes quæ sunt trinitatis, & alia quæ ad fidem pertinent (neque enim tunc fides mercede digna esset) habemus tamen Evangelicam auctoritatem, quam etiam Alchoranum testatur: item et miracula, cum illi nec auctoritates nec miracula habeant. Esi enim Alchoranum de DEO dicit, Ne dicatis tres Deos: & reddit rationem, statim dicens, quod sit unus. Sed nos non huius contrarium dicimus: sed simul hæc affirmamus, in quibus dicit unum esse DEVM, quem dicimus non solum unum esse, sed etiam simplicissimum. Neque ei consortem quandam damus, & simul participem, sicut ipsi, animam mundi, uel uerbum, uel spiritum, uel diuinum quandam intellectionem tanquam seruum ex dictis nobis superius. Non oportet autem humano intellectui adequare diuinam maiestatem, et existimare illam non esse, propterea quod hi non possunt intelligere personarum discretionem, absque quo & essentiam discernant. Sed neque sic fortes rationes habet ad hoc, quas non possumus soluere. Hoc igitur sufficit ad defensionem fidei. Illud autem oportet potius eos petere: quid uult Alchoranum apud eos, quando totiens inducit DEVM de seipso pluraliter loquentem, cum simplex sit & unus? Hoc autem eos petendum, ut cogantur numerum in personis confiteri. De mysterio autem incarnationis, quod ipsi quidem negant omnino, nos autem credimus, sequentes Evangelica dicta, oportet querere ab eis, unde sciant, quod impossibile est DEVM incarnatum fuisse. Vel enim quod non potuit, & hoc est falsum. Omnipotens enim cum sit, omnia potest, in quibus non est contradictio. Vel quod nesciuit hoc facere. & sic quod & prius. Vel quod noluit: Et quis eius consultor fuit? Vel autem potuit quidem, sicut solem minorem quam nunc est facere, & maiorem, tamen non fecit. Et tunc petendum, eos demonstrationem huius dare, quod non fecerit. Hoc autem eis demonstrare est impossibile, quod neque incarnatus est uidelicet. De diuinitate autem CHRISTI utitur quidem demonstratione Mahometus, quod neque CHRISTVS seipsum dixit esse DEVM. Sed & si antereurrectionem non dixit de seipso hoc palam, sufficienter tamen hoc aperuit dicens: Ego principium, qui & loquor uobis. Et Petrum commendauit, quod palam hoc dixit, dicens: Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, & reliqua.

pro, ab eis interrogare.

Inquisitio super mysterio incarnationis

Etiam ante Calpham non negauit. Idque legitur ex mandato patris, Pl. 2. prædicans præceptum. &c. Ioh. 8.

Math. 36.

Ipsæ autem manifeste hoc noluit dicere, propterea quod occulte uenit, ut & prudentia & humilitate, & non ut uinceret eum, qui hominem uicit astutia. Propter hanc igitur rationem, ante resurrectionem non dixit CHRISTVS palam de seipso, DEVS sum, secundum quam rationem neque piscator prædicit piscibus reuelanter, sub cibo esse escam, sub esca esse huiusmodi. Post resurrectionem autem manifeste hoc ostendit, dicens, Dans spiritum sanctum & potestatem dimittendi peccata: Accipite spiritum sanctum, & quorumcunque dimiseritis peccata, dimittuntur eis: quorumcunque retinueritis, retenta sunt, & reliqua. Et Thomas quoque palam confessus est hoc, dicens: Dominus meus, & DEVS meus. Dato autem, hoc nequaquam à CHRISTO dictum esse, propterea quod humilia quidem uerba profert, præclara autem opera ostendit: sufficit discipulos eius hoc palam dicere, qui hoc dicentes, similia CHRISTO signa fecerunt. Sed quoniam Saraceni negant, miracula, & uerba Apostolorum, propterea quod contraria sunt Alchorano, insistendum consutationi tam perfide legis, quod non est lex DEI, & quod Saraceni debent suscipere Evangelica testimonia, similiter & quæ sunt Veteris testamenti.

Ioh. 2. 22

Hoc autem per ipsum Alchoranum possibile est demonstrari, ut Ogolih suis ipsius ense interimitur.

Isti uocant Gotiam, quod David occidit suo gladio

QVOD LEX HÆC NON est lex DEI, propterea quod neque Vetus, neque Nouum testamentum hanc testantur: & quod Saracenis necesse est parere dictis Veteris Testamenti & Euangelii.

Caput III.

Tertio oportet scire, quod Alchoranum non est lex DEI. neque enim Vetus testamentum, neque Euangelium hanc testantur: quæ utraque Alchoranum testatur, quod uerè sunt leges DEI. Solus autem Mahometus constituit seipsum, & de se ipso testimonium perhibet. Lex enim DEI tanquam cathena quadam est continua ab eodem artifice fabricata, & quilibet, anulorum alteri coheret, & quilibet Prophetarum de alio prophetizat: & meminit huius, et omnes prophetizauerunt de Christo. Si igitur & Saracenorum lex, lex esset Dei,

Scriptura dei, seu cathena inter se coheret.

iussit
Math. 7. & 8.

In Lat. transl.
cap. 20.

Libri sacri nō
corrupti.

Lat. Cap. 12.

et in hanc legem uocatio, non peruersio, sed conuersio esset, ut ipsi dicunt: quomodo sic latuisset alios prophetas, ut nullus aliquid de eo ipso diceret? Nos enim nihil inuenimus Moysen, uel aliū quendam prophetarum, uel ipsum CHRIS TV M, dicentes aliquid de Mahometo, uel de lege secundum eum, nisi quando dixit, Nos cauere à falsis prophetis. Dixit autem CHRIS TV S, usque ad Ioannem legem esse et prophetas, ut mundus cognoscat nullum posthac prophetam uenturum, qui de aliquo qui uenturus sit, sit uaticinaturus, ad quem oportet omnes sperare. Mahometus autem uniuersalem seipsum dixit esse prophetam. Nos autem ignoramus, si et propheta omnino est. Scimus tamen, quod nunquam talis quidam seductor fuit in mundo in sic breui tempore, qui tot homines et populos sequaces sibi fecerit. Ad hoc autem respondent Saraceni, dicentes Moysen et alios prophetas, uaticinatos fuisse de Mahometo: CHRIS TV S autem tanto clarius de eo uaticinatus est, ut et nomen eius diceret. Vnde dixit filius Israel: Nuncio uobis Apostolum DEI, qui uenit post me, et nomen eius Mahometus. Sed Iudaei corruerunt, Moysi legem et prophetas, Christiani autem Euangelium, ut nihil ueritatis in lege et euangelij remaneret, nisi quantum est in Alcorano. Osiendam autem hoc esse in conueniens et primum per Alchoranum. Dicitur enim in capitulo de Ionna: Si de quibus uobis reuelauimus dubitatis, quaerite ab his, qui priusquam uos librum legerunt. Qui autem ante Saracenos librum legerunt, CHRISTIANI sunt et Iudaei, qui Pentateuchum susceperunt et Euangelium: ut ipse Mahometus exponit. Is igitur dicit Saracenis, quaerere à Christianis et Iudaeis de rebus ambiguis. Quomodo autem rursus remisit hos Mahometus ad falsa Testimonia, si quidem uerus fuit propheta, ut dicunt? Non igitur tempore Mahometi Christianorum et Iudeorum libri corrupti erant. Sed neque possibile est hoc dicere, quod post haec passi sunt corruptionem. Dicitur enim in capitulo Elagar, quod significat lapis: Non (dicit ex persona DEI) monitiones DEI fecimus descendere: et nos easdem seruabimus. Monitiones autem dicuntur apud eos Euangelium et lex Moysi. Deus igitur testimonium scripturae sui ipsius seruauit inter fideles, et ante Mahometum, et post haec seruabit. Item in capitulo Elmaida, quod significat mensam, dicitur, quod iudex Empazæne dixit Mahometo, quando Iudaei iustitiam et iudicium

ab eo querebant, Si uenient ad te, iudica inter eos iuste. DEVS enim amat eos qui faciunt iusticiam. Et quomodo hi quaerunt iusticiam à te, cum apud eos sit uetus Testamentum, in quo est iusticia DEI? Item talem corruptionem et mutationem scripturarum impossibile est uniuersalem esse et publicam: sic enim scire potuissent et aliae gentes. Sed neque particularis occulta, sic enim relictis esse potuissent quidam libri integri et absque corruptione: se in omni lingua et prouincia lex et Euangelium similiter scripta inueniuntur. Item quatuor Euangelia, neque eodem tempore, neque in eodem loco, neque in eodem idiomate edita sunt, et ab eodem auctore: sed Matthaeus quidem hebraice in Iudaea, Ioannes autem graece in Asia, similiter autem Lucas in Achaia, Marcus uero latine in Italia scripsere. Horum autem in latinum interpretatio facta est per Hieronymum et alios ante tempora Mahometi, et remanserunt exemplaria in omnibus linguis. Non igitur possibile est per quasdam corruptiones sic inutiles libros fuisse, ut ignorarentur. Item nihil est in fide sic necessarium et maxime arduum, sicut incarnatio uerbi: id est, hominem illum esse Deum. De hoc difficillimum fuit mundum persuasisse. Quare et Romani et alij impij in trecentis continuis annis, et uniuersaliter persecuti sunt Christianos, et recusauerunt suscipere Euangelium et fidem, propterea quod dicebant hominem illum esse DEVM. Non quod nullos iam prius et uiros et mulieres Deos et deas esse suscepissent, sed quod CHRISTVS non concedentibus Romanis DEVS esse dicebatur. Quod et illi prohibebant, ut nullus DEVS diceretur, absque sententijs senatus: et propterea, quod DEVS hic confortem non suscipiebat. Si enim hunc suscepissent, coacti essent alios deos relinquere: quod et ipsum contrarium erat moribus prouinciarum et legum Romanorum. Quomodo igitur Christiani in eorum ipsorum damno, et perniciē fidei et irritatione Romanorum principum, contra eos cepissent Euangelij ad dere rem impersuasibilem? Omnes enim sciebant hanc legem sanctissimam et rationabilissimam esse, quippe quae omnem rationem non excedat: huius dico iam dicti, scilicet hominem illum esse DEVM. Si igitur aliquid eorum quae sunt in Euangelio oportebat CHRISTIANOS mutare, mutauissent iam à principio, et abstulissent si quid fuisset impersuasibile, et addidissent iam persuasibilia magis quam econuerso. Item quomodo CHRISTIANI cum Iudeis

Vide Eusebii
historiam.

Verbi incarnatio praecipua Euangelij pars.

Vide Tertull.
in Apolog. de
Tiber.

Euangelium
per Christum
nos non fuisse
corruptum.

Christianis cū
Saracenis con-
uenire magis,
quam cum Iu-
daeis.

deus conuenire potuissent, qui antiquo odio sepa-
rabantur, corrumpentes scripturas, & maxime
addentes illud in quo nequaquam conueniunt?
Neque enim Iudei dicunt Christum, uel Deum
esse, uel hominem bonum. unde quantum ad hoc,
Christiani magis conueniunt cum Saracenis, qui
dicunt CHRISTVM ad minus sanctissimū
hominem esse. Item ante aduentum Mahometi,
Christiani, & maxime in oriente, diuisi erant
in diuersas sectas: Nestorianorum uidelicet, &
Iacobitarum. Nestoriani autem cum Saracenis
maxime conueniunt: quare & Mahometus pro-
prie eos uenerari iubet. Quomodo igitur Iacobi
tē cū Nestorianis cōuenire potuissent ad Euan-
gelij corruptionem, qui tanto odio inter se diuisi
erant, ut & se mutuo interimerent? Sed tamen ip-
se inueni & legi Euangelium apud utrumque,
idem quod est apud nos. Item cuius gratia exce-
pissent Christiani nomen Mahometi ab Euan-
gelij, cum is tantum laudet CHRISTVM, &
illius matrem & Euangelium? Quare dicit in
Alcorano, quod in Euangelio CHRISTI est
rectitudo & perfectio. Sed non illinc magis ab-
stulerunt nomen diaboli, & Pilati, qui CHRIS-
TVM flagellauit: minimeq; & nomen Iudae,
qui hunc tradidit. Item quo modo rationale,
Christianos addidisse in Euangelio, Christum &
crucifixum esse, & mortuum: cum honorabilius
hominibus uideatur, nequaquam crucifixum es-
se: & omnino inconueniens hoc, & DEVM
esse: sicut in Euangelio dicitur. Quam autem
consequentiam habere possunt duo haec tantum
inter se diuersa, in proprijs dogmatibus suppo-
suisse: sicut uidelicet, eundem & uerum esse
Deum, & uere mortuum? Item supposito, in om-
nibus libris Christianos hoc addidisse: quis enim
omnibus hominibus persuaderet: & in illorum
cordibus id infigeret? & tamen uniuersus mun-
dus persuasus est, intantum quod hoc suscep-
runt principes, tyranni, & philosophi ab indo-
ctis & pauperibus hominibus. Quare & Caly-
phas apud Babylona Christianus mortuus est, et
inuenta est crux in collo eius, ut testaretur, quod
ipse Saracenorum princeps Christianus mortuus
est. Vnde & ostenditur, quod hic Calyphas pro-
prie sepultus est, seorsum à loco in quo mos erat
alios sepelire. Et hoc sepulchrum ipse uidi apud
Babylona. Congruit igitur omnibus modis, &
testimonio Alcorani, & fortibus demonstratio-
nibus, & manifestis signis, Euangelium incorru-
ptum & incommutatum esse. Quoniam igitur
Mahometus Euangelium supra alias scripturas
laudat, & post illud uetus Testamentum, cogi

Calypus Sar-
acenorum prin-
cipis Christianus
mortuus.

possent cōuenienter utique Saraceni suscipere di-
cta in Euangelij & ueteri Testamento. Item in
Alcorano in capitulo Elmaida, quod interpre-
tatur mensa, dicitur, quod libri societas nihil est,
nisi adimpleant Euangelium & legem. Societa-
tem autem libri dicit Saracenos. Vnde dicit, ni-
si adimpleant Euangelium & legem: similiter
autem, & quod tibi reuelatum est, id est Alcora-
num: quod solis (ut ipsi dicunt) reuelatum est Sa-
racenis. Necessesse igitur & his habere Euan-
gelium & legem, sicut & Alcoranum, & adhuc
seruare. Quia autem Saraceni societas libri di-
cuntur, secundum Mahometi intentionem, in mul-
tis Alcorani ostenditur locis. Dicitur enim in ca-
pitulo Elnasa, quod interpretatur mulieres, cir-
ca finem, quod Saraceni non uacillent in lege sua.
Vnde scribitur: O societas libri nolite uacillare
in lege uestra, & ne dicatis de Deo præter ueri-
tatem. Haec quæ sunt in illo capitulo, ostendunt
societatem libri dici Saracenos. Ostenditur au-
tem palam & in capitulo Tulem, circa finem
libri. Si autem contententes, uolunt dicere, euan-
gelium et ueterē legem omnino corruptam esse,
ostendant ipsi integram & immutatā, & suscipie-
mus: maxime autem ostendant unicum typum in
omnib. linguis, sicut nos eis adduximus. Manife-
stū igitur quod Alchoranum non est lex Dei, pro-
pterea quod neque uetus lex, neque euangelium
(quæ diuinae leges sunt, ut & Mahometus confi-
tetur) hanc testantur, sed potius aduersantur.

Societas libri
pro Saracenis

Alcoranū nō
esse legem dei,

QVOD ALCORANVM NON
est lex Dei, quoniam non habet stilum et modum
cum alijs conuenientem. Cap. IIII.

QVarto oportet scire, quod Alcoranum nō est
lex Dei, propterea quod non habet stilum,
nec modum diuinae legi similem. Est igitur stylo
rhythmicum uel metricum, & assentatione ple-
num in sermonib. et fabulosum. Quod autem sty-
lo rhythmicum sit, per totum librum manifestum
est legentib. Exemplum autem huius non possum
apponere, propterea quod nō potest saluari rhy-
thmus uel uersus uere et secundum omnia, cum in
latinum transfertur. Saraceni autem & Arabes
in hoc maxime gloriantur, quod locutio quæ est
apud eos, legis celsitudinem habet et rhythmum,
& in hoc maxime ostenditur librum à Deo com-
positum fuisse, & Mahometo secundum locutio-
nē reuelatū esse. Mahometus idiota existens, igno-
rabat talem sententiam et locutionem. Cuius con-
trarium apparet. Videmus enim in diuina scri-
ptura DEVM loquentem cum Moyse, &
cum alijs prophetis, & nunquam rhythmis, uel
uersibus his loquentem. Moyse autem legem &

Alcoranū me-
trice scriptū,

Mahometus
idiotā,

Euangelium, dicit Mahometus à D E O esse, D E V M libros Moyſi & C H R I S T O dedisse. Sed hi non sunt metrici uel rhythmi. Et nullus aliorum prophetarum qui diuinam uocem audierunt, dixit D E V M metricè locutum esse, quod & sapientes & philosophi homines dedignantur. Vnde & intulerunt quidam hoc Mahometo, sicut dicitur in Capitulo Elempij, quod interpretatur Propheta, dicentes ei: Potius quidem igitur somnias, potius quidem igitur tripudias, & alia quæcunque talia huic improperabant, considerantes quod non solum hæc locutio non est à Deo, sed neque omnino prophetica. Vltcrius autem lex hæc plena est assentatione in uerbis, & magis quàm quis posset credere, uel dicere. Aliquando enim per totum capitulum subtextit precio dignum quidem nihil, solum autem quod D E V S est magnus & excelsus & sapiens & bonus, & quod eius sunt omnia quæ sunt in cælo, & quæ sunt in terra, & quæ sunt in medio, & quod iuste iudicat. Et secundum quodlibet uerbum duplicat: dicens: Laudetur ipse. Et hoc omnino absque necessitate aliqua duplicat centies & plus, & post hæc dicit: Non est D E V S præter D E V M, & credite in D E V M, & in Apostolum eius. Seipsum Apostolum D E I nominans. Et dicit hæc omnia absque medio, ex ipso ore D E I dicta esse, & quod nesciebat hæc dicere Mahometus, sed hic est mos in D E O, eum de seipso tanquam de altero dicere, quod D E V S est magnus & excelsus, & alia huiusmodi: quæ duplicare desuetum est. Notandum & hoc, quod etiam turpissimis & maxime carnalibus nominibus lex hæc utitur, sicut his, scilicet coitus & luxurie, sicut mos est, his qui humi depressi sunt. De locutione iam & sententia, firmum, & manifestum est omnibus legentibus, quod sit fabulosa. Sed & si per totum talis est, in quibusdam tamen pauca quedam quæ precio digniora uidentur apponam. Dicitur enim in Capitulo Emele, quod interpretatur musca, quod Salomon magnum Angelorum congregauit exercitum, & hominum, & irrationalium animalium. Recedentes autem inuenerunt, quasi fluuium quendam muscarum, & tunc iam dixit muscæ, O musca, uos introite in habitationes uestræ, ne corrumpat uos Salomon, & exercitus huius. Et musca subriſit. Et paulo post omnes aues in exercitu inuenta sunt, musca autem absens. Et dixit Salomon: Quid est quod non uideo muscam? puniam eam, & amputabo caput eius: uel reddet mihi

*Lex Saraceno
rè plena assen-
tatione.*

*Alchorani ob
scenitas.*

*Fabula de Mus-
ca.*

rationem propter quam abest, & longe est. Et dixit: Didici quod uos ignoratis, & ueni ad uos ex Sabæa cum ueris nuncijs. inueni enim mulierem imperantem illis, & coegi eam & populum eius colere solem absque D E O. & reliqua. Item in Capitulo Caramar, quod interpretatur luna, dicitur: Appropinquauit hora, & luna contrita est. Quod interpretantes horum magistri, dicunt Mahometum cum socijs eius stetiſſe. Videntes autem lunam appropinquantem coniunctioni, dixerunt ad eum: Ostende nobis prodigium quoddam. Et tunc ille duobus digitis eius annuit lune, id est pollice & medio. Quo facto, in duas partes luna diuisa, est & altera quidem pars cecidit in montem Elicces, qui imminet ab una parte Mecha: reliqua autem pars ad alterum montem, qui appellatur Rubus, ad aliam partem urbis positum. Sic autem luna diuisa intrauit in tunicam Mahometi, & ipse rursus hanc instaurauit.

Item in capitulo Seui, dicit uermem significasse mortem Salomonis demonibus. Vbi dicit expositio, quod Salomon innixus suispsius baculo, tanto dolore repente correptus est, ut statim expirauerit, diuino autem miraculo non cecidit. Demones autem qui ei seruiebant, uidentes eum stare, credebant ipsum dormire. Et natus est quidem uermis è terra, & corroſit baculum cui innixus erat. Quo enim contrito, cecidit Salomon. Et tunc currentes demones, cognouerunt eum esse mortuum: & ex eo coeperunt hominibus iuxta posse nocere. Item in capitulo Narrationum, ipse Mahometus reddit causam, propter quam uinum prohibitum est. Dicit enim, D E V M ad terram duos Angelos miſiſſe, ut bene imperarent, & iuste iudicarent. Erant autem hi Angeli, Aroth & Maroth. Veniens autem quedam mulier iusticiam habens, ad prandium hos uocauit, & apposuit eis uinum: quod ne biberent, eis D E V S mandauit. Inebriati autem, de coitu eam requisierunt. Quæ consensit, & passa est super his tamen, quod alter quidem horum eam in cælum ascendere faciat, alter uero descendere. Quæ & in cælum ascendit. D E V S autem uidens hanc, & iustitiam quam habebat audiens, fecit eam Luciferum, ut effet hæc in cælo inter astra ita pulchra, sicut & in terra fuit inter mulieres. Data autem peccantibus angelis electione, ubi uelint puniri, tunc uidelicet uel in futuro. Eligentibus eis, in præſenti potius puniri, pendere fecit hos per pedes catena ferrea Babylonis puteo, usque in diem iudicij.

Fabula de luna.

*De uermis &
morte Salomonis signum.*

Vini Saracenis interdictum causa.

cij. Hæc & his similia in prædicta lege continentur, propter quæ quilibet sapiens potest utique rem cognoscere, & quod nullo modo lex est diuina. neque enim solius est Deus per tales fabulas cum hominibus loqui.

Q V O D A L C H O R A N V M
non est lex DEI, quoniam non conuenit secundum sententiam cum aliquo altero.

Cap. V.

Manifestum & hinc est, non esse legem DEI Alchoranum, propterea quod neque cum lege DEI conuenit, neque cum philosophis, qui de uirtutibus & de extremo fine qui est in hominibus tractant. Supposuerunt enim philosophi ipsam humanam felicitatem in intellectuali parte animæ esse, & intellectum summam in homine potentiam existentem, extremi esse intelligibilis, & felicitatem uirtutis premium esse. & uirtutem circa magna esse & difficilia, & alia huiusmodi, & si non perfecte talia intelligere poterant. **C H R I S T V S** autem hæc ipsa in Euangelio ostendit, dicens angustam esse uiam quæ ducit in uitam æternam, & paucos esse qui per eam ueniunt: latam autem esse uiam, quæ ducit in perditionem, & reliqua. In hoc autem cum Aristotelis sententia conuenit, qui dicit difficile esse secundum uirtutem operari, sicut attingere centrum in circulo, quod pauci faciunt. **C H R I S T V S** autem & hominis felicitatem in DEI speculatione porrit, dicens: Hæc est uita æterna, ut cognoscant te solam uerum **D E V M**. Hæc autem ipsa nobis sunt ex Veteri Testamento. Abrahæ enim factæ sunt promissiones, cui **D E V S** proprie promisit eum ipsum dare in terra promissionis, & seminis benedictionem. & Moyses autem, cui tot mirabiles gratias **D E V S** præbuit qui & **D E V M** in supposito edificio speculis digne seipsum considerans non hoc sufficere ei, constanter petijt uidere uultum DEI & gloriam eius. Machometus autem de uirtutibus quasi nihil tractauit, sed de bellis & rapina latam uiam sibi ipsi conuenienter elegit, & suis sequacibus, filiis perditionis & mortis. Vnde nihil ad salutem eis prodest dicere: Non est **D E V S** præter **D E V M**, & Machometus est Apostolus DEI. De ultimo autem fine cum nullo conuenit: præterquam cum antiquis quibusdam, qui uitam irrationalium uixere, & non

discretionem faciunt inter intellectum & sensum. Vnde & felicitatem in sensualibus quibusdam supponunt, in cibis uidelicet, & in intemperantia, & in hortis & uestibus sumptuosis. de quibus post in sexto capitulo speculabimur. Et non possibile est hæc secundum similitudinem quandam dici ab eis, sicut & in Euangelio mensæ et cibi & talium est mentio in uita æterna. Ostenduntur autem hæc ex Euangelio secundum similitudinem dici, quoniam multa etiam aperte illis dicuntur de æterna beatitudine. Sed in Alchorano nihil omnino de uera beatitudine dicitur manifeste, sed sicut conueniens est homini qui nihil de hac deprehendit, solum autem secundum literam talem pingit felicitatem, qualem conueniens est hominem carnalem: & intemperantem appetere. Sed & si nihil de uera felicitate uel considerauit, uel promisit hominibus, quædam tamen uera & insignia de ultimo fine Saracenorum demonstrauit, quasi diuino spiritu afflatus. Dicit enim Saracenis ipse Mahometus: uos post me in septuaginta tres partes diuidemini, quarum una saluabitur, reliqua uero omnis igne destruetur. Hæc sententia sic ualet apud eos, ut nullus neque sapiens, neque insipiens uilipendat. Alia autem similis de eo est sententia in Alchorano, in capitulo Martij. quod interpretatur Maria, quæ dicit, omnes in infernum Saracenos ituros. Hanc sententiam uerissimam esse credo: & si ab ore secundum excessum mendacij antè allata est. Et in hoc falsus propheta cum prima ueritate conuenit, quæ dicit: Lata est uia, quæ ducit in perditionem, & multi sunt qui ingrediuntur per eam. Manifeste igitur ex prædictis conuenit, Saracenorum legem latam esse, & multos esse Saracenorum qui per eam ingrediuntur, & in infernum transeunt. Et hoc non ex ore solum ueritatis manifestum, sed ex ore prophete qui apud eos est. Item Alchoranum non conuenit cum lege Moysi in mandatis, & in quibus nos auertit. Lex enim DEI prohibet cadem, rapinam, concupiscentiam omnem: Alchoranum autem uel iubet fieri, uel permittit. Item neque in iudicijs conuenit. Moysi enim lex & Euangelium dicit, nullum debere uno testate condemnari, sed in ore trium uel duorum testium stat omne uerbum. Contraria autem horum inueniuntur in capitulo Elmir, quod interpretatur lux. ubi prohibetur ne cõpellant eam castitatē dimittere, cum consentientib. autē secure similiter dormire dicit. Hoc autem ipsum manifestum est in capitulo Elminim, ubi permittit cū proprijs uxoribus

Parabolam
Euangelij de
Alchorani longe diuerfam.

Vaticinium
Mahometi de
Saracenis.

Math. 7.

Cum Moysi
lege non conuenire Alchoranum.

Felicitas hominis secundum philosophos.

Math. 7.

Exod. 33.

uxoribus, et cum quibus quis in bello capere posset misceri. Manifestum igitur, Alcorani legem non esse legem Dei, neque à deo esse, nisi forte per permissionem, sicut et alia. Differt enim ab illa et secundum intentionem Dei: qui salutem hominum desiderat.

QUOD ALCORANVM NON est lex Dei, quoniam in multis sibi ipsi contra dicit. Cap. VI.

Sexto oportet speculari, quod Alchorani lex non solum à diuina lege elongatur, sed neque cum seipsa conuenit. Et hoc, quoniam mala est, et ipse Mahometus ostendit. Dicit enim in capitulo Elnesa, quod interpretatur mulieres: Nisi à deo esset hoc Alcoranum, multæ in eo contrarietates et contradictiones inuenirentur. etenim ipse in multis locis dicit, quod Deus non deducit errantem: et tamen ipse in multis locis docet orare, ut deducantur à tenebris in lucem, et ex rectitudine in rectitudinem. Item dicit de se ipso, quod factus est orphanus in errore, idolatra enim erat. Sed tamen ipse dicit, quod talem eum prophetam fecit deus, quoniam quando deus eum accersuit, ascendit ad Deum usque ad septimum cælum, et impetravit ueniam ab angelo quodam, qui milies mundo maior erat, quem inuenit suis peccata deplorantem. Item dicit, eum prophetam esse uniuersalem: sed tamen dicit Alcoranum arabicis literis à Deo datum esse, neque ullam aliam linguam eum scire præter Arabicam.

Item dicit in capitulo Inpacara, quod interpretatur iuuenca, quod Iudei et Christiani et Sabæi saluabuntur. Et in capitulo Abraham, dicit post hæc, quod nullus saluabitur, præter eos qui sunt in lege Saracenorum. Et ipse mandat his, ne disputent asperis uerbis cum hominibus alterius sectæ, sed suauibus. Non enim ad hominem pertinet deducere, sed ad DEVM solum. Et unusquisque pro se ipso solo, non pro alio rationem reddet. Post hæc autem ipse in plurimis locis mandat interimi omnes, et spoliari, qui non credunt, quousque credant, uel tributa soluant. Item ipse dicit in capitulo Comem: Quod eorum qui suscipiunt alterum DEVM, præter DEVM, horum tu non sis custos uel curator, sed sibi soli hoc seruauit DEVS. Hæc autem est precio digna contradictio, hinc qui-

dem, totiens mandare interimi infideles: illina autem, rursus mandare, neminem tanti sceleris esse punitorem, sed soli DEO pro his punitorem seruari. Item ipse in capitulo Eteminim, in fine, seipsum iactat, quod non est ex his, qui compellunt credere. Sed quomodo hoc uerum est? quum ipse mandet interimi et spoliari eos, qui non credunt. Quæ enim maior compulsio, quàm cædes? Item in Capitulo Bonis, concedit quod est præter naturam, miseri masculis et mulieribus. Dicit enim Saracenis, ne maculent seipsos cum infidelibus antequam credant. Et de mulieribus dicit: Mulieres uestre, terra est uestra: arate eas, sicut uultis. Sed tamen in eodem Capitulo ante dixit, quod Sodomitæ, tempore LOTH, abominabile peccatum commiserunt, et nationibus quæ prius fuerant, desuetum. Item ipse dicit de ABRAHAM, ISAAC, et IACOB, et filiis eius, quod erant Saraceni. Sed tamen ipse dicit, quod est ei à DEO reuelatum, eum esse uidelicet in fidem hanc primum Saracenum. Quomodo igitur erant illi Saraceni, si omnium Saracenorum MAHOMETVS primus fuit? Item non necesse, esse quosdam SARACENOS, antequam lex lata esset Saracenorum: Saracenorum autem lex est ALCHORANVM, quod iam est, et datum est post Moysi legem et Euangelium, sicut in ipso Alchorano continetur, immo modicum, plus est quàm septingenti anni, quod fuit MAHOMETVS. Incipit enim anno à natiuitate DOMINI nostri quingentesimo nonagesimo octauo: Noe autem et ABRAHAM et Isaac et IACOB, ante Euangelium et Moysen fuerunt. Si autem dicit Saracenos esse hos, propterea, quod præciebant quæ erant legis: Etenim omnia esse potuissent, quæcunque præciebant, quum Prophete essent. Si autem dicunt, quod placebat eis Alchoranum: et hoc impossibile. In multis enim quæ ab Alchorano sancita sunt, contraria illi faciebant. Item ipse dicit prohibere auguria. Et tamen ipse dicit post hæc in Capitulo Elaphar: Auguremini, si aliter non potestis, in scissura digiti: et qui hoc non facit, anathema sit. Item ipse dicit, seipsum missum esse Arabitis, propterea, quod hi non habent Apostolum quendam à DEO. Dicit autem et Alchoranum, in sola lingua Arabica datum esse, dicitque et se ipsum nescire aliam linguam præter Arabicam. Vnde quum ad hæssisset Mahometo, quidam Iacobita Μαργα, et Salo-

Contradicere
sibi Alcorani
in multis.

Alcoranum
Arabice scri-
ptum.

Nefandissi-
do.

Mahometum
Saracenorum
primum cre-
dens.

Mahometus
pota.

Auguria.

Mahomet
Arabæ tantum
idiotæ.

et Salo-

Mahomet
Arabe tantū
idololatraz.

141.

mus Persa, & Abdala ex Perside, & ipse Selam Iudeus, & quidam alij dicerent, quod instruebant eum, & ipse accidit in faciem suam, & contractæ sunt manus eius & pedes, & socij cooperuerunt eum uestibus suis. Et tandem ad se rediens, dixit: Deus misit me ad corripiendum uos de sermone quem dixistis, quod tales me doceant. Legitque eis unam sententiam, quæ est in fine lectionis Elnael, quod interpretatur palma, quæ sic dicit: Scimus quod ipsi dicent, quod instruant eum cum loquuntur sic ei in lingua Persica, hæc autem arabica facilis est. Et ex hoc dicit, Quomodo possibile est illos me docere, quorum alter quidem Persa est, alter uero Hebræus? Qui dixerunt ei, possibile esse eorum ipso rum lingua tecum loqui, & exponere tibi: te autem tu ipsius lingua omnia construere. Non inuenit ad hoc responsionem. Sed si non poterat instrui ab Hebræo & Persa, qui propinqui sunt: quomodo ipse poterat remotiores ab eius lingua docere? Ipse tamen post hæc dicit, se ipsum missum esse ad uniuersitatem gentium. Vnde in Capitulo Prophetarum ait, dicere ei Deum: Nos misimus te ad uniuersitatem gentium. Sed quomodo uenire potuit ad omnes gentes, quæ diuise erant in septuaginta linguas, qui ignorabat aperire sui ipsius uerbum in alia lingua, præterquam Arabica? Manifestum igitur, contrarietatem & mendacium manifestum esse, eundem solis Arabibus missum esse, & omnibus gentibus. Non igitur lex Dei est, in qua tot contrarietates est inuenire.

QVOD LEX SARACENORUM
nullo miraculo confirmatur.
Caput VII.

SEPTIMO est considerandum, quod neque Alchoranum est lex Dei, quæ miraculis confirmetur, neque Mahometus est apostolus Dei, nullo enim miraculo hoc testatur. Quando enim deus misit Moysen ad Pharaonem, magna prodigia ostendit: similiter autem & Helias & Heliseus, & alij propheta magna & inaudita miracula fecerunt: & maxime qui nouum quoddam in uitam inferebant. CHRISTVS autem proprie in miraculis & signis maximis uenit: sicut & ipse Mahometus in Alchorano dicit. Si autem dicant Saraceni, multa & magna miracula fecisse Mahometum, sicut reintegrare Lunam diuisam, & fontem aquæ ex eius digitis defluxisse: fabula est hoc, & contrarium eidem Alchorano. Prohibet enim Ma-

Propheta mi-
raculis decla-
rati.

142

hometus de eo aliquid tale credere, præterquam quæ scripta sunt in Alchorano. De omnibus prophetis dicit: Multi multa mentiti sunt: quod ne de me existiment quidam, id solum de me uerum credatur, quod Alchorani auctoritate fulcitur. Ille enim cum miracula non fecisset, & hoc ostendere uolens, inducit Deum loquentem, & dicentem: Dixit Dominus ad me, Propter hoc miracula te facere non permitto, ne tibi propter miracula eueniat quod et alijs prophetis accidit. Sui ipsius igitur testimonio conuincitur, nullum signum fecisse. Ipse enim Mahometus continue in Alchorano dicit, quod cum homines ei dicerent: Ostende aliquod signum, sicut Moyses uenit cum signis, & alij scilicet, & Christus, & alij propheta fecerunt. Respondit, quod Moyses & propheta missi sunt à Deo: & maxime Christus, qui in maximis prodigijs uenit, & mundus non credidit his; sed dixit hos ueneficos & inuicentatores esse. Propter hoc DEVS non permisit mihi facere miracula, non enim credidissent. Sed ueni in potentia armorum. Hoc autem manifestissime ostenditur quod falsum sit. Quomodo enim non credidissent huic facienti miracula, qui absque miraculis crediderunt solum mandanti interimere & rapere, & plurimas mulieres corrumpere, & dentem pro dente, & oculum pro oculo effodere. Procliui enim sunt ad talia qui in mundo uersantur: quare uix à multis iudicibus & tortoribus & punitio- nibus coerceri possunt. In potentia autem armorum, quod pro miraculo inducit, manifestum est mendacium. Non enim semper uictor fuit, sicut Moyses, & Iesus Naue, & Helias: quos angelus Domini semper protexit, & uincentes fecit. Mahometus autem aliquando uincebat, aliquando uincebatur: sicut & alij tyranni. Dentes enim eius contriti sunt in bello, & facies colli- bsa. Ex quo manifestum, quod non est miraculum quod ab eis pro signo asseritur, magnam uidelicet mundi partem ei repente adhesisse. Talem enim constituit legem, & talia dedit mandata, ad quæ homines sine legibus procliui sunt: ut in superioribus manifestum est. Mandauit enim mihi dominus, dixit, ense gentes expugnare, quousque consiteantur, quod non est Deus præter DEVM, & quod ego sum apostolus Dei. Quod qui confessi sunt, eorum argentum eo conseruauerunt, & sanguinem. Hinc & Saraceni, saluati dicuntur. Qui enim Mahometi mandata suscipiebant, seruabantur, & ab eo, & ab eis qui sub illo erant: neque interimebant eos, neque spoliabant. Vnde & Saraceni, non uocantur Saraceni, sed Meselamini: quod interpretatur; Saluati. Et derident Christianos, qui

De Mahometo
to solum cre-
denda quæ in
Alchorano con-
tinetur.

Mahometus
uenisse cū po-
tentia armorū
pro miraculis

Mahometus
non semper
uictor.

Saraceni, qui
& Saluati.

Meselamini

qui dicunt seipfos saluatos: multis autē talem salutem à Mahometo suscipientibus propter prædictam causam. Iussit post hæc prædicari, quod quicumque dixerit, non est Deus præter Deum, intrabit in paradysum: etsi mœchus sit, uel latro. Venit autem ad eum quidam qui Euordi dicebatur: querens ab eo, si hoc est uerum? Respondit autem: Etiam. Et addit ad prædicta: Si bibat etiā uinum, uel & interficiat. Et addit, Etiam si torserit & abidode naves. Ad confirmandum autem hæc omnia, nullum signum ostendit, sed nudauit enssem. Item clarius continetur, in Capitulo prophetarum. Legitur enim sic illic: Dixi de Mahometo, id est insomnia audiui, blasphemias composuisti, uel forte cantas. Veni ad nos ad minus in uno miraculo, quo modo & qui prius missi sunt. Respondit: Subuertimus (dixit Deus) urbes coram non credentibus, & post hæc qui fuerunt ante uos, non crediderunt. Sed neq; uos creditis, nisi per enssem. Asserebat tamen, quod à Deo ad eum missus est Gabriel, ducens ad eum quoddam animal, maius quidem asino, minus autem mulo, nomen autem animali erat Elmaparac. Loquebatur autem animal, ambulabatque in hora uiam quinq; milium annorum, & hæc faciebat in nocte. Et quasdam alias fabulas, de quibus in decimo capitulo post hæc dicitur. Christiana autem fides quæ ardua præcipit, in miraculis manifestis & utilibus tota fundata est, quæ non solum fecit Christus, sed etiam apostoli post eum, præterea & magistri qui euangelium & scripturas apostolorum exposuerunt, & usq; ad præsentia tempora durant miracula, demoniorum quæ expellantur, debiliū qui curantur, & mortuorū qui resurgunt. Hæc autem miracula Christiani fecerunt & faciunt, dicentes Christum crucifixum & uerum & solum Deum esse. Quæ si dicant Saraceni non credere, tanquam hæc non facta sint, ostendam eis maius miraculum. Manifestum enim, quod ante Christum totus ferè mundus idolis honorem tribuebat, maxime autē Romani, qui mundi monarchiam tenebant, sed hi Christianorum fidem susceperunt, & non solum crediderūt uerum Deum esse Christum crucifixum, sed & respuerunt omnes alios deos, qui tanto tempore responsa eis per idola dederunt. graue autem nihil imposuerūt, cū Christiana fides sic desueta & ardua mundo imposuisset, sicut cōtemnere mundū cōtemnere seipsū, amare inimicos, orare pro persecutib; benefacere malefacientib; aliena nō rapere, propria donare. Hæc omnia mūdus suscepit, ritum pristinū abiiciens. Vel igitur sufficientibus miraculis persuasus est, uel absq; miraculis. Maius autem est miraculum, & absq; miraculis per homines idiotas & simplices potuisse hoc fieri.

Al. abidonda

Fabula de Elmaparac.

Christianæ fidei miracula.

Præcepta Christiana.

ri. Et hoc fecerunt Christiani, non alios interimentes, sed ab alijs illatam mortem patienter sustinentes. Manifestum igitur omnibus modis Christianorum fidem in miraculis stupendis fundatam esse: Mahometi autem nullo miraculo. Talis enim est, qualis neque miraculis indigeat. maxime autem ad Saracenos, homines carnales & mundanos: prudentiores autem horum & literarum peritiā habentes, & uirtutem uiri sibi uendicantes, nullam huic fidem adhibent.

Q VOD LEX MAHOMETI irrationalis est. Cap. VIII.

Octauo considerandum est, quod & absq; omni miraculo possibile esset Mahometi legem à mundo esse susceptam, & confirmatam tanquam legem dei, si solum rationale cum seipsa haberet, & propter seipsam, & propter opera, & propter finem. Primum quidem igitur manifestū, quod irrationalis est propter legislatorem. Irrationale igitur omnino sic sanctam legem ut ipsi asserunt, uidelicet quod Alchoranum uerbum Dei sit, datam esse à sic iniquo uiro, rapace, mœcho, homicida, & peccatis alijs subdito quæ omnia manifesta sunt his qui illius uitam sciunt. Sed Saraceni ad hæc respondent, quod & Dauid in adulterium simul & cadem incidit, Moyses autem homicida fuit: sic & de Mahometo possibile dicere. Verum prophetā esse dei, & si aliquando sub peccato fuit: uterque quidem talium legitimus DEI propheta fuit. Sed hoc nullam habet uim. Dauid enim & Moyses poenitentia eorum ipsorum peccatum correxerunt, & hoc est inuenire. Dauid enim annunciauit suipsius peccatum, grauiterg; seipsū cruciauit, quare & ueniam meruit. Vnde postquam dixit, Peccaui: dixit ei Natham ab ore Dei, Dominus dimisit tibi peccatum tuum. De Mahometo autem minime dictum est, quod uel suipsius peccatum annunciauerit, uel poeniterit: potius quidem igitur addidit blasphemiam, iniqua lege id affirmans. Sicut enim omnibus Saracenis notum est, Mahometus forte cuiusdam Mariæ amore tenebatur, quæ Iacobitis appellabatur, quam ei donauit Machobæus Iacobitarum rex. Duæ autem ex uxoribus Mahometi, quarum altera quidem dicebatur Alese, filia Empipecer, aliarum nobilissima: altera autem Aasa, filia Omar, mouebantur zelotypia in Mariam. Quæ quodam die ad eum uenientes, inuenerunt ipsum simul dormientem cum Maria, & dixerunt: Sic oportet facere prophetam? Qui uerecundatus, iurauit nunquā posthac se cogniturum Mariam. Sicq; placatæ sunt ad iusiurandum. Pauco autem post tempore elapso, non potuit seipsū continere. Quare & legem tulit tanquam ex ore Dei,

Mahometi lex irrationalis quatuor modis.

2. Reg. 12.

Mahometi in Mariam Iacobitin amor.

Dei, qui ei reuelauit, et sententiam intulit in Alcorano in capitulo Elmetareem, quod interpretatur uocatio, uel anathema. ubi dicit: O propheta, quid prohibes quod tibi concessit deus? Gratificari queris tuis uxoribus. iam tibi legem tulit deus, ut liceret tibi soluere tua iuramenta. Sic perierans, cognouit rursus eam, dicens soluisse ius iurandum ei deum, testatibus super hoc Michaele et Gabriele. Et dixit ei una ex uxoribus eius: O Mahomete, ualde studuit deus in tua concupiscentia. Voluit autem propter hoc dicere: Forte deus tibi emulans, ut iniquo tecum committeret opere. Et addidit: Nunquid deus ipse tibi hoc facere mandauit, quoniam tu hoc per os testaris: forte deus gratificari tibi querit, et appropinquare tibi. Ipse autem duabus uxoribus totum legit quod sequitur in capitulo Vetationis, et dixit tanquam ex persona dei: Pœniteat uos coram deo, quoniam declinauerunt corda uestra. de accusatione dicens, quia eum accusauerunt de incestu. Sequiturque deinceps: Si forte deus uos repudiauerit, dabo pro uobis ei meliores uobis Saracenas, fideles, diuites, pœnitentes et ordines, agiles, et uirgines. Quod audientes, dixerunt: Pœnitet. Similiter autem fecit, quando accepit uxorem Zeith alumni sui. Dixit autem super hoc sententiam in capitulo Elazebe, quod deus dixit: Tu emularis in animo tuo, quod deus propalat, et times homines, sed iustum est magis timere deum. Tumque enim respuit eam Zeith, dixitque ei: Ne ducas hanc in uxorem apostole dei. Et respondit Mahometus, Vae tibi, Deus mihi hanc dedit. Qui post hæc de seipso hoc diuulgauit dicens, quod Deus hanc propheta dedit. Ecce per maius, minus peccatum occultauit. Et enim ipse Mahometus dicit: Nullum maius peccatum est, quam deo mendacium iniungere. Item nullum est sic inter prophetas peccatum intolerabile, sicut in intemperantia et immundicia simul esse, cum spiritus sanctus non tangat prophetica corda in actionibus ueneris, ut dicit Hieronymus. et philosophus quoque dicit, quod in talibus actionibus impossibile est hominem speculari. Est igitur omnino irrationabile, sic salutaris legis (ut ipsi dicunt) ministrum et prophetam carnalissimum et immundum hominem esse, in quo ipse de seipso gloriatur: tantam dicens in agendo uim et affluentiam intemperantiae, quam tam in quadraginta hominibus. et si deus priuauit hunc filiorum sobole: unam enim solam habuisse filiam dicitur. Irrationabilis igitur lex hæc propter legelatore, tum quia sceleratus et carnalis, tum quia inscius et incertus. sicut et de seipso testatur in Alchorano: nescire se quid erit ei uel Sarracenis, ignorare utrum ipse

Periurii obliuionem.

Libido a propheta spiritus immodica.

Mahometus uicem tantum alia.

uel ipsi in uia salutis sint, uel non. Sed neque per seipsam lex hæc est secundum rationem, tanquam habens nomina turpissima, et in quibus utari iustum est, et maxime carnalibus conuenientia passionibus. In plurimis enim locis turpissimo hoc uerbo utitur, coeo: quod nulla alia lex facit. quo uerbo uix poeta ipsi Comici utuntur, quibus materia poematum est carnalis et turpis, et si hi raro. sicut Aratus impudenter dixit, Non timui coiens. Hoc autem et ipse palam dicit, Non est homo in mundo qui possit Alcoranum intelligere. Et quomodo mandauit Deus hoc seruari, si non dedit et intelligi? Oportet autem scire, quod in Euangelio nihil est, quod non possumus etiam intelligere, fidei lumine adiuti. Sed neque propter doctrinam quæ in eo continetur, est secundum rationem. Dicit enim in multis locis, deum mandauisse angelis, adorare Adam: et eos quidem qui nolent, fieri demones: adorantes autem, manere angelos. Et quomodo deus mandasset idololatriam, et angelus honorem tribuisset, qui soli deo debebatur? Item et ratione doctrinae irrationabilis est, ex dictis ipsorum. In illa enim lege maxime necessarium (ut ipsi dicunt) hoc est, ut dicatur ubique, quod non est deus præter deum, et Mahometus est apostolus dei. additque, Et quod deus est magnus. Sed quæ annuntiatio est ista? Nullus enim qui ratione utitur, dicere posset deum esse paruum. Item propositio quæ dicit, Non est deus præter deum: uera est per seipsam, et a nullo ei contradicitur, siue unus sit deus, siue plures. Et in omnibus uerissima est talis duplicatio. non est enim angelus nisi angelus, et non est homo nisi homo, et non est asinus nisi asinus. bos enim et canis non est asinus. Quæ autem dicit, Mahometus est apostolus dei: ualde est ambigua. Quæ igitur ratio connectionis harum duarum propositionum, unius quidem per seipsam notæ, alterius autem per seipsam ignotæ? Quæ uirtus uel quæ utilitas, ut quicumque hoc confiteatur, de necessitate saluetur? Item Mahometus in prædicta lege dicit, quod omnes homines unum erant, et unius sectæ, et unius religionis, Deus autem diuersos eos fecit, qui misit diuersos prophetas. Hoc autem neque quousque appareat, uerum esse potest. Maxime enim unus deus, qui maxime unitatem et hominum salutem amat. Non enim diuisisset homines in diuersas sectas et errores et perditiones. Sed hoc inuidia demonis factum est, et nequitia hominum, permissione tamen dei, qui permittit eos qui nolunt credere ueritati, in diuersos errores incidere. Item Mahometus in prædicta lege iubet tanquam ex ore dei, interimi infideles, id est eos qui non sunt Saraceni. Item dicit

Obscenitas Alchorani.

Idololatria.

Ridicula pro positionum connectio.

Sectarum diuersitas.

G

de eis, quod nō possunt recta cogitare, cum à deo non deducuntur: Deus autem eos non deducit. Sed inconueniens interimi, propterea quod non possunt quos autem possunt, non conueniens est cogere, propterea quod non placet deo seruitus coacta. Interimi autem nisi credant, uel aliquo modo simul impelli ad credendum, et ipse qui hæc mandat Mahometus, inconueniens iudicat et irrationabile. Dicit enim in capitulo Iona: Si uoluisset deus, omnes iam credidissent qui sunt in terra. Et tu cogis homines ut credant? Et nullus potest esse fidelis, nisi hoc ei concessum sit à deo. Hoc autem latius explicabimus in sequentibus, in nono capitulo. Irrationabilis est autem lex hæc et propter hæc de quibus tractat. Facit enim capitulum proprium de formica, et aliud de aranea, et aliud de fumo, cuius autem gratia deus talia mandauit de formica et de fumo? Item dicit, quod nunquam deus parcere posset, ostendenti terga inimicis, et reliqua. Quod aut peccatum, fugere hominem in bello, uidet se ipsum in periculo? Sed uoluit uel bellicosos ipsos, uel audaces Mahometus facere. Item lex quæ iubet de lauatione, irrationabilis est omnino. Mandat enim quando orare uelint, lauare manus et uultum et podicem et pudibunda, et palmas pedis, et brachia usque ad cubitum. Si autem non inueniatur aqua, intingi manus in puluere: et post hæc terentes manus puluere illitas per faciem, puluere illinire sufficienter eorum ipsorum uultum. Sed et si lauare rationabile: rationabilius iam esset lauare cor, secundum Hieremiam dicentem: Laua cor tuum à nequitia. Puluerem autem apponere uultui, quam potest habere rationem? Magis quidem igitur quantum lauare est rationabile, tantum puluere illiniri inconueniens est et irrationabile. Maxime autem irrationabilis hæc lex uidetur quæ est de repudio. Potest enim Saracenus eijcere suipsius uxorem, et rursus ei conciliari totiens quotiens huic placuerit uel displicuerit. sic tamen ut post tertiam repudiationem non possit eam suscipere: nisi quis alter eam carnaliter cognouerit, non existentem in menstruis. Si autem hanc cognouerit non sufficienter extenso testiculo, necesse ulterius hanc cognoscere sufficienter extenso membro. Vnde quando uolunt conciliari cum suipsius uxoribus, dant precium ceco cuidam, uel alteri uili persone, quæ cum tali uxore simul futura est. Et post hæc testabitur publice, et dicet uelle hanc repudiare. Quo facto, primus potest eam sibi conciliare. Aliquando autem tantum placent eis secundi, ut dicant non posse eas ab illis separari. et tunc primus amittens precium et uxorem, decedit à suipsius spe. Quorum lex non tantum ho-

Ad idem nemo cogendus

III.

Abfunda in Alchorano pleraque

Lotionis super pedibus

Repudiū lex absurdissima.

minibus, quantum animalibus ratione priuatis conueniens est. Sed neque deo, qui omnia similiter cum ratione gubernat, conuenit. Maxime autem hæc lex irrationabilis est secundum finem, et premia quæ promittit. dicit enim per totum Alchoranum. Beatitudo Saracenorum est, irriguos hortos possidere, mulieres et pellices iuuenes, uerecundas et pulchras, purpureis uestibus indutas, scyphos aureos et argenteos per mensas discurrentes, et cibaria suauissima habere. Hæc maxime numerat in capitulo Elragmā, quod interpretatur miserator. In libro autem de doctrina Mahometi, qui liber apud eos est magnæ auctoritatis, exponit ordinem cibariorum. Et dicit primum quidem esse ferculū eorum quæ illis sunt apponenda, et per alimpeput piscis, cibariorum ualde suaue, et post hæc ex successione arborum fructus. Et descendens in eodem capitulo, interrogantibus eum quibusdam, si et luxurientur, respondit: Non esset beatitudo, si quædā illis non adesset uoluptas. Potius quidem igitur frustra essent omnia, cum non sequeretur uoluptas secundum luxuriam. In hoc autem est omnis Alchorani intentio, et potius Saracenorum sectæ, beatitudinem maxime in luxuria et uentre constituere. Et hæc non secundum similitudinem quandam uel exemplum dicit, sicut et sacra scriptura meminit cibariorum et mensæ in beata uita. De uera autem beatitudine, sicut de speculatione dei, uel de perfectione secundum animam, nullam omnino mentionem facit Mahometus, propterea quod neque hanc concupiscit, neque apprehendit. Sola enim quæ concupiscit, hæc iam et promittit. In hoc enim aperte ostendit seipsum contrarium Christo, et omnibus prophetis et philosophis, et omnibus qui ratione utuntur, qui omnes communiter conueniunt, ultimam hominis beatitudinem esse in dei cognitione. sicut in Euangelio secundum Ioannem: Hæc est uita æterna, ut cognoscant te solum uerum deum. Et Aristoteles dicit, quod uita secundum intellectum optima est. Igitur circa uentrem et ueneræ pessima est, etenim sit impedimento bonitati intellectus. Sed quoniam Saraceni, neque dicta diuina scripturæ suscipiunt, neque philosophorum, propter rationes in primo capitulo predictas: redeundum iam est ad quandam rationem, quam et ipsi irrationales existentes, non possunt omnino negare. Sit igitur ratio auctoritas, sine qua nulla ualet auctoritas. et ostendendum, quod neque in uentris, neque in intemperantiæ operibus felicitas hominis est, et quod hæc non erunt illis. Constat enim quod cibos ad hoc sumimus, ut corruptio, quæ posset accidere ex consumptione naturalis humidi, euitetur, et fiat augmentum. Hæc au-

IIII.

Beatitudo Saracenorum in quibus sita.

Alchorani scopus præcipuus qui.

Veritas hominis beatitudo in cognitione dei. Ioan. 17

Beatitudo

Rel uenere
us.

tem duo non erunt illic: omnes enim in com-
mensurata quantitate resurgent, & posthac non
poterunt mori, uel alio quodam modo deficere.
sicut & ipse Mahometus in sua doctrina dicit:
Deus interimet mortem, & post hac resurgent
immortales & integri. Assumptio igitur ciba-
riorum nequaquam est necessaria. Similiter au-
tem neq; rerum uenerearum usus, quoniam neq;
nunc est necessarius, nisi ut seruetur secundū spe-
ciem quod non potest seruari in indiuiduo. Item
homines qui resurgent, uel semper uiuent, et sem-
per nutriuntur. Et si semper nutriuntur, conse-
quens his, quod augebuntur corpora, uel erunt
& illic egestionem & alia scditates, ut tantum
resoluantur quantum conuertitur in cibum, quo-
rum utrumq; est inconueniens. Ad hoc autem re-
spondet Mahometus in libro sui ipsius doctrinae,
dicens: quod non erit illic egestio sordium, sed
purgatio per sudorem. Et adducit exemplū pue-
ri in utero matris existentis, qui nutritur (ut di-
cit) et non egerit. Sed neq; exemplum huius, ne-
que ratio, si quis diligenter respiciat solutionem,
est sufficiens. Sunt enim quaedam de perfectione
imperfecti, quæ in re perfecta essent magnæ im-
perfectioes. Item si usus rerum uenerearum est
illic, nisi frustra esset, sequeretur & generationē
fore sicut etiam nunc. Multi igitur nascentur
post resurrectionem, qui ante resurrectionem nō
fuerunt. Frustra igitur in tantum mortuorum re-
surrectio elongatur, ut omnes simul qui eandem
naturam habent, uitam capiant. Item si beati-
tudo in luxuriando, & multas mulieres habendo
est, qui post resurrectionem nascentur, nō po-
terunt esse beati nisi mulieres multas capiant.
Non poterunt autem capere neq; felices, neque
infelices: igitur remanent, quousq; plures aliæ
nascentur. Et sic oportebit plures quidem nasci
mulieres, paucos autem uiros, & sic in breui
tempore erit imperium mulierū. Item si post re-
surrectionem erit hominū generatio, qui gignentur,
uel rursus corrumpentur, uel erunt incorru-
ptibiles et immortales. Nisi corrumpentur, mul-
ta sequentur inconuenientia: tum quia erit multi-
plicatio in infinitū, tum quia quorum erit similis
generatio, nō erit similis generationis terminus.
Homines enim per generationē quæ est ex sper-
mate, nunc quidem corruptibilem uitam habent,
tunc autem incorruptam habebunt. Et præter
hec: Omne genitum corruptibile esse, neces-
se est, propterea quod generatio & corruptio
sunt contraria, & circa idem. Si autem qui tunc
gignentur homines corruptibiles erunt & mo-
rientur, si rursus non resurgent, sequitur illorum
animas semper manere separatas à corporibus
quod est inconueniens, cum sint eiusdem speciei

cum animabus eorum qui resurgent. Si autem et
illi resurgent, oportebit & illorum resurrectio-
nem alios rursus expectare, ut simul omnibus qui
eandem naturam participat, donum resurrectio-
nis conferatur. Item ipse Mahometus unum solū
ponit diem resurrectionis, id est in fine mundi,
in die iudicii: de resurrectione autem illorū, uel
de natiuitate, nullam omnino mentionem facit.
Item nulla ratio esse uidetur, quare oporteat
quosdam expectare ad simul resurgendū, si non
oportebit omnes expectare. Si autem quis dicat,
quod in his qui resurgent, erit quidem usus ciba-
riorum & rerum uenerearum, sed neq; propter
conseruationem uel augmentum corporis, neq;
propter humane speciei augmentū uel perman-
sionem, solum autem propter uoluptatem, quæ
talibus actionibus accedit, ut nulla uoluptas ho-
minibus absit in extrema mercedis retributione,
sicut palam Mahometus in libro de doctrina sua
dicit. Manifestū igitur, quod hoc multis modis in-
conuenienter dicitur. Primum quidem, quod re-
surgentium uita erit melius ordinata quam hæc
quæ præsens est. In hac autem uita impossibile
& inordinatū quoddam esse uidetur, si quis pro-
pter uoluptatem utatur cibarijs uel rebus uene-
reis, sed non propter necessitatem reseruandi cor-
pus, uel procreandi filios. Et hoc rationabiliter.
uoluptates enim in prædictis actionibus non pos-
sunt esse actionū fines. Sed et conuerso potius qui-
dem natura ad hoc uoluptates ordinauit in his
actionibus, ut non propter laborem animalia ab
his necessarijs naturæ operibus elongarentur:
quod accidere posset, nisi animalia uoluptates
prouocarent. Est igitur ordo inconueniens &
præposterus, si propter solas uoluptates actio-
nes hæc perficiantur. Nequaquam igitur in his qui
resurgent, quorum uita bene ordinatissima sup-
ponitur, talium est usus, & multo minus in tali-
bus futura erit felicitas, aliter enim quid prohi-
bet & reliqua animalia irrationalia felicitia ef-
se in prædictis actionibus, quæ nobiscū commu-
nicant? Item si in his actionibus extrema homi-
nis felicitas est, sicut Mahometus palam dicere
uidetur, cuius gratia nunc oportet ab his cōtine-
ri, & non potius die ac nocte comedere & luxu-
riari, ut & hic felices esse possimus? Sed apud
omnes homines, et apud Saracenos ipsos honora-
bilis uidetur, cōtinere ab his. Habent autem et
quosdam uiros speculatiuos & cōtinentes, quos
maxime laudant. Sed quoniam fatuū est, ualde ra-
tionabiliter loqui cum homine prudētia omnino
priuato, liceat simul insanire et dicere: Si in tali-
bus actionibus extrema hominis felicitas est,
quid faciet igitur anima separata ante resurre-
ctionem, quæ neque comedere, neque luxuriari

Voluptates
quem usum a
natura insinuat.

Continencia
ipsis etiam Sa-
racenis lauda-
bilis.

potest? Sed neque angeli poterunt esse felices, cum tales uoluptates non gustent. Item si habendo quidem multas mulieres, innumerabiles autem pellices et iuniores extrema hominum felicitas est, quomodo possent mulieres felices esse, nisi haberent plures uiros? Sed rursus, quomodo possibile est uirum esse beatum, cuius uxor multos alios habeat uiros? Necessè igitur, uel mulierem beatam esse, et uirum infelicem: uel uirum quidem felicem, mulieres autem et iuniores eius infelices. Quomodo autem possibile est, esse beatum aliquem, cuius omnis domus quam amat misera et infelix est? Rationabilis igitur est, et uiros et mulieres miseras esse et infelices. Hic tanquam in transgressionem dicta sufficiant, ad demonstrandum irrationabilem esse legem secundum finem et præmium quod promittit. Irrationabilis est et secundum alia multa quæ in hoc continentur, sicut id quod frequenter inducitur, quod deus iurat per fidelē urbem, et per ficetum et oliuetū: quod palam apparet in Capitulo Elim, quod interpretatur ficus. Homines per maiores suos iurant, sicut per deum, uel per sanctos: Deus autem non habens maiorem per quem iurare posset, consuevit per seipsum iurare, ut ipse ad Abraham iurauit, sicut fertur in primo Geneseos. Per ficetum autem uel oliuetum iurare, uanum est et irrationale omnino. Item ipse prohibet uinū, propter ebrietatis euersionem, sicut in pluribus locis dicit. Sed cum uinum per seipsum malum non sit, sufficit solam ebrietatē cauere. Sed uidetur omnes Saracenos suspectos habere, quod nullus eorum possit uel mediocriter, uel cum sobrietate uino uti, unde eius debortatio ex necessitate cogit uel malum esse uinum simpliciter, uel Saracenos uniuersaliter incontinentes esse.

Q U O D L E X S A R A C E N O - rum manifesta contineat mendaciā.

Cap. IX.

Nono oportet considerare, quod lex hæc non est lex dei, quoniam manifesta continet mendaciā. Deus enim summa et prima est ueritas, à quo dici aliquod mendacium, est impossibile. In Alchorano in cap. Ionæ dicit: Quis in ueritatē ducit? et respondens dicit, Deus dirigit ueritatem, et qui dirigit ueritatem est ueritas, et conuenit eum imitari. Et post hæc uere non cōgruit diuinæ legi, dici aliquid sine deo, sed mendaciū et figmentum absque deo dicitur. Sicut enim inquit Augustinus: Si in Euangelio unum solum mendacium inueniretur, totum Euangelium secundum eandem rationem suspectum esset et falsum. Alchoranū autem, multa quidem uera continet, quæ in Euangelio et lege Moysi et pro-

phetis continentur: sed ipse Mahometus tot ex proprijs manifesta inserit mendacia, ut totum se re suspectum et falsum debeat existimari, opus illius qui mendax est et pater eius. Reducuntur autem quæ in eo mendacia continentur, ad decem genera principalia. Dicit enim mendacia de seipso, de Christianis, de Iudæis, de Apostolis, de patriarchis, de demonibus, de angelis, de uirgine Maria, de Christo, de deo. Et de seipso quidem dicit, quod est finis et sigillum, et silentiū omnium prophetarum. Et iubet interiri, quicumque post eum se prophetam esse asseruerit. Sed non sic contracta est manus domini, ut non posset post illum dare et alteri spiritum prophetiæ. Et quod non solum Christiani et Iudæi dicunt apud eos esse prophetas, qui post illum spiritum prophetiæ habuerunt, sed et ipsi susceperunt apud Babylona prophetam quendam, qui Solem appellabatur, quod interpretatur scala, quem Tartari interemerunt, et cum eo non paucam multitudinem Saracenorum. Item de seipso dicit, seipsum extollens tanquam ex persona dei. Quod si omnes homines congregarentur, et omnes spiritus uel angeli, non possent facere tale Alchoranum sicut est hoc. Vel igitur sic hoc intellige, quod non poterunt illi facere absque auxilio dei: et quid mirum si non poterūt hoc, quod et ipse non sine deo se fecisse dicit? Vel hoc intellige, quod neque potuissent illi facere, etiam si à deo adiuti essent. Sed hoc manifesta blasphemia est. De Christianis autem dicit, quod dant deo socium: quod manifestum est mendacium. Dicunt enim Christiani totius mundi, quod deus est maxime unus et simplicissimus. Post hæc dicit in capitulo Telteumpe, quod interpretatur pœnitentia, quod Christiani deificent episcopos suos, et pontifices, et monachos: quod falsum est. Hoc autem dixit Mahometus, tanquam homo ignarus Christianæ lingue. Christiani enim Chaldæi et omnes orientales, uocant episcopos et monachos, colentes eos, Rampan, quod interpretatur magister, uel maior meus. In Arabica autem lingua, rampa est nomē dei, quod interpretatur dominus, absolute, quod et de solo intelligitur deo. Sicut et apud nos quando dicimus, Dominus tecum. Falso igitur dicit Mahometus, quod deos Christiani hos uocant. Item idem dicit de Christianis, quod deificent Mariam. Inducit autem in capitulo Elmeide, quod interpretatur mensa, quod Christus excuset se de eo apud deum, quod non dixit mundo, matrem eius esse deam. Et uere: neque Christiani hoc dicunt, Mariam uidelicet esse deum uel deam, sed dicunt, quod fuit purissima mulier. Etenim Euangelium non deam eam nominat, uel nunciam, sed

Decem genera mendaciorum in Alchorano.

1. de seipso.

Solus propheta.

2. de Christianis.

Rampan

Maria Christianis non pro dea.

Io. 2. & 19

sed

Iuramentum dei in Alchorano absurdum.

Quare uinum prohibetur.

sed mulierem. Item inducit in eodem capitulo, dicens de Christianis & Iudeis, quod non sunt hi filij dei, uel amici dei. Quod ostendit ex eo, quod affliguntur pro peccatis, sicut ipse dicit. Hæc autem demonstratio falsa est omnino.

Feb. 12

Multæ enim tribulationes iustorum. Et sicut ad Hebræos dicit Apostolus: Flagellat omnem filium quem suscipit. Aliter tamen iusti, & aliter impij flagellantur à deo. Etenim ipsis Saracenis multa flagella Tartari intulerunt, & si legem non habeant.

1. De Iudeis.

De Iudeis dicit Mahometus in capitulo Teulteupe, quod interpretatur poenitentia, quod deificant Eleazar, & dicunt quod ipse est filius dei. Hoc autem manifeste est mendacium. Iudæi enim nullum hominem deum faciunt, neq; filiū dei dicunt esse. Item in capitulo Elnasa, quod interpretatur mulieres, dicit quod ipsi Iudæi dicunt interemisse Christum Iesum filium Mariæ apostolū Dei. Hoc autem manifeste est mendacium. non enim Iesum, Christum dicunt esse Iudæi, neq; apostolum fuisse dei, sed hominem iniquū. & dicunt ipsi, propter blasphemiam eum interemisse.

4. De apostolis.

De apostolis autem dicit in capitulo Abraham, quem dicunt patrem fuisse Moysi, quod illi testati sunt & dixerunt Christo, quod essent Saraceni, imitatoresq; & apostoli Mahometi. Et hoc autem est mendaciū. Christus enim & apostoli ante Mahometum fuerunt sexcentis annis. Mahometus enim in temporibus Heraclij apparuit, qui incepit imperare anno sexcētesimo decimo ab incarnatione domini.

Mahomet sexcentis annis posterior apostolis.

Vnde uix septingēti anni sunt, ex quo fuit Mahometus. Sunt autem mille ducenti, & plus, ex quo natus est Christus & apostoli. Et quomodo apostoli potuerunt Saraceni esse, & imitatores Mahometi, cui ex persona dei mandatum est (sicut ipse dicit in Alchorano, in capitulo Eleaminar) quod sit ipse primus Saracenus? Primus igitur Saracenis fuit Mahometus incepit. Apostoli igitur neq; Saraceni esse potuerunt, neq; illius imitatores quem sexcentis annis præcesserunt. Vel si Saraceni erant illi, impossibile est eum fuisse primum Saracenum.

5. De patriarchis.

De patriarchis idem asserit. Dicit enim in pluribus locis Alchorani, quod Abraham & Isaac & Iacob et filij illorum Saraceni erant. Idem autem dicit & de Noe, quod fuit Saracenus. Et quod propterea diluuium uenit super terram, quia ipse prædicabat hominibus, quod fierent Saraceni, et ipsi renuerunt. Hoc autem omnino est mendacium.

Noe.

Quomodo enim potuit Noe esse Saracenus, qui præcessit Mahometum duobus milibus quingentis annis. Item & ipse Mahometus dicit, seipsum fuisse primum Saracenum in mundo. Impossibile autem est, dicere Noe & Abra-

ham esse Saracenos, quod ipsi Saracenos genuissent. hæc enim expositio contraria est Alchorano, ubi dicitur: Abraham nō fuisse Christianum, neque Iudæum, sed purum Saracenum. Necessa igitur, sicut ex Abraham nati sunt Saraceni, sic ex eo & Noe, Iudæi & Christiani nati sunt. Et dicunt etiam Saraceni, quod deus promisit Mahometo, ut nullus introeat in paradysum ante eum. Et post hæc assumpsit eum deus, & duxit in paradysum. Et uidit illic uiros & mulieres multas, & dixit: Quid est domine? Dominus autem dixit ad eum: Ne mireris, & hi enim imitatores tui sunt. Imitatores autem esse Mahometi impossibile, nisi per Alchoranum: sed hoc non fuit reuelatum ante tempora Mahometi, sicut in pluribus eius locis continetur, et maxime in principio. Huius autem figmenti mendacium quicumque intellectum habet, potest bene considerare, & propter hoc in talibus uersari non oportet.

De demonibus autem speciale quoddam capitulum in Alchorano est, ubi palam dicitur, quod demonum multitudo multa audientes Alchoranum, gauisi sunt, & testati sunt, quod per ipsum poterant saluari. Dixerunt autem & se ipsos Saracenos, et saluati sunt. Hoc autem quantum mendacium continet, non est necessarium argumentatione quadam demonstrari.

6. De demonibus.

De angelis autem dicit, quod omnes adorauerunt Adam, præter diabolum. Item dicit ipse, quod quando ad deum uenit cum Gabriele, uidit in celo angelum unum qui milies maior erat mundo, & flebat suis peccata. Et ipse ueniam suis precibus sibi impetrauit. Et multa alia falsissima dicit, de quibus latius narrabimus in fine presentis operis, cum dicemus uisionem maximæ fictionis, quam seipsum uidisse asserit. Item palam dicere uidetur de angelis, quod sunt corporei. Dicit enim in cap. Sad, in pluribus locis, quod angeli ex igne creati sunt, homines autem ex terra.

7. De angelis.

Dicit enim in alijs locis, quod sunt magni spacio, sicut in sequentibus dicitur. De uirgine autem Maria dicit palam in cap. Abraham, quod ipsa fuit filia Abraham, Abraham autem pater fuit Moysi et Aaron. In capit. autem Mariem, quod interpretatur Maria, palam dicitur, quod Maria mater Christi soror fuit Aaron. Et quod Moyses & Aaron habuerunt quandam sororem que Maria appellabatur, & quod hi tres erant filij Abraham, quod manifestū est in sexto Paralipomenon. Sed inter hanc Mariam & beatam uirginem Mariam matrem Iesu Christi filij dei, mille quingenti anni intercessere. Et prima quidem Maria in eremo mortua est, quando Moyses duxit per eremū filios Israel ad terrā promissionis. Tunc autē neq; Romæ edificata erat, sed post.

8. De uirgine Maria.

hæc fundata fuit in temporibus Ezechie regis
Iude, qui fuit post septingentos & plures an-
nos. Iesus autem Christus post Ezechiam regem
natus est ex uirgine Maria, genitus in tempori-
bus Octauiani Imperatoris post septingentos &
plures annos ab Ezechia, quo tempore iam Ro-
mani mundi monarchia tenebant, et miserunt re-
ges in Iudeam. Vnde & Iudei testati sunt, se
non habere regem, nisi Cæsarem. Et nota quod
sicut dicit Augustinus, Roma fundata est in tem-
poribus Achaz, uel secundum quosdam alios, Eze-
chie. Et tunc habitabat populus Israel in terra
promissionis, quod fuit septuaginta quinque an-
nis: quorum uiginti septem peruenerunt quidem ad
Iesum Naue. Tempore autem Iudicium, annitrecen-
ti uigintinovem, ex quo inceperunt esse reges il-
lic trecentis sexaginta duobus annis. A quo au-
tem urbis fundamenta iacta sunt usque ad natiui-
tatem Christi, septingenti quinquagintaduo an-
ni interfuere, sicut dicit diaconus Paulus in Ro-
manis historiis. Permisit igitur spiritus sanctus,
Mahometum sic manifestum mendacium capere,
ut quilibet homo facile deceptionem animadu-
teret. De Christo dicit idem, quod ille neque est
deus, neque filius dei: & quod ipse Christus de se-
ipso hoc non dixit, sed quod apud deum se humili-
liter excusauit, nunquam mundo hoc dixit. Hoc
autem manifeste est mendacium. Scriptum enim est
in Euangelio Ioannis, quod ipse dixit seipsum fi-
lium esse dei. & tunc Iudei uoluerunt eum qua-
si lapidare propter blasphemiam. Dixit autem &
seipsum æqualem esse deo, & principium, quod
soli deo maxime est proprium, dixitque: Si uerbis
meis non uultis credere, credatis operibus. An-
te autem demonstratum est in tercio capitulo,
quod impossibile est quod Saraceni dicunt, cor-
ruptum esse Euangelium, & quod Euangelium
quod est apud nos, & uetus testamentum, debent
fuisse. Sed & ipse Mahometus in capitulo
Elacaph, querit demonstrari ei auctoritatem li-
bri qui scriptus est ante Alchoranum. Post hæc
dicit de Christo: quod ipse neque crucifixus est, ne-
que mortuus, sed deus in fine mundi faciet hunc
mori: & alia infinita mendacia, quorum contra-
ria in Euangelis et alijs scripturis continentur,
quæ longum esset enarrare. De deo autem simpli-
citer asserit, quod nullo modo possibile est eum
habere filium, quoniam uxorem non habet. &
hoc cōtinuē repetit, dicens pro alia quadam for-
ti argumentatione. Hæc autem argumentatio si-
milis est, sicut si quis dicat, deum non esse substan-
tiam, quoniam non habet accitens: uel non uiue-
re, quoniam non comedit, uel respirat. Fatua est
talis phantasia, & hominis carentis intellectu e
ratione. Christiani enim non tanquam ex mulie-

Ioh. 9

18. de Ci. dei.

9. de Christo

Christus Dei
filius, Deus,
principium etc.

10

De Deo.

re dant filium deo, sed sicut ex igne caliditatem,
ex sole autem splendorem, & uerbum ab eo qui
loquitur. quæ omnia uere dicuntur gigni, & si
non ex muliere. filius enim dei splendor est, &
uerbum sempiterni patris, coeternum & con-
substantialia, & in eadem æqualitate. Sicut au-
tem caliditas et splendor non separantur ab igne,
ignis tamen aliquando à splendore nobiscum si-
ne caliditate communicatur, sicut in luce lampa-
dis: aliquando autem caliditas absque splendore
est, sicut in accenso ferro. Sic & filius dei po-
tuit incarnari, et absque quo incarnatus esset pa-
ter uel spiritus sanctus, et si indiuisibilia sunt ope-
ra trinitatis. Sic rursus filius dei & uerbum dei
patris, potuit in sensibili libro scribi, ut ab ho-
minibus legeretur, & sensibilibus opera eius ui-
derentur, & esse carni unitus. Et liber quidem
scriptus, potuit interrompi, uerbum autem do-
mini manet in æternum. Sicut & regis mandatum,
qui mittit uerbum suum in libro ad terram quæ
sub eo est: ipsum autem uerbum nunquam combu-
ri potest, liber autem comburi potest. Dicunt igitur
Christiani, Christum, cum sit uerbum dei, fi-
lium esse dei. Hoc idem & Mahometus de eo di-
xit, & si neque sciebat, neque intelligebat. Dicit
enim in Alchorano in capitulo Elnesa, quod in-
terpretatur mulieres, quod Christus Iesus filius
Mariæ, uerbum est dei, & spiritus est Dei. Qua-
re igitur non dixit Mahometus, quod impossi-
bile est deum habere uerbum uel spiritum, quoniam
uxorem non habet? Querendum igitur à Sarace-
nis, ut querant ipsi à Mahometo, quando dicit
Christum uerbum esse Dei, & spiritum ex Deo,
utrum de spiritu uel uerbo dicit, de accidentali
quod profertur, uel de essentiali, id est creato.
Sic non solum uerbum & spiritus dei est à deo,
sed & uerba & spiritus aliorum prophetarum, et
aliorum hominum beatorum. Et secundum hoc
non magna quedam laus est hæc de Christo, quem
Mahometus propriis & supra omnes homines
uult consituere. Sed neque propter talem ratio-
nem & talem spiritum pluraliter deus de seipso
loquitur, sicut inducuntur in toto Alchorano.
Si autem dicit de increato & essentiali uerbo dei
& spiritu, sic utique nobiscum sentiunt tam de in-
carnatione, quam de mysterio trinitatis. Item di-
cit Mahometus de deo in capit. Elminim. Quod
si deus haberet filium, in periculo iam totus mun-
dus esset. esset enim schisma inter eos. Hæc autem
suppositio ualde falsa est. Supponit enim, non
possibile esse deum habere filium, nisi iniquum et
audacem et inobedientem. Nos autem dicimus,
quod filius dei est uerbum dei, et scientia patris,
per quam omnia operatur. Verbum autem com-
prehensum in mente, & artificis scientia, nun-
quam

Quomodo fi-
lius ex patre.

Hæc. 1

Verbum.

Psalmus

Mahomet
Christum uer-
bum & spiritum
esse dei fa-
ctum, non au-
tem filium.Dei filius uer-
bum spiritum.

quam in homine separatur à concipiente intellectu. Nisi alicubi blasphemans Mahometus dicat, dissentire ad seipsum deum, & contraria dicere suis ipsius intellectui et cogitationi. Idem Mahometus dicit in capitulo Elezat, quod deus & angeli eius orant pro Mahometo & Saracenis. Quod quidem est angelorum, est omittendum. Deus autem quando pro eis orat? Quem orat? Angelos, uel homines, uel seipsum? Sed hoc est mendacium, orat seipsum: & maxime secundum Mahometum, qui uerbi incarnationem negat, & neque personarum discretionem ponit in diuinis. Ponit uerum & alia mendacia quedam, & impossibilia, sicut in capitulo Elafiar, dicitur quasi ex persona dei: Si hoc miserimus Alcoranum super unum montem, uideres iam eum utique scissum à reuerentia & timore dei. Et sicut in capitulo Elcaminar, quod interpretatur luna, dicit, quod luna contrita est: et multa alia, quæ longum esset enarrare. Unde potest omnibus sapientibus manifestum esse, legem illam non esse à deo, quæ tot & sic manifesta continet mendacia. Inueniuntur autem post hæc & alia quedam absona, quæ tanquam firma Saraceni affirmant, translata ex Alchorano in modum expositionis, continentur autem palam in libro Mahometi de expositionibus: ex quibus cum multa sint, pauca hic commemorabo. Vnum est quod dicit, quod creatum fuit cælum ex fumo, fumus autem ex exhalatione maris, mare autem ex quo dam monte qui Capb appellatur, & is circumit totum orbem terrarum, & sustinet cælum. Dicitq; solem & lunam equalis lucis & uirtutis fuisse, & nullam discretionem esse inter noctem & diem. Aliquando autem accidit, quod dum uolaret Gabriel, ala eius lunam tetigerit, quæ et sicut nunc uidemus, obscurata est. Item dicit, & suum agrestem ex stercore elephantis natum esse, murem autem ex stercore porci, cattum autem ex fronte leonis. Hoc autem isto modo exponitur. Cum enim Noe esset in arca cum filiis & animalibus, quando ad latrinam secesserunt, inclinata est arca, & maxime quando elephas aderat. Et propterea quod ualde timuit, consuluit Noe deum. Qui dixit: Recede, & adora pedem eius ad foramen, ex quo prouenit stercus. Quo facto simul exiuit stercus, & cum eo porcus ualde magnus, cuius rostro stercora (sicut consuevit) effodiente, mus natus est, & incepit rodere tabulas arce. Et tunc maxime timuerunt. Et interrogans Noe dominum, percussit leonem in fronte. Et exiuit mustela per nares eius. Et hanc dicunt esse causam, propter quam carnes porci non licitas esse dicunt. Dicit autem rursus in eodem capitulo, quod deus in fine mundi in-

Alia menda-
cia ex Alcho-
rano

Mahometi
liber de Al-
chorani expo-
sitionibus. Is
est qui inscri-
bitur, de do-
ctrina Maho-
met,

Porcus &
mus & sterco-
re.

Cattus, ite-
nim habet li-
ber de Doct.
Mahometi.

terimet omnem creaturam, & angelos, & archangelos, et nihil relinquet uiuēs præter deum, & Mortem: quæ est angelus quidam, qui dicitur Adriel. Tunc mandabit dominus Adrieli, ut interimat seipsum. Quo facto, clamabit Dominus uoce magna, & dicet, Vbi sunt satrapæ mundi & principes? Et post hæc resurgent omnia. Ipseq; rursus Mahometus fecit librum, in quo scripsit duodecim milia uerborum mirabilium. Mirantibus autem & querentibus quibusdam, si omnia illa uera sunt? Respondit, Sola tria milia ueritatem habere, alia autem falsa esse. Quando igitur in prædicto libro falsum quoddam deprehenditur, dicunt Saraceni, & hoc Mahometum dixisse, non tamen omnia esse uera, & hoc ex illis esse. reliquum autem totum in suo robore permanere. Credo etiam idem facere Saracenos in Alcorano. Et si enim multa mendacia deprehenduntur in eo, tamen propter quedam, quæ in ipso continentur, uera, sicut Dei uerbum, in precio habetur apud eos. Dictum est autem nobis superius, quod sicut dicit Augustinus: Si unum solum uerbum falsum in Euangelio inueniretur, iustum esset, quod totum Euangelium friuolum & uanum existimaretur & fabulosum. Ego autem firmiter sensi, quod Saracenorum maxime sapientes, & qui literarum peritiam habent, uerbis Alcorani nullam adhibent fidem, sed fictionem doctrinæ eius auertunt. Signum autem huius, quod cum alijs sapientibus hi publice disputare recusant, sicut ego per experientiam ipsam cognoui. Et ipsum Alcoranum in medium afferri nolunt, uehementissime enim tristantur, cum ab alijs legitur, & nequaquam uolunt in alias linguas ipsum transferri. Scimus autem, quod purum aurum neque aquam timet, neque ignem, neq; indicem. Et propter hoc Christiani ueritati Dei confidentes, quæ fortissima est, & manet in æternum, libenter de Euangelio cum alijs nationibus disputant, & gaudent cum alijs nationibus disputare, & gaudent cum ab alijs nationibus legitur, desiderantq; ipsum omnibus publicari, & in alias linguas transferri, et non literis solum, sed etiam scripturis publicis Christi passionem ostendunt, quod ab alijs gentibus ludibrium & ignominia uidetur.

Q U O D V I O L E N T A S I T lex Saracenorum. Cap. X.

Primo debemus considerare, quod Alcoranum non est lex Dei, uiolenta enim est. Et ut breuiter dicam, lex hæc proprie dici potest lex cædis & mortis, non solum quod ad æternam mortem nos mittit, sed quod corporali cæde homines cogit credere his, quæ ab eo ipso dicuntur. Et in ipso Alcorano in capitulo Emparaca, quod

Mort. Adriel

Duodecim
milia uerbo-
rum mirab. li-
ber.

Alchoranum
ipsum etiam Sa-
racenis suspen-
dum, ideoque
publicari il-
lud ægre susti-
nent.

Psalmus

interpretatur uacca, dicitur, quod in lege dei nō est compulsio, et quod iam definitum est æquum ab iniquo. Quæ enim est maior cōpulsio, quā cædes? Lex igitur quæ per hanc homines compellit, nō est lex dei. Ipsi autem Saraceni uocant eam denominatiue Eleasalem, quod interpretatur lex salutis dei, quæ proprie debet dici (sicut dictum est) lex cædis et mortis. Et hæc uia com-
moda fuit tali legi et legislatori, ut timore mortis corporalis, cōsentiant legi mortis eternæ: sicut econuerso Christiani corporalem mortem contemnentes, uitam eternam cōsequuntur. Ut uidit igitur Mahometus, potius autem alumnus eius diabolus, legem hanc à diuina lege omnino differre, et ab ea quæ in ueteri et nouo testamento, et ad seipsam dissentire, et absq; omni ratione et miraculo manifesta mendacia cōtinere, et cum existimaret multos propter hæc fore qui ei contradicerent, dedit ipsi Mahometo instrumentum proprium, id est ensē ad interimendum. et ipse dedit mandatū in lege, ut interimerentur qui cūq; huic legi aduersarentur, et non crederēt. Et propter hoc non in uno capitulo solum dicitur, sed per totum librum, sicut mandatum quoddam uniuersale: Interimite, interimite. Hæc uia manifeste cōtraria est Christo, qui mandat et inimicos amare, et pro persequentibus orare, et eis qui non offendant benefacere. Sed Mahometus Antichristi præcursor existēs, uia præparauit in mundo filio perditionis. Quæ uia quantū est irrationabilis, manifestū fuit in octauo capitulo. Etenim sicut dicit Augustinus: Ceterum potest homo inuitus credere, potest etiam confiteri ore qui cogitur credere: corde autē credere minime cogi potest, cum ipse dominus maxime cor ab homine querat. Iuxta illud: Fili, præbe mihi cor tuum. Deductus autem fuit Mahometo et auunculus eius dicens, Quid mihi, si hos non fecero, fili fratris mei? Cui iam Mahometus respondit, Interimam te o auuncule. Hic autē dixit: Impossibile est esse quoddam aliud? Nihil aliud dixit. Et dixit auunculus, Sequar te ad quodcūq; uolueris, lingua tantum, sed non corde, timore ensis. Omar autem filius Catempadi coactus dixit: Domine, tu scis quod solo timore mortis fio Saracenus. Et filius autem Empiasca timore ensis factus est Saracenus. Vnde misit et literas ad Mesce, quas mulier quedam occultauit sub crinibus capitis, nunciās his qui sunt in urbe aduentum Mahometi, ut cauerent ipsi uim doctrine illius. Notandum autem, quatuor esse partes eorum qui retinent errorem Mahometi. Prima, eorum qui ingressi sunt Saracensium per ensē, ut dictum est: qui etiam nunc eorum ipsorum errorem cognoscentes, resipiscerent utique, nisi

Credere an
quis inuitus
possit.

Proter. 25

Violentia Ma-
hometi.

Saracenorum
quatuor gene-
re.

eum propter ensē timerent. Alia particula eorum est, qui decepti sunt à diabolo, credentes uera esse, mendacia. Tertia particula est eorum, qui nolunt discedere ab errore maiorum suorum, sed dicunt, detinere ea quæ eorum patres detinebant, à quibus maxime discedunt: qui pro idololatria, quam prius detinebant, Mahometi sectam tanquam minus malam sine dubio elegerunt. Quarta pars eorum, qui propter remissionē uite, et mulierum multitudinem, et alia remissibilia, potius in his immundiciam quā eternitatem futuri seculi amauerunt, et cum his concordēs sunt, qui apud eos sapientiores appellantur. Et qui literarum peritiam habent, non credunt legem illorum esse ueram, uel bonam simpliciter: sed uehementia uoluptatum sedat iudiciū rationis, prout dicit sapiens. Sicut et multi literarum experti apud Christianos, non seruant Euangelij legem, et si credant ueram esse et bonam, potius imitantur uiam Alchorani, quamuis credāt in ueritate illum errasse. Et uerus rei signum in utrisque est. transmutantur enim quidam Saraceni in Christianos, et Christiani quidam fiunt Saraceni. Christianus quidem nunquā in morte fieret Saracenus, sed in uita: Saracenus autem in morte potius fit Christianus, quā in uita. Vterque igitur horum potius eligit Christianus mori quā Saracenus, nisi aliquo modo predicta ui abstrahatur. Tria sunt manifestissima signa uolentiae, predictæ legis, absq; his quæ totiens antè dicta sunt: quod quidem fuit, quod totiens dicit et mandat interimere. Primum signum est, quod Mahometus illis dixit, intantum permanere legem eius, in quantum eis permaneat et in æmis uis, et temporalis potentia. Sed sicut dicit Chrysostomus, talis est ueritatis natura, ut et cum à multis oppugnatur, fortius inualecat: et econuerso mendacium, cum à multis adiun-
tur, in seipso debilitatur. Veritas igitur non indiget auxilio ex temporali potentia, et maxime domini ueritas, quæ manet in æternum. Christianorum enim lex, persecutionis tempore trecentis annis continue durante, maxime creuit, et numero fidelium, et splendore miraculorum. Signum autem et hoc uolentiae legis apud illos. Quando enim ad doctrinam conueniunt, ut legem eos Saracenorum magister doceat, et qui debet proponere uerbum, primum nudans ensē, nudum manu detinet, inquantū docet, uel ponit ad terrorem in quodam eminenti loco. Christiani autē docentes, non ensē, sed crucem tollunt, non uolentiae, sed mansuetudinis signa ostendentes, tanquā homines qui mittuntur à Christo, sicut oues in medio luporum. Tertium autē signū cædis et uolentiae est, quod affines à Saracenis nutriunt.

Christiani illi
quos Sarace-
norum imita-
tores,

Tria signa ui-
olentiae legis
Saracenorum.

Pel. 16

Assesini. nutriuntur, homicidæ hominum futuri, quibus ex ipsa actione actiua et passiua uitam æternam promittunt, et mittunt eos per orbem terrarum, ut principes mundi dolose interimant. Hi autem assesini, castra habent et artes circa Liliū montem, obediuntque Sultano Babylonis, qui est caput Saracenorum. Hi quoque legibus et ordine Saraceni sunt, et non uocantur assesini à Saracenis, sed Ismaelite, quasi radix et tribus Saracenorum, et primi defensores et conseruatores legis Mahometi. Ad hoc enim præcipue instruuntur et nutriuntur, ut cædem faciant. Hoc scelus non Christiani solum, qui sanctissimam legem habent, abominantur, sed et Tartari, qui nullam legem seipsos habere dicunt, præter naturalem. Ex his igitur apparet manifeste, quod Saracenorum lex, lex est cædis et uolentia. Est autem uolentia, cuius motus est ab extrâ, qui nullum momentum huius quod mouetur remittit, ut dicit Aristoteles. Et ex hoc manifestum, quod non est lex dei.

QVOD ALCHORANVM
non est lex dei, inordinatum enim est. Cap. XI.

Vndecimo considerandum, quod Alchoranum non est lex dei, inordinatum enim est. Quæ enim à Deo sunt, ordinata sunt, ut dicit Apostolus. Videmus autem hoc in operibus nature, et in sacris scripturis. Firmissimum enim non solum Christianis, sed etiam ipsis Saracenis, Moysi legem et prophetas et Euangelium à deo esse. Hæc autem omnia ordinata sunt. Moyses enim ualde ordinate incipit à mundi creatione, et deinceps totum Pentatheucum percurrit secundum ordinem temporis et historie, et alij autem prophetae bene ordinate processerunt secundum ordinem temporis, demonstrantes quando et quibus regibus, uel secundum ordinem historie, uel ad minus secundum ordinem materie. Et Euangelium bene ac ordinatissime procedit, et temporis ordine, et historie, et materie. Incipit quidem ab incarnatione et natiuitate Christi, deinceps autem de uita et doctrina et miraculis eius, et post hæc de morte et resurrectione et assumptione dicit. Alchorano autem omnino nullus est ordo temporis. Neque enim dicit quibus regibus, uel secundum quod tempus. Neque historie ordo est. primum enim capitulum unde incipit, dicitur inscriptio, uel aperitio libri, in quo indubitato proprie incipit ab oratione et laude dei. Et absque medio, post breuem orationem tractatum incipit. Et est capitulum secundum de fulua boue, quam obtulit Moyses, cuius historia est in Leuitico. Tertium autem capitulum est de de domo Abraham, qui fuit pater Moysi, in quo multa de Christo interserit, et dicit uirginem Mariam fo-

rorem fuisse Moysi et Aaron. Et deinceps sequitur quartum capitulum, de mulieribus. Similiter autem et de alijs sic inordinate procedit, adeo quod nemo est qui posset reddere rationem ordinis historie et capitulorum. Et neque materie ordo est. nunquam enim unam materiam bene ordinatam pertrahit, sed deinceps ab una materia ad alteram per suppositionem omnino impertinentem transfertur, tanquam abstractus. Sed et neque ordinem habet argumentationum, uel alicuius demonstrationis. Sed omnis doctrina ex suppositione procedit, et suppositiones quandam propositionem per seipsam ueram, ex illa aliam quandam concludit, quæ nihil commune habet ad primam. Sicut est continue quod ab eo dicitur, quod deus est excelsus et bonus, et quod Alchoranum lex est salutis, et deus est deus, et quod nullus est alius deus præter Deum, et Mahometus est propheta uerus. Quæ autem hæc conclusio, Mahometum esse uerum dei seruum, et quod deus est deus? Et in capitulo Elmaiada, quod interpretatur mensa, dicit. Constituit nobis deus decimum Elaram, id est uocationis. Hæc est domus mensæ. Mensis est ieiunij Saracenismi. Et hoc est, ut sciatis, quod deus omnia nouit quæ sunt in cælo et quæ sunt in terra, et deus scit quicquid est. Sed quis est tam demens, ut dubitet quin Deus sciat omnia? Sed posito quod dubitetur ab aliquo, quæ est hæc consequentia, quod mensa et ieiunij mensis Saracenismi faciat scire, quod deus scit omnia? Et continue autem uidetur loqui tanquam somniator, et maxime circa finem libri, ubi uidentur ei uerba deficere. Sicut in cap. Elcapherum, quod interpretatur Hæretici, dicit de uerbo ad uerbum: O execrabiles, non adoro quod uos adoratis, neque uos adoratis quod ego adoro: Ego non adoro quod uos adoratis, neque adoratis uos, quod ego adoro. Vobis uestra lex, et mihi mea lex. Sed quilibet hæreticus potest hoc dicere, ut intercidat materiam, quæ est de inquisitione ueritatis. Et neque reminiscor me inuenisse in toto libro unam solam argumentationem, quæ secundum rectam suppositionem et conuenientem ordinem procedat. Nominum autem ordo illic grammaticè et rhythmicè optimus est. ferè enim totus liber metricus et rhythmicus est. Unde et ualde gloriantur Saraceni, in sic pulchro et ornato Arabicæ locutionis modo: et ex his argumentantur, uerum prophetam fuisse Mahometum. Non enim sic ornate sciisset loqui homo omnino idiota. Sed sicut superius uisum est in quarto capitulo, non cõsuevit deus loqui in mundo, uel cum prophetis, per uersus uel rhythmos. Sic igitur manifestum, quod lex hæc non est à deo, quæ nullum habet ordinem nisi solum rhythmicum et grammaticum, qui deo non congruit.

QVOD

Ismael
Babylonis.

Tartari
natura
lex præter
naturalem.

Violentum
quod.

Rom. 13

Testamenti
ue
tus ordo.

Euangelij
or
do.

Alchorani
nol
lus ordo.

Loquitur Ma
hometus ut
somnia tor.

Alchoranus
metricus &
rhythmicus.

QVOD LEX SARACENO

rum non est Dei, iniqua enim est.

Cap. XII.

Alchorani
lex iniqua,
Argument. 1.

Dodecimo oportet considerare, quod lex hæc non est à Deo. Deus enim est summe bonus: optimi autem est, optima facere, secundum Dionysium. Quod autem lex Alchorani iniqua est, ex ipso Alchorano manifestum est. Dicitur enim in capitulo Elcaph, et in capitulo Elgem, quod interpretatur demones, quod ipsum Alchoranum placet demonibus, et in eodem deletantur: Demones autem iniqui sunt et peruer si secundum uoluntatem, quibus præter iniquum aliud placet nihil: Alchoranū igitur malum est.

2 Item, Alchoranum causa est omnium malorum, sicut cædis, rapinæ, periurij, et huiusmodi, quæ non solum permittit Alchoranum, sed etiam mandat (sicut superius manifestum fuit) et maxime cædes. Non sufficiens autem excusatio est, mandare infideles interimiri, sed neque fideles. Dicit enim indubitato, quod fidelis non debet interimere fidelē: ipsos autem infideles mandat interimere, nisi tributa soluant. Tributū igitur soluere, sufficiens causa est interimendi, uel non? Quare non, in quantum infideles sunt, est tale?

Alchorani
mendacia

3 Item, sicut in pluribus locis Alchorani dicitur, Nullum est maius malum, quam deo mendacium iniungere. Alchoranum autem multa et alia mendacia iniungit, præter quam quæ dicta sunt superius in nono capitulo, de mendacijs quæ in hoc continentur, quæ omnia in deum reflectit. Possumus autem et alia plura ostendere. In capitulo enim Elemphaal, quod interpretatur Lucra, dicit, quod sunt quedam Dei et apostoli lucra, et dent Deo quintam partem ex quibus lucrantur. Sed nunquid Deus est sic iniquus, ut permittat rapinam, ut illinc quintam capiat partem? uel sic pauper Deus, ut non habeat unde nutriat pauperes eius, et uiduas et orphanos et peregrinos, de quibus illic loquitur, nisi permittat rapinam? Quare ut illinc lucretur, certe iam facit Mahometus Deum consortem sibi in malo, qui non potest habere consortem in bono.

4 Item, et si aliquando Alchoranum prohibeat rapinam et periurium, et alia quedam mala, tamen hæc prohibitio, permissio quedam potius est. Dicit enim: Ne faciatis mala, non enim placent Deo. Sin autem feceritis, ipse est misericors et miserator, et facile uobis parcat. De rapina autem nihil unquam mandauit ut restituatur, neque talem ipsi consuetudinem habent, sed sufficit in fine Saracenū dicere, Non est Deus præter Deum, et Mahometus est apostolus Dei, sicut superius manifestum fuit in quinto capitulo.

Periurium, De periurio autem palam dicit in capitulo El-

mim, quod interpretatur mensa: Non imputabit uobis Deus fraudationem iuramenti, sed inuocationem eius. Quasi dicat: Periurium non obligat ad culpam, sed ad poenam. Et postea subdit: Pro transgressionem eius, sufficit decem pauperum educatio, uel totidem indumentum, uel unius captiui redemptio. Qui autem hæc non potest facere, ter ieiunabit. Ex istis equidem sequitur omnia mala. Non enim timent rapere, uel decipere, uel peierare, nec fidem seruare: cum Christiano præcipiatur, fidem seruare oportere etiam inimicis et infidelibus. Habet tamē quoddam indubitato genus iuramenti Saraceni, quod non de facili transgredierentur, de quo post hæc speculabimur. Mahometus autem palam dicit in capitulo Elmataare, quod interpretatur necatio, quod deus dispensauerat ei, ut non seruaret quod licite iurauerat, non amplius uidelicet ad iacobitissam quandam accedere, quæ Maria appellabatur. et sic peierauit: cuius remissionis testes sunt, ut dicit, Michael et Gabriel. Iniqua igitur est lex illa, quam sequuntur omnia mala. Est autem iniqua propterea, quod tot et sic magna mala et mendacia deo iniungit. Et præter prædicta, etiam alia multa iniungit mendacia, et fatua. Dicit enim, quod deus se excusat ex eo, quod misit apostolū Mahometū, hominē, et non angelū, et ait, quod deus dixit, quod misisset angelos, sed ipsi non potuissent mundū cum securitate pertransire. Sed nunquid Mahometus securius per mundū, quam angeli, accedebat? quod si angelos intelligit bonos et pacificos homines, adhuc non est dubiū, quod boni et pacifici homines securius mundum pertransiunt quam mali. Inducit quæ deum cōtinue loquentem, et dicentem, quod non ludi gratia creauit mundū. Sed quis est tam demēs, ut existimet de mūdo, quod tanquā ludens fecit mundū? Item Mahometus Saracenus homo existens, et continue intemperantiæ deditus, in capitulo Elinir Elacap, inducit deum dicentem: Ne ingrediamini domum alicuius nisi inuitati et uocati, et nisi perfestrepant de foris. Et addit tanquā ex persona dei, Et postquam ingressi fueritis et comederitis, exite, et ne stetis ad loquendū cum ianitoribus, quia molestū est prophetæ, et uerecundū est dicere. Sed deus non uerecundatur dicere ueritatem. Breuiter autem, quicquid uolebat facere, uel quod fieret, id totū deo iniūgebat, idque mādabat quod ita fieret. Et ex hoc subsecuta sunt omnia mala, quasi ex auctoritate legis: id est, interimere, rapere, mæchari, cum uxore Zeib incestum committere, cum Maria iacobitissa peierare, et non seruare fidem in promissis. Iniqua igitur lex hæc, quæ placet quidem diabolo, et quæ ad multa mala nos inducit. Non igitur à Deo est, qui

Mahometi
periurium.

Conclusio.

qui summe bonus, & à quo bonum solum procedit, malum autem nihil.

DE ALCHORANI INSTITUTIONE, & quis fuerit legis huius opifex & inuentor. Cap. XIII.

Quoniam igitur demonstratum est, quod Alchoranum, Saracenorum uidelicet lex, non est à deo, sequitur, querere de discipulis Mahometi, & de constitutione prædicti Alchorani. Oportet igitur scire, quod firmissime creditur à sapientibus illorum, & efficacibus rationibus ostenditur, primū Alchorani auctorem non hominem fuisse, sed diabolum. qui propria inuidia & diuina permissione, propter peccata populi, præualuit inchoare solenniter & efficaciter perfidiam anticristi. Videns igitur diabolum fidem Christi in orientalibus partibus maxime crescere, & idololatriam desicere, superato iam Chosroe Persarum rege & Medorū idololatra, per Christianissimum Heraclium imperatorem, qui excelsam turrim diruit, quam ipse Chosroes edificauerat ex auro & argento & lapidibus preciosis, propter idololatriam: & quod crux Christi iam tum erat per Heraclium exaltata, & amplius exaltanda: & cum non posset diabolum amplius multitudinē deorū defendere, nec omnino Moyse legem & Christi Euangeliū negare, quia iam per totum mundū diuulgatū erat: excogitauit figmento legis cuiusdā, quasi mediæ inter nouum & uetus testamentū, mundum decipere. Et ut hoc ad effectum deduceret, assumpsit hominem quendam diabolicū, nomine Mahometum, religione idololatriam, fortuna pauperem, mente superbū, maleficijs celebrem. Et quidem libentius assumpsisset diabolum hominem bonæ famæ, si hoc ei permissum esset: sicuti & libentius tentasset hominem per aliud animal, in quo amplius ipsius maleficia celarentur, quā per serpentem. Sed non permisit diuina sapientia, nisi ut tale animal assumeret, & per talem hominem mundū inuaderet, ut ipse mundus facile posset cōsiderare, qualis lex illa esset, quæ per talem legislatorem data est. Superato igitur Chosroe à prædicto Heraclio, & translata sancta cruce in Hierusalem cum triumpho, sexcentesimo uicesimo anno ab incarnatione domini, decimo quinto autem imperij Heraclij, apparuit quidā Mahometus Arabs, qui primū diues factus per quādam uiduā, quam in uxorem duxit, & post hæc princeps latronū factus, in tantam prorupit superbiam, ut & rex Arabum fieri uoluerit. Sed quia ipsi non susceperunt eum, quia de genere et opinione uilis erat, finxit se esse prophetam. Et cum comitali morbo laboraret, ne firmiter quis eo detentum esse crederet, continue cadens, dice-

bat angelum cum eo colloqui. Dabat autem post hæc responsiones quādam, quas (ut dixit) audiebat quasi per modum campanæ circumsonantis auribus eius. Et quia idiota erat, & illiteratus, dedit ei diabolum socios proprios, & quosdam hereticos & Iudæos, & Christianos similiter hereticos. Adhæsit enim ei quidam Iacobita, nomine Baira, & durauit cum Mahometo usque ad mortem. Ferturq; quod Mahometus postea interfecit. Sed & Iudæi quidam, Phinees uidelicet, & Audia, nomine Salon, post hæc autem Audala dictus, & Selem: qui etiam facti sunt Saraceni. Et quidam Nestoriani, qui maxime cum Saracenis cōueniunt dicentes, quod deus non est natus de beata uirgine, sed homo Iesus Christus. Et tunc cōposuit Mahometus quædam in modum legis, per socios, assumens quædam quidem à ueteri, quædam autem à nouo testamento. Non tamen tunc populus habebat Alchoranum. Dicitur tamen in eorum historijs, quod Mahometus dicit: Descendit ad me Alchoranum in septem uiris, & quicquid est satis sufficit. Dicunt autem hos fuisse, Naphe, & Eon, Omar, Omra, Elecsar, Asir filium Cethir, & filium Amer. Diximus igitur eis, quando legerunt hoc coram Mahometo: Et omnes dixerunt, quod non, sed coram senioribus, & sic usq; ad Mahometū. Firmum autem est, quod hi non cōueniunt cum senioribus prioribus in litera quam nunc tenent. Quod probatur ex eo, quod litura primæ partis cōtraria est parti secundæ. A tēpore enim Mahometi nullus peritus fuit Alchorani, nisi Audala filius Mesetud, et Zeith filius Tampeth, et Ocanan filius Ophyn, & filius Oenpe filius Tap. De Alete autē filio Abitalem, quidam dicunt scire partē, quidam autem non. Quilibet autem horū composuit Alchoranū, aliorū Alchorano dissimilimum. Pugnaverūt autem et inter se usq; ad mortem, non suscipientes quæ erant aliorū. Post mortem dissentit populus in Alchorano, usq; ad tempus Mermpan filij Elezen, qui cōposuit eis hoc Alchoranum, quod nunc habent. Combussit autem et alia Alchorana. Et tunc etiam ciuitatū præfecti septem cōtradicebant sibi in grammatica, & proprijs idiomatibus. Inuenimus autem in eorum historijs, quod repudij capitulum excedebat capitulum bouis, quod primum in ducentis triginta sententijs fuit, nunc autē totum constitutum est in duodecim. Dicunt autem alij, quod & capitulum bouis aliquando mille sententias continebat, hodie tamen octoginta septem. Referunt etiam & de quodam potenti, nomine Elgas, quod abstulerit ab Alchorano octoginta quinque sententias, & addidit alias totidem alterius sensus. Quomodo igitur est uerum quod dicunt de

Mahometi sociatores.

Nestoriani.

Alchorani auctores.

Alchorani contrarietate.

Alchorana plura.

Alchorani mutationes.

Alchorani auctor diabolum.

Mahometi cōditio.

Translatio crucis Christi in Hierusalem.

Mahometi arrogancia. Mahometi idiota.

Mahometi
mors.

de Alchorano, quod deus dicit, Nos descendere fecimus monitionem, et nos eam seruabimus? Narrant etiam quedam historie, quod Mahometus ueneno mortuus est, nec habuit populus Alchoranū. Cum autem Empeum pecer susceperet principatum, præcepit ut quilibet colligeret quæ posset: et hoc quod est præ manibus, Alchoranum composuit, reliqua autem combussit. Sed in capitulo Elantram, de Alchorano dicitur, quod nullus præter deum cognouit huius expositionem. et qui profunditatē sapientiæ habent, dicunt, Credimus ei, totū enim est à nostro deo. Et uere in hoc libro multa sunt sic dispersa, sic in ordinata, sicut etiam superius manifestum est, ut nullam sententiam dicant, dementiam potius et mendacia cooperiant. Factum autem fuit, quod conuenerunt hoc esse Alchoranum, quod nunc in manibus habent, et dicunt deum Mahometo reuelauisse, et scripsisse ex ore dei Elphocaa autem, id est, magni doctores et expositores, nunquam conuenerunt in expositione eius, neque in æternum conuenient. Et sic non solum orientales ad occidentales, sed orientales inter se, et occidentales inter se, et in eisdem scholis diuersæ sunt sectæ, et tantum diuersæ, ut una condemnet aliam. Quidam enim sequuntur Mahometum, et sunt plures: quidam autem Hali, et sunt pauciores, et minus mali, et dicunt Mahometum tyrannica potentia sibi ipsi usurpauisse, quod fuit Hali. Insurrexerunt autem contra utrosque quidam philosophiæ experti, et incipientes legere in libris Aristotelis, et Platonis, relinquebant omnes Saracenorum sectas, et ipsum Alchoranum. Quod intelligens ex Babylone quidam nomine Calyphas, edificauit apud Academiam et Stanzeriam scholam, quæ charissimæ sunt, et transmutauit lectionem in Alchoranum. Et ordinauit, quod quicumque ex provinciis ueniunt Babylona, ut Alchoranum discant, et habeant habitationes et expensas necessarias à publico. Et decreuit, quod Saraceni qui Alchorano uacant, nullo modo philosophiæ operam nauent. propter hoc neque bonos Saracenos esse existimant, qui philosophiæ operam dant: propterea quod huiusmodi Alchoranum uilipendunt, propter causas superius dictas in octauo et nono capitulo.

DE FICTIONE IMPROBATISSIMÆ uisionis. Cap.

XIII.

Mahometi uisio.

Quartodecimo oportet speculari, quod ficta uisionem Mahometus composuit, quæ est expositio cuiusdam Alchorani. Dicit enim in capitulo filiorū Israel: Laus ei, qui fecit transire seruum eius in una nocte ex oratorio Elaram, quod

est domus Meche, usque ad longissimum oratorium, quod est domus sancta Hierusalem, quam benedicimus, et reliqua. Expositio autem sententiæ huius est, quod Mahometus una dierum psallebat matutinam eius horam. quam cum perfecisset, dixit hominibus: O uos homines, considerate. Hæc postquam ego discepsi à uobis, uenit ad me Gabriel post ultimam uespertinam psalmodiam, et dixit mihi: O Mahomete, mandat tibi deus ut uisites eum. Cui dixi: Et ubi uisitabo eum? Et dixit Gabriel: In loco ubi est. Et adduxit mihi iumentū maius quidem asino, minus autem mulo, et nomen eius Elmparac. et dixit mihi: Ascende hoc, et equita usque ad domum sanctam. Cumque curarem ascendere, aufugit iumentum. Dixitque ei: Sta firmiter. Mahometus enim est, qui uult te ascendere. Et respondit iumentum: Nunquid pro eo missum sum? Respondit Gabriel: Vtique. Et dixit iumentum: Non permittam eum ascendere, nisi prius rogauerit deum pro me. Ego autem intercepsi pro iumento apud Deum meum, ascenditque ipsum, et ambulabat me insidente tenui gressu: collocabatque ungulam pedis in orizonte, uisus sui. Et sic ueni in domum sanctam in minori spacio, quam quantum oculi ictus perfici posset. Erat autem Gabriel mecum. et duxit me ad rupem in domo sancta Hierusalem, et dixit mihi Gabriel: Descende, quoniam ab hac petra ascendes in cælum. Et descendit. Et Gabriel ad rupem iumentum Elmparac, cum cingulo ligauit, et portauit me in humeris suis usque ad cælum. Cumque uenissetus ad cælum, pulsauit ianuam Gabriel. dictumque fuit ei, Quis es? Respondit, Ego sum Gabriel. dictumque fuit rursus ei: Et quis est tecum? Respondit, Mahometus. Dixit autem ianitor: Nunquid pro eo missus fuisti? Et dixit Gabriel, Etiam. Et aperuit nobis ianua. Et uidi gentes angelorum: et bis flectens pro eis genua, effudi orationem. Et post hæc cepit me Gabriel, et duxit me ad secundum cælum. Erat autem spacium horum duorum cælorum iter quingentorum annorum. Et quam primū pulsauit ianuam, responsio facta est ei secundum omnia similis usque ad septimum cælum. In quo septimo cælo describit se uidisse populum angelorum. Prolixitas enim cuiusque angeli multo milies mundo maior erat, quorum quisque habebat septuaginta milia capitum, et in quolibet capite septingenta milia ora, et in quolibet ore mille septingentas linguas, laudantes deum septingentis milibus idiomatibus. Et asperxit unum angelorum flentem. Et quesitum causam flentis eius. Et respondit, se peccatum esse. Ipse autem orauit pro eo. Sicque inquit, Gabriel commendauit me alteri angelo, et ille alio, et sic deinceps, quousque steti coram deo

Fabula mire
lepidæ, quæ est
Luciani Veris
narratio-
nibus quoque
confecti pos-
sunt.

Monstra an-
gelorum septi-
mi cæli.

Deo, & tribunali eius. Et tetigit me Deus manu eius inter humeros, usque adeo, ut ad medullam spinæ dorsi mei frigiditas manus eius pertranfiret. Et dixit mihi Deus: Imposui tibi & plebi tue orationes. Cumque descēdissem ad quartam cœlum, consuluit mihi Moyses, ut reuerterer ad leuandū populum, qui tot orationes ferre non poterat. Et primo reditu obtinui remissionē à decem usque ad quartam, & à quarto reditu usque ad septimum. Et in fine tantum in minus uenit numerus orationum, ut pauca remanerent. Cumque diceret Moyses: Nec hoc poterunt ferre homines. Ego præ confusione uerecundatus, quod totiens ascenderim, nolui plus ascendere, sed rediens ad Elmparac, equitavi descendens in domum Meche. Horum autem omnium tempus minus fuit quàm decima pars noctis. Visionis autem huius, plus est quod dimisimus, quàm quod narrauiimus. Cumque narrasset Mahometus uniuerfis gentibus, mille homines à lege recesserunt. Dicentibus autem illis ei: Ascēde de die in cœlū, ut nos aspiciamus, & uideamus obuiantes tibi angelos. non recognouit suis ipsius mendacium, sed dixit: Laus Deo meo. Nunquid aliud quoddam sum ego quàm unus hominum, & apostolus? Sic in capitulo prophetarum, narrat de his qui querebant ab eo fieri miracula, sicque dixerūt Mahometo: Audi uisti insomnia, blasphemias congregasti, uel forte poetice loqueris. Veni ad nos ad minus in uno miraculo, quo modo missi sunt & priores. Respondit: Subuertimus (dixit Deus) urbes coram non credentibus, nunquid hi credent? & quomodo expectant ab eo miracula? Et respondit eis: Quoniam qui præcesserunt uos, non crediderunt miraculis, & neque uos etiā miraculis crederetis, nisi per ensē. Audite igitur Mahometani, si Alcoranum uerum existimatis. ipse enim Mahometus est, qui affirmat nullum miraculum se fecisse. Longe autem plures fuerunt quos ensis consumpsit, quàm qui gratis eum secuti sunt, sicut superius demonstratum est. Hæc sola fictio uisionis prædictæ, debet sufficere ad confutandum quicquid dixit & fecit Mahometus. Sicut enim sæpenumero antè dictū est, sic permisit eum spiritui sancti mētiri, ut quilibet homo facile figmentū cognosceret. Nūc quidē dicit de seipso inaudita miracula, aliquando autem dicit se nullum miraculum fecisse. & aliquando dicit, quod est solum nuncius & homo: aliquando uero, quod & plus est quàm angelus, & supra angelos. & quare indiguit asino uel iumento à Mecca usque ad Hierusalem, qui ex Hierusalem usque ad ultimum cœlum ascendit absque asino? Quomodo potuit tot splendores angelorum in cœlo sustinere, qui dicebat, quod quando apparebat sibi unus angelus,

Obiectio Saracenorum.

Solutio uana Mahometi.

Mendaciorū Mahometi impudentia.

semper in terram concidebat, & spumans agitata batur, & incuruabantur & contrahabantur manus & pedes eius? Et neque in prædicta uisione ponit se raptum, sed dicit, quod ascendit cum corpore simul & anima. cuius signū est, quia dicit quod Deus manu sua tetigit eum inter humeros, & sensit frigiditatem usque ad medullam spinæ dorsi. Vnde Deum & angelos supponit, positionem habere spacio corporali.

DE Q V I B V S D A M S E X
quæ sitis in Alcorano communibus, & de Christi ad Mahometum excellentia. Cap. XV.

Consequenter mouēda sunt dubitationes quædam, & quæstiones in Alcorano, de quibus cum non possint rationē reddere Saraceni, non solum uocabuntur simpliciter, sed etiam cogentur demonstrationibus, coacti in conuiuium ueritatis introire. Prima quæstio est, Quid uult Alcoranum dicere, quando totiens inducit Deum pluraliter de seipso loquentem? Dicit enim in Elimpacerā, ex persona Dei: Diximus angelis adorare Adā, & reliqua. Et post hæc per totū dicit usque ad finē libri, aliquando pluraliter de deo loquens aliquando autē singulariter. Firmissimū enim est omnibus. Christianis & Iudæis et Saracenis, qui ratione utuntur, unum esse Deum, & solum & simplicem, & non posse habere consortem quendam. Quare igitur pluraliter loquitur de eo ipso? Et non possunt dicere, quod deus loquitur de seipso et de angelis. Dicitur enim ibi, Diximus angelis. Est igitur locutio hæc Dei non angelorum, sed ad angelos. Item in capite Sad, dicitur, quod omnes adorauerunt Adam, præter Iabolū. Omnibus igitur angelis dixit Deus, Adorate Adam. Item in multis Alcorani locis inducuntur tales quædam locutiones pluraliter de deo, in talibus actionibus in quibus angeli nequaquam cum Deo communicant, sicut in creatione mundi, & iustificatione impij. Dicitur enim in pluribus locis Alcorani: Nos, dicit, creauimus cœlum & terrā, & quæ sunt in medio, & non incassum iudicauimus hominē, & nos misimus filium Mariæ, & dedimus ei spiritum sanctum & euangelium, & miracula, & talia quædam in quibus angeli nequaquam possunt communicare cum deo. Angeli enim creati sunt à Deo, sed non simul creant cum Deo cœlum & terram, & quæ sunt in medio. Et non possunt dicere Saraceni, quod pluralis illa uox est Dei, & cuiusdam alterius intellectus qui excedit creatum, per quem fecit omnia Deus. Constat enim, quod quicquid est præter deum, creatura est, & à Deo creatum, & nulla creatura potest esse simul creatrix cū Deo. Item non possibile est dicere, quod Deus pluraliter loquitur propter diuersas quæ in eo sunt qualitates, si

Quæstio. i.
Cur Deum in plurali de seipso loquentem toties introducat Alcoran.

24

34

44

H

Gen. 1.

Trinitas etiā
Alcorano po-
sita, nomi-
dei, uerbi, spi-
ritus sancti.

1. Ioan. 5.

Questio II.
de spiritu san-
cto.

ent est potentia, sapientia, iustitia, et talia quæ Arabes uocant Saphat. Hæc enim non accidentia sunt in deo, neque differentia, sed sunt in ipsa diuina essentia. Vnde in Deo nullam compositionem nec pluralitatem faciunt, ut per illa Deus de seipso pluraliter loquatur. Quinimò nec homo, nec angelus propter eorum differentiam, potest de seipso pluraliter loqui: et si hæc in homine et angelo accidentia sunt, et quandā in his compositionem faciunt. Et uere talis locutionis modus, Deum uidelicet unum existentem, pluraliter de seipso loqui, semel à Moyse inuenitur in Genesi illatus. In formatione enim hominis, locutus est Deus, dicens: Faciamus hominē ad imaginem nostram. Quod dicunt Iudæi, uocem esse Dei ad angelos. Quod quidem est contrariū diuinæ scripturæ, quæ nunquam dicit angelum secundum imaginem hominis formatum esse, sed secundum imaginem Dei. Et hoc est quod etiam addit Moyses deinceps, post illos sermones dicens: Et fecit Deus hominem secundum imaginem et similitudinem sui ipsius, secundum imaginem dei fecit eum. Est igitur uox illa patris ad filium uel totius trinitatis ad seipsam. Unus enim et simplex Deus essentia, trinus est in personis. Et hoc dicere potuisset Alcoranum simpliciter, nisi timuisset posse esse personarū discretionem, discretionem secundum essentiam. Propter hoc dicit in capitulo Elnefan: O societas libri, ne uacetis in lege uestra, et ne dicatis de Deo præter ueritatē, quod Christus Iesus filius est Mariæ, et Apostolus dei, et uerbum Dei, quod in ea posuit per spiritum sanctum. Ecce hic nominat deū, et uerbum dei, et spiritum sanctum, sed timēs, ne propter hæc diuina essentia diui datur, uel multiplicetur uel terminetur, subiungit statim: Et ne dicatis tres Deos, quoniam Deus, Deus unus est. Ecce quantum appropinquauit ad illud quod est maxime arduum in fide, modo quodam dicens Ioannis: Pater et uerbum et spiritus, et hi tres unum sunt. Inducit igitur in Alcorano Mahometus deum pluraliter loquentē, ignorans causam. Manifesta igitur hinc prima questio, quod cōmuniter credimus cum his deum esse unum, et solum et simplicem, ipsi autem habent in Alcorano, deus habet et uerbum et spiritum, et sic credimus uerum et unum et simplicem deum. Et proprie de se loquitur singulariter: propterea autem quod trinus est in personis, aliquando de se pluraliter loquitur. Secūda questio est, quod Alcoranum continue meminit spiritum sancti, et uerbi dei. Quis est ille spiritus sanctus, et quod est illud uerbum dei? De spiritu sancto quidem dicit in capitulo Elpalceram, ex persona dei: Deditmus Iesu filio Mariæ ut faceret prodigia et miracula manifesta, et perfecimus eum per spiritum

etiam sanctum: et hoc idem reperit per totum capitulum. Item dicit in capitulo Elcampai de Mariæ, Inspirauimus in eam ex spiritu sancto. Et in pluribus alijs locis similia dicit de spiritu sancto. Et non possunt dicere Saraceni, creaturam quemdam esse, sicut angelus quidam, scilicet bonus, quoniam singulariter de eo loquitur, tanquam de uno sancto. Sancti autem angeli plures sunt, et omnes sunt dei. Quæ igitur causa, ut de illo singulariter diceret, nostro et sancto? Item non esset magna laus de Christo, quem Alcoranum intendit singulariter commendare, quod deus dedit ei angelum custodem. Etenim deus facit angelos spiritus, et nostros apostolos: sicut dicit Alcoranum in capitulo Elmaice. Item angeli non sanctificant homines, sed deus immediate, et solus: tanquam solus deus potest peccata dimittere, sicut dicit in Alcorano. Prædictus igitur spiritus uerus est deus, uerus autem deus et qui de prædicto spiritu loquitur dicens: Deditmus ei spiritum sanctum, et inspirauimus ex spiritu sancto.

Quoniam igitur diuina essentia una est et simplex, non potest discerni, uel diuidi: et ibi est dās et datum, dans, qui dicit, Deditmus: et datus, qui dicitur spiritus sanctus, qui dicitur datus et inspiratus. Inter dantem autem, et qui datur, requiritur ut distinguatur personaliter solum, non essentialiter, et sic solis relationibus distinguuntur. Et hæc est sola discretio, quam Christiani in personis diuinis faciunt. Hanc eandem omnino questionem quam de spiritu sancto quæsiuimus, possumus querere etiam de uerbo dei. Dicitur enim in capitulo Abraham: Dixerunt angeli beatæ Mariæ, O Maria, deus præposuit te supra omnes mulieres. Et post hæc dixerunt angeli: O Maria, nunciat tibi deus, uel nunciat tibi uerbum eius, et nomen eius Christus Iesus filius Mariæ. Et in capitulo Elnefa dicitur: Ne dicas de deo præter ueritatem, quod Christus Iesus filius Mariæ apostolus est dei, et uerbum dei, quod ipse posuit in ea per spiritum sanctum. Affirmat igitur omnino, Christum uerbum esse dei. Queritur igitur, quod sit hoc uerbum Dei: utrum uerbum accidentale, uel potius personale et reale. Si dicit uerbum esse uocale solum, et accidentale, hoc non potest dici, loquitur enim de deo Alcoranum et euangelium singulariter, et de uno uerbo tantum: uerbum autem Dei uocale et accidentale, quod à Deo exit, non unum, sed multa. Omnia enim bona uerba et sancta et uera, uerba Dei dici possunt. Item non esset excellens commendatio Christi, quem Alcoranum intendit singulariter commendare, si propter hoc dicitur uerbum Dei, tanquam uerba Dei, dicens, Non enim solus Christus, sed etiam alij prophete uerba Dei nuntiauerunt.

Personarum
in diuinis dis-
cretio.III. Christus
quomodo uer-
bum Dei.

runt, **et** tamen nullus illorū dicitur uerbum Dei. De solo enim Christo euangelium **et** Alcoranū dicit, quod sit uerbum Dei. Si autem essentialiter uerbum capiatur, manifestum quod sempiternum esset uerbum Dei, **et** deus uerus. Sicut enim quod procedit ex ore corruptibilis hominis, corruptibile est ex necessitate: sic uerbum quod ex sempiterno ore procedit, per quod coelum **et** terram **et** quæ sunt in medio (ut Alcorani uerbo *mar*) fecit, sempiternū **et** incorruptibile esse necesse est. Quicquid autem ex Deo procedit, essentialiter est deus, **et** hoc modo deus est dei uerbum. Vnde cum uerbum aliquo modo differat à dicente **et** continente uerbum, **et** in dei essentia non possit esse diuisio seu distinctio essentialis, oportet quod ibi sit distinctio personalis: **et** quod uerbum à dicente proprijs, **et** solis relationibus distingatur, sicut **et** de spiritu dictum est. Et hoc est uerbum, quo deus omnia quæ sunt, dixit, **et** facta sunt: sicut **et** in Alcorano dicitur. Et secundum hoc conuenit Alcoranum cum euangelio Ioannis, qui dicit: Omnia per ipsum facta sunt. Quoniam igitur ab eo qui loquitur, uerbum comprehenditur, **et** intellectualiter gignitur: **et** quod ab altero generatur, secundum similitudinē speciei **et** nature, dicitur filius: propter hoc, uerbum Dei dicimus filium dei. Sicut sol si generaret ex se talem splendorem qui esset sol, illum solem **et** splendorem diceremus filium solis. In hoc tamen est differentia, quod in creaturis, in quibus esse **et** essentia differunt, non possunt multiplicari subiecta, cum non multiplicatur natura. Vnde **et** homo alium hominem gignit: Deus autem, in quo idem est esse **et** essentia, ex seipso uerbum gignit, non alium Deum generat. Diuina enim essentia neq; dissimilis est, neq; innata est multiplicari secundum aliquem modum, propter summam perfectionem **et** simplicitatem. Mahometus igitur audiens Christianos dicētes deum habere filium, nesciuit cōsiderare, quod possibile est esse filium absq; muliere. Et propter hoc nullam aliam adduxit argumentationem, nisi quod deus non potest habere filium, quia uxorem non habet. Et non ex cogitauit quod dixit Dauid, quem tantum commendauit Mahometus, qui prater filium naturalem, dixit deum multos habere filios adoptiuos, dicens, Ego dixi, dii estis, **et** filij excelsi omnes: **et** non ex muliere. Alias tamen licet Mahometū simul cū eo intelligere, qui dicit Mariā posse habere filiū absq; uiro: sed quomodo non conueniēter considerauit, quod deus **et** absq; muliere potuisset habere filium. Verum igitur dixit Mahometus, quando dixit Christum Iesum filium Mariæ, **et** uerbum dei esse: sed non intellexit, si enim intellexisset, dixisset: Ex quo est filius Mariæ, est ue-

Argumenta-
tio a cōtrario

Verbum essen-
tiale.

Ioan. 1.

Filijs appella-
tio.

Mahometi o-
pinio de filio
Dei.

Philos.

rus homo: ex quo est uerbum dei, est uerus Deus. Non enim est deus compositus **et** imperfectus, si cut homo. cuius uerbum **et** comprehensio mentis, **et** ars **et** actio, non est homo. Quicquid autem est dei, est deus. Vnde **et** uerbum dei, deus est: **et** intellectus dei, deus est: **et** actio dei, deus est. Alcoranum autem hominem solum cepit Christum. Et propter hoc postquam dixit, quod uerbum est dei, addidit, quod Iesus sic est apud deū, sicut Adam, quem creauit de limo terre: **et** dixit ei, Esto. Et quomodo hoc cum præcedentibus conuenit? Cum enim dixerit, quod deus insuderit uerbum Mariæ, **et** spiritum eius, ex quo natus est Christus, **et** post hæc rursus opinatur, ut Adam is sit quem formauit ex terra: inconueniens igitur, uerbum dei **et** spiritum eius terram esse. Nisi aliquo modo Dei naturam terram supponamus, quod absit. Effet enim uerbum eius, **et** spiritus eius, sicut quædam statua, quæ neq; intelligit, neq; spirat. Nunc autem deus noster, qui est benedictus in secula, uidet **et** audit omnia, **et** habet uerbum incarnatum ex Maria uirgine, **et** spiritum sanctū qui eam obumbravit, **et** humanitatem uerbi adimpleuit. Si autem existimant **et** in Adam uerbum dei **et** spiritum fuisse, non effugient manifestum mendacium. Si enim uerbum Dei cum carne **et** terra illius uniuersum esset, **et** spiritus repleuisset Adam, nunquam decipere potuisset illum satanas, uel fefelleret. Verbo tamen suo dixit deus Adæ, Esto, hoc eodem uerbo quo fecit omnia, quod quidem ab æterno erat apud Deum. Itaq; Christus uerus est deus, **et** uerbum dei. Neq; enim uerbum dei minus est quàm totus Deus. Est etiam homo uerus, ex Maria genitus: **et** in quantū homo, **et** apostolus est dei, **et** propheta dei, **et** seruus Dei. Et quantum ad hoc, bene dicit Alcoranum in capitulo Elnesa, quod neq; Christus, neq; fideles angeli negabunt eum seruum esse Dei, id est in quantum homo est. Non inuenitur tamen in toto euangelio, quod ipse Christus dicat de seipso, quod sit seruus Dei, ne errorem inducat. Sed neq; palā dixit, Ego sum deus, neq; homo, sed ueris **et** manifestis operibus ostēdit, seipsum **et** Deum esse uerum, **et** hominem uerum. Et propter hoc dixit: Si mihi non uultis credere, operibus credite. Et hæc est efficacior probatio, quàm si uerbis solis hoc dixisset. Dicitur autem superius, quare ante passionem hoc non dixit palā. Apostoli autē **et** euangelistæ prius **et** post hæc **et** alij prædicatores, sicut manifesta uerba **et** dixerūt **et** ostenderūt, ut totus mundus conuinceretur hoc credere, Mahometus autem, postquam benedixit CHRISTVM esse uerbum Dei, non stetit in ueritate, sed contradixit sibi ipsi, dicens, ipsum Christum non esse Deum.

Quicquid est
Dei, idē eū
Deum esse.

In Adam non
fuisse uerbum
Dei, nec spiri-
tum sanctum.

Ioan. 1

Christus, uer-
bum Dei, ho-
mo, apostolus,
propheta,
seruus.

Ioan. 14.

Ioan. 20.
Ioh. 19

IIII. De li-
bris Moyfi
& euangelij.

Libri noui et
ueteris Testa-
menti a Iu-
dæis, & Chri-
stianis corru-
pti.

Cum Saraceni
legis & euan-
gelij libros
non legant.

Tamen dixit, quod apud Deum excusauit, quod patuit superius in nono capitulo, manifeste falsum esse, tum quia dicit quod ipse Christus dixit, Adorate Deum meum & Deum uestrum, dominum meum & dominum uestrum. Hæc autem ratio nequaquam constat. In quantum enim uerus homo fuit, uerus seruus est Dei, ut superius manifestum fuit. Contingit ergo de Mahometo, quod de alijs ipse scripsit in capitulo Ionæ, dicens, quod quidam reprobant quæ non intelligunt, & quæ non possunt exponere. Sicut & ipse reprobauit mysterium incarnationis, propterea quod ipse non intelligebat, nec poterat exponere quæ in euangelio dicebantur de Christo. Et secundum eandem rationem neque trinitatis mysterium suscepit. Non enim potuit intelligere personarum discretionem, absque discretionem quæ est secundum essentiam. Et quid mirum, si homo carnalis non percipit excellentissima Dei mysteria? Hæc quidem igitur sufficiant de tertia questione. Quarta questio est, quod Mahometus continue in Alcorano laudat legem Moyfi, & Iob, & David. Et dicit Psalterium librum esse clarum: supra omnes autem libros commendat euangelium, in quo dicit esse salutem & deductionem. Queritur igitur, Quare neque habent, neque legunt Saraceni libros istos, neque interpretantur? Christus enim, cum commendasset Moysem & alios prophetas, Christiani cum hos non haberent, acceperunt illos à Iudæis, & eos in diuersas linguas transferri fecerunt, habentque illorum libros autenticos, leguntque eos in scholis. Dicunt autem Saraceni, Iudæos quidem corrupisse libros ueteris, Christianos euangelium & libros noui Testamenti, & quod nihil ueritatis remansit in mundo, præterquam quod est in Alcorano. Sed ante demonstratum est in tertio capitulo, quod hoc est falsum, & contrarium Alcorano. Item, Quomodo tantus propheta, qualem existimant esse Machometum, tantum commendasset corrupta exemplaria, et dixisset in his esse salutem & deductionem? Vel quomodo non prædixisset in posterum esse corrumpenda? Sed potius contrarium dixit. Quod si in ambiguo quodam de Alcorano fuerint Saraceni, querant ab his qui ante eos libros legerunt: id est, à Christianis & Iudæis. Et hoc dicit in capitulo Ionæ. Oportebat autem potius dicere: Ne credatis his qui corruptos libros habent. Item in capitulo Abraham docet, ut Saraceni querant auctoritatem legis Moyfi, dicens: Afferte Pentatheucum si ueraces estis, & legite in eo: & reliqua.

Causa autem quod Saraceni non legunt prædictos libros, nulla alia est, nisi quod sciunt horum sapientes, quod facile deprehenderetur mendacium

Quatuor pri-
cipue Alco-
rani camelæ,

Alcorani, si sanctos & ueraces libros legerent. Vnde & Alcoranum malitiose prouidit sibi ipsi, & quatuor medelas supposuit, ut mendacium eius non manifestum constitueretur. Quorum unum quidem est, mandare interimi, qui contrarium aliquid Alcorano dicerent, quod manifestum fuit superius in quarto capitulo. Secundum dicit, ne disputet cum hominibus alterius sectæ. Tertium prohibet his credere. Dixit enim in capitulo Abraham, Ne credatis alicui, nisi his qui sequuntur nostram legem, & quod in euangelio est salus & deductio. Dicit etiam, quod Saraceni nihil sunt, nisi adimpleant legem & euangelium. Ergo debent euangelium habere. Quartum, separatur se omnino ab illis, & dicit: Mibi mea lex, & uobis uestra, & reliqua. Et post hæc: Liberi estis uos, à quibus ego facio. & ego, à quibus & uos. Et hoc dicit in capitulo Ionæ. Si igitur Saraceni bene acciperent consilium Alcorani, proculdubio deducerentur. Habuissent enim euangelium & legem Moyfi, & alias scripturas. Maxime cum ipsum Alcoranum continue commendat Moysem, David, Salomonem, & alios prophetas: & frequentissime dicat, quod alteri alteri non præfert. Et hæc ad quartam questionem. Quinta questio est. Quid uult dicere Machometus in Alcorano, quod totiens dicit & repetit de se scribens, Credite in Deum & Apostolum, obedite Deo & apostolo, sequamini Deum & apostolum? Scimus enim, soli Deo deberi fidem, honorem diuini cultus, actionem obedientie, & sequelam uie. Ipse enim solus est principium, & finis omnium. Vnde nullus unquam propheta ausus est hæc dicere, & Deo se ipsum in talibus associare: cui nullum unquam possibile est socium uel simul participem fieri. Dominus enim in lege Moyfi Iudæis dixit: Scitis quod ego sum solus. Propter hoc autem et Helias dicit: Si dominus est ite post ipsum: si autem Baal, sequamini eum. Videtur igitur ex talibus, Mahometum non solum dare se Deo participem, sed facere se ipsum illius socium, & simul consortem. Et sic dicitur in capitulo Elnesa: Non parcat Deus, si quis ei dederit participem. Solus autem Christus, neque consors, neque particeps Dei, sed Deus uerus & homo uerus, potuit dicere: Credite in Deum, & in me credite. qui tamen nunquam dixit: Credite in Deum & in me, uel obedite Deo & mihi, ne homines crederent eum Dei participem & consortem. Sexta questio est: Cum Alcoranum de Christo quidem multa dicit, & magnifica, contrarium autem pauca de Machometo, & quidem uilia, queritur igitur, Quare Saraceni non potius sequuntur Christum, quam Machometum, & euangelium quam Alcoranum? Et quia contra-

Questio V.
de consorcio
Dei

Apost. 12.

Deut. 31.
2. Regum 18

Ioh. 14

Questio 6

Quid Alcoranum de Christo narrat, quid de Mahometo.

traria iuxta se posita magis elucescunt, uideamus e regione et intrinsecus, quid Alcoranum de utroque narrat. Dicit enim Alcoranum, quod Christus suae matri fuit annuntiatus per angelum, et sanctificatus per spiritum sanctum, et uirtute Dei conceptus, non operatione naturae, et ex sanctissima uirgine Maria, et supra omnes alias mulieres mundus, genitus est. De Mahometo autem nihil tale dicit, sed quod orphanus, et uagus, à Deo conductus. Item dicit de Christo, quod est uerbum Dei, et secundum hoc nihil potuit ignorare: Mahometus autem fuit propheta incertus, dicit enim, se nescire, quid de se fiet, ac suis. Dicit etiam ipse: Nescio utrum ego aut uos sumus in re similitudine. Vnde et fertur dixisse de patre et matre sua: Vtinam scirem quod est opus eorum. Item fertur, quod ipse fuit praestigiatus à Iudeis, acubus ab aliquibus mulieribus in uultum cereum immisus, et proiectus in puteum. Affirmantque communiter, ipsum Mahometum ueneno uitam finiuisset, quod assumpsit, cum huic Iudaea quaedam uenâ secuisset. Item, ipse quidem Christus ab Abraham descendit, et Isaac, cui facta est promissio de benedictione, et consequenda hereditate. Mahometus autem descendit per Ismael, ad quem non peruenit promissio: sed de eo scriptum est, quod erit ferreus homo, et manus eius contra omnes, et reliqua. Item Christus nullum unquam peccatum commisit. Spiritus enim Dei et uerbum Dei non potuit peccare. Mahometus autem idololatra fuit, et homicida, lasciuus et rapax, multisque alijs peccatis et connoxius, in quibus Deus, ut dicunt, ei pepercit. Item Christus stupenda fecit miracula, et utilia. Sicut enim dicitur in capitulo Elmaide, in fine, Christus cecos illuminauit, leprosos mundauit, et mortuos suscitauit: Mahometus autem nullum miraculum fecit, secundum Alcoranum. Et quae de eo dicuntur, uel inconuenientia, uel impossibilia sunt et absona, sicut lunam diuisam reintegrare: uel inutilia, sicut camelum loqui: uel omnino occulta. Multa enim dixit seipsum in occulto et nocte facere, quae in die requisitus, ostendere non potuit. Vnde ei dixerunt: Dicis te ascendere in coelum ad Deum nocte, ascende de die, ut uideamus nos, et credemus. Christus autem maxima et magnifica miracula faciebat de die, et in manifesto, et coram multis testibus uidetibus: quare manifesta sunt opera illius. Praeterea Christus quidem magister fuit excellens, sicut dicitur in Alcorano, et in capitulo Elmeide, quasi ex persona dei: O Christe, considera quem dedi tibi spiritum sanctum, ut loquaris. Item, in cunabulis docui te librum et sapientiam, et legem Moysi, et euangelium. Mahometus autem doctor fuit ignarus,

Christi ad Mahometum excellentia, per collationem.

Gen. 16.

obnoxius.

Mahometi miracula.

Mahometi idota.

et homo idiota, nesciens aliam linguam nisi suam, ignorans etiam interpretationem legis suae. Dicit enim, solum Deum scire Alcorani expositionem. Item Christus secundum euangelium crucifixus est, et mortuus, et resurrexit uere, et ascendit in coelos, et sedet ad dexteram Dei. Alcoranum autem dicit, quod non est mortuus, sed assumpsit eum Deus. Quare et secundum euangelium, et secundum Alcoranum, et in omnem euentum Christus uiuit. Mahometus autem omnino mortuus est. Sed melior est adiutor uiuus, quam mortuus. Omitto alias secundum quodlibet excellentias, quas de Christo euangelium posuit. Mirum igitur, quare Saraceni non sequuntur potius Christum quam Mahometum, et euangelium potius quam Alcoranum, cum ualde credibile sit, per meliorem legislatorem meliorem legem datam esse, et melius à Deo conseruatam, ueracem et incorruptam, sicut superius demonstratum est in tertio capitulo.

DE EVANGELII AD ALCORANUM EXCELLENTIA. CAP. VI.

Evangelij autem ad Alcoranum excellentiam, facile ex superioribus dictis possumus cognoscere. Antè enim demonstratum est, non esse Alcoranum legem Dei, propterea quod neque uetus, neque nouum testamentum hanc testantur, et quod neque in stilo neque in sententijs cum alijs conuenit, et quod contradicit sibi ipsi, et quod nullo miraculo confirmatur, et quod est irrationabile, et quod manifesta continet mendacia, et quod uiolentum, et quod inordinatum, et quod iniquum, et quod ambiguum. Haec enim omnia per ipsum Alcoranum breuiter sunt antè demonstrata. Veruntamen id ipsum Alcoranum legentibus, melius haec demonstrantur. Quare nos haec audacter dicere possumus, si nobis credere non uultis, Alcoranum legite. Horum autem contraria in euangelica doctrina manifeste apparerent. Etenim Mahometus praecipue, quasi supra omnes prophetas qui sunt uel qui futuri sunt, Christum commendauit et euangelij doctrinam supra omnes diuinas scripturas magnificauit. Scimus autem, quod nullum sic est tam ualidum, tamque potens testimonium doctrinae uel uitae, quam laus ab his qui conantur reprehensionem inducere. Dicit autem ipse Mahometus in Alcorano, in capitulo Elmeide: Terminauimus uiam hominum per Iesum Christum filium Mariae, ueracissimum prophetam, et dedimus ei euangelium, in quo est deductio et lux et ueritas manifesta. Et in multis locis Alcorani praecipue commendat euangelium. Etenim ipsum euangelium in omni loco et lingua excellentissime mundo seipsum manifestat. Quare confidenter dicere

Epilogus.

Alcorani se gendum, ut si sint absurda eius dogmata intelligatur.

Euangelij manifestatio cuiusmodi à deo instituta.

Euangelij ma-
nifestatio cu-
iusmodi a deo
inluzua

Mat. 16

Saraceni
saluari

Laus euange-
lij Christi.

Stili simplici-
tas

Parabolæ

possem de eo Saracenis: Si uestro Mahometo uultis, uel non uultis credere de Euangelio, id ipsum Euangelium legite. Et quoniam sicut dicitur in Alcorano in capitulo Elëphal, uolens deus quod uerificetur ueritas per uerbum suum, et interci datur gubernatio hæreticorum, et ut ueritas uerificetur et uanitas euanescat, prouidit et dispensauit deus, ne mundus per ignorantiam periret, ut lex illa, quæ generaliter omnibus et sola necessaria erat, lex ea quæ est euangelij, non in uno loco, sed in diuersis prouincijs: neq; in uno idioma te, sed diuersis et in omnibus linguis scriberetur hebraice, græce, et latine, et post hæc fideliter trāsferretur. In fine aut euangelij mādauit discipulis suis Christus, ut in uniuerso mundo efficaciter euangelium prædicarent. Quod ut perficere possent, dedit eis gratiam linguarum et uirtutem miraculorum. Alcoranum autem arabice solum si bijsi dicit a deo datum esse: et Saraceni firmiter credunt, nullum posse hoc scire qui arabicam linguam ignoret. Sequitur autem, non omnes scire arabicam linguam, neq; posse hanc discere. Scriptum autem est in Alcorano, sicut et ante demonstratum est, nullum posse saluari, præter eos qui sunt in lege Saracenorum. Quare conuenienter queri posset, si solos uelit Saracenos deus saluos fieri, et eos qui arabicam linguam sciunt. Christi anorum autem lex, quæ scripta est in omnibus linguis, dicit, quod deus uult omnes homines saluos fieri. Saraceni igitur, qui solo nomine saluati dicuntur, sicut ante dictum est, et alij omnes qui se eundem ueritatem saluos se fieri uolunt, discant Christum esse saluatorem, legantq; euangelium in quacumq; lingua uolunt, et inuenient ferè contraria omnia quæ prædicta sunt et demonstrata ab Alcorano. Inuenientq; quod Moyse lex et prophetæ ipsum testantur, et nullam euangelij contrarietatem, sed potius complementum et perfectionem omnium aliarum scripturarum. Inuenient quoq; in euangelio stilum non metricum uel rhythmicum, sed simplicem et communem, non quidem propter simplicitatem scribentium, sed propter utilitatem legentium, ut ab omni simplici et idiota conuenienter intelligi posset. Modum non habet assentatorum, neq; turpia uel desueta nomina, sed communia et honestissima. F. bulam autem omnino nullam continet euangelium: et si quasdam aliquando parabolæ apponit, ex ipsa uerbi consequentia manifeste ostenditur, quod parabolice loquitur. Conuenit autem in sententijs, non solum cum alijs sacris scripturis, sicut dictum est, sed etiam cum philosophis qui de uirtutibus et de extremo hominum sine demonstratiue uel rationabiliter tractauerunt. Addit etiam quedam excelsissima, ad quæ naturalis humana ratio non potest perueni-

re. Et nequaquam aliquid dicit, cui quis demonstratiue possit instare, quia cum demonstratio contineat uerum, nihil potest esse ei contrarium nisi falsum. Speculatibus autem diligenter, nulla contradictio in euangelijs continetur. Quare non solum unum Euangelium cum seipso conuenit, sed etiam quatuor inter se, in omnibus necessarijs circa fidem, simpliciter conueniunt: id est, de incarnatione, doctrina, passione, resurrectione, ascensione Christi, et spiritus sancti missione: et si quatuor euangelia in diuersis locis et diuersis linguis, necnon à diuersis auctoribus à principio conscripta sunt, ut ante dictum est. Quidam tamē simpliciores existimauerunt, in euangelio esse contrarietatem, propterea quod illud quod in alio euangelio continetur, in alio euangelio non continetur. Hoc autem non est contradictio, sed potius dispensatio dei, quasi inspirante spiritu sancto, ut quod ab uno Euangelista prætermisum est, alter dicat: quod autem ab uno Euangelista scriptum est, nullus aliorum trium negauit, uel contrarium aliquid dixit. Sed hi quatuor non omnia opera, uel uerba Christi conscripserunt, sed solum quæ ad salutem sunt magis necessaria. Quomodo autem doctrina Christiana perfecte miraculis sit confirmata, in septimo capitulo manifeste ante demonstratum est: quare non oportet amplius in eisdem uersari. Nulla autem est in mundo doctrina, uel lex, quæ sit rationalis exiliat et perfecta sicut Euangelica, quæ omnes passionibus radicibus auellit. Non solum inordinatam actionem et exterius uerbum prohibet, sed et inordinatum animi motum, uel intrinsecum affectum, sicut concupiscentiam, iram inordinatam, et similia, ex quibus omnia mala exteriora sequuntur. Plantauitq; et conseruauit omnia bona in mandato perfectissime dilectionis, Dei uidelicet et proximi. Habita enim amicitia et charitate perfecta, quæ propria bonæ cum alijs communicare cogit, non est necessarium iustitiam querere, quæ nos inducit ad restituendum aliena. Item continet Euangelium naturalissimum et propriissimum mandatum, Quæcunque uultis ut faciant uobis homines, et uos facite similiter eis. Quo solo habito, non est necessarium aliud præceptum, respectu proximi. Non solum etiam ueritatem continet Euangelium, sed, sicut credunt Christiani Doctores, si unum solum mendacium in Euangelio inueniretur, totum Euangelium merito suspectum haberetur, sicut superius determinatum est in nono Capitulo. Violentiam autem nullam permittit Euangelium, quinimmo et ipsam uiolentiam et iniuriam patienter oportere ferre ait, dicens: Si quis te alapis percusserit ad dexteram genam, uerte et alteram: et si quis à te capiat palliū, ne prohibeat.

Nulla contra-
dictio in eu-
angelio

Christi opera
et dicta non
omnia in eu-
angelio scrip-
ta

Euangelica li-
gu peritiam

Mendacium
et uolentia ex-
pess euangelio

Mat. 9

DE SARACENORVM RĒ-

sponse ad prædicta. Cap. XVII.

AD hæc autem conantur respondere quidam superstitiosi et contentiosi Saraceni, dicentes: Non dicimus quod euangelium non sit à DEO, cum Alcoranum hoc manifeste testetur, neque dicimus imperfectum esse, cum à deo sit, sed tam ardua et perfecta continet Euangelium, ut non sufficiat mundus ea perficere. Quis enim deum ex toto corde, et proximum sicut seipsum potest diligere? Quis potest pro persequentiibus et calumniantibus orare? Quis ex toto corde benefacere malefacientibus? Et alia quædā perfectissima mandat euangelium. Quoniam igitur non erat lex quæ potuisset seruari, prouidit mundo deus per legem salutis, et leuia fecit mandata, et dedit mundo Alcoranum, quod minime continet difficilia hæc, sed facile est ad saluandum homines per ipsum. Vnde dicunt, Alcoranum magis esse commune, et ualde sufficere ad salutem mudo. Et propter hoc uocant Alcoranum antonomice, legem salutis. Dicunt igitur quod Alcoranum successit quasi loco euangelij, et quicquid boni erat in euangelio, totum est in Alcorano, et quod iam non est opus euangelio. Sed hoc manifestum continet mendacium. Non enim possibile est dicere, ad tempus datum esse euangelium, ut puta usque ad Alcoranum, et post hæc Alcoranum ei successisse ad salutem hominum, cum Alcoranum manifeste testetur, quod in euangelio est deductio et salus. Præterea non potest dici, quod postquam dedit euangelium, aduertit quod mundus non poterit ipsum seruare, et correxit stilum, et temperauit præceptum, ut deus facta nostra putet ab euentu. Sciebat enim deus à principio, et quod euangelium continet, et quid homines ferre possunt. Præterea et ipsum Alcoranum dicit, quod nihil sunt Saraceni, nisi adimpleant euangelium, et legem Moysi, ut superius dictum est. Christiani autem solum Euangelium adimplere debent. Itē quomodo posset euangelium perfectum dici si non posset secundum uires ab hominibus seruari? Itē, si perfectum est euangelium, et salutē necessaria continet: quid obstat, si quædā alta cōsilia continet, quæ magnæ perfectiōis existant? hæc tamē non dicit necessaria esse ad salutē. Itē, quantum quæque lex magis remissibilis est, tantum est per se minus mercede digna. Si igitur Alcoranum est remissibilis quod euangelium, non ergo similiter est ad salutē efficax. Non enim dedit deus legem minoris efficaciam, et ad salutem laboriosiore. Et constat in Alcorano, quod et per ipsum Alcoranum demones saluari possunt, ut superius manifestum fuit in 7. Cap. qui non possunt saluari per euangelium. Est igitur Alcoranum magis salutare quam Euangelium, ergo, et laboriosius et difficilius. Item, si Alcoranum facilius lex est, et periculosior, maiore re-

Euangelij præceptiora per se duo.

Obiectionis Saracenorum confutatio.

Demones saluari posse, Alcorani testamento.

habeat eum, sed da etiam tunicam. Docet etiam pro illa iniuria et odio, beneficium et dilectionem reddere dicens: Diligite inimicos uestros, Benefacite odio habentibus uos, et orate pro malignantibus, et his qui uos persequuntur. Non tamen hoc aduersatur, si quidam Christianorum iniqui non seruiant hæc omnia. Non enim iniquorum peruersio prohibet sanctissimæ legis perfectionem et ueritatem. Bene ordinatissima autem est euangelij doctrina, sicut ante demonstratum est decimo in capitulo, et temporis ordine, et loci, et doctrinæ, et materiæ. Incipit enim ab incarnatione Christi, determinans quæ ad natiuitatem huius sunt conuenientia. Et post natiuitatem conuenienti tempore ostendit doctrinam et sapientiam eius. Et post hæc, et potentiam et miracula et deinceps passionem et mortem, ultimo autem resurrectionem, et in celos ascensionem. Sanè nullum malum potest inueniri in doctrina tantæ perfectionis, etsi instabiles et indocti dicant, blasphemias quasdam in euangelio contineri, sicut de incarnatione Christi et passione, item de trinitatis mysterio: de quibus ut ante dictum est, scriptum est in Alcorano, quod ipsi reprobant quæ non intelligunt. Certissima uero est lex Euangelica, quia certissime sciunt quo tempore, quo loco, à quibus hominibus conscripta est Euangelica doctrina. Certissimum etiam est, quod conuenientissime et facillime intelligibilis est, quia credenda preponuntur per reuelationē dei, et non inuestiganda per rationē, ut simplices ad eam facile accedere possint. Item oportet scire quod nihil est in euangelio, quod non possibile sit à nobis intelligi, qui fidei lumine sumus adiuti. Et licet in se certissima, tamē non ab omnibus intelligitur, sed ab humilibus solum, et humilibus corde. Superbi autē et carnales non possunt hanc intelligere: quorum intellectus sic se habet ad eam, sicut uespertilionis oculus ad solem. Sacri autem Christianæ fidei doctores, non tanquam uespertilioes in nocte uolant, sed attentis oculis tanquam aquilæ, ueritatis radios in seipsis contemplantur: alij autem ignorantibus et rationem querentibus, propriæ interpretantur fidei et ueritatis mysteria. Et non dicunt eis, sicut in Alcorano in capitulo Ione, et in capitulo Elcaphe rim, quod conueniens est Saracenos dicere alijs nationibus, quæ non credunt, et contradicunt Alcorano: Mibi mea fides, et uobis uestra. Sed sunt parati ad responsionem cuiusquam poscenti rationem de fide, et spe, quæ in eis est. Hoc autem est proprium sapientis rationē et causam sui operis reddere. Aliter enim quilibet fatuus posset legem condere, et concludere quicquid uellet, et dicere nihil oportet contrarium credere his quæ ab eo posita sunt.

Lucæ 6.

Matth. 5.

Euangelicæ doctrinæ ordo.

Certitudo Euangelij, & facilitas.

Sapientia propria.

Saracenos nō
seruare Alco-
rani legem.

Alcoranum
difficile.

prehensione dignum erit eam non obseruari. Sed Saraceni eam nō seruant: periculosius igitur peccant. Quod autem eam non seruant, nec complent, manifestum est. Bibunt enim uinum, et inebriantur, comedūtq; illicita apud eos: non seruant ieiunium, neq; orationem, neq; expendunt iuxta eorum facultatem, et alia multa quę melius scit qui in conuersatione inter eos experientiam horum capit. Siue facilem hanc dicunt, siue difficilem, periculum non euadunt. Sed in ueritate, Mahometus conatus est quidem facilem legem dare, non tamen permissum est sic calamū tēperare, quin difficultia multa interseruerit. Cōtinēt enim lex illa difficultatem multam ad eam intelligendam. Dicitur enim in Alcorano, quod à solo deo intelligitur. Hoc autem quomodo sit irrationabile, manifestum fuit in octauo capitulo. Item cōtinēt etiam difficultatem ad credendum. Dicit enim, uirginem Mariam peperisse Iesum, et deum

habere uerbum et spiritum sanctū, quę necessaria sunt ad nostram fidem, et tamen miraculis confirmata. Item difficilis est propter opera adimpleri, sicut circumcidi, et non bibere uinum, et cauere ebrietatem per ciceram, et alia quę sunt de ieiunio et oratione, et de collatione cuiuslibet secundum facultatem sibi datam à deo, et multa alia, quę pauci Saracenorum seruant. Sicut igitur fuit mundo necessarium, quod alleuiarentur præcepta euangelij, et daretur Alcoranum leuius: ita posset dicti ab aliquo, quod esset necessarium ut daretur alia lex leuior. quę posset ab hominibus obseruari, et tam euangelium quàm Alcoranum delerentur. Vel si pauci saluarentur, esset culpa Dei, qui talem legem dedit quam homines seruare non possent. Quod si hoc est inconueniens, standum est in primo, scilicet quod euangelij sit lex à deo, sanctissima pariter et obseruabilis mundo, et quę uires hominum non excedit.

CHRISTIANÆ FIDEI CONFESSIO

FACTA SARACENIS, INCERTO AVTORE.

Siue Richardus Florentinus, quod stylus & alię quędam circumstantię subindicat, siue alius hanc fidei Christianę exomologesin fecit: pia certe est, & spiritum apostolicum redolet. Exhibet autem formam profitendi catholicam & orthodoxam Christi religionem citra perulantiam & maledicta: rursumq; sine omni fūco figuratę potius abnegationis, quàm confessionis. Quod si ardentibus uotis à patre mēsis impetraremus aliquot eiusmodi operarios, qui peritia diuinarum scripturarum instructi, & amore diuino inflammati adirent nationes alienas à Christo, ut ille uir eximius Aegyptum adiit, didicitque linguam Arabicam, & doctrinam istius sectę propius inspexit, mox inde Christianam fidem exposuit, & eorum dogmata refellit, seruata Christiana moderatione, uideremus breui fructus copiosos in horrea domini Dei nostri colligi.

Nostales, etc. Christianę fidei professores, à longinquis partib. uenientes, existentesq; gratia Dei sanę mētis: Hodie in nomine sanctissimę trinitatis, patris et filij, et spiritus sancti, unius

summi et omnipotentis dei, creatoris et gubernatoris uniuersorū, pura et sincera intentione, et nulla humana passione moti, coram tua et tuorū terrena et trāsitoria potestate nos humiliter præsentamus, ad duo firmiter et constanter faciendū.

Duo aguntur
in hac oratione.

Primò quidem ad profitendū nomen Domini nostri Iesu Christi, eiusq; syncerę et immaculatę fidei, atq; sancti euāgelij ueritatē. Secundò ad annunciandū uobis uia, extra quam salui esse non potestis. Ad primū cogit nos diuinus honor atq; amor. Etenim in lege diuina scriptū est: Diliges dominū deū tuū ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex mente tua. Quę quidē dilectio ad diuinū pertinet honorē et amorē, qui quidē honor et amor in libera tandē, spontanea et uoluntaria co-

ram hominib. confessione ostenditur, et declaratur. Vnde et Dominus Iesus in euangelio suo ait: Omnis qui confitebitur me corā hominib. cōfitebor et ego eū corā patre meo, qui est in cælis: et qui erubuerit me, et meos sermones, hūc filius hominis erubescet in maiestate sua, et patris, et sanctorū angelorū. Ad secundū incitat nos zelus et amor fraternus. Vnde et superiori mādato et dilectione dei immediate adiungitur præceptū de dilectione proximi, cū dicitur: Diliges Dominū Deū tuū, etc. Subiungitur et statim: Et proximū tuū sicut te ipsum. Id est, ad eundē finē, ad eandē salutē et felicitatē, ad quā te ipsum diligis et dirigis, diligas et proximū tuū, et eandē ei procures salutē. Notum itaq; sit uobis dilectissimi, nos esse homines iam à pluribus annis diuino cultui dedicatos, licet indignos et peccatores, plantatosq; in domo domini ad meditandū in lege ipsius die ac nocte. In cuius diligētī meditationē et perscrutatione uerissime didicimus, qd fides ecclesię catholicę christianorū, cuius nos sumus professores, est uerissima, nullā in se cōtinens falsitatē aut mendaciā.

Et

Et Euangelium Christi est lex domini immaculata, conuertens animas: testimonium domini fidele, sapientiam prestans paruulis. Iusticie domini recte, letificantes corda: preceptum domini lucidum, illuminans oculos, quod ab ipso Deo patre per uerbum suum, per sapientiam suam, per ipsum unigenitum suum filium, per quem uniuersam ex nihilo produxit creaturam, dictata a patriarchis multis, preesignata a prophetis, predicta uariis enigmatibus et figuris, multis antea seculis apud utrumque populum Dei, scilicet qui Iudeorum dicebatur, et gentilem, prefigurata. Et tandem per ipsam diuinam sapientiam humanatam mundo tradita, et manifestata, mirabilibus signis et portentis confirmata, ab apostolis predicata: ipsius legis latoris Iesu Christi, ipsorumque suorum Apostolorum, innumerabilium subsequentium martyrum sanguine consecrata: sanctorum Christi confessorum et doctorum uerbis et exemplis multipliciter et mirabiliter declarata: sanctorum uiduarum et uirginum diuina potius quam humana continentia et puritate uirginali decorata: ipsorum poenitentia mirabili purgatione super niuem dealbata. In qua omnem humanum intellectum excedentia predicantur, uoluptates carnis cobibentur: omnia que in mundo sunt, contemni docentur: et inuisibilia, immaterialia, spiritalia, et eterna, non qualia caro et sanguis persuadent, promittuntur. Sed ut cum Alchorano concludamus, in qua est directio et lux et ueritas manifesta. Quantum igitur ad primum, tota mentis nostre deuotione toto cordis nostri desiderio et seruiore predicamus, et confitemur nomen domini nostri IESU Christi, quod est super omne nomen: ita ut in nomine Iesu omne genu flectatur, celestium, terrestrium, et infernorum: et omnes lingua confiteatur, quia dominus Iesus in gloria Dei patris. Ipsam etiam que de ipso est fide, unusquisque nostrum sic cum ecclesia catholica summa cum deuotione profitemur: Credo in Deum patrem omnipotentem, creatorem celi et terre: et in Iesum Christum filium eius unicum dominum nostrum: qui conceptus est de spiritu sancto, natus ex Maria uirgine: passus sub Pontio Pilato: crucifixus, mortuus, et sepultus. Descendit ad inferos, tertia die resurrexit a mortuis. Ascendit ad celos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. inde uenturus est iudicare uiuos et mortuos. Credo in spiritum sanctum, sanctam ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum: carnis resurrectionem ad uitam eternam, amen. Credimus etiam, quicquid cum his credit sancta mater Ecclesia: siue ad ministerium fidei, siue ad diuina precepta, siue ad sacramenta quibus regenera-

Symolium.

mur ad uitam, siue ad Euangelicam quocunque modo pertineat lege. Quantum ad secundum annunciamus, predicamus, et firmiter profitemur quod Dominus noster Iesus Christus uere filius Dei, uerus deus et uerus homo, est uia per quam itur ad salutem ueram, et in celum ascenditur, ipso in euangelio dicente: Ego sum uia, ueritas, et uita. Via uidelicet, qua dirigimur ne erremus: ueritas, qua illuminamur, ne decipiamur: uita qua uiuificamur, ne deficiamus a termino. Vnde quicunque non est in hac uia, errat: quicunque hanc non aspicit ueritatem, in tenebris est: qui hac non uiuificatur uita, mortuus est. Vnde et magnus quidam Euangelice legis eximius predicator clamat, loquens, de nomine Iesu: Non est aliud nomen datum sub celo, in quo oportet nos saluos fieri. Hec est igitur uia, a qua si quis declinat ad dexteram uel ad sinistram, errat, nec pertinget ad terminum salutis, et felicitatis eterne. Hec est uia, quam lex nostra euangelica ostendit, et demonstrat. Et ut aliquid summarie et salubriter proferamus: Hec lex nostra euangelica ostendit predictam uiam in tribus. Primo, qualiter hanc uiam uiueamus et cognoscamus, et hoc per fide. Secundo, qualiter in illa uia ponamur et statuamur, et hoc per sacramenta. Tercio, qualiter iam in ipsa positi dirigamur ne ipsam deferamus, et terminum salutis et felicitatis attingamus, et hoc per precepta et uirtutes. Quicunque igitur uult saluus esse, ante omnia opus est ei ut teneat catholicam fide, scilicet ecclesie catholice Christianorum, prout ipsi ecclesie per euangelium traditur ad hoc ut illuminetur, et uideat, atque cognoscat hanc uiam extra quam non est salus. Deinde ut sacramenta ecclesie reuerenter suscipiat, ut ponatur in uia per quam necesse est ad salutem ambulare. Tandem ut possit terminum salutis et felicitatis secure attingere, opus est ut obseruet euangelica precepta et diuina: et secundum uirtutes theologicas pariter et morales suam uitam ordinet, et operetur. Oportet ergo, dilectissimi, pro uestra salute tam de deo quam de supradicta uia, que Christus est, et plus sentire, quam in uestro Alcorano habeatis. in quo licet tam de Deo quam de ipso domino nostro Iesu Christo multa uera et preclara que et nos confitemur, habeatis: tamen quia non eadem, ut ipsa ueritas in euangelio manifestauit, nec sufficienter: ideo ipsa lex Alcorani non sufficit ad salutem. Tradit enim ipse Alcoranus de deo, quod unus sit, et incorporeus, immaterialis, inuisibilis, incomprehensibilis cui nec particeps nec socius est, in eius manus uita et mors: ipse super omnia potens, super omnia benedictus: ipse creator, gubernator et iustificatorem animarum, et multa alia que certe et nos credimus et predicamus. Sed in hoc quod negat deum patrem,

Pet. Act. 4

Euangelii
placiter uiam
Christum mō
stat.

Ecclesie fidem

Alcoran
tenus audien-
dus.

trem, non carnaliter ex semine cum spiritus sit, sed ex substantia sua intellectualiter ab eterno coeternum sibi genuisse filium, et produxisse spiritum sanctum, miserabiliter errat, et deficit à ueritate Euangelij: quod firmiter docet, unum esse Deum in substantia et natura, et trinum in personis, scilicet patrem et filium et spiritum sanctum. Nec filium aut spiritum sanctum esse participem aut socium Deo, cum utrumque non participatione aut societate, sed substantialiter et naturaliter sit Deus, eandem cum Deo patre indiuisam et impartitam habentes deitatis naturam. Quam incomprehensibilem deitatis altitudinem nemo cognoscet, nisi primò per humilitatem Euangelio crediderit. Vnde et quidam antiquorum prophetarum ait, Nisi credideritis, non intelligitis. Et dominus noster ipse in Euangelio loquens ad patrem ait: Confiteor tibi pater domine cœli et terræ, qui abscondisti hæc sapientibus, et prudentibus, et reuelasti ea paruulis. Multa insuper uera, præclara et magnifica tradidit de ipso domino nostro Iesu Christo Alchoranus: ut pote, quod dominus noster Iesu Christus est filius Mariæ uirginis, omnium mulierum optime: quod sit dei nuncius, suusque spiritus, uerbum cœlitus missum Mariæ: uir optimus, sapiens, propheta, qui cæcum natum neque leprosum curauit, mortuos suscitauit, quod cum uirtute diuina uenerit, quod librum legisferum attulerit, omnisque magisterij peritiam, quod testamentum ac euangelium mandatūque filijs Israel edocuerit, uetus Testamentum confirmauerit, et quedam prius prohibita licitis annumerauerit. Hæc utique et plura alia præclare dicta in Alchorano de domino nostro Iesu Christo et nos credimus, et cum omni ueneratione suscipimus. Sed quia non eadem intentione qua in Euangelio dicuntur, et plurima, et maiora prædictis omittuntur, et ne gantur de ipso: ideo liber Alchorani non solum non sufficit ad salutem, sed omnino est contra salutem. Prædicta igitur de Christo in Alchorano posita, necesse est et aliter intelligere, et ultra ea alia maiora et altiora de Christo credere. Oportet enim credere, quod Christus non solum est Mariæ uirginis, sed etiam Dei unigenitus filius, consubstantialis et coequalis per omnia Deo patri ab eterno, et sine tempore ac initio, ut Dei uerbum, ut sapientia, ut uirtus, genitus, per quem omnia facta. Qui propter nos homines, et propter nostram salutem descendit de cœlis, et incarnatus de spiritu sancto, ex Maria uirgine, et homo factus sit. Quod etiam crucifixus, mortuus et sepultus uere, et in propria persona fuerit. Quod à mortuis tertia die resurrexerit, ascenderitque in cœlum propria uirtute, ut

Elias.

Quis sit Christi
uero.

deus, unde uenerat, non ut creatura tractus, ut Alchoranus uester fingit. Sedeatque nunc ad dexteram patris. Quod tandem in fine sæculi uenturus sit cum gloria, iudicare uiuos et mortuos: cuius regni non erit finis. Oportet igitur credere, quod Christus sit uerus Deus et uerus homo, saluator et redemptor mundi, sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, agnusque immaculatus, qui tollit peccata mundi: habens clauem regni cœlorum, et omnem in cœlo et in terra potestatem. Cuius potestas æterna est, et regnum eius incorruptibile. Quod regnet in æternum, et regni eius non erit finis. Quod Christus sit ille, in quo benedicendæ erant omnes gentes, de quo promissio facta est Abraham in Isaac filio liberæ, et non in Ismaele filio ancillæ, teste scriptura: Ejice ancillam et filium eius, quia in Isaac erit tibi semen. Quod ipse sit ille Messias, et propheta magnus de quo Moyses et propheta scripserunt in lege. Quem Abraham summo desiderio expectauit, ut uideret: et tandem uidit, et gaudens est. Qui à prophetis nominatur angelus testamenti, Emanuel, Salutare, Consiliarius, Deus fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis. Hæc et multa alia tradidit Euangelium de uia salutis, que Christus est, ut eam uideamus, et cognoscamus per fidem. Verum quia modicum proficit cognoscere et uidere uiam salutis, nisi in ea homo sit, et ponatur in ea: ideo ultra fidem, necessaria sunt Euangelica sacramenta. Inter que primum, et innua aliorum est sanctum baptisma: de quo ait Dominus in Euangelio Ioannis ad Nicodemum: Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Et post resurrectionem suam ascendens in cœlum, tradens huius sacramenti formam, inquit discipulis: Euntes igitur, et docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, et filij, et spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quecumque mandauimus uobis. Et iterum: Euntes in mundum uniuersum, prædicate euangelium omni creaturæ: Qui crediderit, et baptizatus fuerit, saluus erit. Est igitur hoc sacramentum, quo regeneramur ad uitam, necessariū ad salutem: quia nisi quis renatus fuerit ex aqua, et spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Quum igitur Alchoranus prohibeat omnino hanc baptizati regenerationem, non aperit, sed potius claudit regnum Dei, his qui eum sequuntur. Necesse est ergo, ut qui uult saluus esse, et introire in regnum Dei, quod ultra fidem rectam et orthodoxam in nomine sanctissimæ trinitatis, scilicet patris, et filij, et spiritus sancti baptizetur: deinde cibetur cibo cœlesti, scilicet corpore et sanguine Domini nostri Iesu CHRISTI, ipso dicente in

Sacramenta.

Baptismus.

Eucharistia.

Euan.

Euangelio : Qui non manducat meam carnem
 & non bibit meum sanguinem, non habet uitam
 eternam. alijsque iuxta exigentiam imbuatur
 ecclesiasticis sacramentis. Vterius, quia frustra
 est, quoad salutem, fieri et esse Christianū nomi-
 ne, & operibus stare in uia, & non dirigere suos
 gressus in terminum: ideo ut perfectissima lex se-
 cundum Euangelium, non solum ostendit nobis
 uiam per fidem, ponitque non in eadem per sa-
 cramenta, sed etiam recte & facilius dirigit nos
 in terminum: recte quidem, per præcepta & uir-
 tutes: facilius autem, per consilia. Nulla etenim
 est, aut unquam fuit lex, quæ tam radicitus extir-
 paret uitia, tam profunde infereret uirtutes, tam
 ardue diuina exequeretur mandata, tam suauiter
 adimplendum perfectionis consilia demulceret,
 sicut est Euangelica lex, quæ omnem perfectio-
 nis uiam continet, & ostendit. Quæ enim lex
 unquam fuit, quæ tam pie, tam deuote, tam ma-
 gnifice, et pure Deum colere docuerit: nomen ip-
 sius honorare, sabbata et festiuitates sanctificare,
 parentes amare, proximos diligere, ad imaginem
 Dei homines factos non occidere: pudicitia ser-
 uata in omnibus, non solummodo non mœchbari,
 sed nec fornicari, aut pollui quoquo modo: non
 furtum facere: non latrocinari, non alijs oppri-
 mere proximum: non contra ipsum falsum testi-
 monium dicere. & quod amplius est, non scanda-
 lizare ipsum, nec ei irasci: non concupiscere uxo-
 rem ipsum, non ancillam, non rem aliam quam-
 cunque in seculo. Et non solum hæc, sed etiam
 quod carnalibus hominibus uidetur impossibile:
 Diligere inimicos, benefacere odientibus, orare
 pro persequentibus, & calumniantibus nos. Et
 ut ad uirtutes ueniamus, ipsa humilitate et man-
 suetudine superbiam desicit, benignitate inuidiā
 uincit, magnificentiā & largitate auariciā su-
 perat, temperantiā & sobrietate gulam mitigat,
 patientiā iram extinguit, sollicitudine & dili-
 gentiā acediam eneruat, castimonia uero & pu-
 dicitia non solum luxuriam & omnem impetum
 libidinis refrenat, uerum multos & plurimos
 ueluti ipsos cælestes et incorporeos spiritus red-
 dit impassibiles omnino. Quid plura? ipsa auer-
 tit uisum, ne uideat uanitatē: claudit auditum,
 ne inutilia & scurrilia audiat: prohibet gustum,
 ne illicita concupiscat: temperat odoratum, ne
 ad inanes & mortiferas dilabatur suauitates: re-
 frenat & retrahit tactum, ne prohibita quoquo
 modo tangat, aut amplectatur. Ipsa cogitationes
 immundas purgat, delectationes noxias fugat,
 consensum ad illicita omnino prohibet, linguam
 cohibet, sermones ordinat, mores componit, ope-
 ra dirigit, omiffa quæ agenda sunt restaurat, et ut
 uno sermone omnia complectamur, ipsa docet

Præcepta de
 officijs.

Virtutes.

Deum timere, & ipsum toto corde diligere, ipsi
 adherere, & ab ipso nunquam in æternum sepa-
 rari: quod est summa felicitas, et immensa iocun-
 ditas, hic inchoata, utcunque possibile per spe-
 ciem, quæ tandē in alia uia per rei euidentiā cō-
 plebitur & perficitur ex integro. Quæ felicitas
 & iocunditas est finis et terminus uie, per quam
 lex euangelica suos sectores ducit, & dirigit, mo-
 do ut dictum est. Qui quidem finis & terminus,
 quod salutem & felicitatem dicimus, licet sicut
 incomprehensibilis, ita & inexplicabilis sit, di-
 cente Esaia propheta, Oculis non uidit, nec auris
 audiuit, nec in cor hominis ascendit, bonum
 scilicet quod Deus præparauit diligentibus se:
 nihilominus ut nos mortales possumus, aliquid et
 breuiter dicemus de ipso, ut ex ipsa auiditate præ-
 mij, animi nostri non abhorreant arduitatē itine-
 neris. Etenim felicitas, quam lex Euangelica
 promittit Christianis, non consistit in possessione
 bonorum terrenorum, non in esu omnigenorum
 carniū & fructuum, non in potu uini, mellis &
 lactis, non in suauitate sonitus aquarum curren-
 tium, riuulorum scilicet & fontium: non in am-
 plexu & luxu carnali, pulcherrimarum mulie-
 rum & uirginum: non in ceteris, ad quæ carna-
 lis concupiscentia & mortalis sex instigat, cuius-
 modi paradysum uobis uester promittit Alcho-
 ranus. Sed felicitas nostra Christianorum, quam
 uitam eternam dicimus, consistit substantialiter
 quidem & essentialiter per se, & absque quocun-
 que creato medio in uisione ipsius diuinæ essen-
 tiæ & naturæ. Vnde Dominus noster in Euan-
 gelo ait: Hæc est uita æterna, ut cognoscat te so-
 lum uerum Deum, & quem misisti Iesum Chri-
 stum. Et quia tale uisum erit in uidente per amo-
 rem, qui transformat amantem in amatum, ad
 ipsam uisionem sequitur transformatio quedam
 & tensio, quæ amans deiformis efficietur, & te-
 nebit amatum: immo & unum erit in reliquo, di-
 cēte domino, 'Qui manet in me, et ego in eo. quia
 deus charitas est: et qui manet in charitate, in deo
 manet, et deus in eo: quia ad unionē summæ cōue-
 nientis, sequitur dilectio summa. Ad illā diuinā et
 eternā uisionē, sequitur inenarrabilis dulcedo et
 suauitas, quæ proprio nomine fruitionē dicimus.
 Et talis, qualē nec mens cogitare, nec lingua ua-
 let exprimere mortalium. Quam admirans Da-
 uid Propheta in spiritu clamabat, dicens: O
 quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domi-
 ne, quam abscondisti timentibus te? Præter præ-
 dictam diuinæ uisionis beatitudinem, quæ ani-
 ma nostra ex integro felicitabitur. Habebi-
 mus & in corpore felicitatem suo modo. Et-
 enim corpora beatum erunt immortalia, incor-
 ruptibilia, et omnino impassibilia, subtilia deniq;

Summa felicitas.

Finis, summum
 quæ bonum,
 aut terminus.

In quo uita æ-
 terna, seu soci-
 etas.

et agibilia, et plusquam sol modo sit, splendida et resurgens. Non comedent, neque bibent ibi corporaliter, diuinæ uisionis ineffabili satiata te repleti. Similiter neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut angeli Dei dicente Domino nostro Iesu Christo in Euangelio: In resurrectione enim neque nubent, neque enim ultra mori poterunt: sed sunt sicut angeli Dei in cælo, et filij sunt Dei. Et iterum: Tunc fulgebunt iusti, sicut sol in regno patris eorum. Et sicut de societate, ita et de conditione ipsorum, quo ad huiusmodi actus corporeos gaudebunt. Quia nullum erit ibi cibi desiderium, nulla ibi exardescet libido, nullæ reliquæ passionēs, quales modo patimur corporis. Non lachrymæ, non luctus, non clamor, non denique ullus dolor, non ægrotudines, non imbecillitates, non paupertatis metus. Nemo ibi ledetur, nemo irascetur, nemo inuidebit proximo. Nulla pulsabit honoris, aut potestatis ambitio. Nulla erit tunc discordia, sed cuncta consona. Nullus erit ibi diaboli metus: insidiæ demonum nullæ: timor gehennæ procul: tranquilla erunt omnia, et cum æterna securitate ingis splendor. Vere degenerat, qui huius uitæ amore non capitur, in qua diuitiæ et deliciæ et gaudia sic inchoantur, ut finire non possint. Cuius qui amator esse noluerit, et præsentem, et perdet uitam temporalem, et hac æternam de qua loquitur non inueniet. atque à morte æterna capietur. Huius æternæ uitæ, et æternæ felicitatis, olim magnus Paulus noster, Iesu Christi desiderio tractus, de exilio uitæ præsentis conquerens, sic clamabat: O infelix homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Viuo ego iam, non ego, uiuit autem in me Christus. Cupio dissolui, et esse cum Christo. Abscondita enim est mortalibus illa uita: quia quam diu sumus in mundo, peregrinamur à Domino. Sed tunc reuelabitur, et manifestabitur, cum Dominus Iesus cœperit pro terrenis cœlestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna præstare, et adducere secum sanctos in uisione paternæ gloriæ, et facere secum in cœlestibus confidere, sui que immortalitatem largiri, ad quam sui sanguinis uiuificatione eos reparauit. O quam gloriosa dicta sunt de te, ciuitas dei. O quam dilecta tabernacula Domine uirtutum, concupiscit et deficit anima mea in atria Domini. Dicebat propheta, Cor meum et caro mea exultauerunt in Deum uiuum. Talis profe-

cto est felicitas Christianorum: talis spes nostra: talis sancti Euangelij finis et terminus. Non qualem caro et sanguis promittit nobis, sed qualem habent cœlestes et angelici spiritus. Pro quo obtinendo, non mirum si priores nostri patres igne charitatis accensi, uaria et innumera pertulere alacriter et gaudenter tormenta: si parentibus, si uxoribus, si liberis, si denique diuitijs, delectationibus carnis, cæterisque huius seculi bonis sponte renunciabant, ut ad hanc et uelocius et securius atque liberius pertingerent. Et quia charitas Christi (quæ quantum in ea est, uult omnes homines saluos fieri, et ad agnitionem ueritatis peruenire) coegit nos, ut dimissis omnibus uitæ præsentis commodis, à longinquis partibus, et cum magnis laboribus usque ad uos ueniremus, profiteremurque, et annuntiaremus quæ professi sumus, et annunciauimus. Ideo rogamus uos, et obsecramus in eo, qui nos omnes ad sui imaginem, rationales et intellectuales creauit, ut patienter bis in scriptis suscipiatis, quæ annunciauimus: et ut rationales, ad imaginem et similitudinem dei creati, scripta nostra cum ratione discutiatis. Et si quid rationi consonum reperietis, illud ut rationales suscipite. Si quid uero aliter uobis uideatur esse nuntiandum, ecce paratos nos offerimus, etiam quousque reddamus spiritum ad Deum, qui fecit illum, in illius auxilio et uirtute, qui dixit, Dum steteritis ante reges et præfides, nolite cogitare, quomodo aut quid loquamini. dabitur enim uobis in illa hora quid loquamini. Ad ostendendum, quod omnia quæ scripsimus, sancto euangelio et rationi sunt consona. Si autem nec prædicta cum ratione discutere, nec nos ulterius audire, ordine et circumstantijs seruatis debitis, uolueritis: excusamus nos coram Deo et omnibus angelis et sanctis suis, et inuocamus in testes cælum et terram, et omnem creaturam, quod iuxta posse circa salutem uestram fecimus, quod facere potuimus: ponentes animas nostras pro uestra salute, et charitate. iuxta Euangelium, quod dicit: Maiorem charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis. et pro laude Domini nostri Iesu

CHRISTI, qui est DEVS

benedictus in secula.

Amen.

FINIS.

IOANNIS CANTACVZENI CON-

STANTINOPOLITANI REGIS, CONTRA SECTAM

*Mahometicam, Christiana et orthodoxa assertio, Græcè ante annos ferme ducentos
conscripta, ac nuper Latinitate donata, per Rodolphū Gualtherū Tigurinū.*

ARGVMENTVM.

ACHAMMIDES quidam uirilem ætatem iam ingressus, homo non ignobilis, & fortunæ splen didæ, docendi munus administrabat. Nam & ipse quum patriæ legis, & omnium quæ ad hanc pertinent, æmulus esset, Mahometem & legem illius magnæ omnino æstimationis esse persuadere uidebatur. Hic ueræ pietatis iubare excepto, quum patriam superstitionem condemnauisset, Deum uerum agnoscit. Ob hoc uero omnibus bonis suis spoliatus, ad piissimum Romanorū regem, qui tunc Ioannes Cantacuzenus erat, confugit: quo etiam amice usus est. Cum uero Deus regem ad uitam philosophiæ Christianæ studiofiores uocaret, ipse etiam inter regis comites assumptus, unā cum eo uitæ Monasticæ inauguratus, mutato nōmine Meletius dicitur. Familiari regis colloquio tum non parum adiutus est, cum hic nimirum illius informaret animū, & in religione Christiana institueret. Cæterum hæc humani generis hostem æquo animo ferre, non erat facile. Perfam itaq; quendam armat contra Meletium, cui persuadet ut literis dolosis & uersutis illum aggrediatur, & impellat ut ueritatem mendacio permutans, ad pristinam religionem redeat. Meletius autem quamuis cupidissimus esset huiusmodi semetipsum scriptis opponere, dicendi tamen facultate destitutus, ad regem confugit, cui literas offert, & auxilium in imminenti concertatione ab illo postulat. Rex itaq; cum uiri institutū approbauisset, certamen suscipiens, Meletio simul & ueritati linguam ceu mutuo dat. Oratio autem, cuius argumentum erat, epistolam cuius suprà meminimus, reuincere, cōtra Saracenorum hæresim progreditur, defendens quidem Christianorū dōgmata, obiter uero singulas Saracenæ hæresis partes percurrens: tum quatuor sermonibus ostendit, hanc nec ueritati nec sibi ipsi cōsentaneā, utpote quæ ipsa sibi multis in locis non satis cōueniat. Quod autem Moſis simul, prophetarum & euangelij testimonijs Christianæ religionis mysterium demōstrat, nemini mirum uideatur, quum & ipsis Saracenis pro sacrosanctis habeantur, quæ à Moſe, Prophetis, & Euangelij scriptoribus dicta sunt. Verumtamen eadem hæc contra Iudæos induci possunt, idq; non sine ratione. Saracenis enim non pauca sunt cum Iudæis communia. Eadem enim apud utroq; monarchiæ politia, idem polygamix studium, eadem suillæ carnis abstinentia, idemq; circumcisionis signum. Eodem etiam iure apud utroq; repudiij libellum proprijs licet dare uxoribus: & aliquo uel horum uel illorū defuncto, coniugem illius frater ducere solet. Sed ut summatim dicam, non errauisse mihi quispiam uidebitur, si Mahometis legem confusam corruptumq; Iudaismum dixerit. Quapropter & D. Ioannes in Apocalypsi de lege & gente hac differens, ubi quasi per ænigmata perstringit quæ utrisq; communia sunt, inquit: Dicunt se Iudæos esse, & non sunt. Adeo ut absurdi nihil fuerit, si communis & eadem eum illis concertatio sit, qui quā plurima inter se communia obseruant.

Apoc. 13

MVSVL MANVS SAMP SATES ISPHACHANES

Persa, Monacho Meletio.

IN nomine Dei misericordis & cōmiserātis. Frater dilecte, salutem & laudem & intercessionem à nobis fratribus tuis humillimis suscipito: at animi nostri beneuolentiam, qua in te affecti sumus, etiam sine scriptis deprehendes. Scire tamen te uelim, quod ego frater tuus humilis et exilis, opportuno in tempore regionem magni Amuræ (cuius iustitiam ut Deus augeat imprecor) delatus sum, quem & ipse nosti nimirum nihil perinde atq; laudes tuas respicere. Vt te uero tuæ rationem & sententiam ab amicis & fratribus, quos hic habes, cognoui, qui tanto tui amore tenentur, ut nunquam nos uiderint, quin hoc à me contendant tuo nomine, ut Amuram, quo te restituat, precari uelim. Illos igitur sic affectos uidens, etiam ipse, licet mihi ignotus sis, cōdoleo, Deumq; ceu peccator oro, ut te à tenebris & perditione, in quam incidisti, conuertat. Quin etiam te obsecro, respice, plora, geme: Deus enim misericors est. Intelliges etiam te non solum hoc malo laborauisse, uerum & sancti & prophetæ alijq; uiri magni & insignes Deum fefellerunt, quibus tamen peccata ab illo remissa sunt, quemadmodum ipse ore suo sancto testatur, dicens, Paratus & promptus sum ut resipiscientem suscipiam. Quin & propheta cum Deo in hæc uerba consentit: Si quis resipuerit ab ijs quibus Deum feliit, pro inſonte & immuni à peccato habebitur. Quod si igitur & tu ceu homo lapsus es, noui nihil accidit, resipisce tantum, & laua cor tuū, ut Deus ille misericors te recipiat. Si enim non peccaret homo, quo nam argumento Deum misericordem esse & nobis cōdolere deprehenderes? Literæ certe, quas scripsisti, huc transmissæ, nequaquam eruditioni & honori tuo pristino respondebant. uerum tamen affectu impulsus hoc fecisti, & prophetam accusando illum,

I.

ut nosti, calumniatus es. Nonne scriptura nosti, quæ à Deo per prophetam dicta est, Omnia propter te feci, & te propter me? Sed Deum oro, ne te mors apprehendat in perditionem. Dic tamen per Deum doctor quid nam boni tibi uidere licuit apud Christianos? Imaginantur enim sibi specie falsa, quod Christum gloria extollant, cum in eundem sint iniuri, dicentes hunc & Deum esse, & Dei filium. Confuderunt uiam ueram, & hac neglecta ceciderunt in morbum incurabilem. Non tamen decet, ut Musulmanus orthodoxus eos deuoueat, sed ut potius oret pro illis, iuxta Dei & prophetæ sententiam. Rursus uero abs te interrogo, Quid quæstio uidisti quod seductus es, & in illorum fidem consensisti? Dicunt se tres personas adorare, Patrem, Matrem & filium. Quis hoc unquam uidit? quis audiuit? qualis propheta hoc docuit, aut cui unquam sanctorum per uisionem reuelatum est, aut audiuius, in plures partes diuisi sunt? dicuntque alij quidem deos esse multos, alij uero pauciores, & de hoc quondam disceptare solent, & contendere. An uel ex his eos nunquam condemnare potuisti? Væ horum impudentiæ, uæ horum stultitiæ. Deserto enim & relicto Deo conditore omnium, deos plures colunt, Christumque cum sit sermo Dei falso traducunt, quod dixerit se filium Dei esse. Nonne hunc Iudæi interrogauerunt dicentes, Tu ne es filius dei? & negauit, dixitque, Vos didistis. Verumtamen ab Adeth usque in hoc tempus quid nam tibi scribam? quid redarguam? quid doceam? Quod scilicet unus sit Deus, creatorem cæli & terræ, quemadmodum ipse dixit, Ego sum Deus, & consorem Diuinitatis non habeo. Bene tamen hoc deprehendimus, non enim, quantum audio, rudis & indoctus es, nisi quod corporis tui te uicit cupiditas. Nosti nimirum, an mundus principio & substantia careat? & sufficiat hæc. Prudentem, uel unica seruabit oratio. Et hæc quidem per literas, illa autem absque literis nuntiata sunt. Qua ratione fieri potest, ut Deus filium habeat sine muliere? Quod si Deus filium habuerit, dissidium sanè aliquod inter ipsos oriri poterit. Quomodo item possibile est, ut Deus homo fiat? Quo denique modo homo factus est. Insuper si Christus Deus erat, & Dei filius, cur non hominem nudo uerbo seruauit, sed quasi impotentia impeditus homo factus est, & mortuus est, ut hominem saluaret, iuxta Christianorum sententiam. Quod si Deus erat, quo modo passus est? Deus enim pati non potest. Cumque Christiani Mosaicam legem transgrediantur, & propter hoc merito accusandi sint, ipsi tamen Musulmanos, qui potius laudem merebantur, inculant. Sed & ipsius Mahomeri nomen & in ueteri testamento, & in euangelio, etiam Christo hoc commendante, descriptum erat. Christiani uero illud eiecerunt, Imò non in his tantum, sed etiam ab æterno in dextra diuini throni parte inuenitur. Postremo Musulmanorum fidem ab ipso Abrahamo originem traxisse, certis argumentis deprehenditur.

Locus obsecutus, librari-
orum, ut uide-
tur, incuria
deprauatus.
Videmus au-
tem pro
Adeth
Adeth intelli-
gendus, Ismae-
liarum pro-
phetæ, uel
Hurh, qui pri-
mus Ismaelita-
rum literas di-
dicit.

QVOD CHRISTVS FILIVS DEI SIT

ET DEVS VERVVS ET PERFECTVS, QVODQVE

Deus existens homo factus sit, iuxta Theologorum &

Prophetarum testimonia.

APOLOGIA PRIMA.

195

Magnus est Deus Christianorum.

Meletius Monachus humilis & exilis prudentissimo & sapientissimo Sampfati Isphachani.

Cum literas tuas, quas ad me misisti, acceperim, intellexi quam multis tecum colloqui cupias, si mutua conuersatione frui liceret. Temporis uero opportunitate hoc non admittente, necesse fuit scriptis hoc, quod cupiebas, exequi. Verum & ipse iam ante rescripti, & de omnibus, quibus accusas nos, pro uirili defendi, & Apologiam abs te scriptam expectavi hæc tunc: sed frustra. Non multo autem transacto tempore, mea, quam tibi scripseram, Apologia ad me reuersa est sine omni indicio & responsione. Miratus sum hoc uehementer, multa & diuersa de hoc re tecum considerans. Quidam uero à uobis huc peruenientes retulerunt mihi, quod cupias responsionem hanc uel apologiam huc non re-

196

missam esse. poenituisse enim te facti. Præterea & hoc addiderunt, quod dicas, Quomodo possibile est deo esse filium sine muliere? Si enim filium habet, an dissidium & factio inter ipsos est. Quomodo etiam possibile est, ex Deo hominem fieri item, Qua ratione cum Deus fuerit, homo factus est? Præterea, quod si Christus Deus erat & dei filius, cur non hominem uel nudo aut solo uerbo seruauit, sed quasi impotentia impeditus, homo factus est, mortemque subiit ut hominem saluaret? Insuper, si Deus erat, quomodo passus est? Deus enim non patitur. Denique quod nos qui Christum profiteamur, transgrediamur, & soluamus legem Mosaicam, incusamus uero & damnemus uos, ut qui impij & falso eandem obseruetis. Fieri itaque, ut nos qui accusationem merueramus, uos ipsos qui laudem meruistis, condemnemus. Item, quod & Christus de Mahomet uaticinatus sit, ipsumque commendauerit: quodque nomen eius

& in

et in ueteri Mosis lege et in Euangelio descriptum Christiani cum multis alijs eiecerint. Sed et hoc hi iidem addiderunt, quod cupias Apologia nostram copiosorem et purtorem haberi. His itaq; cognitis, institutum tuum comprobavi. Quicunque enim ueritatem inquisiuerit, eandem inuenit. Musulmani enim interdicere solent, ne quid illorum cum Christianis disputent: nimirum in hoc quantum uidere est, ne mutuis disceptationibus exercitati, puram ueritatem agnoscant. Christiani contra cum animi fiducia innitentes pure sue fidei, et rectis, probatis uerisq;, quae observant, dogmatis, nullos omnino suorum impediunt, sed singuli illorum confidenter et libere cum omnibus, quibuscunque libuerit, disputare solent. En igitur iuxta animi tui sententiam, defensionem meam quoad potero institui, ea scilicet edisserens, de quibus ad nos scribens dubitauisti et interrogasti. Atqui haec tua sunt, o bone Sampates, uerba. Ego uero quid dicere aut loqui uelim, et unde orationis sumere initium, non uideo: ueritatem, ne tibi simile quiddam, quod his qui oculis laborant, contigerit. Hi enim cum uisus sint imbecillioris, solis radios lumenq; auersantur, et in tenebris potius desiderare gaudent. Ita etiam tibi ueritatis et iustitiae uerba audienti contingit. Veritatem enim auersaberis, odioq; habebis, multo potius cupiens in uanis, his quibus nunc immerfus es, tenebris desidere, sicut et illi de quibus modo diximus. Quod tamen ne fiat, deprecor. Verumtamen innata illa tibi, quam Deus concessit, iudicandi cognitione, disciplinis quoq; et institutione honesta, qua institutus es, insuper honesta et integra, quam tibi multi tribuunt, conscientia (quae omnia te in uertatis uia inducere possunt) freti, nunc labore suscepiimus. Nec enim multorum et uariorum haec est cognitio. Nunc autem, ut ipse uides, ad te scribo. Et quasi oblitus ingenij mei, tenuitatis et inscientiae, rusticitatisq;, qua premor, rationem Apologiae nostrae reddere institui, et ostendere ea tibi, de quibus dubitando interrogauisti, quorum cognitionem ipse auribus percepi, et animo edoctus sum, dei auxilio nimirum oculis meis apertis, meque a uana, peruersa, a patribus tradita superstitione ad sinceram et inculpata Christi fidem et ueritatis uiam conuerso. Hortor itaq; ut attentus audias. Nihil enim ex me dicturus sum, neque ex his quae a uobis non recipiuntur: sed eorum utar librorum testimonijs, quos omnes Musulmani pro ueris et sacrosanctis scripturis a Deo datis agnoscunt et fatentur. Fac igitur, ne tibi idem contingat, quod ijs qui thesauris in terram defossis insistentes, cui nam rei insistant, et quid nam ipsis proximum sit, non intelligunt. Hi enim ingentes diuitias tantum non manibus habentes, pro-

pter ignorantiam harum uacuis discedunt manibus. Vel ne his similis fias, qui dulcissime potatu et limpidissime assistentes scaturigini, si bibundi tamen discedunt. Quin potius laboriosos illos et sudantes imitare, qui in hoc sunt, ut defossum illum et absconditum thesaurum effodiant, et lucro ditentur. Tunc etenim, quae impijs et indoctis ignota sunt, dei oracula in praesentiarum tibi reuelata, ceu in manus tradentur. Attende igitur, ut scopo et proposito diligenter considerato, et diligenti simul inuestigatione haec nostra legas, ut diuina scientia simul et ueritate implearis. Magna est enim Christianorum fides, et magnum mysterium est Christi filij Dei incarnationis negotium.

Quomodo, inquis, possibile est Deo esse filium sine muliere? Quomodo item Deus homo fieri potest? Quis denique sanctorum hanc docuit tantam impietatem, aut quis nam prophetarum hoc per uisionem coepexit? Et haec quidem tu dicis: quibus nos sic respondemus. Quod deus creator sit omnium uisibilium, et inuisibilium, didicimus etiam nos, cognoscimus, credimus et fatemur quid uero deus sit, neque edocti sumus, neque intelligimus, imò ne in animum quidem incidit huius impietatis inquisitio. Similiter Christum et filium, et uerbum dei esse, Deumq; ipsum, didicimus, cognoscimus, credimus et confitemur: qualis uero illius sit generatio, nos scimus, nec edocti sumus, neque etiam in aeternum hoc inquirere uolumus, ceu impium, et a Christiana fide et religione quam maxime alienum. Quin equanimiter sentimus et ab angelis et ab hominibus illud omnem naturam excedens mysterium ignorari. Atque eadem nobis de incarnatione illius est sententia. Quod enim homo factus sit, et edocti sumus, et cognoscimus et credimus. Quo modo autem homo factus sit, ignoramus. Sed quemadmodum ignoramus illum ex Deo et patre generationem, sic etiam eam qua ex matre sua sancta Maria uirgine natus est, nobis incompertam esse fatemur. Vos uero, qui quid Deo impossibile sit, intelligitis (dicitis enim, quomodo possibile est ut Deus habeat filium?) eadem certe ratione qua hoc dicitis, quid etiam Deo possibile sit, intelligetis. Vos igitur multarum rerum scientia praediti, docete nos indoctos et rudis, quae nam Dei natura sit, et quae nam sit illa possibilitas simul et impossibilitas, ut nos iuxta uestram sententiam in perditione uiuentes ab interitu eripiat. Ediffere igitur nobis, quid Deus sit et Dei natura: tunc et ego, quae nam filij et uerbi Dei sit generatio, exponam. Et licet fortasse audaculi quidam et perfrictae frontis homines de hac re dixerint, quicquid ipsis in mentem uenerit, fatebor tamen ipse nostram in hoc nego-

tio ignorantiam. Verumtamen hac me, qua ipse teneor, dubitatione libera. Vos enim, qui dicere soletis, qua ratione possibile est ut Deus filius habeat absq; muliere? intelligere uidemini aut tales esse, qui intellecturi sint exactissime, quo modo Christus ex muliere natus sit sine uirili opera: et quod illo est manifestius, quomodo Adam homo factus sit sine uiro et femina: uerum ut et Eua ex uiro quidem, sed absq; muliere creata sit, idq; non iuxta naturae legem constitutam, quam post transgressionem à Domino acceperunt, uerum diuersa quadam ab hac ratione, nobis qui Christum fatemur prorsus incognita, sed soli Deo nota. Quod si autem hoc deprehendere nulla humana ratio potest, quid quaeso incassum laborantes Musulmani nos de iisdem accusant, quae nec ipsi intelligunt nec nouerunt, sed tantum à ueritate aberrare uidentur, quantū cœlum à terra distat? Verū scripturarū ignorantia in huiusmodi errores inciderunt. Mosi enim libros et Dauidis Psalteriū, in super et Prophetarum scripta, sed et ipsum Christi Euangeliū, omnia inquam haec sancta, iusta, uera et bona esse dicunt et confitentur (ut et reuera sunt) fatentur autem solis uerbis: quae autem in his dicuntur, non intelligit. Et quemadmodū fieri solet, cū auditis angelos egregie et suauissimis sonis deū celebrare, ea quidē quae dicuntur ab his amore et laudibus prosequi mini, quis uero dictorū sensus sit, nō intelligitis. Sic in omnib. hisce libris facere soletis, ut ea quidem quae in his scripta cōtinentur: laudibus uehatis, quid uero dicatur, ignoretis. Quamobrē? Quia nunquam de his solide edocti estis. Christiani uero partim in ecclesijs congregati, partim singuli domi suae quotidie sacros libros perlegunt: et sic tandem temporis diuturnitas, assidua lectio, et diligens inuestigatio exposuit, docuitq; illos omnem ueritatem. Quum igitur ignores ea quae Christi sunt, putas etiam, quod nemo sanctorum de illo locutus sit, et nullus prophetarum de hoc uaticinatus: eaq; à nobis, quos omni patrocinio destitutos arbitraris, audire desideras. Audi igitur quod quaeris, et attente quae dicuntur considera.

Magnus ille Moses in libro Geneseos uerbo tenus sic dixit: Dixit Dominus, Clamor Sodomarum et Gomorrhæ multiplicatus est coram me. Descendens igitur uidebo. Abraham uero stabat coram Domino. Et appropinquans Abraham dixit, Num simul iustū perdes cum impio? Et erit iustus sicut impius? Si fuerint quinquaginta iusti in urbe, nonne remittes illi propter quinquaginta iustos? Nequaquam hoc facies, qui iudicas omnē terram. Dixit uero Dominus: Si inuenero quinquaginta iustos in

Sodomis, remittam omni loco isti propter hos. Et respondens Abraham dixit: Nunc incœpi loqui ad Dominū meum, ego uero terra sum et ei nis. Quid si inueniantur quadraginta quinque? Et dixit Dominus: Si inuenero quadraginta quinque, remittam ciuitati. Et hoc modo colloquens cum Domino Abraham, descendit usq; ad decē. Et tunc Moses subiungit: Et abiit Dominus postquam cessauit loqui cū Abraham. Vides ne unde coeperint paulatim manifestari, quae ad Christū pertinent? Oculi enim hominis iusti poterāt agnoscere deū, licet in seruli forma existeret. Attende igitur, quod Deus pater nunquā apparuit in prophetarum uisionibus humana specie, eo quod ipse non est homo factus: sed nunc quidē alia, nūc rursus alia specie apparuit. Angeli uero nonnumquā humana specie apparent. Inquirendum igitur in hac uisione fuerit, quis nam is sit qui tunc uisus est. Ecce uero, Deus pater non erat: quia humana forma uisus est. Sed angelū ne fuisse dices? Sed quā quæso decorū hoc erit, si Moses aut alius quispiam sanctorum angeli mentione facta ipsum appellauerit dominum uel iudicem? Quis est alius qui iudicat omnem terram, quā Deus? Cū igitur cōstet, quod is qui humana specie apparuit, nec Deus pater fuerit, nec angelus, propter eas causas quas modò recensuimus, elucet omnino, idq; necessariō, quod ille ipse uerbū et filius Dei fuerit, qui et deus et homo est. Eo enim facto, quo ipsi Abraham humana specie apparuit, ostendit futurā suam incarnationem. Quod uero dominus nominatur ab ipso Abraham et Mose, et uniuerse terrae iudex, qui misereatur cuius uoluerit, et corrigat quē corrigere fuerit uisum, suā in hoc diuinitatem demonstrauit. Iudicare enim, misereri, et irasci, Dei solius est: angeli uero uel hominis nequaquam, neq; enim hoc illorum uirtutis est, et potentiae. Cum enim dicit, Si inuenero quinquaginta uel pauciores his, urbi remittā, potentiae suae magnificentiam indicauit. Tu uero caueas interim, ne cū audieris dicentem dominū, Descendens uidebo: de deo humile quidpiam, et illius diuinitate indignum imageris. nam propter humanae naturae imbecillitatem saepenumero talia de Deo dicuntur. Præterea hoc dictum est, propter futuram illius cum hominibus conuersationem.

Præterea cum Dominus Abraham quatuor totius orbis cardines ostendisset, inquit: Tibi dabo terram, et semini tuo, et multiplicans multiplicabo semen tuum sicut astra cœli, et sicut arenā iacentem in littore maris: quoniam patrem multarum gentium constitui te, et benedicentur in te omnes gentes. Haec sunt Dei ad ipsum Abraham uerba. Nunc quis horum sensus sit, inquirendum

omnib. libris
Gen. 12.

Gen. 12. & 13

ndm est. Considera igitur ut Moses dicat, quod Deus ipsi Abraham & semini ipsius promiserit & pollicitus sit omnem terram, & quod semen ipsius sit multiplicaturus sicut astra cœli, & arenam in littore maris: & in semine tuo, inquit, benedicentur omnes gentes. Et quandoquidem Dei uerba uera sunt, nec unquam fallunt, inspiciamus agetum, quando & quo nam modo impleta sint hæc Dei oracula. Abraham enim binos habuit filios, alterum quidē ex ancilla Agar, Izmaelem scilicet: alterū ex libera uxore Sara, nempe Isaac. Nū itaq; propter Izmaelem ex ancilla genitū, ceu Abrahæ semen, dixit Dominus, quod in illo benedicendæ sint omnes gentes? Sed cum Dominus diceret ipsi Abrahæ, Eijce ancillam cum filio ipsius, nequaquam enim heres erit ex ancilla genitus cum filio libera: secundū Dei præceptū Abraham Izmaelem cum Agar matre sua eiecit, domoq; sua expulit. Insuper Abraham iustus, cum ex deo audiret, Patrem multarum gentium te constituam, & tibi dabo terram, & semini tuo, & in semine tuo benedicentur omnes gentes: respondit sic dicens, Quid mihi dabis Domine, cum ipse sine liberis moriar? Vnde uidēs, quod priusquam admoneretur Abraham ut Izmaelem domo eijceret, hunc nequaquam filij loco duxit. Si enim hunc filiū uerum esse estimauisset, nunquam certe postulauisset filiū alterum. Eo enim quod dicit, Ego uero orbis morior: filiū postulat quē & filiū et semen suū esse estimet. Isaac enim tū demū cū hæc antē peracta esset, natus est. Post hæc aut omnia uerbū domini dicēs, Eijce ancillā cū filio suo, manifeste ostendit, quod nec deus Izmaelem filiū & semen ipsius Abrahæ esse reputauerit. Et ecce, quantum apparet, Izmael iuxta Dei præceptū hereditate paterna Abrahæ excidit. Num igitur hunc Isaacū esse dicemus? Quod quidē hic filius sit uxoris liberæ, manifestum est: & Hebræorum gentem ab hoc descendisse constat: gentium autē benedictio ad hunc minime referri potest. Soli enim Hebræi sunt ex illius semine, ceu posterī Iacobi, & duodecim filiorū eius. Quin in fœlicitate adhuc: & flore regni sui constituti, pauci admodum & numeratu faciles reperiuntur, si cum totius orbis habitatoribus conferantur. Vix enim uel unius tantū gentis quantitātē sibi cōseruauerunt: diuino autē auxilio adiuti, insignes et terribiles habebantur. Populū enim sibi hunc peculiārē uocabat Dominus, & illos hereditatē et peculiū suū nominabat: & illius uirtute deuicerūt simul, & aduersariorū oppidis potiti sunt, perq; dei potentiam in Aegypto Moses miracula edere cepit, et post hūc filius Nū 10 sue aliq; plures usq; ad Christi generationē. Sed post generationem illius in perniciē ruere Iudei

cœperunt, et Iacobi prophetia impleta est dicēs Non deficiet princeps ex Iuda, neq; dux de femore illius, donec ueniant quæ reposita ei sunt, & ipse expectatio gentium. Verū & Isaie oraculū dicens: Exusget radix Iesse, & qui exurget ad imperandum gentib; in illum gentes sperabunt. Nam usq; ad Christi natiuitatem Iudei & reges & pōtiffices de sua gente habuerunt: hoc autē nato, et reges & pontifices defecerunt. Interea uero tēporis nunc quidē deus illis irascebatur propter peccata ipsorum, idololatriam in primis, cuius studiosissimi erant: nūc uero eorundē miserabatur denuo: postquā uerō facinus illud magnum et horrendū patrare sunt ausi, tūc à deo deserti in irā irrecconciliabilē inciderunt, et in gētes dispersi sunt. Et sanē sustinuit illos Deus ad tempus, huiusmanum quasi mitemq; se illis exhibens, cum nimium resipiscētiā illorum & pœnitentiā expectaret: sed incurabili morbo laborantes abscedit, quemadmodum propheta de ipsis uaticinatus fuerat. Cū enim idolis seruirent, & Deū irritarent, ipsos quidē in captiuitatem & pœnas propter scelera illorum tradidit, nō tamē omnino dereliquit: sed in tēpus aliquod nō adeo immensum, nec infinitū, diuina in illos ira extendebatur. quo transacto, ut dictū est, & illius misericordiam & pristinam fœlicitatē recuperabāt. Veruntamen nec in tēpore captiuitatis illorū unquam defuerunt illis propheta, ad cōsolationē illorū & animæ salutē à deo dati. Prædicebant enim & uenturā dei in illos iram, et tēpus iræ definitū, tum etiā dei post hoc secuturā cōmiserationem, et futurum in Hierosolymam reditum. In Aegypto enim transegerunt annos quadringētos, uerum ibidem et multiplicati & enutriti sunt. Postquā uero ascenderunt Hierosolymam, & tēplum extruxerunt, in captiuitatē redegit eos Babyloniorum rex Nabuchodonozor annis 70. Post hæc annis duob; & semis Antiochus ille cognomento illustis, nec ultrā longius diuina in illos ira porrecta est. Imō cū tēpore Moses in deserto existentes uitulo sacrificarēt, et post hæc idolis offerret uictimas, nec tantummodo animalium sacrificia, sed proprios liberos quoq; demonib; immolarēt, & prophetarū cœdib; cōtaminarentur, nequaquam tamē adhuc dei iram irrecōciliabilē experti sunt. A Domini uerō passione anni iam mille trecenti & sexaginta elapsi sunt, & tamen (ut nimirū ipsi affirmant) legē custodiunt, & ab omni idololatria abstinent: sed propter unū hoc, quod in Christū exercuerūt impiissimū facinus, deserti & totius mundi exemplū facti sunt. Quod enim hac de causa dispersi sint, ut totius mūdi ludibrio & risui exponerentur, clarissime uel ex hoc patet, quod à nullo prophetarum interea temporis

Gen. 49
Bla. 11.

Tempus, quo
liber hic com-
scriptus est.

consolationem acceperunt, nec aliquis prophetarum inter illos locutus est post Ioannē Zacharię filiū. Cum enim iam aduēisset is qui per prophetas prędictus erat (Christus nimirū) necesse erat prophetiā aboleri, partim quidem quod Christus, ut modō dictum est, uenisset, partim quod Iudęi hac indigni essent, et omnino deferendi, eo quod Christum contempnissent, et in eum omnia quę facta sunt ab ipsis patrauissent: propterea in quā malis obiecti sunt incurabilibus. Non enim nudū hominem crucifixerunt, sed deum et hominem: nec tamen diuinitas passa est, sed homo. En igitur et illa, quę ex Sarę liber et filio, Isaac nempe, progenita est, posteritas derelicta est, et Isaac semē, quantum Iudęos attinet, in perditione desertum. Quę igitur ratione Deus Hebręorū gentem pro Isaac semine erat habiturus, cum iam de illis cōstitutum esset, ut Dei iram implacabilē inciderent? Quomodo item pro Abraham filijs erat reputandi, quos Dauid antē pręuidens, de iisdem uaticinatus Dominū alloquitur: Obscurentur oculi ipsorum, et dorsum illorum semper incuruatid est non recedat ab illis seruitutis iugum perpetuę. Hoc enim sibi uult, quod eos incuruandos esse à Deo pręcipit. Neq; enim hæc est execrandi formula, sed prophetię enuntiatio. Quā denique ratione eos Isaac semē et Abraham filios deus indicaturus erat, quorum subuersionem et excidium prędixit propheta Daniel: nusquam uero reditus illorum et reuocationis (ut in alijs solet) meminit, sed diuersum longē indicat. Postquā enim tragico et magnifico dicendi genere euentura ipsis mala exposuisset, tandē subiungit, Vsq; in cōsummationē seculorum hæc eos detinebit seruitus. Verum in Euangelijs quoq; scriptū est, quod Iudęis magnifice sese erga Christum extollentib. dicendo, Patrē habemus Abraham, dixit Ioannes: Ne dicatis intra uos ipsos patrem habemus Abraham. Dico enim uobis, possibile est deo, etiā ex lapidibus hisce Abrahamo filios suscitare. Quid autem hæc sibi aliud uoluerunt quā si dixisset, Quoniā in uobis ipsis boni nihil est, uerū in hoc solo cōfisi splendidis uerbis extollimini, quod uos Abraham filios dicere potestis dico uobis, quod possit Deus etiā ex lapidib. istis ipsi Abrahamo filios excitare. Quod autē ex lapidibus inanimatis possit deus homines formare, manifestum est: qui enim de nihilo creauit hominem, eundē ex inanimata materia creare potest. Verumtamen hæc nō de lapidib. sed gentib. dixit quę corda habebant ipsis lapidibus magis excæcata: quę postea Christū adorauerunt, in eundē crediderunt, et iuxta promissionē pro Abraham filijs reputati sūt. Iudęos enim nō modo hac gloria priuauit Christus, et à genere Abraham ex-

Psal. 68.

Dan. 9.

Math. 3.

Ioan. 8.

clusit, uerum etiā diaboli filios nominauit, dicens: Vos facitis opera patris uestri, diaboli. Ille homicida est ab initio, et in ueritate non stetit, quoniā mendax est. Quos autē Christus diaboli filios nominauit, num deus Abraham filios et Isaac semē iudicare potest? Quę enim est communio diaboli cum dei seruis Abraham, Isaac et Iacobo? Imō, quod est Dei cum diabolo cōmercium?

En igitur, iuxta Iudęorum et Musulmanorū sententiā et fidē, Dei uerbum irritum falsūq; esse deprehenderetur (ab Izmaele enim gentes nequaquā deo acceperunt, similiter nec ab Isaac) sed nequaquā hoc est, minime inquam. Nullo modo enim dei uerbū intercidit: uerū in Christo, qui ex Abraham semine natus est secundū carnē, manifestat, reuelat et implet sunt omnes uisiones, omnes prophetię omnesq; reuelationes, quę ipsum et deū esse et hominē ostendūt, quę admodū noster hic sermo iam demonstrauit et exposuit, et manifestius adhuc multo exponet. Insuper et omnes gentes in Christo acceperunt benedictionē per fidē, quā in illum crediderunt. Gentes enim uniuersę prius idolorum cultui deditę, nunc fideles et orthodoxę sunt, exceptis paucissimis, Musulmanis scilicet, Hebręis, et alijs: qui simul omnes, nulli uidentur, cū Christianorū multitudine collati: non magis quā si tantillum aquę, quantū uola manus capit, cum pelago cōparetur. Verumtamen quid hoc ad ueritatē, si nonnulli hanc continentē, in corrigibiles et infideles permanserunt? Sol enim totum illuminat aerem, et orbem uniuersum, cæcis interim in cecitate et tenebris permanentib. nec tamē propterea sol reprehendendus est, sed ipsi cæci. Talis mea quoq; de Christo fertur sententiā. Christi nempe Euangelium et doctrina, imō Christus ipse, infinitos soles splendore et lumine excellit. In omnē enim terrā Euangelij prædicatio diuulgata est, et credentes salutem consequuntur: qui uero nō credunt, pereunt. Non tamen hæc culpa in Christum, sed in infideles incidit, qui suam ipsorum salutem produnt. Nec tamē omnib. simpliciter et nude credentibus salus contingit, sed ijs qui per fidem opera faciunt salute digna. Reuertatur autem ad Christi testimonia et demonstrationes nostra oratio, nō tamen ut omnes recenscat. Si enim omnes, quę de Christo sunt, reuelationes, uisiones et uaticinia discutere aggredieremur, etiam multi scribæ multum laborando, uix paruam aliquam ex his partem absoluerent: nihilominus tamen pauca ex multis proferamus ad ueritatis illustrationē.

Dixit Moses ad populum Hebręorū: Prophe tam ex fratribus uestris suscitabit Dominus deus sicut me: et omnis anima quę non audierit prophetam illum, eradicabitur. Atqui considera hic pro-

Deut. 18.

propheta diligentia. Dicendo enim, prophetam suscitabit Dominus deus, ostendit, quod homo futurus sit de quo uaticinatur, et quod a deo sit, nec de pseudo prophetarum numero. Dicendo autem, Ex fratribus tuis, ostendit quod ex Hebraeis, et non aliunde oriundus sit: ne si forte quis alienigena se prophetam hunc esse diceret, et Dei spiritu uaticinari, ab ipsis reciperetur, sed ut hunc ceu erronem et impostorem negligerent. Porro et magnus ille Moses prius a Deo accepit testimonia, partim quidem ex miraculis in Aegypto editis, et maris rubri transitu: partim uero ex dei in monte Synai congressu, et uisione per ignem exhibita coram uniuersis populi Iudaici castris. Et tunc demum legem a deo acceptam promulgauit: quapropter superius diximus Moysen illum magnam hoc de Christo dixisse, Suscitabit Dominus deus prophetam ex fratribus uestris. Illud uero, Sicut me: hac de causa adiecit, quod sicut ego uos in libertatem afferui ex acerba Pharaonis seruitute, luto et laterum coctione, et legem uobis salutiferam tuli: sic etiam is a me modo praedictus propheta, ex tyrannide et potestate diaboli et idololatria uniuersum mundum liberaturus est, et libertatis leges laturus. His auditis Iudaei hunc olim praenuntiatum expectabant, et uidentes Ioannem Zachariae filium ex deserto uenientem et baptizantem populum, cum hunc eundem esse quem Moses praedixerat, existimarent, interrogauerunt eum, Tu ne es propheta ille? Quid uero idem respondit? Non sum ego, sed ipse ante illum missus sum. Venit autem post me, cuius ego calciamenta portare indignus sum. Propheta certe erat Ioannes, et praecellens quidem: sed quia Iudaei de illo propheta interrogabant, quem Moses praedixerat uenturum, Ioannes se illum non esse respondit. Sed ecce Iudaeorum ingratitudinem et stultitiam, qui priusquam Christus uel Messias adueniret: illum expectauerunt, illumque inquisiuerunt, uenientem uero contempserunt.

Psal. 97 Post haec uero rursum dicit Moses ille magnus: Letentur una cum illo caeli, et adorent illum omnes angeli dei. Age igitur et mihi dicito, quem nam alium angeli dei adorant praeterquam deum ipsum? Hic igitur, quem Moses hominem, prophetam et legislatorem esse demonstrauit, quem item ab angelis adorandum esse dixit, et deus et homo est, filius scilicet et uerbum dei, a nobis simul et angelis adorandus et honorandus. Et haec quidem ex Moyses.

Psal. 71 Dauid uero propheta sic dixit: deus iudicium tuum Regi da, et iustitiam tuam filio regis. Iudicabit pauperes populi, et saluos faciet filios inopum, et calumniatorem humiliabit. Commorabitur cum sole, et ante lunam, in generatione generationum. Descendet ueluti pluuia super uellus, et ueluti stilla stillans super terram. Oriri faciet

in diebus suis iustitiam, et multitudinem pacis, donec auferatur luna. Et adorabunt eum omnes reges terrae. Omnes gentes seruient ei, et erit nomen eius benedictum in secula. Ante solem permanet nomen eius, et benedicentur in eo omnes tribus terrae: omnes gentes beatificabunt illum. Beatus Dominus deus Israelis, solus faciens mirabilia, et benedictum nomen eius in seculum et in eternum. Duas hic in uniuersum personas propheta inducens, deum scilicet, et filium regis, nihil aliud innuit quam deum uel regem, et illum filium Christum, qui iudicat pauperes populi, et saluos facit inopes, et humiliat calumniatorem. Neque hic hominem quendam fortem, et iustum principem uel regem intelligas, de eodem enim dicit, quod commoraturus sit cum sole: item de eodem, quod sit ante lunam et generationes generationum. In quem uero hominum hoc competere potest, ut ante lunam in generationes generationum esse dici possit? Et ut cum sole commoretur? In nullum certe alium, sed reuera in solum ipsumque Christum propheta quadrat. Cum enim dicit, quod iudicet pauperes populi, et saluet filios inopum, et calumniatores humiliet, illius ostendit iustitiam, fortitudinem, et curam qua erga homines utitur. Cum uero dicit, quod ante solem permaneat nomen eius, et ante lunam in generationes generationum, illius eternitatem principio carentem indicat. Et eo quod dixit, Commorabitur cum sole, illius eternitatem sine carentem de notauit. Item, Descendet ueluti pluuia super lannam, et sicut gutta stillans super terram. Exoriri faciet in diebus suis iustitiam, et multitudinem pacis, donec auferatur luna. Denuo (responde) quis descendit ut pluuia super lannam, id est quietem, et sine strepitu, et citra propriam maiestatem magnificentiamque suam, praeter Christum? qui descendit caelitus in sanctam uirginem, quem conceptum eum peperit in uili praesepio, et humili casa. Non enim uenerat iudicaturus mundum, sed ut mundum saluaret. Cum uero ueniet iudicaturus orbem, apparebit in gloria patris sui cum omnibus angelis: quemadmodum ipse Christus in Euangelio testatur, Non ueni iudicaturus mundum, sed ut mundum saluem. Item, Exoriri faciet in diebus suis iustitiam et multitudinem pacis, donec auferatur luna. Quis nam horum sensus, Producet in diebus suis iustitiam et multitudinem pacis? Non alius, quam quod impietatis summam notat perniciem: quod scilicet homines derelicturi sint Deum, procreatorem et factorem suum, qui eos nusquam existentes in hanc substantiam redegit: et adoraturi sint diabolum, creaturas, et opera manuum suarum. Et quemadmodum aliquis ebrietate uictus: aut in densis profundis, tenebris oberrans, neglecto proprio parente, qui

commodum et utilitatem salutemque suam in primis et unice desiderat, promotamque cupit, hostem sequitur, cedis et perniciem suam cupidum, ligatus scilicet et uinctus ab eo manusque pedesque, deductus tandem in carcere munitissimum, et obscurum, non agnoscit nec discernere potest patrem et amicum ab inimico et hoste propter ebrietatem et crapulam, nec etiam uult: et postea licet tandem ad sensum uestigia reuertatur, illud non potest, in uinculo nimirum detentus. Sic homo etiam initio errabundus, et a recta planaque seductus uia, incidit in manus diaboli. Et quisnam locus est hoc obscurior, et deformior? Hic uero hominem uoluptatum copia inebriatum, omnis sensus experire fecit: tunc ueluti inebriatus, aut inordinatus et superfluo humore et insania, aut a demone agitati, audientes non audiunt, et uidentes non sentiunt, propter mentem scilicet et rationem, quae ducis officio fungitur, seductam: uerum ea quae solida sunt, tanquam mobilia imaginantur: et quae mouentur, immota consistere putant: et quae illis utilia sunt auersantur, noxia uero amplectuntur, nec honestum bonumue a malo diiudicare possunt, nec ab inimico amicum. Hoc ipsum, ut diximus, homini cōgit. Respuit enim deum, et ligatus a demone in densissimis ignorantiae tenebris tyrannide illius sustinuit. Dauid uero diuina gratia repletus intellexit, in quantum perniciem barathrum, procellam et tempestatem homo incidit, et quanta Deum affecerit iniuria, ipsum repudiando (duplex enim hic iniuria deprehenditur. hominem enim iniuria affecit diabolus, quod hunc tam procul a deo seduxerit: et, si dicere fas est, in ipsum quoque Deum facit iniurias, illius nimirum creaturam seducendo. Similiter et homo Deum affecit iniuria, quod hoc repudiato, diaboli imperium secutus sit) quis denique ipsum a densissimis tenebris et iniquitate esset redempturus. Cum itaque propheta dicat, Oriri faciet iustitiam, hoc innuit, quod quemadmodum egroti in tenebris decubentes, ipsi quidem non in lucem prodeunt, sed lux ad illos penetrat: sic etiam homini in diabolicis tenebris decumbenti exoritur is, qui misericordiae uiscera erat assumpturus: quo exorto et totum orbem illuminante, omnes tenebrae discedentes disparuerunt. Homo uero illuminatus, ubi cognouit iam quali uinculo constrictus decubabat, et seipsum nullo modo adiuuare ualens, ad eum qui hoc potest, respicit. Hic uero, cum nollet hominem ulterius diaboli tyrannide premi, liberauit eum, sanauitque. Liberatus uero, sanatusque, non amplius diabolo adhaesit, uerum hac redemptione facta, per fidem hominis ea qua deus affectus fuerat iniuria euauit, et huius apparuit iustitia, exorto iam rationali sole iustitiae, Christo nimirum. Homo itaque fide percepta, tempestate et fluctibus carente fidei portum ingressus, multitudinem

pacis nunquam iactanda procellis aut contrabande accepit. Tunc impletum est Dauidis oraculum, dicentis, Beati quorum remissa sunt iniquitates, et quorum peccata oblecta sunt: Beatus uir, cui Dominus peccatum non imputat. Sed quod in loco supra citato dicit, In diebus illius: innuit hominem fore, qui haec miracula editurus sit. In deo enim dies curiosius inquirere uel mensurare, nefas est. Christus autem, quatenus homo est, initium habuit, et huius dies mensuratur. Illud uero, Donec auferatur luna, nullo alio sensu propheta dixit, quam hoc, quod ueluti luna seruanda est, nec peritura, ita nec ille homo. Quoniam uero absolute sine carere, soli Deo proprium est, indicauit hisce, quod hic et deus et homo sit. Illis uero uerbis, Adorabunt eum omnes reges terrae, et omnes gentes seruiet illi: indicauit gentium conuersionem ad Christum, et regum adorationem. Ne uero hi qui ueritatem destruere et inuerrere cupiunt, haec de rege aliquo potenti et inuiso intelligerent, utpote Iulio, Augusto, Tiberio, uel alijs, qui et ipsi a regibus terrae et gentibus adorati sunt, et ab his celebrati, quauis homines essent, ut et nos omnes, Dauid cum dicit, Nomen eius esse benedictum, etiam hoc addit, In secula. Vniuscuiusque enim hominis laus in uita haec una cum illa deponitur: sed post mundi huius con summationem nec laus ipsius permanet, nec infamia. Sola enim opera illius una cum ipso discedunt, quorum etiam retaliationem ab eo expectat qui mundum iudicaturus est, siue bona fuerint, siue minus. Illud uero, In secula benedictum erit nomen ipsius, nequaquam hominis est, sed Dei. Item, Ante solem permanet nomen illius. Quis rogo hominum ante solem conditum inuenitur? Nullus omnino, et nec ipse Christus, quatenus homo est, sed quatenus deus est. secundum humanitatem uero et esse coepit, et dies habet mensuratos, et adorauerunt eum omnes gentes, et omnes reges terrae, ut Deum et hominem, et in eo omnes gentes sunt benedictae.

Porro haec Dauidis prophetia, cum Esaia et Iacobus conueniunt, qui de Christo dicunt, quod sit expectatio gentium: quemadmodum in superioribus demonstratum est. Tandem uero omnia comprehendens propheta, et respiciens uerbi dei conuersationem pro hominum salute factam, et quod deus existens hominum assumpturus esset: uidens denique illum modo ferocem et immitem tyrannum diabolum ab homine, quem modo ante tyrannide presserat, iam tantum non illusum esse et conculcari, uoluptate quasi abreptus, beatam illam uocem exclamans profert, Benedictus dominus deus Israel, qui solus facit mirabilia, et benedictum nomen eius in aeternum et in seculum seculi. Indiget sane et praesens locus expositione aliqua, licet reuera quolibet sole et omni humana ueritate purior sit et dilucidior. quem enim Dauid paulo ante hominem non

minauerat, quemq; ante solem & lunam conditam extitisse dixerat, hunc ipsum nunc pure & simpliciter Deum appellauit. Quis uero tam infelix, ut de illo dubitet & inquirat curiosius, quem Dauid deum nominauit? nec eum adoret, quem Dauid Deum esse predicat?

Psal. 110

Verumtamen & alibi, magnus ille Dauid sic dicit: Dixit Dominus domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Virgam potetiae tuae emittet tibi Dominus ex Sion, & dominare in medio inimicorum tuorum. Penes te est principatus in die potentiae tuae, et in splendore sanctorum tuorum: ex utero aurora genuit te. En nunc alia illius prophetiae consideranda. Dixit Dominus domino meo, sede à dextris meis. Quis nam est ille propheta et regis dominus? Num rex aliquis ex praclaris istis, & in hac terra multa potentia praeditis? Minime. Quam ob rem? Propter libertatem, quam à Deo tunc temporis Iudaei habebant, à quo solo regerentur. Principem uero & ductorem habuerunt olim quidam Moysen, post hunc uero filium Nun Iosue, deinde Iudices. Ipsi uero propria animi sui uoluntate & affectu regem à Deo petentibus, dedit ipsis regem e gente propria filium Cis, nempe Saul, deinde Dauidem filium Iesse, de quo & deus testatus Samueli dixerat, Inueni Dauidem filium Iesse, uirum secundum cor meum, qui faciet iuxta omnes uoluntates meas. Et Iudaei quidem urgebantur à suae gentis regibus, illorum uero reges usq; ad Christi nati tempora liberi, nulliq; hominum aut regum terrenorum subditi fuisse inueniuntur. Et reuera sic est, quoniam nullus alius propheta, utpote nec Isaias, nec Ieremias, nec Daniel, calumniari conatus hoc prophetae oraculum dicere potuit, quod ab aliquo rege mortali & periuuro ad alium prophetam similem dicta sint haec uerba, Dixit dominus domino meo. Cui uero dixit deus, sede à dextris meis? Ad hominem nimirum, quem Verbum & filius illius assumpsit. Filius enim ante omnia secula principatus fuerat particeps cum deo: dixit autem hoc deus pater ad hominem, quem Verbum & filius suus assumpsit, sanctificauit, glorificauit, & temporalem cepit principatum, ex quo hunc assumpserat. Volens itaq; propheticus sermo ostendere, Deum patrem quidem, qui ab aeterno existit, principio carere: hominem uero, quem Verbum & filius illius assumpsit, initium cepisse, dixit Sede, &c. Tum etiam stabilitatem & perpetuitatem, honorisq; magnificentiam ipsa sedes denotat. Et quemadmodum ignis in ferro, ferri quidem frigiditatem non recipit, ferrum autem in ignis naturam transit: rursum uero nec ferri nigredine ignis inficitur, sed ferrum huius splendore & claritate assumpta om-

nino pellucidum sit: talis etiam mea de unigenito dei filio & homine, quem assumpsit, fertur sententia. Filius siquidem Dei, quoniam Deus erat, mutationem, pollutionem, aut alternationem nequaquam passus est, sed Deus, ut & antea, impermutabilis permansit: hominem uero quem assumpsit, eum inquam sanctificauit, glorificauit, clarificauit, & ut à dextris Dei Patris sederet dignatus est, non quod Deus, uel dextram habeat, uel sinistram sui partem (haec enim corporalia sunt) sed quemadmodum per sedem honoris magnificentiam designauit, eodem sensu etiam à dextris dixit. Deus enim neq; stat, neq; sedet, neque dexteram habet, neq; sinistram, sed maiestate sua implet omnia. Item, Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Qui nam huius inimici sunt? Idololatrae, qui Christum non adorant, & ipse diabolus. Haec uero, Donec posuero, pater non ita dixit, quasi filius ad hoc efficiendum sit impotentior, uerum ut his uerbis ostenderet unam & eandem esse patris & filii potentiam. Quemadmodum enim in euangelij dicit filius: Nemo uenit ad patrem nisi per me: ita pater dicit, mea potentia cadent inimici tui sub pedes tuos. Praeterea, Virgam fortitudinis emittet tibi dominus ex Sion, & dominare in medio inimicorum tuorum. Quae nam illa est à deo ex Sion emissa uirga, & ad quem missa est? Ad hominem nimirum, quem assumpsit filius & uerbum dei, missa est. Virga autem est ipsa crux, quae in Sion est fixa. Vt enim uirga propter pastorem potentiam habet pastoralem, & eam qua feras depelluntur uirtutem, talis & mea de cruce & euangelij praedicatione fertur sententia. Ex Sion enim egredietur lex, secundum Esaiam, & uerbum domini de Hierusalem. Omnes itaq; qui audito euangelij uerbo baptizati sunt, pastorali illa uirga pascuntur, cruce nimirum. qui uero cervicibus induratis Euangelij praedicationi non crediderunt, nec praecipis apostolicis, crucis potentiae etiam inuiti succubuerunt. Per crucem enim & uictus & conculcatus est diabolus: per crucem & nomen Christi, miranda & stupenda miracula sunt edita. Et quid multis opus? per crucem & euangelium totus terrarum orbis credit, & facti sunt serui quidem Christi, filij uero Abrahae iuxta promissionem per Christum, Christo nimirum ex ipso Abrahae semine nato. Et tunc dominus natus est in medio inimicorum suorum Christus. Attendite quae dico, quae fuerit prophetae diligentia. Non dixit, uince hostes tuos. Saepius enim hostis ab aliquo uincitur, in quo tamen aliqua adhuc hostilis potentiae portio remanet. Dixit autem, dominare: uel hinc docēs inestimabile illam crucis potentiam & summam hostium ipsius impotentiam. Tum & illud

illud, In medio inimicorum tuorum, infinita crucis potentiam innuit. In medio enim totius mundi, et in medio idololatrarum Apostoli et horum successores predicauerunt, et in medio ipsorum edificabant altaria. Et quod imprimis admiratione dignum est, quamvis summa cura et studio impij ecclesias destruerent, flagellis, denique diris Christi nomē inuocantes punirent, crucis tamen potentia et predicatio instar solis, imò clarius ipso sole eluxit. Ne uero quis hominum aut ignorantia aut malitiā existimaret, diceret ue, filio et uerbo Dei propterea missam esse à Deo uirtutis et potentie uirgam, quod illi per se impossibile fuerit facere quodcumq; uoluerit liberitq; subiungit Dauides, Penes te est principatus in die potentie tue, in splendore sanctorum tuorum. Quapropter non est humanarum uirum, ut penes aliquem sit principatus illius, sed Dei est. Omnes enim homines tantummodo extrinsecus ad ipsos delatū imperium possident: nam tam princeps quam rex aliquis sepe priuatus sine imperio nascitur: et licet paternū administraret imperium, nihilominus tamē in hoc, quod ante non habebat, ceu paternus heres succedit, uel propria uirtute et egregijs factis regnum acquirit, uel inuictus in alios alterius regnum uolenter arripit, et hoc modo etiam ille alterius regnum quo antē carebat, occupat. Sed alius ab his modis regnum acquirendi nō est. Ingenitam uero sibi et inseparabilem à se potestatem homo non habet, præter hanc solā, qua in affectus proprios et liberos ex se genitos utitur, quam solā in homine uidere licet. In Deum autem hoc quod modò dictum est, non competit. Quapropter et Esaias de Christo uaticinatus, inquit, Cuius principatus super humerū illius: id est, naturalis erit, et ab illo inseparabilis. Dauid etiā in alio Psalmos sic dicit, regnū tuū regnū seculorū omnium et dominium tuū in omnes generationes generatio nū. Quod idē in presenti loco dicit, Penes te est principatus in die potentie tue. Sed qualis nam illa potentie dies? Ea nimirum, qua crux libere euulgata est, per quam omnes gentes cognoscunt inenarrabilem illam tuā cōuersationem et inedicibilem potentiam. In splendore sanctorum tuorum. Quorum? Apostolorum, doctorum, martyrum et sanctorum, qui quidem ab insipientib. pro mortuis et perditis habiti, in manu Dei uero sunt, et in pace quiescunt, iuxta Solomonis oraculū: quique secundum Euangelij promissionem splendent magis quam sol. Deinde, quemadmodum in paulo antē præmissa prophetia, sic etiam in hac presenti dicitur, de homine enim, quē filius Dei assumpsit, hæc omnia locutus, et demonstrare uolēs quod idē et Deus et homo sit, hoc inducit, Pe-

nes te principatus: quod uel solum ad præsentem statum et demonstrationē sufficeret, nihilominus tamen planius apertiusq; dicit in hunc modum, Ex utero auroræ generatio tua. Quis unquā hominum ante solem natus est? Nullus omnino. Ne quis tamen hoc calumniari uolens, de angelis sermonem esse diceret, quasi illi ante solem creatum cōditi sint, inquit, Ex utero auroræ. Quod enim ueteri meminit, non eo sensu accipiendum est, quod Deus uterum habeat: sed eo quo et Dauid alibi dicit, Manus tuæ fecerunt me et formauerunt me: operatricem uidelicet Dei potentiam ostendens. et, Oculi Dei super iustos: quo omnia prouidentem Dei uirtutem innuit, et quod iusti opera faciant digna ut coram Deo ingrediantur. Sic etiam præsens locus intelligendus est. Dicendo enim, Ex utero, ostendit unam et eandem filij cū patre substantiā et naturā. Quemadmodum enim inanimatæ arbores eadem et similes sibi ipsis generantur, ficus enim ficum et olea oleam gignit: similiter et bruta animalia singula iuxta genus suum naturæ suæ similia generant: et homo rationalis cum sit, rationale gignit hominē, et mortalis mortalem, et filius eiusdem cū patre est naturæ et substantiæ. Multo magis igitur hæc et sine omni dubitatione de Deo sentiemus, quod filius et uerbum ipsius eiusdē cum patre sit naturæ et substantiæ, quemadmodū reuera est. Sed respice prophetiarū diligentia. Propheta enim inquit, Dixit dominus, ostendit se de Deo dicere, ut iam antē demonstratū est. Addens autē, Domino meo, et Sede à dextris meis donec ponā inimicos tuos scabellum pedū tuorū: et, Virgam potentie emittet tibi ex Sion Dominus: et, Dominare in medio inimicorū tuorū: hæc omnia, inquam, hominē omni natura præstantiorem et inenarrabilem designant. Ut uero ostendat eundē et deū esse et hominē, dicit, Penes te est principatus in die potentie tue, in splendore sanctorum tuorum. Præterea ut rursus euincat, quod deus cum sit, naturalis etiam, et uerus sit Dei filius et eiusdem cum D E O patre naturæ et substantiæ, hoc subiungit, Ex utero auroræ genui te. Verum hic idē in alio loco dicit. Et tu Domine spes mea, altissimum posuisti suffugium tuum. Attende quæso, quid dicatur. Eo enim quod propheta dicit, Et tu Domine spes mea, filium Dei innuit. Per altissimum uero, eiusdem patrem Deum indicat. Rursus uero his uerbis, Posuisti suffugium tuum, denotat hominē, quem filius dei assumpsit, cui opus erat suffugio. Purus enim ille Dei filius, suffugio uel asylo non indigebat.

Quin et huius filius omni admiratione dignus Solomō: sic dicit, Et nunc o Domine Deus Israel ratum fiat uerbum tuū, quod locutus es ser-

1. Reg. 3.

no

no tuo David patri meo. Quoniam num uere habitabit deus cum hominibus super terram? Et, ut Ieremias dicit, Quoniam hic est deus noster, non reputabitur alius coram eo. Quoniam super terram uisus est, et cum hominibus conuersatus est. Sic et sapiens ille Salomon dicit, Domine DEVS Israel, ratum fiat uerbum tuum, quod locutus es seruo tuo David. Quid enim aliud significat, Confirmetur, quam fiat, reueletur et exhibeatur, ut tu qui deus es, manifeste cum hominibus conuerseris: quod et factum est. Filius enim Dei super terram uisus est, et cum hominibus habitauit. Quid igitur tibi uidetur? Sufficiunt ne hae sanctorum de Christo reuelationes, et prophetarum oracula, ipsiusque Dei testimonium ad demonstrationem hanc, quod Christus filius dei sit et deus uerus: scilicet quod et idem hic et deus et homo sit: uel nunc alij adhuc demonstrationibus et testimoniis opus est? Quantum profectum mihi uidetur, haec etiam plane imperitis sufficerent. Verumtamen amplius tentabo tibi amico nostro, huius ueritatem declarare fusius, sicuti hactenus quoque factum est.

Magnus ille Moses, et celebris, cum esset iuxta montem Sinai, conspiciatus est rubum ardentem, quem cum multis diebus ardere conspexisset, non tamen igne consumi, animo suo meditari cepit quid nam hoc sibi uellet, quod rubus tot diebus arderet, nec tamen ab igne consumeretur. et profectus, inquit, uidebo quod nam illud stupendum sit prodigium. Rubo autem propior factus, uocem coelitus allatam, sibi que dicentem audiuit: Moses Moses, solue calceamenta pedum tuorum, locus enim in quo stas, terra sancta est. Quid sane aliud significat rubus ardens et non consumptus, tum etiam uox clamitans, Solue calceamenta pedum tuorum, nisi quod rubus ardens adumbrauit typum: praetulit diuam Mariam uirginem, quae filium et uerbum dei secundum carnem peperit? Quodammodo enim rubus quidem ardebat et non consumebatur: talis etiam diua uirgo, ubi concepit Dei filium et uerbum, igne diuinitatis non consumpta est, sed a deo custodita: quia humanarum uirum illud prorsus non erat. Verba autem haec, Solue calceamenta pedum tuorum, hoc innuit, quod quicumque de diuae uirginis mysterio et Christi incarnatione erudiri uolunt, eos nequaquam habere oportet partem aliquam in se mortuam, quae illos a Deo separaret, nec mentem corruptam et a cognitione ueritatis mortuam, sed uiuentem et sanam, qualis ipse Moses erat. Huius autem calceamenta ex mortui animalis tergo erant consuta: et propterea dictum est, Solue illud.

Porro et Persarum rex Nabuchodonosor somnio admonitus uisionis, quam uiderat, oblitus est: et congregatis omnibus Chaldaeorum Magis incantatoribus, et Gazarenis, interrogabat eos qualem

nam fuisset quod uiderat somnium, et qualem illius interpretatio. Hi uero et somnium et interpretationem illius ignorantes haesitabant. Rex autem ira in illos uehementi incendebatur, concessit tamen aliquot dierum terminum, quibus inquirerent si mul, et explicarent uisum a se somnium, et eiusdem interpretationem: quod si iuxta mandatum eius exequerentur, multis et splendidis muneribus honorati ditarentur a rege: sin minus, mortis supplicium subirent, quin ut et liberi, amici et cognati illorum eiusdem poenae essent consortes. Cum uero illi hoc non possent, quin potius uitam suam plangerent et deplorarent (quomodo enim possibile erat regi et somnium et interpretationem eius exponere, somnio non ante audito?) Daniel propheta in Babylonem captiuus deductus ex Hierusalem una cum alijs, qui tunc temporis secum erant Iudeis, cum regis mandata cognouisset, conuenit Arioch Persarum principem, quem rex ad perendum sapientes constituerat, quod somnium ipsius deprehendere non potuissent, dixitque ad illum: Sapientes Babylonis ne perdas, quin potius me ad regem introducito, et uisionem unam cum interpretatione eius regi edisseram. Tunc Arioch festinanter prophetam ad regem induxit, cui ille ait, Poteris ne mihi Daniel explicare somnium quod dormiens uidi, et interpretationem eius? Respondit Daniel: Mysterium o rex, de quo interrogas, homines sapientes, Magi et incantatores annunciare non possunt, sed hoc solius Dei coelestis opus est, qui mysteria reuelat. Deus notum fecit regi Nabuchodonosori, qualem fieri oporteat in extremis diebus. Cogitationes tuae super lectulum tuum ascenderunt, quid futurum esset post haec. Tu rex uidebas, et ecce imago quaedam magna, et aspectus eius excellens stabat coram facie tua, et uultus eius terribilis. Imago inquam, cuius caput erat ex auro puro: manus uero et pectus una cum brachijs ipsius argenteae: uenter uero et femora ex ere: tibiae autem ferreae: et pedes partim quidem ferrei, partim uero testacei. Videbas, o rex, donec abscissus esset a monte lapis absque manuum opera, et percussit imaginem super pedes eius ferreos et testaceos, et omnino comminuit eos. Tunc quoque comminuta sunt pariter, ferrum, testae, argentum et aurum, et facta sunt tanquam puluis horrei aestiui, et abstulit ea uentus uehemens, nec locus aliquis in his inuentus est. Lapis autem qui imaginem comminuit, excreuit in montem magnum, et impleuit omnem terram. Hoc est somnium, et interpretationem illius coram rege dicemus. Et postquam propheta regna futura enumerauisset, quae per aurum, argentum, aes, ferrum et testam adumbrabantur, sic dicit ad regem: Suscitabit Dominus caeli regnum, quod

quod in saecula non corrumpetur, et regnum ipsius alteri populo non relinquetur, quod comminuet et ventilet omnia regna, ipsam uero stabit in saecula. Quemadmodum uidisti quod abscissus est à monte lapis absq; manib. et comminuit testam et ferrū, aes, argentū et aurū. Deus magnus reuelauit regi, quenam oporteat fieri post hæc: et uerū est somnium, fidelis etiam interpretatio eius. Tunc rex prostratus in facie, adorauit Damielē. et dixit: Reuera deus uester deus deorum est, et Dominus regū, et reuelans arcana, quoniam potuisti reuelare mihi arcanum hoc.

Qualenā est regnū hominis, quod in saecula nō corrūpetur? Nullū prorsus: neq; enim hoc humane nature conceditur. Quod igitur est? En dicā tibi. Mons hic diua uirgo est, quæ filium et uerbum Dei secundū carnem peperit. Lapis autem absque manuum opera abscissus, Christus est: qui quidem natus est ex ipsa, sed nō ex uiro. quod per illud intelligitur, cū sine manib. dicitur abscissus. Lapis denique qui imaginem percussit, aurum et reliqua comminuit, et mons ingens factus impleuit terrā: ille idē Christus est, et illius regnū permanens in saecula, quod diaboli uires contriuit, et idolorum cultum destruxit.

Bla. 7
& 9.

Propheta autem Esaias sic dixit: Ecce uirgo erit pregnans, et pariet filium, et uocabunt nomen eius, Nobiscum deus. Rursus idē dicit: Puer natus est nobis, et filius datus est nobis, et factus est principatus ipsius super humerū eius, et uocatur nomen eius Magni consilij nuncius, admirabilis, cōsiliarius, deus fortis, potens, princeps pacis, pater futuri saeculi. Inducam enim pacem super principes, pacem et sanitatem ipsorum. Magnus est principatus ipsius, et pacis ipsius nō est terminus. Viden' ut puerum nominauerit, et magni consilij nunciū, unā cū alijs modō enumeratis, quæ omnia ad hominē pertinent, quæ assumpsit filius Dei ex uirgine. Deinde eundem uocat deū fortem, potentem, patrem futuri saeculi (creatorem nimirum intelligens) et quod pacis ipsius non sit terminus, id est finis. De pace ergo et alijs, quæ per partes in presenti Esaias enumerat satis exacte diximus in Dauidis prophetia paulo antē exposita, quæ dixit, Dixit Dominus domino meo, sede à dextris meis, etc. Veruntamen non pigeat nihilominus huius prophetiæ coherentiam inspicere. Cū enim propheta dicit, Ecce uirgo pariet filium, etc. denotat illum supernaturali modo natum ex diua uirgine hominem. Sed cum admirabilem uocat cōsiliarium, duas personas denotat, patrem scilicet, et huius filium, seu uerbum: et quod patris simul et filij unum sit cōfilium, una uoluntas, una potentia, una et eadē cognitio. Deus enim consilio nō indiget. Illum ne

ro eundem uirginis filium Deū fortem uocat, potentem, patrem futuri saeculi, cuius pax finem nō habeat. Et quid nam aliud hæc ipsa prophetia significauit, quā quod ille idem deus et homo eiusdem sit consilij et cognitionis cum Deo patre particeps?

Quin et propheta Zacharias nato sibi filio Ioanne sic dixit: Et tu puer propheta altissimi uocaberis, praeibis enim ante faciem Domini, ad parandum uias eius, ad dandum scientiam salutis populo ipsius per remissionem peccatorū eius, per uiscera misericordiae Dei nostri. Ioannem certe Zachariæ filium magnum prophetam fuisse constat, omnium quoq; Musulmanorum testimonio. Quid uero hic prophetauit? Nihil aliud quā Christum denotauit, quemadmodum supra exposuimus. Zacharias uero, quemnam altissimum uocinat? Christum scilicet. De illo enim hoc dixerat, Propheta altissimi uocaberis.

Luc. 1.

Porro Ieremiam prophetam sic dicentem legimus: Hic est deus noster, et alius iuxta hunc nō reputabitur. Inuenit omnem uiam scientiæ, et dedit eam Iacob seruo suo, et Israeli dilecto suo. Post hæc autem super terram uisus est, et cum hominib. conuersatus est. Hic est liber mandatorum Dei. En tibi oracula sole splendidiora. Cum enim singuli prophetarum diuersis utantur dicendi formulis, omnes tamen in unum consentiunt, quandoquidem Deus est, qui hæc et similia per os ipsorum locutus est. Veruntamen cum ex communi quædam contemplatione uaticinati sunt, et Esaias et Ieremias. Esaias quidem in hunc modum. Puer natus est nobis, et filius datus est nobis: quibus addit, deus fortis, etc. Ieremias uero sic dicens Hic est deus noster, non reputabitur alius iuxta hunc. Super terram uisus est, et cum hominibus conuersatus est. Non enim de solo Christo uaticinati sunt prophetae, uerumetiam de sacrosancta illius matre, uirgine Maria, quæ quidem nūc propter nimiam prolixitatem omittemus. Et hæc quidem de sanctorū reuelationib. et prophetarū oraculis sufficienter diximus: nunc uero quis horum omnium finis sit, consideremus.

Ba. 1.

Quod sanc archangelus Gabriel cœlitus missus sit diuæ uirgini Mariæ conceptionem nūciaturus, et quod hæc ipsa Dei uerbum conceperit, uos ipsi affirmantes confitemini: quamuis de his minus recte sentiatis, cum dicitis nimirum, quod uirgo hominem nudum pepererit, et nō deum (secuti haud dubie Nestorij dogma) et quod Christus homo tantum fuerit, homo autem magnus, sanctus et angustus, quo sanctior ante hunc natus non sit, neque nasciturus, sed hunc omnium hominum esse sanctissimum. Nos uero credimus, sentimus et fatemur, quod ipse Christus ille idem

in

inquam filius sit dei uiuentis, deus uerus, qui natus est ex Maria uirgine sine uiri cōgressu, filius inquam dei sit et deus ab eterno, qui carnem ex ipsa assumpserit, et homo factus sit, quem simul et deum et hominem esse credimus. Hæc uero de sumpsimus et didicimus à propheta Mōse, Dauid, et omnibus alijs, qui post Moſen usque ad Christū, qui ab illis prædictus fuit, aduentum floruerunt: imò ab ipsis etiam sanctis, qui ante Moſis tempora uisiones uiderunt: præterea ab ipso etiam Christo, et illius discipulis et doctoribus, miraculis et operibus ipso sole (ut supra diximus) clarioribus. Quin et hæc dicemus: Postquam uirgo (ut modò dictum est) concepisset, appropinquauit tēpus partus ipsius, cumq; in Bethlehem deuenisset, Christū peperit, et reclinauit eum in præsepe brutorum. Tunc impletum est quod prædictum erat ab Esaia propheta dicente, Hæc dicit dominus, Bos agnouit possessorem suum, et asinus præsepe domini sui, Israel autē me non cognouit. Tempore igitur natiuitatis Christi, angelorum multitudo cœlitus delapsa est: laudantium deum et dicentium, Gloria Deo in excelsis, ac in terra pax, in hominibus bona uoluntas. Pastores autem, qui tunc gregem suum pascetes in agris erant, angelorum apparitionē conspicati, et auditis illorū hymnis, timore magno timuerunt: et dixit illis angelus, Ne timeatis. Ecce annuncio uobis gaudium magnū, quod futurum est toti populo, quia natus est nobis Saluator, qui est Christus dominus, in ciuitate Dauid. Et hoc uobis in signum. Inuenietis infantem inuolutum fascijs, positum in præsepi. Et profecti in in regionem suam, diuulgauerunt omnia quaecunque audiuerant et uiderant de angelis. Considerato nunc quid sibi uelit ab angelis decantatus hymnus et oratio, dicens, Gloria in excelsis Deo, et in terra pax, in hominibus bona uoluntas. Non aliud certe, quam quod Adam postquam Dei mandatum transgressus esset, defecit ab illius tutela dominus, et ob hanc causam ab illius amicitia omnis creatura excidit: si quidem et Adam posteritas, quæ diuinis legibus contraria erant facere et designare cœpit. Nam huius filius Cain fratrem germanum Abel trucidauit. Procedente uero tempore non homicidæ solummodo facti, et omni malitia petulantiaq; homines repleti sunt, quemadmodum Noe temporibus immisum diluuiū, et uiuente Abraham Sodomarum subuersio, et cœlitus immissa conflagratio testantur, uerum etiam deo creatore et formatore suo penitus neglecto diabolum et idola adorauerunt: quamobrem omnes creaturæ defecerunt ab homine, ut quæ hunc dei hostem esse indicarent. Et primo quidem ipsi angeli, deinde

et ipsa bruta animalia, imò et ipsa inanimata rerū materia, quod manifesto colligi potest. Ante transgressionem enim omnia animalia tam uolatilia quam quadrupeda, et pisces ipsius Adami arbitrio et uoluntati parebant: post transgressionem uero non modo cœlos inhabitantes angeli ipsum ceu hostem auersati sunt, sed et ipsa animalia, quæ prius Adami arbitrio subiecta erant: postea autem non modo ab illo et hominibus ex illo natis aufugerunt, sed feræ ipsum hominem hostis et inimici loco duxerunt: et quem antea adorauerant, illius uitæ cœperunt insidiari. Sed quid opus est multis de angelis, cœlo et terra, animalibus et feris differere, cum et ipsum hominis corpus aduersus animam illius insurrexerit? Et quemadmodū duo insensibilissimi hostes una domo coniuncti pugnas mouent mutuas, e quibus qui uiribus præstantior est, uictoria potitur: sic etiam anima cum corporibus affectibus et appetitu pugnans congregitur: cum autem ipsius dei auxilio destituta sit, corpori succumbit, rerumq; ordo inuertitur, ut quæ prius domina erat corporis, et imperium exercebat, in posterum serua et uoluptatum mancipium facta sit. Christi autem generatio et filij dei incarnatio uniuert ea quæ in cœlo et in terra sunt. Angeli itaq; uidentes inenarrabilem illum dei descensum, quod scilicet is qui deus erat, propter innatam sibi bonitatem, carnem assumeret, et inimicam aduersamq; sibi in homine habitantem, naturam assumptam, sibi cum diuinitate uniret, sanctificaret et exaltaret: hoc inquam uidentes angeli, stupendo hoc miraculo et omnem naturam exuperante, in admirationem et stuporem rapti, exclamauerunt ad dei laudes celebrandas, et dixerunt, Gloria in excelsis deo. Videntes etiam hominum cum angelis cōcordiam iam confirmatam, et sublatam esse diuinam illam inimicitiam, dixerunt, In terra pax, et hominibus bona uoluntas. Vnde impletum est illud Dauidis oraculum, dicens: Lætentur cœli, et exultet terra: annunciauerunt cœli iustitiam eius, et uiderunt omnes populi gloriam ipsius adorare eum omnes angeli eius. Montes tripudient à conspectu Domini: quoniam uenit ad iudicandum terram. Iudicabit terram in iustitia, et populos in æquitate. Respice queso prophetarum et angelorum consonantiam, carmini musico bene concordanti similē. Propheta enim dicit, Lætentur cœli: et angeli canunt, Gloria deo in excelsis. Propheta dicit, Exultet terra: canunt angeli, Ac in terra pax, in hominibus bona uoluntas. Quibus etiam hoc non dissimile est, Annunciauerunt cœli iustitiam ipsius, et uiderunt omnes populi gloriam eius. Quin et Moſes dixit

Psal. 95. 96.
& 97

Exultate cum eo cœli, adorate eum omnes angeli eius. Dauid uerò sic, Adorate eum omnes angeli eius: qui equidem adorantes dixerūt, Gloria deo in excelsis. Quæ de causa autem hanc repetitionem adieciam putas, Quoniam uenit: quoniam uenit ad iudicandum terram? Non quidem alia de causa, quàm quod primum illud membrum, in quo simpliciter dicitur, Quoniam uenit, primum Saluatoris aduentum in mundum denotat, quo non in propria sua maiestate uenit, sed humili quadam specie, et contempta. Consentit enim cum uerbis domini dicētis: Non ueni ut iudicem mundū, sed ut mundū saluem. Quod uero idem repetens dicit, Quoniam uenit ad iudicandum terram, denotauit secundā Christi in mundo præsentiam. tunc enim uenit iudicaturus terram. quod idem cum domini uerbis consentit: Cum uenerit filius hominis in gloria sua, et omnes sancti angeli cum eo, tunc sedebit super sedem gloriæ suæ, et congregabuntur corā eo omnes gentes, et separabit eos sicut segregat pastor oues ab hœdis: et statuet oues quidem à dextris suis, hœdos uero à sinistris. et dabit singulis iuxta opera sua: his quidem qui Euangelij legibus immorigeri scelera commiserunt, pœnam nunquam finiendam: illis uero qui uitæ munus iuxta Euangelij regulam iuste administrauerunt, uitam eternam, paradysum, et bona indefinita. En quanta sententiarum copia in paucis uerbis lateat? quæ instat aure et catenæ inter se connexæ sunt, cuius connexio ad cœlum usque pertingit, et anuli ex sese mutuo dependent. Talis enim mihi omnis sacra scriptura uidetur. Omnes nempe prophete, qui ab Abrahæ et Moysi temporibus usque ad Christum floruerunt, eadem spectant, eadem dicunt, eadē scribūt, omnesque cum uno ore de Christo eadem uaticinātur. Et hæc quidem hætenus.

Ioan. 12

Matth. 25

Matth. 2

In ipsa uero Christi generatione, Persicæ regionis Magi diuinarum rerum peritia et reuelatione, deum et hominem præter naturæ leges natum esse cognouerunt. Magi uero non uulgares erant homines, sed dominatores et regionū presides. hi itaque cum huius rei notitiam percepissent, deliberare inter se cœperunt, qua nam uia ad regem modo natum peruenire, illique dona possent offerre. Hæc uero illis meditantibus et dubitantibus simul, quo modo uoti sui compotes redderentur (alienigenæ enim et peregrinæ regionis incolæ cum essent, non habebant etiam uiam ducentem) coram ipsis stella apparuit, quæ præeundo uiam desideratam cœpit indicare noctes simul et dies. Stellam itaque à Persia in Palestinā usque secuti, cum Hierosolymam peruenissent, stella sese occultuit. non aliud nimirum innuente domino, quàm ut itineris duce destituti, de Christo

loquerentur, et sic omnibus illius natiuitas innotesceret. Cum enim stella à magis (ut dictum est) disparuisset, interrogauerunt, Vbi est qui est natus rex Iudæorū? uidimus enim stellam ipsius in oriente, et uenimus ut adoremus illum. His auditis, qui tunc regnabat, Herodes perturbatus est, et tota Hierosolyma cum eo. Et congregatis pontificibus et scribis populi, percontatus est eos, ubi Christus nasceretur. At illi dixerunt ei, In Bethlehem Iudææ: sic enim scriptum est per prophetam Micheam, Et tu Bethlehem terra Iudæa: ex te enim prodibit dux, qui pascet populum meum Israel, et exitus ipsius à diebus antiquis. Vides ne nunc quomodo in prophetis descripta inueniantur, quæ ad Christum pertinent? Non enim ea tantum prædixerunt, quæ in ipsum Christum competeant, uerum etiam loci, in quo erat nasciturus, meminerunt. Illud enim significat quod dicitur, Et tu Bethlehem terra Iudæa, nequaquam es minima. Tu enim, inquit, quæ modo minima eras, tenuis et contempta (talis enim erat locus iste) quoniam Christus in te nasciturus est, non amplius, ut modo tenuis es et paruula, sed celebris, illustis et à multis honorata. Quod uero sequitur, Ex te enim prodibit dux, qui pascet populum meum Israel: non propter Hebræorum populum à propheta recensetur (iam antè enim demonstratum est, quod Hebræi, eo quod indigni fuerunt, à deo reiecti et exclusi sint, et filij diaboli nominati) uerum gentes hoc loco populum dei et Israelitam nominauit, de quibus omnino propheta hoc dixit, Quoniam prodibit ex Bethleem dux, qui scilicet Christus est, qui pascet populum meum Israel, gentes nimirum. Quis enim dux alius de Bethleem egressus est præter Christum? et quos nam pauid præter gentes omnesque alios in se credentes? Hæc autem uerba, Et exitus eius à diebus antiquis: ipsius diuinitatem significant. In quem enim hominum tempus illud cōpetere inuenietur, quod est à diebus antiquis? In nullū certe alium præter quàm in unum deum. Quapropter Dauid etiam uaticinatus dicit, Non dabo somnum oculis meis, donec inuenero locum domino, tabernaculum deo Iacob. Ecce audiuius eum in Ephrata, inuenimus eam in campis syluæ. Intremus in tabernacula ipsius, adoremus in loco ubi steterunt pedes eius. Obserua nunc prophetam. Reuelatū illi erat diuinitus, filium Dei nasciturum esse è uirgine, qui cum uerus deus sit, hominem esset assumpturus, quemadmodum ex multis oraculis illius partes hætenus comprobauimus. Et quidnam alij opus est? De ipsa autem uirgine sic cecinit, Audi filia et uide, et inclina aurem tuam, et obliuiscere

Psal. 139

Psal. 45

obliuiscere populi tui et domus patris tui. Dauidis enim filia erat diua Maria: et quia hæc auditura erat archangeli Gabrielis uocem, dicit, Inclina aurem tuam: nimirum ad inenarrabile illud gaudiū, cuius particeps erat futura. Et quia ab eo tempore omnia antiquitus instituta pro uilibus et contemptis abroganda erant et cassanda, nouāq; Christi lex unā cum Testamento per totum mundū affulsura, inquit, Obluiscere populi tui et domus patris tui, et nouis illis iam futuris esto intenta. Et hæc quidem ad uirginem referenda sunt. Postquam uero, ut dictum est, iam agnouisset quod Dei filius hominem esset assumpturus, et ex filia ipsius nasciturus, rogauit ut et locum in quo nasciturus erat Christus, sibi Deus ostenderet. Hoc autem tanto animi feruore et studio inuestigauit, ut nec cibum sumeret, nec somno nec quieti indulgeret, donec ipse quoque natalis locus sibi à Deo reuelaretur. et tunc prophético spiritu agitatus dixit, Ecce in Ephrata audiuius eam, id est in Bethlehem: inuenimus eam in campis syluæ, unum eundē locum bis denotans. Tunc subiungit, Intremus in tabernacula ipsius, adoremus in loco ubi steterunt pedes eius. Hæc uerba, Intremus in tabernacula ipsius, tanquam de contemptis et nullo precio habitis dixit. Scena enim uel tabernaculū dicitur, recenter extructum, et quod statim refrangitur domiciliū. Adoremus locum ubi steterunt pedes ipsius. Quid opus est me multa de his dicere? Quin potius te ipsum de his appello. Magnum enim illum prophetam et regem, qui Dei quoque testimonio commendari dignus fuit (sic enim de illo Deus loquitur, Inueni Dauid, etc.) quem nam adorauisse dicemus? An illum tantummodo qui nasciturus erat? sed et locum in quo steterant pedes illius, tanquam hominem nobis omnibus tantummodo similem? Quis uero tam stupidus, imò tam desertus à Deo, ut hoc uel in animū admittat? Sed quemadmodū in superioribus hunc eundem et Deum et hominem esse comprobauit, ita nunc quoq; in loci contemplatione illum facere uidemus, in quo cum Ioanne propheta omnino consentit, cum quidem Dauid dicit, Adoremus locum ubi steterūt pedes eius: ille uero, Non sum dignus ut portem calceamēta illius, qui post me uenturus est. Iam nec intelligis ut tam in magnis quā in paruis omnes prophete consentiant, ipsum adorent et celebrent: nec quisquam prophetarum est, qui ubi de Christo uaticinari et uerba facere ceperitis, se ipsum non paruum, contemptum et nullius precij dignum esse confiteatur: quod etiam de Abraham legimus, qui se ipsum terram appellauit et cinerem. Veruntamen non Michæas modo et Dauid de Bethlehem lo-

cuti sunt, sed etiam plures alij, quos uolentes, ut in alijs multis, omittimus propter nimiam scripturæ copiam. Sed redeundum ad Magorum, unde supra digressi sumus, historiam. Tunc Herodes postquam cognouit, quod in Bethlehem nasceretur Christus (hoc enim ex prophetis pontifices et scribe cognouerant) clam accersitis Magis præcepit, Profecti illuc accuratè inquirete de puero: ubi uero illum inueneritis, renunciate et mihi, ut ego ueniam et adorem illum. Hæc autem animo dixit mendaci et subdolo. Cum enim regem nasciturum audiret, qui gubernaturus esset Israel, Christū talem regem fore putauit, quales multi sunt, cuius regnum temporale esset et terrenū. Et cum in Bethlehem quidem Christi natales fore intelligeret, locum uero illius certum et determinatum ignoraret, inuidia motus, et infantis cædem iam ante præmeditatus, hæc simulatè et fictè Magis dicit, Renunciate mihi, ut et ego ueniam et adorem illum. Hi uero audito rege profecti sunt. Et ecce stella, quam uiderant in oriente, præcedebat illos, donec progressa staret supra locum in quo erat puer. Tu uero, cum Magos dixisse audis, Vidimus stellam ipsius in oriente: nequaquam putes Christum propter hoc reliquis omnibus similem et nudum hominem esse. Qui enim circa stellarum motus uersantur Astrologi, talia docent, quod singuli homines stellas habeant singulas, et peculiare, future uite omnes successus et euentus sibi denunciantes: et quod imprimis quisque regum stellam sibi propriam uendicet. Hæc enim falsa esse, manifestissime constat. Sed quia nostri instituti non est, Astrologorum uanitatem conuincere, omitemus hoc: nunc uero de stella, quæ tunc apparuit, qualis et quæ nam illa fuerit, uideamus. Quod autem una stellarum fuerit cœlestium, non probabile uidetur. Primò quidem, quod omnes stellæ unā cum sole et luna ex oriente mouentur in occasum: hæc uero ex septentrione in meridiem motum suum inclinauit. Persarum enim regio ad orientem sita est, Palestina autem ad meridiē, in qua et Bethlehem est. Præterea si stella erat, non certe unā cum Magis proficiscentibus moueri, et iisdē dormitantibus consistere uisa fuisset. Tum si stellam dixerimus fuisse, fulgorem illius propter radios solares disparere et obscurari oportebat. Cum uero in meridiem etiam unā cum sole splendorem suum retinuerit (nō enim ab hoc potuit obscurari) manifestū est stellam non fuisse. Postremo, si stella fuit cœlestis, quæ nam ratione illius indicio Magi paruū illud et uile tugurium, in quo Christus erat, per immensam illam cœlestium orbium ab hoc altitudinem cognoscere potuerunt? Ex prædictis igitur

tur patet, stellam non fuisse. Virtus autem quædam diuina fuit, quam itineris ducem habuerunt, quæ etiam terræ propinquior apparebat. Et quemadmodum Hebræos per desertum columna ducebat ignea: ita etiam Persarum Magos hoc, quod ipsis fidus esse uidebatur, uiam præmōstrauit. Sed et ipsa, quæ tunc Deus Hebræorum genti exhibuit miracula et prodigia, plura multo gentibus contigerunt. Primi enim ex gentibus Christi adoratores, Magi fuerunt. Stella enim (ut modo dictum est) immota consistente supra locum in quo erat puer, Magi ingressi sunt, et inuentum Christum cum diua matre eius adorauerunt, offerentes munera, aurum, thus et myrrham. Considera nunc, quæ sit munerum inter se communitio: quæ quidem, quod speciem externam attingit, nulla prorsus est: sed quod ad sensum, magna et arcta. Aurum enim tanquam regi obtulerunt cœu mortali, quia homo erat, myrrham: hanc in sepultura mortuorum adhibere Hebræis in more erat: thus autem cœu Deo offerunt: Deo enim thure sacrificare statutum et solenne erat. Vnde uides quomodo Magi quoque Christum, et Deum et hominem esse confessi sint. Ceterum post Magorum adorationem missus ad eos Dei angelus præcepit, ne rursus ad Herodē redirent, quare per aliam uiam abierunt in regionem suam. Angelus autem ueniens, dixit ipsi Ioseph: Assume puerum et matrem eius, et abi in Aegyptum. Herodes enim quæsiturus est animam pueri, et secessit illuc. Tunc impletum est illud prophetæ uaticinium, Ex Aegypto uocaui filium meum. Herodes autem uidens sibi illud esse à Magis, indignatus est ualde, et missis satellitibus interfecit omnes pueros in Bethlehem, quotquot erant bimuli et minores natu, et horum aliquot millia. Sed quis horum sensus? Primo quidē ut apparet illum qui natus erat Deum esse, quemadmodum propheta annunciauērunt. præterea autem et homo est uerus, non secundum imaginationem, ut nonnulli docuerunt. Secundo uero ut appareret hinc Ieremiæ prophetia, quæ dicit, Vox in Rama audita est, lamentatio, ploratus et fletus multus. Rachel plorans liberos suos, et noluit consolari, propterea quod non supersint. Tercio, quod non de Christi tantum generatione propheta prædixerint, uerum etiam de multis locis et demonstrationibus, partim quidem propter multorum infirmitatem, ut his ducibus in ueritatem perducerentur: partim uero, ut impiorum obturarent ora, ne illis ueritatem impugnandi esset occasio. Quæcūq; enim de Christo aut dicta aut facta sunt, in aliquā hominum utilitatem cedunt. Obserua itaq; et comperies, quod omnia quæ uel dicta uel facta sunt

Osee 11.

Ier. 31.

ab Adam usque ad hodiernum tempus, in Christo demum declarata sunt et completa, quod in alio quoquā fieri non poterat. quare et hoc completur, Ex Aegypto uocaui filium meum. Puer autem Christus iam ad uirilem et iustam etatem progressus, Ioannem Zachariæ filium accessit, qui Christum ad se uenientem conspiciens dicit Iudæis, Ecce agnus Dei, qui tollit peccatū mundi. Cur autem Ioannes hunc agnum Dei esse dixerit, postea explicabimus. Quis uero alius mundi peccatū tollere poterit, quā ipse Deus? Quare hunc, de quo prius dixerat, Non sum dignus ut portem calceamētā eius: nunc Deum esse confessus est. At Christus dicit illi, Propheta, ades, baptiza me. Ioannes autem, Ego opus habeo abs te baptizari, et tu uenis ad me? En etiam hoc considera. Propheta ille magnus, qui, ut et nos ipsi fatemini, ex promissione natus est, qui à deo ad baptizandum missus erat, num à nudo homine tam seruiliter baptismū posceret? Hoc certe nemo uere sapiens affirmauerit. Sed ab eo, quem Deum esse confessus erat, baptismum petit. Sed dicet fortasse aliquis, quod et ipse Christus à Ioanne baptismum petierit. Verum nō simili ratione hoc facit: quare medium, quod inter utroque est, considerandum erit. Ioannes quidem ipsum antea et Deum et hominem esse confessus erat. Cum enim dixisset se indignum, qui calceamenta illius portaret: et, Ecce qui tollit peccatum mundi: ipsumq; his uerbis Deum esse ostendisset, addit et hoc, Ego opus habeo abs te baptizari, et tu uenis ad me? Christus autem non sic, sed imperiose et cum auctoritate illum cōpellat, dicens: Propheta, ades, baptiza me. Ille autem humilitatem suam, qua indignus erat, simul ostendit, et domini mandato paruit. Iordanem itaque ingreditur. Sed Christo baptizato scissi sunt cœli, et uox cœlitus audita est, dicens: Tu es filius meus dilectus, in te mihi bene complacitum est. Animaduertis ne rem terribilem, et stupore plenam? Hactenus quidem sancti loquebantur, prædixerunt propheta, ministrauerunt angeli: nunc uero nec angeli, nec homines, sed ipse Deus est, quæ dicit, Tu es filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum est. Ex his sanè quæ scripsimus iudicare poteris et tu, et si quis alius Musulmanorum prudens fuerit, quod inueniantur sancti homines, qui uisiones de Christo uiderint: et quod propheta sint, qui de illo sint uaticinati: quamuis adhuc tot ac tantis argumentis citatis et demonstratis, arbitrentur et iudicent nos quæ Christum profitemur errabundos esse, se uero orthodoxos. his uero auditis, discant nos recte sentire: quamuis nos Musulmanorum intercessionem opus habere iudicent, quemadmodum tu dices,

Ioan. 1.

eo

eo quod confitemur & credimus Christum dei filium esse, & deum, quemadmodum tu in epistola ad me missa scribis. Defecerunt autem ab hoc Græci, defecerunt ab hoc Hebræi, ab eadem etiam Musulmani, propterea quod hæc non ut fide digna per fidem receperunt, sed demonstratio nibus cupierunt inquirere. Minus tamen Græci, qui libris simul & prophetis carent, inculcandi sunt, quam Iudæi et Musulmani. Nonne enim ridiculum est, quod ipsos libros uenerantur: ea uero quæ in ipsis continentur, contemnunt? & cum prophetas beatos esse prædicent, eum qui ab ipsis prædictus est, auersantur? Maxime tamē omnium Musulmani uituperandi, qui cum unā cum alijs libris Christi Euangelium ceu sacrosanctum, absolutū & diuinū recipiant, uerbis nudis illud uenerantur, factis uero tantum ab illo disident, quantum cælum à terra distat: et relictā ueritatis uia, uanas & errabundas Græcorum opinioniones sequuntur: & quæ intellectus ipsorum capere nequit, omnino non recipiunt. sed dum supra naturam singula inuestigantes ea apprehendere non possunt, à ueritate aberrant, & cogitationum suarum signemēta proferunt, nempe, Quo modo possibile est ut deus habeat filium sine muliere? Et hi sunt qui perferuntur penitus Dei generationem, & ignorant interim quot in cælo stellæ luceant, quot aquæ mensuras contineat pelagus, quantus sit arenæ in litore maris numerus, & alia huiusmodi infinita. Et licet horum certam rationem ignorent, credunt tamen quod hæc Dei opera sint, neque de his tumultuantur. filij uero Dei generationē argutius scrutari tentant, hi ipsi inquam, qui nec propriam sui ipsius generationem nouerunt. Agedum dicant illi nobis, quomodo patris ipsorum semen in matris utero corpus factum sit, & quando anima ipsorum in corpus deuenierit, uel num adueniens cum ipso semine cōiuncta uel unita fuerit, seu minus. Vel, si unita fuit, quod nam illud sit unionis uinculū. Vel, quod si unita cum semine nō est, quando tandem cum corpore uniatur, unde etiam ueniat, et ubi ante aduentum, suum in corpus existat, & in quō loco commoretur. Quod si hæc cognitiō impossibilia sunt, qui sit ut Dei generationē perscrutentur, qui propriam uitam, qua uiuunt, nō cognoscunt, neque sciunt an in crastinum uicturi sint, inquirunt qua ratione Christus sit dei filius. Quiq; ignorat cuius nā patris ipsi filij sint, uerum singuli matrum suarum uerbis credunt, quibus fieri potest ut decepti alto nomine appellentur pro uero & paterno: credunt tamen, & falsa pro ueris recipiunt: prophetarum autem oracula damnant, & Christi sermones contemnunt, illisq; fidem negant. Quapropter nequa-

quam illorum capaces sunt, quæ naturā omnem excedunt, quæ nec ipsi angeli possunt intelligere, nedum ut hi suo intellectu percipiant: qui ignorant, quod Christus, quem ipsi uerbum Dei, animam Dei, & spiritum dei appellant, millies sese filium Dei dixerit: & quod à uerbo Dei mendacium dici & annunciari sit impossibile, imprecummeditate & sine dubitatione credunt (quis enim tam stultus & stupidus, tantæ imō impudentiæ esset, qui uerbum Dei mendacij coarguere aude- ret?) Musulmani tamen, cum manifeste obloqui non possint, ipsam ueritatem calumnijs inficiunt, dicendo, quod Christus hoc non dixerit, sed Christiani, nec quicquā boni illud argumentū apud illos efficere potest. Nos uero Christiani dicimus, quod Christi uerba, quibus Euangelium continetur, agnoscamus. Musulmani autem dupliciter peccat: partim quidem quod nō credunt Christum esse Dei filium, partim uero quod Christianos de rebus sibi quoq; ignotis accusant. Dicunt autem, quomodo est possibile Deum habere filiū sine muliere? & quis tam stultus & stupidus, ut tantum crimen & impietatem admitteret? Dece- ret uero, ut sine omni dubitatione hæc pro ipsius Christi uerbis reciperent. Cum autem inquirunt, et diligentius curiosiusq; rimantur, manifeste apparet, quod nec illum ueracē esse credunt, quem Dei uerbum esse confitentur: imō nec Abraham, nec Dauidi, nec prophetis fidem habent. Incredulitatem enim sequitur ignorātia. Esaias enim dicit, Nisi credideritis, non intelligetis. Intelligis ne quomodo fides cognitionem, incredulitas uero ignorantiam pariat? Fides autem non est rerum uisibilem. Quæ enim uidentur, fide nulla indigent: clara enim per se sunt. Fides autem earum rerum est quæ nec uidentur, nec intellectu percipiuntur. Nequaquam igitur uos hæc curiosius inuestigare oportebat, nec aduersus ueritatē contendere, sed sequi & parere Abraham et prophetis, & imprimis Christo: nec priuatæ uoluntati & arbitrio consentientes dicere, Impossibile est Deo esse filium, ut non forte (ut tu inquis) dissidia inter utrosque existant. Errantes enim à uero & recto tramite, uana & inania loqui nunquam desinitis. Fides certe ex auditu est. et quid queso tam fide dignum est quam uerbum Dei, quod uos animam Dei, & spiritum Dei appellatis? Quæ autem scriptura Euangelio est sanctior, & fide dignior? Illud enim & ipse Mahomet sacrosanctum & absolutum esse confitetur. Opus igitur fuerit (ut & antè dictum est) curiositate omni omissa, Dei & prophetarum credere miraculis. Quoniam uero in tantam absurditatem deuenistis, en neceitate compulsi aliquid apertius ceu exemplo oculis subiecto adūbrabimus,

licet ueritas exemplis perfecte demonstrari non possit, eaq; imprimis quæ deum spectant. Impossibile enim est humanam rationem rem aliquam inuenire, quæ exacte et absolute Dei generatio nem referre possit. Veruntamen necessitate coacti (ut modo diximus) fatemur filium Dei sic à Deo generari, ut ratio ex mente uel intellectu, et radij ex sole generari consueuerunt. Quid igitur uobis uidetur? Num ex muliere intellectus rationem, aut sol radios gignit? uel num propterea aliquod inter hæc distidiū deprehenditur? Quod si igitur hæc generatio ab his (quod et uos fatemini) libera est, quomodo Dei simplicem et omni passione carentem generationē tot et tantis absurditatibus subiectam esse putabimus? Cæterum omnia hæc dicere postulauit necessitas, propter incredulitatē et infirmitatem uestram. Diuina enim omnem humanum et angelicum intellectum exuperant. Facilius enim est cælum et terram cum omnibus creaturis deuorare, quàm dei naturam comprehendere. Si autem illud impossibile est, nec generationem ipsius cognoscere necesse fuerit. Nihilominus tamen et ipse Mahomet et omnes Musulmani confitentur, quod Christus ex diua uirgine Maria citra uirilē operam natus sit, et quod uirgo ipsum pepererit, et uirgo post partum permanserit, semperq; uirgo esse deprehendatur. Cum igitur hæc uerē confiteantur, exponat nobis agedum huius generationis rationem. Si autem hoc impossibile est, quid quæso acrem flagellando frustra laborant, dicendo quod impossibile sit Deum habere filium sine muliere? Et hæc quidem dicunt, qui nec uilissima contemptissimaq; cognouerunt. Edisserant enim hi nobis, ubi nā culex uiscera sua habeat, uel quis uocis illius meatus sit: quale sit formicæ cerebrum, quale cor, qualis sit apum consideratio, et quæ his similia sunt. Quod si autem uilia hæc et contempta ignorant, infirmitatem suam agnoscetes conticeant, nec curiositate sua illis fidem derogent, quæ angelorū hominumq; intellectum excedunt: quin credant potius Abraham et prophetarum oraculis, qui hæc per uisiones, reuelationes et oracula cognouerunt, quod Christus scilicet reuera filius Dei sit, et idem uerus Deus, et homo perfectus.

FILIUS ET VERBUM DEI
cum Deus esset, extremis temporibus propter hominum salutem homo factus est, crucifixus mortem subiit, sepultus resurrexit, et in cælos est assumptus. Non tamen diuinitas, sed homo passus est, qui idem in dicaturus est orbem uniuersum.

• APOLOGIA SECUNDA.

Vandoquidem tibi sufficiēter per Abrahami, Isaac et Iacobi, Moyses, Davidis et prophetarum, in primis autem, si uerum fateri uolumus, per ipsius Dei patris testimonia demonstrauimus de Christo, quod Deus sit uerē, et dei filius. agedum nunc etiam reliqua, de quibus dubitas, in medium proferentes, discutiamus et inspiciamus. Vehemēter autem nos, qui Christi nomen agnoscimus, incusas. Tua uerō hæc sunt. Quomodo nā fieri potest, ut Deus homo fiat? item, quo modo homo factus est? Item, si Christus Deus erat, et Dei filius, cur non uel nudo uerbo seruauit hominē, sed tanquā impotentia laborans hominem assumpsit et mortuus est, ut hominem saluaret, iuxta Christianorū sententiam. Præterea si deus erat, quomodo passus est? Deus enim nō patitur quicquam. Et tu quidem nos incusans, hæc loqueris: quibus nos sic respondemus.

De dei quidem possibilitate et impossibilitate, in superioribus diximus, quæ et sufficiunt. nostram enim infirmitatem sumus cōfessi, quod dei possibilitatem et impossibilitatē discernere non possimus. Sentimus autem et credimus omnia apud Deum posibilia esse. et impossibile apud hunc esse prorsus nihil. Tum quod homo factus sit, cum Deus uerus esset, didicimus, credimus, et hæc est horum ueritas. Quo autem modo hoc eueniret, non noui. Quomodo enim humane rationi ea cognita essent, quæ angelis incognita sunt? Qui uero Dominicæ incarnationis scopus sit, et quæ causa humane in Christo nature, nos quantum fieri potest modò explicabimus: tu uero attente hæc nostra audias.

Deus cum nulla re in uniuersum indigeret, sola bonitate sua permotus mundum uniuersum extruxit et cōdidit, uisibilem simul et inuisibilem: creauit angelos: creauit cælum et terrā, et omnia quæ in his continentur. Sed et hominē fecit, et formauit e puluere de terra sumpto: et cum illi animam rationālē inspirasset, secundū imaginem Dei creauit eum, et ex costa ipsius formauit forminā: illisq; in paradysum collocatis, præcepit ut de omni ligno paradysi nesceretur, ex et

boro

bore aut scientiæ boni et mali non comederent: quia quacumq; die de hac comederent, morte essent morituri, quemadmodum magnus ille Moses in veteri Testamento descripsit. Quidam uero angelicorum ordinum princeps, cum seipsum splendidum et mire formosum cõspexisset, nõ intellexit se seruum et creaturam esse, et quod dominus ipsum cum nullus esset, condidisset, unde serui in stat dominum adorare deberet: sed stultus et temerarius dixit, Ponam sedem meam supra nubes, et ero similis altissimo. Hæc aut cum is in animo uoluisset, huic commissa cohors illius impietatem imitata est, hic autem cælo depulsus cum omni sua militia excidit, et hi omnes in demones mutati sunt. Cum itaq; diabolus hominem in paradiso uidisset, inuidia in illum motus, accedens primo mulierem ceu faciliorem deceptu, aggressus est et dixit: Cur deus præcepit uobis, ut ex omni arbore quæ in paradiso est, comedatis, abstineatis autem ab arbore, quæ in medio paradisi est, et quod quacumq; die comederitis ex illa, morte sitis morituri? Nequa quam enim morte moriemini, sed ne ex illa comedentes oculis uestris apertis similes ipsis dijs redderemini, cognoscendo nimirum bonum et malum, hæc prohibuit dominus. His auditis, mulier decepta comedit ex arbore, et dedit marito suo Adam, qui et ipse comedit: diuinitatis maiestatem affectas. Et comedentes ex arbore Adam simul et Eua, a gratia exciderunt. Deus autem circa meridiem in horto obambulans dicit illi, Adam ubi es? Hic autem respondit, Audiui uocem tuam ambulantis in paradiso, et abscondi me, quia nudus sum. Dicit illi deus, Et quis nam tibi ostendit, quod nudus sis? nõ ex arbore, de qua præcepi tibi ne comederes, comedisti? Et iratus illi dominus, eiecit eum paradiso cum maledictione. Nunc autem hæc quæ facta sunt, cõsidera. Diabolus animo elatus, et quasi ratione destitutus, cum deus fieri, et altissimo similis esse cõcupiscit, cælo cum tota sua cohorte excidit, et ex luce in tenebras est permutatus, et diabolus: propter superbiam enim suam et animi fatum a deo reiectus est: nec ut uos dicere soletis, in hoc creatum fuisse ut Adamum adoraret, aliorum angelorum more, qui illum adorantes seruati sunt, et in dignitate sua persistentes adhuc angeli dicuntur: hunc autem quia adorandi officium Adamo negauerit, dei iram in sese cõcitauisse, et ex angelo factum esse diabolum. Quam enim auctoritatem hæc uerba habere uidetur: præsertim cum nulla scriptura horum meminerit, nec Moses, nec propheta, nec Christus? Cum igitur omni horum testimoniis careat, falsa sunt, et reijcienda: cum etiam hac de causa, quod angelorum natura simplex, pura et incorporea est, et supra cælos constituta: Adami uero ex terra commixta. Quis igitur uel

tantillum rationis habens, rem absurdam crederetur? Sed dicat aliquis, quod et Christus cum homo sit, iuxta Christianorum sententiam, ab angelis adoratur. Sed ad hoc sic respondendum. Filius et uerbum Dei cum ante secula Deus esset, ab angelis unum cum deo patre suo adorabatur: et nunc homo factus rursus adoratur ab hisdem unum cum corpore, ita ut unum iam homo adoretur, quem filius et uerbum dei assumpsit cum substantia sua, quem admodum primitus ab angelis adorabatur: quod in Adamo fieri non poterat. Respice enim quæ sit domini et serui differentia. In homine uero, quem filius et uerbum dei adsumpsit, illud cõueniens est, decorum, iustum ac sanctum, ut etiam nunc ceu exemplo declarabimus. Regis corpus a seruis illius unum cum anima adoratur, quamuis reuera rex tantummodo quod animam attinet, et non corpus, adoratur. Et quis tam stultus ut de hoc dubitaret? Sed quid hæc de regis anima et corpore opus est dicere? Si enim in nundinis uestimentum aliquod ematur, et illo rex indutus sit, ab ea ipsa hora illud uel manu contingere nemo audebit, sed omnes illud cum timore et reuerentia inspiciunt, quamuis, quod substantiam attinet, reliquis uestibus simile sit, propter regem tamen tantum honorem sortitum est. Idem mihi de Christo uidetur. Reuera enim hominem assumpsit, nec alterius naturæ hominem, sed ipsissimam hominum naturam, quæ ex Adam est, licet ex uirgine præter naturæ leges natus sit: per diuinitatem uero eundem hominem sanctificauit, exaltauit, honorauit, et ad dextram dei patris sui constituit, quemadmodum supra demonstrauimus. Et sic omnino factum est, ut etiam ante diximus, nimirum quod sicut ferrum licet natura sua frigidum nigrumque sit, igni tamen unitur, ut hic quidem ferri frigiditatem et nigredinem non assummat, ferrum autem propter ignis coniunctionem naturam propriam non abiicit, quin potius ipsum totum ignis sit, illius nimirum calorem et splendorem recipiens. Sic etiam de Christo sentimus. Cum deus esset ante secula, post hæc homo factus est, et non imminutus, quin potius diuinitate sua hominem quoque glorificauit, et in eum locum subuexit, quem filius et uerbum dei obtinebat: et propterea iam simul adoratur ab angelis pariter et hominibus, hic scilicet qui præter naturam homo et deus est. Adam uero in dei ordinatione et mandato non persistens, sed ex arbore cum Eua uxore sua comedens, dum hoc modo uterque diuinitatem affectat, paradysum quoque quem habebant amiserunt, et maledictione loco benedictionis acquisiuerunt, proque uita æternam mortem. Deus autem diabolum incorrigibilem, et nulla poenitentia ductum conspicatus, tanquam uas inutile abiicit, nec ulla illius habita est memoria uel

ratio. Adamum uero cum Eua longe alia ratione cecidisse uidens, non scilicet tam uana ambitione et superbia, quam diaboli inuidia et fraude: et quod homo tandem emendationem esset recepturus, quamuis antea illis maledixisset deus, idque causa correctionis: ueruntamen ambulans in paradiso circa meridiem (ut Moses testatur) interrogauit eum dicens, Adā ubi es? Num quod ignoraret ubi nam is esset, interrogauit? Absit tanta blasphemiam (quid enim apud deum latere possit, cum omnia cognoscat, priusquam generetur?) Verum hoc sibi uoluit ista uerba, O Adam in quale nam dignitate subiectus es? ubi nunc agis? quale nam est, in quod incidisti barathrum? Quid uero Adam ad hæc? Vocem tuam audiui ambulantis in horto, et abscondi me. Pomeridianum autem tempus hic non aliud innuit, quam quod sicut hora pomeridiana dicitur, quæ post maximam diei partem iam exactam sequitur, sic etiam post plura tempora elapsa deus super terram esset ambulaturus. Paradisus enim, iuxta Moysi doctrinam, locus terrestris est. Perinde igitur idemque est, siue in paradiso siue super terram aliquem esse dixeris. Quæ uero plura illa sint, de quibus hic dicuntur tempora, iam tibi exponam.

A constitutione mundi usque ad consummationem presentis seculi, septem millia annorum fore dicunt, uel etiam plus, quibus annis elapsis mortuorum resurrectio futura est. Ab Adam uero usque ad Christi generationem anni exierunt ter mille, noningenti, septuaginta quatuor. Reliqui igitur in absolutionem septem millium restant. Et hac de causa sancti simul et prophetae dixerunt, quod in extremis temporibus Christus esset carnem assumpturus. Vides ne igitur ut ab ipsius Adams temporibus filij dei mysterium manifestari cœperit? imò ante huius tempora. Ad quæ enim dixit deus, Faciamus hominem? Deus enim solus et unius personæ tantum existens, cui nam hoc dicere potuit, Faciamus hominem iuxta imaginem et similitudinem nostram? Manifesto constat, quod ad filium suum uerba fecerit. Pater enim et filius unum sunt, Christo hoc ipsum in Euangelio dicente, Pater et ego unum sumus: et, Qui me uidet, patrem uidet. Quin et nos Christiani fatemur, anathema hunc esse, qui duos deos fuerit confessus, unum enim deum esse credimus, creatorem cœli et terre. Et deus, ut ante dictum est, eiecit eum paradiso, et ad terram colendum constituit, quo tempore et seminauit, et alios fructus cœpit producere. Iam ne intelligis, hunc qui docuit frumenti aristasse esse arborem hæc de qua Adam comederit, quid nam docuerit, ignorauisset? sed iuxta animi sui arbitrium dixisse quæcumque libuerit, qualia multa adhuc illius esse deprehenduntur, quæ conuincunt hunc secundum priuatas

suas cogitationes et propria figmenta docuisse. Frumenti enim spica post exilium paradisi et maledictionem demum excreuit. Deus enim Adamo dixerat, In sudore uultus tui comedes panem tuum: unde cum labore et sudore multo frumentum et seminatum et excultum est. Adam uero arborem de qua comedit, bonam et malam esse nouerat. Quid uero paradisi fuerit, et quæ nam arbor, nec Moses, nec alius quispiam prophetarum, imò nec Christus docuit, sed adhuc arcanum et incognitum est, ut et antea. Quare unde nam Mahomet hæc, quæ de frumenti spica dicit, desumpserit, non uideo: sed cogitationis suæ figmenta sunt. Homines enim natus indoctos rudesque, nihil ferè à brutis animalibus differentes (Arabes enim pastores sunt) ea quæ propria ratio pepererat figmenta docuit, de quibus silebimus. Non enim primarius nostri instituti scopus est, Musulmanorum iniquas et erraticas confutare opiniones, sed tantummodo augustam illam, sanctam, iustam et honestam Christianorum religionem exponere. Quare redeundum ad id, unde digressi sumus.

Cum Adam filios genuisset et filias, et ipsædem similiter filios et filias progredientibus, humanum genus super terram multiplicatum est. Sed Adam cum Eua sua, quamuis seducti à diabolo, dum diuinitatem affectat, paradisum quoque quem habebant, amisissent, nihilominus tamen Deum adorauerunt, creatorem et factorem suum. Horum autem posterorum cum ueritate deflexissent, inciderunt in nefanda scelera, opera horrenda dictu, et peccata ipsas naturæ leges excedentia, quæ uirum bonum nec nominare quidem decet. Nec tantum in hisce prauis multisque, ut diximus, peccatis peccauerunt: sed relicto etiam Deo cœli et terre creatore, adorauerunt creaturas, et creaturam plus quam creatorem coluerunt. Hi enim solem adorauerunt, illi lunam, alij stellas, et hæc omnia ipsius dei nomine dignati sunt. Et quemadmodum in tenebris profundis ambulantes, ea quæ ipsis propinqua sunt non uident, alia uero quæ nusquam sunt, esse imaginantur, ita et illis cōtigit. Longius enim à uera luce digressi, et in tenebris ignorantie ambulantes, deum quidem uerum auersati sunt: et idola coluerunt, et in ipsa letati sunt. Et Aegyptij quidem bonæ adorabāt, et aquam: Africani oues, Indi diuinum, alij fluuios et fontes, alij statuas erexerunt, et stulti manuum suarum opera pro dijs coluerunt. Desino enumerare singularum regionum errores, propter infinitam copiam. Ex his enim ceu particularibus, unusquisque reliqua quoque cognoscere poterit. Veruntamen non eò usque tantum illorum uerba processit, sed et Scythibus mos erat deo suo, eos qui ex naufragijs saluati erant, immolare, quotquot saltem deprehendi possent

sent: hoc quod quos propria seruauerat solertia, illo-
rum trucidabat crudelitas. Alij rursum homines
bello captos numerantes, e centenis singulis unū
immolabant. En tibi cedes, et crudelitate omni-
bus brutis et feris ferociorē. Nullū animal cum
generis sui consorte pugnat, nec illud perdit: hi
uero ipsis feris longe immaniores esse cōvincun-
tur. Non enim peregrinos modo et alienigenas
occiderūt, uerum etiam fratres et sanguine iun-
ctos. Cretenses enim et Phœnices, cum corda ha-
berent ere duriora, demonibus proprios filios
et filias sacrificabāt. Ceterum priusquā hæc fie-
rent, diluuiū Noe temporibus inūdauit, et aquis
submersa est omnis anima uiuens, tam hominis
quā omnium aliorum animalium, uolatiliū, et qua-
drupedū, propter peccata, quæ tunc temporis
inter homines esse deprehendebātur: seruata autē
sunt in arca non plures quā octo anime, Noe
scilicet et uxor illius, tres filij ipsius, et uxores
eorū. Noe uero singulorum animalium genus in ar-
cam induxerat. Deus autē optimus et benignus,
denuo præcepit humano generi, Crescite, multi-
plicamini et implete terram: similiter et anima-
libus. Sed rursum ad impietatem delapsi sunt ho-
mines, quā modo per partes exposuimus. Mel-
chisedek uero, Abrahamā, et Loth illius ex fratre
nepos, dei altissimi cultores se esse declarauerūt:
totus autē mūdus diabolo seruiuit, et idolis. Deus
itaque benignissimus cū uidisset nobilē illam crea-
turam suam, genus humanum scilicet diaboli ty-
rannide pressum, qui uiuentes quidē fascinare
et deciperet ut ipsum ceu deum colerent, mortuo-
rum uero animos in tristi et obscuro inferno de-
tineret, misericordia ductus, salutem dare uo-
luit. Modum itaque quo humanum genus ad sa-
lutem peruenit, diligenter percipe.

Ipse quidē homo seipsum iuuare nō poterat,
partim quidē quod nō uellet, eo quod uoluptates
summi boni loco duceret (in tantū enim erroris
inciderat a malo excæcati) partim uero, quod
uerū deum ignoraret, seruiret autē idolis et de-
monibus, et in tenebris ignorantie desidens, deū
nō agnoscebat, sed in hostis permanebat captiui-
tate. Quin et hoc concedimus statimūsq; quod
animaduertent quidem in quantū malorum bara-
thrum incidissent: sed quomodo seipsos iuuaret,
qui maiorū suorum Adami nempe maledictione te-
nebantur? et quo modo immortales redderentur,
qui mortē ceu hereditario iure acceperant? Om-
nes enim ex Adā geniti, mortales facti sunt, pro-
pter Adami patris ipsorum transgressionē. Quo-
niam igitur homo aut ignorauit de quanta subli-
mitate et magnificentia excidisset, et in quantū
delapsus esset ignominie barathrum: aut hoc for-
te cognito, sibi ipsi tamē subuenire non poterat,

periculū iam erat, ne peccato semper nobis præ-
senti, mors etiam omni homini dominaretur. Il-
lud igitur Dauid perspicies dixit, Homo cum in
honore esset nō intellexit. cōparatus est iumentis
insipientibus, et illis similis est factus. Deus uero
humani fautor generis misericordia motus, ima-
ginem suam ulterius diaboli imperio premi non
permisit. Incepit igitur ab Abrahami temporibus
reuocare et restituere hominem. Cum enim
Abraham genuisset Isaac, et hic Iacobū, Iacob autē
duodecim filios eius, undecim ex illis aduersus
fratrē suum Ioseph inuidia moti, cum ligauerunt
et dimiserunt in cisternā, et tandem Aegyptios
quosdam nacti, uendiderūt. Hi uero Iosephū in
Aegyptum abductū dederunt Pharaoni, qui eum
totius Aegypti dominū constituit. Exorta autē fa-
me descenderūt Iosephi fratres in Aegyptū, ut in-
uenirent alimēta. Ioseph uero cognitis fratribus
suis, eos aluit, oblitus commissi ab illis aduersum
se facinoris, aduocato simul ad se patre suo Ia-
cob. Sed hic typus erat Christi. Quemadmo-
dum enim Ioseph a Germanis suis fratribus dam-
num malūq; accepit, sed huius immemor bo-
num pro malo repēdit fratribus in se iniurijs: sic
et Christus inuidia uexatus a popularibus suis
Iudeis, ligandus erat, et in sepulchrū ceu cister-
nam deponēdus, et tradēdus morti. Sed quemad-
modū Ioseph Aegypti dominum consecutus, pa-
trem et fratres suos a morte, per famē illis immi-
nente, liberauit: sic et Christus cū portus mortis
cōtriuisset, et dissoluisset diaboli imperiū, serua-
uit credentes in ipsum ex Iudeis et gentibus,
quin et ipsum primū parentē Adam. Et Iacob,
ut dictū est, Aegyptū ingressus cum animabus se-
ptuaginta quinque, mās illic usq; ad tempus mor-
tis suæ. Retenti uero sunt illic posteri eius annis
circiter quadringētis et triginta, seruientes Pha-
raoni et Aegyptijs seruitute tristi et luctifica.
Post hæc autē deus misso Moise eduxit et liberauit
eos ex seruitute Pharaonis et Aegyptiorū, cum
ederetis miracula et prodigia magna in Aegypto,
et educeret ipsos per mare rubrū diuisisset scissis
fluctibus, Pharaonem autē cum omni suo exerci-
tu demergeret. Iudeis autē longo tempore in de-
serto commorantibus, deus manna dedit. hi uero
murmurabant, et uerbis suam prodebat ingra-
titudinem. Moyses autē illos admonere non desit.
Cum uero hic in montem Sinai ascēdisset, legem
a deo accepturus, Hebræi, qui prius ingrati et
murmuratores fuerāt, etiam impij facti sunt. Di-
cunt enim Aarōni fratri Moysi, Fac nobis deos,
qui præcedant nos. quid enim Mosi illi, qui nos
eduxit Aegypto contigerit, nescimus. Et aurum
quantum sufficiebat corrogantes, fecerūt imagi-
nem vituli, et huic tanquā deo ab illis recepto sa-
crificā-

Gen. 37

erificauerunt, et in tam absurdo letati sunt facinore. Moyses uero reuersus, tanto scelere uiso confregit acceptas à deo legis tabulas. Et dixit deus, Delebo genus ipsorum, et constituam te regem super gentem magnam et populosam. Ille uero noluit, sed deum multis obsecrans hortansque intercessit pro illis: et non deleti sunt. Obserua igitur nunc, deum non de his locutum esse ad Abrahamam, cum dicit, In femine tuo benedicetur omnes gentes: sed de Christo. Moyses autem pro Hebræorum populo intercedente, lex illis denuo data est. Et tunc deus ad Hebræos per Moysen locutus est: Ego sum deus primus, et deus in futurum, et post me deus alius non est. Hæc igitur ita se habet quemadmodum deus locutus est, et præcepit. In literis uero tuis hoc cum magna accusatione dignum contra nos, qui Christiani dicimur, continetur, quod Deo dicente, Ego sum deus solus, et diuinitatis consortem non habeo, nos tamen dicamus Christum deum esse, et dei filium: unde etiam multos deos adoremus. Ceterum anathema sit, quisquis uel duos uel tres plures uel deos adorauerit: nos uero unum deum uerum adoramus, creatorem cæli et terre. Deus enim Hebræis precipiens ne posthac idolorum cultui inservirent, dixit: Qui idolis credunt, multis dijs credunt. Christiani uero, quæ recta sunt sentientes, uni deo credunt, et non multis, iuxta Christi doctrinam quam in Euangelio tradidit, dicens: Ego et pater unum sumus, et qui me uidet, uidet patrem meum. Vos autem cum scripturas ignoretis, à ueritate excidistis: et cum hoc factum fuerit, alij auditis, alia et diuersa intelligitis. Hebræi uero deum misericordem experti, nequaquam perierunt: terram tamen promissionis non uiderunt, sed à deo damnati, multis erroribus hinc inde per desertum circumducti sunt annis circiter quadraginta, donec omnes illi mortui sunt, ne scilicet terram uiderent, quam deus se filijs Abrahamæ daturum promiserat. Post obitum uero illorum, liberi horum terram promissam ingressi sunt, in qua simul bona quam plurima sunt adepti. Et hanc incolentibus deus prophetas misit, et doctores: sed alios quidem illorum occiderunt, alios uero lapidauerunt, et seipsos ingratos exhibuerunt, et beneficiorum dei immemores. Verum non ingrati modo fuerunt, sed etiam perpetuo ferè idolorum cultibus dediti, et propter hoc tradidit eos deus in captiuitatem. Denuo autem illorum misertus, eos reuocauit: eademque de causa ultimis iam temporibus appropinquantibus complacitum illi est, et decreuit ut filius et uerbum suum in mundum ueniens saluaret hominem, quem diabolus deceptum à deo abduxerat, ut creatura seruiret et diabolo. Filius itaque et uerbum dei cælum descendens, carne ex diua uirgine Maria assumpta homo factus est, quemadmodum supra sanctorum et

Ioan. 10, et 14

prophetarum testimonijs demonstrauimus. Et homo factus cum annis uixisset triginta, cepit docere populum, illisque ueritatis et iustitiæ uiam ostendere, docensque operatus est, et inter operandum docuit, ediditque miracula magna et stupenda, non quemadmodum olim nonnunquam aliquot sanctorum in nomine dei fecerunt cum serui, sed cum imperio et auctoritate fecit et operatus est quaecumque fecit. Dicebat enim illi leprosus: Domine si uolueris, potes me mundare: et dixit illi Christus, Volo mundare. Sic dixit paralyticus, Domine annis iam triginta et octo decubui, nec habeo quenquam, qui cum aqua turbata fuerit, me in illam immittat. Angelus enim Domini descendeat cetero tempore, et turbabat aquam, in quam qui primus descenderat, sanus reddebatur, à quocumque morbo, quo laborauerat. Cum itaque paralyticus infermus hominumque destitutus auxilio, illic iuxta piscinam per annos triginta et octo decubisset, illum uidens Christus, misertus illius dixit ad eum, Vis ne sanus fieri? Hoc uero Christum adorante, et credente, dicit ad eum Christus, Tolle lectum tuum, et abi in domum tuam. Similiter faciebat ubique, quocumque locorum incederet. Cæcos sanauit, uisumque restituit, surdis auditum reddidit, claudos incedere fecit, paralyticos nervis firmis et uiuacibus confirmauit, mortuos resuscitauit, demoniacos auctoritate summa liberauit, et ut summam comprehendam, omnia fecit instar dei, iuxta ipsius uoluntatem et arbitrium. Venit ad illum qui cæcus fuerat à natiuitate sua, et orauit illum: cumque alios cæcos nudo et solo uerbo sanauisset, hunc non item: sed in terram expuens, lutum ex sputo fecit, oculosque illius iniecit, dicens ad illum, Abi, ablue in piscina Siloe: et cum lauisset, uisum recepit. Quid nam hoc factum denotare uisum putabimus, quod alios cæcos solo uerbo sanauit, ad hunc uero sanandum, lutum fecit? Non aliud certe, quam cum alij cæci, à natiuitate sua oculos habuerint sanos, postea oculis capti sunt: hoc uero oculis omnino carere ab ipso matris utero, lutum fecit dominus, immensum se hunc eundem esse, qui è luto hominem formauerit, et huius nunc in corpore defectum luto sumpto compleat, Deinde dixit cæco, Credis in filium dei? Respondit ille, Et quis est domine ut credam in illum? (cum enim cæcus fuisset, Christum non nouerat) et dixit illi Christus, Ego sum, qui loquor tibi. Tunc dixit cæcus, Credo domine, et adorauit illum. Similiter et milia aliquot hominum quodam die Christum erant secuti, uerbum ipsius et doctrinam audientes: et cum esurirent, non inuenerunt in loco illo plures panibus quinque, et duos pisces. Et benedixit illis Christus, præcepitque discipulis, qui omnibus istis panes apposuerunt, de quibus comederunt omnes, et saturati

Matth. 9

Ioan. 9

Ioan. 9

rati sunt, et reliqui fuerunt copiosi duodecim
 pleni panum fragmentis et piscibus. Sed quis
 horum sensus? Partim quidem ut edant fameli-
 ci, partim uero ut intelligant et animo suo me-
 ditentur, hunc illum esse qui in deserto patres
 ipsorum manna cibauerit. Porro, homo quidam
 mortuus est et sepultus, cumque in sepulchro dies
 egisset quatuor, defuncti sorores accersuerunt
 Christum. hic autem dicit illi, Lazare exi fo-
 ras. Et illico qui mortuus fuerat, sepulchrum e-
 gressus est, et ambulauit, ligatus manusque pe-
 desque (sic enim moris erat Iudeorum mortuos
 sepelire) et sic resurrectionis miraculo aliud
 illud incessus sui miraculum successit. Sed cur
 hæc facta? Ut quum homines uiderent hunc
 non tantummodo mortuos excitare, sed etiam
 hunc quatruiduanum, intelligerent hunc esse ui-
 tæ et mortis dominum: et ut si Christum po-
 stea sepultum uiderent, crederent hunc qui pro-
 pria uirtute mortuos excitauisset, multo magis
 potestate sua suum ipsius corpus esse excitatu-
 rum. Dicebat enim discipulis suis apostolis, Ne
 mo tollit animam meam à me. Potestatem habeo
 ponendi eam, et potestatem habeo recipiendi
 eam. Quod tamen singulis diebus credentibus
 in Christum turbis hominum innumerabilibus,
 ipsumque Deum et Dei filium consentientibus, pon-
 tifices, scribæ, et horum principes contra Dei
 doctrinam instructi, huic essent contradicendi,
 ex Esaie prophetia predictum erat, qui dicit:

23.6 Oculos habentes non uidebunt, et aures haben-
 tes non audient. incrassatum est enim cor eorum,
 et oculos ipsorum occluserunt, et auribus dif-
 ficulter audiuerunt. Quæ prophetia omnis im-
 pleta est. Miracula enim edente Christo, tan-
 quam cæci apparuerunt: et hoc docente, surdis
 fuerunt similes, instar affidis surde et obturan-
 tis aures suas. Et tunc quidem dicebat ad illos
 Christus: Quod si cæci essetis, non haberetis pec-
 catum: nunc uero dicitis, uidemus. peccatum igitur
 nostrum in uobis manet. Tum etiam alibi dicit de

23.9 illis Christus: Si ex Deo essetis, utique diligeretis
 me. Nihilominus tamen hæc Christo faciente,
 haud quaquā ad cognitionem perueniunt: quin
 potius occasionem quærebant, qua eum interfi-
 cerent. Sed quid attinet de miraculis ipsius, quæ
 in Hebræorum gente fecit, dicere, cum infinita
 sint et innumerabilia? Sed nec illis editis ad co-
 gnitionem perueniunt, uani et errabundi homi-
 nes: uerum inuidia et improbitate uicti quære-
 bant omni modo et conatu, quomodo in Chri-
 stum accusationem aliquam mouere, ipsumque be-
 nefactorem suum interficere possent. nec aliam
 inuenerunt, quam quod blasphemum dicerent,
 qui se dixisset Dei filium, et qui cum homo es-

set, se eum esse iactitaret. Et cum audirent Chri-
 stum dicentem credentibus in se, Remittuntur tibi
 peccata tua: dicebant, quem nam te ipsum fa-
 cis? et, quis nam potest remittere peccata præ-
 ter solum Deum? Et sanè uere dixerunt Iudei,
 quod solius Dei sit peccata remittere: nam igno-
 rantes hi miseri, quod Christus Dei esset filius,
 ea quæ modo diximus, dixerunt: et obtenebra-
 tum est imprudens cor ipsorum, et obcæcati
 sunt oculi ipsorum, nec uiderunt quod cum au-
 thoritate hæc faceret, quæcumque faciebat. Vnus
 enim discipulorum Christi Petrus, quum in nauis
 esset, Christo uiso dixit, Iube me ad te uenire su-
 per aquam. Et dixit illi Christus, Veni. Hic autem
 nauim egressus, aquis inambulans ad ipsum ue-
 nit. Hoc cum contigisset, quid nam aliud illos co-
 gitare oportebat, quam quod idem ille esset, qui
 mare rubrum dissecuerat, et patres ipsorum sic-
 co traduxerat pede, qui etiam nunc humidam na-
 turam materiam aquarum instar aridæ solidam so-
 lo uerbo et mandato suo fecerat? Sed quo plura
 his similia miracula coram uident, eo magis ira
 et furore tumultuantur. Deinde tempestate or-
 ta uehementi simul et magna in mari, adeo ut
 nauis, in qua erant Christi discipuli, obtegere-
 tur fluctibus, magna uoce ipsi exclamauerunt.
 dicentes, Iesu serua nos, perimus. Christus autem
 ipsi mari imperiose simul et cum autoritate
 præcipit, Tace, obmutesce: et statim facta est
 tranquillitas magna. Iudei itaque uiso hoc ino-
 pinato miraculo attoniti, magna uoce clamaue-
 runt: Quis est hic, quod et uenti et mare illi obe-
 diunt? Verum tamen miracula uiderunt infinita,
 et naturam rerum exuperantia: ipsi uero pror-
 sus incorrigibiles permanserunt: unde et Chri-
 stus ad ipsos dicit, Ego sum ostium. Et alibi, Ego
 sum uia. Rursus alibi, Ego sum ueritas. Quod si
 mihi non creditis, uel operibus credite. Hæc uero
 Christus dixit, ut qui obcæcati erant Iudei, cogno-
 scerent quod nullus prophetarum et sanctorum tan-
 ta cum autoritate sermones suos ut dominus, pro-
 tulerit, sed se ipsos seruos et ministros esse ostēde-
 runt. Christus uero non sic: sed ceu dominus et
 princeps creaturæ cum autoritate dixit et fecit
 omnia instar dei. Et sanè ex populo et turbis ma-
 gna hominum multitudo in illum credidit: ex scribis
 uero, Phariseis et principibus pauci, et faciles
 numerati. His igitur sic absolutis, et tantis infi-
 nitisque editis miraculis, atque doctrina uera per
 tres annos continuos singulis diebus per Christum
 annūciata, proferente etiam illo nonnunquam pro-
 phetarum testimonia (non quod testimonijs aliorum
 de se indigeret, sed propter incredulitatem, et Iu-
 deorum animi duritiam, tum denique propter hominum
 infirmitatem) nonnunquam etiā hoc citate Abrahām

aut Moſen, imprimis uero deum ipſum patrem ſuum, iudeis autem nihilominus incurabili morbo circa hæc laborantibus, nec propriam illorū ſalutem uolentibus admittere, relictis his Chriſtus ea quæ ad uniuerſalem totius mundi ſalutē faciunt, agere cœpit, et dicere diſcipulis ſuis, quæ nam illi eſſent euentura. Ecce, enim inquit, **Matth. 16** aſcendimus Hieroſolymam, et filius hominis tradetur principibus ſacerdotū et ſcribis, tradentque cum gentibus, et flagellabunt eum, et illudent illi, et deſpuent in illum, occident illum, et tertia die reſurget: et auditis his diſcipuli eius mœrore affecti ſunt ualde. Tunc ſubduxit diſcipulos ſuos Chriſtus, et aſcendit in montem Thabor, et refulſit facies illius, Chriſti ſcilicet, pluſquam ſol, et uestimenta illius facta ſuerunt ueluti nix. Videntes uerò diſcipuli ſplendorem faciei illius, ceciderunt in terram: non enim poterant hunc ferre. Viderunt autem et Moſen et Heliam cum Chriſto colloquentes, forma ſeruili. Nunc itaq; hoc factum cōſidera. Primo quidem ut apoſtoli uiſo ſplendore diuinitatis ſuæ certo intelligerent, quod ſua ſponte et propria uoluntate ſua in mortem traderetur, non aliorum potentia coactus. Secundo, ut hinc conſolationem et animi tranquillitatem acciperent, et à mœrore, quem ex narratione paſſionis Chriſti antè conceperant, ſeſe reuocarēt. Tertio, ut uiſo Moſe et Helia prophetis cum reuerentia Chriſto aſtantiſſimis, certi redderentur, hunc omnium prophetarum ſimul et omnis creaturæ eſſe dominū. Verum et hoc miraculum ingens, quod quemadmodū Chriſto in Iordane baptizato ſic etiam hic uox de cœlo diſciſſo facta eſt, dicens, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacitū eſt, ipſum audite. Hoc nimirū oratione hac innuente, ut partim quidem pleniffime certi et ſecuri redderentur, hunc filium et uerbum dei eſſe: partim uerò, ut quia iam tempus ſepulture Chriſti inſtabat, et poſt ſepulturam et reſurrectionem apoſtoli ad prædicationē emittendi erant: hi uero licet pauci eſſent, indocti et infirmi, non tamen ad ſuam infirmitatem, ſed ad dei potentiam reſpicerent, et ut Chriſti gloria et ſplendore uiſo, deiq; patris uoce et teſtimonio audito intelligerent unum Deum eſſe et patrem et filium, quodq; una ſit diuinitas natura et potentia patris et filij, utq; in dei potentiam conſiſti cum alacritate prædicationis notium aggredierentur. Et impletur hic Dauidis prophetia dicens, Thabor et Hermon in nomine tuo exultabunt. Cæterum Moſes ille propheta dixit, ut et antè **Deut. 18** notatum eſt, Prophetam excitabit dominus deus ex fratribus ueſtris, ſicut me. Omnis anima, quæ non audiuerit Prophetam illum, extirpabitur.

Quod uero hic dixerit, Omnem animam quæ non audiuerit prophetam illum, eſſe extirpandam, et quod omnia quæ à Moſe et prophetis dicuntur, uerba dei ſint, maniſeſtū eſt, et uerum eſſe conſtat. Nihilominus tamen et in baptiſmo et in transformatione uox cœlitus damiſſa eſt, et non per hominē, ſed immediate per ipſum deum patrem. Viden igitur, quomodo primitus et ab initio paulatim ea quæ Chriſti ſunt, apparuerint? Et quemadmodum poſt noctis tenebras non repente ſol uidetur, ſed primò ſplendor, deinde lumen, tandem uerò ipſe ſol: ita etiam de Chriſto factum eſſe uidemus: paulatim enim cœpit: deinde ipſe Chriſtus ſol uerus et rationalis lucem in mundum intulit, et in animas illorum qui in eum credunt. Deinde Hieroſolymam Chriſtus ipſe aſcendit, ut ipſius impletetur paſſio, quemadmodum apoſtoli prædixerat. Et ingrediente ipſo in urbem, cœpit populus exclamare et dicere (imprimis autē Hebræorū pueri) Benedictus, qui uenit in nomine Domini, Hoſanna in altiffimis, Rex Iſraelis, Pax in cœlo et gloria in altiffimis. Furore autē repleti ſcribæ et phariſæi dixerunt Ieſu, Increpa illos ut taceant. At Chriſtus reſpondit illis, An nunquam legiſtis prophetam dicentem? Ex ore infantium et lactentium concinabo laudem. Quod ſi hi tacuerint, lapides clamabunt. En etiam nunc attende. Angeli in ipſius Chriſti generationis celebratione cecinerūt, Gloria in excelsis deo, et in terra pax, in hominibus bona uolūtas: nunc uero dixerunt pueri, Hoſanna in altiffimis, benedictus qui uenit in nomine domini rex Iſraelis, Pax in cœlo, et gloria in altiffimis. Quis uero dominus ſuper terram uocatur? Nullus alius certe præter Deum. Dicuntur equidē etiam multi hominū domini, ſed cum apoſitione nominis ſui: ut legimus de Ioſue filio Nun dicente, Dominus meus Moſes: et de alijs multis dicētibz, Dominus meus Dauid. Quam dicendi conſuetudinem etiam hodie inter homines ſeruata uidemus. Domini uero nomen ſic indefinite nemini alijs quàm ſoli Deo tribuitur. Quapropter Chriſtus cum deus eſſet, non modo non increpauit dicentes, Hoſanna in altiffimis, et c. ſed etiam Dauidis citauit teſtimonium, dicens, An non legiſtis prophetam dicentem? Ex ore infantium et lactentium concinnaui laudem. Qui uero lapides ſunt, quos Chriſtus uociferaturos dixit? Gentes nimirum, qui tunc quidem cor habebant durum ad fidem ſuſcipiendam, paulò poſt uero clamauerunt ipſis tonitribus clariſſe et ſublimius: quin et ſepulchrorum lapides planè et apertè, qualiter uix unquam, domini reſurrectionē cum diuina uirtute et poteſtate factam exclamauerūt. Poſt hæc uero dicit diſcipulis ſuis Chriſtus

Luc. 19
Matth. 21

Christus: Ecce ascendimus Hierosolymam, et perficiuntur omnia quae scripta sunt a prophetis de filio hominis. Tradetur enim gentibus, et illudetur illi, calumniae patietur, et despuetur, et flagellatum occident, tertiamque die resurget. Et cum cena iam esset finita, dicit discipulis suis: Unus uestrum prodest me. Et interrogauerunt eum singuli, Num ego sum? Et nulli horum respondit: Tunc et Iudas qui erat ex discipulorum numero, dicit, Num ego sum? Dicit illi Iesus, Tu dixisti. Et paulo post dicit illi, Quid facis, fac cito. Non enim poterat quicquam nec Iudas nec alius contra Christum facere, nisi hoc cum illo consentiente. Mox autem postea rursum dicit discipulis suis Christus: Ex nunc appropinquauit tempus, quod praedixi uobis. Ceterum non turbetur cor uestrum, neque formidet. Et postquam docuisset et animauisset eos sufficienter, dixit eis: Nunc quidem dolebitis, mox autem letabimini, et gaudium uestrum nemo auferet a uobis. Surgite, eamus hinc. Et abiit in locum consuetum. Pontifices autem congregati cum scribis et pharisaeis et omni concilio eorum, dixerunt: Quid faciemus? quoniam homo hic multa signa edit. Si sic permiserimus eum, uenient certe Romani, et tollent nos et locum hunc et gentem. Conducit ut moriatur. Iudas autem Iscariotes profectus ad pontifices et scribas, dixit illis: Quid dabitis mihi ut ego prodam illum? Et dederunt illi triginta argenteos. Et paulo post Iudas turba multa assumpta, eo deuenit ubi Christus inueniebatur. Quibus uenientibus, dicit discipulis suis Christus, Surgite eamus. ecce qui me prodest, appropinquat. Et accedente Iuda cum Iudeorum turba, dicit illis Christus, Quem queritis? Dicunt illi, Iesum Nazarenum. Dicit illis Christus, Ego sum. Et hoc audito, omnes prostrati sunt in terram. Num igitur qui tot ac tanta fecerat miracula, qui una uoce prostrauit querentes se, non potuit nunc efficere ne illum comprehendere? Haud dubie igitur sua sponte illis traditus est. Tunc dicit illis Iesus: Si igitur me queritis, sinite hos abire. et dimissis discipulis ipsis, comprehenderunt Christum. Videns ne quomodo ante qui dem unico uerbo prostrati ceciderint: deinde uero cum diceret illis, Sinite hos abire si me queritis, solus propria sua uoluntate consentiente his traditus sit? Demonstrauit itaque in se et potentiam suam, et uoluntatem. Quapropter et Dauid dixit, Traditus sum. et non declinaui. Si enim Christus cum euadere posset, traditus est, uolens seipsum tradidit. Abduxerunt itaque Christum ad pontifices. Discipuli autem timore correpti fugerunt. Sacerdotum autem principes propter Iesum comprehensum gausi sunt, et aduocatis duobus falsis testibus contra illum, quaecumque libebat dice-

bant mendacia. Iesus uero tacebat. Dicit igitur illi summus sacerdos: Adiuro te per Deum ut dicas nobis, num tu sis filius benedicti, uel, num tu sis Christus filius Dei uiuentis. Dicit illi Iesus, Ego sum. Veruntamen dico uobis, a nunc uidebitis filium hominis sedentem a dextris potentiae, et uenientem in nubibus caeli. Tunc princeps sacerdotum scidit uestimenta sua, dicens: Blasphemauit, quid ultra indigemus testibus? Ecce uos ipsi audistis blasphemiam ipsius. Quid uobis uidetur? At illi dixerunt, Reus mortis est. Quidam igitur astantium dedit illi alapam. Et cum illussissent illi, abduxerunt illum, et tradiderunt Pilato. Iudas uero abiens dicit principibus sacerdotum: Peccaui, prodens sanguinem innoxium. et argenteis in templum proiectis, abiit, et suspendit se. Pontifices uero pecunijs acceptis, dixerunt, Non licet eam ponere in corbonam, quoniam precium sanguinis est. emerunt igitur hac agrum figuli, in sepulturam peregrinorum. Milites autem praesidis acceptum Iesum exuerunt uestibus suis, et induerunt illum chlamyde probrosa, et abduxerunt eum ad regem Herodem. Et cum uidisset illum Herodes, remisit illum Pilato. Hic uero interrogauit eos, dicens: Quid dicitis de homine isto? At illi dixerunt, Crucifige illum. Pilatus uero inquit, Et quidnam mali fecit? At illi dicunt, Obloquitur Caesari, et seipsum dicit Dei filium. Et sic conturbabant Pilatum. Hic uero uoluntati illorum satisfactorius, accepta aqua coram omnibus, manus abluit dicens, Innoxius ego sum a sanguine iusti huius. uos uideritis. Illi uero dixerunt, Sanguis eius super nos, et super filios nostros. Et tunc tradidit Iesum militibus, ut crucifigeretur. Illi uero cum accepissent, illi illuserunt, et expuerunt in faciem eius, et flagellauerunt eum: quin et uestimenta illius diuiserunt. Gestabat uero tunica incoisutilem, super quam iecerunt sortem, quisnam illam acciperet. Et cum haec fecissent, abduxerunt Iesum ad crucifigendum illum. Dederunt etiam illi potum, felle mixtum acetum, et crucifixerunt eum. Et obtenebratus est sol ab hora tertia usque ad horam nonam: et hora nona emisit spiritum, astantibus simul cruci sancta matre ipsius, et uno discipulorum Ioanne. Reliqui uero discipuli omnes aufugerunt, et latuerunt absconsi praetimore suo. Et accedens quidam militum, lancea perfodit latus ipsius. Postea ueniens quidam optimatum Ioseph nomine, a Pilato corpus Christi petijt. et deponens illud, adiuuante simul alio quodam, Nicodemo scilicet, inuoluit sindone et myrrhae fere libris centum, prout mos est Iudeis sepelire. Naclus uero sepulchrum excisum in petra, sepeliuit corpus Iesu, et imposuit illi lapidem ualde magnum. Crastina autem

die scribæ & pharisei uenientes ad Pilatum dixerunt illi, Domine, recordati sumus, quod impostor hic uiuens adhuc dixerit, se post dies tres resurrecturum. Iube igitur muniri sepulchrum usque ad diem tertium: ne forte discipuli illius uenientes furentur illum, et dicant populo quod surrexit à mortuis: & sic error postremus deterior sit priori. Dixit Pilatus: Habetis custodiam, abite & custodite quantum potestis. Hi autem profecti munierunt sepulchrū, obsignantes lapidē unā cum custodia, (custodiā autem hoc loco turmam militū intelligas.) Et tertio die factus est tremotus magnus, & deuolutus est lapis de sepulchro, & milites præ timore mortuis sunt similes facti. Christus autem surrexit ē sepulchro. Milites uerò profecti annunciauerunt principib. sacerdotum & scribis, omnia quæ facta fuerant et dederunt illis pontifices pecuniam copiosam, dicentes illis, Dicite quod uobis dormientib. uenerint discipuli illius, & furati sint illum. Quod si hoc coram præside auditum fuerit, nos persuadebimus eum, uosq; omni cura exoluemus. Hi uero pecunia accepta, fecerunt ut docti fuerant. Iesus autem abiēs inuenit discipulos suos, et dixit illis, Pax uobis. Hi uerò uidentes illum gauisi sunt. Et cum mansisset apud illos dies quadraginta, docens & confirmās illos, die quadagesima illis dixit: Abeuntes ite in mundum uniuersum, prædicare in omnes gentes. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, hic saluabitur. Qui uerò non crediderit, cōdemnabitur. Credentes autem signa hæc consequentur: In nomine meo demonia eiicient, linguis nouis loquentur, serpens tollent, et si quid letiferi biberint, non nocebit illis: super infirmos manus ponent, & sanabuntur. Vos autem sedete hierosolymis donec uirtute ex alto induamini. Et benedixit illis, interq; benedicendum secessit ab illis, & sublatuſ est in cœlos, & sedet ad dextrā DEI. Apostoli autem reuersi sunt Hierosolymam cum gaudio magno, expectantes uirtutem ex alto promissam. Quis autem horum omnium sensus? Quod si singula secundum omnem diligentiam discutere uellemus, omniaq; quæ facta sunt describere, multo sanè opus haberemus ocio. Quoniam autem uaria est horum ratio, & explicatu difficilis propter uestram ignorantiam, agedum quod reliquum est breuissimis uerbis, quantum fieri potest, absoluemus. Inspiciamus itaque prophetias, quæ de Christi passione copiosissime, ceu torrens aquis auctus nivalibus, habentur.

Plalm. 2. Congregati sunt pontifices, scribæ, pharisei, tam etiam rex Herodes et Pilatus aduersus Christum. Dauid autem dicit, Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Adfuerunt

reges terræ, & principes conuenerunt in unum, contra Dominum, & contra Christum eius.

Prodidit Christum Iudeis in mortem Iudas discipulus eius. Et rursum de eodem idem Dauid loquitur: Inimici mei dixerunt mihi mala, quando moritur, & perit nomen eius? Et ingrediebatur ut uideret, uana loquebatur cor illius, congregauit iniquitatem. Egredebatur foras, & loquebatur in idipsum. Etenim homo pacis mee qui comedit panes meos, magnificauit aduersus me supplantationem. Conſue super eum persecutorem, & calumniator stet à dextris eius. Et cum iudicatur exeat condemnatus, & preces eius fiant in peccatum. Fiant dies eius pauci, & episcopatum eius accipiat aliter. In generatione una deleatur nomen eius. In memoria redeat iniquitas patrum eius in conspectu Domini: & peccatum matris eius non deleatur. Disperat de terrā memoria eius. Dilexit maledictionem & ueniet ei: & non uoluit benedictionem, & elongabitur ab eo.

Apprehenderunt Iudæi Christum, & abduxerunt eum ad principes sacerdotum. Et de hoc Ieremias dicit, Ego uerò tanquam agnus innocens ducebar, ut mactetur.

Accepit Iudas triginta argenteos, & abiecit eos, emeruntq; pro illis agrum figuli. Et Ieremias dicit: Statuerunt triginta argenteos, precium apreciati, quem æstimatum emerunt à filiis Iſrael, & dederunt ea in agrum figuli, quem admodum constituit mihi Domīnus.

Venerūt falsi testes, & mendaciæ aduersus Christum locuti sunt. & rursum dicit Dauid, Surgentes in me testes iniqui, quæ ignorabam interrogauerunt me, & reddiderunt mihi mala pro bonis.

Congregati sunt apud principes sacerdotum, Annam & Caiapham, illudentes Christo, de hoc Dauid: Circumdederūt me canes multi, tauri pingues circūsteterūt me. Opprobria opprobantiū tibi ceciderunt super me. Multiplicati sunt supra pilos capitis mei, qui me odio habent sine causa. Corroborati sunt inimici mei, & qui me persequuntur iniuste. Quæ nō rapui de illis, multatus sum. Hoc est, Adam quidem ex arbore prohibita comedēs, iuste mortuus est: Christus uerò peccati ignarus, iniuste mortem subiit.

Tradiderunt Christum Pilato, Pilatus rursum militibus: hi uerò exuerunt eum, & diuiserunt uestimenta illius, super tunicam uerò inconsutilem miserunt sortem, ne eam discinderent. & de hoc Dauid loquitur: Diuiserunt uestimenta mea sibiſſis, & super uestitum meum miserunt sortem.

Induerunt eum tunica probrosa, de quo etiam Dauid

Plal. 49

Plal. 109

Ier. 21

Habent
hæc
Zachar.

Plal. 55

Plal. 24
Plal. 6

Plal. 28

Plal. 6

Ps. 35. **David:** Ego uerò cum tumultuantur in me, faccum inducbam.

Flagellauerunt Christum, et alapas illi inflixerunt, inspuerunt in faciem illius. Et de hoc **E-**

Es. 50. **Isaias:** Ego uerò non inobediens sum, nec obloquor, tergum meum dedi ad plagas, et maxillas meas ad alapas. Faciem autem meam non auerti à pudore inspuentium. Et Dominus mihi auxiliator factus est, eo quod non auersus sim, sed posui faciem meam ceu patrem stabilem, et cognoui quod non confundar.

Ps. 68. Dederunt illi fel aceto mixtum, et David dixit: Dederunt in cibum meum fel, et in siti mea potauerunt me aceto.

Es. 53. Abduxerunt Christum ut illum crucifigerent. Et **Esaias** dicit: Tanquam ouis ductus est ad matationem, et tanquam agnus coram tondente ipsum mutus, sic non aperit os suum in humilitate sua. Iudicium illius sublatum est: generationem uerò eius quis explicabit? quoniam aufertur de terra uita ipsius.

Ps. 21. Interrogauit eum Pilatus, Tu ne es filius dei? et dixit illi Christus, Tu dixisti. Pilatus uerò tradidit eum ut crucifigeretur. Et **David** dicit: Clauis perforauerunt manus meas et pedes meos.

Zach. 12. Confoderunt latus ipsius lancea, et de hoc **Zacharias:** Respicient in me, quem pupugerunt.

Zach. 14. Obtenebratus est sol Christo in crucem suspensio, ab hora sexta usque ad horam nonam, et sic dicit **Zacharias:** Et dies haec cognoscibilis Domino, et non dies, et non nox, et sub uespera erit lux, et Dominus erit in regem super uniuersam terram. In die illa erit Dominus unus, et nomen eius unum. Attende igitur, A creatione ipsa mundi nox diem excipit. et similiter dies noctem: in passione uero Domini non sic, sed sol obtenebratus est. Quod si uerò iuxta communem, quae sepius contingere solet, obtenebratione solis eclipsis contigisset, nequaquam de hac, ut nec alibi, propheta dixisset: cum naturaliter solis eclipsis eo tempore contingere soleat, quo luna cum sole coniuncta est, quod in decima quarta illius die nunquam fit, nec unquam erit. Propterea ceu stupendam, admirandam, et naturae leges excedentem rem propheticus sermo denotat, ut et imprudentes intelligant, et qui sensu carent sensum recipiant, quod in **CHRISTI** passione sol obtenebratus est, et uanissimi homines non crediderunt. Petrae disillierunt, templi uelum in duas partes scissum est à summo usque ad imum, monumenta aperta sunt, et multa corpora sanctorum qui obdormierant, surrexerunt (quemadmodum sanctum **E-**

uangelium testatur) et ingressi sunt Hierosolymam, et apparuerunt multis: sed uanissimi homines, non crediderunt, uerum obtenebratum est insciens cor illorum, et in tenebris conuersantur.

Christus expirauit. Et **Esaias** dicit: Non est illi species, neque decor: et uidimus eum, nec habebat speciem, neque decorem. Sed forma eius inhonorata, et deficiens prae filiis hominum. De cruce uerò sermo noster iam fileat. de hac enim suo loco et tempore dicemus.

Assiterunt autem cruci mater Iesu, et unus discipulorum illius Ioannes. Quid autem de hoc dicatur, audi. Erat homo Hierosolymis, cui nomen Simeon, et homo iste iustus et pius: et responsum acceperat à deo, non uisurum se mortem nisi prius Christum uideret. Et cum ipsum puerum adhuc in templum attulissent, ad implendum ea quae in lege descripta sunt, idem ille Christum in ulnas suas suscepit (sacerdos enim erat) et dixit: Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum uerbum tuum in pace, quoniam uidimus oculus meus salutare tuum, quod parauisti ante faciem omnium populorum. Lumen in reuelationem gentium, et gloriam populi tui Israel. Et conuersus ad uirginem Mariam dixit: Ecce positus est hic in ruinam et resurrectionem multorum in Israel, et in signum cui contradicitur. Et tuam ipsius animam penetrabit gladius, ut retegantur ex multis cordibus cogitationes. Nunc autem quid haec sibi uelint, perpendito. A Deo definitum erat, ne mortem uideret Simeon, nisi prius uidisset **CHRISTVM**. et iam ad senium extremum deuenerat. **CHRISTVM** uerò uidens, dixit: Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum uerbum tuum. Hoc uerbo planè denotans, hunc ipsum **DEVM** esse, qui illi responsum dederat de non uidenda morte, et quasi à domino uitae et mortis postulata ut ab uita terrestri liberetur. Quod autem dicit, Hic positus est in ruinam et resurrectionem multorum in Israel: manifestum est, quod scilicet animabus suis ceciderunt, quotquot in illum non crediderunt. Qui uerò crediderunt, à peccati lapsu surrexerunt. Item hoc, In signum cui contradicitur, propterea dixit, quod omnes de **CHRISTO** disceptauerunt, hi quidem dicendo hunc bonum esse, alij uerò, malum.

Quin et in ipsa cruce duo latrones inter se contendebant (unus enim cum illo duos latrones cruci fixerant, unum à dextris ipsius, alterum à sinistris) et alter quidem, Christum in cruce suspensum conspicatus, conuicia in illum iecit. alter uerò, hunc increpauit dicens: Non times tu deum,

Et. 53

Luc. 1

Ioan. 7

cum in eodem sis iudicio? & nos quidem iuste, operibus enim nostris digna patimur: hic uero iniqui nihil designauit. Et dicit ipsi Iesu, Domine memento mei, cum ueneris in regnum tuum: et saluatus est, alter uero perijt. Item, Tuam uero ipsius animam pertransibit gladius, ut retegantur ex multis cordibus cogitationes. Hæc ita intelligenda sunt. Quidam hæreticorum putauerunt Christum esse quidem dei filium, deumq; uerum, hominem autem uerum esse negauerunt, sed hominem factum esse modo quodam imaginatorio. Et hoc quidem multis uidetur, quod homo quidem sit citra controuersiam, non tamen homo uerus. Hoc igitur instar prophetæ præuidens Simeon matri dixit deiparæ, Et tuam ipsius animam transibit gladius, ut retegantur ex multis cordibus cogitationes: hoc innuens his uerbis, Cum homines te matrem illius dolentem uiderint, flentem & plorantem, cum hunc in cruce pendere conspexeris, certi reddentur & confirmabuntur, qui cogitationes de illo habent dubias, quod citra omnem controuersiam & homo sit, & tuus filius. Sancta enim mater illius, doluit quidem hunc in cruce conspiciat, expectauit autem simul resurrectionem illius tertio die secuturam, & letata est, quod & contigit. Nunc igitur intelligis, quomodo omnia quæ de Christo facta sunt, prophetæ & sancti prædixerint, quemadmodum etiam in hoc nostro argumento factum est. Et uos quidem, sicut illi, imaginatorio modo hominem factum esse non dicitis, sed Christum uerum hominem esse fatemini: nihilominus tamen aliquid hæreticis simile dicitis. Nō enim arbitramini, quod ipse Christus crucifixus sit. sed Musulmani ceu honoraturi illum, dicunt Iudeos alium quendam Christi loco crucifixisse, cum imaginatione falsa decepti, hunc Christum esse putauerint. Licet enim in Christo uniuersalem illam imaginationem siue phantasiam non probetis, quum tamen illum aliquo modo uel tempore à uera substantia degenerauisse dicatis, sine omni controuersia in eundem errorem inciditis. Si enim aliquando uobis cum ipsis disputatio incideret, & illi quidem dixerint Christum per omnia hominem fuisse imaginatorium, nos uero his è contra responderitis, hunc reuera hominem uerum fuisse, in sola autem passione fuisse imaginatorium, aliumq; loco illius crucifixum esse. Hi autem denuo obiecerint. Quod si uos particularem phantasiam uel imaginationem in Christo factam fuisse dicitis, cur nos qui uniuersalem asserimus, propter hoc à uobis damnamur? Particulare enim cum uniuersali non pugnat. Te itaque interrogo, quam responsionem illis asseretis dignam et probabilem? Quam certe huc asseratis, nullam habetis omni-

no. Vides igitur quàm peruerse Musulmanos instituerit, qui huiusmodi dogma dedit, siue inscius rerum, quæ non intellexit, docuerit: siue re omni cognita, ueritatem tamen occuluerit. Aliter uero nos Christiani ueritatem edocti ab ipsis prophetis, ex Euangelio quoq; & discipulis à Christo institutis sic sentimus, & sic credimus. Quod filius Dei carne assumpta ex sancta & deipara uirgine homo uerus natus sit, & idem ipse uerus sit mortuus, & non alius: & in cruce, & in passione, & in morte eius gloriamur. Quod si uolueris Esaiam dicentem audi, Non est species ei, neque gloria. Et uidimus eum, nec habebat speciem, neque decorem. Sed species eius in honoreta, ac deficiens decor ipsius præ filiis hominum. Homo in plaga existens, & sciens ferre infirmitatem, quia auersa est facies eius, despecta est, & non est reputata. Hic peccata nostra portat, & pro nobis dolet, & nos putauimus eum esse in dolore & plaga à deo, & in afflictione: ipse uulneratus est propter iniquitates nostras, & infirmatus est propter peccata nostra. Disciplina pacis nobis super eum, liuore eius nos sanati sumus. Omnes tanquam oues errauimus. Homo in uia sua errauit, & Dominus tradidit eum iniquitatibus nostris, & ipse propter afflictionem non aperuit os suum. Animaduertis ne qua ratione fiat, ut Christianos passionis Christi non pudeat, quin potius in hac glorientur, & illam prædicent? Qua enim interpretatione uaticinium hoc præsens ipso sole splendidius indiget? Quis enim hominum pro alterius peccatis patitur, præterquam Deus? Nullus sanè. Cuius etiam hominis mors alterius sit resurrectio? Cuius ægritudo alterius est sanitas? Fateri omnino oportet, quod hoc non sit alterius quam solius Christi. Ipse enim solus pro nobis passus est, & ipse contemptus est: sed cōtemptum hunc nihili duxit. Ipse peccatum è medio sustulit, & ipse pro nobis afflictus est, & ipse uulneratus est propter iniquitates nostras, ut illas deleteret, & liuore illius nos omnes sanati sumus. Moses uero sic dixit, Videbitis uitam uestram suspensam ante oculos uestros. Cuius enim uita suspendi potest ante oculos alicuius? Nullius omnino. Sed solus Christus in cruce suspensus est, qui est uita mundi. Ipse enim de se dixit, Ego sum uita, ego sum uia, ego sum ueritas. Nunc nimirum intelligis, prophetas etiam de morte Christi, quemadmodum de reliquis omnibus, esse uaticinatos. Agnosce igitur, quod indubie Christus ipse mortuus sit. Ille ipse enim crucifixus est, & mortuus, & non alius, ut uos dicere soletis. Et liuore illius omnes sanati sumus, & morte eius omnes sumus uiuificati, & resurrectione illius omnes uiuimus, & cruce illius abolita est diaboli tyrannis.

Ea. 19

Deut. 19

Ioh. 14

nis, mortisque potentia. Si uero quis nunc obijciat. Qui igitur contingit, ut homines etiam nunc moriantur, et diabolus adhuc liber sit? Tentare enim homines nequaquam desinit, sed summo studio omnes ad peccandum incitat. Huic nos sic respondemus. Hæc, quam nos mortem esse putamus, mors non est, sed somnus. Olim enim mors talis erat, quæ resurrectione carebat, sed detinebantur in inferno animæ: nunc uero resurrectio ne nobis à deo donata, tanquam ex somno resurrecturi sumus omnes homines, tam pii quam impii. Et considera quæso rem tremendam et horribilem. In hominem enim ratione et sensu præditum, ab Adamo mors regnauit, in omnem hominem: nec erat resurrectio in hominibus sine Christo, quemadmodum propheta testati sunt. Per Christi uero mortem mors illa deiecta est, et superata, uenitque resurrectio: et morte contracta liberatus est totus mundus à potestate Satanae, et credentes in Christum et non credentes. omnes inquam, à tyrannide diaboli sunt liberati. Et sane nisi Musulmani crederent resurrectionem esse, rationes certas asserremus, quibus eam possemus comprobare: cum uero et ipsi eandem amplectantur et expectent, superuacaneum mihi uidetur de illa multis differe. Ceterum hoc solum dicimus, quemadmodum accepimus et sumus edocti ex sacra scriptura, quam et Musulmani sacram esse fatentur, Christi resurrectio toti mundo utilitati fuit. De diabolo autem sic dicimus.

Quamuis adhuc nondum condemnatus sit in locum proprium pœnæ, propterea quod iudicium, quod Christus iudicaturus est, nondum transactum sit, hoc tamen ueniente diabolus ignem hereditabit inextinguibilem, qui illum manet. Et quamuis uideatur ille uiuere, pro mortuo tamen est habendus, perinde ac si homicida aliquis, aut fur, alius uel quispiam, qui capitale aliquod commisit facinus, à rege capitis supplicio adiudicatus fuerit, licet post hanc à rege latam sententiam uiuat adhuc diebus aliquot in carcere, mortuus tamen adnumeratur, licet inter uiuos adhuc sit. Idem igitur hoc de diabolo fieri intelligas. Postquam enim Christus resurrexit, ille perditus est. Cum autem in homines ea quæ facere solet, machinatur, non ceu potestatem aliquam habens, aut uirtutem, facit: sed tanquam malus aut fraudulentus, amicitiam simulat, eaque consiliis quæ hominibus interdicta sunt et noxia. Et quidem si aliquem sibi morigerum nactus fuerit, uidetur multum potuisse, et dedisse damnum. Si uero ab aliquo non fuerit receptus, sed dimissus inanis et uacuuus, omni destitutus robore discedit, nec uires habet aliquas. Homo enim multoties ab homine cogitur ut inuitus faciat, quod nec uult, nec

ante constituit: à diabolo autem non sic. uolens enim parerè uano et noxio illius consilio. Qui uero parerè noluerit, diabolus ceu rem nibili contemnit. Idem uero singuli homines à propria sua ratione patiuntur, quod à diabolo. Incidit enim homo in alicuius meditationem facinoris, uel honesti, uel turpis: et si quidem principem uel ducem, mentem uidelicet sanam habuerit et prudentem, illa meditationes simul et harum causas dijudicat, bonumque à malo discernit. Si uero dux hominis mens infirma fuerit et impotens, noxia pro utilibus amplectitur. Vides igitur diabolus uiribus carere, quamuis easdem habere uidetur: sed comminuta est et euasit uniuersa tyrannis illius, CHRISTO ex sepulchro resuscitato. Post secundum enim CHRISTI aduentum relegabitur in tenebras exteriores, et in ignem inextinguibilem, prout commercium est. Est itaque, ut ante dictum est sic factum esse apparet: quod scilicet ea quæ Christum attinent, ab initio paulatim apparuerunt: quanto autem propius appropinquauit tempus generationis huius, tanto clarius planiusque propheta de illo uaticinati sunt. Postquam autem Christus uenit, dedit is clauem scientiæ hominibus, ut pure et sine omni furo ueritatem intelligerent: quin (si ueritas dicenda est) ipse CHRISTVS aperuit thesauros absconditos, et in medium deposuit ceu infinitum pelagus, ut quilibet ex hoc nemine prohibente hauriat, quæ illum oblectant, et iuuant. et hæc quidem talia sunt. Redeamus uero ad id unde sumus digressi.

Christo in cruce pendente, quidam militum aperuit latus illius lancea. De hoc igitur, ut supra monuimus, Zacharias dicit: Videbunt, in quem pupugerunt.

Zach. 12

Mortuus est: de quo et Esaias dicit ea, quæ supra recensuimus. Dicit uero et admirandus ille Solomon, de iusto et celeberrimo Iob, tanquam sub persona DEI: Accinge tanquam uir lumbum tuum, et interrogabo te, tu autem mihi responde. Vbi eras cum fundarem ego terram? annuncia mihi, si scis, intellectum quando facta sunt astra? Laudauerunt me uoce magna omnes angeli mei, et celebrauerunt hymnis. Conclusi autem mare portis, et posui illi terminos, dixique illi, Hucusque uenies, et non transgredieris, sed in teipso collidentur tibi fluctus tui. Annuncia mihi: Num tu accepto luto formasti animal, et sermone præditum posuisti illud super terram? Num in uestigijs abyssi deambulauisti? Aperitur ne tibi præ timore ianuæ mortis, et ianitores inferni te uiso stupuerunt? Respondens uero Iob, dixit Domino: Noui quod omnia possis, et impossibile tibi est nihil. Auditum enim auris au-

Iob. 38

diu te prius, nunc uero oculus meus uidit te. Audiuiſti ne de morte Domini prophetiam hanc clariſſimam & ſplendidiffimam? Ipſe enim Deus de ſe dicens, quod fundauerit terram, quod poſuerit mari terminos, quod celebrauerint eum angeli ſui: idem ille dicit ipſi Iob: Num accepto luto formauisti animal, & ſermone præditum poſuiſti illud ſuper terram? num in uestigijs abyſſi deambulauisti? Aperientur ne tibi præ timore ianuæ mortis, & num ianitores inferni te uiſo ſtupuerunt? Quid, quaſo, his innuit aliud, quam Ego Deus ſum, qui feci hæc, ego aperui portas mortis: timore enim mei apertæ ſunt, & me uiſo in inferno ſtupuerunt ianitores illius. Verumtamen quidnam opus eſt hanc Prophetiam interpretari? Talem enim eſſe uidemus, ut uel planè ſtupidus & rudis eam intelligat. Illud enim, Viſo me ianitores inferni ſtupuerunt, Chriſti reſurrectionem cum autoritate diuina potentiq; uirtute factam ſignificat, præterea uniuerſam illam inferni mortisq; deſtructionem. Quin & Dauid luculenter ſic dicit, Non derelinques animam meam in inferno, neque dabis ut ſanctus tuus uideat corruptionem. Tertia enim die reſurrexit Dominus, nec corruptionem ſenſit corpus illius ſacroſanctum. Mortuo enim illo, ſanctiſſimum illius corpus Ioseph ſimul & Nicodemus, ut ſuprà diximus, inuoluerunt ſindone, myrrha & aromatibus. Et de ſepultura illius, Magi quoque in Bethlehem uenientes prophetauerunt ipſo nato, offerentes illi aurum, thus & myrrham.

Dixerunt Iudei Pilato, lube muniri ſepulchrum: & niſi munitum fuiſſet illud, occaſionem habuiſſent reſurrectionem cauillandi, dicentes: quod non ad fuiſſet digna & ſufficiens cuſtodia. Verum cum omniſaria cuſtodia & diligentia his commiſſa fuerit, nullam omnino occaſionem reliquam habent reſurrectioni illius contradicendi. Ita enim ut cupiebant, uolebantque, ſepulchrum cuſtodiri curauerunt. Lapis enim huic impoſitus eſt ingens, quem etiam ſigillo obſignauerunt: quin & militum turmam ad cuſtodiam huius conſtituerunt. Ceterum, ut ingratorum Iudeorum effrena obturentur labia, quid fit? & quale nam tempore reſurrectionis Chriſti editur miraculum? Terræmotus fit ingens, & milites ſepulchro cuſtodiendo deputati mortuis redduntur ſimiles. Chriſtus uero relicta ſindone cum aromatibus, quibus inuolutus fuerat, ſurrexit è ſepulchro. Et de hoc Dauid, Veſpere occinetur luctus, & mane exultatio. Ploratus quidem propter ſepulturam, exultatio autem propter reſurrectionem. Viſiſtin? imò audiuiſti magis auguſtam illam, diuinam & potentem uirtutem & potentiam? An non obſtupescis & attonitus ad hæc

redderis? Fatendum omnino eſt rem ſic ſe habere, & non aliter. Quomodo enim aliàs poſſibile fuerat, myrrha conditum corpus à ſindone poſſe reuelli & euolui, eamq; euolutam inueniri integram putamq; cum tot uiſcoſis aromatibus? Hoc certe unum etiam eſt ex magnis illis & ſuſpendis Chriſti miraculis. Sed & lapis deuolutus eſt, ne Iudei putarent Chriſtum, qui reſurrexerat, adhuc in ſepulchro iacere, uerum ut per terræmotum & lapidem, tum etiam ſudarij & ſindonis indicio cum aromatibus illic, ut diximus, iacentis in cognitionem peruenirent, & recorderentur uerborum Chriſti, Nemo tollit animam meam à me. Potestatem habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo rursus ſumendi eam. Verum, neque ſic intellexerunt miſeri, ſed pecunias dederunt militibus, qui Chriſti reſurrectionem obſcurarent.

Chriſtus porro cum reſurrexiſſet, ueniens ad Apoſtolos dixit, Pax uobis. Illi autem hoc uiſo gauſi ſunt. Vnus uero horum Thomas fortè illa hora non aderat illis. Cum autem de Chriſti reſurrectione auduiſſet, dixit: Niſi ipſe uidero in manibus illius ſigna clauorum, & immiſero manum meam in latus eius, non credam. Hiſq; contractatis Thomas, quod quaerebat, inuenit, & altum exclamauit. Dominus meus, & Deus meus. Neque enim ſimplici quodam & fortuito modo, tanquam gratificaturi Chriſtum apoſtoli Deum dicebant, & conſuebantur: ſed cum magna reuerentia & ſtudio. Chriſtus autem dicit illi, Quia uidiſti me, credidiſti. Beati, qui non uidentes credunt. Poſt reſurrectionem igitur Chriſtus cum apoſtolis commoratus eſt dies quadraginta, & cum docuiſſet eos, dedit illis poteſtatem contra demones, & uirtutem edendi miracula, quæ Chriſtus faciebat: & ut quæcunque peccata in terra remitterent, ea in cælo quoque eſſent remiſſa: & ut quæcunque in terra ligarent, in cælo etiam eſſent ligata. Non tamen apoſtoli modo, uerum omnes Chriſto credentes, qui iuxta uerbum & Euangelij doctrinam uiuunt, eandem poteſtatem & uirtutem à Chriſto acceperunt, quam & apoſtoli, eademq; cum apoſtolis miracula ſancti fecerunt.

Die autem quadageſima abiit Chriſtus cum apoſtolis in montem Oliuarum Hieroſolymæ uicinum, & dicit illis, Proſecti docete omnes gentes, Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui uero non crediderit, condemnabitur. Signa uero credentes hæc conſequentur, In nomine meo demonia eiſcient, linguis loquentur nouis, ſerpentes tollent: & ſi letale quippiam biberint, non nocebit eis: infirmis manus imponent, & ſanabuntur. Vos autem ſedete Hieroſolymis, donec

Pſal. 16

Pſal. 30

Ioc. 20. 26

donec induamini uirtute ex alto. Et benedixit illis: et factum est inter benedicendum, secessit ab illis, et sublatus est in cœlum, cumq; ascendisset, confedit ad dextram dei. Quamuis uerò et Musulmani dicant, Christum in cœlis esse, non tamen ueritatem ipsam attingunt. Christum enim in cœlo dicunt esse hominem sanctumq; magnumq; et sanctiorem omni homine: talem inquam ipsi Christum in cœlo esse fatentur, amplius uero nihil. Sed quemadmodum in omnibus ad Christum pertinentibus, ita etiam in hoc errant. Si uerò ueritatem discere uoles, Dauidem audi dicentem: Cantabo tibi in gentibus Domine, quoniam alte supra cœlos misericordia tua, et usque ad nubes ueritas tua. Exaltare Deus supra cœlos, et super omnem terram gloria tua. Attende diligenter. De quo nam Dauid dicit, quod alte supra cœlos sit misericordia eius, et usque ad nubes ueritas illius? et quod exaltatus sit Deus supra cœlos, et super omnem terram gloria eius? Deus ubique est, et non est locus ubi Deus non sit. Hoc igitur haud dubie citra omnem controuersiam dicit de homine, quem filius et uerbum dei assumpsit: qui antea quidem non erat in cœlo, sed in terra: nunc uero subuectus est et exaltatus, et confedit à dextris Dei patris, qui quidem in cœlo est, super terram uero gloria eius. Sed planius adhuc, et dilucidius idem Dauid dicit, Tollite portas principes uestras, et eleuamini portæ sempiternæ, et ingredietur rex gloriæ. Quis est ille rex gloriæ? Dominus fortis et potens, dominus potens in prælio. Tollite principes portas uestras, et eleuamini portæ sempiternæ, et introibit rex gloriæ. Quis est ille rex gloriæ? Dominus uirtutum: hic est ille rex gloriæ. Quid tibi de hac Prophetia uidetur? Dico sanè, quod si alius propheta nullus de Christo locutus esset, hæc sola prophetia multarum et magnarum loco esset. Demonstrauit enim Propheta dicens, Tollite principes portas uestras, et eleuamini portæ sempiternæ, et introibit rex gloriæ: quod de illo loquatur, qui antè nunquam in cœlis fuerat, sed eo demum temporis articulo quo portæ cœlestes, id est angelicæ uirtutes aperiri iubentur. Eo enim tempore ascendit rex gloriæ, quem uidentes obstupuerunt et interrogauerunt: Quis est ille Rex gloriæ? Quibus hi, qui subuexerunt dominum gloriæ, responderunt (quos Propheta Ezechiel uidit, ut post declarabitur) Dominus fortis et potens, dominus potens in bello. Quis autem in bello potens apparuit? Homo ille supernaturalis, quem assumpsit filius et uerbum Dei ex diua uirgine: hic etenim diabolus debellauit, et illius destruxit regnum, quo ab Adami temporibus usque ad Christum regnauerat: quin

et tyrannidem illius, qua genus humanum presserat, est amolitus.

Quid enim noui est, si Deus diabolum uincat? Nihil omnino. Verum hoc magnum et admiratione dignum est apud angelos et homines, atque humanæ naturæ potentiam excedit, ut homo uincat diabolus. Nam secundum humanitatem Christus diabolus deuicit, non secundum Diuinitatem. Quod enim bellum erat contra Deum? Propterea et Christus dixit, Venit mundi princeps (id est diabolus) et in me non habet quicquam. Licet enim omnes homines peccatores sint, in Christo tamen peccati signum inueniri non poterat, nec peccati indicium. et quamuis omnes deprehendamus à peccato uicti et ligati quodammodo, per illud roborabatur et tyrannidem exercebat: homo autem ille supernaturalis et stupendus, quem filius Dei assumpsit, peccato non fuit obnoxius, sed illud uicit, inferniq; regna destruxit. Quapropter propheticus iste sermo, qui dicit, Dominus fortis et potens, Dominus potens in bello: ostendit ipsum hominem. Cum uerò dicit, Dominus uirtutum, hic est ille rex gloriæ: ostendit ipsum deum. Virtutes enim angelorum cohortes sunt. Quis autem angelorum Dominus est? Deus nimirum. Vides quomodo unum eundemq; angeli, et omnes propheta ante generationem illius et post illam, in morte illius et post resurrectionem, et deum et hominem prædicarint? Ezechiel porro sic dicit, Ego eram in medio captiuitatis iuxta flumini Chobar: et aperti sunt cœli, et uidi uisionem Dei, et facta est super me manus domini. Et uidi nubem magnam, et splendor in circuitu ipsius et ignis fulgurans. Et in medio erat quasi similitudo quatuor animalium, et unicuique alæ quatuor, et scintille quasi æs fulgurans, alæq; illorum celeres. Et similitudo super caput animalium quasi firmamentum, quasi uisio crystalli horrendi. Et super firmamentum, quod erat super caput illorum, tanquam similitudo throni in eo: et supra throni similitudinem, tanquam similitudo hominis insidens. Et uidi te uisionem ignis intrinsecus in eo. Et licet præsens hæc prophetia, copiosa, magna et admiranda sit, quam propter Scripturæ, et interpretationis copiam omisimus, tamen ut ut hæc sint, hoc solum considera, quod quatuor animalia (quæ uates alata dicit alis quatuor, et subiungit postea, Et reliquæ duæ coniunctæ ad inuicem) magna illa angelorum cohors est, quæ per totam Scripturam sacram Seraphim dicitur. Super caput autem horum uidit Propheta similitudinem throni, et super thronum similitudinem hominis. Atqui hoc sanè interpretatione indiget.

Ionn. 14

Zach. 4

Quis enim ille homo est, quem maximi angelorum super caput suum gestant in throno sedentem? Non alius certe quam filius Dei, quem omnes prophetae deum et hominem predicauerunt. Et hæc quidem hæcenus. Tu uero cum alijs obijcis: Cum Christiani affirmant CHRISTVM Deum esse, quomodo passus est? Deus enim pati nequit. Item, Si deus est, cur non uel nudo uerbo saluauit hominem, sed quasi impotentia impeditus, homo factus est, et mortuus, ut hominem saluaret? Et quod Deus non patiatur, te ipsum testem habeo, si quidem illud sateris. Verumtamen homine aliquo moriente, qui uel naturali morte per morbum deficit, uel uolentia, gladio nimirum, aut alio casu fortuito incidente, corpus quidem patitur et moritur, anima uero passionis expers et immortalis manet. Quis igitur tam stultus est, ut diuinitatem passibilem esse arbitretur? Sed ne sic quidem diabolus hominem intentatum reliquit. Armenij enim Christum filium Dei esse consentiunt, et Deum. Addunt autem, quod sicut corpus illius passum sit, ita etiam eiusdem passa sit diuinitas. Quapropter illos et hæreticos esse iudicamus, et sub anathemate detinentur. Hoc uero quod queris, Cur Christus hominem non nudo uerbo seruauit? ego explicare non possum, sed nostram infirmitatem confiteor. Verum et tibi hoc idem consulo, ut ea quæ fidem merentur, credas: neque ea inquiras, quæ uiribus maiora sunt. Quis enim nouit mentem Domini? Si enim homines conspectis regis alicuius terreni operibus, opera quidem amant et amplectuntur, alterius uero non inquirunt, neque laboriosius curiosiusque ea inuestigant: quanto magis de rege regum, et domino dominantium? imò eterno cælorum rege inquirere, et curiosius inuestigare singula absurdum est? Et cum questio sit una, quæ appareat CHRISTVM filium Dei esse: hæc autem sine omni controuersia comprobata sit, et sacris scripturis demonstrata, amplectere hæc et animo reconde, quod cum Deus sit omnipotens, et cum mundum saluet, siue per angelum, siue per uerbum, uel alio modo quocumque quem scit et agnouit, potuit hoc facere, et potest. Deus uero non facit quæ illi impossibilia sunt, sed quæcunque uult. quæcunque enim uult, eadem potest: non autem quæcunque potest, eadem uult. Possibile enim illi erat mundos creare infinitos: sed cum hoc nolit, unum creauit solū. Possibile item illi erat alias creare angelorum myriades, sed noluit. Quapropter ne inquiras longius progrediundo. Cum enim latissime hæc rerum absurditas pateat, multa alia hinc absurda nascuntur. Et quomodo id fiat, considera. Qui enim hæc inquirere ausus fuerit, sic interrogare potest, Quæ

do quidem Deus omnia etiam ante generationem ipsorum nouit, et præuidit diabolus casurum esse, cur quæso illum creauit? Et quum aduersus Deum elatus ex angelo et luce caligo et diabolus factus sit, cur deus non totum perdidit, sed permisit potius, ut etiam hominem deceptum longissime à Deo abduceret? quinetiam adhuc omnes homines incitat ad peccatum, qui peccantes priuantur gloria Dei et paradiso? Sed alia plurima absurda malaque emersura sunt, si unum aliquod absurdum concedatur. Decet igitur, ut per fidem suscipiamus ea quæ à deo facta sunt, nec ea inquisitioni et curiositati nostræ permittamus. Propter nimiam tamen curiositatem tuam, rationem aliquam huius afferemus: quæ si ueritati fuerit consentanea, gloria sit et laus Deo sanctissimo: in hunc quippe solum referenda, qui ueritatem omnem cognouit. Moses scribit, quin potius deus per Moysen loquitur: Diliges dominum DEVM tuum ex tota anima tua, et ex tota cogitatione tua, et ex totis uiribus tuis. Sed et Christus in Euangelio dicit: Qui diligit me, diligetur à patre meo. Item Esaias: Hæc dicit Dominus, Num obliuiscetur mulier liberorum suorum? Verumtamen et si obliuiscatur mulier, ego tamen non obliuiscar, dicit Dominus. Et reuera quidem enquire uidemus, ut Dei amor, quo homines prosequitur, multis modis parentum in liberos amorem exuperet. Debet igitur omnis homo plus quam matrem, patrem, uxorem, liberos, fratres, imò plus quam suam ipsius animam, Deum diligere. Omnis enim hominis uirtus, omnis quæ actio huc tendit, huncque finem sibi habet propositum, ut Deum diligat.

Et quantocumque illum amore persecutus fuerit, tanto et infinitis modis maiore diligetur à Domino. Quæ igitur ratione? quo denique facto commotus homo, eò intellectus peruenire poterit ut DEVM diligat? Si nimirum hæc meditetur, et animo suo reputet: En propter me peccatorem, transgressorem diuine legis et præcepti, quem deceperat diabolus, longèque à DEO abductum occiderat, nostram carnem gestauit DEVS, homo factus est, et propter me mortem subiit, eiusque mors uita nostra facta est, eiusque resurrectio mihi paradysum regnumque quod amiseram reddidit. Quod si hoc modo considerare eos perit homo immensum DEI in humanum genus amorem et charitatem, huius consideratio ne in amorem DEI deuenit, impletque DEI præcepta, et uerba Euangelij: quibus ab ipso completis etiam ipse à deo redamatur, cum obseruator mandatorum Domini. tuncque impletur sermo Domini per Moysen dictus, Diliges dominum Deum tuum ex tota anima tua, et ex tota cogita-

Deut. 6.

Ioh. 14.
Esa. 49.

Ose. 12.

cogitatione tua, et ex toris uiribus tuis. Impletur et Christi uerbum, quod dicit, Qui diligit me, diligenter à patre meo: et qui diligitur à patre, diligitur etiam à filio, Vnus enim DEVS est, et pater, et filius. Et hac de causa Deus homo factus est. Præterea olim prophetis locutus est Deus, et apparuerunt illis uisiones: et nunc quidem in nube, ut ipsi Iob: nunc uero in igne et caligine, ut Moysi: aliàs uero in aura tenui, ut Helie. quemadmodum et Oseas Propheta dicit, Ego uisiones multiplicauit, et in manibus prophetarum assimilatus sum. Assimilatus sum, inquit, non uisus sum, utpote uisiones adumbraturus. Nunc igitur cum humani generis amator sit, et misericors. hominemque in tantum diligit quantum nulla lingua potest eloqui, nec ulla mens intelligere, quemadmodum ante per multifarias uisiones seruis suis sanctis conuersabatur, sic tunc per carnem ceu uelo intermediente nobis conuersatus est, et adhuc seruis suis et amicis est conuersaturus, quemadmodum illud ante resurrectionem suam ex mortuis, et post illam demonstrauit. Quin et adhuc speramus, quotquot Christum profitemur, quod cum DEI filius et uerbum Deus fuerit, homo factus sit, et in mundum ueniens non uenerit ut mundum iudicaret, sed ut doceret mundum, quod ipse sit filius Dei, Deus nempe is qui à prophetis prædictus erat, et ut in illum crederent, omnesque in illum credentes et baptizati saluarentur: qui uero non crederent, condemnarentur. Rursus autem certò futurum est, ut denuò redeat, non uelut ante, in uili figura, et statu humili, homoque quod externam specie attinet, sub qua deus sit intelligendus: sed instar Dei manifesti, et ceu unigenitus Dei patris filius, in gloria sua cum omnibus Angelis, cunctisque ordinibus cælestium. quemadmodum Dauid dixit superius, quod ueniat ad iudicandum terram, et ad iudicandum orbem. Quin et ipsum CHRISTVM in Euangelij dixisse scriptum est, Quod uenturus sit filius hominis in nubibus cæli in gloria sua, et omnes sancti Angeli cum eo. Tunc sedebit super thronum glorie sue, et congregabuntur coram eo omnes gentes, et separabit eos uelut pastor segregat oves ab hædis: et statuet oves quidem à dextris suis, iustos nimirum: hædos uero, id est peccatores, à sinistris. Et dabit peccatoribus quidem poenam eternam, iustis uero uitam sempiternam, paradysum et bona omnia. Verumtamen et Daniel sic dicit: Videbam donec throni ponerentur, et antiquus dierum consedit. Thronus eius quasi flamma ignis, et rote eius ignis ardens: fluuius ignis trahebat præcedens illum. Mille millia ministra-

Matth. 25.

Dan. 7.

bant illi, et decies centena millia stabant ante illum. Iudicium consedit, et libri aperti sunt. Videbam in uisione, et ecce cum nubibus cæli ueniebat, quasi filius hominis, et usque ad antiquum dierum peruenit, et ante faciem illius allati sunt illi. Et ipsi data est potestas et gloria, et regnum: et omnes populi, tribus et lingue illi seruiant, et potestas illius potestas sempiterna, quæ non transibit, et regnum illius non corrumpetur. Horrui spiritus meus. Ego Daniel in uisione mea. Visiones capitis mei perturbauerunt me. Sed ecce diligenter obserua, quæ hic à prophetâ dicta sunt: Videbam, inquit, donec throni sunt apppositi, et antiquus dierum consedit. Quis est antiquus dierum? Deus. Qui nam ministrauerunt uel seruiuerunt illi, et qui nam sunt astantes illi mille millia, et decies centena millia? Aliud nullum præterquam quod Dauid prædixit de Christo, quod ueniat ad iudicandum terram, ad iudicandum orbem: et ipse Christus de se dicit, quod in illo iudicio iudicanda sit omnis terra. Vnam enim idemque est patris et filij iudicium. Quis uero est fluuius ille igneus, quæ ante antiquum dierum egredientem uidit propheta? Hic nimirum, qui diabolum et omnes peccatores excepturus est. Qui nam libri sunt quos apertos esse legimus? Ipsa nimirum hominum facinora, quæ omnia in die illo reteguntur. Quis uero est filius hominis, quem uidit in uisione sua Daniel uenientem in nubibus cæli, et pertingentem usque ad antiquum dierum: cui etiam datus est principatus, honor et regnum, et omnes populi tribus et lingue adorant illum, et seruiunt illi: et cuius potestas, potestas est sempiterna, quæ non transibit, et cuius regnum non corrumpetur? Sufficiens certe hæc prophetia est, ut etiam plane stupidum ad sensum meliorem perducere posset, ut intelligeret Christum et uerbum Dei esse, qui subuehens in altum hominem, quem assumpsit, subduxit illum in nubes cæli ad Deum et patrem suum: et huic datus est honor, potestas et regnum: et hunc adorant omnes Angeli DEI: hunc etiam adorant omnes tribus et lingue, quemadmodum in superioribus prophetauerunt. Et ille quidem est, qui consedit ad dexteram dei, iuxta Davidis uaticinium, et huius regnum est sempiternum, quod non transibit: et huius est potestas, quæ non corrumpetur. In alium uero hominem hæc minime competunt. Non enim homo ullus ante solem natus est: uerum solus filius et uerbum DEI, secundum quod DEVS est, non secundum humanam illius naturam. Nullus enim alius hominum potestatem sempiternam et regnum inconcussum habere potest, præter solum hominem, quem assump-

psie

psit filius & uerbum Dei, qui ab illo etiam se-
parari nequit. Hæc omnia uidens Daniel, & ad
miratus hæc, ut par erat. cum autem non posset
magnum & inestimabile miraculum & myste-
rium percipere, dixit: Horruit spiritus meus. Ego
Daniel in uisione mea. Visiones capitis mei con-
turbauerunt me. Hunc uero, quo uiso Daniel ille
magnus spiritu suo horruit, & uisiones capitis
sui conturbauerunt eum, Musulmani Deum esse
pernegant. Et quis tam stupidus, ut non uel maxi-
me illos condemnauerit?

QUOD POST DOMINI
assumptionem duodecim Discipuli illius
totum orbem docuerint, miraculis simul
fidem suam confirmantes: tum de
dei para uirgine, de questione
Christi, cruce & ima-
ginibus.

APOLOGIA TERTIA.

QUOD itaque Christus filius dei,
& Deus & homo à sanctis simul
& prophetis, adeoq; ab ipso Deo
patre prædicatus sit, sufficiet in
precedentibus demonstrauimus. Nunc uero age-
dum reliquis etiam discussis, inspicimus ea quæ
hæc insecuta sunt, negotia. Christus enim quum
prædixisset se ascensurum ad patrem suum, in ip-
sa assumptionis hora dicit sanctis suis discipulis,
& apostolis: Profecti in mundum uniuersum an-
nunciate Euangelium omni creaturæ. Qui credi-
derit & baptizatus fuerit, saluabitur: qui uero
non crediderit, condemnabitur. Vos uero deside-
te Hierosolymis, donec induamini uirtute ex al-
to. Et cum adorauissent, abierunt. Post dies uero
aliquot, cum apostoli unanimiter in eadem domo
considerent, factus est sonus ceu status alicuius ue-
hementis: & repleti sunt omnes diuina gratia.
Non quod Christo adhuc in terris agenti impos-
sibile fuerit gratiam illis dare, sed ut omnes intel-
ligerent, unum deum esse & patrem & filium, et
unam eandemq; patris & filij naturam & poten-
tiam. Dedit enim Christus apostolis cum in terris
ageret, uirtutem & potestatem calcædi super ser-
pentes & scorpiones, & aduersus omnem potesta-
tem inimici, idest diaboli: misit uero nunc etiam
deus pater illis gratiam suam. Et impleti diuina
gratia, ut dictum est, apostoli, singuli illorum ea
cognouerunt, quæ naturam excedunt, omnes sci-
licet omnium gentium, quæ sub cælo sunt lin-
guas, quàm exactissime. Causam uero huius inspi-
ce. Vt nimirum aggredierentur totius mundi do-

ctrinam & functionem, data est ipsis omnium lin-
guarum cognitio, ne interprete indigerent, sed
ut ipsi & interpretes essent, & doctores. Et do-
cere coeperunt initio factio à Hierusalem. Sic
enim scriptum erat ab Esaia: E Sion egredietur
lex, & uerbum Domini de Hierusalem. Iudei
uero adhuc corde obcæcato præditi, non intelle-
xerunt, & impletum est in ipsis, quod in lege scri-
bitur: Linguis nouis, & alijs labijs loquar popu-
lo isti, & neque sic audient me, dicit Dominus.
Et apostoli quidem populum docentes, iusserunt
in Christum credere, illumq; confiteri, quod sit
filius Dei uiuentis. Et facta sunt per illos miracu-
la & prodigia multa, non tamen ea qua Christus
faciebat, autoritate & potestate, sed tanquam à
seruis & ministris, in nomine enim Christi mi-
racula edebat, sic dicendo. In nomine Iesu Christi
uisum recipe, & uisum recepit cæcus. In nomine
Iesu Christi filij Dei resurgat mortuus, & surre-
xit. Et hoc idem dixerunt cum sanaretur paralyti-
cus. Quin in nomine Christi sanabatur omnem mor-
bum: & quotidie multa hominum turba in Chri-
stum crediderunt. Tandem diuisi duodecim apo-
stoli peragraverunt totum orbem. Impij uero eos-
dem multis malis & damnis afflixerunt, aliosq;
in Christum credentes, ut quotidie diuersis in lo-
cis magnam occiderent Christianorum multitu-
dinem. Vniuersus enim mundus idololatriæ de-
ditus erat. Sed uno Christiano occiso, decem co-
ram tyrannis emerferunt: & si decem occide-
rentur, exurgebant centum: si mille, apparebant
decem millia: si decem millia, uiginti millia suc-
cedebant in martyrium. Ne uero uerba mea à
multis ceu ficta esse iudicentur, minus dico quàm
ueritas rei postulet. Sæpius enim uno die credi-
derunt hominum quinquaginta millia, & am-
plius. Et quemadmodum à creaturis ad ueram co-
gnitionem peruenit Abraham iustus, & serui-
uit coluitq; solum Deum uerum: sic etiam per
Christi & Apostolorum miracula gentes simi-
liter in ueritatis cognitionem peruenerunt, ean-
demq; coluerunt, & perfecte confessi sunt Chri-
stum uerum esse mundi saluatorem, filiumq; Dei
uiuentis, & uerum Deum. Vnde igitur hoc fa-
ctum est: qua uirtute & potentia? quibus opibus
& magnificentia? per quosnam philosophos &
oratores? Per nullum prorsus: sed sola Dei uirtu-
te, quam induerant duodecim apostoli, rudes an-
tea, agrestes & infirmi. Sic enim dixerat illis
CHRISTVS: Ecce mitto uos tanquam oues
in medio luporum: ne solliciti sitis, quid di-
catis, aut quid loquamini coram ipsis. Ego enim
dabo uobis os & sapientiam, cui non poterunt
resistere, nec contradicere omnes, qui sese op-
ponunt

possunt uobis. Et sic euenisse legimus. Omnes enim philosophi, omnes rhetores, omnes magi, coram apostolis ceu pisces muti apparuerunt. Tunc impletum est illud Davidis uaticinium: Et loquebar in testimonijs tuis coram regibus. Et non confundar. Quin et illud Esaiæ, quam speciosi sunt pedes euangelizantium pacem, qui annunciant bona. Diuisi itaque sunt apostoli, et dispersi in uniuersam terram: singuli in illis locis, ad quos peruenierat, docuerunt Euangelium. Et impleta est Davidis propheta dicens: In omnem terram exiit sonus eorum, et in terminos orbis uerba ipsorum. Considera igitur, uide et attende diligenter horum omnium quæ hic scripta sunt, ne unicam quidem dictionem aliunde quam à Mose, Dauide, prophetis et Euangelio transcriptam esse, quæ omnia pro sanctis, iustis et bonis, ipsi quoque Musulmani uenerari solent. Ipse enim Mahomet, quæ omnes Musulmani præceptorem suum agnoscunt, non potuit in uniuersum ueritatē occulere, uerum libros hos sanctos esse testatur. Quod si igitur libros dicunt sanctos et bonos, ea uero quæ in his continentur, Musulmani contemnunt, necesse omnino fuerit ut cuncti homines illos condemnent, quin potius (si uerum dicere oportet) ut illorum eum mente captorum misereantur, quod uos nimirum tot tantisque donati occasionibus, quibus ueritatem et inuenire et cognoscere licet, quod Christus filius et uerbum Dei sit, relictam tamen ueritatis uiam, à scopo uero aberraueritis. Sed redeundum eo unde digressi sumus.

Qui itaque apostolos persequabantur, et sua premebant tyrannide, hi ipsi tandem in Christum credebant, et confitebantur hunc esse filium dei uoluentis, imò apostolorum loco illi ipsi præcones nominis Christi reddebantur. Et omnes quidem apostolos morte, qua Christum confessi sunt, sublatos esse, uerum est: non tamen in hos tantum sauerunt impij, quantum in illos qui ab idololatria ad Christum conuersi fuerant. Atroces enim de illis poenæ sumebant. Membratim dissecabant eos: et quasi uno momento salui et integri apparuerunt. In caminos deiecerunt: sed tanquam aquas ingressi seruabantur. Plumbum liquefactum coacti bibebant: sed non lædebantur. In maris profundum demergebant: et in litus euaserunt. Et quis nam (ut dici solet) martyrum tormenta et tentationes posset exponere? Tandem autem mortui sunt, et tormenta uoluptatum loco, et mortem pro uita aestimauerunt, ostenditque per martyres Christus suam ipsius diuinitatem et potentiam, quin fidem quoque et desiderium, quo erga illum tenebantur. Eo enim quod salui et illæsi seruarentur martyres Christi, apparebat potentia et diuinitas: per mortem uero quam sustine-

bant, illorum in Christum fides elucebat et claritas, quemadmodum postea planius demonstrabitur. Insignis enim certantium fortitudo, et horum fides instar facis fulgebat. Qui enim illos seruabat illesos ex talibus tantisque tormentis, poterat omnino, ne morentur, efficere. Sed quemadmodum in proprio corpore Christus fecit, ut ad solam qua Hebræos compellauit interrogatio nem, Quem queritis? omnes conciderent: cumque ad eosdem diceret, Sinite hos abire, discipulis dimissis, se Christum scilicet apprehenderent: sicut inquam, in hoc potentia simul et uoluntas apparuit, ita etiam euenit in martyribus. seruabantur enim illæsi, diuina uirtute et potentia, in magnis poenis et tormentis: nihilominus tamen mortui sunt, ut illorum in CHRISTVM fides appareret, et uiuerent in æternum uitam uere beatam et immortalem. His igitur uisis, qui idolis seruebant et intelligentes simul opera esse plus quam naturalia, quæ Deus nimirum operaretur, conuersi sunt omnes reges, omnes præfides, omnes tyranni, uniuersa denique multitudo terram mareque inhabitans, CHRISTVM coluerunt, confessi sunt, et crediderunt, hunc filium DEI, et DEVM uerum esse: et impletum est Davidis aliorumque prophetarum oraculum, dicens: Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruiant illi, omnes gentes illum beatum dicent. Etiam si uero quidam inueniantur, qui CHRISTVM non credant filium DEI esse, non tamen propter hos prophetas mendacij argueri licebit: sed quemadmodum sol quidem totum orbem illuminare dicitur (quod et reuera fit) cæci tamen solem nec uident, nec ab hoc illuminantur: ita etiam in CHRISTO solet euenire. Omnes reges terræ et uniuersus orbis adorauerunt illum, et DEVM esse confessi sunt: qui uero illum non adorauerunt, uel qui prius quidem hoc adorato postea poenitentia ducti, dogmata eius impia esse aestimauerunt, tunc sanè ueritatis cognitione non multum iuuantur.

Quam ob rem? Omnis enim homo dum uiuit, opera facit quæcunque uult, et animo concipit tam ad salutem suam tendentia; quam ad damnationem et poenam. Poenitentia uero post mortem locus non est reliquus. Si igitur Christi fideles in boni cognitionem peruenerint, et crediderint in ipsum, et inuenerunt ueritatis uiam, et salutem suam acquisierunt: si uero in impietate sua perseuerauerint, quid de illis postea fiat? Qui intelligit, intelligat. Porro David, rursus sic dicit: Omnes gentes plaudite manibus, iubilate deo in uoce exultationis. Quoniam Dominus altissimus, terribilis, rex magnus super uniuersam terram. Psallite Deo nostro, psallite.

psallite. Psallite regi nostro, psallite. Quoniam rex uniuersae terrae, Deus. Psallite prudenter. Regnauit Deus super gentes. Deus sedet super thronum sanctum suum, principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham. Quoniam Dei fortes terrae uehementer exaltati sunt. Nunc uero diligenter quae dicuntur perpendito. Omnes gentes, inquit, plaudite manibus. iubilare in uoce exultationis Deo. Non Iudaeos solos aduocat, nec Ismaelitas, nec alios alicuius partis terrae incolae, sed omnem quae soli subiacet terrae conuocat ad hanc spirituales exultationem. Cum enim dicit, Omnes gentes, nullum hominem ex omnibus istis exclusit. Causa: Quia Dominus altissimus, terribilis, rex magnus super uniuersam terram. Sed dicat aliquis, Quando nam, o bone Dauid, deus non erat altissimus? quando non erat terribilis et magnus? Psallite Deo nostro, psallite. Psallite regi nostro, psallite. En uides hic aliud explicatu difficilius, qui rem inexplicabilem interrogauisti, quando nempe, Deus non fuerit altissimus, magnus et terribilis? Respondet enim: Psallite deo nostro, psallite. Psallite regi nostro, psallite. Et rursum Dauid inquit: Quoniam rex uniuersae terrae deus. Psallite prudenter. Regnauit deus super gentes. Deus sedet super thronum sancti sui. Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham. Quoniam Dei fortes terrae uehementer exaltati sunt. Sed nunc cagedum inspiciamus, quid nam sibi uelit propheticum oraculum.

Psalmus quidem carmen est concinnum, Deo consecratum. Et quemadmodum aliquis a trophæo aut uictoria reuersus, praeter ingenti gaudio nihil aliud dicit, quam Vicimus hostes: rursum uero interrogatus, Quomodo et quae ratione illi uictoria obuenerit, eadem illa respondet, Vicimus hostes, uicimus inquam. Eodem modo propheta prudentibus oculis gentium conuersionem perspicens, exclamauit: Omnes gentes plaudite manibus, iubilare Deo in uoce exultationis. Id est, et qui antea fideles fuistis, et qui postea demum credidistis, omnes simul plaudite manibus: neque simpliciter sine ratione et ordine manibus uestris plaudatis, sed cum uoce exultationis, et letitiae. Quapropter propheta quoque uoluptate seu abreptus, dixit: Psallite Deo nostro, psallite. Psallite regi nostro, psallite. Quoniam Dominus altissimus, terribilis, rex magnus super uniuersam terram. Et quasi ipse exponens sua uerba, addit, Regnauit Deus supra gentes: id est, gentes prius diaboli tyrannide preesse, relicti nunc patrijs suis dijs, idolis scilicet inanimitas et mutis, declinauerunt, coluerunt et crediderunt soli uero et uiuenti deo, illiusque regno subiecti sunt, antea enim regno dei indigni iudicabantur. Deus sedet super thronum

sanctum suum. Omnis thronus gloriam significat et requiem. Et quoniam deus antea non celebrabatur a gentibus, sed a solis angelis et sanctis, gentes gloria Dei destituebantur: nunc uero accedentes fruuntur omnes gloria dei, et requieuit deus in gentibus. Quoniam uero etiam hominum thronus gloriam habet, et honorem, quin et requiem, innocentiam autem a peccatis habere non potest, adiunxit, Super thronum sanctum suum. Humana enim omnia una cum labili, et ad peccandum prompta natura etiam illud extraneum, incertum uel separabile habent, ut in prima Apologia diximus. Dei uero thronus altus, et sublimis sanctusque est, et magnificentiam gloriamque suam habet naturalem et inseparabilem. Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham. Qui nam sunt congregati illi principes? Reges terrae, et praesides tam parui quam magni. Et quis nam est Deus Abraham? Num alius est praeter Deum illum uniuersorum, quem creauit coelum, et terram? et propterea Deus Abrahae dixit? Absit blasphemia. Minime. Sed partim quidem Dominum et iudicem uniuersae terrae, qui miseretur et irascitur, uocauit Deum Abrahae, qui illi in deuastatione Sodomarum apparuit, coram quo se terram et cinerem esse iudicauit, qui scilicet erat filius et uerbum Dei, quemadmodum in praecedentibus demonstratum est, et adhuc patebit: partim uero, ut quemadmodum Abraham Deo credidit, et reputata est illis fides ad iusticiam: sic etiam omnibus gentibus, si deserto cultu patrio, imò (ut uera dicam) uano et falso, conuersae fuerint ad deum uerum, et Christum confesse fuerint filium dei esse, Deumque uerum, etiam illis fides ad iusticiam reputabitur, ut et Abrahae. et remisse sunt illis omnes iniquitates, impietas et peccata ipsorum.

Praeterea dicente tunc deo ad Abraham, Patrem multarum gentium constitui te, et in semine tuo benedicentur omnes gentes: praevidens id quidem Dauid, quod Dei sermo ad Abraham factus, nondum impletus esset (nam omnes gentes ad fidem conuersae, filij Abrahae facti sunt) et quod gentes per fidem in Christo, qui est semen Abrahae secundum carnem, qui et ipsius Dauidis regis est filius, saluandae essent, dixit, Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham: in memoriam reuocans omnibus hominibus olim factam ipsius Abrahae coram Deo adorationem, et Deum illum promissionem: et impletus uoluptate inenarrabili propheta dixit: psallite deo nostro psallite. Psallite regi nostro psallite. Omnes gentes plaudite manibus. Deinde uero docēs dixi, Psallite prudenter. Quid nam hoc est, psallite prudenter: id est, corda

te, sa-

te, sapienter, cum uera scientia cognoscite quæ dicuntur, cognoscite inquam, ea quæ fiunt, nec cōplodite manus uestras illicito & turbato modo, ut in commensationibus manibus plaudere solent insipientes: sed cum didiceritis antè undè nam hæc uictoria, undè libertas, undè hæc salus, exhibete magnificentiã, exhibete gratiarũ actionẽ deo autori uictoriæ. Plaudite manibus, edite uocẽ laudis et exultationis ipsi deo Abraham: id est, illi qui enatus est ex semine Abraham secundũ carnẽ, quẽ annũciauerunt omnes prophete, quẽ demonstra uerunt, quem confessi sunt Deum & hominem, qui sedit super thronum suum sanctum, hominem scilicet, quem ex diua assumpsit Virgine modo supernaturali. Psallite prudenter, in profundũ animi nimirum uestri recondite, respicite repositam in prophetis oraculis cœlestem margaritã, quæ à multis tanquam in ostreis honorata est. Psallite prudenter: thesaurus enim inexhaustus intra manus uestras est, quem euolutis patrum uaticinijs inuenietis, qui est Christus, filius & uerbum Dei, creator omnis creaturæ. Verbo enim domini cœli confirmati sunt, et spiritu oris sui omnis uirtus illorum. Vidēs ne quomodo nunc quidem Deum appellat Dauid, nunc uerò Deum & hominem: nunc etiam uerbum Dei, nunc etiam creatorẽ omnis creaturæ? Cum enim cœli creatorẽ dixit, omnis creaturæ creatorẽ esse declarauit. Qui enim cœlos fecit, idẽ est qui creauit angelos et homines.

Et Moses quidem inquit, In principio creauit Deus cœlum & terram: Dauid autem, Verbo, inquit, Domini cœli firmati sunt. Certè quẽ Mahometh uerbum Dei uocat, & Musulmani omnes, quem omnes Christiani ceu uerbum Dei & Deum adorant, de hoc eodem Dauid dicit, quod cœlos firmauerit: id est, creauerit. de hoc eodem Moses dicit, quod in principio condiderit cœlum & terram. Et quis tam stultus est ut dubitet, nec eum adoret, quem Dauid deum esse prædicat? quẽ Moses Deum esse scatur? Tu uerò cum de cœlis audis, nõ est quod plures cœlos esse existimes, sed unum, & non plures. Interpres enim Hebraicam phrasim secutus, iuxta illius leges & consuetudinem pluraliter transtulit. Videamus uerò de quibus nam Dauid hæc dicat: Cuius fortes terræ ualde eleuati sunt. Qui nam? Discipuli illius pauci, qui modò erant humiles, indocti & rudes, nunc uerò doctores totius orbis: qui persecutionem sustinuerunt ab omnibus, qui iniurijs affecti, qui colaphis cæsi, qui nõ habebant quò caput reclinarent, nunc sublimes & magni uidentur, & fortes Dei, & ad honoris fastigium eleuati. Omnes enim principes, omnes satrapæ, omnes reges terræ post Deum apostolos habent aduocatos, ipsosq; doctores et duces salutis suæ constituentur.

Apostoli enim docuerunt euangelium omnem creaturam, miraculis simul illud comprobantes, ut diximus: & qui prius persecutores erant nominis Christi, nunc pro illo uitam deponunt: & qui prius in illum calumnias & tyrannidem exercebant, nunc per Christum & apostolos facti sunt pastores, doctores, & orbis luminaria ipso sole splendidiora: & qui modo idolorum erant cultores, nunc Christi sunt martyres, & accepta à deo gratia (ut dictum est) miracula edere conspiciuntur. Martyres enim non uiui modò miracula & prodigia edebant, quibus uisis idololatrie obstupuerunt, sed etiam post mortem magna & stupenda miracula ediderunt. Viui enim adhuc in tyrannorum conspectu interrogabant idola, dicentes: In nomine Christi dicite ueritatem. Et responderunt idola, Christus est Deus uerus. Infideles autẽ his auditis magna uoce exclamabant, Magnus est deus Christianorum, magna etiam fides ipsorum: & in Christum crediderunt. Et quidem quod omnes martyres Christi miracula ediderint, quæ propter nimiam copiam nunc omittuntur, constat. ueruntamen è multis non pauca ab illius seculi scriptoribus collecta sunt, è quibus & hoc unum fuerit. Christi martyr Georgius, qui à nobis Christianis colitur (quem etiam ipsi Musulmani in honore habent, & ab illis Cheter Eliaz dicitur) tormentis & questionibus excruciatu est ab impijs & idololatrijs, ut Christum abnegaret, & illorum deos coleret adoraretq;. Hic uerò maluit infinitas mortes & infinita tormenta pro nomine Christi sustinere, quàm fidem suã in Christum reijcere. Multis igitur tormentis & supplicijs excruciatu martyr, dicit tyranno: Euntes uideamus deos uestros. Hic uerò hoc audito, ualde gauisus est, existimans hunc dijs suis esse sacrificaturum. Omnibus uerò simul profectis, & tyranno quoq; cum turba sua hunc comitante, martyr Georgius ad aram accessit, & dicit uoce magna, In nomine Christi, ò idola muta, ueritatẽ dicite. Quis nã Deus uerus est? Et repenti idola loquenti facultate donata, dixerunt, Christus filius Dei, & huius pater Deus. Et rursum adiecit martyr: In nomine Christi terræ illis cõteramini. Et ipso effectu uerbum hoc comitante, omnia idola in terram conciderunt, & confracta sunt. Hominũ uerò turbæ hoc miraculo uiso, magna & clara uoce exclamauerunt, Magna est fides Christianorum, & magnus est Deus Georgij.

Audiant qui in Christum non credunt, & confundantur, quod pater mendacij diabolus uerum oculere non potuit, sed à sancto increpatus, & à ueritate ceu flagellatus, Christum Deum esse uerum confessus est. Qui uerò non credunt, tanquã in densissimis tenebris errantes obambulant.

Porro Christo adhuc in terris agente, attulerunt illi parentes quidam filium qui demonio agitabatur, et orabant eum ut illum sanaret, Demon uero, qui hominem occupauerat, uiso Christo exclamauit, dicens: Quid mihi tecum rei est, fili Dei? Venisti ante tempus ad affligendum nos? Non enim unus tantum in homine erat diabolus, sed multi. Cum autem Iesus hunc increparet, ex homine digressi sunt, et sanitati restitutus est. Quem igitur Deus ipse testatus est, quem praedicauerunt Prophetæ, in quem uniuersus orbis credidit, quem et ipsi demones licet inuiti deum esse confessi sunt, cuius nomen horrent et tremunt, hunc inquam, qui non consentitur, non ne stulti sunt et seducti? Omnino certe. Tunc itaque implebitur in illis propheticum illud Davidis oraculum, Homo in honore existens, non intellexit, comparatus est iumentis brutis, et similis his factus est. Et sane foelices essent, si pro brutis haberentur animalibus. Hæc enim cum non peccent, nec poenam etiam datura sunt. Væ autem in Christum non credentibus: utinam non nati essent homines istii.

Phil. 48.

Post mortem uero martyrum concurrerunt ad sepulchra, et monumenta eorum homines, et sanati sunt a morbis suis. Ceterum usque ad hodiernum diem infinita eduntur miracula circa sepulchra martyrum, et aliorum sanctorum, qui iuxta Euangelij præcepta uitam suam instituerunt. Quia et nunc modum non habent Dei homines, qui salutis studiosi sunt, et quidam agunt in montibus, illi uero in speluncis, alij cum hominibus conuersantur, et uirtutem habent potentiamque edendi miracula, et edunt. Quid uero tibi uidetur? Num propter falsum, fictum, et fucati Dei nomen cooperatus est duodecim apostolis Deus, indoctis illis, et rudibus, per infinita miracula, et conuertit uniuersum orbem ad fidem Christi, et Dei cognitionem, frenumque iniecit rhetoribus, et philosophis? Et quis tam miser qui hoc dixerit? nobilissime enim omnium creaturarum sunt, angelus et homo. Ceterum et angelus, cum animo suo diuinitatem affectaret, a propria gloria excidit, et ex angelo diabolus factus est, et ex luce in tenebras mutatus. Similiter et homo, cum sanctus esset, et paradysum incolet, postquam diuinitatem affectare cepit, en statim a sancto peccator comparuit, et paradiso expulsus, ad terræ culturam condemnatus est. Et, quod calamitosissimum est, qui immortalis erat creatus, morti subiectus est, et audiuit: In sudore uultus tui comedes panem tuum: et quia terra es in terram reuertetur. Sed quid de angelo et Adamo dicimus, quod propter diuinitatis affectationem hæc modo dicta passi sint, cum uel hi qui Moysi se opponere

audebant, et incensum Deo offerre religionis gratia, quod non illis, sed solis licebat sacerdotibus, terræ hiato aperto absorpti sint: Dathan nimirum, Abiron, et Core? Emicuit etiam ignis e terra, et combussit Ophnem et Phinees. Sacrificauit Ozias Iudeorum rex, et repentina lepra multatus est. Vides igitur, ut cum omne peccatum Deus ad tempus ferre soleat, et peccatoris poenitentiam expectare, hanc solam audaciam non fert, sed eo ipso momento dei indignatio et ira in huiusmodi audentem oboritur.

Quandoquidem igitur, ut demonstratum est, Deus Apostolis cooperatus est, et martyribus, in fidei Christianæ comprobationem, qui in Christum non credit, non credit Deo. Sic enim ipse Christus in Euangelij dixit: Qui non credit filio, nec patri credit: et qui non habet filium, nec patrem habet. Quod si igitur Christus non erat deus, nec dei filius, sed temeritate quadam hæc dicere ausus fuit, an non eadem pati debebat, quæ diabolus et Adam passi sunt? Sed cum Deus esset uerus, aperte omnes docuit, ut puram ueritatem agnoscerent, quin potius illius diuinitatem. Quandoquidem igitur plane et confidenter se Deum esse dixit, et filium Dei altissimi: nec in abscondito et angulo obscuro, sed in medio omnium hæc dixit: cum denique et ipse Mahomet omnesque Musulmani confiteantur Christum uerbum Dei esse, et spiritum Dei, et animam Dei, omnes etiam Musulmani hac religione tenentur, ut sine omni dubitatione et curiosa inquisitione credant, sicuti de seipso Christus testatus est. Porro miraculo, quod annuatim Hierosolymis iuxta Christi sepulchrum tempore resurrectionis illius contingit, ut ipse nouisti, nunquid contradicere potes? Non ignoras enim, quod Dei sic permitte iudicio, loco illi sancto Musulmani dominantur, et circa tempus resurrectionis Christi multam magnamque curam adhibent, et diligentiam, ne ullum aliquod lumen ardens conspiciatur. Fit igitur hoc sine omni controuersia diligentissime. Eo autem temporis articulo, quo Christiani, qui illic agunt, hymnum de Christi resurrectione compositum decantant, lumen cælo delabitur, uidentis hoc Musulmanorum principe qui interea temporis ibi commoratur, incensens tres illas, quæ Christi sepulchro astant, lampades. Quid igitur tibi uidetur? Num falso dixit Christus se Deum esse, et Dei filium? Falso ne hoc Christiani credunt? Quomodo igitur eadē hora, qua illi Christum, ut diximus, Deum, et Dei filium decantant, et creatorem omnis creaturæ, in copiosorem nimirum miraculi assertionem expositionemque, testante simul deo hoc uerum esse, lumen cælitus delapsum, lampades (ut dictum est) circa Christi sepulchrum astantes,

astantes, incendit? Quæadmodum enim in Iordane cum Christus baptizaretur, vox cœlitus descendit, dicens, Hic est filius meus dilectus, Christum denotans: sic tempore supra memorato lumen cœlitus delabiur, asserens et testificans omnibus tam fidelibus quàm infidelibus, quod ipse sit Christus, filius et uerbum Dei, uerus deus et homo. Quis igitur tam miser, ut illum nō adoret, et Deum esse confiteatur, et filium uerbumq; Dei? Si autem fortasse multum indagando his (ut nimirum fieri solet) contradixerint, Christum hæc falso locutū esse, quid nam alia accusatione opus est? Ipsi enim seipfos incusant, si eum, quem uerbum dei, spiritum et animam dei esse cōfitentur, mentiri dixerint. Quomodo autē possibile est, ut uerbum dei mentiat? Agnoscetes igitur infirmitatem suam, huc confugiunt, dicentes, quod Christiani Christum nimirum honoraturi dicant, hūc de seipso dixisse, quod filius dei sit. Cum tamen hoc non ueritati consentaneum, sed calumnia sit. CHRISTVS enim non modo dixit hoc, neque docuit, sed etiam à Iudeis interrogatus, negauit, dicens: Non sum, uerum uos hoc dicitis. Et hic quidem uester prætextus est, et suffugium. Quidam enim Christi iniuria affecturi, manifeste hoc facere non potuerunt, timentes nimirum publicam subire hominum condemnationem: quapropter alia finxerūt ex alijs. Cæterum quotquot ueritatis studiosi sunt, sciant ipsum Christum proprijs labijs non semel dixisse, his ut aut ter, sed sæpius, totumque ferè Euangelium hoc unum dicit et docet, ut nimirum intelligant homines, solum et uerum deum et filium, quem ante omnia secula uerum deum genuit. Totius enim Euangelij finis et scopus hic est, ut scilicet omnis homo sese ab impietate ad dei religionem conuertat, ut dictum est, et ut homines opera faciāt salute digna. Quapropter Christus quotidie hoc dixit, et docuit, quod ab illo excipientes Apostoli Euangelium conscripserunt, et docuerunt in orbe uniuerso: et propter hanc doctrinam, Euangelium et dogmata, occubuerunt ipsi simul et martyres. Porro et alij quidam hæreticorum de Christo dixerunt, quod Christus reuera quidem ante omnem fuerit creaturam, quodq; angelorum et Adami creator sit, cœli etiam, et terræ, omnisq; creature: quod reuera sic, et non aliter est: eundem uerò filiū Dei esse negauerunt. Qui sanè hæreticorum multum damni ueræ fidei confessoribus intulerunt. Qui enim illo tempore imperio præerat, illorum asilpulabatur sententiæ, illorumq; partes soubat, et adiuuabat in tali dogmate. Quod si hi Euangelium summa ueneratione prosequentes, demonstrare poterant, nusquam de sese Christum dixisse

quod Deus sit, et dei filius, quæ nam alia probatione opus erat quàm hæc? Hæc enim uel seruauisset eos præ cæteris argumentis omnibus. Cæterum Euangelium in precio habebant, et amplectebantur, sanctumq; nominabant, et legentes hoc perpetuò cū prophetarū scriptis miserrimis homines, nihilominus hæc ridicula et stulta protulerunt. Et alij quidem in hac hæresi diem obierunt, et anathemate tenentur, alij uerò uiuunt et Aegyptum incolunt, Arrianiq; Iacobitæ, et Nestoriani dicuntur. Interrogentur itaq; hi, et fatebuntur ueritatem omnē, quod Euangelium tale ab initio scriptum sit quale hodierno die extat.

Dicitis præterea, Christianos in tres credere personas, Patrem, matrem, et filium. Et quoniam in omnibus quæ Christianorum dogmata spectant, prophanus es, ut in alijs, sic etiam hic erras. Sed audi. Nos equidem, qui Christum profitemur, unū deum adoramus, creatorem omnium uisibilem et inuisibilem: huiusque uerbum et filium, CHRISTVM scilicet. Hæc uera sunt, nec sentimus aliter. Talem enim hunc credimus, et fatemur. Diuam uerò uirginem Mariam, creaturam Dei iudicamus, et dei ancillam. Credimus autem, et confitemur, quod huic similis homo nec natus sit, nec post hæc ex uiro et muliere nasciturus usq; ad consummationē seculi. Et secundum humanam quidem naturam eam angelis inferiorem esse iudicamus, tanquam hominem: honore autem et sanctimonia ipsam omnibus angelis indubie præferimus, eo quod uerbum et filium dei secundum carnem pepererit: omnesq; nos illam aduocatā et auxiliatricem agnoscimus. Orat et intercedit indefinenter pro peccatoribus. Miracula edit. et operatur admiratione et stupore digna. Hanc autem colimus non ut deum, sed ut matrem filij dei secundum carnem. Cæterum anathema sit, quisquis uel duos uel tres plures uel Deos adorauerit. Sed adoramus unum Deum, creatorem cœli et terræ, omnium uisibilem et inuisibilem.

Afferitis in accusationem nostrā, quod Christus à Iudeis interrogatus, Num filius Dei es? negauerit, dicens: Vos hoc dicitis. Et hoc testimonij loco contra nos adducitis, ut ijs quæ à uobis dicta sunt, fidem facere possitis. Hæc autem propter scripturarum ignorantiam facitis. Si enim scripturas, ut fieri omnino oportet, excuteretis, inuestigaretisq;, nequaquam seduceremini. Nunc autem nos accusatis de his, quæ uos ipsi non intelligitis. Veruntamen omittam dicere in presenti, quæ ab initio mundi de Christo testimonia dicta sunt, ipsum et deum et dei filium hominemque esse comprobantia: quia multa sunt. Quare his præteritis dicemus singularia quædam. Simul

Ioan. 14. **E**t hoc dico, Iudæos non alia de causa Christum
 Ioan. 10. crucifixisse, quam quod se Deum diceret, et ho-
 Ioan. 8. minem Dei; filiū. Et alicubi quidē dicebat: Qui
 Marth. 9. me uidet, uidet patrem meum. Alibi uerō, Ego et
 Ioan. 11. pater unum sumus. Rursum alio in loco, Si me no-
 Ioan. 5. uissetis, et patrem meum utiq; cognouissetis. Itē:
 Marth. 12. Si quis sermonem meum serauerit, mortem non
 uidebit in eternū. Et alibi, Remittentur tibi pec-
 cata tua. Que omnia perpendentes Iudæi dice-
 bant, Quem nā teipsum facis? cū homo sis, facis
 te deū. Quid uerō Christus? Qui credit in me, et
 nāsi moriatur, uiuet. Et quēadmodū pater sus-
 citat mortuos, et uiuificat: sic et filius, quos uo-
 luerit, uiuificat. Et nemo uidit filiū nisi pater: nec
 patrē aliquis uidit, nisi filius, et cui filius uolue-
 rit reuelare. Christus igitur hæc dicens, docensq;
 homines interrogatus ueritatē celaret? Et quis uel
 insanus uel stultus hoc crederet? Si enim non erat
 Marth. 16. deus, nec dei filius, nō utiq; discipuli eius ab illo
 interrogati, quem me dicūt homines esse filiū ho-
 minis? dixissent illi, Alij quidē te dicūt esse Heliā,
 alij Ieremiam, uel unū prophetarū. Et dixit illis
 Christus, Vos uerō quem me dicitis esset? Et respo-
 dens Petrus, dixit illi: Tu es Christus, filius dei ui-
 uentis. Dixisset tūc Christus Petro: Errauisti, im-
 pie locutus es, et peruerse. Non enim filius Dei
 sum. Cū enim præceptor illorū Christus esset, ec-
 quid aliud quā ueritatē erat illos docturus? Quid
 autē Christus Simoni Petro respondet? Beatus es Si-
 mon fili Iona. Quoniā caro et sanguis nō reuela-
 uit tibi, sed pater meus, qui in cælis est. Christus
 uerō nō quasi ignorās interrogauit Petrū, quem
 nam illū esse diceret homines, sed quemadmodum
 de Lazaro priusquā moreretur dicebat, Lazarus
 amicus noster mortuus est, sed abeo. et suscitabo
 illum. Profectus uero illuc interrogabat, Vbi po-
 Ioan. 20. suisset eū? Deinde cū autoritate dixit: Lazare,
 exi foras. Et obedivit ex animis uerbo Domini,
 ut inquam Christus hæc fecit, ostēdens suam diui-
 nitatem, et humanitātē: sic etiā nūc interrogauit
 discipulos, ut ostenderet se deū esse et hominē, et
 ut à paruīs initijs ad fastigiū ueritatis perduce-
 rentur. Cæterū post ipsam quoq; resurrectionem
 quid nā Thomas dixit, qui et ipse unus erat ē duo
 decim discipulis? Qui contrectato Christi latere
 planissime idē dixit: Dominus meus et deus meus.
 Quid autē illi Christus? Nō dicit, Desine blasphe-
 mare. Sed quid? Quia uidisti me, credidisti. Bea-
 ti qui nō uident, et credunt. Quin in prædicatione
 initio, quid nā Nathanael ad Christum dicit?
 Ipse enim Nathanael legis doctor erat apud Iu-
 dæos, ueniensq; ad Christū, interrogauit eū quæ-
 canq; uoluit et cupiebat: cū uerō ex Christo etiā
 ea cognouisset, quæ animo suo occultata tegebat,
 dicit ad Iesum. Tu es ille filius dei, Tu es ille rex

Israelis. Nū autē hūc Christus ceu male dicentē
 increpuit? Nequaquā. Quid uerō? Dicit illi Chri-
 stus, quia dixi tibi quæ corde occultata tegebas,
 credis. Maiora his uidebis: Et cū Christus à Pila-
 to interrogatus dixit, Tu dixisti: non negationis
 formula est, sed affirmationis, et cōfessionis, qua
 etiā ad Iudam usus est. Cū enim cū discipulis suis
 discubisset, dixit ad eos, Vnus uestrū pdet me.
 Et dixerunt singuli de sese, Nū ego sum Dominus?
 et alius, Nū ego sum? Dixit tandē et Iudas, Nū
 ego sum? Dicit Christus, Tu dixisti. Hæc sanē nō
 negandi figura, sed affirmandi erat, qua eadē Pi-
 lato respondit. Formula enim erat illi genti pecu-
 liaris, quæ etiā ceu uulgari et usitata Christus u-
 sus est. Quemadmodū etiā apud Musulmanos fre-
 quenter in usu est. Stenim quis dicat alterū con-
 sulendo, Faciemus ne hoc aut illud? Tunc pro eo
 quod alter dicere debebat, Fiat: dicit, Tu nouisti.
 Neq; hoc negandi, sed assentiendi formula est. Ita
 et Christus hac illis usitata formula, Tu dixisti,
 usus est. Nihilominus tamen Pilatus interrogauit
 CHRISTVM, dicens, Tū ne es rex Iudeo-
 rum? Respondit illi Iesus, Regnum uecū nō est
 ex hoc mundo. Si ex hoc mūdo esset regnū meū,
 ministri utiq; mei pugnaret pro me, ne Iudeis tra-
 derer. Nūc aut regnū meū nō est hinc. Dixit illi
 Pilatus, Nū igitur rex es tu? Respondit Iesus, Tu
 dicis me regē esse. Ego in hoc natus sum, et pro-
 pterea in mūdū ueni, ut testimoniū ferā uerita-
 ti. Omnis qui ex ueritate est, audit uocē meā. Di-
 cit illi Pilatus, Quid est ueritas? Vidēs ne quomo-
 do idē hic planius demonstratū est? Christus om-
 nino se regē esse cōprobauit, et à Pilato interro-
 gatus idē hoc respondit. Nā pro eo q; dixisset, Cer-
 te rex sum: dixit, Tu dicis me regē esse. Quid er-
 go Pilatus respondet Christo dicēti, Ego in hoc na-
 tus sum. et propterea in mūdū ueni ut testimo-
 nium feram ueritati? Dicit illi, Quid est ueritas?
 Quasi dicat, Si in mūdo esset ueritas nequaquā
 esses traditus in mortē: et quasi deplorans uerita-
 tis interitū dixit, Quid est ueritas? Cæterū à prin-
 cipe sacerdotū quoq; interrogatus Christus, Ad-
 iuro te per deū uiuentē ut nobis dicas, nū tu sis fi-
 lius dei: nihil aliud respondit, quā Ego sum. Vi-
 dēs ne quō de rebus sibi incognitis Musulmani
 homines laude dignos accusent. En nūc igitur, si
 quidē ueritatē inquiris, ipsam agnoscito: nūc et-
 enim nouisti. Ignorātia enim nō propter uerita-
 tē oboritur, sed propter illos qui eā auersantur.
 Quoniā uerō de cruce etiā nos in superiorib;
 dicturos esse promissimus, nūc quoq; de hac au-
 dias. Quēadmodū enim ea quæ Christū spectāt,
 ab initio prædicta sunt à Mose, Dauide et pro-
 phetis, dicta sunt autē obscure quodāmodo et te-
 ste: ueruntamē sicut de passione et morte illius

Ioan. 10.

Marth. 14.

per

per tot prophetias exposuerūt, sic etiā de cruce. Et nūc qua ratione hoc factū sit, perpendito. Cū Moses Iudæos Aegypto educeret, exiuerūt Aegyptij, et insecuti sunt eos, quos et affecuti sunt apud mare rubrum. Hebræi autē timore correpti, de uita desperauerunt. Moses itaq; orauit ad Dominū: et dixit illi Deus, Quid clamas ad me? Loquere filiis Israel, ut accingantur. Et tu tolle uirgā tuā, et percutere mare, et transibunt filij Israel, per siccum. Moses igitur accepta uirga, percussit mare ictu recto, et diuisa est aqua maris, et stetit murus à dextris et murus à sinistris, et transiuit omnis populus per siccum. Aegyptijs uerò hos persequentib; et super siccum ingressis, dixit ad Mosē Dominus: et rursum percussit mare uirga sua, nō quidē ictu recto, ut prius, sed trāuerso: et aqua in locum suum reuersa, submersit Aegyptiorū regē Pharaonē cū omnib; curribus suis, et uniuerso exercitu. Tūc sanē typus crucis per uirgam Mosi lignē hoc edidit miraculū, et sectio maris typum crucis designauit, uirga uerò ipsius ligni naturā. Insuper sicut Moses per typum crucis et ligni per mare liberauit Hebræos ex tristi Pharaonis seruitute et tyrannide: sic Christus per crucem et potentiā illius liberauit hominē ex tristi seruitute, et potestate diaboli. Præterea discedente Mose cū populo, in quodā loco Mara nuncupato, cū nō inuenirent aquā ad bibendū (amaræ enim erant aquæ loci illius) ostendit deus Mosi lignū, quo in aquas iniecto dulcescere cœperūt, et sic omnis Iudæorū populus saturatus est. Hoc nimirū innuēte miraculo quod diaboli, quæ in mūdo fuit, amarulētia esset disparitura et immutanda per crucē in magnā dulcedinem, et letitiā. Porro progrediente Mose per desertū cū populo, serpentum multitudo in locū quendā incidit, quib; periclitabatur populus. Moses uerò dei iussu fecit serpentē eneum lignumq; rectū terræ infixit, cui serpentē trāuersum affixit, omnesq; qui à serpentib; icti fuerāt, uiso eneo illo, sanabātur: nec ullus erat qui à serpētib; ictus eneo uiso nō sanaretur. Nimirum, et illo miraculo hoc innuente, quod erectum lignum affixusq; illi trāuersus serpēs crucis typum denotabat, eneusq; serpēs haud dubie Christi typus erat. Quē admodū enim serpēs hic formā quidem serpentis habuit, uenenū uerò nequaquam: sic etiā Christus homo quidē erat futurus, sed peccati expers: et quilibet diaboli morsu impetitus, si Christo respēcto in illū crediderit, saluabitur: qui uerò in illū nō respexerit, nec crediderit propter peccatum morietur. Insuper bello inter Iudæos cū Amalekitis exorto, extēdente Mose ad Deū manus suas, Hebræorum milites Amalekitis superiores erāt: hoc autē manus demittēte, Amalekitæ Israelēm

repellebāt. Præcepit igitur Moses, ut se manus extendentē inuarent, donec in uniuersum deuietus esset Amalek. Ecce etiam hac re manifeste crucis typum præferebat, et eiusdē potentiā. Sed et beatus ille Iacob nepotib; suis benedicturus, manus suas in modū crucis trāuersas ipsdem imposuit: crucis typum hac forma ostēdens. Porro manifestius clariūsq; his deus per prophetā Esaiam dicit: Gentes et reges, qui tibi nō seruiuerint, peribunt, et gentes solitudine desolabuntur, in cupressos pinu et cedro simul, ut glorificent locū sanctū meum, et locum pedum meorum glorificabo. Attende igitur, et uide rē nouā, et admirabilē. Quē admodum enim Christi passionē prædixerunt prophetae, et nō solum hāc, uerum etiā eiusdem species, ut Dederunt mihi in cibū fel, et in siti meā potauerunt me aceto, et Perfoderūt manus meas et pedes meos, et diuiserunt uestimēta mea, et super uestem meā miserūt sortē, et alia his similia: sic etiā crucis illius typum demonstrauerunt, et quod per hāc abolenda esset diaboli tyrannis. Sed et genus ligni Esaias notauit, dicens: In cupresso, pinu et cedro simul glorifices locū sanctū meum et locū pedum meorum glorificabo. Ex his enim trib; ligni generib; crux cōpacta est, unum quidē erectum, secundum trāuersum, tertium uerò inferius, cui affixi sunt pedes Christi. Dauid uerò sic exclamat: Exaltate Dominum deum uestrum, et adorate scabellum pedum suorum quoniā sanctus est. Nunc uerò de cruce, ea quæ dicta sunt sufficiāt. Verum et Iacob benedicēs, ut dictum est, filiis Ioseph, manus trāuersas illis imposuit, et in modum crucis ipsdem benedixit. Præuidētes enim prophetae, quod per crucem mors esset abolēda, et deiiciendus diabolus, prophetauerunt de hac, hanc adorauerunt, et ceu à longinquo illam uenerati sunt, ueluti et nos in præsentī facimus.

Post alia uerò crimina, quib; à Musulmanis nos qui Christū profitemur, accusamur, etiā in hoc ab ipsdē cōdenamur, quod sanctorū adoremus imagines. Et quid adoramus: prorsus nō aliud quā ligna, colores et lapides. Quoniā uero omnia de quib; accusauerūt nos, nō intellexerūt, sed iuxta cogitationes cordis sui dixerunt hęc omnia: idē nunc etiā sit, quod imagines attinet. Quod si uerò ueritatis studio teneris, audi quæso. Deus cum humani ingenij lubricitatē cognitā haberet, præcepit in ueteri Testamēto ut sacerdotes miracula ab illo edita describerent, eaq; descripta semper à sacerdotum penderent manib; ut quotidie tam sacerdotes quam populus uis miraculis dei descriptis, quæ per illos cōtingerant, in memoriam Dei reuocarentur, Deoq; gratiarum actionē et gloriā redderent, qui illos ex seruitute Pharaonis liberauerat, et deuicerat reges magnos et fortes,

gentesq; robustas, quicq; urbes illorū populo Iudeorum tradiderat, quin et miracula per illos in deserto edidisset. Et factum est sicut praecepit illis Dominus. uidentes enim, quae in sacerdotum manib. suspensa erāt, dei recordati sunt et illi gratias egerunt. Eadē autē imaginū est ratio. Depingūt Christi natiuitatē, baptismum, crucē, resurrectio nem: et uisib. turbā hominum in dei recordationē perueniunt, et meditari incipiunt, quomodo Christus, cum deus esset, propter humani generis amorem carnē assumpserit, et in carne passus sit, quaecunq; item alia deus propter hominē fecerit, hinc illi gratias agunt, eum extollunt et gloriificant. Quod idē in imagine Diuē uirginis cōtingit, quae filium et uerbū dei secundum carnē peperit: tum quoq; martyrum et sanctorū omniū. Et bonorē imaginib. tribuimus, propter charitatem et bonorē illorū, quib. imagines sunt positae. Et quemadmodum olim Romae, et alibi, statuas ponebāt uetustorū regum memoriae, et imperatorum, statuisq; uisib. recordabātur egregiorū facinorum, quae per has suggerebātur, et per imaginum magnificētiā et bonorē in recordationem fortium gestorum ducebātur, illaq; uenerabātur sicut in Regum statuis, ita in imaginib. cōtingit. Hae enim perducentes animum nostrum ad ipsa illarum exēplaria, illorum ueneramur imagines. Et quemadmodū fieri solet, si regis mādātum perferatur ad aliquem (si modo morib. institutus fuerit, qui hoc suscipit) statim a surgit, et non modo amplexatur, sed et capiti illud imponit: nec tamē atramentū et chariā sic uenerari sibi uidetur, sed regi istum bonorē tribuit. Eadem nobis est imaginum ratio. Quae enim in columnis et tabulis profant, a nobis coluntur: uetustate uero corruptas et abollitas, nō amplius honoramus, sed iudicamus inutiles. Idem quoq; de cruce uidere licet. Quā diu enim lignum aliquod crucis figurā prae tulerit, adoratur, et honeste a nobis colitur: crucis autē figurā confracta, ulterius lignum a nobis nō adoratur. Verumtamē hoc exēplo tu et quilibet alius, qui inquirere uolet, deprehendere potest, quod quae in urbib. usurpantur nomismata, Christi imaginē insculptā, et formatam gerunt, quin et sanctae matris illius et aliorum sanctorum: non tamen propterea a nobis adoratur, nec propterea honor aliquis illis habetur: abijciuntur enim nonnunquam, et conculcantur, constantur item, et ex forma una mutatur in aliā, prout magistratus uolūtas decreuerit. Sed imaginibus, quae nominatim sanctorū memoriae dedicate sunt, non idem contingit: uerum cum honore, deuotione, et religione illas accedimus. Videntur itaq; mihi de monstraciones hae sufficientes esse, quae demonstrent simul et dilucide ueritatē asserant. Hanc

igitur qui uolet agnoscat. Quod si autē rursus ueteris testamēti requiris testimonia, ut et in superiorib. en etiam illa accipe. Deus Mosi praecepit, ut tabernaculū testimonij extrueret, iuxta formam sibi in monte propositā, tum etiā arcam, quae sancti Christi et sanctae matris illius typum praeferebāt (quae quidē propter prolixitatē scripturae et interpretationis uolens, ut etiā in alijs plurimis, omittimus) praecepit illi ut faceret imagines Cherubim, quae poneret super arcam. Vides ut omnia quae Christianorū sunt nō simplici modo et casu fortuito fiant, sed cū scopo et sine diligēter cōsiderato, dignaq; praemeditatione? Quae propter desiste tādem ab importunis et ineptis cauillationibus. Omnia enim quae Christianos spectant, nō casu nec frustra facta sunt, sed diligenti cura, et eximia, a maximo ad minimum usq; et ab eo tempore constituta, descripta et ordinata sunt, quaecunq; contigerunt.

QVOD DOLOSE ET PERNICIOSE docuerit Machomet, et quod lex et Testamentum uetus non sint sublata per Christum, sed magis illustrata. Insuper, quod in lege infirmum erat et impossibile, hoc euangelium compleuit.

APOLOGIA QVARTA.

Vandoquidem de alijs, quorū a nobis Musulmanis nos qui Christum profiteamur, accusamur, abunde satis demonstratū est, adeo ut iam omni reprehensione liberati simus, age quātum super est: de reliquis nunc uideamus. Sunt uerō haec. Dixit deus ipsi Machomet, Omnia feci propter te, et te propter me. Hoc uero Christiani pernegāt. Quin et ipsius Machomet nomen scriptū in euangelio extat, Christo nimirum ad Iudeos sic dicente: Bonum uobis nunciū praedico, ut illud cognoscatis, quoniā post me uenturus est apostolus et propheta. Idē etiā in Mosi ueteri Testamento scriptum est. Christiani uero inuidia moti, illud ex euangelio eiecerunt. Cum tamē nō in euangelio tātum, et ueteri testamēto Machometi nomē scriptum inueniatur, sed etiā a dextris throni diuini partib. Et Musulmanorū fides ab ipso Abrabā authore dependet. Christiani quoq; quia Mosi legem transgrediuntur, accusatione et reprehensione digni sunt: ipsi uero Musulmanos accusant, latē de dignos et honore. Atqui haec sunt, de quib. nos Christiani a Musulmanis accusamur. Haec uero sic cōstat. Deus indigus et alicuius rei incipiā laborās, deus nō est. Sed uerus deus, creator celi et terrae et omnium quae in his creata sunt, quicq; creauit angelos et homines, nulla re prorsus indiget, sola autē bonitate sua et uolūtate creauit omnia. Cū uerō hoc tā firmum sit, ut nemo qui nega

re possit, inueniatur, impie reuera locutus est Mahomet, quod Deus ad illū dixerit, Omnia creauī propter te, et te propter me. Deus enim nulla re prorsus indiget. Quod uerē Musulmanorū fides ad Abrahā auctorē nō possit referri, ueluti Mahomet tradit, ex sua ipsius persona redarguitur. Ipse enim auctor et legislator est legū huiusmodi. Quod si alius est, demonstretur. Ab Abrahami enim tempore usq; ad Mahomet, anni elapsi sunt bis mille quingenti et octuaginta duo, quib. euolutis demū Mahomet ortus est. Musulmanorū igitur fides ab Abraham auctore non descendit. Quod si uerō hoc fortasse propter circumcisionem dicitis, age ipse tibi circumcisionis rationē explicabo. Cū uidisset Abrahā cœlū, solē, sidera, terrā, mare, et quæ in ipsis sunt, reputauit secum dicens, Vtiq; hæc tāta et stupenda opera uel simplici modo et sua sponte exorta sunt, aut habent aliquē qui ipsa creauit. Cōtemplatus igitur, ut modō dictū est, creaturarū elegantia, admiratione ductus obstupuit, et animo suo hæc uoluerit cœpi: Nequaquā hęc creatorem aliū habēt, sed hæc ipsa nimirū dii sunt. In ea enim opinione et parētes illius, et omnes simulachrorū cultores tenebātur. Et licet hæc omnia Deus ualde bona creauisset, et suo digna opificio, ut horum contemplatione homines in dei cognitionem perducerentur, horumq; creatorē et opificem celebrarent, laudibusq; ueberent (quæ sanē sola et nō alia horū causa est) homines tamen a uero et recta cognitione aberrātes, et omīssa creatoris omnium, dei scilicet, cultura et religione, creaturam potius adorauerūt, et hęc plus quā creatorem coluerunt. Abrahā autē longe aliā uiam ingressus est. Cordatus enim prudensq; cū uideret, et intelligeret cœlum quidē nō immotum cōsistere, sed moueri continuē, interim uero solarib. radijs egere, qui hoc cōtēplationis causa illuminarent: tum etiā aerē huic subiectū cernens, et solē nūc quidem supra terrā exoriri, nunc uero sub eandem abscondi, et quod hic nubib. nusquā præsens. luceat, illis uero incidentib. obtenebretur: præterea mare uentis agitari, et terrā aquis ad fructuum prouentum indigere cōspicatus, omnia damnauit, ut puta per se omni uirtute et potētia destituta, quæq; mutua opera indigeant, nec aliquā horū ex creaturis deū esse existimauit. Deus enim nullius opera indiget. Deinde cōtemplatus, ne forte dum nullum ex singulis hisce dei munus obire possit, omnia pariter cōiuncta dei nomē obtineant. Videns autē rursus arida cum humidis pugnare, frigida uerō cū calidis, et ignis uirtutem aquis opprimi, rursus apud se meditatus est, deum sibi ipsi diuīsum, et pugnantem secū, Deum esse non posse. Minc uerō creaturarū ordinē et

cōtēplationē longe optimā cōtemplatus, dubitare apud semetipsum cœpit, esse nimirū uirtutē quandā, quæ omnia intra se cōtineat et gubernet. Et cū omnes homines deū esse cōfiteantur, singuli uero pro suo arbitrio et uoluntate aliū aliumq; cōfiteātur, cōiecit hinc omnes errare et mentiri. Restat itaq; quod nō sit alius Deus uerus, quā qui omnia cōdidit, quæ sanē illi seruiunt, illaq; agitur et mouet, disponitq; pro suæ uolūtatis arbitrio. Hunc itaq; deum ipse adoro. Et in terrā pro lapsus Abrahā, deū solū uerūq; adorauit. Deus autē benignissimus, qui per Esaiam prophētā dicit, Adhuc loquente te, ego adsum: id est, priusquam tuā ad me rectā iustamq; petitionē absolueris, tibi adsum: statim etiā suscepit Abrahami adorationē, fidemq; quæ illi ad iusticiā reputata est præ ceteris omnib. uirtutib. et in numerū amicorum dei receptus est. Nos enim omnes indigemus scripturarū auxilio, propter infirmitatē nostrā: iustus uerō Noe et Abrahā, et qui illorū tempore floruerunt, pura mente præditi, scripturis nō indigebant, sed hæc in ipsorū cordib. inscripta et adumbrata sunt. Tūc igitur dixit illi deus: Nō amplius uocabitur nomen tuum Abram, sed Abraham, eo quod patrem multarum gentium feci te. Tunc etiam promissiones illi dedit deus, dicens: In semine tuo benedicētur omnes gentes. Et tunc ostendit Deus terram Abrahæ, dicens, Tibi et semini tuo dabo eam. Vnde Abraham libertate sumpta, pro Sodomis apud Deum intercessit, ut superius a nobis dictum est. Postquā uerō iudicijs dei ipsi soli notis (quis enim dei mentē cognouit?) in Aegypti paulo post trāsmittenda erat Abrahæ posteritas, ut illic annis uiuērēt quadragenis et triginta (sic enim deū ipsi Abrahæ dixisse legimus, Semen tuū erit in terra aliena, gentem uero cui seruiant, ego iudicabo: quod et factū est Pharaonis tēporib.) ne propter diuturnā Hebræorum cū Pharaonitis cōuersationē uniti utrinque Aegyptiorū ritus et idololatriā imbererent, circumcisio instituta est, tādquā signū et symbolū Hebræos ab Aegyptijs separās, ne bi in nuptiarū cōmercia et cōsensum cōuenirent: partim quādem ppter causam, quā modō recensuimus: partim uerō, ut tēpore liberationis suæ Hebræi prōpti esset, et agnitu faciles. Si enim cū alienigenis fuissent uniti, quō cōseruari potuisset Abrahæ semen et genus? Quapropter etiā in deserto errantes nō circūcidebātur, annos sic agētes 40. uerū in Aegypto, et postquam desertum egressi sunt, rursus circumcidi cœperunt. Et hic quidem unus, ut diximus, circumcisionis finis est. Alter uerō hic est, ut circumcisi carne, temperantia et moderatione in unā politiam cōtraherentur, nec lasciuī essent, et molliculi, et propterea fornicatio

nem suā ceu rem nihili reputarent: ceterū ut hinc paulatim ad augustiorem scientiā et politiā per tingeret, cum nimirū nō in uerā religionis signū circumcisio data sit, sed ijs tantum de causis, quas suprà memorauimus. Quod uerō ad Christi aduentum lex abrogata sit, et nulla maneat reliqua circumcisio, ex ijs quæ nunc dicuntur attendito. Baptismus quidē à deo institutus, in uerā religionis signū institutus est, et propterea omnes simul uiri, simul et mulieres baptizantur: et qui nō baptizatus fuerit, uerā religiōe caret. Circūcisio autē talis nō est: soli enim uiri circūciduntur, mulieres autē nequaquā. Appareret enim hinc, quod uiri quidem ceu circumcisi pro orthodoxis haberentur, mulieres uerō ceu incircūcise pro impijs. Intelligis ne quā longē alia sit circumcisionis ratio quā Musulmani sequantur? Hi enim omne in circumcisum pro impio iudicant. Sed ecce uos cōtra uos ipsos pugnat, et quæ ceu ueræ religionis signa ueneramini, eadē ex parte contemnitis. Sed non in his solis Musulmani sibi ipsis dissentire uidentur, sed etiam in alijs multis, quæ nō opus est nunc de ipsis exponere. Dicamus tamen de hoc uno. Christus in Euāgelio dicit: Qui nō baptizatus fuerit, nō ad deum pertinet, et salutem. Mahomet autem cum Euāgeliiū sanctum, absolutū, bonūq; esse cōfiteatur, Musulmani tamen circumcisos orthodoxorū locū adiciant, baptizatos autem impijs adnumerant. Si igitur Mahometem, ut uerā docentem amplectimini, qua ratione eos qui baptizati sunt, impios dicitis? nec Euāgelij doctrinam sequimini, cogitatisq; circumcisos quidem peruersē agere et sentire, baptizatos autem uerē religiosos esse? sed his diuersum sentitis. Nōne constat uos uobis ipsis cōtrarios esse, et uos uos ipsos cōfutare? Sed hæc talia quidē sunt.

Quoniam uerō Ismael, quo Musulmani progenitore gaudent, cum Hebræis nō in Ægyptum descendit, in illo etiā circumcisionis nulla erat utilitas, quemadmodū in Hebræis: nō enim adnumeratur Abrahamæ heredib; . Deus enim præcepit Abrahamæ, dicens: Ejice ancillā cum filio eius, nequaquā enim heres erit ancillæ filius cum filio liberæ. Et eiecitus est ex domo Abrahamæ Ismael cū matre sua Agar. Quod si tamē fortē nōnunquā ad Abrahamā redijt, uisitationis causa uenit, nō ut filius et semē heresq; illius. Hæc igitur cum sic se habeāt, unde nam fidem suā Musulmani desumpserint, nō uideo. Propterea nullo indicio conijci potest, Musulmanorū fidem ante Mahometem ab Abraham autorem deriuari. Verum ipse huiusmodi dogmatum autor est, et ex sui ingenij nidulo docuit quæcūq; docuit, et non ex Deo.

Quod uerō Musulmani tradunt, ipsius Mahometi nomen in Euāgelio citari (dicente nimi-

rum de hoc Christo, Annuncio uobis bonum, quoniam post me uenturus est apostolus et propheta, nomen illi Mahomet) Christianos uerō inuidia motos illud expunxisse ex Euāgelio: æge dum etiam de hoc inquiramus, eruidetur mihi ueritatem nō absconsam futurā: attentē igitur hæc audias. Tres legislatores sunt, qui leges tulerunt uniuersales: Moses, quem secuta est Hebræorum gens: Christus, quem secuta sunt omnes gentes, et maxima Hebræorum in illum credentiū multitudo (qui enim ex his nō crediderunt, numero pauciores sunt illis qui crediderunt, et numeratu scilicet) et Mahomet, quem Musulmani secuti sunt. Præter autem illos tres, qui legem tulerit nullus est. Moysen uerō à deo missum esse, statim ab initio testimonijs comprobatur. Cum enim adhuc in Ægypto esset, fecit signa et miracula magna, et Ægyptū flagellauit, plagas illi inducens terribiles, percussit et sanauit, tum etiā futura ceu prophetes prædixit. Quod si populū Dei dimittere uolueris, dimitte: quod si nolis, hæc et illa tibi et toti populo Ægypti euenient. Et Pharaon cum se uerbū domini facturū esse promississet, à Mose natus est, utpote qui potestatem à deo accepisset. Post hæc uerō Moses eduxit brachio potenti gentem Hebræorū ex terra Ægypti, et Pharaonem secuit. Eos autem insecutus Pharaon, à Mose submersus est in mari rubro cum omni suo exercitu. Deinde in desertis obambulauit annis XL. miracula edens infinita, quin et corā tota Iudeorū gente in montem Sinai ascendit, sic ad illū dicentibus Iudeis: Ascende in montē, et dei uoluntatē edificito, nos enim dei uocē audire non possumus, ne fortē moriamur: populus uerō stabat procul à monte, cum tremore adorans Deum cum Mose colloquentem. Moses autem Dei sermonibus auditis, eosdem Hebræis exposuit: et repente, quod dixerat, impletum est. Præterea nunquā per quādraginta hos annos locū mutauerūt citra Dei oraculum. Moses enim loquebatur, et Deus uoce sua respondit, ut scriptura testatur. Multis igitur testimonijs et miraculis instructus, legē Hebræis tulit, et legem ab hoc latam, ceu diuinā, receperunt et uenerati sunt. Secutus hunc est Christus, omniū prophetarū probatus testimonijs. Et Moses quidem testimoniū recepit iam octogenarius (tot enim iam annos natus erat, cum à deo ut Israelem Ægypto educeret, ordinaretur) Christus autē testimonijs probatus fuit ab ipsa mūdi fundatione, et priusquā ille nasceretur. Statim enim Abrahamæ temporib; declarari cœperūt illius testimonia, quemadmodū in superiorib; demonstratum est. Iam uerō natus, semel atq; iterum Dei patris testimonium accepit. Præterea miracula quoq; edidit, non ueluti Moses in Ægypto et deserto, sed ingen-

ingentia, et omnem superantia naturam, tanto-
que illis maiora, quāto Dominus seruo est prestā-
tior. Et post multa ista testimonia, post infinita
et plus quā naturalia miracula, Euangelij lex
promulgata est. coluerunt etiam et amplexae
sunt hanc omnes gentes, et uniuersus orbis, atq;
in Christum crediderunt, qui Euangelij dederat.

Mahomet autem quibus testimonijs instructus
dogmata sua dedit, et Musulmanis legem suam
promulgauit? Nullius certe alterius autoritate,
sed sua ppria hāc statuit. et hic ipse est, qui de se
testimonij fert. In uniuersa enim sacra scriptura
nullū de illo extat testimoniū sed quae illi cōtraria
sint. Moyses enim de Christo ad Hebræorū populū
sic dixit, Suscitabit dominus deus ppbetā ex fra-
trib. nostris tanquā me. Omnis anima quae nō au-
diuerit prophetā illū, extirpabitur. Et licet in su-
periorib. de his dixerimus, non tamen pigebit de
ijsdem demū dicere. Cū enim Moyses propheta di-
xit, Propbetam suscitabit Dominus deus ex fratri-
bus nostris: significauit ex Iudeis hunc prophe-
tam oriundū esse. Et hūc audient, aliamq; ueni-
entem non recipient, quin procul ab ipsis exhi-
labunt. Christus Ioannem Zachariae filium pro-
phetam, et maximū propbetam testificaturus,
dicit: Omnes prophetae usq; ad Ioannem prophe-
tauerunt, à Ioanne uero regnum dei annūciatur.
Iām ne intelligis, quomodo Moyses Iudeorum po-
pulo praecipit, ut unicū tantummodo Hebræorū
semine natum propbetam recipient, alium uero
nequaquam? Verumtamen omnes prophetae à Iu-
deorum populo nati sunt. Christus autem rursus
hoc planius exposuit, Omnes prophetae usq; ad
Ioannem, et ulterius nō erunt. Quapropter qui
dei et prophetarum testimonio caruerit, et ip-
sius sacrae scripturae, à Deo nō est. Mahomet igitur
cum nō habeat sacrae scripturae testimonium,
à deo nō est missus. Christus uero nō tantum hoc
dixit, Omnes prophetae usq; ad Ioannem, et ul-
terius nō erunt: sed et signum dedit hoc cogno-
scendi omnib. dicens, Caute à pseudopphetis
qui ueniunt ad uos uestitu ouium, intus uero sunt
lupi rapaces. à fructib. ipsorū cognoscetis illos.
Inspectamus igitur quis legis Mahometicae fru-
ctus sit, et hoc diligenter enucleato elucebit ueri-
tas. Mahomet dicit, Nō ueni legē laturus per mi-
racula, sed cum ense et gladio. Et qui nostrae le-
gis, quae diuina est, nō paruerint, morte moriatur,
aut tributa soluant, et qui tributū soluunt, in fi-
de sua propria permaneant. Quod si Euangelij
nō iustum erat, sanctum et rectum, merito sanē
et decenter uenturus erat legislator, qui homi-
nes ueritatem et iusticiam doceret. Si uero iustum
erat, et sanctum, imperfectum tamen. etiam sic ius-
tum decensq; erat, ut legislator aliquis ueniens

Euangelij defectum compleret. Cum autē et san-
ctum et iustum et perfectū rectumq; dicatur es-
se, idemq; de hoc cōfiteatur Mahomet cum dicit,
Euangelium à deo datum est et sanctum et plenū
et rectum, quid nam alio legislatore indigemus?
Nihil prorsus. Porro importuna est et inutilis
Mahometicae legis promulgatio. Quod enim per
omnia rectū est, nihil habet se rectius, et perfectio
nihil est perfectius, nec ipso uero quicquā uerius.

Verū tamen discussis singulis inspiciamus quid
nā legislatoris Mahomet uerba sibi uelint. Nō a-
liud quidē certē quā cū se ab omni miraculorū
uirtute et poenitentia alienissimum esse intelli-
get, suam ipsius occultare uolens imbecillitatē, ne
forte aliquando ab hominib. condemnaretur, di-
xit: Nō ueni daturus legem per miracula, sed per
ensem, et gladium: quē admodum etiam in ipsis
legis suae expositionibus statuit, ne legislatores et
heredes sui cum Christianis disputent. Quod sa-
nē non alia de causa fecit, quā ne illorū conuen-
ceretur uanitas. Illud uero, quod legē ense et gla-
dio se daturū promittit, cades docet et rapinas.
Et quis unquā audiuit aliquem hominū ui co-
actū credidisse? Fides animae et mētis pars est. Et
quoniā anima uel mens res sunt nullius seruitio
subiectae, quo nam modo deus, qui has liberas cre-
auerat, tāquam operis sui oblitus legislatorē erat
missurus, qui has cogeret? Fides enim uoluntate
et electione, tum libertate animae et ipsius cogni-
tione consistit: aliter uero nequaquam. Corpus e-
nim seruit et vincitur nōnunquā etiā ea quae nō
uult, facit. de anima uero nō sic sentiendū: sed in
uolūtate, iudicio, cognitione et electione et in iu-
dicio et ueritate horum, qui credunt illi, Deus est
(est enim cordū scrutator) nec personā, sed cor
respicit. Et quae bruta animalia per legē naturae
nō faciunt, ea legib. exigit Mahomet. Quis enim
leonē à leone deuorari uidit aut ab urso ursū, aut
à pardali pardalim? Hic uerò manifeste homini,
ut hominē occidat, praecipit. Et quis tā uanus, ut
hunc à deo esse crediturus sit? Deus enim rapinas
et cades nō praecipit. Ad haec scelus sceleri per-
mutatur. Dicit enim, Aut moriantur, aut tributū
soluāt. Sic enim cades permutatur auaricia. Nō
tamē inter hos terminos scelus cōsistit, sed extē-
ditur lōgius. Quid enim tāta crudelitate et odio
humani generis peius est ut etiā illos trucidet, quā
nihil mali admiserūt? Si enim Musulmanis in bel-
lum profectis, aliquis illorū ceciderit, nequaquam
seipso, ut belli autores reprehēdēdos existimāt,
sed super occisi cadauer singuli tot uiuentes truci-
dāt, quot acquirere licuerit: et quō plus occide-
rint, eo magis occisi animā putant esse adiutam.
Quod si uero homines pprios nō habuerit, q occi-
si animā iuuare cupit christianos ubicūq; inuē-
tos

Matth. 12.

Matth. 7.

tos emit, eosq; aut super corpus occisi, aut super sepulchrum illius iugulat. Et à Deo esse dicitur, qui talia legibus suis statuit? Idem dicit: Qui cum scorto mercede soluta concubuerit, nō peccat, at qui uirginem ui uiolauerit, peccat: qui autē cum illa sibi cōsentiente cōcubuerit, nō peccat. Et qui captiuas in bello ceperit, his pro sua libidine nullo prohibente utatur. Quomodo igitur Deo auctore id faciet, qui scortationes et uirginum uiolationes legibus cōfirmat? Et quod longē scelestissimum est, his qui iuxta Dei praecepta in hoc seculo uixerint, illis singulis post obitum ipsorum balnea et domus angustas, mulieres deniq; et uirgines quā plurimas à deo dandas fore promittit: et quod idololatrā Græcorum nominati theologi dicere nec ausi sunt, nec talia esse crediderūt hęc Mahomet apertō ore legibus suis sancire nō erubescit. Hi enim sentiunt, quod qui uitam suam honestē in hoc mundo transegerint, cum post obitum ipsorum, animæ illorum purē à corporibus liberatæ sint, tunc eos in deorum numerum referri, interq; illos fortunatas insulas incolere, et cū illis exultare. Eorum uerō qui impiē hic uiuētes, impurē simul et pollutē obierint, animas in obscuros et tenebricosos locos discedere, et in sinu uiui perpetuis ardentem ignibus.

Et hęc quidem idololatræ Græci tradunt. Mahomet uerō, qui se orthodoxon esse, et Deo proximum dicit, huiusmodi absurda et turpia legibus constituit? Minimē certē perpendit, quod omnia hęc odij, iræ, et peccati effectus sint. Si quidem ante Adami transgressionē, ubi tunc balnea? ubi domus? ubi mulieres? Post peccatum uerō et maledictionem, corpus contra animam instar feræ cuiusdam insurrexit: et cum hęc absoluta Dei consideratione careret, corpus uicit, animamq; à sublimitate et magnificentia sua detraxit, et abduxit in absurdas et uanas corporis concupiscentias et uoluntates: tuncq; anima ceu mancipiū corporaliū cupiditatū seruitiō tradita est. Si igitur post mortuorū resurrectionē homines, qui iuxta Dei uoluntatē uixerunt, nō possessuri sunt beatā illam uitam, quam Adam progenitor noster ante transgressionem habuit et amisit, sed eandem omnino uitā, quā post maledictionem sustinuit, acquiraturi sunt, Væ hominibus illis. Verum hoc pessimum est, quod non modō de misera hac et execrabili uita Mahometis absurda opinio fertur, quam deum iustis daturum promittit, sed de longe miseriori et turpiori, quā hęc sit quā modō uiuimus. Adam enim post transgressionem, maledictionē et relegationē ex paradiso, Euam cognouit: uerum et hoc propter librorum procreationem fecit, quos et progeniuit. Ante transgressionem uerō, angelicā uita uiuerēt. Præ-

terea Adam Euam cognita, etiā postea hęc eadem unica erat mulier, et nō plures. Nō enim unū mare creauerat dominus, et multas foeminas: nec multos mares, et unam foeminā: sed unum uirum, Adamum: et unā mulierem, Euam. Humano autem genere iam multiplicato, et in lasciuas et iniquas operationes prolapsō, grauatū et indignatus est contra ipsos deus, quemadmodum beatus ille Moses in ueteri Testamēto describit, quod scilicet dixerit Deus: Non permanebit spiritus meus cum eis, quia caro sunt. quod nimirum toti carnales et terreni facti essent. nō habentes cōuenientem ipsis boni memoriam, et quod in lasciuia penitus incidissent. Tunc dicit ad Noe deus, Quoniā te inueni iustum in generatione hac, arcam fac ligneam talem, etc. Et fecit Noe arcam iuxta uerbum Domini. et arcā ingressus est cum tribus filiis suis, Sem, Cham, et Iaphet: ingressa est uxor Noe in arcam, et tres uxores filiorum Noe. Viden? ut à Deo iusti testimonium accipit Noe una uxore cōtensus? quin et singuli filiorū ipsius singulas, easq; solas uxores habuerunt, et ab ira Dei seruati sunt, totum uerō humanū genus diluuij aquis deletum est. Hoc certē uel planē insipidum docere queat, quod unam eamq; solam uxorem uiro esse cōueniat, iustumq; sit mulierem quoque uni soli; uiro coniungi. Verum et hoc, ut prædiximus, post transgressionem propter liberorum procreationem factum est. Mahomet uerō manifestē docet, quod ea quæ iustis à Deo tribuitur merces, balnea sint, et singulis uxores plures, domusq; pulchræ instructæ. Quomodo igitur à deo fuisse dicitur, qui talia instituit? Quinetiam uanas est, qui talia recipit, creditq; quod ea quæ dei ira peccato ri poena euenit, tēpore retributionis in boni et honesti mercedem sanctis iustisq; multipliciter retribuatur. Sed attende his quæ facta sunt. Dicit Moses: Et ingressus est Noe in arcā, et filij eius, et uxor eius, et uxores filiorū illius. Et postea dicit: Et exiuit Noe de arca, et uxor eius, et filij illius, et uxores filiorū illius. Atq; in introitu quidem dicit: Ingressus est Noe, et filij eius, et uxor illius, et uxores filiorū illius. In egressu uerō nō sic, sed, Egressus est Noe, et uxor eius, et filij illius, et uxores filiorum illius cum eo: nō aliud nimirum hac loquēdi figura innuens, quā quod iustū æquūq; sit, uirum unā habere uxorem. Veruntamen tempus aliquando incidit, ut etiā ab illa abstinere cōueniat. Cum enim Moses inquit, Ingressus est Noe in arcā, et filij eius: filios illius ceu murū interposuit, ipsum Noe ab uxore sua separantem. Dum uerō rursum dicit, Egressus est Noe et uxor illius: significauit, quod ab hinc nihil impediāt, quo minus uxori suæ coniungatur. Eadem etiam ratio est filiorum

Gen. 2.

filiis illius, et uxorum illorum. Porro et ipse Moses in montem Sinai ascensurus, Iudeos sic compellat: Purificate nos ipsos singuli usque ad tertium diem, lavantes uestimenta uestra, et uxorem ne tangatis. Quin et ipse Adam cum Eam uidisset, dixit, Hec est os de ossibus meis, et caro de carne mea. Et propterea derelinquet homo patrem suum, et matrem, et adheret uxori suae, et erunt duo in carne una. Considera igitur quomodo post peccatum demum et stoliditatem hominum, polygamia increuerit. Adā enim non dicit: sed duo, hoc est uir et mulier. Una uero et plures inter se pugnant. Quāuis autem legislator Moses singulis Iudeorum uxores plures concefferit, in temporis successionem illud permisit: quemadmodum et in animalium sacrificijs factum est, ut eos ab impura filiorum caede et oblatione abduceret. Sicut uero Christus adueniens animalium sacrificia prohibuit, legis scopum implendo: ita etiam uxorum pluralitatem sustulit. Mahomet uero hic loco temperantiae intemperantiam legibus suis constituit, non in hoc tantum seculo, sed in futuro etiam haec ab ipso Deo cum multo faenore rependi docens. Et uidere in illo licet illud Dauidis oraculum: Laudatur peccator in concupiscentijs animae suae. Et iniquus benedicitur, id est laudatur et celebratur, ab illis qui adulantur illi, et scelus ipsius irritant, et qui nec sensum quidem morbi propter silentium possunt habere: propterea etiam ille incurabilis existit. Quod enim morbi sensu caret, medicinam non querit, nec admittit. Et hoc omnium atrocissimum est, cum malicia laudatur, nec malitia esse creditur. Mahomet enim, de quo sermo est, hominum uoluntati et uoluptati in primis studuit, et secundum has docuit, ut uoluptatis uicquam plurimos stultorum attraheret. Insuper, num soli uiri Deo cure sunt, tanquam creaturae ipsius, mulieres uero nequaquam, cum non sint Dei figmentum? Numque igitur uiri tantum talibus a Deo acceptis bonis fruuntur, mulieres uero nullis omnino? Quandoquidem autem una creatura est uiri et mulieris, idemque homo est omnis homo, siquidem omnes simili ratione iudicandi sunt, et simili ratione recepturi, qui quidem honeste uixerunt, bona: qui uero male, iram Dei, repulsam poenamque omnino manifeste constat, omnes homines idem iudicium subituros, tam uiros quam mulieres, cum una eademque horum natura sit: eodem etiam modo omnes iuxta opera sua, quae pertraxerunt, uel bona uel mala sunt recepturi. Restat igitur, quod et iustum et decorum est, ut mulieres eadem, quae uiri, accipiant. Et quemadmodum unicuique, qui honeste uita sua transiegit, iuxta Mahometi leges mercedis loco multae mulieres

Psal. 9.

retribuuntur: sic dentur etiam singulis, quae honeste uixerunt, mulieribus plures uiri. Quod si hoc tanquam absurdum retineat, eadem mente et iudicio de uiris quoque illum sentire et iudicare conueniebat. Praeterea plures illi uiri unice dati mulieri, uel laudis gratia illi dabuntur (quod scilicet honeste uixerint) uel damnationis. Quod si ceu honeste uita sua sancti sic remunerantur, cur his non plures datae sunt mulieres? beneficij et mercedis gratia, ut dictum est? sed potius uiris multis mulier una? Si uero illud ceu condemnatis contingit, haec eadem sane beneficia laudis, et bonae retributionis domicilia sunt, ueluti Mahomet enarrat. Quod idem de multis mulieribus uni uiro datis sentiendum est. Si enim uiris dantur ceu damnationem merita, cur in easdem haec conferuntur beneficia? Si autem laudem meruerunt, cur uni uiro multae tribuuntur? Et quid nam haec confusione est absurdum, et magis deforme? Vides ne in quot absurda uel inuitus incidit, qui a uia uera aberrauit? Sed minime haec ita sunt: non sunt inquam, haec. Quae enim sanctis exoluitur retributio, non in delicijs uersatur, potationibus, balneis, et mulieribus, quae omnia peccati et irae fructus sunt, ut dictum est: uerum retributio haec sanctitas est, puritas, et uita angelica, gaudium et hilaritas, et exultatio, quam oculus non uidit, et auris non audiuit, nec in cor hominis unquam ascendit. Vides itaque fructum legislatori huic ex sua lege prouenientem. Cognoscitur autem a fructu operum ratio illius, aut non? Et quis tam stupidus et excacatus, ut haec quae dicta sunt non intelligat? Quomodo igitur Deum authorem referet, qui huiusmodi statuit? Et de his quid nam pluribus opus est?

De nomine uero Mahomet, scripto in dextra throni diuini parte, quid opus est uerborum apologiam cōtexere? Prudentes enim prudenter de hoc iudicabunt: stulti uero et stupidi, ut uoluerint. Non tamē, quasi nostri sermonis obliti, de Mahomete haec quae dicta sunt conscripsimus. Dixi enim quod huius mea ad te Apologiae finis non sit, Musulmanos impugnare, et quaecumque absurda, perniciose malaque dicant, faciantque, proferre: sed ut ostendā tantummodo, quod sine omni ratione et inique Christiani a Musulmanis accusantur: quod etiam fecimus. Quod si interim quaedam de Mahomete diximus, ipsius rei argumentum nos dicere coegit. Quandoquidem si de absurdis doctrinae suae scribere instituissemus, multa hic nobis dicenda essent. Quod uero Christus de Mahomete sermonem non habuerit, nec in Euangelio nomen illius fuerit inscriptum, sufficienter a nobis in superiori bus dictum est: sed et ipsa ratio hoc manifestius comprobabit. Quaecumque uiderunt Apostoli et discipuli,

discipuli Christi, et quaecumque ex ore illius audierunt, haec et literis prodiderunt, et docuerunt. Ex illis itaque Christi discipulis quatuor conscripserunt Euangelium. Vnus quidem Matthaeus nomine, qui Hebraica lingua illud descripsit, in Palaestina institutione, et Hierosolymae, partiumque Aphricae. Alter uero Marcus, Latino idiomate conscriptum uulgauit in Achaia, Italiam et Romanam, quin etiam in omnes gentes occidentales. Tertius Lucas lingua Graeca usus est, quod in Asiam, Aethiopiam, Persiam, Indiamque euulgatum est, et Arabiam. Quartus uero Ioannes, etiam ipse Graecis literis usus, Euangelium conscripsit, quod in Europa aliquot partes diffusum est, et insulas aliasque loca à Graecis habitata. Sic inquam, Euangelium dispersum est in mundum uniuersum, non ui et necessitate, non gladio et ense, sed apostoli cum charitate, mansuetudine et humilitate uerbum dei praedicauerunt. Et contrario omnino modo res successit. Apostolis enim percussis et colaphos passis, calumnia pressis, et in persecutione simul docentibus praedicatio illorum non intercedit: sed quotidie crecebat et augebatur Christi Euangelium. Quin et hi ipsi, qui magno studio et labore in hoc incumbabant ut Christi nomen occultaretur, ne quis hominum cōfiteretur illum Deum esse, et ut mortis supplicium subiret qui hoc faceret, hi ipsi inquam, ueritate cognita illi adiuncti sunt, eamque coluerunt, alij quidem ab apostolis, alij ab horum successoribus et discipulis edocti, et crediderunt Christum esse uerum Deum, et Dei uiuentis filium: quin etiam dolore et fleatibus prosequabantur antea factos dies, quibus in tenebris et Satanae erroribus ambulauerant. Deus autem benignus et misericors, ipsorum suscepit poenitentiam, ipsosque Christiani nominis persecutores pastorum officio dignatus est, et doctores praeconesque Euangelij et nominis sui fecit. Omnes etiam Euangelium recipientes, describebant illud singuli, legebant, discabant, et in illo instituebantur, colebantque, quae in eo erant scripta, tum denique summo studio ignaros horum erudiebant. Et hoc modo Euangelium in orbem uniuersum dispersum est, omnesque illud habebant totius terrae incolae. A Christi temporibus itaque usque ad ea quibus docere coepit Mahomet, anni elapsi sunt plus quingentis. Quis uero post Euangelij cognitionem intra quingentorum annorum spacium ausus fuisset expungere Mahometis nomen ex Euangelio, si modo in illo scriptum inueniebantur? partim quidem quod qui unam tantum dictionem uel addere uel demere ausus fuisset, posthac Christiani nomen amississet: partim uero, ut demus impium quendam aliquam Euangelij dictionem expungere ausum fuisse, num uniuersum orbem unius ineptiae secutus

fuisse putabimus? Nequaquam. Hinc igitur elucet, Mahometis nomen nusquam in Euangelio scriptum fuisse. Praeterea si Mahometis nomen Euangelij libris inerat, illud sane Christus uel bonum, uel malum esse fuerat testificaturus. Si bonum, recepturi hunc certe erant omnes reges terrae, omnes praesides, omnes Christiani, cum nimirum qui Christi testimonio esset comprobatus, ut scilicet illius etiam utilitate perfruerentur. Si uero malum dixit, retinissent nimirum illius signa et indicia, et ne ab hoc lederentur custodiissent. Quod si igitur uel ut bonum recepturi, uel ut malum auersaturi, non eiecisset uniuersus orbis ex Euangelio Mahometis nomen, etiam hinc apparet huius nomen in Euangelio scriptum non fuisse. Porro nemo est qui alteri prius quam is natus sit, inuideat. Quis igitur Mahometem inuidia esset persecutus, priusquam is nasceretur? Nemo prorsus. Et licet aliquis post natiuitatem illius hunc inuidia esset persecutus, num totus orbis unius contra Mahometem inuidiae erat subscripturus? Et quis tam imprudens, ut hoc non impossibile fuisse iudicet? Quare etiam hinc colligitur, Mahometis nomen in Euangelio non fuisse scriptum. Praeterea siquidem dicerent Ismaelita, quod in solo Euangelio Mahometis nomen scriptum inueniretur, quodque illud Christi dani eraserint, sufficientes essent haec, quas diximus, demonstrationes ad ueritatem comprobandum, et illorum refutandum mendacia. Cum uero addunt, illud etiam in ueteri Testamento à Mose conscripto extare, quomodo illud expunxerunt Hebraei? Illic etenim ne signum quidem de Mahomete inuenitur. Considera igitur qua fronte Musulmani dicant Christianos nomen illius inuidia motos ex Euangelio expunxisse? Hebraei uero quam ob causam idem fecerunt? in circuncisione quippe, et in alijs quibusdam, cibis uidelicet alijsque ritibus, Musulmani cum Hebraeis conueniunt. Nunc igitur uel hinc quoque constat, quod nec in ueteri Moysis testamento, nec in Euangelio, Mahometis nomen contineatur. Et haec quidem haecenus, sufficiunt enim haec, ut uel stupidissimum in ueritatis cognitionem inducant.

Inter alia uero omnia etiam in hoc Christiani à Musulmanis accusamur, quod spernentes legem à Mose latam, accusationem mereamur, cum tamen nos accusatione digni, Musulmanos accusamus summis celebrandis laudibus. Num itaque laudandi sint Musulmani, seu minus, singulatum in superioribus demonstratum est. Sed agendum de nobis ipsis nunc uideamus. Num soluta est à nobis Moysis lex? Quin potius ab Euangelio confirmata est, et id quod in lege infirmum erat et impossibile, hoc Euangelium compleuit. Omnis enim sermo, omnis scriptura, omnis actio sine certo dici-

to dicitur, scribitur, et fit: et quemadmodum omnes fructus precedit flos, ita omnium actionum dux est destinatus finis, apud cordatos homines. Et nunc diligenter, quæ dicuntur, considera, quomodo Adam nimirum à deo formatus sit, et in paradysum collocatus, à quo propter diuinæ legis transgressionem extorris et exul factus sit, et maledictione à Deo suscepta et damnatione ut in eam terram redeat, e qua sumptus est, condemnatur. Quod sic euenisse uidemus. Mortem enim subiit, et defunctus in inferno detinebatur. Veruntamen opera diaboli totum genus humanum, et uniuersi simul inciderunt in facinora lasciuia et illicita: et hoc perniciosum illis erat, quod relictis cultu creatoris cæli et terræ, et dei factoris sui, seducti diabolum coluerunt, et idola, ut in superioribus diximus et demonstrauimus. Deus uero misericors, nequaquam uoluit creaturam suam ulterius diaboli tyrannide premi: hominemque saluari uoluit. Quoniam uero is ut sui iuris et liberi arbitrii sit, à deo conditus est, nec ablatum ab ipso est antea illi concessum liberum arbitrium, sed semper liberum habens arbitrium permansit: uoluit saluare deus hominem, sed tamen sua ipsius, hominis scilicet uoluntate et arbitrio, non uis et necessitate, ut Mahomet prædicat. Cum uero omnes homines diuturno plane morbo lasciuia, et plus quam naturalium uitiorum et idololatriæ laborauissent, ab eo tempore impossibile erat eosdem facile à tam diutino morbo liberari. Cæpit igitur deus instar peritissimi medici paulatim curare genus hominum, Hebræorumque gentem boni huius initium constituit, præcepitque uni hominum iusto et sancto, Mosi scilicet, ut ex dei oraculis exorsus Hebræorum gentem institueret: quod et fecit. Quoniam uero omnia quæ lege et Euangelio continentur, huic meæ Apologiæ particulae inferre non facile licet, particulae tamen quædam ex his in medium afferemus. Et quemadmodum ex uno calice omne quod in dolio est, uinum dijudicatur: sic ex his singularibus, quis nam legis et Euangelij scopus sit, cognoscere poterimus, et num alterum contradicat alteri. Diligenter itaque his quæ dicuntur attendito. Moses dicit, Non occides: Dicit Christus, Qui irascitur fratri suo ignis poenâ subibit. Et Moses quidem dixit, Non occides: Christus uero, Non irascaris. Nonisti igitur, quod primò quidem sanguinis, qui circa cor est in homine, effruescentia oboritur, qua homo incitatur ad iracundiâ, ex quibus et ipsa cades sequitur. Qui uero ratione animi æstus refrenauerit, si non ad iram commotus fuerit, quomodo in cades crimen inciderit? Et Moses quidem dicendo, Non occides, hominem à malo et ipso peccato absterruit, ipsum uero

non reddidit perfectum. non enim hoc homini multum profuerit, si à malo abstineat, nisi etiam bonum operetur. Quapropter Christus non dixit, Non occides: sed, Quicumque iratus fuerit fratri suo, et c. radicitus ipsum crimen euellens. Et lex quodammodo fructum aufert (cades enim ira fructus est) Christus uero ipsam peccati arborē extirpat, id est animi æstum et iram. Et Moses quidem dicens, Non occides, in hoc constitit, nec ulterius progressus est. Christus uero non sic: sed cum dicit, Quicumque irascitur fratri suo obnoxius est gehennæ ignis: sic addit, Cum obtuleris munus tuum ad altare, et illic recordaris quod frater tuus aliquid habeat contra te, relinque munus tuum coram altari, et abi primū et reconcilietis cum fratre tuo, et tunc reuersus offer munus tuum: charitatem fratris sacrificio utiliorē iudicans. Et sane non dixit, Si tu habueris aliquid contra fratrem tuum (hoc enim ante prohibuit) quid igitur? Si habuerit frater tuus contra te. Non enim hunc modo à malo absterruit, sed et fratrem curari præcepit.

Dicit in lege Moses: Non perierabis, sed reddes domino iuramenta tua. Periurium prohibens, iuramentum concedit. Christus autem in Euangelio: Ne iures omnino, sed sit uobis ita ita, et non non: quid nam innuente hoc uerbo? non aliud quam ut ueraces simus, et fide digni, et ut loco multorum iuramentorum uerba nostra talia sint quæ fidem possint mereri. Et sane qui iurat, uel uolens uel inuitus, iurando potest fallere aut falli: qui uero in uniuersum non iurat, periurij periculum effugit. Moses idē dicit, Oculum pro oculo, dentē pro dente: nec aliud respicit quam ut timore contentiones et pugnas mutuas prohibeat. Christus autem in Euangelio: Quicumque tibi alapam inflixerit in dextram maxillā tuam, obuerte illi et alteram. et qui te iudicium uolet rapere, et tunicam tuam tollere, dimitte illi et palliū. Et quicumque te adegerit ad milliāre unum, abi cum illo duo. Nunc itaque te interrogo, utrum ex duobus mandatis istis legislatoris finem plenē attingit, num scilicet ut prohibeatur, quin potius ut minino tollantur mutue lites, contentiones et pugnae? Euangelica haud dubie. Si quis enim propter ultionem oculo suo altero priuetur, aut dente, nonne ulciscitur, et temporis occasione id permittente alteri nocet, uel ad minimū irascitur, et iniuriarū memor est? Haud dubie. Qui uero paratus promptusque ad hoc fuerit, et hoc studuerit semper, ut si quis illi alapam infligat, non modo sustineat à fratre illatam sibi iniuriam, sed cum humilitate alteram illi alapam obuertat: et cum re sic gesta huius philosophiæ studiosus fuerit, et percutientem sustinuerit, non ne sustulit bis et deuicit omne uitium, omnem contentionē

iram? Num hic ne, uel ipsa lex legislatoris finem propius attigit? Non ne diabolum letali afflicxit uulnere, patrem pugnae et offendiculorum? Diabolum enim caelo eiecit fastus, cum angelus esset, deinde inuidia et odium. In diabolo enim ne uestigiū quidem est charitatis. Non tamen in homine solummodo diaboli odium inuenitur: sed et demones inter se mutuò alter alterius perditionem et exitium concupiscit. Propter inimitiam uero et odium, quo in homines laborant, pacem inter se habere uidentur. Et quemadmodum inimici ira mutua inter se cōcertant, alterq; alterius querit perniciem et interitum. si uero in alios hostes iidem inciderint, omisso bello illo mutuo et intestino, cum illis cōgrediuntur: dein de uero rursum alter alterius mutuā perniciem sitire deprehenditur. Talis est etiam ea quae inter hos putatur esse coniunctio et concordia. in hominum enim perniciem, non uero et integro animo contrahitur. Vbi enim ueritas apud mendaciorum patrem locum habeat? Homo autem, qui alterius alapa sustinuerit, nōne facinus diabolo prorsus contrarium patrauit? Nōne coram fratre suo humiliatus est? imò magis coram Deo? Nōne fratrem dilexit, et propter charitatem fratri exhibitam diabolum confudit? Et quis tam insipiens ut de his dubitet? Et qui ad haec promptus talia dixerit et fecerit, quomodo fiet ut cum altero contentiones misceat?

Dicit Moses, Diliges proximū tuum, et odio habebis inimicū tuum. Quid nam haec legislatoris uerba aliud quā ueritatē uolunt cōstitueret? Quid uero Christus, si dilexeritis eos qui uos diligunt, quae nam uestra gratia est? Diligite inimicos uestros, Benefacite odio uos habentibus, et orate pro his qui uos execrantur. Quae nam ex his legibus charitatē cōstituit? Vetus ne an Euangelij lex? Illa enim post amicorū dilectionem propter multorum infirmitatem concedit quodammodo odium contra inimicos. Christus uero cum dicit, Diligite inimicos uestros, et orate pro illis, odium omnino ex homine sustulit. Qui enim hostem suum diligit, et pro illo orat, quomodo amicū aut aliū hominem odio habebit?

Lex dicit, Non mœchaberis: Christus uero non sic, sed, Quicumq; uiderit mulierē ad concupiscendum illam, iam adulteriū cum illa commisit in corde suo. En diligentiam legis considera. Non legem modò prohibuit, sed etiam lasciuum oculum, et ipsum quodammodo animi affectum. Qui enim seipsum usq; ad oculi commotionem custodierit, quomodo in adulterij crimē incidet? Quemadmodum uero brutis animalibus his quidem ultricia, illis uero defensoria et protectio-
ra arma data sunt, ut leoni quidem ira et robur,

apro dentes, boni cornua, lepori uero cursus celeritas, idemq; capreae et ceruus: omnibus autem simul sensus quidam datus est, quo noxia omnia et uenenatos cibos auersentur, utiles uero appetant: sic et homini omnium loco mens data est, quae diiudicare potest bonum à malo: et ab illis quidem abstinere quae animam ledunt, utilia uero et salutaria appetere. Quod si uero forte carnali cupiditate et diaboli affectu in animum cogitatio quaedam inciderit indecens, caprea uelocior turpem cogitationem effugere potest. Et si odio satanae cogitatio haec illum infecuta fuerit, animi zelum et feruorem sibi à Deo datum possidet in suum commodum: quo leonis aut urfi instar sese defendit, cogitationē hanc hostisq; bellum conculcare et extirpare concupiscit. Homo autem nō custodiens sanum illud diuinae gratiae donarium, in illicitas et absurdas actiones incidit, quemadmodum in superioribus copiosius enarrauimus. Deus autem saluare uolens suam creaturam, hominem scilicet, legem Mosaicam misit, cum ducem quendam et preceptorem. Et quemadmodum teneris adhuc infantibus cibis solidus non datur, sed tenerior et concoctus facilis, paulò post autem solidior, hinc rursum solidior alius, tandem etiam cibis perfectus: et ut imperfecta adhuc cognitione rerū praeditis nōdum philosophiae disciplina praescribitur, sed primo quidem literarum elementa traduntur, et paulò post harum coniunctio et syllabae: puero autem per etatem et incrementum ad perfectionem etatem progresso, etiam philosophiae arcana proponuntur: sic eadem mihi et legis ratio uidetur. Propter hominum enim infirmitatē lex ad manuuctionem boni data est, non quidem ut hominem perfectum reddere possit, sed quemadmodum in sublimi scala primus gradus nos à terra attollit, nec tamen hoc ad summū scale ascensum sufficit, nisi multi simul superati sint propter altitudinem et sublimitatem: ita etiam in ueteri lege contingit, sancta quidem et iusta et à Deo lata (unus enim idemq; Deus est, qui et legem et Euangelium promulgauit) sed tamen propter hominum infirmitatem lex data est, paedagogum agens, et illos à terra subducens quasi in primum scale gradum, hoc est abstrahens illos à multis et ingentibus uitij, et à terra in qua uolutabantur: non tamen illos ad scale summitatem perducere potuit. Euangelium uero hominem euexit, et in summū collocauit scale fastigium, quod ad cælum usq; pertingit. Quod enim in lege infirmum erat et impossibile, Euangelium impleuit. Sicuti demonstratū est. Dominus enim in Euangelijs sic ait, Non ueni ut legē destruā, sed ut impleā. Ante Euangelij enim tem-

pora

pora simul cognoscebat qui nam uitiorū multitudinem esset obrutus. Post huius uero annunciationem, libere sese uirginitatis politia protulit, et innumeri ex hominibus uirgines inueniuntur et muliebris et uirilis sexus. Cesso tamē de his dicere propter nimiam uerboositatem. Plurimi enim Christianorum uitam agunt angelicam. No uisti ne autem nunc quomodo una eademq; lex sit illa à Mose lata antiquitus, et quam Christus in Euangelio tulit? Et quemadmodum rex aliquis missis seruo suo nummis quinq; dicit illi, ne goliare et operare cum his quandiu peregre ab fuero. Hic uero gratijs actis accipit, et negotiatur. Cum uero denuo peregre profectus fuerit rex, eidem seruo alios centum tradidit, nec propterea quinque his ille priuatus est: sed nomen quidem quinq; nummorum defecit, nihilominus tamen hi quinque multipliciter in ipsis centum continentur: et cum centum nummorum numerus nominatur, necessarìò cum his cōiunctus est et una intelligitur ipsorum quinq; numerus una cum centenis: sic, inquam, in lege et Euāgelio contingit. Lex quidem abrogata dicitur, citra controuersiam tamen in ipso Euangelio continetur ipsius legis finis, et multipliciter in hoc operatur, quemadmodū paulo antē diximus. Et hæc quidem abrogata est non ceu mala, sed ceu inutilis, quod præsens tempus attinet, nec usum habens aliquem. Et quemadmodū in densissimis tenebris media nocte luna exorta tenebrarum profunditatem quasi attenuat, aerem tamen non omnino dilucidum reddit: sol uero exortus in tantum uniuersum orbem illuminat, ut etiam minimus in aere puluisculus per solis radios conspiciatur. et luna quidem insitum sibi propriumq; lumen non amisit, disparuit tamen et oblecta est, propter solis splendorem: sic etiam in ueteri lege et euangelio contingit. Lex enim uetus idolatriæ quidem tenebras depulit, non tamen in uniuersum illuminare et absoluerē potuit hominum animas: Euangelium uero illuminauit, docuit, absoluit, et homines in cælum euexit, paradysumq; quam progenitor Adam amiserat, gratuitò concessit. Et quis tam infelix, ut Euangelio relicto ad legem reuertatur, et quasi denuo ceu infans lactis nutrimentum concupiscat, nec instar uiri cibum solidiorem? uel quis ceu puer linterarum elementa requirat, et non potius ceu absoluta prudentia præditus philosophiam? Vel quis solari lumine repudiato, lunarem amplectatur? Mihi sanè ea quæ scripsimus sufficere uidentur, ut facile, quicumq; uoluerit huius rei ueritatem cognoscat, quin et tu ipse. Si autem fortassis adhuc propter sacrificia, circuncisionem, sabbatum ocium, et ciborum discrimen ratio tua du-

bitat et uacillat, minime tamen hoc fieri conueniebat, cum de maximis illis et necessarijs sufficienter dixerimus: uerumtamen etiam de his, ut et reliquis, breuissime differamus.

Homines, ut suprà diximus, humanas idolis uictimas immolabāt, nec alienigenas tantum, sed etiam proprios liberos. Et quemadmodū lignum tortuosum integrā et nimiam inflexionē sustinere non potest, sed illud paulatim principio artificis arte et opportunitate ab inequalitate priorē immutatur, deinde omnino in rectum extenditur ceu regula aliqua: ita etiam in sacrificijs factum est. Concessit enim deus primo tauros immolari, oues et bircos, ut illos ab impijs hisce hominum immolationibus abduceret. Quid enim his deterius et iniquius? Hæc tamen cōcessit deus, ut paulo post et ipsa abrogaret, et homines in notitiam sacrificiū laudem induceret. Sic enim per Dauidē deus locutus est: Non suscipiā ex domo tua uitulos, neque de gregibus tuis capellas. Num edam taurorū carnes, et hircorum sanguinem bibā? Offer deo sacrificiū laudis, id est hymnum oris tui cū sincero et recto corde: et redde domino uota tua, et inuoca me in die tribulationis tue, et eripiam te, et glorificabis me. Et hæc tanquā sub dei persona dixit, auersantis animalium uictimas. Per seipsum autem ad Deum sic dicit: Quoniā si uoluisses sacrificiū, dedissem tibi. Holocausta non comprobas. Sacrificiū deo, spiritus contritus. Cor contritū et humiliatum Dominus non despiciet. Viden' quomodo in omni negotio à summo ad infimum tandem propheta locuti sint? Si igitur de sacrificijs dilucide dixerūt, quod deo nō grata sint, sed temporanea quedam cōcessio, iam post inutilem animalium oblationem sacrificatur et cantatur per os et labia ex puro et sincero corde, quod et factū est. Qui enim antē idololatræ, tyranni et persecutores Christi fuerant, qui Christum ignominia affecerant, cōuersi doctores et precones orbis facti sunt, et pro nomine Christi occubuerunt, se ipsos proponētes formulā eorum qui in Christū credunt, ut dictū est. De circuncisione autem copiosius in superioribus diximus. Verumtamen etiam nunc sic dicimus, Circuncisio, cordis est circuncisio, non carnis. Abundantiam enim cordis circumcidere debent singuli, non carnis. Abundantia enim cordis peccatum est, quod conciliauit diabolus et homo propter uoluptates. Quod uero deus in homine fecit, non est superuacaneum. integrum enim est, et bonum, et abundans est nihil. Si itaque homo cordis abundantiam circūciderit, id est peccatum hic reuera uere circuncisus est. Si autem peccato obnoxius fuerit, et carne circūcisus, uana et inutilis est huius

Deut. 10

circumcisio. Sed et Moses sic inquit: Hodie itaque circumcidite duritiā cordis uestri, et ceruicem uestram ne induretis amplius. Dominus enim deus uester, hic deus deorum est, et dominus dominantium. Deus magnus et fortis. En qualem Moses circumcisionē faciat? Nō carnis certe, sed cordis. Verū et martyr Christi Stephanus cū Hebræis disputās dixit, Duri ceruice et incircūcisi corde, qui recepistis legem, et non obseruauistis eam. Sabbatum uero nō casu aut fortuito institutum est, ut homines eo die ociosi desiderarent (ocium enim per se uitio habetur) sed ut in deū omnino ab ijs quæ uitam attinent uacantes, spiritualia curarent. Et in hunc finem institutum est, ut sabbato quidem uacaret à curis uitam spectantibus, in concionem uero ardenti studio et cura abirent. Et clare constat, quod sacerdos in sabbato duplicem laborem absoluebat, et duplices oblationes immolabat. Iudæi autem etiam hoc neglecto, uoluptatibus magis studebant et delicijs. Quapropter et propheta increpans illos, dixit: Vae abeuntibus ad diem malum, qui appropinquatis et contingitis sabbata ficta. Et Iudæis quidem, ut diximus, sabbatum institutum est, ut à curis uictum spectantibus uacantes, ad conciones sacras studiose conuenirent. Christianis uero non similiter, utpote cum quotidie ad conciones et preces ipsis conuenire solenne sit. et sic laboratur ut hi quidem plus, illi uero minus singulis diebus orent. Et quemadmodum in omnibus præceptis lex minimum illud et imperfectum exposuit, Euangelium uero uniuersale illud et totum: ita etiam in Sabbato fieri uidemus. Lex quidem sabbatum constituit, ut conciones adirent. Euangelium uero quotidie hoc fieri uoluit, id quod non semel tantum in die, sed millies, si cui libuerit. Quod si uolueris, dicam id dilucidius. Iudæis ad Christum sabbato apportantibus magnam infirmorum multitudinem, claudorum, cæcorum, aridorum, paralyticorum, demoniacorum, aliorumque uarijs morbis laborantium, omnes eadem ipsa hora sanauit. Iudæi uero inuidia et ira pleni, cum aliud quod Christo obijcerent non haberent, dicunt illi, Non licet tibi hoc facere sabbato. Quin et Pharisei uidentes Christi discipulos sabbato spicas uellere et comedere, dixerunt eundem sermonem. Quid uero ad hos Christus? An nō legis quid fecerit Dauid, cum esuriret ipse, et qui cum eo erant? Quomodo in gressus sit in domum dei, et panes propositionis comederit, et dederit his qui cum eo erant in die sabbati? Sabbatum enim propter hominem factum est, et non homo propter sabbatum. Sed et alia quedam est sabbati ratio. Sex diebus deus creauit omnia, et septimo quieuit ab operibus

Act. 7

suis. Tum et Christus in sepulchrum depositus, sabbato quieuit. in parasceue enim laborauit: latroni enim salutem dedit. die uero dominico rursus operatus est, suscitando primū, ut deus, proprium corpus, et multorum aliorum: deinde et apostolis apparens, confortauit illos, et cum his alios multos apostolos. Et quod septem exactis seculis, id est annorum septem millibus à creatione mundi, uniuersalis omnium hominum quies futura sit. Eo usque enim omnis actio tam bonā quā mala extenditur: tempore autem illo resurrectio mortuorum et iudicium operum futurum est, et singulorum iuxta opera sua retributio. et hos quidem qui impie uixerunt, eterna manet damnatio: pios uero bonosque, uita eterna, paradysus et bona quā plurima, quæ oculus non uidit, et auris non audiuit, et in cor hominis non ascenderunt. En igitur quis ocij illius sabbatini finis sit, et quomodo errauerint ac adhuc errent, ueluti in omnibus alijs, miseri et stulti Iudæi.

De cibis uero ipsa ueritas sic se habet, Omnia quæ fecit Deus, ualde bona sunt: et si bona sunt, quomodo legislator ea pro malis et reiiciendis erat iudicaturus? Cum Deus ad illos dicat, Ecce dedi uobis omnia ad comedendū, ut herbas campi. Sed cum in deserto moraretur immorigera et ingrata Iudæorum gens, singulis diebus manna à deo missum accipiebāt: ceterū contra Moysen, imò ipsum deum murmurabant quotidie, et suillas Aegypti carnes appetebant, quas antea comederant, et infinita alia (in primis tamē præ alijs suillarum carniū desiderio tenebantur.) Hæc igitur de causa interdixit his legislator Moyses, ne his uesterentur, ut eos ab omnibus Aegypti cupiditatibus abduceret. Sed de his ipsis audi. Quod enim uniuersus mundus in idololatriæ tenebras et barathrū inciderit, manifeste constat: in primis tamen omnium Aegyptij omnia ferè animalia adorabant, et deorum numero ascribebant. et quæcunque hi tanquā deos uenerabantur, hæc Moyses legislator immolare iussit: et uolatilibus quidem turturem et columbam, et quadrupedibus uero bouem, ouem et capram. sed porco uesti prohibuit, quoniā huius cibus magni erat precij apud Aegyptios simul et infelicissimos Iudæos. Moyses igitur ipsis immutare uolens Aegyptiorum ritus, ea immolare iussit quæ Aegyptijs pro dijs erant, ut intelligerent se frustra hæc colere et uenerari. Quæ uero chara habebant, et magni faciebant, cibi gratia, illorum esum interminatus est: in primis tamen suillarum carniū, propter insatiabiles harum cupiditates, ut dictū est. Christus uero nihil è cibis prohibuit, nec etiam apostoli, horūque successores. Quod si uero aliqua animalia sunt, à quibus Christiani abstinent

ment, hoc simpliciter diutina consuetudinis et proprie uoluntatis gratia faciunt, non propter doctorem et Euangelij traditionem. Vetus enim lex hasce obseruationes habebat, Euangelium uero nequaquam: sed omnia in uniuscuiusque potestate et arbitrio sunt constituta. propter diuinam uero, ut dictum est, consuetudinem à quibusdam animalibus abstinent, nec illis uestuntur: quemadmodum qui penes nos sunt Monachi, ab omnium carniū esu abstinent, non quod his impurus et reijciendus esse arbitrentur, sed uitam (ut dictum est) angustiores sequi cupientes, et rempub. habere longe sublimiorem propter corporis sui tolerantiam carnis abstinent. Et ecce ex his quæ de lege scripsimus, iudicare potes, legem Euangelio contrariā non esse, nec Euangelium legi: omnia enim hæc sibi cōsentiunt. Legis uero infirmitatem Euangelium compleuit. Si enim lex perfecta fuisset, nequaquam sic per Ieremiam propheta dixisset Dominus: Ecce dies ueniunt, dicit dominus, et constituā super domum Israel et domum Iuda fœdus nouum: non secundum fœdus quod pepigi cum patribus ipsorum, in diebus cum apprehenderem ego uanum ipsorum, ut educerem eos de terra Aegypti: quoniam ipsi non persisterunt in fœdere meo, et ego neglexi eos, dicit dominus. Quoniam hoc est fœdus quod statuam domui Israel post dies illos, dicit dominus, Dabo leges meas in sensus illorum, et in cor ipsorum inscribam eas, et ero ipsis in deum, et ipsi erunt mihi in populum. Nec docebit unusquisque proximum suum, et quilibet fratrem suum, dicens, Cognosce Deum: quoniam omnes cognoscant me, à minimo ipsorum usque ad maximum illorum. Quoniam propitius ero iniquitatibus illorum, et peccatorum illorum et delictorum non amplius recordabor. Attende diligenter ad ea quæ dicuntur. Dicit deus, Ecce dies ueniunt, et constituam super domum Israel et super domum Iuda fœdus nouum. Dicendo, constituam fœdus nouum, ostendit primum illud esse imperfectum, futurum uero illud fore perfectum. Cum item nouum dicit, ostendit alterum illud esse uetus, cuius nullus sit usus. Quin à lucidius adhuc dixit, Non secundum fœdus, quod pepigi cum patribus illorum, quoniam non persisterunt in fœdere meo, et neglexi eos, dicit Dominus. Omnino autem hinc elucescit, quod uetus quidem fœdus abrogatum, nouum uero gratuitò cōcessit. Sed adhuc clarius de hoc locutus, sic dixit: Ero ipsis in deum, et ipsi erunt mihi in populum, et omnes cognoscant me à minimo ipsorum usque ad maximum. Quoniam propitius ero iniquitatibus ipsorum, et peccatorum illorum delictorumque, non amplius recordabor. Vides quomodo Israelis quidem po-

Item. 31

pulum reprobauerit, proculque à se abegerit: et gentes, quibus nouum fœdus, id est Euangelium traditum est, populum suum nominauerit? Et domum Israel et Iuda de ipsis gentibus dicere uidetur Deus, de Hebræorum uero gente nequaquam. Quos etenim Christus diaboli filios uocauit, quomodo pater huius Deus eisdem populum suum appellaret? aut Deus ipsorum esse diceretur? Similiter per Esaiam quoque sic inquit Deus: E Zion exibat lex, et uerbum Domini de Ierusalem. Et quæ nam lex alia de Zion et Ierusalem egressa est, præterquam Christi doctrina et Euangelium? Mosaitica enim lex in monte Sinai promulgata est Iudæis, genti immorigeræ et ingrata: Christi autem doctrina et Euangelium ex Hierusalem. Veruntamen tute tecum considera, et uide. Quemadmodum homo tabernaculum quoddam umbratile extruens, de hoc non multum sollicitus est, in domo autem extruenda summo studio utitur, et in primis curat ut fundamentum positum sit firmum et stabile, ut forma domus sit commoda, et culmen imponat concinnum: quin etiam de elegantia domus non parum sollicitus est. in domo enim sua pater familias habitat. Sic etiam in ueteri lege et Euangelio contingit. Euangelium quidem, secundum quod in eo requiescere Deus uoluit, per omnia sanctum fecit, perfectum et iustum et stabile. In lege uero non sic: sed uolens hanc tantum non ceu inutilem abolere, quasi in transcurso ipsam tradidit, ut legis defectus per Euangelium implerentur et resarcirentur. Cæterum quemadmodum de Christo propheta uaticinati sunt, et hæc quidem sermonibus clavis exposuerunt, hæc uero per enigmata: non solum autem de Christo, sed etiam de Euangelio et illius discipulis apostolisque: sic etiam de lege. Et primo quidem cum Isaac benedicere uellet filio suo primogenito Esau, non complacitum est Deo in hoc: sed Iacob post hunc nato benedixit. Et Esau quidem typus erat legis et populi Iudaici, Iacob uero typus Euangelij et populi ex gentibus collecti. Iudas uero Iacobi filius genuit Phares et Zaram. Cum autem Zara ad nascendum egredereetur, manus quidem eius emicuit, corpus uero nequaquam. Cum autem obstetrix manum filo tincto religauisset, manus infantis rursus ingressa est: et postea natus est frater eius Phares: quo in lucem edito, tandem et Zara natus est. Hoc autem uisus obstetrix dixit, Quare propter te solutum est septum? Septum certe ab omnibus prophetis lex Mosaitica appellatur. Quis igitur exposuit obstetrici duos esse infantes? et quia nam de casta coccineo filo manum alterius religauit? Tum quid uani innuens dixit, Quare propter te dis-

Etia.

Gen. 27

Gen. 38

solutum est septum? id est, quomodo tu typus legis factus es? Et quemadmodum qui modo apparuisti, deinde absconditus es, et frater qui posterior te erat, prior in lucem editus est: sic etiam septum, lex scilicet, quæ prima esse apparebit, paulo post posteriores habebit partes. Lex uero Evangelij, quæ postremo uentura est, ante hanc enascetur. Vnde nam obstetrix edocta hæc dixit Diuina certe uirtute hæc uaticinata est: et quæ per prophetas loquitur dei uirtus, per os etiam mulieris locuta est. Planius tamen adhuc et dilucidius per Ieremiam dixit Deus: Ecce dies ueniunt dicit dominus, et constituam super domum Israel et super domum Iuda fœdus nouum, et c. ut superius dictum est. Viden' quomodo per figuram et prophetias manifeste et clare deus legem demonstrauerit ociosam quidem esse, et imperfectam: Euangelium uero efficax et perfectum. Nihilominus miseri et excæcati Iudæi nec imperfectam et impotentem legem obseruant, sed quotidie uel primi illius transgressores esse deprehenduntur (non accuso illos peccatorum, quis enim à peccatis abstinere poterit? sed de lege dico, quod illam transgrediantur) et iidem si maxime uellent facere ea quæ legis sunt, non tamen possunt. Et uide qua ratione hoc fiat. Deus constituit et decreuit, ut Hierosolyma omnium, quas gens Hebræorum habet, urbium sit metropolis, in qua Solomon templum edificauit, præcepitque Deus ut intra templum sacrificia fiant, et oblationes pro peccatis hominum: extra Hierosolymam uero et templum hoc sacrificia nulla esse offerenda. Quandoquidem igitur Hierosolyma urbs destructa est, et templum subuersum, neque iam sacerdotium habent ad sanctificationem sui, neque modum offerendi deo, quid nam ipsis est reliquum? Nihil omnino. Propter hæc itaque et alia multa, quæ nunc exacte scribere non est opus, neque Christiani esse deprehenduntur, quia Euangelium non recipiunt: neque heretici, quia nullum prorsus sequuntur hæresum doctorem: neque Musulmani, quia Mahometem non sectantur: neque Iudæi, cum nulla, quæ legis sunt, faciant: sed tales esse conuincuntur miseri, qui quid colant credant uel ignoret, sed in perditione uiuunt. Viden' quomodo à uera et recta uia aberrantes, cum se recta incedere arbitratur, in barathro et perditione esse cõspiciuntur? Et hæc quidē hactenus.

Quoniam uero in omnibus, quæ prius ad nos partim scripsisti, partim ore retulerunt tui ad nos nuncij, uoluntati tuæ obsecuti, copiosius nos defendimus, nunc age tui sermonis meminere. In fine enim literarum tuarum sic dixisti, Prudenti uel una sufficit oratio: quod reuera sic est. Si igitur prudenti uel una sufficit oratio, ut tu ipse te-

staris, et ipsa docet ueritas, prudens uero aliquis multis sermonibus auditis bonis uerisque, nec illos receperit, uel decerpserit fructum illorum, nonne merito accusandus et reprehendendus fuerit? Vbi igitur nostræ hæc literæ, hæcque nostræ apologia ad te peruenerint, adhortor ut diligenter hæc cõsideres, et per singula uerba discutias, latentem thesaurum in his haud dubie inuenturus. Non enim animi nostri foetus sunt, sed ex libris Mosais, sed ex Davidis Psalterio, sed ex prophetis et Euangelio desumpta, quæ et ipse Mahomet et omnes Musulmani sancta et iusta esse consitentur et dicunt. Et hæc ipsa sunt, quæ uerbotenus ostendunt Christum filium dei esse, et eundem deum simul et hominem. Ipse enim est qui ab omnibus prophetis deus est prædicatus. Is est quem Abraham, ut pote deum, adorauit, et iudæcem omnis terræ dixit. Is est quem cantu celebrauerunt angeli, et quem uirtutes supernæ in nubibus suis gestauerunt, quem uidit Daniel uenientem in nubibus ad iudicandum orbem. Is est, cui omnis creatura seruit, illius dicto obediens, uenti scilicet, mare, et reliqua. Is est, quo uiso infernus regnum suum amisit: ceterum et ante mortem cum tre more implebat huius imperium, dimittens Lazarum, et alios. Hoc testatur infinita illa, quæ fecit, miracula. Et quid dicam amplius? Is est, qui à deo patre testimonium sepius accepit. De hoc David dixit: Omnes gentes plaudite manibus, in bilate deo in uoce exultationis. Quoniam rex uniuersæ terræ deus. Psallite prudenter. Deus regnauit super gentes: quemadmodum in superioribus copiosius dictum est. Non enim de deo patre dixit, nec de Dei filio, quod prius quidem non extens rex uniuersæ terræ, postea uero regnum super omnes gentes et omnem terram acceperit: sed hæc propter hominem, quem assumpsit filium et uerbum Dei, propheta dixit, qui nec regnabat, nec à gentibus omniq; terra adorabatur, eo quod nondum esset natus. Post natiuitatem autem illius data est illi gloria, honor et potestas, ut dixit Daniel, et regnum. Ceterum et ipse David eodem loco: quin et ipse Christus post resurrectionem quasi obsignans huiusmodi prophetias, dixit apostolis: Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra. Profecti, docete omnes gentes: qui crediderit et baptizatus fuerit, saluabitur: qui uero non crediderit, cõdemnabitur. Vides ne quanta cum simplicitate et luce appareat, quod de homine, quem filius et uerbum dei assumpsit ex diua Virgine, eadem dicunt prophetae, sed et ipse Christus: et de illo extant omnia testimonia propter hominum infirmitatem? Ipse enim filius dei secundum diuinitatem testimonio non indiget. Quo enim testimonio deus indigeat? Verunt-

mem

men quemadmodū de Christi incarnatione, cruce et passione, resurrectione item et assumptione, de lege quoque et alijs uaticinia sunt predicta, uisiones uisae, typi facti: sic etiam de baptismo prophetiae et typi sunt propositi, quae tamen omnia propter nimiam copiam, ut etiam in alijs, omisimus. De his tamen quaedam particulariter perstringamus. Moses ille magnus, si non potuisset per mare rubrum Hebraeorum gentem traducere, perissent sane Pharaonis manibus. Io sue etiam filius Nun, nisi Iordanem in diuersas partes secuisset, non ingressi fuissent Iudei terram promissam: arca uero propius propiusque ad Iordanem fluium allata, aquae diuisae sunt, et per siccum transiit omnis Iudeorum populus: et arca typus erat diuiae Virginis Mariae, quae filium et uerbum dei secundum carnem peperit. Ceterum et propheta Helias extruxit altare, et lignis holocaustisque simul impositis, nullum omnino ignem inferebat, sed cum altare aqua perfudisset, orabat, caeloque delapsus ignis sacrificium consumpsit. Vides ne igitur quomodo omnia, quae Christiani colunt, primis illis et uetustis testimonijs comprobata sunt? Haec enim et alia multa baptismum denotabant. Sine hoc enim hominem saluari, est impossibile. Quapropter et ipse Christus dixit, Qui crediderit et baptizatus fuerit, saluabitur: qui uero non crediderit, condemnabitur. Cum uero haec omnia sic se habeant, nonne ridiculum fuerit, quod libros quidem summo honore prosequimini, deum uero in his celebratum contemnitis, dicentes hominem esse, et non deum? Licet itaque quam fuisse fieri potuit, non scripsimus, propter nimiam scripturae co-

piam, tardumque infirmitatis tuae iudicium, nihilominus tamen haec tanta scripsimus, ut uel stupidissimo ad rectum uerumque descendum sufficiant. Et ecce idem in te hodie, quod et in Iudeos, competit, de illis enim dixit dominus: Dabo illis famem, sed non famem panis et aquae, sed famem audiendi uerba domini. Et sic omnino euenit. A tempore enim illo, quo Christus mortem subiit, in iram inciderunt irreconciliabilem et sempiternam: ex tunc omnis sanctificatio omnisque doctrina ab illis defecit. Idem igitur et in te contingit. Nam in hodiernum diem usque uerbum dei nec audiisti, nec edoctus es: sed in stultitia ambulasti, et tenebris. Nunc uero missa tibi sunt dei oracula, sanctorum et prophetarum dogmata: haec igitur attente considera, et sine diligenter inspecto et accurata inquisitione stude, ne posthac in tenebris ambules, ne illud Davidis in te impleatur oraculum, dicens, Filij hominum quousque aggrauatis cor? quam diu diligitis uanitatem, et queritis mendacium? Et cognoscite, quod deus mirifice extulit sanctum suum, id est Christum. Quin et illud magni illius et admirandi Solomonis, dicens: In animam maleuolam sapientia dei non transit, nec in corpus peccatis deditum. Ne similis fias deserto et solitudini spiritus producenti, et tribulos: sed potius similis sis terrae fructiferae, quae semen susceptum trigecuplum, sexagecuplum, et centuplum rependit. Sic tu recepto Euangelij uerbo fructum proferas centuplum. Deum obtestor creatorem caeli et terrae, ut is oculos tuos aperiat, et dilatet cor tuum, ut facias opera tibi salutaria, quo paradysum et omnia bona in hac reposita possidere queas.

Amos 8

ALCHORANI, ID EST LEGIS PER

MAHOMETEM LATÆ CAPITA, QUAE PRIMA
ORATIONE CONFVTANTVR, SVNT HÆC,

Quod Mahomet tempore epilepsiae, cum
spumans hinc inde uolueretur, dixerit
sibi archangelum Gabrielem se con-
uenientem uidisse. 1
Quod librum conscripserit, Arabice Corran di-
ctum, Graece uero, legem Dei salutiferam. 2
Quod prophetam Dei et apostolum se nomina-
uerit. 3
Quod Mosaica, Psalterij et prophetica scripta,
iusta, sancta et uera nominauerit, praecipue
uero Euangelij confessus sit iustum, sanctum, re-
ctum, uerum et perfectum esse, et (ut in capite Io-
na reperitur) Dei comonitiones uocauerit. 4
Quod non a Mahomete solo, sed etiam ab alijs
lex illa lata sit. 5
Quod a Mahomete promulgata lex ore ad au-

res a diabolo lata sit. 6

Quod quidam dignitate Chalibas existens, id est
summus doctor, religionem Christianam rece-
perit. 7

Quod Mahomet cum in hereticos quodam Nesto-
rianos et Arrianos, quin etiam Iudeos aliquos
incidisset, omnem horum maliciam collegerit. 8

Quod iacobus de se dixerit: Si omnes homi-
nes conueniant, omnes spiritus et angeli, non
poterunt Alchoranum meo simile constitutere. 9

Quod in fastigio dexterae partis throni diuini
Mahometis nomen inscriptum sit. 10

Quod legem non per miracula daturus uenerit,
sed per gladium: et quod non credentibus illi,
aut mortis supplicium ferendum, aut tributa
pendenda sint. 11

N 4

Quod interdixerit, ne quis sue sectæ uel ordinis cum aliquo Christianorum disputet. 12

Quod Noe & Abraham, ipsi denique apostoli, eiusdem quam ipse postea promulgauit doctrinæ sectatores fuerint. 13

ORATIONIS II. CAPITA.

Quod ea quæ in Mosais præceptis, prophetis, psalterio & Euangelio continentur, sancta, iusta & Dei traditiones nominet, amplectatur et obseruet: quodq; illius sectatores non sint, qui hæc non impleuerint. 1

Quod legis sue sectatores in partes septuaginta tres sint diuidendi, quarum unica sola sit saluanda, reliquas uero igni tradendas fore. 2

Quod nisi à Deo esset Alchoran, multa in eo essent sibi inuicem contraria. 3

Quod cum Gabriele ad Deum ascendens, in angelum inciderit decies millenis uicibus maiorem toto mundo, deslendem peccata sua: qui sua ipsius intercessione uenia apud deum impetrauerit. 4

Quod ipse scopus & sigillum sit prophetarum. 5

Quod rapinas, cædes & periuria prohibeat, ea demq; rursus permittat. 6

Quod deus illi permiserit preerare. 7

Quod Deus secum collocutus, dixerit se lusus gratia mundum condidisse. 8

Quod in capite Mipacara, id est iuuenca dicto, Iudeos & Christianos salutem consecuturos esse dixerit: in capite uero Aram, contra asserit, neminem sine Ismaelitarum lege seruari posse. 9

Quod ante ipsum nemo possit paradysum ingredi. Et rursus dicit, quod deus illi multas mulieres uirosq; ante se paradysum ingressos ostenderit. 10

Quod deus post resurrectionem domus elegantes, balnea et hortos, pluresq; mulieres se daturum promittat Mahometicæ legis sectatoribus. 11

Quod in capite Sad, angelos ex igne, homines uero ex puluere factos esse affirmet. 12

Quod in capite Emele, quod muscam significat, de Solomone & muscis mendacium prodat stolidum, quod & fatetur. 13

Quod in capite Rubeso, de Solomone & uermem tradat, superiori mendacio simillima. 14

Quod in libro Enarrationum, causam ponit, cur illis uino interdictum sit. 15

Quod cælum hoc creatum, ex fumo factum sit: mare autem, ex monte quodam Caph nominato. 16

Quod solem, lunam, lumine & uirtute æquales esse dicat. 17

Quod à Gabriele, ut cælum ascenderet, uocatus, ex Dei manu sibi imposita tantam frigo-

ris uim senserit, ut quæ ad medullam dorso usque penetrauerit. 18

Quod in capite Sad, tradat, demones cum angelis essent, à Deo ut Adamum adoraret esse constitutos: cumq; hoc aliorum angelorum more facere noluerint, propterea demones esse factos. 19

Causam tradit, propter quam suillis carnibus interdictum sit. 20

Quod Deus in fine mundi omne hominum & angelorum genus occisurus sit. 21

Quod librum conscripserit, duodecim millia sermonum continentem: e quibus ter mille quidem ueri sint, ceteri autem falsi. 22

Quod in capite Ceramar dicat, se lunam in duas partes disseccuisse, quarum altera quidem in tunicam illius, altera uero in terram ceciderit: deinde uero integram rursus restituisse. 23

Quod Deus et angeli pro Mahomete orent. 24

Quod in capite Helmaida, quod si interpretetur, mensam significat, affirmet, Hebræos & Christianos non esse filios Dei, nec amicos eius, rō quod affligantur. 25

ORATIONIS III. CAPITA.

Quod impossibile sit Deum habere filium sine muliere. 1

Quod si filium Deus habuerit, erit inter utrosq; dissidium. 2

Quod in capitulo Elnesa, quod mulieres significat, dicat, Christum esse uerbum Dei, animam Dei, & spiritum Dei. 3

Quod Christum ex uirgine citra uirilem operam genitum esse testetur. 4

Quod neget Christum & Deum esse & Dei filium, illius etiam incarnationem. Eundem uero nudum tantummodo, ut Nestorius, hominem uocat: sanctum uero, et cunctis hominibus excellentiorem. 5

Non Christum, sed alium loco illius crucifixum esse. 6

Quod Deus Christum ad se in cælos uocauerit, hunc autem in fine mundi uenturum esse, & Antichristum occisurum, quo facto & ipse Christus moriturus sit. 7

Christianos Deiparam uirginem in deos retulisse, eamq; sororem esse Moysi & Aaronis. 8

ORATIONIS IIII. CAPITA.

Quod in cælos surreptus Mahomet, coram Deo steterit, et audiuerit uaria, rursusque in terram delatus sit. 1

Demones etiam salutem esse consecuturos. 2

Alchorani interpretationem neminem intelligere, nec ipsum quidem Mahometem, sed solum Deum. 3

Visquis alteri contradicere proposuit, scopum unum praefixum habet, ut sua quidem confirmet, et obiecta destruat. Quandoquidem ergo de fide in Christum sufficenter disserimus, et quam rectissime, ut mihi simul et ueritati uidetur, confisi agendum sancto spiritui, ab illis qui dem contempto, a nobis autem honorato, uideamus quanam sint uerba illa, quae contra Deum et ueritatem euomuit perditionis filius Mahomet: non obliti interim huius, quod supra diximus, non scilicet nostri institui esse, ut in uniuersum omnia quae a Mahomete absurde instituta sunt, redarguamus: sed ea tantum refutabimus, quae blasphemum in Christum et illius in carne conuersationem impie et imprudenter quidam infremuerunt. Et ne ceu infirmiores certamē detrectare uideamur, nunc illud Deo auxiliante subibimus, ut in utilitatem querentium se ueritas eluceat.

Regnante Heraclio Romanorum rege, homo fuit perniciosus et uasanus, qui os quidem suum posuit in coelum, et contra altissimū iniqua locutus est, lingua autem illius transiit in terram: quem sanē non errauerit quispiam, ut mihi uideatur, si diaboli primogenitū et filium perditionis patremque simul et filium mendacii uocauerit: nomen illi Mahomet, Arabs natione, peruersus ingenio, et animo peruersior. Hic haereticis quibusdam conuersatus, et ab iisdem institutus, semen exceperit, quod in docentis et edoculi cordibus arauerat et seminat xixanarum seminator, et spinas tribu osque protulit centuplo plures. Omnem enim ferē haeresim in unum colligens, et hac cum sui ingenij figmentis permixta, mixturam ex his fecit unam, animarū uenerū scilicet. Deinde aliquos nactus homines quidē nomine, reipsa autē a pecudibus nihil differentes, in illos uirus impietatis suae euomuit: homines nimirum pastores, penes quos non aliud quam perpetuam cum pecudibus conuersationē deprehenderat. Vnde enim in his esset uera ratio? ubi doctrina? ubi lectior? Neque enim, si quid ex his omnibus esset, iudicare poterant, sed instar ferarum agrestes, immites, cōtinue in montibus et inter greges uersabatur quos sanē si quis definiuerit, animalia esse sermone praedita, non rationalia, mortalia, mente et omni sciētia destituta, nequaquā a uero aberrauerit. Quid enim deterius est homini, qui ratione et eruditione destitutus est? Veruntamen cum nec pessimus quisque omni bono in uniuersum careat, nihil tamen hoc profuerit. En

306
enim miseri Arabes dum bonā querunt, in malā inciderūt, et uiam salutis appetentes in profundum perditionis delapsi sunt. Mahomet enim hos ex uia ueritatis seductos in montes abduxit et solitudines, locosque quos non inspicit Dominus, ut non immerito orare debuissent, dicendo, Custodi nos a laqueo quem posuerunt nobis, et ab offēdiculis operantium iniquitatem. Constitu tue Domine legislatorem super nos. Non tamē propterea pro iustis habebūtur, ut qui fortasse dei uoluntatē, iustum, sanctum, Deoque placitum ignorauerint. In uniuersam enim terram exiuit apostolorū sonus, et Euangelium in totum orbem annuntiātū est et Iudaeis et gentibus, in testimonium ipsis. Quale uero gentium testimonium? Ipsum Euangelium, ipsa praedicatio, ipsa doctrina sapientum apostolorum, qui Euangelium annunciauerunt omni creaturae, et quibus alij quidem ueritate cognita adorauerūt colueruntque: solum Deum uerū: alij uerō ad ea quae dicebantur, non intenti erant: alij rursus ad tempus fideles, postea in perditionis barathrum reuersi sunt, et quamuis idololatrae nō fuerint, ut prius, in aliud tamen praecipitū a priori nihil differens inciderunt. Hic itaque primum parentem suum diabolum scilicet imitatus, qui ceu fulgur caelo delapsus, postquam a propria domo decessit, nullū hominem non tentat, uerum uniuersos ignis gehennae et tenebrarum coheredes facere conatur, et peregrinos alienosque a Deo reddere: sic ille inquam infelix Mahomet, non desistit curare quomodo omnes homines a Dei familia abstraheret. Et cum omnis homo delictorum suorum rationem redditurus sit in die iudicii, quam obsecro apologiam instituet stultus Mahomet, qui tantam hominum multitudinem a deo abalienauit? Licet enim nemo e manu Dei eripere possit eum, qui salute dignus est, hic tamen Dei inimicus apparet, quantumuis reipsa infirmus sit.

Hic morbo caduco laborans, morbi tempore hinc inde uoluebatur spumans. Quid ergo impietatis inuentor conminiscitur? Simulat se non a morbo, sed a Deo detineri. dicebat enim se, quod archangeli Gabrielis conspectum ferre nequiret, ceu mortuum collabi: post uisionem uero diuinam, diuinorumque dogmatum cognitionem ad sese redire: destinatum, scilicet se a Deo esse, ut quaecumque uideret et audiret, et a Deo disceret, in uniuersi mundi utilitatem manifestaret. Et primo quidem semetipsum prophetam appellauit, et Dei apostolum: deinde librum Diuinorum dogmatū collectionem dictum conscripsit, Arabice uero Alchoranum et legem DEI salutiferam. Quā uero ratione tam impudenter hic se prophetam appellat?

appellauerit, non intelligo. Nomina enim quædam significationem habent à loco, ut Romani, Greci, Macedones: quædam substantialem, ut Petrus, Paulus, Socrates: alia rursus patronymicam, ut Pelopide, Cecropide: alia uero à scientia aliqua, ut philosophus, dux, medicus: alia ab officio, ut apostolus, doctor, discipulus: alia rursus ab officio simul et uirtute donorum, ut propheta, meditatiuus, miraculorum editor. Si ergo impudens ille se solum apostolum uocauisset, mendacium suum aliquousque oculuisset, ceu irreprehensibile. Propheta autem quomodo dici poterit, omni prophetia destitutus? Omnes enim prophete de Christo uaticinati sunt, item de Iudeis alijsq; argumentis, quæ quidem partim ferè priusquam uaticiniû proferretur, facta sunt: partim post tempus certum: partim in longum tempus differebantur: omnes tamen prophetie implete sunt. Hic uero impudens mendacij deprehensionē non ueritus, tan impudēter prophetæ nomen sibi uendicat, qui non modo quàm longissime à prophetico dono remotus est, sed ne pseudoprophetis illis qui olim seducebant populum, similis: sed simpliciter et absolute sese prophetam et apostolum nominauit. Et fortè respondet aliquis de pseudoprophetis dicens: Si mendaces erant, quomodo potuerunt seducere populum. Hæc uero quæstio non omni ratione caret. nam et nos hanc soluturos esse speramus. Deus Hebræorum gentem brachio excelso Aegypto educens, post multa illa et eximia, quæ in ipsos contulit, dona, etiam prophetas illis dedit, ut populo Dei præcepta annuntiarent. Et his quandoque dicebat: Hæc dicit dominus, Si uolueritis audire me, bona terræ comedetis: quod si me nolueritis audire, gladius uos deuorabit: tali nimirum prophetia doctrinam cum misericordia simul et minis continente. Quandoq; autem propter iniquitates ipsorum et peccata, prophetæ manifestam in illos dei uenturæ iram annunciabant, per bellum et captiuitatem. Tunc itaque propter ueritatis austeritatem dei uerbis per prophetas annunciantis non attendebant, sed illorum magis inhiabant sermonibus, qui dicebant, Hæc dicit Dominus, pax pax. Et contemptis ueris prophetis, iniquitati adhibebant. Quapropter concessit Deus hoc, et ingressus est spiritus seductor in pseudoprophetas, et quandoq; mendaces illi uera prædicabant, mentiebantur autem millies, deo hæc omnia sic in illorum commodum administrante. Hi autem ueris neglectis, mendacibus adhibebant, quemadmodum etiam ad Iudeorū regem Achab quidā pseudopropheta Sedechias nomine adueniens, factis cornibus ferreis coram rege astitit, dicens:

Hæc dicit dominus, Cornibus istis uentilabis Syriam, o rex. Hic autem illum uerbis persuasus, cum populo egressus, propriam quoque uitam perdidit. Et hi quidem permissione singula hæc faciebant, et infidelium uindicta aliorum erat admonitio. Quæcunque autem uanus hic fecit, omnia ad interitum et perditionem sui temporis hominum, et sequentium se instituit. Scripsit sane Mahomet librum, quem legem Dei salutiferam, et diuinorum præceptorum collectionem nominauit, ueluti in præcedentibus dictum est. Hic inquam uniuersum legis per ipsum latæ negotium tribus modis stabilivit, poena nempe et tyrannide, mendacio et impostura et hypocriſi, uoluptate permixta, de quibus etiam superius in quarta Apologia diximus, quantum tunc licuit: uerum et nunc non pigebit eadem dicere, quæ Deus ori nostro indiderit. Magnus ille et beatus Moses, ut neminem latet, à Deo ut filios Israel Aegypto educeret, missus erat, instructus antè miraculis, signis et prodigijs. Post exitum uero Aegypti, et illam in deserto commorationem, imò errores, nihil minora prioribus istis miraculis per istum Deus exhibuit, sed maiora multo haud dubie. Post tantam igitur miraculorum uirtutem locutus cum illo est Dominus, non in angulo, aut abscondito: sed coram totis castris, et omni Iudeorum multitudine (opera enim lucis in luce exhibentur.) et tunc per Moſem seruum illius lex lata est, et sanè confirmata, ratificata et constabilita est omnibus ceu lex à Deo cœlitus demissa. Post huius autem promulgationem, ne tunc quidem miracula cessauerunt. sed et hoc uiuentem et defuncto, per Iosue filium Nun, aliosq; similiter facta sunt. Quin et prophetæ magnis et stupendis miraculis editis claruerunt ad ueræ fidei certitudinē. Helias quidem tribus annis, et paulo amplius, cœlos conclusos aperuit, mortuos suscitauit, sacrificium aquis incendit. Similiter et Heliseus, et alij. In cōsummatione autem sæculorū descendens Christus, non ut seruus instar illorū, sed ut horum dominus: et testimonia non ut prophetæ recipiens, sed ut illum decebat creature omnis dominum et conditorem: neotantum testimonij indigus, sed propter hominum ignorantiam et imbecillitatē, (magnum enim reuera est filij et Verbi dei in carnis administratione negotium.) Testimonijs igitur, ut dictū est, acceptis, (ut in superioribus Apologijs singulatim et dilucide demonstrauimus) exorsis ab Adami creatione, item à Noe, Abraham, Isaac, Iacob, Moſe, Dauide, et prophetis omnibus, quin etiam in natiuitate sua ab ipsis angelis, magis, et Stella: et quod longe maximum est, in baptismo dei patris uoce, Tu es filius meus dilectus

dilectus, in quo mihi complacitum est, (omitto enim nunc dicere edita ab ipso tempore conuersionis suae inter homines miracula et prodigia magna, quae multa sunt et innumerabilia, etiam in tempore passionis suae et resurrectionis, et post hanc comprobatus, tunc demum Euangelij legem protulit. Ceterum fere transformationem Saluatoris nostri in Thabor monte factam praeterieramus. Thabor enim, inquit Dauid, et Hermon in nomine tuo exultabunt. Et quomodo, o bone Dauid, inanimata exultabit materia? Ne, inquit, non fortuito casu, neque obiter domini prodigia inspicite, sed recedite in cogitationum profunditatem, et magnum deprehenditis commodum. Age itaque uideamus, quae nam patriarchae doctrina sit. Thabor et Hermon, inquit, in nomine tuo exultabunt. Quem admodum enim in domini passione omnis creatura tristitia signa edidit, sancta uidelicet illius mater, apostoli, et omnes fideles, quin et sol obtenebratus est, terra concussa, et petra scissa, uelum disruptum est, et ipsi angeli ad nouum uerbi dei mysterium obstupuerunt: sic etiam in monte Thabor omnis creatura exultauit, ex inanimatis quidem quasi tota terra et plantis, Thabor et Hermon: ex illis uero quae sensu uiuunt, quae in Thabor sunt animalia: ex mortuis, Moyses: ex uiuentibus, Petrus, Iacobus, et Ioannes: ex uita autem illa noua et immutata, quae nec humana nec angelica est, sed qualem Enoch et Helias agunt, ipse Helias: ex caelo autem, nubes lucida et angeli. Et ecce Thabor et Hermon cum omni creatura exultauerunt, Hermon in baptismo, Thabor in transformatione. In quo negotio? In uoce dei patris de unigenito suo filio, quae dixit, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacitum est, ipsum audite. Et in passione quidem omnis creatura alienabatur, omniaque permiscebantur: in Saluatoris autem transformatione omnis creatura exultabat propter nomen filio dei datum. Sed redeundum eo, unde sumus digressi. Moyses quidem, ut dictum est, accepto prius a deo miraculorum testimonio, legem tulit. Propheta autem uaticiniorum euentu, et nonnunquam miraculis quoque sunt confirmati. Christus etiam illis, quae recensuimus, testimonijs probatus, et infinitis miraculis, ipse quoque ore docuit. Post illius autem assumptionem discipuli huius Euangelium conscripserunt, ipsique docuerunt, miraculis sibi fidem uendicantes: non tamen miraculis solummodo, sed etiam propter optimam rerum administrationem, fidem merebantur apostoli. Primo enim cum hos exacuisset Christus, et ceu ferreos secisset et adamantinos, ad praedicationem emisit, dicens illis: Ecce mitto

uos ut oues in medio luporum. Hi uero humilitatem induti, leonibus formidabiliores apparuerunt: Non enim audacia tollit audacia, sed aequitas et humilitas. Luceat enim, inquit Christus, lux uestra coram hominibus, ut uideant opera uestra bona, et glorificent patrem uestrum qui in caelis est. Et haec quidem est rei ueritas, quod uita integra et uirtus multis miraculis sit praestantior. Multi enim, dicit dominus, in illo die dicent mihi, Domine domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, et in nomine tuo uirtutes multas edidimus, et nomine tuo demones eiecimus. Et dicam illis, Non noui uos, abite a me qui operamini iniquitatem. Et si dicat aliquis: Et quid, opus euangelica adducere uerba aduersus ea quae a Mahomete dicuntur? nos illi respondemus, quod multum his opus sit, et maxime. Testimonia enim ab hostibus accepta fide digniora sunt. Num, ut Euangelium hostium testimonijs indigeat? Absit blasphemia. Ceterum, ut si quis ab aliquo talentorum decem millia mutuo sumpserit, aut creditor mutui forensis contra debitorem actionem instituat, et illic debitor interrogatus a controuersiarum iudicibus, annuerit et confessus fuerit rem sic se et non aliter habere, nec aliqua res fuerit in qua falsum dicat, Iudex huiusmodi sermonibus auditis tacite secum ipse perpendens bosce sermones, sufficientes iudicat in testimonium debiti reddendi. Eadem mihi de omni sacra scriptura fertur opinio. Mosaica enim scripta, psalterium et prophetarum oracula, Mahomet sancta, iusta et uera esse docuit, quemadmodum in Apologijs planius demonstraui: praecipue uero ante omnia excellentissimum Euangelium, sanctum esse et iustum, rectum, uerum et absolutum, sepius declarauit, adeo ut hoc dei comonitiones nominet. Quoadmodum in capite Iona, quod in Alchorano continetur, sic inquit: De his quae uobis reuelauimus, si dubitaueritis, ab illis inquirete, qui iam ante me Biblia legerunt, et ueritate deprehendetis. Quin nam igitur sunt, qui ante Mahometem Biblia legerunt? Constat certe Hebraeos esse, qui Moysi Pentateuchum et prophetica scripta recipiunt, et Christiani, qui una cum his etiam Euangelium admittunt, et apostolorum scripturas. Ecce quam dilucide Mahometis testimonio apparet, quod posterius maioribus indigeant, nec maiores ipsis posteris. quemadmodum etiam in cap. Helmaida (quod mensam interpretatur) copiosius explicat. Mahomet uero qua causa legem suam tulerit, uel potius iniquitatem legibus bonae soluta, nescio, nisi forte a patre suo diabolo motus. Nullo enim testimonio aliunde petito innititur, neque ueteri testamento et prophetis, neque ex nouo et apostolis: quae potius hunc cen hostem et inimi-

inimicum auersantur. Beatus quidem ille Moyses ad filios Israel sic dicit, Suscitabit Dominus deus prophetā ex fratribus nostris, sicut me, cū in omnibus audite. Omnis autē anima, quæ nō au diuerit prophetā hunc, extirpabitur. En diligen ter quod dicitur considera. Cum enim Moyses di-
 Dent. 18 cit, Dominus deus suscitabit prophetam ex fra-
 tribus nostris, docuit ut hunc à se prædictum su-
 scipiant, id est Christum, (ueluti in prima apolo-
 gia dilucide demonstratum est:) ablegēt uero et
 Matth. 7 lōgissime à se arceāt ex peregrina gente ad ipsos
 uenientē prophetā. Christus uero ad illos qui in
 ipsum credūt, sic dicit, Cauete à falsis prophetis
 qui ueniūt ad nos uestiti pellibus ouīū, intus uero
 sunt lupi rapaces. A fructibus ipsorū cognoscetis
 eos. Et non potest arbor bona fructus malos fer-
 re, neq; arbor mala fructus bonos facere. Qua-
 propter nos his cōsideratis, inspiciamus domini
 oraculum, quis nam sit magister hic, quæ nam
 huius doctrina, quæ arbor, et qui nam fructus, ut
 uel ex ipso fructu arborem agnoscamus, et ex do-
 ctina doctorem.

Anno à domini et saluatoris nostri Iesu Chri-
 sti ueri dei incarnatione 1210. quidā ordinis præ-
 dicatorum Ricbaldus nomine, Babylonem pro-
 fectus, ubi studiū et mysteriū iniquitatis exerce-
 batur, summo labore sese in Arabū lingua exer-
 cuit. Hic discussis simul et exactissime deprehen-
 sis ijs quæ in Ismaelitarū lege cōtinentur, eadem
 in Latinam linguam ex Arabica transtulit. Lex
 itaq; Ismaelitarum Alcoranum dicta, et à Ma-
 homete promulgata, non ab ipso solo lata est, ue-
 rum etiam ab alijs quibusdam, ut pote genero il-
 lius Ala, et alijs septem, quorum nomina sunt,
 Naphe, Eon, Oma, Elresar, Aser, filij Cheter, et
 filij Amer. Cum igitur hi quidē hoc, alij uero il-
 lud recipere, et singuli proprium aliquid sta-
 tuerent, post mortem Hale et Mahometis factio-
 nes, contentiones, bella et cædes successoribus
 horum inciderunt. Verum hodie quidem bella
 mutua sopita sunt, disidiū uero et dissensio per-
 durauit adhuc: et alij quidem hoc, alij uero il-
 lud recipiunt. Ceterum lex illa principiō à de-
 mone lata est. Omnis enim iniquitas et pecca-
 tum demones habet adiutores et cooperarios.
 In lege uero hac non item: sed ore ad aurem à de-
 mone dictata est: quemadmodum etiam hi qui in
 Babylone ueritatis studiosiores sunt, ueritatem
 non occulunt, sed singuli ijs quibus confidunt, di-
 cunt hoc, et fatentur doctrinam hanc à Deo
 non promanasse, rationibus consentaneis hoc
 demonstrantes: timore mortis autem cedunt, et
 sequuntur impietatem. Non paruum tamen ex
 horum impietate argumentum colligitur, quod
 qui tales sunt, Christianorum dogmata omnia

ignorent. Præterea quidam ex doctoribus horum
 in dignitate Chalibarum constitutus, nomine

* cum iam expiraret, crucem penes se fer-
 re deprehensus est. Qua in pectore illius inuēta,
 intelligentes hunc occulte Christianū fuisse, non
 eō loci ubi Chalibades sepeliri solenne est, illum
 sepelierunt, sed in alio ab hoc semotū. Qui enim
 inter hos sapientiores et prudentiores sunt, nō
 ignorant errorem suum, et imposuram: sed par-
 tim quidem propter timorem prædictū, partim
 uero quia humanam gloriam magis amant quā
 gloriam Dei, oclusis animæ oculis in tenebris
 obambulant, et timore mortis huius corporalis
 animæ mortem acquirunt. In Christianis autem
 cōtrā fieri solet: timore enim mortis animæ, cor-
 poralem illam et externam cum uoluptate con-
 temnunt. Christianorum enim fides longe lateq;
 ab his discrepat. Arctam enim et angustam Chri-
 stus dicit uiam esse, quæ nos ad uitam ducit. Et le-
 gem quidē, ut diximus, à demone didicit: nullo
 minus tamen in hereticos quosdam incidens,
 reliqua assumpsit: et à Iacobo quidem Baenre
 in Nestorij dogmatibus institutus est, quem et
 postea occidit: à Iudeis autem quibusdam, Phi-
 nees nimirum et Audio, quem ipse mutato no-
 mine Audulam uocauit, atq; Salom, quem Perse-
 lem cognominauit, multa etiā transumpsit, sicq;
 etiam in Nestorianos aliquot incidens omnium
 impietatem collegit. Quapropter in Alchorano
 multa inuenire licet, ex modo dictis descripta
 hæresibus. Si enim mores bonos corrumpere ma-
 lorum conuersatio potest, quanto magis si ea in
 prauos mores inciderit? Cum igitur legem à de-
 mone accepisset Mahomet, quid aliud illum face-
 re aut dicere oportebat, quā ea quæ sui erant
 magistri? Et quemadmodum ille fastu laborans,
 postquā lapsus est, statim mentiri cœpit, sic e-
 tiam Mahomet ex superbia et mendacio loqui
 cœpit et scribere. De seipso enim iactabundus
 dicit in hunc modum: Si omnes homines conue-
 niant, omnes spiritus et omnes angeli talē, qua-
 lem ego, Alchoranum componere non pote-
 runt. Item in capite Elasiar, quasi persona dei lo-
 quens, sic inquit: Quod si hunc Alchoranum in
 aliquē montiū immitteremus, timore illius et re-
 ligione erga illum disrumperetur. Non tamen
 ex his tantummodo uerbis, illius iactantia de-
 prehenditur, sed etiam in alijs multis effertur,
 sicuti paulo post nostra oratio exponet. A so-
 lo Deo enim dicit Alchoranum intelligi, ab ho-
 minibus uero nequaquam. Ceterum, agnoscat
 uanissimus doctor, quod sapientia sua non e su-
 pernis est, sed terrena, animalis et demonia-
 ca. Dominus enim, inquit Dauid, ducet mansue-
 tos in iudicio, docebit mansuetos uias suas. Su-
 perbis

Pl. 17 perbis uero, inquit Solomon, resistit Dominus: humilibus uero dat gratiam. Si enim immundus coram Deo reputatur, quisquis animo extollitur, quis nam hunc mundare poterit? Et si Dominus superbis resistit, quis huic auxiliaturus est? Et si Dominus ducit mansuetos in iudicio, et mansuetos docet uias suas, arrogantem et superbum quis ducet in uiam salutis et ueritatis? Quid uero de mendacio is, qui hoc ceu basim et fundamentum suum collocauit, et à quo nihil sine mendacio dictum sit? Ceterum alia quidem in uniuersum et omnino falsa et ficta sunt, alia uero, ueritatis aliquod uestigium nactus, prodigiosa omnino et absurda fingit. Et quem admodum nullus est sensuum, qui non tactu instar uehiculi utatur: sic nullus est ab hoc dictus sermo, qui non aut manifeste mendax et falsus sit, aut ex mendacio et ueritate mixtus. Quis enim uel tantilla cognitione praeditus, non iudicaret inter simplex figmentum, falsumque quod Deo obtrectans, de Alcorano quasi in propria persona loquitur, Quod si in aliquem montium miserimus illum, disrumpetur utique praetimore et religione huius: quin etiam hoc de archangelo Gabriel, quem sub tempore morbi sui secum loquentem inducit. Praeterea, quod de nomine suo Mahomet effinxit, quod ex eterno scriptum inueniatur in fastigio dextrae partis throni diuini: quodque de illo uaticinatus Christus filius Israel dixerit, Annuncio uobis, apostolum Dei uenturum post me, nomen illi Mahomet. Cum uero nec in ueteri nec in nouo Testamento huiusmodi scriptura inueniatur, et mendacium sit apertissimum, dixerunt finxeruntque successores huius, quosdam inuidia motos illud expunxisse, Iudeos quidem ex ueteri Testamento, Christianos autem ex Euangelio. Nos uero dilucide hoc in quarta Apologia confutato, demonstrauimus quam aperte hoc falsum sit: quapropter superuacaneum et importunum existimo, eadem et de iisdem sepius disputare.

11 Ad haec, Non ueni, inquit, per miracula, sed per gladium et supplicia, usque qui nostrae legi et doctrinae non obediunt, mortis poena constituantur, aut tributa pendant. Quid nam hoc? Non aliud certe, quam tegere uolens suam ipsius stultitiam et infirmitatem, cum nec scripturarum nec miraculorum autoritate fidem inueniret, caedes adornat, ut timore reprehensionem effugeret, quod etiam euenit. Timore enim mortis confutationem, imò ueritatem deuitauerunt, et mendacium amplexati sunt, atque perditionem: adeo ut et successores huius eo tempore, quo doctrinam suam explicant, strictum gla-

dium in medium illorum deponant, tanquam sub Mahometis persona dicentes: Haec dicit propheta, Quoad gladius permanet, et etiam mea lex permanet: gladio autem sublato, etiam illa destruetur. Et quod peccatores quidem gladium suum contra Dauidem strinxerint, et intenderint arcus suos ad feriendum rectos corde, manifestò constat. Sed gladius ipsorum transeat in eorum, et arcus illorum conterantur. Quoniam brachia peccatorum conterentur, iniqui uero expellentur, et semen impiorum extirpabitur. Paucorum enim est, et numeratu facilimum, eos de felicitate in mortem deicere. Quapropter ueritatis testes et magni et sancti, et regni Dei heredes facti sunt.

Porro etiam hoc praecipit Mahomet, ne quisquam sui ordinis cum aliquo Christianorum disputet, suam ipsius infirmitatem metuens. Quin idem rursus alibi interdicit, ne quis disputet uerbis duris et acerbis cum aliquo alterius sectae homine, sed blandis: Non enim, inquit, hominis est componere, sed solius Dei: et, Singuli de seipsis solis, et non de alijs rationem reddant. En sibi ipsi contradicens, et contrarius. Non enim in hoc tantum capite, sed in tota lege sua instabilis, inordinatus et dissimilis sibi apparet, et in omnibus fere scriptis suis ipse seipsum confutareprehenditur. Quemadmodum enim mente captus et ignorans quae nam argumenta sint et dogmata, de quibus dicere instituit, quae nam sint media, et qui nam finis: sic etiam in scriptis suis agit. non enim tantummodo quae in uno scripserit capite, in altero destruit et impugnat: sed sepius, quae in principio eiusdem capituli confirmauit, circa finem confutat et subuertit. Vix enim et difficulter in capita et ordinem digesta sunt, quae ille tradidit: adeo ut contradictionis ratio ordinem praecedat. Idem enim hic qui praecipit, ne cum aliquibus alterius doctrinae discipulis gladiantur uerbis asperis durisque, sed blandis et mansuetis (ut etiam in capite Eltenium seipsum laudans dicit, Non hoc cogentium est, etc.) quin etiam in capite Elmipacara, quod bouem significat, sic ait, In lege Dei non est uis, quoniam quod equum est, iam ante definitum est: hic idem inquam, sui quasi oblitus, praecipit dicens, Nostrae legi non obediens, mortis supplicium maneat, aut tributa soluant. Et quid morte uiolentius est, o legislator uanissime? Et quomodo à Deo ortum esse diceretur, quod scelus scelere compensat? Auaritia enim caedis furorē mitigat. Natura enim humana, quin potius homines, et naturae illius formator et opifex Deus, talem constituit hominem, ut una cum alijs animae illius indiderit concupiscentiam, animi zelum et feruorem, atque

rationem: ut per concupiscentiæ affectum amet et diligat summum bonum, quod est ipse Deus, omnemque iustitiam et uirtutem, quæ instar scale sunt animam ad ipsum deum perducentis. Quod si autem fortè concupiscentia à uero et recto amore declinauerit, et pro dextris in contraria coeperit nutare, zelus iste animi contra demonem permoueatur, et humani generis perditorem serpentem persecutus, concupiscentiæ superatæ dux sit in uia recta et erroribus carente. Quod si uero etiam hic animi zelus ociosus et desidiosus permanferit, aut permotus non contra serpentem, sed hominem sibi cognatum insurgat, tunc ratio, id est dux et princeps ipsa mens instar iudicis fortis et incorrupti, hunc intra terminos consistere iubeat, singulaque suum ordinem custodire. Quapropter etiam omnium opifex concupiscentiæ sedem in iecore constituit, quod cordi subiacet: ira uero aut animi zelum in corde collocauit, quod iecore ceu principalior pars, est superius: rationis uero sedem fecit cerebrum, quod omnium summum est, ceu rex quispiam, dux et princeps in omnia potestatem habens, non solum ab his quæ circa se sunt propter liberum sui arbitrium honoratum, sed ab omni natura sensu prædita: quemadmodum in Adamo, in Noe, aliisque tam in ueteri quam in nouo Testamento declaratum est. Quapropter quilibet homo contra affectus ira uit debet, et aduersus quamlibet rem quæ ipsum à deo abducit. Mahomet uero non contra affectus, sed cognatum sibi hominem hac tanquam fera immittissima et crudelissima usus est: nisi quod auaritia, ut dictum est, iram nonnihil mitigauit. Idem uero rursus in capite Em, tanquam omnium oblitus, sic dixit: Eorum qui Deum alium quam hunc recipiunt, tu pædagogus non es, nec procurator: quoniam Deus hoc sibi ipsi reseruauit. Et quis nam alius Mahometis accusator tam grauis fuerit, quam ipse est sibi ipsius? Volens enim scripturis contradicere, quas antea iustas et sanctas uocauit, non his tantum contradicere deprehenditur, sed in omnibus ferè ipse sibi ipsi est contrarius. In capite enim Elnefa, quod mulieres significat, sic inquit: Nisi à deo esset Alcoranum, multa in eo inuenirentur contradictoria. Cum sanè ipse met non posset suis oculis scripturas intueri, necessariò confugit ad mendacia, quasi ea quæ dicuntur, à Deo sint. Et quomodo à Deo esses mendacii minister et pater? Vbi enim mendacium, ibi Deus locum non habet: et ubi Deus est, ibi mendacium defecit. Tenebræ enim luminis presentiam non sustinent, quemadmodum nec moribus

13 sanitate succedente subsistit. Præterea ducem et magistrum se dicens esse legis, quam iniquis tulit, Alcorani ipsum non puduit. Dicit enim, quod

Noe, Abraham, Isaac, Iacob, sed et ipsius Christi apostoli eiusdem legis sectatores fuerint. Et quomodo eiusdem dogmatis apostoli fuerint, qui priusquam tu nascereris, annis uixerunt circiter septingentis, si tu dogmatis huius autor es? Quomodo uero Abraham, Isaac et Iacob, tot ante hos seculis nati, quomodo iterum Noe, qui ante hos uixit annis circiter quadringentis? Quod si tu igitur autor et inuentor impietatis es (ut etiam es reuera) falso dicis illos impuri dogmatis affectas fuisse. Si uero, ut facis, illos eadem sentire asseris, rursus mendacii conuinceris, quod te legis autorem nomines. Nec enim poterit fons ex uno eodemque canali aquam dulcem simul et amarā effundere, uel uerum et falsum. Sed quod ipse per ignorantiam tibi contradicas, uerum est. Quoniam fides non ui, nec necessitate datur, sed electionis et uoluntatis est. Corporalia enim uim sentiunt: anima uero, et quæ illius sunt, non itè. Sed anima quodammodo sui iuris est, et libera: quod enim credit, et uult, illud amat et amplectitur. Quod autem ui contingit, motum à seipso non habet: quod autem propriæ naturæ repugnat, et aliunde mouetur, firmum non est: et quod firmum non est, nec etiam stabile erit. Euangelij autem lex et firma est, et stabilis, propter proprii iuris potestatem, et ipsius uoluntatem animæ. Qui enim potest, inquit Christus, capere capiat. Mahometis lex nec firma est, nec stabilis, eo quod per gladiū et uim administretur: licet Dei iudicijs huius impietas dilata ta, et uiribus aucta sit. Sed quantum à cælo terra distat, tantum Dei consilia ab humanis differunt, et illius cogitationes ab humanis cogitationibus, quemadmodum et ipse Deus per Esaiā prophetā manifeste declarauit. Propterea nos quoque cum Paulo theologo dicimus, O profunditatē diuitiarū sapientiæ et cognitionis Dei: quā abscondita sunt iudicia illius, et non inuestigabiles uie eius? Quis enim nouit mentem Domini? Aut quis illi fuit à consilijs? Nouit enim Dominus pios custodire, iniquos uero seruare ad diem iudicij, puniendos igne sempiterno. Lux enim impiorū extinguitur. Insuper hoc dicit Mahomet: Non ueni legem confirmaturus miraculis, sed per gladium. Et hoc uere dixit, Miraculorū enim uirtus, diuinorū est munerū et dotum. Et quæ nam boni cū malo est cōmunio? Nulla omnino. Sed quemadmodum malū tanquā non à Deo factū, non proprie per se subsistit, sed propter boni interitū et defectum, tanquā per accidens in ijs quibus contingit perspicitur: ita mihi de Mahometis doctrina factum uidetur, quod interitū et defectū uerorum dei dogmatū, per accidens noua et peregrina lex eruperit, quin potius à ueritate et Deo aliena. Quantū enim hoc malum est, tanta etiam est absurditas

Math. 19

surditas, et inordinata rerum confusio. Quemadmodum enim malum propter boni defectum apparet, ipsum uero per se substantia caret: et morbus propter sanitatis, confusioque propter ordinis defectum enascitur, sic et Mahometis lex propter ueræ legis defectum per accidens enata conspiciatur, rectum simulans, cum ipsa per se mera sit ab surditas et confusio, animaque morbus, imò mors. Tantum enim Mahometis lex boni particeps est, in quantum quis sibi benefacere uidetur. Nullus enim malum, ut re ipsa est, conspiciens, ea que committit, faceret. Suam igitur ipsius infirmitatem perfectam habens, mendacium assumit. simulat autem diuinam legem esse, que ab ipso traduntur: quoniam à Deo, ut dictum est, miraculorum testimonia non habebat. Sed quid de miraculorum testimoniis loquor. Ex charismatis enim et dotibus, quas à Deo habebant apostoli, minimum et postremum erat inter omnia, linguarum cognitio: et hanc quidem ceu doctores orbis habebant, ut quocunque proficisceretur, gentis linguam nosset quam exactissime (nisi enim que dicebantur intellexissent, uariis opus fuisset interpretibus, ad eorum que utrinque dicebantur declarationem.) Quomodo igitur hic se catholicum et uniuersi orbis doctorem nominat, qui ex omnibus donis, ne minimo quidem instructus est? Ipse enim de seipso inquit, quod aliam quam solam Arabum linguam non nouerit, quare et Alchoranum eadem lingua promulgauerit, ut ipse dilucidè confessus est. Quapropter ad gladii poenam confugit, et cadem: nec immerito. Huius enim præceptor et pater homicida erat ab initio, et in ueritate non stetit. Demonis enim uitium menti bonæ repugnare oportet: anime uero uitium rationi, corpori, et ipsi naturæ contrarium est. que manifestè in Mahometis doctrina apparent. Absurditas enim et confusio, falsum denique et mentis excecatio clarè cognoscuntur. Videamus autem, quomodo ab hoc, quod præter naturam est, doceatur, et quale illud sit considera. Natura seipsam interimere nequit: sed quum ipsa sit ratio, omnia cum ratione facit. Mahomet uero hic que bruta animalia non faciunt (quis enim animal aliquod uidit aliud quod eiusdem secum est generis interficeret?) hominem similiter, ut ipse, Dei manu formatum, sine omni commiseratione occidere docuit: qui omnibus feris apparet ferocior et immittior, ut ex eo quod modò dicitur, clarius apparebit. Fertur enim ab ipsis, Adductum quoddam esse ad ipsum Mahometem, patrum illius, et dixisse illi, Quid mihi eueniet, o nepos, si uestre legi non paruero? Hic uero respondit: Non aliud, o pater, quam quod occidam te. Ille uero, An non a-

Ioan. 8.

lia poena restat? Non alia, respondit. Patrus, Obtemperabo tibi itaque, inquit, in quibuscunque uolueris: lingua autem sola, non corde, idque metu gladii compulsus. Coactus tamen ab illo etiam filius Empiastæ idem dicit, Timore mortis et gladii doctrinam hanc subeo. Deinde clam literas mittit in regionem Mecha, ne errent, sed prospiciant sibi quomodo gladii periculum possint effugere. Hæc omnia ex Alchorano et alijs libris desumpta sunt. Verumtamen in capite Bouis, concedit, que contra naturam ad faciendum nefaria sunt, que etiam dicta sunt turpissima. Quoscunque enim apprehenderit impietas, in hos ceu morbus omne malum exercet. Dissimilium enim commixtio naturalium facultatum ad illicita est commotio, quod et ipsa intemperantia efficit. Huius uero scopus non fuit alius, quam ut naturalium simul et innaturalium uoluptatum promissione conciliaret sibi stultam, et insanam hominum multitudinem, quod et factum est.

IN MAHOMETEM ORATIO SE- CVNDA.

VERITAS quidem una est et simplex, falsum uero multiplex et uarium: et qui in ueritate ambulat, in luce uersatur et securitate: falsi uero sturdiosus, in tenebris obambulat, et quoniam uadat non nouit. Quapropter et Mahomet contempta ueritate, et recepto mendacio, nihil sani nihilque humane salutis consentaneum docuit, uerum hoc solum studuisse deprehenditur, ut hominum uulgus sibi adiungeret. Et uirtutum quidem fuit negligentissimus, ut humilitatis, longanimitatis, pacis et charitatis in proximum: nec aliquid utile commodumque conscripsit. Ne uero redarguerentur illius mendacia et uanitates, per uetus et nouum Testamentum: nonnunquam alia sapientiæ alienæ dogmata nullo modo probabilia, que ab alijs conscripta sunt, adiunxit. Et ipse quidem inuitus et nolens et quasi diuina uirtute percitus sæpius scribendo ostendit, Mosis traditiones et prophetarum, quin et Psalterium ipsumque Euangelium sancta esse, et à Deo tradita: præcipue uero et luculenter ipsum Euangelium sanctum, perfectum,

rectumq; & cōmonitiones Dei uocat in Alchorano. Et cum ueritatem non posset omnino abscondere, dicit: Nam & ipsemet quæ in his scripta sunt, obseruo & facio. Et quoniam iustam, sanctam, rectam, & à Deo traditam confitetur ueterem nouamq; scripturam, ipse seipsum huic obstringit etiam inuitus, & per omnia hæc seruare debebat. Mentionem uerò uirtutum, quæ in sacris continentur, nō facit, quæ hominem à terra subuectū, cœlestem possunt efficere: sed quodcūq; illi in mentem incidit, illud approbat, docetq;: & nunc quidem approbat monetq;, ut nec ueterem nec nouam scripturam suscipiant: nunc uerò, ut easdem recipiant.

1. Quæmadmodum in capite Helmaida, quod mensam interpretantur, sic inquit: Libri societatis nulla est, nisi Euangelium & legem impleant. Libri autem societas secundum illum dicuntur, Mahometis sectatores.

2. Porro post multa prodigiosa uerba sua etiam hoc addit, quod in partes septuaginta tres diuidenti sint legis suæ sectatores, è quibus una tantum eadem sola seruanda sit, reliquas autem igni tradendas. Quanam contra huiusmodi stulta & omni statu carentia uerba confutatione opus est? Nulla prorsus. Verum hoc solum, qui uera sapientia adiecerit, quod illa unica pars ab igne æterno consumenda sit, nisi fidem recipiat ueram & irreprehensibilem.

3. Insuper quæmadmodum ubique ferè ipse sibi cōtrarius est, sic etiam in capite Elnesa, quod mulieres significat, ipse seipsum cōfutat. dicit enim: Nisi à Deo esset Alchoranum traditum, multa in eo essent sibi inuicem contraria: cum contradiçtorijs planè refertum sit. In locis enim diuersis inquit, Quod Deus errantem nō ducat: & idem denuò docens dicit, Orate ut ducamini ex tenebris in lucem, & ex uiarum tesquis uel salebris in rectas semitas. Quin de seipso testatur, quod in errore fuerit (erat enim idololatra) & quod Deus eum reuocatum ad tanti prophete dignitatem constituerit, ut ad cœlum septimum usque peruenerit, obuiamq; sit factus angelo cuidam millies maiori uniuerso mundo, qui peccata sua deplorans, per hunc ueniam à Deo rogauerit.

4. Item, quod cum Gabriele ad Deum ascendens, in angelum inciderit decies millenis uicibus maiorem mundo uniuerso: qui & ipse peccata sua deplorans apud Deum, se intercessore usus sit, & ueniam impetrauerit.

5. Porro de seipso dicit, quod finis, sigillum & silentium sit omnium prophetarum, & propterea nemini post hunc prophetare licitum esse: quare morte moriatur, quisquis prophetauerit.

Fertur uerò post hunc in Babylone quendam exortum esse nomine Solem, (quod sealam significat) qui se prophetam dixerit, & à Babylo-nijs pro propheta receptum esse, sed à Scythis casum unā cum turba illum sequente. Et quisnam mendacia, fabulas et uanitates à Mahomete conscriptas enumerauerit? Tanta enim & tot sunt, tam innumerabilia & prolixitate uerborum, ut etiam summi apud eos perditissimorum dogmatum doctores, quos illi Hephocaa, id est eximios nominant, inter se non consentiant aliquando in Alchorani enarratione, nec in eternum consensuri uidentur. Quidam enim Mahometi adhaerent, quidam Hale, alij uerò alijs: sed & hi ipsi inter se mutuò dissentiant. Agnoscens igitur propriam infirmitatem calumniator hic, hancq; simul occultare uolens, in capite Helaram sic dicit: Nemo præter solum Deum Alchorani enarrationem intelligit. Agnoscens enim legis suæ inutilitatem, sed & falsitatem, confusionem quoque & dissimilitudinem, quodque multa summa reprehensione digna conscripisset, hoc dixit. Sapientes uerò & prudentiores illius gentis, qui Græcorum sapientia instituti sunt (sunt enim quidam qui Euangelium & Mosis scripta perlegunt) ea quæ à Mahomete scripta sunt, condemnant, & pro infirmis reijciunt. Vnde apud Sarracenos lege cautum est, ut si quis in uniuersum dubitet, aut quæstionem dubiam de Alchorano moueat, extremoplò morte moriatur.

6. Insuper dicit: Ne committatis rapinas & cædes, nec periuria: quoniam Deus hæc moleste fert. quod si tamen fortè feceritis, Deus benignus est, & misericors, illaque condonaturus est.

7. Item in capite Helmaida, quod mensam significat, dicit, Deum periurij fraudem in nobis nihili æstimare, pro transgressionem autem illius satisfactionem esse decem pauperum cibationem, totidemq; uestium, aut pro his unius captiui redemptionem. Qui uerò neutrum ex his facere potest, ter ieiunato. Habent etiam iuramentum quod non facile fallunt, quanquam etiam hoc nonnunquam contingere soleat.

8. Insuper, quum iurauisset Mahomet, se non coitutum cum Iacobitissa quadam nomine Maria, permisit illi Deus, ne quod iurauerat ratum haberet: sed ad eum accessit, ut in capite Elmetare clarissime testatur. Testes autem huiusmodi permissionis & periurij citantur angeli, Michael scilicet & Gabriel.

9. Ad hæc Deum sepius cum illo colloquutum, dixisse refert, quod lusus gratia mundum creauerit. Et

rit. Et cordatus quilibet, quæ hic dicuntur, perpendat, quomodo omnem concedat licentiam, ut quàm plurimos ad se attrahat. Et Domino dicente arctam et angustam esse uiam quæ ad uitam perducit, latam uero et spaciosam quæ ducit ad perditionem: et reuera in illum conuenit hoc, Viam præceptorum tuorum nolo cognoscere.

10 Item in capite Mipacara, quod iuuenem interpretantur, Iudeos et Christianos saluandos esse dicit. In capite uero Amram, rursum inquit, quod nemo saluari possit sine ijs quæ Ismaelitarum lege continentur. Præterea inquit, quod nemo ante se paradysum possit ingredi. Idem uero ipse paulo post dicit, quasi huius prioris oblitus, quod Dominus ipsum assumptum in paradysum duxerit, ostenderitque ibi uiros et mulieres multas. Et interrogauit eum, Domine, quid hoc est: Et respondit illi Deus, Ne mireris, nam et hi tui sectatores sunt. Quod uero tradit deum sibi dixisse, quod lusus gratia hominem fecerit, duas ob causas docet Mahomet: partim quidem ut ostenderet, Deum non magni estimare hominum salutem, et propterea singulis pro libidine sua intrepidò esse uiuendum: partim uero, ut saluatoris Christi incarnationem suggillaret. Reuera certe sepulchrum apertum est guttur illius, et lingua eius dolosa. Venenù aspidis sub labijs illius. Instrumentum enim perditionis existens, uana et falsa eructauit uerba. quæcunque enim sceleratissima profari uoluit, Deum loquentem inducit. Quidam enim homines uana sunt electio nis, et misericordie: quidam uero uasa ire, et perditionis. Propter capacitatem enim uasa nominantur. Extrinsecus enim excipiunt tam bonum quàm malum. Angeli quidem cognitionem suam habent de supernis: homines uero ex sacra scriptura, alijsque extrinsecus accidentibus cognitionem colligunt, et per multa differentia in uanam ueram cognitionem perducuntur: quapropter et uasa dicuntur. Miser itaque hic diaboli doctrina suscepta, cum omne uenenum suis dogmatibus miscuisset, unam (ut dictum est) impietatis mixturam adornauit, quam propinauit sibi credentibus, et illorum animas ægritudine affectas, diabolo ceu sacrificiù obtulit. Animæ enim ægritudo, non quemadmodum in corporibus macies et pinguedo in substantiam suam transiens contingit, sed est ad corporalia illa et momentanea permissio. Quapropter animæ functiones omnino immutari possunt. Adulteria enim, scortationes et uoluptates omnes mundo annexæ sunt. Et amicitia mundi huius, inimicitia est erga deum. Quapropter et ipse omnibus omisissis, uulgus hominum uoluptatibus permisit, et non uiuos modo istis addixit, uerum etiã post mortem illas per

mansuras esse pollicitus est. Quod scilicet sectatoribus illius post mortuorum resurrectionem Deus daturus sit ueneres, et mulieres, quàm plurimas singulis, domus item instructissimas, balnea et hortos, uestes et delicias, et alia his similia pollicebatur, Cyrinthum hereticum secutus, et alios quosdam ueteres, sicque finem quoddammodo felicitatis uoluptatem esse docuit. Verum nos de his singulatim in quarta Apologia iam ante diximus: quapropter non nostri instituti est, in uniuersum omnes Mahometis impias opiniones reprehendere. Quoniã uero nobis uisum est hac copiosius refutare, sic dicimus. Idem ille Mahomet in Alchorano sic dicit, Quod deus mortem occisurus sit: quo facto, homines immortales et integros esse resurrecturos. Cum itaque res ita se habeat, quid opus est delicijs, et rebus ueneris, cum generatio non sit necessaria? Alimentum enim propter corporis imminutionem factum est, ut defectu impleat. Et uiri cum muliere congressus propter liberorum procreationem concessus est. Quandoquidem uero hic idem confitetur, quod omnes resurrecturi sint immortales, frustraneum certe est alimentum, frustraneum etiam rei ueneris studium. Vt autem hoc concedamus, necessariò tamen generatio inde sequetur. Homines uero hic generatos natura aut mortales aut immortales nasci oportet. Quod si mortales, qui sit ut ex immortalibus mortales nascantur? Si uero et hi ipsi qui nascuntur, immortales sunt, en nouum quemdam generationis modum induxit. Beatus autem Moses hominum generationem exponens, sic inquit: Deus è puluere de terra sumpto formauit Adam, à seipso uero spiritu illi indito, factus est in animam uiuentem. Ex costa uero Adami formauit Euam: ex utrisque uero simul ipsum Seth, et omnes homines. Mortales igitur cum essent, etiam ipsi mortales genuerunt. Cui dogmati assentit David, testimonium ferunt prophete, et hoc ipse Christus confirmat. Nouum uero hunc generandi modum undè nam sceleratus ille incitatus docuerit, non intelligo: nisi forte propria ratione, et à patre suo diabolo permotus. Sed en absurdum hoc considera. Si enim parentes immortales, filios etiam immortales genuerunt, en generationis modus exortus est, qui nec mortem sentit, nec resurrectionem. Quod si uero ipsi immortales, filios mortales genuerunt: quomodo filios diuersæ ab ipsis naturæ genuerunt? Natura enim omnis sibi simile generare consuevit. Vt uero etiam hoc concedamus: quomodo mors interfecta (ut antea posuisti) post resurrectionem denuò uires exercebit? Iam ne intelligis, quomodo Mahometis doctrina sacræ scripturæ contraria, etiam sibi mutuo repugnet? Ipse enim unam eamque so-

iam dicit fore resurrectionis diem. Ecce autem si mortales nascuntur, moriuntur necessario. Cum autem alia resurrectio nulla sit, et hi in eternum mortui iaceant, quis beatitudinis finem ipsam mortalitatem dixerit? Præterea sanctorum animæ quia nunc a corporibus separatæ sunt, uoluptatibus carerent, et propterea etiam beatitudine destituerentur, iuxta Mahometis sententiā: et ante illas, ipsi angeli. Sed hoc nequaquam est, non est inquam. Frustratum enim est insciens cor illius, et dum se sapientem putauit, omnium stultissimus apparuit. Beatitudinis enim finis, non uoluptas est: sed ut homo, quantum fieri potest, Deo similis fiat, Deum cognoscat, illique uniatur. Hoc inquam, summum et angeli et hominis bonum est, et summa felicitas. Mahomet uero cum quænam dicat, ignoret, manifeste diuinæ repugnat iusticiæ. Iusticia enim diuina est, quæ omnia digne distribuit, et quæ immortalia sunt in eternum cōseruat, temporanea uero hæc ad tempus, et reliqua suo quo debent ordine. Et primo quidem supremis ordinibus ea dantur, quæ conueniunt: deinde animabus et corporibus, post hæc etiam naturæ, quæ illam spectant. En igitur proportionem, pulchritudinem, ordinem et administrationem iustam, quæ in singulis adhibetur. Nec ueteres quosdā philosophos sequaris, qui et ipsi stupidi sunt: uerumtamen frigida quadam oratione dicunt, felicitatem esse mentis cognitionem: cum ipsi, mea sententia, mente careant. Cum enim illi existiment nihil interesse inter mentem et intelligentiam, ignorant quod inter hæc. Deus est summum bonum, et beatitudinis felicitatisque caput. Quantum enim aliquis Deo appropinquat, tantum beatus est, gloriosus et felix. Mihi uero dubitare contingit, quare non cædes etiam et rapinas post resurrectionem fore dixerit. Cum enim uoluptatum gratia et amore diuitiarum omnia bella moueantur, etiam illic idem dicere oportebat: quoniam qui plures in se uoluptates transfert, alijs multo est si beator. Quin ille idem dicit in capite Sad, Angelos quidem ex igne creatos esse, hominem uero ex puluere. Et quemadmodum corpus ex terra compactum est, ita etiam angelos ex igne ceu materia compositos putat: et uerbis nimirum propheta hunc errorem hauiciens, qui dicit, Qui fecit angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis, non intelligens miser, quod cælestes animi spiritus dicuntur propter celeritatem et uelocitatem, leuem etiam et incorpoream substantiam. Ignis autem flammam uocari propter claritatem, stremitatem, repentinum motum, uimque purgatoriam, et fortassis etiam propter corrumpendi potentiam. Quem-

admodum et supremi ordines, qui immediate maiestatis diuinæ splendorem sustinet, Seraphim ab Hebræis dicuntur, id est flammæ ardentes et calefcentes, propter motum illum sempiternum circa diuina, et indefinentem, propterque calorem, uelocitatem et seruorem continui, irrequieti et indefessi motus. Si enim ignis ille materialis proprietatem habet illuminatoriam et purgatoriam, ut in auro, corrumpendi uero uirtutem in omnia adulterina, quāto magis cælestes illi principatus, sancti nimirum angeli, uirtutē illius minandi et purgandi, et efficaciam ad illuminandum et purgandum illuminatione et purgatione dignos (quales nimirum sancti sunt, et prophetae) habebunt: corrumpendi uero et uastandi potentiam, ut contra Senacherib Assyriorum regem? His itaque non intellectis, stolidus angelorum naturam ex igne cōstare putauit. De fabulis uero et prodigijs, quæ prodigiose edidit, dixitque, a uetularum ebriosarum deliramentis nihil differentibus, quid plura dicere opus est? Dicit enim in capite Emele, quod si interpreteris muscam significat, Solomonem magnum angelorum, hominum et brutorum animalium exercitum collegisse. Qui in expeditionem egressi, ingentem ceu muscarum fluuium inuenerunt: dixitque, musca, O musca, ingredimini uos in antra uestra, ne uos perdat Solomon, et illius exercitus. Et musca subrisit.

Insuper in capite Rubesa dicit, uermiculum quendam demonibus Solomonis mortem denunciasse: cuius rei narratio talis est. Cum Solomon scipioni suo inniteretur, tanto repente dolore correptus est, ut cōfessim expiraret: diuino tamen quodam miraculo non corruit. Huic uero ministrantes demones, cum illum sic stare cernerent, uiuere adhuc arbitrati sunt. Prorepsit autem terra uermis, scipionem illius arrodēs: quo simul corroso, Solomon concidit. Demones uero accurrentes, ut eum obijisse cognouerunt, ex eo tempore cunctis suis uiribus humano generi nocere cœperunt.

Porrò in libro Enarrationum Mahomet ipse causam reddit, quare ipsis uino interdictum sit. Dicit enim, Deum in terras duos emisisse Angelos, ad bene imperandum et iudicandum: quorum nomina erāt Arot et Marot. Mulier autem quedā actionem habens forensensem, illos accedens, ad prandium inuitauit, et uinum (quod illis ne biberent præceperat Dominus) apposuit. qui ubi inebriati sunt, eandem opprimere ui conati sunt. Illa uero libidini illorum non consensit: sed consensu cælo res suas exposuit. deus uero hac simul uisa et causa quam habebat cognita ipsam fecit Luciferum, ut tam in cælo inter stellas formosa esset, quam in terra inter mulieres fuerat.

Angeli

Angelis uero qui peccauerant, optionem obtulit, utrum in hoc an futuro seculo puniri uellent. cosq; cum in hoc seculo puniri mallent, ex pedibus ferrea catena in Babylonis puteum suspenderit, usq; ad diem iudicii.

16 Dicit præterea, cælum hoc creatum ex fumo factum esse: unde apparet, quod cælum aliud, quod non creatum sit, esse putauerit nouus ille legislator, quod nullus hominum unquam cognouit: in cuius differentiam cælum hoc, quod coram uidemus, creatum uocat, quasi ex maris exhalatione fumus talis exortus sit. Mare autem ex monte Caph prodijisse docet, qui totum orbem circumdat, et cælum sustinet. Deinde solem et lunam æquales fuisse dicit luce simul et uirtute, nullamq; inter diē noctemq; fuisse differentiam, sed Gabriele quondam uolitante alam illius fortuito lunæ propius admotam et impactam, corpus illius obscurauisse.

18 Insuper dicit, quod cum à Gabriele, ut deum conueniret, uocatus in cælum fuerit, deum manum suam super ipsum Mahometem imposuisse: se uero tantam sensisse frigoris uim, ut hæc ad dorsum quoque medullam penetrauerit. Quod autem hoc illius figmentum sit, manifeste constat. Verumtamen et Anthropomorphitarum sententiam secutus hæc dicit, qui Deum fingunt corporeum: ignorans nimirum miser illud, Suscepisti iniquitatem, quoniam ero tibi similis. Item in capite Sad dicit Mahomet, demones, cum angelis fuerint, ut Adamum adorarent à DEO institutos esse: mutatos autem esse in demones, cum hoc officij detrectarent, nec illum more aliorum uellent adorare. Atqui hæc opinio huic

19 impio propria et peculiaris est. Dicit præterea Mahomet, ex stercore elephantis porcum enatum esse, ex stercore autem porci murem, selem autem ex fronte leonis. Causa autem huius talis refertur. Cum Noe in arca esset una cum filiis suis et animalibus, illis ad naturæ officium, abeuntibus arca inclinabatur: in primis autem, si abiret elephas. Nimio itaque timore Noe, correptus, Deum consulit, qui dixit, Profectus culum illius et stercoreis meatu adora. Quodcum fecisset simul exiuit stercor, et cum illa porcus ingens qui cū rostro stercora rimaret, scrutareturq; mus prodijt, qui arcæ tabulata cœpit arrodere: quæ de causa maxime territi sunt. Noe autem de hoc denuo cōsulente Dominū, leo in frontem percussus, est et statim ex narib. illius felis profiliit. Et hanc ille rationē adducit propter quam suillæ carnes ab his pro immundis habeantur. Dicit 21 item quod Deus in consummatione mundi occisurus sit omne genus et angelorum et hominum, et quod nemo uiuens, præter unum Deum, et

mortem (quam angelum quendam Hadriel nomine esse dicit) relinquendus sit. Et tunc precipiet Hadrieli Dominus, ut occidat seipsum. Quo facto clamabit uoce alta Dominus, et dicet, Vbi sunt satrapæ mundi et principes? Et post hæc omnes suscitabit. Quid uero, quisquis mentis compos fuerit, de tot tantisq; nugis dicet? Non aliud certe, meo uidere, quam quod ipse Mahometes testatur, qui ait se librum conscripsisse duodecim millia sermonum mirabilium continentem: à discipulis uero suis rogatum, ut hæc ipsi exponeret, dixisse illis, quod ex his quidem ter mille ueri sint, reliqui uero falsi. Hincq; euenit, ut si qui Ismaelitarum cum aliquibus disputauerint, et falsum esse conuincatur quod ab ipsis allatum est, intrepide dicant, ea ex falsis Mahometis sermonibus, et non ex ueris desumpta esse.

Quod si is forte Lucianum imitatus, de seipso dixisset hanc unam solamq; esse ueritatem. quod omnia quæ in Alchorano descripta sunt, ueniant certe, quæ in hoc continentur, possent mereri. Quemadmodum hic facit Veras narrationes nominat, quæ à se dicuntur mendacia. In principio enim libri sui sic dicit: Vnicam hanc ueritatem dicturus sum, omnia nimirum quæ hic describuntur, falsa esse. Et deinde quæcunque ridicula sunt, per lusum ascribit. Cum uero hic tanta cum impudentia falsum doceat, nec Deum ueritus nec homines, quā nam uenia infelix dignus fuerit? Præterea in capite Ceramar, quod lunam interpretantur: dixit: Quod Mahometis discipuli cum lunam coitui uicinam uiderent, dixerint illi, Ostende nobis prodigium aliquod. Tunc ipse duobus digitis suis Lunæ innuit. quo facto, hæc in duas partes dissecta est, et alterum quidem frustum in montem Helicain (qui ab uno latere ciuitati Mechæ adiacet) decidit: alterum uero in alium montem Erythron nomine, qui ab altero latere eiusdem ciuitatis situs est. Et luna sic dissecta in Mahometis tunicam collecta est, qui eandē integram restituit. Quæ autem consutatione in huiusmodi segmenta et fabulas opus est? Verumtamen quisquis studiosus fuerit, intelligat miracula non in alicuius rei specimen fieri solere: sed alia quidem propter aliquam utilitatem animæ fiunt, ut de Christo et Nathaniële legimus. Nathaniel enim auditis quæ à Christo fiebant miraculis, et arcanis animi sui, uerum suum Dominum agnouit, et Christum confessus est esse Dei filium et præceptorem Ismaelis, id est deum et hominem, alia uero in utilitatem corporum fiunt, ut infinita infirmorum multitudo à Christo sanata, et esus panum: alia rursum propter utrumq; contingunt, corpus nimirum et animam: ut in paralytico contigit, cui primū peccata remissa sunt

Ioan. 9.

et fidem remissionis peccatorum etiam dissoluti corporis sanitas secuta est. Item in eo, qui à natiuitate sua cæcus fuerat. Post sanitatem enim oculorum acquisitam, is quoq; proprium suum formatorem et creatorem agnouit, ipsumq; adorauit. alia rursum miraculorum propter usum aliquem facta sunt, ut à Mose in Aegypto et deserto: item à Iosue filio Nun, qui solem in bello consistere fecit: sacerdotum quoque in Iericho. Hoc uero lune prodigium qua de causa factum est? Propter nullum certe commodum, nec usum: sed in hoc tantum, ut Mahometis discipuli omnia ea quæ in mentem inciderent, effluerent, aliaque quæ ab ipsis uana falsaque dicuntur. Num tamen bene facere uidentur, quod mentiri scopum sibi proposuerunt, et perpetuò mentiuntur. Hic enim idem est qui dixit, Non ueni per miracula daturus legem, sed per gladium. Et si hoc uerum est, quâ nam ratione hoc stupendum in luna miraculum edidit? Adeò omnia uana et falsa sunt, quæ ab ipsis dicuntur. Cum malitia enim conuersantes, ignorantie seruiunt. Cognitio enim ignorantiam gignere nequit, ut nec lux tenebras. Malicia uero ignorantiam parere solet. Porro in capite Elezæ ipse dicit, Deus et angeli semper pro Mahomete et illius sectatoribus orant. Quid dicis ô homo? Num Deus pro aliorum salute orat aut alium? Si seipsum, absurdum omnino est quod dicitur. et quæ nam sic est orationis utilitas? Et hoc modo nec propriam uoluntatem perficit. Quod si alterum orat, alium omnino, ut uidetur, Deum maiorem se habere deprehenditur. Sine omni enim controuersia, quod maius est, à minori oriatur. Et ecce iuxta tuam opinionem, ô Mahomet, duo Dij sunt: hic quidem maior, ille uero minor: et hic quidem orare uidetur, ille uero alterius preces suscipere. Et tu ipse deum creatorem cæli et terræ, illum inquam fateris, ipsum que adorando cælis, quem tamen pro te orare affirmas. Quem enim alium Deum facis, qui cæli et terræ creatoris preces suscipiat? Quis nam ille DEVS sit, non intelligo. Ego autem cum magno illo Mose consentiens dico, Dij, qui non fecerunt cælum et terram, pereant. Sed dicunt fortassis Mahometistæ, Qua ratione igitur uos Christiani dicitis CHRISTVM, quem similiter ut Deum adoratis, pro crucifigentibus se orauisse: Eiusdem certe criminis, cuius nos accusatis, uos ipsi uel nolentes rei esse deprehendimini. Si enim Christus, iuxta uestram sententiam, Deus est, quare non libere et proprio iure crucifigentium se delicta remisit? Quod si Deus non est, cur illum ceu DEVM adoratis? Si autem ille Deus est, et nihilominus, ut uidere licet, orare deprehenditur, alio certe DEO se maiore habet

Mat. 23.

Mat. 5.

Mat. 6.

opus. En igitur iuxta tuam quoque opinionem Deus maior et minor est. Audiant uero nunc diligenter, qui hanc questionem mouent. Dominus in euangelio apostolis sic ait: In cathedra Moyses sederunt scribae et pharisei: omnia igitur quæ uos iusserint seruare, seruare, et facite illa: secundum opera autem illorum ne feceritis, dicunt enim, et non faciunt. Quid nam hæc uerba innuunt? Non aliud quàm quod scribae et pharisei solo nomine doctores sint, reipsa uero nequa quàm. Christus autem operibus quoq; uirtutes docuit. et nonnunquã Christus autem operibus, quoq; uirtutes docuit: et nonnunquã Christus facere aliquid prius, deinde docere cõspicitur: nonnunquã uero facere, et silere: adeò ut et ipsū silentiū alterius doctrine locum suppleat. Et aliquando quidem dicebat: Luceat lux uestra coram hominibus ut uideant opera uestra bona, et glorificent patrem uestrū qui in cælis est. aliquando uero rursus: Nō sciat sinistra tua, quid faciat dextera tua. Inter docendū enim cū dicit, Si quis te adegerit ad miliare unū, abi cū eo duo: et uolenti tunicā tuā auferre, dimitte etiā palliū et percutienti te in maxillam, obuerte et alteram (aliaq; omnia, quæ uerborum causa omittimus) tunc dixit illis: Quod si dilexeritis amicos uestros quod uestrum est præmium? Et si mutuum dederitis his à quibus uos recepturos esse speratis, quod nam uestrum est præmium? Quin potius mutuum date illis, à quibus uos non recepturos speratis: et diligite inimicos uestros, et orate pro execrantibus uos. Cum igitur reliqua omnia etiā factis docuisset, et ipsa facta uerum annuntiarent: amorem autem hostibus exhibendum uerbis tantummodo docuerat, facta autem adhuc laterent, nec manifesta essent: tempore passionis orauit pro crucifigentibus se, et quæ in illo latebat erga inimicos charitas, in lucem se protulit. Quin et beatus ille Lucas regi Theophilo sic dicit: Superiore quidem uolumine, id est euangelio, diximus de omnibus quæ cœpit Iesus tum facere tum docere. Quibus uerbis non aliud innuit, quàm quod Christum à stulte doctentium scribarum et phariseorum similitudine separat, et ostendit hunc doctorem uerum, qui dicat simul et faciat, qui faciat et doceat. Orauit quidem Christus pro his qui crucifigebant se, sed ut homo: Non enim instar dei sine corpore in terris uersabatur, neque tamen homo nudus, ut Nestorius et uos dicere soletis, sed Deus et homo. Et nunc quidem ceu Deus operabatur: ut cum dicit, Volo, mundus sis: et, Remittuntur tibi peccata tua. nunc uero ceu Deus et homo, ut cum cæcum tetigit, et sanatus est. Et in filia Centurionis per tactum quidem ostendit se hominum esse: per illud autem, quod dicit,

Tibi

Tibi dico, respice et surge, suam ipsius diuinitatem declarauit. Numquam uero solam suam humanitatem demonstrauit: ut cum esuriuit, laborauit, flevit propter Lazarum.

Perfectus enim Deus, et perfectus homo erat. Et quemadmodum instar Dei propria sua potestate, quaecumque uolebat et illi libitum erat, faciebat: sic ut homo, omnia humana (excepto peccato, quod sancta eius anima non cognouit: et aegritudine, quae sanctum illius corpus non attigit) quae hominis sunt, suscepit. Et quemadmodum peccati uestigium non erat in sancta Domini anima, sic nec aegritudo in sancto illius corpore. Peccatum enim ordinis turbatio et boni defectus est: et humorum inordinata confusio, sanitatisque defectus, aegritudo. Sed quomodo inordinata confusio et aegritudinis species in corpore creatis ordinem, morbum et omnem infirmitatem sanantis conspiceretur? Quandoquidem igitur, ut dictum est, Deus erat et homo, orauit quidem humano more, quia tempus reuelandi charitatem interiorem aduenerat. Ipse enim est qui dicit: Maiorem hac charitatem nemo habet, quam ut ponat aliquis animam pro amico suo: id est, uitam. Hic uero non modo pro amicis suis uitam suam morti exposuit, sed nibilo minus pro inimicis suis, pro illis nempe qui crucifixerunt eum, et omnibus Iudeis: quin etiam pro toto mundo, quemadmodum prophetae predicauerunt, et res ipsa edocuit, ueritasque emicuit sole splendorior. Ut enim lapis emissus, si in solidum incidit, in emittentem retorquetur: ita et Saluatoris oratio, infirmorum istorum et impiorum animas omni ferro duriores acta, in eum qui hanc habuit reuersa est. Quapropter et Dauid uaticinatus dixit: Insurgentes in me testes iniqui, quae non nouerunt, interrogauerunt me. Retribuerunt mihi malum pro bono, et orbitatem animae meae. Ego uero cum illi obturbarent me, inducbam saccum, et humiliabam in ieiunio animam meam, et oratio mea in sinum meum reuertetur. En Christi oratio rursus ad illum reuersa est. Quamobrem? Quia non inuenit poenitentiae locum in animabus crucifigentium illum. Si enim poenitentia in illis inuenta fuisset, peccatum utique illorum esset sublatum. Quod etiam si non factum sit, nihilominus tamen etiam Christus discipulos ad praedicationem emittens, sic inquit: Ingressi in domum, salutate illam. Et si quidem domus fuerit digna, ueniat pax uestra super eam. si uero non digna fuerit, pax uestra ad uos reuertatur. Et qui non susceperit uos, nec audierit sermones uestros, egressi ex domo et ciuitate illa, excutite puluerem pedum uestrorum, in testimonium ipsis. Amen dico uobis, tolerabilius erit Sodomis, et Go-

morrbæ in die iudicii, quam ciuitati illi. Et uide, non pace modo ut et precibus priuati sunt, sed etiam Sodomis collati. Intelligis ne ut quae de Christo ferantur, à principio ab omnibus prophetis descripta sunt: quae sane propter nimiam copiam praeterimus. Si quis enim ueritatis studiosus fuerit, ipsam inueniet. Exemplo autem utor (non enim absurdum fuerit, ab obscurioribus similitudinibus ad omnium autorem ascendere.) Quem admodum enim apud Graecos quidam in statuis, quos nonnulli Mercurios uocauerunt, in illis inquam, quantum foris apparet, omnino inornata et deformia sunt omnia: statuis autem apertis, illarum imagines perpulchrae apparent. Ita mihi de Christo fieri uidetur. Quae enim extrinsecus dicuntur, et apparent, parua uidentur et exigua: quae uero in his intelliguntur, magna sunt, et plus quam naturalia. Verum hoc exemplum sufficiens non est. Qui enim ueritatem, ut dictum est, inquirat, non solum quae in his intelliguntur Christi opera magna, plus quam naturalia et stupenda, Deoque digna inueniet: sed etiam illius humana, quae omnem cognitionem et intellectum angelorum et hominum excedunt. Et quemadmodum ex his, quae uidentur creaturis, caeli et terrae aliorumque opifex Deus apparet (illud enim Deo proprium est, ut ipse quidem non uideatur, talis uero esse colligatur ex operibus) sic etiam in Christi miraculis Deum esse apparet, eum qui talia autoritate propria operatur. Quia propter ipse Saluator dixit: Si mihi non creditis, operibus credite.

Præterea in capite Helmaida, quod mensam significat, dicit, Christianos et Hebraeos non esse filios et amicos Dei, eo quod peccatorum suoribus gratia castigantur. Ego autem potius contrarium dico. Pater enim filium, qui illi curae est, castigat, modo charitatem habeat. Quem enim legitime castigat aliquis, quam proprium filium? Et de Hebraeis quidem uere dixit, licet ignarus ueritatem locutus sit. nesciuit enim discernere inter profanum et sanctum. Hebraei enim olim Dei iram senserunt, sed non implacabilem (habebant enim perpetuo prophetas, purificationes et sacerdotium) castigante quidem eos Deo corporaliter, quod uero animam attinet, illos non deferente: quin potius ostendente adoptionis gratiam ab illis nondam defecisse. Post crucem uero et passionem Domini absoluta horum desertio facta est, animarum simul et corporum, et ceu ingratos maximo peccato, et parricidas maximo facinore, et Dei occisores summa impietate factos Deus abdicauit, proculque à se repulit, absolute et omnino illos deserens, omnes Hebraeos potestati aliorum subijciendo, et constituendo eos seruos omnium

omnium ferè gentium. Et hæc quidem corporū est derelictio. Animarum autem perditionis, & uniuersalis repulse, non in hoc modo sed etiam futuro sæculo, signum est, quod ab ipsis sacerdotium defecerit, purificatio, sacrificium & templum, & ceu uas inutile & impurū reiecti sunt.

Psal. 69. Quapropter & Dauid uaticinatus sic dixit, Coram te omnes, Domine, qui præmunt me: opprobrium expectauit anima mea, & miseriam. Et expectaui condolentem, sed non erat: & consolatorem, sed non inueni. Et dederunt mihi in cibum fel, & in siti mea propinauerunt mihi acetum. Fiat mensa illorum coram ipsis in laqueum, & in retributionem, & in offendiculum. Excæcentur oculi illorum ne uideant, & tergum ipsorum semper incurua. Effunde super eos iram tuam, et furor iræ tuæ apprehendat eos. Fiat habitatio illorum deserta, & in tabernaculis illorum non sit inhabitans. Quidnam hæc prophetia innuit? Di-

Psal. 74. cemus agedum. Beatus ille Dauid uolens in alio psalmo Dei in peccatores correctionem ostendere, sic dixit: Deus iudex est, hunc humiliat, hunc exaltat. Quia poculū in manu Domini uini meri, plenum mixto. Et inclinauit ex illo in hoc, neruntamen fex illius non est exinanita. Omnes peccatores terræ bibent. Rursum in alio psalmo sic dixit: Deus iudex iustus, fortis & longanimis. nec iram inducens quotidie. Nisi cōuersi fueritis, exacuet gladium suum. Nunc igitur, quæ restant diligenter accipe. Propheta dixit Deum esse iudicem: sed etiam iustum esse notauit. Quoniam uerò quidam hominum iudices sunt, alij quidem iusti, alij uerò iniusti, eò quod iustum uocauit, ostendit Deum omnis iniustitiæ esse expertem. Cum autē fortem uocat, ostendit quòd iustitiam suam possit cōstituere. Cumq; longanmem dicit, ostendit quod non ex abrupto Deus iudicia sua exequatur, sed mansuetē & clementer: quapropter iram suam peccatoribus non quotidie inducit. Cur? Eo quod peccatorum pœnitentiam expectet. Nunc uerò gladium suum acuit, id est, potentiam suam puniendi profret contra eos qui à peccatis ad pœnitentiam nolunt conuerti. Rursum cum dicit Deum esse iudicem, mox subiungit: Hunc humiliat, hunc exaltat. Post hæc uerò dicit, Poculū in manu Domini, uini meri, plenū mixto: & declinauit ex hoc in hoc, ueruntamen fex illius non est exinanita. Bibent omnes peccatores terræ. Quidnam hæc prophetia significat? Non aliud quàm quod superius dictum est: Nisi conuersi fueritis, gladium suum exacuet. sic & hic dicit, quod poculum in manu Domini uini meri, plenum mixto: id est, plenum furoris. sed etiam misericordiæ (hoc enim mixtum significat) declinante nimirum hoc ex abrupto ad lon-

ganimitatem, uel remissionem. siue, propter opera quidem peccatorum furore plenum: propter Dei uerò in homines amorem, mixtum est misericordia illius, expectantis peccatorum pœnitentiam. quemadmodum in Ninuiitis, ipsa clementia peccatum exuperante propter pœnitentiam. Quamuis autem Hebræorum castigatio austera fuerit propter captiuitatem semel atque iterum ipsis inductā, nō tamen fex exinanita est, id est, fordes infimæ & finis furoris. Id enim per fecem denotatur. Et cum propter idololatriā & iniquitates ipsorum captiui abducti sint, propter Dei tamen in homines amorem denuò redierunt ad pristinam suam libertatem & conditionem: & biberunt quidem ceu peccatores ex poculo hoc uinum, non tamen merum, sed amore & misericordia temperatum. Postquam uerò immane illud ausi sunt facinus, & in Christum tanta exercuerunt, Deiq; occisores facti sunt, intendit etiam in illos Deus arcum suum, cum stultorum illorum conuersionem expectauisset annis quadraginta: à tempore scilicet eo quo Saluator passus est, usque ad Vespasiani & Titi tempora. Cum autem peccatum horum omni pœnitentia careret, incurabilia ista mala passi sunt. Et nunc impleta est Davidis prophetia, ea quæ ab illis in CHRISTVM facta sunt exponens. Post quàm enim tragice & ampliter ea quæ facta sunt exposuit, utpote, Contra te Domine omnes qui præmunt me. & Opprobrium expectauit anima mea & miseriam. & Expectaui condolentem, sed non erat, & consolatores, sed non inueni. & Dederunt mihi in cibum fel, & in siti mea propinauerunt mihi acetum: Tunc, quæ illis euentura sint mala, enumerat. Fiat mensa illorum coram ipsis in laqueum, & in retributionem, & in offendiculum. Mensa enim cibum impositum gestat ad impletionem deficientis corporis: habet etiam fruitionem, delicias & letitiam. Colligens igitur in unum propheta omnes Hebræorum delicias, omnem letitiam & fruitionem, mense uocabulo utitur: ostendere hoc uolens, quod illis omnia in contrarium cessura sint. Et quemadmodū animalia quedam laqueis capta, ueniente uenatore & illa incipiente mactare, singula alterius exitum uident, nec tamen sibipps nec reliquis animalibus concaptiuis suis subuenire possunt: ita etiam Iudeis continget. Coram ipsis enim cadentur amici & fratres, parentes & liberi, eo quod nemo sit qui eos eripere uel adiuuare possit. Simul uerò causam calamitatis ostendens inquit, In retributionem: id est, propter mortem Domino ab ipsis illatam. Excæcentur oculi eorum ne uideant, & dorsum illorū semper incurua. Obtenebratos itaq; oculos habentes

habentes, nec intelligebant, uidebant ue rationalem iusticie solem, Christum. Tergum illorū semper incurua: ne scilicet ab ipsis auferatur perpetue seruitutis iugum. Et hoc grauissimū est, quod loco colophonis omnibus adijcitur: Et effundatur in illos ira tua, et aestus uel furor irae tuae apprehendat eos. Aestus enim animi ue furor, commotio cordis est ad rem aliquam: quem motum aliud quoddam extinguit, ut in Niniuitis, poenitentia, sicut dictum est. Ira uero huius commotionis effectus est, quē et fecem nominauit, quem admodum de Sodomitis quoque est dictū. Sed perpendas nunc prophetae oraculū. Non dicit, Funde furorem tuum: sed, Effunde furorem tuum et iram tuam. Articulus enim hoc loco immoderatam iram Dei et furorem significat, extremum excidium et desertionem animarū simul et corporum, aduersus eos qui tunc temporis extabāt, illosque qui in posterum horum dogmata sunt secuturi. Fiat habitatio illorum deserta, in tabernaculis illorum non sit qui inhabitet. Quod et euenit. Hæc autem prophetae oratio non execrandi formula est, sed prophetiae elocutio. Vbi enim est Hierusalem? ubi templū? ubi sacrificium et oblatio? Omnia hæc exinanita sunt, ac si nunquam extitissent. Et nisi templū reedificare conati essent, possent quidem dicere: Si conari uoluissimus, potuissimus utique et absolvere. nunc uero conspiciuntur non semel, aut bis, sed etiam tertio id tentauisse, nec unquam uoti compotes facti sunt. Existimabant enim miserrimi homines, se templū reparaturos regnante Adriano Romanorum rege: deinde sub Constantino Magno: sed ab utroque ceu proterui et contumaces puniti sunt. Hostis uero Christi et defector Iulianus, una cum Iudeis summo studio in hoc incubuit, pecuniam deposuit, artifices conuocauit, omniaque egit, fecit et procurauit, ceu insanus et mente captus, ut Christi destrueret sententiam, quæ templum illud reparari non permittebat. Ceterum qui sapientes capit in uersutia sua, statim ei re ipsa ostendit Dei suffragia longe omnium esse fortissima. Vt enim stultū et uesaniū studium aggressi sunt, fundamentisque erutis manus edificio admouere uoluerunt, ignis e fundamentis emicans plurimos consumpsit, horumque conatum et uesaniā repulit. Rex uero uesanus quocumque pedes ferebant, trans fuga au fugit, Dei iudicio territus. Sed ne sic tamen infelix ille cessit. Paulisper itaque huic loco immorantes, etiam aliorum prophetarum ad Hebræos oracula inspiciamus. Dicit enim Esaias, Scio quod durus es, et neruus ferreus collum tuum: id est inflexibile, et frons tua aenea, id est impudens. Et

Esai. 48

Dan. 9

Daniel: Venerunt super nos mala, qualia non facta sunt sub cælo, secundum ea quæ facta sunt in

Hierusalem. Quæ nam illa? Quæ nimirum et Moses prædixerat, et Ieremias exposuit. Et ille quidem sic inquit: Tenera et delicata ualde, cuius pes non experientiam sumpsit ascendere in sellam, propter teneritatem et molliciem, mensam attinget illicitam, et deuorabit liberos suos. Quod etiam in Hierusalē factum est, in excidio à Romanis illato. Matres enim liberos suos deuorauerunt. Ieremias uero oraculum hoc exponēs, dixit: Manus matrum miserantium aggressæ sunt liberos suos. Sed et Malachias propheta sic inquit: Si suscipiam ex uobis faciem uestram, dicit Dominus omnipotens, quia ab ortu in occasum nomen meum glorificatum est in gentibus, et in omni loco incensum offertur nomini meo, et sacrificium mundū. Vos autem prophanatis illud. Quando itaque hæc impleta sunt? Omnino post Christi crucem, et resurrectionem. Non enim Hierosolyma tantum, ubi Moses Dei cultum, et non alibi fieri præceperat, sed in omnem quam sol intuetur terram, Dei gloria dilatata est. Hoc enim innuit quod dicitur, Ab ortu solis usque ad occasum: id est, in toto mundo. Nec contenta est prophetia dixisse illud, Ab ortu solis usque ad occasum, ne Iudei hæc calumniantes dicerent, se per uniuersum orbem habitare, et prophetam de ipsis locutum esse. Verum addit, Nomen meum glorificatum est in gentibus, et in omni loco incensum et sacrificium mundum offertur nomini meo. Vos autem prophanauistis illud. Nō ut cetū sacrificio Hebræorum contaminato et prophano, Deus sic per prophetam locutus sit, sed propter mores hæc offerentium. Verum si quis forte et hoc dixerit, non multum mea errauerit sententia. Veteri sacrificio cum nouo comparato, magna inter hæc differentia animaduertetur. Et quemadmodum angelos incorporeos ad Dei incorpoream substantiam collatos, corporeos esse iudicamus: sic etiam in ueteris et noui sacrificij collatione contingit. In illo enim sanguis taurorum et hircorum, et tabo cinis; iuuenæ: hic autem filius Dei, et sanguis Christi. Ecce igitur differentiam. Quapropter et Dauid uaticinatus dixit, Non suscipiam ex domo tua uitulos, neque capellas ex gregibus tuis. Quoniam meæ sunt omnes feræ campi, iumenta in montibus, et boues. Cognoui omnes uolucres cæli, et pulchritudo agri mecum est. Si esuriero, non dicam tibi. Mea enim est terra, et plenitudo eius. Num edam carnes taurorum, et sanguinem hircorum bibam? Offer Deo sacrificium laudis, et redde altissimo uota tua: et inuocabis me in die tribulationis tue, et eruam te, et glorificabis me. Vides ne ut sacrificium quod tauris constat et hircis, non approbat;

Deut. 32

Mal. 1

Psal. 9

Soph. bat: illud uero quod laudem continet, recipit. **Q**uin & Sopbonias sic ait: Apparebit Dominus super omnes gentes, & extirpabit omnes deos gentium: & adorabunt eum unusquisque de loco suo. Et hic quoque Hierosolymam neglexit, omnem uero locum gentium ad Dei culturam uenientium in medium adduxit. Omnibus tamen his sic ratis firmisq; non tamen poenitentiae turris & praesidium concidit, nec ianua adhuc clausa est, neque Hebraeis neque Ismaelitis, sed nec uli qui intrare uoluerit. Et sic de Iudeis quidem uerum hoc dixit Mahomet: licet ipse quid nam dicatur, ignorauerit, ut dictum est, De Christianis autem non sic: Nec enim ut ipse putauit, propter peccatorum castigationem, non pro filiis & amicis Dei iudicandi sunt. Procul enim a scopo aberrauit, putans propterea quod Ismaelitae nonnullos Christianorum affligant, ipsos quidem laudi dignos, & quasi filios & amicos Dei, punire Christianos a Deo omnino repudiatos. Sed aliter longe se habet negotium. Maxima enim Christianorum multitudo summa pace fruitur, quos Deus iudicio suo sibi soli noto non sinit perturbari ab impijs, qui licet contra hos expeditionem facerent, fortiores sanè stabilioresq; aranearum tela apparerent omni impiorum militia & fortitudine. Confiteor tamen multos Christianorum propter peccata nostra in manus impiorum traditos esse, in suisq; correctionem, & aliorum exemplum & respicientiam. Neque sanè existiment Christianos, qui in illorum sunt manibus, propter horum uirtutem traditos esse. Sed ueluti flagellum & lorum correctionis a Deo & iudicati & misi sunt (castigatione enim dignos castigant) sunt tamen interim Deo exosi & abominabiles. Quid enim locustae sunt, & eruae, & bruchi? Magna nimirum Dei potentia. Quid item fulmina & grando, aliaq; quae nonnunquam per elementa fiunt castigationes? Num igitur amici Dei & filij Dei iudicabuntur? Quibus ipsa ueritas sic respondet: Nouit deus omnia, etiam ante generationem illorum. Quemadmodum enim de Esau & Iacobo dixit, priusquam hi nascerentur, Iacob dilexi, Esau autem odio habui: sic etiam eos qui abnegata uera & irreprehensibili Christianorum fide ad contrariam deflexerunt, priusquam nascerentur, perditionis & satanae instrumenta iudicauit. Et licet illic inueniantur, siue hic, nihilominus poena digni deprehenduntur: quod in illis uidere est, qui in captiuitate aut nati sunt, aut postea nascuntur. Verumtamen ex his qui Christum abnegauerunt, nascuntur aliquando sancti & boni uiri: quemadmodum ex Esau iustus ille Iob, & martyres ex idololatriis. Verum de his qui-

dem haec dicta sint. De ijs uero qui religionem propriam & pietatem inter impios custodiunt, quid nam dicere opus est? Nonne admirandi & laude digni sunt? Nec minus de illis sic iudicandum, qui in libertate religionis agunt. Hi siquidem nondum probati sunt, & propterea quales nam sint ignoratur: a Deo autem, & illo solo cognoscuntur. Illi uero instar auri in fornace puri esse declarantur, quemadmodum illi in Babylone pueri. Nec sanè ad salutem satis efficax est ipsa dogmatum fides, nisi operibus fuerit temperata. Ostende enim mihi, dicit oraculum, fidem tuam ex operibus tuis, & ego tibi ostendam fidem meam ex operibus meis. Videamus igitur quae nam opera apud Deum recipiantur, & qui nam hi sint qui Dei meminerunt. num scilicet hi qui in delicijs & libertate uiuunt, an qui in afflictione & miseria? Hi certe haud dubie. Ait enim, Domine in afflictione tua recordati sumus. Et, Qui in lachrymis seminant, metunt in exultatione. Et tribulationes multae iustorum, mors autem peccatorum mala. Licet enim in hac uita foelici successu ferantur, & perinde ac si quis laudetur quod prudens sit, fortis, temperans & iustus, alius uero nihili haec faciens, pinguem se esse gloriatur & corpulentum: sic de seipsis sentiunt miserrimi homines, ac ueris in exhaustisq; diuitijs cōemptis, illas quas somnia simulant, amplectuntur: & preciosa illa margarita, Christo nimirum, relicta, conchas uel lapillos congregant. Quid autem de oraculo illo prophetico iudicet, quod dicit, Quem diligit Dominus eum castigat, & flagellat quem filij loco adoptat? Christiani itaq; non traduntur tanquam reiecti & deserti a Deo, ut Mahomet aperte testatur: sed ceu filij causa correctionis (ut superius dilucide demonstratum est) & propter aliorum respicientiam & utilitatem. Habent enim Christiani, qui inter gentes agunt, patriarchas, sacerdotes, pontifices, per quos sanctificantur, omniaq; quae Christianis solennia sunt, administrant, in ipsorum quidem utilitatem, in signum uero quod ab adoptione filiorum Dei non, nec ab illius amicitia exciderint. Agnoscant igitur omnino, quod iusti quidem saepius in manus impiorum tradantur, non ut glorificentur impij, sed ut probentur pii, & auro puriores reddantur. Quid autem de iusto illo Iob dicemus? (omitto enim dicere de patriarcha Abraham, cum & ille ad tempus inter impios conuersatus sit) & sanè de ferreo illo & adamantino Iob interrogo: Num ceu desertus & a deo reiectus diabolo traditus est? & tot tantisq; malis mobilibus simul immobilibusq; flagellatus est, liberorum scilicet amissione, & proprii corporis afflictione? Diabolus uero qui iustum flagellabat, num tanquam

Prophetis

amicus dei affligebat hunc, deo quidem ante generationem huius notum, sanctumque; ab alio iudicatum, hominibus autem ignotum? Quapropter Deus cum in medium statuit instar columnæ et statuæ cuiusdam animatæ, in exemplum et utilitatem posteritatis. Miror sane nisi de hoc sic quoque loqui audeant. Inquirendum tamen est, et res ipsa indicat, quales de deo et diabolo opiniones habeat Mahomet. Summa enim dicendi libertate contendit, etiam demones salvandos fore, Originem nimirum secutus. Quin etiam in lege à se lata, Alchorano nimirum, sic inquit: Magna demonum multitudo cum hæc legi audiuisset, admirata est, et propter hoc gausa est, qui etiam illi credentes salutem consecuti sunt. Quomodo autem aliquis saluari poterit, nisi prius respiciens opera fecit quæ illum rite cum Deo uniant? Tunc enim in Dei amicitiam recipitur, cum illi unitus fuerit: Deo autem unitus, heres salutis est, regni celorum, uitæque eterne. Huiusmodi inquam, de diabolo opiniones concepit filius illius Mahomet, ut quamuis aperte dicere ne reatur diabolus Dei amicum esse, re ipsa tamen illud affirmet.

IN MAHOMETEM ORATIO Tertia.

Vandoquidem de absurdis quibusdam Mahometis opinionibus diximus superius, inspiciamus nunc quænam de saluatore nostro Christo et uero Deo nostro miser ille sentiat, doceatque. Reuera enim hoc uerum est, dixit insipiens in corde suo, Non est Deus. Hic enim trinitatem negat, deum tamen esse fatetur creatorem cæli et terræ, angelorum et hominum, omnisque creaturæ filium non habentem, ut pote cum sine muliere hunc genuisse non sit possibile, heretici Carpocratis opinionem secutus, carnalem arbitratus esse Dei generationem. Quapropter etiam disidia inter Deum patrem et filium esse potuisse existimauit. Quod si impossibile est ut Deus sine muliere filium habeat, dicant etiam illum nec creatorem esse, nec opificem sine proposita sibi materia, iuxta insipientium Græcorum doctrina. Si uero deus filium habuerit, etiam disidia inter illos exoritur, ut in capite Helmonij asserit, Iudeos simul et ipsum secutus Carpocratem. Nos uero de his singulatim in apologia diximus, quapropter ut supra quoque diximus, non instituimus de his copiosius contendere. Quoniam uero in presenti huic manifeste contradicimus, audiant quæ somahometistæ. Mahomet hic Christum nec Deum esse sentit, nec dei filium, sed nudum hominem, ut et reliquos omnes, sed sanctum, omnibusque hominibus sine controuersia excellentiorem, ut etiam

Nestorius sensit. In capite autem Elnefa, quod mulieres significat, sic ait, quod CHRISTVS IESVS filius Mariæ sermo DEI sit, anima Dei, spiritus Dei. Incipiamus ergo ab ipsius Mahometis confessione. Quod si ut ad prophetas sermo Dei factus est, et propheta illum hominibus annunciauerunt: sic etiam Christus acceptum à Deo sermonem homines docuit, et propterea, ut Mahomet hunc nominare solet, propheta dicitur, omniumque maximus, imò ipse Dei sermo, qui sit quod nullus unquam prophetarum sermo Dei dictus sit, sed singuli nominis proprii significationem retinuerint? Quod si autem hæc ratio nulla fuerit, sed si propterea sermo Dei dicitur, quod archangelus Gabriel adueniens uirginis gratia plenæ faustum illud nunciū annunciauit, oportebat certe et Samsonem Manuæ filium eodem nomine appellari, quoniam et ipse ex promissione Dei natus est. Angelus enim adueniens, illius generationem exposuit. Quin et Zachariæ filium Ioannem similiter ex promissione natum, sermonem dei uocari oportet, propterea quod ipsius natiuitas Zachariæ per angelum annuntiata sit. Quandoquidē igitur nec propheta aliquis sermo dei uocatus est, nec aliquis ex promissione natus: certe nec Christus sermo dei dicitur, propterea quod angelus uirginis Mariæ salutem dixerit, aut quod is regnum Dei annunciauerit. Sed alia quadam ratione, quam ignorauit Mahomet, hoc nomen accepit. Si enim nouisset eum, à blasphemijs certe illum iactis abstinuisset. Cum enim ex scripturis audiisset Christum esse sermonem, illud quidem quod dicebatur confessus est, illius uero sensum nec recepit, nec Christum deum esse confessus est, ne forte duos Deos adorare deprehenderetur. Ecce autem timuit, ubi timor non erat: non enim intellexit substantiarum discrimē, nec ipsam substantiam. Christus enim sermo dicitur, et celebratur, non modo quod mentis et rationis et sapientiæ dux est, uerum etiam quod omnium causas, id est exempla, quæ etiam ideas dixerunt, eternas nimirum considerationes, et consilia in seipso solo præsumpsit, et quod ex eo ipso sermone, hoc ipsum quod sermonem habent, et Angeli et homines acceperant, et quod per omnia penetrat, ut uaticinia tradunt usque ad omnem finem. Et præterea quod super omnem simplicitatem diuinus sermo expanditur, et omnino super omnia iuxta illum omnem substantiam excedentem est absolutus. Quandoquidem igitur ut dictum est, neque ut propheta sermo nominatur, neque ex promissione, manifeste nunc patet, quod ceu naturalis sermo Dei Christus dicatur et sit, quapropter etiam filius Dei dicitur et est. Quænamadmodum enim sermo mentis esse

eius est, sic etiam Christus ab eterno, et sine pas-
 sione, ante secula e deo genitus, filius illius nomi-
 natur. Nec enim dicere fas est, secula attigisse e-
 ternam illam ante omnia secula generationem.
 Num itaque aliquando deprehenditur deum ser-
 mone caruisse, insipientem, impotentem, fontemq;
 siccum aquis destitutum fuisse? Sed quemadmo-
 dum Christus sermo dei nominatur, sic etiam sa-
 pientia et potentia dicitur. Et Deus quidem aut
 antea sermone caruit, insipiens fuit et impo-
 tens, postea uero, ut homines solent, sapientiam,
 sermonem et potentiam assumpsit, tuncq; perfe-
 ctus redditus est: aut cum ab eterno ante omnia
 secula perfectus esset, suum ipsius sermonem ge-
 nuit. Et si quidem post tempus aliquod aut arti-
 culum temporis sermonem ex se progenuit, quo-
 modo deus erat ante qui sermone carebat? Quan-
 tulumcunque enim quis a corporibus abstulerit,
 corpus imperfectum redditur: a naturis autem in
 corporeis si uel minimam abstuleris portionem,
 totum perdidisti. Quod si igitur hoc de angelis
 incorporeis recte dicitur, quanto magis hoc in
 deo absurdum erit, qui ab omni incorporea sub-
 stantia, omni simplicitate et natura supra om-
 nem substantiam exemptus est? Si enim sermonem
 non habebat, et postea ipsum assumpsit, posibi-
 le etiam ut illum perdat, quemadmodum assump-
 psit (quæ enim apposita sunt ad aliquid, etiam au-
 ferri posse constat) Quod si uero ab eterno et
 ante omnia secula ceu perfectus deus, perfectum
 quoq; suum sermonem genuit, pater qui æternus
 erat, filium quoq; et sermonem suum æternum
 esse declarauit, et saluator expressa imago et
 splendor patris est naturalis, et in imaginem hanc
 semper respiciens pater seipsum semper afficit:
 stulte igitur Mahomet tradit, deum non posse fi-
 lium habere sine muliere. Hoc idem ceu forte ar-
 gumentum repetit. In hunc autem (quantum con-
 iicio) errorem incidit, quod deum corporeum es-
 se putaret, et propterea supernam quoque illam
 generationem corpoream esse existimauit. Et fie-
 ri potest, ut quemadmodum de deo dixit, quod in
 ipso non sit accidens, et necessario neque sub-
 stantia neque uita, eo quod non comedat, nec spi-
 ret, ita etiã negauerit deum habere filium. Quan-
 doquidem uero idem ille Mahomet Christum ani-
 mam dei et spiritum Dei dilucidè dicit, uocatq;
 concedamus nos quoq; rem ita ut dicit se habere.
 Et si spiritus dei et anima Dei, creatura esse po-
 test et est, ecce igitur iam contingit ut deus, iuxta
 Mahometis opinionem aliquando spiritu carue-
 rit, et anima, et per creaturas plene absolutus
 sit, et quod aut ipse imperfectus seipsum condi-
 derit, perfectumq; fecerit, aut alium sui creato-
 rem habeat. En rei absurditatem considera. Si ue-

Hebr.1

ro Deus nunquam caruit spiritu, nec anima, sed
 his semper fuit præditus: sequitur, quod Christus
 semper, non secundum humanam naturam, sed di-
 uinam, cum Deo fuerit, siue sermonem, siue sapi-
 entiam, siue potentiam hunc nominaueris. Sem-
 per, inquam, ex deo est, et cum eo. Sapiens enim
 nunquam sine sua est sapientia, neque robustus
 sine suo robore, neque mens sine sua ratione, ut
 nec sol sine suo radio. Si igitur hunc animam si-
 ue spiritum dei dixeris, eundem etiam sermonem
 esse dicere licet. Si enim animam Deus habuerit,
 præstantissima in illo pars ipsa anima esse depre-
 bendetur. Et uide, ex ipsa ueritate, imò ex ipsa
 Mahometis confessione demonstratum est, Chri-
 stum eiusdem et unius cum Deo nature esse, et
 eundem deum patrem habere genitorem ab æter-
 no ante secula, filiumq; Dei esse genuinum, et
 deum. quemadmodum ipse in Euangelis sic ait,
 Ego et pater unum sumus: id est, unus deus, non
 secundum personas, ut dicit Sabellius, sed secun-
 dum unam eandemq; diuinitatem. Et dei ille con-
 templator Moses ait, In principio creauit Deus
 cælum et terram. Et propheta Dauid, Omnia
 fecisti in sapientia: et, Sermone Domini cæli fir-
 mati sunt. Huius etiam filius Solomon, admira-
 tione omni dignus: deus in sapientia fundauit ter-
 ram, cælos autem parauit in prudentia. Eloquen-
 tissimus autem ille Esaias, Deus æternus qui para-
 uit extrema terræ. Beatus uero Ioannes Zebedei
 filius (quem etiam tonitruum filium Dominus no-
 minauit, eo quod supernam illam generationem
 tonitruum clarius orbi ebuccinauerit) in Euange-
 lio sic ait, In principio erat sermo, et sermo erat
 apud Deum, et Deus erat ille sermo. Omnia per
 illum facta sunt, et sine eo factum est nihil, quod
 factum est. Viden' quomodo propter temporis
 importunitatem prophetae obscurius locuti sint,
 Ioannes autem clare, aperto (quod aiunt) capite
 altum exclamauerit? Et ueterum quidem prophe-
 tarum alius sermonem, alius sapientiã, alius pru-
 dentiam, alius creatorem hunc nominauit. Hic
 uero deum, non celans arcanum hoc, quod pro-
 pter temporis importunitatem tamdiu latuerat,
 cum nondum fas iustumq; esset uelum auferri.
 Quin et ipse filius dei et deus, quasi per enig-
 mata annuntiatus esse uidebatur: quapropter to-
 nitruum filius hoc, In principio erat sermo, etc.
 clarius predicauit. Et quemadmodum sol densis-
 sima nube et tempestate tectus, obscurus est, pro-
 priam tamen lucem suam penes se habere uide-
 tur, tempestate uero soluta et puro aere reuerso
 omnibus radios suos copiosissime immittit, ita
 etiam mea de sermone et filio dei fertur senten-
 tia. Deus enim existens uerus ante secula, filius
 dei, et creator omnis creaturæ (quemadmodum
 in supe

Ioan. 14

Psal. 13
Prouerb. 3

Ioan. 1

in superioribus Apologijs, et in presenti quoque demonstratum est) latebat tamen sub nube ignorantie, et idololatrie tempestate, cum patre et spiritu. postquam autem uer apparuit, id est huius in carne administratio, et secundum carnem ex muliere natus est, sancta scilicet uirgine Deipara Maria, tunc apparuit gratia Dei omnibus salutaris hominibus, et adorauit creatura creatorem suum, solumque uerum Deum glorificauerunt, patremque Domini nostri Iesu Christi, et ipsam filium et sermonem patris, sanctumque et uiuificantem spiritum, unam uidelicet sanctam, consubstantialem, indiuisam et inconfusam trinitatem, unum nempe Deum. Et tunc uisa est Christi gloria, ueluti gloria unigeniti a patre. Et tunc emisit diuinos suos radios, tenebrasque ignorantie illuminauit, frigiditasque et mortuas animas calore fidei uiuificauit.

Præterea Mahomet Carpoctratis heretici opinionem secutus, Christum ex uirgine natum sine uirili opera confitetur, Deum uero et Dei filium esse negat. Duobus hic argumentis usus. Quod nec Christus hoc unquam de se dixerit. Et quod Iudæis dixerit, Adorate Deum meum et Deum uestrum, Dominum meum et Dominum uestrum. impij autem scopus unus semper est, ut pro uirili sua persuadeat cunctis hominibus, ut credant Christum nec Deum esse, nec dei filium, sed sanctum quidem, et prophetam omnibus prophetis superiorem, hominemque cunctis hominibus excellentiorem, Deum uero nequaquam. Stultus autem hic diabolus imitatus, homines contra Christum persuadere conatur. Quemadmodum enim is omni modo conatur singulos homines seducere, et uel fide uel operibus a Deo alienare: sic et Mahomet omni studio in hoc unum intentus uidetur ut omnes homines a uero deo quam longissime abducat, partim quidem fide, partim uero operibus: Deum autem adorare docet, quem sua ipsius ratio effinxit. Et demones quidem uiso Domino, ipsum Dei filium uel nolentes confessi sunt, (non enim ut ueri adoratores hunc confessi sunt, sed ut hi qui ueritatem occultare non poterant, dixerunt, Quid nobis tecum rei est fili dei? Venisti ante tempus ad cruciendum nos?) Mahomet uero demones impietate superat, qui Christum nec Dei filium, nec iudicem esse affirmet. Sed ad illum Esaias dixerit, Cum diabolo corrupta est scientia tua cum decore tuo, etc. Et merito sane de Mahometo discipulisque suis dicat aliquis, gentem esse quæ consilium amisit, et in qua non sit scientia. Nos uero sic dicimus: Quod si fides (ut scriptura docet) sine operibus mortua est, multo magis opera sine fide mortua sunt. Vbi uero nec fides nec opera præsto sunt, quid nam il-

lic iudicandum est? Quemadmodum enim corpus sine anima mortuum est, sic et anima sine fide et operibus. Si enim fides adfuerit, licet uulnere retur anima, sanationis tamen uias habet, per poenitentiam scilicet et opera. Fide autem absente, omnis actio aut uirtus, quæ in speciem esse uidetur, uana est, et inanis. Fide enim presente etiam uirtus adest, licet aliquando uirtutis defectus, id est peccatum oboriatur. Vbi uero fides non est, nec uirtus est. Vbi autem uirtus non fuerit, nec illius defectus est. Vbi igitur uirtus non est, nec fides est, nec peccatum, sed nuda et mera impietas. Quapropter et Esaias ait: Nisi credideritis, non intelligetis. Fides itaque et spes eorum est quæ non uidentur, non eorum quæ demonstrantur: sed imprimis donum Dei est fides illa Christianorum in sacrosanctam trinitatem. Quod enim uidet aliquis, cur sperat? Et quod uidet aliquis, cur credit? Veruntamen quemadmodum apud nos sol omnia quæcumque contingere potest, illuminat, et lucem habet in uniuersum mundum uisibilem, multiplicem, sursum et deorsum propriorum radiorum splendorem dispergens: et si cui non adfuerit, non propter huius illuminatoris uirtutis infirmitatem hoc fit, sed propter uisus incommoditatem: multa enim quæ talia sunt, radius solaris transiens non illuminat, cum alia illuminet: sic etiam rationalis ille iustitiæ sol Christus, in se credentes luce implet rationali, omnemque ignorantiam et errorem ex animabus, quibus inciderit, expellit, et uitiosos illarum oculos purgat. Et quemadmodum ignorantia errantes et seductos dissipat hinc inde, sic rationalis lucis presentia eos qui illuminantur colligit, et in unum coniungit. Quapropter ipse Christus inquit, Ego sum lux mundi. Et qui in me credit, non ambulabit in tenebris, errorum nempe: sed habebit lucem uitæ: et reliqua, quæ oratio nostra paulo post exponet. Quoniam igitur in capite Helmaida, ut dictum est, duabus contra Christum demonstratio nibus innititur Mahomet, ostendens hunc Deum non esse, eo quod CHRISTVS nusquam dixerit se Deum esse: tum quod Iudæis præceperit, Adorate Deum meum et Deum uestrum, Dominum meum et Dominum uestrum: agedum de prima iam uideamus, dein Deo uolente etiam secundam discutiamus. Incipiamus itaque ab ipsa Mahometis confessione. Hic Christum sermonem Dei, animam Dei, et spiritum Dei, ut dictum est, uocat. Item quæ de Christo et Apostolis in Euangelio describuntur, iusta, sancta, perfecta et uera esse confitetur: et bene. Veritas enim Domini manet in æternum. A sermone quippe dei mentis daciū exire nequit: idem enim esset dicere deum non esse Deum, et ueritatem mendacium, lū-

Ioan. 8.

tenuis tenebras. Mahomet igitur absurditate rei intellecta, ad hoc confugit, Christum nusquam de se quod Deus sit dixisse. Nos itaq; in prima, secunda et tertia Apologia copiose simul et clare demonstrauimus, ab ipso Adamo usq; ad Christi generationem, quod propheta omnes uaticinati sint, quod patres uiderint, quod ipse Deus et pater de Christo locutus sit, et quod manifeste citraq; omnem controuersiam demonstratus et declaratus sit Deus et Dei filius, et filius hominis. Post baptismum uero Ioannis, et mortem illius, ipse etiam Christus regnum Dei predicare cepit. Sed quod inter predicandum non frequenter exclamauerit. Ego Deus sum qui uobiscum loquor, uerum est: quemadmodum nec rex obambulans clamat, Ego rex sum: uerum tamen ex magnificentia et gloria authoritatis et potentie illius omnes hunc a seruis possunt discernere: sic etiam in Christo sit. Quamuis enim ore suo non frequenter dixerit, Ego Deus sum: operibus tamen hoc idem demonstrauit. Neq; tamen suam diuinitatem occultuit, neq; etiam Deum patrem suum: nec etiam illos inhibuit, qui se et Deum esse, et Dei filium confessi sunt. Nathaniel enim dicens, Tu es filius Dei, tu es rex Ismaelis: non reprebensus est, ut hi qui Lyconiae Paulum et Barnabam Deos esse sentiebant, ipsiusq; tanquam dijs sacrificaturi erant, increpati sunt ab ipsis dicentibus, Desistite a re tam absurda, nos etenim homines sumus iisdem quibus et uos malis obnoxij: et priusquam loquerentur, uestimenta sua dilaniauerunt. Verum Nathanielis confessio recepta simul et laudata est. Ad haec Domino discipulos suos interrogante, Quem nam me dicunt homines esse filium hominis? cum non opus haberet haec interrogare, qui omnia priusquam ipsi nascerentur, iam ante nouerat: sed cum illos in sublimiore cognitionem uellet inducere. Discipulisq; uarias aliorum sententias de illo exponentibus, Petrus etiam adiiciens, Tu es Christus filius Dei uiuentis: non audiuit a Christo, Erras o Petre, ne erres, magister enim tuus sum, audi et agnosce ueritatem cum omnibus his, non sum filius Dei, impossibile enim est ut Deus filium habeat. Sed quid? Dicit illi CHRISTVS, Beatus es Simon fili Iona. Quoniam caro et sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in coelis est. confirmans omnino illius sermonem. In gratiam uero et premium uerae et indubitatae confessionis, dedit illi clauis regni coelorum. Item octauo post Christi resurrectionem die, cum Thomas Christi manus latusque contrectauisset, et cognouisset hunc sine omni controuersia esse CHRISTVM, alium exclamauit, Dominus meus, Deus meus. Quid uero Christus ad Thomam? Quoniam ui-

disti me, credidisti. Beati qui non uident, et credunt. Et haec quidem illi tradiderunt. Videamus uero ea quae Christus de seipso protulit. Amen Amen dico uobis, inquit, uenit hora et nunc est, quando mortui audient uocem filij Dei. et qui audierint, uiuent. Sicut enim pater uitam habet in seipso, sic etiam filio dedit, ut uitam habeat in seipso. Et potestatem dedit illi ut faciat iudicium: quia filius hominis est. Ne miremini illud: Quoniam ueniet hora, quando omnes qui in monumentis sunt, audient uocem eius: et egredientur hi quidem qui bona fecerunt ad resurrectionem uitae: qui uero mala operati sunt, in resurrectionem iudicij. Et rursum: Amen amen dico uobis, qui credit in me, habet uitam aeternam. Quid uobis uidetur? Num Christus se Deum dicit, et Dei filium, an non? In eo certe quod dicit, Venit hora quando mortui audient uocem filij DEI, ostendit Deum habere filium, qui est ipse Christus. Illud uero, Audient mortui uocem eius, et uiuent: ostendit eum Dominum esse, et potestatem habere uitae et mortis et nunc et semper. Quemadmodum enim pater uitam habet in se ipso, sic et filius. Cum uero ait ad faciendum iudicium: secundum huius aduentum significauit, et iudicium quod facturus est, quemadmodum in secunda Apologia luculenter demonstratum est. Eo autem quod dicit, Quia filius hominis est: ne miremini hoc. Veniet enim hora, qua hi qui in monumentis sunt, audient uocem eius, et exhibunt in resurrectionem, iudicium et retributionem. Seipsum deum esse ostendit, sed etiam hominem. Haec enim omnia Dei opera sunt. Quapropter et uetus scriptura Theologiae nomen accepit, utpote quae dei sermones contineat: noua quoque idem nominis habet, cum et ipsa similiter eosdem comprehendat, imprimis uero Theurgia uocatur, eo quod Christus opere et factis compleuerit, quae olim a prophetis erant praedicta: et summa cum bonitate administrauit ea quae inter nos humilia erant cum diuinis suis supremis coniungens, secundum patris bene placitum et spiritus cooperationem. Vnde merito sane dixerimus, Magnifica sunt opera tua Domine, omnia fecisti sapienter. Cum itaq; Christus Deus sit, ut demonstratum est, et Dei filius, est etiam homo, hominisque filius secundum carnem, et predicatus est a conditione mundi, et apparuit ex uerbis prophetarum et uisionibus, quin ipso Deo patre illud de ipso testante. Tempore autem hoc postulante, Christus hoc ipsum dilucide declarauit uerbis simul et operibus, omniaq; comprehendens dixit: Qui credit in me, habet uitam aeternam. his inquam, diuisit uitam animae ab hac corporali. Haec enim ubi ad tempus uisa fuerit, transit: animae autem uita

Ioan. 9

Ioan. 6

uita sempiterna est, quemadmodum et mors illius. Nihilominus tamen corpus illud corruptibile et mortale Creator huius, Deus nimirum, non derelinquet in morte et corruptione: sed postquam illud incorruptibili et immortalis natura induerit, integri et immortales resuscitati, iuxta oraculum, cum Deo erimus. Per ipsa igitur uerba quae antea sepius locutus est, nihilque minus ex his quae nos non adscripsimus, Christus seipsum manifeste Deum et hominem esse declarauit. Ceterum cum illi qui à natiuitate sua caecus extiterat, sanitatem et uisum restituisset, cum ille iam uideret, sic ad eum dixit, Credis ne in filium Dei? Ille uero ait, Et quis nam est Domine ut credam in illum? Dixit autem illi Iesus, Et uidisti eum, et qui loquitur tecum, ille est. Ille uero dixit, Credo Domine, et adorauit illum. Ceterum Mahomet quosdam accusans dicit, Reiterunt ea quae non intelligunt, nec possunt enarrare. Hoc ipsi imprimis contigit, cum Christum negauit esse Dei filium, nec incarnatum credidit. Propter immensam enim soliditatem illud negauit. Quin et trinitatis mysterium non admittit, non enim poterat personarum discrimen, ut dictum est, sine substantiarum discrimine consistens intelligere. Mirabilis, inquit, facta est scientia tua à me, multum confortata est, non potero ad ipsam. Quid enim aliud est quam incomprehensibilis et intellectu impossibilis dei cognitio, quae ignorantiae confertur propter summam illam praeter omni cognitionem mundana excellentiam? Ignorantia enim Dei non secundum priuationem, sed excellentiam dicitur. Propter excellens enim et inaccessibile lumen Dei, illud tenebras nominauerunt. Quod enim uideri nequit, à tenebris ferè nihil differt. Posuit enim, inquit, tenebras absconsione sui. Verum etiam Dei sapientiam et scientiam, omnem angelorum hominumque excedentem intellectum quae nec ratione nec sermone explicari potest. Theologi stultitiam uocauerunt. Quapropter etiam sermonis Dei incarnationem illi idem Theologi uanitatem dixerunt, cum plena sit, imò abundantissima sapientia, uirtute et salute. Si igitur apud Theologos mirabilis facta est Dei scientia, propter incomprehensibilem illam rationem, sique agnoscetes infirmitatem suam confessi sunt, dicentes se non posse ad ipsam, quomodo uel uestigium cognitionis diuinae inueniri liceret apud impietatis et mendacii inuentorem? Et qui cibos quos comedit ignorat, quo nempe modo in humores diuidantur, Deum conatur inuestigare. Occlusis igitur animae et mentis suae oculis, non cognouit solè iustitiae: quapropter etiam reprobauit ipsum iustitiae solem, filium scilicet et sermonem dei, cumque hoc patrem simul et spiritum. Qui enim filium non habet, inquit Salua-

tor, neque patrem habet. Qui uero nec filium nec patrem habet, necessario etiam spiritu sancto caret. Cum haec igitur ita se habeant, impie reuera locutus est Mahomet, quod Saluator nihil in uniuersum de se dixerit, quod Deus sit, uel dei filius. Verum de his quidem sic. Nunc autem secundam inspiciamus Mahometis demonstrationem, qua dicit Christum cum Iudaeis disputantem sic dixisse, Adorate Deum meum et deum uestrum, et Dominum meum et Dominum uestrum. Nos itaque ante de Mahomete diximus, quod nonnunquam uero ueritati falsum admisceat: quod idem in praesenti hoc argumento facit. Hunc enim sibi finem proposuit, ut pro uirili sua uniuerso mundo persuadeat, ut Christum nec Deum nec Dei filium esse consueantur: quapropter etiam hic, quicquid in mentem uenit, loquitur. Praecipue autem falsum est, quod ad Iudaeos Christus haec dixerit: deinde Christi sermo etiam talis non est. Ceterum post resurrectionem causa futurae suae assumptionis dixit discipulis suis, Ascendo ad patrem meum et patrem uestrum, et Deum meum et Deum uestrum. Et quemadmodum in multis alijs Christus et Deus et homo declaratur, ita etiam in hoc ipso sermone. Cum enim Christus hoc dicit, Ascendo ad patrem meum et patrem uestrum, ostendit uerum illius patrem Deum esse, et Christum eiusdem esse naturae et substantiae. Quapropter distinctim dixit, Ascendo ad patrem meum. Si enim ipse alijs tantummodo similis esset, in genere hanc locutionem in prima persona protulisset, dicens, Ascendo ad patrem nostrum. Cum uero distinctim dicat, Ascendo ad patrem meum, in prima persona, deinde Et patrem uestrum, quasi in secunda: nihil aliud omnino dixit, nec aliud significauit quam quod ipse Christus natura sit dei filius: alij uero omnes, gratia. Sicut et illud, Ego dixi Dij estis, et omnes filij altissimi. Eundem igitur similem modum hoc notat, deum meum et Deum uestrum. Et quod ceu homo hoc dixerit, Deum meum, per omnia clarum est. Verum neque hoc similiter ut omnes homines dixit. De omnibus enim sanctis hominibus dicitur, Deum esse Deum ipsorum, per gratiam scilicet: ut cum dicitur, Deus Abraham Isaac et Iacob, et his similia. Prius enim mundati et abluti à proprijs peccatis, et misericordiae uasa facti, gratiam dei suscipiunt, et filij Dei redduntur, Deusque illorum Deus esse dicitur. In Christo autem non sic, sed Deus pater illius esse dicitur. Quapropter proles ex persona patris est, et una natura, una substantia, diuinitas et potentia patris est et filij. Deus uero Christi esse dicitur, propter unionem filij cum eodem cognomento secundum substantiam, non secundum sanctorum consuetudi-

nem. Quare etiā de hoc distinctim dixit, Ascendo ad deum meū et deum uestrū. Vides, quomodo ea quæ humilia in Christo sunt, sensum habēt magnū, eximū et admirandū? Ex his ergo, quæ Christus quidem bene locutus est, male uero ciuit Mahomet, constat Christū deum esse et hominem. Negat præterea Mahomet Christum filiū dei esse et deum, negat etiam quod incarnatus sit, nudum uero dicit hominem secundū Nestorij sententiam, et ex uirgine natum: sanctissimū uero esse omnium hominum sapientē, et prophetā omnium prophetarū maximum. Et manifeste hunc hominibus excellentiorem esse dicit, deum uero deiq; filium nō esse. Cum itaq; uniuersa secundæ et terciæ Apologiæ tractatio in hoc uersetur, ut ostendatur, Christū et deum esse et dei filiū, et quod deus existens extremis temporibus ex sancta uirgine assumpta carne homo factus sit perfectus, quemadmodū et homo perfectus est: supernaculeū et nimis longū uidetur fore, si eadem rursus aggredieremur. Illic enim manifeste demonstratū est, Christum et deum esse et hominem. Rursum dicit Mahomet, Non Christum à Iudeis occisum et crucifixum esse, sed alium quendam illi simile: et quod per intaginationem falsam uideatur, Christum esse crucifixū, Manicheorum opinionē secutus. Quemadmodū hoc eius studiū esse percipitur, quō omnibus persuadeat ne Christum deum deiq; filiū esse admittant: ita etiam omni studio in hoc est, ut illius incarnati omnem administrationem subuertat, simul et illius mortem. Nos itaq; de eodem in secunda Apologia diximus, multisq; argumentis et demonstrationibus euicimus, quod Christus deus et dei filius perfectusq; homo sit. Veritatem etiam nunc in præsentī sic dicimus. Homo cum per gratiā dei imago esset, diaboli inuidia instigante, dei præceptū transgressus, maledictionem à deo accepit, et paradiso eiectus est, mortemq; acquisiuit. Filius uero dei, imago dei naturaliter existens, eam quæ secundū gratiam erat dei imaginem induit, id est humanā naturam, ipsamq; saluauit, et in pristinā beatitudinē restituit. Insuper quemadmodū oratio per lingue instrumentum ipsius animi meditationes exponit: sic etiam sermo dei patris, per carnem patris sui cōsilia reuelauit, illius diuinitatē. Et quemadmodum rege aliquo unam domū populosissimæ ciuitatis inhabitante tota ciuitas hostibus terribior redditur: sic Christo unum inhabitante corpus, omnis humana natura diabolo formidabilior facta est. Et hoc ex martyribus et sanctis clare colligitur, qui mortē ceu rem nihili et somnū iudicauerūt, demonib; uero ceu seruis suis præceperunt. Sicut igitur occultare conatur, quod Chri-

stus deus et dei filius sit, sic etiam incarnationē illius, quin et mortē et resurrectionē huius obsecrare nititur, et propterea illum dicit nō esse crucifixū. Ceterum hoc manifeste falsum est. Et primo, quod si nō crucifixus est, cuius rei gratia Christiani in Christum rem sinxerūt iniuriosissimam? Crucis enim mortē inhonestā et infamem esse ducebāt, et propterea infelices Iudei Christum dominū gloriæ hoc mortis genere condemnauerunt. Verum intelligāt, quod per crucis tropheum et salutarē mortē, quæ ipsa etiam dei infirmitas dici solent, dissolutæ sint omnes male et aduersæ potestates. Per crucē tenebras mundi depulit, et lucē scientiæ reduxit. Per crucē et mortem illius crux confracta est, nec amplius mors est, nec diaboli tyrānis. Et corpus quidē Christi mortuū est, sepultum est, et resurrexit: diuinitas uero illius passionis expers permansit. Quemadmodū enim regis mandatū in charta descriptū, etiam charta corrupta incorruptum et inuolutum permanet: sic etiam in Christo contigit. corpus quidem illius corruptionem suscepit, et mortuum est, corruptionem uero absolutam minime: diuinitas autem illius passionē omni caruit. Deus enim non patitur. Secundo, ipsi etiam Iudei omnes Christi mortem testantur. nam dicunt se illum ceu maleficum occidisse. Tertiō, non in abstruso et abscondito loco mortuus est, ut mors illius celeretur, et unā cum morte illius quoque resurrectio: sed secundum diuinam ordinationem mors Domini in tempus paschæ incidit, ut iuxta consuetudinem omnis Iudeorum multitudo congregaretur, duodecim scilicet tribus: omnibusq; mors Christi innotesceret, ne forte locum inuenirent aliquem, qui saluatoris mortem cuperent celare, ut in præsentī conatur Mahomet. Quarto, quod non morte naturali obiit, sed Iudeis mortis suæ arbitrium permisit: quemadmodum generosus athleta non ipse concertatorem et colluctatorem eligit, sed cum uno quolibet congregitur: sic etiam Christus, qui solo uerbo in terram prostrauerat quærentes se, omnem potestatem Iudeis permisit, qui et ipsi crucis mortem elegerunt, ignorantes miseri etiam mortem hanc prophetiæ figurā implere. Dauid enim inquit, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Quid nam hoc naticinio innuente? Non aliud certe, quā quod ueluti angulus duos coniungit et colligat parietes, unumq; facit: sic et Christus, quē scriptura petrā uocauit, quā reprobauerūt, et ceu inutile reiecerūt, nulliusq; precij ædificatores Iudei, qui sōne confirmauerunt dei oracula in ædificationē et salutē gentis suæ: hic inquam Christus factus est in caput anguli, id est

Math. 21

coniun-

reunxit vetus testamentum, et gentes, et his utrinque coniunctis unam fecit domum in habitatione Dei: et extensis in cruce manibus, distantia inter se collegit, et in unum novum hominem unamque fidem constituit. Sed et aerem quoniam princeps aeris infecerat diabolus, sanctificavit Christus per suum in crucis summitate ascensum. Poterit uero aliquis et hoc dicere, quod Christus non mortuus sit, ea qua Ioannes et Esaias morte obierunt, (e quibus ille quidem capite truncatus, hic uero ferra lignea medius dissectus est) sed corpus saluum et integrum conseruans, docuit hoc factio nos, quod ecclesiam, quia corpus Christi est, non liceat maleuolis in diuersas partes discindere. Insuper dicit, Deum ad se, id est in caelos uocauisse Christum, deinde uero et ipsum moriturum: haereticis Donatistis consentiens, quae haeresis Dei de Christo confessionem destruit. Quod enim in caelos assumptus sit Christus, testatur, nec eundem negat denuo uenturum, quod uero cen Deus et iudex uniuersae terrae uenturus sit, abnegat: sed instar Heliae et Enoch Christum uenturum esse predicat. Illius morte autem ante negata, nunc dicit etiam Christum moriturum, ubi Antichristum occiderit. Quoniam uero superius sepe et multisariam de Christo diximus, sufficiunt ea quae dicta sunt, in tantae impietatis confutationem et solutionem. Et haec sane sunt quae de Christo a Mahomete sunt tradita. De sancta uero Maria uirgine et Deipara dicit, quod Christiani illam in deos referant. Quoniam uero etiam de hac absurditate in tertia Apologia diximus sufficienter, plura non dicemus: ea enim quae dicta sunt huic sufficiunt. Item in capitulo Amram, de uirgine sancta Maria Deipara dicit, eam filiam esse ipsius Amram, qui pater est Moyses et Aaronis. Quemadmodum etiam in capite Mariam clare dicit, Christi matrem Mariam Moyses et Aaronis sororem fuisse. Quod sane Amram Moyses et Aaronis parens fuerit, uerum est. Cuius autem filia sit deipara uirgo, et e quibus nata, omnimodum manifestum est, Moysen enim soror Maria in deserto mortua est. Annis autem ab hinc elapsis mille quingentis nata est Deipara uirgo. En tam scite stultus hic in toto opere suo ueritatem obseruat.

IN MAHOMETEM ORATIO QUARTA.

Lmpius, ut admirandus ille Solomon testatur, cum in profundum peccatorum inciderit, contemnit illud. Et quod nam peccatorum profundum est, quae denique tenebrae, in quas infelix hic non incidit? Inter alia enim figmenta et prodigia falsa, etiam hanc uisionem finxit nefandam, quae uerbotenius apud illum in Capite filiorum Israel

taliter legitur: Laus illi, qui fecit transire seruum suum unius noctis tempore ex oratoria Elaram quod est templum urbis Mehae, usque ad oratorium longissime distans, templum scilicet sanctum in Hierusalem, quam benediximus. Quodam die cum Mahomet iuxta tempus constitutum cecinisset, dixit hominibus, Intelligite homines. Cum heri a nobis discessissem, uenit ad me post uespertinam psalmodiam angelus Gabriel, dixitque mihi: Mahomet, Dominus praecipit tibi ut illum inuisas. Cui dixi, Et ubi uidebo illum? Et respondit Gabriel, In eo loco quem inhabitat. Et tunc iumentum adduxit mihi maius quidem asino, mulo autem minus, cui nomen Emparak. Et dixit ad me, Conscende hoc et ad domum sanctam pergit. Iumentum uero a me iam ascensuro aufugit. cui dixit angelus, Consiste, Mahomet enim is est qui te conscendet. Et respondit iumentum. Num in huius gratiam sum missum? Respondit uero Gabriel, Ita. Et dixit iumentum, Nequaquam ut me conscendat admisero, nisi prius pro me Deum orauerit. Ego autem pro iumento Deum oravi, et conscendi illud: quod me insidente, gradu molli incedebat, ungulam suam in horizontem uisus sui super insigendo: unde minori temporis intervallo, quam lapidis iactus absolui posset ad domum sanctam peruenimus una cum Gabriele angelo, qui duxit me ad rupem quandam, quae erat in domo Dei Hierosolymae. Et dixit mihi Gabriel, Descende, quoniam de petra hac caelum petes. Et descendi. Angelus uero Gabriel circulo quodam ad rupem alligauit iumentum Emparak, et me humeris suis sublatum ad caelum usque portauit. Quod cum peruenissemus, pulsauit fores Gabriel. cui dictum est, Quis es? Respondit is, Ego sum Gabriel. Et rursus dictum est illi, Et quis tibi comes? Respondit is, Mahomet. Dixit rursus ianitor, Num in huius gratiam ablegatus eras? Et dixit Gabriel, Eram. Quo dicto, porta nobis aperuit, et uidi turbam angelorum, quibus bis incuruatis genibus, preces obtuli. Post haec uero suscepit me Gabriel, et ad caelum secundum perduxit, cuius interuallum a primo erat iter annorum quingentorum. Et quemadmodum apud primum caelum fores pulsauit, responsumque accepit: eadem ratione ad caelum usque septimum peruenimus, in quo uidere licebat angelorum turbam, quorum singuli millenis uicibus toto mundo maiores erant, e quibus quilibet septingenta millia habuit capita, et in unoquoque capite septingenta myriadae ora, et in unoquoque ore mille et septingenta linguae laudantes Deum septingentis myriadam idiomatis. Et uidit quendam Angelum lugentem, causamque luctus sui inquisiuit: quod hic respondit peccatum esse. Ipse autem intercessit pro illo. Et sic me, inquit, Gabriel alteri commisit an-

gelo, qui idem alteri, et sic deinceps donec coram deo et tribunali ipsius constiti. Et tetigit me manu sua Deus inter scapulas, donec frigus manus sue penetravit ad medullam spinæ meæ. Et dixit mihi Deus, Imposui vota tibi et populo tuo. Descendenti uero mihi ad cælum quartum usque, consuluit Moses ut redirem ad Deum, alleuiaturus populum qui ad vota hæc sufficere nullo modo posset, unde primo reditu remissionem decem uotorum impetraui: quin in tertium quintumque reditum usque ita uotorum numerus imminutus est ut paucissima superessent. Dicente autem Mose, populum nec hoc modo ferre posse, me autem toties ad deum reuerti pudebat, nec amplius adi, sed conscenso iumento Emparak, in eadē ciuitatis Mechæ festinans reuersus sum. Tempus uero omnium horum minus erat quam decima noctis portio. A Mahomete uero hanc uisionem enarrantē, multa defecerunt hominum millia, qui dicebant illi, Ascende hodie in cælum nobis uidentibus, ut angelos occurrentes tibi, uideamus. Nonne tuum ipsius agnoscis mendacium? Et dixit Mahomet: Laus Deo meo. Num ego alius quispiam sum, quam unus hominum, et apostolus? Maiores uestri miraculis non crediderunt, nec uos iisdem creditis: nec credetis unquam, nisi per gladium. Et quid nam dicat aliquis de falsa hac et absurda uisione? Ex ipsius enim Mahometis uerbis cōuincitur. Is enim est qui dixit, cum spumans hinc inde uolueretur, quod uenientis ad se Gabrielis angelis à Deo missi aspectum sustinere non posset, et propterea cadere examini similem, audire autem se angeli sermones ceu tintinnabulum æneum resonans. Qui igitur unius angeli aspectum sustinere non potuit quomodo tot angelorum splendorem potuit intueri? quin etiam curiosius de his inquirere, tot capita numerare, et tot intra labia illorum linguas, tum etiam tam uarias hymnorum dei uicissitudines et idiomata discernere? Non enim Gabriel soli se anteponebat, sed etiā omnibus. hic ad quos Gabrieli nō permittebatur ingredi. sed tātō illis erat inferior, ut ipsum Mahometem alteri angelo committeret, qui et ipse alteri, et sic deinceps se per singulos in angelorum turbam peruenisse, quos et ipsos tandem transcenderit, donec ad Deum perueniens mutuo cum illo usus sit colloquio. Ad hæc se non modo omnibus his præfert, sed etiam orantem se pro illis inducit. Cesso nunc dicere de magno illo dei spectatore Mose, quem, ut ipse dicit, in quarto cælo conspexit, cum ipse ad septimum usque ascenderit, et ad deum usque peruenerit, cumque illo sit collocutus. et post hæc egressus sit, et descenderit ad cælum quartum, ut dictum est: ubi et in Mosem incidit, et hunc quoque illi consuluisse, ut reuersus oraret deum pro

populo, uotumque redderet leuius, populo nimirum infirmiore ad hoc existente. quo consilio usum ad deum rediisse, et hæc orauisse ab illo: quod etiam illi concessum sit, uotique pondus alleuiatum. Cum uero Moses illum cogeret, denuo, et sic quinque uicibus ad deum rediisse uotumque denuo esse immutatum. Mose uero neque sic contento, sed suadente ut denuo reuerteretur, uotique remissionem maiorem impetraret, se non annuisse, sed conscenso iumento suo Emparak, in locum suum pristinum perrexisse. Inspice queso mendacium omnis ignorantie plenum. Deum, quem et ipse Mahomet creatorem cæli et terre esse confitetur, corporeum facit, non incorporeum. Numen autem incorporeum est, quantitate caret, et magnitudine, nec specie ulla circumscribitur. Quod cum natura sua propria tale sit, quomodo ex membris consistet? Si quis enim hoc concesserit, quomodo incorporeum esse intelligitur? Quod enim figuram habet, omnino et quantitati subiacet: quod uero quantitatem habuerit, locum habeat oportet: quod autem in loco est, necessarii circumscribitur. Quomodo autem aliquis hæc corporea et corporis propria, sanctæ illi et incorporeæ naturæ Dei tribuerit, qui modo ratione non caret? Et patriarcha quidem Abraham in ueteri illa Dei apparitione, seipsum terram et cinerem esse reputauit, dixitque. Daniele autem, qui talis tantumque erat, uidente Angelum, conuersa est gloria ipsius in corruptionem: id est, paulisper uitam suam abiecit. David autem dicit: Qui in terram despiciens, ipsam tremere facit. Mahomet uero omnibus Angelicis uirtutibus superior factus, immediate cum DEO collocutus est, et pro Angelis et uniuerso mundo preces obtulit, et uotis suis potitus est? Caterum minor, quæ fiat ut temerarius ille et arrogans, non hæc etiam dicere ausus fuerit, quod Dei naturam deprehenderit, qualem et DEVS ipse nouit. Verum qui habitat in cælis, irridebit eum, et qui cum eo sunt, et Dominus subsannat eos. Præterea, num DEVS populi uires nouisse non poterat, sed ceruici illorum legem portatus impossibilem imposuit? Et qualis nam DEVS hic, qui nec creaturam suam agnoscit, nec creaturæ sue uires? Quod si uero deus cum uerus sit, et omnia priusquam generentur agnoscat, legem quidem Moses dedit imperfectam propter hominum infirmitatem, perfectam uero per Euangelium, quo modo perfectam illam, aut obliuione aut poenitentia ductus, in imperfectam denno reduxit? Perfectum enim tunc perfectum est, si nec defectus aliquis insit, nec superfluum aliquid aut superuacaneum, ut de Euangelio ipsa ueritas testatur. quin et ipse Mahomet hoc perfectum,

UETUM.

aerum, sanctum, salutē et uiam uocat. Mahometiste uero iustificantes impium, dicunt Christum magna docuisse, et impossibilia. Quis enim proximum ut seipsum amare potest? et DEVM ex toto corde suo? Quis potest pro persecutoribus suis et calumniatoribus orare? Quis potest diligere inimicos suos, &c. Quapropter misit, inquiunt, Deus Mahometem et Alchoranum, remissionis et relaxationis gratia, quo homines facilius legem ad salutem ipsorum implerent. Quod si quidem CHRISTVS non declaratus esset Deus et Dei filius, sed nudus tantum homo ut et Moses, demonstrationibus utique aliquibus opus esset ad ueritatis declarationem: cum uero hunc Deum esse clarissime appareat, superuacuum uidetur aliquam de hoc defensionem instituire. Secundum hoc enim quod Deus et creator est, creaturae suae uires nouit. Verū tamen ex ipsius Mahometis sermonibus rei absurditatē colligamus. Is est, qui testatur et dicit, Christum sermonem Dei esse, spiritum dei, et animam dei. Quod si sermo et ratio dei est, cur quæso, qui omnia nouit, hæc sine omni ratione fecit? Dei enim ratio nunquam aliquid ignorare uidetur. Non enim secundum quod filius Dei est, deo et patre minor est: neque secundum quod sermo est, uel ratio illius. Et si anima dei et spiritus dei est, cur animabus et spiritibus hominum pondus imposuit portatu impossibile? Ad hæc idem dicit a seculis suis, quod nullus sint ualoris nisi Moysi legem, Euangelium et Alchoranum impleuerint. Quod si igitur Euangelium grauius docet, et portatu difficilia, quomodo præceptor uester hoc uobis præcipit, quod nisi impleatis ueterem legem et Euangelium, nihil sit: id est, nulla in uobis sit utilitas? Quod si autem Euangelium perfectum est (ut nemo negat) frustra iustificatur Alchoranum, quod concessionis et remissionis causa latum sit: et reuera mendacij insimulatis Euangelium et Christum. Quomodo enim Euangelium perfectum esse posset, si indigeret emendatione? Item, si Gabriel hunc humeris suis sustulit, quid nam iumento opus erat, quo ex Mecha Hierosolymam usque ueheretur? Item, quis nam di mensus itineris interuallum, quod inter cælum primum et secundum est, deprehendit illud quingentorum annorum spacio constare, et illud Mahometi retulit? Item, si per pedum gressus interuallum hoc mensuratum est, quomodo corpus crassum densumque ea calcauit, quæ supra cælos sunt, ut hic prodigiose fingit? Et si hoc quidem impossibile est, angeli uero et animæ hominum illuc ascendunt, quomodo quæ incorporea sunt, corporeo gressu metiuntur ea quæ supra cælos sunt cõstituta? cum minimo temporis spacio ea quæ sub

cælo sunt transire possint, utpote aerem, æthera, et alia his similia? Item quomodo in ascensu ut cælum ascenderet, angelorum opera usus est: in descensu autem nequaquam, sed solo iumento Emparak, ut saluus in Mechem reduceretur? Et quis tam stolidus, ut talia non condemnet? Quapropter interdiciunt a seculis illius ne quis cum aliquibus disputet, redargutionem metuentes: utpote cum non ignorent præceptoris sui uanitatē. Verū tamē et hi inter se mutuo dissentiunt. et alij quidē mortis metu uel inuiti sequuntur: et si forte liberi et sui iuris essent, cõfestim Christianis ascriberetur, alij uero errore seducti, pro firmis, ueris et confessis retinent Mahometis mendacia et prodigiosa signemta, alij rursus à lege patria propter maiorum reuerentiā desistere nolunt: uerū illis defensionē coram deo pro se subeundā imponūt. alij quoque propter uiuendi licentiā et libertatē, uoluptatumque concessionem errori renunciare nolunt, plures nimirum faciētes impuritatem et stulticiā: non ignari interim, quod quæ dicuntur, à deo non sint: dicunt tamē palam, ut antè dictū est, uias præceptorum tuorum agnoscere nolo. Quæ de causa nec sacræ scripturam legere permittitur apud illos, ne per hæc præceptoris sui stultitiā appareat et consutetur. In capite Iona enim sic inquit: Quisquis deprehensus fuerit quod Alchorano cõtradicat mortis supplicij luito, nec alij, quàm illi credat. In capite autē Amram ait, non alij credite nisi legē nostrā sequenti. Et qui Euangelium salutem esse dicit, et uiam, nihilque esse Sarracenos nisi Euangelium legemque impleuerint, en de uero idē quasi proprii sermonis oblitus, in eodē sermone dicit, Mibi mea lex sit et uobis uestra. Vos ab his quæ ipse facio immunes essis, et ego ab ijs quæ uos. Hoc itaque peruersæ et errabundæ mentis propriū est, ut non ab honesto tantum et bono dissentiat, sed ut nec secū unquam cõuenire possit, qualis et Mahomet hic in toto suo opere deprehenditur. Christianorum uero scripta non sic. uerū omnis sacra scriptura tam uetus quàm noua, singulæ sibi inuicē quàm exactissime consentiunt: et rursus utraque inter se mutuo eadē sentire et dicere deprehenduntur: et meritò. deus enim ipse author et legislator est ueteris et noui Testamēti. Ego autē ipse fortassis cum Esaia et Dauide dixerō: Quare, o domine, uia impiorum prosperatur? Mei autē penē moti sunt pedes, penē effusi sunt gressus mei. Quoniā zelauī super iniquos, pacē peccatorum uidens. Quoniam non est respectus in morte ipsorum, et firmamentum in plaga ipsorum. In laboribus hominum non sunt, et cum hominibus non flagellantur. Ideo tenuit eos superbia ipsorum in finem. Operti sunt iniquitate et impietate sua. Prodiibit quasi ex adipe iniquitas ipsorum. Transierunt in affectū cordis. cogitauerunt.

gitauerunt et locuti sunt in nequitia. Iniquitatem in excelsis locuti sunt. Posuerunt in cælum os suum, et lingua ipsorum transiit in terram. Verumtamen cū diuino Dauide etiā ipse clamabo: Propter dolos ipsorum posuisti eis mala, Domine, deiecisti eos cum extollerentur. Quomodo facti sunt in desolationem? Subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam ueluti somnium exurgentis. Domine, in ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges. Præterea in capite * dicit Mahomet, quod et demones salutem sint consecuturi, Origenis heresim secutus, et quamuis alio in loco idem dicat, quod multi ex demonibus, cum Mahometis Alchoranum prælegi audiuissent, collaudauerunt, et admirati sunt: et cum credidissent, salutem sunt consecuti: nunc tamen non sic dicit, sed uniuersaliter demones saluandos fore affirmat. Siquidem potest unus et is solus ex illorum numero saluari, omnes etiā saluari possunt. Sed quemadmodum ipse sibi ubique contrarius est, ita etiam hoc loco. Hic enim, omnesque huius æcclesie, Euangelium per omnia perfectum, sanctum et salutare, utpote Christi sermones, asserunt: nunc uero, ut et alias sæpius, huic omnino contradicunt. Christus enim ad gebennam dignos sic dixit: Abite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ipsius. His itaque uerbis nullum demonum à pœna exceptit: et merito. Qui enim saluatus est cum pœnitentia, simul etiam ipse pro uirili salutis uiam per opera obseruat. In corpore enim nō potest homo pro sui animi uoluntate uel in morbum non incidere, aut cum inciderit sua potestate ad pristinam ualeitudinem reuerti. animæ uero negotium longe secus habet. Omnis enim homo in sua potestate habet, ne in peccatum (qui animæ morbus est) incidat: cum uero peccauerit, sui arbitrij est, ut seipsum denuo reuocet, utque non modo ad pristinam animæ sanitatem reuertatur, sed etiam ut multis modis hanc superet, et uel per pœnitentiam faciat fide digna et idonea: uel post secundam, quod dicitur, nauigationem solimmodo pœnitentiam agere deprehenditur. Et Deus clementissimus, qui propter hominum salutem cælos inclinauit, et descendens homo factus est, effudit misericordiam suam, quæ maior est omni opere angelorum simul et hominū, quam etiam omnibus anteponit uirtutibus, et ad se omnes aduocat, amicosque suos constituit. In diabolo autem ubi pœnitentiæ ubi humilitas? ex hac enim pœnitentia enascitur. Prius enim seipsum homo ceu maleficum condemnat, deinde peccatorum à se commissorum agit pœnientiam. Diabolus autem contrā. Quin potius amat peccatum quod admisit, et pro uirili humane perditionis propi-

nator et cooperarius esse uidetur. Quæ igitur DEI cum diabolo est communio? Stulte igitur Mahomet, etiam demones saluari asseruit.

Porro etiam hoc de Alchorano Mahomet dicit, Neminem mortalium, nec seipsum quōque interpretationem et sensum huius percipere, præter solum Deum. Quod si hoc uerum est, quæ nam est Alchorani utilitas? Fortassis enim sic prodesse poterat, si quæ à Deo dicta sunt, intelligerent. Cum uero ipse etiam Mahomet testetur, neminem mortalium ea quæ Alchorano continentur intelligere, quæ nam huius est utilitas? Nulla prorsus. Et quæ nam demonstratio hac euidentior est, quod lex à Mahomete lata Deum non habeat authorem? Deus enim leges non frustra sancit. En igitur manifeste constat, Alchoranum à Deo non esse, uerum figmentum rationis huius infelicitissimum. Quod etiam ex ipso Alchorano patet, cum nec ueteri nec nouo Testamento consentiat, ipso interim Mahomete confitente, scripturas et sanctas et bonas esse: et æcclesias ipsius precij nullius esse, nisi et legem et Euangelium impleuerint. Item ipse sibi ferè per omnia contradicit. Item, miraculum nullum edidit in distorionum suorum probationem. Item, mendacia continet manifesta, quod à Deo alienum est. Item, uolentum est, et liberum destruit arbitrium, quod nec DEVS ipse unquam subuertit. Tum etiam, nullo ordine confusum est. Quod autem ordine caret, à Deo longe lateque discrepat. Deus enim nequaquam confusionis Deus est. Item, manifeste malum esse apparet. Et quomodo à Deo originem duceret, qui omnem probitatem et simplicitatem excedit? Item, confictas et prodigiosas uisiones continet. et quomodo à DEO esset, ueritatis creatore et largitore? Omnium uero malorum extremum, et primum est, quod à DEO Alchoranum latum esse tradant ipsi, DEO calumniam struentes. Miror sancti, et obstupesco, qui nam miseri CHRISTO et doctrinæ illius neglecta, Mahometem secuti sint. Huius enim lex, quam Alchoranum uocant, hoc idem tradit, quod hoc per Angelum matri Iesu annuntiatus sit, et quod spiritu sancto sit sanctificata, et uirtute diuina conceperit, neque naturæ efficacia, et Christum ex sanctissima uirgine omnium quæ mulierum castissima esse genitum. In capite enim Aneffan dicit: O sodales libri, id est o fideles, nihil de deo citra ueritatem dicite, quoniā Christus Iesus filius est Mariæ, apostolus Dei, et Dei sermo, quem huic Virgini indidit per spiritum sanctum. En igitur cum Deum nominauerit, et sermonem Dei, et sanctum spiritum (trinitatem nimirum, quæ tribus personis constat) nō tamen miser his animæ oculos aperuit, ut trinitatis lu-

men

men intueretur, nec immerito. Quemadmodum enim qui in utero materno priusquam in lucem edantur factus deliteſcūt, uitam quidam habent, inuilem uero & irrationalem, animamq; que bonum à malo nequit diſcernere: & ante legitimum tempus editi, nō homines, ſed abortus ſunt. Sic etiam omnis impius, qui non regeneratus eſt per aquam & ſpiritum, ideſt per ſanctum baptiſmum, cœleſtem lucem uidere non poteſt, & ueritatis cognitionem. Quapropter ocluſis anime ſue oculis, miſer hic in tenebris dereliſtus eſt, ut & pater eius diabolus. Spiritus ſancti enim indeſinenter in Alcorano meminit. Dicit enim in capite Empia, ſub perſona dei, Quoniam in Maria produxiſmus ex ſpiritu ſancto. Nec omnino dicere poteſt, Deum hæc de angelo quopiam dixiſſe. Et de Chriſto quidem talia. De Mahomete uero tale nihil dicit, uerum quod orphanus fuerit, & erro, à Deo collectus. Præterea Chriſtum ſermo nem Dei nominat, ut modò diximus, & animam dei, atq; prophetam omnium prophetarum maximum: Mahometem uero prophetam dicit ſimpliciter. Item Chriſtum ex Abraham, Iſaac & Iacob genitum teſtantur, qui promiſſiones habuerunt: Mahomet uero ex Iſmaele eſt, qui ex domo Abraham unā cum matre ſua ancilla Agar eiectus eſt. Ad hæc Chriſtus nunquam peccauit (ſermo enim dei, & illius ſpiritus, peccare non poteſt) Mahomet uero idololatra fuit, homicida, prædo, & in temperās, multiſq; alijs peccatis adobrutus, propter que, ut ipſe fatetur, Deus ſui miſertus eſt. Item, Chriſtus horrenda & ſtupenda edidit miracula, ut etiam in capite Helmada demonſtratum eſt, quod Chriſtus cæcos illuminauerit, leproſos mundauerit, mortuos ſuſcitauit, aliaq; fecerit infinita: Mahomet uero nullum in Alcorani probationem miraculum edidit, præter illud de luna ex poſitum, quod manifeſte falſum eſt: & alia quedam fœda, que propter ſummam ipſorum infamiam ſilentio præterierunt. Præterea iuxta Euangelij & ipſius ueritatis teſtimonium Chriſtus crucifixus eſt, mortuus & ſepultus, reſurrexit, & aſſumptus ad dextram patris ſedet: iuxta Alcorani uero ſententiam, ceu honoraturi eum dicunt, quod non mortuus ſit, aſſumptus tamen dicitur. Et ecce quomodo Euangelica ueritate, & ipſius Mahometis fallacijs demonſtratur, Chriſtum uiuere. Mahomet uero hic, ut & omnes illius afſectæ fatentur mortuum eſſe, at non reſurrexiſſe. Oportet igitur propter hæc omnia Chriſtum adorare, nec Mahometi adherere. Quid enim Dei oracula homini, diabolo per omnia ſimili, concederentur? Et ſi uoles, collatis utriſq;

proprietates horum cognoſcamus. Diabolus elatus eſt & arrogans, ſimiliter & Mahomet. Quis enim Mahomete maior eſt, qui cœlis ſuperatis, ut ipſe de ſe dixit, & omnibus angelicis poteſtatibus, cum deo collocutus eſt, & interceſſor patronuſq; angelorum, qui ceciderunt, factus, quin etiam totius mundi aduocatus? Diabolus homicida eſt, & Mahomet legibus ſuis non morigeros morti adiudicauit. Diabolus ſeducor eſt, & Mahomet uoluptatibus conceſſis, & ceu eſca hano affixa ſtultiores ſibi conciliauit. Diabolus mendax eſt, non tamen in tantum quātum Mahomet, ut per totum Alcoranum clare oſtenditur. Diabolus ſupputridus eſt, & hypocrita: & quis hoc magis quāmahomet, qui humilitate ſimulata animi ſublimitatem amplexus eſt? Diabolus uetitorum conſultor eſt, quod imprimis facit Mahomet: nihil enim ſani, nihil commodi, nihil deo placeens, ſed omnia deo legiq; diuinæ contraria docuit. Diabolus dei nulla religione tenetur: & per omnia illi ſimilis perditionis filius Mahomet. Deum enim adorat & prædicat ſphæricum, uel globolum, & frigidiffimum. Deum inquam adorat, qui nec genitus eſt, nec generat: non intelligens infelix, quod corpus, non deū adoret. Sphæra enim corporis ſpecies, & frigiditas corporis qualitas eſt. Quod uero deum uocat nec generat, nec generatum, nec corpus adorat, nec deum incorporeum uerum: ſed deum colit, quem impiorum fingūt ſomnia. Ridiculum enim omnino eſt, ſolem aliquem celebrare lumine carentem, & fontem aquis deſtitutum, & mentem ratione nulla præditam. Pereat itaque deus huiusmodi. Chriſtiani uero deus unus eſt, qui ante omnia de omnibus, in omnibus, & ſuper omnia eſt in nomine patris, filij & ſpiritus ſancti creditus & honoratus, unitas in trinitate, & trinitas in unitate inconfuſe unita, & inſeparatim diſtinſta, eadem inquam unitas et trinitas omnipotens: pater principio carens, non modò tempore incircumſcriptus, ſed omni modo etiam cauſa carens: ſolus ipſe cauſa, radix, & ſons diuinitatis, quæ in filio & ſpiritu ſancto cernitur: qui precor propitiuſ nobis ſit, & omnibus Chriſtianis in die iudicij, interceſſione benediſtæ domine noſtræ deipare & uirginis marie, omniumq; ſanctorum,
Amen.

CONFUTATIONVM
FINIS.

HISTORIAE DE SARACENORVM

SIVE TVRCARVM ORIGINE, MORIBVS, NE-

quitia, religione, rebus gestis: itemq; de ordinatione po-
litiaë eorundem domi & foris, & disciplina ac or-
dine militiaë Turcicaë, deq; itineri-
bus in Turciam.

Vnà cum uitis omnium Turcicorum imperatorum ad nostra
usque tempora, alijsq; lectu dignissimis, hocq; præ-
sertim seculo cognitu utilissimis, ac
ualde necessarijs.

Quorum catalogum proxima statim
pagella indicabit.

ACCESSERVNT HVIC EDITIONI QVAEDAM IN

*priore omissa, necdum edita, ut uersa pagina
lector cognosces.*

CATALOGVS EORVM QVAE TERTIO
hoc Tomo continentur.

M A R T I N I Libelli epistola ad pium lectorem.

De moribus, religione, conditionibus & nequitia Turcorum, Septemcastrensi quodam autore incerto.

Epistola Pij Papæ II. ad Morbisani Turcarum principem, qua & ostensis Mahumetanæ sectæ erroribus, ipsum admonet, ut relicta illa, ueram solidamq; legis Euangelicæ eruditionem amplectetur.

Morbisani Turcarum principis ad Pium Papam responsio.

Ordinatio politiæ Turcarum domi & foris, incerto autore.

Turcarum rerum commentarius Pauli Iouij episcopi Nucerini, ad Carolum V. imperatorem Augustum.

Ordo ac disciplina Turcicæ militiæ, eodem Paulo Iouio autore.

Ioannis Lodouici Viuis, de cōditione uite Christianorum sub Turca, libellus.

Quibus itineribus Turci sint aggrediendi, Felicis Petantij Cancellarij Segniæ ad Vladislaum Hungariæ & Boemiæ regem liber.

Iacobi Sadolerti episcopi Carpentoractis de regno Hungariæ ab hostibus Turcis oppresso & capto, Homilia.

HIS IAM ACCESSERVNT,

Prognoma, siue presagium Mehometanorum, de Christianorum calamitatibus, & sue gentis interitu, ex Persica lingua in latinam conuersum, Bartholomeo Georgieuits autore.

Epistola exhortatoria contra infideles, ad Illustriss. Maximilianum Archiducem Austriæ, eodem autore.

Eiusdem libellus, de afflictione tam captiuorum, quam etiam sub Turca tributo uiuentium Christianorum. Item de ritu, & ceremonijs, domi militiæq; ab ea gente usurpari solutis.

ITEM,

De origine Turcarum, & Ottomanorum successorumq; eius imperio.

De Turcicæ gentis moribus & institutis.

Mahumedes pseudopropheta.

Tamerlanus Parthus.

Constantinopolis à Mahumedo secundo expugnata.

Castellum nouum Dalmatiæ, ab Aeneobarbo obsessum, captum, ac direptum.

Omnia à Christophoro Richerio Gallo, Thorigneo Senone, Christianiss. Gallorum Regis Francisci cubiculario, in Commentarios relata, regi q; ipsi dedicata.

PROOEMIUM IN TRACTATUM DE MORIBUS, CONDITIO- nibus, & nequitia Turcorum.

Tametsi author huius libri de religione ac moribus Turcorum nomen suum modestè suppressit: patriam tamen indicat, & quo tempore ad quæ loca perductus sit, quaque occasione perspexerit res Turcorum. Ut appareat ex omnibus circumstantiis, eum mereri fidem in hac historia. Mihi equidem uidetur bene uolo Domini consilio adolescens illo ingenio, illoque animo præditus, ex regione Septem castrensi abductus, & per 22. annos in exilio conseruatus, uelut Daniel quispiam, & in eas domos introductus, ubi exactissime posset cognoscere omnem Turcicam institutionem, quæ ecclesiæ Christianæ exponeret, ut percepta conditione Christianorum sub Turcica seruitute, extimularentur homines ad uitam componendam ex uerbo Dei ad omnem pietatem, ne unquam tradantur in manus istorum hostium. Nec offendant lectorem pium, quod sermo non habet exactam elegantiam Latinis sermonis, quum intelligi planè possit. Et multa leguntur barbarissima oratione scripta, quæ tamen parem fructum afferre non possunt lectoribus.

MANISSIMA persecutionum genera, non tam humana quàm diabolica, tribulationes & angustias, & terrores nouissimorum temporum, quæ humano generi futura prædicta sunt, & adhuc quotidie annūciantur, in serie tam ueteris quàm noui testamenti, in horrendis draconum & bestiarum figuris, & stupendis cælorum & elementorum motibus, & cœlestium spirituum tam insolitis actibus & gestibus, hætenus in codicibus legebamur. Nunc autem non multis exemplaribus opus est, cum manifestis experiētiis, lucè clarius doceamur, ea in foribus nostris adesse, & ceruicibus nostris incessanter et indubitanter incumbere. Nisi fortè non uidemus illam cruentissimam beluam, inimicum crucis Christi, draconem crudelissimum (sectam dico & cateruam Turcorum infidelissimorum) demolitis cunctis partibus orientalibus, & afflatu suo, populi Christiani multitudinem infinitam, ueneno suæ infidelitatis infecta, finibus Italiæ appropinquare, & ad ruinam Romanæ ecclesiæ, quam solam hætenus intactam reliquerat, totis uiribus inhiare.

O' quis nõ doleat super tot & tantarum animarum morte, quas quotidie apertis faucibus insatiabiliter deuorat, et suæ damnationis heredes facit? O' perniciofa et crudelis nimis persecutio. O' a seculis inauditum scelus. Nõ enim in corpora, sicut ceteri persecutores, sed & in animas sæuit. Et dū corpora exterius fouendo, sub pietatis specie non occidit, interius fidem auferendo, animas suæ diabolica astutia occidere intendit. Huius rei testimonium innumerabilis multitudo fidelium esse potest, quorum multi promptissimi essent pro fide Christi & suarum animarum salute, in fide Christi mori, quos tamē cōseruando à morte corporali, & ductos in captiuitatē, per successum tēporis, suo infectos ueneno, fidem Christi turpiter renegare facit. Huius rei ueritatē & in me ipso expertus didici, qui cum multo mentis gaudio expectabam mortē pro fide Christi subire, et tamē (ut inferius declarabo) de igne semiuuius extractus, et uitæ redditus, per successum temporis detentus in manibus eorum, ueneno errorum eorum quasi infectus, de fide Christi non modicū dubitauī. Et nisi misericordia Dei mihi adfuisset, & me custodisset, turpiter eam negassem. Igitur meæ intentionis in hoc tractatu est, ea quæ de actibus, conditionibus, moribus, & nequitia Turcorum, experientia me docuit, memoriæ & scriptis recomendare: ut si secunda uice (quod Deus auertat, licet adhuc satis timeam) me iam senem in manus eorum incidere cōtingat, ab eorum erroribus melius quàm iuuenis

feci, me custodire ualeam. Et credo, quòd etiā multū utilitatis pōssit cōferre, si unusquisq̃ fidelīū istis tēporibus talia audire, legere, studere conaretur, eo quòd sicut liquidē constat, multi, imò innumerabiles Christiani, fidē Christi renegant, ignorantes, imò nō credentes ea quæ de eorū astutia dicuntur, donec illaqueati docentur experientia, quod prius intelligere neglexerunt.

PROLOGVS.

VNC autem meæ infelicitatis historiā præponere uolo, quomodo scilicet & quando captus fui à Turcis, & ductus in eorum captiuitatem, ut ex his etiā illis quæ dicturus sum, unusquisq̃ certius fidem faciat, dum me non fabulas seu ficticia, sed expertā in meipso ueritatē narrare simpliciter deprehenderit. Vnde cū An

1436. in obitu

sigismundus
Imperator.

Septem castra.

natiuitatis.
Mulenbach

no Domini *M. CCCCXXVI. in obitu Imperatoris Romanorum Sigismundi, magna inter Hungaros & Alemannos exorta fuisset dissensio de faciēdo rege, eo quòd Imperator legitimū successorē sibi non reliquisset: Turcus magnus, qui uocabat̃ Moratbeg, pater illius qui nūc regnat, uidelicet Mechemetbeg, cū magna exercitus multitudine partes illas intrauit. dicebat̃ enim habuisse trecenta milia equitū, ea intētionē ut totā Hungariā deuastaret: qđ fecisset, nisi cuiusdā fluuij inundatio (Deo sic disponente) sibi impedimento fuisset. Illa itaq̃ intētionē frustratus, direxit aciem ad prouinciā ultramontanā, quę Septem castra uocatur, & omnia sibi occurrentia crudeliter deuastauit & demolitus est, nullo sibi impedimento obstante. Ea tempestate ego iuuenis XV, uel XVI annorū, eiusdem prouincię, anno præcedente recesserā de loco ciuitatis meę, & uenerā in quoddā castellū, seu ciuitatulā, nomine Schebesh secundū Hungaros, in Teutonico uerò *Mulenbach, studendi gratia. Quæ qđē ciuitas tūc erat satis populosa, nō multū tamē bene munita. Ad quā cū Turcus uenisset, & castris positis expugnare cōpisset, dux Valachorū, qui cū Turco uenerat, propter antiquā (quā prius contraxerat cū ciuibus ipsius ciuitatis) amicitiam, uenit ad murū, & sedata pugna, uocatis ciuib. persuasit, ut suis cōsilijs cōsentirent, & cū Turco nō pugnaret, eo quòd nequaquā ciuitatis munitio esset sufficiens ad resistendū (hoc enim eius erat cōsiliū, ut ciuitatē Turco cū pace darent) & ipse à Turco impetrare uellet, qđ Maiores ciuitatis usq̃ ad terrā suā secū ipse duceret, & postea quādo placeret eis, recedere, uel etiā stare possent: reliquū uerò uulgus sine aliquo rerū uel personæ detrimento Turcus in terrā suā duceret, illicq̃ data ipsis terra ad possidendū, deinde ad placitū recedere uel habitare in opportunitate tēporis, in pace possent. Quę omnia, ut pmiserat, impleta uidimus. Impetratę igit̃ sunt cū hoc pacto inducię usq̃ in crastinū, ut unusq̃sq̃ posset se disponere cū reb. et familia cū pace exituri. Quidā uir nobilis cū fratre suo aq̃ue strenuo uiro, qui prius fuerat Castellanus, & cū Turcis multū cōslixerat, huiusmodi cōsilio & pacto nequaquā acquiescens, dixit se prius cēties uelle mori, quā se & uxore suā & filios in manus Turcorū tradere. Persuasit etiā q̃ plurib. alijs. Et electa una de turrib. quā introiuit, & per totā illā noctē arma & uictualia intulit, & fortiter muniuit. Cū his igitur & ego turrim intraui, & expectabā cū magno desiderio magis mortē q̃ uitā. Facto itaq̃ mane, Turcus magnus in propria persona ad portā ciuitatis uenit, & omnes exeūtes unūquemq̃ cū familia sua, iussit scribi. & deputatis custodib. in terrā suā duci, sine aliq̃ rerū uel personę detrimento. Ciues q̃q̃ et maiores duci Valachorū, eodē modo ducēdos in suā terrā cōcessit. Cū igit̃ uniuersus exercitus eius de hac præda nullā partē habere potuisset, cū maximo impetu et intolerabili furia unanimiter ad turrim, in q̃ eramus,

eramus, spe aliquid lucrandi cucurrerūt. Quanta autem & qualis hæc fuerit tempestas, lingua nulla sufficeret exprimere. Tanta erat densitas sagittarū et lapidum, quod densitatem pluuię uel grandinis excedere uideretur. Tanta erat clamor pugnantium, & fragor armorū, & strepitus currentium, ut cœlū & terra concuti uiderentur in momento. Et quia turris multū decliuus erat, immediatē tectū sagittis & lapidibus contriuerūt: propter fortitudinē tamē murorum nequaquā poterāt præualere. Cū igitur tardior esset hora, ut puta solt declinans post meridiē, & nihil p̄fecissent, inīto cōsilio, alijs pugnantib. *declinatus* alijs ad deferendum ligna cucurrerunt, & struem lignorū quasi ipsi turri equauerunt. Submisso igitur igne, nos quasi sicut decoquuntur panes in furno, decoxerunt. Et iam quasi omnibus mortuis, cum uidissent amplius neminē in turri moueri, distrahentes ignem irruerūt per ostium, ut si fortē aliquos semiuuios inuenissent, refocillatos extraherēt. Me quoq; eodē modo extrahētes, mercatoribus uenditū tradiderunt, qui me cum cæteris captiuis positum in catena, trāsito Danubio, usq; in Adrianopolim, ubi est sedes ipsius Turci *Adrianopolim* *Adrianopolis* *sedes Turci.* magni, deduxerunt. De anno autē Domini prædicto, usq; ad annum Domini M. CCCC. LVIII. inclusiue, illius durissimæ captiuitatis grauissima onera & intolerabiles angustias, non sine corporis & animæ periculo, sustinui: & tandem Deo auxiliante, ut infra ostendam, liberatus superauī.

20 QVOMODO TVRCI TERRAM

ET REGIONEM ORIENTALEM INCOEPE

runt possidere et inhabitare. Cap. I.

30 ECVNDVM omnes historias scribentes aperte constat, quod lex Mahometi, & secta Sarracenorū incoepit circa annū Domini sexcentisimū, sub Bonifacio quinto, & Heraclio Imperatore. Floruit autem circa annū Domini octingentesimū, sub Leone quarto, & Ludouico Imperatore. Tūc enim Sarraceni ad tantum creuerūt numerū & multitudinē & crudelitatem cōtra Ecclesiam, ut iam dudū capto imperio Hierosolymitano, Romam uenientes, eā obsederint, & omnia quæ extra munitionē inuenta sunt, crudeliter cōbusserūt: ecclesiā quoq; sancti Petri stabulum equorū fecerūt, & funditus destruxerūt: Italiāq; et Siciliā deualtantes, in terrā suā redierunt. Fructū autē omnis malicię & nequitie in signis & p̄digijs mēda

Ortus Mahometi.

Ley Mahometi et secta Sarracenorum incoepit circa Annū Dni. 600.

Ludouicus Imperator.

Imperium Hierosolymitanum captum.

Roma diruta, et templū scti Petri profanatum.

Signa et prodigia mēdacia incoepit facere circa Soltanum annū dñi. 1280.

Soltanus obtinuit Orientem usq; ad mare.

40 ta sunt, crudeliter cōbusserūt: ecclesiā quoq; sancti Petri stabulum equorū fecerūt, & funditus destruxerūt: Italiāq; et Siciliā deualtantes, in terrā suā redierunt. Fructū autē omnis malicię & nequitie in signis & p̄digijs mēda cibus (quib. nunc innumerabilib. abundant) incoepit facere circa annū Domini M. CCLXXX. Tunc igit, Deo permittente, Soltanus magnus egressus de plaga meridiana, processit cōtra orientē, & obtinuit omnem regionē & munitionē usq; ad mare. Cum igitur uidisset terrā spaciosā & multū aptam ad inhabitandū, diuisit eā in septē partes: & dimissis ibi septē de principib. suis, unicuiq; partem unā cōmendauit, & tradidit iure hæreditario possidendam. Quorum primus habebat nomen Othmanbeg, secundus Ermenbeg, tertius Germenbeg, quartus Czarchanbeg, quintus Andinbeg, sextus Menthesebeg, septimus Karamanbeg. Cum igitur procedēte tēpore unusquisq; terram suā ineoleret, gubernaret, & in pace possideret, ille qui uocabatur Othmanbeg, incoepit terram suā & fines eius dilatare, & eius qui iuxta eum erat à parte orientis, terram inuadere. Cui cum ille resistere non posset, relicta terra sua fugit, & ad illum qui Karamanbeg dictus est, se contulit.

Othmanbeg.

Igitur

latere
prioris modo

in deserto

Prouerbiū de
Karamanbeg.
Othmanogli.

Tartarus.

Igitur Othmanbeg illius terra obtenta, conuertit se ad inuadendum terrā illius qui iuxta eum erat alia^{*} parte, & eo, ut priore, expulso, transijt ad tertium, & ad quartū, & ad quintum. Et sic omnium aliorū terras ipse solus obtinuit, excepta solum illius qui Karamanbeg dictus est. Et hoc ideo, quia isti qui a facie eius fugerant, eidē auxilio erant: tum etiā, quia terra ipsius multū ad expugnandū difficilis erat, tū etiā (ut magis credendum est) Deo sic placuit. Sic enim olim^{*} in terra Chanaan aliquas gētes deus inuictas dimisit, in quib. exerceretur Israel: sic etiā illi facere uoluit. Nam usq; in hodiernum diē inuictus perseuerat, & multas insidias & obstacula ei præbet. Nisi enim cū eo pacem Turcus habuerit, nequaquam audet se contra alium ad bellum mouere. Quod si fecerit, immediate ille terras suas inuaderet. Ter enim, me adhuc ibi dē existēte, descendit, & illius terras inuasit, & multa uastauit, combussit, & diripuit. Ille etiā cū cōtra eum pluries ascenderit, tamē modicum profecit. Vna autem uice cum tanta furia & indignatione ad eū exterminandum cum magna multitudine exercitus perrexit, inter quos (ut dicebat) erāt xx. milia peditū, portantes secures & alia instrumenta, ea intentione, ut terrā illius penitus euerteret, incisis arborib. & uineis, ita quod amplius inhabitari nō posset: & tamen reuersus cōposita pace, omnia intacta reliquit. Vnde ex hoc potest haberi certa coniectura, & cōmune prouerbiū habetur inter eos quod Karamābeg stabit in æternum. Illi igitur Othmanbeg (& posterī eius, qui ab eo nomē acceperunt, & Othmanogli dicti sunt, id est, filij Othman) usq; hodie est rex & dominus totius Turciæ, & in tantū profecit, & quotidie p̄ficit, ut nō solum in oriente, uerum etiā in occidēte iam eius timor habeatur. Et licet ipsum Tartarus magnus de orientalibus procedēs semel superauerit, ut solitus erat dominus meus narrare, quia adhuc ultra mare nihil obtinuerat, & ideo non habebat potentiam resistendi: tamen istis tēporib. tantæ est potentia, ut eo potētior nō inueniatur, nec audiatur in orientali plaga. Cæterū omne regnū ultramarinū adhuc usq; hodie in septem regiones diuisum, uocabulis priorum inhabitatorum nuncupatur scilicet Othmaneli, Ermeneli, Germaneli, Czarchaneli, Andingeli, Menthescheli, Karamaneli.

QVOMODO MULTIPPLICATA SIT SECTA

Turcorum, & quomodo hoc nomen Turcus acceperit. Cap. II.

DElecta autem Turcorum, hoc quod in præcedenti capitulo tactum est, quod uidelicet hæc secta fructum maliciæ suæ, a culpa Christianorum Christi fidem negantiū, consecuta sit, eo ordine quo nunc quotidie apertissimè conspicitur fieri, eodem etiam ordine tunc factum fuisse, nulli dubiū esse potest. Vnde sicut dictum est, cum Sarraceni uel Mahometistæ incœpissent Christianos persequi, & terras eorū occupare, multi ex Christianis, uolentes declinare persecutionē eorū, seipsos eis sponte tradiderūt. Et hoc patet, quia adhuc usq; hodie multa castella & oppida sūt in Turcia, de illis antiquis Grecis sub dominio Turci, quæ se tunc sponte tradiderunt, ideoq; intacta permanserunt. Vnde factum est, ut ipsi Christiani eis auxilio fierēt ad persequendos alios, seu ceteros Christianos. Et sic eorum culpa cœpit secta Turcorū crescere, propter censuras Ecclesiasticas, quas nō timebant incurrere. Et quia ipsi Christiani erāt, incœperūt sub quadā pietatis specie deuictis Christianis patere, & eos in seruos & ancillas sibi retinere. Et ex tūc incœpit illa impia auditas possidēdi seruos & ancillas, quæ usq; hodie in ipsa secta perdurat. Tandem ista secta illius pietatis culpa in tantū excreuit, ut malicia Christianorū

in

in persequendis cæteris Christianis, excederet malitiam infidelium, & in hoc eorum magistri fierent & prælati, & in culpa discipulos haberent, quos ad perdendum animas magistros ipsi habuerant.

Et ex tunc intrauit ille nouus & spiritualis Mahometus, nuncius Antichristi: & coeperunt iam ipsi non Saraceni, sed Theorici, id est, spirituales, nomen ^{Turci theorici} habere, eo quod in attrahendis Christianis ad suam maliciam, & auerendis à fide Christi, & societate Ecclesiæ, quasi supernaturalem uiderentur habere efficaciam. Cum igitur Ecclesia eos corrigere per publicas censuras decreuisset, ipsi culpam suam excusare, & seipsos iustificare coeperunt dicentes, se Ecclesiæ in hoc multum seruire, eo quod Christianos ab incursum Sarracenorum custodirent. Et tunc addita est eis secunda malicia, scilicet ficta humilitas, ^{† hoc est sui ipsius} sub specie humilitatis, contra Ecclesiam erectio, cuius ^{* premium} primum est exterius apparentia in moribus, & exemplaritas simulata, & religionis ficta ostentatio. Et ex hoc hypocritæ nomen & rem sibi non immerito uindicauerunt. ^{Humilitas ficta et ideo hypocrita.}

Cum igitur procedenti tempore, crescente culpa eorum & malicia, Ecclesia uideret eos obstinatos, brachio seculari armata contra eos processit. Sed ipsi non cognoscentes, sed defendentes culpam suam friuolam, Ecclesiæ publicè restiterunt. Et habita contra eam uictoria, terras Christianorum inuaserunt. & more tyrannico omnia deuastantes, totum Orientem obtinuerunt. Et ex tunc hostes Ecclesiæ & inimici Dei facti, ab unitate Ecclesiæ diuisi, ipsi humani generis inimico se subdiderunt. Cuius demum auxilio & potentia freti, etiam uirtutibus & falsis miraculis clarere inceperunt: ut scilicet præmium suæ desperationis consecuti, & in obstinatione omnium malorum confirmati, citius & facilius ualerent imperio diaboli parere, & ad eius libitum animarum perditionem operari. Et ex hac sanctitatis specie etiam tertium nomen acceperunt, ut scilicet idolum uocarentur & essent. ^{Falsis miraculis clarere Turcos. Idolum uocati.}

Sed quod tale fuisset initium huius sectæ, apparet in figura Apocalypsis decimo tertio, ubi ultimæ persecutionis forma ponitur in figura bestię ascendentis de terra, habentis duo cornua similia agni, & loquentis sicut draco. Ista enim bestia ascendit de terra, quia à soliditate & firmitate catholicæ fidei orta. Habet duo cornua similia agni, maliciam inuidiæ sub specie pietatis, & nequitiam superbiæ sub specie humilitatis & obediendiæ consecuta. Loquitur sicut draco, quia opera falsorum miraculorum uirtute diabolica se facere ostendit. ^{Locus ex Apoc. 13. Inuidia et Superbia.}

Nunc demum uide, quomodo ecclesia Antichristi per omnia similitudinem tenet Ecclesiæ Christi, licet peruerso modo. Illa enim pro fundamento suo habet opus sanctissimæ Trinitatis, unicuique personæ proprium attribuens. Nam prælatura ecclesiastica, est opus Trinitatis attributum patri. Exemplaritas, quæ per incarnationem & obediendam fuit, est opus Trinitatis attributum filio.

Miraculorum autem operatio, est opus Trinitatis attributum spiritui sancto. Ad hæc enim tria omnia reducuntur, quæ ad salutem animæ pertinent. Ad ista etiam tria, quæ de principio ecclesiæ Antichristi supra diximus, reducuntur omnia etiam quæ de necessitate fiunt ad damnationem totius hominis.

Q V A M T E R

Figura Danie-
lis & Ezechie-
lis.

Signa finis mū-
di.

Ioachim Ab-
bas.
Apocal. 13.

Matthæi 10.

Matthæi 23.

CVm tam multa, imò ferè omnia huius temporis accidentia & occurrentia nobis persuadeant, nos debere esse sollicitos, & doceant finem mundi time-
re, præsertim cum nobis certum sit quòd nos simus in quos fines seculorum de-
uenerunt: sacra quoque scriptura utriusque testamenti, præsertim ipsa Apocaly-
psis, hoc ipsum nobis persuadet. Illæq; terribiles & horribiles figuræ Danielis &
Ezechielis: quæ nobis non tam ad sciendum & intelligendum, quàm ad timen-
dum de ultimorum temporum periculis scriptis mandata sunt. quorum etsi ma-
teria descriptionis terribilis sit, effectus tamen multo terribilior sine dubio cre-
dendus est. Dispositio quoque huius mundi, eius senectutem & propinquum
iam finem nobis apertè demonstrat: scilicet in omni statu pronitas ad malum, dif-
ficultas ad bonum, auaritas praelaturæ, tarditas obedientiæ, artium quoque cu-
riositas, ædificiorum varia superfluitas, & in scientiis præsumpta nouitas, & in
omnibus denique rebus superaddita antiquitati noua uanitas. Sed inter hæc om-
nia illa cruenta bestia (sectam dico Turcorum) nos multum sollicitare debe-
ret, cuius continuum augmentum, assiduitas praeliorum & persecutionum, diu-
turnitas durationis, non aliud quàm aliquod grande discrimen & scandalum,
tribulationesq; & miseras extremas denunciat. De quibus tamen omnibus
quasi nihil curamus, non ob aliud cerè, nisi quia abscondita sunt ab oculis ne-
stris, testante abbate Ioachim, super illud Apocalypsis decimo tertio: Quis simi-
lis bestiæ, & quis poterit pugnare cum ea? ita dicente: Heu heu, quot esse arbi-
tror natos in mundo, qui tantæ huius calamitatis angustias non euadent: &
nunc abscondita sunt ab oculis eorum. Infelices matres quæ tales genuerunt,
& ubera quæ lactauerunt filios: miseri parentes, qui pro talibus thesaurizant,
nescientes quòd cogitet Dominus malum super diuites terræ. Audite; audite
obsecro uos omnes qui diligitis natos uestros, audite omnes, qui paruulos delica-
tè nutritis. Docete filios uestros habitare in syluis, uiuere in deserto de radicibus
herbarum: delicias affluentes derelinquere, & carnis epulas deuotare, ut discant
commorari cum feris, donec pertranseat indignatio ista. Hæc ille. Cerrè cre-
do, quòd sicut tempore Noe incredulos aquæ diluuij repertè occupauerunt, sic
istis temporibus faciet incautos magna uindicta & uniuersalis indignatio diu-
ina, ineuitabilis & sempiterna. Istam quoque extremam necessitatem Saluator in
Euangelio docet declinare & fugere, dicens: Nolite timere eos qui occidunt cor-
pus, &c. Et sequitur: Timete eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mit-
tere in gehennam, & dicit notanter, Postquam occiderit, nō determinans. Non
enim illa persecutio occidit modo humano, sed diabolico. Communis enim mo-
dus occidendi est, corpus & animam ab inuicem separare: inhumanus autem,
imò diabolicus est, animam occidere, & ad inficiendum alios suo foetore homi-
nes, quasi cadauer putridum, eam in corpore uiuo sepelire. Sicut enim in ele-
ctis exterior exemplaritas uirtutis ad profectum animarū est bonus odor C H R I
S T I, animæ sanctæ in corpore degentis: sic nimirum in reprobis, simulatio uir-
tutis exterior ad decipiendum animas, est foetor animæ in corpore uiuo existen-
tis. Hæc sunt sepulchra dealbata, quorum foetor infidelitatis totum orientem in-
fecit, & nunc se incipit trāsfundere in occidentem. Sed terribile est ualde quod
sequitur: Habet potestatem mittere in gehennam. O inaudita malitia, ò nequitia
excedens omnem diaboli astutiā. Quis enim crederet, diabolum posse cogere ho-
mines ad faciendum malum? Ista tamen malitiosa secta non cum uiolentia, sed
longi temporis cōsuetudine uoluntatē libertatis aufert, animi firmitatē frangit,
cordis

eordis constantiam uincit, & in tantam cæcitatem perducit rationem hominis, ut fidem, pro qua prius paratus erat mori, postea infectus & deuictus turpiter negare cogatur. Quis huius potestatis maliciam ualet euadere? tantæ enim est ^{uehementia} uio-
lentia & crudelitatis, ut anima in corpore existente, utrunq; hominem occidat, & mittat in gehennam. Quomodo enim uiuere dicendus est, qui toties mortis periculo expositus, aut pecunijs uenditus, toties sui iuris proprietatem amisit? Aut quomodo uiuere dicendus, qui mortem toties desiderauit & quaesiuit? Certè si mihi creditur experto, tot mortibus interij, quot inter Turcos uixi dies. Sed non
10 satis dixi. Si enim ouis in manibus lupi uiuere per horam non potest, inter quos
est solum inimicitia naturalis: quomodo Christianus in manibus Turci uiuere potest, inter quos etiam est inimicitia supernaturalis, uel spiritualis? Hoc malum persuadeo unicuiq; Christiano, quantum possibile est, declinare: ab hoc foetore unumquenq; fidelem longè esse consulo. Tanta est enim eius intentio, ut ad intima cordis penetret, nec etiam ipsius animæ præcordia infecta derelinquat,

QVOMODO DIFFERANT INTER SE,
persecutio corporum & persecutio animorum. Cap. IIII.

VT autem uideamus quomodo differant ecclesiæ prima persecutio, & ista ultima, non incongruè applicari potest figura Apocalypsis 13. Ibi enim fit
20 mentio de duabus bestijs, quarum prima de mari ascendisse dicitur, altera de terra. Et illius quæ de mari ascendit, terribilis quidem aspectus, non tamen terribilis
describitur in facto. Sed illa quæ de terra, licet non terribilis multum in aspectu, tamen multum terribilis in facto describitur. Et quia sicut cultus diuinus dupli-
30 citer consideratur, scilicet accidentaliter & essentialiter: sic ad eius persecutionem duplex modus persequendi necessarius fuit. Sicut in his duabus bestijs patet. Fuit igitur primò cultus ueri Dei impugnatus ab idololatria in accidentalibus, & ideo
omnia de prima bestia ad exteriora pertinent. Consistit enim cultus diuinus acci-
dentaliter in compositione morum, in humilitate & paupertate, continentia, ca-
stitate, frugalitate, sobrietate, pietate, uigilijs & orationibus, oblationibus, sacri-
30 ficijs, elemosynis, peregrinationibus, ecclesiarum ædificationibus, & custodijs, & his similibus, quæ corporaliter exercentur. Contra talia armauit se gentilitas cum exteriori & materiali apparatu. Vnde in prima bestia describuntur decem
cornua cum decem diadematis, & septem capita, cum nominibus blasphemiarum. In quibus decem cornibus potest designari omnis potentia, quæ consistit in re-
bus terrenis acquirendis, gubernandis, dispensandis, expendendis, custodien-
dis cum omni sufficientia, in omni pompa quæ ad hoc pertinent. Per diademata
eorum efficacia in omni pompa & gloria, & ornatu, quem consecuti fuerant Ro-
40 mani gentiles in dominio totius orbis, accipi potest. Per septem capita non incon-
gruè omnis industria, prudentia, astutia, qua pollebant ad subiiciendū sibi popu-
lum & regendum, designari potest. Nomina autem blasphemiarum, quid aliud, nisi
40 patrocinium, adiutorium, & fauor, quem habebant à demonibus, quos colebant
super malitijs contra ecclesiam perpetrandis, dici possunt. Et sic breuiter in istius
bestiæ figura, continetur omnis illius primæ persecutionis malicia contra eccle-
siam, ad euacuandum cultum Dei. Sed hoc quod dicitur de capite quasi occiso
in mortem, cuius tamen plaga mortis curata est, significatur, quod illius persecu-
tionis malitiosa intentio, nequaquam effectū habuit. Quia dum ad euacuandum
cultum ueri dei, Martyrum corpora immanissimis subegit supplicijs, & eos ua-
rijs mortibus interfecit, non solum nihil obfuit persecutio illa: sed quantū ad me-
ritum uitæ æternæ animabus & corporibus sanctorū magnum obsequium præ-
stauit. Et propter hoc plaga mortis eius curata est, eo quod per orationes ecclesiæ
b b impedita

impedita est, ne culpa eius ad ultimum excessum attingeret, ut scilicet inimicus Dei fieret, & plaga eius incurabilis fieret, quia tunc ecclesiae orationes ei auxilium esse contra diabolum non possent. Vnde factum est, ut gentilitas propter fidem Christi impugnata, demum meretur praeium suae persecutionis accipere.

*Bestiae secundae explicatio.
Simulatio virtutis
et sanctitatis.*

Secunda autem persecutio, quia diuini cultus essentialia impugnare debuit, armis se spiritualibus munitis. Diuinus enim cultus essentialiter in anima & suis potentijs consistit. Et ergo non immerito istius secundae bestiae duo cornua similia agni describuntur, in quibus simulatio virtutis & sanctitatis exprimitur, contra duas potentias animae. Et quod loquebatur sicut draco, per quod falsorum miraculorum & uirtutum operatio, contra tertiam potentiam animae designatur. Quod autem ignem de coelo descendere fecit in terram, illud inordinatum desiderium supernaturalium experientiarum, quae solent istis temporibus abundare in mentibus simplicium, & curiositas ad perscrutandum secreta Dei, possumus non incongrue accipere.

Bestiae character.

Romanorum idololatria.

De imagine autem & characteri bestiae talem interpretationem formare licet. Nam qui propter bona quae facit, reuelationes uel uisiones spirituales expectat, uel consequitur, characterem bestiae in dextera & in fronte portat. Et sicut prima persecutio totum mundum sua culpa participem fecit, sicut patet in Romanis, qui per totum mundum idololatriam dilatauerunt: sic persecutio secunda suae malitiae peste, quasi neminem non infectum relinquit. Quis enim simplicium uel idiotarum, sentiens in se aliquid uel modicum deuotionis, non statim desiderat habere reuelationes, uisiones, uel scire secreta Dei? Sed de desiderio inordinato & appetitu dignitatis ecclesiasticae & honorum quid dicam? Est ne inueniendus aliquis, qui sibi oblatum quodcumque beneficium ecclesiasticum, non sine omni mora & sine omni scrupulo ignorantiae, uel insufficientiae immediate non acceptet? Sed de his qui talia tyrannice inuadunt, uel pro pecunia emunt, uel alijs illicitis modis sibi usurpare non timent, nihil audeo dicere, nisi hoc quod in ista figura ponitur: ut ne quis posset emere uel uendere, nisi qui habeat characterem bestiae, quasi digito demonstrans praesentem ecclesiae statum, in quo nihil reperitur, quod a uitio simoniae sit alienum. Sed nunc in hoc condudendum est, quod licet inter Turcos personaliter non sint, omnes tamen reprobi, mentaliter ab eorum consortio in culpa non sunt disiuncti.

Simonia in ecclesia.

DE SOLICITVDINE, QVAM HABENT Turci ad inuestigandum & rapiendum Christianos.

Cap. V.

*Matth. 10.
Turcorum uersutia ad capiendos Christianos.
Exercitus particularis Turci.*

CU姆 igitur, sicut in praecedenti capite dictum est, illae duae persecutiones diuersae sint, imò oppositae conditionis, necesse est ut media, quibus exercendae sunt, diuersa & opposita existant. Primi igitur persecutores non multum laborabant ad inueniendos ipsos Christianos, eo quod ipsi se eis ultrò offerebant. Tunc enim maioris meriti erant, qui se ultrò persecutoribus offerebant, quam quos ipsi deprehendebant, uel quærentes inueniebant. Persecutores uero animarum fugere & declinare, ad salutem necessarium esse, Euangelium docet, dum eosdem significando dicit: Ostendam autem uobis quem timeatis. Non enim sine culpa esset, ad periculum animae se ultrò exponere. Ideo nunc de Turcorum industria, uersutia, & nequitia, quam inuenerunt docente eos instinctu diabolico, ad inuestigandos & capiendos Christianos, uidendum est. Vnde Turcus magnus ultra exercitum suum uniuersalem, semper tenet unum exercitum particularem, xx. uel xxx. milia uirorum astutissimorum magis quam fortium, cui praeficit unum de omnibus peritissimis, quos in suo exercitu habet. Qui quasi latrunculi quidam magis nocte quam in die operantur, isti nullo anno intermisso, semel

semel ad minus ad prædam exeunt, aliquando etiam in uno anno bis uel ter, secundum quod commoditas se offert, exire cōtendunt. Et hoc occultè & cum tanto silentio, quod uicini eorum uix possunt eorū recessum percipere, propter causam inferius dicendam. Qui quia opus totum cum cursu perficitur, necesse est ut equos suos & proprias personas, cum † certa industria & disciplina sciant ad hæc *cetera* habilitare & disponere, ita quod etiam si contingat eos per unam totam hebdomadam die noctuq̃ currere, nihil tamen molestiæ uel ipsi uel equi eorum, ex impetu illius cursus patiantur. Vnde tempore quo ipsis uacat, seipsos & equos suos sic gubernant & nutriunt, ut bene impinguentur & fortificentur. Cum autem intendunt exire, septem uel octo dies ante exitū suum sibi & equis suis cum una certa disciplina, potus & cibi scilicet restrictione, & quodam moderato exercitio apponunt diligentiam, ut corpulentia & pondus corporale tollatur: & sic sagina interior in medullis remanens, eos habiles & aptos ad cursum reddat. & anteq̃ exeunt, diuulgant se ad uiam & locum ire, ad quem tamen non intendunt: & hoc propter decipiendos, si aliqui fuerint, exploratores. Et non uadunt, nisi habeant unum aut duos fideles conductores, qui uias & semitas terræ, quò ituri sunt, optime cognoscant. & cum tanto impetu & uelocitate currunt, quod in spacio unius noctis trium uel quatuor dierum uias pertranseunt. Et hoc ideo, ut si aliqui eos *Professionum celeritas.* senserint, nullatenus tamen eos præuenire, ad prodendum aduentum eorum possint. De cognoscendis equorum naturis & conditionibus, tantam habent *Industria Turcorū in cognoscendis equis.* industriam, ut uideantur omnem physicæ artis peritiā ad plenum consecuti. Ad unicum enim respectum, omnes eius defectus & profectus, & cuius sit utilitatis, ætatis & ualoris, immediatè discernunt. Omitto autem, quomodo non de frigore hyemis, neque calore æstatis, neq̃ aliquo incommodo aeris uel temporis curant, & quomodo non fastidiunt nec abhorrent asperitatem locorum, longitudinem uiarum: & quod magis mirum est, quomodo non portant de cibo & potu, uel armis uel uestimentis, quod eis posset esse impedimento, sed modicis imò paucissimis contenti, ad longissima locorum spacia transcurrunt, nec aliquāter desistunt, donec aliquos incautos inuadant, & satiati † domum redeant. Sed *Turci patientissimi malorū* de his rebus hic breuiter dicere uolo, quod ea quæ de eis narrantur, prorsus incredibilia sunt. Nam, ut uerum dicam, nisi me experientia docuisset, & oculis proprijs aspexissem, nullatenus quæ de eis audiui, credere potuissem. In hoc autem concludere uolo, quod si eorum astutiæ & actus scriberentur, libri essent compilandi plures. Quis autem cogitare possit, quanto tremore & stupore concutiantur illi, quos sic incautè & inopinatè inuadūt? Certè si ferrea, uel etiam adamantina essent corda, resoluuntur, & totis uiribus destituuntur. Quid enim faceret, uel quò se uertere deberet, qui subitò & inopinatè inimicum suum mortalem, extractio gladio ante se conspiceret? Certè hoc auditu non mediocriter formidabile, sed multum terribile est, sicut ego experientia didici, & proprijs oculis *Capere uiuos quam occidere maius studium Turcis.* uidi. Sed quo fine omnia talia fiunt, non ad aliud sanè, nisi ut incautè & sine sanguinis effusione & occisione hominum, capere, & uiuos possint conseruare corporaliter, quos spiritualiter intendunt occidere. Nisi enim diabolus eis auxilio esset & consilio, nequaquam talia attentare præsumerent, neq̃ perficere possent. Reputāt enim pro magno damno, si unus homo occidatur. Vnde etiam Turcus magnus, cum sit potentissimus, & multas terras & insulas posset ui armorum capere, tamen ita cauet occisionem hominum, quod potius uult eos habere uiuos & tributarios, quàm cum effusione sanguinis capiendo possidere. Vnde nullo modo occidere uolunt homines, nisi extrema necessitate compellantur, scilicet quando se defendunt, uel fugiunt: sed omnino conantur, ut uiuos capiant. Sic *per corpora sue necessitatē* de uno homine duplex rapina perficitur. Turcus enim intendit, uendendo † pro corpore

corpore suæ cupiditati satisfacere: diabolus autem, fidem auferendo, animam secum in gehennam miserabiliter perducere.

QUOMODO CAPTOS CONSERVENT,

emant & uendant. Cap. VI.

Emptores & uenditores hominum.

VT autem facilius & commodius possint captiui conseruari, habent deputatos mercatores per omnes ciuitates ad emendum & uendendū homines, qui sicut & mercatores aliarum rerum habent priuilegia à rege, ut possint captiuos quoscunq; & à quocunq; captos emere, uendere, impignorare, redimere, secundum statuta regalia, super hoc decreta, sine alicuius uel aliorum impedimento. Neq; hanc emptionē solum in ciuitatibus exercent, sed etiam uadunt in campum cum exercitu, portātes catenas, ut emant captiuos de manibus rapientium. Illi enim qui rapiunt, quia gubernare non possunt, statim uendunt, & pro maiori uel minori precio, secundum copiam uel inopiam captiuorum. Nam aliquando in tanta multitudine capiuntur, ut unus homo (ut audiui ab eis) pro uno pileo uendatur. Illi igitur mercatores eos emunt & gubernant, mittentes eos in catenas æreas, decem uel duodecim in unam catenam. Non est autē medicus, neq; physicus, qui ualeat istis mercatoribus comparari, in cognoscendis complexionibus & conditionibus hominum. Immediatē enim ut in faciem alicuius inspexerint, cuius sit ualoris, artis, uel fortunæ, cognoscunt. Non solum autem magnos uel prouectæ ætatis, sed etiam paruulos & pueros adhuc in lacte matris, uel etiam eos quos solent proijcere illi qui rapiunt, ne sint eis oneri, inuentos portant in saccis, & nutriunt cum magna diligentia & mirabili industria. Præterea in omnibus ciuitatibus, sicut ad cætera mercimonia, sic etiam ad homines emendos & uendendos habetur forum proprium, & loca ad hoc legitimē deputata. Ad hunc locum & forum, pauperes captiui cum catenis & funibus ligati, quasi oues ad occisionem ducuntur. Ibi examinantur, denudantur. Ibi rationalis creatura, ad imaginem Dei facta, sicut animal irrationale, uilissimo precio uenditur & comparatur. Ibi (quod pudendum dictū) masculorum & foeminarum pudenda coram omnibus contrectantur, & manifestē ostenduntur. Nudi etiam compelluntur coram omnibus incedere, currere, ambulare, & saltare: ut manifestē appareat, utrum in firmus uel sanus, masculus uel foemina, senex an iuuenis, uirgo an corrupta sit. Et si quos uiderint erubescere, circa illos magis instant, impellendo, uirgis cædendo, colaphizando, ut sic coactē faciant, quod sponte erubuerint coram omnibus facere. Sed de hoc modicum dixi. Ibi uenditur filius, inspiciente & dolente matre. Ibi emitur mater, in confusionem & despectum filij. Ibi marito erubescente, uxor ut scortum deluditur, & alij uiro traditur. Ibi paruulus à sinu matris rapitur, & commotis totis uisceribus mater ab eo alienatur. Ibi non defertur dignitati, nec parcitur statui. Ibi sacerdos & plebeius una pecunia taxantur. Ibi miles & rusticus una statera ponderantur. Initium autem malorum hoc, uide quid sequatur. Emitur & educitur, & unius uilissimi rustici & turpissimi uillani seruitio, uilissimum mancipium perpetuis carceribus condemnatur, nulla amplius est spes libertatis uel requiei, nullū prorsus solatiū aut consolatio. Sed & in maioris desolationis opprobriū, totius domus & omnium quæ in ea sunt onera, suis humeris imponuntur. Et si defectus euenerit, uidebis sicut a sinū uerberibus subijci, & inter uerba crucis & passionis Christi impropriū sibi irrogari. De intolerabilibus laboribus taceo, de fame & siti, & nuditatis opprobrio nihil dico: sed hoc solum adiungere uolo, quod & tanta & tam amara est illius seruitutis animæ & spiritus afflictio, quod & mors ei æquiparari nequaquam possit. Quid enim faciet misera anima, cum se cōsiderat ab omni bono impeditam, & omni malo expositam? *Attende.* Videt sibi dominari inimicū crucis Christi, uidet se oppressam tantis laboribus & uarijs

Captiuorum uenditio & emptoria.

Attende.

Durissima captiuorum seruitus apud Turcos.

Attende.

& uarijs occupationibus : considerat se separatam ab ouili Christi, & traditam in manus & fauces luporum. Deniq; uidet se inclusam perpetuis carceribus, & omni spe frustratam libertatis. Demum uidet se derelictam à Deo, & traditam in manus diaboli. Certè si optio daretur, magis eligeret mori, quàm uiuere. O quàm multi huius calamitatis discrimen non ferentes, in baratrum desperationis ceciderunt. O quàm multi se multis modis morti exponentes, fugerunt, & in montibus & syluis fame & siti perierunt : uel quod extremum malum est, sibi ipsis manus iniicientes, uel laqueo sibi uitam extorserunt, uel seiplos in flumen proijcientes, uitam simul corporis & animæ perdiderunt.

10

DE AUIDITATE TVRCORVM POSSIDENDI

seruos & ancillas, & de fuga seruorum & liberatione. Cap. VII.

Tanta est inter eos auiditas possidendi seruos & ancillas, ut in tota Turcia una omniū uniuersalis habeatur ista opinio, quod quicumq; potuerit possidere unum seruum uel ancillam, egestatem amplius non uidebit. Nec eos fallit ista opinio. nam pro certo credo, quod propter hoc maledictio Dei intrat in domum eius, ut frustratus totaliter spe foelicitatis æternæ, gaudeat felicitate terrena. Nam & ex tunc tanta insatiabilitas cor eius occupat, ut cum unum possederit seruum uel ancillam, immediatè ad habendum secundum toto cordis desiderio adspiret. Et sic deinceps de secundo ad tertium, de tertio ad quartum : & sic crescente culpa, in infinitum se extendit concupiscentia. Ita quod multi inueniantur, qui villas de seruis & ancillis constituunt, & seruum cum ancilla coniugio iungentes, domos efficiunt, quatenus ex eis nascentibus filijs & filiabus, suo insatiabili desiderio aliquàlter satis fiat. In tota enim Turcia uix domus inuenitur, quæ uno ad minus seruo uel ancilla careat. Vnde fit ut quantumcunq; in numero & in copia multiplicentur, nunquam tamen ualor uel precium decrescit, imò potius augetur. Et exinde etiam ipsorum raptorum, & etiam mercatorum exercitatur solertia, dum conspiciunt suorum mercimoniorum precium & ualorem ex copia non minui, sed potius augeri. Et sicut dominorum magna est auiditas seruos possidendi, ita & seruorū est magnum desiderium manus eorum euadēdi. Nam nihil aliud inter se tractant, non aliud cogitant & loquuntur, nisi quomodo & quò fugiant & euadere possint. Sed cum ipsi domini eorum perpendunt & considerant hoc ex assidua & mutua colloctione, statim incipiūt eis negare copiam alimentorum, ne ex superfluitate sibi ad fugam ulaticum præparare poterint.

Fugiunt multis modis, nihilominus nihil proficiunt. nam uix aliquis fuga eua- dere potest, maximè de his qui ultra mare ducuntur. Inuenerunt enim ipsi Turci multos & uarios modos eos impediendi, requirendi, & inueniendi. Cum igitur post fugam inuenti fuerint & reducti, duplicatur eis miseria : & si secundo fugerint & fuerint inuenti, iam non est locus ueniæ, sed sine aliqua misericordia uerberantur, cruciantur, & affliguntur. Si autem fugiendo perseverauerint, uenduntur, uel etiam uarijs necessitatibus à fuga coercentur. Nam alij eis cibo & potu negato, & uestimentis, permittunt mori. Alij massam ferri in pedibus apponunt. Alij colla catenis constringunt. Alij combustis neruis claudos eos reddunt. Alij abscissis auribus & naso, inutiles & deformes reddunt, & notabiles. Alij etiam crudeliter gladijs occidunt, & interimunt. Sed huic incommodo quoddam remedium inuentū est, quod tamen non omnes, sed solum sapientiores & maiores eorum obseruant. Ut enim eos à fuga compescere, & stabiles reddere possint, inducunt eos ad accipiendum pactum libertatis. Quod cum facere contenti fuerint, ducunt eos ad iudicē ordinarium loci illius, & conueniunt cum eis pro certo termino tēporis, & quantitate pecuniæ, & firmato super hoc pacto coram iudice

Opinio Turcorum de possidendis seruis.

Captiuos in Turcia difficile effugere posse.

mitiores

Pactum libertatis.

& testibus, & chirographo confectio, reddunt eos securos de libertate habenda. Cum igitur hoc quod in pacto est, persoluerit, iudex cum authoritate Imperiali perpetua donat libertate, cum instrumento solenni, quod nemini aliquatenus licet infringere. Per istum modum & ego liberatus fui. Hæc autem libertas præteritis temporibus erat uniuersalis & larga, ita quod potuissent ad libitum in Turcia stare, uel reuerti ad patriam. Istis autem temporibus restricta est, ita quod liberatis non licet reuerti ad patriam, sed solum manere in Turcia. Et ergo post habitam libertatem, magna est difficultas posse exire, eo quod in omnibus locis, siue portibus maris, siue alibi, interdictum habetur à rege, quod nequaquam dediti libertati, permittantur ad patriam reuerti. Sunt & alij quàm plures modi euadendi, inter quos sunt duo etiam magis usitati. Quorum prior est, quod illi qui possunt habere commoditatem acquirendi pecuniam, possunt à sacerdotibus, peregrinis, & uagantibus huiusmodi literas emere, & sic occultè recedere. Secundus est, quia sunt quidam fures, sub specie mercatorum illorum qui uendunt homines, euntes de terra in terrā, qui cum inuenerint seruos uel ancillas fugere uolentes, recipiunt eos furtim, & uendunt ad loca remotiora: & si quos inuenerint magis aptos, faciunt cum eis pactum, & postquam ter aut quater isto modo uendiderint, liberos cum literis permittunt abire. De illis autem qui liberantur, paucissimi ad patriam reuertuntur, quia iam ibi familiaritatem contraxerunt: uel etiam propter difficultatem recedendi, ut supra diximus.

Euadendi duo
modi.

DE HIS QVI NON INVITI NEC COACTI,

sed sponte huic periculo se offerunt, uel ingerunt. Cap. VIII.

Sed si de his, qui quotidie inuiti, deuicti & coacti abducuntur, secta illa fulcimentum & augmentum recipiat, tamen culpa eorum in immensum excedit facinus illorum, qui tanq̃ arida ligna huic insatiabili incendio, sine contradictione seipso exponere non desistunt. Sed isti dum sponte se quotidie in tanta multitudine ad negandum fidem ingerunt, non solum sibi, sed etiam cæteris incitamentum ruinæ fiunt. De quorum generatione ad plagam Aquilonis quatuor uel quinque magna regna sunt sita, quorum terras licet Turcus ipsis deuictis, longo antè tempore possederit, tamen eos propter amplitudinē & latitudinem nequaquā 30

Bosna. cum Turcis adhuc implere potuit. Quorum hæc sunt nomina: Bosna, Arnant,

Arnant. Laz, Slauonia, Albonia. Vnde usq̃ hodie gentes illæ terram suam sub dominio

Laz. ipsius Turci inhabitant: sed propter tributa annualia, & onera graua, & multas incōmoditates, quas patiuntur, ita depauperati sunt, quod uix se nutrire possunt.

Albania.

Ecce Gog & Magog. Vnde fit, ut egestate compulsi, annuatim tempore laboris ueniant, & per ciuitates Turcorum dispergantur, ut inopiæ suæ, more mercenariorum, & aliquatenus ualeant cū sudore laboris subleuamen inuenire. Et hi, si intēperies aeris non obstitit, in tanta ueniunt multitudine, quod iam nō pro alia mercede, sed solum pro uictu laborare contenti sunt. Et istis faciliter persuadetur, ut non recedant. Ideo quod illius idiomatis & generationis tanta iam ibi creuerit multitudo, & ma 40

Edrenopolis ximè in ciuitate regia, quæ † Adrianopolis dicitur, quod ferè omnes masculi & foeminae, parui & magni, hoc idioma loqui didicerunt. Nam in curia ipsius regis uix aliquando idioma Turcorum auditur, eo quod tota curia & maior pars magnatorum ex renegatis illius idiomatis congregata existat. Præterea Turcus magnus ab omni præda & rapina captiuorum decimas suas habet, & cum senserit copiam esse illorum, præcipit ut omnes iuuenes à xx. annis & infra, pro parte decimæ, quæ ad eum spectat, sibi offerantur. Sed & per omnem terram sui dominij adhuc multi sunt de Græcis antiquis, & alijs nationibus, qui castella & oppida plurima inhabitant, & ab omnibus statutis & oneribus aliorum dominorum liberi & exempti, ipsius regis seruitijs intendunt, & ad eius curiam pertinent. Horum filios & uiginti

Andrianopolis ciuitas regia.
Ex præda captiuorum rex Turcorum decimas accipit.

- à uiginti annis & infra ætatis, missis nuncijs de quinquēto ad quinquennium
 sibi adducere præcipit, & iubet, ut distributi per curias magnatum suorum, in
 moribus & ritibus & in armis erudiantur & exerceantur. Qui dum circa xx. an-
 nos uel amplius ætatis peruenerint, reductos ad curiam suam, in stipendium su-
 um eos recipit, & sibi famulari facit. Tales eorum lingua Gingitscheri uocantur. *Gingitscheri,*
 Et habentur aliquando in curia regis xxx. uel xl. milia. Portant quædam insi- *Insignia auli-*
 gnia in uestimentis, & maxime in capite. Portant enim pileos, uel mitras albas, *corum.*
 quibus nemo audet uti, nisi sit de curia regis. Et ex illis habentur electi sagit-
 tarii, v. uel vi. milium, qui arcum sinistra manu trahunt, & uocantur Czolaclar, *Czolaclar.*
 10 id est sinistrarii. Isti habent arcus tantæ fortitudinis, quod sagittæ eorum omne
 scutum & lorica penetrant. Et immediate incedunt ante regem. Et dum rex pro-
 cedit ad campum, his omnibus quasi quodam castro utitur. non enim se mouet
 ad pugnam. Et si omnem exercitum suum frangi contingat, nihilominus ipse
 cum suo exercitu uictoriam non amittit. Sicut audiuius factum in isto magno *Conflictus Tur-*
 trium dierum & nocturnum conflictu, quem habuit cum rege Poloniae. ubi licet *corum cum rege*
 exercitus suus communis totaliter dispersus fuisset, & uictus, tamen ipse finali. *Poloniae.*
 ter cum suo exercitu uictoriam obtinuit. Ex istis iam dictis seruis suis, secun-
 dum uirtutem expertam in eis, promouentur ad officia regni sui. Vnde fit, ut om- *Turcus ma-*
 nes sui magnates & principes totius regni, quasi quidam officiales, & non do- *gnus solus im-*
 20 mini uel possessores sint à rege constituti: & per consequens ipse solus dominus *perat.*
 & possessor, & legitimus dispensator, distributor & gubernator sit totius regni.
 Cæteri uero executores, officiales, & administratores secundum suam uolunta-
 tem & imperium. Habet autem inter alios dominos, duos maiores, qui omni-
 bus alijs præfunt. Vnum citra mare, & alium ultra mare, qui secundum suum
 imperium & uoluntatem habent omnia negocia regni expedire: qui uocantur
 Beglerbegi, quasi domini dominorum. Et exinde procedit, quod in regno suo, *Beglerbegi.*
 quamuis sit innumerabilis multitudo, non potest oriri aliquid contradictionis
 uel repugnantiae, sed quasi uir unus in omnibus, & per omnia uniti, ad unicum
 eius imperium respiciunt, subijciuntur, & indefesse famulantur, & sine authori- *Obedientia et*
 30 tate eius nemo aliquid intendit præsumere. Si autem aliquis, siue magnum, siue *cōcordia Tur-*
 paruum attentauerit, eo facto priuatus omni beneficio, & reuocatus ad curiam, *corum.*
 priori seruituti subijcitur, si non fuerit maior poena infligenda: sin autem † ad li- *ad libidinem*
 bitum eum occidit, & carceri deputat, uendit, & in seruitutem redigit, sine alicui-
 40 us contradictionis respectu, uel personæ. Nunc uero ex hoc quisq; cognosce-
 re potest, quod illorum reproborum & iniquorum concordia, nō ex aliquo com- *Vnde ista con-*
 modo accidentali, uel exteriori procedit, cum sint illius crudelissimi tyranni ser- *cordia oriatum*
 uitio & regimini taliter & cum tanto timore mancipati. Sed ex quodam essentia-
 li & interiori fundamento & causa, quæ est desperatio de bono, & obstinatio
 in malo: ad quam suis culpis exigentibus deuenerunt, quasi inebriati, et quodam
 instinctu diabolico constricti & adunati à furore iusti iudicis, cuius calicem indi-
 gnationis biberunt, ut in finem maliciæ & totius peruersitatis possint sine inter-
 missione & impedimento currere, & locum suo domino diabolo & Antichristo
 præparare. Qui cum eorum malæ intentionis mēsuram impleuerit, & omnium
 reproborum & iniquorum in se personam recipiens, maliciam, qua dei ecclesiam
 impugnauerunt, ad plenum perfecit, ita ut se ab omnibus pro Deo adorari fa-
 ciat: tunc interficiet eum Dominus I E S V S spiritu oris sui, ut ipse cum suis mem- *1. Theß. 2.*
 bris † seruitutem sentiat punientis, qui patientiam Dei contempse- *seueritatem*
 runt, tamdiu ad poenitentiam ex-
 pectant, &c.

Motiva autem istam sectam, & hunc errorem persvadentia, sunt in duplici specie, scilicet naturalia & supernaturalia. Naturalia iterum duplicia, scilicet uniuersalia & particularia. Vniuersalia sunt duplicia: alia cōiecturæ, alia experientia. Coniecturæ sunt, quæ contingunt à remotis, & solū ex auditu: experientia uerò, quæ ex uisu & sensu percipiuntur. De motiuis cōiecturæ, dicit Abbas Ioachim, super illud Apocalypsis 13. Et uniuersa terra admirata est post bestiam. Licet illud in die suo complendum sit, iam tamen non desunt plurimi, qui 10
admirantur, & quasi titubare incipiunt dicentes: Quod esse creditur hoc iudicium, quod tāta multitudo aduersatur fidei, & quod ita præualere permittitur cōtra populū Christianum? Putas tot millia hominū damnādi sunt, quasi unus homo? putas sine causa permittit Deus, illos in tantam excrescere infinitatem?

Apocal. 13. Hæc dicentes, miseri ceciderunt à fide, nescientes id quod scriptū est: Quam
Psal. 91. magnificata sunt opera tua Domine, nimis profundæ factæ sunt cogitationes
tuæ. Vir insipiens non cognoscet, & stultus non intelliget hæc. Cum exorti fuerint peccatores ut foenum, & apparauerint omnes qui operantur iniquitatem, ut intereant in seculum seculi: Tu autē altissimus in æternum Domine. Hoc uerò nesciunt stulti, qui admirantur post bestiā, & † deserunt fidem Christi, indi- 20
nantes se bestiali potestati, & transeuntes ad immundiciam eius, & ipsius se perfidia hæredes faciunt. Hæc ille. Hic Abbas Ioachim ponit quatuor motiua cōiecturæ. Primo enim sic audientes potentiam ipsius Turci, & uictorias eius contra Christianos, & multa mala quæ facit quotidie, admirantur & dicunt: Quomodo tanta multitudo contrariatur fidei? quasi dicerent, Cum ipsa ueritas semper præualeat errori, & magis est amata & desiderata ab omnibus, non est possibile, quod tam multi eam impugnent. Ergo ubi multitudo, ibi ueritas. Secundo sic: Quomodo possunt præualere ueritati, cū Deus semper sit adiutor ueritatis, uel ipsam tenentiū? Ergo qui præualent, tenent ueritatem. Tertio sic: Quomodo possibile est, quod possent sic multiplicari & crescere, cum omnis error sit sine 30
fundamento, & sic non potest multiplicari? Ergo, &c. Quarto sic: Quomodo Deus permittit, ut tanta multitudo transeat in perditionem, cum ipse uult omnes homines saluos fieri? Ergo, &c. Istis motiuis uel conceptibus respondet & ipse

Abbas Ioachim. Abbas Ioachim, per dicta Psalmistæ dicentis: Quam magnificata sunt, &c. quasi diceret: Cum ipsa natura pro modico grano conseruando & nutriendo, in immensum faciat multiplicare paleam & stipulam, & tamen in hoc non errat: quid mirum, si Deus propter salutem paucorum iustorum, multos reprobos patitur & supportat? Sed hoc non considerant insipientes, qui pro suis phantasijs & cogitationibus, uolunt iudicare de diuinis operibus incomprehensibilibus.

Psal. 91. Motiua experientia sunt duplicia, scilicet uniuersalia & particularia. De uni- 40
uersalibus motiuis experientia notandum, quod tentationes quæ fiunt per experientiam uisus, uehementius se ingerunt quàm illæ quæ per auditum & coniecturam percipiuntur, de quibus iam breuiter dictum est. De his autem quæ per uisum & experientiam fiunt, nunc diligentius est insistendum. Vnde pro fundamento ipsius materiae hic aduertendum est, quod in moribus exterioribus æqualiter se habent boni & mali, licet inæquali intentione: quia sicut bonis omnia cooperantur in bonum, ita econuerso, omnia malis in malum. Vnde si boni bonis polleant moribus, ad exemplum uirtutis facit: si autem prauis, ad custodiam uirtutis interioris uel humilitatis facit. Reprobis autem bonis moribus

moribus ad decipiendum, malis autem ad corrumpendū animas fidelium utun-
 tur. Vnde de primo dicitur: Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt *Psal. 54.*
 iacula. De secundo autem: Corrumpunt bonos mores, colloquia praua. *Quis 1. Corint. 15.*
 enim, non dico simplex tantum, sed etiam sapiens quisq̃, non moueretur prima
 fronte, uidēdo tantam compositionē morum in ipsis infidelibus: *Compositio mo- rum in Turcis.*
 Omnem enim leuitatem, in quibuscunq̃ actibus eorum & gestis, uestitu & apparatu, detestan-
 tur sicut ignem, & abominantur sicut pestem. Videntes enim leuitatem Chri-
 stianorum in uestitu & equitatu, & alijs quibuscunq̃: derident, & eos capras &
 10 simias uocant. Honestissimū enim modū, imō religiosissimum habent in uesti-
 tu, tam mares quā fœminæ, tam maiores quā minores, tam curiales etiam
 quā ipsi rustici & uillani. Et ita cōmunem & simplicem, ut omnino nihil inde-
 centiæ uel inhonestatis, seu superfluitatis uel curiositatis, uel leuitatis possit in eis
 deprehendi uel notari. De his autem qui religiosiores et deuotiores habentur, *Qualis uesti- tus Turcorū.*
 quid dicam? Tantum enim simplicitatis & conformitatis & singularis apparen-
 tiæ & exemplaritatis ostendunt in actibus, gestis, & motibus & uestimentis, ut
 eos aliquem modū regularis obseruantiae crederes professos. In equitatu etiam *Vestitus reli- giosorum.*
 & alijs apparatibus, non solum simplices, sed etiam ipsi magnates, in tantum de-
 uitant omnem strepitum & rumorem, ut nullo modo aliquis equitet equum, qui
 20 non sit castratus. In uno enim exercitu centū mille equorū, non audiretur unus
 minimus rumor uel strepitus alicuius equi. In sellis & in frenis nulla prorsus cu-
 riositas, nulla uanitas uel superfluitas habetur. In omni apparatu equorum sim-
 plicissimum tenent modū. Nullus armatus incedit, dum ad campum exeunt, sed
 omnia arma eorum in sarcinis deferuntur camelorū & mulorum. Nullus discur-
 sit, nullus cum equo saltat uel tempestat, ut est moris Christianorum. Ipsi deniq̃ *Nullum discer- men persona- rum inter Tur- cos.*
 magnates & principes ita simpliciter se habent in omnibus, ut ab alijs discerni
 non possint. Vidi regem euntem ad ecclesiam per longum spatiū a palatio suo
 cum duobus iuuenibus. Et hoc uidi etiam, ad balneum euntem facere. Nec re-
 uertentem de ecclesia ad palatium aliquis fuit ausus comitari, nec in platea sibi
 30 aliquis ausus est occurrere, uel clamare, sicut solēt facere et dicere, Viuat Rex, &
 huiusmodi. Vidi etiam in ecclesia orantem, non in cathedra uel solio regali, sed
 super terram, substrato tapedio, ad modum cæterorum sedentem, nec circa eum
 aliquod ornamentum suspensum, uel ostensum, seu extensum. Nihil omnino
 singularitatis in uestimentis uel in equo utitur, quo possit ab alijs cognosci. Vi-
 di eum in exequijs matris suæ, nec possibile fuisse me eum cognoscere potuis-
 se, nisi mihi ostensus fuisset. Habet strictissime interdictum, ne aliquis eum co-
 mitetur, uel ei in uia occurrat, nisi sua licentia speciali. Omitto multa quæ de eo *sine*
 audiui, quomodo sit affabilis in colloctione, maturus & benignus in iudicio,
 largus in eleemosynis, & in alijs actibus suis beneuolus. Vnde fratres Christiani
 40 in Pera, dixerunt mihi eum intrasse ecclesiam eorum, & sedisse in choro, ad ui-
 dendum cæremonias & modum officij. Vnde etiam ipsi missam coram eo, ipso
 sic uolente, celebrauerunt, & hostiam nō consecratam in eleuatione demonstra-
 uerunt, uolentes eius curiositati satisfacere, nec tamen margaritas porcis prode-
 re. Qui etiam dum cum eis de lege & ritu Christianorum colloquium habuisset,
 & audisset, quod episcopi præessent ecclesijs, uoluit ut ad consolationem Chri-
 stianorum aliquem episcopum adducerent, cui ad omnia suo statui necessaria,
 promissit se fauorem & auxilium sine defectu præstiturum. Quis autem, audiens
 uictorias, bella, & exercitus multitudinem, gloriam & magnificentiam, talem in
 eo posset simplicitatem suspicari, uel auditam non admirari?

De

Mundicia Turcorum.

Mundicia corporalis Turcorum.

Turci vinū nō bibūt, nec carnes porcinas edunt.

Lotiones frequentissime apud Turcos, ut olim apud Indos.

Aedificia Turcorum qualia.

In edificiis luxum.

Turci picturas & sculpturas detestantur.

Motiva particularia sunt duplicia, scilicet extrinseca & intrinseca. Extrinseca sunt ea quæ pertinent in primis ad mundiciam. Tantam enim in omnibus exterioribus ostendunt se diligere mundiciam, ut quasi omnia quibus utuntur, suspecta habeantur eis de immundicia. Nam in domibus eorum, ubi ipsi comedunt, nullatenus permittunt, ut habeantur pulli, uel quod intrent canes. Et si casu canis uel pullus tangeret scutellā uel ollam, ex ea amplius nullatenus comederent. Quando uolunt comedere pultem, prius eum sex uel septem diebus faciunt ligatum teneri, & purum granum ad comedendū ei tribui. Si quodcunque animal moreretur cui non fuisset incisa gula cum gladio uel ferro, & effusus sanguis totaliter, nullo modo ad comedendum de carnibus eius contingerent. De mundicia autem corporali tanta est cura, maximè illis qui frequentant orationem, quòd in uestibus & in corpore minimam maculam non sustinent. De lotionibus autem, quæ orationem præcedere debent, infra dicetur, cap. 13. Ea de causa non bibunt uinum, nec carnes porcinas comedunt: quia ut ipsi dicunt, hominem immundū reddunt. Nullo modo etiam post quācunque pollutionem naturalem, aliquē secū permittit loqui, uel se permittit ab aliquo (quantum possibile est) uideri, nisi prius totaliter corpore in aquamersus, uel aqua perfusus. Vnde propter hoc in ciuitatibus continuis utuntur balneis. Vbi autem non habentur balnea, aliquem secretum locum ad hoc præparatum habent in domibus suis, ut statim possint aqua perfundi antequā domum exeant. Nam pollutū quemque Tschumup uocant, per quod notant immundiciā, quæ multū execrabilis habet apud eos. Motiua intrinseca sunt, quæ ad appetitum & desiderium pertinent. Vnde primo occurrit magna simplicitas eorū, quam habent in aedificijs eorum. Nullam enim omnino delectationem habent in aedificandis & cōstruendis aedificijs, siue domibus. Et licet sint diuissimi in auro & argēto, & in pecunijs, tamen omnem superfluitatem & curiositatem ita detestantur, ut paupertatem credes eos esse professos. Raro est domus aliqua in ciuitatib. de lapidibus, nisi magnorum dominorum, & ecclesiarum, & balneorum, sed sunt communiter de lignis & terra constructæ. Miro etiam modo scandalizantur de Christianis, propter aedificiorum superfluitatem, hi qui ea uiderūt. Cum autem narratur his qui non uiderunt, detestantur, dicentes. Putāt se illi pessimi pagani semper uiuere posse. Denique ipsi magni domini, quādo nō sit conuocatio ad campū, in æstate exeunt ad loca amœna, & nō curantes de domibus, habitāt in papilionibus, & insistant continuis uenationibus & solatijs. Præterea est quædā generatio inter eos, non ad aliud nisi ad nutrienda & custodiēda pecora operā dans, tenens modū antiquorū patrū: & isti sunt innumerabilis multitudinis, ita ut dispersi per totā Turciam, uix sufficiat eos capere terra præ multitudine pecorū & bestiarū. Nō enim curāt de domibus uel aedificijs, sed circumeuntes terrā, secundum commoditatem quam exigūt ipsa pascua & aliæ utilitates pecorū. In hyeme enim ad loca inferiora & calida descendunt, in æstate uerò ad superiora ascendūt loca. Sūt etiam diuissimi & potētissimi in tātum, ut eorum unus cū familia sua et diuitijs unū exercitiū armare & expedire possit, & tamen habitāt in uilissimis tentorijs & tugurijs, demonstrantes se nō esse incolas huius mūdi, sed peregrinos. Et hoc agūt ex quodā instinctu naturali, quod Christiani propter Christū et fidē eius facere deberēt ex uoto. Nunc secundo occurrit simplicitas quā habent in hoc, quod picturas seu sculpturas omnīū imaginum sic abhorrent & detestantur, ut Christianos qui in his tantum delectantur, idololatrias & cultores dæmonum uocent, & in ueritate esse credant. Vnde dum essem in Chio, & ambasiatoribus Turcorum, pro recipiendo

recipiendo tributo, illuc uenientibus, introductis in ecclesiam nostram, uolebam persuadere de imaginibus, nequaquā acquiescentes, sed omnibus rationibus refutatis, hoc solum affirmabāt, perseverantes in obstinacia sua: Vos idola colitis. Ludentes etiā pro pecunia, quocunq; modo uel genere ludendi, ita persequuntur, quod inuentos multis ignominijs afficiunt & puniunt. De illa autem superstitione maxima Christianorum, præsertim in partibus Italiæ, de pingendis & sculpendis armis suis, & scribendis nominibus suis & signis, in tantum generatio Turcorū est aliena, ut ne uestigium quidem inter eos de hoc possit uideri.

Ludentes pro pecunia puniunt
Titulorum & insigniorū uanitas.
Nō obfignant literas.

Nec utuntur sigillis in literis siue regalibus, siue cuiuscunq; alterius, neq; aliquo alio signo quantumcunq; minimo: sed immediatē fidem faciunt, audito solo nomine epistolam mittentis, uel etiam inspecto stilo scribentis. Omnia ergo talia & similia, quæ habent notam superfluitatis uel superstitionis, ipsi uana & inuidia, & non necessaria reputantes, abhorrent. Hæc etiam est causa, quod usum campanarum nequaquam admittunt, nec etiam permittunt ut Christiani inter eos commorantes utantur.

Non utuntur campanis.

De simplicitate autem quam habent in sedendo, quid dicam? non enim solum ipsi rustici, uel homines plebei, sed & omnes Principes, magnates, uel cuiuscunq; dignitatis uel conditionis existant, ipse quoque Imperator eorum, siue ad comedendum, siue quodcunq; aliud faciendum, non requirit scamnum uel sedile, uel quodcunq; fulcimentum aliud

Simplicitas
Turcorū quā obseruāt in sedendo.

ad sedendum, sed modo puerorum, honestissima tamen & quadam decentissima compositione, recumbit super terram, deferens ipsi naturæ omnibus æqualiter disponenti. Mensa eorum, ut plurimum est facta de corio communi attonso, uel etiam de corio ceruino non attonso, rotunditatem præferens, quatuor uel quinque palmarum latitudinis, habens circulos per circuitum ferreos, quibus introducta corrigia per modum bursæ clauditur, & aperitur, & portatur. Nullus intrat domum, uel ecclesiam, uel alium locum, in quo intendit sedere, nisi discalciatus. Vnde apud eos inhonestū habetur, ut calciatus sedeat aliquis. Et ut hoc competentiū fiat, utuntur quodam genere planellarum (quod lingua eorum Bathmag dicitur) præsertim foeminae, quod faciliter potest deponi, & iterum recipi. Et communiter in domibus, siue in ecclesijs, locus ubi sedetur, stratus habetur tapetis laneis, uel scirpeis, & iuncis: uel etiam, ubi necessitas requirit, habentur tabulata eleuata à terra propter humiditatem uel immundiciam locorum.

Quales mensæ
Turcorum.

Sed de hoc non taceam, licet cum uerecundia dicam, quā honeste se habeant extra domum, uel in conspectu populi, sicut solet contingere in campo, ad secreta naturæ perficienda. Vnde ipsi utuntur uestimentis & femoralibus multum largis & longis, in anteriori parte apertis. Et sic etiā in medio exercitus, curuatus ad terram, & reiectis ab intus retrorsum uestimentis, prius detractis inferius femoralibus, sine aliqua nudatione corporis perficit opus naturæ, ita ut nec possit deprehendi, uel suspicari quid faciat. Hoc etiam apud eos multum cauetur, ne ad faciendum huiusmodi opus facietenus quis se ad meridiē uertat, quod ipsi se solent uertere adorantes. Insuper si quis stando & erectus, modo Christianorum, urinarer uel mingeret, pro hæretico uel excommunicato ab omnibus iudicaretur.

Inhonestum
apud Turcos,
aliquem calciatū sedere, &c.

interius
uix
Turcos uersa
facie ad meridiem orare.

DE IIS MOTIUIS QUAE ALIOS ATTRAHUNT,

et etiam ipsos in suo errore multum confirmant. Cap. XI.

Sunt & aliqua motiua alia, quæ non solum alios attrahunt, sed etiam ipsos in suo errore non mediocriter confortant & confirmant: & sunt quatuor. Primum est feruor maximus, quæ habent ad illius sectæ defensionē & propugnationem. Vnde quādo fit cōmotio ad congregandū exercitū, cū tanta prōptitudine et celeritate cōcurrunt & conueniūt, ut crederes nō ad bellū sed ad nuptias inuitari.

Turcos tanta
alacritate cōcurrere ad bellum, ac si inuitati essent ad nuptias.
imò

imò uix possunt expectare donec ueniat tempus exeūdi, sed & ipsi præueniunt. Sed & si quādoq; contigerit eos à bello uacare, magno afficiuntur tædio. Et non solum illi qui scripti sunt, sed plures illis quasi motu proprio ad hoc currunt & festinant. Et propterea non multum laborat Turcus ad congregandum exercitum suum, sed solum missis nuncijs ad præsidentes, designat diem & tempus. Et

*Quomodo rex
Turcorū con-
greget exerci-
tum.*

*Turcos nō uti
uexillis.*

illi immediate faciūt præconizare in ciuitatibus & oppidis, & sic in spacio unius mensis conueniunt in ordine, secundum quòd scripti sunt, pedestres seorsum ab equestribus, unusquisq; cum suo Præsidente, eodem ordine quo & in campo solent castra ponere, & ad pugnam procedere. Nec etiam utuntur uexillis, sed ipsi Campiductores pro signo habent lanceam altam, in cuius summitate habent de-
pendentes pilos alicuius coloris, per quod omnes ad eum pertinentes, possunt eum cognoscere. Et unusquisque illorum Campiductorum utitur uno tympano magno cum fistula, ad conuocandum suos, & ad concitandum & prouocandum, quando necesse est, ad pugnam. Et illi uocantur Czumbastchi, & unicuique eorum subijciuntur Centuriones, plus uel minus, secundum quod requirit exercitus. Et sunt ad minus quatuor, ad maius autem decem. Et isti uocātur Tscherbastchi, quorum unusquisq; præest centum equestribus, qui uocantur Czingheri. Iste etiam ordo in pedestribus obseruatur. Cum igitur reuertuntur de pugna, unusquisq; siue magnus, siue paruus, se præsentat Registrario, qui est unus de magnatibus, ut si aliquis defuerit, loco suo alius scribi possit. Si autem Turcus uiderit contra se gravari bellum, statim missis nuncijs per totum regnum, quartum uel quintum, cum expensis remanentium, cogit exire. Et iste exercitus uocatur Escherihor. Et per istum modum infinitum potest congregare exercitū. Itaq;

feruore

*Beatos existi-
mari qui ab ho-
stibus occidun-
tur.*

*Continua Tur-
corū uictoria
cōtra Christia-
nos.*

*Turci iactāt se
uictōres mūdi.
Turci Christia-
nos fœminas,
se uiros uocāt.*

hoc edictio per nuncios publicato, cum tanto furore prosequuntur & faciunt, ut unus pro alio se offerat: & ille qui remanet, iniuriam sibi fieri credat. Insuper dicūt se felices fore, si nō in domo inter lachrymas & suspiria muliercularū, sed in campo inter hastas & sagittas hostium possint mori. Et de eis qui sic moriuntur, non solum non dolent, sed eos sanctos & uictōres prædicant & extollunt.

Secundū est, uictoria eorū continua cōtra Christianos: quod aliquos multum mouet, ut in octauo capite dictum est: sed minus sapienter, ut infrā de interpretatione motiuorum patebit. Hoc etiam eos multum confortat & confirmat in ipsa secta: Vnde etiam uictōres se nominant, & gloriantur, quasi uictōres totius mundi. Orant etiam pro uictoribus specialiter in omnibus congregationibus suis, præsertim in continuis post comestionem gratiarū actionibus. Superbiunt insuper, & Christianos fœminas despiciendo nominant, & se uiros earum. Et ut ad hoc magis ac magis incitentur, antecessorū uictorias describunt, decantant, laudant, & præconizant.

*Vnusquisque
turcorū potest
habere X11.
uxores legiti-
mas.*

*Libertas Tur-
corū dimittendi
uxores.*

Tertium est, eorum maxima & continua augmentatio, non solum ab his qui inuiti ac uicti abducuntur, uel qui sponte se offerunt, ut dictum est suprā in capite septimo, sed etiam de his qui inter eos generantur. Vnde unusquisque eorum secundū legem potest habere duodecim legitimas uxores, ancillas quot & quantum placet sine numero & cōputatione. Et secundum eandem legem, omnes filij & filiae ancillarū habentur æqualiter per omnia hæredes cum uxorū filijs. Vnde mercatores eorum, aut etiā alij domini potentes & diuites, in qualibet ciuitate ubi habent praticare, habent unā domum & uxore, filios & filias. Et per istum modum aliqui usq; ad duodecimū numerum perducunt numerū uxorū. Pauci tamen inueniuntur qui duas uxores in una domo teneant, propter iurgium & inquietudinem earum. Habent etiam secundum eandem legem libertatem recipiendi, dimittendi, tenendi & non tenendi uxorem, quando sibi placet, sine aliquo respectu. Vnde ligamen matrimoniij, quod ipsi Kebni uocant, in potestate dicunt

dicunt esse ipsius uiri, & non uxoris. Et licet quisque possit hoc soluere ad libitum, non potest tamen ligare, nisi auctoritate ipsius Sacerdotis.

Quartum, est multitudo ad eos † conuersorum, non solum simplicium, sed *conuertentium* etiam sapientum, & de omni genere & conditione & dignitate hominum. Vnde religiosi & sacerdotibus Christianorum ad eos conuersis, meliorem prouisionem faciunt, ut sint exemplum conuersionis aliorum. Vnde uidi quendam fratrem ordinis Minorum, qui magnam prouisionem de camera regis habebat, eo quod fidem abnegauerat. Audiui etiam de uno fratre Prædicatorum, qui fidem abnegauerat: qui dum contra Christianos in quodam nauigio cum Turcis transisset, instante fortuna maris, cæteris ereptis nauigijs, ipse mercedem suæ perfidiæ, submerso nauigio solo in quo ipse erat, æternam perditionem non immerito suscipere meruit. Turci neminem cogunt fidem suam negare, nec multum instant de hoc alicui persuadendo, nec magnam æstimationem faciunt de his qui negant. Vnde uidi quendam, qui in curia cuiusdam magni domini puer literis deditus, & tandem optimus sacerdos & plebanus, † habens uxorem & filios, mortuo domino sine expressione libertatis, ab æmulis uenditioni cum filijs suis expositum, nec dimissum, nisi se ad placitum hæredum domini sui liberasset.

DE HONESTATE FOEMINARVM

ipsorum Turcorum. Cap. XII.

30 **H**Oc autem quod nunc dicere uolo, si quis credere noluerit, in dictamine rectæ rationis se ipsum interroget: tunc ipse mihi testis erit, quod à ueritate uacuum nullatenus esse poterit. Si enim in rectæ rationis iudicio à capite procedit, quicquid in corpore fuerit, quomodo non dicatur procedere à uirorum impudicitia, uel lasciuia, quicquid in moribus uxorū inhonestum uel indecens reperitur: cum teste scriptura, Vir mulieris caput esse comprobetur. Certè mihi magna *1. Corinth. 11.* admiratio oritur, quando honestatē, quam uidi in foemineo sexu inter Turcos, considero: & impudicissimos ornatus, & damnatos mores foeminarū inter Christianos conspicio. Sed quia hoc quod ibi uidi, ita uniuersaliter in omni loco Turciæ ueritatē habet, ut penitus aliud fieri non uiderim in omnibus ciuitatibus seu

30 locis quæ perlustraui: hoc autem quod inter Christianos uideo, non ita commune & uniuersale est, ut uniuersali indigeat reprehensione, sed solum quorundam, non uirorum certè, sed effoeminatorum hominum, qui ita in carnalitate submersam habent rationem, ut nequaquam discernere queant, quid communi proximorū salutis expediat, sed solummodo † hæc intēdunt, ut suis impudicissimis cordibus & oculis satisfaciant in cultu meretricio uxorū suarum. Nec propter hoc excusabiles sunt ipsæ uxores, quia uiris suis hoc optimè placere sciunt. Nec uiris coguntur obedire in hoc quod obest salutis: alioqui hoc in ipsis implebitur quod scriptum est, Omnis mulier quæ est fornicaria, quasi stercus in uia, ab omnibus *Ecclesiastici 9.* prætereuntibus conculcabitur. Virorum quoque culpa earum culpam excedit,

40 dum earum effrenatā impudicitiam freno discretionis non dirigunt. O execranda, imò diabolica impudicitia, quæ quia non potest singulorum membris se superponere polluentem, cōtendit tamen singulorum se oculis & affectibus ingerere prostituendam. Certè sunt multo foeliciores prostitute in lupanaribus latentes, istis impudicissimis foeminis, ad perdendas animas totam ciuitatem circumeuntibus. Sed o talium mulierum omnium infoeliciissimum genus. Credis te tenere iura matrimonij, qui toties adulterium cōmittis, quoties collum tuum & pectus nudatum, oculos nutantes, faciem placidam, ceruicem erectam, capillos defluentes, oculis impudicorum obiecisti? Sed tu o uir huius impudicissimæ uxoris, non tuæ solum, sed omnium: o prostibulum Sathanæ, qui talem foues & nutris laqueum

queum diaboli, non existimas te redditurum rationem de tot malis, dicente scriptura: Qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est cum ea in corde suo. Sed nunc ad id redeamus, de quo est intentio sermonis nostri. Certè uiros non immeritò dixerim ipsos Turcos, qui dum quilibet eorum duodecim uxores habere sibi licere dicit, in nullam specialiter earum amorem suum se inordinatè transfundere ostendit: sed omnibus æqualiter, ad concipiendæ & nutriendæ proles necessitatē utitur. Et dum unum uirum duodecim foeminis præferri secundum legē suam docēt, illius infelicitissimi generis utilitatē, & creatoris sententiam qua mulieri dixit, Sub potestate uiri eris, confirmant: Eosq; qui foeminas sibi dominari patiuntur propter libidinis ardorem, non uiros, sed Ruffianos pelsi mos, ipsiusq; diaboli adiutores ad perdendas animas, non immeritò esse censendos. Pro magna enim infamia reputaretur uiro apud eos, si uxor sua in conspectu uirorum, siue in domo propria, siue extra domum discooperta facie apparere uideretur. Foeminæ in super eorum simplicissimo modo utuntur in uestitu, siue nota alicuius curiositatis, uel superfluitatis. In capite utuntur mitris superpositis uelis, ita ut inuoluta diligenter & decenter mitra, extremitas ueli dependens, remaneat ad dexterā faciei: quam si domū exire, uel in domo corā uiris apparere contingat, statim circūducere & totā faciem uelare, exceptis solis oculis, possint. Sed hoc de omnibus, etiam uillanis & simplicioribus dico. In ciuitatibus uerò magnum nēphas putaretur, si uxor alicuius notabilis extra domū, nisi tota facie cum subtili serico ita uelata, ut ipsa alios uidere, à nemine aut facies eius uideri possit, exire compertū fuisset. Nunquā audet foemina, ubi est congregatio uirorum, comparere, & forū adire. Vendere aliquid uel emere foeminā, apud eos omnino illicitum est. In ecclesia maiori locum longè à uiris habent separatum, & sic secretum, quòd nemo possit introspicere, uel aliquo modo intrare. Et illū non omnes, sed solum magnorum dominorum uxores, & nunquam amplius, nisi in die Veneris, ad unicā orationis meridianæ horam, quæ apud eos solennis est, decet aliquo modo intrare. Collocutio uiri cum muliere in publico ita rara est, ut si inter eos per annum esses, uix semel experiri posses. Mulierem sedere cum marito, uel equitare, ab omnibus habetur pro monstro. Etiam in domibus proprijs, uiri cum uxore nunquā in actibus & motibus, uel colloquutione, minimum indicium lasciuiae uel inhonestatis deprehēdi potest. Et tanta est maturitas uirorum, etiam in domibus proprijs, ut timor & reuerentia ab omni familia eis exhibeatur: præsertim autem erga uxores † rigorem nunquam relaxant. Magni autem domini, quia cum uxoribus suis esse semper non possunt, eunuchos ad custodiam earum deputatos habent, qui cum summa diligentia ita eas custodiunt, ut conditionem uiri cuiuscunq; penitus ignorare uideantur, nisi mariti sui. Reliqua causa breuitatis transeo. Hoc autem quod in domo patroni mei ultimi (in qua † ad uiginti annos fui continuè) à foeminis expertus uidi, longum esset enarrare per singula: nihilominus tamē nō permittit me tacere omnino operis magnitudo. Nam uxor filij eius quæ annos uiginti in domo eadē transegerat, habens filios & filias, nunquam uisa est presente patre mariti aperto ore uel discooperta facie comedisse, uel locuta fuisse. Et hunc rigorem reuerentiæ à prima die qua hanc eandē domū intrauerat, nunquam relaxauit, nec in posterum aliquando relaxare decet. Et ista est omnium una generalis cōsuetudo in simili statu degentium apud eos. Est etiam aliud quod strictissime obseruant. Facto enim desponsationis pacto inter filium unius & filiā alterius, nunquam amplius sponsus aliquo modo audet parentibus uel propinquis sponsæ colloqui uel apparere, usq; in diem nuptiarum, sed dedit, & fugit erubescendo præsentiam eorum, quantum est possibile. Hoc idem obser-

Turcos ducere multas uxores non propter libidinis ardorem, &c.

Genesis 3. Ruffiani.

Vestitus mulierum Turcorū.

Dies Veneris apud Turcos solennis.

uigorem

quindecim

Rigor reuerentie qui seruatur à foeminis Turcorum.

obseruatur ab ipsa sponſa reſpectu parentum & propinquorum ſponſi ſui, &c.

DE MOTIVIS SVPERNATVRALIBVS ET SPIRITVALIBVS, & primo de profeſſione & lege Turcorum. Cap. XIII.

- P**rofeſſio, ſuper quam fundata eſt lex Turcorum, iſta eſt, Layl Lahahillal lach mehiemet erczullach. Hoc vult dicere ſecundum communem opinionem exponentium, Deuſ eſt + uerax, & Mahometuſ eſt propheta eiſ maior. Omnium *uerus* opinionum difficultas in iſto profeſſionis modo conſiſtit. Si enim ſe uniuſ Dei *Mahumeticæ* cultorem eſſe perſuadere potuerit, uenenum ſui erroris ſub ſpecie pietatis facili- *fidei ſumma.* ter diſſundit. Hic eſt lapis offenſionis, ad quem multi impingentes, in laqueum *Eſaie 8.* perditionis animarum inciderunt. Hæc eſt illa mola aſinaria, quæ multorum col- *Matth. 18.* lis appenſa, in haratrum deſperationis eos demerſit. Dum enim ſimplices audiunt eos idola execrari, & omnem formam uel imaginem ſicut gehennæ incendium re- futare, & uniuſ Dei cultum tam conſtanter profiteri & prædicare, non manet am- plius de eiſ ſuſpicionis locus. Sed & quidam de ſapientibus cauſam durationis illiuſ ſectæ ſuper alias ſectas & hæreſes, illam dixerunt eſſe: quia idola deteſtatur, & unum Deum colit. Sed hoc multum improvidè dictum uidebitur, ſi de repro- borum duratione, quid ſcriptura commemoret, diligenter inſpiciatur. Deus enim *Quare deus in* reprobos ideo patienter expectat, ut in die iudicii eos in plenitudine peccatorum pu- *impioſ tam pa-* niaſ. Quos autem hic citius tollit, nec permittit ex ſententia agere, hoc utiq; ideo *tiens eſt.*
- 20** facit, ut in pœniſ cum eiſ mitius agatur. Culpa igitur, clementiam expectantis con- temnentium reproborum, dum ad infinitum tendit, quid agit, niſi ut furorem iu- ſti iudicis contra ſe graſſantis ſine remedio & ſine, ſeucrius in pœniſ uindicem ipſa expectet & recipiat? Quomodo autem hæc profeſſio interpretanda ſit, in cap. 17. dicitur. Quid autem contineat lex huius profeſſionis, hic uidendum eſt. Com- munis opinio ferè omnium Turcorum talis eſt de lege eorum. Dicunt enim pri- *Opinio Turco- rum de lege ſua.* mum prophetam magnum, cui data fuit lex primitus, à Deo fuiſſe miſſum, id eſt *Moyſes.* Moyſen, cui datus eſt liber Teſſrit, quæ nos Pentateuchon uocamus, & omnem hominem qui eo tempore ipſam legem obſeruafſet, ſaluatum eſſe. Cum autem per ſucceſſum temporis humana malitia & negligentia hanc legem corrupiſſet, in huius præuaricationis remedium electuſ eſt ſecunduſ propheta magnuſ Daiſt;
- 30** quæ nos David dicimus, cui datus eſt liber Czabur, quæ nos Pfalterium uocamus. *David.* Quo prioris modo ſeruato, & corrupto, tertiuſ propheta magnuſ ſubiunctuſ eſt Ieſſe, id eſt *I E S V S,* cui tertia lex cum libro Ingil, quem nos Euangelium dici- *I E S V S.* mus, miſſa eſt, quæ ſuiſ temporibus omnibus cauſa ſalutis fuit. Ea tandem præ- cedentium modo euacuata, quartuſ electuſ eſt Mahometuſ, qui legem cum libro *Mahometuſ.* qui Alcoranuſ dictuſ eſt, à Deo accepit. quæ (euacuatis omnibus ante habitiſ) ſo- la neceſſitatem ſalutis, donec alia ſuperuenerit, plenè & indubitanter ab eiſ præ- dicatur & dicitur habere. Hæc igitur lex Alcorani, primo in præcepto habet, ut *Lex Alcorani.* omniſ utriuſq; ſexuſ, dum ad prouectam peruenerit ætatem, extra limites matri- monij uitam non ducat. Deinde omneſ pari + diſtinctione ad orationem ſubijcit, *deſtinctione*
- 40** quæ quinq; uicibus in die, quinq; ad hanc deputatiſ horiſ & temporibuſ, perfi- citur. Tempuſ primæ orationiſ eſt, ortuſ Soliſ. non computando horam, ſed acci- *Orandi moduſ.* piendo tempuſ groſſo modo: eo quòd ipſi nullam artem habent computandi, ſed *Turci ignari* ſolùm inſtinctu naturali de tempore iudicant. Iſta ergo oratio prima per quatuor *artiſ compu-* Erket & duo Czalamat perficitur. Erket eſt geminata inclinatio, cum totidè pro- *tandi.* ſtrationibuſ: Czalamat autem eſt ipſa ſecreta oratio, quā facit ſedēdo poſt quod- libet Erket, cum ſalutatione à dextriſ & à ſiniſtriſ, & impreſſione paciſ, quam utraque manu in faciem obducendo facit. Tempuſ ſecundæ orationiſ eſt circa meridiem, quæ decem Erket & quinq; Czalamat continet. Tertiā oratio in

dedinatione solis tēpore uespertino fit, & ipsa octio Erket & quatuor Czalamat habet, &c. Quarta oratio quinq; Erket & tria Czalamat continens, tempus circa occasum solis sibi uendicat. Quinta & ultima reliquarum prolixior, quindécim Erket & octio Czalamat habet, & post coenam tardiori hora celebratur. Prima oratio eorum lingua Dagnanias dicitur, secunda Orlenanias, tertia Kindinianas, quarta Achsamnianas, quinta Iaczinanias. Has t̄ horas unusquisque cum parochiano suo, & in ecclesia propria tenetur orare, nisi legitima causa interueniente: tunc autē in omni loco hoc licitē facere potest. In obseruatione temporis eadem est dispensatio, ut scilicet uno tempore suppleat quod alio omissum est. Die autem Veneris, quæ apud eos celebris est, attentius orant, non tamen abstinēt aut uacant à quocunque labore. In ciuitatibus habetur una sollemnis & principalis ecclesia, quæ t̄ Enemesgit dicitur, ad quam in die Veneris omnes conueniunt, tam ipse rex quando præsens est, quam alij principes. Et oratione meridiana solenniter peracta, fit prædicatio, & eleemosynarum regalium elargitio. De ordine autem, honestate, silentio, & deuotione, quæ omnia obseruant in ecclesia, longum foret enarrare per singula. Hoc tamen breuiter dico, quòd quando in Turcorum ecclesia, eorum silentium, & Christianorum in sua ecclesia tempore orationis tumultum considero, magna mihi generatur admiratio, de tanta ordinis permutatione, unde scilicet in illis tanta deuotio, & in istis tanta indeuotio esse possit: cum tamen contrarium esse debere, causa & ratio ipsa requirat. Habent & inquisitores, qui accusatos de omissione orationis multis afficiunt ignominijs. Circumducunt enim eos, tabulā cum caudis uulpinis collo appendentes, & non sine taxa pecuniæ dimittunt, maximē si hanc orationis negligentiam in quadragesima eorū admiserint. Habent etiam triplicē lotionem, qua se ad orationem præparant. Prima est perfusio totius corporis cum aqua ita diligenter, ut non remaneat locus, quantus est punctus unius acus, intactus ab aqua, alioquin inualida esset lotio ista. Et propter hoc solent frequenter & diligentissimē radere pilos in omni parte corporis, excepta barba in uiris, & capite in mulieribus, quorum pilos multo studio lauant, & cum pectinibus frequēter t̄ discriminant, ut aqua penetrare possit. Incidunt diligentissimē in super ungues manuum & pedum. Et propter hanc eandem causam, reor eos uti circumcissione, ut inferius dicitur in capite uigesimo primo. Et hæc lotio, ut supra dictum est in capite decimo, post quantamcunque pollutionis maculam necessaria est, & uocatur Zcoagrigmeg. Secunda lotio uocatur Tachriat, & est necessaria, quandoque opus naturæ exercetur, uel etiam aliquid uentositatis emittitur: tunc enim in aliquo loco secreto pudenda & posteriora abluenda sunt. Tertia lotio uocatur Aptan, uel Abdas, & est necessaria in quinque sensuum organīs, incipiēdo à manibus: quibus lotis cum brachijs usque ad cubitum, procedit ad os & nares, deinde abluta tota facie cum oculis, transit ad aures, &

Operæ precium uidetur ut huc apponam præconium, quo uocantur homines ad templum uice campanarum, ut Ioannes Thesaurarius regis Franciæ, qui annos quatuor inter eos captiuis fuit, retulit. Que libet mesquita habet unum sacerdotē, qui uocatur Foqui, & unū ministrū qui uocatur Muelden, quod sonat præconem, qui supplet defectum campanarum. Eius officium est, ut hora præcationis turrim mesquitæ quadratam, in qualibet parte sui fenestram magnam habentem, ascendat, ad quam libet partē clamet alta uoce, obturatis auribus cum digitis, ut nox fortius resonet, uerba suæ lingue, quæ illud nobis sonant: Nil aliud posse nisi Deus et Mahometus eius nūcius. Venite ad orationem faciendā in relevationē peccatorū nostrorū. Et postea subdit, Le Galib ille Halla: id est Non alius est nichil

nisi solus Deus. Que uerba omnes milites Sarraceni portant in scutis suis. Præterea subiicit, Deus est omnipotens.

manu

- manu cum aqua superducta capiti, descendit ad pedes, & cruribus usque ad tibias ablutis perficitur. Hanc lotionem in omni loco licitum est peragere, & non est necessarium, ut præcedat unamquamque orationem, nisi fortè aliqua immundicia hoc exigente. Si autem post primam orationem poterit caueri omnis immundicia, eadem die ad omnes orationes non requiritur alia lotio. Aliqui tamen pro deuotione, & pro maiori cautela eam frequentare solent. Habent & unam lurationem inter duodecim lurationes anni communis, in qua ieiunant. Et quia annus solaris non concordat in mensibus cum anno lunari sine embolismo, & ipsi hanc computationem ignorantes, computant duodecim lurationes pro anno: ideo mensis ieiunii eorum nunc in hyeme, nunc in æstate contingit. In ipso autem ieiunii die abstinere ab omni genere cibi & potus. In nocte autem omni genere ciborum, & quoties placet, utuntur. Habent & unum pascha in fine ieiunii, in quo uisitant memorias mortuorum suorum, ibidem orantes, & quæ secum portauerunt comedentes, & inuicem osculantes, dicunt, Baaram glutoczone: hoc est, ueniat tibi bonum pascha. Et hæc omnia obseruant etiam in secundo paschate, quod in sexagesima die post primum celebrant, eo quod tunc uel in ipso die peregrini eorum in † Meche celebrant, & peragunt ritum peregrinationis suæ.
- Nam magna multitudo de secta illa, non solum de genere Turcorum, sed etiam de omni generatione quæ illi sectæ deseruit, scilicet Arabes, Sarraceni, & Tartari, annuatim uisitant memoriam & sepulchrum Mahometi, in loco qui ab eis in eorum idiomate † Meche nominatur, & est ultra Hierusalem ad sexaginta diest. Et non possunt transire illuc, nisi cum camelis, eo quod arenosa & aridissima est uia illa. Vnde & Soltanus habet ad hoc præparatos camelos pro peregrinis ducendis. Habentur autem & † Christiani peregrini, qui sepulchrum Mahometi uisitauerunt in magna reuerentia & reputatione, & uocantur † Hatschilat, & utuntur multis priuilegijs. Vnde & in iudicio unius eorum testimonium pro tribus aliorum testimonijs acceptatur, & pro eis specialis fit oratio, sicut pro uictoribus. Et propter eos duo habentur genera hospitaliorum in omni loco: unum in uijs, & aliud in ciuitatibus. Hoc quod in uijs, uocatur Czeuenczcreij. Et est ædificatio magna in locis, ubi non inueniuntur habitatores sufficientes ad recipiendum uiatores & peregrinos. Hoc quod in ciuitatibus est, uocatur Ymarat, quæ sunt ecclesiæ magnæ ædificatæ à regibus & principibus, & donatæ multis possessionibus, ita ut omni die potest fieri bina resectio aduenientium, & primo peregrinorum, secundò studentium ad hoc scriptorum. Quibus resectis, si quid superfuerit, omnibus indifferenter præsentibus distribuitur. Et hoc quotidie, tempore prandij & tempore coenæ. Sacerdotes autem & studentes, qui ibi scripti habentur, pro resectione obligantur ibi peragere † speciale officium pro anima illius qui hoc fundauit & instituit. Habent insuper gymnasia magna & multa, in quibus docentur quædam leges ciuiles æditæ à regibus, pro gubernando regno. In quibus qui magis proficiunt, promouentur ad beneficia, ad iudicandum scilicet, & regendum populum. Et habent duplicem gradum: minores, qui Minetschuz uocantur, maiores uerò Muderis. Minus docti uocantur Tamsman, quibus sufficit ut Alcoranum bene sciant, & ceremonias quæ ad orationem & cultum legis pertinent. Et secundum hoc habentur prouisiones eorum. Nisi enim sint iudices, uel registrarij, uel iurisperiti, qui Calife dicuntur: qui sibi uacare non possunt, non habentur aliæ prouisiones, nisi quod sint liberi & exempti à seruitute & oneribus communis populi. Sacerdotes enim eorum non habent occupationem circæ curam animarum, in audientia confessionum, & ministracione sacramentorum, & uisitatione infirmorum, uel sepultura

Ieiunium Turcorum.

Turci ieiunantes non edunt in die.

Pascha Turcorum.

Mekye Sepulchrum

Mahometi uisitatur.

Mekye

isti Hatschilai

Hospitalia pro peregrinis.

Sacerdotes. spirituale Studentes.

iurisperiti.

Qualis religio, tales sacerdotes.

mortuorum. Ne habent magnam curam ecclesiarum cum reliquijs & paramen-
tis, & sacrorum vasorum & altarium, de quibus omnibus nihil habetur apud
eos. Non enim possunt pollui ecclesie eorum, uel perdere sanctitatem, quam non
enim sunt consecutæ. Nullam tamen etiam differentiam sacerdotes eorum à communi po-
pulo, nec ecclesie eorum à domibus communibus habent. Orationum nume-
rum possunt sacerdotes, ut alij, sine omissione laboris implere: non enim uacant
*Quibus rebus uacent sacerdo-
tes Turcorum.* meditationibus, uel studijs literarum, sed solatio uxoris, & filiorum, & communis
familie, iumentorum & possessionum, mercantie & usuræ, locis & uenationi-
bus, auibus & canibus uenatorijs. De quibus omnibus & similibus, nihil est eis
illicitum facere, nec prohibitum. Qualis enim lex, tales & sacerdotes: & qualis cul-
tus, tales ministri. De his quæ dicenda essent, excederent mensuram calami &
chartæ: sed hæc breuissimè perstrinxi, ut darem occasionem reliqua inquirendi,
& diligentius perscrutandi. Pudet enim & tædet me dicere, quæ in particulari de
his uidi & audiui.

DE MOTIVIS SUPERNATURALIBVS

& religiosi. Cap. XIII.

*Signa & pro-
digia bifariam
mendacia dici.* Sanctus Augustinus de Ciuitate Dei libro uigesimo, capite decimo nono, de
signis & prodigijs mendacibus loquens, dicit, quod signa & prodigia duo-
bus modis dicuntur mendacia. Vno modo, quia decipiuntur sensus hominum
uirtute & arte diabolica, ut credatur fieri quod in ueritate non fit, ut sunt phantaf-
mata. Secundo modo, quia tradunt credentes ad mendacium, ut scilicet credant
fieri uirtute diuina, quod diabolus facit. Vel ut credant sibi fieri pro salute, quod
ad damnationem fieri constat. Vnde quod ignis de cælo descendit, & combus-
Iob 1. sit familiam & pecora ipsius Iob, non erat mendacium, licet fieret operatione dia-
bolica, Deo permittente. Istis igitur modis credendum est unicuique fideli, pro-
digia & signa innumerabilia mendaciter fieri per religiosos ipsorum perfidorum
Turcorum, tam in uita eorum quam etiam post mortem. Nam tanta est poten-
tia diaboli in eis, ut uideantur potius diaboli incarnati, quam homines. Secun-
dum enim differentiam quam habent in habitu exteriori, latet etiam ipsa diabo-
lica uirtus in eis. Quidam enim ex eis præferunt maximam patientiam, & isti ex-
terius non portant aliquem habitum, sed nudi incedunt, solum cooperientes ui-
rilia. Et in ista specie religionis inueniuntur aliqui tantæ perfectionis, ut qua-
si impalpabiles sint, ut nihil exterioris impressionis sentire ualeant. Nam in maxi-
mis frigoribus hyemis ipsi nudato toto corpore incedunt, & non sentiunt. Et
hoc similiter in caloribus æstatis. Isti suæ probationis rationes & patientiæ uerita-
tem ostendunt in uarijs stigmatibus combustionum, & cicatricibus incisionum
corporum suorum. Nam si quis probare uoluerit, facit sibi apponi ignem, uel in-
cidere carnem cum gladio: quæ omnia tantum sentit, ac si lapidi ignem apponeres, uel
lignum gladio incideres. Alij ex eis magnam præferunt uirtutem abstinentiæ: de illis
dicebatur, quod ad tantam perfectionem perueniunt aliqui, ut rarissimè cibum & potum
sumant. Aliqui autem & magis perfecti, sine omni potu & cibo corporali uiuunt.
Alij ita magnam paupertatem habent, ut omnino nihil de terrenis rebus cogitare aut
curare dicatur, nec in crastinum aliquid retinere. Alij perpetuum silentium tenent, & mu-
torum nomine Czamutlar nuncupati, nullam cum hominibus conuersationem agunt, ne ad
loquendum prouocentur. Quorum unum solum uidere potui, non sine admiratione.
Alij uisionibus, alij reuelationibus uarijs sunt donati. Alij raptus, alij ecstasies su-
pernaturales habent. Et secundum hoc nullus est inter eos qui non consequatur aliquid
experientiæ spiritualis, per quod possit haberi certa coniectura & euidentis iudicium,
quod sit de numero & ordine Dermischler, Hoc enim est nomen omnium in tali sta-
tu degentium.

*Hi plus quam
Pythagorici
sunt.
Portentosa quo-
rundam Turco-
rum abstinentia.*

tu degentiſſ. Et ſecundum uarietatem ipſarum experientiã ſpiritualiũ uel ſupernaturaliũ, etiã differunt in habitu, & in modo uiuẽdi. Nam unusquiſq; portat ſignum ſuã profeſſionis. Si enim uideris aliquem in capite deferre pennas, *Religioſorum Turcorũ quæ ſectæ.* denorat eum meditationibus & reuelationibus deditum eſſe. Si portat habitum conſutum ⁊ uariorum colorum peciſ, ſignificat paupertatem. Illi qui in aures portant in auribus, ſignificant ſeipſos obediẽtes eſſe in ſpiritu, propter raptus frequentiam. Portantes catenas in collo uel in brachijs, denotant uiolentiam uel uehementiam, quam habent in ecſtaſi. De patientibus ſuperius dictum eſt, qui nudi ambulant, & ſic de alijs multis. Varios etiã modos tenent uiuendi. Illi enim qui minus ⁊ periti ſunt in ſpiritualibus, ſcilicet in raptibus & alijs, communem uitam ducunt, & habitant inter homines. Alij uero ſeorſum habitant, congregati per modum uillæ. Alij etiã ſolitarij in nemoribus & ſolitudinibus uitam ducunt. Alij in ciuitatibus hoſpitalitatem exercentes, quorum domus ⁊ Teche uocantur. Recipiunt hoſpites ſaltem ad quieſcendum, ſi non habent unde reficiant. Alij ex mendicitate continua uiuunt. Alij in ciuitatibus portantes aquam cum utribus, de meliori aqua quæ ibi reperitur: & circumeuntes ciuitatem, omnibus præbent ad bibendum recentem aquam, & nihil mercedis petunt, ſed ſolum ſponte oblatum recipiunt. Alij habitantes circa ſepulchra nominatorum ſanctorum, & cuſtodientes, & de uotis & oblationibus populi uiuentes. Vtrum autem omnes uxores habeant, percipere non potui, eo maxime, quia de lege Turcorum, quæ hoc præcipit, ipſi non curant, propter opinionem ipſorum ab alijs differentem, de quo infra dicitur cap. 20. Non enim obſeruãt alias cæremonias legis, in orationibus, & lotionibus, & alijs ſimilibus. Quapropter etiã qui forma aliarum uirtutum in eis ſupernaturaliter exerceatur, ut dictum eſt, credendum eſt, quod etiã prodigium continentia *Religioſi Turcorum per omnia ſimiles noſtris Phariſæis.* non debet deeſſe. Illud uero magnum portentum, de quo magnus inter eos eſt rumor (ſcilicet plures conceptos eſſe & natos ſine uirili ſemine, qui Neſes ogli dicuntur, de quibus etiã in ſequenti capitulo fit mentio) credendum eſt, *Plures concipi et naſci ſine uirili ſemine.* fieri per fœminas non corruptas carnali corruptione. Poſteſt tamen eſſe, quod ipſæ matres talium, ſint uxores religioſorum, & propter prodigium continentia eorum, naſcantur eis filij modo non naturali: ſed modo alio diabolicæ diſpenſationis; hominibus occulto. Vnde propter hoc ipſis Turcis non uidetur inſolitum, quando Chriſtiani dicunt, imò ipſiſmet dicunt, & conſitentur, Chriſtum ex Maria conceptum, & natum ſine humano ſemine. Quocunq; igitur hoc modo fiat, licet ſit inſolitum & mirabile auditu, non tamen impoſſibile uidebitur diabolicæ potentia, ſi cætera eius opera inſpiciantur, quæ in eis & per eos operatur. Agunt & ipſi religioſi eorum quaſdam feſtiuitates, uel propter uota populi eis oblata, uel propter prædeceſſorum ſuorũ memorias, uel etiã propter communem populi neceſſitatem, ſcilicet pro pluuiã impetranda, uel ſerenitate, & huiuſmodi. Tunc conueniunt, & congregantur omnes qui ſunt in locis propinquiſſimis, & fit primo omnium cõmunis reſectio. occidunt enim animalia, ſi habent: ſi autem non habent, faciunt de leguminibus, uel riſo ſecundum facultatem ſuam cibaria, qualia poſſunt. Et completa reſectione, ille qui primus eſt inter eos accepto tympano facit modulationẽ, & reſurgentes cæteri per ordinem, incipiunt ludere. Vocatur autem feſtiuitas eorum Machia, ac ludus Czamach, qui ſit quadam totius corporis regulata & bene modificata agitatione, cum honeſtis & dignis & ualde decentibus omnium membrorum motibus, ſecundum modulationẽ menſuræ inſtrumenti muſici, ad hoc conuenienter aptatæ, & in fine per modum uertiginis, quodam motu uelociſſimo, *Fefiuitates.* *Quo modo feſtiuitates Turci celebrant.* *Ludus Czamach.*

& circulari rotatione, uel reuolutione, in qua tota uis ipsius ludī consistit. Nam feruentiores eorum, in tanta uelocitate reuoluuntur, ut non possit, utrum sit homo uel statua, discerni ab intuitibus. Et ostendunt se in hoc quasi supernaturalem agilitatem corporū habere. Et licet aliquis possit eos imitari in cæteris ipsius ludī gestibus, in isto tamen reuolutionis actū, nemo eos quamtumcūq; aptus et agilis fuerit, potest aliquatenus imitari. Postquam igitur singuli luserunt, surgunt omnes simul, & confuso ordine ludunt, emittentes quasdam imprecationis uoces, pro salute eorum qui eis uota sua uel eleemosynas elargiti sunt. Vtuntur etiam quibusdam carminibus, à prædecessoribus suis sibi traditis, quicquid in raptu uel in extasi erant, in spiritu locuti sunt, qui suauis sunt facundia, & rhythmatice prolati, & facili ter mente retinentur, sed secundū materiā de qua tractant, uel longiores, uel breuiores existunt. Alij enim sex uersus, alij octo uel decem, alij plus, alij minus continent. Et trahunt omnes cærimonias legis Turcorum & ritus ad sensum spirituales: quorum ego magnam habui copiam, tam in scriptis quā in mente: & delectabar in eis, eo quod magis Christianam religionem confirmant quā Turcorum. Vnde sacerdotes eorum non accipiunt eos ad authoritatem dicentes, illos qui eos dixerunt, non intellexisse quid dicerent, quia in raptu uel extasi positi, & extra sensum constituti erant, dum eos dicerent. Quando igitur ipsi religiosi sunt inter homines, unusquisque suæ perfectionis uel professionis signum ostendere conatur: & inter cæteros actus suæ ostensionis, nullus est tam prouocatiuus deuotionis uel feruoris, sicut ipse ludus eorum suprà dictus. Neccaret tamen mysterio: nam & sancti prophetæ antiquitus huiusmodi ludis utebantur in suis festiuis officijs. Sicut habetur de Dauid, quod ludebat ante arcam Domini, & de multis alijs ueteris testamenti. Dum enim quidam eorum in domo nostra hospitaretur, post cœnam surrexit, & præcepit se, & incœpit ludere: & dum se reuolueret, audiebantur quædam uoces ex ipso sonantes, ita quod omnes qui in domo erant, attoniti ex admiratione, uix poterant à lachrymis continere. Alia uice quidam eorum, dum essemus in cœna, repente raptum incurrit, & totaliter extra se, usu omnium sensuum destitutus, quasi mortuus sedebat, nihil mouebatur uel sentiebat. Sæpius autem apud eos hospites, de sermonibus suprà dictis, consolationem præbebant audientibus. Sunt enim tantæ exemplaritatē in omnibus eorum dictis & factis, in moribus & motibus tantam præferentes religionis ostensionem, ut non homines, sed angeli uideantur esse. Nam in facie eorum quandam spiritalis representationis notam habent, ut si nunquam amplius uidisses eum, quod solius uultus intuitionē eum statim cognoscere posses. Sed quia satis de exteriori apparentia eorum locuti sumus, nunc ultimo uideamus, si possumus, fructus, per quos esse cognoscēdos tales interius Saluator dicit Matthæi 8. Si quis enim uoluerit dicta eorum & facta priuatim & in particulari percutari, tantam in eis inueniet ambitionem propriæ reputationis, & tantum spiritalis superbix uenenum, ut hoc quod dicitur, Angelū sathanæ se transformare in angelum lucis, proprie de ipsis possit intelligi. Nam ipsi dicunt se præ cæteris à Deo electos, & quasi amicos Dei, se ab omnibus deberere honorari. Dicunt, se gratiam Dei tamen specialiter ab alijs & præ alijs cōsecutos, ita ut nemo possit saluari, nisi mediāte gratia eorū. Ex propter hoc dicūt, uota & eleemosynas totius populi deberi sibi. Vnde si etiā eos aliquis in modico offenderit, statim uindicādo, indignationē Dei sibi imprecantur. Quidam epim eorū, dum ad hospitandū uenisset in domū cuiusdam diuitis in partibus illis ubi ego eram, nō longe distans à uilla nostra erat domus eiusdē diuitis, qui dum circa pecora occupatus cum familia, quia tēpus erat pluuiāle, nō attendisset

*Sermonibus
Carminibus.*

*ministerio
2. Reg. 6.*

*Tam magnam
esse sanctitatis
speciem in reli-
giosis Turco-
rum, ut nō ho-
mines, sed an-
geli uideantur
esse.*

*Ex fructibus
eorū agnosce-
tis eos.*

2. Cor. 11.

spiritualiter

attendisset hospiti secundum voluntatem eius: ille immediate de domo exiens, *patientia iusti*
 uociferando & imprecando eis indignationem Dei, recessit. Eodem anno in tan- *ciariorum.*
 tum uindicta Dei secuta est, ut in domo illa nec de hominibus, nec de pecoribus
 aliquid remanserit, quin omnia interierint. Et hoc de multis alijs audiui factum.
 unde multum cauetur ab omnibus, ne in aliquo offendantur. † Ex hoc considera *Fideliter igi-*
 re potes, quod iste non sunt conditiones amicorum Dei, quæ uult omnes homi- *tur conf. ista.*
 nes saluos fieri: sed ipsius diaboli, qui non quærit nisi perdere. De hac autem *etc.*
 materia, adhuc aliqua sum dicturus in sequenti capitulo. Hoc solum addere uo- *1. Timo. 2.*
 lo, quod omnem malitiam & uersutiam diabolicæ fraudis, omnes deniq; nequi- *Iohan. 8.*
 10 tias artis eius, ad perdendas animas, plenissime in istis reprobis reperiri nulla-
 tenus dubito,

ITEM DE MOTIVIS SUPERNATURALI-
bus, prodigijs, & signis mendacibus. Cap. XV.

INTER cæteros huius sectæ, qui post mortem signis & prodigijs mendacibus cla-
 ruerunt, & adhuc quotidie clarent, est unus principalis qui magnæ reputatio-
 nis & uenerationis habetur in tota Turcia, cui nomen Sedichasi, quod interpre-
 tatur sanctus uictor, uel uictoriosus inter sanctos, cuius sepulchrum sacrum est
 inter fines Othmani & Karomani. Et licet isti duo frequenter inter se discordias
 20 habeant, & unus inuadat terras alterius, nemo tamen est ausus aliquando appro- *Sedichasi se-*
 pinquare sepulchro eius, uel terris ei propinquis aliquid mali inferre: quia sicut *pulchrum-*
sæpe expertum est, qui ausi fuerunt facere hoc, magnam in eos secutam eius ultio-
 nem fuisse. Et illa est inter eos omnium communis opinio, nunquam aliquem
 fuisse fraudatum desiderio suo, de his qui implorant eius auxilium in quacuncq;
 necessitate, permaxime autem in bellorum factis & negocijs præliorum. Et hoc
 probat magna multitudo uotorum, in omni genere animalium & aliarum re-
 rum & pecuniarum, quæ annuatim à rege & principibus, & totius† uulgi multi- *populi commu-*
 tudine communiter ad eius sepulchrum deferuntur. Maxima namq; fama & æsti- *mitate*
 matio habetur de eo, non solum inter Turcos, sed etiam in omnibus huius sectæ
 30 nationibus. De his autem signis & prodigijs hoc dicere uolo, quod maior cele- *Signa & pro-*
 britas habetur de eo inter omnes Mahometistas, quam habeatur de sancto Anto- *digia, etc.*
 nio inter Christianos. Et est alius uocatus Hatschippettesch, qui interpretat quasi
 adiutorium peregrinationis, qui etiam multum inuocatur & ueneratur, maxime *Dij auxiliares*
 à peregrinis, qui eius auxiliū frequenter expediri dicuntur. Alius dicitur Ascik *Turcorum.*
 passa, qui ab amore nomen habet, & dicitur quasi patronus amoris, qui in matri-
 monio existentibus, sicut in partus periculo, uel habendæ prolis desiderio, uel di-
 scordantibus marito cum uxore, & pluribus talibus necessitatibus opem ferre di-
 citur. † Alius Van passa, discordantibus patrociniū concordie confert: de quo *Aliuach passa*
 40 dicebatur, quod quærentibus se nunc iuuenis, nunc senex apparebat. Scheych-
 passa, conturbatis & tribulatis solatio esse solet. In illis autem partibus ubi ego
 steti, multi fuerunt olim, qui pro Sanctis habebantur: quorum nomina nesciun-
 tur: nihilominus sepulchra eorum habentur in magna ueneratione. nam si pro
 pluuia habenda, uel serenitate consequenda, uel pro quacunque alia necessitate
 sollicitudo incumberet, conueniunt super sepulchra eorum, & uota sua & oratio-
 nes facientes, magnam spem exauditionis suæ reportant. Quibus ego sæpius in-
 terfui cum eis, causa habendi aliquid boni de his quæ portant ibi ad comeden-
 dum. Inter illos autē duo sunt, quorum nomina sciuntur: quorum unus Goi, uel
 Mirtschin, alter Bartschum passa nuncupatur: quorum mira gesta narrabantur
 in eisdē partibus, maxime circa custodiā & conseruationem pecorum & aliorum
 animalium.

animalis. Sed præcipue illius qui dicitur Goi, uel Mirtschin, de quo ipsa mea domina sapissime mihi narrabat, quod magna beneficia eius cōsecuta fuisset circa custodiam suorū uitulorū: unde annuatim ei certam quātitatem butyri uouebat, & reddebat. Addidit etiam dicens: Si quando obliuiscor uel neglexero uotū reddere, statim damnum aliquod incurro. Sed & mihi persuadebat, ut eum inuocarem, dum in pascendis ouibus lupum haberem infestum. Sed nec silentio prætereundum existimo, quod dominus meus sapissime solitus erat narrare. Dicebat enim, quod cum una dierum unus taurus suus de armēto de sero cæteris uenientibus pecudibus defuisset, statim ut in illis partibus moris est, conuocatis omnibus uicinis, per modum uenantium unusquisque cum pharetra, & arcu, & canibus, ipso sero transeuntes ad propinquiora loca sylvarum, nullum penitus inuenientes indicium, reuersi sunt. In crastino, eodem quo prius modo perlustrantes omnia loca pascuarum, nihil omnino profecerunt. Die tertia cum iam ad uesperascente die fatigati, et omni spe frustrati essent, in reuersiōe subito inopinatē dominus meus conuersus ad semetipsum, mente quoddam uotum concepit, scilicet quod pro amore sancti Goi, uel Mirtschin, si iumentum repertum fuisset, unum panem calidum, quem ipsi† Pablama uocant, butyro superposito, cum peregrinis comedere uellet. Adhuc eo ista cogitante, subito concursus cum clamore excitantur, & ecce taurus hærens cornibus in quadam arbore furcata inuenitur: & eo mirabilius, quia per triduum locum eundem inquirendo pertransierat, nec possibile fuisset a feris saluum potuisse taurum remanere. Cum dominus meus uotum quod conceperat omnibus retulisset, omnes in stuporem conuersi, Deo gratias agentes, & merita & nomen Goi, uel Mirtschin extollētes, cum læticia & gaudio reuertentes, non solum de tauro inuento, sed etiam miraculo, quod experti sunt. Est & alius, cui nomē Chidirelles, qui uiatoribus præcipue necessitatem patientibus, solet esse auxilio: cuius est tāta existimatio in tota Turcia, ut uix aliquis inueniatur, qui in necessitate auxilium eius nō senferit, uel à sentiente narrare non audierit. Ille solet apparere in forma uiatoris, griseum equum insidētis: & statim uiatori necessitatem patienti subuenire solet, siue eum inuocauerit, siue etiā eius nomen ignorans, se deo commēdauerit, ut à pluribus narrantibus compertū est.

Dij auxiliares Sed & alterius prodigium narrare me compellit euidentis ueritas, quod narrabatur ab his qui de eius cognatione adhuc superstites erant. Fuerunt enim quodam tempore religiosi loci illius, qui nobis uicinus erat, diffamati per† suspensionem de quodam tradimēto contra regē facto, super quo nimis indignatus Rex, omnes eos igne comburi mandauit. Ille autem qui inter eos prior erat, dum pro excusatione & satisfactione sua & suorum, nequaquam eum placare potuisset, facta contestatione suā & suorum innocentia coram Deo, ipse coram Rege prior ardentem comburendus intrauit furnum, & quousque totum incendium circa eum refriguit, omnino ab igne illæsus remanens, furorē Regis mitigauit, seque cum suis à periculo mortis eripuit, & posteritati suæ, necnon & uniuersæ genti illius sectæ exemplum solenne dereliquit. Cuius planellæ, quæ cum ipso in furno ab incendio intactæ remanserant, pro testimonio ueritatis adhuc hodie in eisdem partibus repositæ habentur. Taceo de innumeris gestis, quæ audiui ab uno qui adhuc uiuus est in corpore, non longe à partibus illis ubi ego eram, qui tantæ erat famæ, ut quasi in omni loco, ubi esset conuentio uel congregatio hominum, de ipso talis erat rumor, quod de omnibus rebus occultis tam manifesta indicia dabat, & maximè de rebus perditis, uel furtim ablatiis, quod omnes latrones & fures illius terræ propter eum exterminati erant, nec aliquis audebat apparere. Et licet multas insidias ei fecissent, tamen omnino nihil

nihil nocere poterant. Et quod multo mirabilius est, pluribus ad se uenientibus, prius ipse occulta mētis eorum coram eis declarauit, quàm ipsi ea sibi retulissent. *Qui ueritatē nō suscipiunt, ut salui fiant, mendacio credunt, ut damnentur.* Quem & ego propter famæ magnitudinem uidere decreueram, post adeptam libertatem: nihilominus præpeditus recedendi sollicitudine, quæ mihi tunc instabat, & anxietate difficultatis in exeundo & euadēdo. Ista & alia multa, quæ audieram, neglexi uidere: & fortē Deo sic disponente, quod magis credo: quia talia uidere & curiosius perscrutari, sine dubio magnū detrimentum fidei possit inferre. *2. Theſalon 2.*

De his autem qui Neſſes ogli dicuntur, sicut suprà dixi, quorum semper duo uel tres in illa ciuitate magna, quæ Pruscia uocatur, dicuntur haberi: quorum capilli, *Pruscia.* uel de uestimentis eorū aliquid receptum, omnem infirmitatem depellere dicebatur: dicere plura causa breuitatis omitto. Dicuntur enim tales prodigiose nasci, id est sine uirili semine: & per cōsequēs, tota eorū uita & actio supernaturalis & mirabilis credēda est, de quo etiā in præcedēti capite aliquid, uel modicū dictū extat.

VTRVM MOTIUA ALIQUA SINT SVFFICIENTIA

ad auferendum Christiano fidem. Cap. XVI.

SI autē aliquis mihi diceret, Quid te mouit, quod tu de fide Christi dubitares? & fortē negasses, nisi misericordia Dei te cōseruasset: Breuiter respondendo, ad historiam meæ infelicitatis, quā in Prologo narrare incēpi, ea quæ huic quæſtioni congruere uidentur, adiungam. Nam cū à primis meis emptoribus ductus fuisset † Adrianopolim, me emptum mercatores ultramarini, in quadam ciuitate quæ Burgama uocatur, cuidam uillano reuendiderunt: cuius mihi crudelitas ad hoc profuit, ut celerius agerē pro libertate consequenda, in super horrorē illius sectæ mihi inducens, & fide Christi me consolidans. & licet longē me abductum conspicerem, nihilominus de dei adiutorio non desperās, fugam inire non distuli. Cum igitur post primam fugam mihi inuento, & ad † domum reducto, furorem conceptum reprimens peperciſſet, minando si secundò fugerem, duplicis uindictæ me expectare rigorē: me, qui magis mori quàm uiuere optabam, nō solum non terruit, sed etiam ad secundam fugam citius agēdam prouocauit. De his autem quæ mihi post fugam secundam fecerit, hoc solum dico, quod non solum ea quæ minatus fuerat, perfecit, sed omnia quæ citra mortem fieri possint sine aliqua misericordia crudeliter peregit. Nec à uinculis absoluiſſet me, nisi duæ sorores eius carnales pro me interueniſſent, fidemq; iuſſiſſent, me amplius nō fugiturū. Hæc omnia continēs, nec iam dubius de crudelissima morte, si post tertiam fugam me reperissent, non longē post cuidam de mercatoribus simulatis, de quibus mentionem superius feci, me sponte tradidi, qui me de ipso liberatum, in spacio quatuor mensium, de loco ad locum tribus uendidit uicibus, & tandem in locis remotissimis dimisit. Interea quinque anni in isto medio transierunt. Dum igitur omnes modos fugiendi, cum maximis periculis & immensis laboribus probaſſem, post ultimam fugam, quæ erat octaua in ordine fugarum, quam feci in domo ultimī domini, quasi omni spe libertatis frustratus, & à Deo derelictus, cœpi intra me cogitare, & fatigatus atque fractus quodammodo, in animo hæſitare & dicere: Vere si placuiſſet deo illa religio, quam hætenus tenuisti, utique te non dereliquiſſet isto modo, sed auxilio fuiſſet tibi, ut liberatus ad eam reuerſi potuiſſes. Sed quia omnem liberandi uiam tibi obſtruxit, fortē magis sibi placeat, ut illa derelicta isti sectæ adhæreas, & in ea saluus fias. Et ex tunc neglectis orationibus & psalmis, quos ibi scripseram & frequentaueram, incēpi addiscere orationes & ceremonias eorum, & frequentare diligenter quantum potui, & quantum permisit onus seruitutis: & hoc magis nocte & occulte quàm de die. Cœpiq; inter cetera doctrinas religiosorum (de quibus superius mentionem feci)

*Fides auctoris
rursum firma-
ta.*

*Electis coope-
rantur omnia
in salutem, im-
pii in perni-
ciem.*

Apocal. 19.

1. Ioannis 2.

Rom. 8.

feci) diligentius ruminare, quæ ceremonias & legis ritum ad sensum spiritualem trahunt, & quodammodo religionē Christi approbant & confirmant. Frequens igitur illarū ruminatio fuit apud me. Tandem elapsus in hac mea fluctuatione, sex uel septem mensibus, subito una dierum, deo auxiliante, mentem meam mutauit, ita ut dimissis omnibus sectæ illius ritibus, incœpi pristinas orationes meas resumere, & fidem catholicam quasi perditam & recuperatam drachmam fortius amare, & constantius tenere, & diligentius quàm prius feceram custodire. Illos igitur quindecim annos, quos ibi postea transegi usque ad libertatem, ita firmatus permanxi, ut nullum motuum, siue interius, siue exterius me perturbare potuit. Omnia enim quæ posthac audiebam, uel uidebam, nihil aliud quàm delira-
menta & illusiones diaboli interpretatus sum. De ista igitur modica fluctuatione in tantum profeci, ut si cētum annis inter eos manere debuisssem, nullatenus motus fuisssem: nec de religione Christiana aliquid dubij admisisssem, auxiliante mihi diuina clementia. Ex hoc igitur exemplo unusquisq; perpendere potest conclusionem quæstionis nostræ, quòd omnia motiua possunt quidem animum fidelis Christiani, deo ad profectum suum hoc permittēte, aliquāliter perturbare: à fide autem Christi auertere nullatenus possunt, nec spem salutis adimere. Mea enim perturbatio non fuit propter desperationē salutis, sed libertatis. Credebam enim deo placere, ut legem illam tanquam remedium salutis amplecterer, ex quo ab alia me separauī. & ideo quia illā dimisi, cœpi aliam amplecti, & in ea salutem quærere. Non sic impij renegati, non sic faciunt. non enim alicuius seducti motiui fallacia, sed propria iniquitate & malitia inducti, fidem negant: nec ob illam obseruandam, istam abijciunt: sed sicut istam non nisi fictē tenuerūt, sic nec illam intendunt obseruare. Sed quia in ista quæ strictioris est obseruatiæ, sentiunt sibi ad perpetrandum malitiā suam obstare remorsum conscientiæ, ad illam quæ largior est, se conferunt, ut libertatem malitiæ habentes, uelamen damnatæ suæ conscientiæ, ad ducendam uitam in omni genere uitiorum, possint perungere ad finem totius diabolicæ nequitiae, ad quem sectæ illius error plenissimè perducit. Nequaquam enim Deus ueritatis auctor, permittit aliquem, spem salutis habentem, derelicta ueritatis uia, errori adhærere. Nam si aliquis Christi fidem, per motiua inductus, uel tribulatione & angustijs coactus, negare deberet: multo magis ego negasssem, quia ea tantum expertus sum, quantum possibile est aliquem posse experiri. Nec reperiri possibile est unquam aliquem Christianum fidem negasse, cum nō solum fortes & uirilī ætatis, sed etiam teneras uirgines & pueros, examinatos exquisitissimis tormentis, fidem Christi usque ad mortem constantissimè confessos, firmiter tenuisse, quotidie legere & prædicare audiamus. Viso igitur exemplo, audiamus etiam quid dicat auctoritas Abbatis Ioachim, super isto uerbo: Quis similis bestiæ? &c. Multi, inquit, qui habitant in terra illa, in die illo terribili frangētur & dissoluentur à compage fidei, percussi timore. Non enim uidebitur illos posse sustinere flagella, qui positi in pace ecclesiæ, neque uel leuissimam contumeliā pati. Dicant ergo, quis similis bestiæ? &c. Prius desperabunt de uictoria, quàm perueniatur ad bellum: & territi à uoce bestiæ, perdent fidem, quam inaniter & fictē pacis tempore tenuerunt. Et Ioannes in Canonica sua: Multi à nobis exierunt, sed non erant ex nobis: nam si ex nobis fuissent, nobiscum utique permansissent. manifestè ostendens, quòd fidem Christi quidam perceperunt, sed eam operibus non impleuerunt. Ad idem testis est Apostolus Paulus, qui dicit: Quis nos separabit à charitate Dei? &c.

Dein.

Viso, quod nequaquam aliqua motiua sunt sufficientia ad aufcendū fidem, nunc quomodo interpretanda sunt cuilibet fideli, quo possumus modo meliori, uideamus. Quia igitur ecclesia Antichristi, quasi quoddam ædificium disposita est, cuius si fundamentum quomodo à ueritate uacuum est, uisum fuerit, totius structuræ uidere ruīnam in promptu erit. Profitentur enim (ut suprà dictum est) dicentes † Laalla, habillalach, Mehemet erzullah. Vnde & in primis considerandum est, quod non præponit aliquid, neq; supponit, sed absolute pronun-
ciando dicit, Deus est unus. In isto professionis modo, à se cultum Dei usurpa-
tum ad aliorum profectum, suam uerò perniciem, manifestè ostendunt. Ea enim quæ ad ueræ religionis profectū & sufficientiam pertinent, omnia hic deficiunt. Fideles enim se uerè Dei cultū habere ostendunt, dum in sua professione dicunt Credo. In quo habitus fidei ostenditur, per quam Deo, quem colunt, se subditos esse pronunciant. In hoc autem quod subditur, In Deum, &c. ostenditur habitus charitatis & amoris, per quem Deo, quem colunt, uniri, & cum eo corpus unum effici se declarant. In omnibus autē alijs quæ sequuntur, scilicet mysterium trinitatis, creationis & redemptionis, habitus spei comprehenditur, per quam totius salutis se posse perfectè consequi efficaciam demonstrant. Quid autem isti
nephandissimi Turci sibi uolunt, cum dicunt, Deus unus est, nisi hoc Luciferi
patris eorum, quando dixit, Super coelos ascendā, & similis ero altissimo, † Nam
diabolus etiam sciebat unum esse Deum. Sed fortè dicunt, intelligendam esse
pronunciationem cum additamento, ut scilicet dicatur, Unus est Deus quem co-
lo, quem adoro, &c. Sed tunc quando detestandæ blasphemie ex eadem pronun-
ciatione resultent, uideamus. In primis eorum principes & prælati, Deum se co-
lere dicunt, cuius non solum cultum uerum, quantum possunt impugnant, sed
etiam se ab omnibus, dum eos sibi mancipando subiiciunt, coli pro Deo uolunt:
& sic non immeritò Deum patrem blasphemant, dum beneficium potestatis acce-
ptum ab eo, in suam iniuriam & inimiciūā retorquent. Sacerdotes uerò eorum,
dum sapientiæ donum se habere simulant, & fidelium animabus occultè insidi-
antur, nonne filium Dei, qui Dei sapientia est, Deum se colere dicentes, blasphe-
mant: & cultum uerī Dei oppugnantes, & doctrinam totius peruersitatis docen-
tes, animas fidelium secum in perditionem ducunt: Sed fortè nec minoris nequi-
tiæ Deriuischzler, qui & simulati religiosi eorum qui spiritum diabolicum præfe-
rentes, cum simulata ostensione uirtutum, dum colere se Deum dicunt, spiritum
sanctum (qui ueritatis inspirator est & doctor) blasphemant, & ad euacuandum
ueri Dei cultum, cum toto malignitatis spiritu anhelare præsumunt. Videat
nunc uerus Dei cultor, quomodo hæc diabolica secta, super summam totius ma-
licie consistit fundata. Præcedentium enim persecutorum Ecclesiæ Dei, aliqui
eam impugnaverunt: reliqui uerò in expugnando eam laborauerunt: cæteri au-
tem ad euacuandum cultum Dei operam dederunt. Sed hi omnes ecclesiæ preci-
bus adiuti, ad effectum suæ maliciæ peruenire permisi non sunt. Et propter hoc
usq; nunc diabolus, Ecclesiæ precibus impeditus, quasi ligatus in Apocalypsi de-
scribitur. Ista autem secta quasi caput omnium præteritarum, ad effectum ma-
licie in tantum peruenit, ut iam Ecclesiæ preces ei auxilio, in his quæ ad salutem
pertinent, nequaquam esse possint. Et ideo diabolus quasi solutus à uinculis, &
expeditus sine omni impedimento, ad omnem artem suæ nequitie se conuertit in
tantum, ut nunc quidem in mysterio adorari se in reprobōū persona faciat: ela-
pso autē non multo tempore, etiā in persona propria hoc facere eum dubiū non
est.

*Ilalach Hyl-
lach mehem-
met*

Cultus fidelium.

*Esaiæ 14.
† malignitatis
mysterium uel
le in executio-
nem mitteret.*

*Mahometi se-
ctæ reliquarum
omniū caput.*

dd est,

*Offensionis di-
uina triplex in
hac secta argu-
mentum.*

*Idolatria mi-
nor hypocrisi.*

est. Tria igitur indicia odij diuini, in ista secta super omnes alias preteritas, consi-
derare debemus. Primum est, quod Deus permittit, ut cultores Dei nomen usur-
pare sibi præsumerent: quod quantum Deus odiat, apparet in hoc, quod potius
uoluit ut idola colerentur, quam quod à reprobis coleretur Deus, cuius mysteriū
ignorant. Minor est enim culpa idololatriæ, quam Deum fictē colere. Vnde plu-
res idololatræ fidē Christi receperunt, de fictis autem Deum colentibus, ut suprà
dictum est, nunquā aliquis ad fidem Christi reperitur cōuersus. Et si aliquis conuer-
sus inueniretur, magis pro miraculo homini haberetur factū, quam per uiam or-
dinis naturalis, maxime istis temporibus. Pro quo notandum, quod offensio di-
uina in triplici gradu habetur. Primus est iniuriæ, & est omnium extra Dei gra-
tiam existentium. Sicut sunt infideles, & peccato mortali obnoxij, qui auersionem
Dei incurrunt. Et isti possunt ex facultate liberi arbitrij sui, ad Deum conuersio-
nem acquirere poenitendo. Secundus gradus offensionis est illorum, qui peccata
peccatis addendo, contemptum Dei incurrunt: ut sunt hæretici & hypocritæ, &
Deum fictē colentes, & huiusmodi, qui hōnori diuino detrahētes, iram Dei me-
rentur, quā per se placare non possunt, quibus necessarij sunt intercessores. Ter-
tius gradus est illorū, qui ad contemptū Dei, despectum addunt. & hoc est genus
desperatorū, qui ad gloriā Dei aspirantes, gloriātur cum malē fecerint: super quo-
rum animabus diabolus potestātē inuincibilē accipiens, usq; ad indignationem
Dei eos perducit. Et tales modo ordinario nequaquā amplius, neq; per se neq; per
alicuius intercessionē, ad Deū conuerti possunt. Absoluta tamen potētia diuinæ
pietatis, quæ infinita est, hoc facere potest. Et licet igitur prioribus temporibus, de
huius sectæ reprobis plures fidē Christi receperint, sicut legitur de sancto Vincen-
tio ordinis nostri, qui plures Sarracenorū conuerterit: tamen modernis tempori-
bus, secundū meam coniecturā, credo, quod culpa eorū excreuit in tantū, quod
de secundo gradu offensionis diuinæ ad tertium iam producti, per diaboli iuinci-
bilem potestātē, indignationē Dei contra se sic prouocauerunt, ut iam nec per se,
nec per alicuius intercessionē, ad statū salutis possint reuocari. Et si factum fuerit
in aliquo, pro miraculo habendum existimo, sicut etiam infra in cap. 20. dicitur.

8. Vincentius.

Secundum indicium odij diuini, est simulatio sanctitatis, & prodigiorum & si-
gnorum mendacium ostensio. Cum enim iusti ad deferendū honorem debitum,
omnium bonorum largitionem à Deo cognoscentes, nihil supernaturalis expe-
rientiæ desiderant, optent, uel consequantur, non immeritò diuinæ indignatio-
nis & odij indicium esse dicendū credo, quod reprobi tantis signis & prodigijs
mendacibus clarent, quæ consecuti sunt ex inordinato desiderio, & appetitu uan-
æ laudis & gloriæ, ad deprauandum uera signa & prodigia sanctorum, & ad
detrahendum diuino honori, & ad euacuandum diuini cultus mysteria & sacra-
menta, & ad suæ cæterorumq; damnationis cumulum.

deriuatio

Tertium indicium odij diuini, est longæua † duratio super cæteras sectas, de
quo etiam superius in 13. capite dictum est, & paulo antè in isto capitulo. Nulla
enim sectarum permilla est, de iniuria diuina ad contemptū, & de contemptu ad
despectum peruenire, sicut huic sectæ creditur factum. Sed necdum finis. Nam
licet in contemptu satis profecerit, despectus tamen initium iam incipit facere, ut
suprà dixi. Poterit tamen iam de profectu aliquid coniecturari, uiso initio, ut in
sequenti cap. dicitur. Licet ergo Deus ista tria iam dicta patienter dissimulet, fir-
miter tamen credendum est, quod ei tantum sunt in odio, ut tandem propter fi-
nalem maliciam eorum, quasi coactus & constrictus, ad iudicium uenturus sit.
Cum enim cultus Dei, propter quem omnia creata sunt, euacuatus fuerit, non
immeritò omnis creatura commouebitur, & iustum iudicem ad ultionem inimi-
corum inuitabit. Sed euacuationem diuini cultus cum audieris, de accidentalibus,
bus,

bus, & non de essentialibus dictum intellige. quia licet nullus inueniatur locus ad exercendum ceremonias, quæ ad cultus diuini solennitatem pertinent, & hoc Deo permittente, & reproborum malicia exigente, ut scilicet credant contra Deum se iam præualuisse, & cultum eius totum euacuasse, tamen usq; in finem seculi nunquam deficiet, imò semper proficiet cultus diuinus in essentialibus, ita ut electi temporis nouissimi, perfectionem omnium præteritorum Sanctorum habebunt summam, licet paucissimi latitantes in cauernis & speluncis, exhibebunt tamen cultum dignissimum Deo uiuo & uero. De hoc autem quod superius replicauimus, quomodo scilicet reprobi non possunt adiuuari orationibus ecclesiæ: notandum, quod Martyriū est species poenitentiae, quæ uoluntarie assumitur & toleratur, & per disciplinā regularē, sicut cætera opera poenitentiae, perficitur. Vnde plures sancti licet persecutoris gladium non senserint, tamen propter uoluntatē patiendi, & poenitentiae suæ asperitatem, corona martyrii non sunt priuati. Vnde persecutores martyrum, eis magnum † obsequium præstiterunt, & quasi quidam adiutores, uel etiam causa, ad tantā gloriā perueniendi extiterunt. Et propter hoc etiam cultus diuinus, quasi eorum adiutorio, ad culmen magnæ perfectionis perductus est. Et ideo non solum ipsi Martyres, sed ipsa etiam ecclesia uniuersalis, quasi multū obligata, dum pro eis oraret, sicut pro alijs debitoribus, exaudita est: ita ut magna pars eorum ad fidem conuersa est, & tandem tota gentilitas cultrix ueri Dei effecta est. Opus autem iustificationis, quia non ad humanam, sed ad diuinam iusticiam pertinet, non perficitur disciplina regulari, sed cœlesti: nec eius poena est uoluntarie assumpta uel tolerata, sed inflicta secundum modum & uoluntatem Dei iustificantis. Persecutor autem, & anima iustificata, habent se per modum instrumenti, & non per modum agentis & patientis. Inde est ut debitum quod interuenire potuit, quamuis modicū, beneficio temporalis seruitiū, quod à iustificatis, persecutoribus suis exhibetur, compensationē recipit. Et dum ecclesia orans dicit, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: nihil eis prodesse potest quibus ecclesia nihil debet, nec culpa eorum à iustificatione, quibus nihil nocere potuerunt, nec aliquid profuerūt: sed à renegatis, quos ad suum errorem traxerunt, & damnationem, augmentum recipit. Et sic remoto impedimento, quod ecclesiæ orationibus fiebat, diabolus quasi solutus à uinculis, & potestate accepta, de humana natura intendit se uindicare, sicut manifeste apparet in reprobis, in quibus quotidie tam magnum profectum facit, in perditionis animabus, in illa secta. Sed quomodo meritorū sit opus iustificationis, cum non sit uoluntariū, in 18. cap. patebit, cum de cōditione & ueritate disciplinæ dicemus cœlestis, quæ ipsa naturalia, artificialiter operādo, quasi supernaturalia efficit.

DE PROPECTV MAGNO FUTURO HUIVS SECTAE,

qui ex fundamento eius consideratur. Cap. XVIII.

40 **S**igitur, ut in præcedenti capite dictum est, ista secta despectus diuini initium sumpsit, & indignationem Dei contra se prouocauit, quasi clibanum succensum ad consumendum, & diabolus diuinæ uindictæ administrator, quasi leo solutus à cauea, succinctus cum omni malignitatis suæ potestate & præparatus: quis poterit stare ad uidendum furoris illius ardorem æternum? aut huius executoris tyrannidē sustinere? Certè intolerabilis nimis erit furoris illius aspectus, & executoris illius tempestas tam horribilis, ut cœlum superius, & terra inferius contremiscent, sidera cuncta nutabunda pauebunt, maris pelagiciq; fundamenta concutientur, & omnis creatura, turbato creatore, immenso tremore turbata illius crudelissimi exactoris, tantam super se acceptam potestatem cernens, ut non esse ullum modum uel locum euadendi, insolitis motibus exagitata, in seipsa tabefacta,

deficiet.

deficiet. Non igitur o fidelis anima te moueant, quæ hæcenus audisti & uidisti, & experta es in initio tantorum malorum. Sed dispone animum tuum in omni spe & fiducia, exerce mentem tuam in omnibus operibus charitatis, cõfirma cor
comparatione tuum in fide Christi, ut te non moueant terribilia quæ futura sunt, in quorũ tope-
Turcorum ui ratione solatium apparebunt ea quæ hæcenus magna putasti. Audisti forte, &
Soria. experientia didicisti Turcorum magna prælia & uictorias, & mirata es: sed scias quod initium malorũ sunt ista. Nam modicum expecta, uidebis in hac secta tantam tyrannidem & uictoriarũ magnitudinem futuram, quod nec Alexandri magni, & Romanorũ uictoriæ, qui sibi totum mundum subiugauerunt, ualeant eis comparari. Non enim, sicut in illorũ tyrannorũ bellis, solum corporũ erit occisio: 10
elementa sed animarum simul & corporum æternalis, per quatuor ÷ climata mundi erit uniuersalis perditio. Item uidisti nõ sine admiratione feruorem maximũ Turcorum ad propugnandũ & dilatandũ sectam illam. Sed maiora uidebis. Nam in tantum extendetur audacia & præsumptio eorum in futuro, ut flamma ipsius diabolici spiritus incēsi, totũ genus humanũ in stuporem uertent, ipsam quoq; curiam celestem in admirationem sui mittent. Item miraris multiplicationem eorum: sed
ista ut prædi- multiplicatio eorum futura, si quanta sit considerasses, præsens eorum multiplicatio tibi uiluiisset. In tanta enim erunt multitudine futuri, ut aeris atomos & puluerem terræ, arenam quoq; maris excedere uideantur, & more locustarum totius terræ superficiem implebunt. Item dicis, quomodo tam multi ad eos conuertuntur: 20
ista sunt ab au- expecta, & uidebis de omnibus gentibus, populis, & nationibus, & linguis eis adherentes uniuersaliter, ut uix pauci cultores Dei in speluncis & cauernis terræ remanebunt, ad obseruationem & conseruationem cultus Dei uiui. Miracula
et hore ante cen- & prodigia mendacia, quæ nunc inter eos fiunt, non sunt nisi quedã semina maliciæ, demonstrantia qualis futura sit illa messis diabolicę operationis, quando ipse
tum annos, ita satanas in humanam formam transformatus, ad omnia opera nequitie, ad quæ
hodie geritur. a reprobis fuerit inuitatus, ita se impulsissimè offeret, ut nihil malignitatis studiũ remaneat, quod non ad plenum impleatur. Videbis mortuos resuscitari, omnis generis morbos curari, secreta cordium reuelari, & abscondita a seculo thesaurorum loca reperiri, & nihil ex omni genere maleficiorũ ÷ fore, quod non consequi 30
permanere tum a reprobis fuerit. Tanta præterea erit simulatæ sanctitatis & religionis ostensio futura, ut sanctorum patrum quorumcunq; & ipsorum apostolorum sanctitatem, uidebuntur excedere. De ipsorum morum & aliarum uirtutum simulatione futura, hoc solum dico, quod tanta erit in uniuerso populo de eis fama & æstimatio, ut eorum similes a principio mundi usq; ad finem, non credãtur posse
ista omnia præ- reperiri. Quid enim eis poterit deesse de omni genere simulatæ uirtutis, quos ipse malignus spiritus inhabitando mirabiles exhibebit in aspectu, & mirabiles in factis, ita ut ab omnibus pro dijs colendi censeantur: Hæc igitur pauca de istius
dixit Paulus su- malæ arboris pessimo fructu futuro, sic interpretatus sum per coniecturam, eo quod in radice eius, quam tam firmiter fixit, amaritudinẽ ita gustãdo probauĩ, & 40
tura. 2. Thef. 2. expertus sum, quod nõ solum talia quæ dixĩ, sed in infinitũ plura, quæ nec lingua potest exprimere, nec intellectus capere, sine dubio credo ex ea processura. Sed nec quisquam sapiens est, uolens quotidianum defectum Christianitatis, & illius sectæ continuum augmentum, diligenter & fideliter considerare, qui non ita hoc futurum esse suspicabitur. In tanta enim uelocitate uidemus cultus diuini diligentiam inter Christianos continuè deficere, & omnem uanitatem ac teporem fidei, & torporem charitatis, & maliciam uitiorum augeri, ut bene consideranti non sit
Christus cum dubium, quin illa diabolica potestas iam initium fecerit, & non elapso multo temporis spacio ita se diffundet & extendet in mentibus humanis, ut in omni statu
suis infirmus,
diabolus cum
suis potens. uia

ut aliquæ reliquæ Christianæ religionis in ueritate poterunt reperiri. Et licet foris solo nomine aliquid apparentiæ remaneat, tamen interius non iam Christus, sed satanas totum occupabit, ut non iam Christiani, sed potius antichristiani non immerito dici possint: & tunc negabit mihi aliquis esse opus aliquo motiuo, cum uiderit ipsos Christianos ex propria malicia iam, antequam ueniat Turcus, Christum abnegasse. Quis ergo antiqui hostis potestatem ac potentiam, qualis in opere futura sit, non uideat, si in tam breui temporis spacio talia perpetravit? Faciant igitur fidem ea quæ uidemus, his quæ futura diximus, & timere nos faciant, ne incaute incidamus in manus eius, de quibus euadendi nulla remanebit facultas.

10

DE RELIQUORVM MOTIIVORVM

interpretatione. Cap. XIX.

Vlso autem in superioribus de interpretatione fundamenti, quod est ipsa professio, nunc de reliquorum motiuorum interpretatione consequenter dicendum est. Et pro introductione istius materiæ notandum, quod omnia quæ de interpretatione motiuorum dicta uel dicenda sunt, ad simplices, qui de exterioribus mouentur & iudicant, pertinent. Spiritualis autem homo, qui omnia iudicat, *1. Corinth. 2.* & a nemine iudicatur, huiusmodi interpretationibus non indiget. Nam omnia quæ in exterioribus geruntur bonis & malis, communia sunt, quorum iudicium & differentia in intentione consistit. Quia agnita, uniuscuiusque opus, ad quem finem tendat, faciliter iudicatur. Si igitur secundum intentionem uolumus iudicare, uidebimus Deum in Christianis, & diabolum in Turcis inuicem pugnant. Sed ab initio mundi semper maliciam diaboli Deus in caput suum retorlit: & quantum acrius & crudelius ecclesiam suam persecutus est, tantum Deus eam per maliciam eius ad cultum gloriæ & meriti prouexit maioris. Quia autem ab initio *culmen* mundi, nunquam fuit persecutio similis huic in malicia & diabolica astutia, certissime & indubitater credendum est, nunquam ex aliqua persecutione tantum fructum meritorum Ecclesiam Dei reportasse, sicut ex illius sectæ consequitur persecutione.

Veniamus igitur ad aliqualem practicam, & uideamus quæ sit differentia inter intentionem Dei & diaboli, in uictorijs istius sectæ. Diabolus enim Christianos *Intentio Dei & diaboli in uictorijs Turcorum.* in ipsis Turcis persequendo, captiuando, tribulando, & in uarias anxietates & calamitates mittendo, incarcerando, emptioni & uenditioni exponendo, confusionibus & ærumnis innumeris, supplicijs & miserijs affligendo, intendit cultum Dei omnino euacuare, & salutem humani generis impedire, nec non propter potestatem magnam quam nunc accepit, credit se etiam de Deo posse uindicare. Sed intentio Dei longe aliter se habet. Deus enim intendit cultum suum non extinguere, sed multiplicare. Merito enim gratiæ, quo prius ecclesiam suam decorauit, nunc meritum gloriæ addere intendit, & Ecclesiam suam tanquam sponsam ornare, & eam sine ruga & nota alicuius offensionis sibi exhibere, ut digna sit thalamo & amplexibus suis. Et hoc per istum modum. Intendit enim uoluntatem humanam *consensus indicatur* mortificare, & carnalem affectum in spirituale mutare, & de corde humano omnem peccandi auferre consensum. Videamus adhuc magis in particulari. Primo peccator punitur intentione poenitendi, & per istam poenitentiam omnis culpa peccati deletur. Secundo punitur in sensu, & aufertur poena peccati. Quare autem iam tertio punitur in intellectu, nisi ut uirtus inducatur pro uitio. Quarto igitur loco, quo modo actus ipse per poenitentiam non sit meritorius, quando non de culpa nec de poena, sed de uirtute procedit? Quis ergo non miretur, quomodo in uno eodemque opere culpa peccati & poena deleatur, & uirtus cum merito inducatur? Sed hoc mirum non erit, si uirtus disciplinæ coelestis diligenter inspicatur, de qua paulo inferius dicetur. Quanta autem & qualia sint necessaria ad ista per-

dd 3 ficenda,

*Impij uincen-
tes uincuntur,
p̃j nisi uincūt*

*p̃j propter &
per Deum om-
nia mala con-
stantissime ui-
cunt.*

ficienda, solus ipse summus artifex fecit, qui ad tam mirabile opus tam mirandum instrumentum fabricauit. Gloriantur igitur Turci de uictoria: multo magis Christianus gloriatur, qui per hanc uictoriam de ipsius diaboli potestate eripitur, & in libertatem filiorum Dei transfertur, per quam ipse Turcus diabolicæ seruituti mancipatur, libertatem in æternum amplius non adepturus. De interpretatione feruoris notandum, quod ipse inimicus humani generis, incendium odij & lioris excitat in cordibus reproborum, & sollicitat sine intermissione ad persequendum fideles. Sed e contra Deus in electis suis, flammam illius sanctissimæ charitatis, quam inimicus diligitur, accendit, ut eis cum diligentia seruiant, honorent, obediant, & domos eorum gubernent, filios & filias nutrant, & seipsum sine præiudicio seruicij eorum impendant, & quasi sursum obliti, uerba & uerba contemnant. Insuper illatas tibi iniurias pro nihilo reputent, panes suos die ac nocte cum lacrymis, & potum cum fletu miscentes, quasi à Deo derelicti, capita reprobis inclinent, coram eis ingeniculent, & fatigati iniurijs obsecrent. Nec tamen lassus datur ulla requies, sed de agro reuertenti labor uinæ indicitur: & cum omnia opera nihil omittendo perfecit, uix panis siccus cum aqua, ad refocillandum potius quam ad comedendum, ad instar canis extra domum uel retro portam porrigitur: & ut festinater se expediat, cum indignatione præcipitur: & ne tempus ociose transeat, quam citius ad omissum opus non tam destinatur quam expellitur. Hæc & innumerabilia his similia, spiritu sancti seruire accensi fideles Christiani, inimicis suis seruando tolerant, ut ualeant ad meritum æternæ gloriæ finaliter peruenire. De multiplicationis interpretatione notandum, quod reprobi multiplicantur in numero, & deficient in merito. Electi autem deficientes numero, in tantum multiplicantur merito, ut quasi stellæ cœli, numerari non possint. Quot enim in anima & in corpore sunt species indiuiduæ, tot sunt eorum materiæ merendi. Cœlestis enim disciplina non coarctatur loco uel tempore, sed omnia simul complectitur, principium medium & finem in una eademque operatione coniungens, præsens præteritum & futurum in uno momento constituens, de imis ad summa non discurrendo, sed discernendo, non interueniente mora ascendit & descendit ad ima de summis. Insuper eadem cœlestis disciplina, intentionem, sensum & consensum actuumque in eadem operatione non diuidit. In substantia esse & non esse, in memoria scire & nescire, in potentia posse & non posse, in uoluntate uelle & non uelle, ita coniungit, ut quod in uno deficit, in alio supplet, nihil defectuosum, nihil incompletum relinquens, sed & prospera & aduersa, læta & tristia, amara & dulcia, denique bona & mala, & quæcunque in humanis passionibus interuenire possunt, omnia ad meritum cooperantur. Quæ igitur potest esse comparatio, de multiplicatione numerosa reproborum, ad multiplicationem tantorum meritorum? Prorsus nulla. Sed nunc de miraculorum & prodigiorum mendacium interpretatione aliquid uideamus. Pro quo notandum, quod ipse diabolus, quos mortuis exterioribus & materialibus ilaqueare non potest, quia curiosi sunt & sagaces, ipsis necesse habet ut prodigiorum mendacium laqueos iniiciat. Vnicuique enim escam deceptionis secundum suum appetitum uenator studiosus curat proponere. Sed frustra iacitur ante oculos penitatorum rete illius diabolicæ tentationis. sagittæ enim reproborum percussæ fidei scuto, in corda eorum intrant, & oculos mentis eorum in tantum excecant, ut diabolicas illusiones, diuinas consolationes credant. Et dum propter hoc seipsum reputantes, cæteris se præferre præsumunt, quid aliud nisi illius antiqui hostis militiæ se ad singulare certamen, contra ecclesiam Dei, primicerios & duces ostendunt? Iusti autem, dum tantam nequitiam diabolicæ fraudis, cum adiutorio diuino euaserunt, pro maxima eis uictoria ascribitur, & quasi singularis certaminis culmen adepti,

1. Thess. 2.

adepti, in persona uenerabilis ecclesiae tam militantis quam triumphantis, glorio-
 sa uictoriae primam coronam accidentalis praemij obtinebunt. Praeterea reprobi
 pro consolatione ista momentanea, quantas aeternae damnationis desolationes
 sint accepturi, ipsi tunc experti uidebunt. Quod autem iustis in hac consolatione sub-
 trahitur, centuplum in consolationis aeternae praemio reddetur. Videamus nunc
 desolationis modum. In tantum enim alieni ab omni consolatione sunt, in omnibus
 modis desolationis praesentis uitae, quod non solum infra ipsam naturam, sed &
 contra naturam uitam agere uideantur. Et omnis reputationis species sic eis aufer-
 tur, ut possint esse in derisum & in despectum, & in opprobrium omnibus, quasi
 iam non cum uiuis sed cum mortuis deputati, despecti & deiectioni, quasi lutum & ster-
 cus execrati, & ab omnibus, quasi terra, quae pedibus calcatur, reputati, & non solum
 ab hominibus, sed etiam a proprijs passionibus ita deuicti, ut se ipsos iam non homi-
 nes, sed bestias reputent. Et confusi in semetipsis, ita ut etiam coram hominibus ap-
 parere non audeant, sed quantum possunt declinant, ne ab hominibus uideantur:
 sed & in tantum rubore perfusi, ut se hominum conspectui indignos in ueritate cre-
 dant. Insuper etiam quod maius est, ad maiorem eorum confusionem, Deo
 permittente, saepius contingit, ut in medio hominum, quorum praue uerecundia
 aspectum declinare uolunt, inuiti deputentur. Et si de eis aliquid uel modicum
 reputationis haberi ab aliquibus permittitur, hoc non ad materiam consolatio-
 nis, sed ne in baratrum desperationis ueniant, ad extremam deiectionis aliqualem
 releuationem eis conceditur. Quis ergo tantae desolationis acerbiter digne
 poterit aestimare? De simulatione sanctitatis & religionis istorum hypocrita-
 rum notandum, quod diabolus peccata istorum reproborum, superducto sancti-
 tatis & religionis colore, ne ad lucem ueniant, & arguantur, abscondit, & in ipsis
 ipse habitando, exterius a se & ab alijs, ad suorum & aliorum perniciem, sanctos
 & bonos reputari eos facit. Sed & hoc cumulo damnationis eorum accedit, quod
 dum se ipsos reputando & iustificando, alios iudicant coram hominibus, coram
 Deo alios iustificando, se ipsos condemnant. Et dum minima aliorum, sine termino
 & mensura, aggrauant: sua magna apud iustum iudicem, qua poena digna sint, osten-
 dunt. Ecce ita iusti, quasi ab omni creatura notati, ita uiles et modice conditi sunt,
 ut eorum non solum actiones, sed & cogitationes habeant in notitia & reprehensio-
 ne. Ipse enim instinctus naturae, eos specialiter arguere uidetur, dum ea quae omni-
 bus communia sunt, is subtrahere uidetur. Saepem enim dum uigilare uellent, som-
 nus occupat: & dum dormire uellent, somnus fugit. Et sic de alijs. Influentiae etiam
 naturales, dum eis duriores alij se reddunt, quasi pane quem comedunt, eos indignos
 notant. Alia quoque necessaria, dum eorum usibus subtrahunt, quasi omnibus repro-
 bis & peccatoribus deteriores, quatuor elementis, quae bonis & malis famulantur,
 ipsos uti non debere, ostendunt. Omnes etiam spiritus uitales & substantiae abstra-
 ctae et coeetae, eorum desolationi & confusioni arridere uidentur. Sunt etiam super cae-
 teros infirmi, debiles, ignobiles, deformes, timidi, pusillanimes, materiales, idiotae,
 & omnibus alijs defectibus abundantes. Cum igitur eorum peccata & defectus ita de-
 lecti & manifestati, ad notitiam omnis creaturae ad increpandum & arguendum sint
 perducti, merito in iudicio Dei in obliuionem uenire debent, & excusationem reci-
 pere, hocque ipsa diuina iusticia exigente, ut hi qui hic praeter ceteris opprobrijs &
 confusionibus saturati sunt, ibi torrente uoluptatis & libertate domus Dei, specia-
 liter inebriari debent. De apparatus simplicitatis & morum maturitate Turcorum
 dicere, & interpretationem facere uolentes, notabimus, quod omnia exteriora effi-
 cacious & uirtutem ab interioribus hominis trahere solent. Mores enim exteriores, si
 ab affectu uitioso immundo & carnali processerint, quantumcumque compositi fuerint,
 scandalum praestant. Si autem ab effectu mundo & uirtuoso processerint mores quan-

Is ordo est Dei
 in iustificando
 primum dñat,
 deinde iustifi-
 cat suos, etc.

inde culpe re-
 tributionis co-
 solatione futu-
 ra aestimare di-
 gne poterit-
 qualitate? Ne-
 mo prorsus.

Conditiones
 pauperum.

*Mores repro-
borum & ele-
ctorum.*

tumcunq; incompoliti & uitioſi, in proximis tamen ædificationem operantur. Mores igitur reproborum, quamuis oculis intuentium placere uideantur, tamen propter uenenum, quod in affectu latet, quali mola alinaria ſeipſos & proximis in foueam deſperationis mittunt. Et e contra mores electorū, quibus uitioſi & moleſtijs paſſionū deformes, tamen propter affectus puritatē, cœleſtis diſciplina eos attenuatos & alleuiatos, quali quaſdā pēnas efficit, quibus electi, ad inſtar aquilarum in ſublime ſubuecti, ut omnes huius uiſe uanitates & errores, ſcrupulos & uitæ diſcrimina, ſine omni offeſſione trāſire uſq; ad finē, & non deficere poſſint.

DE MOTIUIS RETRAHENTIBVS

ab errore Turcorum. Cap. XX.

*Tria genera
Chriſtianorū,
qui captiui te-
nentur à Tur-
cis.*

ratiocinatio

*Diabolum au-
thorē eſſe Tur-
cicæ ſectæ.*

IN captiuitate Turcorum tria genera hominum Chriſtianorum inueniuntur. Primum eſt illorum, qui in pura ſimplicitate uitā agunt, nec aliquid de factis eorum curant, nec intelligunt. Iſti eos infideles eſſe ſciunt ſimpliciter, & ideo eos & ritus eorum, quantum captiuitas ipſa & ſeruitutis iugum permittit, deuitant & declinant, & timent ne ab erroribus eorum decipiantur, & religionem Chriſti conantur obſeruare, quantum ſciunt & poſſunt. Et iſte modus ſecurior eſt. Sicut ego quosdā uidi, qui in ſimplicitate ſua firmiter permanentes, & in amore fidei Chriſtianæ, mores & actus eorum execrantes, poſt multam fugam & labores patienter toleratos, tandem in fide Chriſti mortuos, quos etiam martyres effectos æſtimo. Alios etiam liberos effectos receſſiſſe. Secundum genus eſt illorum, qui curioſe circa facta eorum intelligenda & perſcrutanda (licet pericula quæ interuenire poſſunt, nō aduertant) incautē ſe ingerunt. Iſti licet magno periculo ſe exponant, tamen ſi deo adiuvante, ad perſcrutandū eorum ſecreta eis tempus fuſſe cerit, & intellectus ad inueſtigationem, & ad interpretationem † ratio, maiorem fructum ſecuritatis reportant, non ſolum ſibi, ſed etiam alijs proſuturum. De quorum ſorte, ego quoq; non modicum laboraui, nec ſine periculo, ut latentem errorem in ſpecie religionis explorare poſſem & deprehendere. Nec me defraudauit diuina gratia intentione mea, ſed omnia cooperata ſunt mihi in bonum. Tertium genus eſt illorum, qui mediū tenent. qui dum incautē conſiderantes, facta eorum penetrare nequeunt, & interpretari: iſti decipiuntur, errorem eorum credentes ueritatem, fidem, quam ficte tenuerunt, perdunt, & errori eorum adherentes, non ſolum ſibi, ſed etiam alijs detrimenti & diſcriminis exemplum ſunt. Taliū infinitus eſt numerus. Qui quantū in iſta ſecta ſint multiplicati, & qualiter principatum & regimē & totius regni gubernationem conſecuti ſint, ſuprà in ſeptimo capite plenius dictum eſt. Si autem in aliquo eorum qui negant, aliquid eſſet conſtantia mentis, & non ita repente crederent motiuis, perſuadentibus iſtam ſectam, ſed diligentius inſisterent perſcrutando, inuenirent proculdubio multa retrahentia ab iſto errore, & ſufficiens argumentum eius infidelitatis præſtantia. Quorum tria ſunt principalia. Primum eſt diuiſio ſeu diſcordia animarum. Et licet magnam concordiam & unitatem uideantur habere exterius, & habeant de facto ad perſequendum cultum Chriſti, & dilatandum ſectam ſuam, & ad perpetrandum omne malum: tamen in his quæ ad ſalutem pertinent, & ad agnitionem ueritatis, tanta eſt inter eos diuerſitas opinionum, & diuiſio animorum, & peruerſitas uoluntatum, ut nulli poſſit dubium eſſe, quin iſta ſecta non à Deo, ſed à diabolo habuerit initium. Omnia enim quæ pro lege utuntur, non ſunt niſi quædam adinventiones ad libitum inuentæ, & per conſuetudinem introductæ, nihil myſterij, nihil ueritatis continentes, imò plenæ blaſphemijs & ſuperſtitionibus, & diabolicæ fraudis effectibus.

Vtuntur enim, imò potius abutuntur, ipſo Alkorano, ad perpetrandū omnia genera ſce-

ra scelerum, scilicet furta, homicidia, fornicationes, adulteria, stupra, latrocinia,
 & his similia. Quæ si omnia quæ audiui, uidi, & expertus sum, narrare uellem, tæ
 dium generarent, & nauseam audientibus. Sortilegijs & incantationibus & di- *Qualis arbor,*
 uinationibus ita infecti, deturbati & corrupti sunt, ut uix sit uetula, quæ non ha- *tales fructus.*
 beat earum aliquam artem & scientiam. De lege autem eorum, & Alcorano, *Sarracenorum*
 uel Mahometo, tanta est inter eos discrepantia dicendorum, & narrationis diuersi- *de Alcorano*
 tas, ut si centum de eis, de huiusmodi interrogati fuerint, nullus eorum responde- *et Mahumeto*
 bit ad propositum alterius. Sacerdotes eorum, licet magnam ostendant religio- *disensio.*
 nem, & orā hominibus, in occulto tamen pleni sunt omni nequitia, ita ut de omni- *Sacerdotes.*
 30 bus sceleribus se intromittant, & scribant literas pro pecunia, pro quacunque
 causa uel negotio fuerint requisiti. Scribunt multis literas libertatis, ut supra dixi
 capite quinto, pro pecunia, ut possint fugere & euadere manus dominorum suo-
 rum. Scribunt & alias literas his qui præliantur, ut gladius uel sagitta non possit
 eis nocere, & talia multa. Et istæ literæ uocantur Haymayly. Et hoc licet fieri soleat
 ab omnibus, tamen præcipue ab illis qui negant, multi decipiuntur, qui recepta
 pecunia, fugiunt de loco ad locum, ut nequitia eorum non deprehendatur. Istis &
 alijs innumeris modis, repleti sunt figmentis & dolositatibus, ut quotquot diabo-
 licæ fraudes excogitari possint, in tot partes erroris inueniantur diuisi. Inter alias
 20 particulares diuisiones, quæ sunt de ceremonijs legis, & ritu & institutionibus, &
 cultu, & obseruationibus, quæ inter eos habentur, quatuor sunt opiniones solen-
 nes, de facto saluationis inter se distinctæ, quarum quamlibet una generatio illius
 sectæ tenet firmiter, & sequitur, ita ut non solum una non consentiat alteri, uerum
 etiam una alteram persequatur uel armorum, & munitionibus castrorum, ut multo-
 ties perturbato uniuerso regno, nisi rex manus apponat, nequaquam sedari pos- *Sacerdotes*
 sent. Prima generatio est sacerdotum, qui habentur inter eos in magna reue- *Turci hono-*
 rentia, quasi rectores populi, & executores, & dispensatores legis, doctores, & iu- *rantur à suis.*
 dices, & præsidentes in beneficijs spiritualibus, & ecclesijs & gymnasijs. Quorum
 opinio est, quod nemo potest saluari, nisi in lege Mahometi. Et hoc docet & per-
 suadent omnibus. Et licet hoc probare non possint aliqua ratione, uel authorita-
 30 te, uel exemplo, tamen conantur contradicentibus, omni quo possunt modo resi-
 stere. Et hi multos habent sibi de populo consentientes, præcipue ex principibus
 & magnatibus. Secunda generatio est illorum, qui Dermischler dicuntur, & sunt
 religiosi, qui equidem ab eis in multa ueneratione habentur, quasi sanctorum *Religiosi.*
 superstites & successores, & quasi totius regni conseruatores, & amici Dei &
 Mahometi. de quibus plenius in decimotertio capite dictum est. Quorum opi-
 nio est, quod lex nihil prodest, sed gratia Dei est, qua oportet omnem hominem
 saluari, quæ sine merito & lege sufficiens est ad salutem, quam ipsi Rachmatal-
 lach nominant. Nec illi suam opinionem in aliqua fundant ratione, uel authori-
 tate: sed prodigijs & signis ea probare conantur, ut supra in cap. 14. & 15. patuit.
 40 Et isti etiam multos habent fautores, & sibi consentientes. Et præcipue de illis *Meditatiui spi-*
 qui magis spirituales, deuoti & humiles in eorum uita existunt. Tertia genera- *ritualib exer-*
 tio est illorum, qui Czofilar dicuntur, quasi meditatiui, uel etiam spiritualibus exerci- *citijs dediti.*
 tijs dediti. Et ipsi habentur in magna reputatione, quasi successores prophetarum
 & patrum, qui hanc sectam fundauerunt, & se maioris dicunt esse autoritatis
 quam ceteros. Nec illi fundamentum aliquod suæ opinionis habent, nisi quod eis
 dicunt sic ab antiquo traditum. Et istorum opinio est, quod unusquisque debet saluari
 per meritum, & hoc sufficit ad salutem sine gratia & lege: & hoc ipsi Pereketallach uo-
 cant. Isti multum sunt solliciti ad orationes particulares, & exercitia spiritualia in ui- *Suchet Tur-*
 giljs & meditationibus. nunquam enim cessant ab oratione continua, quam ipsi Czil- *corum.*
 laraitmach uocant. De nocte enim conueniunt, & circulariter sedentes, incipiunt dicere,
 Layla

Layla illalach repetendo cum cōmotione capītum, per aliquod spācium temporis. Et post hæc dicunt Lahu, iterum eodem modo repetendo. Deinde ultimo dicunt, Hu Hu, iterū repetendo, ita quòd quasi exanimis effecti, cadunt & obdormiunt. Et isti etiam suæ opinionis multos habent fautores, maximè de his qui de antiquitate uel nobilitate generis gloriāntur, qui Effieler Embieler dicuntur. Hi igitur autentici habentur, quia genus eorum alterius nationis commixtionem non accepit, nec ab origine primorum fundatorum illius sectæ recessit.

Istæ igitur tres generationes cum suis opinionibus omni populo manifestæ sunt, & plures inter se tam in priuato quàm in publico dissensiones gerunt. Alominus eo quòd æqualiter æstimatæ sunt ab omni populo, nulla potest præuolare alteri, sed continuo ad pacem & concordiam reducuntur. Quarta autem generatio, eorum lingua Horife dicitur, quod hæresim sonat: quorum opinio est, quòd unusquisq; saluatur in lege sua, & unicuiq; genti seu nationi lex data est à Deo, in qua saluari debet: & æqualiter omnes leges bonæ sunt eas obseruātibz, nec aliqua est præferenda quasi melior alijs. Et isti à Turcis suspecti habentur, & quasi habent pro schismaticis: & si inuenti fuerint, cōburuntur. Et ideò opinionem suam non manifeste, sed occultè tenent. Huius generationis unum reperi, dum essem in Chio, qui intrabat ecclesiā Christianorū, et signabat se signo crucis, & aspergebat se aqua benedicta, & dicebat manifestè: Vestra lex est ita bona, sicut nostra. quod nullus alterius opinionis Turcus pro uita sua faceret. Tantis igitur diuisionibus repertis & expertis, & in ueritate in hac secta cōpertis: quis in iudicio rectæ rationis eam nō omni ueritate uacuā, imò nō diabolicā, & omni superstitione plenā, & sine aliquo fundamento æstimaret, & merito contemneret?

Turci hæreticos cōburunt.

DE SECVNDO ET TERTIO MOTIUIS RETRAHENTIBZ
ab errore Turcorum, quæ sunt Ignorantia & obstinatio. Cap. XXI.

Ignorantia Turcorum.

SECUNDUM motiuum, per quod habetur euident argumentū infidelitatis huius sectæ, est ignorantia. Licet enim maximæ sint astutiæ ad omne opus malū perficiendū, & in rebus naturalibus magnā & quasi supernaturalē habeant practicā & experiētiā, tamen in his quæ ad salutem pertinent, & ad res spirituales cognoscendas, tam stolidi tamq; inepti sunt, ut uideantur ad modū bestiarū usu rationis carere, & quasi saxa indurati nihil spiritualis intelligentiæ posse capere.

Artes liberales non docentur in Turcia.

Nulla enim ars penitus de liberalibus reperitur doceri in gymnasijs eorum. De omnibus alijs scientijs ita sunt alieni, ut nec nomina earum inueniant, uel cognoscantur ab eis. Quid enim de factis Dei? quid de mysterijs & sacramentis? quid de nobilitate animæ uel salute eius, intelligere poterunt, qui de cæremonijs legis suæ & institutis nullam sciunt dare rationē? Si enim diceretur alicui, quare nō bibis uinū, uel quare nō comedis carnes porcinas? & sic de alijs: penitus obmutesceret, uel aliquid mendacijs uel fictionis responderet, uel, ut in capitulo nono dictū est, immundiciā causaret. De lotionibus autem quibus utuntur, ut supra in cap. 13. dictum est, & inclinationibus, & alijs cæremonijs, tantā habent æstimationem, ut credant ualere ea ad conferendū gratiam, & remissionem peccatorum, & præmiū uitæ æternæ. De peccatis & calibus conscientiæ, & quomodo per peccatum anima maculetur, & quomodo per pœnitentiam iterum purgetur, quomodo deniq; Deus offendatur, & quomodo placetur: insuper de uitijs & uirtutibus, nullū in eis nec minimū indicium cognitionis uel sciētiæ habetur. Humilitatē laudāt, & cæteras uirtutes: superbiam & cætera uitia uituperāt, nō culpā uel meritū: sed solū ipsas naturales passionēs cōsiderantes, non culpā. Solum enim crimina, quibus concordia communitatis, uel commodum turbatur priuatę conuersationis, sicut furtū uel homicidium, & cætera, talia iudicio condemnant & puniunt. De reliquis facinoribus manifestis & occultis, magnis & paruis, nulla fit mentio

Que crimina Turci puniūt.

nec

nec confessio, nec poenitentia, nec absolutio, nec correctio, nec finalis emendatio.

Utuntur etiam circumcissione, non in remedium alicuius culpæ uel peccati, eo quòd de originali peccato penitus apud eos ignorat quid sit, sed solum pro quadam superstitione. Vnde pro magno improprio habetur, quādo dicitur alicui. Czunetfz, id est sine circumcissione. Et hoc idem ipsi frequēter impropertant cæteris, dicentes: Vos incircumcisi. Sed mihi uidetur, quòd potius utuntur circumcissione propter hoc, ut lotio, qua se aqua perfundunt, non sit inualida, remanente aliqua siccitate, sub ista pellicula præputij, sicut superius in 10. & 13. cap. dictum est. Propterea etiam diligenter incidunt ungues, & radunt pilos. Sed quocumq; modo fiat, certum est, quod nō nisi superstitione utuntur. Nam filij eorum, frequenter sine circumcissione moriuntur, nullā sollicitudinē ut circumcidantur adhibent: quod utiq; nō permetterent fieri, si saluti crederent obesse uel prodesse.

Turci circumciduntur.

Quare Turci utuntur circumcissione, et tam diligenter incidunt ungues et radant pilos.

Cum igitur de hoc, uel de quibuscumq; alijs, interrogati fuerunt, ne ignorantia eorum notari possit, inuoluunt sententias, & quodam obscuro modo loquentes, uelamen obducunt excusationis. Et hoc sacerdotes faciunt, cum de rebus spiritualibus, uel de uita æterna interrogati fuerint. Seculares uerò, quando de hoc inter eos sermo oritur, uarijs trussis & insolentijs prouocati, deridētes & subfannātes, alij dicunt, Forte habebimus pulchras uxores: alij autē, Forte multa suauia habemus ad manducandū & bibendū, dicunt, & huiusmodi. Si aliquis autem seriò

forte aliquid dicere uoluerit, nihil omnino dignū ad propositū dicere poterit, eo quòd omnino nihil rationi consonum in libris eorum de hoc uel alijs reperiri potest. Et ideo unusquisq; eorum, siue sacerdos, siue idiota secundū propriam phantasiā de hoc blasphematur & obloquitur. Multa de Antichristo, quem ipsi Tethschel uocant, & de resurrectione mortuorum, & extremo iudicio, & de inferno,

Turci de Antichristo multa dicunt.

& purgatorio, friuola & absurda, & ad libitum inuenta, fabulantur & garriunt. Et inter cætera dicunt, Post iudicium Mahometus omnes liberabit de inferno, cuiuscumq; sectæ uel religionis fuerint, neminem relinquendo, propter magnam potentiam & auctoritatem suam, quam habet apud Deum. De alijs innumeris fabulis, & mendacijs quæ de rebus spiritualibus uersant inter eos, causa breuitatis dicere plus nolo. Hoc tantū adijcere uolo, quòd nequitia eorū, sicut in cæteris omnibus, uelamine simulationis obtegūt & abscondit. Ita & ignorantia sacerdotū eorum, uelut cuprum auratū, sub auri nomine & æstimationis uigo re oblecta latet. Nam quicquid dicunt, quid uel præcipiunt, ita uolunt ab omnib; obseruari, quasi præceptū Dei, ut nemo audeat uel in minimo contradictionem uel resistantiam facere. Tertium motiuū, per quod habetur euident argumētum infidelitatis huius sectæ, est obstinatio. Quis autem dubitat, ueram fidem, libertatem uoluntatis augere, & nō minuerē? Vnde in Euangelio fideles docibiles dicti sunt, eo quòd rationes nō spernunt, sed probant, & malum per rationes reprobant, & bona probāres quæcumq; nō recusant, de malis quoq; bona eliciunt,

& aduersa ad suam utilitatē retorquent. Et hæc omnia sunt in libertate fidei, per quam omnia cooperantur in bonū, his qui secundū propositū uocati sunt sancti.

Non autē perfidia Turcorū sic agit, sed more bestiarū, sectā suā non rationib; seu argumētis, sed gladijs & armis defendere contendunt, eo quòd in lege sua sic se habere dicūt in præcepto. Tantam enim pertinaciā & obstinationē inhæredo sectæ suæ habent, quòd quasi usum rationis uident amisisse, & ad nihil aliud se posse moueri uel flecti ex necessitate ostendunt. Nam quicquid uiderint, audierint, uel senserint, qd hanc sectā nō cōmendat, immediate quasi phrenetici, amentes, execrantes abhorrēt, fugiuntq; tanq; mortale uenenū. Nec sunt alicuius spiritalis impressionis capaces, nec aliqua species ueritatis eis motiuū præstare potest.

Sacerdotes Turcorum ignari.

Obstinatio Turcorum.

Turci fidē suā nō scripturis, sed gladijs & armis defendunt.

Et

*Renegati Chri-
stiani.*

Et quamuis hoc uniuersaliter de omnibus fiat, tamen præ omnibus alijs, illi re-
negati Christiani & desperati, sic erroribus excæcatâ habent conscientiam, quod ui-
deantur ligati catenis igneis diaboli, quas nullatenus disrumpere ualeant. Vnde
quendam eorum in familiari colloquutione interrogavi, Quare (inquiens) rogo
propter Deum, hoc fecisti? aut quid te mouit? nihil aliud respondere potuit, nisi,
Maledicta dies in qua hoc feci. & ego, Quare ergo non reuertaris ad fidem Christi?
Et ille retorto collo, & auerso uultu, Non possum, inquit, non possum: nihil aliud
adijciens. Est & aliud non minus de obstinatione eorum notandum. Creditur enim
pro certo, quod non sit aliquod genus nationis, de quo ad fidem Christi non in-
ueniant aliqui conuersi. De ista autem peruersa generatione, aliquem prouectæ ætatis
ad fidem Christi posse conuerti, quasi pro impossibili habetur, tamē ut supra in cap.
16. dictum est, si fieret, magis pro miraculo habendum esset. Nam cum in primis an-
nis Sixti quarti, legatio, quæ contra Turcos missa fuerat per mare plurimos eorum
Romam detulisset, quorum meliores Papæ presentati, reliqui aliorum prælatorum
curijs deputati, omnes ferè baptizati sunt: quorum aliquos ego familiares habui,
qui magnam deuotionem ad fidem Christi ostendentes, me interpretante, etiam
confessionem & communionem petierunt, quorum unius quidem confessionem
accepi. Ei autem qui curam eius habebat sacerdoti, communionem differre per-
suasi. mihi enim multum difficile uidebatur, ueram fuisse conuersionem eorum:
sicut postmodum rei probauit euentus. Nam post aliquos annos, omnes inuenta
occasione & commoditate, fugerunt: licet etiam qui in curia Papæ erant, bonam
habuissent prouisionem. In hoc aperte ostendentes, se ad baptismum fide accē-
sisse. Vnde de opinione quam prius habui, nunc indubitatam sententiam de
eis proferre possum, quod impossibile sit, aliquem Turcum fidem Christi recipere.

*impossibile ef-
se Turcū ali-
quē recipere si
de Christianā.*

DE QVODAM NOTABILI FACTO, QVOD
contigit in Turcia, ad probationem supra dictorum. Cap. XXII.

Factū notabile

Turcarum

*Talis fuit con-
tentio inter no-
stros clericos
& monachos
mendicantes.*

Nunc ad supradictorum clariorem notitiam & probationem, non puto præ-
tereundum quoddam factum notabile, quod me existente in Turcia conti-
git. Quod eo certius credendum uenit, quia non occultè, sed per totam Turciam
promulgatum est, & non alicui priuate, sed ipsi terrarum regi, & toti regno eius
euenisse narrabatur. Illius enim regis, qui Mirathbeg est dictus, pater illius qui
nunc regnat, non post multo tempore, quo nos in captiuitatem adduxerunt, fa-
cta est quædam contentio inter sacerdotes qui Tamsmani dicuntur, & religio-
sos qui Demrschler nuncupantur, cuius quæstionis talis erat tenor: Vtrum uota
& eleemosynæ & oblationes communis populi, iure debeantur ipsis sacerdotibus,
uel ipsis religiosis? Dicebant enim sacerdotes: Nos sumus curam populi habentes,
in consiliando, in iudicando, in regendo, & docendo, legem tribuendo & ob-
seruando, & totius populi onus portando. Quia igitur ministerium nostrum ma-
gis est necessarium populo & uniuerso regno, merito uota populi nobis debentur.
Econuerso isti dicebāt, nos sumus successores & uicem gerentes illorum, qui
fundamentum sunt legis & gratiæ, & qui pro populo coram deo assistentes, omnes
necessitates eius suis meritis & intercessionem supplentes, totius regni mala & peri-
cula auertentes, & bona cooperantes, qui omni facultate & studio deficiente huma-
no, succurrunt & auxiliantur. Et ergo nobis potius eleemosynæ & uota populi iure
debentur. Cumque ita cōtenderent, & nullam quæstio determinationem acciperet,
in hoc omnes consenserunt, ut causa Regis arbitrio committeretur, & quicquid ab
eo determinatum & iudicatum fuisset, sine omni contradictione ratum ab omnibus
haberetur. Cum itaque Rex audita causa, rationes utriusque partis diligenter per-
uolueret in animo, coepit æstimare, quod ministerium sacerdotum regno magis
necessarium

necessarium esset, propter rationes supradictas : & quod propterea uota populi,
 in recompensationem retributionis magis ad eos pertinerent. Sed dum ista uo-
 luntatis conceptio Regis ad religiosorum peruenisset notitiam, illico Regem adie-
 runt, & petierunt, ne istam sententiam diffinitiuè proferret, donec ipsi inter se di-
 ligentius de hac re conferre possent, ne anticipatio sententiæ in tam ardua causa,
 perplexitatem animorum generaret futuram. Quibus dum rex annuisset, & se-
 ptem dierum inducias interposuisset, una nocte, transactis aliquibus diebus, Re-
 gi in stratu suo requiescenti, subito magna commotio uiscerum, quasi instaret ne-
 cessitas naturæ, exoritur : qui cum festinatione surgens, ad locum explendæ ne-
 cessitatis peruenit. Cum igitur cum quodam impetu super sedes se iactasset, subi-
 10 tō tabula sub eo rumpitur, & deorsum cadēs Rex, in medio loci super quandam
 partem muri, uel ut dicebatur, super quodam ligno suspensus remanens, ad infi-
 ma non descendit. Cum autem uociferaret, & nemo auxilium præstare posset, eo
 quod omnes portæ seris firmatæ inuentæ sunt: tandem fatigatus, quasi unius ho-
 ræ spacio laborans, & nihil proficiens, subito uenit in mentem eius, ut aliquem
 sanctorū inuocaret. Quod cum fecisset, mox in loco lumen apparuit, & quiddam
 in forma religiosorum apparens, sic eum alloquitur : O domine rex, ubi sunt illi
 quos tibi & regno tuo tam necessarios æstimasti ? Quare in ista necessitate tibi
 non subueniunt ? Illo autem præ timore & terrore uisionis nihil respondente, ille
 20 adiecit : O rex noli timere. Scire te uolo, quod illi tibi & regno tuo magis necessarij
 sunt, qui in extremis necessitatibus auxilium præstare possunt : & cum defecerit
 uirtus humana, tunc inuocantibus se, uirtus eorum maximè se ostendit, & succur-
 rit uniuersis. Et cum hoc dixisset, ipso Rege sine aliqua molestia proprio lectore
 stituto, ab oculis eius euauit. Et sic Rex ad sese reuersus, quid sibi acciderit ani-
 mo reuoluens, licet ex † prodigio cum admiratione suspensus, tamen quia de dif-
 ficultate quæstionis certificatus & instructus, multum contentus erat. Facto igitur
 30 tur mane omnibus conuocatis, rem per ordinem exponit, & iubet, ut citò omnes
 religiosi, qui tunc inueniri poterant, coram eo adducerentur. Quo facto, ipse se-
 dens in solio suo, iuxta se habens uas plenum pecunijs, singulos religiosorum ad
 se accedere fecit, diligentius unumquemque intuens, cognoscere uolens illum qui
 sibi apparuerat, unicuique de pecunia quantum pugillus capere poterat, elargien-
 do. Cumque singuli pertransissent, & de supra dicto nihil notitiæ interuenisset, &
 ipse Rex de hoc miraretur, ille qui inter eos maior erat, accessit, & dixit ei : Noue-
 ris rex, quod ille qui tibi apparuit, unus quidē uisus est, sed in persona omnium
 nostrum hoc factum esse non dubites, eo quod omnium nostrum causa in com-
 muni tractabatur. Ex tali igitur uisione, imò (ut melius dicam) diabolica illu-
 sione, Rex ille in tantam dementiam & alienationem animi perductus est, ut filio
 suo paruulo uix adhuc decem annorum in sede regni relicto, ipse ad quandam
 ciuitatē, quæ † Manassa dicitur, secessit, & cum alijs religiosiis, quorum ibi est magna
 40 multitudo, uitam ducere decreuit. Transactio autem in hoc suo proposito aliquo
 temporis spacio, & filio sedente in solio regali, quædam turbatio magna non sine
 sanguinis effusione inter Curiales exorta est, intantum ut turbationem totius re-
 gni nonnulli timuissent futuram, si citius non fuisset remedium adhibitum. Nam
 illi qui Gingitscheri dicuntur, quorum in curia regia magna est multitudo, con-
 tempto puero regis, sibi unum qui eis præfesset elegerunt, ut se possent opponere
 contra omnes qui eis non cōsentirent. Quod dum principes & magnates perpen-
 derunt, regem, patrem uidelicet pueri adeuntes, non tam precibus quàm minis
 persuaferunt, ut regni totius discrimen, quod imminebat, auerteret, & futuro ma-
 lo antequam in augmentum ueniret, se opponeret. Sic igitur, licet reluctantem,
 ee ad sedem

Quanta diabo-
li illusio.

prodigiorum
admir.

Manassa
Rex Turco-
rum factus mo-
nachus.

Seditio orta
inter Curia-
les Turci.

Magnus Tamerlan.

Religiosi omnes à Turcia expulsi.

ad sedem præstintam reduxerunt, & usque ad mortem regnare coegerunt. Factum istud in tanto fuit rumore per totam Turciam, ut à singulis ferè nihil aliud tunc tractaretur. Ego etiam, licet à pluribus in communi locutione audiuissem, tamen specialiter & priuatim ab uno religiosorum, qui tunc personaliter interfuerat, diligentius singula cognoui, qui etiam quantum pecuniæ de manu regis tunc accepisset, & quantum gratiæ & fauoris unusquisq; consecutus fuisset à rege, & plura alia quæ tunc contigerant, narrauit. Est & aliud factum non mediocre, quod non superflue ad prædicta addendum putauit, quod regis illius qui nunc regnat, filij illius de quo nunc dictum est, temporibus contigisse narrabatur. Est enim in partibus Orientalibus quidam magnus Tartarus, qui Demyrleng dicitur, de quo etiam superius mentio facta est, qui quodam tempore ad mortem regis Turcorum, stimulante odio, aspirans, quosdam sui generis in omni nequitia artis diabolicæ famosos & expertos, precibus & precio induxit, plura eis tribuens, sed multo ampliora promittens, si caput Turci inimici sui sibi deferrent. Qui dum exequendi facinoris commoditatem & modum pluribus temporibus quæssissent, & in omnibus rei difficultas occurreret: & quia ipsi multæ artis diabolicæ, magicæ quoque & necromantiæ non modicam habentes peritiam cogitauerunt aliquid nouitatis prætere, ut sub hoc prætextu dum regi curioso fuissent præsentati, & ipsi non posse se artem & ludum nouitatis suæ exercere, nisi omnibus exclusis, dicerent, ad sui propositi commodum & executionem uenire possent. Sed rex auisatus per quosdam, qui illos suspectos habuerant, eorum machinamenta cautus præuenit. Nam dum inuitati à rege, in habitu & forma religiosorum exterius, armis uerò intus bene muniti, antequam ad ipsum regem intrassent, capti, & pœnis subacti: hoc malum quod in regem cogitauerunt, ipsi à rege interempti, experti sunt. Præterea omne ferè nephas publicum exercentes in ciuitatibus, in uis & nemoribus, & stratis publicis, bono communi & paci insidiantes, criminosisq; & omnia genera flagitiorum sectantes, narrabantur eisdem temporibus in habitu & forma religiosorum latitare. Quibus omnibus rex permotus, & permaximè supradictorū nequitia commotus, emissio publico edicto, omnes religiosos de regno suo expellere ac perturbare fecit: & inuentum quenquam in habitu religionis, publicæ pœnæ & custodiæ subactum, rebus omnibus & uita priuari mandauit. Tantam autem execrationem & detestationem illius generationis regis animum tunc occupauit, ut non solum nomen illud audire non poterat, sed etiam quoslibet qui in habitu pauperum sibi ubicunq; occurrissent, nullatenus sine perturbatione poterat intueri. Vnde qui eum comitabantur uel præcedebant in locis quibus erat transiturus, nequaquam pauperem aliquem sinebant apparere. Et si quis incautè apparuisset, perturbationis eius sæuitiam in contumelijs & uerberibus experiebatur. Huius rei tanto securior testimonium perhibere possum, quanto eam uerius non sine timore & periculo in meipso expertus didici. Vna enim dierum diluculo post ortum solis, contra aulam regis propter frigus, ad solem, cum pluribus alijs diuersi generis & habitus hominibus & pauperibus, sedendo ad spectaculum curiæ & principum, quorum multi ad regem, qua de causa nescio, tunc uenerant, transacta hora iam sexta, incautè remansimus. Recedente igitur uniuersa curia, inopinatè uidimus de curia regis exeuntes equestres, præcedente præcone cum baculo, & subsequentibus duobus iuuenibus, & regem ad balneum (quod retro nos erat) iturum. Visis igitur nobis, mox ipse rex cum magno strepitu uocem emisit. Tunc præco cum uelocissimo cursu uenit ad expellendum nos à facie regis, Et illos quidem qui ad uiam, quò iturus erat, fugerant, non credo uerba

bera euadere potuisse: me autem, qui ad aliam partem fugi, licet tunc uix euadere potui, timoris tamen magnitudo in futurum cautiorem me reddidit, ut ante conspectum eius, maximè cum alijs pauperibus nequaquam ultra comparerem in uia, in qua erat transiturus. Ex his igitur exemplis, unusquisque fideliter considerans, poterit perpendere omnia, quæ de ista secta dicta sunt, ueritatem habere, maximè circa diuisionem, obstinationem, & ignorantiam.

DE RECOMMENDATIONE RELIGIONIS CHRISTIANÆ. Cap. XXIII.

DE secta Turcorum in superioribus sub breuissimo compendio dictum est, *Epilogus.*
 10 **D** quomodo uidelicet omni fundamēto ueritatis careant. De nequitia quoque

Turcorum & malitia, quibus Christianos persequuntur, & de motiuis eam ueram persuadentibus, & de his quæ ab ea retrahunt: & de omnium moriuorum illorum declaratione & interpretatione, cum quibusdam exemplis. Nunc in isto finali capite de recommendatione religionis sanctissimæ Christianorū, paucissimis uerbis aliquid dicere debitum æstimo, ut de eiusdem ueritate, cum illius sectæ erroribus comparatione facta, quilibet fidelis, quam eligere, quamque detestari debeat, luce clarius intelligere possit. Licet igitur sanctissimam & dignissimam religionem Christianæ legis, nulla lingua sufficienter possit extollere, & si cut debitum esset, magnificare, tamen quantā ad præsentis materiæ exigentiam,
 20 breuissimè in septem causis principaliter eam intendo commendatam habere: scilicet in fundamenti eius firmitate & necessitate, in cultus eius dignitate, in sacramentorum eius sanctitate, in uirtutum eius nobilitate, in scientiæ eius sublimitate, in meritorum eius qualitate, in præmiorum eius quantitate. *Christiane religionis commendatio ex septem causis.*

Sanctissima religio Christiana mysterium sanctæ & indiuiduæ trinitatis pro fundamento habet, cuius ab initio mundi tanta necessitas fuit, ut sine eius agnitione nulla penitus esset causa salutis, & uia uel modus placandi iram Dei. Vnde sicut in ueteri testamento nemini prorsus dabatur spes ueniæ uel clementiæ Dei, nisi mysterium sanctæ trinitatis ei fuisset uel in ænigmate, uel in aliquo signo uel figura demonstratum: sic & in nouo testamento nemini penitus est spes amicitiae
 30 Dei, nisi mysterio sanctæ trinitatis ueraciter sit imbutus, & per characteris impressionem substantialiter ei informatus. Habuit & ab initio hoc ipsum sanctissimæ trinitatis fundamentum, tantam in mentibus fidelium firmitatis efficaciam, quod ille antiquus humani generis hostis, cum omnibus artibus dolositatis suæ, ipsiusque carnis illecebræ, & mundi fraudulentæ inuidiæ, super ædificatam ei fidei, spei, & charitatis structuram nunqua deicere potuerunt, nec usque in finem hoc ipsum aliquatenus facere poterunt, licet in nouissimis temporibus, nostris scilicet & futuris, maxima sit ipsius diaboli potestas, &c. Fremat igitur in reprobis
 40 Mahometus, sæuiat quantum poterit in Antichristo diabolus, nullum fructum nequitiae suæ reportabit, sed quantumcunque malitiæ excogitare poterit, electis Dei ad gloriam, sibi autem & suis complicibus ad æternæ damnationis augmentum redundabit. *Maxima iam diaboli potestas.*

Cultus sanctissimæ religionis Christianæ tantæ est dignitatis, ut in principali actu suo, ipsos mortales homines ualeat quodammodo ipsis supernis ciuibus coæquare. Nam licet illi æterno Deo ineffabiles laudes & diuina obsequia indefesse reddant, tamen diuinæ maiestatis oculis non minus placere cōprobantur debita seruitutis officia & gratuita obsequia, nec non ipsa laudū sacrificia, quæ ueri cultores in spiritu & ueritate, de donis & muneribus de super eis datis, in ecclesia militanti quotidie offerunt. In cæteris etiam quæ in eis geruntur, excedit in dignitate omnes actus humanos, quantumcunque dignos & præcipuos. Si enim in-

cc 2 spiciatur

ministrorum **Epiciatur** sacrae doctrinae procedendi grauitas, tractantium maturitas, materiarum cōformitas, fundamentorum soliditas, doctorum auctoritas, † mysteriorum sublimitas, sacramentorum sanctitas, sententiarum firmitas, uerborum tenacitas, argumentorum inconcussa ueritas, rationum securitas, dubiorum clara dilucidatio, errorum omnium confutatio, contemplatio diuinorum, deuotio officiorum, ministrorum nobilitas, praelatorum dignitas, subditorum simplicitas, efficacia docendorum, sufficiētia omnium ad salutem pertinentium: in super abundantia gratiarum, uirtutum redolentia, deniq; omnium diuinarum & humanarum rerum magisterium, & fidelium animarum consolatio singularis, omniumq; spiritualium charismatum copia & plenitudo, aliarumq; rerum summum fastigium & excellentia infinita, credo quod si omnes humanorum actuum excellentiae fuerint exhibitae, parti huic extremae non ualeant comparari.

*Sacramento-
rum sanctitas,
& efficacia.* **III.** Sacramentorum sanctitas huius sanctae religionis tanta est, ut in creatura rationali, non solum interioris hominis substantiam diuino usui aptam reddere, sed etiam tantarum ei gratiarū redundantiam infundere sufficit, ut & secundum exterioris hominis facultatem, ad utilitatem proximorum, de effluentia gratiarum, in colloquendo, in conuersando, in docendo & exhortando, in consulendo, in necessitatibus spiritualibus & temporalibus subueniendo: & in alijs operibus pietatis seruiendo, fructum salutis ualeat operari, & singulorum animos ad amorem Dei prouocare. Si autem maioris desiderij corda flagrantia inuenerit, tantam habet efficaciam & potentiam, praecipue sanctitas sacratissimae Eucharistiae, ut utriusq; hominis naturis, sublata uitiorum & terrenorum sarcina, adhuc in terra positus, illius coelestis patriae gustum fruitionis ualeat conferre. Adhuc etiam ipsorum quatuor elementorum, solis quoq; & lunae dignitatem & nobilitatem, ceterarumq; creaturarum decus & ornatum, in multiplici idolorum & daemoniorum cultura perditum & amissum recuperare, & pristino ualori restituere: id quoq; quod in uariarum insensatarum rerum nephando obsequio, a reprobis a principio mundi infideliter exhibitum, neglectum uel deformatum est, in usum uerorum cultorum, ad honorem & laudem creatoris, & gloriam ipsius summi Dei, renouare plenissime & reintegrare sua efficacia potest. Hoc quoq; quod in quorumcunq; blasphemorum usu maledictum est, uel maledicendum, usq; in finem mundi, erit ipsis impijs ad damnationis cumulum, electis uero ad multiplicem meritorum fructum, cooperari finaliter & exhibere potest.

Virtutum nobilitas in Christiana religione. **IIII.** Virtutum nobilitas, quibus animae sanctae in Christianitatis religione exercetur, ad uitae spiritualis profectum, secundum modum & formam uirtutum naturalium, ad uitae sensibilis perfectionem regulantur. Spiritus enim sensibilis, de capite in membra corporis diffunditur, & secundum dispositionem organorum format actum in operationē. Eodem modo ipsa diuina gratia in anima rationali residens, secundum dispositionem uoluntatū & effectuum humanorum, format effectus spiritualis uitae. Vide quam nobilem fructum fidei, ex affectu tam benedictissimo, sancto Abraham patriarchae diuina gratia produxit, qui propter excellentiam ipsius fidei, quam in Deum habuit, filio suo non tam charo quam raro, imo primogenito & unigenito, non curauit parcere. Fructus autem spei in affectu sancti Noe qualis fuit? qui uniuerso orbe corrupto, solus in fabricatione archae laborare, tempore tam longo non fastidiuit. Quid charitatis fructus in sancto Moyses? qui amore superno ardens, filium filiae Pharaonis se negauit: & percusso Aegyptio, Hebraeorum liberans, iram Pharaonis incurrere non timuit. Sed haec quasi quaedam semina, in sanctis patribus ueteris testamenti pertransiens, si ad amplissimam messem sanctorum noui testamenti accedere, & quid in singulorum purificata

purificatæ mentis affectu diuina gratia, tam de theologicis quàm cardinalibus & moralibus uirtutum speciebus, fructus produxerit, scire quis & intelligere uole- rit, Christianorum librerias percurrat: & cum, quasi † finitimam legendarū mul- *infinitam* titudinem huius materiæ inspexerit, reperiet proculdubio magis admirandam quàm inuestigandam huius religionis uirtutum nobilitatem. Hoc autem non tam mirabile quàm ineffabile, quod in affectu spiritali electorum nouissimi tem- poris operandum uenit, diligentiori studio & deuotioni relinquo. In hoc conclu- dere uolo, quod quicquid ordinis, quicquid perfectionis & decoris, quid' ue di- gnitatis & excellentiæ in uniuerso orbe à principio usq; in finem reperiri potuit, 10 totum ab huius sanctissimæ religionis uirtutum nobilitate processit. Quibus sub- latis, nullus ordo, sed sempiternus horror & error permanebit.

Sublimitatem scientiæ huius religionis intelligendam, nullum conuenientio V. ris similitudinis modum inuenio, quàm sicut de Paradiso exeuntia quatuor flu- *Sublimitas Christianæ scientiæ.* mina totum mundum irrigarunt: lic nimirum quatuor Euangeliorū scientia & doctrina, de religione Christiana, quasi de Paradiso cœlesti egrediens, uniuersam humanā naturam, diu aridam & sterilem, salutis foetu fecundauit. Ille enim magister cœlestis qui dixit, Vos uocatis me magister & domine, & bene dicitis, *Iohan. 13.* sum etenim: ueniens in terris scholas tenuit, sanctā catholicā ecclesiam instituit, & scientiæ sublimitatē, quam in ea docuit, & posteris docendam dereliquit, ma- 20 nifestē ostendit, quando dixit: Omnia quaecunq; audiui à patre meo, nota feci uo- *Iohan. 15.* bis. O admirandum mysterium, ea quæ in cœlo empyreo, & in consistorio san- ctæ trinitatis tractantur, hominibus in terra manifestantur. O immensa dignitas *Dignitas reli- gionis Chri- stianæ.* religionis Christianæ, quæ in scientia angelos, archangelos, & reliquos ordines beatorum spirituum transcendit, & ad ipsorum Cherubim & Seraphim arcana consilia accedit. Et quid mirum, si hæc scientia de hominibus deos, de mortalibus immortales facere possit, quæ talem ac tantum doctorem habuit. Huius sanctissi- *Scientia Chri- stianorum sola* mæ scientiæ sublimitatem, profunditatem, longitudinem & latitudinem, intelle- ctus nō capit humanus, nec lingua exprimit, sed fide percipitur, spe retinetur, & fide percipitur 30 charitate perficitur. Huius scientiæ scholam qui intrauerit, quamuis indoctus, do- ctissimus euadit. Quicunq; autem eam ingredi aut negligit aut cōtemnit, quam- uis doctissimus, ignorantia suæ tamen cæcitatem in æternum lugebit.

De meritorum qualitate huius sanctissimæ Christianæ religionis, argumen- VI. tari aut dubitare ipsis infidelibus & hæreticis derelinquo, quorum quidam Chri- *Merita Chri- stianæ reli- gionis.* stum non uerum Deum, alij non uerum hominē, reliqui solum prophetam fuisse blasphemarunt. Nemo autem fidelium qui Christū filium Dei, & uerum filium hominis, de spiritu sancto cōceptum, de Maria uirgine natum, inter homines 33. annis conuersatum, & post infinitos labores, post miraculorum & doctrinarum insignia, à Iudæis captum, ligatum, flagellatum, consputum, irrisum, illusum, spi- nis coronatum, & infinitis doloribus & confusionis opprobrijs, insurijs & blas- 40 phemijs satiatum, tandem inter latrones affixum cruci, & pro salute humani ge- neris acerbissima morte finitum, credunt, confitentur, & suppliciter adorant, de eius infinito merito dubitare permittitur. Quod autem infinitum est, ultrā multi- plicari non potest. Superfluū tamen non est, si gloriosæ uirginis Mariæ, omnium sanctorum, apostolorum, martyrum, confessorum, atq; uirginum merita, quibus Christiana religio dotata est, addere uolero.

De quantitate præmiorū quid dicendum putamus: Non'ne iustum est, ut se VII. cundum laborē requies, secundū dolores gaudium, & secundū confusionem glo- *Quantitas præmiorum. Præmia pio- rum.* ria retribuat? Firmiter igitur credamus, & nullatenus dubitemus, huic sanctis- simæ religioni, pro infinito labore æternæ requiei solatiū, pro tantarū passionum doloribus

doloribus sempiterni gaudij refrigerium, pro confusionū & opprobriorum immensitate consolationē gloriæ sine fine mansuræ in retributionis præmiū, à iusto & æterno iudice, in suo districto & extremo iudicio exhiberi. Fœlix igitur, imò fœlicior & fœlicissima anima, quæ huius sanctissimæ religionis fundamēti firmitate fundata, cultus eius dignitate mancipata, sacramentorū quoq; eius sanctitate consecrata, uirtutum nobilitate decorata, & scientiæ eius sublimitate tam fideliter & excellenter imbuta, ut per eius infinita merita, ad præmiorū eius tam sublimia fastigia finaliter ualeat peruenire. Quod nobis præstare dignetur I E S U S C H R I S T U S Dominus noster: qui cum patre & spiritu sancto uiuit & regnat Deus, in secula seculorum: Amen. Qui de secta Turcorum magna & admiranda scire desideras, pauca quæ hic inculto sermone & incompositis uerbis dicta sunt, rogo ne spernas. Nā si singula bene inspecta & intellecta fuerint, de multis & magnis debite inquisitionis materiā, & rei ueritatis seriem, nequaquam tibi negabunt.

F I N I S.

ORATIO TESTIMONIALIS EORVM

quæ dicta sunt.

In rerum humanarū dubijs, maiori experientiæ fides adhibetur potior, nulla minorem mihi, de conditione & ritu Turcorū loquenti, fidem debere censeo, qui eorū truculentissimæ captiuitatis & horrendæ persecutionis, per integros uiginti annos, terribiles tempestatum, spiritaliū turbines, & immensa pericula corporis & animæ pertuli. Et ut possem euadere, præcipuè periculū animæ, & conseruare fidem Christi, octo solennes fugas peregi, quarum quælibet hominē non solum in perturbationem mittere, uerumetiam in desperationis foueam deijcere, sufficiens materiā existere potuisset. Quater quoq; post fugam precio redemptus: septies pro pecunia uenditus, & totidem emptus fui. Præterea in tantum conuersationis eorum consortio astrictus fui, ut maternam linguam oblitus, eorum Barbarici idiomatis loquela ad plenum eruditus, nec non literaturæ eorum tam extraneæ & peruersæ non mediocriter instructus, adeo ut Sacerdos eorum unus de maioribus, ad beneficium ecclesiæ suæ non modicis redditibus dotatum, quod ipse mihi obtulit, me sufficientem & idoneum æstimaret. Porro religiosorum eorum moribus & ritui sic me conformaui, ut sermonum spiritalium, quibus ipsi in collationibus suis & propositionibus populi utuntur, tantam haberem experientiam & copiam tam in scriptis quàm in mente, ut non solū uicini nostri, qui me frequenter audiebant in congregationibus suis, uerumetiam de alijs locis me proponētē audire desiderabant, ipsorum quoq; religiosorū plurimi, quos proponerent populo, à me didicere sermones. Deniq; domino meo ita charus eram, ut sapius in colloctione plurium, plus quàm filium suum, quem unicum habebat, me diligere assereret: & propter hoc post adeptam libertatē, promissionibus & præcibus me omnibus modis retinere attentabat. Sed quia sciebat me ualde auidum ad discendum literas, per excu-

Detur

Quot fugas
peregerit au-
tor.

55

Detur igitur maioris experientiae testimoniū, cum evidenti ratione: & ego melius postpositis, suis assertionibus indubitanter cum cæteris fidem adhibebo.

ISTI SVNT DVO SERMO-
nes in vulgari Turcorum.

CAffil olma aths goesingî, halînga bakoelenî, gore ruenelititma doenuede, Cyasu clerung delenî goer, nitscheler uatîr dueſſe benî, gîrnulam tîſtheyeâ ueſ ſuebemî. Czuem uekleritſaſſa benî tîſthur benî olâ guer. Kym ach iduep kilîr za ri kuenethdur ellînde uuari. Gutſthmiſîh yatîr karî giri mîzkîj nuerî guuelenî. goer czorma hallyn kynczene uuarma yeramanczîne Kymczîni goeſ deczîni uul ſub gyenî iulani goer. Hantz Meheknîmet muſtafa: huekym ittikaſſâ kaſfa. Doenne kyme kildî baſſa, aldanibê galanî goer, Aldanma maladanuara kulu keyla, haka iar, Seuigile bile uuara baki iotaſch olanî goer. Ionuſ biſ czuſteritſa tar balka moriffer ſatar Gendîczîne hadar dutar czoledigî ialani goer.

Iana iſthîm goner oſim bon oelim angîſtac, olîm endeſtherczin hoſt, uulura ra dantſthag. Oliczerîſ belli beangîſſi iſthîmîſ olor eam, teneſthîr uſtîne Konp, halkungînde iuuntſthad, hîſſch hîlmeczen ben nîge îden, hanke ianna, czaſ farîdê, yacaſſîſ don geemgîdê, bachſîſ atta bînnîſtheg. Gelle bâga kauum gar daſth olaczîm degî ioltatſth. Kim olaczar bâga haltaſt ben czînîn do egalîſthag, galâ ben amalîmla hernîgeczîj halîmla. Gîde kauû guuele, guele, efdê îaga donîſtheg. Sâga aîdîrê ai paſſa, nelergelliczor baſſa. Kimîngîczîdê bagîr piſſche, Kim ſchraba anîſthag, yarrîn cziaczar gurîa tſchumla galeîk derle. Kîme înrî czeuuan herle, kîmingîczîdê îantſchag amal uuer unda tſthoap amalîſſa olor hedep, ſchol biſſchia olmaczhezzepe, bunda azat olîſthhag. Ionuſ emdî kilîa rak ut anmeaczîn dogrî bak. Tſchumla galeîk derle atlî atlîa czaîjî lîſchag.

INTERPRETATIO SERMONVM
prædicatorum in Latino.

NOLI eſſe incautus, aperi oculos, & conſidera conditionem tuam, quia mortalis eſ. Et noli iniquè agere in hoc ſeculo, ſed de commiſſîſ poenitentiam agere cura. Conſidera multitudinem morientium, & diſpoſitionem eorum in ſepulchris, & deformitatem, quomodo pleni uermibus & ſerpentibus, facies deturbatae, phlegmate pleni, omni putredine & foetore. luſti in hoc ſeculo cum timore uixerunt, & cum dolore mortui, & non comparent. Et miſeri peccatores rident & conſolantur, credentes ſe mortem euadere poſſe. Noli igitur argumentum quærere ab aliquo, uel rationem. Nec contrariû dicentibus uolueris credere. Quotidiana morientium experientia & conditio de hoc te certum reddant, Vbi eſt † Mahomet Muſtafa: qui fuit tantæ authoritatis, ut cœlo & terræ imperare uideretur. Et ſi huic mors non pepercit, quem non ſeducat mundana uanitas: Non ergo blandiantur temporalia & caduca, ſed exerce te in cultu diuino, & aſſociare ſpiritalibus rebus, quæ tibi in extremis poſſunt eſſe refugium. Ionuſ has ſententias copulat, uendens populis mercimonia ſpiritalia, cuius ſermonum uarietate meliora facta teſtimonio eſſe poſſunt. Timor mortis exterius, ſed magis interius, eiſ me conturbat memoria. Sed quia omnibus cõmune mori ſcio, aliquale mentis releuationẽ habeo. Certũ eſt quod omnes morimur, ſed horâ mortis tunc ſolũ experiemur, quando ſuper feretrum poſiti, incipimus coram oculis omnium lauari. Quid faciam? aut quod me ueram nescio, quãdo omnia mihi prius chara me ſolũ derelinquunt. Tunc pannus quo inuoluar, & tabula cũ qua efferar, mihi ex omnibus remanebũt. Sed forte amici mei & proximi cõpatientes uſq; ad tumultũ erũt mihi ſocij.

Mehmet Muſtafa.

Quem uero consortem habebō, quādo solus in terra tumultatus restabō? Tunc quando illi manebunt mecū merita & mea sancta desideria, † ō non illi, qui tristes se sociauerunt, gaudento redibūt ad propria. Sed tibi dico frater chare, cōsidera qualis morientium differentia: alij enim æstuabunt incendio, alij uerò satiati gaudebunt refrigerio. Tandē instante ultimo examine, omnes iterū habent resurgere. Tunc alios gratia spiritus obumbrabit, alios ignis æterni incendiij concremabit. Non uerba, sed merita ibi respondebunt: qui non habent merita, magnā necessitatem habebunt. Illi aut tunc securi erunt, qui de hac uita sine impedimēto & liberi exierunt. Ionus ergo age nunc de tali prouisione, ut tunc apparere possis sine confusione, quādo singulorū nomina & merita toti mūdo erūt manifesta & cognita. 10

H A E C E S T O P I N I O A B B A T I S

Ioachim, de secta Mahometi.

Danielis 7.

QUANTVM autem secta Mahometi debeat durare, habetur Danielis 7. ubi declaratum fuit Danieli ab angelo de bestia magna, quæ dissimilis erat cæteris, in hunc modum: Hæ quatuor bestiae magnæ, quatuor sunt regna, quæ consurgent de terra. Suscipient autē regnū sancti Dei altissimi, & obtinebunt regnum usq; in seculum, & in se-

Apocal. 12. culum seculorum. Quod tractans Abbas Ioachim super illo loco *Apocal. 12.* Et iratus est draco in mulierem, sic dixit: Si historias ecclesiasticas diligentius nota-

Persecutio Arriana.

Cosroës rex Persarum.

mus, cum iam moderata esset persecutio Arriana, & etiam in quibusdam deleta, inchoante Cosdroë rege Persarū, qui in persecutione orientali præcessit Mahomet & successores eius, persecutio istius sectæ secuta est tam immanis, ut reuera non hominū, sed bestiae cuiusdam terribilis esse uideretur, præsertim cum ipsius error non aliqua ratione humana uidetur esse munitus, sed solū detestando furore mendacij, & tyrannica armorū potestate defensus. Quantum uerò inualuerit in breui, & quam citò profecerit in malitia sua, haud dubiū propter peccata, testatur desolatio ecclesiarum Syriae, & Phoenicis, Palestinae pariter & Aegypti, necnon & Aphricæ, & Mauritaniae, & insularum maris, in quibus abolito Christi

Mahomet.

Mahomet præcursor Antichristi.

nomine, ipsius Mahomet detestanda traditio, quasi magni prophetae Domini, & præconis altissimi prædicatur. Heu si tanta mala faciet Antichristus, quantā iste fecit in mēdacio suo. Ut enim Moses legislator lōgē antē præcessit Christū, ita & iste lator mendacij parauit itinera Antichristi. Ac ne cui immanitas huius bestiae uideatur esse similis aliarum bestiarum, ludæi quidem pugnauerunt contra fidem Christi: sed tamen eis renitētibus & inuitis, ædificatae sunt ecclesiae Hierosolymis, & non post multos dies absorpti sunt à Romanis, ita ut ex tunc quo ad eos, finē acciperet & persecutio ecclesiarū & regnum ipsorum. Pagani pugnauerunt contra Christum, sed quotidie uincebantur à militibus eius, ita ut in diebus Syluestri Papæ penē redderent arma, & eidem Christi uicario sceptrū regni assignarēt. Gothi & Vuandalī, & Longobardi, & alij hæretici partim deleti sunt ab exercitu Romanorum, partim ad catholicam fidem conuersi. Hæc uerò quarta bestia ita indomabilis fuit, ut licet apparuerit ad tēpus humiliata, & quasi mortua, quā iterū magnificata sit, & ad deuorandum parata, plus timere est quā

Danielis 7.

Apocal. 13.

exprimere. Hæc igitur est illa bestia, quam sanctus Daniel quartā nominat, terribilem nimis. Ioannes uerò tam eam quā tres alias comprehendit sub una habente septem capita, & in uno eorum cornua decem. Et infra paulo pōst idem Abbas Ioachim ita dicit: Per hanc bestiam diabolus meridianam incolentes eremum uiros solitarios impugnavit. Et per hanc talia facturū est, & ex parte iam facit, qualia non est permissus in temporibus alijs, nec etiam quando sanctos martyres laniare ictibus uarijs sineretur.

Appendix

NOTANDVM quòd gentes Christianorum diuiduntur in decem nationes: uidelicet Latinos, Græcos, Indos, Iacobitas, Nestorinos, Moronitas, Armenos, Georgianos, Surianos, & Mozarabes. *Christianorum gentes diuiduntur in decem nationes.*

Prima natio est Latinorum, qui habent Imperatorem Almanniæ, & reges multos, uidelicet reges Castellæ, Arragoniæ, Portugalliæ, Nauarræ. Et isti sunt de natione Hispanica. In natione Gallica est unus rex Francorum, & multi duces & comites. In natione uero Italiæ est rex Siciliæ, Neapolitanus, multi duces, comites, marchiones, ac cõmunitatis magnæ, uidelicet Venetiarum, Florentiæ, Senarũ, & lanuæ. In Germanica autem natione præter imperatorem qui debet esse Almanus, sunt reges multi, uidelicet rex Angliæ, Scotiæ, Hungariæ, Bohemiæ, Poloniæ, Daciæ, Frisiæ, Suediæ, Noruegiæ, Dalmatiæ, & multi marchiones, lantgrauij, duces, comites, &c. Item in insula Cypri, rex Cypri. Omnes prædicti sunt obedientes Romanæ ecclesiæ.

Secunda natio est Græcorum, qui habent patriarcham Constantinopolitanensem, archiepiscopos, episcopos, abbates, &c. in spiritualibus. In temporalibus uero imperatorem, duces, & comites, &c. Pauci tamen numero sunt nunc, quia Agareni & Turci occupauerunt & inuaserunt maximam partem Græciæ. Et isti nõ obediunt ecclesiæ Romanæ, & habent errores multos, qui sunt condemnati per ecclesiam: quia dicunt, quòd spiritus sanctus nõ procedit à filio, sed à patre solum. Etiam dicunt, quòd non est purgatorium.

Tertia natio est Indorum, quorum princeps est Presbyter Ioannes, cuius potestas excedit omnes Christianos. Nam habet sub se septuaginta duos reges, & quando dictus dominus Presbyter Ioannes equitat, semper facit ante se portare crucem ligneam. Quando tendit ad bellum, facit portari duodecim cruces de auro & lapidibus preciosis factas, pro uexillo. In illius terra est corpus beati Thomæ apostoli in maxima ueneratione.

Quarta natio est Iacobitarum, à Iacobo hæretico, discipulo patriarchæ Alexandrini Iacobitæ dicti sunt. Hi in partibus orientis occupant magnam partem Asiæ, terram Mambra, quæ est propinqua Aegypto, & terram Aethiopiæ usque ad Indiam, plus quam quadraginta regna. Hi circumciduntur & baptizantur, cum ferro ignito characterem crucis imprimunt in frontibus & in alijs partibus corporis, ut in pectore, uel in brachijs. Hi confitentur soli Deo, & non sacerdotibus Iudæorum & Agarenorum. Et dicunt, in Christo esse tantum naturam diuinam. Aliqui eorum loquuntur lingua Chaldaica, aliqui lingua Arabica, alij uerò alijs linguis, secundum diuersitatem nationum. Et isti fuerunt condemnati in concilio Cedenfi.

Quinta natio est Nestorinorũ, à Nestorino hæretico, qui fuit Constantinopolitanus episcopus, sic dicti Nestorini. Hi soli ponunt in Christo duas personas, unam diuinam, aliam uerò humanā. Et negant beatam uirginem Mariam esse matrem Dei, sed bene hominis Iesu. Hi utuntur lingua Chaldaica in suis scripturis, & conficiunt corpus Christi in fermento. Hi inhabitant Tartariam, & maiorem Indiam: & sunt multi numero. Terra eorum continet tantum, sicut Almania & Italia. Et isti hæretici fuerunt condemnati in tertia synodo Ephesina, & fuerunt diuisi ab ecclesia Romana, & permanserunt in pertinacia.

Sexta natio est Moronitarum. Moronitæ, à quodā hæretico Morone dicti sunt. Hi unũ intellectũ & unam uoluntatẽ in Christo tantũ ponunt. Hi habitant iuxta Lybiam,

Lybiam in prouincia Phoenice in magno numero, uiri bellatores, in praeliis edocti & experti, specialiter utuntur arcub. & sagittis. Hi more Latinorum campanis, & eorum episcopi annulis, mitris & baculis pastoralibus utuntur. In scripturis litera Chaldaica, & in uulgari Arabica utuntur lingua. Hi aliquando fuerunt sub obedientia Romanae ecclesiae. Nam eorum Patriarcha interfuit concilio generali Lateranensi, celebrato Romae sub Innocentio tertio. Sed postea recesserunt ab ecclesia Romana. Hi primò fuerunt condemnati in synodo Constantina, & postea uenerunt ad obedientiam Romanae ecclesiae. Et iterum reuersi sunt ad propriam eorum opinionem, in qua perseverant hodierno tempore.

Armenij. Septima natio est Armeniorum, qui habitant in regno Armeniae prope Antiochiam. Hi proprium idioma & linguam communem omnibus habent, & scripturas sanctas, & officium ecclesiae cantant, & dicunt in uulgari lingua, ita quod ab omnibus secularibus tam uiris quam foeminis intelligantur. Habent suum primatem, quem uocant Catholicum, cui obediunt sicut nos Papae, cum magna deuotione & reuerentia. Quadragesimam ieiunant cum magna deuotione, in qua non comedunt pisces, nec bibunt uinum. In diebus autem Veneris comedunt carnes.

Georgiani. Octaua natio est Georgianorum, à beato Georgio, quem habent in praeliis in patrum, dicti sunt Georgiani, & habitant in partibus orientalibus. Et est populus pulcher, fortis, & deliciosus: Medis, Persis, & Syris, in quorum confinibus commorantur, ualde formidolosi. Et utuntur lingua Graeca, utuntur sacramentis more Graecorum. Clerici habent coronas in capitibus eorum rotundas, seculares uero quadratas. Quando ueniunt ad sanctum sepulchrum, non soluunt Sarracenis tributum, & ingrediuntur Hierusalem cum uexillis erectis, quia Sarraceni eos timent.

Eorum foeminae utuntur armis sicut uiri, barbas & crines etiam habent sicut uiri, utuntur pileis altis in capitibus ad altitudinem cubiti. Quando scribit Solitano, statim conceditur eis quod petunt.

Suriani. Nona natio est Surianorum, sic dicti Suriani, à ciuitate Sur, quae est eminentior ciuitas in Suria, uel Assyria. Hi utuntur in sermone uulgari, lingua Saracenicæ: in scripturis diuinis & officiis missae, lingua Graeca. Habent episcopos, & consuetudinem Graecorum seruant, & eis obediunt in omnibus. Conficiunt in sermone, & habent opiniones Graecorum contra Latinos. Hos sequuntur aliqui

Samaritani. Christiani, qui in terra sancta uocantur Samaritani, primò conuersi tempore apostolorum, sed ipsi non bene sapiunt in catholica fide.

Mozarabes. Decima natio est Mozarabum. hi Mozarabes fuerunt olim multi numero in partibus Africae & Hispaniae, sed modò sunt pauci. Sunt autem dicti Mozarabes, quia modus Christianorum de Arabia in multis tenebant. Isti utuntur in officiis diuinis lingua Latina, & obediunt ecclesiae Romanae, & praelatis Latinorum. Conficiunt in azymo, ut Latini, sed in multis discrepant à Latinis. quia cum dies naturalis diuiditur in uiginti quatuor horas diei & noctis, tot officia habent siue horas, et psalmos ac hymnos certasque orationes habent, & nimis prolixas, quas non dicunt more Latinorum. nam & quod Latini dicunt in principio, ipsi dicunt in fine, uel in medio. Sacramentum eucharistiae diuidunt aliqui in septem partes, alii in decem. Et est haec natio ualde deuota. In matrimonio uero non coniunguntur, nisi personis suae gentis, siue nationis, inter quos foemina amisso primo marito, nunquam coniungitur alteri, sed permanet in castitate perpetua.

Mozarabum uxorū castitas.

DIVERSITATIS HVIVS INTER Christianos cause.

Prima causa.

CAussa uero tantae diuisionis inter Christianos fuit, quod ab antiquis temporibus Christiani fuerunt astricti, ne celebrarent Concilia generalia.

Ideo

Ideo insurgentibus hæreticis, in diuersis mundi partibus, non fuit qui remedium apponeret. Secunda causa fuit negligentia summorum Pontificum, quia *Secunda.* non curauerunt nuncios mittere ad Christianos in erroribus positos: quia si hoc fecissent, multos, aut omnes ad unam fidem & obedientiam Romanæ ecclesiæ reduxissent.

F I N I S.

PIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI ILLVSTRI MORBISANO TVRCARVM principi, timorem diuini nominis & amorem.

*Morbizans
Turcarum
Præ-
ceps.*

SCRIPTVRI ad te aliqua pro tua salute & gloria, proq̃ communi multarū gentium cōsolatione & pace: hortamur, ut benignè audias uerba nostra, nec prius dānes quā iudices, nec prius iudices q̃ singula diligenter intelligas. Accipe quæ scribimus in bonam partē, & usq̃ in finē patienter audi: si bona sunt quæ suademus, amplectere: sin mala, respue, & in ignem mitte. Neq̃ idcirco epistolam reijcias, quia Christiani hominis est, & eius Christiani qui cæteris præest. Non enim te odio persequimur, neq̃ tuo insidiamur capiti, quamuis nostræ religionis hostis existas, & armis Christianam urgeas plebem. Operibus tuis, non tibi sumus offensi. Diligimus, iubente *Matthæi 23. Rom. 1.* Domino, inimicos nostros, & pro persecutoribus nostris oramus: sapientibus & insipientibus debitores sumus, & omnes cupimus fieri saluos, Græcos, Latinos, Iudæos, Saracenos, omnibus optamus bona. Sed scimus uera bona neminē asse- *Extra euangelium & Christi nulla salus.* qui posse, qui extra euangeliū degit, & à Christo domino nostro est alienus. Noli autē aures claudere, aut oculos auertere, cum Christum nominamus, quem *Ma-* humetea lex iniqua natū & uirum sanctū, & prophetam magnum, & uirginis filium, & miraculis clarū dicit. Multa tibi per eum & maxima bona euenient, si ei *30* credideris, & eius sacris initiari uolueris. Horresces hæc cum primū accipies, sed audienda est tota lex, deinde iudicium promendum. Audi quò tēdimus. Multa tibi & tuis progenitoribus cum Christianis bella fuerunt, multus sanguis effusus est, multæ urbes deletæ, sacræ ædes incensæ, raptæ uirgines, uiolatæ matronæ, uastati agri, scelera perpetrata sunt quæcūq̃ in mentē uenire possunt, dum Turca & Christianus, uter imperet, gladio contendit: tibi (ut fama & opera ipsa loquuntur) ingens desiderium est Christianos sub iugum mittere, & imperium Latini nominis obtinere. Et sunt fortasse qui hoc facile suadēt, & omnia tuis armis peruia dicunt. & alij tuas uires amplificantes, Christianas attenuant: alij in diuisionibus & odijs quæ gentem nostram excedunt, spem collocant, haud *40* facile existimantes eos uinci ab exteris posse, qui domi desident. Nos nō ita ignarum te credimus nostrarū rerum, quin scias quanta est Christianæ gentis potentia, quā ualida Hispania, quā bellicosa Gallia, quā populosa Germania, quā fortis Britannia, quā audax Polonia, quā strenua Hungaria, & diues & animosa & bellicarum perita rerū Italia: sola Hungaria diu progenitores tuos & te ipsum fatigauit. Octogesimum iam annum aduersus Hungaros Turcarum signa feruntur, & adhuc circa Samū ac Danubium hæret una gens, quæ te tuasq̃ uires agitat. Quid facias si tibi cum Italis, aut Gallis, aut Germanis res fuerit, amplissimis & robustissimis populis: Fortasse non deest, qui dicat, Iustinianū impe- *Iustinianus im-* ratorē Constantinopoli sedentē, misso in Italiā Bellisario cum parua manu militū *perator,* perdi-

*Adulatores re-
gum auidua
pellis.*

perditam Romam, & reliqua loca usque ad alpes recuperasse, nece Iustiniano minorem esse. Caue ne te fallant adulatores, domestica regum & assidua pestis. Facile principes magna de se loquentibus aurem præstant, atq; idcirco sæpe decipiuntur. Rarus est uerò, qui non se maiore credat. Iustinianus uniuersæ Græciæ & Illyrici & Asiæ & Lybiæ dominus erat, & Italiam non acquisiuit, sed recens perditam recuperauit, & à Gothis gente barbara, non ab Italis abstulit: non dum amor imperij Romani in mētibus Italis refriguerat, neq; ullus erat qui barbaricum iugum æquo animo ferret. Cuncti arma pro imperio, & pro patria magnis animis susceperant, nectam Bellisarius Italis libertatem restituit, quàm Itali suum decus uendicarunt. Tui progenitores nunquam aut possederunt Italiam, aut uiderunt, nec tibi ius ullum in ea est. Quòd si pergas Italiam inuadere, senties tibi cum uiris bellū esse. Fatemur, res claras maiores tui egere, nec tua minora sunt opera, qui Constantinopolim expugnasti, & Peram è regione Genuensium coloniā, & Peloponnesum, magna ex parte in deditionem accepisti, & in Rastia & Valachia non parum agri adeptus es, & sæpe tuos hostes fudisti. Et hoc anno Syriam uetustam urbem † Metis Eupatoris patriam & eius tyrannum cepisti, & Trapezunte direpta, incolas eius & imperatorem in captiuitatem abduxisti: & Ioannem Cassanum prælio congredi ausum superasti. Magna hæc tibi uidentur, nec nos parua dicimus. At Iulius Cæsar cum de uictoria † Pontica triumpharet, in curru quo uehebatur, hæc uerba iussit inscribi: Veni, uidi, uici. Imbelles eas gentes & parui momenti existimans, quas Pompeius paulo antè domuerat, & tu hac ætate superasti. Alia est Italorum natura, aliæ uires, alia ingenia, alij animi. Nesciūt subesse, qui soliti sunt præesse. Et nunc tota Italia armata est, equis & hominibus plena: nec pecunia caret, quæ neruus belli dicitur. Non pugnabis contra foeminas, aut Italiam, aut Hungariam, aut aliam in occidenti prouinciam ingressus. Ferro hic res geritur, non Asiaticis sudibus. Chalybeus thorax pectora tegit, equi simul & homines tecti pugnant, ordines seruant, nec uano metu pauent. Fortior sit necesse est, & manu promptior, & animo præstantior, qui eos loco depellat. Nec Christiana dissidia desiderio tuo conducere putes, haud in his cōfidas. unientur Christiani omnes, si quando te audiant interiora Christianitatis accedere. nec tu melius Christianorū paci cōsulere potes, quàm ualidis & magnis copijs Christianitatē inuadens: cessabunt priuara odia, ubi publica senserunt, & coniunctis uiribus aduersus communem hostē arma sumentur. Nec tu necesse arbitreris ad propulsandas tuas incursiones, ad cōprimendum tuum impetū, tuasq; uires elidendas totam Christianitatem uniendam esse, quod fatemur difficile esse. Sed una ex quatuor nationibus satis fuerit, supercōp satis, tuas copias profligare. Atq; ut de alijs taceamus, cōplures esse in tuo palatio arbitramur, qui terrā Italiam lustrauerunt, & uires & ingenia noscunt. Ipsos audi atq; interroga, an æquari tuis uiribus Italia possit, an uinci tuis armis, an tuo imperio subijci. Plus negotij Romanis fuit Italiā acquirere, quàm orbi reliquo frena imponere. Diceret aliquis, quod suprà tetigimus, intestina odia, quæ nostrā gentem exagitāt, introitū tibi in Italiā posse præbere: & si unus principū te excludat, alterum inclusurū, daturumq; aditū. Sunt diuisiones sanè & inimicitiae & similitates inter Italos, plures & graues & periculosæ, & utinam non essent: sed nullus est qui dominū pati non Christianū uelit, omnes in fide orthodoxa mori uolunt. Nulli animus est à religione recedere. Non hic inuenies, quod tui maiores apud Græcos: qui contēdenubus de imperio duobus, nūc unī, nūc alteri minus potenti auxilia ministrare, donec ambos eneruatos et exhaustos eiecere, et sibi principatum arripuere. Aliæ sunt Italiæ potētiae, alij regum oculi, alia ciuitatū consilia.

Vene-

Venetorū respublica sapientia diues, & auro, Christo deuota, ut nostra fert opinio, prius euerteretur funditus, quā hostem religionis in Italiā patiaturs intrare. Atq; hæc quidē per sese quando statuerit, nullis adiuta uicinis, tuas opes euerteret. tantum terra mariq; potest. An Florentiæ urbis magnificentiā ignoras, & uires, & opes, & quantus est in ea religionis cultus, quanta erga Iesum reuerentia, quantus amor? Credis ne fieri posse, ut hæc ciuitas Italiam diuersæ religionis hominibus aperiri sinat? Sunt aliæ multæ urbes insignes, multi principes clari & magni. Nihil de regno Siciliæ dicimus, quod armis hac tempestate concutitur. non possumus multa nobis de illo promittere: licet tamē hoc asserere, quod quanquam duo reges de ipso litigent, & bello decertent, maluerit tamen uterq; regno priuari, quā tuis auxilijs uictoria potiri. quod si ad te alter cōfugerit, totius Italiæ in se odia concitauerit. In Gallia Cisalpina, quæ & ipsa pars est Italiæ, dux Mediolanensis in armis excellit, & potentia par regibus habetur. Nec paruæ sunt ducis Mutinæ uires: aut Genuensis, qui Liguribus præ est marinis. Non cōtemnendus ducis Sabaudia, opulentus & ualidus in Italia principatus. Adest Marchio Mantuanus. Sunt & alij complures urbium domini, quibus nihil potest esse molestius, quā nobilem Italiā uanæ superstitionis ritu fœdari. De nobis & ecclesiæ Romanæ ciuitatibus & prouincijs tacemus, quoniam nostram tibi possessionem haud ignotam esse confidimus, quibus sola cura est seruandæ & ampliandæ fidei Domini nostri Iesu. Hæc si accepisti ab alijs, gaudemus, ueritatem enim accepisti: si minus, hortamur hæc discutias, & uerum inuestiges. inuenies nihil nos esse mēditos. non solum Sibyllæ, ut quidam ait, sed Euangelij paginam recitamus. Difficile est, atque adeo difficile, ut impossibile dici queat, te tua in lege permanentem uoti compotem fieri. Si, ut aiunt, imperium Christianorum desideras, dicens quā plurimos tibi Christianos subesse, & de reliquis idem speras, non est par ratio. Paucissimi sub tuo imperio Christiani sunt, qui ad ueritatem ambulent euangelij. Omnes aliquo sunt errore imbuti, quamuis Christum colant, Armeni, Iacobitæ, Maronei, & alia quædam nomina. Græciæ Romanæ ecclesiæ unitate aberant: cū tu Constantinopolim inuasisti, neq; adhuc decretum Florentinum acceperant, & in errore stabāt, neq; de sancto spiritu, neq; de purgatorio igne, consona rectæ fidei sentientes. Pauci fortasse inopes ueri Christiani, necessitate, non uoluntate tibi obediunt. At urbes Italiæ potētissimas, non est tuum cogere, ualidiores sunt, quā tuis queant exercitibus superari. Nosti quæ acciderunt, cum Taurinum inuasisti, quod nostra ætas Belgradum uocat. Pauci cruce signati innumerabiles tuas copias prostrauerunt. Non est de Italis speranda uictoria, quibus aduersa fuit in Hungaris pugna. Quocirca ut eò tandem ueniamus quod nostra festinat oratio, & id dicamus quod ad scribendum compulit, tuamq; gloriā & tuam salutem tibi deniq; ostendamus: adhibe his paucis animum. Si uis inter Christianos tuum imperium propagare, & nomen tuum quā gloriosum efficere, non auro, nō armis, non exercitibus, nō classibus opus est. Parua res omnium qui hodie uiuunt, maximū et potētissimum & clarissimū te reddere potest. Queris quæ sit? Nō est inuentu difficilis, neque procul querenda, ubiq; gentiū reperitur: id est, aque paucillū quo baptizeris. & ad Christianorum sacra te conferas, & credas euangelio. Hæc si feceris, non erit in orbe princeps qui te gloria superet, aut equare potentia ualeat. Nos te Gregorum & Orientis imperatorem appellabimus: & quod modò ui occupas,

Veneti.

Florentia.

Sicilia regni.

Mutina dux.

Genuensis.

Sabaudus.

Mantuanus

marchio.

Christiani sub

Turca.

Belgradi oppu

gnatio.

Prius Taurinum

nuncupata.

Ad baptismum

hortatur.

pas, & cum iniuria tenes, possidebis iure. Christiani te omnes uenerabuntur, & suarum litium iudicem facient. Oppressi undique ad te ueluti commune patrociniū cōfugient, & toto ferē orbe ad te prouocabitur. Multi sponte sua sese tibi subiiciēt, & tribunalia tua sequentur, et tributa prastabūt. Licebit tibi surgentes extinguere tyrannides, iuuare bonos, oppugnare malos, nec Romana ecclesia te arguet recta uia uadentem. Eadem erit erga te charitas primę sedis, quę in ceteros reges; et tanto maior, quāto eris ipse sublimior.

Vladislaus Po-
lonie rex. Chri-
stianus factus.

Casimirus.

Facile hoc pacto sine sanguine, sine armis multa poteris nascisci regna. Vladislaus Lituanię princeps, Vituldi frater, cum aspiraret ad regnū Polonię, effectus infidelis, ut uoti sui compos fieret, effectus fuit Christianus, et deinde

etiam regnum obtinuit. Cuius nunc filius Casimirus regnat. alter filius, quietam apud Hungaros regnauit, in bello contra genitorem tuū gesto superatus occubuit. Quid reris de te fiet, Christianis initiato sacris? Magnus erit ad te cōcursus, & felicitatis genus existimabitur Christianis, se inter subiectos uos anumerari. quippe ut arbitramur, si Christianus fuisses, mortuo Ladislao Hūgaricę ac Bohemicę rege, nemo pręter te sua regna fuisset adeptus. Sperassent Hungari post diururna bellorum mala, sub tuo regimine pacē, et illos Bohemi secuti fuissent. Sed cū esses nostrę religionis hostis, elegerūt Hungari uiri fortes et fidelissimi, religionē potius cū bello retinere, quā ea perita pacē cōsequi. Quot sūt hodie in Epiro, in Pelopōneso, in Macedo-

Haistulphus et
Desiderius re-
ges.

nia, in reliqua Gręcia, in Dalmatia, in insulis Aegęi, Carpathij et Ionij maris, qui tuū imperiū non alia de causa refugium, nisi quia alienus es a Christianis: et hi modō ad nos, modō ad alios recurrunt, opemque petūt, extrema omnia subituri, priusquā te circuncisum et alienigenā dominum ferant. Et nos eis aliquando argento, aliquādo frumento, aliquando rebus alijs subuenimus. Quod si baptizatus esses, et nobiscū ambulares in domo Domini cōsensu, nec illi tuum imperiū tanto tēpore formidarent, nec nos eis aduersus te ferremus opē; sed tuum potius brachiū in eos implorarem, qui iura ecclesię Romanę nōnunquā usurpant, et contra matrē suā cornua erigūt.

Isa. 12

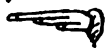
Et sicut nostri antecessores Stephanus, Adrianus, Leo, aduersus Haistulphum, & Desideriū gentis Longobardę reges, Pipinū et Carolū Magnum accersuerunt, et liberati de manu tyrannica, imperiū a Gręcis ad ipsos liberatores transtulerunt: Ita et nos in ecclesię necessitatibus, tuo patrociniū uteremur, et uicem redderemus accepti beneficii. O quanta esset abundantia pacis, quāta Christianę plebis exultatio, quanta iubilatio in omni terra, redirent Augusti tēpora, et quę poetę uocāt, aurea secula renouarentur: habi-

Christianorum
lex sancta, ue-
ra, salutaris.

taret pardus cū agno, et uitululus cū leone, gladij uerterētur in falces, in uomeres ac ligones rediret omne ferrū, excolerētur agri, euelleretur aspera domus, terra mitesceret, uici repararentur, et urbes resurgerent, templa deo sacra quę ceciderunt emergerent, collapsa monasteria et plena uiris religiosiss, diuinis omnia laudib. personarent. O quāta esset tua gloria, qua pacem orbi reddidisses. O quanta tibi redundaret felicitas, qui ad æterni pastoris ouile cunctas redegeris oues. O quantū te omnes amarēt, obseruarēt, et extollerent, qui communis omnium pacis et salutis fuisses autor. Diceret aliquis, hanc pacē, hanc unionem, hanc cōmunem letitiā, haberi posse sub tua lege. Errat qui hoc censet: multos reges, multos populos unitos esse oportet, priusquā tuā legē ubique disseminēs. Nec si unies corpora, unies et animos: sciunt Christiani suam legem sanctam esse et ueram et salutarem, nec dimoueri ab ea possunt, quamuis aliqui aut libidine ducti, aut avaritiā tracti, aut uoluptate

luptate illecti, aut metu mortis attoniti, aut cruciatu superati, non nunquam circuncidantur, & in tuos ritus cōcidant, quorum si corda posses inspicere, intelligeres neminem esse qui libenter consultoq̃ recesserit ab Euangelio. Ostendimus suprà, quantū præcellant Christiana gentis uires, & quā difficile sit, tot nationes Christum colētes euincere. Non est quod pacē speres sub lege Mahumetea, in qua non est salus: (difficultatis experimentū ipse uides, qui etsi multis Christianis, hisq̃ non omnino ueris imperas, minime tamen eis tuam legem persuadere potes, minus persuadebitur ueris) quæ non in argumentationum rationibus, sed in solo ferro fundata est, ut quæ

Lex Mahumetica in ferro fundata.

10 uincere disputādo non sperat, sed uinci formidat. Non sunt Christiani qui uel bello superari possint, uel disputationib. decipi, quando et armis excellunt, & rationibus munitissimi sunt, non solū diuinæ scripturæ, sed etiā Philosophicæ. Impossibile est sub lege Mahumetea unionem fieri, sub Christiana facile fieri potest. Et id magna ex parte in tua uoluntate cōsistit. Tu unus si annuas, Turcæ omnes annuēt: nec Syri, aut Aegyptij, aut Arabes aut Libyes aduersabuntur. Tecum quicquid est intra Hellespontum & Euphraten, & quicquid possides in Europa, conuertetur. Quid faciet baculus Aegyptiorum arundineus, quādo Christianum te uiderit effectū: Quid imbel-

Presbyter Ioannes. Christianus.

20 bytero Ioanni parentes quod Christianus est, non poterunt & illis & reliquis Christianis obsistere. Noli cursum retinere. possunt Aethiopes & congregatam aquam dimittere, que rumpat aggeres, & totam inundet Aegyptum, atq̃ submergat, cum sidus apparet arcturi. Hispani & Siculi facile Mauritaniam inuadunt, & Cathalani cum Genuensibus. Scis quantū ualeant occidue classes, et quātus est terror uel Syrijs, uel Alexandrinis, uel cæteris Orientalibus, quando Christianæ triremes ad eos nauigant. Tua certè autoritas & animi magnitudo, & in bellis felicitas apud omnes admirationi est, qui Mahumeteam sequuntur legem. quod si te nobis adiunxeris, breui totus Oriens reuertetur ad Christum. Vna tantum uoluntas pacare orbem potest: & ea tua est, si ad baptismi gratiā se cōuertat: in te, crudelibus

30 bellis imponere finem, & tantum prestare mortalibus bonum, quantum ef-
fari non possumus. Quæret aliquis, quomodo quiesceret orbis Turcis ad Christum cōuersis, quando nec ipsi Christiani inter se concordēs existunt, & multa per Italiam, Germaniam, Galliam, & reliquas prouincias defaui-
unt bella: Diximus: dissidere inter sese nostræ gentis homines, non negamus, & pluribus in locis ferro contenditur. Diuino olim consilio sub Octa-

Obiectio.

30

40 uiano propter reuerentiā Saluatoris, qui tunc secundū carnem natus est, ea pax in orbe fuit, quæ nec antea nec postea uisa est. Difficile est, & propemodum impossibile, quiescere in terris omnia, ubi homines sunt affectib. subiecti reprobis. Illū ambitio exagitat, hūc cupiditas trahit, libido alium impellit. Multa est inter mortales belli materia: sed nō sunt tam atrocía inter Christianos prælia q̃ inter Turcas & Christianos. Christianus cum Christiano de agri possessione, de regno, de imperio, de gloria contendit: cum Turca de religione, de libertate, de uita. Inter Christianos qui bello uincuntur, positis armis, nec uitam, nec libertatem amittūt, & multis etiā patrimonía dimittuntur, principes imperio priuantur, inferiores domum mutant, reliqui tenent. In prælijs quæ geruntur aut cum Turcis, aut cum Saracenis, qui succumbunt, si uitam nō amittunt, in seruitutem rediguntur, & multi etiā religioni renūciare coguntur. Hæc acerbissima sunt, et immanissima bella: quæ

Affectuū prauitas omnis dissidij in orbe cau-

sa.

Crudeliora sunt bella inter Turcas et Christianos quæ.

*Adulatorum
uoces dehortan-
tium ne fiat Chri-
stianus.*

*Turce subditi
Christiani.*

*Regum aliquot
exempla, qui ex
gentibus Chri-
stiani sunt fa-
cti.*

fi tollantur (quod in te situm esse monstrauimus) pax maxima exoritur, & uniuersalis quies. Nam reliqua bella huic cōparata, faciem quodammodo pacis habent et ocij; nec illa tam multa erunt, quādo unus absit, qui solo nutu compescere possit iniurias, qualiter te futurū non ambigimus, si cum tua potentia Christianus efficiaris. Vides ne quātum tibi laudis affert baptismi lauacrum? quantum cum Christo sublimis & conspicuus redderis? Quis prohibet aquam? Quid metuis? Voces fortasse aulicorū times tuorum, quorum non dubitamus dicturos tibi aliquos: Quid cogitas, quid agis, quorsum te tua uoluntas trahit? uis baptizari? uis Christianus fieri? nescis quod periculum adis, omnes te Turcæ deserēt: & ubi existimas fieri magnus, fies nullus, ex Turcis natus, Turcas deserēs; inter Turcas creuisti, Turcarum te manus extulit, Turcæ Asiam & Graciā gubernāt, Turcæ exercitibus præsunt: qui si uel minimā famā tuæ mutationis acceperint, uestigio sumptis armis, te deiecto, imperatorem aliū suscipient: tu nudus & expulsus si euaseris, apud Christianos mendicabis panē. Nam quis Turca est, quem suę religionis poeniteat? moriemur omnes, priusq̃ nostri prophetę iugum excutiamus. Non sunt parua quæ isti obijciunt. adhibēda est & huic parū medela, quam nemo te ipso melius inuenerit. Nosti tuos homines, & quib. provincias commiseris, non ignoras quanta sit cuiq̃ fides, & quis animus, non teleret. Non fit sine periculo magnū facinus et memorabile. Vilia sunt quę paruo emuntur. Diligētia hic & labore opus est, peruestigāda sunt amicorum consilia, noscenda subditorū ingenia: & his utendū est, quos fidos et prudentes uideris. Seruiunt tibi non pauci ex Christianis nati, qui quamuis circumcisi sunt, non tamen Christianū nomē oderunt. His exercitus, his præsaturas reddere potes, qui tui sint amantissimi: & ita regnū ordinare, ut quando uelis, præsto sint omnia. Tui subditi magna ex parte Graci sunt & Armeni (ut diximus) Iacobitæ: qui etsi aliquid erroris habent, Christiano tamen nomine censentur: nec aliud magis cupiūt, q̃ te similem eis esse, et illum Deum colere quē colunt ipsi. Sperarent meliori se loco futuros, qui nunc mancipia quā uilissima sunt, tributa exoluunt grauiā, iniurijs afficiuntur quotidiana, ad bellū ducuntur inuiti, & inermes cædibus exponuntur, priuantur liberis et uxoribus: miserrima res est, postquā filios educauerunt, eos perdūt, rapiuntur in palatiū, pueri circumciduntur, & Mahumeteis ritibus imbuuntur. uidēt infelices parentes non modō corpora liberorum, uerū animas etiam ire perditū: et angustiati inter tot calamitates plorare non possunt, maiora mala timentes. Nemo horum te diligit, neque enim natura fert, ut eos amemus, à quibus patimur mala. Quod si te Christianū cernerent, mirū in modū diligerent, felicitatē tuam cuperēt, et omnibus studijs tuam gloriam quærerent, & filios suos & seipsos q̃ libentissimē tibi donarent. Magna est horū multitudo, & pro sua religione constantia. quod si prudenter eos tractaueris, nihil tibi de rebellionē Turcarum uerēdum erit, qui medios inter Christianos sese uidentes, tuæ potius uolūtati cōsentient, fortunas & dignitates seruaturi, q̃ mortis periculo se subijciant. Non suademus rem nouam aut insuetā, tutū est iter quod ostēdimus, multi hoc et magni reges ingressi sunt. Apud Francos ex gentili & idolatra Christianus effectus est Clodouēus, et simul cum eo regni proceres baptizari non recusarunt. Apud Hungaros Stephanus nostris initiatus sacris, omnem illā gētem Christo acquisiuit, apud Vesogotos, qui longo tēpore in Hispania regnauerūt, & usq̃ in hac tēpora eiusdē gētis sanguis imperat. Richardus Lemugildi filius, suadente Leandro Hispalensi episcopo, Arrianæ renunciauit hæresi, & cum omni

omni gente sua catholicā fidem cōplexus est. Apud Longobardos Agilulphus, suā coniugis Theudelindae, reliquit idola, & cū omni populo Christianā sese legi subiecit. Apud Hyberos, qui sunt in Asia, imperante Constantino maiore, rex gentis cū coniuge, et omni nobilitate atq; plebe, ad predicationē unius captivae mulieris, relicta idolorum infania, baptizatus est. Sed quid moramur, et nō exemplū illud adducimus, quod omnium est maximum? Cōstantinus ipse imperator ac monarcha viā aperuit, quā tu & tui similes ingredi absq; ulla cūctatione posses. omnes qui eum praecesserant imperatores, excepto Philippo, gentiles fuere: Iouē, Mercuriū Apollinē, Herculē, & alia quae sunt monstrosa nomina, tanquā deos colebant. Senatui & omni Romano populo, stultitia Christus erat. Proponebantur passim edita quae Christianos cōprehendī iubebant: & nisi sacrificaret idolis, crudelibus modis interfici. Nihil uilius erat nomine Christiano, infame genus & maleficum habebatur omnium qui Christo crederent. Sub Nerone, sub Domitiano, sub Diocletiano crudelissima in Christianos defauit persecutio. At Cōstantinus acceptis imperij fascibus, postquā persuasus est a Syluestro, praedecessore nostro, in simulacris daemonia coli, et unū tantū Deū esse cū patre & spiritu sancto Christum Iesum, & in euangelica tantummodo lege salutem inueniri: non est cunctatus Christi fidem amplecti: non dixit, Senatus mihi aduersus erit, resistet populus, copiarū duces alienabūtur, imperio deiciar, sed alto animo iactās in Deo spē suā, legē edidit, quā publicē Christi colī iussit, et eam fidem teneri ab omnib. imperio subiectis, quā beati apostoli Petrus et Paulus Roman. tradidissent, nec propterea sinistri aliquid sibi accidit: sed tunc potissimū excellēs et gloriosus euasit, cū in uexillis suis crux Domini Iesu apposita resplenduit. Viderat per quietem in aere signū crucis, et uocem audierat dicentē: In hoc Cōstantine uincēs. Parauit uexilla crucis, erexit, ciuilib. bellis finē imposuit, superauit hostes, Barbaros afflixit, imperiū ampliāuit, pacem subditis dedit, ecclesias aperuit, cōcilia sacerdotū celebrāuit, hereses elimināuit, lucē quā acceperat ab Euāgelio, cunctis gentib. cōmunicāuit. Magnificus et excelsus super omnes Cæsares inuentus, Græcis et Latinis nostris celebratus, imperauit annos supra triginta, sedē imperij apud Byzantiū erexit: et ampliatis ciuitatis mœnibus, multisq; tū publicis, tum priuatis edificijs magnificē constructis, de suo nomine Constantinopolim appellauit, & plenus dierū, apud Nicomediā edito testamento, quo filios imperij successores reliquit, ut Christianū decet, sacramentis ecclesiae receptis, e uita discessit. Quid erat quod ille amplius in terra posset optare: imperio potitus est omnium maximo, uita & ei longa fuit, & paucis obnoxia morbis, inimicos humiliatos uidit: et quod hominib. duhcissimū esse solet, heredes amplissimae fortunae filios dimisit. Nec alienū fuerit, tantū imperatorē, qui Christianā fidē tantopere ampliāuerit, in alio seculo cū Christo regnare, ut est, credere cui seruiuit in hoc dum uiueret. Quod si omnib. qui patriā auxerint, iuuerint, defenderint, certū est esse in cœlo diffinitum locū, in quo beati euo sempiterno fruātur, sicut philosophi doctissimi tradiderunt: multo id certius de illis sperandum est, qui pro lege Domini uel seruanda uel augenda summis studijs contenderunt, sicut de Cōstantino ostensum est quē sicut in terra felicē fuisse dicimus, ita & in cœlo beatū credimus. Eadē proculdubio euētura tibi esse cōfidimus, si nobiscū sapiēs Christū colas, & magnū Constantinū imiteris: quemadmodū Romani cum suo imperatore Christiani sunt effecti, ita et Turce unā tecū baptizabūtur, eritq; tuū regnū super omnia quae sunt in orbe, & nomen tuum nulla silebit etas, Latī

Constantinus
Imperator.

Philippus Imperator
Christianus.

Christianorum status
miserabilis ante Cō-
stantinum.

Cōstantinus absq; timore
senatus. Populi, necnō
copiarum cōuersus.

Vox cœlitus
ad Cōstantinū
edita.

Constantini
laus.

Imperauit. 30. an. et
sedē Imperij apud By-
zantium erexit: et de
suo nomē Constantino-
polim appellauit.

Res terrena
omnes fluxe.

Bonorum tria
genera.

Virtutes theo-
logice tres.

Heb. 11

Lex Mahumeti
quatenus ab
Euangelio di-
uerſa.

Callecis.

Pythagoras.

Epicurus.

hæc te literæ & Græcæ & barbaræ celebrabūt, nemo inter mortales erit, qui te potentia aut gloria præcedat. Magna sunt hæc quæ promittimus, maiora quæ sequuntur. De regno, de potentia huius sæculi, de gloria humana sumus locuti. Caduca hæc & incerta sunt, et fluxa: omnes morimur, omnia nata occidunt, & omnia orta senescunt, brevis est humanæ prosperitatis cursus, citò regnum deficit, nulla potentia longa est, gloria quoque clarior nominis, quamuis de maximis rebus diu perseueret, finitur tamen aliquando, & cum tēpore deficit. Nihil est inter mortales nō mortale, conterit omnia tempus. Esto duret per multa secula nomen, quæ dulcedo post obitū laudis: aut damnatus est homo in altera uita, & nihil ei prodest fama quæ remansit: aut saluatus est, & ea non eget, beatitudine donatus æterna, quæ omni ex parte plenissima est. Filios ac nepotes præclara maiorū nomina iuuat, & nobis quoque dū uiuimus, dulce est talē hereditatē posse relinquere, quæ sit posteritati solatiū, est id quidē aliquo modo bonū, sed meliora querēda sunt & stabilia bona, quæ uerè nostra sint, neque unquā nos deserant. Philosophi, quos Peripateticos uocauit antiquitas, tria bonorū genera posuerunt: et alia esse animi dixerunt, alia corporis, alia æterna. Stoici ea dūtaxat bona existimauerunt, quæ animū excolerent, hoc facit iustitia, prudentia, moderatio, fortitudo, & quæ sunt aliæ in animo dotes. Egregiā corporis formā, roboris multitudinem, nobilitatē, clientelas, opes, inter bona nō acceperunt: quæ neque sunt in potestate nostra, neque possessori felicitatē præstant. Sed neque illæ quatuor uirtutes, quæ principales existimantur, tranquillam hominē efficiunt: nisi adiungantur alię tres, quas theologicās appellant, & in animo sitæ sunt, Spes, fides, charitas. Tristis est et in anxietate moratur, & torpet & angitur, & nihil boni operatur, qui spe futuræ uitæ priuatus est. Sine fide impossibile est placere Deo, qui est ultimum hominis bonū, & finis in quem tendimus. Charitas diuino amore feruet, curiosa est animæ nostræ, & proximo consulit, quem iubet lex, ut tanquam nos ipsos diligamus. Si ergo animi bona cupimus, & mortalibus uirtutibus opus est & theologicis, neque in his ulla est nobis cum tua lege contentio. alia sunt, in quibus discrepamus. Fatebitur tua lex & uitam æternam in altero seculo reperiri, & his itineribus ad eā perueniri. Dicit fidem necessariā esse, uerū non eam fidem quam nos recipimus amplectetur. Laudabit charitatem, sed alia eius officia esse dicet, quam Christianus. Sine spe non posse bene homini esse fatebitur: sed spei finem longē diuersum a nostro recipiet. Pax erit in nominibus bellorum rebus. Faceſſat nunc hæc contentio, & quomodo uera & æterna bona, ex fide Christi consequi possis, & animæ tuæ consulere, quæ immortalis est, ostendamus. Et si enim huius sæculi quæ dicuntur bona cōcupis, & inter mortales magnus uideri uis, non tamen animæ tuę oblitū te credimus, nec ex illorum numero censemus, qui cū Epicuro & alijs quibusdā delirantibus philosophis, extingui animā simul cū corpore putauerunt. Nec rursus te sine Deo esse censemus, sicut olim dei Gallicis in Hispania traditū est, qui nullum colebant Deū: & de Pythagora, quæ ferūt dicere solitū esse, non liquere sibi an Deus aliquis esset. Quæ disputatio adeo impia iudicata est, ut ab Atheniensibus autor eius eiectus sit, & libri in quibus ea cōtinebātur exusti. Posidonius scripsit, Epicurū de Deo nihil sensisse, sed ea quæ de dijs locutus est, inuidiæ depellendæ causa dixisse. Stultorū hæc est assertio, sicut in Propheta legimus: Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. Haud equidē te adeo rudem existimamus, ut cœlū credas rectore carere, & hanc pulcherri-

ma

- mam mundi machinā casu emeruisse, & omnia fieri fortuito: sed arbitramur te Deum unum cōfiteri, & in eum credere, qui cōelum creauit, & terram, & omnia quæ in eis sunt, & quæ creauit non negligit. Nec te ignorare censemus, incorruptibiles esse animas hominum: et cum ē nostris corporibus *mi* grant, in alias regiones transferri, & bonas læta sortiri loca, malas ad supplicium rapi: quod non solum in Euangelio nostro scriptum est, & in prophetis, sed tua quoque lex idem docet, quāuis in hoc mundo tēporalia quæ putantur bona, casu quodam fortuito euenire non rectē arbitramur. Socrates & Plato & Aristoteles, philosophorum principes, de mundi regimine, de immortalitate animarū, de Deo, eadem crediderunt quæ Christiani: quamuis aliqua nouæ legis arcana, quæ nondum edita erant, ignorauerunt. Platonis in epistolis hæc uerba leguntur: Credendū est autē semper ueteribus sacrisq; sermonibus, nobis asserentibus animā esse immortālē, iudicesq; habere, ac poenas dare maximas, cū a corpore fuerit separata, quod intelligēdum, cum *malē uixerit*. Non est hic locus apud te altius examinādus, qui pro tua lege Deum esse intelligis, qui omnia uidet, & omnia iudicat: & animas corporea mole solutas, pro suis operibus in alio seculo uel *præmia recepturas, uel supplicia*, non dubitas. Quæ cum ita sint, stultum cognoscis terrenis rebus ita aliquem inhærere, ut cōlestia negligat: & dum corpori studet, animam perdat. Breue est omne quod uiuimus æuum, etiam si Mathusalem aut Nestoris annos possimus attingere. quicquid æternitati comparatur, momentaneum est. Quotusquisq; hodie reperitur, qui cētesimū uideat ~~annum~~ annum? Quotus qui octogesimalū impleat annum? Vita hominis (ut inquit propheta) in ipsis septuaginta annis in potentatibus: aliquando ad octoginta protenditur, ulterius labor & dolor. Quotus iterum ex eis qui nascuntur, ad perfectā peruadit ætatem: quā multi moriuntur infantes: quot pueros extinguunt morbi, paucissimi iuuentutem superant. Angustissima est uita hominis, & incerta, mille instant in omnes horas pericula, mille mortis fauces uitę nostrę insidiantur: minima res cursum nostrū interrumpit. Alieno hic arbitrio sumus, uocat nos Deus quando uult & ubi uult: & cū minimē credimus, tunc citamur. Peremptoria monitio est, nec licet prouocare, aut cōtrāniti: parendū est altissimo Domino, & uillicationis ratio reddenda. Sapiūt, qui ita uitam instituunt, ut uocati, alacri animo abeant, et corā iudice, qui nil ignorat, impauidi consistant, in diē illa tremenda & amara ualde, in qua nihil amplius mereri licet, & omnis spes ac metus ex his quæ acta sunt pendet, nec supplicare iuuat, neq; negare. Est igitur de anima curandū, quę post hanc uitam, aliā habet uitā, in qua uel dolet, uel gaudet. Quid prodest homini, si uniuersum mundū lucretur (inquit in Euangelio Dominus) animę uero sue detrimentū patiatur: aut quam commutationem dabit homo pro anima sua? Viuimus, ac sapimus, ac Deo similes sumus: hæc melior pars nostri est reb. omnib. preciosior, dimisso corpore, in alias regiones ingredit. Corpus in terra iacet, & in puluerē conuertitur, & usq; ad ultimū maximūq; iudiciū sensu carebit: tunc uerō pro meritis quæ illi cū anima fuere cōmunia, uel ad gloriā uel ad poenam resurget. Quid Nino prodest latē per Asiam imperasse? quid Semiramidi eius uxori: quid Dionysio, quid Herculi ad Indos usq; penetrasse? quid Idamthirso, Scythiæ atque Asiæ iugum imposuisse? quid Nabuchodonosor, ad Gades usq; perrexisse? quid Osiridi, dimissa Aegypto, per Syriam & Asiam in Thraciā duxisse copias: quid Agamemnoni, Illiū exussisse: quid Cyro Persarum imperium constituisse: quid Alexandro

Ani. sōmz. Bone ad quietē trāfferri iet male ad supplicia trāgi.

Platonis pia sententia.

Vita humane breuitas.

Vita hæc ad futuram instituta.

Post mortē nō est locus merendi.

Matt. 16.

Alexandro Magno illud evertisse, & usq; ad Hispalim in Orientem, & ad Iaxartem fluvium septentrionem versus arma tulisse: quid Hannibali, Irt-
liam vexasse: quid Scipionibus, Carthaginem delevisse: quid Pompeio, ori-
entales reges debellasse: quid Iulio Cæsari, subacta Gallia Romanum im-
perium inuasisse: quid Hunnorum regi Attilæ, Pannonia Germaniaq; pro-
trita, Aquileiam in Italia subvertisse: quid Tamerlamo, tot Asia Syriaq; ur-
bes incendisse, atq; avum tuum prælio superasse: quid genitori tuo Amira-
to, sæpe de Græcis, sæpe de Hungaris triumphasse: quid cæteris regibus at-
que imperatoribus, res magnas et claras gessisse prodest, si absq; cognitione
veri Dei mortui sunt, & nunc eorum animæ apud inferos cruciantur: laudantur
hic, & ardent illic: Quæ famæ voluptas in cruciatu esse potest: quæ dulcedo
gloriæ in doloribus: Dura vox est eorum qui vel in tauro Phalaridis beati-
tudinem esse dicunt. Non bene cohabitant dolor ac voluptas, nec ullus est
in felicitate moeror. In coelo plena felicitas est, apud inferos plena miseria:
cū eò ventū est, nihil iuvat gloria quæ præcessit, & fama seculi. Studendum
igitur est, ut post obitum qui per omnes se horas infert, certus & incertus,
animabus nostris benè consulamus. Præveniendus est pijs operibus dies
mortis, & omnes actus nostri ita dirigendi, ut Deo placeamus. Ipse est enim
finis omnium, & summum bonum ad quod aspiramus: & ipsa beatitudo,
cuius cupiditas omnibus mortalibus inest. Quærendum est iter ad eam. Id
recta fides ostendit & operatio iustitiæ: quia nec iustitia sine fide, nec fides si-
ne iustitia sufficit. Iustus ex fide vivit, ut scriptum est: & sine fide nemo acce-
ptus Deo. Tua lex, ut aiunt, in sua quemq; religione salvari hominem cæset,
si alioquin castè iusteq; vivat, nisi Mahumetæa traditione relicta, ad aliam
transierit. Dicunt & in tua lege scriptum esse (est enim sibi ipsi sæpe contra-
ria) nulli salutem patere, nisi in ea. Nos contra sentimus, & certi sumus, viam
vitæ soli Christiano, si bene agat, apertam esse. Ait enim veritas nostra in E-
uangelio, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvabitur: qui non credide-
rit, condemnabitur. Tu ergo si futurum credis seculum, si vis fieri saluus, si
animæ tuæ bene consultum cupis, ut fidem Romanæ ecclesiæ (extra quam
non est salus) & baptismum recipias, oportet. His duabus clauibus, fide &
baptismo, aperiuntur paradisi portæ. Illis tamen qui appositæ ad fidem vi-
vunt, nihil proderunt: nam fides sine operibus mortua est. Euangelio præ-
bendæ sunt aures, & Christi doctrina sequenda, quæ nullum fallit. Diceres,
nolle tuæ legi nostram præponere, aut Mathumetæ relinquare prophetam
magnum. Rogavimus ab initio, ut benignè audires: itidem nunc petimus.
& nunc maximè attentis auribus, & pia mente opus est, & iudicio recto,
quando ad radicem arboris infructuosæ admouemus securim. Audi seriem
rerum, nosce historiam fidei, præbe aures vero, cui perrarò est in altis sedili-
bus locus. Callisthenem philosophum crudelibus modis lacerum, in custo-
diam rapuit Alexander, qui vera loquens, diuinum cultum homini denega-
uit: et Clytum Philippi laudes commemorantem lancea transfodit. Timent
homines exempla, & videntes melius adulatoribus succedere quàm recta
monitib; ad nugas se convertunt, & quæ placeant loquuntur. Antigonus ali-
quando unus ex successorib; Alexandri, qui regnavit in Asia, inter uenandū
mutata veste, relictis comitibus, errabundus apud agrestes homines, in villi
tugurio pernoctavit in cognitus: & cōbibens, de seipso tanquam de altero
percunctatus astantes, omnia quæ fecerat mala, ab eis audiuit. Manè quæsi-
tus, atq; inuentus, cū vestem allatam & regiū ornatū uidisset: Date (inquit)
purpurā, quam ut primū indui, verum de me, nisi hac nocte, nunquam audi-
ui. Et

Mortis dies operibus
bonis præveniendus.

Deus summum
bonum.

Modernorum quorundam
apologia.

Mahumeti
lex in plerisque
sibi contraria.

Veritati rarus
in principum
aulis locus.

Antigonus.
oia quæ fecerat mala a
rusticis auduit, cum
et magnus esset.

- ui. Et Augustus mortuo Varo, idcirco seipsum supra modum dolere aiebat, *Augustus.*
quia non esset à quo uerum audiret. Ad pauperes philosophos relegata est
inquisitio ueri, qui propterea sapientiae amatores uocantur, quia ueritati ser *Philosophi ap-*
uiunt, & nolunt decipi. Turpe est cuique homini errare, maxime regi: qui si *pellatio. Ama-*
per seipsum non satis intelligit, prope habet magistros quos interroget: tan *tor sapientiae.*
tum placeat audire, nec pudeat discere quod ignorat. Tria sunt hominum ge-
nera, ut inquit Hesiodus. Primi & optimi sunt, qui per sese omnia noscunt. *Tria hominum*
His proximi, qui recta monentibus auscultant. Tertijs prorsus danandi sunt, *genera.*
qui neque ipsi uident, neque uidentibus credunt. Sed nulla in re periculosius er-
10 ratur, quam in his quae pertinent ad fidem, neque utilius inuenitur uerum. Re-
cte ad Antipatrum de Alexandro scribit Aristoteles, monens, ne pro tot ex-
ercitijs, uictorijsque & subiugatione orbis terrarum gloriatur: sed cogiter,
quod si quis de Deo recte cognoscat, non minori gloria dignus est, quam ip-
se pro tantis rebus gestis, tantaque potentia. Et in Ethicis: Sapientem inquit *Sapiens Deo*
esse amicissimum Deo. Sapientem autem nemo existimandus est, qui à recta fi- *amicissimus.*
de est alienus. In his uero quae sunt fidei, neque tuus legifer satis intellexit, neque *qui si a recta*
tu in hanc usque diem satis didicisti. An uero recta monentem audire & sequi *fide alienus*
uelis, futurus dies ostendet. Si uero haec quae ad te scribimus audieris, signum *non est.*
erit ad discendum parati. Si feceris quae monemus, eris proculdubio sapiens.
20 Nemo hominum sapientiam contemnit, nemo odit, nemo est qui nolit esse
sapiens. Verum primus sapientiae gradus est, nolle errare, & uerum quam li-
bentissime audire: maxime in his rebus, unde homini est salus, sicut est reli-
gio, quae ordinatur ad aeternam uitam. Audi ergo uerum circa religionem.
Si non scribimus uerum, argue scribentes, & despice tanquam stultos. Sed
noli falsum dicere, nisi cognoueris falsum esse. Et narrabimus breuissime ab
initio mundi, usque ad obitum Saluatoris Christi nostri, legis arcana. De-
inde aliqua de tua lege dicemus, eaque conferemus adinuicem, & quantum
inter sit ostendemus, conabimurque quantum ex alto dabitur, lucem tibi osten-
dere, per quam possis ad eam lucem peruenire, quae illuminat omnem ho-
30 minem uenientem in hunc mundum. Cum creasset Deus in principio coelum,
& terram, & maria, & lucem, et solem, et lunam, et alia sidera, et plantas, et
herbas, et uolucres, et pisces, et quadrupedum genus inextermabile (ut
scribitur ~~secundo~~ *Gen. 1.* secundo) ac reptilia, & alia animantia, postremo Adam
creauit, & insufflauit in eum spiraculum uitae, & posuit eum in paradiso de-
liciarum, & fecit adiutorium simile sibi Euam, ex costa eiuseductam. Et da-
ta licentia qua possent ceterarum plantationum degustare fructus, ut absti-
nerent à plantario prudentiae, imperauit. Et ambos cum praeparati essent,
ex paradiso deiecit, atque in eis humanum genus morte damnauit, iussitque la-
boriosam uitam & erumnis plenam agere. Ab his propagata creatura ratio-
nalis, cum rursus animo rebellis diuinam maiestatem contemneret, & in ui-
tia quoque prolaberetur, aquarum diluuium deleta est. Noe cum coniuge & sex
40 alijs animabus in arca saluatus est, & ab his omnes homines qui modò sunt,
& post diluuium fuerunt, originem ducunt. Tres filij Noe, Sem, Cam et la-
phet, redeuntibus, aquis in locum suum, humanam gentem reparauerunt, adeo ut
traditum sit, priusquam Noe moreretur, quatuor milia hominum ex suis et fi-
liorum lumbis exiuisse. ex quibus etiam iniqui emerferunt, Nemrot filius
Cam, & qui cum eo in contumeliam Domini turrim Babel aedificare coepe *Turris Babel.*
runt. In ea diffusum est labium uniuersae terrae, & confusione impeditum
opus. Secuta est peccatum pessimum Pentapolitana submersio, et Abraam *Sodomorum sub-*
& Lot inuenti religiosi: in semine Abraae benedictae sunt gentes, & circum- *mersio.*
cisionis

Abraham. cisionis pactum cum eo percussum est. Fuit enim iustus, & placuit Deo in
 Isaac. operibus suis, cum filium Isaac diuino imperio immolare non detrectasset.
 Iacob. Neque Isaac patris uiam deseruit: cui natus est Iacob, qui alio nomine dictus
 est Israel. & huius duodecim filij fuerunt, à quibus duodecim tribus emanarunt.
 Ioseph. Is cognito quod Ioseph, quem putabat extinctum, magnus & potens esset
 in Aegypto, cum reliquis filiis ad eum migravit. Multiplicatum est illic lu-
 daeorum semen, & in gentem magnā cum creuissent Israelitae, surrexitque rex
 Moses alius, qui Ioseph & opera eius ignoraret, grauissimis laboribus oppressi sunt,
 & contumelijs innumerabilibus affecti. Et miserante Deo, per manus Moy-
 si & Aaron seruitutē effugerunt, & sicco uestigio rubro mari traiectione, per an-
 nos quadraginta cibo coelesti uitam in deserto egerunt. Et circa montem Si-
 naï diuinā legē in tabulis lapideis acceperunt. Acquisita est terra promissio-
 nis, sed non tota in manu Moyse. Post obitū eius mirabilia fuerunt opera Io-
 sue, & aliorum Iudicum: inter quos etiā prophetae claruerunt, uiri excellen-
 tissimi. Successerunt deinde reges & alij prophetae in populo Dei, & non sine
 coelesti munimine conseruata est gens Hebraea: & prophetae quidem inter-
 pretati legem, salubria tradidere praecepta, uirtutem extollentes, & uitia ef-
 fulminantes, & multa per illos scripta sunt diuinitus reuelata, quae de futuris
 notitiam praebuere. Non tamen pauca perpessi sunt aduersa Iudaei, cum le-
 gem Domini contemneret, et in traditionibus patrum non permanerent.
 Iudae gentis aduersa. Ceperunt eos Chaldaei, & in seruitutē redegerunt. Et nunc Syri, nunc Ara-
 bes, nunc Aegyptij in eos arma uerterunt. Multae fuerunt eorum tribulationes,
 multae calamitates ac miseriae: sed de omnibus liberauit eos Dominus,
 cum ad Deū clamauerunt, & tota mente redierunt: quia cor contritum et humi-
 liatum non despicit diuina maiestas. Hec ut arbitramur communia tibi no-
 bisque sunt, & in Alchorano Mahumetae magna ex parte continentur. Ve-
 rax igitur & tuo et nostro iudicio lex Iudaeorum, uerax Moyses & Dauid &
 Salomon et Isaïas & Ieremias & Iezechiel & Daniel, et ueraces omnes pro-
 phetae Domini: uera Iudaeorum fides, qui ante Christum in lege permanse-
 runt: mendaces omnes gentes, quae coluerunt idola. Notus ante Christum
 solum in Iudaea Deus. Nihil huc usque contendimus. Cōcedis haec nisi fallimur
 omnia. In his quae sequuntur, discordia erit. Sed nos in luce ambulamus, ne-
 que offendimus ad lapidē pedes nostros: & ne de cetero tu quoque offendas
 magnopere cupimus: et ultro ne decipiaris, lumen offerimus. Tu creatura
 Dei es, et ouis eius: sed errabunda extra caulas in alienis pascuis, procul ab
 ouili dominico, letiferū capis cibū, et pestifera aleris herba. Nos boni pasto-
 ris exemplo, qui relictis nonagintanouem ouibus in deserto, unam quae ab-
 errauerat, secuti sumus, teque quaerimus, et in uiam salutis optamus reduce-
 re. Dolemus te uirum excellentem nobilitate, moribus illustrem, gestarum
 rerum gloria clarum, imperio magno praeditū, et pluribus naturae dotibus
 eminentem, non incedere in uis Domini, non nosse mandata eius, non esse
 in lege sua. Cōpatimur tibi, et tuorum subditorū infelicitatem deploramus
 qui tecum pereunt. Nec te credimus libenter errare, cuius naturam bonam
 esse confidimus. Ignorantia ueri te retinet: Tui te parentes, et seipsos, per ig-
 norantiā decipere, cum progenitoribus laboris. Sed timenda est scriptura,
 1. Cor. 14. quae ait: Ignorans ignorabitur. Quod si ceteris in rebus precipuam curam,
 exactam diligentiam, summum studiū adhibeas, ne quis fallat te, circa reli-
 gionem potissimē curandū est ne fallaris, in qua tanto cautior te esse oportet,
 quāto in ea cū maiori periculo delinquitur. Ceterarū rerum ignorantia
 haec quae

hæc quæ sunt temporalia in hoc seculo, adimere potest. Religionis error alterius uitæ bona, id est animæ felicitatem deperdit. Quod ne tibi accidat, si nobis aures & fidem præstiteris, facile adiumento erimus. Audisti ea quæ de ueteri testamento diximus, nunc de nouo agendum est, in quo plurimum discordamus. Audi quæ subiungimus, sic & tuæ legis tenebras odio habebis, ut speramus, & nostræ legis lucem amabis. Duo in uetere testamento uaticinia reperiuntur, quorum alterum est: Non auferetur sceptrum de Iuda, neque dux de femore eius, donec ueniat qui mittendus est, siue (ut Chaldei dicunt) Messias. alterum est, quod ait: Cum uenerit sanctus sanctorum, cessabit unctio uestra. His uaticinijs prædictum est, in aduentu Christi Iudæos & regnum amissuros esse, & sacerdotium, sicut & factum est. Regnum quod Iudæorum fuerat, Idumæi acceperunt. Regnante namq; primo Herode Antipatris filio, genere Idumæo, & alienigena, Christus ex Maria uirgine natus est Dei filius, uerus Deus, & uerus homo, qui sacerdotium Iudæorum ad Christianos transtulit: Petro sibi successore delecto, in quem pontificis maxime potestatem transfudit, neq; ulterius apud Iudæos pastoralis ouium cura permansit, dicente Domino ad Petrum: Pasce oues meas. Pastor ipse bonus, & pontifex magnus, Christus: pastores deinceps & pontifices Christianos, non Iudæos esse constituit, quamuis Petrus & alij plures ex Iudæis, non amplius Iudæi, suum summum pontificium acceperunt. Atque in hunc modum Iudaica cessauit unctio, et translatum est sacerdotiū. Quo facto, & lex ipsa trāslata est, dicente Apostolo: Quia translato sacerdotio, necesse est ut legis etiam translatio fiat. Deus igitur, qui multisq; modis olim patribus in prophetis locutus fuerat, nouissime per filium suum, quem constituit hæredem uniuersorum, per quem fecit et secula, allocutus homines nouam legem edidit, et noua dedit præcepta, quibus seruatis uitam mererentur æternam. In tempore igitur, quod in altissimo indiuiduæ trinitatis consilio ab æterno fuerat definitum, regnante apud Hebræos Herode, imperante apud Romanos Augusto, quiescente mundo, & aduentum Domini mirabili & inaudita prioribus seculis pace honorante, missus est Gabriel angelus de cœlo, qui Mariæ felicem conceptionem & sacratissimum partum annuntiaret. Sed ante præcursor natus est Ioannes, qui pœnitentiam prædicaret, & uiam Domino præpararet. Concepit uirgo de spiritu sancto, ut prædiceret angelus, & seruata dignitate uirginitatis, filium simul & dominum peperit. Natus est Christus Saluator octauo Calendas Ianuarias, & in ipsis Calendis circumcisis est, & iuxta uocem angelicam Iesus appellatus, quia salutem attulit humano generi. Plurima de infantia Saluatoris scripta sunt, nec dubium est, quin omnis eius ætas signis & miraculis plena fuerit. Sed Ecclesiæ nostræ grauitas & acre iudicium, ea tantum recipit, quæ certa sunt, Apocrypha prætermittit. Duodecimus Saluatoris annus memoriam habet, quia templum ingressus, cum legis doctoribus disputauit, & aliqua ex parte splendorem suæ diuinitatis ostendit. Sed circa tricesimum annum, fulgor ille plenius emicuit. Tunc enim baptizatus est à Iohanne, & Iohannem ipse baptizauit, & paterna uox audita est: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Conuertit aquam in uinum, & innumerabilibus coruscavit miraculis. Elegit sibi discipulos, quos uocamus Apostolos. Et circumiens regiones, & mentes hominum & corpora sanauit agrotantium.

Gene. 49

Iudæi et regno,
& sacerdotio,
nascante Christi
spoliati.

Heb. 7

Christi incarnatio.
Luc. 1

Christi natiuitas.

Christi miracula.

Christi doctrina.
84.

tantū: & facies ipse quæ docebat, toto triennio prædicauit euangelium, per Iudæā & uicinas prouincias beatissima uox eius intonuit. Quæ uita hominū esse deberet, ostēdit excellētissimē, & præcepta tum uetera innouauit, tum noua prioribus multū utiliora instituit: abdita & obscura, quæ erant in ueterilege, multa reuelauit, & obscuros prophetarum aperuit sensus, & quæ de se prædicta fuerant, palam exposuit: mysterium sanctę trinitatis ostendit, & unitatem in trinitate monstrauit, docens tum patrem, tum filium, tum spiritum sanctum diuinis honoribus prosequendū, & hos tres unū esse Deum.

Mors.

Prædixit non modò mortē suam, uerū etiam genus mortis: & quòd tertia die resurgeret, & quòd ascensurus in cœlum, rediturus esset in fine seculi iudicare uiuos & mortuos. Comprehensus est sicut ipse uoluit, & traditus Pilato præsidī, qui eum neci daret. Testes in eum citati sunt, nec est inuenta mortis causa: quia peccatū non fecit, nec repertus est dolus in ore eius. Maximum crimen obiecerunt, quia filium Dei se fecit, & regem dixit: & propter ueritatem occisus est, crucifixus atq; sepultus: & iuxta uerbum suum resurrexit à mortuis: & quadraginta diebus cum discipulis commoratus, cum

Resurrectio, & ascensio.

eos confirmasset & corroborasset, atq; in orbem ire iussisset, euangelium diffeminaturos, tandē uidētibus illis eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum, ascendit ad cœlum, sedet ad dexteram Dei patris, & inde uerturus est

Spiritus Sanctus.

iudicare uiuos & mortuos, & redditurus unicuiq; secundū opera sua. Interea spiritus sanctus ab eo missus, omnia suggerit ecclesię quę necessaria sunt ad uitam æternam. Hæc nos Christiani firmiter credimus, hæc est fides nostra, quam cunctis gentibus prædicamus, & impartiri omnibus cupimus. Hæc ab apostolis & eorum successoribus per fideles manus immutata & incorrupta ad nos usq; delata sunt. Hæc uos Turcæ & Saraceni magna ex parte negatis: etsi enim Christum ex uirgine natum, & sanctū uirum et Dei statum, & prophetā magnū et mirabiliū operum effectorem, et adhuc uiuentē cōfitemini: Deū tamen, et filiū Dei esse inficiamini, nec sibi nec sancto spiritui diuinitatem conceditis, & trinitatem personarum in diuinis respuitis, & Christi mortem deridetis, quem translatum, et alium sibi similem loco

Saracenorū de Christo opinio.
85.

suo interfectū arbitramini, nec eius aduentum in extremo iudicio expectatis, & alia non pauca Christianæ legis reiicitis: & plurima creditis, quæ apud nostros risu digna uidentur, quæ nō dimittimus intacta. At quæ nos credimus, non solum ex noua lege, sed ex ueteri inuitamur. Vos Mahumeti & Alcorano eius, fidem tantūmodo adhibetis, & hominem mortuum, sine conteste, sine ratione, sine miraculis sequimini. Nos uiuo credimus, uiuit enim uestro testimonio Christus: nos Deo præstamus aures, & signis, et rationibus sacris ducimur testimonijs. Quod si nos audies, monstrabimus breuiter nostræ legis splendidam lucem, & tuæ obscuram caliginem detegemus. Sed opus est pijs & attentis auribus, quando fidei sublimitas attingitur, & magni Dei panduntur arcana. Sæpe iocis et inanib. fabulis te præsentem

Fidei arcana pijs & attentis auribus percipienda.

adhibuisti, & leuiore audisti narrationes: non est cur hæc grauiā cōtemnas, aut ea nosse recuses, ex quibus tua pendet salus. Nō est anima nobilis cui nō insit ueritatis amor, nō est homo qui nolit saluus fieri. Audi ergo qui generosus es, audi quæ te saluare possunt. Quid est inter Christianos Turcasq; controuersia, in quo simul contendimus? quæ dissidiij causa? Sanē non alius discordiæ fomes est, nisi quia circa diuinitatem non eadem sapimus, de patre, de filio, et spiritu sancto contendimus: hoc est præcipuum dissidiū. quo sublato, facile omnia componentur. Attingemus hæc, et quæ sit inter nos de diuinitate

uinitate

unitate dissensio, latius exponemus. Nos in Deo tres dicimus personas esse, patrem, & filium, & spiritum sanctum: uos unam tantum, quam nec patrem nec filium nec spiritum sanctum dicitis, sed Deum tantummodo appellatis, & hunc unicum esse dicitis creatorem cœli & terræ, & omnium quæ in eis sunt. Nulla est de unitate contentio, non latent nos uerba Moyſi, dicentis in exordio legis: Audi Israel, dominus deus tuus unus est. Et rursus in lege scriptum est: Ego sum dominus deus tuus, qui te eduxi de terra Aegypti, non erunt tibi dii alij præter me. Et rursus: Ego sum, qui sum. Et si quæſierint nomē meum, uade, & dic eis, Qui est, miſit me ad uos. Et in canticō

Quenam Saracenis & Christianis de diuinitate dissensio

Exod. 29

Dei unitas

Christus Dei filius.

Dei spiritus.

Platoniorum de Deo sententia.

- 10 Exodi dicitur: Dominus omnipotens nomen eius. Quæ testimonia unum esse Deū, & unum dominum, manifestè declarant, & unam potestatem, & unam naturā. Nam Deus naturā, dominus potestatis est nomen. Fatemur idem quod uos, de unitate diuinitatis. Hic amicitia est atq; concordia, uobis unus Deus est, & nobis unus. Dicitis principiū omnium rerum esse Deum, nos idem affirmamus. In quo igitur dissentimus? Multa sunt quæ de Deo aliter Christiani dicunt, aliter Saraceni seu Turcæ. Vos Deum corporeum dicitis, nos incorporeum. Vos fortuita esse quæ hic in terra geruntur arbitramini, nec curare de his Deum: nos gubernare eum, qui creauit omnia, non dubitamus. Vos Deum patrē in diuinitate negatis: nos patrem & filium cōgnosimus. Vos spiritum sanctum ex diuina maiestate reijcitis: nos ponimus & ueneramur. Mittamus alia, hæc aggrediamur in quibus plus ponderis est. Nos Christum Dei filium dicimus, uos negatis. Cur negatis? Sanè quia nec uxorem habet Deus, ex qua filium procreare posset. Quod si uxor ei fuerit, filiosq; genuerit, mundus qui unius imperio regitur, in plures diuisus dominos, diu stare non posset. In unitate cōcordia est, quæ seruet imperia: in pluritate discordia, quæ maxima regna subuertit. Sed quis tā rudis, tam uercors, tam demens Christianus est, qui generare Deum ex connubio et permixtione foeminae arbitretur? Non sumus adeò hebetes Christiani, ut tantū nefas admittamus. Saracenis su deri hoc possit, qui Deo & corpus
- 60 & caput & manus, & cætera membra concedunt. Nos Deum spiritum esse asserimus, incorporeum, immortalem, æternum, et incōprehensibilem: qui dum seipsum intelligit, in mente sua uerbū cōcipit, quod nos filiū Dei esse dicimus: nec aliud est in deo seipsum nosse atq; intelligere, quā deum esse, nihil est enim in Deo, nisi Deus. Deum autem cuius est uerbū nominamus patrē: & processum ipsius uerbi, generationē filij dicimus. Nec ueritas hæc de uerbo Dei apud Christianos tantū illuxit: gentiles philosophi ante Christi aduentum eadem quæ nos asserimus, nonnulli affirmarunt, siquidem Platonici philosophi in suis libris apertissimè dixerunt, quod in principio erat uerbum, & uerbū erat apud Deum, & Deus erat uerbum: hoc erat in
- 40 principio apud deum, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Et reliqua fermè omnia comprobant de uerbo Dei, quæ Ioannes in Euangelio suo tradit, usq; ad incarnationem uerbi, quam ignorarunt: quia nondum natus erat Christus, & alta legis mysteria absconderat Deus à sapientibus huius seculi, quæ reuelauit paruulis. Quod igitur Platonici uerbum Dei nominant, et Deum esse dicunt, nos filium uocamus ex Deo genitū, & Deum esse fatemur: nec ruinā mundi ex filij generatione timemus, quando unus duntaxat filius est. Et pater & filius unum sunt, una potestas, una uoluntas, una maiestas, nec uerbum conceptū ab intellectu concipiēte discordat. Obscura hæc uerba uidebuntur: at si uoles, præsto erunt qui lumen afferant,

gg

ferant,

Solis ad diuinitatem comparatio.

ferant, & apertissima omnia reddant. Et tu solem hūc corporeū cernis, qui noctem abiens, & diem efficit rediens: hic à seipso lucis producit radios. Hæc productio, generatio quædā est in sole: & radij solis, filij solis eius non inconuenienter uocantur. Quæ similitudo quamuis multifariē est inepta: nā solis plures sepe uidimus radios, Deo unicus tantū est filius: in eo tamen conuenit, quia una est & solis & radiorum substantia, & una est patris & filij diuinitas atq; essentia: quamuis comparatio corporalium rerū nulla satis cū diuinis quadrare potest. Sed accipe testimonia, & qui ratione non capis, cede autoritati. Vetus testamentū & Iudeis et Christianis et Saracenis commune est, Eructauit (inquit Dauid ex persona Dei) cor meū uerbū bonum. ¹⁰ Hoc est, quod dei filiū dicimus, & unigenitum patris æterni, non ex carnali cōiugio, aut humano cōplexu, sed ex corde Dei, id est intellectu productū

asserimus. & rursus: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Hodie dicit, quia Deo nec heri præterijt, nec cras imminet. Sed hodie semper adest, cui præsentia sunt omnia. Iterum, Ante luciferū (inquit) genui te: ut intelligas: quia non loquit de Salomone Dauid, sed Deus pater de filio Deo, quia ante luciferum nemo fuit. Et in libro Prouerbiorū legimus, Sapientiā dei, quæ dei filius est dicentem: Nondū erant abyssi, & ego iam cōcepta eram. Ante montes & colles ego parturiebar. Nunquā enim pater sine filio fuit, nec sine patre filius. Et hoc est, quod in euāgelio inquit Ioannes: In principio erat uerbum, & uerbū erat apud deū, & deus erat uerbum. Quæ mysteria profunda & alta cū non intelligeret Arrius, nec Mahumetes comprehendere, negare maluerunt ueritatē dei, quā suam ignorantia cōfiteri: & suas ineptias imprudenter ingerere, quā aliorū sapientiā humiliter discere. Stulta hæc & dānosa pertinacia est. Deo enim et prophetis eius oportet credere: et si quid est cuius rationē nō capimus, debemus cū Paulo dicere: O altitudo diuitiarū sapientiæ & scientiæ dei, quæ incōprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uia eius. Fatentur iurisperiti, non omniū quæ à maioribus suis instituta sunt, rationē reddi posse, & tamen legi parendū esse, quia non sine causā cōdita fuerit: quāto minus arcana dei licet cognoscere? Plurimæ sunt ²⁰ occultæ causæ, ad quas nulla potuit curiositas hominū peruenire: quia sicut oculi nocturæ ad solē, ita & noster intuitus ad ea quæ sunt diuinitatis. Nō est ergo mirandū, si neq; generationē filij, neq; spiritus sancti processione, neq; trinitatē in diuinitate, intellexit carnaliter homo, uel Arrius uel Mahumetes. Sed illud in eis dānabile ac detestabile fuit, qd sacrę scripturę diuinisq; testimonijs non acquieuerunt. nam quid opus est argumētis, ubi deus ipse loquitur? De Pythagoricis traditū est, quod in disputando soliti erant dicere, Ipse ait. Ipse autē erat Pythagoras, tanquā eius autoritati non liceret aduersari: quanto minus deo, qui uerax est, & omnis homo mendax? Sed negabis hæc esse Dei, quæ asserimus, testimonia. De his posteriū dicemus. Nūc de ⁴⁰ spiritu sancto agendū est, cui tua lex diuinos honores abrogat. Non est huiusmodi erroris Mahumetes inuentor. Arrij & Nestorij & Macedonij hæc olim demētia fuit, quos sacra patrū cōcilia dānauerunt: sed eorū uirus apud Aegyptios et Arabes aliquandiu latuit: et postremò, autore Mahumete & magistro eius Sergio, late diffusum est. Ne mouearis, dum uera loquimur. Caue ne sequaris cæcos, disce spiritū sanctum esse deū, & tertiam in trinitate fore personam. Diximus paulo antē, deum patrē dum se cognoscit, uerbū concipere, & filium gignere. Nunc quod sequitur, adiungimus cognitioni annexam esse appetitiuam quandā operationem, cuius principium uoluntas est

Arcana Dei incōprehensibilia

Pythagoras.

Spiritus sanctus.

- est: inter operationes uero, quas uoluntas producit, præcipua est amare. Adhibe hic aures, & mentem erge. In Deo perfectam & absolutam fateri cognitionem oportet, & amorē pari modo, cuius processus per appetitiuam operationem exprimitur, sicut & uerbi generatio per intellectiuam: & alia est operatio qua intelligitur, alia qua appetit. Intellectiua ex his completur, quæ sunt quodam modo in ipso intelligente: nam sicut sensibilia in sensu, ita intelligibilia in intellectu dicimus esse. Appetitiua autem complementum accipit secundum quandam ordinem uel morum ad eas res, quæ obijciuntur appetitui, & occultum quoddam principium sui motus habet. Ea uero quæ principi
1. pio feruntur arcano, spiritus nomen acceperunt. nam & uentos spiritus esse dicimus, & in scripturis, procellarum spiritus appellantur, quia non apparet afflationis spiritus initium. Respirationem etiam & artierarum motum ab intrinseco & occulto principio manantem, uocamus spiritum: atque hoc modo congruenti quadam similitudine, quantum diuina humanis uerbis indicari possunt, diuinus ipse amor à patre filioque procedens, spiritus dictus est. In nobis duplici ex causa procedit amor. Aliquando ex corporea, & materialis natura: & is plerumque immundus est, & menti noxius. aliquando ex ipsa proprietate spiritualis naturæ, cum bona intelligibilia & rationi conuenientia adamamus: & hic purus est amor, & laudabilis, & animæ salutaris.
2. In deo corporalis amor seu materialis locum non habet, sed ille tantum reperitur, qui simplex est & nitidissimus et purissimus, quem spiritum sanctum appellamus. Nec nos intellectu & sancto amore quicquam prosequimur, nisi quod intellectu concipimus. Conceptio autem (ut diximus) quæ fit ab intellectu, uerbum est, atque ita necesse est amorē ex uerbo exoriri. Amat enim deus quod de seipso intelligit, id est, uerbum quod concipit intelligendo. Verbum autem dei, dicimus filium dei, qui & ipse patrem nouit et amat: atque ita fit, ut amor ipse, cui sanctus spiritus est nomen, ex patre filioque procedat, sitque cum patre et filio pariter deus. Nam sicut diuinum intelligere essentia diuinitatis est, ita et amare. Et sicut deus se semper intelligit, ita et se semper amat: et omnia amat, suam bonitatem dum amat. Rursusque sicut dei filius, qui est uerbum dei in natura diuina subsistens, patri coæternus, perfectus et unus Deus est, ita et spiritus sanctus deus est patri et filio coequalis, et coæternus. Et quia omne quod subsistit in natura intelligibili, apud nos persona dicitur, apud Græcos *ὑπόστασις* consequens est, ut tres personas in diuinitate ponamus, quia tres sunt subsistentes, pater & uerbum & spiritus sanctus. neque has personas dicimus esse per essentiam diuersas, sed per solas relationes distinctas, quæ ex processione uerbi & amoris proueniunt. Atque in hunc modum Christiana religio diuinitus illustrata, distinctas tres personas confitetur in diuinis, non tres deos, sicut Mahumetes falso opinatus est: sed patrem, & filium, & spiritum sanctum, unum esse ab æterno deum asserimus: nec tamen ipsum patrem qui filius est, nec filium qui pater est, nec spiritum sanctum, qui pater est aut filius. Una est enim patris & filii & spiritus sancti essentia, in qua non est aliud pater, aliud filius, aliud spiritus sanctus: quamuis in personis alium patrem, alium filium, alium spiritum sanctum, diuina docente auctoritate, dicamus. Nec similitudo in his quæ creata sunt summa deest trinitati. Inuisibilia Dei (sicut Apostolus ait) per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Sempiterna quoque uirtus eius ac diuinitas relucet, quippe in anima nostra, quæ diuinæ trinitatis est imago. Est enim anima nostra substantia quædam incorporea, & ratione prædita, & actus quidē sine forma or-

Anima nostra
diuinæ tri-
tis imago.

Diuisi trinitatis
imago.

Abfq; diuinis te-
stimonijis om-
nis de his argu-
mentatio uana.

Ioan. 14

Gen. 1

Iob. 13

Sapient. 1

panci corporis, quæ dū corpus mouet & regit, sui meminit, se intelligit, & se diligit: quibus in rebus quædam apparet tri-itas, memoriæ, intelligentiæ & amoris. Tria hæc ad seipsa referuntur, quia non est amor sine memoria, nec memoria sine notitia. Nam quis meminit aut quod nescit. Inseparabilia sunt hæc à semetipsis, & tamē quodlibet eorum, & simul omnia una essentia sunt, & una uita in anima una. Differunt tamen, quia memoria nō est intelligentia uel uoluntas, nec intelligentia uoluntas siue amor. Quod si hæc diligenter inspicias, inuenies summæ illius trinitatis atq; unitatis uestigium, et imaginem quandam quamuis imparem. Quicunque enim sempiternā & incommutabilem naturam, per memoriam reminiscitur, intuetur per intelligentiam, amplectitur per dilectionem. Profecto reperit in seipso summæ trinitatis imaginē, non tamē omnino similem, sed qualem cunque, ita ut in similitudine magna inueniatur dissimilitudo. Esi enim homo meminit, intelligit & diligit, non tamē memoria est, nec intelligentia, nec dilectio, sed sunt hæc in eo & in una substantia, non sicut accidentia in subiectis, quæ possunt abesse, sed substantialiter existunt in anima. & unus homo est qui habet hæc tria, non ipse est hæc tria. In simplici uerò natura, quæ Deus est, quamuis unus sit deus, tres tamen personæ sunt, ut dictum est, & ipse deus est hæc tres personæ. Sed illud satis ad rem nostram est, quia tria hæc aliquo modo unū sunt. Reperitur & sub alijs nominibus, & alio modo in nostra natura illius summæ & ineffabilis trinitatis imago. Nā mens et notitia eius et amor tria quædā sunt: mens enim nouit se, & amat se: nec amare se potest, nisi etiā nouerit se. Duo quædā sunt, mens, & notitia eius: duo etiā sunt, mēs et amor eius. Cū se nouit mens, & se amat, manet trinitas: scilicet, mens, amor, et notitia. Et hæc tria, quāuis distincta inuicē sint, unū tantū esse dicuntur, quia in anima substantialiter existunt: & est ipsa mens quasi parēs, et notitia eius quasi proles eius. Mens enim cū se cognoscit, notitiā sui gignit, et est sola parens suę notitiæ. Tertius est amor, qui de ipsa mente & notitia procedit, dū mens cognoscit se, diligit se: non enim posset se diligere, nisi cognosceret se: amat enim placitā prolem notitiā suā. Et ita amor quidā complexus est parentis & prolis: nec minor est proles parente, cum tantam se nouerit mens quanta est, nec minor est amor parente & prole, id est mente, et notitia. Considerat hæc rationalis homo, & uidens tria in una essentia concurrere, extendit se ad cōtemplationem creatoris, et intelligit unitatem in trinitate, et trinitatem in unitate, et unū deum colit, unam essentiā, et unum principium, sicut et patriarchæ et prophetæ atq; apostoli tradiderūt. Sed audiamus iam tandem ipsos, & diuinæ legis autoritatē & testimonia in mediū afferamus, sine quibus uana est omnis argumentatio. Deum patrē, omnes sacræ literæ confitentur, et Dei nomen paternitatem ad omnia refert. Et si filiū dicimus, non possumus patrē negare. De filio adducta sunt testimonia legis, ergo & pater ostensus est, sicut & Saluator ait: Philippe, qui uidet me, uidet et patrē meum. Nunc de spiritu sancto, quod cœpimus, prosequendū est. In Genesi legimus, Quia spiritus domini ferebatur super aquas, Quis tunc dominus nisi deus fuit, et cuius spiritus nisi Dei? Et quomodo dei spiritus, nisi Deus? Deus est quicquid dei est, nec aliquid illi immixtum est. Incōpositus est, simplex est, et purus deus. In Iob scriptū est: Spiritus domini fecit me, et spiraculū omnipotentis dei uiuificauit me. Dei sunt hæc opera, nō hominis. Quia fecit hominē nisi deus, aut uiuificat hominem nisi deus: est igitur spiritus domini propter quod dictum est in Psalmis: Spiritus domini repleui orbem cœtarum,

terrarum, & hoc quod continet omnia, icientiam habet uocis. Quis hic spi-
 ritus, nisi deus? quis impleat orbē, nisi deus? cui cœlum sedes est, & terra sca-
 bellum pedibus eius? Et apud poetas deum ire per omnes terras, tractusq; Psal. 139
 maris, cœlumq; profundū, traditū est. Et rursus, Est ne Dei sedes nisi terra,
 pontus, & aer, & cœlum, & uirtus? Propter quod rectē ait David: Quò ibo
 à spiritu tuo? Ostendens nō esse locum in quo posset fugere spiritum Domi-
 ni, qui est ubiq;. Esse autem ubiq;, implere & continere mundū, soli Deo tri-
 butum est. Deus igitur sanctus spiritus est, hæc qui peragit, & futura præno-
 scit, & prædicat, sicut scriptum est: Responsum accepit Symeon à spiritu san- Luc. 2
 cto, quia non moreretur, nisi uideret Christum domini. Non est cur Deum
 negemus, qui dei efficit opera. Non igitur solus pater deus est, neq; solus fili-
 us, sed spiritus sanctus cum patre simul & filio deus est. Quia non aduersa-
 tur rationi trinitas personarum in unitate diuinitatis, quemadmodum su-
 perius ostensum est. Sed iam trinitatē ipsam ex sacris codicibus demonstre-
 mus, & Moysen ante omnes audiamus, cuius hæc sunt uerba in capite libri,
 quem Genesim nostri uocant: In principio creauit deus cœlum & terram. Gen. 1
 Terra autem erat inanis & uacua, & spiritus domini ferebatur super aquas.
 Tria cōmemorat: Deum, principium, & spiritum. Ideo in deo, patrem intel-
 ligimus: in principio, filium: in spiritu domini, spiritum sanctum. Et accipia-
 tur hoc in loco principū pro filio, sicut in Psalmis de suo filio dicit deus: Te- Psal. 109
 cum principium in die uirtutis tuæ in splendoribus sanctorum, ex utero an-
 teluciferum genuit te. Atq; ita in exordio nascentis mundi, trinitas ipsa in di-
 uinis personis adducitur. Hic si placeret, interferi posset de Heloenim, secū-
 dum Hieronymum ad Marcellum. Tentans diabolus primos parentes, in-
 terposito serpente, & suadens ut edant de ligno prohibito, Eritis (inquit) si-
 cut dii, scientes bonum & malum. Quod perinde accipiendum est, ac si dice-
 ret, Eritis sicut diuinæ personæ, quibus ignotum est nihil. Et cum eijceretur
 Adam de paradiso, inquit Dominus, Ecce Adam factus est sicut unus ex no-
 bis, quibus nobis: patre scilicet, & filio, & spiritu sancto. Sed manifestius ea-
 dem trinitas ostenditur, cum dicitur: Faciamus hominem ad imaginem et si-
 militudinem nostrā. Cum ait, Faciamus, & Nostram, plures personas indu-
 cit. Cum dicit, Imaginem, unitatem diuinitatis ostendit. Nec solitarius est
 cum dicit, Faciamus: neq; aliena à se loquitur, qui Nostram ait. Duo sunt
 pluralia uerba, Faciamus & Nostrā: ut uideatur pater cum filio & spiritu san-
 cto miscere sermonem, quod non sono uocis, sed intellectu expressius est.
 Dixerat, Creauit deus cœlum & terram. Deus, & Creauit, singularia sunt:
 quia unus est deus, & una diuinitatis essentia. subiūgitur, Faciamus, & No-
 stram, ut pluralitas in personis intelligatur. Idem & Psalmista canit regius,
 dū ait: Verbo Domini cœli firmati sunt, et spiritu oris eius omnis uirtus eo-
 rum. Quid manifestius dici potuit? In conditione cœlorū, tres personæ con-
 currunt, dominus, uerbū, & spiritus. dominus, patrē exprimit: in uerbo, fili-
 um accepimus: spiritus is est, quem sanctū uocamus. Et rursus Propheta, ut
 trinitatem personarum in diuinitate cognoscas, ter deum prouocat in bene-
 dictione. Benedicat nos (inquit) Deus noster, benedicat nos deus, & metu Psal. 66
 antequam uniuersi fines terræ. Trina dei confessio trinitatem exprimit per-
 sonarum, & cum subditur, Metuant eum uniuersi fines terræ: unitas aper-
 ritur diuinitatis. In Psalmo quoque XLIII. multum expresse trinitatem
 innuit, cum dicit filio: Sedes tua deus in seculum seculi. & postea subdit:
 Propterea unxit te deus deus tuus: id est, pater & spiritus sanctus. & cum se-
 quitur, Præ participibus tuis: mysterium quoq; incarnationis aperit, de quo

suo loco prosequemur. Et Isaias in uisione sua clamantia introducti Sera-
 phim, Sanctus sanctus sanctus dominus deus sabaoth. Ter Sactus ad tres
 personas refertur, & semel Dominus, & semel Deus dicitur: quia unus est
 dominus, et unus est deus. Et rursus idem uates ex persona CHRISTI lo-
 quitur, & dicit: Dominus meus misit me, & spiritus eius. Dominus meus,
 inquit, id est pater meus: misit me, scilicet filiū: & spiritus eius, qui est san-
 ctus spiritus. Quis hic nō intelligat trinitatē? Nō latuit propheta hoc my-
 steriū. Possent & alia plura huiusmodi testimonia ex ueteri testamēto affer-
 ri, quæ trinitatē planē ostendunt. planius tamē locutus est in euangelio do-
 minus, qui cū in orbem mitteret discipulos: Euntes (inquit) docete omnes
 gentes, & baptizate eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Tres nō
 minauit personas. In nomine, dixit: non, in nominibus, ut essentia unitatē
 in personarū trinitate mōstraret. Et Ioannes euāgelista, qui de pectore Do-
 mini ueritatem hausit, in epistola sua inquit: Tres sunt qui testimoniū dant
 in cœlo, Pater, uerbum, et spiritus sanctus: et hi tres unū sunt. Et Apostolus
 Roman. 11. Paulus: Misit (inquit) spiritū filij sui in corda nostra. Et alibi: Spiritus eius,
 qui suscitauit Iesum, habitat in nobis. Et iterū: Ex ipso, inquit, et per ipsum,
 & in ipso sunt omnia, ipsi gloria. Ex ipso dicit, propter patrē: & per ipsum,
 propter filium: in ipso, propter spiritum sanctū. Non dicit ex ipsis, aut per
 ipsos, siue in ipsis. nec ipsis, sed ipsi gloria, inquit: ut trinitatē simul & unita-
 tem cognosceremus. Atq; his testimonijs & autoritatib. illuminata est de-
 super Christiana religio. Summa enim fiducia cōfitemur & prædicat unum
 deū esse, qui est causa causarum, principiū & finis omnium rerū, & omnia
 autor creaturæ, & summū bonum, & nihilo minus tres personas in deo re-
 cognoscit, & trinitatem in unitate ueneratur: cui qui aduersatur, salutis ex-
 pertem se reddet, & ambulat in tenebris, & ueritas non est in eo. Tu uerō
 si sapias, de tenebris emerges: & candida luce perfusus, sacratissimam trini-
 tatem & cognoscendo coles, & colendo cognosces. Nec aduersaberis sa-
 cro sancto euangelio, in quo legitur, Verbum caro factum est. Negat tuus
 Verbi incar-
 natio. legifer incarnationē uerbi. Nam cur (inquit) factus est deus homo, & in li-
 gno crucis passus, qui alio modo genus humanum redimere poterat? Ne-
 gat tua lex Christi necem, & alium suo loco interfecitū existimat: nec deum
 incarnatum cognoscit, nec crucifixum aut mortuum. Nos utrumq; prædi-
 camus, quia factus est Deus homo, & passus est: & propter salutē hominis
 hæc facta esse testamur. Ait enim de seipso Dominus: Venit filius hominis
 saluare quod perierat. Cōstabat primi parentis errato, omnes homines cul-
 pa teneri: clausa erat paradisi porta, nec mortalibus patebat in cœlū aditū.
 Decebat summam dei bonitatem, hominem qui ceciderat reparare, nec mi-
 serum esse perpetuò linere, qui ad beatitudinē perfruendā creatus fuerat.
 Sed obstabat iustitia dei, quæ pro peccato satisfactionē exigebat. Dignus
 erat infinita pœna, qui maiestatem offenderat infinitam. Nec homo tanti
 erat, ut infinitam posset redimere culpam. Stabat hinc diuina iustitia ultio-
 nem petens, illinc diuina bonitas miserandum esse cōtendens. Audienda
 fuit utraq; uox, quia uniuersæ uitæ Domini misericordia & ueritas. Quare
 & si poterat deus aliter humanæ imbecillitati consulere (est enim omni-po-
 tens) hic tamen conuenientissimus fuit modus, quem elegit, ut assumpta
 humana natura, ipse pœnas solueret. Factus est deus homo, ut homo fieret
 deus: ueritas de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit. Cōiuncta est hu-
 manitas diuinitati, ut acciperet de plenitudine bonitatis, quod suæ defe-
 ctum

cum suppleret infirmitatis. Fuit hic modus saluandi humani generis diuinae bonitati conueniens. Satisfactum est iustitiae simul & misericordiae, satisfactum est amoris & odio. Placuit hoc diuinæ potentiae, quæ omnē defectum nostrum sua uirtute superat. Placuit & sapientiae, quæ nihil frustra, nihil non decenter ac cōuenientissimè facit. Et licet necessitate absoluta, quæ necessarium dicimus, sine quo aliud esse nō potest, incarnatio uerbi necessaria non fuit: eo tamen modo quo necessarium accipitur id, quo conuenientius & congruentius peruenitur ad finem, dicere nō pudet, ad reparationem hominis incarnationem filij Dei necessariam fuisse. Ego sum Deus, *verbi incarnatio quo pacto necessaria fuerit.*
 10 ego sum dominus, & non est alius absq̃ me saluator, ex persona Christi inquit Isaias, quia non poterat homo saluare seipsum, cur necessarium fuit, ut homo fieret deus, & Deus homo saluaret hominē. Propter quod pulcherrimè & ad propositū aptissimè inquit ex nostris professoribus unus in hūc modū, de mysterio diuinę incarnationis: Suscipitur à maiestate humilitas, *Incarnationis mysterium.*
 à uirtute infirmitas, ab æternitate moralitas, & ad deponendū conditionis nature debitum, natura inuiolabilis est unita passibili. Deusq̃ uerus & homo uerus in unitate reperitur, ut quod nostris remedijs congruebat, unus atq̃ idem hominū Deiq̃ mediator, & mori ex uno & resurgere posset ex altero. nisi enim esset uerus Deus, non afferret remediū: nisi esset uerus homo, non praberet exemplum. Intelligis quā conuenienter filius Dei carnem assumpserit ut Deus, & mortem obierit ut homo. Sed quæris testimonia antiquæ legis. non negabimus, præsto sunt: Ecce (inquit Isaias) uirgo concipiet, & pariet filiū, & uocabitur nomen eius Emanuel, quod interpretatur nobiscum deus. Quomodo nobiscū deus est? nisi quia uerbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et iterum eiusdem prophetæ uerba sunt: Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, cuius imperium super humerum eius, & uocabitur nomen eius admirabilis, cōsiliarius, Deus fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. An non hic mysterium incarnationis planè ostenditur? & quæ tunc futura erant, tanquā præterita manifestantur? Puer, *Isaiæ locus explicatus.*
 30 inquit, natus est nobis, quia natus est in humana paruitate. & datus est filiū, quemadmodū Ioannes ait: Quia sic Deus dilexit mundū, ut filiū suū daret unigenitū. Datus est Christus ex diuinitate, natus ex humanitate, natus ex uirgine: Cuius imperiū super humerū eius: quod est imperium Christi, nisi lignū crucis, in quo pepēdit, mundū uicit, aëreas potestates debellauit, et subactō triumphatq̃ diabolo, regnū suū potenter intrauit. Oportuit enim Christū pati, & sic intrare in gloriā suā, ut inquit ipse in Euangelio Lucæ. Imperiū igitur super humerū eius fuit: quia crucē suam suis gestauit humeris. quāuis eo fatigato Simon Cyrenæus angariatus sit eam tollere. Dicitur admirabilis, propter signa & prodigia quæ fecit, lumen cæcis, auditum surdis, claudis ambulationem, debilibus fortitudinem, & mortuis uitā restituens? Consiliarius appellatur, propter Euangelica consilia, quæ adiecit antiquæ legi. Deus asseritur, ne putares purum hominem natum. nam Deus humanæ naturæ coniunctus est. Fortis, quia spoliauit infernum & portas aëreas confregit, & uectes ferreos dissipauit. Pater futuri seculi, quia cœlum aperuit electis, & regnum hominī præparauit æternum, post hanc uitam in cœlesti Ierusalē. Princeps pacis, quia nato Christo, clausum est apud Romanos templum Iani, & mira pax exorta est: & Gloria in excelsis Deo, cantauerūt angeli, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Ostendit et alio loco idem Isaias incarnationē uerbi, dicens: Dominus enim iudex noster, *Christi imperium crux.*
 40

ster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster, ipse ueniet, & saluabit
 nos. quod perinde accipiendum est, ac si dicat, Carnem accipiet, et mortē pro
 nobis subibit. Et rursus: Verē tu es Deus absconditus, Deus Israel saluator.
 Absconditus, inquit: quia in carne latuit saluator Israel, quia sua morte no-
 stram mortem redemit. Et ne putes temporalem esse salutem, saluationis ge-
 nus addidit: Israel saluatus est (inquit) in Domino: id est, in uirtute Domini.
 Et subdit, Salute eterna: quam cōsecuti sunt omnes, qui ex Israel Christo cre-
 diderunt. Apertissimum testimonium est Isaia. sed audi Ieremiam, sua sunt
 hęc uerba: Ecce dies uenient, dixit Dominus, & suscitabo germen iustū ex
 semine Dauid, & regnabit rex, & sapiens erit, & faciet iudiciū: & in dieb.
 illis saluabitur Iuda, & habitabit Israel confidenter: & hoc est nomen quod
 uocabunt eum, Deus iustus. Considera uerba, et attende mysteria. Suscita-
 bo (inquit) germē iustū, id est Christū sanctum et iustū ex semine Dauid se-
 cundū carnē: quia ex prosapia regia et de sanguine Dauid Maria mater Do-
 mini nata est. Et regnabit rex. quomodo regnabit? Sanē quemadmodū ipse
 apud Matthēū in euangelio dicit: Data est mihi omnis potestas in cōelo et in
 terra, q̄ est regē esse. Et sapiens erit, sapientia creata scilicet, quę hominis est:
 & increata, quę Dei est, & quę est ante secula. Et faciet iudiciū, discretionis
 scilicet, & discursionis. nūc discretionis, dū eligit ex mortalibus quos uult, et
 alios suo arbitrio dimittit: & in fine seculi discursionis, quādo reddet unicui
 que secundū opera sua. In diebus illis saluabitur Iuda: id est, quicunq; credi-
 derint, & baptizati fuerint, salui erunt. Et habitabit Israel cōfidenter, in statu
 ecclesię triūphantis. Et hoc est nomen quod uocabunt eum, Deus iustus: ut
 scias quia Christus ex semine Dauid natus est, non solū homo, sed etiā deus
 est: nec alteri q̄ Christo hęc uerba conuenire possunt. Accedat & alius pro-
 pheta Baruch nomine, quid ille ait: Hic est, inquit, Deus noster, & non æsti-
 mabitur alius aduersus eū: hic adinuenit omnem uiam disciplinę, et tradi-
 dit illā Iacob puero suo, & Israel dilecto suo. Post hęc in terris uisus est, & cū
 hominibus confersatus est. Docent hęc omnia incarnationem uerbi, et ho-
 minem factum Dei filium manifestant. Nunc de morte audi, & eos contem-
 nito, qui Christum uolunt esse translatum, & nondum mortuum. sed incre-
 dibili dementia circa diem supremum iudicij cum omnibus angelis interfi-
 ciendum putant. Ea nefandam audaciā, & stultitiā aliās inauditam, dimit-
 timus: angelos, quorum substantia incorporea est: & immortalis Christū in-
 terfectum negant, & aiunt interficiendū. At Dauid ex persona Christi: Quę
 nō rapui, tunc (inquit) exoluebā. quia non peccauit, et pœnas dedit, pro alie-
 no delicto mortem subiit. Quod manifestius Isaia ostendit, dicens: Verē lā-
 guores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portauit: ipse uulneratus est
 propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pa-
 cis nostrę super eū, & liuore eius sanati sumus. omnes enim nos quasi oues
 errauimus, & unusquisq; in uia sua declinauit: et Deus posuit super eum ini-
 quitatem, expiandis omnium nostrū. Et subditur: Oblatus est, quia ipse
 uoluit, & nō aperuit os suum, Et paulo pōst: Tradidit in mortē animā suam,
 & cum sceleratis deputatus est: ipse multorū peccata tulit, & pro transgres-
 sionibus rogauit. Si uidisset propheta passionem Christi, uix potuisset apert-
 us loqui. Nec Ieremias tacuit tormenta Domini, qui eum ex ligno crucis ita
 loquentem inducit: O uos omnes qui transitis per uia, attendite, et uidete si
 est dolor similis sicut dolor meus. Et ipse saluator de se ait: Ecce ascendimus
 Ierosolymā, et filius hominis tradetur principib, sacerdotum ei scribis, et con-
 demnabūt

81
 Demnabit eum morte, et tradent eum gentibus ad illudendū et flagellandū
 & crucifigendū, & tertia die resurget. Et iterū alibi: Sicut Moyses exaltauit
 serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis: ut omnis qui cre-
 dit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternā. Et ne de morte dubites, scri-
 bit euangelista: Cum accepisset Iesus acetum, dixit: Consummatū est. Et in-
 clinato capite, emisit spiritum. Prophetæ Christum moriturum, & a mortu-
 is resurrecturum prædixerunt: Euangelistæ & obiisse in cruce, & sepultum
 resurrexisse tertia die affirmant. Certa res est, nihil ambiguitatis habet, uerit-
 atis omnia consonant. Resurrexit Dominus, ascēdit ad cœlum, et uenturus
 est iterum, ut faciat iudiciū in fine seculi. Tua lex non recipit, quia non sa-
 pit de Christo, quæ sapere oportet. Cuius alterum aduentum non solum
 euangelium, sed antiqui etiam uates ostendunt, sicut paulo antè de Ieremia
 diximus. Contestis eius est Daniel, dicens: Ecce in nubibus cœli quasi filius
 hominis ueniebat, & usq; ad antiquum dierum peruenit, & sequitur: Et de-
 dit ei potestatem & honorem & regnum & omnes populi, tribus & lingue
 seruiant ei, quibus in uerbis uiri doctiores iudiciū Christi facile inueniūt
 in fine mundi. Et ipse Christus de seipso loquitur: Dico uobis, quod uos qui
 secuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis
 sue, sedebitis et uos iudicātes duodecim tribus Israel. Et in Actibus Apo-
 stolorum legimus, constitutum esse Christum à Deo patre uiuorum & mor-
 tuorum iudicem. Hæc nos de Deo sentimus, hæc & firmiter credimus, hæc
 salubriter prædicamus, æternā uitā promittentes omnia qui Christo cre-
 dunt, & in trinitatis nomine baptizati, opera faciunt euangelio digna. Que-
 ris, quæ sit ista uita æterna, quid agat illic homo, qua uoluptate lætetur, et quā
 beatitudinē assequatur? Respondemus cum euangelio Ioannis: Hæc est ui-
 ta æterna, ut cognoscant te uerum Deum, et quem misisti Iesum Christum.
 Summa tibi felicitas erit, uidere Deum in sua natura, et eius perfrui bonita-
 te. Gaudio nostræ mentis hinc satiābimur, hinc implebimur, hinc summa fe-
 licitas erit hære Deo, & Deum cognoscere. Videmus enim nūc per specu-
 lum (ut ait Apostolus) tunc facie ad faciē, et in nubilo, teste Iob: In facie Do-
 mini uidebimus lumē, et satiābimur cum apparuit gloria eius: & erimus si-
 bi similes, ut ait Ioannes. Nec oculus uidit (inquit Isaias) nec auris audiuit,
 nec in cor hominis ascendit, quæ promisit Dominus diligentibus se. Et Apo-
 stolus, nō esse cōdignas passionibus huius seculi dicit ad futurā gloriā quæ re-
 uelabitur in nobis. Tua lex in alia uita flumina lactis & mellis & uini pro-
 mittit, & cibaria delicata, et uxores multas, et cōcubinas, uirginū coitus,
 et angelorum in turpib. obsequiis ministeria, et quicquid caro deposcit. Bo-
 uis hæc paradísus et asini potius, q̃ hominis est. Nā quis mortalis est, homi-
 nis habens faciē, qui per omnē uitā suam corpori seruiat: quis non aliquādo
 in mentis secessum abit, quis non pascit intellectum aliquādo, et à sensibus
 recedit specularando? An non est honoris & gloriæ uoluptas multo iucundi-
 or et diuturnior, quàm cibus ipse uel potus? Bibit sapiens, atq; edit, ut uiuat.
 Tua lex ideo uitam appetēdam homini existimat, ut edat et bibat. Sicut in
 hoc seculo carneus fuit legifer tuus, ita et in futuro carni studendū putauit:
 neq; curauit satiare mentem, cui omne studium fuit implere uentrem: atq; in
 eare summum bonum esse putauit, quod neq; gentiles philosophi, præter
 paucos, admisissent, inter quos summa fuit de supremo bono dissensio. Alij
 in doloris priuatione felicitatem posuerunt, ut Didonius: alij in ho-
 nestate uoluptati coniuncta, ut Calipho & Synomachus: alij in scien-
 tia,

Ioan. 9

Christi aduentus secundus.

Vita æterna quid. Ioan. 17

Qualem felicitatem Alcorani lex promittit.

Philosophorum de summo bono dissensio.

tia, ut Herillus: alij in sola uirtute atq; honestate, ut Zenon & Stoici: alij in bo-
 nis animi & corporis & fortunæ, ut Aristoteles & Peripatetici. Soli Aristip-
 pus & Epicurus, & eorum schola, summum bonum in uoluptate locaue-
 runt, atq; his tua lex conformis est, qui sex omnium philosophorum & fortis-
 simum coenum fuere. Nec tamen illi in eo errore fuerunt, ut hanc felicitatem in
 altero seculo expectarent, quibus futura uitæ spes nulla fuit, mortalem ani-
 mam existimantibus. Nostri philosophi summum bonum nec in terra, nec
 in sensu, sed in cœlo & in deo querendum censent, & eo satiandam mētem
 existimant. Et natura instituit nos, ut cœlum aspicientes, eò uotis omnibus
 aspiremus. sicut est illud poeticum: Os homini sublime dedit, cœlumq; uide-
 re iussit, & erectos ad sidera tollere uultus. Quis nescit finem his præstare,
 quæ sunt ad finem: omnia hæc corporea oblectamenta eò reperta sunt, ut
 spes hominis cōseruari, & in suum finē, qui est Deus, per hæc adduci posset.
 Quis aut ederet, aut biberet, aut procreandis liberis operam daret, nisi esset
 in his aliqua delectatio? At hæc non est finis hominis, qui ad Deum factus
 est: & nisi ad Deum ueniat, nunquam quiescit. nec per carnales delectatio-
 nes ad Deum ipsum peruenitur: sed quanto his magis immersus est homo,
 tanto est ab ipso Deo remotior: qui & aliquādo eo beator existit, quāto ange-
 licæ diuinæ naturæ magis ac magis adheret: nec curat carnalia desideria, qui
 bonis fruitor spiritualibus. Sicut ignis & aqua simul esse nō possunt, sic deli-
 ciæ spirituales carnalibus non cohererent: trahunt illæ ad se humanā naturā,
 & totū in se rapiunt, neq; sentire sinunt quæ caro appetit. Gustato spiritu, de-
 sipit omnis caro, ut inquit unus ex nostris. Tua lex in paradiso uoluptates
 admittit, quas nec Solon, nec Lycurgus permisit in terra. Quot foeditates de
 cibo & potu & alijs uoluptatibus oriuntur, quas in paradiso nephās fuerit
 nominare: aut enim gignerentur sine fine homines, et implerēt omnia nun-
 quam morituri: aut frustra esset permixtio maris et foeminæ sine fructu, quæ
 etiam in hoc mundo damnatur. Dicis, Quid ergo foeminis opus est, si non
 est coitus? Dicimus et nos, Quid opus est coitu, si non est generatio? Propter
 uoluptatem dicis. At hæc foeda uoluptas est, et indigna, quæ paradysum nō
 ingreditur. Nam, quomodo illic permixta erit hæc turpitudine, quæ hic tan-
 quam obscœna prohibetur, et tantum propter sobolem, aut euitandi ma-
 ris malī causā permittitur? Hippocrates diuinæ uir scientiæ, uenereum co-
 tum partem esse quandam morbi deterrimī existimabat, quem nostri comi-
 talem dixerunt. Quis igitur habens aliquid humani pudoris, (ut uerbis cu-
 iusdam gentilis utamur) uoluptatibus istis duabus coeundi atq; comedē-
 di, quæ hominī cum sue atq; cum asino cōmunes sunt, gratuletur? Nō sunt
 hæc, quæ pia mens in cœlo requirat. Dicis iterū, Igitur nō erit plena felicitas
 in paradiso, si aliquod defuerit oblectamenti genus. Ergo ut existimas, cum
 uarijs rebus oblectentur homines, saltatione, uenatione, piscatione, ludo, lu-
 cro, cantu, cibo, potu, uenere, et alijs quā pluribus, eadem omnia in para-
 diso tuo requirēs, et cū Virgilio dicēs: Quæ gratia currū Armorūq; fuit,
 uiuis quæ cura, nitentes Pascere equos. eadem sequitur tellure repositos. Va-
 na hæc philosophia est, quam nulla unquam ciuitas bene instituta recepit.
 Nos (ut diximus) mentis gaudia et spirituales delicias querimus. Beatitudo
 nostra quam expectamus in altera uitā est, ipsa Dei uisio, quæ in corpore
 bilius inueniri potest. Videbit enim beatus animus et quæ sunt in cœlo, et
 quæ sub cœlo. Quid erit quod eius aspectum fugiat, qui uidebit uidentem
 omnia? Quæ nunc uidentur obscura de Deo, de Trinitate, de incarnatione
 uerbi,

Summum bonū
in Deo.

tanto

Paradisus Ma-
hometi.

Veneris coi-
tus morbi comi-
tidis quedam
pars.

Beatitudo fide-
lium qualis fu-
tura.

- uerbi, de processione sancti spiritus, de sacramentis ecclesiae, de ceteris ar-
canis, tunc aperta erunt & manifesta: nullum deerit oblectamentum, nihil
requireret ultra plenus animus. Nam quid pleno opus est: nihil illi deest, qui
nihil cupit. Desideria nostra implebit optimus ac maximus Deus, in quo
omnia bona insunt, nec ullum cupiditatibus nostris relinquet locum. Erit
Deus omnia in omnibus, qui sine fine uidebitur, sine fine amabitur, sine
defatigatione laudabitur. Quae lingua dicere, uel quis intellectus capere
sufficit illius supernae ciuitatis quanta sint gaudia, angelorum choris inter-
esse, cum beatissimis spiritibus gloriae conditoris assistere, praesentem Dei
uultum cernere, incircumscriptum lumen uidere, nullo mortis metu affici,
incorruptionis perpetuae munere laetari: neque illic beatitudo humani corpo-
ris in epulis erit, aut in uino, aut in coitu. Ex redundantia beatitudinis ani-
mae glorificabitur corpus ipsum, & similitudinem eius induet. Fulgebit tan-
quam sol in conspectu Dei, teneritati eius nulla resistet materia, leuitas & agi-
litas infinita spacia in ictu oculi permeabit, nihil erit quo amplius laedi pos-
sit: inuiolabile erit & impassibile, more animae. & ita totus homo exultabit,
& dicet cum Propheta: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum ui-
uum. Nec frustra erit differentia sexuum, aut artus reliqui superfluent. re-
surgent uiri & foemina integris membris, & non solum in specie, sed in ipso in-
diuiduo humane nature perfectio reintegrabitur: nec tamen animales operatio-
nes aderunt, nec comixtio maris & foeminae, quia cessabit causa propter quam
fuerat introducta. Erit enim completa multitudo hominum a Deo praefinita,
nec ullus erit carnalis appetitus, nec pulsabit tentatio inimici, non patebit in-
sidiae locus: cum peruentum fuerit ad triumphum, pax ibi inconcussa, & qui-
es & summa concordia uigebit. Vides inter tuam & nostram beatitudinem, Beatitudinis no-
strae & Ma-
spoder: tua uiliori, id est corpori. Nostra mentalis est, tua carnalis: nostra ful-
gens & nitida, tua obscura & foetida: nostra cum angelis & ipso Deo commu-
nis est, tua cum suis & alijs pecoribus: nostram docti omnes philosophi
laudant, tua uituperant: nostra caelo digna est, tua etiam in terra reprehendi-
tur. Sed dices, in sacris etiam codicibus conuiuia reperiri, quae futura uiden-
tur in caelesti Ierusalem, potu ciboque plena. Inquit enim Isaias: Faciet Domi-
nus exercituum omnibus populis in monte hoc conuiuium pinguium. Et in
Sapientia legimus: Miscuit uinum, & posuit mensam. Et iterum: Venite et co-
medite panem meum, & bibite uinum quod miscui uobis. Et in Ecclesiastico:
Cibauit illum Deus pane uitae & intellectus, & aqua sapientiae potauit il-
lum. Et Dominus apud Lucam: Ego (inquit) dispono uobis, sicut disposuit mi-
hi pater meus, ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Omnia
haec, & his similia, spiritualia habent intelligentiam: quia de mensa ipsa sapientiae
non corporalis uel cibus uel potus assumitur, sed mentalis, qui suauissimus est
ac mundissimus: & hic est quem nos expectamus in futuro seculo. Tanto est igitur
nostra dignior quam tua felicitas, quanto nobilior, & diuinae beatitudinis pro-
pinquior. Sed attingamus nonnullas alias tuae legis ineptias, quae tamen sacris lite-
ris aduersantur, tamen philosophicas rationes excludunt. Dicit legislator tuus, quod te-
tiguit eum Deus manu sua inter humeros, et usque ad medullam dorsum eius pene-
trauit frigus. Quod perinde est, ac si corporeum esse Deum affirmet: quia tacitus
non est nisi per corpus. Nos incorporeum dicimus deum. Ait enim Ieremias ex ore
dei: Coelum et terram ego implebo, quod non posset fieri, si corporeus esset, et pro-
pterea dicit in Psalmis Dauid: Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Spi-
ritus

Deus omnia
in omnibus.

Sexuum diffe-
rentia in futu-
ro seculo.

Beatitudinis no-
strae & Ma-
metice disci-
men.

Isaie. 25

Prouer. 9

Luc. 22

Deus incorpo-
reus.
Ierem. 23

ritus (inquit) Domini, non corpus Domini. Et Ioannes in Euangelio, Spiritus est Deus. Philosophi Deum purum actum esse dicunt, principium omnium rerum, naturæ omnino simplicis, & æternæ. Quod si corporeus esset, esset compositus ex elementis, aut alia materia: et posterior suis partibus, neque simplex, neque purus, neque origo omnium rerum: & creaturas haberet se ipso excellēiores, angelos scilicet (nobiliora sunt enim spiritalia quam corporea) quod est opinari absurdum, ne dicamus asserere. Nec simul stare potest, ut causa caussarum sit deus (sicut philosophi uolunt, & recte uolunt) & compositus inueniatur. esset enim ab alio compositus: & illum nos potius diceremus Deum, qui composuisset. Non est igitur corporeus, quia compositus non est. Nec mouemur, quia in sacris literis & caput et manus, et pedes & oculi, & digiti, & cor, et uterus, et huiusmodi attribuantur Deo: utitur enim spiritus sanctus, qui loquitur in scripturis, uocabulis quæ sunt in usu, per similitudinem quandā. sicut dicit Iezechiel ex persona Dei: Ego uisione multiplicauī eis, & in manibus prophetarum assimilatus sum eis. Est enim naturale homini, per sensibilia ad intelligibilia peruenire, & omnis nostra cognitio à sensu capit exordium. Atque idcirco spiritalia nobis in sacris codicibus sub metaphora corporalium exhibentur: atque ita fit, ut etiam rudes aliquid capiant, qui alioquin essent diuinæ sapientiæ minus idonei auditores. Dixit præterea tuus Mahumetes, omnium peccatorum causam esse Deum. et exclamans, his uerbis utitur: O' Deus, quibus uis bonam, quibus uis malam uiam præbes. Nos mortale peccatum, auersionem quandam esse dicimus ab ultimo fine: nec possibile censemus, Deum, qui ultimus finis est, uoluntatem cuiuspiam à se auertere. esset enim sibi ipsi contrarius. Et si Deus omnia diligit quæcunque fecit (ut est illud Sapientiæ: Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti) quomodo consentaneum est, ut peccati causa sit ipse Deus: cum dicit in Psalmis Dauid: Odisti omnes qui operantur iniquitatē. Et in Ecclesiastico legimus, Omne excrementum erroris odit Deus. Contraria sunt amor & odium. Audi ulterius intolerabilem tuæ legis errorem. Si nobis (inquit) aduersa incumbunt, incubuerunt & cæteris, sunt enim isti dies casus atque fortunæ. Negat diuinam providentiam curare mortalia. Nos de diuina sapientia dicimus, quod attingit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter, nec, summæ Dei bonitati conuenit ea negligere quæ creauit. Propter quod inquit apud Matthæum Dominus: Omnes capilli capitis uestri numerati sunt. Addit Mahumetes, angelos creatos ex flamma ignis, & peccare & mortuos esse. Nos cum propheta dicimus, quod Deus fecit angelos suos spiritus & creauit eos ex nihilo. Et philosophos nobiscum sentientes habemus, qui omnes angelos, quos uocant intelligentias, incorporeos esse dixerunt: nec peccatum in angelis reperire posse censemus, qui Deum in essentia uidentem omnia uident, & omnia intelligunt ad suam perfectionem necessaria: nec est in eis ignorantia peccati mater, nec subiectam corruptioni naturam angelicam arbitramur, in qua non est materia quæ separari possit à forma, sed ipsa forma per se subsistit incorruptibilis & immortalis. Origenis, præclari & excellentis ingenij uiri, sicut multa extant præclarissima opera. Ita et nonnulli errores perniciosissimi reperiuntur: inter quos unus ille est, quia dæmones per Dei misericordiam liberandos esse aliquando à pœnis asseruit. Hunc secutus est Mahumetes, qui saluandos per Alcoranum malos angelos affirmat. Nos cum Isaia de omnibus dānatis, siue hominibus, siue angelis, unam sententiam habemus: quod uermis eorum non morietur, &

Cur Deo in sacris literis mēbra etiā humana attributa.

Deus an peccati causa.

Sapientia.

Ecclesiasticus.

Providentiam diuinam negat Mahumet.

Angeli spiritus incorporei.

Origenes

vietur, & ignis eorum nō extinguetur. Et Saluator in Eūāgelio damnatis
 in ultimo iudicio, ignem æternum repromittit, diabolo & angelis eius præ
 paratum. Quid quod tuus legifer animam humanam portionē esse asserit
 animæ dei? Sic nōnulli philosophi palam tradiderunt, & Manichæi secuti
 sunt. Nos humanā animam ad imaginem & similitudinē dei factā dicimus,
 sicut scriptum est in Genesi, Faciamus hominem ad imaginē & similitudi- *Anima homi-
nis an diuinæ
animæ portio.*
 nem nostram: quod de anima dictū est, non de corpore. Quod si anima ho-
 minis, portio esset dei, esset utiq; deus: nec esset homo, nō deus; quod stultis-
 simum est: cum manifestū sit, labi hominis animam à bonitate in malitiam,
 à ueritate in errorem, à gaudio in tristitiam, à spe in desperationem: quod est
 à dei substantia penitus alienū. Nec illud uerum est quod in uestra lege tra-
 datur, animas hominum ex materia productas esse omnes. Asserunt enim *Anime an ex
materia pro-
ductæ.*
 philosophi, ab extrinseco esse homini intellectū, & quod innato, sit spiritus
 uitæ iussu dei. Et Theologi, rationales animas omnes ex nihilo creatas di-
 cunt. Et Adam cum factam uidisset foeminam, Hoc os (inquit) ex ossibus
 meis, & caro de carne mea: non dixit, anima de anima. Et propheta in Psal-
 mis canit, Qui finxit singulatim corda eorū. Ponitur enim cor pro anima,
 quia sedes eius in eo est. Et deus sibi animarum productionē referuauit pro
 pter earum dignitatem, qui per Isaiam ait: Omnē flatum ego feci. quod in-
 telligitur de flatu spiritali, qui est rationalis anima. Præterimus quod cœ-
 lum ex fumo factū dicitis, quod si uerū esset, corruptioni subiaceret. Præte-
 rimus quod solem & lunam æquales ab initio uirtutis & luminis tuus pro-
 pheta testatur: nos dicimus cœlum ex nihilo creatum, & duo luminaria ma- *Cœlum ex nihi-
lo factum.*
 gna fecisse deum ab initio: luminare maius, ut præesset diei: & luminare mi-
 nus, ut præesset nocti. Ad illud transimus, quod in uestra lege dulcissimū
 & saluberrimum esse putatis, uxores multas ducere, quod si deo placuisset,
 creato homini ab initio nō unam tantum sociam præbuisset, sed plurimas:
 nec dixit deus, Relinquet homo patrē & matrē, & adheret uxoris suis:
 sed uxori suæ, dixit. Nec amicitia inter uirū & uxorem uera esse potest, ubi
 non est æqualitas, cum uir pluribus misceatur, mulier uerò uni tantum adhe-
 reat, cuius est in alias plures distractus amor. Nec propterea numerus homi-
 num augetur, quia plures uni nubant foeminæ: nam totidem uiri priuati cō-
 fugio sine prole decedunt, & præsertim cū mulieres numero pauciores exi-
 stant. Iniqua insuper res uidetur, & naturali aduersa libertati, unus urbis ci-
 uium alios multiplici matrimonio uti, alios in solitudine degere. Nec pro-
 pterea ea laudanda consuetudo, quod in ueteri lege plerosq; sanctos uiros
 pluribus uxoribus fuisse coniunctos legimus, quia nō id ex lege, aut ex uo-
 luptate fecerunt, sed diuina quadam dispensatione, & ad sobolem procrean-
 dam, quæ cresceret in cultu dei. Tacemus de diuortio, quod permittitur a- *Diuortium.*
 pud uos contra legem euangelicā, & de adulterio & fornicatione, et alijs sce-
 leribus, quæ licet antiqua lex detestetur, & noua prorsus abominetur, apud
 uos tamen concessa uidentur. Non est quod omnia tuæ legis errata percur-
 ramus, quando neq; nobis scribendi, neq; tibi legendi satis est ocrj: et tu ipse
 pro tuo ingenio multa intelligis adeo stulta esse, ut nulla possent ratione de-
 fendī. Tota de deo questio est, huc omnia referuntur, totū in hoc consistit, ut
 CHRISTVM IESVM deū esse credamus: quo concesso, necesse est eius legi *Christum esse
Deum.*
 obobire, & eius uerbis credere, qui uerax est, & mentiri non potest. In eius
 lege trinitatem, de qua supra diximus, in unitate diuinitatis comperimus, et
 incarnationem uerbi, & processione spiritus sancti, et reliqua omnia que
 hh retuli-

Ioh. 10. et 14.

Iulianus apo-
stata.Imperatores
Christiani qui.Othomanorū
familia.

Scythæ.

retulimus, usque ad extremum iudicium. Quod autem Christus deus sit, iam supra ostensum est ex ueteri lege atque prophetis: licet etiam ex tua lege monstrare, quæ prophetam & sanctum uirum fuisse Christum asserit. Si propheta & sanctus, ergo uerax: si uerax, & deus. Nam deum seipse testatus est, dicens: Ego & pater unum sumus: & qui uidet me, uidet & patrem: & si creditis in deum, et in me credite: & alia multa huiusmodi, per quæ diuinitas Christi colligitur: & æqua cum patre & spiritu sancto maiestas. Bene est igitur, ut legem nostrā amplectaris, quæ uerax est & salutaris à deo data: & tuam relinquant a plenus. Intellexisti quanta adducimus ex ueteri lege testimonia, quibus deus ostenditur, & homo, CHRISTVS IESVS, & pro nostra salute supplicio crucis affectus. Audiuisti sacras sancti Euangelij attestaciones, & ipsi us Christi uoces, quem tua lex sanctum habet. Quid igitur obstat baptismo? quis prohibet aquam? quid moraris? Ingredere iam tandem salutis iter cum præcellentibus uiris & magnis imperatoribus, ad æternam salutem sub Christo peruenies. Diximus de Constantino seniore, & Philippo, qui rempublicam tenentes, in Christum credidit. Post Constantinum creati Cæsares idem iter secuti sunt, & in fide nostra obierunt: excepto Iuliano apostata, qui ex monacho Cæsar factus, transiuit ad idola, quæ uitam laxiorem promittebant. Sed ille in bello Parthico pœnas dedit, & sagitta confossus in incertum missa, coactus est cadens dicere, Vicisti Galilæe: sic enim per contumeliam uocabat Christum. Fuerunt & aliqui schismatici & hæretici, qui etsi Christiano censebantur nomine, non tamen recta inceserunt uia. Imperatores Christiani nullo errore polluti inuenti sunt, Iouinianus, Gratianus, Iustinianus, Valentinianus, Iustinus, duo Theodosij, Arcadius, Honorius, Carolus Magnus Ludouicus, & plures Fræci & Theutonici: tres Othones, Henrici aliquot, & non pauci sub alijs nominibus. Præterimus alios reges fama claros, qui uel in Gallia, uel in Hispania, uel in Anglia, uel in alijs prouincijs Christianis sacris initiati fuerunt, & in Domino mortui, ad uitam creduntur migrasse beatam. Cum his non est cur te pudeat Christi iugum subire, & sub eo regnare, per quem reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Multos inuenies reges, qui te colentem Christum honorabunt. Etsi enim aliquando horrebant reges Christi nomen, & propter idola Christianos persequerentur, postea tamen propter Christum idola deleuerunt. Honesta hæc societas est, cum qua te uocamus in uiam salutis, ueritatis & pacis: illa nihil dignitatis habet, cum qua te tua lex in deum rapit. Nam præter Othomanorū familiam, de qua natus es, & illustres progenitores tuos, quis est qui magnopere laudari inter Saracenos queat? Colebatur Saladinus quidam, & aliqui pauci nomen habent, qui res memoria dignas gessere. At Christianorum excellentissima nomina omnes historias impleuerunt. Noti sunt in Syria, & in Aegypto, & in Asia, Godefridus, Balduinus, Bohamundus, Tancredus, Conradus, Philippus, & alij admodum multi, qui ab extremis Galliarum et Germaniæ finibus, cum ingentibus copijs Hierosolymam petiere, iterque sibi per medios hostes ferro paruere. Hosti tibi comites damus, cum his te Christo iungere cupimus. honestiores hi socij sunt, quam Aegyptij effœminati, aut imbelles Arabes. Tua origo (sicut accepimus) Scythica est: inter Scythas multos fuisse uiros in armis claros, memoriæ traditur, qui uectigalem Asiam pluribus seculis tenuerunt, & Aegyptios ultra paludes eiecerunt. Non sunt comparandi aut Aegyptij, aut Arabes Scythico generi, non est forti & ignauo

ignauo æqua societas. Mirandum est tantum potuisse suis festinationibus Arabes, ut audaces & præstantes Scythas in suam societatem adduxerint. Quid dicimus societatem? non est hæc societas: seruitus est, quando eorum legi subiectus es, quæ utinam lex esset, & non deceptio ac præstigiū. Conformior tibi cū Christianis societas erit. Fortibus uiris faciliè admittuntur fortes, uirtus uirtuti placet. Pulchra & stabilia sunt inter æquales consortia, si eadem religio est, idemq; cultus dei. Age igitur, accipe Christianos socios, accipe fidem & baptismum, qui te hic in terris faciat magnū, quoad uixeris, & post obitum in cœlo beatū reddet. Audisti promissa Euangelica, & quomodo cuncta quæ diximus ueteris legis autoritate probantur. Sed times ne te decipiamus. Recordaris tui legislatoris, qui asserit legem & prophetas à Iudæis, Euangelium à Christianis esse corruptum: tantumq; de ueritate uel noui testamenti uel ueteris remansisse, quantū Alcorano cōtinetur. Exploratum id forsitan arbitraris & uerum esse, atq; idcirco testimonijs nostris nō adhibes fidem: nec baptizari audes, aut in CHRISTVM credere. Utinam tam bonus fuisset tuus legifer quā callidus, tam uerax quā uersutus, tam iustus quā iniquus: tota est artificiosa & fraudulēta lex eius. Nam qui diuī *Mahumeti lex tota fraudulenta.* num sibi abesse auxilium non ignorabat, ad humanas confugit astutias. Cupiebat legem edere quæ sibi nomen daret, famamq; etiam per flagitia exoptabat, ut Herostatus ille qui Diane Ephesiæ templū incendit. Et animaduertens antiquā & nouā legē quamuis honesta esset, duram tamē uulgo uideri, & seruatu difficilem: suam ipse edidit, quæ uoluptatem humano generi amicam permetteret, sic enim facile fieri posse existimauit, ut innumerabiles populi in suas traditiones concederent. Nam gentiles quamuis laxiori lege tenerentur quā Christiani, continentiam tamē & modestiam & frugalitatem commendabant, & philosophis auscultabant uirtutis amatoribus, neq; sinebant suos ciues corrumpi uitijs, aut uoluptate marcescere. Creuit igitur *Saracenorum secta quomodo creuerit.* secta Saracenorū, licentia uitiorum. Placuit uxores ducere quot uellent: eas demq; dimittere, cum displicere cœpissent, habere cōcubinas quā plures, et in omne libidinis genus posse prouolui. Indulgere uentri cuncta quæ uellet, & ori, præter uinum, & uniuersis immergi uoluptatibus. Et si enim aliqua ieiunia in lege tua præcipiuntur, id etiam ad irritandam uoluptatem factum est. nam Saraceni diem ieiunantes, nocte quā longa est epulantur et bibunt. Nec aliam ob causam uini usus interdictus est, nisi quia noceret in ardētī terra, qualis est Arabia, & maior est in frigidis uoluptas poculis. Hoc unum ergo in Mahumete intentum fuit, ut legē propagaret suam: ea præcipiens quæ grata essent auditoribus, & maxime plebibus, quæ iumentis similes existunt: nec fefellit eum opinio in hac parte. Placuit noua lex, & breui tempore ita coaluit, ut in multis populis, gentibus ac linguis reciperetur, cuius fundamenta in uoluptate facta fuerunt. Verū sicut agricola non imprudens, postquā uineam plantauit, fossam circumducit & sepē, ne destruat a feris: ita & Mahumetes suam legem conseruare ac munire statuit. animaduertit homo sagax, duobus modis suum dogma cōuelli posse, atq; confundi: autoritate scilicet & ratione. atq; aduersus hæc duo quæ poterant inueniri remedia, non neglexit. Autoritati apposuit, quod paulo antē retulimus, antiquam scilicet & nouam legem deprauatā esse, nec quicquā uerī restare, nisi quod Alcoranus haberet. Rationi arma obiecit, iubens ne quispiā de sua lege disputaret, ne ue rationē quæreretur: in eum qui contrā niteretur, ferro uindicandum esse, atq; huiusmodi uallo suam legem callidus uetera-

*Sacras literas
corruptas esse,
falso Mahumete-
ten asserere.*

*Septuaginta
interpretes.*

tot communisuit. Sed non est hic adamantinus murus, neq[ue] ferreus, neq[ue] ex uiuo lapide fragili materia est, creta & luto munita domus, facile oppugnabitur, neq[ue] resistit telis nostris, facile ruunt ædificia in arena fundata. Aggre diamur hæc telis tuæ legis munimenta. Corruptionem in primis sacrarum literarum obijcitis hoc ei probandum fuerat, qui factum asserit: nobis satis erat negare factum. Libet tecum aliter agere, & apertam tuæ legis latoris calumniam ostendere. Lex Iudaica, quam Moyses & propheta tradiderunt, antequam Mahumetes nasceretur, pluribus seculis scripta fuit, & multis in locis promulgata, et in alienas translata linguas: nec fuit unus interpretes, sed plurimi: rogante Ptolemæo Philadelpho, septuaginta presbyteri legem interpretati sunt, & consona dixerunt. Aquila etiam, & Theodotion, & Symmachus, & alij uetus testamentum traduxerunt. Facta est antiqua lex & Græca & Latina, multis ætatibus, antequam tua promulgaretur. Impletæ sunt omnes bibliothecæ Mosaica & aliarum prophetarum traditione, Alexandria, Romæ, Athenis, Carthagine, Syraculis, Toleti, Lugduni, & in omnibus locis, quæ insignia essent, siue apud Græcos, siue apud Latinos, uetus testamentum ex Hebraica ueritate ductum & habebatur, & publice legebatur. Quis ille Iudæus tam potens fuit, qui corrumpere legem ubiq[ue] gentium potuit? Nondum natus erat Christus, cum Septuaginta interpretum editio facta est: quo tempore nulla erat causa corrumpe[n]dæ legis, cum nulla esset cum Christianis nondum natis, de lege contentio: nec propter alios oportebat legi aliquid detrudere, qui legem non acceperant: nec propter se quitallem acceperant, et laudabant, si qua corruptio interuenit, in ea potuit interuenire, quæ apud Hebræos remansit, non in ea quæ inter Latinos Græcos diuulgata est, & per infinitas diffusa prouincias: quanquam nec Iudaica corrupta est, quæ usq[ue] in hanc diem cum Græca & Latina traditione concordat, difficilis ac penè impossibilis fuisset corruptio in tot manibus. Mahumeti leue fuit unum codicem corrumpere, et illud tanquam uerum his tradere, qui sibi ab initio crediderunt. Quod si multi sunt hodie apud uos codices unius continentie, non tamen idcirco ueritas in eis est: ab uno enim, qui falsus erat, emanantes, omnes falsitatē continent, quia non defluunt ex amaro fonte dulces riuuli. Querimus ex te magne princeps, si te iudice, duo rationum codices afferantur, quorum alter ex altero transcriptus existat, et in eo de quo est facta transcriptio, Sempronius mille debere talenta scriptus est, in exemplari duo millia, cui potius fidem dabis: aut non exemplo magis quam exemplato? Hebræi parentes antiquæ legis existunt, & apud eos exempla legis habentur, apud alios exemplaria. Rursus ex te querimus, quatuor inueniuntur rationum libri apud quatuor negotiatores, Solum, Caium, Titum & Sempronium. In eo quem Sempronius producit, creditor ipse Lucij in centum talentis scriptus inuenitur, in alijs debitor, cui credes: quid respondebis: an non tres libros uni præferes? Certe non dubitabis præferre. Si ita iudicas, soluta questio est. Quatuor libri habent uetus testamentum: Vnus est Hebræorum, alter Gentilium, & tertius Christianorum, ultimus Saracenorum, qui à cæteris discrepat: mendax enim est, nam reliqui conformes inueniuntur. Nam & Græci, qui gentiles erant ante Christi aduentum, & Latini ante Mahumetem, uetus testamentum non alio modo habuerunt, quam nos hodie habemus. Hoc fortasse inficari posses, quia non reperiuntur hodie gentiles, qui bibliothecas habeant ueteres. Sed interroga Iudæos, inuenies uera esse quæ dicimus. Et adhuc extat Iosephus Hebræus, qui

qui translationē antiquæ legis in manu Ptolemæi, quē nominauimus, emā-
riarunt, quæ usq; in hāc diem perseverant, & Hebraicæ ueritatī cōcordant.
Stulta est igitur Mahumetis fictio, et turpis inuentio, nec quicquā habet ue-
risimile, nec tam confusione quā irrisione digna est. Quod diximus de ue-
teri testamento, idem licet de nouo intueri, quod nec ab uno scriptū est, nec
in una lingua, nec in uno loco, nec in uno tempore, & tamen una sententiā
est, & unica concordia. Quod Græci habent, hoc Latini, hoc Hebræi, hoc
Syri, Armeni, hoc omnes barbari Christū colētes: quamuis hæretici aliqui
ad tuendos errores suos corrumpere nonnullos codices ausi fuerunt. Quid
agēs? quid dices? cui fidem adhibebis? an soli Saraceno, an Latino, an Græ-
co, an Hebræo? Multa antiquior est Christiana lex quā Saracena. Misit
Christus adhuc in terra existens discipulos suos in orbem, ut prædicarent
Euangelium omni creaturæ. Audita est in omni terra Euangelij tuba, sicut
scriptum est: In omnem terram exiuit sonus eorū, et in fines orbis terræ uer-
ba eorum. Vulgata est recepta lex Christi per totum Romanū imperium,
priusquam tuus legifer prodiret in lucem. Et idem Euangelium, quod nunc
habemus, omnes gentes suscepere. Nec fuit maioribus nostris aut facultas
corrumpendi rem adeo uulgatā, aut necessitas, cum non esset Mahumetes,
cum quo de fide contenderent. Corruptio ei necessaria fuit, qui nouā legem

*Novi testamen-
ti concordans
tia.*

*Mahumetes
scripturarum
corruptor.*

Psal. 47

Isaie 9

Luc. 1

Osee 16

16 agēs? quid dices? cui fidem adhibebis? an soli Saraceno, an Latino, an Græ-
co, an Hebræo? Multa antiquior est Christiana lex quā Saracena. Misit
Christus adhuc in terra existens discipulos suos in orbem, ut prædicarent
Euangelium omni creaturæ. Audita est in omni terra Euangelij tuba, sicut
scriptum est: In omnem terram exiuit sonus eorū, et in fines orbis terræ uer-
ba eorum. Vulgata est recepta lex Christi per totum Romanū imperium,
priusquam tuus legifer prodiret in lucem. Et idem Euangelium, quod nunc
habemus, omnes gentes suscepere. Nec fuit maioribus nostris aut facultas
corrumpendi rem adeo uulgatā, aut necessitas, cum non esset Mahumetes,
cum quo de fide contenderent. Corruptio ei necessaria fuit, qui nouā legem
26 edere uoluit, ueteri & nouæ contrariam. Nec dubium faciet iustus iudex,
quin Christiano maior fides adhibenda sit de Christi lege, quā Saraceno:
ipse enim conseruator est suæ legis, & manet in traditione patrum. Sarace-
nus ab ea recessit, & inuentiones sequitur nouas, quas sui maiores ignora-
uerunt. Euangelia apud nos quatuor recepta sunt, quæ summa diligentia,
ingenti studio, et acri discussione sancti patres in generalibus concilijs non
prius amplexi sunt, quā esse uerissima multis modis recognouerūt. Non
est igitur quod tuus legifer de corruptione sacrarū literarū possit obijcere.
De ciuitate Domini, quæ est ecclesia, inquit in Psalmis Dauid: Fūdauit eam
deus in æternum. Non esset fundata in æternum ecclesia, si fundamentum
93 eius, quod est Euangelium, uiolari aut corrumpi potuisset. nec uerum fuisset
quod ait propheta Baruch, loquens de lege dei: Lex, quæ est in æternum.
Nec illud staret quod dicitur: In æternum permanet uerbū tuum, & in secu-
lum seculi ueritas tua. Nec Isaías uera fuisset de Christo locutus dicens: Su-
per solium Dauid & super regnum eius sedebit, ut confirmet et corroboret
illud in iudicio & iustitia usq; in sempiternum. Nos Gabrieli angelo credi-
mus, qui de Christo Mariæ uirgini sic ait: Dabit illi dominus deus sedē Da-
uid patris eius, & regnabit in Domo Iacob in æternum. Quomodo regna-
bit Christus in domo Dauid? nisi per fidem. Quomodo per fidem? nisi per
Euangelium in æternum. Quomodo per Euangelium in æternū, si corru-
ptum est Euangelium? Mendax lingua, falsa calumnia. Ego uobiscum sum
40 (inquit Dominus) usq; ad consummationem seculi. Et Osee propheta uer-
ba ad ecclesiam conferuntur: Sponsabo te mihi in fide usq; in æternum. Et
ad Petrum uicarium suum inquit Saluator: Tu es Petrus, & super hanc pe-
tram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus
eam. Et iterum: Rogauī pro te Petre, ut nō deficiat fides tua. Præualuissent
portæ inferi, & defecisset fides Petri, si falsum esset Euangelium quod sequi-
mur. Sed manet fides magni pastoris in ecclesia Romana, quæ nunquā in-
uenta est errasse, neq; errabit in æternū. Magistra est enim, & mater omniū
fidelium, & disciplina ueritatis. Caue Mahumetes, caue magne princeps,

h h 3 ne sequa-

*Porphyrus Si-
culus apostata.*

Jerem. 31

*Legis veteris
et noue disci-
men.*

*Legis ceremo-
nie per Chris-
tum sublata.*

*Diabolum de
lege sua dispu-
tare prohibet.*

*Regiones sub
Turca, quæ.*

ne sequaris errorē Porphyrii Siculi, qui tuæ legi consona dicit. Is ex Christi-
anismo ad idola transiens, ait se deos consuluisse quid de Christo sentirent;
& illos respondisse, bonum uirum fuisse Christum, sed peccasse discipulos
eius, qui diuinitatem attribuerant, quam sibi ipsi nunquam arrogasset. Hoc
deorum testimoniū est, id est idolorum, quæ tu dæmonia esse non dubites.
An non intelligis fraudem? an non uides tui legiferi & dæmonū esse unum
argumentum, unam conclusionem, unam fallaciam, & Christo diabolū in-
uidere, eiusq; gloriæ et maiestati detrahere? cuius consilio atq; suasu tua lex
edita est, Euangelicæ atq; Mosaicæ cōtraria. Dices pari modo, Christianam
legē Mosaicæ aduersari, namq; iussit Moyses plurima, quæ Christus uetat;
ea permittens quæ ille uetuit. Nescis antiquæ legis arcana, quæ diu grauida
fuit, nouam in utero gerens: & cum statutū diuino consilio tempus uenit,
eā peperit. Vidit Jeremias per spiritum legem hanc nouam, cum ait: Ecce
dies ueniunt, dicit Dominus, & feriam domui Israel & domui Iuda fœdus
nouū, non secundū pactum quod pepigi cum patribus eorum. Sed hoc erit
pactum quod feriam cum domo Israel. Post dies illos, dicit Dominus, dabo
legem meam in uisceribus eorū, & in corde eorum scribā eam, & ero eis in
deum. Nouum fœdus, inquit, quia baptismus circuncisioni successit, et legē
meam, inquit, scribam in corde eorum, quia uetus lex in tabulis lapideis scri-
pta fuit, noua per charitatē in corde hominum radicata. Et ero eis in deum;
quia nouæ legis autor et promulgator Christus, deus & homo est. Antiqua
per Moysen innotuit, tantum hominē; & adueniente perfectio, euacuatum
est imperfectū: nec amplius in præputio nobiscum deus, sed in corde palci-
tur, dicente Apostolo: Si circūcidamini, Christus nihil prodest uobis. Nec
ulterius cæremoniæ legis habent locū. Venit enim ille, de quo loquitur in
Deuteronomio, Moyses: Prophetā de gēte tua suscitabit tibi deus, ipsum si-
cut me audies. Et subdit: Ponā uerba mea in ore eius, loquetq; ad eos omnia
uerba quæ præcepero illi. De Christo hac prophetia est, qui locutus est ex
ore dei, quod uerū erat os suū, in cuius aduētū legalia & cæremoniæ desin-
ra erant. sicut apud Matthēū scriptū est: Lex & prophetæ usq; ad Ioannem.
Sacramenta enim quæ ueteres & prophetæ obseruabāt, adnunciatiua erant
uenturi Christi, quæ in eius aduentu completa cessauerunt, & alia instituta
sunt, uirtute maiora, ueritate meliora, actu faciliora, numero pauciora. & si
cut sacerdotiū mutatum est, sub cuius administratione lex erat, ita & legem
mutari oportuit. Non est igitur aduersa ueteri noua lex, quæ in eius uentre
conclusa erat, & adueniente Christo, & euāgelij luce clarescente, & patefa-
cta, circūcisioni & alijs cæremonijs antiquitus obseruatis (sicut præfinitum
erat) finē imposuit. Est autē Christiana lex tanto dignior quā Iudaica, quan-
to nobilius est oraculū dei q̃ hominis. Cognoscis iam, nisi fallimur, ueritatē
& maiestātē nostræ legis, nec utilitatē ignoras: incipisq; de tua diffidere, &
ardet desiderio disputādi, uellesq; latius cuncta discutere: sed obstat legifer
tuus, & inquirere uerū prohibet, & interminatur & clamat: Nō est mea lex
quæ disputationi subijcienda sit, caue ne quid loquaris, arma sunt in manu
mea: dum nihil credis, multū imperij adeptus es. Qui nō audiunt meam uo-
cem, gladio conterendi sunt, ensis meæ legis dignitatē tuetur. In Arabia os
eius fuit, ex paruo principio quantum creuerit, uides. Aegyptum adieci
meæ legi, & Syriam et Mesopotamiā & Libyā & Indiam et Mauritaniam,
& partem Hispaniæ, & diuitē Asiam, & doctam Græciam, & fortē Thra-
ciam, & nobilem Macedoniam: sunt & aliæ quā plurimæ regiones sub
imperiō

imperio meę legis, quę armis, non uerbis, quę sita sunt. Muliebre est, uerba uerbis refellere, uiri ferro decertant. Si nō fuisset uera mea lex, nō dedissent superi imperio nostro, nec nō dominationi nostrę tātōs successus atq; prosperitates. Amat nos Deus, & legis odorē sentiens gratulatur, et sternit iter uictorijs nostris. Scis quā felicitate sępe in hostes pugnauisti, & modō in Pōto, et sępe in Gręcia. En fili quid cogitas, quid moliris, tot triumphis sub mea lege illustratus? Christum persequeris, cuius cultores strauisti toties, & ad internecionē usq; cecidisti. Caue ne meā linquens legem, relinquareis a Deo. Credimus his te uerbis nō parū cōmoueri, & aliquē inesse in tua mente timorē. Sed audi quā inanis est timor. Omnis qui malū facit (inquit in Euangelio Veritas) odit lucem. Fures noctu domos perfodiunt, & in obscuro adulteri latitant, nō adhibent testes qui peccāt, nolunt deprehendi mendaces. Cū his sentit tuus legifer: ueretur ne disputādo suę legis uanitates innotescant, ueretur ne pudenda sua detegantur. prohibet disceptari uerbis: armis defendi suam legē iubet, nec aliū iudicem quā ferrū deposcit: multumq; gloriatur de suę legis incremēto. Diximus cur creuerit, plebes uoluptas allexit: neq; inficiamur, multas tuę gentis uictorias partas, & ingentia confecta bella, & tu ipse in praelijs clarus euasisti. Vicisti hostes nō paucos, & triumphasti sępe: fuisti tamen etiā aliquando uictus. parua Christianorum manus tuas ingentes copias, ut antē diximus, apud cōfluentes Sauū & Danubiū paucis antē annis deleuit. Non milites ueterani, non duces in bellis antē probati, nō uiri nobiles armis potētes, et equis, sed pauci cruce signati ex agris collecti inermes et nudi, fide tantū armati, ferro fulgentes et auro tuos fuderūt exercitus. Quod si uictoria ueritatem legis ostendit, hoc uno praelio satis admonebare, in quo multi fugerūt paucos. Tuę uictorię nihil miraculi habent, ad quas nunquam sine grandī tuorū prerogatiua uentum est. Sed quid agimus? non his argumentationibus stat recta fides, Vici, fudi hostes, imperiū teneo. Si sic licet arguere, uera fuit sub Alexandro Magno, tot uictorijs illustrato, & sub eius successoribus religio, qui & in Gręcia, & in Asia, & in Syria, & in Aegypto, & in Libya, et in Perside, et in Scythia, & in Indis regnauere, imperio per arma quęsito. Vera etiā Romanorū fides usq; ad priorē Constantinū, qui orbē sibi ferro subiecerunt, et omnes domuere quas adiere gētes. Scimus tamē & Alexandrū et eius heredes, et Romanos, et qui sub eis erant, Iudæis exceptis, idola coluisse: alij Iouē, alij Martem, alij Mercuriū, alij solē et lunā, et alij sidera. Multi etiā, ut Aegyptij, animalia bruta colebāt. Quis nescit (inquit unus ex poetis) Volusi Bithynice qualia demens Aegyptus portenta colat, Crocodilon adorat. Et quod stultus fuit, & auis, et porros & cepe inter numina posuerunt. Pręclarę tamen Aegyptiorū uictorię memorant, sicut de Osiride proditū est, qui uictū peragravit orbē. Ergo & deos Aegyptiorū recipiemus, & uerā eorū religionē fatebimur, quia uicerunt? Nō sic ratio suadet, neq; sic Iudęi sensere, qui uicti ab Assyrijs, & ab Antiocho, et a Romanis, et in seruitutē ducti, non tamen uictorū leges de dijs acceperūt, sed uicti et angariati, et mille modis oppressi, in sua lege manserūt. Nec nos Christiani, cum praelio superamur, aut alijs calamitatibus affligimur, legem nostrā aut relinquimus, aut accusamus: sed arbitramur pium Deum nos tanquam filios propter peccata, quę committimus, uerberare: quia nō paremus Euangelio, nō seruamus legē nostram, neq; manemus in traditione sanctorū patrū, sed uicti fragilitate aberramus, & labimur ut homines. Ipse uerō lapsos corrigit, & plagis multis nostras

Victoria successu non declarari ueram religionem.

Iuuenal. Satyr. 14. 15.

Daniel. 2

Religio non
semper melior
penes uictores.

Luc. 11

Matth. 10

Mahumet de le
ge sua disputa-
re cur prohi-
buerit.Mahumetanae
sectae origo.Sergius mo-
nachus.

iniquitates emendat. Cognoscimus errata nostra, & considerantes quæ fecimus, minorem esse poenam quam delictum non ignoramus. Si cadimus in bello, si amittimus regnū, si iugo seruitutis opprimimur, dicimus cū Daniele propheta: Deum esse in cælo, qui releuat mysteria, mutat tempora, & transfert regna, ut uniuersi cognoscāt, quod dominatur in excelsis in regno hominū: & cui uoluerit, dabit illud. Nouimus Deum & Iudeos & Christianos posse cum uelit, et uoluisset aliquando, alterius sectæ hominibus subijcere, propter offensas populi, qui eum ad iracūdiam prouocauit: sed conuersi ad Deum, non desperamus misericordiam consequi. Quamuis enim irascitur Deus (ut inquit propheta) non tamē obliuiscitur misereri. Pius est et benignus, nec deserit clamantes ad se. Absit autem ut propter uictoriam, meliorem esse credamus religionē uictorū. Sic enim fatendum esset, omnes qui uicerunt Hebræos, melius de Deo sensisse quam ipsi uicti, quod neq; tu diceret, neq; tuus legifer, qui defensionē suæ traditionis in armis collocat, & omne genus ratiocinationis effugit, maximum iniquitatis iudiciū. Non sic beatus Petrus, qui donatus à Christo domino cœlestis regni clauibus, & pastor constitutus gregis Christiani, paratū se ait rationem omnibus reddere de ea quæ erat in eo fide, nec aliter suos auditores edocuit. Et beatus Laurentius martyr: Mea uox, inquit, obscurum non habet, sed omnia in luce clarescunt. Et in euangelio non probat Dominus eum qui lucernā accendit, & sub modio ponit, sed super candelabrū eam esse uult, ut luceat omnibus qui sunt in domo: & prædicari uerba sua super tecta iubet, & de seipso dixit: Ergo palam locutus sum mundo. Deceptores & pseudoprophetae in angulis prædicant, et uolunt occulta esse quæ dicunt, aut iuramēta taciturnitatis exigunt, sicut Romæ accidit in his qui bacchanalia celebrant. In occulto enim Deo suo sacrificantes, nullū flagitiū libidinis omittebant. Quod si alia non essent aduersus tuā legē iudicia, hoc unū sufficere potuit: quia prohibuit eius lator in disputationē uenire. Sciebat nō equa esse, neq; uera, quæ tradiderat: uidebat ueterē & nouā legē cōtra se stare, intuebatur philosophorū acutissimas rationes sibi aduersas esse: nec sperauit in cœtu hominū aut in scholis uiroꝝ excellentiū sua deliramēta posse defendi. Animaduertit homo sagax & ingeniosus in malo, gentiles qui Deos colebant, dānatos esse, & iam propemodū exterminatos, nec Iudaïs locū esse quorū lex translata esset cū sacerdotio ad Christianos. Cumq; statuisset nouam legem, idemq; sibi nomen daret, sperauit quod modō euenit, iratū Deum Christianis, qui suæ legis mandata transgrediebātur, aduersus transgressores uictoriā cōcessurū: atq; idcirco suæ legis defensionē in armis collocauit, quā alioquin hominibus gratam propter licentiā uoluptatū non ambigebat. Diaboli hoc fuit inuentum. Antiquus hanc uiam suæ nequitiae serpens excogitauit, qui cū uidisset sese procul eiici, & Christiana religione augescere, idola deleri, nec amplius deoꝝ multitudinē locū esse, sed unū tantū Deum adorari cū patre & spiritu sancto Iesum Christum, Heraclio imperante, Mahumetis spiritū excitauit, eumq; sibi ministrū elegit, hominē ritu prius idololatrā, fortuna pauperem, mente superbum, natione Arabem, qui consilio usus quorundam Iudaeorum & Christianorū peruerforum, inter quos fuit Sergius, spiritu ambitionis inflatus, legem tertiam edidit, ex ueteri & noua conflatam, multis ineptijs extrinsecus adiectis. Legem diximus, quia legē uocat: nos blasphemiam rectius appellamus. Rugasti frontem, auertisti oculos, horruisti, turbatus es, subiratus es, dum hæc dicimus: at si ueritatis amicus es, audienda est ueritas:

ueritas: neque tuus legifer, si tibi amicus est, ueritatē interdiceret, quæ tanto ma-
 gis amica est, quāto salubrior homini, ac ipsa natura cōuenientior. Audi ue-
 rum, & discite quomodo sit appellanda lex. Legē dicūt esse philosophi, quod
 ratione præcipitur: & sunt qui nil aliud legē esse affirmāt, quā rectā ratio *Lex quid.*
 nem, à diuino numine ductam. Quicquid igitur rationi aduersum est, legis
 nomine caret. At tuus legifer ratiocinari de sua lege prohibet, & solum ar-
 ma illi suffragari uult. Non est igitur dicenda lex, nisi ex illis quarum condi-
 tores apud Isaiam dominus maledicit. Docet nos Dauid cognoscere legem
 Domini, dum ea quæ propria sunt exponit. Attende, & uidebis an Mahu-
 metea lex de coelo sit, & à numine tracta diuino, an aliunde. *Lex Domini* *Psal. 18.*
 (inquit propheta) immaculata, cōuertens animas: testimoniū Domini fide-
 le, sapientiā præstans paruulis. Immaculata est lex Domini, quia mala quæ-
 que excludit, neque libidinē, neque turpitudinē ullam admittit. Sic apud eun-
 dem prophetam: Eloquia domini casta dicuntur, & apud Iob legitur: Non *Psal. 11.*
 inuenietis in ore meo iniquitatem, nec in faucibus meis stultitia personabit, *Iob. 6.*
 Et apostolus: Lex sancta, inquit, & mandatū sanctum & iustū & bonum. *Roman. 7.*
 At quomodo Mahumetea lex immaculata, quæ stupra & adulteria, & o-
 mnes libidinū maculas ac sceditates admittit: Dices, quia Iesusa quædā præ-
 cepit, & orationes, & eleemosynas. non damnamus hoc, absit ut ea mala di-
 camus: inuentorē eorum Mahumetē esse negamus, absque Mahumete scie-
 bamus hæc esse bona. *Mahumetica*
~~Legifer autem Mahumetis est, qui nos et uagos in domū ducere, multo antiqui-~~
~~us est, quā tuæ legis inuentū. Multi nos legislatores ad opera pietatis inui-~~
~~tarunt. Verū adulterari, fornicari, seruire uentri, & in cœno uoluptatū ia-~~
~~cere, solus tuus legifer inter bona collocat. Solus Mahumetes est qui turpia~~
~~docet, & flagitia præcipit: quāuis hæreticorum more, ut facilius decipiat, bo-~~
~~na simul & mala cōmiscet. At lex quæ Domini dicitur, ut inquit Propheta,~~
~~animas conuertit. Quod cōuertit ad Deum, cōuertit ad suū creatorē, ad sum-~~
~~mū bonū, ad ultimū finē: at lex Mahumetea nō cōuertit ad Deū, sed auertit~~
~~ab eo. Dicit enī dominus Deus: Estote sancti, quia ego sanctus sum. Mahu-~~
~~metes, Vxores (inquit) ducite, et cōcubinas quot placet: nā ego quadragin-~~
~~ta uirorū in meis lūbis uires habeo, & uxorib. atque ancillis permisceor pluri-~~
~~mis. Quid de testimonio fidelis: Cū data est Moyse lex domini in monte Si-~~
~~na; fulgura et coruscationes apparuerūt et signa de coelo, quæ testimoniū le-~~
~~gi præbuerūt. Lex Christi miraculis admodū multis confirmata est, dicente~~
~~ipso: Si opera nō fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatū scilicet infide-~~
~~litate nō haberēt. Et propterea de ueteri, quæ cōuertit ad suū creatorē ad~~
~~summū bonum, et noua lege inquit Dauid: Testimonia tua credibilia facta~~
~~sunt nimis. Et in Euāgelio Lucæ circa finē legimus: Illi profecti predicauē-~~
~~rūt ubique dño cooperāte, & sermonē cōfirmāte sequētib. signis. At Mahu-~~
~~metis legē, quæ signa, quæ miracula probāt: audiamus eū: Nō sum missus, in-~~
~~quit, nisi in uirtute phadū: & qui nō suscepit meā prophetiā, occidatur, aut~~
~~reddat tributū, precīū pro infidelitate sua. Quid est hoc: nunquid manifestē~~
~~negat se miraculorum uirtute carere, et ficta falsaque esse omnia signa demon-~~
~~strat, quæ tuæ legis doctores in populis prædicāt: Nō habet igitur tua lex te-~~
~~stimoniū, nisi in armis: sed id nō est fidele, ut antē docuimus. Ad ultimū tran-~~
~~seamus, & quomodo sapientiā præstet paruulis, id est populis tua lex, ani-~~
~~maduertamus. Sapientia (ut antiqui tradiderūt) diuinarū & humanarū re-~~
~~rum scientiā continet, estque admodū sapida et dulcis, dum amorē diuinitatis~~
~~mentibus~~

Psalm. 119.

*Turcarum
barbaries.*

*De Mahumeti
raptu in coe-
lum fabula.*

mentibus nostris instillet, propter quod inquit Psalmographus, Quàm dulcia faucibus eloquia tua super mel ori meo. Tua lex neq; de Deo sapit, neq; de coelestibus, neq; terrena satis intelligit, quæ putat superis curæ non esse. Magna olim & florida in Alexadria philosophorū schola fuit, & multi per Syriam & Asiam uiri doctissimi claruerunt, quorū nomina ad nos usq; per uenerunt. At postquam lex Mahumetea cursum habuit, paucissimi nominantur, qui naturæ arcana perscrutati, excellentes euaserint: quia non præstat paruulis sapientiam tuus propheta, aut tua lex, cuius fundamentum uoluptas est, & tutela gladius. Inter nos uerò liberalium artium studia admodum florent. Legitur publicè philosophia, auditur in scholis theologia, nullum doctrinæ genus prætermittitur, gymnasia literarum in pluribus Italia ciuitatibus clarissima reperiuntur, nec trans Alpes in Hispania, in Gallia, in Germania, in Britannia, collegia desunt uirorum excellentium, qui sapientiam præstant paruulis. Est enim ingens Christianorū cura, ut indocti erudiantur, & ueritatem intelligant in nostra lege, quæ nunquam mentita est, diuinitus comprehensa. Ac legiser tuus nō modò mentitur, sed leuiter, sed indoctè, sed imprudēter, sed insipidè mentitur, & sibi ipsi sæpe contrarius est: quæadmodum suæ legis inspector planè intelligit: innumerabiles sunt eius ineptiæ, & aniles fabulæ, & pueriles nugæ. De quibus libet hoc loco pauca referre, quæ de cæteris iudiciū præbeāt. Exponens Mahumetes capitulum 10. Alcorani quod dicitur filiorū Israel, in hac sententiā loquitur: Sit laus ei, qui seruum suum ab oratorio (quod est Helcarata, ipsa est domus Mesche) usq; in oratorium sanctæ domus Hierusalē nocte una transtulit, circa quam benediximus Deum. O uos homines audite et intelligite, cum abij à uobis, uenit ad me Gabriel serò post psalmodiam uespertinam, quæ ultima est, & ait: O Mahumetes, iubet Deus ut se adeas. Cui respondi, Et ubi eum adeam? Et ait Gabriel, Vbi ipse est. Et iumentū illico adducit magnitudine inter asinū & mulum: Elberahil uocant, humanæ uocis capacem. Et una non amplius hora iter egriannorum quinquaginta millium. & ait Gabriel: Ascende animal, & ito ad sanctam domum, ascendere uolentem, fugiebat iumentum, 10 & iussu est stare, quia Mahumetes ascensurus esset. Nunquid accersitus est? inquit. Et respondente Gabriele, accersitum esse: Non sinam, addidit, nisi pro me Deū rogarit. Obtuli preces Deo meo pro iumento, quod me insidente suauiter ingressu incessit, ponens ungulam pedis anterioris in orizonte sui uisus, & minori spacio quàm ictus impletur oculi, ad sanctam domum perueni. comes aderat Gabriel, qui duxit me ad domum sanctam in Hierusalem, & uicinam rupem, dixitq; Descende, quoniam ex rupe ad cælum ascendes. & colligato illuc iumento, portauit me humeris suis in cælum. Et cum applicuissemus ad cælum mundi, & ad portam eius, pulsauit Gabriel. & quæsitum est, Quis esset? & respondit Gabriel, Ego sum. Et iterum quæ- 40 renti, Quis tecum adest? respondit, Mahumetes. & subdidit ianitor: Nunquid uocatus? Et ait Gabriel, Vocatus. Et aperta est porta, & uidi angelos, & bis genua flectens, oraui pro eis. Et accepit me rursus Gabriel, & uexit ad secundum cælum, & fuit distantia inter cælum & cælum, quantum est iter quingentorum annorum. Et sicut in primo cælo, ita in hoc cælo pulsatum extirrit: & rursus pari solennitate ad septimum usq; cælum procedit, æquā cælorum distantiam ponens. Et ait, in septimo cælo uidisse se angelorum populum, & longitudinem angeli cuiusq; instar mundi fuisse, & aliorum mille uicibus extensorem, & inter eos unum inuenisse, cui septies centena

- centena mille millia essent capita, & in quolibet capite totidē ora, & in quo libet ore linguae totidē, quae septingenis mille millib. idiomatibus laudabāt Deum. Et rursus alterum angelū ostendisse, qui fleret, & quesiuisse causā fletus: et cum ille dixisset culpas esse, orauit pro eo. Et tū cōmendabat me Gabriel aliq̄ angelo, & ille aliq̄, donec fui in cōspectu Dei, & tribunali eius adhēsi, tetigitq̄ me manu sua deus inter humeros, & frigiditas manus eius peruenit usq̄ ad medullas dorsi mei. His nugis atq̄ deliramentis implet Mahumetes aures populi. Sed audiamus alteram fabulam in lib. cui titulus est De doctrina Mahumetis. Duo angeli nominantur Arathes & Narathes, quos ille asserit iussu Dei in terrā descendisse, ut genus humanū regerent atq̄ instruerent, tribus mandatis acceptis. Primū, ne quenquā occiderēt: alterū, ne quid iniuste decernerent: tertiū ne uinū biberent. Cū aliquandiu rexissent, & iam ex toto orbe ad eos iudicia deuoluerentur: mulier quaedā decenti formā, & omniū pulcherrima, aduersus maritū suum causā habens, iudiciū ab eis petiit, atq̄ ut fauentes haberet iudices, ut apud se prandiū habeāt, multis precib. inuitat: nō abnuunt angeli, paratur splendidū conuiuiū, epulas et pocula mulier ipsa ministrat, apponūtur fercula multiplicia, & cū his uinū. Quod cum angeli recusarent, instante sapius muliere, & multas obijciente blandicias, tandē biberunt, & inebriati uino, in hospitā incaluerunt, eiusq̄ cubitū postularūt. spondet mulier ea cōditione, ut alter eorū ei ascensum in cōlū ostēderet, alter descensum. Placet cōditio. Illa, ut ita didicit, mox ascendit in cōlū, relictis atq̄ irrisis angelis, quā Deus recognitā inter sidera collocauit, cui Lucifer est nomē. Angeli ad iudiciū euocati, catenis ferreis in puteo profundissimo religati sunt, usq̄ in diem iudicii permanfuri: cum elegerent in hac potius uita, quā in altera plecti. Hæc est sapientia Mahumetis, quam docet paruulos: hæc eius theologia, hæc doctrina diuinitus reuelata. Mira hominis audacia, ne dicamus stultitiā seu dementiā. Quod sunt in his fabulis deridenda somnia? Non obiurgamus sumentis uerba, quando & aliam sacræ literę loquutam produūt, & gentiles bouē. Sed quid est quod una hora iter quinquaginta millium annorū pergitur? Metire hæc, & diligenter cogita, an corpori nondum glorificato id possit accidere. Quō iuit, ubi fuit, quid circuiuit? Nō adhuc cōlū ascenderat, quibus in locis tantum spacij peragrauit: nec sumentū eum tulit: quis tulit eū? unde uenit? quomodo uenit? nihil horū dixit. Quid peccauerat sumentum, ut precibus egeret, cui nō est lex alia nisi naturæ, & illi parat: quid ostiarius in cōlo collocatus, rogamine Mahumetis egebat: an non satis felix erat. Fortasse altius cupiebat ascendere: tanquam non sit illa perfecta hominum beatitudo, & regnat adhuc ambitio. Distantiam cōlorum ostendit, & spherarum quanta sit crassitudo demonstrat, quingentorum annorum iter ex cōlo in cōlum ponit, & parere omnium spissitudinem, quid hoc? quis credat gentiliū fabulis: simile somnium est. Aiunt illi Dionysidorum quendam geometriæ scientiæ nobilem in patria senectam diem obijisse, propinquos fanus ei duxisse, ad quos pertinebat hæreditas. hos cōsecutis diebus cum iusta peragerent, inuenisse in sepulchro eius epistolam Dionysidori nomine ad superos scriptam, quæ diceret, eum à sepulchro ad infimam peruenisse terram, esseq̄ illuc usq̄ quadraginta millia stadiorum. Nec defuerunt geometræ (ut Plinius ait) qui interpretarentur, significare epistolam à medio terrarum orbe missam, quo deorsum à summo longissimū esset spacium, & ibidem pilæ mediū, ex quo consecuta computatio est, quæ circuitū terræ, id est totius pilæ ambitū, ducenta quinquaginta-

*Alia fabula de
duobus angelis*

Lucifer.

*Fabula prioris
absurditas deo
clarata.*

*De Dionysido
ro fabula.*

quinquagintaquinque millia stadiorum pronunciauit. Sed harmonica ratio,
 quæ cogit rerum naturam sibi ipsum congruere, (eodem Plinio teste) addit
 huic mensuræ stadiorum septem millia. Eratosthenes huiusmodi rerum
 solerrissimus indagator, uniuersum terræ ambitum ducentorum quinquaginta duorum millium stadiorum prodidit. Hipparchus stadiorum paulo
 minus uigintiquinque millia adiecit. reperiuntur & aliorum sententiæ admodum
 dissonæ, neque in hanc usque diem mortali cuiquam satis exploratâ credimus
 terræ mensuram, cuius neque septentrionem, neque meridiem uersus cogniti
 fines sunt. At tuus legifer maiora concepit animo, qui tanquam cœlum ascenderit,
 quingentorum annorum itinere distare cœlum a cœlo prodidit, quoniam tanta
 esset crassitudo sphaerarum. Hoc idem asserit Rabbi Moyses Hebræus genere
 philosophus, qui apud Aegyptios clauit. At philosophi quos nostri probant, non
 ita sentiunt: nec Ptolemæus Alexandrinus astronomorum facile princeps, de
 crassitudine lunaris sphaeræ cum tua lege concordat, in qua iter annorum
 sexagintanouem, & aliquorum mensium ac dierum posuit, milibus passuum
 uigintiquinque, seu stadiis ducentis pro qualibet die computatis. Alij uerò
 astronomi, qui hæc diligenter indagauerunt, sphaeram solis plusquam
 sexcentis uicibus superare lunarem tradiderunt. Rursusque Martis
 sphaeram, quamuis sole altior est, & longè maiorem habet ambitum,
 spissitudinem tamen multis uicibus superari. Improbum humanæ mentis
 ausum, uerum ita subtili argumentatione comprehensum, ut pudeat aliquos
 non credere. plurimi hæc incerta respuunt. Tuæ legis latori fortasse
 credendum fuerit, non quia illuc angelo bono deferente conscenderit, sed
 quia cum peruerso ceciderit. Quod si hac de causa fidem expedit, credimus,
 alioquin cum sacra scriptura dicimus: Cœlum sursum, et terram deorsum, et
 cor regis inscrutabile est. Sed alia percurramus. Angelos mundo se maiores
 uisisse affirmat, eosdemque corporeos. Si mundo maiores angeli sunt, necessarium
 est aliquam eorum partem extra mundum esse. At philosophi mundi circumflexu
 omnia contineri dicunt, neque quicquam exterius esse. Tuus legifer quando
 aliquid solito plus adbibit, sopori deditus, quicquid somnauit, pro uero
 retulit, & omnia sibi licere putauit: quo errore & angelos corporeos, &
 peccatores, & egere uenia, & se rogasse pro eis dixit. Simili somnolentia
 tactum se super humeros affirmauit manu Dei, cuius gelu usque ad dorsum
 medullas penetravit: quæ omnia superius confutata sunt. Quis illud patienter
 audiat, quod angeli Dei uino inebriati, specie mulieris decepti, concubitus
 eius appetierint: quæ iter in cœlum edocta, ad conspectum magni Dei peruenit,
 & honorifice accepta inter astra locum obtinuerit: angeli poenas dederint,
 atque idcirco uinum homini interdictum, quod tanti mali causa fuerit. Comemorat
 hæc tuus legifer, & tanquam ex penu Dei recepta hominibus inculcat. Vide
 quàm grauiter, quàm uerè, quàm peritè loquitur. Poëtarum figmenta, quæ
 pueris leguntur, inter arcana legis inserit. Pueri nostri non sine risu audiunt,
 cum raptæ in cœlum foeminae referuntur, & in astra commutatae, quæ
 maior & minor ursa uocantur, pigri circum sarraca Bootæ lucentes. Credimus
 pro tua sapientia te iam parui facere, atque contemnere tuæ legis figmenta.
 Sed miraris uehementer, quod indies aliqui relicto dogmate Christiano ad
 tuum migrant, & asserentes iniquam legem nostram, amplexi tuam, circumciduntur,
 & tuis iniunguntur sacris: & qui trinitatem prædicabant, nunc detestantur:
 & qui Christum crucifixum colebant, & laudabant, nunc derident. Sunt qui hoc
 agunt, non dubitamus. Sed qui nam homines?

- homines: sanè aut libidinis ferui, aut ambitionis, & quibus nullus erat locus in nostra lege, spreti à nobis, & eiekti tanquã uilia & inutilia micipia ad te transiuerunt, nectamen illos inextinguibilis conscientie uermis rodere cessat. Quod si posses eorum introspicere corda, intelligeres proculdubio eos aut uitæ futuræ spem nullam habere, aut admodum esse anxios, quia fontē aquæ uiuæ reliquerunt **CHRISTVM IESVM**, & nesciūt quo pacto redeāt, maius suum peccatum existimātes, q̃ Dei misericordiā. Sed quid miraris, si ad opes cōsequendas, ad uoluptates exhauriendas nōnulli tuæ legi sese subiiciūt? Non est hoc nouū, nec dignū admiratione. Idem quoq; & Saraceni faciūt, qui sæpe ad nos migrāt. Illud est mirabilius, illud stupendū, illud magnopere celebrandū, quod tot milia philosophorū Christiano insignita nomine sub tuo imperio degunt, grauiā tributa pendunt, nunc liberis priuantur, nunc coniugibus opprimuntur, durissima seruitute lacerantur, uexantur mille modis, nectamen Christianæ legi renunciant. Quod si tuā acciperent, nullius ferrent impetū, mītius ferrent imperiū, fierent liberi, honores & opes sperare possēt. Sed malūt tolerare seruitutis iugū, & in squalore ac miseria uiuere, quàm Christum negare. Hoc stupendum est et diuinū opus, et quod te præcipue mouere debet, non quod pauci à nostra lege aberrant, sed quod tā multi in ea perseuerent. & quod tanta sit uel in aduersis cōstantia, miraculū est. Facit hoc bonitas legis, et securitas eter-næ uitæ, quam nemo sapiens præsentī postposuit. Quid tu hic dicas? quid contrā
- 2° hīscere, aut mutire poteris? Vera est Christiana lex ex utero recepta Mosaicæ, ex prophetis, ex diuinis oraculis; deus autor eius est, filius Dei eā tradidit, ex ore Dei manifestata est, pura est & nitida, & immaculata, & sancta, perfecta ex omni parte, nullā habet rugā, nusq; deficit, nusquam claudicat, in ea qui quærit, inuenit; qui perit, accipit; & pulsanti aperiet. Ipsa est fons clementiæ, iustitiæ culmē, pietatis speculū, mansuetudinis & misericordiæ plena: pro ea martyres innumerabiles sunt occisi, senes, iuuenes, pueri, matronæ, uirgines, uiduæ, innuptæ puellæ, crudelia carnificum non expauere tormenta, sciētes beatos esse mortuos qui moriuntur in Domino. Præterimus signa & prodigia, quæ certitudinem Christianæ legis ostendāt. Quis uiros commemorare queat ex Christiano genere, diuini & humani iuris excellentissimos professores, uerè mundi lumina, scientiæ fontes, qui usq; ad mortē in fide Christi perseuerantes, præclara uolumina ediderunt, quæ tanquam sidera quædam doctrinæ humanas mentes illustant? Et quæ nam ullo in loco lex est, quæ aliterum habeat Augustinum, alterum Hieronymum, alterū Ambrosium, alterum Gregorium? Et ne Græcos prætereamus, quæ religio uirum unquam habuit qui Origeni comparari posset? quamuis hī in plerisq; locis errauit. Quis Ioanni Chrysostomo æquabitur? quis magno Basilio, quis Cyrillo, quis Eusebio, quis Gregorio Nazanzeno? Non sufficet dies, si numerare pergimus illustres nostræ legis doctores, siue uiuos, siue mortuos: quamuis non sint mortui, sed nunc maximè uiuunt, & tanquã stellæ in firmamento lucent, qui fidem sacratissimæ trinitatis elucidarunt. Quid dicemus de religiosis domibus, in quibus angelica ducitur uita, & pro peccatoribus assidue effunduntur preces Domino, nec unquam cessant diuinæ laudes ac psalmodiæ. Benedictus Nursiensis apud nos multorū monachorum doctor & pater extitit, apud Græcos Magnus Basilius. Secuti sunt Bernardus abbas Claraualis, & Bruno qui Carthusiam instituit, quotidie sanctorū uirorum apud nos augetur numerus, ædificantur noua monasteria, & sancta renouantur instituta. Quos fructus edidit Seraphicus Franciscus, eximius paupertatis amator, in Umbria (quæ pars est Italiæ) natus: Quot eum discipuli secuti sunt, quot sub eius regula uiri sanctissimi floruerunt: Antonius Patauī iacens, miraculis clarus: Bernardus Senēsis in Aquila, quē nostra ætas quasi alterum Paulum prædicantē audiuit.

Multi Christiani etiamnū sub Turcæ imperio.

Christiana legis ueritas.

Religionis Christianæ doctores præcipui.

Monachorum antesignani.

Nicolai Lyrani extant opera, quæ omnes admirantur. Dominicus in extremis Hispaniæ natus oris, quasi alius uesper emicuit, qui nouum quendam sanctum & nitidum uiuendi morem suis auditoribus tradidit, & Predicatorum instituta regula, uniuersum illustrauit orbem. Multi ex discipulis eius clarissimi euaserunt, sed præcipua est magni Alberti fama, qui nullum doctrina genus ignorasse creditus est: nec minor eo Thomas Aquinas fuit in literis, etsi maior extitit in sanctitate. Claruit & meo seculo sub eadem regula, Vincentius Hispanus, quem noster antecessor inter sanctos Christi confessores retulit. Et in ordine diui Augustini Nicolaus Tolentinas, paulo antè inter cœlestia relatus sanctorum agmina. Noua indies prole florescit nostra religio: quod si non desunt peccatores diuinam prouocantes maiestatem, non desunt etiam conciliatores uiri sancti Deo accepti, & uirgines immaculatæ, precibus assiduâ diuinam iram auertentes. Nec timeamus ruina, tantis adiutis patrocinijs. Tu ergo princeps nobilis, qui non es rationis incapax, neque ingenij obtusi, collige quæ diximus, & conserua in mente tua, & consule tibi & tuæ genti: & noli esse incredulus, sed fidelis: relinque tenebras, & lucem sequere. Intelligis quo pede claudicat tua lex, & quantis scatet erroribus, & quam procul à ueritate recedit, & quod non est in ea salus, & nouæ et antiquæ legis inimica. Intelligis quam solida est euangelica doctrina, quam uera, quam sancta, quam munda et immaculata, & quod ea tantum iter in cœlum ostendit, & non alia. Intelligis, si uerba nostra memoria tenes, quod trinitas in unitate, & unitas in trinitate colenda est, neque altera contradicit alteri. Intelligis, quoniam modo pater sibi filium æqualem genuit, & quomodo à patre & filio sanctus procedit spiritus, qui est charitas & amor, & simul colendus est, & deus est: & quod filius pro nostra salute incarnatus est, mortem tulit: & spoliato inferno, tertia die resurgens, quadraginta diebus cum discipulis conuersatus, ascendit in cœlum, sedetque ad dexteram patris, uenturus in fine seculi iudicare uiuos & mortuos. quo facto, in aliâ perpetuâ poenam ignis subibunt, boni æternam beatitudinem consequentur: non in carnalibus desiderijs, aut impudicijs, non in cubilibus, sed in dulcedine mentis & in charitate Christi, quæ superat omnem sensum. Ante omnia uerò monstratum est, non posse te assequi inter Christianos gloriam, & potentatum quem uideris optare, maxime apud Europæos et occidentales populos, dum tua in secta perseveraris. Quod si uelis Christianis initiari sacris, magnam tibi spem fecimus & potentiam & gloriam. Memento igitur uerborum nostrorum, & accipe fidele consilium, sume baptismum Christi, & lauacrum spiritus sancti. Amplectere sacrosanctum euangelium, & illi te totum committe. sic tuam animam luerifacies, sic Turcarum populo benefices, sic tuæ cogitationes adimpleri poterunt, sic tuum nomen in secula celebrabitur, sic te omnis Græcia, omnis Italia, omnis Europa demirabitur: sic Latine litteræ, sic Græcæ, sic Hebraicæ, sic Arabicæ, sic omnes barbaræ celebrabunt, sic nulla ætas de tuis laudibus cōticescet, sic pacis autor & fundator quietis appellaberis, sic te Turcæ animarum suarum repertorem, & Christiani suæ uitæ conseruatorē uocabunt. Syrii, Aegyptii, Libyci, Arabes, & quæcunque sunt aliæ gentes extra Christi caulas, aut his auditis, tuam uiam sequentur; aut tuis, Christianis armis paruo negotio domabuntur. Et si noluerint in nostra lege te socium habere, experientur dominum in sua: nos te iuuabimus, & omnium eorum assistente diuina gratia legitimū principem constituemus. Hæc sunt quæ tibi cum baptismo præmia promittuntur, his te bonis diuina pietas proculdubio cumulabit obsequentem euangelio. Quod si respueris consilia nostra, peribit tanquam fumus gloria tua, & tu more hominum reuersus in cinerem totus morieris. Christus regnabit in æternum, cui est honor & gloria in seculorum secula. Amen.

F I N I S.

Epistola

Albertus magnus. Thomas Aquinas. Vincentius. Nicolaus Tolentinas.

Epilogus.

EPISTOLA MORBISANI MAGNI

Turce ad Pium Papam II.

MORBISANVS, Hebræi & Gælij, cum suis fratribus Cerabî Eiusbaît imperatoris Organi collaterales pugiles in partibus Achere, magno sacerdoti Romanorum iuxta merita dilecto. Nuper auribus nostris intonuit, quòd in partibus Italiæ ad preces et postulationem populi Venetiarum, in basilicis uestris publicè facitis diuulgari, quòd quicunque sumpserit arma contra nos & nostros suorum in hoc seculo remissionem peccatorum, eisq̃ beatam uitam promittitis in futuro. Cuius rei ueritatem oculta fide decernimus, per aduentum quorūdam peditum Cruciferorum, qui nuper in Venetorum nauigio transfretarunt. Propter quod admirari cogimur uehementer. Quia dato, quòd à summo Tonante uobis esset data potestas absoluendi animas et ligandi, tamen adhuc maturius procedere deberetis, neque Christianos maximè Italicos, crucis caractere insignitos, inducere super nos: cum, secundum quod patres antè dixerunt nobis, populus noster Turcarum innocens fuerit mortis & iniuriæ Christi uestri: & cum terra & loca ubi sanctuarîa uestra sunt, minimè possideantur per nos: imò populos Iudæorum exosos semper habuimus, & habemus, quia prout in historijs antiquis & chronicis nostris audiuius, ipsi proditoriè et per inuidiam eundem Christum uestrum prophetam Ierosolymis tradiderūt præsi di Romanorum, quem in crucis patibulo mori fecerunt. Ac insuper admirari & dolere compellimur, quòd surgunt Italici contra nos, cum latens amor nos incitet ad dilectionem ipsorū, eo quòd ipsi & ipsorum magnalia & parentes à Troianorum sanguine processerunt, quorum autorem fuisse scimus ueraciter Antenorē & Aeneam de sanguine Priami procreatos, in cuius locū ducturi sumus imperium in partibus Europæ, secundum repromissiones à dñs nostris, quas patres nostri habuisse noscuntur. & Troiam magnam intendimus restaurare, & ulcisci sanguinem Hectoris, ac Ilionis ruīnam, nobis Græcorum imperium subiugando, & iniurijs deæ nostræ Palladis factis eisdem punire in transgressorum heredes. Insuperq̃ intendimus Cretam et alias marinas insulas, quas Venetorum populus antedictus extorsit à nobis, imperio repromisso totaliter uendicare, easq̃ nostræ subijcere iurisdictioni. Idcirco prudentiam uestram attentè requirimus & rogamus, quatenus epigrammatibus uestris per terras Italiæ missis, ad instantiam supra dicti populi Venetorum silentium imponatis, non prouocantes contra nos amplius sub pietatis specie populum Christianū, cum erga uos & ipsum nullam guer-
ram propter crudelitatis differentiam habeamus. Cum enim nihil nobis referat, si ipsum colitis Christum, quia et nos ipsum reputamus fuisse prophetā: neq̃ enim ex lege ipsius, prout audiuius, potestis aliquem ad crudelitatem compellere. Si autem lis aliqua uel discordia orta est inter nos & populum Venetorum: hoc accidit, quia ipsi indebite nullo iustitiæ muniti colore, sub Cæsaris nomine, uel alterius monarchæ, cui ex lege aliqua temporalia sint promissa, sed sua superbîa ac temeritate, iam dudum quasdā marinas insulas & alia loca, quæ nostro (ut suprā diximus) sunt repromissa imperio, crudeli tyrannide subiugarunt. Quæ tolerare non possumus, cum futurum tempus nostræ repromissionis instat: propter quæ & alia potestis meritò ab inceptis desistere: & specialiter, cum audiuerimus ipsum populum Venetorum fore alienum à uita et moribus Romanorum, quia nec secum legibus usuūt, nec moribus cōuertuntur, sed se solos æstimant cunctis circumstantibus populis meliores, quorum insaniam superbiamq̃ deorum nostrorū & summi Iouis auxilio ad extremum deducemus. Alioquin si uestra prudentia non desistat, ampliare curabimus uires nostras super eo diuinî imperatoris Organi auxi-

ii 2 lio, &c

lio, & aliorum orientaliū regum & principū, qui simulant se hodie dormire, quorum muniti præsidio, trahemus à finibus terræ armatorum acies copiosas, per quas non solū contra uestros pedites Cruciferos resistemus, uerū etiā si cōtra nos Romanam ac Germanicā & Gallicam militiā prouocetis, intendimus hostiliter obuiare: ac demum fauente Mercurio, per mare Ponticum & Dalmatiam cum innumerali nostro nauigio Euri flatibus perducti, intendimus pertransire: & septentrionalem plagam, præsertim Croaciam & Dalmatiā, uisitare. Datū anno Mahumeti septingentesimo quadringentesimo quinto, in introitu mensis haslen.

ORDINATIO POLITIÆ TVRCARVM.

DOMI ET FORIS, EX ORATIONE HORTATORIA

ad bellum Turcis inferendum: quam uir in rebus magnis
diu cum gloria magna uersatus habuit ad
Maximilianum Cæsarem.

Othmanus rex.

Turcarum gens ante pauca secula adeò obscura fuit, ut etiam ipsi nullas à se res gestas memoriæ dignas ante Othmanum, qui primus hanc gentem illustrauit, narrare possint. Et licet de origine eius apud autores parū cōstet, eam tamen Scythicā esse, & mores & lingua haud dubie demonstrat. Plinius quoque grauissimus autor, in Asia circa Mæotidem lacum, Turcas usque solitudines saxosis conual-

Turcarum la-
trocinis.

Regis successio.

lib. asperas accollere prodidit. In primis itaque inopia rerū coacti, uicinas nationes latrocinis potius, quam legitimis præliis infestarunt. Mox crescente audacia, duce Othmano uiro bellicosissimo & callidissimo, non solū ut prius rapinis & incursionibus, sed iā aperto Marte conterminos populos inuasit. Cuius successor Orhan, infeliciter cōtra Tartaros pugnans, cum multis populis gentis suæ occubuit. Post quem Amorath factus imperator, ubi ita imperium auxit, ut usque ad Pontum longè lateque fines suos extenderet, debitum naturæ persoluit. Succedit huic Bayazith, qui cum pari audacia finitimos populos inquietaret: captus tandē à magno Tamberlano, cū ingenti clade gentis suæ finē audaciæ suæ fecit. Post quē quatuor imperatores successerunt. Qui quamuis de gente Othmana nō fuissent celebres, tamē bella ges-

Machometb.

Amorath, Machometi frater.

serunt. nam Celeby multorum populorum uictor, partem quoque imperij Trapezontis subiugauit. Soleyman, cui Tamberlanus tributum rependit. Orhan secundus, qui multas urbes Asiæ & Ponti expugnauit. Muse autem, cum Orhanum dolo interemisset, magnam partem Asiæ in suam ditionem redegit. Post Musen culmen imperij ad gentem Othmanam rediit. Machomet itaque ex eadem genteposito imperio, Saracenos, Gordianos, Persas, Cappadoces uariis præliis fudit nomenque Turcarum ita celebre fecit, ut iam gentes Europæ illud reformidarent. Cuius frater Amorath, qui primus Turcarum in Europam cum exercitu traiecit, multis regnis Europæ deuictis, memorabili illo prælio ad Varnam Vladislaum fortissimū regem Hungariæ cum magna cæde populi Christiani debellauit. Huius res gestas filius eius Mahometus in tantum superauit, ut ad solis ortum & occasum plures terras, maria, insulas, populos, regna, imperio Turcarum solus ipse adiecerit, quàm omnes decem superiores. Cuius uictorias si quis uellet recensere, profecto maximam partem Asiæ & Europæ enumeraret.

Mahometus solus
plures nationes su-
perauit quàm decem
superiores.

Bayazith rex.

60. Christianorum
millia e Poloa
nia abducta.

Nec contentus filius eius Bayazith, qui hodie regnat, tantum imperium à maioribus suis partem cōseruare: sed plura castella & oppida in ditionem suam redegit, nec in dies cessat terminos imperij sui usquequaque dilatare. Croacia igne ferroque consumpta, et crebris incursionibus penē exhausta, nuper celeberrimum regnum Poloniæ inuasit: & abducens LX millia Christianorum, cum inaudita crudelitate uastauit,

uastauit & damnum intulit, cui nisi citò per maiestatem uestram & ceteros principes
 Christianos succurratur, paulo post ipsi etià hosti immanissimo erit miserandum: et
 deinde quid mali ex ipsius ruina ceteris regnis ipsi adiacentibus immineat, optime
 intelligere potest maiestas uestra. Sunt enim huic Bayazitho filij nouem, quorum *Bayazithi filij
nouem.*
 nomina exprimere non pigeat. Est itaq; primogenitus filius eius Mahometh Celebi,
 qui hodie præses est in Amasia. Secundò genitus est Churthur Celebi, qui
 præses est in terra Charanian. Tertiò genitus est Synan Celebi, qui præses est in
 Domusly circa Rhodum. Quartò genitus est Ahmath Celebi, qui præses est in
 una ex prouincijs Gufunchasan, in Persia. Quintò genitus est Murath Celebi,
 qui præses est in Trapezuntha. Sextò genitus est Hally Celebi, qui præses est in
 Chapa. Septimò genitus est Hallamassach Celebi, qui præses est in Cheltemoni.
 Reliqui uerò sunt in curia patris, quibus dominia hucusq; non sunt assignata pro-
 pter infantiam. Et ut de ista pestifera progenie maiestati uestræ plenissima informa-
 tio detur, sunt ipsi Bayazitho filia octo, quarum prima est uxor Ahmath Bascæ filij
 ducis Stephani de Bosna. Secunda est uxor capiranei Ianiciariorū, quæ dicitur Ag-
 ga. Tertia fuit uxor Vfunchassan, quæ hodie uidua est. Quarta est uxor Musta-
 phabegh, qui præses est ducatus sancti Sabbe. Quinta est uxor filij Tanti Bascæ.
 Sexta est uxor Iusselahmath, qui præses est Vaulone. Septima est uxor filij Ieddia-
 math. Octaua est uxor Muscaphabegh, qui præses est Chrusentze. Nunc autem
 considerandi sunt prosperi successus & benignæ fortunæ huius pestiferi draconis,
 tam in amplificatione imperij, quàm in procreatione filiorum. Sed nemo miretur
 quo pacto res Turcarum ex angustissimis principijs tam breui tempore ad tatum
 fastigium peruenerint, multitudinē enim principū Europæ, odia atq; intestina bel-
 la iugiter inter eos, præcipuam causam esse crediderim. Ars quoq; militaris, qua
 quondam Lacedæmonij & Romani totum penè orbem subiecerunt, apud multos
 principes Europæ extincta est. At summa imperij Turcarum penes unū principē
 habetur, unī imperatori parent, unus cuncta regit, unus omnes redditus possidet,
 & ut summam dicam, unus tatum dominus est: ceteri uerò mancipia, & ad libitū
 eius periclitari possunt. Præterea disciplina militaris apud eos adhuc locum habet.
 Nullū autē est discrimen uobilitatis, uel generis. Is namq; generosus habetur, qui
 fortior in bello extiterit. Is plura stipēdia meretur, qui fortius dimicauit. Vnde præ-
 mia tanta milites strenuiores reddunt, ut unusquisq; ceteros fortitudine superare
 conetur. Ut igitur maiestas uestra liquidē cognoscere possit, cōtra quē hostē dimi-
 catura sit, hoc cōmentariolo, stilo rudi ac crasso exponā, quibus magistratibus to-
 tum imperiū & aula imperatoris Turcarum gubernetur, quanti sint ordinarij red-
 ditus imperij, quæ sint genera militū, & numerus eorū, modus qui sit construēdi
 exercitū, cum imperator ipse bello interest. A gubernatione imperij exordium su-
 mam. Summa igitur totius imperij tribus magistratibus gubernatur, quorum sum-
 mus est Quatuoruiratus, qui ipso forū lingua appellantur Vesierbascia. Hi sunt prin-
 cipes consiliarij, qui quater in hebdomada sedent pro tribunali, in loco qui dicitur
 Duyan, ut audiāt legatos nationū, & hominum supplicationes, quas imperatori
 referūt. Hi quoq; iudicāt causas, quorū gratia prouocatū est ad imperatorem. Et cum
 quis horum depositus aut defunctus fuerit, alter denuò substituit, ut sit semper ma-
 gistratus Quatuoruiratus. Post quē sequitur magistratus Duumuiratus, qui dicitur
 Beglerbeghi, principes præsidū. Hi præsunt præsidibus prouinciarū. Et ut hic ma-
 gistratus melius intelligatur, diuisio totius imperij hoc in loco recensenda est. O-
 mnia itaq; Turcarum regna in duas partes diuisa sunt: oriētalīa, quæ nuncupatur
 Natolia: & occidētalīa, quæ dicitur Romania. Natolia sita est ultra Hellespontum
 quæ cōtinet in se prouincias infra scriptas, Bithyniā, Asiam, Cappadociā, Paphla-
 goniam,

*Eiusdem filia
octo.*

*Successu regni
Turcarum eiusq;
cause.
Odia, bella in
testina Principu
Christianorum*

*Monarchia
Turca.
Unus solus.*

*Is generosior qui
fortior in bello*

*Imperiū Turci
ci administra-
tio.*

*Imperiū in du-
as partes diui-
ditur.*

goniā, et Cariā. Insulas uerò principales quatuor, Aeoliā, Ioniam, Lesbū, et Sanyr
nam: quæ omnia nostro sæculo Turcarū aduentu immutata sunt, & ad eorum lin-
guam accommodata. In ipsa quidem Natolia ista sunt linguarū genera: Græca, Italica,
Scythica, Armenica, ~~Ægeatica~~, Cæcætica, Zibica, Egeatica, Menglorica, Vua-
lachica, & Ruthena. Tenent itaq; totā Natoliam xxxvi. præfides uexillares, qui
Turcarū lingua dicuntur Sangiarche. ips enim imperator auctoritatem tribuit erigen-
di uexilla in proprijs prouincijs quib. præfunt. Quorū quidē præsidū residētē lo-
ca proprijs nominib. ad maiore rei intelligentiā nominabimus, uidelicet Amasia,
Trapezōta, Capha, Chestemoni, Bursa, Domusli uel Seteli, Sarchan, ~~Maran~~,
Vfunkassan, Aydimentes, Languri, Kermen, Enguri, Boliasiria, Eugheri, laia,¹⁹
Charafarchen, Ghenimussolui, Chesse, Mitili, Emittili, Syschup, &c. Romania
uerò cōtinet prouincias istas: partē Daciæ, Thraciā, Dardaniā, Achaiā, Pelopon-
nesum, Acarnaniā, Macedoniā, Epirum, Ralsiam, & Illyriæ partē. Et ipsæ prouin-
ciæ gubernatæ sunt per præfides uexillares, siue Sangiarchos xxv. quorum loca
residentia sunt ista: Kiltæ, Nicapoglitæ, Bdyng, Callipoli, Sere, Salonych, Negro
ponte, Morea, Argnocastro, Iamane, Presrer, Oheid, Vocetorum, Costadin, Cer
nomē, Azigan, Scodri, *Smederouo, Bosna uerbo, Zonnya, Kruzēze, Suonick
circa Taurinum. Turcarū itaq; regna in lxi. prouincias distribuuntur, & in qua-
libet sunt milites quibus agri assignati sunt, unde uiuūt qui Timari appellantur,
de quibus postea mentionē faciemus. Beglerbegh ergo, siue princeps præsidū, qui¹⁹
libet in sua parte sine præsidib. imperat: uidelicet unus in Natolia, alter uerò in Ro-
mania, & si quæ discordiæ inter milites ortæ fuerint, ipsi discernunt, quorūq; iussa
nullo pacto præfides retractare possunt. Et quia omnium possessionū militarium
collatio ad solum imperatorem pertinet, quilibet nihilominus Beglarbegh in suis
prouincijs conferre potest, cui uult, possessionem ascendentiē ad summā asprum
quinq; mille, hoc est ducatorū centum. Per hos igitur tres magistratus tota summa
imperij optimē gubernatur. Sunt præterea alij magistratus, qui licet imperiū nō gub-
bernent, tamē æquitatē & iustitiā tuentur, sine quibus nullū imperiū diu stare po-
test, ad gubernationē imperij iura pertinere uidetur. Pescherchadi, summi iudices
exercitus, qui duo sunt, unus Natoliæ, alter Romania: qui iudicāt omnes causas, tā¹⁹
ciuiles q̃ capitales, pro quib. ad imperatorē prouocatio facta est. Quinetiam hi pos-
sunt retractare sententiā latas per imperatorē, si cōtra legē Mahometi latæ fuerint,
quia secundum ipsius legē omnia iudicār: quibus semper aditus ad imperatorē pa-
ter. Nec possunt præsidere huic magistratui, nisi ab origine Turcus fuisset, id est
Musloman, uel circuncisus. Secundus magistratus nūcupatur Muchri, id est sum-
mus legis interpres: qui quū de aliqua lege ambiguitas oritur, ipse discernit, & ex-
plicat, quid lex ipsa & iura uelint: cuius sententia non potest prouocari. Sunt etiā
Moderis legi, Moderis, id est legis periti & doctores, quos cōsulant pro uarijs causis & necessarijs
periti. tibus. Sunt & Thephterderi, id est administratores rationum, quorum unus pro
Thephterdery. curat rationes Natoliæ, alter uerò Romania: qui magistratus eximie dignitatis¹⁹
habetur. Nunquam ab aula imperatoris discedunt, sicut & eli Verbastæ, id est cōsi-
liarij. Et quia de quæstoribus hic mentionem fecimus, subdemus etiā unde proue-
niant omnes redditus imperatori ordinarij, & quæ sit summa ipsorum. Ex uniuersa
Redditus impe- itaq; summa domus in imperio suo existente tam Christianorū q̃ Turcarum, &
rij Turcici un- de aliarū nationū quæ uiritim pendunt tributū singulis annis: itē ex fodinis auri, argē-
ti, ferri, plūbi, & aliorū metallorū, ac ex Sylæ monetarū tā in Romania q̃ in Natio-
lia. Item ex aurifodinis in Chestemoni, & ex fodinis aluminis in Natolia. item ex
Bonihate, Orehza, & ex uectigalibus ferici in Bursa. Item ex piscibus salitis tā ma-
rinis q̃ fluuiatib. Itē ex redditib. salis tā in Romania q̃ in Natolia, Itē ex decimis
& pascuis

& pascuis cunctorum animalium. Item ex omnibus frugibus & cæteris terræ nascentibus. Item exportoribus in Natolia, et ex Schalogiis in Romania, id est doanis siue uectigalibus. Item ex traiectu Callipolitano, & aliorum locorum. Item ex hæreditatibus mortuorum, quæ do ex defectu seminis propinquorum deuoluunt bona ad imperatorem. Item ex tributo uariarum urbium, quæ sunt in Romania, Morea, Epiro, Moldlama, Scio, Calloier, & Ragusio: Similiter ex urbibus & prouincijs, quæ sunt in Natolia, Charama, Synope, Symisso, Anguri, Finica, Candeloro, Capha, & ab alijs satrapis maioribus uel minoribus. habet circiter quadragies centena milia nummorum aureorum. Sed quia uarijs nationibus & linguis terrarum imperat, necesse est ut sint uarij scribae

20 & cæcellarij, secundum uarietatem linguarum. Est tamen inter eos unus supremus cæcellarius. Græcis itaque & Italis lingua Græca scribunt: Hungaris, Moldauis, siue Valachis, Sclauis et Ragufcis, literis Rascianis, Turcis præterea, Saracenis, Persis, Armenis, & cæteris nationibus lingua Agiamica, Arabica, uel Persica. At ille qui est custos sigilli imperatoris, Nisancibastia nominatur. Singuli autem principes consiliarij peculiare sigillum habent. Peractis magistratibus, quibus tantum imperium gubernatur, ueniendum est ad eos qui palatio imperatoris seruiunt: Ministri autem imperatoris omnes sunt impuberes, eligunturque eximie uenustatis, in flore ætatis suæ, nominantur Sphioglani, filij nobilium, & secundum uaria ministeria uaria nomina fortiunt. Quidam sunt dapiferi, pincerne, cubicularij, custodes rerum preciosarum, quos Haznador nominant. cumque ad annos pubertatis peruenerint, ad maiores dignitates ascendunt. Nam multi eorum præsidēs prouinciarum efficiunt, secundum uirtutes & merita eorum. Maior tamen pars eorum post annos pubertatis custodes corporis imperatoris efficiuntur. Ita hi qui minus strenui apparent, retinent pristinum nomen, & dicuntur Spahioglani: magis autem strenui, Soluphtuarij appellatur. Cum igitur imperator iter facit, est stipatus undique cateruis horum custodum. In una enim parte sunt Spahioglani, qui sunt circiter mille & sexcenti. In altera parte sunt Saluphtuarij, qui sunt circiter quingenti: qui omnes prænominati uiuunt ex stipendio. In grediuntur præterea quotidie palatium imperatoris, propter ornamentum aulae.

30 Sunt & alij magnorum principum filij circiter septuaginta, qui appellantur Mutaphariciti, & hi sunt liberi ab omni onere militiæ & aule, nisi cum ipse imperator est in exercitu, ipsis quoque necesse est ut militent. uiuunt ex stipendio. Habet etiam imperator alios corporis custodes, qui sunt optimi sagittarij, electi ex numero Ianizarij: Solachi nuncupantur. Hi non uadunt in equis, & sunt armati framea breui, arcu cum sagittis promptis ad ictum. Schuchphas byrreta in capite deferunt, albas & rectas, circulis aureis redimitas, & uestimenta succincta. Hi enim sunt præcipui custodes imperatoris, cum in itinere est, nunquam ab equo imperatoris discedentes: numero sunt circiter septingenti, & sunt distincti per centuriones, & uiuunt ex stipendio. Sunt & Ianitores, qui etiam ex Ianizarijs creantur: quorum numerus est CCC. Capiti uocantur. Hi etiam uiuunt ex stipendio. Sed & Mehtery, tentoria & papilionēs extendunt, & omnem supellectilem aulae disponunt: qui circiter sexcenti sunt. Sunt præterea artifices diuersarum artium, quæ ad ornamentum aulae imperatoris pertinent: qui omnes in aula imperatoris uiuunt, tanquam mancipia. Imbrahor bastia, est magister Agazonum. Imbrahali dicuntur, qui distribuunt uexilla. Segmenbastia, est magister uenationis. Alia multa officia omittuntur, gratia breuitatis. Sed postquam de magistratibus, quibus imperium gubernatur, & de ministris ac custodibus corporis imperatoris abunde disseruimus, superest ut de generibus militum & modo construendi exercitus sermonem faciamus. Sunt ita diuersa genera militum, uidelicet Thimarci Ianizarij, Assapi & Acangi: de quibus singulis sigillatim tractabimus.

Summa tributorum.

Quadragies centena milia nummorum aureorum.

Scribarum diuersitas.

Palatio ministriantes, et regij stipatores.

Satellitum numerus.

Principum filij.

Sagittarij.

Custodes.

Ianitores.

Artifices.

Militum genera

Thimarci sunt milites, equites omnes, quibus ager ab imperatore attributus est.

est, unde ipse cū quatuor milibus loricatoris uiuere possit: & sic Thimar apud eos intelligitur ager unus, de quo quinque milites uiuunt ex decimis, per subditos prouinciarū, de domib. & omnib. terrarū nascentibus datis, quibus ipsi agri nō sunt aquales. Quia aliquis est, qui potest diuidi in xx, xxx, & xl, partes Thimar: & tamē ab uno possidetur. Sed ad instar magnitudinis agri prouentuū, talis possessor equites siue milites tenet. Vnde cōputatis omnib. agris militarib. maiorib. & minoribus, qui habentur in Romania, numero sunt quatuor millia & quingenti: militū uerō, uiginti duo millia & quingenti. In Natolia uerō facta simili supputatione, numero sunt quinque millia et quingenti milites: ex quib. omnib. Thimar, in Natolia scilicet & Romania, resulant quinquaginta millia equitū: qui omnes obediūt suis præsidi-
Equites. bus, & semper stant parati ad bellū, nec aliud alimentū habent q̄ ex agris illis. Sec-
Christiani mili- tis sub Turca. cundū autē genus militū est, qui lanizarij dicuntur. Omnes enim pedites sunt, & ex stipendio Imperatoris uiuunt, & semper sunt ubi Imperator est. Maior pars eorum est ex Romania, & ab origine Christianorū. Quia semel in triennio fit delectus per totā Romanīā, & colliguntur filij subditorū, eosq̄ mittūt in Natoliā, ut ibi imbuantur lingua & ritibus Turcarū. Cumq̄ ad annos pubertatis peruenerint, exercitati in armis, qui magis strenui sunt, pedites efficiuntur, & ad custodiā imperatoris deputantur, & in ipsa custodia sunt semper nouē uel decē milia: quorū capitaneus Agga nuncupatur, uir magnæ autoritatis. Qui autē minus apti uidentur militiæ, deliguntur ad custodiendas munitiones & arces: & sunt circiter numero xxx. milia, qui obediūt suis Dazdar, id est castellanis, uiuentes ex stipendio. Sunt autē lanizarij munimen et robur imperatoris, eiq̄ sunt obsequētissimi, tuenturq̄ ipsum cōtra oīē multitudinem & seditiones. Assapi, sunt milites gregarij minus exercitati, ac precio cōduciti: quorū aliqui sunt pedites, aliqui uerō equites. Hi etiā classem maritimā intrāt, habentes pro stipendio uirgim aspra quinque per diē. De tali autē genere militū quātum ipse imperator uult, tantū cōducere potest, cū sint uulgares, et ad pugnandū in experti, tā in pugna terrestri q̄ nauali. & possunt esse Assapi tā Christiani, q̄ Turcæ, & aliæ nationes. Accangi militāt ad fortunā sine agris, & sine stipendijs, quintā partem prædæ dant imperatori, & si qui strenui apparuerint, Thimarci, uel alterius dignitatis nomē & gradū sortiuntur. Sūt qui exercitū ordināt clauis ferreis, hi milites in stationibus suis stare cogūt, & semper præcedūt imperatorem, eiq̄ uia parāt, & appellātur Zauisti: numero sunt quadringenti, uiuūt ex stipendio. Sunt præterea quidam milites prodigiosarū uirū, qui cōtra quinque pugnare perhibentur. Stipendium quoq̄ pro quinque militib. sumūt, Belsli uocantur: numero sunt c. uel circa: uiuunt ex stipendio. Sunt & Gonili, qui in arte gladiatoria peritissimi habentur, maximāq̄ agilitate lanceis, sagittis, gladijs exercētur. Sūt semper equites, quorū numerus est centū & sexaginta, uiuūt ex stipendio. Musselym sunt, qui munitiones, castra, & propugnacula cōstruūt: quorū merces est diurna quinque aspriū, quartus ex dicta prouincia intrat exercitū. Sed Iaya sunt Turcæ, qui proprijs expēsis militāt: quia exempti sunt ab omni alio onere: ipsi quoq̄ uias mūdant cū Musselym. Sarahori habēt stipendiū ab imperatore aspriū quatuor per diē: homines sunt agrestes, qui sequentes exercitū, omnia uilia opera exercent, sicut & alij superius nominati, id est Musselym & Iaya. Hi omnes sunt, per quos militia terrestris imperatori Turcarū perficitur. Classis Turcarum imperatoris cōtinet ad summū uela cccc supputatis nauibus, triremibus, biremibus, palandarijs, grippis, & alijs generibus nauigiorum: quæ capit circiter hominum triginta milia, & ipsam parare solent Constantinopoli, Nicaoniæ, Callipoli, Negroponti & Vaulone. Sed cum sint in ea homines ut plurimum agrestes, & ad nauigandum in experti, magnas uires habere non potest: cuius capitaneus semper est præfectus Callipoli, et illi qui ipsam intrant

trant, omnes sunt precio conducti, secundum distinctionem exercitiij & officiorum.

Peregimus tandem magistratus, quibus gubernatur imperiū Turcarū. Palatiū quoque, quibus ministris regatur, abunde explicuimus. Genera quoque militū distinximus, ac maritimæ classis quantitatem: & quo in loco parari soleat, ostendimus.

Nunc superest, ut describamus modum castrametandi, cum imperator ipse personaliter adsit in castris. Prius igitur castrametatores eligunt locum aptiorem pro castris, qui tutus sit ab omni impetu hostiū, ex quo de facili hostes expugnare possint. Eligunt itaque quod habeat montem, uel fluuiū, uel paludem, quibus mun-

Modus castrametandi.

10 tior sit. quē locum descripto ambitu castrorū, fossatis altissimis muniūt. Post quæ sequuntur cunei acutissimi in circuitu, cathenis desuper colligatis. Sequitur postea ordo camelorum, qui commeatum & impedimēta pro usu castrorum baiulāt.

Post quas minor altera fossa fodit in ambitu, cum hastis pro maiori tuitione in

circuitu affixis, quo in loco Sarahori, Iaya, & Musselym mansiones & habitationes

Locatio exercituum Imp. Turcarum.

suas habēt. Post tot ualidas munitiones pedites, qui laniczarij dicunt, per multipli-

ces ambitus papiliones & tentoria sua figunt: in quorū medio imperator ipse cum

10 suis pueris & ministris ornatis. tētoria habet. Eminent præterea duo maxima cornua cōtra hostes, cōtra quos pugnandū est, adhærentia circulo castrorū, in quib. col-

locati sunt equites cum suis præsidibus. In uno enim cornu sunt milites Thimarciij,

20 qui agros possident in Romania: in altero uerò, qui agros possident in Natolia. In

capite uerò cuiuslibet præsidet princeps præsidum, id est Beglerbegh. At in medio

horum cornuū locant omnes custodes corporis imperatoris, hoc est Spahioglani,

Soluphtarij, Solacchij, & cæteri aulici. Post quos situata sunt uaria genera machi-

Modus pugnandi.

narum et tormentorum. Cum igitur pugnandum est, in qua parte imperij bellum

gerendum est, Beglerbegh illius partis cum suis præsidib. pugnam incipit. Quod

si contigerit milites illius cornu ab hostibus superari, mox aliud cornu opem fert.

Superatis ambabus cornibus, pugnat omni genere Messalym & tormentorum.

Deinceps custodes corporis manus conferunt, ultimo laniczarij imperatorem ip-

sūm in medio duorum cornuū collocant, ne fortè uertens ipse terga hostibus, cau-

sa internecionis totius exercitus constare uideatur.

30 Hæc sunt quæ de imperio Turcarum longis peregrinationibus, subtilique indagatione cōperimus: quippe cum ciuitas nostra Ragusium, quæ in confinibus ipsorum sita est, quamplurima commercia cum gentibus illis habeat, non desunt nobis facultates singula perquirendi. quæ quidem humili sermone, & sine ullo elegantie fūco scripsimus, non ad res Turcarum extollendas, & ad incutiendū terrorem maiestati uestræ, & cæteris principibus Christianis: quin potius, ut clarius sole demonstraremus, si ipsi Christiani potentiā Turcarum recto iudicio perpendissent, uiresque suas agnouissent, iam pridem de imperio Turcarum actum esset.

Nunc quæso animaduertat maiestas uestra, qui fuerint ante pauca tēpora Tur-

40 cæ, quæ imbelles gentes deuicerint, & quā uanis & falsis terroribus imperiū suum

auxerint. Reperiet nēpe eos fuisse homines agrestes et inermes, inopia omnium re-

rum ad latrocinia & rapinas coactos. Perquirat diligenter historias uariarū gentiū,

Asiatici semper molles.

Romanorum monumēta euoluat, inueniet semper Asiaticos fuisse molles & timi-

dos: ut extat uulgatus ille Iulij Cæsaris titulus, quē in curru cum à triumpho Ponti-

co rediret, inscribi iusserat, Veni, uidi, uici: imbellē eam gentē nulliusque momēti e-

xistimans. Siquidem Romani, orbis ferē quondā domini, per plures annos contra

Numantiā unā urbē Hispaniæ pugnauere, quā cōtra totam Asiā. Quid ergo tam

magnum, gentes Asiaticas imbelles, & semper seruire assuetas, deuicisse? Quid

tam arduum, Græculos effœminatos, intestinis odijs semper dissidentes, debellasse?

Quid tam grande, Rusianos & Bulgaros, homines inermes, circa metalla &

pecudes

Hungari.

Turca exerci-
tus qualis.

pecudes occupatos, subdidisse: Quid tam generosum Bosnenses debacchantes, dis-
sidentibus inter se principibus Hungariæ, in ditionē accepisse: Quid deniq; tam
strenuis principibus Europæ uerè dormitantibus, gentes timidas & infidas sponte
sefe dedentes, in ditionem suam redegebisse: Econtrario uires suas maiestas uestra, &
cæterorum principum Christianorum examinet, generositatem & potentiam con-
sideret. Nunquid propè innumeros annos serenissimæ maiestatis uestræ, Hunga-
ria populosissima, tamen adhuc rudis, contra Romanos orbis dominos fortissimè
pugnauit: ingentesq; clades illis intulit: et deinde pro Christiana fide quoties Sara-
cenos debellauit: nunc florentissima, artibusq; militaribus apprimè instructa: cui
quodammodo nulla gens, nullaq; potentia resistere potest, ut ex gloriosissimis ui-
ctorijs constare uidetur: contra uilissima mancipia pro Christiana fide bellare non
audebit: usq; ad internecionem prosequi non patetur: Quia furor est profectò de-
terreri à potentia Turcarum. Quippe præter quinquaginta uel sexaginta millia
equitum, & decem milia peditū, quæ supra retulimus esse in exercitu Turcarum,
reliquum uulgus iners & inerme est, ac uelut grex pecudum ad libitum uictorij si-
ne ulla pugna duci potest. quod secus in prouincijs Christianorum contingit. nam
& uulgus armis aptissimum est, & ad pugnandum ferocissimum. Exurgat ergo
maiestas uestra unā cum principibus Europæ, qui commune bonum & uilitatem
desiderant, & præcedente CHRISTI cruce, arma contra hostem sæuissimum sumi-
te. Fidem, patriam, leges, templa, uxores, liberos, parentesq; charissimos defendi-
te: iustissimoq; bello, auxilium diuinum uobis non defuturum scitote.

INVICTISSIMO CAESARI CAROLO, EIVS NOMI-

nis quinto, Paulus Iouius Episcopus Nucerinus.

S.

D.

Vandoquidem omnibus notissimum est, inuictissime Caesar, te pro tua singulari religione atq;
animi magnitudine, nihil aliud nunc magis quàm bellum in Turcas meditari, quod quidem no-
bis ut ob eorum prosperitatem atq; audaciam necessarium, ita omnium iudicio etiam glorio-
sum fuerit: uolui, ut emularer illos qui te armis, nauibus, equis, & thesauris adiuuabunt, quum
ego nihil aliud præstare possem, saltem tibi peculiarem atque apertam militie, potentie ac ui-
ctoriarum, quibus ipsi Turca potiti sunt, cognitionem præbere: ac simul uiam breuiter fidehiterq; ostendere,
qua hæc fera natio ad tantam imperij magnitudinem tanto cum honore, militari ex arte parto perueniret: ut à
ducibus ac militie magistris certa remedia contra eorum & uires & apes inueniri facile possint: & Christiani
milites exemplis rerum præteritarum instructi, meliorem & commodiorem bellandi disciplinam percipiant,
quo tandem eos ipsos Turcas debellare queant. Quod quidem tibi non erit admodum difficile, qui post infinitas
uictorias pacem adeò magnificè, neq; id sine gratia Dei omnibus ac priuatim decessisse iam Italiæ donaueris, atq;
animum Christianissimi regis Francisci felicibus sororis nuptijs tibi adeò deuinxeris, ut is quum ob propriam
uirtutem, tū uerò ob titulum quem gerit, nō possit uoluntate, consilio ac uiribus tibi nō esse cōiunctissimus: quem
admodum etiā de alijs principibus Christianis spes est futurū. præsertim quū Beatissimus pater Papa Clemens re-
ligiosa quadam promptitudine ipsos inuitet: qui quidem Clemens uotis omnibus non solum res sacras & non sa-
cras, uerum etiam mentem ac corpus ipsum huic sanctissime prouincie dicant. Et quoniam apud te laudem elo-
quentie minimè querere, sed tantū fidelē & Christianū animū hac in re mihi ostendere propositū est, tedious
procemia & Tusci sermonis ornamenta, tanquam res superfluas, prætermittam. atq; ut uerba ipsa commodum ex-
cipiantur, simpliciiori atq; uniuersæ Italiæ communiiori lingua utar, quo substantiam rerum absq; temporis cir-
ca uerborum uanitatē amissione percipere facilius possis. Neque mireris optime Caesar, si ego ipse homo demis-
se ad talum togæ, sacrisq; initiatus, qui nunquam limites Italiæ transierim, de rebus militaribus ac de longinquis
regionibus loqui audeā. Tibi enim persuadeas uelim, me diutina præcipuāq; diligentia, auxilio sum morum prin-
cipum, relatione excellentium ducum, militum, oratorum, ac deniq; cuiuscunq; conditionis hominum usum esse,
ut ueram mihi notitiam rerum in nostris Latinis Chronicis descriptarum pararem. Quæ quidē Chronica, quod
in Dei laudem, atq; in tuam tuorumq; auorum perpetuam gloriam cedat, breui in publicum edere consti-
tuimus.

Vale.

Datum Romæ, undecimo Calendas Februarij.

M. D. XXXI.

TVRCI

TVRCICARVM RERV COMMEN

TARIVS, PAVLI IOVII EPISCOPI NVCE-
rini, ad Carolum v. Imperatorem Augustum;
ex Italico Latinus factus.

FRANCISCO NIGRO BASSIANATE
interprete.

Vrcarum natio à Scythiis, quos nunc Tartaros vocamus, qui so-
litudines ultra Caspium mare circa Volgam fluuium inhabit-
tant, originem dubio procul ducit. Id quod ex ipsorū moribus,
ex facie, ex usu sagittarum, ex bellandi consuetudine, ex super-
ba denique loquendi forma, Scythicæ simili, facile deprehendi-
tur. Anni sunt plus quàm sexcenti, quòd ij in Asiam minorem,

*Tartari.
Turcarū natio a
Scythiis origine
duxit.*

Natolia.

- quam Natoliam appellamus, perueniunt: quo in loco prædæ ac bellis continue
incumbentes, quàm plurima loca munita paulatim subiugarunt, adeò ut populis
illis, qui non admodum exactè arma exercere nouerant, magno terrori essent. Ne
10 que tamen principem aliquem unquam habuerunt, sed ueluti Aphricæ Alarbes
quos uocant, diuisi per turmas, regionem illam amplissimam tyrannico imperio
posidebant. Cæterum sub magnifici ducis Gottifredi Bolioni aduentum, qui us
terram sanctam acquireret, cum trecentis millibus peditum, atque equitum cen-
tum millibus transierat mare, uires in unum contraxerunt: ac sub regimine Soli-
mani cuiusdā excellentissimi ducis prope ciuitatē Niceā Christianos aggressi, ma-
ximis nostrorum laboribus, ac pugna nō incruēta, fusi tandem fugatiq; sunt. Post
hunc Solimanum Turcæ per plures annos, nullum ducem, cuius extet memoria,
præcipuum habuere. Verùm circa annum à CHRISTO nato M. CCC. Ottoma-
nus quidam filius Zichi, qui tenuis conditionis homo fuit, nomen, uires, ac digni-
tatem inter Turcas habere coepit. Atq; is extitit, qui Turcarum imperatoribus, ni-
20 mirum ijs qui per masculorum rectam lineam descendunt, nomen familiæ dedit.
Is inquam magnum ingenium cum uiribus corporis coniunctum, ac fortunam
mirum in modum fauentem habuit. Plurima loca munita, Pontico mari adiacen-
tia, in deditiōnem accepit. Sed egregias suas uictorias maximopere nobilitauit,
debellata Siua ciuitate pulcherrima, quæ antiquitus Sebastia dicebatur. Regnauit
annis uiginti octo. Defunctusq; est salutis nostræ Anno M. CCCXXVII. sub
pontificatu papæ Benedicti XI. *Nicea hæc olim
Antigonia ab
Antigono Phi-
lippi filio cōdi-
tore dicebatur.
Anno Chr. 1300.*

*Nicea hæc olim
Antigonia ab
Antigono Phi-
lippi filio cōdi-
tore dicebatur.*

*Siuæ, quæ Seba-
stia olim.*

ORCANNES.

- 30 **S**uccessit Orcannes, qui paternis uirtutibus immensam animi magnitudinem,
ac subtiliorem in acquirendis finitimis regionibus artem adiunxit. Liberali-
tatem erga milites pro comite perpetuo habuit: qua uirtute nullam uiuidiorem
princeps aliquis habere potest, ut magnus atque adeò immortalis citò efficia-
tur. Coptosus ac ingeniosus in militari apparatu, nec non in nouis bellicis ma-
chinis inueniendis fuit. Primus extitit, qui familiam illustriorem fecit, accepta
in uxorem filia Regis Caramaniæ, quæ à ueteribus Cilicia dicta est. Is arma in
Michaellem Palæologum, Constantinopolitanum imperatorem, mouit. Deni-
que Bursiam ciuitatem egregiam (hæc Prusa uetusta sedes regum Bithyniæ fu-
40 it) expugnauit. Tandem ex uulnere in ea ipsa expugnatione accepto, quanquam
leue uideretur, ~~subiit~~ atq; Amurathi filio uictoriam fruendam reliquit. Impe-
rauit annis duobus & uiginti: ac mortem obiit, quo tempore papatu præerat Cle-
mens sextus.

Liberalitas.

Caramania.

Prusa.

A M V R A

AMVRATHES.

I.

A Murathes ambitiosus, simulator, infidelis, & quod ad corpus attinet, inualidus: sed astutus ac uigilans, semperq; ad quamlibet occasionē, qua imperium dilatare posset, paratus extitit. Nec illi fortuna quod optabat negauit. Nam quum pacē cum imperatore Constantinopolitano inisset, discordia inter Graciæ principes, atq; ipsum imperatorem exorta est. Marcus uero Craioui chius Bulgariæ dominus principibus fauebat: quam ob rem imperator ab Amurathe tanquam ab amico uiciniorē auxilium petere coactus est. Amurathes autem liberaliter imperatori adfuit, nam duodēcim millia electorum Turcarum illico in Graciā misit: quibus adiutus imperator, Marcum ipsum ac ceteros rebelles fudit fugauitq;. Porro finito bello, septem Turcarum millia in Asiam remisit: quod reliquum fuit, praesidiū loco sibi seruauit, atq; Amurathi gratias egit pro huiusmodi beneficio: quod tamen origo ruinae Constantinopolitani imperij, ac principium nostrorum uulnerum fuit. Etenim Amurathes quum ex militibus, qui in patriam redierant, accepisset, & Graciā pulcherrimam esse prouinciā, & pessimē inter Græcos principes conuenire, illico transire destinauit, ut imperatoris inimicos persequeretur. is illi transiendi prætexus fuit, Angustias igitur Helleponticas anno Christianæ salutis M. CCCLXIII. transiuit, duabus Genuensibus nauibus in eam operam conductis: quarum altera Interiana, altera uero Squarciafica uocabatur: quæ pro sexaginta Turcarum millibus traiectis, totidem numos aureos accepere. Turcæ autem quum in Graciā peruenissent, totam regionē excursionibus bellicis infestarunt, Gallipolimq; ac uicina Helleponto oppida expugnarunt, atq; ibidem naues ad pedites equitesq; ex Asia in Graciā transiendos construxere: quibus postmodum nauibus Turca exercitum continuē augens, atq; omnia tanquā inimicorum imperatoris debellans, tandem Philippopolim & * Andrinopolim ciuitatem magnificam cepit. Inde in Seruiam profectus, maximum ei prouinciæ terrorem incussit. Quapropter Lazarus Seruiæ despota, & Marcus Bulgariæ dominus, ac nonnulli principes * Albaniae simul coniuncti, uires in unum contulerunt, ut Turcis resisterent. Quumq; in prælium descendissent, Christiani serē omnes trucidati sunt. Despota uero captiuus quidem factus, sed tamen & ipse paulo post interfectus est. Cæterum seruus quidam natione Seruianus, Despotæ proprii domini mortem ægre ferens, eamq; summopere uindicare desiderans, egregij uiri nomen, spreta morte, post se relinquere decreuit: sicq; nactus occasionem, pugio ~~Amurathem interfecit.~~ Imperio præfuit Amurathes annis XXIII. Perijt anno post CHRISTVM natum M. CCCLXXXIII. sub Gregorio undecimo Pontifice Romano,

BAIAZETES.

I.

Reliquit Amurathes duos filios, Solimanum & Baiazetē. Verum hic ne imperij æmulū haberet, Solimanū interficiendū curauit: ac statim contra Marcum Bulgariæ principem, patris mortem uindicaturus, magnum cōparauit exercitum, profectusq; ad locum ubi prius pater fuerat interfectus, Marcum ipsum cum omni Bulgarorū ac Seruianorum nobilitate in pugna trucidauit: ac post eam uictoriā omnibus serē Bulgariæ ciuitatibus & munitis locis potitus est. Neq; ita multo post, nempe anno à restituta salute M. CCCLXXVI. per Bosinam transiens, crudelissimas in Vngaria, Albania & Valachia excursiones fecit, Christianosq; quā plurimos in Thraciam captiuos duxit. Enimvero prudentia singulari, maximoq; cum animi tum corporis uigore præditus fuit: sed super omnia solers in prouidendis, ac patiens in expectandis rerum occasionibus extitit. Verum in negotijs exequendis tanta celeritate utebatur, ut Baiazetes Hildrin, id est cœli

Bulgariam inferiorem Mœsiam esse multi arbitrantur.

Origo ruinae Constantinopolitani Imperij.

1363

Andrinopolis, ea Adrianopolis est. Seruia superioris Mœsie pars est. Despota, dignitatis nomen est. Albania: hanc nonnulli Dalmatiam, alij Epirū esse uolunt.

Amurathes pugione interfectus.

1383

Baiazetē hunc, alij Paizetem, alij Paiazetem nominant. Baiazetes fratrem Solimanū interficiendū curauit, ne Imperij æmulum haberet.

Bosina, pars superioris Mœsie.

cœli fulgur cognominaretur, is igitur naturæ dotibus adiutus, totam ferè Græci- Baiazetes reli-
 am subegit. Porro tandem etiam Constantinopolim obsidione cinxit. Quam ob fulgur cognominatus.
 causam infœlix imperator, ut à Christianis principibus Occidentis auxilium pe- Carolus Gallo-
 teret, in Galliam nauigare coactus est. Galliarum regnum Carolus eius nominis se- rum rex.
 primus tunc temporis administrabat. Is ueluti qui pietatem cum magnanimitate
 coniunctam haberet, Iohannem, Niuernensem comitem, ducis, Burgundiæ fili-
 um, proprium fratrem, iuuenem alioqui audacem, cum ipso imperatore misit:
 quem præcipui Galliarum principes, nimirum Guido Tremoliæ dominus, Phi-
 lippus Artesiorum comes, Ioannes Viennæ dominus, comes de Cuci, comes de
 10 Diu, atque alij complures comitati sunt: ac secum mille cataphractos unà cum le-
 uis armaturæ aptis equitibus conduxere. Quumque in Vngariam peruenis- Vngaria, Pan-
 sent, Sigismundo regi, qui postea imperator extitit, se coniunxerunt: ac demum si- monia est.
 mul omnes itinere per Seruiam Despota fauente arrepto, post leuiculas aliquot
 inter eundem adeptas uictorias, Nicopolim peruenierunt: atque ipsam urbem op-
 pugnare quidem cœperunt, sed Turcis eam egregiè defendentibus, laborem om-
 nem frustra consumpsere. Intera uerò Baiazetes temporis spacium, quo vires su-
 as in unum colligeret, nactus, innumerabilem equitum multitudinem contra Chri-
 stianos adduxit. Porro Galli in anteriori exercitus parte constituti, quum maxi-
 mam stragem palantium Turcarum, qui exploratum uenerant, effecissent: neque
 20 monitionibus, neque protestationibus (ne uidelicet sine Vngaris, Germanis, ac
 Seruianis equitibus iu hostem impetum facerent) audaciores quam sapientiores,
contineri potuerunt, quin fugientes persequerentur, præsertim quum nonnulli
 ex ducibus iam dictis, malignitate Sigismundi, qui Gallis primum honorem in-
 uideret, huiusmodi protestationes fieri affirmarent. Vnde comes de Diu, atq; alij
 ferè omnes principes, Viennensem dominum uexilliferum per uim in hostes im-
 pulerunt, sicque tubis classicum canentibus, in densissimam turmam constipati,
 Turcas inuasere: adeoque multos in primo congressu occiderunt, ut ~~ut Baiazetes~~ fortuna muta-
manere inciperent. Verum ea læticia breuis admodum extitit. Nam Baiazetes tio a læticia bre-
 unà cum sexaginta milibus equitum in lunarem formam recens eductorum ad- uis.
 30 ueniens, ipsos circumdedit: ac medios, antequam Sigismundus auxilium ferre pos-
 set, inclusit. Atque in hunc modum Galli temeritatis suæ pœnas pendentes, ferè
 omnes, licet se uiriliter tuerentur, interfecti sunt. id quod reliquo exercitui tantum
 terroris incussit, ut absq; pugna turpiter ac foedè milites omnes aufugerint. Si
 40 gismundus uerò ac magnus Rhodi magister nauicula Danubium ingressi, uix
 euadere potuerunt, Turcis à fluuij ripa sagittis eos continuè impetentibus. Enim-
 uerò ex Gallis trecenti equites seruati sunt, in quos ob diuitem uestiunt ornatum
 auara crudelitas Turcarum, quo precium redemptionis extorqueret, haud sæuie-
 rat. Porro Baiazetes Niuernensem comitem, qui ferè nudus erat, iussit ad se addu-
 ci, habitaq; & ætatis, & regij sanguinis, ex quo is exortus erat, ratione, non tan-
 tum ipsum in uita seruauit: sed insuper facultatem concessit, ut ad releuandum ca-
 40 ptiuitalis moerorem, quinq; ex suis quos uellet socios deligeret. Is autem superius
 nominatos duces sibi dari postulās, ipsos à morte liberauit, excepto Viennæ prin-
 cipe, qui in prælio defunctus erat. Vbi uerò selecti duces ad comitem deducti
 fuere, Baiazetes cæteros omnes ad unum trucidari turbato uultu imperauit. Marescalchus.
 Verum comes quum inter eos, qui interficiebantur, Buccicaldum Galliarum Ma- nomen dignita-
 rescalchum (ut uocant) hominem giganteæ staturæ cognouisset, supplex ac la- tis apud Gallos
 chrymans eum quoque sibi donari obnixè Baiazetem orauit: id quod Baiazetes est.
 humanissimè concessit. Alij autem omnes ante oculos sex horum superstitum
 crudelissimè necati sunt. Quod uerò ad Marescalchum attinet, is Buccicaldus ille
 k k est

est, qui postea Genuræ gubernator extitit, atque sibi Gabrielem uiccomitem Pisarum principem decapitauit: quicquid cum Galeatio Gonzaga homine paruulo singulare certamen iniit, ac superatus est: sed ob id ipsum uoto obstrinxit, arma non amplius induturum. Sed ut ad rem redeam, Niuernensis comes iunã cum cæteris captiuis Prusam deductus est, quo in loco per aliquod temporis spacium haud dignè satis pro conditione est habitus. Verum constituto tandem omnibus redemptionis precio, liberius aliquanto ac commodius uiuere illis permissum est. Nam & id Baiazetes liberaliter concessit, ut omnis generis uenationibus uterentur. Postremò ducentorum millium aureorum precio simul omnes redempti sunt: quam pecuniarum summam Iacobus Mitylenæus princeps soluit. Cæterum Frosartes Gallus historicus, qui captiuos, posteaquam in patriam sunt reuersi, allocutus est, literis mandauit, cornua exercitus Baiazetis in alæ curuaturam ad similitudinem nouæ lunæ sparsa, plus quàm septem milliariorum spacium occupauisse: iudicatumque esse, in eo exercitu plus quàm trecenta hominum millia, ex omnibus orbis totius nationibus collecta extitisse. Christianos uerò uix numerum octoginta millium attingisse, inter quos circiter uiginti millia equitum erant. Incidit autem is confictus in annum salutis humanæ M. CCCXCv, quo die diuo Michaeli uigilia celebrabantur. Verumenimvero Baiazetes post huiusmodi uictoriã ad Constantinopolitanam obsidionem reuersus, antiquas omnes Græcorum delicias, hortos nimirum atque ædificia extra urbem demolitus est, agros ipsos quaquauersum incursionibus patebant, populabundus uastauit. Neque ulla profectò ratione imperij caput illud seruari poterat, nisi Tamberlanes Zagataia orientalis Scythiæ regionis Parthiam ac Sogodianam uersus, princeps, in minorem Asiam peruenisset. Samarcanda ciuitas ad fluuium laxartem cõstructa, Tamberlanis patria fuit: qui inde peditum atque equitum innumerabili multitudine secum ducta, Natoliam totam occupauit. Quam ob causam Baiazetes Cõstantinopolim relicta, exercitum nauibus Angorium deduxit, ac prope Stellam mōtem, ubi olim cum Mithridate Pompeius pugnauerat, cum Tamberlane conflixit, ac superatus est. Hunc igitur captum Tamberlanes catenis aureis ligauit, atque in ferream caueam detrusum, per totam Asiam ac Syriam circumduxit, quousque tandem ipsi miseriarum finem mors attulit. In eo prælio, quod tempore Bonifacij pape noni commissum est, plus quàm ducenta hominum millia desiderata sunt.

CALEPINVS.

EX Angoriensi confictu aliquot Baiazetis filij aufugerunt, atque in Græcorum manus qui Hellepontum classe custodiebant, peruenere. Vnus autem ex ijs fauente fortuna euasit, atque Andrinopolim perductus est, isque Cyriscelebes, non autem Calepinus uocabatur, quemadmodum Nicolaus Secundinus credidit, qui Turcarum genealogiam Latino sermone conscriptam Pio papæ dicauit. Id quod in causa fuit, ut ferè omnes alij corrupta uerì nominis pronunciatione, pro Cyriscelebe Calepinum dixerint. Hic igitur Cyriscelebes instauratis imperij uiribus, aduentanti Sigismundo uiriliter se opposuit. Etenim Sigismundus haud sustinendum ratus, ut Turcæ post tantam à Tamberlane acceptam cladem, uires resumerent, magnum sibi compararat exercitum, ac Salumbezenos campos occupauerat: id quod in annum CHRISTI M. CCCCIx. incidisse constat. Ergo in ijs campis cum hoste congressus, fugam facere coactus est, anno tertiodecimo post eam pugnam quam prius infelicitè cum Baiazete pugnauerat. Enimvero ipse rex non minus hic sibi fauente fortuna, quàm apud Nicopolim fauerat, è uictorum manibus euasit. Animaduersum est in eo confictu, Sigismundi pedites ante sagittis fuisse confossos, quàm in phalangem dispositi cominus congre-

Superius dictum est, Asiam minorem Natoliam nunc uocari. Angorium ab antiquis Ancistræ dicebatur, ut quidam putant.

Baiazetes a Tamberlane captus, ac catenis aureis ligatus, misere obijt.

Cyriscelebes.

1409

congrédi cum hoste potuerint: equites uerò ad primum statim inuadentis hostis impetū terga uertisse. Porro Cyrisceles post hanc uictoriā Seruiæ Despotæ bello lacessere, imperatorisq; Cōstantinopolitani fines deuastare incēpit. Verū infirmitate præuentus, in ipso ætatis suæ flore, sub Alexandri Quinti pontificatu uita ~~tam cunctis de se commutauit~~, quum plus minus sex annis imperium obtinuisset. *Cyrisceles obiit.*

MAHOMETES I.

EX Cyriscele Orcannes & Mahometes filij superfuere. Sedenim quum Orcannes adhuc paruulus auxilio quorundam ducum assumere sibi imperium uellet, à Mose patruo interfectus est. Attamē neq; ipse Moses diu est rerū potitus: quia Mahometes Orcannis frater, tanquam patris legitimus successor, eo occiso imperium arripuit. Is igitur Mahometes est, qui Valachis asperrimū bellum intulit. Mox in Asiam profectus, loca omnia quæ Tamberlanes occupauerat, recepit, ac plurimos principes Turcicæ nationis ex Galatiā, ex Ponto, atq; ex Cappadocia pulsos funditus extirpauit. Imperatoria insignia ex Prusā in Græciam translata, Adrianopoli quæ caput est Thraciæ, collocauit. Imperiū quatuordecim administrauit annis, ac mortuus est anno Domini M CCCCXIX, Martino quinto Romæ pontificem agente. Ergo secundū hanc temporis supputationem, apparet hūc Mahometem, et non Cyriscelebem, prope Salumbeziū Sigismundum fugasse. Verū ueritas hac in resuum sibi locum inueniat.

*Adrianopolis
caput Thraciæ.*

*1419.
Mahometis
1. mors.*

AMVRATHES II.

MAhometi successit clarissimus Amurathes, eius filius, qui expeditione in Seruiæ Despotam facta, Scopiam, Sophiam & Nouemontem occupauit, tres que ipsius Despotæ liberos captiuos duxit: e quibus duos masculini sexus areo instrumento ignito, lumine oculorum priuauit: tertiam foeminam, quia pulcherri- *Amurathes. 2.
filios Despotæ
lumine priuauit.* ma erat, in uxorem accepit. Hic primus omnium, ordinem peditum, quos Ianizari *Ianizarii, qui
Christi negant.* ros uocant, instituit: eosq; ex Christianis, qui tamen CHRISTVM abnegauerant, elegit: quorum uiribus & ipse, & qui ipsi succellere, ex innumeris ferè prælijs uictores eraserunt, ac penè totum debellarunt Orientem. Verū de his suo loco dicitur, Amurathes non contentus Vngariam, Bosnam, Albaniam, Valachi- *Belgradū non
nulli arbitratur
Taurunū ab an-
tiquis esse dictū* am & Græciam excursionibus infestasse, Venetis quoq; bellum inferre perseuerauit, quousq; illis Thessalonicam nobilem ciuitatem per uim ademit. Mox Belgradum obsedit. Verū in oppidi fossis circiter decem hominum milibus amis- *Poloni Turcas
uicerunt.* sis, cum dedecore inde discedere coactus est. Cæterum non ita multo post Ladislaus Poloniæ atq; Vngariæ rex, magno exercitu comparato, in Seruiam ac Bulgariam se contulit, atq; in montis Hemii uallibus, cum Amurathis duce Carambeio uiriliter conflixit. Sed enim in eo prælio pedites Poloni, cōminus cum Turcis pugnantes, ac breuibus quibusdam contis equos suffodientes, integram uictoriam capto Carambeio reportarunt. Porro Ladislaus anno eam uictoriam proximè subsecuto, pacem cum Turca optimis cōditionibus iniit, ac Carambeium precio

40 quinquaginta milium ducatorum redemptum dimisit. Verū ea pax parum roboris apud Ladislaum obtinuit, propterea quòd is in gratiam Cōstantinopolitani imperatoris, atq; Eugenij pape, & Philippi Burgundiæ ducis, ac Venetorum pactis non stetit. Veneti enim Hellepontum se occupaturos, atque Amurathi, qui ab Europæis ob pacem confectam nihil timens, in Asiam contra Caramaniæ regem transierat, reditum clausuros pollicebantur. Vnde Ladislaus gloria & utilitate uictoriæ recentis illectus, Varnam ad Euxinum sitam petijt, ut inde profectus eò, ubi Christiana classis continebatur, suas copias cum maritimis cōiungeret. Verū Amurathes, quū hoc audisset, neglecto Caramanij regis exercitu, ac superatis septuaginta Christianorum triremibus, quæ summo conatu redeuntē iter impe-

kk 2 dire nite

Varna.
Dionysiopolis.

fortuna mu-
tatio

Bassa, dignita-
tis est nomen
apud Turcas.

Christiani victi.

Infidelibus quo-
que seruanda fi-
des.

1446.

Callimachi bi-
storia Vnga-
rica.

Hexamilos.

Morea.

Velonæ, aliqui
Oricū antiquis
dictū fuisse exi-
stunt. Croiā.

Amurathis. 2.
mors. 1450

dire nitebantur, per angustias Hellepontiacas reuersus est; ac mox celeritate ma-
xima usus, die septimo prope Varnam ciuitatem ab antiquis Dionysiopolim uo-
catam, cum octoginta millibus Turcarum sese hostibus ostendit. Porro Iohan-
nes Huniades, Matthie regis pater, summa militaris artis peritia, sic disposuit Chri-
stianorum exercitum, ut latus unum ad paludem quandam, alterum uero ad currus
simul catenatos, terga autem ad montem conuersa milites haberent. Quumq;
acriter diu pugnatum utrinque esset, primi Turcarum ordines tandem in fugam
conuersi sunt. Iamq; uictoria ad Christianos inclinare, aque Amurathes identi-
dem fuga propriae salutis consulere uelle uidebatur: quum duo episcopi, nempe
Varadinus & Strigonia fugientem hostem intempestiuus secuti, commissa sibi lo-
ca deseruere, Turcicorum equitum turme aditum in nostrum exercitum, per eum
quem dereliquerant locum concesserunt. Sicq; effectum est, ut ingressi Turca sa-
gittarum grandine pedites nostros suo ex ordine disturbarint. Huniades igitur suis
tanto in discrimine constitutis opem ferre desiderans, resumendarum uirium com-
moditatem Amurathi dedit. Ergo Amurathes tum huiusmodi occasione, tum ue-
ro exhortatione Galij Bassae animum recipiens, cum Ianizaris constitit, ac La-
dislaum Regem infelicem, equites Portae suis cataphractis impetentem non tan-
tum sustinuit, uerumetiam arte quadam medium clausit: tandemq; post acerr-
imam pugnam ex equo prolapsus una cum quamplurimis nobilibus Vngaris &
Polonis interfecit. Huniades autem corpus Regis ex hostibus per uim extrahe-
re conatus, in maximum uitae discrimen incidit: nihilominus & ipse tandem, cum
alijs qui iam per montes & paludes ac syluas inaccessas fugiebant, euasit. In ea fu-
ga Iulianus Caesarinus Cardinalis Papae legatus occisus est. Persuaserat is regi pri-
us, ut cum Turcis percussa foedera disrumperet: quandoquidem nulla omnino sint
uincula, quae Christianos obstringant, ut infidelibus fidem seruare teneantur, sic
ille aiebat. Ceterum Amurathes eo loci, ubi pugnatum est, columnam uicto-
riae inscriptionem continentem erexit. Sed & ibidem in hanc usque diem ossi-
um tumuli uidentur, qui indices magnitudinis perpetratae illic stragis sunt. Per-
petrata autem est anno salutis humanae M. CCCC XLIII. in mense Nouembri, co-
qui diu Martini festo dicatus est die. Hanc pugnam paulo aliter Pius Papa descri-
psit: sed nos potius Callimachum sequimur, qui in sua Vngarica historia pulcher-
rimo ordine ac sine affectibus eam pingit. Porro Amurathes post illatam Vn-
garis tam foedam stragem, ac post pacem cum Venetis antea bello diu laceratis
initam, in Graecos conuersus, Hexamilum Corinthi perijt: qui quidem locus mu-
rum in sex milliariorum spacium porrectum habet, in his angustijs, quae Aegeum
mare Ioniumq; determinant, ac Peloponnesum totam (hodie Moream uocant)
adeo includit, ut eam ueluti insulam efficiat. Huiusmodi igitur muro Amura-
thes expugnato ac demolito, Constantinopolitani imperatoris fratrem, qui eo lo-
catutabatur, cum omni Graecorum exercitu fudit. Inde Peloponnesum uni-
uersam ferro igneq; deuastans, incolarum partem interfecit, partem captiuam du-
xit. Sub hac Velonae portum e regione Hydrunti occupauit. Verum enim
uero quum post haec omnia Scanderbechus Albaniae praefectus ab Amurathe,
cui alias in seruierat, defecisset, Amurathes ipse maximo exercitu, ac Mahomete
etiam proprio filio secum ducto, Croiam uenit, atque urbem ipsam diu machinis
bellicis impetiuit. Verum quum seius capiendae nulla facultas daretur, amouit
quidem inde castra: sed tantum dolorem, uel potius rabiem ex ea re contraxit, ut
mala ualitudine correptus, Andrinopoli demum e uita excesserit, Anno ab instaura-
ta salute M. CCCC L, in mense Nouembri. Regnauit annis XXXI, tempore
Nicolai Papae quinti.

MAHO.

Post Amurathis mortem, Mahometes eius filius annum uigesimalum primum agens, maximo militum favore imperator salutat, ut liberius imperio præesset, fratre illico iussit occidi. Hic prosperrima fortunæ aura usus est, animoq; ac ingenio, necnō gloriæ cupiditate magno Alexandro persimilis extitit, nihilominus crudelis admodum cum in bello, tum in Portæ clausura fuit, adeo ut iuuenculos etiam ac pueros, quos tamen libidinoso prosequeretur amore, uel minima de causa interficeret. *Mahometes ueliberius imperaret, fratre occidit.* Cæterum liberalem principem egit, præcipue uerò uirtute præditos, ac fortes uiros, sibiq; ex animo inseruiantes, magnis muneribus donauit. *Quid portæ, uel Portæ clausura sit, inferius sub belli finem patebit.*

10 Quamplurimi fuere qui existimarint, non magis hunc Mahometanæ religioni, quam aut Christianæ, aut gentiliū adhæsisse. Educatus quidem à matre Christiana Lazari Seruiæ Despotæ filia ab incunabulis fuerat, Angelicamq; salutationem, ac Dominicam precatiūculam ex ea didicerat: sed quum adoleuisset, Mahometanam sectam secutus, talem se exhibuit, ut neque in CHRISTVM, neque in Mahometē crediderit. Hincq; effectum est, ut promissa, nisi quatenus in suum commodum cederent, minimè seruaret; atq; in nullo scelere culpam aut peccatum constitueret, quo suis satisfacere desiderijs ualeret. *Mahometes Atheos.* Excellentes in quauis arte uiros summopere dilexit. Impensissimè curauit, ut uictoriæ, quibus ipse potitus fuerat, à doctis atq; iudicio præditis hominibus conscriberentur. *Promissa, nisi se per seruauit.*

20 uerò historias continuè legere consueuerat. Ioannem Mariam Vincentinum Mustaphæ primogeniti sui seruum maximis excepit blanditijs, quod uictoriam, quam ipse de Vuncassano Persiæ rege reportarat, Turcico sermone atque item Italico literis mandasset, id quicquid est, nos quoque legimus. Bellinum Venetum pictorem, quem Constantinopolim, cum ut suam ipsius imperatoris faciem ad uiuam effigiem, tum uerò ut occidentalium hominum habitus depingeret, Venetijs euocarat, largis muneribus ditauit. Ad summam, plurimæ uirtutes bona fortuna comitatæ, hunc ad Constantinopolitanum imperium perduxere. *Iohannes Maria Vincetinus.*

Etenim hoc ipsum imperium, ne infimis expeditionibus, ac parum honoris in se continentibus occuparetur, statim aggressus, innumeris propemodum machinis æreis terra mariq; adhibitis, Constantinopolim expugnauit: qua in expugnatione Constantinopolitanus ipse imperator armatus ac pugnans occubuit. *Bellinus pictor.*

30 Illud autem notatu dignum ac fatale ferè habetur, quod quemadmodum Constantinus Helenæ filius, primus Constantinopolitanus imperator fuerat, sic & is qui post annos ab illo primo M CXXXI ultimus extitit, Constantinus Helenæ filius fuit. Urbis uerò huius expugnatio, quarto Calendas Iunias facta est anno post uirgineum partum, M CCCCLII. Post huiusmodi autem memorabilem uictoriā Mahometes Græciæ ac Natoliæ ciuitates omnes imperio Constantinopolitano subiectas habuit. *Constantinopolis expugnatio.* Porro non ita multo post ducentis milibus Turcarum secum ductis, Belgradum inuasit. Sed uirtute Huniadis egregij ducis fusus, uulnere etiam accepto, machinas æneas relinquere coactus est. *1452.*

40 Hac tantum in re aduersa fortuna usus. Sub id tempus Romaniam Bassam in Peloponesum cum exercitu misit, qui Græcorum ac Venetorum copias bis ibidem cecidit. Inter eos autem qui occisi sunt, hi præcipui duces exitere: Emanuel Boccalus, Michael Rallus, Ciccus Brandolinus, & Iohannes Tella, unà cum Veneto prouisore Barbadico, qui super eminentem Patrarum turrim palo suffixus est. Et huiusmodi quidem uictorijs Turcæ per fraudē semper potiti sunt, Christianis ueluti in nassam attractis, eorumq; ordinibus deturbatis. Hexamili dein de murum iterum demoliti sunt; eundem enim ipsum murum post priorem illam destructionē, cuius Amurathes autor fuerat, Veneti quindecim dierum spacio ex *Belgradus ab Huniade liberata.* *Romaniam Thracie partē appellari putant.* *Prouisores Veneti suis in bellis eos appellat, quos Romani Legatos nominant.*

kk 3 eisdem

Lemnos ac Mitylene capta.
* Eubecā anti-
qui uocant.

Scutarum, anti-
qui Scodra.

eisdem, quibus antea constabat, quadratis lapidibus instaurauerunt, triginta milia bus hominū, & eo amplius, ei operi destinatis. Sub hæc Turca Lemnum ac Mitylenem insulas cepit, incredibiliq; apparatu pōte supra Euripū cōstructo, * Nigropontem expugnauit, Christianis fœda strage affectis ob classis Venetæ prouisoris inertiam, qui uentis etiam prosperis flantibus, non ausus est pōtem triremibus inuadere. His peractis, Turca Croiam ac Scutarum ciuitates in Albania post longam obsidionem acuarias pugnas in ditionem accepit. Regnum præterea Boslinæ adortus, Iaizam urbem regiam expugnauit, ac Stephano regi captiuo caput amputari iussit. Magnam Valachia & transalpinæ partem suo imperio subiecit.

Capham Genuensium urbem in Euxini ora positam deuicit. Pirameto Caramania regi multas ciuitates per uim abstulit. Cum Vfuncassano Persiæ rege bis acerrimè cōflicxit, semel prope Euphratem, ubi superatus decem militū milia unā cum Asmirathe Bassa Græco homine, olimq; imperatoris Constantinopolitani consanguineo amisit. Verū secundo prælio Vfuncassanus ac Persæ fusi fugatiq; sunt, Zeinale Vfuncassani filio interfecto. Atq; hæc uictoria Turcis non nisi ob multitudinem crearum machinarum, insolitum auribus Persicorum equorum strepitum

Trapezuntis
occupatio.

Saniacus nomē
Turcice digni-
tatis est, à non-
nullis tamen
Sanjacus dicitur.

insonantiū, obtigit. Mox Turca ipse Trapezuntinū imperium occupauit, infelicemq; imperatorē Davidē nomine Christianū, Vfuncassani socerū occidit, ac totam illius stirpem crudelissime sustulit: Carinthiā ac Stiriā militaribus excursionibus infestauit. Tandem Homarbeiū Boslinæ Saniacū, Genuensis cuiusdam filium, hominem alioqui egregium, ad Italiā ingressum misit, qui exercitui Veneto Gradi obuius factus, singularem uictoriā nostro cum dedecore adeptus est. hoc nimirum ordine, mille equites, quos noctu Lisontii fluuiū uadare iusserat, quadā in ualle occulte adeo collocauit, ut Veneti, qui in unū collecti, in fluminis ripia Turcis opposita, castrametati fuerant, animaduertere non potuerint. Summo deinde mane alam equitum eundem fluuiū tranare, ac nostros ad prælium audacter prouocare imperauit. Enimvero Hieronymus Nouellus & comes & primus exercitus dux, in tres partes copias omnes Italico more distinxerat: filium præfecerat primæ. ipse per se præerat secundæ: Iacobus uero Picininus, & Anastasius à Romanodiola tertiam ductabant. Ducis igitur filius hostem uiriliter suis cataphractis inuadens, plurimos trucidauit: effectumq; est ut reliqui tanquam fusi, terga uertere cœperint: ac iuuenis, qui ut corporis uiribus, ita animi audacia præditus erat, diuisit fugientes insecutus, etiam inuito patre. qui Turcarum insidias ueritus, tubarum clangore ac uexillis nonnullis in altum sublatis, ipsum subinde, ut reuerteretur, admonebat. Et reuera statim insidiæ reiectæ sunt. Nam uix iuuenis equum reflexerat, quum ecce Turcæ conuersi, totam nostrorū equitum turmam circundederunt, ac uarijs modis impetitā prius dissipauere, quā comes filio suppetias ferre posset. Eodem temporis momento Turcæ, qui in insidijs latitauerant, supra partem exercitus extremam in montis decliui apparuere, Barbaricisq; uociferationibus e monte cum impetu descendentes, eam ipsam partem in fugam uerterunt. Homarbeiū autē unā cū reliquo exercitu comitē inuasurus, flumen uadauit: sicq; tandem nostri omnes ad unū ferè occisione occisi sunt. Comes uerò nō sine Turcarū strage, quum & Homarbeiū uulnerasset, occubuit. Idē accidit comitis filio, idem Anastasio, idem Badoario prouisor. Nonnulli tamen duces, quod pulcherrimis essent uestibus ornati, in hoc tantū seruati sunt, ut redemptionis preciū ab ipsis extorqueretur: atq; ob id catenis uincti, ad Turcarū imperatorē sunt deducti: inter quos Iacobus Picininus, filius clarissimi comitis Iacobi, qui in Neapolitana arce interfectus est, atque Antonius Caldora, & Iohannes Clericata extitere. Hæc Turcarum uictoria totam Italiā terruit.

Memorabilis
nostrorū clades

Homarbeiū autem igne ferroq; regione deuastata,

uastata, cum infinito captiuorum numero ad suos reuersus est. Verum enim uero hoc in conflictu est manifestè perspectum, *Turcas autem magis ac multitudine, quam uiribus ualere.* Nam si Hieronimus comes, legiones nostras inimicorum legionibus non in directum, sed per latum opposuisset: ipse medius inter primam ac tertiam legiones ab utroque latere in similitudinem Romanorum cornuum sibi adherentes extitisset: sicque exercitu uelut in unum corpus redacto, Turcae tam facile ipsum circundare ac penetrare haud potuissent, ut fecerunt: actoties facturi sunt, quoties præpostero hoc ordine cum illis pugnabimus. Anno qui eam cladem secutus est, Turcae uiginti millibus militum in unum collectis, eadem illa loca

10 iterum petierunt. Sed Veneti Carolo Montone comite exercitus duce constituto, non temerè cum ijs amplius conflixerunt. Enimuero ex Iohanne Paulo Manfrone equitum præfecto, qui postea sub Papiæ mœnibus interfectus est, accepi, nostros semel tantum castra exiisse, cataphractis omnibus, quorum ipse primum se fuisse aiebat, in cunei formam uetusto Romanorum more dispositis: Turcas uerò, qui eum cuneum impetissent, seipsos lanceis infixisse, quas nostri ordine militari minimè derelicto in unamquamque partem contra inimicos uertebant. Igitur quum Turcae nihil contra nostros eo loci promouerent, in Germanos conuersi, Cadorum oppidulum, ubi transitus per alpes in Germaniam est, occuparunt, atque innumeros inde captiuos abduxerunt. Tandem uerò Mahometes cum Venetis pacem

20 inijt, ac totius orbis imperio inhians, tres uno & eodem tempore expeditiones suscepit. Nam Melitum Bassam Græcum genere, ex Palæologorum familia, Rhodum misit: qui tamen post multas ac cruentas quidem illas urbis oppugnationes, cum suorum dedecore ac strage repulsus est. Acomathen uerò Bassam, Hydruntum Apuliæ oppidum petere iussit. Ipse autem per se Syriam petiturus, atque Alcairi Sultanum inuasurus, in Natoliā traiecit. Et trecenta quidem armatorum millia, ducenasque triremes, ac trecenta minora nauigia his tribus in locis eum habuisse creditum est. Verum quum iam prope Nicomediam esset, colico dolore correptus, quarto demum die uitam finiuit quinto nonas Maias, Anno CHRISTI M. CCCCLXXXI, sub Pontificatu Sixti quarti. Porro Mahometis mors Italiæ

30 salutis fuit, propterea quod Turcae, qui omnium ferè Christianorum uires per annum iam & menses aliquot Hydrunti sustinuerant, audita Principis morte, Acomathem Bassam, qui cum uiginti quinque Turcarum millibus Hydruntinum exercitum instauraturus, Velonam aduentabat, haud diutius expectarunt: sed cum nostris ea fœdera percussere, quæ bellicam gloriam prius partam minimè denigrarent. Etenim & antea se militiæ magistrōs esse ostenderant, cataphractis nostris saepius repulsi, ac duobus primi nominis ducibus, nempe Iulio comite ducis Hadriensis patre, Matheo Capuæ principe interfectis. Vna tantum inter nostros equitum Vngarorum ala inuenta est, quæ parī arte cum Turcis congregaretur, assueta nimirum leuibus pugnis, quas in Belgradī ac Samandriæ finibus absque intermissione cum ipsis committunt.

40 Iohannes autem Iacobus Triultrius princeps saepius referre solitus erat, Italos duces didicisse optima propugnacula construere, ex ijs quæ Turcae intra Hydrunti mœnia singulari artificio fabricarunt. Cæterum post receptam à nostris ciuitatem, Calabriæ dux plurimos è Turcis qui in ea fuerant, ut sub se militarent, conduxit: atque ipse postea in eo prælio, in quo ipse dux contra Sixti papæ exercitum in loco qui Campus mortuus dicitur pugnans fusus est: adeo uiriliter cum hostibus congressi sunt, ut pedites, quos Ianizaros uocant, balistis equitum impediti, nec tamen unquam terga uertentes, ad unum omnes perierint: equites uerò, magna militari cum uirtute, tum arte saepe in sequentes conuersi: atque iter institutum ijs repressis

kk 4 prof-

Turcas multitudine magis quam uiribus ualere.

Cadorum oppidulum captum.

Rhodum liberata.

Mahometis 2. mors 1481.

Campus mortuus.

prosecuti, Ducē ipsum contempto hostiū impetu usq; ad Neptuniana moenia incolumē perduxerint. Verū quod ad Mahometē pertinet, præsuit is imperio annis X X X I I , quos tamen non omnino expleuit. Aetatis uerō annū L I I I , quū mortuus est, agebat. Homo nervosi ac robusti corporis extitit: faciem subgilaā, atq; oculos eiusdem coloris, sed aliquantulum ampliores ac supercilia arcuata habuit: nasum autem usq; adeo aduncum, ut summitas contingere labra uideretur. Porro in bellis quæ is gessit, plus quā trecenta hominum milia ferro perisse compertum est.

BAIAZETES II.

Mustapha. **T**Res filios Mahometes habuit, inter quos Mustapha iuuenis præcipue indolis primus extitit. Is in prælio contra Vuncellanum suscepto egregie se gessit: quin antea quoq; Iosephum Persianum ducem, regis Caramaniæ fautorem in fugam conuerterat. Verū quum hyemaret Iconij, uenationibus ac ueneris rebus

*Solimani filius
nuper circunci-
sus, Mustapha
cognominatus.*

nimum indulgens, in ipso ~~in ipso iuuentutis flore decessit~~. Enimvero in huius gratiā Solimanus, qui nunc imperatorem agit, primogenitum suum, annos X X I I natum, atque in mense Iulio proximē præterito maxima pompa circuncisum, eodem nomine appellauit. Superfuere Baiazetes ac Zizimus, quorum alter in Cappadocia, alter uerō in Carmania agebat. Cæterum defuncto Mahomete, Mahemedes Bassa genere Caramanus, qui ~~Visir id est imperatoris consilius erat~~, cadauer statim curru Constantinopolim uehendum curauit, inde Zizimo atque Alchairi Sultano per citissimum nunciū hac de re admonitis, ipsum Zizimum principem constituere peroptabat. Interea Ianizari litus maris accesserant, ut Constantinopolim peterent. Sed Mahemedes inde naues omnes amouerat, ne exercitus transire ualeret. Quo comperto, Ianizari maximo furore succensi, lembis quibusdam paulatim, ac per partes transire coeperunt. Mox qui transierant, maioribus in eo litore acceptis nauibus, alios omnes transuexere. Sed quū Mahemedes & ipse ob id furore percitus, eos ut insolentes ac parum obsequentes uehementer increparet, in unum collecti, hunc ipsum ædibus, in quas se receperat, ~~expugnatis interfecerunt: nam &~~

*Quid Bellerbei
us, & quid Aga-
I anizarorū sit,
in fine libelli u-
bide ordine Tur-
cice militie agi-
tur, patebit.*

ab omnibus, tanq; nouorū uectigalium inuentor, odio habebatur. Post hæc Ianizari Baiazetem absentem imperatorem creant, & id quidem auxilio ac fauore Cherseoli Bassæ Græciæ Bellerbeij, & Agæ Ianizarorum, qui Baiazetis generi erant. Sedenim Isaachus & Dauthus ambo Bassæ ac Visires, summæq; authoritatis uiri, Constantinopoli tunc temporis agentes, ut tumultus sedare ac melius omnia disponere ualerent, ~~Corchum Baiazetis filium, annos X I I I natum, imperatorem salutarunt, quousq; pater Constantinopolim reuerteretur.~~ Iam enim et id ferebatur, Zizimum maximo cum exercitu aduentare, ut seipsum imperatorem constitueret. Neq; ita multo post Baiazetes affuit, adeoq; puerum sollicitauit, ut tandem patri filius imperium renunciarit, Baiazete post imperatoriam dignitatē acceptam pollicēte, imperium se puero tempore opportuno restitutum. Interea Zizimus Bursiam peruenerat, atq; ipsa ciuitate potitus, summis bellorū conatibus totā Anatoliam sibi subiicere quærebat. Quam ob causam Baiazetes exercitum per Hellepontum traiecit, atq; Acomathe cum ijs militibus, qui Hydruntinis suppetias tulisse debuerant, reuocato prope Niceam cum fratre conflixit: quo in loco Zizimus uirtute ipsius Acomathis fusus, et in Caramaniā usq; fugatus est. sed quum ne illic quidem ob insequentem hostem tutus esset, in Syriam profectus, Alchairum, Sultano seipsum commendaturus, tandem uenit. Vnde & factum est ut paulo post ipsius Sultani ac regis Caramaniæ adiutus auxilijs, qui & milites & pecuni-

*Sabellius contē-
dit Albairum eā
esse urbē, quā
ueteres Mem-
phim uocant.*

as subministrabant, in Asiam reuersus sit. Baiazetes autē Acomathē contra eum misit. quo cum Zizimus iterum pugnans, quā plurimis e suis amissis, superatus est. Quamobrē fuga rebus suis cōsulere coactus, ad Rhodij maris litora peruenit, ibiq; spe

- ibiq; spe omni destitutus, magno Rhodi Magistro seipsum tradidit, à quo postea ad Innocentium quartum Pontificem Romanum missus est. Is est Zizimus, qui à *Zizimus.* Carolo Francorum rege eius nominis octauo ex urbe Roma Neapolim uersus deductus, in itinere obiit Terracinæ, ueneno (ut creditum est) ab Alexandro Papa interfectus. Huius cadauer postea Federicus Rex Constantinopolim misit, ut ea liberalitate quæ nihil ipsi constabat, Turci principis beneuolentiam contraheret. Zizimus autem uir grauis atq; excellētis ingenij fuerat, ac magna cum prudentia, tum animi tranquillitate captiuitatem tolerauerat. Porro Baiazetes (ut ad eum reuertamur) tertio imperij sui anno Valachiam subegit, maximòq; & terrestri & maritimo belli apparatu, Lithostomo in Danubij ora sito, ac Moncastro *Moncastrum. Neper.* erga Borysthenem fluuium (hodie Neper uocant) posito debellatis, Constantinopolim reuersus est. Vbi non ita multo post. Acomathem Bassam, quum innumera ipsius officia rependere aliter non posset, interfici iussit: testatus nimiam serui magnitudinem ac uirtutem domino timorem incutere. Is Acomathes ex Albania oriundus, antiquis ducibus uirtute militari æqualis fuit, adeò ut prouinciæ omnes, quas impeteret bello, uel solum nomen ipsius pertimescerent. Cognominatus est Ghendich, quoniam dens ei unus deesset. Nam id Turcica lingua ghendich significat. Verum tribus posteaquam hæc peracta sunt annis, Baiazetes Alcairi Sultano, quòd Zizimo fauisset, bellum inferre constituens, Cherseolum Bassam & Calubeium, maximis terra mariq; dispositis copijs, Tharsum uersus misit. Quo audito, Mamaluchi statim Antiochiæ conuenerunt, atq; Amanum, nunc nigrum montem appellatum, transeuntes, Issum petiere: quo in loco Magnus Alexander olim memorabili pugna cum Dario conflixit. Ex Issò Adanam Caramanæ ciuitatem cursu citato, profecti, Turcas castrametantes inuenerunt: ex itinere enim fessi, ac sole iam in occasum inclinante, uires in castris reparare optabant. Erantq; ipsi Turcæ numero multo plures, quàm Mamaluchi: sed hi meliores equos atq; arma quàm Turcæ habebant, neq; ex itinere admodum fatigati esse uidebantur. Ducibus igitur, quid facto opus esset, in medium conferentibus, duo Itali Mamaluchi pugnam in posterum diem minime differendā, sed eodem temporis momento Turcas impeditos, ac sub papilionibus sine ordine agentes impetendos esse, pluribus adductis rationibus consulere. Quod quum omnibus placuisset, ilico tubicines classicum canere iusserunt, ac plurimis in locis uno & eodem tempore Turcarum castra ex improviso adorti sunt: tantusq; Mamaluchorum fortiter omnia dissipantium impetus fuit, ut Turcicorum castrorum custodiæ persistere non potuerint, quousque cæteri milites conscenderent equos. Vnde Calubeius exercitum in fugam conuersum uidens, aufugit & ipse. Cherseolus uerò post uulnus in manu acceptum captus, Alcairum ad Caitheum Sultanum deductus fuit. Et hoc quidem dedecore atque hac strage nullam maiorem Turcæ unquam à quauis orbis natione perpeffi sunt. Baiazetes autem inita post eam *Turcarum strages insignis.* cladem cum Sultano pace, in Albaniam arma conuertit, ac Dyrrachium prope Velonam situm cepit. Quumq; iam annus humanæ salutis M C C C C X C I I I 1493. ageretur, Cadumum Bassam præstāissimū ducem in Vngariam misit, qui cum octo milibus equitum Zagabriam usque profectus, non sine maximo populorum illorum terrore omnia deprædatus est. Quamobrem Croaciæ, Sclauoniæ atque Vngariæ principes, quos Banos uocant, habita tam damni nuper illati, quàm quod in futurum inferri poterat, ratione, magnum simul exercitum compararunt. Id quod in causa fuit, ut Cadamus usq; ad Diauoli montem, qui Croaciam à Corbauia diuidit, suos retraxerit. Cæterum Iohannes comes cognomento Torquatus, uir prudens, armisq; & consilio ualens, non in patenti campo cum Turcis congre-

Sclauini.

1498.

Sapientia portus.

cis congregiendum, sed eos in angustioribus locis, ubi etiam montes auxilio esse possent, arctandos atque impellendos censebat. Verum Bernardinus Francapanus comes plus audaciæ in consulendis, quæ meritis in peragendis rebus bellicis habens, aperto Marte dimicandum suadebat. Idem Vngariæ Banus, inimicos contemnens, iudicabat. Quorum sententiâ quum præualuisset, iuxta Morauam fluuium certatū est. Cadumus tripartitō exercitū diuiserat, ac primam partem Hismaelbeio Seruiæ Saniaco, secundam Caruiliæ Vaiuodæ commiserat, tertiam sibi ipsi seruarat. Hoc idem et Christiani suos pedites inter tres equitum alas æqua portione diuidentes, effecere: primam, quæ Sclauinos, loca inter Drauum & Sauum fluuios incolentes continebat, Ferdinandus Berisburchus regebat: secundam Croates continentem, Iohannes Torquatus ducebat: tertia sub Nicolao & Bernardino Francapanis erat. In hunc igitur modum exercitibus ordinatis, Hismaelbeius tanto impetu primas nostrorum cohortes inuasit, ut Ferdinandus e suo ordine deturbatus, non tantum cedere, sed etiam suos pedites derelinquere coactus sit. Vnde ij statim in fœdam & cruentam fugam usque ad Morauam acti, ob insequentium Turcarum timorem seipsos in fluuium præcipitarunt. Hismaelbeius uerò prima hac acie deuicta, secundam aggressus est: quam etiam Caruilia eodem temporis momento inuadens, Torquati milites ad unum trucidarunt.

Torquatus autem pluribus circa se Turcis interfectis, & ipse tandem occisus est. Porro neque Cadumus occasionem insequendi Vngaros omisit. nam uirtute fortissimorum militum, quos in hoc sibi delegerat, adeo omnia dissipauit, ut in spacio propemodum unius horæ, capto principe Bano, eiusq; filio interfecto, egregia uictoria paucis e suis amissis potitus sit. Numerari deinde cadauera interfectorum iussit, atque in testimonium stragis Christianis illatæ, multa capita ac natos quam plurimos ad imperatorem suum misit. Enimuero qui occisi fuerunt, septem millium numerū excessere. Sub hæc Baiazetes anno ab orbe redempto MCCCXC VIII, bellum Venetis inferre cœpit, quod Iohannem Cernouichium comitem propinquum Cataro contra Turcas defendendum suscepissent. Halis Bassa, eunuchus ex Albania oriundus, classe Turcica Iadram usque peruenit: abductisq; ex tota Dalmatia prædis, uniuersam prouinciâ igne ferroque deuolauit, ne uidelicet Veneti, milites in maritimi belli usum conscribere ualerent. Cæterum Veneta classis Turcicæ prope Methonem obuia facta, eam, qua tamen longè superior erat, opprimere non tantum non tentauit, sed etiam occasionem id efficiendi in Sapientiæ (ut nunc uocant) portu opportunam dimisit. Quam ob causam Antonius Grimanus, classis præfectus apud Venetos, huius rei reus actus, in uincula coniectus est, ac sic Venetias deductus. Interea Turcica classis in Corinthiacum sinum profecta, Lepantum ciuitatem, antiquis Naupactum dictam, cepit. Verum enimuero sub id tempus Veneti Ludouico Francorum Regi, huius nominis duodecimo, fœdere se coniunxerunt. Vnderex ipse in Italiam contra Ludouicum Sfortiam ueniens, Mediolanensem ditionem, qua nondum potitus erat, cum Venetis diuisit. Quamobrem, Mediolani dux ab omnibus derelictus, ad Baiazetem confugit, pluribusq; in medium productis causis, orauit ut sibi auxilio esse uellet: Venetis ualidius impetitis. Quod Baiazetes siue ob huiusmodi preces, siue ob destinatum sibi antea propositum, lubens effecit. Nam Schenderum Bassam cum decem millibus equitum in forum Iulium misit, atque ea loca excursionibus infestari mandauit. Schenderus autem licet aliquantulum infirmus esset, Tiliauentum tamen ac Lisontium lata flumina uadauit, ac cœli fulgure celerior, in Taurisinum usque agrum populabundus processit. Sed enim quum eos omnes, quos captiuarat, abducere secum non ualeret, in Tiliauenti

uenti ripa caput hominibus plus quater mille amputari iussit. Nec Veneti pro-
uifores, quos uocant, Turcas unquam inuadere ausi sunt: id quod in causa fuit,
ut ipsi Turcæ liberè quālibet uagantes, Venetijs adeò propinqui effecti sint,
ut e montibus eminentioribus urbis situm cōtemplari potuerint: id quod in men-
se Octobris anni superius iam dicti M. CCCCXCVIII. accidit. Verùm Baia-
zetes eo anno qui hunc insecutus est, ad expugnandum Methonem per se ipsum
est profectus, exercitūq; in tres partes diuiso, machinis æreis mœnia diutius impe-
tiuit, propugnacula diruit, domosq; quā plurimas in urbe mortarijs (ut uocant)
perforatas destruxit. Methonensibus igitur iam serè extrema patientibus, quatu-
or Venetæ triremes auxiliarijs peditibus, atq; alijs ad bellum necessarijs rebus onu-
stæ aduenerunt. Quo cognito, ij qui in urbe erant ob præsens auxilium læti, om-
nes ad portum concurrerunt, ac mœnia sine custodijs & sine defensoribus relinqui-
re. Quod ubi Ianizari senserunt, per ipsa mœnia in urbem ingressi, Venetos pedi-
tes ad unum trucidarunt, atque ipsa demum urbe potiti sunt: & huiusmodi qui-
dem clades, quo die diui Laurentij festum celebramus, facta est, anno qui à CHRIS-
TISO nato M. D. numeratur. Turcicus autem imperator Methonensem epi-
scopum, aliosq; complures coram se decollari præcepit. Mox inde profectus, &
Iuncum, & alia multa Peloponnesi loca obtinuit. Cæterum quum principes Chri-
stiani id ægerrimè ferrent, nauum ingentem numerum ex Gallia, ex Lusitania, at-
que ex reliqua Hispania in unum contraxerunt, ac duce eo qui Magnus Capita-
neus cognominatus est, unā cum Venetis ad expugnandam Cephalleniam insu-
lam perrexerunt. Veneti uerò etiam sanctę Mauræ insulam postea cepere. Ve-
rùm non ita multo post Andreæ Griti, nunc Venetiarum clarissimi ducis opera,
qui tunc Constantinopolis captiuus detinebatur, ea restituta, pacem cum Turca
sanxerunt, quæ quidem in hodiernum usq; diem perseuerat. Porro Baiazetes iam
senex & podagrosus effectus omisis bellis, incumbere quieti ac philosophiæ cœ-
pit, præsertim uerò doctrinæ Auerrois, qua summopere delectabatur: simulq; eo-
dem tempore Constantinopolitana mœnia instaurauit, quæ terræ motu maiori ex
parte collapsa fuerant: id quod rerum, quæ Ottomanę familiæ postmodum acci-
dere, certum prodigiū fuit. Enimvero dum huiusmodi pace Baiazetes frueretur,
Hismael Sophis ex Aluncassani filia progenitus, apud Persas magnus euasit, etc.
nīm Mahometanam legem nouis expositionibus interpretatus, nouam itidem re-
ligionem introduxerat, atque ea uia Persię regnum sibi occuparat. Et fama qui-
dem huius iuuenis, qui Orientem iam subegerat, tanta erat, ut eius sectę duces in
Natoliā usque procurrentes, omnia tumultibus replerent. Tumultuariū qui-
dem Persæ exercitum, sed quotidie magis excrecentem habebant, adeò ut tan-
dem etiam cum Gorague Bassa conferre manus ausi sint: ac uictoriā adepti, ip-
sum prope Cuciam ciuitatem palo suffixerint. Post Goraguem Halis Bassa uali-
do exercitu statim Persas insecutus est: quūq; iam eos, non ut eunuchus, sed ut for-
tissimus miles pugnans penè perdidisset, in ipsa uictoria occubuit. Sub idem tem-
pus minimus Baiazetis filius, nomine Selimus, noua moliri cœpit, nam e suo Tra-
pezuntino Saniacatu Capham profectus, cum Tartarorum principe fœdus inijt:
accepta in uxorem eius filia: sicq; Turcarum ac Tartarorum simul exercitu cōpa-
rato, prope Valachiæ Cheliā Danubiū traiecit: alium Saniacatū fidei Mahome-
tanæ inimicis uiciniorē a patre se desiderare affirmans: quo uirtutem propriā ostē-
dere, seq; in armis exercere commodius ualeret: simul ne Acomathi fratri adeò ui-
cinus foret, quo cum de Amasiæ finibus iam contendebat. Interim Andrinopo-
lim, ubi erat pater propinquus, nuncios subinde præmittebat, qui patri indica-
rent, ipsum in hoc accedere, ut paternam manum oscularetur: quandoquidem pa-
trem à plu

Heu cruentum
spectaculum.

1498.

Methone Tur-
cis capta.

1500.

Venetorum cū
Turcis fœdus.

Constantinopolita-
na mœnia terra-
motu collapsa.

Hismael So-
phis.

Goragues Bassa
palo suffixus.

*Ambrosio Se-
limi.*

trem à pluribus annis non uidisset, Baiazates autem astutus alioqui senex, quingenium filij ac naturam imperij audissimam optime norat: Samandriæ Saniacatum Belgrado Vngariæ propinquum illico ei concessit, missisque pecunijs, uestibus, equis, ac seruis, pulcherrimo munere filium donauit: ac respondit non opus esse, ut tunc res erant, eum ad deosculandam manum accedere. uehementer enim timebat, ne collectis in unum Ianizaris, imperium usurparet, sicuti demum fecit. Enimuero Selimus fortis ac liberalis, & supra modum belli cupidus, pacisque inimicus Ianizaris uidebatur: quibus de causis milites omnes magis eum diligebant, quam aut Acomathem, qui in Amasiæ & Cappadociæ Saniacatu uoluptatibus potius quam bellis incumberebat: aut Corcutum, qui in Magnesia Rhodio litori uicinus, philosophiæ ac Mahumetanæ legis theologiæ operam dabat: quæ studia, quum in utroque parum militibus probarentur, in causa erant ut Selimo magis fauerent. Interea Selimus ipse unâ cum exercitu iam Andrinopoli uicinus, aiebat se omnino patrem inuisere uelle: sed Baiazetes eo minime expectato, Constantinopolim uersus iter arripuit, ne uidelicet ciuitas imperij totius caput à Selimo præoccuparetur. Iamque Ciorlum, qui locus Constantinopolim atque Andrinopolim æquis ferè spatijs dirimit, Baiazetes peruenerat, quum ecce Tartari atque aliæ Selimi turmæ per planiciem sparsæ, Baiazetis impedimenta ac milites sine ordine incedentes, adorti sunt. Quam ob causam Baiazetes e curru, quo ob podagrâ uehebatur, iniquo filio effusis lachrymis male precatus, sese militibus com-

Ciorlum.

*Baiazetes Selimo
filio male pre-
catus.*

mendauit: orationemque adeo luculentam habuit, ut Ianizari, quamuis Selimum summopere amarent, optarentque ut Baiazetes ipsum principem constitueret, non potuerint, quod debebant, non præstare: sicque Portæ equitibus coniuncti, Tartaros omnes subito prostrauere. Selimus autem ipse acriter pugnando uulneratus, cuiusdem equi spadici, qui optimus erat, beneficio Varnam peruenit: ubi quum nauem conscendisset, ad Tartarum principem, socerum suum, tandem se contulit. Verum enimuero Baiazetes ueritus ne post mortem suam Selimus, inquieti ac feri animi iuuenis, Ianizarorum fauore legitimam regni successionem impediret, Acomathi primogenito indicauit, uelle se uita adhuc superstite imperium ei renunciare. Igitur Acomathes ubi Selimum fratrem suum à patre fugatum, audiuit, occasionem inde Constantinopolim ueniendi accepit. Iamque Scutarum, ueteribus Chalcedonem uocatum, & contra Constantinopolim situm, eo animo peruenerat, ut princeps ab omnibus consalutaretur. Verum eius aduentus Ianizaris Selimo fauentibus ita displicuit, ut affirmarint se neutiquam permissuros, ut uiuente adhuc Baiazete, rerum alter potiretur: præsertim quum ueram ac debitam imperij successionem, quotiescunque principem mori contingeret, non essent impedituri. Ad hæc aiebant, fidelitatem suam omnibus iam satis esse perspectam: præterea sua se Portæ uetera priuilegia amittere nolle asserabant, quibus in principis morte Iudeos & Christianos deprædari permissum, atque huiusmodi crimina iuramento noui principis condonari solitum erat. Ad summam, uerba hæc

*Acomathes a patre
suo Baiazete in-
pente inuitus.*

*Scutarum
Chalcedon*

*Ianizari Selimo
fauentibus Acomathi
resisterunt.*

atque hi tumultus Ianizarorum tantum potuere, ut bonus senex quadam etiam dominandi usque ad mortem dulcedine ductus, miserit qui dicerent: Acomathi nullam adflectionem qua princeps creari posset: debere igitur eum in Amasiam reuerti, quousque tandem melior occasio desiderij communis exequendi sese offerret. Acomathes uero tali nuncio turbatus, odium in patrem de rebus suis inconsiderate desperans, statim concepit, ac Natoliam occupare proposuit, ut post mortem patris, huius prouinciæ uiribus adiutus, imperium accipere, atque aduersarios punire posset. Ergo exercitu coacto, quam plurima loca subiugauit. Alen-
sciaci Baiazetis primogeniti, multis ante annis defuncti filium, qui Iconium nobilissim-

nobilissimam ciuitatem possidebat. è regno expulit. Deniq; tanquam patri penitus rebellis, omnibus inimicabatur, quibusuis cõsilijs opponere se audent. Quin quod maius est, patris etiã oratori nalum atq; auriculas abscidit. *Acomathes oratori Patris, nalu atq; auriculas abscidit.* Quo scelere Ianizari commoti, exclamare cœperunt, Acomathẽ ueluti proditorem ac parricidã esse puniendũ. Sed & Baiazetes maxima in Acomathẽ indignatione concepta, exercitũ, ut in Natoliã tranjeret, parari iussit. Verũ Bassa omnes ac Bellerbeij, præterea & Ianizarorũ Aga, se contra Ottomanũ sanguinẽ ituros omnino recusabant, nisi à Principe aliquo ex eodem sanguine progenito ducerentur. Obtinebant tunc apud Baiazetem summam autoritatem Cherseolus Bassa, Latici ducis origine Græci filius, Principis gener; ac Mustapha Bassa, qui simul etiã Visirus erat, nimirũ is qui Romam ad Innocentiũ Papã orator uenit, ac ferrũ lanceę quę latus domini nostri IESU CHRISTI aperuit, ad nos detulit. *Mustapha Latices ferrum quę Christi latus aperuit, Romam delatum.* Igitur ij duo Baiazeti suaserunt, ut Selimum cõdonata culpa ad se uocaret, atq; eũ ipsũ contra Acomathem mitteret. rē enim nō nisi optimẽ successurã arbitrabatur, etiã si Selimus succubisset; quando in quęcunq; euentũ inclinasset fortuna, scelesti se mutuo castigassent. Placuit Baiazeti cõsiliũ. Etenim quia senex atq; infirmus erat, in Asiã per se tranjere, Selimo in Europa relicto, non audebat; illud præcipuẽ timēs, ne seipso atq; exercitu absente, Selimus imperiũ occuparet. Postquã igitur in eam sententiã pedibus itum est, Baiazetes manu propria ad Selimũ scripsit, *Selimus Patri cõsiliatus, ab eodem ad Portã uocatus.* ut ad Portã accederet. Porro Corcuthes, tertius Baiazetis filius, ab amicis hac de re certior factus, eodem ipso tempore ex Phocæa Constantinopolim trirēibus uenit, ac patrem obnixẽ rogauit, ut eam sibi redderet dominationẽ, quã post Mahometis mortẽ à se liberaliter acceperat. Baiazetes autem libere pollicitus est, se id effecturũ, quum Selimus in Asiã transisset. Caterũ nō ita multo post adfuit Selimus, incredibiliq; omniũ militũ fauore et gaudio exceptus est. Quin & Corcuthes ipse usq; ad ciuitatis portã illi obuiam processit. Selimus ubi ad patrios pedes peruenit, perpetrati criminis ueniam facile impetrauit, Baiazete lato uultu affirmante: q; quũ pprii erroris subitas pœnas soluisset, merebatur etiã ut malefacta maleq; cogitata citò ei condonarent. Inde Selimus duces ac priuatos Portæ milites munerib; & pollicitationib; efficere sibi amicissimos incœpit. Corcuthes uerò huiusmodi ambitionib; minimẽ intentus, sperabat fore ut à patre id obtineret, q; Selimus à militib; quærebat. Sed re ipsa cognitũ est, liberalitatẽ atq; industriã cuiusq; q;uis difficili negotio successũ optimũ præbere. Nã quũ Selimus bellicæ expeditionis dux publicãdus esset, non dux, sed imperator à militib; magno clamore salutatus est. *Liberalitatis atque industrię successus.* Moxq; Mustapha Bassa, huiusce rei autor ad Baiazetẽ est missus, qui ei indicaret, ut Selimo renũciaret imperiũ: quod nisi effecisset, milites statim ingressuros qui ipsũ interficerẽt. Baiazetes aut, qui ueluti attonitus ob auditas uociferationes, in podiũ quoddam exierat, persuaderi sibi permisit ut id donaret qd iam in manu Selimi erat. Sicq; Selimus iterũ princeps salutatus est, at tota ciuitas ijs utēs cæremonijs, quibus in nouorũ principũ creatione uti cõsueuit, ad ipsũ cucurrit. Curcuthes uerò eo tumultu perterritus, in prouinciã suam trirēibus aufugit. Porro Baiazetes collectis gemmis ac pecunijs è ueteri sua sede, lachrymans discessit, eo nimirũ animo, ut Dimoticũ amoenissimã ciuitatẽ in Euxini litore sitã peteret. Verũ in itinere nimio ex dolore in malã uoletudinem lapsus, pharmaco uenenato per medicũ quendã Iudæum, Selimi tussu disposito, interiit, quũ iam etatis annũ LXXIII ageret, annisq; XXXI, quemadmodũ & pater & auus, imperio præfuisset. Enim uerò Selimus in Asiã con-

tra Acomathem traieciurus, timuit, ne pater, si eū uiuere permisisset, fortē recuperaret imperiū. Aduit præterea huic facinori crudelitatis atq; adeo uitio rū omniū mater avaritia. Selimus enim in rē suā minimē esse iudicauit, ut se nex pater gēmas omnes, resq; alias preciosas, a pluribus qui præcesserāt principibus collectas, secū auferret; præsertim quū eiusmodi reb. ipse indigeret, quo immēse obligatiōi, quam cū militib. cōtraxerat, satisfacere, quādo n̄ etiam proditiōis notā subire nō timuerant, ut ipsum constituerēt imperatorē.

S E L I M V S.

1512.

HAc iniusta & scelerosa uia Selimus ad imperium peruenit anno ab humani generis instauratione M. D. XII. in mense Aprili: nempe illis diebus, quibus Galli atq; Hispani inter se Rauennæ conflixerunt. Defuncto patri funebres pompas ac magnificū sepulchrum apparauit, ut hac uana & simulata pietate manifestum periculum cōtegeret. Quibus peractis, illico thesauros numerauit, atq; amplissimū donatiū Ianizaris Portæq; equitibus dedit. Stipendia militib. omnib. ut cuiusq; ueteris ordinis ratio exposcebat, adauxit, adeo ut oēs sibi factū esse satis profelsi sint. Mox in fratrem arma mouit, illūq; e Cappadocia expulit. Acomathes enim uires, quibus resisteret Selimo, non habebat. Inde Angoriū nobilē ciuitatē ueterib. Ancyra dictā profectus, nepotes oēs Alensciacho, atq; ex alijs suis fratribus antea defunctis, interfici crudeliter iussit. Sub hac quū Aladinū & Amurathē Acomathis filios post paternā fugā cum exercitu, recuperandæ regionis causa uenisse Amasiā uersus audisset, equitatū in eos qui cōprehenso interficeret, immittere decreuit. Id cōsiliū Mustaphā Bassam ad pietatē inflexit: iam enim eū poenitere incōperat, occasionē præbuisse, ut & Baiazetes, et tot iuuenes infantuliq; sanguinis Ottomanij fuissent interfecti. Quamobrē Acomathis filios adeo et secretē et celeriter admonuit, ut ante imperatorij equitatus aduentū ad montes aufugerint. Selimus aut, qui homo astutus erat, statim animaduertit Mustaphæ opera iuuenes euasisse. Vnde etiā ob eā suspicionem Mustaphā Bursiē suffocari, ac nudū cadauer in publica uia canib. exponi iussit. Et talē quidem Mustapha meritorū suorum gratiā recepit: quia apud malū principem uel minima offensus uincula pluri estimatur, quā acceptorū q̄pluriū officiorū obligatio. Post Mustaphæ mortē, Selimus Corcuthē quoq; interficere constituit, quāquā ab ocioso et quieti dedito philosopho parū sibi timendū erat. Dux igitur equitū turmæ in Magnesiā, ubi Corcuthes residebat, in hoc excurrerūt. Verū Corcuthes a suis hac de re certior factus, inimicorū furorē euasit: seruise enim duobus comitatus, uestibusq; alienis indutus, ad Smyrnæ littora se cōtulit, ibiq; in spelunca quadā delitescens, nauē aliquā expectabat, quæ Rhodū traiceret. Sed quū id nequaq; fieri posset, Bostāge Bassa Selimi genero classe ea littora obseruāte, ob famē ac serui perfidiā citō deprehensus captusq; est: & quēadmodū Selimus ordinarat, arcus neruo suffocatus. Interea Acomathes, implorato a Sophi atq; Alepi principe auxilio, qui ueluti capitales inimici magnitudinis Turcicorū imperatorū, reb. ipsius fauebant, adeo magnū ac potētē coegit exercitū, ut aperto Marte cū hostibus cōgredi ualeret. Nā & equitum Persianorum ualidam turmam optimeq; armatam habebat, sicq; tandē ad Horminiū usq; montem Bursiæ proximū peruenit. Selimus aut Canoliū uxoris suæ fratre cum maxīma Tartarorum multitudine secum ducto, obuiā ei profectus, decimo octauo Calēdas Maias, Anni M. D. XIII. cū ipso cōflixit, ac uirtute Sinami Bassæ eunuchi, Natoliæ Bellerbeij Persas fudit. Acomathes uerō a Tartaris impeditus, a tergo ex ordine et ipse deturbatus est:

Angorium, An
1574.

Mustapha in
teritus.

Corcuthes fugit
alienis uestibus
indutus.

Sunt qui dicāt
Alepi uel Ale-
pīam, (ut nunc
uocant) ab anti-
quis fuisse Epi-
phaniā nomi-
natam. 1513.

Acomathis
mors.

est, quumq; equus, cui insidebat, ob nimiam crassitiem parum agilis, in terrâ decidisset ab hostib. captus, iussu Selimi statim eo quo & Corcuthes modo, crudelissimè strangulatus est. Porro Aladinus & Amurathes euasere: quorū alter postmodū ad Sultanū profectus, ibi febribus periit. Alter uerò Persiā petens, apud Sophim per plures annos mansit. Selimus posteaquā cōsanguine

Solimi crudelitas

- 10 sicq; anno à C H R I S T I natiuitate M. D. unā cū ducentis hominū millibus pedibus partim, partim equitibus, itinere sexaginta dierum cōtra Hismaelem regem profectus, nō procul à ciuitate Arsengana Euphratem trāsiuit, ac prope Taurium inclytā regiamq; ciuitatē in medio maioris Armeniæ sitam peruenit. Nec tamē unquam Sophis obuius illi est factus. Sed id tantū curabat, ut stramina, atq; ea quæ ad uictum pertinebant, igne cōsumerentur, quo Turcæ fame laborare cogerentur. Verū cū Selimus in magnā Calderamā planitiem inter Coin & Tauriū, ubi antiquitus Artaxata nobilis ciuitas extitit, peruenisset, Sophis rex unā cū equitatu adeo armis equisq; pulcherrimis ornato,
- 20 ut nihil suprà excogitari posset, sese hostibus ostēdit: nihilominus tamē neq; pedites, neq; machinas æreas habebat. Sed em̄ equi phaleris laminibus chalybeis, ut Azemię fiūt, elaboratis, sic exornabant, ut equites ipsi Turcis inermibus, defessis, ac fame laborantibus cōparatī, duces esse uiderent. Enimue-
- ro Princeps Sophis, quum sibi pararet imperiū, cū Armenis, Persis, Medis & Assyrijs suorum quatuor regnorū, quę nūc Tauris, Sumachi, Sciras & Bagadat uocāt, primoribus populis sæpius pugnarat, ac semper egregiē uictor euaserat. Quamobrem perpetua hac felicitate elatus, Turcas numero suis longē superiores, nihili faciebat: neq; quid sibi euenire posset, si æquo Marte in preliū descendisset, animo perpendebat. quemadmodū hi cōsueuerunt efficere, qui fortunam nunquam experti sunt contrariam. Et sanē semper cū militibus tumultuariē ac de improviso, ut bellandī necessitas cogebat, ex populis, quos superius paulo memorauimus, collectis sibi res fuerat. Turcę uerò ueterani milites erāt, bellis ac uictorijs perpetuò assueti, ad quācūq; necessitatē sufferendā nati, quo certā uictoriā ex quauis tētata prouincia referret. id quod ipse forsitan minimè cogitabat. Vt ut fuerit, nono Calendarū Septembriū exercitum in duo amplissima cornua diuisit, quorū alterū Vstaolo summe autoritatis duci commisit, alterū sibi ducendū seruauit. ac mox tubicinibus classicū canentibus, Cassanū Bassam Romanīæ Bellerbeium aggressus est. Præerat is sinistro Turcarum cornu: dextrum Sinamus Bassa tenebat: mediū uerò Selimus cū Ianizaris tuebatur, circumdatus camelis in ordinem dispositis, ac
- 40 machinarum ænearum curribus ab utroq; latere & à tergo collocatis. Verū primo congressu Sophiani tanto impetu hostes inuasērunt, ut Turcæ inermes, equosq; inualidos habētes, resistere minimè potuerint. Etenim Sophiani & longioribus & breuioribus hastis uariē hostem impetentes, ensibusq; quos Cimitarras uocant, ac optimis securibus ferientes, homines atq; equos subuertebant. In hoc cōgressu Bellerbeius unā cū quatuor Saníachis, ac militibus quāmplurimis perire. Porro altera ex parte, quum Vstaolus inimicorū dextrū cornu inuasurus esset, Sinamus astutē ipsum operiri, atq; æreas machinas quas Falconetos appellāt, exonerari iussit: quę Persis anteq; cōminus pugnare possent, maximū et terrorē et damnū intulere. nihilominus tādē pugna

Artaxata

hæc, ut quidam

putant, ab An-

nibale condita

fuerat, cum ab

Antiocho disces-

sisset.

Sophis quatuor

regna.

Cimitarra ens

ses.

Falconeti.

Scopietti.

tum est, licet ob fumum atq; ob puluerem pugna ipsa satis esset obscura. Vltimus una cum multis suis occisus est. Ceteri uero Sinami equitatu circumdati ac repulsi, in cornu medijs frontibus, ubi Selimus cum exercitus neruis erat, impingere coacti sunt, atq; ibi demum omnes areae machinae, additis etiam paruulis, quas Ianizari ferebant, (*Scopietos eas uocant*) globulos suos emisere, atq; indiscriminatim tam Turcis quam Sophianis nocuere. Quam ob causam Sophiani ipsi prius quam ad Ianizaros peruenire potuissent, in fugam conuersi sunt. Hismael scopieti gladio in scapulis uulneratus, uexilla ac plurimos ac egregios p^{ro}chrosq; milites amisit. Et nisi puluis obscurissimus eripuisset nifum, sine dubio & ipse aut morti aut captiuitati obnoxius extitisset. Interea uero dum manus consereretur, Selimus semper inter Ianizaros mansit, nullis armis praeterq; trilicis collaris indutus. Verum fidioliores Spachi & Solachi maiores quidam dypeos circa principem erectos tenebant, ut ipsum ab immixtis sagittis tuerent. Ex ueridicorum hominum, qui huic pugnae interfuerunt, relatione accepti, inter cadauera interfectorum foeminas nonnullas, Persarum nimirum uxores, repertas fuisse, quae more uirorum armatae, maritos in quemcunque fortunae euentum sequebantur. Eas Selimus honorifice sepeliri iussit. Porro huiusmodi uictoriae fama totam Armeniam adeo perterrefecit, ut ipse Sophis Tauri consistere non auderet, ulterius ad instaurandum exercitum progressus sit. Verum Selimus ut optimus dux, uictoriae recens parte calore usus, Taurium cum expeditiore equitum manu profectus est: atq; in ipsa urbe, quam sine pugna deditam accepit, per aliquot dies est commoratus. Mox quum Hismaelem congregatis ex omnibus suis prouincijs militibus Taurium aduentare audisset, principis palatium ac mercatorum plurimorum aedes pulchrioribus, & pretiosioribus rebus expoliauit: praeterea pecunias a ciuibus exegit: ac demum inde discedens, multas artificum ac nobilium familias secum abduxit. Quumq; iam ad Euphratem longis itineribus peruenisset, maxima ac fortissima latronum Hiberorum Hismaeli subditorum turma, transuadentes Turcas a tergo populabunda inuasit, atq; ex ipsis plurimos ex itinere defessos, & ad reliquum exercitum subsequendum tardos interfecit. Postea uero quam fluuium Selimus transisset, ab Aladulo principe maxima & molestia & damno affectus est. Etenim is in fluminum transitu atq; in montium angustijs Turcicum exercitum, praecipue uero milites extra ordinem uagantes assidue infestauit, Selimo sapius iurante se huiusmodi iniurias uere nouo uindicaturum. Ceterum haec Calderamia uictoria incredibilem autoritatem Selimo peperit, qui itinere dierum uiginti longius quam Mahometes ipsius auus progredi ausus esset: atq; in hoc peculiariter commedabatur, quod per ipsum iam omnibus manifeste pateret, Sophianas uires non usque ad miraculum excellere, quemadmodum prius fama creditum erat. Nam ut uerum fateamur, ipsius Sophis exercitus non ex militibus, ordinario stipendio conductis constat: sed fere omnes ad principis imperium conuenire, ac propriae tueri patriam bene armati iubentur. Id sane uerum est, cetum Persas ob equorum atq; armorum apparatus cum quadringentis Turcis posse congregari. Verum ipsi Persarum reges commoditate suscipiendarum in remotas prouincias expeditionum omnino carerent: quoniam neque consuetudinem, neque facultatem stipendiorum tam pacis quam belli tempore soluendorum habent, sicuti Ottomanos principes habere certum est. Persae enim stabiles atq; idoneos ad bellandum pecuniarum prouetus non possident, quum populi ab antiquis temporibus liberi ab omnibus, fere uectigalibus sint. Vnde etiam est, ut nullos peditum ordines perpetuo alant, neque multum machinarum areae uel securum ducant: quibus tamen duabus praecipue rebus quoduis

Persarum uxores armatae in pugna.

Sophis exercitus qualis.

Persarum belandi ratio.

quoduis bellicum, quamuis difficile, negocium superatur. Sed ut ad Selimum redeam, Turcicus exercitus eo anno in Trapezontina atq; Amasina provincia hyemauit. Anno uerò qui proximè insecutus est, nimirum M. D. X V. ut acceptas iniurias uindicaret, bellum cōtra Aladulum Principem mouit. Is Cappadociæ montes illos, quem Taurum uocant, prope Euphratem incolit, ac regni sui fines terminat, cum Sultano quidē Alepum uersus, cum Sophi uerò prope minorem Armeniā, cum Turca autem urbe quadā quam Orsam nominant, Amasiæ Saniacatu atq; Iconio opposita. Et ualles sanè aliquot fructiferas, uerum plures syluestres & saxosas possidet. In ijs autē Costagelus dux difficiles quosdam transitus, iter hostibus impediturus, munierat. Verum labor omnis frustra insumptus est. Sinamus enim locorum angustias omnes penetrauit, plurimisque illarum gentium turmis profligatis, ac presidij deturbatis, tandē cū Costagelo inter motes conflixit, atq; eum in fugā conuertit. Sed enim Bostagelus persequente Sinamo ab incolis proditus, in Selimi manus peruenit, qui eum capite puniri imperauit, atq; ipsum caput Venetias in uictoriæ signum milit. Verūenim uero quū adeo felici rerum successu Selimus suum imperium debellatis Persis atq; Aladulo castigato stabilisset, cū ob audaciā inde sumptā, tum ob triumphorum cupiditatem Campsoni Cīauo Alcairi Sultano bellum inferre constituit. Et Campson quidem ipse cum ingenti exercitu eodem tempore ex Aegypto in Syriam uenerat, Alepū concessurus, ut Caierbeium eiusdem urbis Principem subditum suis imperijs, sed parum amicum ac parum obsequentem, & principatu & uita priuaret: atq; ut Turcarum finibus propinquus Selimo terrorem incuteret, ac experiretur an autoritate sua res Sophis cum ipso Turca componere ualeret. Nam potentia ac felicitas Selimi reuera iam omnibus timori erat, optimeq; Sultanus ipse considerabat, Turcis deuicto antea Caramaniæ rege, prostrato nuper Aladulo, ac Sophi grauiter depresso, nihil amplius obstare posse, quo minus Syriam, quum liberet, inuaderent. Comitabantur Sultanum quatuordecim milia Mamaluchorū, ac totidem subserui armis, equis, atq; alijs egregijs ornamentis adeo excellentes, ut nihil omnino pulchrius uideri possit. Mamaluchorum plerique genere Circasi erant, omnesq; ex eorum numero qui CHRISTO ualedixerunt: uerum homines robusti, & in pertractandis armis, ac sagittis etiam equitando eiaculandis agiles, ingenio tamen adeo elato ac superbo, ut sese omnibus hominibus præferrent: sed præcipue Turcas, quoniam eos antè prope Tarsum tam facile fugarant, ueluti pecora cōtemnebant. Interea Selimus cum exercitu Cæsaream uenerat, ex quo loco cōmodè uel Euphratem traicere, atq; in Persam mouere, uel Amanum montem transire, ac Syriam inuadere poterat, rumor tamen diuulgabatur, ipsum contra Persas iturum. Nihilominus quādiu Cæsaream mansit, oratores quamplurimi ac literæ à Sultano ad Selimum, & cōuerso missi fuerunt. Porro Caierbeius Turcam subinde admonebat atq; inuitabat, ut in Syriam transiret, simulq; pollicebatur se à domino suo ad ipsum defecturum, quēadmodum & fecit, & deniq; certam Turcis uictoriam promittebat. Caterum, quum iam Sultanus Amanum ciuitatem, antiquitus Apamiā dictā, inter Damasum atq; Alepum, peruenisset, eo nimirum animo ut Alepum statim inuaderet, Selimus tandem Sultanum ipsum aggredi decreuit: sicq; ad dextram conuersus, incredibili celeritate montem Amanum pertrāsiuit, Ianizaris atq; Asapis ænearum machinarum currus super humeros gestantibus. Quod quum Campson audisset, iam non Caierbeium castigare, sed seipsum à Turcis tueri, ac uindictam in aliud tempus differre statuit. Vnde etiam Caierbeium ipsum orauit, ut prope Alepum secundum paruulum fluuium, à ueteribus Singa uocatum, in castra

Aladulus.

Taurus mons.

Bostageli mors.

Mamaluchi.

Amanus quondam A. pamps

concederet. Id quod Caierbeius haud inuitus fecit, non quidem ut Sultanum iu-
uaret, sed ut proderet. Inter hæc Selimus derepente hostibus sese ostendens, Ma-
maluchos, qui sub Sybeio Beluamo Damasci principe ac primi nominis duce
erant, inuasit. Sed Mamaluchi eo in congressu uiriliter agentes, Turcicos equi-
tes à Mustapha paulo antè in Bellerbeium assumpto & Imbracore Bassa in pu-
gnam deductos dissiparunt. Erant præterea & aliæ tres Mamaluchorum classes,
quarum unam Caierbeius ducebat: qui longo ambitu hostes circumiens, impe-
dimenta atq; homines ad bellandū minimè idoneos à tergo aggredi uelle uideba-
tur. Alteri Lambardus Gazelles ueteranus ac fortissimus dux præerat, qui etiā
Sinamum Bassam fortiter inuasit. Tertiā, quæ ad duo miliaria remota erat, Sulta-
nus ipse per se ducebat. Sed enim quum Gazellis ac Sybeij turmæ usq; ad Iani-
zaros penetrassent, et ab ijs & ab æreis machinis adeò egregiè repulsi sunt, ut nō
secus ac in Sophiano conflictu antea Persis acciderat, laxatis habenis retrocede-
re coacti sint. Quamobrem Sinamus fugientes insecutus, eos in Sultani classē
impingere cōpulit: qui quidē uisa suorū fuga, et Caierbeij proditione audita, ni-
mio dolore perculsus, ex equo inter fugiendū cecidit, equorūq; nō minus suorū
quàm hostiū pedib. attritus, uitā finiuit. Ad hæc Tripolis princeps ac Sybeius,
qui equitandi peritia nemini cedebat, interfecti sunt. Gazelles euasit, ac colle-
ctis in unū qui superfuerāt Mamaluchis, Damascum se contulit. In eo conflictu
plurimi excellentes equi nimiū cū laborē tū calorē sufferre nō ualentes, medi-
crepuere: pugnatū est enim nono Calendarū Septembriū, sicuti duobus retro
annis eodē die & simili fortuna cū Persis pugnatum fuerat. Sultani cadauer illæ-
sum, quod ad uulnera attinet, inuentū est. Fuerat Sultanus ipse homo admodū
pinguis, senioq; iam cōfectus, ut qui septuagesimū sextū annū ageret. præterea
herniosus, id quod illi etiā præcipua mortis causa fuit, quando ob huiusmodi im-
pedimentum in fuga celeriter equitare nō potuerit. Verū ut ad Selimū reuer-
tamur, egregia hæc uictoria Syriæ portas omnes Turcæ referauit. Nā Alepum,
Amanū, ac Damascū profectus, summo cum gaudio tanq; populorū & tyranni
manibus liberator, ab omnibus exceptus est. Mamaluchi uerò omnes, tam qui
aufugerant, quàm qui maritima loca tuebantur, Alcairi conuenerunt, ac Tomo-
beium Alexandrie prefecit (Armiralium nunc uocant) Circassum quidē genere,
sed hominē cū egregij corporis, tū inuicti animi dotibus, regiā dignitatē præ-
se ferentem, Sultanum creauere. Is statim quicquid seruorū, quicquid Arabū in-
uenire potuit, simul contraxit, ac Rhodum misit qui machinas æneas afferrent:
præterea Mathareā Alcairo uicinam exactè muniuit, relicto in Iudææ Gaza Ga-
zelle cum militum manu non contemnenda, qui hostiū transitum impedirēt.
Verumenimvero Selimus, ubi noui Sultani bellicum apparatus audiuit, pete-
re omnino Alcairum constituit, sicq; intereundū Hierosolyma profectus, atq;
ibidem per aliquot dies commoratus, templum inuisit, monachisq; eiusdem lo-
ci incolis eleemosynam dedit. Sinamus autem cū uiginti millibus equitū ac plu-
rimis Ianizaris scopietarijs (ut uocant) imperatorem præcedens, prope Gazam
cum Gazelle conflixit, ac Mamaluchos tandem post cruentam pugnam fudit.
Gazelles accepto in ceruice uulnere, præter omnium opinionem ē medijs Tur-
carum turmis euasit. Porro Sinamus Mamaluchorū capita cū suis illis demissis
barbis secundum uiam ad palmarum truncos affigi curauit, ut à Selimo illac trā-
situto postmodum uiderentur. Selimus uerò ea uictoria lætus, quàm plurimos
utres parari iussit, quibus aqua per arenosa deserta ferri posset, atq; exercitū Al-
cairum uersus direxit, quo in itinere sapius cum Alarbis, quos uocant, pugna-
tum est. Tādem Selimus Mathaream, ubi balsamum nascitur, ab Alcairo circi-
ter quinq;

Sultani interi-
tus.

Armiralium.

Balsamum.

ter quinque militarijs distantem peruenit: quem locum Tomombeius aëreis machinis, fossis, & apertis & occultis, maximisq[ue] propugnaculis, ne patēret hosti transitus, munierat, ibiq[ue] castrametatus, milites sub papilionibus esse iusserat: Cæterum quum Turcicus exercitus illuc appropinquasset, duo Mamaluchi ex Albania oriundi, meliorem fortunam quæsituri, è castris ad Turcas ipsos transfugere, Tomombeijq[ue] consilia Sinamo contreraneo suo manifestantes, loca ostenderunt, ubi fossæ cratibus canneis coopertæ, quæ præcipientes exciperent equos, latitabant. Ad hæc, ubi & quomodo græa machinæ dispositæ essent, indicarunt. Id quod procul dubio in causâ fuit, ut postea Selimus uictoria potitus sit: magno enim circuitu ad sinistram arrepto itinere, præparatas insidias euitauit. Tomombeius, ubi rerum à se dispositarum ordinem proditione reiectum uidit, spe omni iam ferè destitutus, machinâ ipsas aliò traducere conatus est. Verum quum non ex ære, sed ex ferro, ut antea fieri consueuerant, confectæ, atq[ue] in tralibus quibusdam multo ferro munitis, non super currus collocatæ essent, difficulter deduci poterant: nihilominus leuioribus aliquot curribus impositas scum accipiens, contra Turcas profectus est. Nullibi unquam memoria hominum crudelius pugnatum est, quum uterq[ue] princeps uitæ, honoris, atq[ue] imperij omnem spem nulla alia in re quàm in uictoria posuisset. Gazelles maxima militum multitudinē stipatus, Sinamum est adortus. Magnus uerò Diadarus Mustaphæ cornu inuasit, Sultanus autem ipse in Selimi ordines inuectus est: ac prius quidem ex utraq[ue] parte machinæ aëreæ globos in hostes, maximis militum acclamationibus, emisere. Mox ingens Mamaluchorum numerus Turcas circumdedit, ac circum impedimenta maximum excitauit tumultum. Verum in medio maior strages est edita, in qua etiam fortis atq[ue] egregius eunuchus Sinamus interiit, *Sinami interitus.* Iamq[ue] uictoria ad Mamaluchos inclinare uidebatur, quum Selimus Ianizaris ut suis adessent, signum dedit. Hi uerò seruatō ordine progressi, quadam ueluti grandine globulorum è scopietis quos ferebant emissorum, Mamaluchos ilico terga dare coegerunt. Ergo Tomombeius, ubi pugnando strenui etiam militis officio functus esset, ad Alcairi portas se contulit, ut exercitus reliquias colligeret. Idem fecit & Gazeller, sicq[ue] ambo incolumes euasere. Diadarus autē ac Bido præfectus, incredibilis fortitudinis uiri, letalibus acceptis uulneribus, capti sunt: quos Selimus non ita multo post, ad expiandos Sinami manes interficere iussit, testatus se tantum è Sinami morte doloris, quantum ex parte uictoria lætitiæ accepisse. Tomombeius autem sapientes reges imitatus, qui etiam in aduersis animo semper infracti sunt, Mamaluchos hortari cœpit, ut munire urbem, atque in singulis uicis, imò in singulis domibus contra hostem persistere uellent: præterea plus quàm sex mille seruos Aethiopes manumisit, atque ad id bellum armauit. Ad hæc Alcairi ciuib[us] persuasit, ut se à communi omnium, crudelissimōq[ue] hoste tuerentur: sicq[ue] effectum est, ut summa diligentia dignioribus urbis locis munitis, uisq[ue] omnibus interclusis, etiam sceminæ ad hanc ultimam pugnam disponderentur. Selimus uerò huiusmodi apparatus optimè norat, nimirum per eos seruos, qui ad ipsum transfugientes Sultanum deferabant: quemadmodum plerunque fit, ut aduersa domini fortuna beneficiorum acceptorum memoriâ seruis adimat. Magna igitur solitudine curabat, ut exercitus quàm citissimè fieri posset, uires recuperaret, ac præcipuè ut uulnerati medicorum auxilijs iuuarentur. Tandem quum quarto post commissum prælium die Alcairi ingredi decreuisset, Ianus Bassa Ianizarorum cohorte ac nonnullis equitibus, nec non & machinis aëreis secum ductis, primus urbem est ingressus, per eam portam quæ Bassuella uocatur, quo in loco non

*Alcairi expug-
natio.*

*Gazelli prudē-
tia ex necessita-
te.*

1517
Alcairi capta

*Nilus natando
superatus.*

*Tomombeij in-
teritus.*

ita diu pugnatum est. Selimus paulo post hunc est infecutus, ac sic demum Alcairi ciuitatis egregiæ loca paulatim expugnata sunt: sed adeo difficulter, ut aspera illa atq; cruenta pugna per duos dies ac totidem noctes cum utriusq; partis ingenti strage perseuerauerit. Tandem bona Mamaluchorū pars in magnam quandā Meschitam concesserunt; ubi quum pugnando defessi etiā fame laborare cœpissent, uitam cum Turcis prius pacti, sese dedidere. Verū Selimus promissis minimē stetit; nam eos omnes Alexandriam missos, in carcere decollari iussit. Tomombeius cum Circassorum parte trans Nilum profectus, ad instaurandum bellum milites congregare, Mamaluchosq; omnes ac multos Arabum duces ad se uocare. Gazelles autem prudentium uirorum exempla secutus, qui posteaquam quod officij sui est præstitere, cum fortuna, ne penitus frangantur, inducias agunt: ad Selimum uenit, seq; illi ut dignissimo uictori dedit, ac pollicitus est se Turcis eadem felicitate inseruiturum, qua Sultanis antea inseruerat. Selimus humaniter hominem excepit, atq; inter suos duces locum ei non infimum concessit. Octauo inde Calendas Februarias Anni M. D. XVII. Alcairi arcem ingressus est, quæ in colle haud admodum eminenti sita, deauratis pictisq; ædificijs, fontibus, hortis, ac plateis miro artificio stratis pulchrior, quam muris munitior est: etenim ipsius & portæ & fenestræ preciosissimis rebus, nimirum marmore, ebore atq; ebene egregiè insculptis ornatur. Neq; ita multo post Selimus prope Bulachum uicum enauibus pontem supra Nilum construxit, ut comodius contra Tomombeiū flumen transiret. Quo perspecto, Tomombeius partem Turcici exercitus, quæ trans pontem castrametata fuerat, de improviso adortus, tumultuarium conflictum iniit. In quo quum Ianus Bassa periclitaretur, Canolius affinis Selimi, occupato adhuc à Ianizaris, qui nondum omnes pertransierant, ponte, Nilum cū Tartarorum manu natando transgressus est, ut celerius suis adesse posset. id quod ob Nili profunditatem immensam miraculo penè ascriptū est. Porro Tomombeius, quū instaurata sæpius maximis uiribus pugna; in qua & ipse proprijs manibus egregia facinora edebat, impetum Ianizarorum ac Tartarorū diutius sustinere nō posset, aduersam fortunā execratus, rebus fuga consuluit. Selimus aut ubi Tomombeiū cū paucis effugisse accepit, Mustapham unā cum Caierbeio & Gazelle, qui regionem optime norant, ad eum insequendum misit. Vnde infelix Tomombeius per Principem quendam Maurū proditus, atq; in palude, ubi inter cannas & iuncos & pectore tenus in aqua latitabat, inuētus, ad Selimū perductus est. Selimus aut adhibitis tormentis hominem uexauit, ut quō nam in loco thesauri Campsonis Cauri essent, ex ipso agnosceret. Sed Tomombeius incredibili quadam animi cōstantia nihil unquam indicauit. Verū Selimus non ita multo post, ut omnem defectionis spem populis adimeret, Tomombeium mulæ insidentem, atq; annexum gutturi laqueum habentem, per totam urbem duci, ac demum prope portam Bassuelam tertio Idus Aprilis suspendi iussit: omnibus crudele hoc spectaculum deplorantibus, atque iniquam fortunam accusantibus, quæ ipsum Tomombeium ob singularem uirtutem ad imperium uocauerat, ac mox regum omnium, qui unquam miseri extitissent, miseriorem effecerat. Sublatis his duobus Sultanis, unā cū ferē tota Mamaluchorū superba progenie, provinciae oēs etiam quæ in extrema sinus Arabici parte sitæ sunt, Turcis sese dedidere. Selimus uero post hæc Bulacū petiit, ut Nilum iucundissimē illic excrecentem uideret. Inde Alexandriā profectus est. Ex quo demū loco Alcairū reuersus, Caierbeium administrandis paulo antè deuictis prouincijs præfecit, ut prodicionis in Alepino conflictu factæ id illi præmium foret. Sed enim Ianus Bassa, qui munus hoc honorificum sibi tradi uehementer

uehementer optabat, id egerrimè tulit. Vnde etiam id honoris Caierbeio inui-
 dens, curauit ut Ianizari, qui Alcastrum custodiebant, statim à principis disces-
 su in unū collecti tumultum excitarēt, quo Caierbeius ob id malè audiret apud
 omnes. Verū scelus in auctorē recidit. Nā Selimus, cognita Iani fraude, in itine- *Iani Bassæ mors.*
 re non procul ab Alcairo capite eū puniri iussit: ut omnibus ostenderet, nō esse
 aduersus imperatorem tumultu militari ludendum. Mox quū in Syriā uenisset,
 eius prouinciæ administrationē Gazelli concessit, Turcis iam inter se murmu-
 rantibus, quod princeps proditoribus fideret, ac Turcicorum ducū officia par-
 uū aestimaret. Tandē Selimus Constantinopolim peruenit, quo in loco sub Pyr-
 rhi Bassæ magnæ fidei ac singularis prudētiæ uiri cura, Solimanū unicū filiū ut
 reliquerat, sic inuenit, licet antea ueritus (ut multi iudicarunt) ne sibi absenti So-
 limanus imperiū adimeret, quēadmodum ipse Baiazeti patri ademerat, quū ue-
 ste quadam ueneno intincta dono missa filij uitæ pater insidiatus esset. Neq; ita *Selimi mors, eiusdemq; fama & ingenium.*
 multo post Selimus domi agēs, ulcus in renibus cōtraxit, quod canceris in mo-
 rem serpens, eam corporis dispositionem, quam complexionem uocant, paula-
 tim turbauit, atq; omnia bellādī consilia expulit. Post paulum etiam pestifera fe-
bris hominem inualit, sicq; ita morbi tedio sibi ipsi grauis, uictorijs ac triumphis
exaturatus mortem obiit, salutis nostræ Anno M. D. X X. in mense Septembri, 1520
in eodem pago Ciurlano, ubi prius cum patre cōflixerat. Quod non sine mani-
festo Dei iudicio factum est, ut quo in loco peccatū commiserat, ibidem et pœ-
nas solueret. Præfuit imperio annis octo: agebatq; quū obiit, ætatis annū XL VI.
 Verū quod ad corporis membra attinet, uentrem admodum demissum bre- *figura Selimi*
 uioribus cruribus sustentabat. Vnde etiam eques magis quā pedes commen-
 dabatur. Faciē subrotundam ac pallidam, oculos pregrādes & feritate plenos
 habebat. Animi uerō magnitudine leonem æquabat. Nihil sibi unquā à fortu-
 na pertimuit. Nullum ob periculum quamuis manifestum susceptas semel ex-
 peditiones unquam dimisit. Consilia dubia, sed spem aliquam honoris continen-
 tia, securis, sed illaudatis præferebat. Alexandrū magnum ac Dictatorem Cesa-
 rem pluris quā alios omnes antiquos duces faciebat. Quamobrē etiā ipsorū
gesta in Turcica lingua uersa sine intermissione legebat. *Crudelitas*
 Natura uerō seuerus erat atq; inexorabilis, semper cogitabundus, nunquā præceptis, præsertim in exe-
 quenda crudelitate, quæ tamen sæpius inniti iustitiæ uisa est. Mustaphā interfe-
cit, quia parum fidelem cōperit. Chendemum Bassam necari iussit, quoniā sibi
cōtra Persas eunti tot difficultates obiecerat, ut Ianizari in unum collecti transi-
re Euphratem recusarent. Bostangi Bassæ genero suo caput amputari præce-
pit, quod prouincias, quibus eum prefecerat, expilasset. Ianū Bassam interficiē-
dum curauit, ut ipsius nimiam arrogantiam cum infidelitate coniunctam puni-
ret. Dicere consueuerat, se non nutrire prolixam barbā, uelut Baiazetes pa- *In barbā proli-*
ter effecerat: ne Bassæ manibus in illam iniectis, ducerēt principē quo uellent, *xiores scōma*
quēadmodum euenerat Baiazeti. Nimia tamen in propriū sanguinē crude-
litate infamē se reddidit. Verū ipse affirmabat nihil esse dulcius, quā sine cō-
sanguineorum timore ac suspitione regnare, seq; ob id excusatiōe dignum ar-
bitrabatur. Quod si uel minimus quispiam ex Ottomanio sanguine in princi-
pem prius euasisset, sibi quoq; eodem modo pereundum fuerat. Preterea eum *Occasionem se-*
minimè prudentem esse aiebat, qui quod proposuisset, nō illico exequeretur; *pe mora amitti*
quoniā in mora sæpe amitteretur occasio, atque impedimentum designa-
tæ intentioni contrarium oboriretur. Summa hæc est. In arte militari, atq;
in populorum regimine excellentissimus acrarī nominis uir extitit, quippe
qui iustitiā ubiq; seruādā præciperet. Aloysius Mocenico, uir clarissimus
 unus ex

unus ex Venetis oratoribus, qui Bononiæ apud Maieſtatē tuā fuere, nobis retulit, ſe neminē unquā hominum Selimo (nā apud ipſum quoq; Alcairi oratorem egerat, diūq; cum illo fuerat uerſatus) parem, quod ad iuſtitia, humanitatem, animi magnitudinem, atq; alias huiusmodi uirtutes attinet, inueniſſe: nullosq; barbaros mores in eo fuiſſe aſſerebat: et quicquid à uulgo illi obijciebatur, egregiē refellebat. Porro cōſueuerat Selimus (ut ex ſereniſſimo Gritti Venetiarū duce accepimus) nōnunq; edere ſemen quoddā Turcis notū, quod rerū ſeriā rū ac moleſtarū memoriā hominib; adimī, eoſq; liberos ac iucūdos per aliquot horas facit. Id quod ipſe efficiebat, ne profundius grauiorib; cogitationibus inherereſceret, ſed ad oblectandum animū aliquod temporis ſpaciū haberet. Ve nationibus ſummopere delectabatur, ſed mulieribus nimium deditus erat. Verū tāta in uiciū moeſtia utebatur, ut nō niſi ex uno ferculo comederet, quod plerūq; potius ē feris uenatione captis, aut eiſmodi uilioribus carnibus, quā ē uolatilibus ſibi eligebat, quemadmodum & priuati milites efficere conſueuerant. Id quod in cauſa erat, ut etiā inter tot labores, quos in remotiſſimis regionibus ſub uario ſubinde cōlo ſuſtinebat, proſpera ſemper uale tudine uteretur.

SOLIMANVS.

SOLIMANVS, unicus Selimi filius ſucceſſus eſt patri, eodem anno quō tua Maieſtas imperatorio diademate Aquilgrani coronata eſt. Nec parum Chriſtiani principes Selimi tā fortis ac fortunati hoſtis morte letati ſunt: ſed præ ceteris prudētiſſimus papa Leo X. tantū ex ea re cōcepit gaudiū, quanti tritiū paulo antē audito Sultani interitū acceperat. Nam eo interitū nunciato litanias ac ſupplicationes publicas, in quibus homines nudatis pedibus incederēt, Romæ haberi piē curauerat: legatosq; per totam Europā miſerat, qui id efficerent, ut Chriſtiani in unū coeuntes, cōtra Chriſtianorū omniū hoſtē arma ſumerent, Nihilominus quod ad Solimanū attinet, omnib; uidebatur, mitē agnū rabido leoni ſucceſſiſſe, quum Solimanus ipſe iuuenis rerum imperitus, ac natura (ut ſerebatur) quietiſſimus eſſet, quæ tamen falſa opinio multos, atq; inter eos Gazellē præcipuē ſefellit. Etenim is deſuncto Selimo, cui ſe iuramēto deuinxerat, uelut ſam liber, Syriam ſibi ſubijcere propoſuit. Vnde & reliquias oēs Mama luchorum excipiens, regionis ſimul incolas, necnō Alarbiū Duces ad ſe blanditijs alliciebat: præterea ſeſe Magno Rhodi magiſtro inſinuauit, ut machinas æreas, quæq; ijs neceſſaria ſunt, inſuper arma ac triremes inde acciperet. Ad hæc legatum occultē Alcairum ad Caierbeium miſit, qui eum hortaretur, ut de iniurijs & ſanguine Circalſorū effuſo uindictam ſumeret: atq; occiſis Turcis, principem ſe conſtitueret, Sultanicūq; imperium denuō inſtauraret. Verū Caierbeius Gazellis ueteris inimici uerbis minimē fidem adhibēs, aut fortalſe maiorem quā pro ſuis uiribus difficultatem in huiusmodi peragendo negotio futuram cōſiderans, legatum interfici iuſſit, ac Solimanum eius rei admonuit. Solimanus Faratem Baſſam cū ualido exercitu ſtatim in Syriam miſit. Quod quum audiſſet Gazelles, licet ſam Baruti ac Tripoli, alijsq; in locis plura Turcarum præſidia expugnaiſſet, terrore tamen percuſus, Damascum ſeſe recepit, quō quidem & Farates longis itineribus tandem peruenit. Cæterum Gazelles nihil aliud ſuis rebus magis expedire arbitratuſ, quā ut fortunæ omnia committeret, quæ aut uictoriam, aut mortem generoſo duce dignam afferret, exercitum, quem congregarat, extra urbem duxit, ac mox cum Farate confluxit. Sedenim in eo conflictu ipſe unā cum Mamaluchis omnibus trucidatus eſt. Farates uerò una hac uictoria & Syriam recepit, & Caierbeij totiusque Aegypti fidelitatem erga Solimanum conſirmauit. Porro Solimanus

Forſan Nepotes fuit.

unio ferculo
mitis erat.
Frugalitas.

Barutum anti-
quis Berytus
erat: quin &
Straboni Baru-
tus dicitur.

Gazellæ in Ma-
maluchis inhi-
ritus.

eo anno, uictoriā secutus est, Pyrrhi natione Turcæ prudētissimi uiri consilio ac Ianizarorū hortatu, Belgradū, ubi q̄ plurima ex Turcis deuictis posita ab Vngaris trophæa cernebant, aggredi constituit. Igitur præmissō exercitū Sophiā usq̄, quæ Seruiæ ciuitas est, antè peruenit, quā Vngari ea de re aliquid resciscerent. Enimvero q̄d ad Vngaros attinet, per id tēpus Vladislao, qui per aliquot annos absq̄ militari gloria regnum administrarat, Ludouicus unicus filius successerat, iuuenis haud admodū ingeniosus, atq̄ ob ætatē adhuc rerū imperitus. Hūc regni principes atq̄ Ecclesiarū præfules auari expilādum sibi proposuerāt, adeo ut nihil ipse præter regiū nomē possideret: id quod in causa extitit, quo min⁹ colligi exercitus cōtra Turcas illicō potuerit, præsertim principib⁹. auxilia pollicentibus tantū, nihil autē re ipsa præstātibus. Hinc Solimanus nullo impediēte cōmoditatē nactus, subterraneis cuniculis, æreis machinis, atq̄ alijs huiusmodi bellicis instrumētis, paucis ē suis amissis, Belgradū expugnauit: quod quidē nō tātum Vngariæ, sed totius Christianitatis propugnaculū erat, quē admodū infortunā, quæ postea infecuta sunt, manifestē ostēderūt. Solimanus quū post eā uictoriā per integrū annū quieuisset generosa quadā animi promptitudine cōtra Rhodum arma sumpsit, Pyrrho ac pluribus Saniacis minimē id probantibus: etenim adhuc memores erant, quā difficulter, quāq̄ magno cum suorū dāno ac dedecore Mahometes antea id frustra tētasset. Sed super omnia parum tutum imperatori iudicabant, ut seipsum tam paruæ insulæ cōmitteret: fieri enim posse arbitrabatur, ut classis Turcica uel aduersa tēpestas, uel Christianorum nauibus impetita, ingens aliquod incōmodum sustineret: id quod principem ipsum in manifestū discrimen induceret. Nā illis æquū ac rationi cōsentaneum uidebatur, ut occidentales principes Rhodijs suppetias ferrent. Verū Solimanus, qui ex patre audierat, uictorias, nisi imperatoris manu parentur, nō esse omnino integras: per seipsum tandē petere insulam decreuit. Sicq̄ anno ab orbis inītauratione M. D. XXII. sub Iunij mensis finem cū quadringentis nauibus, ac ducentis Turcarū millibus illuc se cōtulit, æreasq̄ quamplurimas machinas secum duxit, quibus deinde super duos montes dispositis, omnem defendendæ urbis cōmoditatē abstulit. Hos autē montes (quod incredibile ijs etiā qui uiderunt, penē fuit) ipsi Turcæ construxerant, terra per spaciū duorū à ciuitate miliariorū ligonibus atq̄ eius generis instrumētis cōtra urbis fossas proiecta, & in eā altitudinē coaceruata. Tantaq̄ Turcarū multitudo, earū operarū more, quibus nostri exercitus in excauādīs uel implēdis fossis, atq̄ alijs huiusmodi ad bellum necessarijs exequēdis utunē, huic operi incubuerat, ut breuī ad fossas urbis peruentum esset, in quibus iā & excauarentur cuniculi, & mœnia uarijs instrumentis demolirent. Philippus autē Villadamus Gallus, Rhodiensium equitū Magister, nihil cum suis, quod ad defendēdam ciuitatem pertinebat, prætermisit: quin machinis æreis maximū etiā dānum Turcis intulit: adeoq̄ egregiē cominus pugnatū est, ut fossæ urbis Turcarum cadaueribus repletæ fuerint. Necq̄ tamen propterea Solimanus oppugnationem unquam remisit, quamuis etiā triginta milia & eo amplius Asaporū dysenteriae morbo iam perisissent. Tandem deiectis turribus, ac mœnibus demolitis, per subterraneos cuniculos Turcæ urbis extremas partes occupauerunt. Vnde paulatim semper ulterius progredientes, Christianos cedere, ac nouis subinde propugnaculis, ut ut poterant, se tueri cōpellebant. Præterea machinæ quædam æræ quas mortarios uocant, globos qui ulne diametrum habebāt, emittentes, urbisq̄ interiorem partem impetentes, tecta ac pauimenta domorum usque ad ter-

Sophia ciuitas
capta

Belgradi oppu
gnatio. 1521.

Rhodi oppu
gnatio. 1522.

Philippus Villada:
mus Rhodiensium
Magister

Triginta milia dy:
senterie morbo perie:
runt.

Mortarij ma:
chine.

Papa negligētia Rhodus Turcis dedita.

prodigium Hadriano Papae eccliam Romae.

Expediit in Vngariam. 1526.

ad terrā cū maximo omniū terrore perforabāt. Iāq; aliquot menses ab incoepta obsidione praeiterant, & nihilominus Rhodijs adhuc nemo suppetias tulerat, quū tamen interim Turcis & a Farate ex Natolia, & a Caierbeio ex Alexandria auxilia q̄ plurima aduenissent. Nā ipse Caierbeius quadraginta naues rebus ad bellū necessarijs onustas miserat. Ceterū dū hēc apud Rhodum gererētur, Hadrianus papa cum nōnullis nauibus ac triremibus, pedītūq; eirciter tribus millibus ex Hispania in Italiā uenit. Hūc Cardinalis Medices, qui nunc Pataui praeest, atq; alij quāplurimī rogarunt, ut eas naues ac pedites unā Rhodū mitteret; futurū enim sperabāt, ut ualidiorib; autumnū uētis adiutæ, inuita etiā Turcica classe portū ingrederētur: praesertim quū quinquaginta Venetorum triremes in Creta tunc essent, quæ hac in re nonnihil auxiliū, saltē sese hostibus ostēdendo, attulissent. Verū sanctissimus pater, qui recēs Pontificatū acceperat, ipso consilijs tanq; suspectis minimē adherēs, id gratiæ diuinitus nō habuit, ut negotium hoc iuuandū Rhodios amplecteretur. Quamobrē Rhodij ipsi spe omni destituti, Villadamo autore sese Turcæ dederunt: cum illo tamen prius pacti, ut & uiuere, & res proprias possidere, demptis æreis machinis unicuiq; cōcederet, quas conuentiones Solimanus humanissimē ac religiosissimī seruauit: praeterea res diui Ioannis tēplo sacras ne attigit quidē, à quibus nostri milites fortasse nō abstinuissent. Equidem Villadamo referente audiui, quod cum Solimanus triginta mill. hominū comitatus Rhodū ingressus est ne unum quidem uerbum est unq; exalicuius ore auditum, adeo ut milites per urbem incedentes, monachi obseruantes, quos uocat, esse uiderētur. Ad hēc Villadamus ipse aiebat, se quū secundo ad Solimanū, ut abeundi peteret ueniā accessisset, tā benignē fuisset exceptū, ut idē Solimanus ad Hebraimū Bassam, quē summopere amabat, quēq; solum tunc secum habebat, cōuersus huiusmodi uerba dixerit: Profecto non possum non dolere, infelicem hunc senem propria domo pulsum, adeo tristē hincabire. In summa, Solimanus maxima cum sua gloria, & Christianorum omniū summo uituperio Rhodū, quæ sibi ueluti molesta sudes in oculo fuerat, sexto mense ab eo quo ipsam oppugnare coeperat, occupauit. Porro, eodē ipso die quo Rhodij se Turcæ dedere cōcluserunt, Romæ magnū Hadriano papæ prodigiū accidit. Nā quū is Palatij sacellum ad solennes natalis diei CHRISTI caremonias peragendas ingrederetur, ianua illius sacelli superlūminare, quod marmoreū erat, post eius ingressum ilico decidit, ac nonnullos custodiæ suæ milites cū maximo ipsius timore occidit. Sed ut ad Solimani res reuertamur: post captā Rhodum, Caierbeius statim defunctus est. Cui Acomathes Bassa, quod ad administrationē attinet, successit. Verū is, quū parū suo principi fidelis esset, occupare Sultanicū imperium proposuit: sed id quidē parū cōsultē, quoniā in ipso pertractandæ rei huius initio à Turcis eos deliorib; captus atq; interfectus est. Quā ob causā Solimanus Hebraimū Bassam Alcairū misit, ut is resturbatas cōponeret: qui omnia singulari prudētia subito pacauit. Mox principis, qui eū diutius abesse sufferre nō poterat, amantissimis literis reuocatus, Cōstantinopolim rediit: ac non ita multo post Belierbela dignitate donatus est. Sub hęc Solimanus, anno post CRISTVM natū M. DXXVI. Vngaris bellū indixit: quūq; Belgradū peruenisset, Ludo uiscus infelix Rex, omniū Christianorū principum alijs bellis impedito, auxiliō destitutus, praeterquam Clementis papæ, qui Boemis ac Germanis peditibus nonnullis ē suo stipendia exhibebat, hosti obuiā ire constituit, quādā potius fatali necessitate, quā aut belliratione, aut spe uictoriæ ductus.

Neq;

Neq[ue] enim securæ atq[ue] honestæ belli protrahendi uia illi deerant, etiamsi regni pars aliqua fuisset amittēda: etenim ex ea re minus damni accepisset, quā ex totius regni amissione postmodum accepit, præsertim cum Ioannes Vaiuoda unā cū quamplurimis militibus assuetis pugnare cum Turcis quotidie expectaretur. Sed Paulus Tomoreus Collocensis archiepiscopus, monachus Franciscanus, uir manibus promptus, at ingenio nimium audaci, cōsilia omnia pugnae auditate in turbauit. Enim uero se iā posse belli ducē agere existimabat, propterea quod semel aut iterū cum Turcis, non quidē integra acie, sed leuioribus quibusdam pugnis ac tumultuarijs incursionibus foeliciter cōgressus fuerat. Nam post præstantissimi regis Matthiæ obitum. Vngari, quod ad bella pertractāda attinet, semper inglorij extiterē. Etenim Ladislaus militarē disciplinā, atq[ue] a rege Matthia institutos militum ordines, adeo labefactari permiserat, ut Vngari, qui tūc sub Ludo uico militabant, nullam bellandi peritiā, sed solummodo quandam temerariā audaciam, ac ferinū furorem haberent, quo se posse Turcas omnes in primo cōgressu deuorare præsumerent. Summa uerō totius Vngarici exercitus, nō nisi uigintiquatuor millia hominum in pedites equitesq[ue] distinctorum cōtinebat: qui quidem, quū Mogatium ad Danubiū sitū, Budamq[ue] ac Belgradū æquis ferē spacijs dirimentem, peruenissent, anteriore Turcici exercitus parte, quā Balibeius Belgradī Saniacus conducebat, haud procul abesse conspexerunt. Viginti milia equitū erant, qui planiciem importunis & molestis excursionibus ac leuibus pugnis die noctūq[ue] sine intermissione infestabant, in quatuor enim turmas diuisi senis horis, quo per integrū naturalē diem semper adessent, alijs alijs per uices succedebāt. Vngari uerō inter curruum septa necessitate sic cogente clausi, ne aquatū quidē equos ducere ad Danubiū, nō nisi quantū sagitte iactus est ad sinistram distantem, audere: sed puteos ad aquā eo loci, ubi continebantur, inueniendam cōtinuē excauare. Interea Solimanus cum reliquo exercitu se suis adiunxit, ac milites ex Romania profectos Hebraimo, ex Natolia uerō missos Becramo Bassæ ducendos cōmisit. Tomoreus autē militibus omnibus in latā quandā aciem cōstituitis, inter peditū cohortes, equitū turmas disposuit, ne facile à Turcis, qui multo plures numero erant, circūdari possent. Præterea pauculas illas áreas machinas quas habebat, in locis opportunioribus collocauit, atq[ue] ad curruū custodiam eos qui minus in bellis exercitati erāt reliquit. Rex uerō ipse post aciem mansit, electosq[ue] equites circiter mille præsidij nomine seorsum cōstituit. In ipso autē cōferrandarū manuū initio, Turcæ bis machinas greas globulis in hostē eiectionis exonerarūt. Verū ij qui machinis ipsis exonerandis (quos nominant bōbardarios) præerant, altius quā debuerant ferientes, uix nostrorum lanceas frustraneis ictibus attigerunt. Creditū est id consultō fuisse factum, propterea quod Christiani sint ij quorū opera in ea re Turca utitur. Equitatus deinde Turcicus in Vngaros immissus est: quo acriter à fronte pugnante, turma itidē Turcicorū equitum currus à tergo inuasit. Quumq[ue] ijs succurrere necesse esset, equites illi qui in regis præsidij in omnē fortunę euentū seruabātur, eò missi sunt. Interea uerō Tomor, multitudine pugnantij Turcarū oppressus, interfectus est, unā cū Strigonīa & Vradino præsulibus, quāplurimisq[ue] nobilibus, inter quos Ambrosius Sarconus, & Gregorius Vaiuodæ frater extiterē. Sed & ipse infelix rex destinato antea præsidio destitutus, euadere minimē potuit. Etenim inter fugiendū in palustrem quandā foueā descendit, ex qua quū emergere ascendēdo conaretur, ab equo, qui in terga in paludē obuersa decidit, oppressus est: et quia grauioribus armis indutus erat, subtrahere sese ex equo nō ualuit: sicq[ue] tandē coactus est ibidem miserri me uita finire. Germani autē ac Boemi pedites nō nihil quidem restiterunt, sed nihilominus

Paulus Tomoreus.

Vngarorū exercitus fuit 24 milia.

Bombardarij.

Ludouici Vngarici regis interitus.

mm hilominus

*Buda arcis de-
ditio.*

1526.

*Viennæ oppu-
gnatio.*

*Ad Carolum
Cesarem Apo-
strophe.*

*Solimani virtu-
tes.*

*Hebraimus
Bassæ.*

Pargæ.

hilominus & ipsi demum occisione occisi sunt. Pauculi equites effugerunt. Soli-
manus stultitiâ regis uehementer admiratus est, qui ducētis hominum millibus
cum tā paruo exercitu obuius factus esset. Mox Budam profectus, urbis arcem
his conditionibus se dudentem, ut & homines & res priuata incolumes seruari
tur, benigne accepit, ac firmiter cōventionibus stetit. Duas deinde statuas areas
per probatissimos olim artifices Matthiæ regis iussu fabrefactas, Cōstantinopo-
lim duci, ac super bases è marmore, pulcherrimo ornatu constructas, ueluti uicto-
riæ trophæū in foro erigi curauit. Et pugna quidē hæc eodē (quem superius me-
morauimus) anno M.D.XXVI, quarto Calendas Septemb. pugnata est. Verū
enimvero Solimanus post eam ipsam pugnā ob hyemis uicinatem haud diu in
Vngaria moratus Constantinopolim reuersus est. Nec aliquid postea contra
Christianos est molitus, nisi Viennæ oppugnationē, in qua nos quidem auxilio
Dei ac Germanorum uirtute uictoriā sine cōflictu adepti, agnouimus quāto in
discrimine uniuersa Christianitas extiterit. Et proculdubio dominus noster IESVS
CHRISTVS eo periculo ac damno Principes Christianos admonitos uo-
luit, ut rebus suis consulant, ne eos succumbere contingat, si parum uigilantes ite-
rum à Turcis impetentur. Illud tibi optime Cæsar persuadere potes, Solimanū,
qui natura gloriæ cupidus, atq; ob uictorias plurimas, imperijq; magnitudinem
audax est, nihil aliud magis in animo habere, quā ut regna tibi subiecta tandem
occupet. Etenim ex hominibus integris, quorū uerbis fides haberi potest, accipi-
tur Solimanum ipsum dicere sapius esse solitū, Romæ ac totius Occidentis imperiū
ad se spectare, propterea quod ipse imperatoris Constantini, qui Byzantium im-
perium trātulit, legitimus successor sit. Neq; id te lateat, Solimanum res Christia-
norū omnes optimē atq; exactissimē callere, nec minus animi quā uiriū habe-
re, ut plura simul bella conficienda suscipiat. Ad hæc in rebus ferē omnibus mira-
bili iudicio, uersat. Deniq; uirtutibus quā plurimis ornatus est: præcipuisq; illis
auaritiæ, crudelitatis atq; infidelitatis uitijs caret, in quibus Selimus, Baiazetes ac
Mahometes, qui ipsum præcesserūt, fuisse. Sed super omnia religiōe ac liberalita-
te est præditus: quæ duæ res facile hominē in cœlū subuehūt. etenim religiō iustitiā
ac tēperantiā parit: liberalitas uerò, militum animos sibi deuincit, ac certā præmiij
spē in eorū omniū animis seminat, qui per uirtutē ad meliōrē fortunā cōscende-
re studēt. Porro ipsē uirtutibus Hebraimus quoq; Bassæ, qui præcipua autori-
tate omnia gubernat, ornatus est. Is enim in omnibus suis actiōibus iustus, ac na-
tura sobrius, castus & patiens habetur: præterea eos qui uarijs de causis ipsum acce-
dunt, & liberrimē audit, & citissimē expedit. Hunc aliq; duo Bassæ tanq; herū uo-
nerantur, propterea quod ipse tam in bellicis quā in ciuilibus negocijs perti-
candis, ac pecunijs ex prouincijs omnibus colligendis, autoritate Principi ferē
æqualis sit. Natus uerò est in Macedoniæ uico, quem Pargā uocāt, à Corcyra nō
admodū remoto, ac Schenderi Bassæ seruus fuit: cuius etiā filiā postea in uxorem
accepit. Cæterū ab ineunte ætate cū Solimano (fortuna sic disponente) educatus,
mores grauissimos atq; optimos semper seruauit, adeoq; tēperatē gratia & fauo-
re Principis usus est, ut nihil arrogantiæ, nihil inde superbiæ cōtraxerit, quē admo-
dum plerunq; nō facere cōsueuerūt, qui ex humili loco in altū cōscendētes, ampli-
tudine aspirātis fortunæ abutūtur. Tāta hinc beneuolētia Imperator ipsum pro-
sequit, ut multos ob id tantū, quod illi inuiderēt perdiderit: inter quos extitit Epa-
tes Bassæ, qui quod tāta Hebraimi sublimitatē ferre nō posset, interfici iussus est.
Pyrrhus q; & Visirio munere & aula cōsuetudine, honesto quodā exiliij gene-
re, ob eandē causam est priuatus. Mustapha aut Bassæ, qui superiore anno de fun-
ctus est, ob id ipsum Principis indignationē penitus incurrisset, nisi ipse Princeps
ei culpam

culpā cōdonasset propriā tantū sororis intuitu, quē olim quidē Bostangi, cui caput Selimus amputauit, nupserat, tūc uerō ipsius Mustaphę uxor erat. Quod uerō ad imperij Turcici solidos, pūctus attinet, Imperator ipse, cōnumeratis cū prioribus suis etiā Sultanici regni redditibus, sexagies cētena millia aureorū singulis annis habet. Ex quib. quinquies & quadragies centena millia expēdit. nihilominus q̄ties ei belli tēpore populos cēdere libet, ex qua uis uel minima summa census extraordinariē imposita, pecunias innumera- biles corradit, adeō ut q̄d ad arariū pertinet, ex bellis potius lucretur, quā in damno sit. Pręterea plus gemmarum ac thesaurorum solus possidet, quā ceteri omnes orbis principes simul possideant. Ad hęc tantam ærearum ma-

*Turcici Imperij
prouentus.*

chinarū, ac rerū ad illas attinentium copiam, tātumq; papilionum, armorū, nauium, ac trirēmum apparatus habet, ut quilibet qui pauperiem nostrā aliquousq; norit, facile iudicet, eum pluribus simul principibus uno & eodem tempore bellum inferre posse. Et sanē quemadmodum tua maiestas plurib. regnis pręest, quā aliquis unquā occidentalis pręfuerit Imperator, ita Solimanus potentia imperijq; amplitudine reges exteros omnes, de quibus historia meminerint, sine cōtrouersia superat. Quo fit ut multi existiment, uel le iam Deum orbem uniuersum in ueterem monarchiā redigere, ut maiestatem tuā unica uictoria tam re quā nomine Cęsarem Augustum cōstituat.

2º ORDO AC DISCIPLINA TVRCICAE

MILITIAE, EODEM PAVLO IOVIO AVTORE.

IS OMNIS Turcicę militiæ in Portę militibus, quos uocāt, sita est. Li uerō homines selectissimi sunt, partim peditū, partim equitū ordinib. ascripti. Spachi Oglani (sic em̄ eorū alios quos Turcę appellāt) digniorē obtinēt locū. Nā ij ipsi in eo, cui Clausurę nomē est, loco educatī, ac literarū atq; armorū disciplinīs instituti, ueluti principis filij habent. Legatorū et cōmissariorū, pręsertim si honorificū aliq̄d atq; utile negotiū peragendū sit,

Portę milites.

*Spachi oglani
quibusdam uno
tantum nomine
Spahiglani uocantur.*

Clausura.

muneribus funguntur, ac Sanctacathibus atq; alijs huiusmodi dignitatib. pręficiuntur. His pręterea Clausurę iā dictę mulieres, necnō filię ac sorores ipsius Principis nubunt. Summa hęc est: li ceteris omnib. nobiliores, ac Principi gratiores sunt. Excellentiores equos, equorumq; ornamenta pulchriora, uestes preciosioribus suffultas pellibus, seruos robustiores elegātiusq; indutos, quā quodlibet aliud hominū genus inter Turcas habent. Ut autem tā egregiē ornatī incedāt, Persicę atq; Alcairiēses efficiūt prędā. Nā antea sub Mahomete, nec preciosis pellibus, nec gēmis, nec pannis auro intertextis, nec multis holosericis uestibus utebantur. Sunt uerō ij numero mille, quorū unumquēq; tres aut quatuor, aut ad summū decē serui comitātur: qui quidē serui capita quibusdā, ut ipsi uocāt, sarcolis limbo aureo cristāq; pulcherri- ma exornatis obtegūt. Ipsi autem Spachi Turbantos (utendū est enim eorū uocabulis) in capite gestāt, uestesq; aureas uaria textura pictas atq; holosericas, uel Tyrio, uel alio colore infectas induunt. Quū uerō extra urbē equitādum est, ij Principis dextrū latus claudunt. Porro sinistrū, mille itē equites, quos Sulastros uocant, eiusdem cum Spachis educationis ac nobilitatis, iisdem uestibus atq; armis utentes, occupant. Et ijs quidē bis mille equitibus honorē exhibent omnes, quemadmodū (quod exempli causa dictū sit) ducentis nobilibus illis quos Gallorū rex apud se habet, exhiberi solitū est. Horum quamplurimi armis oculis omniū expositis induūtur, paruisq; phaleris Damasceno artificio elaboratis, Persarū more proprios equos ornant. Has duas equitū alas mille adhuc alij equites Vlusagi dicti subsequunt. Li uerō cō-

*Sarcoli.
Turbanti.*

Sulastri.

Vlusagi.

m m 2 flati

Caripici.

Porta.

Exarcole.
Citarra.
Biciachus.Ianzarorum
virtus bellica
unde.

flati sunt partim ex Ianzaris, qui ob aliquod egregiū facinus ex pedestri ad equestrem euecti sunt ordinē: partim ex seruis, qui Bassis ac Bellerbeis fidele ac fortē operā in bellis nauarūt, quos princeps defunctis eorū dominis, relatione multorū pbatos assumpsit, atq; huiusmodi tres militū classes ē Christianis, qui tamen abrenunciarūt iā CHRISTO, cōstant. Post has Caripici (ita enim à Turcis appellantur) millenariū & ipsi numerū explentes, equitant. li uerò leuis armaturę sunt equites, eq̄rū egregiū dormitores, ac pugnādī arcu, lācea, scuto atq; ense, quē cimitarrā uocāt, eousq; periti ut res supra uires humanas efficere Mamaluchorū more uideātur. Omnes aut̄ ij Mahometanī sūt ex uarijs puincijs, nimirū ex Persia, Turcomania, Syria, Africa, Alarbia, Scythia, atq; etiā ex India usq; in unū collecti. stipendiū satis amplū habent: idq; privilegiū à principe ijs cōcedit, ut quādiu ipse Cōstantinopoli morat̄, ubi libet hybernare atq; estiuare ualeāt. Tertiā quaq; hebdomada die lunę ad Portā (sic ipsi nomināt) mittunt, qui stipendiū ipsis debitū accipiāt, quod quidē illis illico exhibetur. Sic Turcicus Imperator quatuor milliū equitū electissimorū caterua stipatus incedit, ipsorū equitū seruis minimē in hūc numerum uocatis. Nā & ij quā plurimi sunt, & uestibus, armis, equisq; tam ornati, q̄ propriū domini, principē comitātur. Sed loca deputata seorsim habent, neq; ordinib. iam dictis immiscentur. Ad hęc Ianzarorū circiter duodecim millia, fortissimorū sanē peditū custodia, princeps perpetuō munitur, qui quidē & ipsi ex eorum numero sunt qui CHRISTVM abnegarunt. Eliguntur aut̄ ij, quū paruuli adhuc sunt, ex bellicosissimis Christianorū nationib. atq; educatur, pars quidē in principis Clausura, pars uerò apud Natolię Turcas: quoniam pueri omnes, siue ex tributo, siue ex bellicis excursionibus accepti, per Turcarū domos distribuuntur, atq; ipsorū nomina in schedis quibuscūq; annotantur, ut numerus eorum qui emergunt, quā qui pereūt, inueniri facile possit. Et undiquisq; quidem puer aliquā mechanicā artem militiæ utilem discit, ac simul se exercet, ut tractandorū armorum, & quibus eminus, & quibus cōmitius pugnatur, peritus euadat. Qui uerò ex ijs ad militiam seliguntur, caput operiunt pileis quibuscūq; ex panno albo, sed admodū rudi, in caligē similitudinē cōfectis, atq; eos glutino usq; adeo durāt, ut ictū cuiusuis gladij sustinere possint. Et qua parte huiusmodi pilei supereminēt frōti, aureo limbulo precij nō parui ornantur: cui inquā limbulo uaginula itidē aurea inest, quæ cristas impositas ueluti conus excipit, eosq; sic ornatos, Exarcolas uocant. Ensem, quē superius citarrā appellari diximus, & pugionē biciachū dictum, ac securiculā à cingulo post terga pendentem cōtinuē ferunt. Utuntur præterea nominatis antea scopietis, & ijs quidem oblōgis, atq; eos agillimē pertractāt. Nōnulli ex ipsis dimidiatas lanceas, atq; alia huiusmodi plura bellica instrumenta portāt. Et ante Selimū quidem plures eius ordinis erāt, nunc aut̄ nō admodū multi sunt. Sagula quædā passim ac circūquaq; dissimilis filis cōsuta, armorū loco induūt. Faciem habent miris modis effictā: etenim barbā integrā nō alunt, sed eā tantū quæ à superiore labio dependet, partē plixē demittunt. Maior istorū pars ex Vngaris, Sclauonibus atq; Albanensib. conflāt, reliqua ex Grecis, Germanis, Polonis, Seruanis, atq; ex Occidentalib. hominib. cōstat. Cæterū ex integro omniū Ianzarorū ordine circiter sex millia, q̄ seniores sint, seligunt, ut nō à Bellerbeis, sed ab ipso Principe immediatē pendeāt. Præterea circa decē millia iuuenū, tyrociniū Ianzaricū exercentiū uarijs in locis alūtur, atq; ex ijs Ianzarorum duob. generib. in demortuorū loca supplētur. Porro stipendiū nō omnib. equale est, sed ut cuiq; p meritis auget. neq; cōmendatione aut fauore ad hęc rē opus est: quia, qui egregiū aliq̄ facinus aggreditur, plurimorū oculis expositus, aut pspiciat̄, si uicerit: aut aduersā, si succubuerit, fortunā experitur, id qd in causa est, ut in uiros

ut in viros fortissimos euadant, quemadmodū in varijs cōflictib. cognoscere potuimus. Etenim post Amurathis tēpora, qui primus Ianizarorū ordines instituit, nuncq̃ eos acie integra pugnātes, fuisse fugatos inuenimus. Deniq̃ Ianizari prapositū unū habēt, quocum sub uno & eodē papilione uersantes officia inter se distribuunt. Nā nōnulli coquinā, alij uerō tendendī ac colligēdi papilionis curā habent. Sunt etiā qui ipsius papiliōis custodię præsint, sicq̃ summa in cōcordia quietissimē uiuunt. Deinde cēteni quicq̃ ac milleni suis pręfēctis parent, quousq̃ tādē ad ducē unū omniū supremū ac supremę autoritatis deueniatur, quē ipsi Agā appellant. Insuper ex omnib. Ianizaris ducenti, ceteris et corpore p̃ceriores, & sagittādī arte peritiores eligunt, qui tensis arcubus ac sagittis neruo aptatis equitantē Principē circūdāt, Solachi ij nominant. Sagulis aliquanto quā reliqui Ianizari breuiorib. utuntur. Pileos albos in formā pyramidalē oblōgos in capite gestāt, quorū summitatib. cristulas aliquas, plerunq̃ affigūt. Neq̃ aliud omnino hic Ianizarorū ordo est quā Macedonica phalāx, qua totū Orientē Alexāder Magnus debellauit. Videnturq̃ iā Turcæ, quem admodū imperij Macedonici occupatores sunt, ita & militaris disciplinā ab antiquis Macedonia regibus institutę imitatores esse: quanquā in quibsdā à Macedonib. differāt. Macedones enim longis lanceis, lorica, galea, & parma ferrea utebant, quæ quidē parma ab humeris pēdebat, ut quoties ense cōminus pugnandū erat, ipsam arripere facile ualerēt. His igit̃ equitū ac peditū generib. Principis Porta cōcluditur, qua (ut superius dictū est) semifugatis sapius inter pugnandū exercitiis. opē ferēs nobilissimis potiū uictorijs. Omnes aut̃ alij equitū ordines sub Bellerbeijs sunt. Bellerbeius uerō idiōmate Turcico Principē principū sonat: suntq̃ ij numero duo, totius equitatus pręcipui duces. Imperant Saniacis, qui quidē puinciarū pręfēcti sunt, ob eximiā aliquam uirtutē ad id muneris assumpti. Alter aut̃ ipsorū Bellerbeiorū in Natolia morat̃, atq̃ urbē Galatiæ Cutheiā dictā inhabitat. Alter uerō in Romania uersat̃, ac Sophiā Seruiæ ciuitatē incolit. Porro uterq̃ plurimos sub se Saniacatus cōtinet. q̃ Saniacatus licet sub Baiazete nō nisi duodequingenta essent, nihilominus aucto postea per Selimū ac Solimanū imperio, etiā ipsorū numerus auctus est. Sub Saniacis Subasij ac Timoriatēs sunt, qui pro numero uillarū & locorū, quos possidēt, equites alere, ac singulis pro stipēdio tria millia aspororū (quæ summa Turcicæ monetę, sexaginta ducatos efficit) annuatim exhibere tenētur. Si quis aut̃ ex ipsis equitib. arma atq̃ equū ei traditū nō rectē curat, statim ex equitū numero expungit̃. Ceterū Bellerbeij quoties Princeps iubet, sexaginta milia equitū et eo amplius paucissimis diebus congregant. Et Natoliæ quidē equites pulcherrima scuta, lanceas, arcus, secures, ac cimitarras ferunt. Romania uerō lanceis & scutis more Albanēsiū, sed paucissimis arcubus utunt̃. atq̃ ij sanē Natoliæ equitib. robustiores sunt, licet illi meliores & ornatiores equos habeāt. Omnes aut̃ eodē modo turbātis siue caputijs (ut ita eos uocem) acuminatis expellib. uel ex qualibet alia materia, ut unicuiq̃ magis arripet, cōfēctis, capita tegūt. Sunt pręterea quidā alij ex Turcica natione, quib. olim ab Ottomanij Principib. agri varijs uictorijs acquisiti, p̃ singulorū meritis sic distributi sunt, ut unusquisq̃ pro singulo terræ iugero, qd̃ accepit, equitē unū aut duos pedites, q̃ties maiora insūt bella, exhibere principi teneat̃. Atq̃ ij uocātur Mosellini, ex quib. nōnunq̃ plus quā sex milia equitū, ac peditū magnus numerus in unū coit. Sed neq̃ rei bellicę peritia, neq̃ uirib. admodū ualent. Habēt ij quosdā ueluti censores à Principe cōstitutos, qui prouincias omnes Turcicas circumeūtes, huiusmodi agrorū possessores agnoscant, ac seuerē iudicent. Ceteri omnes Turcici exercitus equites fortunæ equites sunt, absq̃ certo stipendio militātes, appellanturq̃ Alcanzi. Et quidem natura ipsa

Agā.

Solachi.

Macedonum
armatura.Bellerbeius.
Saniaci.

Cutheia.

Mosellini.

Alcanzi à non
nullis Aconia
zic fatales di-
cuntur.

ra ipsa maximi & crudelissimi latrones sunt, pānosī incedūt, ac pīleis pellicetis capita obtegūt. Militiā nō nisi spe prēdæ exercent. Quū aliquo eundū est, ire nere unius diei aut duorū reliquū exercitū pracedūt, igni ferroq; omnia deuastantes. Nōnunquā numerū triginta milliū excedunt, quib. omnib. Dux unus militari prudētia prāditus prēficitur. Enīmuero ex hoc ordine extiterē ij qui anno superiore Solimano Viennā oppugnante, trans urbē progressi, regionē Lincio adiacentē, memorabili clade affecerunt, miserisq; senibus crudeliter interfectis, ac locis igne cōsumptis, quā plurimos captiuos abduxerūt. Inter hos Alcanzos plurimi Martelossi, Valachi, & Tartari, inhumatissimi alfoqui homines, militāt. Est adhuc aliud genus militū, qui *Asapi* uocantur. Sed ij pedites sunt, quos prouinciā ac Turcicā ciuitates iubēte Principe ad bellū mittunt, ac singulis tres aureos coronatos in singulorū mensiū stipēdiū exhibēt. Suntq; ferē omnes sagittarij. Verū genus hoc ignauū atq; inerme est, ac bellis parū aptū. Vnde etiā ipse Princeps, quoties nauale bellū parat, ijs remigū loco utitur. In terrestri autē bello, ipsos earū operarū uice habet, quib. (ut superius diximus) nostri exercitus in excauādis uel implendis fossis, atq; alijs huiusmodi ad bellū necessarijs exequēdis utitur, quemadmodū eos Rhodi ac Viennæ habitos esse satis cōstat: adeoq; Imperator isto rū salutē parū curat, ut sepe fossas oppidorū, quę oppugnat, ipsorū corporib. impleat, quo facilius aditum ad loca expugnanda lanizaris paret. Ducem nihilominus bellandi peritiā insignē semper habent. Cāterū Visiri Bassæ Imperatori a cōsilijs sunt: cū ijs enim de negotijs omnib. tā ad pacē quā ad bellū pertinentib. agit. Sunt autē numero tres, aut ad summū quatuor. Nūc ut res habēt, tres tantū esse dicunt, nimirū Hebraimus Aīax & Cassimus, ex eorū et ipsi ordine, quib. CHRISTVS abiuratus est. Ii uerō ut summā auctoritatem, sic infinitas diuitias habēt. Sed huiusmodi eorū potentia inuidiā oppugnatione nō carens, multis periculis exposita est. Nā pro principis libito saepe etiā strangulant: sic enī Acomathes Ghēdich Baiazetis, sic Mustapha & Ianus Selimi, sic Faracates huius Solimani iussu periēre. Aliquādo dignitatib. priuant, ut Pyrrho ante hosce nō ita multos annos euenit: qui nūc senio confectus, in uilla quadam principe concedente priuatā uitā uiuit. Verū quod ad bella attinet, expeditiones Bellerbeijs cōmittuntur, qui saepenumero uno et & eodē tēpore etiā Visiri, id est consiliarij sunt. Sicuti Hebraimus Vngarico bello cōtra Ludouicū regem & Bellerbeius & Visirus erat: idē erat & Sinamus eunuchus, qui sub Selimo in cōflictu Mattaræ habito interfectus occubuit. Porro in principis aula uariarū linguarū usus est, quarū tamen omnium cognitionē, omnes ferē saltē aliquoulsq; habent, quemadmodū etiā in tuā maiestatis aula Gallicē, Hispanicē, Germanicē, atq; Italicē loquunt. Enīmuero lingua Turcica, qua Imperator ipse utitur, primū sibi uendicat locū: Arabica secūdū, qua Turcarū lex (Alcoranū uocant) conscripta est, & in uniuersum Turcæ literis seu characteribus Arabicis in scribēdo utitur. Tertiū locū Sclauonica lingua occupat: qua, quia latissimē patet, lanizari loquunt. Græca quartū locū habet: ea uerō Cōstantinopolitani ac totius Græciæ urbī ciues utuntur. Verū enīmuero Turcæ disciplinā militārē tanta & iustitia & serueritate exercēt, ut ueteres Græcos ac Romanos faciliē superēt. Nulla unquā inter eos pugna exauditur, ppterēa qd uel minimū etiā delictū capite uindicet. Tribus uerō de causis Turcæ, q̄ milites nostri, meliores sunt. prima est, quia promptē obediūt imperātib. qd inter nostros rarō fit. Secunda, quia nullū q̄uis manifestū uitę discrimē in pugna subterfugiunt, temeraria quadā opiniōe sibi persuadētes, unicuiq; quomodo & q̄do mori debeat, esse cōstitutū. Tertia, quia absq; pane & absq; uino diu uiuere possūt, oryza & aqua cōtentī, Sēpenumero etiā equo animo carent carnib. Quod si cōtingat eos oryzam

Asapi.

*Visiri.
Bassæ*

*Variarum linguarum usus in aula Turcica.
Alcoranum.*

Disciplina militaris observatio.

- eos oryzam quoque minimè habere, salitis carnibus minutatim cōtritīs, ac uelut
 in puluerem redactis utuntur. Nā eiusmodi pulueres in quibusdā sacculis se
 cū ferunt. cumque opus est, immixta calida aqua, dissolutos ebibunt, atque inde
 nutriuntur. Præterea soliti sunt, præsertim quū nimia fame laboratur, equos
 phlebotomare atque illorū sanguine uitā propriā alere. Quinetiā equinis car- *Militū nostro*
 nib. nō inuiti uesciuntur. Denique multo cōmodius omnē inopiā ferunt, quā *rum intempe-*
 nostri milites, qui nūc etiā in castris plura fercula expetūt. Vnde tuæ maiesta- *rantia.*
 ti nihil difficilius in pertractādo hoc bello se offeret, quā ut ratio cōducen-
 dorū comiteatū constet, præcipue panis ac uini: quas tamē duas res Roma-
 ni ueteres nō admodū curabāt, contenti aqua & frumento cōtuso, atque in le- *Expeditionem*
 betibus cocto, quod illis ordinario iure exhibebatur. Quod si pane uelcēdū *contra Turcam*
 erat, quasdā cōficiēbāt placētas, quas uel sub cinerib. uel sub testis quibusdā *suscepturis que*
 ferreis in hoc super currus post legiones conductis, coquebāt. Etenim illud *obseruanda.*
 nobis persuadeamus oportet, si obuiā hosti eundū erit, Turcas in itinere nō
 permissuros ut aliquid cōmeatus in nostra castra deferat. Nā equorū multi-
 tudine maxīma occupāt spacia, atque iter ad castra circumquaque impediūt. Ne
 que huic difficultati ulla alia ratione occurrī potest, nisi ut unusquisque miles,
 quæ ad sustētandā uitā necessaria sunt, secum ferat: ut puta sacculos farinæ
 plenos, aut panes recoctos, aut alimenta alia huiusmodi. Ad hæc illud obser-
 uandū, ut legiones in acie dispositæ ac leuiores machinis æreis circumdatæ,
 semper incedāt, neque impedimētis plurib. onerentur. Enimvero si Dominus
 noster IESVS CHRISTVS id gratiæ tuæ maiestati cōcesserit, ut Christianos
 milites lanizaris opponat, proculdubio certissimā adipiscetur uictoriam. Et
 fortissimæ quidē Germanorū peditū legiones primū educēdæ erūt, ut susti-
 nere, ac demū etiā reijcere Turcicos equites possint, quousque tandē ad pedit-
 tes penetrare liceat. Turcicus autē peditatus, quāuis fortissimus sit, nunquā ta-
 mē Germanis lancearijs, præsertim Boemīs, Hispanis atque Italis scopietarijs
 (ut uocāt) adiutis par erit. Quod si lanizari in fugā uerterent, iā æreis machi-
 nis, impedimētisque atque adeo castrorū hostiliū omni apparatu potiri fas es-
 set. Neque admodū referret, etiā si omnes equites incolumes euaderēt, quan-
 do experientia ipsa iam cōstat lanizaros Turcicarū uirū neruos esse. In huius-
 modi autē eūctu, etiam Christiani equites, licet pauci, cōmodè satis in hostem
 ferri possent, sic tamē ut à nostro peditatu nō lōgius abirēt, ne ab hostib. cir-
 cumcludi cōtingeret. Nā quū tā leuis armaturæ, quā cataphracti equites
 optimè armati sint, securè hostes insequi, ac se subinde ad peditatū recipere
 ualerent. Neque id inutile fuerit, si extremi peditū ordines clypeis ac parmīs
 utantur, quo antequā cōtinuis in pugnā descendant, sagittas excipere abs-
 que nocumēto possint: tāta em sagittarū ueluti grādo erūt, ut quā plurimi uel
 armorū, uel aliarū rerū tegumenta desideraturi sint. Nec sanè olim M. Anto-
 nius sagittarijs Parthis aliter, quā militū capita clypeis tegēdo, restitit. Quin &
 posteriores Romani cōtra Gothos & Hunnos, qui omnes ferè sagittarij erāt,
 testudinē clypeis itidē cōficiētes, quā citissimè poterāt, in hostē concurrebāt,
 quia cōtinuis pugnātes facilius multo uictoriā cōsequebant. Summa est, ut
 Deū optimū maximū enixe precemur, ne bellū posteaquā inceptū fuerit, p-
 trahendū foret, ob equorū multitudinē ac patientiā militū, innumerasque pe- *Pugne protra-*
 cuniarū myriadas, facile tandē superiores euadere possent. Sed si statim con- *fluo.*
 fligatur, uerisimile est, peditarū nostrū nobis uictoriā pariturū. Et quā si hu-
 iusmodi cōflictu decernēdū esset, alea totius orbis imperij iacere, necessariū
 iudicauerim, ut maximus rerū omniū militariū apparatus fieret, quē admodū
 ab ijs qui sibi rimēr fieri cōsuevit: cōtēptis nōnullorū uanis atque inutilib. uebis,
 qui Turcas antequā periculū faciāt, nihili faciūt: quod, ubi bellū inceptū fuerit,

*Victoria in in-
ferendo quam
excipiendo bel-
lo certior.*

*Belli Turcis in-
ferendi optima
ratio.*

Dardanelli.

adeò nobis omnia bene disposita sint, ut nò tantū uirtute, armis ordine; ma-
chinis æreis, atq; alijs huius generis rebus, Turcis nò cedamus, sed ne nume-
ro quidē militū multo illis inferiores simus. Cæterū nonnulli sunt qui existi-
ment Turcā, si ipse aut Austriā, aut Italiā inuaderet, in fugam uerti facilius
posse, quàm si Christiani in Turcicas prouincias profecti, eo loci ipsum ado-
rarentur, ubi post longorum itinerū labores, etiam cōmeatus inopiā sustine-
re fortassis cogerent. Et hæc quidē opinio forsā nò aberraret à scopo, si Prin-
cipes Christiani adeò unanimes essent, ut ad primū ipsius Turcæ aduentus
rumorē, ualidas ad resistendū uires in unū colligerent. Sed sperare uix possu-
mus hoc futurū. Nā nullus unq; sibi persuadebit Turcā aduentare, quousq;
tādem adeò propinquus extiterit, ut omnis ad re sistendū apparatus, serus ac
frustraneus futurus sit: quēadmodū in Rhodia, Belgradēsi, ac Budensi expe-
ditionib. cōrigit. Qua de causā qui rei bellicę peritiores sunt, arbitrantur, cer-
tius ac securius in inferendo hostib. quàm in excipiendo ab eisdem bello ui-
ctoriā consistere posse. Bellū enim qd nobis infertur ab alijs, ut periculosissi-
mum est, ita Deus summopere orāsus ne huiusmodi nos inuoluat. Porro q
tempore de suscipienda in Turcas expeditione, plurimus sub Leone Papa x
sermo erat, Ducum quorūdā primi nominis iudiciū fuit, ut ea nò nisi ualida
ac triplex susciperetur: nimirū in hunc modum, ut Maximilianus Cæsar, Ger-
manix, Vngariæ, Boemiæ, ac Poloniæ uiribus comitatus, Seruiā uersus se-
cundū Danubiū iret. Franciscus uerò Francorum Rex, ingenti exercitu ex
quacuncq; ad bellū disposita natione cōscripto, ex Apulia in Epirum trañce-
ret, ac fauore populorū illorum, qui Turcis alioqui insensissimi sunt, adiutus
progredieretur quò bona fortuna iter ostendisset. Rex autem Angliæ, Lusit-
anis, ac totius Hispaniæ uiribus, nec nò Venetorū triremibus adiutus, Hel-
lespontū uersus nauigaret, castellisq; quos dardanellos uocant, expugnatis,
rectā Constantinopolim peteret. Futurum enim arbitrabantur, si res Turci-
ca, uel in uno tantum istorum trium laterum debilitaretur, ut Christiani po-
stea uictoriā integrā adipisci facile ualerent. Sed quemadmodū summæ dif-
ficultatis erat, Christianorū uires omnes, ac peculiariter ipsos etiā potentio-
res Principes in unum colligere: sic Dei uoluntate est actum, ut omnia tunc
in nihilum redigerentur, quo huiusmodi Turcarum debellandorū occasio
trāquillioribus temporib. adeoq; tuæ maiestati iam adultę seruata, eam ad
summum fastigium ueræ gloriæ, ut suis innumeris
uirtutibus meretur, extolleret.

F I N I S.

IOANNIS LODOVICI VIVIS DE CON.

DITIONE VITAE CHRISTIANORVM

sub Turca.

EST inter Christianos homines odiorū atq; inimicitiarū tāta
acerbitas, & tā cæca rabies, ut ea multi mortales perciti atq;
acti præcipites, nihil dubitēt in se ac alios pessimē cōsulere,
& in eas uoragines se ac suos omneis, uel uotis ac desiderijs,
uel etiam quatenus possint re ac opera cōijcere, unde nun-
quām deinceps emergant. Optant aliq non unius aut alte-
rius hominis cædem atq; interitum, nec inimicitias inimicis concludunt, sed
populorū, ciuitatum, nationum gentium cladē læti ac libentes spectarent.
Alij nouationib. rerū student, & cuperent non solum principem mutatū, sed
Turcam, aut impium aliquē regem, & à nostra pietate nò tantū uita et actio-
nib. ed nomine quoq; ac p̄fessione abhorrentē. Ad quā tā impiā ac nefariā
animi libidinē uarij uarijs de causis rapiunt, Sūt qui hoc cupiāt, qd sub Chri-
stiano

*Pressi à suis
principibus
Christianis.*

*Magistratus
bediendum, ai
uinitus consti-
tuto.*

*Libertatis spe-
cies.*

stiani principe (Christianos hic de nomine ac p[ro]fessione n[on] cupo) sub tali ergo
rege durā uitā & intolerabilē transigūt, pressi uel à rege ipso, uel ab alijs qui-
bus rex publicas administraciones cōcredit ac cōmēdat, uel ab hostib[us]. quos
ille in se laceffiuit, quū illis à finibus ditionis suae arcēdis par nō esset. In quo
utriq[ue], & princeps & subditi, nō mediocre flagitiū admittūt. Ille quidem, qui
muneri suo nō satisfacit, & patrē professus, hostē praeſtat, causamq[ue] eiusmo-
di querelis praeſtat. Christianus uerō priuatus etiā culpādu[s], qui ita rerū ui-
tae huius cura & cogitatione à cursu coelestiu[m] reuocatnr, ut suā & aliorū quie-
tem inturbet. Vnus est finis, quō omnes tēdimus, nēpe felicitas illa sempi-
terna. Vna uia, quā ingrediēdū, uera pietas. Quātulū refert, modō ab hac uia
nō depellāre, quid extra illā fiat? quid prauus aliorū atq[ue] incitatus animorū
tumultuetur impetus? Quā parui refert Christiani hominis tā exigui atq[ue]
incertū uitae curriculū, sub q[uo] principe decurrat, modō ut merā possit pertin-
gere, quō cōtēdit? Viatores uidemus paulo prudētiores ac moderatiores, ui-
tē omnes molestias, et uisū ac perpeſsu indignissima siue in diuerforijs, siue
in uia ipsa, tacitos preterire ac deuorare: in id modō spectātes ac intētos, quō
p[ro]fectionē destinārūt, cultu modico, ac interdū sordido, splēdore illo atq[ue] illa
dignitate deposita, qua sunt in patria. ferūt excludi se, extrudi, nō haberi ho-
nestissimis hominib[us]. honorē, tractari se ut famulos, illā aduersum se exerceri
petulantia, cuius sunt ipsi domi coercitores ac punitores. Quid eos qui in a-
liena regione negociant, si quid illis uel à priuatis grauius, uel à principe exi-
stat, uel etiā à solo aut coelo, quomodo aspiciamus cōcoquere ac pati, & q[ua]si in
statioe perdurare, ne lucri spes abruptat? Quae Germaniae frigora tolerāt Ita-
li & Hispani, atq[ue] adeo Bethyci mercatores: quos Aegypti aut Africae ardo
res Galli & Germani: quae tributa, indictiones, duritatē oris, uerba atq[ue] etiā
interdū uerbera cōtumeliosissima? omnia mollit ac cōdulcorat spes rei augē-
dae. Quid milites perferunt in castris ob uile stipē? quid athletae ob uictoriae?
quātū uenatores, p[ro]pter ferā occidendā? Tā ualide spes aliqua animū omnē à
praesentiu[m] rerū cogitatione ac sensu ad se auocat. At uerō, q[uod] nos ita in cura p[re]-
sentiū rerū immoramur, an nō aperte declaramus, nō ita animū nostrū spe a-
liq[ua] duci premij, ut illorū alioqui q[ua]to minus illi, de quib[us] dixi, hēc praesentia sēti-
remus, occupati atq[ue] intēti in eā uitā, q[uam] immortalis est post hāc mortālē futu-
ra. Idcirco facti apostoli, quū uiderēt nō debere Christianū suū cura rerū uite
huius intricari, obedire nos rectorib[us]. ac praefectis nostris iusserūt, nō solū cō-
modis & mitib[us]. sed asperis quoq[ue] & difficilib[us]: nec parēre nos tātū uolunt,
sed et p[ro] illis orare coelestē nostrū patrē, ut sapiēter populū regāt, cuius admi-
nistrationi praesint. Id quū disertis uerbis p[re]cipiūt, tū ipsi ac martyres, de in-
oēs praestiterunt. Cypriano Cecilio quum esset tanq[ua]m crimē obiectum à praefecto,
qd in Caesarē cōiurasset, respōdit: Longissimē absumus nos Christiani
ab ista culpa, qui Caesarē, etiā si alia sacra, alios deos colēt: tamē quia princeps
est noster, bene & cupimus, & precamur, & rogamus Deū nostrū, ut mentē
illius ad cogitationem uerorū honorū adducat. Nā quid potest tātū princi-
pes eripere, q[uod] nō maius sit, q[uam] odium, q[uam] res turbate, & auocatio à religione eri-
piat, ac tollat: siue bona inter se diuerforū generū cōferant, fortuita cū corpo-
reis, aut animorū, siue etiā generis eiusdē. Alij speciē sibi q[uod]dā cōfixerūt stul-
tā libertatis, ne nominatā quidē in uetustis Romanorum ac Graecorū monu-
mentis, nedū expressā, ut cūq[ue] impunē liceat q[ua]ntū libeat: q[uod] quū sub Christia-
no cōsequuturos se desperent, ideo uel Turcā mallent: quasi is benignior sit
in largiēda libertate hac, q[uam] Christianus. Quid tu dicis? Sita uerō est in hoc li-
bertas, q[uod] nihil ad publicū bonū a[er]ario ciuitatis pendeas, uel principis fisco?
quod penitus sublata sint uectigalia: magistratus uel nulli uel autoritate de-
bilitata prorsum & imminuta, ut à priuato nō differāt? q[uod] impunē liceat cui-
vis malē

uis malefacere: Vbi uisa est libertas hec: quādo audita: quis populus, quę res pub. uel punctū posset tēporis in tali libertate cōsistere: an nō si omnia omni bus licerēt breui fieret, ut nemini liceret quicquā, & p̄ principe uno excluso sexcenti nascerent postridie: nec esset ullus, qui se nō in illius reponi ac collo cari sedē uī, armis, cæde omniū peteret ac cōtenderet: Cedō, qđ tandē tēpus uolūt uel Athenis signare, uel Sparte, uel Romæ, in qđ maxima uiguerit liber tas: Nullū inuenietur tā solutū ac liberū, in quo nō magistratus, leges, forū, iudicia, pœnæ, præmia ualuerint, in quo nō uectīgalia fuerint: transeo, quum non solū æs, uel argentū, uel aurum rei erat publicæ impendēdū, sed sanguis quoq; ac uita uolenti nolenti, quod contingit uel sub florentissima libertate.

Libertas quid. Cōtra potius ea existimā libertas summa, legibus ac legitimis magistratib. quietē obtemperare, & bonos se ac moderatos præbere ciues, uoci legū aut magistratuū præstō esse, & imperijs prōptē ac alacriter parēre. Imō uerō hec una est libertas uera, ut uelis bene uiuere, hoc est animi uitij uacare, & impo tentissimis tyrannis animi motib. ac cupiditatib. nō seruire: quę sola est ser uitus, ut nec reges ipsi dici possint liberi, quādiu his obsequunt. Proxima est libertas, quę ex priore illa deriuat ac deducit, quietē & pacatē legib. ac ma gistratib. tanq; publicis parētib. obedire: qui, sicut est in mimo, amādī sunt, si boni: sin aliter, ferēdī. Nā malē, & per alienā iniuriā uiuere, libertas nō est, sed effusissima atq; effrenis quiduis agēdi licētia, & flagitiorū ac scelerū impu nitas. Quidā se nō putāt satis liberos, nisi qđuis in quēuis liceat, sublati legi bus, summoto metu pœnarū omni, & reuerētia magistratuū. Alijs ob oculos uana quædā obuersa imago libertatis, quę animas imprudētes in errorē ad ducit: quę qđ nō solū cū chartis exoleuit ac computruit, sed nulla potius ullo fuit tēpore, ullo in populo: nec ipsi qualis sit, satis scirent explicare, etiā si ma ximē uellēt ac conarent, tātū se libertatē clamāt cupere. Euoluāt uerō, legāt rerū ueterū monumēta omnia. inueniēt nulla esse nūc tā dura, aspera, diffici lia tēpora, quib. nō pectora atq; intolerabiliora fuerint Romæ, nō modō sub Cæsarib. qđ uix unus atq; alter nō importunissima fuit bellua, sed sub ipsis cōsulibus. An huc adducā ciuiliū bellorū nomina, Antonios, Octauios, Bru 30

Libertatis uae species ali quot. tos, Cassios, Dolabellas, Hircios, Pansas, Cæsares, Pompeios, Marios, Syllas: adde his Gracchos, Fuluios, Carbones, Saturninos, Glaucias, & aliā turbulē torū ciuiū manū. Quid iuuabat ne aliquē illis tēporibus Romę uiuere, aut omnino natū esse: ut mortuorū cōsolationes inde peterent, qđ tā miseris esse absumptos tēporibus, felicitatis & maximi cuiusdā bñficii loco deberet de putari. Sic Sulpitius cōsolat Ciceronē, sic Cicero mortē L. Crassi, et Q. Hor tēsi oratorū. sic Cato habitus est felicissimus, qđ eo modo ē uita exisset, atq; eo tēpore. Si quis superiores etates memoria repetat, inueniet pauperē populū exigū pepēdisse uectīgā, sed ex facultatib. exiguis, ac ppē nullis: stetit ta mē in acie noctes ac dies armatū, ferentē labores ac pericula militiæ, quū sti pendii numeraret malignissimū, diu nullū. ita ut mergentib. se in sortē usu ris, corpore et sanguine crudeli esset foeneratori satis faciēdū. Deniq; nō opus est ambagib. quid fuit alia Romana respub. nisi tacitū qđdā regnū nobilitatis in plebē: An Athenas libet inspicere: nō placebūt, nihil fieri potest turbulen tius illo populo, nihil leuius, nihil ingratius, ut nulli essent infeliciores, qđ qui uel aliqd ad cōmunes & publicas utilitates cōtulissent, uel qui in signi uirtute aliqua & laude præstarēt. An placebit Sparta, etiā gētilib. sapientib. improba ta: ut Platoni & Aristoteli: cōsensu quidā ad bellū, & durā inhumanitatem. Quæ est ergo libertas hec, quā ipsi nec optādo & cogitationib. talē possent fingere, ut ciuitates, & hominū cœtus ac cōmunio cōstare cum illa posset ac perseverare: Sunt, qui quorundā principū aut nationum odio, malint Tur 40

Romana respu blica tyrannis. ca, &

cæ, & cuiuscunque principi barbarissimo subiici, quam illis: ut Itolorum quidam,
 quorum Gallum alij, Germanū alij, alij Hispanum tam infense oderunt, ut ma- *Principis autem nationis ofen-*
 lint centies mori, & quod morte est peius, indignissima & nefaria cuiusvis impe- *res.*
 rata facere, quam sub illis uiuere. Si meminerunt cladium Italię, res quidē est acer-
 ba, & profectō defflenda. Sed an non plures atque atrociores ipsi olim toti huma-
 no generi intulerunt? Ignorant has esse rerum humanarū uices, ut uictor uinca-
 tur, & patiatur inuitus ac gemens, quæ aliquando fecerat latus ac exultans? Ro- *Roma capta.*
 ma est capta & expilata, graue sanē & odiosum bonis omnibus. quis enim uellet
 id factum? ne ipse quidem Princeps, cuius auspicio res putatur gesta. Sed redu-
 10 cat Roma in mentem ac recordationē, quot ipsa urbes ceperit, expilarit, incen-
 derit, diruerit, solo æquarit, non modō tecta & populum, sed uestigia quoque de-
 leuerit ciuitatum uetustissimarum. Quid idem ipsi Itali? quomodo matrē suam
 Italiam tractarunt? an humanius & mitius, quam exterę istę nationes? an uetera
 nomina iterum commemorem, Marios, Syllas, & huiusmodi? nunc in ipsis istis
 cladibus, quarum memoria recentissima est, & sensus adhuc urit, an non fauio-
 ra multo ipsi designarunt Itali in Italiā, quam Germanus, aut Hispanus, aut Gal-
 lus? At oderunt gentem, cuius sentiunt incommoda. Putant ne talē se eam gen-
 tem in amicos, & iunctos uel ditione, uel fœdere præbituram, qualem in hostes
 armatos, aut hostium ciuitates atque agros? aliam sentient amicam, quam inimi-
 20 cam. non tales experiuntur Neapolitani Hispanos, quales Insabres. Neapoli sta-
 tur legibus, habent ciues cum peregrinis, cum militibus idem forum, eundem iu-
 dicem, omnibus ex æquo ius dicitur, secundū leges & iura, inter hostes nulla pu-
 tatur legum communio: licere in eos credunt, quicquid lubeat. Principem uerō *Principem ex-*
 non posse pati extraneum, nimis est delicatum, ne dicam insolens, quum & olim *traneum non*
 mundus tamdiu passus sit Romanos magistratus, & in unaquaque natione sci- *patri, nimis de-*
 mus res collapsas & propē perditas, exteri principis cura esse ac prouidentia ere- *licatum.*
 ctas ac restitutas, in Hispania, in Germania, Britannia, Gallia, in ipsa eadem Ita-
 lia. At qui ab extero tantopere abhorrent, cur ipsi accersunt, non futuri mox ac
 cito pares? & si Hispanum, uel Germanum, uel Gallum sic fastidiunt & oderūt,
 30 cur Turcam & Scytham extremę feritatis ac barbariei non abominantur, diffe-
 rentibus, diuersis, contrarijs moribus, lingua, commercio, religione? Non de-
 sunt, qui Christiani dicuntur, non amore pietatis, aut etiā professione uitę, sed
 tantū uelut quodā cognomine, quod nati sint inter Christianos: haud aliter, *Christiani solum nomine.*
 quam dicerentur uel Romani, uel Carthaginēses, uel Scipiones: tam facile, tam
 libenter cuiuscunque superstitionis & impij. deorum cultus futuri, quam san-
 ctę religionis nostrę. Ad istos tam deploratos, seu uerius deplorandos, longē
 esset repetenda oratio, ut qui ad humanum essent sensum mentemque reuocandi:
 à quā tam longē recedit quisque, quā à religione: sine qua, si quis acutē rem ex-
 pendat, non est homo, homo, sed bellua. Itaque multo alia his opus esset oratio,
 40 seu pharmacum uerius. Nam quemadmodum Circe illa pharmacum habebat, *Circes pharmacu-*
 quod humanę faciei ac naturę redderet, quos ipsa eadem pharmaco alio ex ho-
 minibus bestias fecerat: ita malitia hominem in belluam mutauit, conuertit rur-
 sum in homines ratio ac religio. Non intelligunt insani isti, si hic humana om-
 nia consumatur, nihil penitus inter hominem interfuturum & bestiam, nisi
 quod bestia simplicius cōformiusque ad naturam uiuit, hoc est felicius: homo uerō
 maiore malicia, ac proinde rerum cura obruitur ac premitur, id est miseria perē-
 ni. Quæso num etiam si optio daretur, eam eligerent conditionē uitę, ut omnia
 cum corporibus interirent? Sed hæc opinio, quæ non solum animę uitam eripit,
 & eam, sicut Cicero insectatur, tanquam capius damnatam morte multat, uerū
 etiam

*Martyrij mo-
mentum ad fir-
mandam fidem.*

*Primus Cesar
Christianus.*

Constantinus.

*Martyrium resan-
git*

*Ecclesie que
mala per Con-
stantinum inue-
nit.*

etiam religionem extinguit, & Deum de cœlis ac mûdo detrahit, maioribus est
à me aliquando uiribus aggrediēda: & quod de Christi auxilio spero ac confido,
penitus extirpanda. Interea autē omnes, quibuscunq; aliquid in animo restat ho-
nesti ac boni respectus, attendant. Quum adhuc serueret sanguis Christi, & fir-
ma esset constansq; Christianorum hominum fides, et proinde religio pura atq;
incorrupta, nihil erat utilius Ecclesiæ, quàm agere sub principe impio, à pietate
nostra sentētia abhorrente, professione hoste. Nam in fide tam solida & tam al-
tè radicibus immisis, non erat periculū, ne quis ullo metu perterrefactus, aut uo-
luprate delinquitus, aut spe illecius nutaret, uincebat omnia, superabat, prosterne-
bat, conculcabat ualidissimus cunctorum adfectuum amor; nec aliter minas, ter-
rores, uerbera, tormenta, cruciatus, mortem, fides charitate fulta atq; adiuta exci-
piebat, quàm marinos fluctus, & tempestatem impactus scopulus aliquis uetu-
stus, rupis durissimæ: ut ita insigi ac confirmari fides uideretur, quemadmodū li-
pes aut saxū festuca percussū. Ergo altius acta sunt per martyrium fidei nostræ
fundamenta, quicq; ictus eò putabantur insigi, ut luxarent & reuellerent, haren-
tem ac fixum stipitem altius demittebant. Nulla in terrā decidebat cruoris mar-
tyris stilla, ex qua non centū Christiani uiderentur surgere: adeo erat efficax san-
ctus ille cruor, qui exemplo principis & autoris sui, pro ipso eodem libenter fun-
debatur. Iam ad permouēdos saxeos illos et ferreos homines, quàm erat illud ua-
lidum, uidere constantiam profitentiū, ut durum duriore frangeretur, intueri ro-
bur humano maius, planè cœleste, & diuinitus adiutum: Philippus Vostrensis
princeps Romanus, ad annum v. c. millesimum, Christianum nomen magis est
professus, quàm præstitit pietatem. Insecuti nihilo secius principes, idem in no-
men Christianum exercuerunt odium, quod superiores Decius, Diocletianus,
Maxentius, & alij. Primus bona fide baptizatus est Constantinus. Fuit dies ille,
nescio, an tam Ecclesiæ prosper, quàm multis forsā uideri posset. Certè D. Hie-
ronymus in uita Malchi monachi, non perinde uidetur esse illo facto latus. Cef-
savit enim martyrium, id est fidei coticula, accensio charitatis, fundamentū ac ro-
bur totius religionis; securitas illa peperit negligentia & obliuionē maximarum
uirtutum, non minus quàm longa & certa pax ociosis militibus desidia atq; igna-
uiā. paratior erat quisq; in præsentī, aut certè impendente periculo, quàm nūc su-
mus metu sublato. Nam etiā nūm in tam alta hac securitate adituri pericula ali-
qua, uel naturæ, ual casuū: ut intraturi mare, aut præliū, aut euident aliud capitis
& uitæ discrimen, sanctius nos gerimus, & paramus nos diligentius diuini iudi-
cis examinī, quàm quum lauti accumbimus frequēti & lato conuiuiō. Ingressus
est princeps Ecclesiam, non ut uerus ac planè Christianus, quod fuisset sanè feli-
cissimum & oprandum: sed inuexit secū nobilitatē, honores, arma, insignia, tri-
umphos, supercilia, fastum, superbiam: id est, uenit in Christi domū comitatus dia-
bolo: & quod fieri nullo modo poterat, uoluit duas domos aut duas ciuitates cō-
iungere, Dei & diaboli, quod non magis potuisset efficere, quàm Romā & Con-
stantinopolim: quæ tanto & terrarum & maris tractu separantur. Quæ commu-
nio Christi ad Belial: inquit Paulus. Refixit paulatim ardor, nutauit fides, dege-
nerauit tota pietas, cuius nūc umbra atq; imaginibus utimur, easq; (ut ille dicit)
utinam retineremus. Sed quemadmodū dies ille Constantini tristis pietati fuit,
& dolendus: ita ille acerbissimus, nefastus, aterrimus illucebit, quisquis nunchis
moribus & hac uitæ ratione populū aliquem Christianū ditioni subdet uel Tur-
cæ, uel principis cuiuscūq; à pietate nostra nomine alieni, ac professione: imò ue-
rò non illucebit, sed perpetuas tenebras & noctē inferet. Vos qui immunitates,
qui libertatis nomina tanti facitis, reputare decet, uos omnes Turcæ non alio fu-
turos

turos loco, quàm pecudes, quas ad utilitates modò & fructus suos alit, nò ad. *Qualis uita no- strorum sub Turca.*

participatū ullū commodorū, honorum, non deniq; earū rerum quæ com-
munes sunt ciuibus inter se: quū illi non simus futuri nec ciuiū numero, ac ne
hominū quidē. Non pateret nos augeri opibus, potentia crescere, uigere ho-
noribus, pollere dignitate, incrementa nostra omnia haberet suspecta, inimi-
cus nobis lege, inimicus professione, inimicus odio, & suo & auito, nec ulla
se nobiscū crederet deuinctū lege, nullo iure, nò fœdere, nò cōmunionē, non
humanitate & natura ipsa omnib. cōmuni. Quicquid ipsi liberet, existimaret

10 randū, ullam fidem, qua soluti affectus possent alligari, aut uehemētia impe-
tus retardari ac impediri. Nam qua fide uictoriā exequatur, testes sunt Rho-
diani milites, qui nisi se maturē subduxisset, crudelissimo illos dolo statuerat
oēs intercipere. Sed nec ad ipsos suos populares et eisdē initiatos sacris melio-

*Fides Turca
nulla.*

re uti fide. Victo & capto Sulthano, Mamelucos paratos se defendere, quū
in fidē accepisset, uniuerfos cōtrucidauit. Id quū ausus sit nò sine aliquo po-
puli sui cōsensu, quid eū facturū in nos censemus, secundo suo populo & ap-
plaudenter? Quòd si ipsi eidē mitius aliquē nostrū aut honorificētius place-
ret accipere, aut uix liceret ei inuidia suorū, aut nobis acerbissimus esset is ho-
nor, tanta inuidia infectus ac cōtaminatus. Nā quocunq; aliquis nostrū rece-

*Sultanus cū Ma-
melucis a Turca
contra fidē trucidatis.*

20 ptus esset loco, ab eo se exclusū eiectumq; uir Turca interpretat. Cui nò dico
principi, aut Bassano, sed Genuisaro, uel satelliti, uel gregario militi nò lice-
ret, quicquid esset collibitū in nos, in liberos, in uxores, in fortunas nostras?

Quid nī? nēpe hominib. in canes, illorū opinione. Vtinā huius rei nontā a-
cerbū haberet Christianus orbis exēplū, & hęc potius cōiecturis, à nobis fin-
geretur, quàm tristibus adeò experimētis. An ulla gēs, aut ullus omnino ho-
minū tam extremā est seruitutis aliquando conditionem passus, quàm nunc
patitur inclyta illa & ingenijs, & literis, & armis Græcia: quod mācipiū mise-
rius seruit, quàm illa Græcia: quæ olim pro solo libertatis nomine tantū effu-
dit sanguinis, tantū armauit militū, qui ad certissimā atq; indubitātam mor-

*Græcia hoc se
c uoluerit
misera.*

30 tem ire nò dubitarēt pro libertate? Vt nūc nullus in tāta regione nascatur in
genio paulo liberiore, aut impatienti seruitutis, qui nò primū omnīū Græ-
ciā sibi relinquendā & fugiendā ducat, uelut ergastulum ultimæ seruitutis:
in Italiam se aut in alias orbis partes conferat, magnū secum quocunq; eat,
circumgerens documentū, quid patiendū sit uiuentibus sub Turca. Hęc cū
ferrent uiri fortes, armati bellatores, & iactatores libertatis? Hęc parati sunt
perpeti, qui pati nò possunt indictionē aliquā extraordinariā Christiani prin-

40 cipis, aut syluam, uel aquilā, uel piscem, uel leporē ex publico priuatū fieri?
O quàm cæcis oculis ista intuēmur? & dū præsenti cupiditatī seruimus, nihil
cūctamur in apertos malorū gurgites nos immergere. Tu ergo ut lenticulā
aut intertriginē sanes, hauris uenenum: & quia parū acutē cernis, utrumq; ti-
bi lumen extinguis? Quid porrò principes? An putant uerò, si sub illius di-
tionē ac potentiā uenerint, etiā si initio sedulò dissimulet, & amicorū eos ac
sociorū nomine dignet, nò eū tamē paulò mox ut inualuerit, & uires cōfirma-
rit, ad morē suū patrium rediturū? ut nemo pedē unum terræ possideat, quē
possit suum dicere: omnes serui ac mācipia illius & sint & nominentur, & cui
cunq; impurissimo carnifici ab eo missio prębēda sit ceruix, sinē ulla detrecta-
tione aut cūctatione, si dominus iubeat? Vbi tum erūt feroces isti ac teneri,
qui ne uerbulum quidem affinis aut propinquū possunt perferre? Erit hęc du-
ra quidē, sed tamē iusta Dei ultio, ut qui Christianū parem, & fratrem suū nò

n n tulerit,

*Spiritualiū iniu-
ria cuiusmodi
sub Turcis se-
vende.*

*Hominum feri-
tas unde.*

*Disciplinarum
momentum ad
pietatem.*

Philo Iudeus.

Ignorantia.

*Turcae barba-
ries.*

tulerit, extremæ conditionis seruituræ sub crudelissimo domino seruiat. Di-
cent hic mihi nonnulli ex his qui sanctitatis opinionem affectant, honores, opes,
decus, dignitas, uitæ cōditio, carnalia sunt omnia: ualeant, Christianis nō cu-
randa. Valeant sanè per me, atq; utinā iam pridē iussissemus hæc ualere: quæ
si non tantoperè in nobis inualuissent ac insedissent, nemo inter nos de Tur-
ca loqueret. Sed agedū excutiamus spiritalia. Erit ne adeò spiritalis quisquā
nostrum, tā obfirmato atq; obturato animo ad sensum rerū omnium uitæ hu-
ius, qui perpeti ac tolerare possit, qd est Græco quotidie deuorandū: obijci
nobis, ut crimen atq; ignominiam, nomē hoc Christiani, quo tantoperè iurē
gloriamur? Poterit audire tot blasphemias, tot maledicta, tot conuicia nomi-
nis CHRISTI, & dei omnipotentis. Quod si quis inter illos uel uerbū unū per
imprudentiā cōtra Mahumetē miserit, uel uita sit ei p̄tinus, uel religio amit-
tenda. ē uestigio enim aut moriendum est illi ipsi, aut ad eam ipsam sectā trās-
eundū cui maledixerit. An nō plerisq; omnibus, si hæc uideret, animus haud
aliter accenderetur, q̄ Mathathia Maccabæor: ut occiderent & Iudæum ido-
lo sacrum facientem, & id fieri iubentem gentilem. Quid illud omnium gra-
uissimum & acerbissimū, abduci liberos paruulos in remotissimas regiones:
ut ibi abnegato CHRISTI nomine, & tota pietate in obliuionē missa, seruiat
domino spurcissimo ac impio. Quis id nostrū perferret? quis nō mallet mo-
ri millies, quàm id uidere, uel etiā audire? Neq; inter hæc audet Græci filios
suos obiurgare, reprehendere, castigare flagitia, formare ad uirtutē & studiū
honesti, uirga & flagris quū res poscit admonere discipline, ne illi irritati, ad
Turcas se conferant, et hoc filij audient parentibus minari: a quibus Turcis si
quis sit semel receptus, nulla ui, nulla ope, nulla arte potest unde uenerat re-
dire. Et quū inter animantia omnia solus homo scelere suo corruptus à natura
sua discesserit, quia & à deo, sit ut si sibi relinquat, nullū animal efferatius eua-
dat, nullū magis barbarū atq; incompositū, nec ulla fera bellua tā sit immani-
bus moribus & inhumanis, tam belluæ similis, ac homo. Quales ergo illica-
dolescere atq; educari pueros est credibile, solutos, estrenes in licētia atq; im-
punitate uitiorū omniū, semota disciplina? Quæ potest in eiusmodi animis
esse pietas? Iam religio mirabiliter efflorescit, studijs adiuta sapiētiae & bona-
rū artium, quibus eruditus atq; excultus animus acutius recōdita diuinæ sapiē-
tiæ mysteria intuet: nec remotus est ad diuina gradus cognitio atq; explora-
tio rerū humanarū & mūdi huius cuius notitiā corporis sēlib. capimus, atq;
usurpamus. Apostolus Paulus inuisibilia Dei per uisibilia cognosci ait. & p̄
mā Abrahæ cogitationem accessumq; ad uerū atq; omnipotēs numen ado-
randū ac colendum ex astris illi, ex cœlis, ex ordine & constantia mundi esse
ortam, autor est Philo Iudeus, is qui de mundo scripsit: ut nō iniuria uideat
dixisse Psalmista, cœlos enarrare gloriā Dei. Nec alia maior est superstitiōis
ac impietatis causa & occasio, q̄ ignorātia. At studia humanitatis, id est phi-
losophia, & reliquæ ingeniorum atq; ingenue artes, ut honore uelut gratissi-
mo quodā & saluberrimo fauonio exhilaratæ, flores ac fructus fundūt: ita cō-
temptu aut etiā neglectu flaccescunt, ac emarcidæ collabunt. Græcis aut Ro-
manis rerū potiētibus, magni sunt in disciplinis omnibus p̄gressus facti: sub
Gotthis et Barbaris illis ac feris dominis ita elanguerūt, ut parū admodū ab-
fuerit, quin uitam omnem penitus ac spiritum exhalarent. Quàm tennes, q̄
inualidas earū reliquias patrum etas & nostra accepit? At Turca q̄ alienus
sit ab omni cultu animi, Scythæ, sanguinarius, q̄ non uel fando audiuit: Sub
eo qd sit artium decus, qui uigor, uel ex Græcia discamus, Nisi fortè meliores
nos

nos putamus fore, aut pollētiores ingenijs, magisq; factos atq; aptos ad literas, aut natura & nutu quodam ingeniorum magis ad literarū studia propensos Græcis: à quib. artes ac disciplinæ omnes, cultusq; & ornatus ingeniorū & natus est & auctus, & in ceteros omnes mortales propagatus. Si ille pristinus, qui iā olim ardor deferbuit, adhuc in nobis duraret, fortassis credi posset piē uicturū Christianū sub Turca. Sed quū uideamus inter nos plena & florētē ecclesia, propter nummū unum cēties peierari nomē Domini, ubi per iurio nō solum à diuino iudice parata est spiritalis animaduersio, sed etiā ab humano corporalis: quid futurū ab itramur, nō nummo uno, sed tanta merce

de proposita cōmissi? Et qui sub Turca cōtra Christianos, cōtra patriā, cōtra penates, cōtra religionem meret ducato uno: an nō religionē ipsam deferet, & se abnegare profitebitur, si is iubeat, aut se cupere significet, propter decē? Quid n̄ qui hic inter nos de fide sunt dubij? nū illi nō leuissimo momento impulsī deficerent? Nec illi ipsi qui nunc sunt firmi ac constantes, fortassis stabilitatem illā suā perpetuō possent cōseruare. Quantū putamus cōtagij ex dubijs & incōstātis fidei Dei hominibus ad sodales, ad uictores, ad familiares, & eos quibus cū uersantur & colloquuntur affricari ac hærere? Non minus atq; ex putri a liqua ac fœda scabie. Cui non inijceret scrupulos, illa tam frequens dubitatio, inquisitio, examinatio, altercatio, presertim accedēte in partes diaboli ueteratoria astutia & fraudibus? Nā si in reb. quæ corporeis sensibus exposite sunt magis atq; obuię, quā ea in quib. sita est fides pietatis humana cauillatio aliquid semper inuenit quod cōuellat, quod luxet, & præstigiæ sensibus nostris fiūt, ut ueritas sepe obscuret ac cogatur latere, nō id quidem rerū uicio aut magnitudine luminis nostrorum ingeniorū, sed tenebris atq; hebetudine mētis nostrę, ut meritō ille dixerit, Nimiū altercādo ueritas amittitur: quid futurum est in religione, in ea quę sensum omnē humanū excedit, quæ est substantia rerum sperandarum, argumentū nō apparentiū? Fortior quidem Deus diabolo, & omnium ueritas fortissima: sed nos quia à Deo ad diabolum defecimus, quæ à partibus nostris uidētur stare, facillimē recipimus, ægrē quæ faciūt p̄ diuinis, pressi hoc carnis pōdere, quæ nutu suo ad ima nos deſcīt: id est, à cœlestibus ad terrena, ut magno conatu sit opus, quo tā onusti cliuū hunc ascēdamus, quū ultrō per pronū delabamur. Adfert tēpus ipsum ueritati splendorem ac lucem, & ipsa ueritas posteaquā dilatuī, emergit tādē: fateor. sed interea, dum tēpus cunctatur, dū illa emergit, nos immergimur, ac perimus. Postremò, quum hic inter nos, ubi incitāmur monitis, autoritate sapientū, exēplis bonorū deterremur ab impietate, ignominia, dedecore, foro, iudicijs, pœnis, nihil uel uidemus uel audimus qđ ad impietate apertē ac palam adhortet atq; impellat, aut à uirtute, p̄bitate, pietate auertat atq; arceat, respectū tamē CHRISTI inter postrema posuerimus: nūquid si in uerſa sit uitæ et rerū ratio, nō potiora erunt nobis, quæ iā nūc priora esse quā pietatem existimamus? Quid iam ergo est reliquū, qđ furiosi homines, perditī, desperatī, cōsecuturos se sub regno Turcę sperent: nō opes, nō honores, nō dignitates. Quis enim hæc canib. cōcedit, cuiusmodi nos illis erimus? Libertas quę esse poterit sub tali domino, imò sub talibus dominis: nobis præcipue: quū nulla sit eius popularibus, eiusdē gentis, et herelis? Literarū nulla erit cura, nulla mētio, pietas in periculo. Quid restat? ut noua aliqua rerū natura cōdatur, cuius boni insani isti sub Turca perfruant? Quod si quis adeò sit forti atq; audaci animo, ut cōtemptis alijs rebus omnibus, pietatem tamen se sub impio rege cōseruaturū cōfidat: id tamen nō de

Qui tales sumus sub Christianis, quales erimus sub Turcas

Diffensiones in religione & fide.

bet alijs optare ac procurare, de quorū cōstantia ac firmitate nihil habet exploratum. Sedet ipse. Qui sibi nūc uidetur stare, ne se efferat animo, iuxta monita D. Apostoli: sed circūspectē agat, metuens casum. Nō est omnino committendū, ut tentemus, ut uelimus, ut optemus experiri, qualis illa futura sit uita. in tantā tentationē morum ac pietatis, nullo penitus modo, quātum pręstari à nobis possit, nō debemus sinere ut inducamur. Nā & illis quos confirmaturus & corroboraturus erat ille spiritus, cui pares nō sunt mundi uniuersi & totius naturæ uires, præcipit tamē Deus, uigilent, orent, ne inducant in tentationem: incerti utrum in ea pugna occumbent, an euadent incolumes. Quāto id est nobis omnibus magis orandū, tanto infirmioribus, omni amicorū robore ac uiribus deserti ac destituti: Precibus est hoc contendēdum & omni arte, ingenio, ope, uiribus connitendum: cauendūq̃, ne tanta perniciēs & tam præsens malum contingat.

F I N I S.

QVIBVS ITINERIBVS TVRCI SINT

AGGREDIENDI, FELICIS PETANCII CANCEL-

larij Segniæ ad Vladislaum Hungariæ
& Boemiæ regem.

L I B E L L V S.

CCEPIMVS, serenissime rex, maiores nostros cū de inferēdo bello cōsultarent, prius itinera quibus tutō in hostes pergerent, multorum & scriptis & documentis accuratius inuestigasse. Qua ex re sepe cōpertum est, eos fuis ualidioribus copijs, amplissima regna atq̃ opulentissimas puīcias occupasse adeptos. Ea propter operæ precium erit, maiestātē uestram commonuisse, quos terrarū limites, quas uegentiū regiones adeat, in Turcos expeditionem affectans. Et quāuis decenti & matura persuasiōe ad prouisionem ruīnæ Christianæ opus esset exordiri prolixioribus uerbis, tamē status perturbatissimus rerū me prohibet, eoq̃ maximē q̃d maiores nostri, quorū exēplis innitimur, in huiusmodi arduis et maturē nauādis rebus impigri ac semper citissimi extiterūt. Igitur dimissis oris maritimis, quæ uetus Asiam nauigantibus patēt, referā qui tramites ex septentrionali plaga in Thraciā & orientem dirigant. Primū igitur ex Pannonia ad Istri & Savi confluentem, trañcitur in superiorem Myliam prope Belgradū oppidū, ubi duę cōcurrūt uię. Altera superior in Thraciam, siue Romanīā: altera inferior ad Dardanos & Macedones mittens. Sed superiorē uiam sequendo, patētibus campis Godomiri præter celebre sanum Kessauē, regum atq̃ principum illustratum sepulchris, non procul pertransito amne maioris Muraue, relictisq̃ sinistrosum agris Bardiloue, per pagū Branicerū pergitur ad Nisum, olim (ut ruinis cernit) ciuitatē peregregiā, nūc instar uici redactā à Turcis & Bulgaris habitatā. Adiacet altissimis mōtibz ex finitimo Rhodope progressis, fluuiō Nisaua, à quo denominatur, magnāq̃ uānālium copia rerū inter alios Myliæ & Tribalorū pagos cēsetur præclara. Abest à traiectu Belgradī cxxx millibus passuum. Ex ea ascendendo ad uicū Pirothi sitū in montanis, per agrato uasto monis Cunorouice iugo arduo atq̃ difficili, cū ob pfunda circum eminentiū rupiū cōcaua, tum propter densissimū nemus, longioresq̃ anfractus,

Diuisio itinerū
à Belgrado.

Nisus.

Pirothi uicus.

anfractus Est per quinquaginta miliaria accessus ad Sophiā metropolim Tri
 balorū, emporiū nostris seculis memorādū. iacet in plano, spectās ob orien
 te inferiorem Mysiam, hoc est Sagoriā ex Chyabro flumine, circa Bioniū &
 Nicopolim oppidū, porrectam per limites Istrī ad mare Ponticū, à meridie
 Thraciā, ab occasu & septentrione Cordiscos, Tribalos, et excelsas montis
 Vasiligice alpes. Hinc Rhodope præ alijs quā plurimis quos habet uertici

Sophia.

Rhodope.

Philippopolis,
Romanorum
iter in Asiam.

Hadrianopolis

10 dam imperiū sibi uendicātes iter habuere. quorū insigne ad hæc usq; tempo
 ra in montis medio marmoreis erectum columnis cōspicitur. Hinc & Goti
 fredum de Bulgonis, dum terram promissionis recuperaturus pergeret, ad
 Hellepontū siue Callipolis traiectum ex superiori Mysia trāscendisse memo
 riæ proditū est. Hisce etiā angustijs Vladislaus Pannoniæ & Poloniæ rex,
 olim ab Amuratho Turcorum principe obsessus retrocedere, & in Panno
 niam ire fuit compulsus. Ex Philippopoli uia tridui & campestri continuē
 ad latus Marizæ siue Hebri fluminis peruenitur ad Drinopolim, uocatam
 apud priscos Odrysum, siue Horestida. Ea quantum pulchritudine & gesta
 rū gloria rerū inter omnes Thraciæ urbes semper clauit, hinc uel maximē de
 20 prehenditur, quod eius fecunditate ueteres Bithyniæ reges allekti, ex Asia
 in Europā cōmigrantes, ipsam sibi in domicilium atq; imperij sedem diu an
 te Byzanti expugnationē tenuere. Ab ea in Propontidem & Hellepontū,
 siue Callipolim miliaria LX, in Constantinopolim uerò CXX cōputantur.

ALTERA VIA INFERIOR, QVAE EX EODEM BELGRADO
 per Dardanos & Tribalos montes Aemum transgressa prope Hebrum
 cum superiori uia coniungitur.

A Ltera inferior uia est accessu perfacilis. Patet enim ex Belgrado ad li
 mites Mysiæ & Dardanorū CCLXXX milibus passuum progrediēs,
 circa Ostermice oppidum, & Rauanicense monasterium. Adducit primò ad
 30 Morauam, olim Moschiū dictū, ad latus arcis Crūsceuæ fluentē, quādoq; im
 briū exundatione inuadabilē. Dehinc ad Basilicā albam, & Apennini mōn
 tes, Mysiam inuicem separans. Rassiāni enim primī huius prouinciæ populī
 feroces ac bellicosi, eam partem incolunt quæ ad Drauū, Sauū & Istrū flumī
 na spectat. Valachi montani, genus agreste hominū, hī gregibus tātūm pol
 lent & armentis: aliā autē quæ ad Dardanos, Macedones, & Tribalos uergit
 Seruiāni gētes usu mitiores, & siderū aspectu benigniori, eo quod magis ad
 meridiem tendant, & frequentia cōmeantium mercatorum. Pertransitis ita
 que montibus, sequitur planū Dubotize frequenter inhabitatū. Sed dimisso
 40 aliquantisper ad læuam tramite, qui ad uillam magnam Procopiæ & Nisum
 dirigit, nō procul offert se uallis Cossouiza cū Labo flumine per mediū eius
 decurrente, pcedens ad latissimū Cossouum campū, celebratum toties diuer
 sarum gentiū certaminibus. Verūm ex multis quæ hic præclarē gesta in anti
 quis narrant annalibus, pauca in huius cāpi memoriā repetā. Galli olim Gre
 ciā atq; Asiam occupaturi, illic primò tumultuantes cū circūfinitimis popu
 lis preliū iniere, nō sine magna strage, ut ex eorū monumētis apparet. Preci
 bus namq; uix inducias obtinuerāt, donec traditis sepulture occisorū corpo
 ribus, à prouincia abirent. Præterea anno iā CL Amoratho Turcorū regi ma
 gna cum Barbarorū multitudine ex Thracia in Mysiā irruenti, Lazarus De
 spotus huic cū multis millib. obuians fuit occisus, paucis ex suo exercitu su
 nn 3 perstitibus,

Moraua.

Rassiani.

Valachi.

Seruiāni.

Dubotize.

Cossouiza ualla
lis.Cossouus cāpus
Gallorū clades.Lazarus Despo
ti interitus.

perstitibus, apud Turcos victoria remanente, non incruenta tamen, perempto ibidem eorū rege, ubi eius adhuc intestina marmoreo condita tumulo iacent. Cadaver enim in Bursam, siue Byrsam Bithyniæ metropolim deportatum est, cum alijs ex Othomanorum familia regibus sepeliendum. Postremo

Ioannis Huniadis clades.

hec fuit illa infausta & omnibus seculis execranda clades, Ioannis Huniadis, genitoris diui Matthiæ Pannoniorum regis, ex cōflictu habito cum Amora the & Mahumete Calepino, eius filio qui fuit pater moderni Turcorum imperatoris. Huius campi planicies protenditur circiter LXX. millia passuū, usq; ad uiam Cuzamici, et fauces Clissuræ quæ ad Scopiam ducit, posita inter

Pristina pagus. Nouamontana urbs Saxonum colonia.

duo flumina Sithnizum & Labum, uallata undiq; montibus, quorum extrema perabundant uicis & pagis, habens ad latus opulentissimum pagum Pristinam: qui ob maximā ubertatem fuit quōdam Mysiæ dominis in summis delicijs. Est in super ad X. milliaria Nouamontana ciuitas Germanorum colonia. In principio namq; Saxones in Mysiæ partibus metalla & argenti materiam repetere. Caterum iuxta Horauize lacū & paludes, diuertendo ab ea uia quæ ducit per Binzum, Morauam, ad montes Criuicinz infra Mysiam & Dardanos iacentes itinere unius diei ab ingressu Clissuræ, patet accessus ad

Scopia.

Scopiam, caput Dardanorum, et terminū Macedoniæ. Hec ciuitas est ferax, & abundans omnib. preciosis terræ fructib. plena diuitijs, diuersorū peculiare principis irrigua salubri flumine Vardaro, scaturiente ex iugis altissimis Orbeli

Vardarus fluminis.

montis qui imminet Macedoniæ, Triballis, Mysiæ, & Dalmatiæ, ac Epiro: propterea opportuna ad cōuocandū exercitū. Inde iter arripiedo per planiciem Gegligoue, uallē Conopnize, Balnea Beobufci pontemq; Strymonis dirimēte Macedones à Triballis siue Bulgaris, prope uillā ripe Rubear. Per lustratis cāpis Samocoui, syluis et uastis solitudinib. montis Aemi uocati, apud Triballos eius accolae Costegnazo difficili admodū uia descenditur ad Marizā, hoc est Hebrum fluuiū & campos Philippopolis, siue Romania. ubi hæc uia inferior, distans à Scopia CCCXXX. millibus passuum, cōiungitur cū superiore, ex monte Vasilgiza, siue Rhodope, ad hæc plana progrediente.

Hebrus, qui et Mariza fluminis.

TRACTATVS DE COGNOMINE

et situ Romania.

Romania.

Romania autē, de qua paulo superius mentionē fecimus, est regio aprica, affluēs omnibus quæ ad humanū expediūt usum: ab Romanis olim ob magnā situs amœnitatē diu habitata. Vnde propter frequentes in ea prouincia Romanorū colonias, & præsertim Cōstantinopolim, quæ quasi altera Roma uulgō nominari cōsuevit. Eius longitudo à littoribus Aegæi equoris & Strymone fluuiō CCC LXXX. millibus passuū progressa, ab oriēte Pōto, à septentrione Istri ambitu non longē à Rhodope, iuxta Ciabrū amnem cum inferiori Mysia finitur. latitudo uerò ex uicinis Aemi latebris incipiens, ad meridiem CLXXX. uersus Callipolim protenditur.

ALIVS LOCVS VNDE EX PANNONIA IN MYSIAM

iuxta Saslon oppidum traiectus est.

Saslon oppidū.

Secundus autē locus unde ex Pannonia trālitus in Mysiā est, prope Saslon, siue Sabacū oppidū, nō procul inde ubi Drina ex Dalmatia decurrens Sauo immiscetur. Ultra Sauum duæ sequuntur prouinciæ, Belgina, & Maza, relictis ad dextram flumine Albo, & his montibus, Sacero, Chirbernico, Crupno, Saeza. Et tunc itur ad famosum uicū Vagbem, montesq; Larzi, exercitibus propter currus & alia impedimenta immeabiles. Ex parte sinistra fit progressus ad uadum maioris Muraue, abluentis ibidem Crusseuam arcem, adhærendo semper alijs itineribus superius memoratis.

Belgina. Maza.

VIA

VIA QVAE EX PANNONIA PER TRANSYLVANIAM

mittit uersus Thraciam & Pontum.

Est & tertium iter opportunius minusq; laboriosum, ducēs ex Pannonia finibus in Thraciā, & ad alia loca uicina Ponto. Verū quia tam ipsos Pannonas, quā reliquos trans Danubiū commorātes populos, illud minime latet, cum ex concursu comitantium inuicem mercatorum, tum ob cōtinuum bellū quod circa orā Istri, & eas regiones Turcos propulsando exercent, pauca tantummodo ad hanc uiam necessaria aggrediar. Buda itaque abest à Varadino, LXXX millibus passuum, interiacentibus Cumanorum locis, & flumine Tibisco. Hinc ad Rhium oppidū prope Crissiam amnem, est uia unius diei semper capestris. Ex eo patet accessus per uallem longam in Colusuar, siue Themisuar. Inde ad Sibinium parispacio itineris et perfacili. Hec ciuitas est principalis ex septem castris, quæ regio uulgò Transyluania, siue Herdelia appellari consuevit, bello insuperabilis: parit enim strenuos ac fortissimos milites. Est in ea Huniad oppidum: loci natura munissimū: unde Ioannes pater diui Matthiæ regis oriundus fuit, qui hic primū Turcis, eorū duce Mescribecho interfecto melioribus semper auspicijs uictoriā prosequēdo, adeo hostibus terrori & suis admirationi extitit, ut omnīū sententia in regni gubernatōrē deposceretur. Ex Sibinio sequitur Corona, siue Bresouia, ultimū oppidum Transyluaniæ, adiacens montibus qui diuidunt eam prouinciā à maiori Valachia seu Dacia. Hinc tertia die aditur Tragouiscus metropolis Valachorum, & sedes peculiaris principum inaccessibilis: non muro, nō mœnibus cincta, sed fossa, uallo & aggeribus tātum cū sudibus preacutis exteriū positis, sita inter paludes obductas, lutosis syluis et lacunis aquatum, ita quod hyeme tota penē circumfinitima regio immeabilis sit. Hæc est prouincia Dacia dicta apud ueteres, Romanorū colonia: unde eius aborigēnes hac etiā nostra tēpestare, passim Latino utūtur colloquio. Est ea gens barbara, crudelis, diuinationibus & augurijs dedita, rapinis semper & prædæ inhians. Ex his locis declinādo uia ad traiectū Bidinij & Nicopolis dirigētem, ad leua offert se Vasilū castrū, mediū fermē cōsistens inter Valachiam maiorem, siue Moldauiam, ubi sæpe cū Turcis certatū est. Dracula enim cū paucis sed electis, Machumetum Turcorū imperatōrē potissimum in maiori Valachia, & ad minorem occupandā maturantem, hic ad secundā uigiliam noctis aggressus, conuersum in fugam ad Danubiū cum magna suorū cæde & ignominia regredi coegit. Hic denique Stephanus Moldauie princeps Soleimanū Bassam & ducē Romanie sic prostrauit, ut ex XXX Turcorū millibus pauci admodū, qui forte uelocioribus equis insederant, euaserint. Ex Vasillo circiter XX millia passuū pertrāsitur iter ad Brilagū, siue Braillouum oppidum: ultra quod occurrūt Græci, procedens ultra septem ora Danubij usq; ad Pontum, ubi est campus Varnæ, celebratus primo conflictu imperatoris Sigismundi & ducis Burgundiæ, postmodum cæde Vladislai Pannoniæ & Poloniæ regis atq; legati Apostoloci.

VIA PER QVAM EX VARBOSANIA ITVR

uersus mare & montes Corbauie.

Reliquū est, ut quā breuissimē enarrētur ex quibus Dalmatiæ partibus Turci irruāt in Germaniā, & in alias circumfinitimas nationes. Est igit in ea prouincia locus qui Varbosania dicitur, caput & sedes principalis ducis eius gētis, quō oēs ex Asia et Europa barbari prædæ ac rapinarū audaci cōfluunt: propterea quod inde facillius discursitur siue ad orā maritimā, seu per Licham & montes Corbauie, in Liburnos, Istros, Lubianam, & forū Iulium: uel ex

Cumani.

Sibinium.

Septē castra.

Huniad oppidum.

Corona.

Tragouiscus.

Dacia.

Valachorum mores.

Dracule uictoria.

Stephani Vainode facinus.

Braillouus.

Varnæ capus.

Varbosania.

Excursionum
Turcicarū duo
aditus.

monte Adrio, qui ferme medius inter Bosnam & sinum Adriacū cōsistit, ad Croaciam declinando, in Carniolam, Ciliam, Carinthiā, Stiriam usq; Austrię penetratur fines: sed ex declinatione itinerum quibus ad eas transit gentes, ubi quæq; districtarū regionum plenius apparebit. Hostes itaq; ex Varbosania ad planiciē Thimæ siue Sethiæ, distantē CLXX milibus passuum, & ad alia loca proxima mari discurrere uolentes, et si plures aditus habeāt, duos tamē continuīs excursiōibus sibi magis cognitos, & quasi faciliores frequētant: altero circa Visochij Ganzan, & Profor oppida descēdūt ad Clissam, Spaletū, Tragurium & Scibeniciū: altero aut longius ad Cluci arcē porrecto, præter Bistritiā, intrant in Iadræ plana patentia usq; ad fretū, dirimens insulas ab inuicē à promontorio Corbauie, ceterisq; mediterraneis locis. Verū regrediēdo ex istis cāpis ad Cluci oppidū & montes, unde in hæc litora diuertitur, duæ offerūt se uia. Alia uersus Bichachiū & Hun, siue Hunan fluuiū pergens, alpinū Corbauie per angustias plerisq; in locis, transitu difficili & arcto, uix pedibus peragrandō, dimissis ad laeuam Nouij & Buchari oppidis, cū Istria, Tergesto, et Mūtefalcon feruntur ex limitibus Bosnæ CCCXX milibus passuum, ad Hissunitium amnem.

VIA QVA EX CLUCI OPPIDO VERSVS HVN FLV.

uium progreditur, & per quam itur in Germaniam.

Incurſio in
Croaciam.

Sed superiorē uia tendēdo, trañciētes Hun fluuiū ad latus Bichachij, relicta Cruppa ad dexterā, semper locis cāpestribus spacio L miliarū offendūt omnē regionē Croacię circa Modrusiū, usq; ad Cruppā & Sauū fluuios. Hinc etiā in Lubianā excursiones fieri possunt per eosdē montes Corbauie, uia stricta, lapidosa & aspera. Post Cruppam amnem sequit Methlica, in cuius finib. est mōs arduus, trāsitu difficilis, porrectus ad quatuor miliaria, ubi pauco admōdū præsidio iter hostib. præcluderetur. Inde ad Sauum & Carniolam transcurrunt, & ultra Sauum per Ciliam, Carinthiam & Stiriam provincias Drauo flumini adiacentes, depopulaturi dextera Muram fluuiū & Austriam adorsuntur.

VIA EGNATIA EX EPIRO SIVE DYRRHACHIO,

per Aemathiam in Thraciam progrediens.

Via Egnatia.

Candauiā.

DVxi præterea peropportunū fore, si nostræ ætatis hominib. simul atq; posteris notū fieret, per quæ itinera olim Romanī exercitus ex Epiro in Macedoniam siue in orientem transibant, præsertim cū & assidua bellorū uastitate & tēporū uicissitudine nomina urbū atq; locorum oblitterata, omninoq; hodiernis Christianis militibus incognita existāt. Proinde duæ sunt uia. altera Egnatia, ex Dyrrhachio in orientē, quam Strabo geographus ad Hebrū fluuiū Thraciæ per millia passuum D atq; XXXV mensus est. altera autē ex Apollonia, quæ Candauiā à mōte Illyrici denominat, in Macedoniā CCLXVII, Thessalonicā usq; progrediens. Sed prior Egnatio ex Dyrrhachio per Pharsalicos & Aemathię campos, linquendo sinistrorsum Fandam fluuiū, & montes Ducagmorū circa Lisum Aemathiæ quondam nobilissimam ciuitatem, & frequentissimos Vrachie & Dibri pagos, pergens ad Belgradū oppidum ferme medium inter Aemathiā, Thessalos & Macedones, dimissis ex parte dextera Thessaliæ montibus, laua uerò Drina fluuiō, peragratissyluis & nemoribus finitimorum montium, descendit in planiciem Macedoniæ, extensam uersus Hebrum & Thraciam.

VIA CANDAVIAE MARITIMA, EX APOL.

lonia ad fauces Propontidis extensa.

SECūda uerò uia, quæ Candauiā dicitur, ex Apollonia, unde sumit initium Epirus, ad sinum Ambraciū, præter Aulonis siue Valonę lacū procedēs, dextror.

dextrorsum adiacēt sibi gentes Epiroticę, quas Siculū mare alluit. Hęc regio vulgò Arbanus nuncupatur, diu sub Aranitorum dominiq̃ habita, cū Acheloo, uel (secundū accolas) Pachicolamo amne ē Pindo decurrente cōiungit. Illic terminus Epiri. Ab eo per Acarnanes ad Euinū, seu Phidarim fluiū, qui in os sinus Corinthiaci influit, dirimentis Aetoliā à Peloponneso, ad Anthiriū flumen Isthmo pertinet. Verūm tota hęc uia superius memorata cōtinuē extenditur per oram maritimam, aditu quibusdam in locis aspero, & longius à mari ambiēdo, ob crebros p̃minētes in hęc littora mōtes. Ea post Isthmū ab Aegeo excepta pelago, per locos Phocēses, Boeotios, Atticos, & Megarense. Grēcicę maritimos populos circa Eubœæ atq; Thessalonicię sinus dimissa ad læuam Larissa, descendit usq; Thessalonicam clarissimā Macedonice urbem. Dehinc rursus ad latus eiusdē freti uersus meridiem, Athon montē declinādo, per plana & mōtes Strymonē trāsgrediens (qui Macedones à Thracibus diuidit) locis semper maritimis ad Aemio oppidum extenditur, ubi Hebrus Thraciæ fluius Aegæo immergitur æquori. Hinc duo patent itinera. Alterum per LX miliaria uersus Adrianopolim: alterum autem ad læuam per pontem Aeginæ, supra paludes & lacus miro artificio tribus milibus passuum extensum, præbetur accessus ad Callipolim, ex ea in occasum diuertendo, facilē ad fauces peruenitur Propontidis, siue Dardanellum.

Arbanus regio.
Achelus.
Euinus fluius.

Græcia maritima.
Thessalonica.

Hebri ostia.

EPILOGVS EXHORTATORIVS

ad inuadendum Turcos.

HAec sunt itinera à Romanis olim toties peragrata exercitib. nūc à Christianis obnixius affectāda, si pulsus ex Europa barbaris, perpetua pace potiri cōcupiscunt. Non est ita expectandus hostis, neq; dimicandum cū eo in limitibus & gremio Italiæ. In Epirum siue Macedoniā transportāda sunt copię uno atq; eodē momento. Hinc & ex Pannoniæ oris bellum Thraciæ inferendum esse, nemo iam ambigit: nō defuturum enim militē, neq; cōmeatum, omniaq; necessaria præstō fore. Aderunt & ex circumfinitimis provincijs undiq; fideles populi, solā Christianā expeditionē præstolātes parati hostes undiq; adoriri, quā primū senserint Christianorū castra, Istrū, & ex Italia exercitum Adriæ fretum traiecisse. Hęc est una atq; extrema uia de bellādi hostem. Legimus namq; Alexandrū Magnum cū Dario Persarum rege in Asia decertasse. Xerxes ne ab Atheniensibus in regno suo circūueniretur, prior ipse Græciam inuasit. Hannibalis quoq; una atq; eadē sentētia semper erat, ut in Italia bellū gereret. neq; ab ea iā uictor prius reuocari potuit, quā translato in Aphricam bello. Cæsari etiā tanta in opprimendis hostibus celeritas inerat, ut plerunq; ipse famā sui aduētus preueniret. Sed prætermittēda sunt tot exterarum gētium exempla, solummodo unū relinquitur dignū memoria, ac celebrādum posteris documentum Ioannis Huniadis, qui nūquam passus est Turcos aduersus Christianos expeditionem mouisse, quin eos in ipsa Thracia aggrediretur. Cuius præclara ac sanctissima pro defensione orthodoxæ reipublicę incepta nostræ tempestatis principes imitari, Dominus IESVS CHRISTVS Deus optimus maximus faxit.

In suis terris atq; grediendū non est.

Ioannis Huniadis prudentia.

F I N I S,

IACOBI

IACOBI SADOLETI EPISCOPI CAR

PENTORACTIS DE REGNO VNGARIAE AB

hostibus Turcis oppresso & capto.

H O M I L I A.

AGNO & intolerabili dolore afficior, fratres charissimi, ex his iam penè assiduis incommodis & detrimentis, quibus Christiana conficitur & laceratur respublica. Nec uerò aliter uobis usu uenire intelligo. Sed ætas mea exacta iam, & præcipitans, ususq; rerum multarum, in quibus diu sum penitusq; uersatus, me plus aliquanto, quam pars uirilis postulat, non solum præsentia mala hæc dolere, quæ

longe antè impendentia uideram, sed etiam futura pertimescere semper cogit: ut dolor meus cum metu & timore deteriorum rerum semper cōiunctus grauioribus mihi profectio, q̃ cuiquā uestrum animi curas afferre, & sollicitudines debeat. Et tamen paulo antè cum recitarentur ex Germania literæ, quæ regnum Vngariæ totū delatum in hostium potestatem, nostrorum exercitus occidione occisos, uexatas & perditas citeriores prouincias, Pestum & Budam urbes loco manuq; munitas, arces regni illius, quæ propinquæ Austriæ & propter uicinitatis situscq; opportunitatem, tanquā uestibulū Germaniæ, propugnacula Italiæ semper habitæ sunt, ab hostibus Turcis oppugnatas & captas nunciabant: uidi ego gemitus & dolores uestros, uosq; propè æquè, atq; ego eram, perculsos, atq; afflictos illo aduerso nuncio intellexi. Cum autem illa præterea quæ in eisdē literis subiuncta erant uobis legerentur, quod maximas cædes ubiq; Christianorum esse factas, nulli neq; ætati, neq; sexui crudelitatem hostium peperisse, terram coopertam corporibus intersectorum, flumina sanguine multo cruenta fluxisse cōstabat: quis tū fuit uestrum, qui in tanta coniuncti nobis & religione & legibus Christiani generis stragelachrymas tenere posset? Quis non defleuit sociorum casum? Quis se dolore nō abiicit? Nec uerò quisquā, opinor, ex nobis in domestico funere, quam charissimo pignore orbatus, tantum unq; moestitiæ luctusq; suscepit, quantis nos cuncti fletibus & lamentis casum hunc reipublicæ, & ueluti funus prolequuti sumus. Laudo pietatē uestram, fratres dilectissimi, humanitatē probo, charitatē agnosco. Quod enim calamitate fratrum uestrorum tanquā uestra cōmouemini, magno mihi ea res argumento est, uos laturos fuisse miseris illis atq; indigentibus opem, si facultas affuisset, quos ab immanissimis hostibus crudeliter absumptos rātoperere doletis. Nam quod illi fratres fuerint uestri, sintq; reliqui omnes, qui ab eodem patre Deo, & ex eadē matre ecclesiā in hanc coelestē uobiscū unā cognationis necessitudinem geniti sunt & præcreati, ne dubitatis quidē. Quotiens enim cunq; Dominica à nobis perfertur oratio (qui mos in CHRISTVM rectè credentibus solennis & quondianus est) paterq; noster Deus inuocatur & poscitur, totiens fratrum nostrorum qui ubiq; gentium eundē Deū patrem agnoscunt, facimus mentionem. Quos si uerè, si iure, si sanctiore etiā quàm hæc mortalis et terrena sit, generis necessitudine fratres appellamus, fraterna itē iurē beneuolentiā & uolūtate cōplectimur. Atq; horū ō misera & calamitosa tēpora, in quæ nos deuenimus: hōi in quā Dei filiorū fratrumq; IESV Christi & nostrorum genus quondā per-

Pestum.
Buda.

Dominica oratio.

amplum, & frequētiſſima cognatio, omneis propē terras, maria omnia obli-
 nebat, tū cū diffuſa toto orbe terrarū cunctis in gētibus deo gratias agebat, *Oli Chriſtianoru*
 hymnoſq; & laudes catholica cōcinebat Eccleſia, poſt locis undiq; & regio *genus per amplu-*
 nibus expulſi, patrijſq; ſedibus extorres abire coacti, paulatim primò, dein-
 de precipitātius, ad extremū Africa Aſiaq; amiſſis, omnibuſq; puincijs, que *Aſia pū Africaz*
 trans mare ſunt, inter diſſenſiones noſtras à Turca occupatis, angulū Euro- *ampliſſis in alijs pro-*
 pæ nō maximū tenebamus: cū eadē ira Dei & amētia noſtra nobis aduerſan- *uiriſ: angulū Euro-*
 te, ex eo ipſo iā extrudimur. Quis em̄ nō uideat noſtris munitionib. iā effra- *ropa pū magnū*
 ctis, patefactum eſſe hac oppreſſiōe Vngariæ hoſtibus barbaris aditū ad for- *tenemus.*
 10. tunas noſtras omneis corripiendas, ſanguinemq; Chriſtianorū fundendū at-
 que exorbendū: quē illi tanta cum auiditate ſemper ſitiunt, ut ſaturari eo nū-
 q̄ nec expleri poſſint. Atq; hac eo duriora nobis atq; indigniora eueniunt,
 q̄d cum uirtute, ſi per noſtras diſſenſiones & diſcordias liceat, ſuperiores ſi-
 mus, amentia & cæcitate animi reddimur inferiores. Inferiores dico: iam nō *Inferiores qui*
 eſt uerbi huius reb. ipſis cōgruens & apta ſignificatio. Illi enim inferiores uo- *proprie.*
 cādi ſunt, qui cū certent, cū repugnent, cū reſiſtant, uincuntur tamē uel aduer-
 ſariorū uī, uel aliquo calamitatis caſu. Nos ſine certamine traditi hoſtū libi-
 dini & crudelitati ſumus, & qui, ſi uellemus, tanq; aduerſus foeminas uiri eſſe
 poſſemus, ceu pecudes ſumus ad impetū luporū, piecti atq; expoſiti, deſtitu-
 ti à paſtorib. noſtris, quos ipſorū propria ſtudia, acerbq; inter ſe odia in par-
 tes diuerſas trahūt: nulla autē, uel nō ea q̄ deceret ipſis cōmiſſi gregis cura be-
 neuolentiaq; attingit. Si quidē bonus paſtor, quemadmodū eſt à domino in
 euangelio demōſtratū, nō & ipſe paſcit fructu & incremētis gregis, & lupos
 nō arcet populari conantes gregem: ſed ut ſalutē ouium ſuarū tueat & cuſto-
 diat, offert in diſcrimē ſuā. Quod nō modò noſtri humani paſtores nō faciūt
 ſed q̄d multo grauīus & pernicioſius nobis eſt, ab ipſo quoq; Deo ſummō
 omniū paſtore & duce neglecti iam pridē & repudiati ſumus, q̄d grauē eius *Dei offenſione*
 irā offenſionemq; aduerſum nos, noſtra innumerabilia peccata cōcitauerūt. *graſſari in Chri-*
 An nō perſpicua omnibus & manifeſta eſt Dei offenſio? Quis dubitate hac *ſtianos Turcā.*
 30. qui dē dere poteſt? quis aliud ſentire? Hoſtis adeſt in foribus, atq; iſ hoſtis,
 qui cū ſanguinis & prædæ uehemētīſſimē ſit appetēs, ſanguine tamē noſtro
 magis etiā quā praeda ſemper eſt delectatus, iſ eadē & ſeruitutē omnib.
 nobis denūciat. Nihil audimus, nihil cōmouemur: iā intulit uim atq; arma,
 iā reſcidit uallū manitionū noſtrarū, iā intra noſtra caſtra tabernaculaq; uer-
 ſat: noſ ab hac cogitatiōe penitus auerſi ſumus: inter nos litigamus, inter nos
 digladiamur: & dum magna prælia paruis de rebus inter nos conſerimus, ad
 illud prælium, quo noſtra ſalus & fortuna omnes in uniuerſum periculum
 uocatae ſunt, minimē ſumus attentī. Poteſt ne ex his obſcura cuiquam eſſe
 ira contra nos, & inimica infeſtaq; uolūtas omnipotētis dei? Vnde enim, ob-
 ſecro, nobis hic ſtupor, hec animi omiſſio, hec uecordia: niſi quia nō direxi-
 40. mus cor noſtrū in deū, & nō cōiūximus cū eo ſpiritū noſtrū, neq; poſuimus
 in eo ſpē noſtrā, & in lege eius ambulare noluimus, ſumusq; ipſius beneficio
 rū obliſi, & ad iracundiā eū cōciuius. Iccirco tradidit in captiuitatē uirtutē
 noſtrā, & omneis noſtros apparatus in manus inimici: cōſupſit gladio popu-
 lū ſuū, & hereditatē ſuā repudiauit. Nō em̄ alijs, fratres, uerbis malorū noſtro-
 rū uera ratio & cauſa, præſertimq; tatorū exprimēda nobis eſt, q̄ eſt à Prophe-
 ta ipſo, & à ſcripturę ſanctę oraculis expreſſa. Quos em̄ deus nō amat, ijs mē-
 tem & cōſiliū profectō adimit. Hec porrò nobis adempta eſſe, quis nō intelli-
 gat? qui ſi præteritis malis detrimētisq; edocti, aliquādo tamē reſipiſceremus
 ſi cogni-

si cognitis hostis insidijs, eiusq; malitia & calliditate perspecta, qui se per so-
 ciales nostras discordias occasione suarū rerū bene gerendarū aduersus nos
 putauit, qui incredibili ambitioe inflāmat, inhiat orbis terre imperio, qui
 nostrū omne extinctum & perditum nomen cupit: ipsi quoq; arma cōtra eū
 nostra & auxilia conferremus, animisq; usi uirilibus, & cōsiliū quo ualere so-
 lebamus, & uirtutē qua longē sumus superiores, illius et malitiæ opponere-
 mus, & ferocitati: placatoq; in primis, q; maxime necesse est, Deo, q; expian-
 dis pœnitētia ueterib. peccatis, nouaq; & casta uita ad illius arbitriū & uolū-
 tatē ineunda perfacile obtineremus, spes esset nō modō nos impetum hostis
 barbari & crudelis à reliquis nostris urbib. et agris propulsuros, sed ultrō in
 eius prēsidia & regna inuasuros, recuperādisq; puincijs & nationib. quas a-
 misimus, ueterē unā dignitatē & amplitudinē maiorū nostrorū recuperatu-
 ros. Nūc quis nos amētiē nō cōdēnabit, & rationis lumine orbatos nō agno-
 scet, claraq; hæc & certa indicia nō cōstituet, alienati à nobis atq; auersi præ-
 potētis Dei, illiusq; diuinę dextere à nostra p̄tectione amotē? Cuius Dei alie
 nationē etiā mētis nostrę alienatio sequit̃: quod nō modō nil dignū nobis,
 maioribusq; nostris cogitamus, sed ne supremā quidē pestē, quæ nobis im-
 minet, ultimumq; excidiū qd appropinquat, possumus rectis oculis cōspici-
 ri. An est de reliq; exitio nostro nobis dubitandū? nosq; ea tantūmodo, quæ
 malē adhuc gesta sunt conquerimur, de futuris nō pertimescimus? Imō uerō
 metus & expectatio malorū impēdētū nos peius habet, q̃ dolor eorū quę iā
 perpepsi sumus. Id adeo uos mecū unā considerate. Turca hostis superbus &
 uictoria ferox, religiōe impius, crudelitate barbarus, avarus imperij sui am-
 pliandi (si tamē id imperiū, in quo unus omnino liber, & idē tyrānus est, cete-
 ri extrema fortunæ cōditione sunt serui) is nūc utraq; Pannonia suæ ditioni
 subiuncta, tot populis & puincijs uno aduētū suo impetuq; oppressis, & à
 Christiana cōsensioe diuullis, oppida, arcesq; eas ui cepit, ex quib. p̄ximus il-
 li & p̄liuis ad hæc nostra interiora est p̄gressus, ut & peruagari quæ uelit, &
 excurrere quocūq; libeat, sine metu & periculo rerū suarū, iā illi sit licitū. Est
 ne igit̃ quisq; qui dubitet, quin hac opportunitate cōtra nos usurus, suarū
 que cursum uictoriarū continuaturus sit? Nemo profecto: nō enim remittit
 ille quippiā, non procrastinat, non sinit effluere & præteruolare occasiones:
 sed præstō est sēper uenientib. & se offert. Quid ergo, cū iniecerit sese intror-
 sum in nos? ut forsitan iam iniecit: nihil dū enim postea ex illis locis est allatū.
 Quos, quos ille inueniet ciuitatū nationūq; cōsensus & cōspiraciones para-
 tas, ad obuianreundum, resistendumq;? Quam concordiam & providenti-
 am principum, consulentium rebus cōmuniibus? Quas acies, manusq; mi-
 litum, quos nō solū animi fortitudo, sed pietas etiā erga patriā, aduersus
 impium hostem armarit atq; erexerit? Nihil omnino horū, sed cuncta odijs
 ciuilibus dissipata, factionib. perturbata, hæresibus polluta, ignauis prauis-
 ue cōsilijs contaminata & perditā, est reperturus: ut illi summa cōmoditas
 ad impugnandum, nobis uix ulla facultas ad resistendū reliqua ostendatur.
 Nā si resistendū cōsiliū aut animus fuisset, in propugnaculis oportuit resisti.
 Nunc amissis illis, quāto maiore cum periculo debilitatas uires nostras hosti
 opponemus, qui integras obuīā ferre negleximus: quanquā nullū quidē pe-
 riculum desidia, & intestina nostra dissensione maius est. Utinam modō con-
 ueniremus, utinam consopita iam diu Christiani nominis uirtus, aliquādo tā
 dē expergisceret, principesq; nostri, quib. data est in Christiano populo po-
 testās & moderatio, quę se essent digna, & suo nomini cōsentanea cogitarē,
 aliterum

Inter ciuitates et
 nationes Christianas
 nullus ad obuian-
 dū Turcis cōsensu
 nulla concordia.

Periculi nullū ma-
 ius est desidia, et in-
 testina dissensione p̄uā.

alterutrum nobis non deesset, ut aut uinceremus hostem ignauū suapte natura nostris dissensionibus felicem, non fortē: aut si à nobis esset Dei omnipotentis decreto hæc spes & gloria tantæ uictoriæ abiudicata, honestè tamen, tanquā fortis in pugna uir, & sine dedecore caderemus: qui nunc pecudum exterritarum more dispulsi & errantes, sine opilione, sine certo signo, sic dilaniamur passim atque conterimur, ut non modò nobis uiuentibus dignitas, sed etiam morientibus desit misericordia. Verum quoniam queri quidem hisce de rebus possumus, opitulari autem & subsidio esse ruenti reip. nō possumus, quod ad id nobis non animus, sed fortuna opes nō suppeditat: si quid autem autoritatis publicè in consulendo habuimus, id frustra iam aliquotiens & dicendo & scribendo sumus experti. Veniamus fratres charissimi ad ea solatia, & in periculis malisq; perfugia, quæ nobis nulla inimica uis, nullius hostis acerbitas, nulla cōmutatio rerum, uisq; & inclinatio temporū potest eripere. Ad Deum enim nostrū, qui summū nobis bonū est, tutus semper nobis est, si uolumus, facilisq; receptus. nec nos deterreat, quod ille habitat altissimis in locis, nos in infimo mundo sumus positi: non enim tarditate corporum, sed uelocitate animorū illuc usq; per tendimus. Etenim posteaquā IESVS Christus summi filius patris, parq; ipse patri & natura & potestate Deus, ad nos deuenit, carnisq; nostræ fieri dignatus est particeps, quò suæ ipse diuinitatis nos quoq; uicissim compotes efficeret, ex eo regnum cœli uim à mortalibus pati assueuit, & uiolenti illud atq; fortes rapere cœperunt: nec tamen ista uiolentiā eò est requisita, ut oram, ambitumq; cœli, quasi urbis munitæ mœnia tormentis perrumpamus, sed in dissoluēdis uinculis necessitudinum terrenarū, quæ nos à Deo longè remotos detinent, & in tabernaculis nostræ uitæ, quæ in terra altè fixa atq; defossa sunt, extrahendis ac refigendis, noua quedam & magna uis nobis necessariò est adhibenda: quam nos nec nosse, quo ex genere sit, nec suscipere & exequi quemadmodū oporteat, unquā potuissimus, nisi Christus idem nobis & exemplo semel fuisset ad percipiendam eius rei doctrinam, & esset quotidie adiumento ad exercendā uirtutem. Quapropter fratres, si uolumus (ut antè dixi) nosmetipsos, & bona omnia nostra in illum sublimem locū deportare possumus, quò neq; malum aliquod, nec flagellum inimici potest appropinquare. Cur autem ita uelle debeamus, causæ complures sunt, & diuinæ illæ quidem, & humanæ: sed nos breuitatis causa paucis perstringemus. Humanæ causæ sunt, quamobrem nos cōueniat spes & rationes nostras conferre & dirigere in unum Deum, ut malum, ut calamitatem, ut exitium fugiamus: Diuinæ, ut bonum, ut felicitatem, ut immortalitatem consequamur. Parum ne nobis in utraq; parte ponderis esse uideatur, & momentī, cur & hæc quæ mala sunt relinquere, & illa quæ tanta & tam expetenda bona sunt, exquirere debeamus? Nam hic quidem, in hoc inquam mundo, & in his terrenis ac mortalibus bonis, si tamen bona appellanda sunt, quæ quo plura & maiora nos circumsistunt, hoc sumus angoribus animorum & solitudinū stimulis inquietiores. Igitur in his ecquid nam obsecro tanti est, ut id studio nostro & cura dignum sit iudicandum, ac mediocri quidem cura? cum tamen nos omneis curas, & studia omnia nostra in ijs rebus constituamus: in quo malus nimirum nos error, & opinio decipit, usu & consuetudine deprauata. Cum si rectè putare rationem totam, & naturam rei perscrutari uelimus, cōtrā nobis eueniat, quam ut sibi persuaaserat, & summam suarum rationū fecerat nostra cogitatio. Illa

enim ex his temporū & terræ bonis multas sibi paratas utilitates, egregias commoditates, complures & magnas & uarias iucunditates spe perceperat, quarum euentu in experiundo fraudata, (incidit enim magis ex illis in molestias, in mœrores, in timores graues, & solitudines) nunquam tamē desistit inquirere anxie & laboriose, quo se nunquam fruturam intelligere non potest: ita & spe uana meliorum in posterum rerum, & tædio ac laticitate præsentium frustrata & illusa uita nostra, antè præceptum ad occasum truditur, quàm non modò potuerit reperire quod quærebat, sed etiam quàm iter rectum ad quærendum inuenerit. Itaq; ille sapientissimus Regum, cui & sua uir ingenij atq; consilij, & in primis Dei omnipotentis donis omnia quæ optarat ad uoluntatem successerant, cum honores, imperium, regnum inter suos, famam autem & gloriam & præstantem authoritatem inter alienos, illas uidelicet nationes Orientis esset nactus, cum agros præclarè cultos & consitos parasset, magnificè & splendide omnibus in locis ædificasset, maximum auri pondus argentiq; congregasset, tum autem cætera quæ ad uoluptatē corporis, & ad lætitiā animi apta atq; idonea esse existimatur, haberet sibi per omneis propemodum ædium & uillarū suarum angulos, perq; omnia horarum temporumq; momenta parata atq; disposita: in his tamen ipse, & alijs eiusdem modi singulis rebus commemorandis insistentens, tanquam illus a fortuna, & a spe sua destitutus, exclamat ubiq; uanitatē ista omnia esse: nec qualemcunq; uanitatē, sed quæ cæterarum omnium princeps uanitatum, & summa uanitas sit. Quod perinde est, ut si diceret, non esse uanum contemptum huiusmodi rerum, quarum studium & adeptio sit maxima uanitas. Quid in Euāgelio dominus, Luca attestante: non ne hominem illum optima ratione redarguit, qui ædificatis sibi celis penarijs permultis, ijsq; omnium fructuum copia & uarietate repletis, cum in multos annos paratas sibi copias uitæ & commoditates uideret, ausus est animo suo dicere, & suadere, ut gauderet nunc deniq; & lætaretur, quoniam haberet in posterum, quibus se perpetuò esset oblectaturus: ad quem mors eodem ferè momento: Stulte, inquit, hac nocte abs te anima tua reposcetur. Et sanè omnibus ferè hoc contingit, qui in terrenis bonis congregandis elaborāt, ut semper solliciti, semper anxij, ad omnia semper auido animo anhelantes, nusquam inueniant suarum solitudinū finem, exitum uel laborum, cum tamen semper inuenturos se sperent, donec mors improuisa irrepens, inopinanteis eos in medio curarum æstu, & cupiditatum opprimat: uel stupenteis, & attonitos, tanquā beluas, & illo mortis casu amenteis factos; quod se fragiles esse, & ex moribundo genere ortos antea non cogitarant: uel si sensum & cogitationem conditionis suæ eo tempore retineant, tum maxime gementes & dolentes, uitam sibi eripi, cum rebus suis planè constituendis nondum finem eum, quem sibi propositū habuerant, imposuissent. Sed sic hic ferè cunctōrum communis error, & humana deceptio: ut diximus, quæ ab hominibus malè adhuc animaduersa, ex scripturis sanctis perspicue redarguta est, quod inter uanā spem futurorum bonorum, quæ scilicet terrena & mortalia sint, inanemq; fructum præsentium, quorum quotidianis sollicitudinibus, & molestiarū aculeis amaraplerunq; & irrequiea est possessio, portum nostrarum cogitationū tenere non possumus. Quid? quod amore huiusmodi bonorum deprauati, atq; inducti, uera et sempiterna bona ueluti sponte, & data opera a nobis abalienamus? Tantum ne hic quoq; potest error, & importuna nobis cæcitas animi

animi sic officit, ut certissimorum, maximorumque bonorum, præ his quæ & leuia, & certè fugitiua sunt, nullam sæpenumero ducamus rationē: ut perpetuam nostram salutem, & foelicitatem, breui & falsæ iucunditatis posihabeamus: Diximus hæc terræ bona non magnæ à nobis dignationis haberi cōuenire, propterea quòd eorum acquisitio laboriosa, custodia sollicita, possessio fugax, fructus nobis atque usus inutilis plerumque, & perniciosus sit. Atque hæc ita diximus, ut etiam illa si iure obtineantur à nobis, si sponte sua ad nos confluant, si sine iniuria, sine improbitate, sine conscientiae damno sint nobis parata, nō tamen magni facienda uideantur: propterea quòd aut bona ex se, & sua natura, non sunt Christianis hominibus quidē, quorum non est in his copijs beatitudo constituta: aut si quid habent in sese boni, in eo habeant duntaxat, cum negliguntur quā ad commodum nostrum pertinent, ad aliorum autem incommoda subleuanda potius adhibentur.

10 Vt uerò eis quoque appetēdis, captandis auide, anxieque quoquomodo conquirendis, nec fides teneatur à nobis, nec seruetur iulurandum, nec pietatis ac religionis erga Deum, humanitatis erga proximum ratio habeatur: quis hanc tantam labem & perniciem bonorum morum cum animo aduertit, non ipsa coactus ueritate confiteatur, Deum nobis meritò & iustissimè succensere? Miramur nomen Christianum pessum quotidie ire? Miramur

20 hostibus nostris tantam uim, tantam prosperitatem, tam felices nostro detrimento atque exitio euentus procedere? Quid ista mirari oportet, cum omnium origo malorum euident & manifesta sit? Nempe quod iratus & inimicus nobis est Deus: nec sponte ille sua. quid enim magis est ab illius clementia & infinita bonitate alienum? sed maximis & grauissimis iniurijs prouocatus à nobis. Itaque ut Assyrios ad excidium Iudæorum adduxit, sic exterminationi nostræ inuehit atque corroborat Turcas, genus hominum longè multoque quàm Assyrij, & crudele magis, & inhumanum, & barbarum. Minus enim offenditur Deus in ijs qui apertè illi & sunt & semper fuere hostes, quàm in nobis, qui amicitiam cum eo fidelitatemque professi,

30 omnia & fidei & amicitiae iura prodimus, & uiolamus: idque aduersus Deum, qui uindicare acerrimè, & quamuis subito potest, cuius forti potentiae incuruantur & inclinantur omnia, nec nostram abiectionem imbecillitatemque respicimus, & sæpe intra nos taciti ratiocinamur, & quærimus, quid causæ sit quòd uideatur Deus de nobis curam abiecisse, & nationes eas in quibus solis colitur & honoratur, ipsius nomen uastari, diripi, & in seruitutem redigi finire. Qui est iste cultus atque honor? aut quæ Dei colens natio? Quid habet Deus iam in nobis, quod suum dicere possit? cum usurpetur quotidie quidem inter nos illius nomen: uerum id magis ad confirmationem improbitatis nostræ, quàm ad uenerationem diuinitatis suæ: atque ut ipsemet inquit, Labijs tantum à nobis honoretur, cor autem nostrum longè sit ab eo. Quod ita esse, iam mihi omnes concedatis est necesse. Est ne quicquam quod ille magis nobis præceperit, crebriusque idem & uehementius inculcarit, quàm ut diligeremus inter nos, ut inuicem quisque alterius onera ferremus, ut essemus erga proximum & humanitate & beneficentia misericordes, & mites? Quid ergo? (respōdeat quicumque uult) Paretur ne Deo, ista præcipienti, obtemperatur, obeditur? Obscurū est, credo, Carpenteria tenes mei. Sic enim agam nunc uobiscum, ut de uitijs eis, & peccatis, quæ generi & ordinī uestro familiariora sunt, commemorandum putem: non adsunt principes uiri in præsentia, non reges, non Pontifices,

00 2 non

*Calamitatum
huius seculi causa
quæ.*

non factiosi & nobiles, non militares homines, non illustres artes scientiasq; professi: quibus, si adessent, alia, & alterius modi adhibenda esset oratio. uobiscum loquor, quos tanquam diligens pastor cupio in uiam errantes reducere, & à Christo Domino disiunctos, ad Christum rursus adungere: de uulgatis & communibus delictis uerba facio, non ut quempiam lædam bonum, sed ut minus bonis timorem aliquem Domini (in quo initium omnis sapientiæ est, & corrigendæ uitæ studium) quatenus nobis à Deo conceditur, inseram atq; iniiciam. Obscurum ne cuiquam & dubiū esse potest, quid agatur in hoc quotidiano inter se hominum commercio, in hac infida societate uitæ: quæ alternis opibus suppeditata, et adiuta fidelis & mutua charitate, sicut imperat Dominus, munita esse debebat: non ne omne penè omnium studium in eo nunc consumitur, ut circumueniendo proximo, quæstui quisq; suo, & iniusto lucro deseruiat: emuntur, uenduntur, contrahuntur quotidie res, syngraphæ conficiuntur, iudicia exercentur, lites intenduntur, ubiq; Deus, ubiq; iusiurandum, ubiq; pactio, ubiq; promissio: est ne in hisce rebus fidei iam usquam, & ueritati, & iustitiæ, & religioni locus: parum ne cogitamus, quid nam agimus: aut si ea res, & animi nostri intestina malitia, menti nostræ est proposita, Deum ita despicimus, ut illi uolentes, & prudentes, tot quotidie inferre non uereamur iniurias: Mitto nunc cætera communis uitæ delicta, desidiæ, libidines, luxus, æmulationes, iracundias, & quæ sunt eiusdem modi: quæ etsi uitia, ac peccata grauiora sunt, eodemq; in genere improbitatis uersantur, tamen faciliores habent, quàm auaritia, ad Deum rursus receptus. Auaritia maximè una est, quæ tanquam tetra quædam, horribilisq; pestis, dissipat omnem bonum morem, humanæq; uitæ societate disturbat, & depopulatur: quorumq; in animū inuasit, arcemq; in eis obtinuit mentis atq; consilij, eos illa statim è familia Dei ereptos, atq; abstractos in seruitutem Sathanæ mancipat. Est enim auaritia, ut pluribus in locis repetit Paulus, idolorum seruitus. Egregium sanè fructū fert hominibus auaritia, ut qui à Domino Deo pacem, salutem, uitam, felicitatemq; & precamur & optamus, eaq; unius illius dono obtineri à nobis posse cognoscimus, nec tam in terris hæc quæ mortalia sunt, sed illa cœlestia & sempiterna, iidem ad aureum alium domum transfugientes, oppositum è regione omnipotenti Deo, supplicesq; illi facti, mortem & perniciem ab eo, animiq; turbam & tumultū, totiusq; uitæ miseriam precibus impetramus: nec solum hæc in hac ut habeamus uita, in qua tamen miseris finem mors quandoq; imponit: uerum & in altera, ubi nulla unquam summæ infelicitatis & miserrimæ calamitatis datur intercapedo. An non hoc experimini quoditæ in uobis, Fratres: Vos ego appello, si qui fortè adestis, in quibus maius aliquanto, quàm oporteret, insit pecuniæ studium. Vos enim ego parturio in Christo, & in eodem Christo sanos & ualentes cupio parere. Non ne inquam sentitis, quàm acres habeat stimulos, & quàm animum uehementer fodiet iste lucri amor, usque eò quidem, ut quiescere animum non sinat, turbasq; omnium intus concitet cupiditatum: quibus quidem in eo dominantibus non pax, non ratio, non rectus mentis usus habere ibidem locum potest, non uirtus, non libertas, non consilij constantia. Atqui ad animum sic affectū, tanquam in domum seditionibus & turbis agitatam, nequaquam pacis author ingreditur Christus. neque uerò ipse habere aditum eò potest, ubi eum mens non recipit, sordidis alijs curis & cupiditatibus occupata: aures non audiunt, quoniam

Circumueniendo proximo omnes iam studere.

Auaritia pestis.

quoniam pecuniæ & syngrapharum & litium tinnitibus obstreperunt: lingua non nominat, nisi cum inaudito quodam & prorsus nefario scelere, caprandi lucris causa, facere eum illa uult suæ fraudis & perfidiæ adstipulatorem & testem. O miseros nos: eo ne usque amentię et impietatis processum est, ut quo mendacijs nostris fidem astruamus, Deum sæpe testem scelerata mente faciamus? Falsitas ergo imperabit ueritati, Christianis hominibus authoribus, & Sathanas leges imponet Deo? In primis, quæ Moyli à Deo data sunt, præceptis illud propè est primum, quo uetamur nomen Dei nostri irrita & ludicra appellatione expromere. In quo præcepto id spectatum est, ut ne nimium crebra & familiari commemoratione illud uilius factum, minus sanctum & uenerabile ad aures hominū accideret. Nos, quod sine causa facere prohibiti sumus, ob eam causam faciemus potissimum, ut mendacia nostra iureiurando fulciantes, proximo nostro fraudi & detrimento simus? Quid tandem ut efficiamus, aut quod est extremum & ultimum nostrarum tantarum contentionum & laborum? Nempe ut & ipsi terræ commodis, & corporis iucunditatibus largius perfruamur, & liberis nostris quamplurimum relinquamus. Potest ne quisquā male partis bene frui? aut in animo sibi ipsi implacato & discorde, soluta & pura huiusmodi bonorum delectatio inesse? Liberis autem nostris non ne eam certiorē hereditatē transmittimus, quæ ipsos in eadē cupiditate et malo more nobis instituimus similes, quā qua ædeis illis nostras & fundos relinquimus? Quæ tamen ipsa quoquo pacto nobis quæsitæ sint, etiam per fas & honestā rationē, omnia iam animaduertere potestis, addicta esse uanitati. Turcæ adsunt, impendēt, irruunt, una hac & recente equitatus sui excursione Pannoniā utramque sibi subiecerunt, treis trans Danubiū uno tempore prouincias, Dacorumque illas gentes & nationes, quæ in treis tetrarchias erant distributæ, in suā redegerunt potestatem: non quiescunt, nō desistunt, nō defatigantur, ardent cupiditate omnia corripiendi: terribiles sunt crudelitate, feroces uictoria. Itaque reliquis populis, orisque Italiæ & Germaniæ exitium clademque minantur: nos ad eos arcēdos et propulsandos, propter intestinas nostras discordias, propterque illā infelicē & cæcam dementiā, quæ nobis ex ira Dei & ex peccatis nostris inuecta est, minimè sumus idonei. Quā eos diu putamus ab his locis absuturos? quā nō celeriter aduoluturos? ut nos quoque sedibus nostris & fortunis evertant, qui plus una æstate proxima terrarum et nationum uincendo, uastando, urendoque obierunt, quā quantū inter ipsos nunc & inter nos sit interiectum: longiora spacia cum exercitu maximo, quippe centum et quinquaginta millibus equitum, trecentis peditum peruolauerunt, quā sint ea quibus sumus ab illis separati atque disiuncti: ut confidere nemo possit, hanc diu pestem & perniciem à nobis absuturam, qua orbis terræ iam ferè oppressus est. At sunt urbes & oppida munita in medio, quæ uim illorum sustineant. Hæc ratio fratres, hæc falsa opinio omnes penè gentes & Christianas nationes opportunas hosti ad subigendum præbuit. dum enim unaquæque earum in uiribus & propugnatione alterius, quæ ante se esset periculo obiecta, spem suam ponit: dumque illius præsidio se existimat tutam, nec coire cum ea belli & fortunæ societatem curat, deinceps singulæ sunt in seruitutem excidiumque arreptæ. Quin mihi uehementer ut reformidem, in mentem uenit, cernenti præsertim & agnoscenti Christianæ reipublicæ statum, quæ domesticis uulneribus grauiter ægrota, uix tollere oculos, & haurire spiritum liberioris coeli potest, ne paucos ad annos (quod tu, o bone

*Nomen Dei
non faciendum
irritum.*

*Pannonia utraque
que iam Turcæ
subiecta.*

Futura calamitatis omen.

Deus, obrue quæso, & detestare meum omen) ex his exturbati atque electi locis, & in ultimas aliquas terras, qui Turcarum & Barbarorum mos est, transire iussi, patrias hæc sedes & auitos lares nostros harenis aut paludibus commutare cogamur, quicumque tamen crudelissimæ hostium cædi superfuerimus: quanquam qui tunc morientur, multo erunt fortunatiores. Sed uos, uos inquam appello Carpentoraënses mei, mea curatio, meus dilectus grex, quando nostra non est medendi his malis, illisque obuiam eundem potestas: quorum autem ea est, ij aut non intelligunt quid mali ipsis & periculi immineat, aut certe negligunt: cuius oscitantia perniciosaque negligentia magna olim ab eis & peracerba certe exigeretur ratio. Quando ergo hæc nostræ potestatis non sunt, nec cunctorum salutis & publicæ incolumitati consulere possumus, nostræ saltem consulamus. Est autem illud consilium primum optimum, ut ne tantum in his terrenis bonis operæ studijque ponamus, quorum amor nos facit, ut animo simus semper irrequieto et sollicito, ut timoribus, ut mæroribus, ut doloribus omnibus pateamus, quæ etiam si nobis bona propria esse possent, non tamen essent tanti, ut præ illorum commodis, quæ omnia extra nos sunt, & ad corpus nostrum forsitan nonnihil, ad nos quidem ipsos minime certe pertinent, tot nostros proprios intimosque angores, tot animi molestias sollicitudinesque susciperemus. Nunc & incerta ipsa sunt, facileque caduca, ac fragilia, & in id præsentis adducta discriminis, ut Turcis magis parata quam nobis, & hostibus potius quam liberis tradenda esse uideantur: quorum ab amore, & inconsulta cupiditate, si animum auellere & reglutinare stuerimus, continuo nobis CHRISTVS illucescet: continuo uerior illa uita cœlestis & sempiterna, magis erit nobis cordi: atque horum bonorum (minime quidem bonorum) adipiscendorum causa, si quid inique, improbe, fraudulenterque egerimus, si quod patrauerimus facinus, si qua libidine, si quo turpi scelere fuerimus maculati atque infecti, ueniet diuinitus in nos sancta illa & salutaris poenitentia, quæ molliet pectus nostrum, omnesque intimos animi recessus peragrabit, atque illinc evertet sordes, impietates, fraudes, nequitias, mundumque in nobis Deo parabit domiciliū: quo quidem Deo humanissime & clementissime nostrum hospitium subeunte, danteque nobis gratia & reconciliationis suæ dexteram, spei multo melioris & firmiter latitiae efficiemur compotes. Non tum nos ista terrebunt, quæ nunc anxios & miseros maiorem in modum habent: non ex aliorum tristibus euentis nostram propinquam calamitatē extimescemus: non audientis crudelissimi hostis cædibus & stragibus, quas ille in fratribus nostris, populis CHRISTI uidelicet quotidie facit, animo ipsi consternabimur. Est omnino quidam dolor ex fratrum nostrorum incommodis intestinus in nobis, quæ charitas Christiana non sinit nos eijcere: sed ut aliorum calamitatibus indoleamus, nostrarum certe erimus securi, quod enim amitti à nobis possit, quod uenobis eripi, nihil admodum erit, in quod ius habeat fortuna & potestatem. Itaque cum diuino Psalte alacres concinemus: De ærumna mea inuocaui Dominum, & exaudivit me Deus: Dominus mihi adiutor, non timebo quicquid faciat mihi homo: Dominus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos. Deum enim nobiscum habentes, fratres charissimi, facile inimicorum impetus ferocitatesque contemnemus, à quibus nullum præsertim esse potest nostris certissimis uerissimisque bonis periculum. Etenim attollite, quæso, oculos in cœlum, contemplantini & considerate patriam

Poenitentia.

patriam illam, quam ita oculis nostris & mentibus ingerit atq; offert Deus ut uideatur uix spacium dare nobis uelle, aliorum uersum curas & cogitationes nostras conuertendi. Hanc nobis sedem fortunarum omnium nostrarum, hoc regnum proprium atq; perpetuum promittit CHRISTVS, quò nobis iter atq; aditum non hostium equitatus, quamuis innumerabilis, non insidiarum ullarum, non aperta aliqua uis potest intercludere. Vt enim in libertate dici solet, neminem posse amittere libertatem, nisi qui ipse auctor factus sit: sic regnum coeleste nemini potest eripi, qui non ipse sit suarum tantarum iacturarum calamitatum assensus. Tanta fuit erga nos summi Dei benignitas,

*Dei erga nos
quanta benignitas.*

1. ut rem omnium pulcherrimam & maximam, in qua adipiscenda omnes nostrae prosperitates, omnes iucunditates, uita denique beata & immortalis nostra sita est, nostrae esse subiectam uoluerit potestati. Dedit enim nobis potestatem (ut enunciat Scriptura) filios Dei fieri, ijs qui credidimus in nomine filij eius. Nam hoc quidem in primis ad cognitionem coelestem summamque tantae nobilitatis gloriam acquirendam necessarium & nobis, & ceteris omnibus est, ut credatur in nomine unigeniti filij Dei IESU Christi, sine quo omnis noster conatus in coelum perueniendi irritus & inanis est. Porro autem ita creditur (ne forte in uerbo quispiam uim sitam putet, solaque credulitate arbitretur se satisfacere) ita inquam creditur, si in eo omnis spes
2. nostra, non in his terrenis rebus mortalibusque constituatur. Hoc si egerimus, in eumque crediderimus toto animo & plena fide, quae maxime in amore coelestium consistit, despicientiaque terrestrium, quotiescunque aliquid saeuum atque atrox nobis nuntiabitur, cuiusmodi ferè iam hauriunt quotidie & expectant aures nostrae, quotiens aut urbs nominis nostri ab hostibus excisa, aut populus abductus, aut trucidatus exercitus, aut nationes integre prouinciaeque oppressae huc perferentur, dolebimus quidem, ut dictum est: nec aliter poterit fieri: sumus enim omnes unius corporis membra. Sed tamen in luctu publicae calamitatis proprium paratum unusquisque nostrum solatiū habebimus. Clamabimus enim, ad Deum corde conuersi: Et si ambulauero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Quamobrem expergiscere qui dormis, & exurge à mortuis (hoc est, à peccatis, quae ueram afferunt mortem) & lucebit tibi Christus, is qui tua causa ex Deo homo factus est, qui pro te crucem & mortem non recusauit, qui generis humani unicus in coelum est deductor. Lucebit autem is tibi, ut recto itinere tibi demonstrato, si monitis eius parere uolueris, in illud coeleste domicilium te deducat. Nunc quidē etiam dum hic sumus iucundissima expectatione & spe illiusque diuinæ uitæ, si pie, innocenter, Christianeque uixerimus, similitudine: postre quoque ipsa & propria coeli possessione, cum ille nobis extremus dies aduenerit, quem plerique frustra pertimescimus, qui de beremus potius optare atque deposcere, ut ex hac ærumnosa & calamitosa uita in illam pacatissimam & beatissimam quam primum traduceremur. Quod quidem Deum immortalem rogo atque oro, ut mihi, & uobis quo ipse statuerit tempore feliciter contingat, gratia & misericordia eiusdem
4. Dei & seruatoris nostri IESU CHRISTI, qui cum Patre

& Spiritu sancto uiuit & regnat in secula seculorum, Amen,

Prognoma

PROGNOMA, SIVE PRAESAGIVM

MEHEMETANORVM, PRIMVM DE CHRISTIANO.

rum calamitatibus, deinde de suæ gentis interitu, ex Persica

lingua in Latinum sermonem conuersum,

Authore Bartholomæo

Georgieuits.

AD REVERENDISS. PRINCIPEM ET DOMINVM, D.

Othonem, ex Illustri prosapia Baronum VValtburgen. oriundum, sacrosanctæ Romanæ Curie

Cardinalem, & Episcopum Augustanum, Cæsareæ Maiest. apud Vahgiones in comitijs

ordinum Imperij uicem locumq; tenentem, Dominum Mæcenatēq; suum,

Bartholomæus Georgieuits clientum deditiss.

T nautæ post naufragia libenter recitant sua pericula, hic Scyllâ latrare, illic Symplegades cōcursu suo in medio interceptas naues collidere, alibi Syrtes quotidie iradū mutare, alibi submarina saxa latere, alibi immanibus cetibus maria obsideri, alibi Anthropophagos de humanis artibus epulas instruere, alibi piratas quicquid uehit mare in suas prædas conuertere, alibi uoragines subsidentiu aquarū circumrotatas naues in abyssum absorbere: ita mihi dulce est, Princeps illustrissime, in memoriam reuocare exantata in bello Hungarico pericula, durissima uincula, captiuitatem plusquam Babylonicam, seruitutem omniū acerbitate suppliciorum refertam, tum multiplices mei mutato domino nundinationes, tam uarios in mea fuga casus.

Cæterum quia mala eius seruitutis editis commentarijs euulgarim, simulq; perscripserim quæ apud quamq; gentem ritus & ceremoniæ habentur, quæq; disciplina in pace & in bello uiuant, quæq; item in singulis locis tum Asiæ, tum Europæ, uel maiestate uisenda sunt, uel religione ueneranda, uel nouitate admiranda. Omnia enim peragraui, neq; id cursim, sed cum longa mora adeo, ut rerum indagatōni spacium temporis non defuerit. qua in re Platonem, Pythagoramq; sum imitatus, quantum nostræ tenuitati licuit.

Superest nunc, ut de prophetia quadam inter Mehemmetanos celebratissima mentionem faciam. Illa enim gens, ut ab initio à Christianis deriuata est, (nihil enim à principio nisi secta quædam & hæresis fuit) ita multa adhuc habent nō abludentia à rebus Christianis, adeo ut eos non semichristianos, ut Erasmus, sed simias Christianorum dicas: in maximis enim rebus à nobis diuersi, in minimis planē ijdem uidentur. sic simulacrū quoddam leonæ in sele conspicias, in rubeta crocodili, in simia hominis, quam indole, magnitudine, imò moribus factisq; in immensum differant.

Habent igitur nostrum in morem multa uaticinia, obambulantq; ubiq; fatidici & fanatici prophetae; sed tamen nihil tam certum & exploratū habent, quam hoc genus prophetiæ, qua numerosæ istæ de nostra gente uictoriæ, ac tandem ipsorum interitus describitur: id quia hæcenus uerum deprehendunt, ad alios quoque adhuc futuros casus uerissimum fore existimant, adeo ut publicè in ploratum effundatur, quotiescunq; finem istius prophetiæ legunt, non aliter quam si in futurum denunciata calamitas, iam in præsentia eorum ceruicibus incumberet.

Mihi

Mihi ut non libet, nec licet quicquam de istius oraculi fide astruere, ita dulce est uersari in ijs quæ in fine istius oraculi continentur, optoq; exitium sceleratissimæ gentis uero augurio ab ipsis prædici, & ut propheta qui hactenus contra nos uerus deprehenditur, etiam pro nobis uerus reperiatur.

Etiam extra Israël Balam uerus propheta fuit. inter gentes multæ sunt Sibyllæ inuentæ, quæ uera canerent: quid uetat, quo minus extra Christianos aliquis sit, qui spiritu prophetico utatur. uerum, ut dixi, nihil asseuero, sed tantummodo quia tristitia nostra (ut prænunciatum ibi fuit) euenire, ita læta quoq; euenire uellem. Quod si nostri mores corrigerentur, ac
 10 non potius in deterius omnia quotidie pessum irent, omnino sperarem in proximo esse illud tempus, in quo Christus calamitates suæ gentis respiceret, quod quidem & ipsi Turcæ iam adesse putant: quia multi existimant easdem uices rerum Christianis fore, quæ Iudæis olim fuerunt.

Abductæ sunt decem tribus Israël in captiuitatē, salua adhuc & aliquandiu postea florente Iudæa. iam pleriq; ex eorum fatidicis asserunt decem istas tribus Arabiam, Syriam, Chaldæam, Armeniam, Phrygiam, Thraciam, Græciam, Hungariam, Aegyptum, Africam esse: & id quod superest in Europa, esse ethnicam tribum Iudæ, cum reliquijs Beniamin, atq; proinde illam aliquandiu in imperio fore, & multis inuicem cladibus inter Turcas nostrosq; uariatum iri.
 20

Alij credunt tenorem uictoriarum Turcicarum perpetuum fore, donec omnia regna Christianorū ipsis subiiciantur: ac tum demum omnia in diuersum mutatum iri, efflorescentibus denuo Christianorum rebus, & ueteres ditiones recuperantibus, dominante & sæuiente Christianorum gladio, quem aut prophetam, aut principem aliquem Christianorum fortissimum interpretantur, qui eos subiugando ad ueram fidem Christi reuocabit: quæ res melius ex uaticinio intelligetur.

Verum ego postquam usu cognouissem illustrissimos eruditissimosq; uiros ob excellentissimas tuas in ecclesia Dei ac reipublicæ administratione uirtutes, te Reuerend. Princeps uenerari, & in summo honore habere,
 30 inprimis Reuerendissimū Heroēm Dominum Christophorum Madrucium sacrosanctæ Romanæ Curia Cardinalem Episcopūq; Tridentinum, uirum animi magnitudine, fide, sapientia præstantissimum, Ferdinandi regis Hungariæ, Bohemiæ, &c. & Caroli Romanorū Imperatoris amicū fidelissimum, qui nuper post cladem Carinai acceptam cum tota Lombardia in periculum uenisset, ne in ditionem Gallorum recideret, fratre cum subitario milite misso suis opibus & uiribus rem illic nutabundam sustentauit. Dominum item Granuellanum intimum Cæsaris Consiliarium, & eius filium Episcopum Atrebatensem, in quo cum omnes dotes animi emi
 40 neant, maximè tamen elucet humanitas, ut qui illud Titi Vespasiani sibi uidetur æmulationi habere, ne quem tristem à se dimittat: Item & clarissimū Principem D. Vuolfgangum Episcopū Patauiensem, uirum summa eruditione, pietate, & omni laude sublimem. Reuerendiss. item Præfulem Constantiensem D. Ioannem Veza, uirum robore animi & corporis, sanctitateq; & pietate, eruditioneq; excellentissimum, multis in Cæsareis rebus foelicissimè obitis legationibus. Ut interim omittam Cornelium Scep- perum multarum linguarum peritum Cæsareæ M. non solum inter Christianos, sed etiam apud Turcarum Imperatores, legatū incomparabilem, cuius fidem an foelicitatem magis mireris in tractandis negocijs, in dubio
 pp est.

est. Omittam quoque omnes Electores Romani Imperij, Satrapas, Cōsiliarios, & summi Pontific. proceres, qui omnes in te honorando & venerando mirifice consentiunt. Imò ipse Carolus Rom. Imperator tanti te habet, eaque ueneratione & charitate amplectitur, ut te suum uicarium locumque te nentem in Comitibus ordinum Imperij in Germania fecerit.

Iam igitur cum et ego deuotionem animi mei erga tuam amplitudinem declarare uellem, nihil habebam nisi istud Turcicum uaticinium quod offerrem: quod tamen nugatus & uanius est, quam ut tuę magnitudini inscribi debeat: tuę tamen humanitatis benignitate fretus, id ausus sum facere. Cum enim cœlum post tot luminaria stellarum, etiam lucernarum tenuem illam lucem non rejiciat, certissime mihi persuadeo, id quod tenuis cliens offert, quantumcumque sit tenue, tuę Celsitudini cum summa humanitate coniunctæ odiosum non fore. Vale Præsul Reuerendiss. diuque Christiano populo, & studiosis omnibus incolumis sis & saluus. Louanij 16. Calend. April. Anno 1545.

Ceterum ne uana habeatur, aut à me ficta, quæ hic adfero, ipsa Turcica uerba subiici, quæ statim eius linguæ peritus agnoscat, & ea esse quæ ibi uulgo iactentur, confitebitur. Postmodum subiunxi Romanæ linguæ interpretationem unâ cum breui commentariolo.

INCIPIT LINGVA TURCICA VATICINIUM.

PAtissahomoz ghelur, Ciaferun memleketi alur, keuzal almai alur, kapzeiler, iedi yladegh Gyaur kelesi cskimasse, on iki yladegh onlarum beghligheder: eusi iapar, baghi diker, bahcsai baghlar, ogli kezi olur: on iki yldenssora Hristianon kelesi cskar, ol Turki gheressine tuskure.

Sequitur interpretatio eiusdem quoad sententiam:

Imperator noster ueniet, ethnici Principis regnū capiet, rubrum quoque pomum capiet, in suam potestatem rediget: quod si septimū usque annum Christianorum gladius non insurrexerit, usque ad duodecimum annum eis dominabitur: domos ædificabit, uineas plātabit, hortos sepibus emuniet, liberos procreabit: post duodecimum annum, ex quo rubrum pomum in illius potestatem redactum fuerit, apparebit Christianorum gladius, qui Turcam quaquaversum in fugam ager.

Sed quia prophetiæ in singulis uerbis magna momenta futurarum rerum claudunt, uisum est mihi pro uirum tenuitate in uicem commentarij singulas dictiones Turcici sermonis excutere.

Sequitur commentarius.

PAtissahomoz) est nomen dignitatis, compositū cum pronomine pluralis numeri, et significat rex noster, siue Imperator noster. solent enim eodem nomine dignitatis Romanū Cæsarem simul et reliquos reges Christianorum appellare, ut Vrum patissah) id est, Romanus Imperator. Vngruz patissah, id est, Hungarus rex. & Frenk patissah) id est, Gallus rex. quare non attribuitur inferioris conditionis magnatibus post Imperatorem & Regem. Præterea & rex Persarum eodem nomine ab ipsis solet appellari, sed sapius fit, ut uocetur Sultan) quod nomen designat principē, ut Sahi Sultan Zmail) quia hic modernus rex Persarum Sophi, habet propriū nomen Zmail) quod significat Ismaëlem. Habent & aliud nomen dignitatis regum, Hunker) sed hoc nomine nullum audiui unquam, uel ex Christianorum uel infidelium regibus appellari, præterquam ipsum Suleimannum eorum

eorum regem qui nunc reſt potitur: quod tamen neſcio an ſignificet Hun-
norum dominum, id enim Germanica propemodum uox indicare uide-
tur Hunch heer) id eſt, Hunnorum dominus.

Chelur) eſt uerbum, & ſignificat ueniet.

Cſiaſerun) eſt nomen, quod ſignificat gentilem ſiue ethnicum. ſolent
enim omnes Chriſtianos hoc nomine appellare, quamuis etiam alia habe-
ant uocabula ad interpellandos Chriſtianos, ut ſunt Gyaur & Kaur) ſed
Gyaur) unum ſignificat hominem, ſi non addas lar terminationē, quæ ap-
poſita ſit pluralis, ut Gyaur ſiue Kaur) id eſt, Chriſtianus: Gyaular ſiue
10 Kaular) id eſt, Chriſtiani. Sed Cſiaſer) etiā ſine illa terminatione, quæ plu-
rali attribuitur numero, multitudinem nationum designat: ſed quia textus
habet Cſiaſerun) eſtq̃ genitiui caſus per additionē un, ut Cſiaſer) id eſt,
gentilis in nominatiuo, Cſiaſerun) id eſt, gentilis in genitiuo, quaſi dice-
rent gentilis regis.

Memleket) ſignificat regnū, quamuis & alia habeant diuerſa uocabula
ad ſignificandum regnum, ut Iſtan) quia cum Italiæ ſiue Franciæ, aut etiam
Hiſpaniæ regnorū mentionē faciunt, tunc dicunt Frank iſtan) quod ſigni-
ficat tam Itolorū, Gallorū, quàm Hiſpanorū regna. Frank ſignificat homi-
nem harum regionum, ut Frank Gyaur) id eſt, Italus, Gallus, uel Hiſpanus
20 Chriſtianus.

Cæterum cum Græciam nominare uolunt, mutant uocabulum, dicen-
tes: Vrum elli) id eſt, Græcia, & nō Vrum iſtan) id eſt, Græcum regnum.
Solent interdum & Vrum memleket dicere, & tunc intelligunt totum im-
perium Græcorum. in ſumma hoc uocabulum Memleket) imperium po-
tius ſignificare ſolet, quàm regnum apud illas nationes.

Alur) eſt uerbum, & ſignificat capiet ſiue accipiet. Kuzulalmal) eſt no-
men quod ſignificat rubrum pomū, quia kuzul) ſignificat colorē rubrum,
& alma) pomum, & dicūt eſſe urbem aliquam fortiffimā & ampliffimam
Imperialem. Et interdum oritur quæſtio inter doctiores hanc ob cauſſam,
30 quia alij uolunt interpretari illud uocabulū urbem Cōſtantinopolitanam,
eo quod in nōnullis eorum uoluminibus dupliciter legitur, uidelicet, Ku-
zulalmal & Vrum papai) id eſt, rubrum pomū ſiue Græcū ſacerdotem uel
patriarcham: quia, ut iam diximus Vrum) ſignificat Græcū, eo quod olim
erat ſub imperio Romano tota Græcia, & eſt corruptum per adiectionem
v literæ in principio, & mutatione o in u, quia huic nomini Vrum) ſi de-
mas primum v, & mediū mutetur in o, erit Rom. Itaq̃ multi ſunt huius
opinioniſ, quod ſignificet imperium Cōſtantinopolitanum, cuius diffe-
rentiam ſuo loco prolixius declarabimus.

Kapzeiler) eſt uerbum, & ſignificat opprimere iugo ſeruitutis, & nemo
40 dubitat illorum tyrannicam afflictionem eſſe crudelem oppreſſionē, quod
facile probabunt ij qui eorum captiuitatem & tributi exactionem experti
ſunt, quemadmodū ſunt Græci, Armenij, Thraces, prout facile poterunt
intelligere hi qui legerunt noſtrum libellum de afflictionib. Latīna, Gal-
lica, Teuthonica & Bohemica, linguis diuulgatum.

Iedi yladegh) ſeptimum annum uſq̃ poſt captionem eius loci ſuprà di-
cti. Gyaur kelec ſikmaſſe) id eſt, ethnicus ſiue gentilis gladius, ſi non
apparuerit, & contra illū non inſurrexerit, putant hæc fata anni ſeptimi in
potestate Chriſtianorum eſſe: qui ſi uellent comuni opera gladiū contra
ipſos ſtringere, haud dubiè eſſent plena uictoria potituri. Verum quo mi-

pp 2 nus

nus id fiat, nostram ignauā in culpa esse, dum mutuo inter nos bello ciuili digladiamur, uel turpi ocio confenescimus,

On iki yle degh) hoc est, usq; ad annum duodecimū. Onlarum beghl gheder) id est, eorum (uidelicet ethnicorum) dominabitur. Verū quia neq; post septimū, neq; post duodecimū annum (capto imperio Constantinopolitano) Christianorū contra ipsos gladius præualuit: iam enim ferē ad centū annos totā Thracia, & imperium Orientale est sub eorū ditione: augurantur aliam imperij sedem sub nomine rubri pomi significari. Ceterū ingens incertitudo est sub inuolucris annorum. nam si in literis sacris hebdomada dierū septem annos significat, quem numerū & magnitudinē temporis statuemus in ipso anno? Quamobrē sunt inter eos qui singulos annos computant pro singulis annis lubilei, qui quinquaginta annis olim constabat, alij singulos annos, singulas centurias annorum significare credunt. Nec desunt qui unum annū trecentos quinquaginta sex annos continere existimant, quot nimirum dies habet annus solaris. Ceterū quem admodum oracula non nisi ex euentis rectē intelliguntur, ita certū & diffinitum temporis spacium intelligetur, cum res extiterit.

Eufi iapar) id est, domum ædificabit. Per ædificationem domus significari putant, quod templa nostra suo Mehemmeto sit dedicaturus, ut iam totius Asię, ubi olim erant Christiani usq; Hierosolymā, imò ipsum templum Domini, quod est Hierosolymę, prophanarunt. Ita quoq; maiorē partem Europę, uidelicet Gracię, Thracię, usq; Austriam, totius fere Hungarię, Sclauonię & Illyrię. Ac nescio an nos ista dignitate iram diuinā prouocamus, dum alius cum canibus tanquam uenator in templo obambulat, alius de fœnore, alius de scorto garriat, alius ad templū nunc urinam, nunc oleum faciat, qualia neq; inter infideles quisquā uidere potest. Credibile est, quod propter hanc irreuerentiam Deus ipse malit nostra templa sub Mehemmeto quā sub nobis esse.

Baghi diker) id est, uineam plantabit, per uinę plantationē nouas colonias et gentiū ē suis sedibus emigrationes intelligūt, et dilatationē imperij.

Bahcsai) id est hortos, siue illas plantationes uinearum. Baglar) id est, emuniet, subintelligunt nouas prouincias undecunq; muniet, ut recuperatu sint difficillimę. & hoc est mirum, quod à tot annis postquam incepit sœuire, ita muniiuit, ut ne pagum quidem ab eo recuperare potuerimus.

Oglu kezi olur) id est, filium & filiam habebit. hic per procreationē liberorum interpretantur propagationem Mehemetanę gentis, prout manifestum est omnibus illam esse in tantum propagatam & multiplicatam, ut nihil suprā. itaque iam nihil aliud restat, nisi interitus & diminutio eorū.

On iki ylden sflora) Id est, post duodecimū annum. Hristianon) id est, Christianus. Keleci) id est gladius. Csikar) id est, insurget seu apparebit. Id quoq; apud illos in controuersia est, utrum gladius ille, quo Christianorum natio in libertatē uindicabitur, talionēq; Mehemetanis reddet, rex aliquis Christianus magnis copijs totum imperiū Turcarū sit expugnaturus, an propheta aliquis Christianus sua doctrina sit Mehemetanos cōuersurus ad nostrā religionē. quamobrem (ut dixi) ultima uerba huius oraculi, uirum cum gemitu, pueri cū fletu, mulierculę cū planctu & eiulationē excipiunt.

Vtinam tandē Itali sua pila, Hispani suas lanceas, Galli sua gesa, Angli suas balistas, Germani & Hungari suas frameas contra istos canes fidei, ipsis (ut ita dicam) fatis damnatos, distringere uelint, & discordia, quę solummodo

lummodo moratur nostras uictorias, à nostris rebus auferre studeant. Sed redeamus ad uerba uaticiniꝝ de interitu eorum.

Turki) id est, Turcam ipsum hæcenus regnantem. Gherefsine) id est, retrorsum unde egressus est, adeò ut uel ad latebras Bithyniæ, unde primū erupit: uel in Scythiam, unde originem traxit, repellatur.

Tuskure) id est, pellet, siue profligabit. Cæterum quia ille gladius uindex nesciatur unde oriturus sit: certè Turcæ siue aliunde metu concepto non permittunt Christianis ullum usum gladiorum aut armorū. Et quamquam iam magnopere degenerarunt à Christiana fide, in bellis tamen ple-
 10 riq; eorum pro amuleto certissimo Euangelium Ioannis sub axillis portant, uidelicet ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, id est, In principio erat uerbum. totum usq; ad finem græcè scriptum: putantq; ea re ita se tutos esse, quasi aliqua panoplia communiti essent, quod genus scripti sua lingua Hamaili) solent appellare. Vnde cum sint tantæ reliquæ nostræ religionis, spes est eos aliquando non difficulter ad Christi cultum reuocari posse. Quamobrem cum omnia suspecta habeant, interdictum est Christianis (ut iam diximus) qui apud illos degunt omni usu armorū, adeò ut præter rustica instrumenta nihil ferreum eos habere liceat, quanquam ne sic quidem tuti sunt à Christianis ser-
 20 uitijs, quæ nunc dominos dentali, nunc uomere, nunc ligone, aut stipite ma-
 30 ctant. Quod si forinsecus arma Christianorū illata uiderent, ilico quicquid est ibi in mancipiorum bellum consurgeret, quorum ibi tantus numerus, ut omnes cuiusq; regionis incolas Turcas in duplum, imò in triplum, atq; adeò in quadruplum superent.

Vtinā Christiani principes istis fatalibus uictorijs se præpararent, & ob-
 10 sisterent, ne ulterius uires Mehemetanorum crescant, quæ iam plus nimio inualuerunt. Amisimus Africam & Asiam, extincta est Græcia, ægrota est usq; ad mortem Hungaria, debilitata est Austria, uis malī istius iam Germa-
 20 norum ceruicibus uelint nolint incumbit, atq; uniuersæ Christianitati im-
 30 minet, adeò ut nemo ab hoc periculo tutus uideatur: qui posthac non alie
 nam, sed suam rem agent, pro suis limitibus aduersus hostē depugnaturi, nisi uelint pro principibus serui fieri, uel potius maclari. Nam Turcæ ple-
 beis parcut in seruiturē, nobilibus uitā eripiunt, ut plebei capite careant.

Quod si singuli unum emēdarent, hoc est, quisque seipsum, ita ut plebei magistratus non minus ament quam timeant, magistratus plebeis paren-
 10 tes se exhibeant, docti idiotis uiam uirtutū & ueritatis commonstrent, idi-
 otæ suam imperitiā agnoscant, neq; se rabinos iactent in illis artibus ubi nihil didicerunt: miles pro uictoria militet, dux pro honore, Ecclesiastici
 20 luxum omittant: mercator usuram, caupo lenocinium. Et in commune o-
 30 missis erroribus, et pertinacia defendendorū errorum, in unitatem fidei &
 40 concordiam ecclesiæ conspirarent principes, omīssis principibus Christia-
 nis uires in Turcas conuerterent: quis dubitat, quin ut Israhelitis ob pecca-
 ta in seruitutem reductis, tandem de sceleribus suis pœnitentiā agentibus,
 seruatorem miserit, & in libertatem restituerit, ita quoq; nobis breui cœli-
 tus auxilium sit mittendum. Quod si fieret, quis non speraret, quin breui
 futurū sit, ut Imperator Rom. non minus Constantinopolitano quam Ro-
 mano imperio insignis sit futurus? Ferdinandus non minus in Hungaria
 quam apud Getas, Dacos, Scythas regnaturus, atq; itidē rex Franciæ suis
 ditionibus Asiam minorem additurus: Lusitani Aegypto potituri: Hispani,
 50 tota Africa, Itali omnia littora quæcūq; habet mare mediterraneū in sua

potestate habituri. Angli quoque inter Turcas suum imperium amplificaturi. Nunc digladiamur pro uno & altero oppidulo, & post acerrimas preliorum conflictationes, post exhaustas opes, nihilo imperio auctiores efficimur. Heu quantum pelagi potuit, terraque parari, Hoc quem civili fuderunt sanguine dextra?

Nunc igitur cum potentissimi monarchae, & uere Christiani in pace inter sese consentiunt, spes est eos occasionibus temporum, & factorum mutationibus uti uelle, neque permisso, ut reliquiae Hungaricae ditionis quae ad huc supersunt, & adiunctis aliorum uiribus plurimum possunt, in ditionem & potestatem Turcarum ueniant: quorum nomina etsi non omnium infra subieci, ut qui omnia amissa putant in Hungaria, aliquid consolationis accipiant, cum videant tantum in eo regno adhuc incolume superesse.

Alii rursus doleant, si modo dolere possunt, magis ac magis suum appropinquans periculum sentire, tam tenues portiunculas Hungarici imperii olim a mari Baltheo usque ad paludes Maotidis exporrecti, in tantas angustias redactas esse. Quanquam ut hoc obiter dicam, ipsi nos Hungari maxime nobis hanc causam mali dedimus, dum Germanos ferè ita exolos habemus ut Turcas, dum omnia in duos reges distrahimus, dum alii Turcam accersunt, alii propellunt: nec nisi ferò didicimus, Omne regnum in se diuisum collabascere, & domum supra domum cadere, ac maximas res discordia comminui. Sed serae sunt querimoniae: malo epinicia, uel triumphum canere, saltem latiora ominari uolo. Quamobrem carptim Hungarorum nomina, quae nuper ab eorum legatis egregio uiro Georgio Euskero Senatore Cremonensi, & Christophoro Hoffkircher, uiris doctissimis ad Maiestatem reginae Mariae missis, pro petendis praesidijs conscripta habui, qui etiam fatebantur reliquias Hungariae posse praestare exercitatissimos equites, si tantum Romanorum Imperatoris ac ceterorum principum Christianorum copias adesse uiderent. Quapropter in quibus aliquid uirtutis est, nunc subiiciam, nullo ne hic quidem seruato ordine: sed ut quisque se nostrae memoriae ingerit, ita prius ponetur.

Magnifice sperandum est de Reuerendiss. D. Paulo de Varda Archiepiscopo Strigoniensi, cuius opes adhuc praeualidae, & tantum prudentiae in eius animo est, ut eius sine opibus magna in eo fiducia collocanda esset: quantum etiam amiserit maiorem partem dominij, ex quo captum est Strigonium.

Lata quoque ac magna Nicolai Olahi Episcopi Zagrabienensis, & uicecellarij regni Hungariae auctoritas, rerum peritia & multiplex eruditio, corporis animique robur de se promittit.

Egregios item spiritus gerit Reuerendiss. D. Martinus de Kecheth Episcopus Vuesprimiensis, elegantia & belli laudibus mire insignis, & natus (ut uidetur) in Turcarum perniciem, uir praedecessori suo Petro Berislo in remilitari uel iam par, uel mox futurus. His addo Franciscum Turzonem ecclesiae Nitriensis praesulem de quo omnes mira & laeta augurantur.

Item inter Barones clarissima est domus Bathorea, qui auita indole praediti, armis animisque infestissimi sunt Turcico generi. Nec magnifici uiri Thomas Nadasdi, Franciscus Baryani, Balassea domus illustrissimae dignitatis suo officio deerunt, inter quos facile primus Melchior Balassa.

Atque adeo nuper in gratiam regis Ferdinandi recepti Barones incliti, egregiam spem de se praebent Raphael & Ioannes Apodamian, quibus merito adiungitur Franciscus Reual uicepalatinus regni Hungarici, de cuius consilio

consilio, prudentia, & fide, quiduis sperare licet. Sed ut omittam Nyari Franciscum, Bartholomæum Horuat, qui sæpius cum uictoria, multis occisis, multisq; captis, ad regem Ferdinandum redierunt.

Frater quoq; Georgius Episcopus Varadiensis, nunc tutor regij pueri & uxoris Ioannis Vaiuodæ, ducis Transyluania, qui si firma subsidia contra Turcas uideret, descenderet facile, & promptè, ut nunc de eo certa persuasio est, cum prædictis Baronibus Hungariæ, ad minus quadraginta milia equitum in re bellica expeditissimos produceret, quibus hætenus perpetua bella cum Turcis fuere.

Itaq; isti omnes, quoniam iam pertæsi sunt Turcarum sæuiciem, potius cupient unanimiter studere, pro patriæ salute mori, quàm eorū iugo tyrannico subijci: id quod constat multorum legationibus. Tantas & tam præualidas reliquias regni Hungarici confirmabimus, si tandem bellū mouerimus: aut omnino amitemus, si ut hætenus cessatores fuerimus.

Aduertendum est istud oraculum in Alchorano non legi, sed in alijs libris quibus magnam authoritatem & reuerentiam deferūt. Habent enim & omnes nostros prophetas, & sui generis complures.

20. EPISTOLA EXHORTATORIA CONTRA INFIDELIS, ad Illustrissimum Principem Maximilianum Archiducem Austriæ, Bartholomæi Georgieuits.

Sæpeme cū admiratus sum, Princeps Illustrissime, cur quæ omnia uideantur Christianis polliceri uictoriā, nunquam tamen eam inter tot annos cōsequantur. Habemus Christum Deum, qui unica nocte castra Sennacherib deleuit, qui Pharaonem submersit, qui scæminea manu puellæ Iudith Holophernem extinxit, & ut breuiter dicam, à cuius numine uoluntateq; omnes uictoriæ pendent.

30. Turcæ contra, Mehemetum habent, & in uita flagitiosum, & post uitam sepulchro sine resurrectione perpetuò inhærentem: ut tantum inter utrumq; numen intersit, quantum inter uiuum uiui Dei filium, & inter hominis, & ab homine nati cadauer putridū, adeò ut in cladibus Christianorum, si natura utriusq; numinis expendatur, mortui uideantur uiuos armis potentiaq; superare. Iam cum robore corporum, dotibus animi præcellamus, quæ magna præsidia afferre uidetur ad hostes profligandos, ipsi ubiq; miserrimè profligamur.

40. Quid Hūgaro induratus? quid Germano uastius? quid Gallo procerius? quid Hispano solidius? quid Italo robustius? ut de cæteris nationibus taceā, quibus dotes corporis, aut meliores, aut certè æquales. Rursus si indolem animi spectes, quid Hungaro uulnerum periculorumq; securius? quid Germano generolius? Italo sapientius? Gallo ambitiosius? Hispano callidius? quorum singula uidentur posse uel dare uictoriā, uel adiuuare. Sæpe uicit sine alijs uiribus audacia, sæpe generositas animi, sæpe sapientia, sæpe honoris illa auida ambitiositas, sæpe calliditas: tamen me miserum, inter tot uictrices res à uictoria excidimus.

Iam si apparatū uideas, armorūq; genera, multis rationib. Turcis præstantiores uidemur. Nostra inuēta sunt bombardæ, nostra tot genera panoplæ. Ipsi Persæ nudi, aut seminudi ad bella pdeūt; illis arcus, nobis sloppet; hoc

pp 4 est

est nobis fulmina, illis sagittæ, quæ per dura armorum nullâ vim penetrandi habent, cum bombardis uix ulla rupes obstiterit.

Sunt quidem nunc etiam Muslumanis sui bombardarij, sed rariores & indoctiores. Nunc quæso quas gentes secum in expeditionem trahant Scythas & Thraces, in quibus non sapientia Italica, aut Hispanica calliditas, sed inhumana quædam feritas, barbaries, animi summa inscitia, indocta, stoliditas: istis se addit Græcus ignauia perditus, Asiaticus luxu corruptissimus, Aegyptius non minus animo quam corpore euiratus, Arabs excors, minutus, et exanguis. Quis à tali milite crederet Gallos ferocissimos, Germanos animosissimos, Italogum ingenia, Hispanorum solertiam uinci posse? & tamen, prohi dolor, uincimur: & uincimur ab ijs qui in seruitutem uincunt, & serui pro seruitute bella gerunt contra nos, qui in libertate geniti à proauis, & atauis, nobis indelibata relicta.

Quod si instituta & leges utriusque nationis inspicias, neque hac in parte inferiores sumus. Quid enim Euangelio diuinius? quid iure canonico regularius? quid iure civili sapientius aut æquius? cum illi contra ex Alchorano uiuant, re non minus stulta quam uana: qui liber (ut nunc audio) inter Christianos euulgatur, ut scilicet maturè discamus alienas leges, qui breui nostras amissuri uidemur, ut antea animo quam ditione Turcæ simus.

Quid igitur in causa est, cur inter tot prærogatiuas bellandi semper in bello deuincamur? cur uexilla crucibus insignita, olim terribilia non minus infidelibus nationibus, quam infernalibus spiritibus, nunc toties se in fugam auertant? Dicam paucis, & dicam uerè: Deum habemus & summum & uerum, sed à nobis alienatum, adeo ut prophetico uocabulo ferè appellari possimus non populus Dei. Cur enim Christus nobiscum esset, qui à nobis per tot hæreses in tot partes dilaniatur? nam præter nomen quid nobis Christiani est? Rusticus hoc tempore & impurus & factiosus: oppidanus fallax & avarus: magistratus sequuntur retributiones, diligunt munera: nobilitas luxum & ignauiam: miles præter stipendium & prædā nihil ex bello querit, securus quo sceptrum cadant, non minus infestus in suos quam in hostes. Ecclesiastici præter pompam Ecclesiasticam uix quicquam Ecclesiæ habent, non sanctitatem, non pietatem, non eruditionem: omnes querunt quæ sua sunt, non quæ Christi.

Quid ergo mirum, si talibus moribus Christus amicus esse nolit? Bellamus igitur sine Deo: & quod calamitosius, aduersario Deo apud nos circumferuntur in uexillis cruces: sed ipse crucifixus suo favore apud hostes uersat.

Pereunt igitur omnia, & infinitis cladibus inuoluuntur: & cum una gens Christiana contra Turcas pugnat, alia gens uel in alijs uersatur bellis, uel in ocio agit: miles qui in aciem educitur, nummo inferuit, non Christo: si desit stipendium, statim uel desertor, uel transfuga futurus. Quid ergo prodest ibi Italica sapientia? aut industria Hispanica? aut robur Germanicum? aut ferocitas Gallica? aut Hungarica audacia? ubi miles nec Christum, nec gloriam cogitat? & ad bellum uenit, tanquam ad ganeum, ibi nepotationes suas exerciturus.

Bonas leges habemus, sed pessimos mores: bona arma, sed pessimos animos: laus est, si inter se acriter dimicent: in hostem si non acriter pugnent, uel dedecus non est, uel certe impunitum est. Quando quis unquam audiuit militem uel ob fugam, uel ob abiecta arma mulctatum fuisse? cum olim poenæ capitales & decimationes non singulos, sed uniuersas legiones perualerint,

Trahimus igitur exiguum numerum, eumque moribus corruptum contra tot
myriades

myriades hostiū optima disciplina urentiū. Nā Turca uitia sua in castris deponit, Christianus assumit. nullæ in Turcarū castris deliciæ, arma tantūmodo & necessarius uictus. In castris Christianorum luxus, & omnis luxuriæ cōmeatus: adest grauior turba meretricū, quā uirorū. Latrocinatur Hungarus, prædatur Hispanus, potat Germanus, libidinatur Italus, Gallus cantat, Anglus lurcatur, Schotus heluatur: militem quī miles moribus sit, uix ullum inuenias.

Quid ergo mirum, si uincant illi, apud quos sobrietas, parsimonia, continentia, uigilantiā? uincantur illi, qui ab hostibus uel uagi ad prædas, uel inter pocula, uel in somno, uel apud meretricem, aliasq; nequitias inueniantur? Sed hæc culpa est plebeiōrū. Principes ipsi, dum mutuis bellis se cōficiunt, causam præstant, ut nunquam pares uires cōtra Turcas afferamus.

Sed quia nunc bellum Gallicum finem accepit, sperandum quod nō solum hæresis inter Ecclesiasticos sparsa, & omnis abusus ab Ecclesia tollatur: sed etiam principum discordiæ cessabunt, & tandem firma auxilia contra Turcas coibunt.

Igitur faciliē armabit Germania quinquaginta milia peditū, x x equitū. Nec minorē numerū cōficiet Italia. Idem uel aliquāto plus ex Gallia sperandum. Nec Hispania inferiores uires ad hanc expeditionē addet. Præterea dittones Brabantia, Flandria, Hollandia, Zelandia, Frisia, unā cū Traiecten. decē milia, equitū & uiginti milia peditū, uel etiā maiorē numerū implebunt. Reliquæ Hungaria, Morauia, Slesia, Bohemia, & quidquid ad Istrū, Sarmatiā, Illyricū sinus habet, facile sexaginta milia equitū pduxerint.

Quod si istis uiribus in bella eatur, propitiato numine, correctis moribus, in procliui erit uincere hostes fidei, recuperare Graciā, & Thraciam, ubi adhuc maior pars hominum Christum colit, qui audissimis uotis expectant Christianorum arma, ad quamlibet occasionem defecturi, & suos dominos & tyrannos, à quibus miserrimē uexantur, oppugnaturi: quæ res sola uictoriam uel dare, uel maturare potest.

Vbi autem semel uictoria potiti fuerimus, patebit nobis uniuersa Hungaria, & per Danubium secundo flumine facilius licebit nobis omnes machinas, & reliquos apparatus belli Cōstantinopolim deuehere, quā Turcæ aduerso flumine Viennam.

Quod ubi apud Persas inauditū fuerit, ex altera parte usq; ad Constantinopolim excurrent. Nec cessabunt præpotentes Reges Russia, & Georgianorum, quibus non minor uis, quā odium in Turcas. Nec Imperator India Ioannes presbyter ocium aget, sed omni cōspiratione contendet, ad communem hostem opprimendum.

Hæc ad te scribere libuit Maximiliane Augustiss. Cæsarū inclita proles: tum quia miseras Christianorum, & illas intolerandas calamitates sub imperio Turcarum & inspexi, & expertus sum: tum quia omnes de te eam spem, omīnāq; concipiunt, quod existimant te & Maximilianū proauī tui mores, patris item Ferdinandi, & Caroli Cæsaris patrui tui relaturum: quæ expectatio hominum maximē confirmatur, dum quotidie uirtutes tuæ istius excellentissimæ indolis aspiciunt. Nobis igitur omnipotens Deus exorandus est, ut spem expectationemq; tui, quam ipse non frustraris, fouere suo numine, & maturare uelit, quod tandem Christianus orbis à tot perpetuis cladibus respiret.

16. Calend. April.

DE

*Si Monarcha Christi-
ani uoluerit genti
maxima salere possit.*

**DE AFFLICTIONE, TAM CAPTI-
VORVM, QVAM ETIAM SVB TURCAE TRIBVTO
viventium Christianorum: similiter de ritu, deq̃ caeremonijs domi, mi-
litiæq̃ ab ea gente usurpatis: additis nonnullis lectu dignis,
linguarum Sclauonicæ & Turcicæ, cum in-
terpretatione Latina,
libellus:**

*Autore Bartholomæo Gyorgievits, peregrino Hierosolymitano, qui per duos menses ca-
thena collo uinctus, sæpe uenundatus XIII. annos apud eosdem seruitu-
tem seruans, omnia experientia uidit & didicit.*

**INVICTISS. ROM. IMP. SEMPER AVGVSTO
Carolo V. Bartholomæus Gyorgievits, clientum
minimus & deditissimus.**

It Dido apud Vergiliū: Non ignara malī, miseris suc-
currere disco. Est enim naturale, eas aliorum calamitates
misericordia prosequi, quas tu aliquando perpeffus es.²¹
Ego igitur, inuictissime & augustissime Cæsar, qui Tur-
cicam captiuitatem tredecim annos expertus sum, septies
uenditus sum, cui ipsis sensibus explorata sunt mala eius
uitæ, statui breui libello imaginem illarum Tragœdiarum leuiter deline-
re: nam ad plenum exprimere, nulla uis ingenij humani poterit. Vt qui ad
huc liberi sint, intelligant quantopere illis omnibus opibus & uiribus eni-
tendū, ne in hanc miseriam ueniāt: & quo in odio esse debeant, qui dome-
sticis (ut ita dicam) bellis, tua arma remorantur à Turcica expeditione, cū
certa spes sit, idq̃ ex oraculis, quæ non minus in Turcia quàm hic iactan-
tur, te illum unicum futurum, qui regnum illud Satanæ destruas, si modò,
uires integras ad id bellū conferre possis. Nam ut in præsentia omittamus
oracula, multæ coniecturæ sunt, quibus idem quod oracula diuines. Nul-
lus unquam in Christiano orbe à septingentis retro annis potentior Impe-
rator, nemo uictorijs plenior, uoluntate prœnior in hoc bellum fuit, aut mi-
lite exercitato instructior, adeo ut in debellandis Turcis ociū tibi tantum-
modo uideatur deesse: quod qui tibi auferunt, quicunq̃ illi sunt, & quo-
cunq̃ animo hoc faciunt, pessimè uidentur de Christiana religione mere-
ri. Intra septingentos plus minus annos Turcica arma inualuerunt, hactē-
nus à nemine retusa, quia nemo tibi par opibus, fortuna, & uoluntate fuit.
Nunc te unicum sanctissimis bellis per alia bella eripi, & dolendum maxi-⁴¹
mè, & detestandum uehementissimè. Ego igitur tibi istum libellū de Chri-
stianorum miserijs dedicandum censui, quem orbis agnoscit unum præo-
mnibus esse, qui huic calamitati remediū uelit apponere, & appositurum
breui speramus. Diu sit incolumis tua Cæsarea Maiestas, nec antea uel
morbo uel morte tentetur, quàm Christiana uexilla rursus in Asia
& Aphrica & ubiq̃ terrarum erigas.

Louanij, Idibus
Martij,

QVOMODO

QVOMODO CHRISTIANI IN BELLO

à Turcis capti distrahantur.

Xpeditionem aduersus Christianos suscipienti Turcarum Imperatori, inter reliquos mercatores semper comes est ingens turba mangonum & lanistarum, camelis insidens: hñ in spem mancipiorum longissimas cathenas secum deferunt, in quibus facile quinquageni aut sexageni per seriem colligantur.

Idem quoscunq; nō absumit hostilis gladius, à predatoribus emunt, quod illis ea lege permissum est: si principi decimas mancipiorum præstent, reliquos ipsi uel in suum usum, uel ad nundinationē detinere fas est, nec ulla apud illos uberior aut frequentior mercatura. ut & olim apud Romanos fuit, qui merces nullo uitio emptas, & in quibus euicūo timeri nō debuit, res mancipi appellabant.

Quibus rebus Turcarum Imperator suos captiuos destinet.

Senes, & utriusq; sexus iuuentutem, quæ illi decimarum nomine obligit, ita discernit, ut grandiores ætatem ad agriculturam uendat, qui tamen rarissimè capiuntur: raro enim eis parcunt, quos ætas multorum annorum parum uendibiles fecit. Puellas uerò & iuuenes ad certum locum relegant, qui ipsorū lingua Sarai uocatur, ut ibi certis artibus instruantur, quò illis in posterum commodius utatur. ac primū id agitur, ut abnegata Christiana fide, circumcidantur. Iamq; eorum ceremonijs initiati, diligenter pensitatis per physiognomiam lineamentis corporis, pro cuiusq; indole, uel ad leges eius gentis discendas, uel ad militiam destinantur, si maior uis corporis quàm ingenij appareat: danturq; in stipendium quotidianum duo uel tres Ahtse, id ad cibarium & uestiarium sufficere arbitrantur, donec in expeditionem sit abeundum. Rudimentis militiæ ita imbuuntur, primū pro teneritudine uirum datur leuior arcus, mox crescente robore, & peritia, grauior ac grauior, donec bello sit idoneus. Adest magister seuerissimus exactor quotidiani exercitij, quotiescunq; à scopis errant, toties flagris cæduntur, atq; isti ascribuntur ordini Solaclar, id est, sagittariorum. Alij in hoc erudiuntur, ut lenizari cooptentur: isti quoque suos præceptores habent, qui illos ad quotidianam batuationem cogunt, bini inter se baculis decertant. Reliqui pro nefas, in quibus maior gratia formæ, ita absconduntur, ut nihil uirile in toto corpore appareat, grauissimo cū discrimine uitæ: quod si euadant, nō in aliud sunt incolumes, quàm in obsequium sceleratissimæ libidinis. mox senescente pulchritudine, ad officia eunuchorum, ut matronas seruent deputantur, aut custodiendis equis & mulis, aut culinæ ministerijs addicuntur.

46

Quomodo agatur cum puellis, & reliquis mulieribus.

Quæ luculentæ pulchritudinis sunt, eliguntur in concubinas: mediocres dantur matronis ad officia pedissequarum: inter quæ adeò sunt nonnulla fœda ministeria, ut honestè dici non queant: coguntur enim illas sequi cum uasculo aquæ, quando ad exonerandum alium, & perpurgandum eas partes egrediuntur. Aliæ ancillaribus operibus, ut textrina, pistrina mancipiantur. Nullis ex omnibus liberum est uel Christianam fidem reseruare, aut spem libertatis quàm diu uiuit, concipere.

Quomodo

Quomodo reliqui Turcæ cum mancipiis agant.

HActenus quid Imperator Turcarum agat, diximus: nunc quid priuati isti, cum primum nouitios adepti sunt, omnibus minis, promissis, blanditijs agunt, ut recens mancipium circuncisionem admittat: id ubi fecerit, humanius aliquanto tractatur, cæterum spes redeundi in patriam plane abscissa est: conanti enim id poena incendiij destinata est. Hi quia firmiores creduntur, ac minus fugaces, à dominis ad ministeria castrensia assumentur, libertas tum demum competit, ubi uel ipse annis inutilis potius reijcitur à domino quàm dimittitur, uel ubi dominus in bello inter pericula mortis libertatem legarit. Matrimonia illis quidem permissa sunt, sed liberteorum pro arbitrio domini distrahuntur, quæ res sapientiores à nuptijs abhorre facit. Alios qui circuncisionem repudiant, immaniter tractant: quam miseriam per tredecim annos expertus sum. nec ullis uerbis consequi possum, quid sit calamitatis in hoc genere uitæ.

Quomodo agitur cum Christianis artium mechanicarum ignaris.

DVirisima illorum fors est, qui artes mechanicas non didicere: ex enim solæ ibi in honore ac precio sunt, quam ob rem literati, sacerdotes, nobiles homines, qui in ocio uitam degerunt, ubi in horum manus uenere, omnium miserrime habentur. Mango enim in illos, utpote uix uendibiles, nullos sumptus facere sustinet. hi pedibus capitibusq; infectis, ac plerumq; maiore parte corporis nudi inambulant: nullus enim nouus cultus detritis ueteribus uestimentis succedit, per niues, per saxa, æstates & hyemes detrahuntur: nec finis, donec uel moriantur, uel stultum dominum, qui malam mercem emat, inueniant: talis enim illorum est iudicatio. Cæterum nemo omnium tam est foelix, cuiuscunq; uel conditionis, uel ætatis, uel artis, uel formæ, ut eum in itinere ægrotantem apud hospitem deponant. Primum cogitur flagris ire: id si non potest, iumento imponitur: ibidemq; si sedere nequeat, prono corpore alligatur, non aliter quàm sarcina aliqua, aut mantica: morientem detractis uestibus in proximam foueam aut uallem canibus & uulturibus abijciunt.

Quomodo recenter capti in itinere tractentur.

Non solum perpetuæ cathenæ conceptiuos includunt, sed manibus quoq; in itinere manicas addunt: passus unus inter singulos interstitij est, ne se mutuo conculcent. id ideo faciunt, ne à mancipijs lapidentur. Quum enim singuli mangones ingentem numerum ducant, adeo ut decem sæpe quingentos homines cõcatenatos habeant, uim metuunt tantæ multitudinis, si ad tactum liberæ manus haberent. Cæterum ubi nocti concedendum, uinculis quoq; pedes onerant, eosq; supinos omni iniuriæ aëris exponunt. Mulieribus uerò humanior conditio est, quæ ualent robore, pedibus incedunt: teneriores in iumentis uectantur: quæ adeo infirmæ sunt, ut iactationem iumenti non ferant, in corbis tanquàm anseres gestantur. Nox illis tristior est. aut enim munitis locis includuntur, aut mangonum impuram libidinem pati coguntur, auditurq; ingens ploratus per tenebras adolescentium utriusq; sexus uim patientium, nec sexennis aut septennis ætas miseros à tali foeditate defendit, adeo scelerata gens & cõtra naturam & ante naturam libidine sæuit.

Quomodo uenaliij tractentur.

Vbi dies illuxit, in forum uenales tanquam greges ouium, aut caprarum producuntur, Conueniunt mercatores, statuitur precium: si placet mancipium,

mancipium, detractis uestibus futuri domini oculis exponitur. inspicuntur omnia membra, tentantur, explorantur, nunquid uitij in iuncturis aut articulis resideat. Si displicet, reijcitur ad mangonē: toties id passurus, quoties empturiens aliquis aduenerit: si placet, abducitur ad grauem seruitutem, ut uel arator, uel pastor sit, ne duriora commemorem. Multa sunt ibi inaudita exempla miseriae. Ceterum homines iugo copulatos aratrum ducere nunquam uidi. Ancillae arctissimè habentur in perpetuis laboribus, & extra conspectum uirorum: & ne cum conseruis quidem illis ulla confabulatio permittitur. Si quis cum uxore & liberis captus fuerit, hunc libentissimè magnates emunt, & uillis praeficitur, ut curam uel aruorum, uel uinetorum, uel pascuorū agat, nati ex illis uernae fiunt. Si in Christiana fide perseverauerint, statuitur certum tempus seruiendi: quo elapso, liberi fiunt: filij tamē eorum, nisi redimantur, in seruitute manent, pro domini arbitrio, uel in iisdem sedibus mansuri, uel aliò trāsferendi, nulli enim ibi sunt ascriptij glebae, quibus certa sit sedes seruitutis. Si cupiunt post adeptā libertatem in patriam redire, dantur diplomata commeatus. Verum illis qui nostram religionem abiurarunt, nec certum tempus est seruiendi, nec ullū ius in patriam redeundi, spes libertatis solummodo pendet à domini arbitrio. ubi tamen libertatem nacti fuerint, soluunt decimas ut ceteri Turcae: à reliquis tamen oneribus, quibus Christiani premuntur, immunes sunt.

De illis captiuis quos pastores faciunt.

DVra uita agricolarum, durius tamen agunt qui ad pastoritias curas demuntur. uiuendū illis in solitudine, perperuo noctes & dies sub dīo agendum. dominus cum uxore solus in tentorio uersatur: & praeter tuendi gregis officia, penulas & tapetia subcisiuis horis facere coguntur. Singulis mensibus pascua mutant, de montibus in montes se transferentes. Qui humaniores sunt, dant aliquam mercedulam seruis, qualem dimensum fuisse apud Romanos legimus, id in peculium cedit. quod conseruant uel in uaticum, si in patriam post libertatem adeptam redire uelint: uel ad alias necessitates uitae. Ceterum id non ubiq; fit, est autem illud miserū blandimentum seruitutis, quo illos à cōsilio fugae retrahunt. Illis autem qui Christum abnegarunt, iamq; recutiti sunt, quia certi sunt, quod non fugient, nihil tale indulgetur.

De fuga captiuorum ex Europa.

FAcilior fuga illis qui in Europa agunt, quàm qui in transmarinas regiones uenduntur: his enim praeter flumina nihil trañciendum, quae facile enantur. maior difficultas in Hellesponto transmittendo. Qui autem fugam instituunt, tempore messis id soliti sunt facere, ut & facilius in segetibus lateant, et inde uictum habeant. noctu autem fuga initur, per diem aut in syluis, aut in paludibus, aut in segetibus sese abdunt, maluntq; à lupis alijsq; bestijs deuorari, quàm ad ueteres dominos retrahi.

De fuga ex Asia minore.

QVi ex Asia fugam moliantur, Hellespontum petunt, inter Callipolim & arces illas olim Seston & Abydon, nūc autem Bogazassar dictas, id interpretari potest, castella faucium maris: ibi enim mare angustissimum est. Hi secum deferunt securim & funes, ut & ligna cādant & colligant, quò inde ratem faciant ad traiectionem maris, nihil nisi salem secum deferentes, nocte raticulā incendūt. Si uenti & fortuna maris fauet, tribus aut quatuor horis trañciunt: sin minus, aut pereunt in fluctibus, aut ad li-

q q tora

tora Asia reſciuntur. Emenſo mari montes petunt, polumq; & Booten in ſpectantes ad Boream tendunt. In fame herbis ſuis ſale conditis ſe ſuſtinent. Si plures ſocietatem fugæ inierint, noctu opiliſiones inuadunt. quibus occiſis, quicquid ſibi alimentum inuenerint, ſecum aſportant: ſape tamen & ipſi pereunt occiſi ab opiliſionibus, uel ab eiſdem capti, & priſtino hero traditi, ad ueterem ſeruitutem rediguntur. Cæterum longè plures pericula abſumunt, quàm incolumes euadunt: aut enim naufragijs, aut dentibus beſtiarum, aut ferro inimicorum, aut poſtremo fame pereunt, cum longior erratio in fuga contigerit.

De poena fugitiuorum.

Fugitiuis multiplex poena: alij enim ſuſpenſi pedibus diſiſſimè flagellantur. qui enim homicidium cõmittunt, illis plantæ pedum in multos ſulcos cultro reſcinduntur, & reſciſſis ſal inſpergitur. quibusdã ſurca ingens ferrea, cū ferro collari inſeritur, quam diè nocteſq; in longum tempus geſtæ.

De Græcorum & Armeniorum pietate erga captiuos.

Mortis poena & conſiſcatio omnium bonorum illis inſtigatur, qui captiuorum fugam inſtituunt. Tamen nõ ceſſant Armeni & Græci captiuos Chriſtianos apud ſe occultare, & deformatos ſuo cultu deducere ad naues Venetas uel aliorum Chriſtianorum, dantq; utaticum & omnia neceſſaria, nec ullum pietatis genus omittunt: eandem enim pietatẽ noſtrum aiunt ſe experiri, ſi quando Romam uel Compoſtellam uenerint.

De incantatione Turcarum contra fugientes.

Habent quoddam genus incantationis, quo inuitos retrahunt. Nomen ſerui in ſchedula ſcriptum ſuſpenditur in tabernaculo uel domicilio ſerui, deinde diſis uerbis & deuotionibus illius caput impetunt. deinde ſi ui demoniaca, ut fugiens putet ſibi in itinere uel leones uel dracones incurſare, uel mare uel flumina contra ſe exundare, uel omnia tenebris nigreſcere: iſſq; terriculis repulſus ad herum redit.

Memoriam Chriſti paulatim in prouincijs olim Chriſtianiſ aboleri.

Superſunt adhuc aliqui, qui meminere expugnationem Conſtantinopolis, & regna Græciæ, Albanæ, Vualachiæ, Sertiæ quam Boſnam uocant Turcæ, in prouincias redacta. illi quidem Chriſtũ tenaciter retinent, ſed iuuentus dediscit: breuiq; futurum, ut plena ſit obliuiſio Chriſtianitatis. Idem futurum in Croatia, Hungaria, Sclauonia, quæ recentia additamenta ſunt & auctaria Turcici imperij.

Quæ conditio debellatorum.

Vbi prouinciam cepit, omnia prouincialium bona tam mobilia quàm immobilia in prædam cedunt. Nobilitatem ſtirpis excindit, præcipue regiam ſobolem. Et quod nunc Vaiuodæ filium apud ſe retinent, non alio cõſilio faciunt, quàm ſi illis Hungaria adimatur, eum imitant ad res nouas moliendas: ubi illis ſecura poſſeſſio Hungariæ fuerit, haud dubiè e vita tolletur. nam Turcæ in ea re nec generis, nec ſoceris, imò ne fratribus quidẽ parçunt. Clericos ſi nõ occidunt, omni fortuna & dignitate nudatos ad ludibriũ et mendicitatẽ relinquunt. Capanias omnes & organa, et alia inſtrumẽta Muſica templis adimunt, imò ipſa templa prophanata ſuo Mehẽmeto cõſecrant. Miſera et humiliſſima ſacella Chriſtianiſ relinquunt: ubi ſacra nõ publicè, ſed diſſimulatẽ & ſilentioſe faciant: quæ ubi uel terremoto corruerint, uel incẽdio deſlagauerint, uel etate computruerint, nõ licitũ eſt inſtaurare,

fraurare, nisi magna pecunia depensa. Contio & annunciandi Euangelij munus planè interdicatur, nec fas est quenquam Christianum Rempub. attingere, aut arma gestare, aut simili cultu cum Turcis indui, aut quæ hilarioris uitæ sunt, spectacula edere, uel choreas ducere. Si iniuria sit contumeliosissimis uerbis uel tibi, uel Christo, tacendum atq; ferendum est. Quòd si aliquid indignius contra loquaris de eorum religione, inuitus circuncideris: tum si hiscas contra Mehemmetum, ignes & incendia tibi parantur.

De reuerentia quam exhibent Christiani Turcis.

1.º **C**hristianus sic eques prætereat Musulmannum, id est, Turcarum religione initiatum, necessum est, ut de equo descendat, & cernuo uultu sedentem adoret: quod nisi fit, fustibus ab equo deijcitur. Ius præterea est ueredarijs & emissarijs Turcarum, equum Christianum arripere, eoq; ad delassationem uti, interim Christianus pedes sequitur.

De tributis Christianorum.

2.º **Q**uartas omnium fructuum dant Christiani: istiusmodiq; quartatio non solum ex prouentibus agrorum & pecorum colligitur, sed etiam mechanici de suo quæstu quartas dependunt. Deinde est & aliud onus capitationis, quæ singuli quotquot sunt in una familia, singulos ducatos soluunt. Si parentes soluere nequeunt, ad liberos suos in seruitutem uendendos compelluntur. Alij in catenis uincti, ostiatim obambulant ad stipem emendicandum. quòd si ne ita quidem soluendo fiunt, perpetuis carceribus mancipantur. Iam cū omnia officia præstiterint, adhuc semper ius est Turcæ optimū quemq; ex liberis deligere, quem circūcisum summotumq; à conspectu parentum in militiam alit, nec unquam ad parentes redit: & primum, quia puer facile Christum obliuione dediscit, mox etiam parentes & cōsanguineos: adeò ut etiam si præsens inter eos uersetur, neminem suorum agnoscat. Nemo uerbis efferre potest, quibus lacrymis, gemitu, singultibus istiusmodi diuulsio fiat. Filius abstrahitur perpetuò inter alienissimos uicturus, quicquid charum est sanguine, sodalitate gratum, familiaritate amicum relicturus: postmodum in eorū numero futurus, quos Græci ἀντιregας & ἀντιregας uocant. Pater filium quem in cultum Christi educauerat, rapi uidet ad militiam sathanæ, ut Christum oppugnet.

De sacerdotum & monachorum sub Turcæ tributo

uiuientium conditione.

3.º **S**acerdos, monachus, pessima illic conditione sunt, ut sacrilegia & scandala Dei & hominum existimantur, nihil de ecclesia accipiunt. Feriatis diebus pauxillum panis à mulierculis nonnullis porrigitur, cæteris diebus nihil datur. Ipsi lignationibus uiuunt: nam mos est, ut ligna in syluis cædant, ipsiq; dorsum aselli onerant, ea cum merce per omnes plateas ambulant, ligna uenalia proclamantes. Si gentes illæ hanc calamitatem præsciuiſſent, millies præoptassent mori, quàm ista pati. Si usquam mors cum uita cōmixta est, imò si usquam uita diu superest ut diu moriaris, id in Turcia est. Nihil Aegyptiaca seruitus, Babylonicum exilium, Assyriaca captiuitas, Romanorū euastatio ad istas misérias, ubi quotidie audiuntur threni Ieremiæ, nec uerbis, sed rebus constant.

PROCLAMATIO CAPTIVORVM ET TRIBV-

tariorum, ad Christianorum reges & principes.

4.º **M**iseri qui quasi in fornace illa ardenti Hur Chaldaeorum uiuunt, uotis & gemitibus cælum petunt: Vsq; quo dormis Domine, exurge,

q q 2 & ne

Desiderium captiuorum
a Turcis.

& ne repellas in finem. Rursus à coelo ad patriam oculos reieciunt, quam & ipsam in seruitute uident. relegati tamen à patria, in patria seruitutem agere cupiunt. Vota illorum non libertatem, sed eandem seruitutem mutatis tantum sedibus concipiunt. mox oculos ad Christianorum reges & principes detorquent. Optant Papam patrem patriae vires suae sanctitatis ad liberationem filiorum conuertere. Optant inuictam Caesaris manum uictoria arma contra Turcam mouere. Sciunt illi parere Hispanos in bello acerrimos, Belgas ferocissimos, Germanos fortissimos, Italos corpore & ingenio praestantissimos. Sciunt illi additissimum esse fratrem Ferdinandum regem Romanorum Turcarum bellis assuetissimum, Illyricis & Subalpinis gentibus subnixum. Sciunt Germaniam omnem, tot Electores imperij regibus uiribus instructos auspiciu Caesaris libenter sequi. Hic putant uota sua non frustrari. Te suum Esdram Caesar inuictissime, te suum Iosue existimant futurum. Talia enim non solum de te oracula inter Christianos, sed etiam inter ethnicos circumferuntur. Utinam tua te bella illuc sinerent penetrare, uideres omnia tecum ad arma cooriri. Nulla aetas, nullus sexus, nullus ordo hominum tua arma relinqueret. Domi quisque Turcarum in suis seruis percussorem haberet, in castris proditorem, in pugna desertorem. Omnino Christiani qui illic sunt, contemptissimè de armis Turcarum sentiunt, ut quos ad uelut tantum pugnam idoneos cognoscunt. Hostes uelut aues procul missilibus impetunt: si non eo terrore fuga sit, ipsi fugiunt. Praeter clypeos & galeas plerique nudi sunt: ad manum uenire non audent. Vulnera stantibus non ingerunt, nisi eminus. Quod si iam Veneti & Lusitani nauales suas copias conferant, Angli, Poloni, caeterique principes militum subministrent, praesertim tali Caesare rerum gubernacula tenente, non diutius obliteret Solymanus Carolo, quam Darius Alexandro, Xerxes Themistocli, Antiochus Iudae Machabaeo. Ita sentiunt omnes captiui Christiani. Idem ego tredecim annorum experientia didici, in fugientem scilicet Turcam fortissimum, aduersus inuadentem fugacissimum esse. Turca igitur cum natura sit fugitiuus, oppugnandus est. Impius enim nemine persequente fugit. Exurgat Deus & dissipentur inimici eius, & fugiant qui oderunt eum à facie eius: sicut deficit fumus, deficient: sicut fluit cera à facie ignis: sic pereant peccatores à facie Dei. Utinam Deus Opt. Max. concedat, ut tuis auspicijs inuictissime Caesar, monstrum illud Turcicum, humanae naturae ludibrium supprimatur ac conteratur, ut Christianos grauissima tyrannide oppressos in libertatem asseras, quandoquidem post Deum in te uno omnis spes libertatis collocata est.

DE TVRCARVM RITV, DEQVE

CAEREMONIIS, LIBER SECVNDVS.

Et primò de origine
eorum.

CAPVT I.

Historia Armeniorum tradunt Turcas gentem Scythicam esse Zmaildan, quasi Ismaëliticam, & quòd essent adducti per Caspios montes, ac Caucaſeas portas, usq; Constantinopolim à Duce cuiusdam regis Armeniae, ob proditio-
nem atq; iniuriam eius militibus illatam. Non torquebo me eorum origine uerbosius, duntaxat ob oculos ponam consuetudinem in caeremoniis, & disciplinam domimilitiae q̃ ab ea gente usurpatam, nihilq; mutuabor ab alijs scriptoribus: sed summa fide, quod coram uidi, & longo usu didici, pro ingenij mei tenuitate summiſſe & modestè describam.

De origine Mehemmeti.

Magna dubitatio de origine Mehemmeti (quem nostri Mahometum uocant) nec dum satis comperta, utrum Persa an Arabs fuerit: ueriores tamen illi habentur, qui eum Ismaelitem esse aiunt, ex Regum stirpe, quos Othmanni Sai, & Sultanlar uocant. In huius natiuitate referunt, quinq; milia templorum idolorum cecidiſſe, quod augurium uel nostras clades praesagiit, uel de nostris cladibus fictum est.

De templis illorum.

Habent templa satis ampla, & sumptuosa, ipsorum lingua Meschit appellata, in quibus nullas prorsus imagines uidi, praeter haec uerba inscripta Arabica lingua uidelicet, Laillah illellah, Mehemmet ireful allah tanre bir pegamber hach: id est, non est Deus nisi unus, Mehemmet autem propheta eius, creator unus, & prophetae aequales. Vel haec, Filiã galib illellah: id est, non est fortis sicut Deus. Deinde cõspicitur magna abundantia lampadum ardentium oleo, totum templum dealbatum, pauimentum floreis stratum, ac desuper tapetis ornatum. Circa templum turris mirae altitudinis, quam eorum sacerdos tempore orationis ascendens, uoce alta, digitis in aures insertis, haec uerba ter repetit Allah Hechber: id est, Deus uerus unus. Audito clamore conueniunt in templum nobiles & ociosi, tantum deuotioni astricti. Deinde praedictus sacerdos descendens orat cum illis, idq; ex officio facere debet quinquies inter diem & noctem. Quicunq; uerò ueniunt ad orationem, debent abluere manus, pedes, & pudibunda. postremò ter spargunt aquam super capita, recitando haec uerba, Elhemdu Lillahí: id est, gloria Deo meo. Deinde, exutis calciamentis Patsmagh dictis, eisq; ante ianuam templi relictis introeunt, alijs nudis pedibus, alijs habentes munda calciamenta Mesth uocata, quibus non pal-
pant terram. Foeminae nunquam congregiuntur cum uiris, sed seorsum certo in loco, prorsus abstruso, à uiro-
rum conspectu, & auditu: ipsa q; rarius templum frequentant, ut tempore Paschatis, nonnunquam diebus Veneris, quae Gsumaagun eorum lingua uocatur, orantq; ab hora nona noctis usq; duodecimam, utputa mediam noctem: atque inter orandum corpus continuo agitato & uociferationibus mirè affligunt, ut sapius uiribus & animo defectæ, in terram pronæ concidant, & si aliqua ab eo tem-

qq ; pore

pore se gravidam senferit, Spiritus sancti gratia impregnatam esse affirmant. Cumq; pariunt, ab ipsis nati Nefcs oglu, id est, animæ, uel spiritus sancti filij appellantur. Ita mihi narratum est à pedissequis earum: nam nec ipse uidi, nec aliquis uirorum huic spectaculo interesse potest. Virorum autem orationibus (cum hero meo) sæpe interfui, quibus mos hic est. Inter orandum pileos suos (qui Tsalma illorum lingua uocantur) non deponunt, sed summis digitis attingunt, quasi eleuaturi, genibus incumbunt, & terram sæpe deosculantur. Christianis eorum sacris interesse nepharium putant. credunt enim ab hominibus (ut ipsi aiunt) illotis, sua templa contaminari, quippe Christiani non usurpant illorum more frequentialia¹⁹ uacra. Ibi sacerdos illorum suggestum ascendit, ac ad duas circiter horas concionatur. peracto sermone ascendunt duo pueri, qui cantando suas preces pronunciant. peracto eorum cantu, incipit sacerdos cum toto populo submissa uoce cantare, quassando corpus in latus nihil aliud præter hæc uerba, La illah ilellah, id est, non est nisi unus Deus. sic media fere hora personat, ac mouetur. Huiusmodi autem orationes, & cæremoniz, ut cantus, prædicatio, non fiunt singulis diebus, nisi tempore Quadragesimali, & festiuo, utputa die Iouis, ab hora nona noctis, usque duodecimam. Et ipsa dies Veneris, (qua Mehemmetum aiunt natum fuisse) à quibusdam religiosissimè colitur.

20

De quadragesima eorum.

HAbent etiam quadragesimam sua lingua Orutz appellatam, ieiunantes unum mensem, & unam hebdomadam singulis annis, at non semper eundem, sed si (uidelicet hoc anno) ieiunauerint Ianuarium, sequenti Februarium, pergentes serie, ita ut duodecim annorum decursu, unum & duodecim hebdomadas loco decimæ offerant Deo. Cum ieiunant, toto die nihil gustant, ne panem quidem, aut aquam. Deinde uisa stella, licet illis omnia manducare, præter suffocatum, & porcinas carnes. Suffocatum ab eis, Murdar, id est, cadauer siue immundum, & porcus Domuz uocatur. Quadragesima peracta, Pascha celebrant, eorum lingua Bairam uocatum, magna cum solennitate per triduum, oblinientes ungues manuum & pedum certo ceromate ab eis Chna appellato, quod ungues rutilos efficit: eadem quoque tinctura caudas equorum & pedes imbuunt. hic color tenacissimè hæret, nec ablui, aut extergi potest, quamobrem nisi noui (à radicibus) ungues exierint, alioquin ungues semper rutilantes apparent, sed de manibus frequenti lotionem potest deleri. Mulieres non solum ungues, sed & manus, atq; pedes illo ceromate imbuunt.

30

De eorum circuncisione.

VTuntur circuncisione eorum lingua Tfuneth dicta, non octaua die⁴⁰ more Iudæorum, sed quamprimum natus septimum aut octauum annum exegerit, sermonis iam peritus: idq; ipsis mysterium est, propter uerba confelsionis, quæ ante circuncisionem requiruntur, erecto pollice manus Parmach dicto, hæc uidelicet, quæ supra ostendimus in templis descripta. Puer ob id non defertur in templum, sed in domibus parentum circunciditur. Huic solennitati sæpe interfui, quæ ita se habet. Primò conuocatis amicis ad conuiuium, quibus satis delicata parantur fercula, ex omni genere carniū, quo ipsis uesci licet, & passim (ut apud ditiores) bos cæditur, in hunc excoriatum & exenteratum includunt ouem, in qua galinam

- linam, & in illa ouum, quæ integrè affantur ad splendorem illius diei. Deinde inter epulas tempusq; cœnæ adducitur puer circumcidendus, cuius (medicus illius artis) glandem reteggit, & replicatam pellem forpiculis apprehendit: deinde quò metum adimat puero, ait se in proximum diem circumcisionem peracturum, atq; ita discedit: mox simulans, quasi omissum aliquid esset, quod ad præparationem attinet, ex improviso præputium abscindit, uulneri parum salis, & mali cotonei apponens, iam uocabitur Mutsluman, id est circumcissus. Et die circumcisionis non induuntur illis nomina, sed ipso die natali, quo in lucem eduntur, quæ talia sunt,
- 10 & primo Regum, ut Tsfuleiman, Solomon interpretatus. Tfsultan, Tscelim, id est princeps pacis. Murath beg, id est desideratus dominator. Mutstafa & similia. Ducum, Pirin, hairadun, hader, ebraim. Dominorum humilioris conditionis, quemadmodum sunt Tspahalar, Tsauslar, Eminler, Behram, Memmi, Mehemmet, Alli, Ahmat Tcielebi, Paiazith, Chatsun, Hutscref. Cæteris omnibus, Mutsa, Ionuz, Tschender, Perhat, Ferro. Captiuorum ac seruorum maiori ex parte Seremeth, quod nomen significat audacem, atq; uelocem. Postea continuato trium dierum conuiuio, circumcissus ducitur in balneum, cum maxîma pompa. Cum redit domum, ducitur per conuiuas, qui parata illi munera offerunt. Alij uestes
 - 20 sericeas, alij scyphos argenteos, alij pecunias, uel etiam equos. Mulieres quoque indusia, sudariola, & alia huiuscemodi. Iuxta uoluntatem & opes unusquisque conuiuiarum donat. Fœminæ non patiuntur circumcisionem, sed tantummodo (iam dicta uerba) confitentes, Musluman efficiuntur. Si autem ex Christianis quispiam sua sponte confesso Mehemmeto circumcidi se patiatur: quod sæpe contingit, propter grauissimum iugum, & onus tributî. talis ducitur per omnes uicos atque plateas ciuitatis, summo cum honore, & gaudio populi sonantium tympana: ipsi quoque dantur munuscula. postea immunis efficitur à solutione tributî, Haracs eorum lingua appellati. Et cupiditate huius lucri, multi Græci,
 - 30 Vrumlar, & Albani, quos Arnautlar uocant, circumciduntur. Si quis uel compulsus, ut puta qui Muslumanum feriret, uel uituperio afficeret, aut Mehemmetum blasphemaret (quod uidi Episcopo cuidam Græcorum sectæ, contigisse) circumciditur, illi nihil datur: à tributî tamen solutione liber erit, sicut & cæteri Muslumanlar, id est, circumcissi.

De sacerdotibus eorum.

- S**acerdotes uerò, illorum lingua Talismanlar uocati, parum uel nihil differunt à laicis, nec etiam à Proceribus cæremoniarum (quales apud nos sunt Episcopi) nec magna in ipsis doctrina requiritur. satis erit si Elcoranum, & Mussaphum nouerint legere. Illi autem qui etiam interpretari secundum textum nouerint, peritissimi habentur: quoniam non uulgari lingua Turcica, sed Arabica à Mehemmeto sunt tradita: quod ne phas esse putant, si uulgari lingua interpretata describerentur. Eliguntur isti Pontifices à populo, stipendium autem à Rege pro labore accipiunt. Vxores habent; & habitum ut seculares. Si stipendium non sufficiet propter multitudinem liberorum, mechanica tractant, ac libero etiam homine digna attingunt: præficiuntur scholis, aut libros describunt. Apud illos sanè nullos uidi typographos, sed chartam optime parant. Alij alium quæstum faciunt, ut iartoris, sutoris, & similia.

Habent quoque loca ad instituendum Ochumachgirleri eorum lingua appellata, & suos Doctores quos Hogfialar uocant, tam masculos, quam foeminas, separatim tamen instituunt: masculi masculos, & foeminae foeminas, Astronomiam, philosophiam, artem poetica. Inter discendum clara uoce clamantes ad latus corpora mouent. Musicam non norunt artificialem, sed fingunt carmina ad praescriptas regulas, quae ita se habent: Quodlibet carmen undecim debet complecti syllabas. Placuit itaque exempli gratia haec pauca inserere.

CARMINA AB IPSIS BETHLER. DICTA.

Birichen bes on eiledum derdumi

Iaradandan istemiscem iardumi

Terch eiledum zahmanumi gurdumi

Ne ileim ieniemezum gunglumi.

Sunt enim carmina amatoria, Deae ipsorum lingua Affich uocata: id est Deae amoris, quorum interpretatio haec est de uerbo ad uerbum.

Birichen, id est ex una. bes, id est quinque. on, id est decem. eiledum, id est feci. derdumi, id est tribulatione mea.

Iaradandan, id est a creatore. istemiscem, id est postulaui. iardumi, id est auxilium.

Terch eiledum, id est neglexi. zahmanumi, id est patriae meae. gurdumi, id est uisitationem.

Ne, id est Quid. ileim, id est faciam. ieniemezum, id est non possum uincere. gunglumi, id est mentem meam.

De monachis illorum.

Non desunt illis monachi Deruislar uocati, uarij quidem ac in primis triplicis ordinationis. Primus ordo talis est, qui nihil proprii habentes, quasi nudi incedunt praeter pudenda pellibus ouinis tecta, & tempore frigoris ad cooperiendum dorsum similiter pelle, latus, manus, pedes, & caput nullo prorsus tegunt uestimento. Exigentes eleemosynam tam a Christianis quam a Turcis Allahitsi petentes, quod significat, propter Deum. Hi deuorata herba Matslach uocata, in rabiem aguntur, adeo ut per pectus totum in transuersum uulnus ducant, itidem per brachium uel nullo dolore dissimulato, & fungum arborum incensum capiti, pectori, manui suppositum remouent, donec in cineres resoluatur. Aliud genus uidetur, qui incedunt pertusa uerpa, & incluso anulo aereo ponderis trium librarum, a coitu disclusi, ob seruandam castitatem. Tertium genus raro egreditur, sed manent die noctuque in templis, habentes in angulis templorum tuguriola, sine calciamentis, uestimento, discooperto capite, nihil gestantes, praeter unam camisiam, multis diebus ieiuni, orantes, ut Deus ipsis futura reuelet, quos rex Turcarum bellum moturus consulere solet.

De matrimonij contractione.

Matrimonium eorum lingua Eulenmech uocatum, tale est. Coeunt nuptiae sine iuramento. accipiunt plane indotatas, propemodum emere coguntur, contrario (quam olim apud Romanos) more, ubi gener emi solebat, non nurus. Nil habet sponsa in corpore cultus uel ornamentum, quod non cogatur a foceris redimere. Diuortium apud illos faciunt

faciunt improbi mores, uel infœcunditas: cognoscit de istis rebus iudex ipsorum. Inter seruos emptos etiam matrimonium permittunt: sed geniti ex illis, uernæ fiunt.

De peregrinatione illorum.

Peregrini, eorum lingua Hagfilar appellati, loca ab ipsis sancta habitata inuisunt, uidelicet Mecham, ut nostri Hierosolymam (ibi aiunt Memmetum obiisse) sed non minus quæstus gratia quam religionis & deuotionis. Ibi uiso calciamento Tfaroch uocato, quod inauratum solummodo à testudine templi pendet, coemptis subtilissimis telis, Chumas dictis, in patriam regrediuntur magno cum lucro. Et cum redierint, alij uectant deuotionis gratia aquam in utribus plateatim, idè obuijs sitientibus gratis offerunt: alij rem suam agunt.

De elemosyna eorum.

Habent xenodochia Imaret appellata, ex testamento Regum condita, ubi datur cibus pauperibus atque peregrinis, sed alibi alius. Sunt qui dant orizum Pirincts tforba dictum, cum carnibus: alibi Boghdaia, qui fit ex tritico. pro obsonio additur panis satis magnus. potus quem præbent, est aqua. Ceterum pernoctandi ibi aut dormiendi locus nulli conceditur: sed habent alium locum pernoctandi publicum Charuatfanrie, ubi gratis recipiuntur hospitio: non habent tamen lectos, sed in fœno uel stramine sub tecto dormiunt.

De uictimis eorum.

Immolant etiam uictimas, sed plerumque uotiuas Chorban tam Turcica quam Arabica linguis uocatas. in morbo enim aut periculo ouem uel bouem pro cuiusque opulentia in certis locis se sacrificaturos promittunt. uoti deinde uictima non comburitur in holocaustum, ut ludæis mos est: sed macerato animali, cutis, caput, pedes, & quarta pars carnis sacerdoti præbetur: altera deinde pars datur pauperibus, tertia uicinis. Cæteras reliquias ipsi uictimatores sibi & comitibus parant ad uescendum. neque tenentur uoto, si è morbo uel periculo erepti non fuerint. Omnia enim illorum conditionalia sunt, dabo si dederis. Similis etiam apud Græcos & Armenios, & cæteras nationes Asiaticas Christianæ religionis, cultus obseruatur.

De legatis & testamentis.

Si quis ex Muslumanis moriens testamentum condere constituit, talia sfermè legata fiunt, adhibitis amicis & uicinis, ut aut riuos deducere ex longinquis partibus ante aliquod hospitale, aut templum, siue in locum aridum, qui frequentatur ab hominibus Hairitsi, id est pietatis gratia: & Glianitsi, id est pro anima. Alij captiuos, & emptitios seruos legant liberos faciendos. Mulierculæ enim (ut hoc genus præ cæteris superstitiosum est) legant pecuniam militibus, pro certa cæde Christianorum. id putant magno ad salutem suæ ipsarum animæ prodesse. Reges uerò templa, hospitalia, extruenda constituunt, & alij si qui sunt potentes.

De caeremonia defunctorum.

Vbi quis moritur ex Muslumanlaris masculus, tunc masculi funus curant: si foemina, foeminae. Abluunt cadauer, ac nitidissimis lineis induunt. postea efferunt extra urbem in locum aliquem: nephas enim est in templis sepelire. Procedunt caëroforarij cum candelis monachi illorum. subsequuntur

subsequuntur sacerdotes cantillantes interim, donec ad sepulturæ locum perueniant. Quod si pauper fuerit ille defunctus, pro laboribus religiosorum plateatim collectæ pecuniæ solent illis offerri.

*De edificio sepulchri Tul-
be dicto.*

Conditorio superædificatur (utputa regio) templum, ipsi enim reges in urbes sepeliuntur: diuitem & pauperum instar altaris in eam altitudinem, ut bestia insultare, aut locum conspurcare non queant. Sapius eò cum luctu redeunt, & inferias ciborum monumēto superposito, panes, carnes, caseum, oua, lac, nouendialis cœna, more ethnicorum, pro anima defuncti deuoratur à pauperibus, aut auibus cœli, et formicis. Dicunt enim, æque gratum esse Deo, offerri elemosynā tam brutis egentibus quàm hominibus, cum ob amorem Dei offertur. Multos uidi, qui auiculas reclusas, data pecuniâ ualoris auiculæ, euolare iusserint: alios panem piscibus in flumen proijcere amore Dei, dicentes se pro tali pietate erga egentes mercedem amplissimam à Deo consecuturos.

DE MILITIA.

CAPVT II.

Habent omnes unum Regem, qui illorū uocabulo Huncher othman-lardan sahi tultan tulseiman, modernus ita appellatur ab eis, Id est, Imperator ex Othmannis Sahi Princeps Solomon, qui nunc habet filium primogenitum, uiginti (uel circiter) trium annorum Mustafa uocatum, excellentem suos antecessores tyrānide, atq; crudelitate, sæpe insidiantem patri, ut si quomodo posset illum occidere, ob libidinem dominij. Habet rex sub se duos duces siue Satrapas Tlamgiach begler uocatos, Europæum & Asiaticum, quibus subsunt præsides minores Timargilar dicti, quorum imperijs parent milites ordinarij: qui si cessant, dum ad expeditionem euocantur, suspendio poenas luunt: Bassalar qui interpretantur capita, plures sunt: ij propter consilium semper Regem comitantur. Sulihartlar quoq; qui sunt stipatores corporis illius, semper post tergum eius succedere solent, unā cum Capugtliebegler, id est cubicularijs: lazigtliebegler, id est cancellarijs: Eminler, id est tributū exactoribus, uidelicet puorum, & pecuniarum: Tspahalar, id est leuis armaturæ militibus, equestribus: multis Vlachlaris, id est nuncijs: & alijs huiusmodi continet aulam sequentibus.

De conditione procerum.

Nullus ex Satrapis possidet prouinciā aut ciuitatem aliquā iure hereditario, quam post obitum liberis uel suis successoribus possit relinquare sine consensu sui regis. Sed si aliquis Ducum, uel Principum certas possessiones cupit habere, id illi conceditur hac conditione. Initur ratio precij, & redditum illarum possessionū. Cognoscit & Turca, quot milites ali annuo illo censu possint, tunc Satrapa ille cogitur habere illum numerum militum semper promptum, ad omnia imperata, alioqui capite plectitur: nihilq; eum à belli comitatu potest excusare, quā sola aduersa ualetudo. Et si quando Turcæ placuerit eum priuare tali beneficio, inetus est libertate: si autem non deponitur, suum est usque ad mortem. Post obitum, quod si successores defuncti pactum obseruare uoluerint, admittuntur

tantur: sin secus, alijs prouidetur. Si aliquando aliquis istorum procerum cum rege loquitur, oculos humi defigit, non audens illius uultum contueri.

De conditione Chazilariorum.

Mlites Ghazilar uocati, strennui, & iure militari miro modo exercitati, qui in primo congressu lanceas frangunt cum aduersarijs suis, nulla prorsus armatura, præterquam clypeo, hasta, framea utentes more nostratum, ut puta lorice, galeæ: sed fractis hastas, euaginata framea, clypeo se defendentes, uiriliter pugnant, semper capiti, manui aduersariorum insidiantes, aduersarios totis uiribus extinguere nitentes. Punctura autem gladij, hostem, uel equum ferire, non laudi, sed ignominie duceretur. Hi omnem uitam & salutem in protectione Fortunæ Deæ, ipsorum lingua Nassup, siue Cstutara dicta, habentes, cuius apud omnes prouerbiū istud celebratissimum est: lazilan gelur balsina, quod ita potest interpretari lingua latina, lasilan, id est, scriptura: Gelur, id est, ueniet: Balsina, id est, capiti. quasi dicerent, quicquid die natiuitatis uniuscuiusvis Fortuna Deæ capiti inscripsit, id euitare impossibile erit, etiam si latitaueris in arce inexpugnabili. Horum enim gesta carmine in historijs descripta, ab omnibus recitantur, ut & ceteri eadem audacia (honoris & laudis studio excitati) fortiter & intrepidè hostem aggrediantur. Cæterum pro qualibet uictoria talium, stipendia duplicantur, ita quod omnes prædicti equestres debent regem sequi, instructi his armis, lancea, framea, sagittis, claua ferrea: alij habent clypeos, alij non: & semper accipiunt stipendium, tam tempore pacis, quam belli.

De ordine peditum.

Primus ordo peditum est Solachlarum, id est, sagittariorum, tales utuntur arcu, sagittis, frameis, differunt pileis à lenitseris. Secundus ordo est lenitserorum, illi etiam habent arma similia Solachlarum, pro arcu tamen & sagittis arcabuso utuntur, & una securi. Tales omnes collecti à Christianis ibi degentibus sub tributo, uel arrepti circumcisi, in loco Tfarai dicto, educati, contra Christianos pugnant strenuissimè, & habent satis exigua stipendia uictui: uidelicet alius quatuor, alius quinque uel sex nummos Ahtse uocatos, qui sexaginta coronatum conficiunt: & hi sub poena uitæ non possunt equitare, nisi ægrotent. Reperiuntur etiam ex filijs Turcarum facti lenitseri quamplurimi. Tertius ordo peditum Azaphlarum est, quorum finito bello finitur & stipendium: & sunt omnes filij Turcarum. Tales utuntur longiori hasta, framea. pileos habent rubros, uel alterius coloris ex panno, cum quatuor angulis corniculatis, Tachia dictis, & differunt à lenitseris & Solachlaris uestitu atque armatura: tales perfodiunt hostium equos in bello. Deinde aliud genus peditum ex Vualachia sectæ Græcorum, Voinichlar uocati. hi nihil habent stipendij à Turca, quam quod immunes sunt à tributi solutione, & decimis. Tales tenentur ociosos equos regis Turcarum proprijs sumptibus alendo, curamque illorum gerendo, ducere tempore belli.

De tentorijs Regis Turcarum.

Cum Constantinopolim relinquens Turcarum rex ad bellum proficiscitur, duo usurpans tentoria, cognomento Satorlar, cum hodie alterum pro eo tenditur, alterum ad proximam mansionem figitur, ut ibi postero die recipiatur. Magnitudo tabernaculi tanta est, ut procul uisentibus

uisentibus urbs uideatur: in proximo castrametantur Principes, & ambi-
unt Regis sui tabernaculum: deinde Equites, qui uel singuli, uel terni ten-
torium habent. Etiam pedites habent propria tabernacula: id enim ex di-
sciplina habent, ne quis sub dio cubet. Ituro exercitui stratores uiam faci-
unt, hinc inde collocantes acruos lapidum, uel strues lignorum, ad indicati-
um uia, adeo ut ne in tenebris quidem facile erretur. Mouent se media no-
cte, & usque meridiem sequentis diei in agmine sunt. Inter equitandum rex
in medio duorum Bassalarum cum illo colloquentes incedunt, quos præ-
cedunt aliquot leniterorum ordinis milites, in equis, ferentes candelas ar-
dentes: & hoc fit tempore noctis obscuro. Deinde Tsaular, id est, Capita-
nel, clauas habentes ferreas, undique cuspidatas, pellunt homines à conspe-
ctu Regis, ad iactum, uel cursum sagittæ, ibi Sulhtarlarum, id est, stipato-
rum copia, inter quos currus cinædis pleni, in usum Turcæ, & procerum.
Subsequuntur, & præcedunt iam dicti Duces cum maximo milite, equitum
& peditum, & diuersæ conditionis hominum: alij habentes stipendia, alij
quæstus gratia & lucri, masculi tantum, nullas secum ducentes mulieres.

De uictura animalium.

DEinde sequitur multitudo camelorum, mulorum, equorum (inter-
dum solent & elephantes, eorum lingua Phil dictos, deducere) por-
tantes uictualia, tentoria, & similia militi necessaria. Et ubi figitur tentori-
um Turcæ, ibi iam singula suo ordine tanquam in urbe parare debent. Ibi
locus sartorum, pistorum, macellatorum: alij parant epulas carniū omni-
um generum: qui si non potuerint habere carnes recentes, tunc exponunt
ea quæ ab animalibus uehuntur, uidelicet panes bis coctos, carnes siccas,
Pastarma dictas, caseum, lac coagulatum. Sunt etiam patientissimi famis,
sitis, frigoris. Rarò hospitantur in urbibus, sed in agris sub tentorijs, circa
foeneta & riuos, maiorem gerentes curam animalium, quam sui ipsorum,
paruo & satis uili cibo contenti, uidelicet dicto lacte coagulato aqua tem-
perato, & immisso pane, uel recenti, uel bis cocto, serui, pariterque domini.
Ibi silentium tempore noctis magnum, ut captiuos fugientes negligant,
ne clamor excitetur, ob poenam iniunctam: sed cum uadunt cubitum, &
cum surgunt abire, omnes alta uoce clamant hæc uerba, ter repetentes, Al-
lah allah allahu, id est, O' Deus.

De iustitia exercenda in bello.

Tanta seueritas disciplinæ fit in bello, ut nemo militum ausit aliquid in-
iuste rapere, alioquin sine misericordia puniretur: habentur enim in-
ter eos ordinarij custodes, siue defensores earum rerum, quæ in uia occur-
runt militi, ut pueros octo uel decem annorum portantes uenales panes,
oua, fructus, auenam, & similia. Tenentur quoque defendere dicti præfecti
hortos fructuum circa uiam sitos, ut nec ipsi audeant unum pomum, uel hu-
iusmodi simile, sine licentia possidentis carpere, alioquin & tales capitis
poenam luerent. Cum essem in exercitu Turcæ in expeditione contra Per-
sas, uidi Tspahiam unam cum equo & ministro decollari, quod solutus equus
arua cuiusdam ingressus fuerat.

De festo celebrando ob uictoriam Turcæ.

Cum renunciatum fuerit de uictoria, in omnem lætitiā sese effun-
dunt ciuitates. Noctu autem sub primam facem, auspiciantur trium-
phalem istam festiuitatē, funalia, cereæ tedæ, faces, ubique disponuntur, stra-
gulis, aulæis, uestibus holosericis ædes uelantur, & uia qua intraturus est
Imperator

Imperator Turcarum. Triumphum autem uerum reportat Constantino-
polim, ubi continuè residet, si non agit bellum in aliquas regiones. Legi-
bus tamen tenetur tribus annis elapsis ipsemet suscipere expeditionem in
regiones Christianorum, pro amplificatione regni, uel defensione.

De uenatione eorum.

NVlla natio sub sole tantum gaudet uenatione, quantum Turcica. Pe-
netrant enim insequendo feras loca aspera & montuosa in equis, ca-
pientes diuersa animalia: & si animal extinctum à canibus suffocatum fue-
rit, illo non uescuntur neq; ipsi, sed nec Christiani inhabitantes illas regio-
nes. Et si occidunt suam syluestrem, dant illum Christianis illarum regio-
num, quia Muslumanis prohibitum est uesci porcorum carnibus.

DE OPERARIIS ET

AGRICOLIS.

C A P V T I I I.

OPPIDANI per seruos eorum agros colunt, decimā dependunt suo
Imperatori. Opifices uerò artibus mechanicis se sustinēt. Qui ocium
colunt, fame contabescunt. Mercaturam quoq; strennuè exercent. Asiam
minorem, quam nunc Natoliam uocant, Arabiam, Aegyptum peragrant,
ad Venetos sese deferunt. Balnea in singulis ciuitatibus habent, ubi soleni-
ni more, bis, uel ter se lauant. Si reddunt urinam, mutonem lauant. Si uen-
trem solunt, podicem abluunt: idem fit à mulieribus, quos sequuntur ser-
ui, uas aqua plenum gestantes: masculum masculus, & foeminam ancilla.
Et cum exeunt lauatum, mulieres ungunt se quodam genere unguenti,
quod post mediam horam pilos cadere facit: uiri ipsimet radunt mutones,
nec quouis modo sinunt crescere pilos, sed singulis mensibus bis uel ter ita
faciunt, tam masculi quàm foeminæ: & maximè cum templa frequentant,
alioquin ignibus (ut uiolatores sacri loci) traderentur. Habent etiā diuer-
sos artifices, ut sartores, sutores, auri, argenti, & omnis generis metalli fa-
bros, similiter carpentarios, pictores, lapidas, sed nō tam subtilis & præ-
stantis ingenij, ut in istis partibus nostris.

De iustitia apud ciues.

Iudicem omnes habent eundem, tam Christiani, quàm Turcæ: ex Mus-
lumanis tamen unum electum, qui ex æquo omnibus ius ministrare te-
netur. Si quis occidit, ipse quoq; mortem subire debet. Si quis furatur, aut
uiolenter rapiat, suspenditur: ut contigit lenitzero cuidam, qui muliercu-
læ cuiusdā portantis in forum uenale lac ebiberat, non soluendo precium,
cum accusatus coram iudice negaret factum, pedibus sursum suspensus,
chorda q; per medium ligatus, lac statim euomuit, atq; ilico iudicio strangu-
latus. Hoc me præsentē in Damasco contigit, cum ex Armenia Hierosoly-
mam profiscerer. Si aliquis adulterium commiserit, masculus in carcerem
cōiectus, post aliquot menses pecunia redimitur: & mulier uidelicet adul-
terata, super asinam uicatim & plateatim ducitur, flagris cæditur denuda-
ta, & lapidatur uiscera bouis in collo gestando.

De agricultura.

TAm Christiani, quàm Muslumanī, agros, uineas, & pascua colunt, ha-
bentes frumentum simile nostrarum regionum, tritici, milij, ordeī, a-
uenæ, siliginis, fabarum, & omnium generum legumina: insuper oryza in
rr abunde

abundantia, lini, mali cotonei, plus quam hæ regiones. Vineta quoque utraq; gens possidet, fructu eius varie utentes. Christiani uinum conficiunt, & Turcæ mel eorum lingua Pechmèz uocatum. uuas passas quasdam ita me dicantur, ut semper & uisu & gustu recentes appareant. has Vzum Turci uocant. De fructibus in magna copia habent. Ibi peponum, melonum, cucumerum, suo tempore horti & agri repleti. Ibi nuges, poma, pyra, poma granata, nuges, castaneæ, ficus, cerasa, poma narranca, & alia id genus uili precio, sed non in omni regno. Sunt etiam loca ut passim in Cappadocia & Armenia minori, ubi nihil horum (propter ualidum frigus) possunt habere.

De diuersitate animalium.

HAbent opiliones Tsobanlar appellatos, hi semper in solitudine degunt, et ad pabulum singulis ferè mensibus sedes mutant, nullas proprias domos, uel possessiones præter tentoria, & greges armentorum possidentes: sed pascunt camelos, mulos, equos, boues, oues, & hædos: conficiunt caseum, butyrum: tondunt lanam. inde faciunt penulas Chepenech appellatas, tapetia: ea uendunt, & inde emunt frumentum, ad uictum suæ familiæ. Omnes prædicti dependunt decimas regi Turcarum, de omnibus quolibet anno creatis animalibus. Insuper Christiani sub tributo uiuentes, coguntur dare tributum, uidelicet de quolibet masculo unum coronatum: & quod est crudelissimum, etiam filios omnes uxores non habentes, uel abripiunt, singulis quinque annis perlustrantes domos eorum.

De ædificijs domorum.

IN ædibus non multa magnificentia, plerumque latericio opere constant duplici ex materia. sunt enim lateres, alij fornacibus, alij sole excocti. Tecta cuneatim coeunt, quemadmodum hic, & hoc in tota Europa: sed in Natolia tecta plana sunt in modum tabulati, sine ullo fastigio, siphones, & canales aquæ pluuiam demittunt, quæ ad illos per cylindrum deuoluitur.

De uestimentis eorum.

Cultus illis ex materia lanæ, lini, & serici, satis magnificus, ueste Chatan uocata, utuntur, stricta, laciniosa, & usque ad talos prolata. brachas nostras detestantur, ut nimium pudenda exprimentes. Indusia Chumlech dicta, sudariola uioleaceo colore tingunt. caput illis aggestu pepli in turrim ædificatur, & in pyramidem turbinatur, & talis pileus Tulbent siue Csalma eorum lingua uocatur. Mulieres diuturnum uelata facie incedunt, nunquam alienis uiris uultum aperiunt, nunquam forum frequentant. Calciamenta Babucs uel Csisme dicta, tam uirorum quam mulierum, in solo suppositum habent, ut diutius illis uti possent.

De cibarijs illorum.

Utuntur & ipsi quoque non pessimo pane Echmech dicto, nigro & albo, quemadmodum & nostrates: sed illi spargunt quoddam genus seminis Sussam uocata, super recentem, postea coquitur: quod tribuit magnam suauitatem manducantibus. quo nusquam utuntur nostri, præter in Hispania passim in quibusdam locis, uidelicet in regno Granaten. & circa Ciuiiliam. In edulijis illis multiplex ars, & uaria conditura: cibus uero maxime sollemnis est, puls ex oryza, ita addensata, ut partes inde manibus decerpantur. Piscium mira abstinentia. Carnibus omnibus utuntur, præter porcinis. Nullæ ibi tabernæ hospitij designatæ, aut publica diuerforia, quemadmodum apud nostrates: tamen in plateis diuersa uenduntur cibaria, & alia huiusmodi ad uictum necessaria.

De potu

De potu illorum.

TRiplex illis potus: Primus ex succaro, ab illis Secher uocato, aut melle diluto aqua. Tserbth appellatur is potus. Secundus ex uuis pallsis, de-tractis acinis in aqua decoctis. additur deinde aqua rosacea, & aliquantu- lum ueri mellis. & hic potus Hossaph uocatur, & uenditur ubiq; locorum in Turcia: est enim dulcis & inflat uentrē. Tertius fit ex illo defruto Pech- mez appellato, quod ex musto factum, speciem mellis præ se fert gustu & uisu. diluitur enim aqua, & datur seruis ad bibendum.

De modo sedendi & comedendi.

1. **C**um manducandum est, subiiciunt storeas Hactser uocatas: deinde inspernunt tapetia, aut puluinaria. Alij in nuda humo discubunt. men- sa illorum Tsophra dicta, ex corio fit, & explicatur, & contrahitur, ut mar- supium. Non assident nostrorum more, nec discumbunt ueterum ritu, ut cubito innitantur: sed decussatim, pedibus inter se complicatis more sarto- rum. antequam cibum sumant, oratio præmittitur. Raptim comedunt, & magno silentio, interim omnes uxores in abdito tenent: serui uerò post duodecimum annum, non permittuntur domum (ubi mulieres sunt) in- gredi: sed infra duodecimum annum pueri ingredienti & egredientes deferunt maioribus necessaria, qui in alia domo segregati procul habitant.
2. Captiue uerò non habent licentiam egrediendi foras, nisi cum mulieribus Turcarum cum uadunt in balnea lauatum, uel aliò extra urbem recreatio- nis causa in hortos & uineas (quod sæpe facere solent) sed semper in do- mibus latitantes operantur. nec permittitur illis cum captiuis seruis cōuer- sari. Dñj boni, quis posset explicare aut describere afflictiones & calamita- tes captiuorum, & sub tributo Turcarum habitantium Christianorum: aut quis posset enarrare crudelitatem, & turpissimos abusus, tam in rebus secu- laribus quàm fidei Mehemmeticæ cæremonijs, prout legentes intellexi- stis de lotionē & munditia eorum, in qua sola sperantes salutem suæ ipso- rum animæ existimant se consequuturos, cum intus repleti omni spurcitia
3. scelerum, Mehemmeto cæco duce, Deum irritant immortalem. Mul- ta alia ex institutione Mehemmeti debent strictissimè obseruare, quæ studiose omittenda duxi, ne minutissima quæq; persequens, garrulitate stomachum lectoris mo- ueam.

F I N I S.

rr 2 Christophori

CHRISTOPHORI RICHERII GALLI

THORIGNEI SENONIS, CVBICVLARII RE-

gij, in suum de origine Turcarum et Othomani successorumq; eius
imperio commentarium Præfatio, ad FranciscumGallorum regem Chri-
stianiss.

VEREOR, Christianiss. Rex, nequis me temerè fecisse ex-
istimet, quòd tibi non modò amplissimo inuictissimoq;
principi, uerumetiam eloquentissimo & historiarum sci-
entissimo Regi, nostram de Turcarum rebus historiam
ausus sim quasi consecrare. Quamobrem, quibus rebus
adductus id fecerim, paucis explicabo. Videbam usque
adeò te ardere amore scientiarum, ut non doctissimos solùm, quos habes
apud te multos: sed etiam tenuiter eruditos, in quibus nomen profiteor
meum, beneuolentia amplecterèr. Cogitabam apud me quæ præmia con-
stituissem professoribus artium bonarum, & in quos honorum gradus extu-
lisses eos, quorum uirtutem & doctrinam probasses. Animo repetebam,
te authore, exarsisse studia literarū, oppressam fuisse in Gallia barbariem,
prodixisse qui linguam Latinam, qui Græcam, qui Hebraicam, qui poëtas,
historicos, oratores, philosophos publicè interpreterentur. Extitisse etiam
qui scriptis libris politionibus augerent eorum numerum, qui nomē suum
immortalitate donassent. Animaduertebā cerratim omneis aliquid offer-
re tibi scripti: neminem esse tam humilem, qui non se tuæ huiusmodi com-
mitteret: nullum opus esse tam paruum & tenue, quod non aliquid spera-
ret apud te loci. Puraui igitur mihi esse faciundum, ne solus ingratus uide-
rer, & eo magis quòd in numerum Cubiculariorum tuorum me recepisses.
Itaq; primitias quasi frugum mearum obtuli tibi: maius aliquid allaturus,
si quid agellus meus meliùs & præstantius tulisset. Semina mihi collegi ex
Egnario, Blondo, Platina, Riccio, Gaguino, Paulo Iouio, Andrea Cambi-
nio, alijsq; multis, si non eloquentiæ primæ, maxime tamen fidei scriptori-
bus: ut quæ sparsa essent ac dissipata, in unum locū mitterentur, quò pro-
pius uideri possent. Parum quidem cultus est hic ager, sed rerum frequen-
tia copiosus. Primùm quæ sit origo Turcarum: deinde quas occupauerint
sedes: postea Othomani & posteriorum imperium usq; ad Solimanū præ-
sentem breuiter dilucidèq; narro. Quicquid est, hoc summitto iudicio tuo.
Tum demum nonnihil esse existimabo, quum intelligam abs te omnino
repudiatum non fuisse.

DE TVRCARVM ORIGINE ET NOMI-
ne, quàm uariè scriptores opinentur.

IN tradenda Turcarum origine nobili inter scriptores
disidio laboratur. Ortam à Teucris eam gentē plariq;
docent, non absq; sua ratione. Turcæ enim etsi uniuer-
sam prope in Asiam & Græciam sunt effusi, tamen hodi-
erno die eam præcipuè Asiæ minoris partē colūt, quam
olim tenuere Teucris: & ubi quondam Troia illa Græco-
rum uiribus euerfa, opum uir militiorq; claruit. Est &
quod illos prætereà moucat, proxima scilicet quædam nominum utriusq;
gentis

gentis affinitas. Turcos nempe siue Turcas pro Teucris, & Turciam pro Teucria dictam fuisse putant.

Potens quidem argumentum, sed tamen leue his, qui Arabas, Saracenos & Turcas, unam esse nationem uolunt: huiusmodiq; nomen à Græcis inditum fuisse tum, cum factio Turcica primùm innotuit. Græcos nimirū, cum nouum hoc religiosorū hominum genus ludibrio haberent, deq; sua nora uulgo cōmendarent: ridiculē ipsos τὸς θεωρίκους, quod tempore corruptum & incisum θαρκὺς peperit, contemplatores, atq; adeò in cœlum raptos aiunt nuncupasse: abrepta hinc nominis occasione, quòd Mahummedes, sectatoresq; eius, diuino se spiritu efflatos, oracula quoq; esse suas nugās iactarent.

Appositè & hi satis ad rem: sed & non minus ab eis quàm ab illis dissentiant ipsi Turcæ. Quorū aliqui gentis suæ strenuitate partem esse hanc appellationem gloriāntur, seseq; initio ob merita θαρκὺς, strenuos ac bello potentes: annorum deinde lapsu θαρκὺς fuisse nuncupatos.

Alij sectarium suum ueruecem Mahummedem in propaganda sua doctrina res supra omnem uim humanam, imò supra legem naturæ gessisse fabulantur. Quarum causa regio omnis, in quam Mahummedea lues primùm irrepsit, principio θεωρία, opus seruatoris, populus θεωροί: deinde θεωρία & θαρκοί, κατὰ θλίψιν καὶ μεταλήψιν, dici cœpere.

ARTIFICIALES MAGIS QVAM VERAS

esse has opiniones, quodq; reuera Turcæ à Scythis oriundi,

& nomen eorum uetus.

Veri profectò simile aliquid habent hæc de Turcarum origine & nomine opiniones: sed mihi rem altius intuenti, commenticiæ magis inuentæq; uidentur, quàm ueræ. Quarè & minori dignæ esse fide, quàm sit eorum mens, qui annales sequuti, memoriæq; prodita monumenta, à Scythis oriundos faciūt eos populos, qui feris & incultis etiam num moribus Asiam minorē tenent: & eos in primis, qui Turcæ uulgo appellati, Othomanorum legibus parent. Quos quidem Gelonis & Thussagetis proximos, principio eam Scythiæ regionem occupasse ferunt, quæ Oceano septentrionali exposita, in hyperboreos montes incumbit.

Historiæ mundi scriptor Mela, cū uicinos Tanai populos recenset, Turcarum natale solū nomenq; cōmemorat. Ripas eius Sauromatæ (inquit) & ripis hærentia possident: una gens, aliquot populi, & aliquot nomina. Primi Mæotici γυναικονκρατόρες, regna Amazonum. Fæcundos pabulo, ad alia steriles nudosq; campos tenent Budini. Geloni urbem ligneam habitant, luxtà Thussagetæ Turcæq; vastas syluas occupant, alunturq; uenando. Tum cōtinuis rupibus latè aspera & deserta regio, ad Arimphæos usq; permittitur.

Plinius quoq; gentes, quæ circa paludē Mæotida fusæ sunt enumerans, scriptū Melē de Turcis quasi confirmaturus ait: Dein Tanaim amnē gemitō ore influentē incolunt Sarmatæ, Medorū (ut ferunt) soboles, & ipsi in multa genera diuisi. Primò Sauromatæ γυναικονκρατόρες, unde Amazonum cōnubia. Dein Euaze, Cottæ, Cicimeni, Messeniani, Costobocci, Choatæ, Zigæ, Dandari, Thussagetæ, Turcæ usq; ad solitudines saltuosas conuallibus asperas: ultra quos Arimphæi, qui ad Riphæos pertinent montes.

Ptolemæus in Asiaticorum Sarmatarum descriptione, mentionem facit Tuscorum, quos docti eandem esse cum Turcis nationem cōiungunt. Et in-

rr 3 ter Cau-

ter Caucaſum montem (inquit) & Ceraunios Tuſci & Diduri.

Cæterum, mores ipſi atq; actio omnis Turcarum, corporis ornatus, modus equitandi, armorum & pugnæ, lingua & dialecti, omnino Scythica ſunt. Quæ potentia ſunt argumenta ſatis ad perſuadendum, Turcas haud dubiè eſſe à Scythia oriundos.

Adde quòd eorum prima eruptio in Pontum & Cappadociam fuiſſe facta legitur. E' quibus locis ſerpere ſenſim de populo in populū, in Aſiam uſq; minorem, ubi in hodiernum diem manſere.

Cum ergo tam uenerandæ antiquitatis authoritatisq; uiri in ijs quæ de ſitu orbis ſcripta reliquere, Turcas in Scythis, eoſq; hoc ipſo nomine designent: cum porrò cultus populo utriq; uox, geſtus, inceſſus, ingenium, diſciplina eadem ſint: haud abſq; ratione ſubſcripſi potius eorum ſententiæ, qui gentes quæ ſub Othomanorum imperio Turcæ dicuntur, à Scythia deriuant, nomenq; ipſi comitem faciunt origini: quàm aliorum libidini, qui Turcas Teucrorum prolem, qui Arabas Saracenos fecere: aut in excutienda prima Turcici nominis inſtitutione, & eo ipſo pro arbitrio formando, ſupra modum ſe torſerunt: quaſi alio fuiſſent olim Turcæ uſi, nuperq; ob eas, quas ipſi commentantur, cauſas, Turcicum fuiſſet illis impoſitum nomen.

QVA PARTE SCYTHIAE TVRCÆ

olim habitarunt.

Quanquam tamen adhuc inter illos qui ex ueterum ſcriptis conſecturam faciunt, aliqua eſt contentio de loco: ubi præſertim habitarunt olim Turcæ in Scythia. Sunt enim qui eos in Europæa, ſunt qui in Aſia Sarmatia collocant. Sed Egnatius Baptiſta diſſenſionem componit in hunc modum: Turcæ partim Caſpio mari proximi, qui Aſiam Orientemq; ualta-
runt, Caucaſiq; ueteres incolæ, qua parte ad Arcton uergit: partim inter Scythicas gentes relati, & Vnnici ſanguinis, qui poſteà Vngari dicti ſunt, exiſtimati.

QVO TEMPORE, QVIBVS DE CAVSIS,

& qua regionis parte ſuo natali ſolo exierunt, quosq;

primū populos inuaſere.

Turcarum nomine & origine deſcriptis, conſentaneum uidetur exponere quo tempore, quas ob cauſas, qua regionis parte è ſuo natali ſolo exierunt: quos, deniq; populos primū inuaſere, in quo magna quoq; eſt inter ſcriptores contentio,

Tradidere Blondus Flavius & Platina, ſalutis noſtræ anno ſeptingenteſimo quinquageſimo quinto, Pipino in Francia regnante, ſuis eos primū finibus ad nouas ſedes quærendas, rerum omnium domi cogente penuria diſceſſiſſe: ruptisq; montium clauſtris, in Aſiam perueniſſe expe-
ditos: atq; Alanos initiò, poſt Colchos & Armenios, dein Aſiæ minoris populos, Perſas tandem ac Saracenos inuaſiſſe.

Otho Friſingēſis egeſtate quoq; domeſtica egreſſos, ſed portis Caſpijs, & quadriennio ſerius, Auarosq; eueſtigio tentariſſe ac ſubiugaſſe meminit.

Martinus Segonius Nouomontanus cauſam eruptionis eandem: tempus, locum, impetus armorum diuerſos commemorat. Ceſſiſſe enim patriam ſub annum Chriſti octingenteſimum quadrageſimum quartum, è portis Caucaſi emeriſſe, in uicinas gentes, atque has inter in Armenios incurſaſſe, ui deinde Aſiam minorem occupaſſe.

Reſert

Refert Antonius Sabellicus, fuisse in manibus sibi quendam Nicolaum Chalcondylem, qui Turcarum res gestas ab ipsa prima scripserit origine, memoriaque prodiderit gentem hanc de se loquentem dicere solere, e Caspijs montibus pullos à vicinis maiores suos, in Persiam & Asiam minorem descendisse.

Scriptum Zonoræ Græci, historiarum scriptoris, ex opere quod de Græcis Imperatoribus reliquit exscribens Egnatius: Siue igitur (ait) ueteres illi à Mela relati, siue recens aliquod genus hominum, eorum certe qui Caspij maris accolæ fuere, tenuissima memorantur primordia, & ut ceterarum gentium, planè obscura. Nam septingentesimum ab hinc annum, natali solo relicto, in Persidem atque Asiam minorem primum impetum fecere.

Scilicet author Græcus, in sermone quem de Turcis instituit, non infœlix patrij soli ingenium, non horrorem, non rerum ad uictum necessariarum egestatem, causam facit eruptionis: sed famam quæ de illorum peritia militari percrebuerat. Cuius impulsu (Saracenis uniuersæ quidem Asiæ dominantibus, sed factionibus inter se distractis) Mauginetus Saracenus, Persiæ & Mediæ princeps, nationem hanc contra Imbraelem, Saracenum quoque, Babyloniarum principem in auxilium euocauit.

Ex hac scriptorum contentione facile est iudicatu, certò non esse com-
 20 pertum, nec qua tempestate, nec quo impulsu, nec quibus portis solo patrio eruperunt: neque adeò quas primum gentes incursionibus fatigauerunt. Quamquam tamen ipsum tempus, causasque eruptionis conciliare, factu non est difficile. Fortasse enim non semel, sed annorum uicibus, fortasse & principio coacti necessitate patriam deseruere. Adde quòd in noui domicilij conquisitione, dum ex alterorum incommodis sua comparant commoda, longo bellorum usu in re militari exerciti, gloriam nomenque ex uictorijs adepti sunt. unde & à Maugineto contra Imbraelē hostem euocati. Quod uerò ad limitis, quo exierunt, impetumque priorum
 30 fidem attinet: cum (si Ptolemæo credimus) Caucasus ad septentrionem, supra Colchidem, Iberiam, Albaniam, & mare Hyrcanū, infra hæc montes Caspij ad Austrum spectent: qui fieri potuit, ut emerlio prima e portis Caucasi, prima item e Caspijs fuerit, nisi duplici exercitu? Meum itaque consilium est plures paucioribus anteferre, inque eorum sententiam concedere oportere.

DE EORVM INCREMENTO, & rebus bello partis.

40 Turcarum gente e suo ipsius natali solo euocata, & usque ad nouæ habitationis comparisonemeducta: rei gestæ series postulat, ut deinceps incrementum eius stylo prosequamur, ostendamusque quibus artibus ac consilijs, ex uagis & erroribus, domini possessoresque facti sunt tot prouinciarum, quas obtinebant in Asia cum imperio, iam tum cum Othomanijs regnum in eos appetijt atque occupauit.

Ex quorundam scriptis habetur eos initio, dum ruptis montium claustris in Asiam penetrarunt, paucos admodum fuisse: neque propterea ausos palam populari, sed repente inopinatis incursionibus ac rapinis infuetis, Pontum & Cappadociam, & omnem uiciniam diripuisse. Coactos tamen subinde periculi metu, quòd pauciores pluribus, extorres indige-

nis obijcerentur, in refugia se montium, sylvarum ac saltuum latebras, & loca suapte natura munita, peneq; inuia abdidisse: & obseruatis sedulo prædæ furtiuæ occasionibus, rapto uictitasse. In ea uitæ difficultate tantisper mansisse, dum collectis uiribus, & acie cōscripta, ex omni præterea numero delectis qui præessent, ausi sunt aperto Marte sæuire, atq; Colchos intio, post Armenios, dein Asiæ minoris populos gladio ac igne uastare. Repentino atq; audaci & insolito incurfu fractis Asiaticorum animis, barbaros facile uniuersam regionem in suam ditionem rede gisse, hisq; rebus gestis ut ciuitates inuasit timor, paucis admodum annis, non Pontum modò & Cappadociam, sed & Asiam quoq; minorem, quam hodie Anatoliam seu Turciam de nomine uocant, in potestate sua posuisse: & lapsu temporis (magis fortasse ob paruitem animi eorum quibus cum rem habebant, obq; Græcorum, sub quorum iugo erant, negligentiam, quam sua uel potentia uel industria) Bithyniæ, Galatiæ, Phrygiæ utriusq; Pisidiæ, Caria & Ciliciæ imperium consequutos.

TVRCAS MONARCHAM NVLLVM

habuisse ante Othomanum.

HAnc rerum à Turcis gestarum seriem reliquere illi, qui eos suo natali solo ad nouæ terræ conquisitionem necessitate coactos exiisse prædicant. Cui addunt ad parta retinenda nullo Imperatore, nullo rege, nullo alio supremi magistratus titulo usos: sed designatis tantummodo profectuum prouinciarumq; uarietate certis hominibus, qui res, qua prudentia ualebant, administrarent, ad Othomanum usq; eum qui primus tyrannidem inuasit, integros mansisse.

EVOCATOS E SCYTHIA IN AVXILIVM

à Mauginetō Persarum principe.

ALij, quorum scripta habent Turcas à Saracenis principibus è Scythia fuisse euocatos, in auxilium contra hostes, ob eam qua florebant rei militaris peritiæ famam: de eorum incremento secus multo commendantur. Primum enim uictitare eos faciunt, bella sub certis militum ducibus gerendo: deinde ipsos sub aliquot principum regimen cogunt ante Othomannum.

Quia uerò Scilix inter omnes, & Egnatius Baptista rem hanc plenè & aptè complexi sunt, operæ precium ferè putauit scripta eorum meis inferre: ut scilicet hac ratione de successu Turcico nihil quæquam lateat: & cum nihil ultra desiderabitur, Othomani Turcicæ gentis Imperatoris primi cœpta, posteriorumq; res gestas, suo quæq; ordine disponam.

Scribit ergo Scilix in hunc modum. Quum Saraceni latè dominarentur in Asia, atq; inter se dissiderent: Mauginetus Saracenus, princeps Persidis & Mediæ contra Imbraelem etiam Saracenum, Babylonis principem, auxilia Turcarum accersiuit. Illi duce Mucæthe uictoria potiti, ad imperium Persiæ aspirare cœperunt, præsidiaq; in Araxis ponte à Saracenis constituta, ne Scythæ transirent in Persiam, dum amouere conarentur, prohibiti manu ualida, duce Trangolipice contra exercitum Mauginetis ueniunt: ac tandem potiuntur totius Persiæ. Trangolipix Sultanus efficitur: ruptisq; Caucaſi claustris, Turcos alios euocat, uicinisq; bellum suscitatur. Babylonem Pisalsyrio rege superato in potestatem redigit. Contra Carbassen Arabiæ principem bellum, primum per Cuelmanum legatum, deinde

deinde per Asanum fratris filium infelicitate gessit, amissis copiis ac profugis. Verum hi atque alij huius nationis insurgentes, totam Asiam occupauerunt: atque cum Saracenis de una lege conuenire, cum prius uti reliqui Scythiae idola colerent. Insequentibus deinde temporibus, diuersi ex ijs duces ac principes, diuersa loca capere. Soleimanus Nicæam usque ad Hellespontum & Tarsum Ciliciæ occupauit. Qui in prima expeditione Hierosolymitana expulsus à nostris cum tota familia fuit. Ducathes Damascum regionemque omnem Decapoleos subegit. Assungur Alapiam (quam nunc Alepum dicunt) olim Epiphaniam dictam. Anexianus Antiochiam cum modicis finibus. Nam Laodiceam usque Syriæ, Calyphas Aegypti, è gente Saracenicâ, possidebat regiones. Post annos deinceps circiter octuaginta, regnante apud Hierosolymam ex nostris Almerico, Syracinus Notandini Damasceni principis dux, simulatione ferendi auxilij Calyphe Aegyptio, qui tunc à nostris oppugnabatur, eum obtruncauit, Sultanumque se primum Aegypti constituit. Huius Saladinus successor Hierosolymam Syriamque regnum nostris expulsis in potestatem recepit. Processu denique temporis, & ipsi Saracenicum nomen ex Turcis, quod inter Arabes uersarentur, usque in hodiernum diem accepere.

Egnatius uero de Turcis differens: Sed nec unus dux illis (ait) nec certum imperium: uagi dispersique, quo uel cuique fors affuit, latrocinautes magis quam belligerantes prouincias uastarunt. Prima stipendia Basilio Macedone imperante, sub Muchumetio Saracenorum principe meruere: quorum praecipue opera Babylonios Indosque ille uicerit. Sed peperit his uirtus inuidiam, prohibiti que ad sua redire, indignati primo secedunt: inde uno alteroque praelio Trāgolipicis Mucalithij eorum ducis auspicijs feliciter aduersus Saracenos gesto, tandem egregie uincunt, Muchumetiumque profligatum acie obtruncant. Ex quo res Turcica ad Trangolipicem delata. Is alijs Turcis ad se accersitis, Cucumetium nepotem aduersus Arabas cum paratissimis copiis misit. Qui praelio ab his uictus, cum à patrono per summum contemptum exceptus esset, eius iracundiam ueritus, ab illo deficit, et Pasara Chorasmiarum urbe minutissima sese includit. Trangolipix interea praelio genti funestissimo, in Mediae finibus cum Romanis, Asani alterius nepotis ductu confligit. Quo uicto et caeso, indignatus ille, Aleimū fratrem iterum in Romanos misit. Qui egregiam uictoriam, capto Liparite Graecorum duce, & caelis etiam Iberis Romanorum socijs retulit. Sed cum Liparitem primum, mox & dona à principe missa, facile Turca reddidisset, nec praestarent Romani quod promiserant, ingentibus copiis accinctus Trangolipix, Asiam omnem ad Euxinum mare, aut uastat, aut subigit. Variatum deinde in gente factionibus exortis ad Gallorum usque memorabilem expeditionem, qua fracti ab his saepius, magna etiam imperij parte mulctati sunt, donec Othomanus, ab hoc Selimo, qui rerum nunc potitur, nonus, ueterem gentis gloriam asserere ausus est.

Ex memoratis constat planè qualia fuerint Turcicae nationis primordia, auctus & progressus: sub quibus initio praefectis, sub quibus deinde principibus uitam coluerunt, usque ad Othomanum. Atque ut colligam paucis quod uolo: sole clarius est, Turcas in primis suis annis, populum non fuisse momenti admodum magni: sed uel fato, uel ducum suorum astu & uigilantia, uel, quod fidei propius est, eorum cum quibus belligerabant animi paruitate & defectu, nec non etiam Graecorum, sub quorum tutela erant, negligentia, in hodiernas opes creuisse.

Hæc

Hæc equidem, nec plura de priscis Turcis eorumque ducibus, atque his quæ ante adeptum imperium gesserunt, literis mandata reperio. Iam uenio ad Othomanum, qui primus, paucorum neglecta potentia, monarchiam inuasit. Rerum ab eo gestarum filum contexam: & gradatim in occupatæ tyrannidis successores deuentiam.

QVI OTHOMANVS MONARCHIAM usurpauit.

Sed antequam natales eius uersutamque ingenij, quæ ad summum populi regimen euectus est, exponam: facturus operæ precium uideor, si ea referam, quæ ex lazicum genere quidam, parum quidem latine, sed tamen disertè prodidit, in eam sententiam.

Anno à seruatore nostro supra millesimum & ducentesium, exiit in prælium ab Austro princeps, cui uulgo magnus Sultanus nomen fuit: totumque Orientem frequenti exercitu ad mare usque perdomuit. Is, cum regionem quam sibi subdiderat, amœnam quidem fecundamque esse, sed nimium latè patentem, atque ideo conseruatu difficilem iudicaret: partiri eam in septem prouincias uoluit. Quibus singulis singulos duces præfecit, uiros numero septem, quos auctores itineris, periculorum consiliorumque socios, uictoriæ comites habuerat. Nomina eorum fuerunt, Othoman beg, quod perinde est ac præfectus, gubernator, dux aut dominus Othomanus: Erman beg, German beg, Czarchan beg, Auding beg, Mentheff beg, & Caraman beg. De quibus appellantur etiam nunc hodie, ipsarum prouinciarum incolæ, Othomanelli, hoc est Othomani filij seu posterij: Ermanelli, Germanelli, Czarchanelli, Audingelli, Mentheffelli, Caramanelli. Suam quisque prouinciā tenuit animo quieto diu. Primus omnium Othomanus pacem noua imperij cupiditate sustulit. Primus ditionis suæ fines proferre aggressus, bella socijs mouit: domitisque proximis, cum accessione uirium fortio ad alios transiret, & proxima quæque uictoria instrumentum sequentis esset: omnes præter Caramanum, (qui tam finitimorum, qui ad eum profugerant, ope, quam suæ prouinciæ accessu natura difficili resistebat) subegit, eoque statu ac possessionibus depulit.

Iam, si fidem testimonio huic tribuimus (existimo certè esse tribuendam: nam qui id perhibuit, refert se Mullenbachii in Vngaria literis incumbentem, natum annos circiter sexdecim, à principe Turcarum Amurathæ bello captum, nec non & in Turciam abductum, ibi seruitutem duos & uiginti annos seruissse. Quo perpetuo tempore cum uersaretur cum Turcis, rem sanè hanc plenè didicisse potuit) si (inquam) testimonio huic fidem tribuimus, ipsos iam ob oculos est, quæ uia primus Othomanus imperij maiestatem usurparit. Nunc demum ad genus eius moresque transeamus.

OTHOMANVS.

Fuit Othomanus loco natus obscuriore, & tenuibus fortunis domi: sed tamen ingenio foelici, cautus homo, diligens, ambitiosus, præfecturas semper & regna cogitans. Eius disciplina, & consilia, & magnæ uirtutes tantum excelluerunt, ut pauculis annis, nobilioribus Turcis æquaretur: eaque de causa, uereri illum, ac in honore habere inciperent tanquam paratum & facilem quarumlibet rerum administrum. Per id tempus accidit, ut prouinciæ Asiaticæ dissidio inter se contenderent: utque latentes in præfectis earum serperent inimicitiae: quas componere extra spem

spem erat ambientibus primas singulis. Hos tumultus Othomanscum praesensisset, fortunæ melioris principia fecit: ut qui ex ista prouincialium, satraparumque dissensione euentum nonnisi prosperum sibi promitteret. Ergo discordias & factiones alere: modò his fauere, modò illis: debilibus semper aduersus potēiores opitulari: singulos sibi opera ac beneficentia cōciliare. Quo ipse actu paulatim dissipata, fractaque multorum potentia, in tantam de se existimationē illos induxit, ut uelut superioribus beneficijs uicti & obligati, (nam singulos afflictis rebus adiuuerat) primos honores nulla intercessionē quali suo iure preripientem ferrent. Quam quidem in re Fortuna cum eo tam benignē indulgenterque decidit, ut non ita multo interiecto tempore, salutis nostrę anno circiter millesimo trecentesimo, Philippi Pulchri quintodecimo, unus impune inuitis omnibus summam imperij, quod antea partitum tenebant factioni magistratus, occurrat, seseque Asiæ minoris siue Anatoliæ Imperatorem nominare sit aggressus. Ad hæc suscepta insignia foris nihil lentius imprudentius ue agens, quam antea domi priuatus solebat, magnā Bithyniæ partem (conatus eius foelicem occasionem prosperosque successus dante Christianorum discordia) subegit, Syuam (quæ eadem cum Sebaſte est) expugnauit, & oppida ad Euxinū posita nō pauca cepit. Affecta iam ætate fato concessit. Philippi
 20 Valeſi regis anno primo, & CHRISTI Opt. Max. millesimo trecentesimo uicesimo octauo, cū iam ipse octo & uiginti annos in imperio fuisset.

ORCHANES.

Eius filius Orchanes à pueris ea semper indole morumque præstantia fuit, ut facile in demortui locum cunctis populi suffragijs sufficeretur. Neque omnium quisquam noua dignitate auctum in aliquo mutatum sentit: tantumque abfuit, ut à patre in peius degenerasse uideretur, ut illum etiam magno uirtutum cumulo, & regendi imperij singulari disciplina longè superaret. Cuius rei certum documentum extitit, quòd hæreditarium splendorem non modò integrè conseruauerit, uerum etiam spacio temporis eundem pluribus ornamentis illustrarit. Hunc enim fuisse nonnulli prædicant, qui Mysiam, Lycaoniam, Phrygiam, Cariam sub imperium suum subiunxit: qui Helleſponto atque Euxino ditionem suam terminauit: qui Prusiadem (quam nomine uariato & Bursiam & Prusiam dicunt regum Bithyniæ sedem primariam ui cepit, accepto inter obsidendum graui uulnere, quo postea interiit. Eundem quoque esse autumant, qui Cantacuzeno & Palæologis fratribus de Constantinopolitano imperio contendentibus, ipsi Cantacuzeno cum ingenti exercitu in auxilium uenit. Sunt qui filio eius Amorathi hæc concedunt: qui patri post duorum & uiginti annorum regnum mortuo successit, ad Ioannis Philippi filij primos dies, Anno à CHRISTO nato millesimo trecentesimo quinquagesimo.

AMORATHES SIVE

Amurathes.

AMORATHES cum animo esset non minus industrius quam superiores, seseque atque illis dignum aliquid edere summo opere cuperet: exemplo eorum (tamen si corpore minus ualeret) cepit statim dignitatis suæ peruigilem curam habere. Ea de causa latis, in populumque datis certis legibus, prouinciam legit & locum in sedem principatus: quo pronum ac facilem ad sese adiutū singulis præstaret, & amantissimi suorum principis munia obiret uigilanter, Bursa in hoc perplacuit, oppidum in radicibus Olympi

Olympi montis & opere & natura eximie potens. Annos ibi non paucos ad ueterum Bithyniae regum æmulationem, curandis suis rebus populoque componendo ac arario cumulando transegit: neque interim animo erat adeo forte sua contento, ut non interdum de propagandis regni finibus cogitaret. Ecce interea principes Græci in maximam cum Imperatore suo Cantacuzeno discordiam labuntur. ferro partes decernendum putant. Viribus illi inferiores, Marcum Crayreicum Bulgariæ, (quæ & Mylia dicta est) principem in auxilium assumunt. Contra, Imperator legatos ad Amorathem unam cum pecunia non mediocri subsidium petitum mittit. Ab eo duodecim Turcarum millia impetrat: qui in Marci cæterorumque rebellium oppressione Imperatorem alacriter iuuerunt. Eo beneficio aut etiam talium hominum usu pellectus ipse, parua uictoria, quinque ex illis millia in supplementum præsidij Græciæ retinuit, reliquos in Asiam multis muneribus ornatos remisit. Ex quibus Amorathes ut audiret imperij Græci præstantiam, utque ipsi Imperatori pessime cum suis conveniret: opis denuo adferendæ illi specie, potiundæ tamen Græciæ animo, ad transuehenda Turcarum millia sexaginta pacto in singulos nummi unius aurei naulo. Genuensium nauibus usus, Hellepontum ad Abydum superat, & exinde Græciam hostiliter uexare aggreditur. Sed cum eos impetus iuuandi Imperatoris & animaduertendi in eius inimicos gratia fieri eumentiretur: tam diu Græcos in dissi-

dio continuit, quoad uiribus nervoque belli pecunia exhaustos, omni subsidio destitutos, expugnatu faciles reddidit. Nactus deinde eam fortunam, in ipsum quoque Imperatorem inexpectato grauem impetum facit, & Callipolim ad fauces angustiarum Hellepontis positam, quod eam munitionibus tutam, & ad omnem euentum commodam esse didicisset, festinanter inuasit. Cumque agitare animo uniuersum Græciæ imperium, fabricatis celeriter, & collocatis ibidem nauibus multis ad militem ab Asia in Europam transportandum, & aucto in immensum ea ratione exercitu, in Græciam formidabilis irrumpit. In cuius expilatione cum occurrentes sibi hostes acie deleuisset, Hadrianopolim Philippopolimque unam cum plerisque alijs oppidis occupauit. Ex ea tum primum uictoria Turci Rhomaniæ (quæ prouinciæ Thraciæ pars præcipua est) maiorem partem fecere suam. Verum non alienum ab instituto fuerit, hoc loco dicere, quibus Thracia olim terminis fuerit. Fuit profecto non mediocriter futilis. Ab una parte orientem uersus, ad usque Pontum Euxinum & Propontidem trahebatur: à Meridie, mari Aegeo, fluuio Strymoni, & Macedoniæ coniuncta: Danubio à Septentrione: ab Occidente, Pæoniæ montibus, Pannoniæ & Sarmatiae confinis erat. Ea comprehendere uolunt utramque Mysiam, Seruos scilicet & Bulgaros. Post quos usque ad Hellepontis angustias, locorum maritimarum quicquid Meridiem spectat Græcis frequens, id omne hodie Rhomania est. Ex ea

Amorathes in Seruiam ac Bulgariam delatus, Lazarum Seruiæ, & Marcum Bulgariæ coniuratos principes in campis Cassonijs profligauit. Eodem conflictu, à seruo trucidati Lazari dominum ulciscente sub inguine confossus ipse extinctus est, cum tres & uiginti annos impetrasset, Carolo quinto Francis imperante.

SOLEIMANVS ET BAI AZETHES: SIVE BASAL-
thes, Παζαῖθες uel Παῖαζεθες.

H Vicum dum parentatum erat, cum superstitem patri Soleimanum hereditariæ dignitatæ eripuit æmulus frater Baiazethes. Is eo flagitio factus

- factus bonorum omnium hæres, uir impiger animiq; maximus, statim ab accepto imperio rebus Asiæ constitutis, traiectisq; in Europam nouis copijs, in Bulgariam aduersus Marcum Crayreicum proficiscitur: quo quidem prælio superato atq; occiso, magnam eius prouinctæ partem sibi cum defectione, tum expugnatione subegit. Pugnam deinde aduersus Græcos maturè instaurat, in qua euentus adeo prosperos habuit, ut de Rhomania quoquo uersum nihil Græco Imperatori præter Cōstantinopolim reliqui faceret. Nectanta uictoria cōtentus, in intima Græciæ penetrauit, & Thessaliam, Phocidem, Boeotiam, Atticā penè totam (solis incolumibus Athenis, quæ situ difficili ac muro densè in multos pedes constipato circumseptæ, seuitiæ hostili restiterunt.) Ad hæc Macedoniam unā cum Pæonia & Paphlagonia subiugauit. Agmine demum illinc in Bessynam & Seruiam deducto, infinitam hominum ac pecoris multitudinem abegit. In Rhomaniam deinde reuersus, Constantinopolim graui pressit obsidione. Neque dubium est quin eam expugnasset, & Turcis uniuersæ principatum Græciæ adeptus esset, nisi quidam Tamerlanes Parthus obscurus quidem genere, sed institutis reipublicæ ac militia præclarus, repentino in Asiam minorem descensu, à proxima uictoria tam efferatum hostem auertisset. Cui reprimendo ne longius promoueret, aut potius fugando, Baiazethes soluta obsidione & castris in Asiam motis occurrit. Nec ita multo post in finibus Armeniæ minoris ad Stellam montē (ubi olim Pompeius unā cum Mithridate signa contulerat) tam iniquo Marte congressi sunt, ut Baiazethes caelis suorum ducentis milibus, coniectis in fugam reliquis, ad tantæ cladis accessionem equo defectus in Tamerlanis hostis infestissimi potestatem uiuus deueniret: & cauea inclusus, populis quibus imperarat, monstrandus traheretur. Memoria proditum est miserum Turcam infra mensam Parthi uictoris quoties hic epulabatur, aureis catenis reuinctum locari, & ibidem ad domestici canis similitudinē ali consueſſe: Tamerlani porro in equum ascendenti eundem humi procumbentem scamni loco fuisse.
- 30 In quo squallore ac miseria mansit inſœlix, quoad diris animi & corporis cruciatibus extenuatus, sex & uiginti annorum Imperator, dignum scelerato principio exitiū finemq; imperij sustinuit, Anno à partu Virginis millesimo trecentesimo nonagesimo octauo, Caroli sexti octauodecimo.

CYRISCELEBES, SEV CALAPINVS.

- L**iberi eius, Cyriscelebes, siue (ut quidam uolunt) Calapinus, Moses, Mahummedes & Mustaphas, paternæ calamitatis exemplo admoniti, Asiāq; prorsus à Tamerlane spoliati, cū trepide in Græciam refugissent, excepti sunt fuga ab his Græcis qui in Hellesponto explorabant, & ad Imperatorem Constantinopolitanum pro singulari præda deducti. Quorum
- 40 ipse (ut clemens & lenis erat) miserorum fortunam non grauare, sed eos potius nullo uitæ possessionumq; , quas in Græcia pater eorum congesſerat, periculo, apud se saluos custodiri, regieq; educari uoluit. Postea morte Tamerlanis audita, misericordia Imperatoris Constantinopolitani, ac clementia solutus natus maximus Cyriscelebes, in Asiam discessit. In quam subito magna populi beneuolentia receptus, patrimonium integrè recuperauit. In suas deinde Græcas possessiones opportunè rediit. E quibus cum soluisset, arma in Hungariam traiecturus, eiq; Sigismundus rex occurrisset cum Franco equitatu (quem sub præfectura Ioannis Nouiodunensis eius qui Burgundionum duci patri successit, à Carolo sexto in auxilium

ss contra

contra Turcas obtinuerat) ad Nicopolim ijs animis utrinque concertatum est, ut dubia primum uictoria, deinde in Turcas numero plures inclinante, nostri ad unum turbatis ordinibus, & uersis in fugam Hungaris, aut celi sint, aut capti. In captiuis fuit Ioannes ipse una cum uiris principibus Guidone Trimollio, Io. Viennensi, Philippo Arthesio, Bucicaldo militum Gallicarum praefecto, alijsque id genus &c. non paucis: qui ad Cyriscelebem, fugiente interim Sigismundo, pertracti, seruati sunt, & aliquanto post ducuntur aureorum millibus redempti. Verum ceteri nostri grauis ac leuis armaturae milites, qui periculo se belli eripuerant, immaniter confecti sunt. Victor postea Cyriscelebes capto belli in Seruiam transferendi consilio, quum fines eius infestare ac depopulari contenderet, & eo inconsultius accederet, morbo correptus animam egit.

ORCHANES CYRISCELEBIS.

ORchanem Cyriscelebes etsi unicum imperii haeredem reliquerat, non tamen opulenti patrimonij usum ac delicias attigit. Ad gubernacula enim Reipublicae cum paucorum studio atque opera conaretur admitti, patruus eius Moses, conciliatis sibi multorum animis, praerepto imperio, filium fratris primo quoque tempore iugulandum curauit.

M O S E S.

Sed & ipsi dignum illo parricidio exitium prope diuinitus allatum est. Nam comparatam nefariam rem ac dignitatem cum fratri Mahummedes inuideret, & dulcedine imperandi uehementer capere, interceptum Mosem uita simul bonisque priuauit. Haec scelera omnia proximum a Cyriscelebis morte biennium tulit, cum ipse post Baiazethem patrem biennio quoque tenuisset imperium.

MAHUMMEDES.

Sunt qui Mahummedem, nulla prorsus de his facta mentione, more Baiazethis factum Imperatorem putant, & ea quae de Cyriscelebe feruntur, huic uni attribuunt. Ceterum Vualachos Mahummedes Danubio traiecit ac Bulgaros ferocissimas Thraciae gentes varijs praelijs & cladibus afflixit. Nec prius ab ea uexatione manus continuit, quam afflictos populos sibi magnum tributum quotannis pendere compulit. Arma deinde uertit in satrapas Asiae, quos cum deuicisset, alios quidem pecunia multauit, nihil generis propinquitate commotus: alios ut Caramanum satrapam Ciliciae, & Asmanum eius Armeniae, quam Euphrates aluit, integros atque incolumes, fortunis quoque nulla ex parte diminutos seruauit. Reuersus in Graeciam, Hadrianopolim sedis imperatoriae loco habuit, pulsis illinc, aut ad internecionem caesis quotquot intus Christiano insignitos nomine, ac sacros religionis deprehendit: nec diu post ea uiuit. Oppetit anno tyrannidis suae decimo septimo, & nostrae instaurationis millesimo quadringentesimo decimo quinto, Anno imperij Caroli sexti tricesimo quinto.

40

A M O R A T H E S.

AMorathes ordine successionis, imperij declaratur haeres. Hunc etiam impuberem, magna rerum gerendarum foelicitas sequuta est, & Imperator Mahummedis patris non modo nomen ac gloriam praeclare gestis, uerum etiam maiorum, quotquot illum antecesserant, memoriam longe superauit. Hic tum, cum pater excessisset, praerat Anatoliae, ab ipso ad sustinendos hostileis impetus tutamque regionis administrationem delegatus. Nuncium suae orbitatis illic accepit citius quam incommodae paternae uoletudinis. Quo casu perculsus, maturat ab Anatolia proficisci, & quam maximis itineribus

itineribus potest in Græciā contendit. Itaq; paucis castris ad urbem Chalcedonem peruenit. Vnde cum in Europam exire studiosè cuperet, & uelis equisq; in Græcam suam rem conuolare, ad iusta, ut palàm dictitabat, paterno funeri honorificè persoluenda, reuera quòd presentia sua uel conseruatum iri: uel si alienatum esset, iam recuperatum patrimonium confidebat: nunciatur per exploratores Hellespontum classe hostili teneri, Constantinopolitanumq; Imperatorem insidias parare: & siquando se in uiam det, uiolentas manus allaturum. Nec falsus erat is nuncius. Nam Constantinopolitanus cum Mustaphæ Baiazethis filiorum quarto ad imperium suffragaretur, & illum in patris fortunis collocare summopere studeret, ad mare proruerat, ut filium fratris eius Amorathem depelleret. Ea de causa egredi in Græciam conanti tandiu obstitit, quoad collatis uiribus Turcos insensibilisimè conflictatos, & Mustapham eo prælio præter opinionem suam confectum, fusis prostratisq; omnibus eius copijs intelligeret. Nullo postea negotio Amorathem regni potentem fecit ea de patruo uictoria. Sed iter in Græciam faciens, omnem operam ac curam in ultionem iniuriarum contulit. Prouincias ergo finitimas adoriri, prouinciales in seruitutem abstrahere, agros uastare, oppida passim urbesq; (quas interfuit, quæ in ora Macedoniæ sita est Thessalonica) obsidere, expugnare, diripere, demoliri. Conflata ea & tyrannicæ crudelitatis labe multorum maleuolentiâ, cum nusquâ satis tutus esset, ad eas suspiciones tollendas & tuitionem sui, custodia sibi opus esse credidit. Ergo conscribit peditatum qui se armatus circumeat semper ac tutetur: nec in eum quosuis homines conijci uult, sed eos solum qui abnegato CHRISTO, quem antea profitebâtur, Mahummedæ superstitioni se addixerant, quos lanitzaros uocat. His munitionibus in Epeirum, (quæ recentioribus Larta nuncupatur) irrumpit, ac mox in Aetolorû patriam penetrans, eas agri pellectus bonitate suas fecit. Quarum tam illustrium, cōmodarumq; rerum accessione auarior factus & ambitiosior, irruptionem extemplò fecit in Illyricum, quod hodie Sclauonia dicitur, & Dalmatiâ in se, Croaciam, Istriam ac Liburniam complectitur. Id sæuus peruagatus est magno incolarum detrimento: nonnullis etiâ expugnatis arcibus, & abacta hominum & pecudum numerosa multitudine. Turcicę porrò nationi cū liceat plures ducere uxores, Georgij Seruiorum principis filiam sibi matrimonio iunxit. Sed paulo post affinitate istiusmodi pro nihilo habita, armatis multis hominum millibus, Mysiam, aut, si quis ita appellare malit, Seruiam, impetijt. Socer milite atq; opibus inferior, pugnae genero potestatem non fecit: sed imposito Synderouiæ urbi præsidio, filiorum quidem unum in ea reliquit: ipse uerò trepidus cū uxore ac liberis & familia, in Hungariam aufugit. Amorathes fuga soceri nobilissimis oppidis Scopia, Sophia, & Nouomonte, Mysia denique in integrum potitus, ad ultimū Synderouiæ castra admouet, & eam paucissimis diebus expugnat. In cuius expugnatione cum relictus ad defensionem urbis uxoris frater irrupentem hostem effugere nequisset, tantum abfuit ut eum affinem Turca recognosceret, ut ambobus oculis orbatum, coniectūq; in uincula, nulla uel humanitate motus, uel propinquitate, quacūq; ibat in contemptum soceri, miserum ac innocentem inuenem secum populari ludibrio pertraheret, ipso interim socero perpetuo exilio multato. Expeditionem deniq; in Hungariam cogitans, cōstituit apud se prius quàm quicquā moliretur, aut occupandā esse omnino Græciā, aut saltem ita cum

reliquijs eius agendum, ut sibi in posterū absenti obesse non possit. Eratione in Peloponnesum, (quam uulgo Moream appellant) deductus, superato Hexamili siue Esmilię muro, qui in Isthmo positus id cōtinentis interuallū claudit, quod Aegeum ab Ionio determinat: fusoq; ac caeso omni eius praesidio, prouinciam, etsi æquoribus superioribus circumdatam, uniuersam in suam ditionem redegit. Atticam deinde eadē uia bello capit, & de Athenis cum principe earū natione Ligure paciscitur. Compositis Græciæ rebus, ad oppressionē Hungariæ animū adiicit. Ad quod peragendū, cum quæ exercitui opus essent compararet, nunciatur Christianorū in Turcas grauem undequaq; tumultū excitari, Hūgarosq; unā cum ipsa uicinia iam iam euocatos in Græciam irrumpere. Quamobrem apparatus ut potest accelerat, & designatis ut erat casuū prudens ac prospiciens, praefectis prouinciarum, qui metu iniecto, Peloponnesiacorū atq; Atticorū cōspirationes defectionesq; amolirentur, descripto etiā centū millium hominum exercitu, rectā in hostem pergit. Ocyus fama tam fœdam tempestatē infert Hungariæ, & inexpectatō inermē regnum tantis furijs adoritur, ut nihil ei non cedat omnia uiolanti sacra simul & profana. Processisset haud dubiē longius: sed pressus annonæ caritate, receptui canere coactus est. Non abs re fuerit hoc loco meminisse hūc esse Imperatorē Turcarū, aduersus quem Eugenius quartus Romanorū pontifex Iulianū Casarinum Cardinalem legatum misit armatum. Qui Casarinus cum Ioanne Huniade Vuayuoda militiæ Hungariæ praefecto, collatis in unum copijs cōiunctus, factio in Turcæ fines incursu, cū iam satis promouisset, Sophiā castris hostilibus circumuenit, et obuios sibi, seq; lacessentes, Turcas frequenti conflictu fudit. Quæ uictoria decennialium inter eos induciarū causa fuit. Sed armis deintegro Pontif. hortatu præter iusiurandum resumptis, commissosq; ad Varnam, quondam Dionysiopolim, certamine, nostri uicissim fusi prostratiq; sunt, uno Huniade Vuayuoda incolumi, Ladislare Polonorum rege inter pugnandum occiso, Casarino autem inter fugiendum miserimē a fugitiuis gregarijs interfecto. Tantis totq; uictorijs elatus Amorathes, iter Hadrianopolim releuandi animi reficiendarumq; uirū gratia instituit. Ibi singulari rerum omniū tranquillitate fretus, uota quęcunq; aliās Deo immortalī uouerat persoluit: Mahummedē primogenitū celebri Bassarum procerumq; assensu, populi autē insolita contentione, imperio praeficit. Eundem postquam in sedem collocasset imperij, fidei ac tutelæ Callij Bassæ purpurati senis nulli sociorū prudentia atq; opibus secundi commisit. Postremò se ad otium uitæq; delicias capeffendas in Asiā contulit: ubi non ita multò post uita functus, Prusiade cū maioribus æquē regiē atq; honorificē sepultus est, Anno imperij sui tricesimo quarto.

MAHUMMEDES.

MAhummedes nullo maiorum industria, cautione, gratia, nouādisq; rebus inferior: in ipsis primæ militiæ rudimentis lectissimū quemq; ac probatissimū ducem patris Amorathis beneficio ac pietate quasi doctorem habuit. Imperium suscepit uixdum in pubere etate constitutus. Cuius quidem suauitate, inusitataq; uitæ licentiā delinitus, statim ab initio facile sibi persuasit nemini unquam quicquā diuinitus concessum fuisse ea dignitate atq; potentia aut splendidius, aut foelicius, aut sanctius, aut quod plurimum inuidiē magis obnoxii sit. Quare omni tutela tanquā seruitutis iugo à se reiecta, liberum imperij moderamen suscipit. Nouas leges promulgat. Quædam

Quædam placita maiorum improbat & antiquat. Ad ærarij accessione uectigalia auget. Ianizerorū ordinē equitatu adhibito pleniorē facit. A' Bas-
 sis atq; alijs qui uiuo patre præfecturas obtinuerant, rationes exposcit: ple-
 rosq; eorum uita multat, pecunia non paucos. Ad hæc cum fratrem nomi-
 ne Calapinum seu Turfinem adhuc infantem nondum bimum domi habe-
 ret, quem sibi nimis grauem ac suæ incommodū libertati, & hæreditati in-
 hiantem suspicaretur: eumq; idcirco magno studio tollendū curaret: post
 breueis insidias puerū, dulces uiduæ matris delicias, immaniter extinctū,
 matri nihil tale à filio in matrem, à fratre grandiore in paruulū fratrem patra-
 10 tum iri suspicata obijcit, ut ea scilicet orbitate filij, collectā demum charita-
 tem maternā, in se unum ac suæ prosperitatis incrementū prouocaret. De-
 inde uerò ætate sensim maiorum suorum res præclare gestas edoctus, tan-
 tundem illis gloriæ inuidens, quantum ipse audendo adæquare nō posset,
 eleuato sapius Baiazethe, qui obsessam diu Constantinopolim cum tenu-
 isset, ea tamen potiri nunquam potuisset, eam tum primū uictoriā in ani-
 mum suum inducit, perpetuam ex euersa Græci Imperatoris sede, nominis
 celebritatem, firmamq; stabilem ac legitimā Græciæ monarchiā sperans.
 Itaq; habito equitū & peditū delectu, et multarū omnis generis nauium clas-
 se ordinata, diurnis nocturnisq; itineribus Byzantium proficiscitur. Quò
 20 cum peruenisset ad sextū Cal. Maias, ingētes copias muro admouet, & ur-
 bem iteratis machinarū muraliū ictibus ferire, ciueis crebris terrere oppu-
 gnationibus, omnia quæ ad uictoriā cōducerent, experiri aggreditur: per-
 statq; tamdiu in oppugnando, quoad longissima debilitatā obsidione ex-
 pugnat, Anno salutis nostræ millesimo quadringentesimo quinquagesimo
 secundo, Caroli septimi tricesimotertio. Ad quam calamitatem accessit in-
 dignissimus Constantini Imperatoris exitus. Quem quidā capite trunca-
 tum fuisse, genere eius omnino uel exilio, uel morte sublato, aliq; in media
 suorū fugientium turba, cum ipse quoq; fugeret, decidisse, et certatim cursu
 erumpentium concussū, contritū, interemptumq; fuisse tradunt. Hæc pa-
 30 riter uictoria mortem Callio Bassæ tutori attulit: nempe Mahūmedes pecu-
 niā, quam Callius ingentē possidebat, utendæ causa, proditiōis insimula-
 tum oppressit. Eadem etiā effectum est, ut quicquid locorū ubiuis Græciæ
 Constantinopolitano imperio subditū erat, id omne ad Mahūmedem, au-
 dita Byzanti expugnatione deficeret. Supererāt Albania, Peloponnesus,
 & Acarnania. Quæ prouincia nuper audita Christianorū conspiratione in
 Turcas, & proximo eorundē in Græciā aduentu, renunciata etiam morte
 Amorathis, acceptoq; filij eius Mahummedis imperio præmaturē rebella-
 uerant, alijs interim regulis morem gerentes. In eas paulo pōst omnē belli
 impetū transfert, atq; Albaniā primò (quæ ea pars est Macedoniæ quæ in
 40 occidentem uergens, à Dyrrachio ad antiquam ciuitatem Apolloniæ per-
 tinet) ingressus, ingruentibus undiq; malis afflictā & perditā, uectigalem
 facit. Mox factō in Peloponnesum impetu, uniuersam prouinciā sibi subi-
 cit. Est autem Peloponnesus Græciæ pars nobilitate & potentia nationum
 ac populorum qui in ea antiquitus habitauerunt, longè omnium clarissima:
 cuius situs solo aspectu facile principem illic esse imperij sedem common-
 strat. Nimirum in ea multi sunt sinus, multa promōtoria, multæ splendida
 & magnæ ciuitates, faciles in omnem terræ plagam excursus. Ferunt eius
 formam esse platani folio per similem: cuius longitudo & latitudo penè æ-
 quales sunt, A' principio ad extremum, stadia sunt mille & quadringenta:

Constantinopolis

capta. 1452.

Constantinus Impe-
rator occisus.

quæ millia Italica centum & septuaginta quinque faciunt. Ambitus, stadiorum est quatuor milliū, ut Polybio placet: uerū huic numero Artemidorus quadringenta adhibuit. Circundatur omnis Ionio & Aegeo, ut supra memorauī, excepta solū ea continentis parte, quæ Isthmos dicitur, ubi Corinthus ciuitas nobilis posita est. In Pelopōneso sunt Achaia, Messenia, Laconia, Argolica & Arcadia. Eas omneis prouincias Mahummedes peruagatus, uectigales fecit, tributo pariter Corintho deditiæ imperato. Acarnaniā deinde (quæ est Epeiro & Bæotia intermedia) foelicissimē tentatam diripuit. His successibus plenior audentiorq; factus, de irruptione in Hungariam cepit cogitare. Nec factum cogitationem longē secutum. Nam paulo post descriptis centum quinquaginta hominum millibus, & comparatis ijs quæ ex usu profectiois erant, celeritate incredibili arduos Thraciæ montes exuperat. Cumq; iam pridē statuisset hostile Christianorum nomen, remq; funditus abolere, Belgrado (quod oppidum ad confluentem Savi & Danubij positum, non Hungaris modò, sed & toti Christianismo propugnaculum erat) aciem formidabilē obiecit. Nec prius ab eius insolentissima oppugnatione destitit, quā in ipsa muri quassatione suis animum, quem diuturnitate obsidionis penē desponderant, uiriliter faciens, altissimē sub dexteram sagitta configeretur. Quo casu expauctus exercitus, singuli relictis ordinibus atq; impedimentis, in fugā conuertuntur, & transcurſa diebus noctibusq; Mysia, in Rhomaniā domesticum tutumq; sibi præsidium perferuntur. Mahummedes quoq; eodē post suos reuehi curat: ubi tantisper mansit ociosus, dum à uulnere accepto recrearetur. Postea uerò iuri suis reddendo, cōponendis seditionibus, siquē in eius absentia coortæ fuerant, uenationi atq; alijs domesticis exercitationibus eousq; incubuit, quoad præteritę foelicitatis uictoriarūq; longa memoria, producendū imperij uehementem libidinem excitaret. Itaq; ubi se commearu rebusq; nouæ expeditioni necessarijs satis affluere sensit, militum cuiusuis armaturæ nomina excipit, multaq; hominum millia conscribit. Cum quibus in Asiam proficiscitur, Baiazethi filio quē Anatoliæ præfecerat, iam pridem Pyramethi Carmanię rectoris dominatum quaquauesum fatigantē, sed tamen aliquāto inferiori, auxilium allaturus. Quò cum nullo in angustijs impedimento transmisisset, cepit extemplō Ponticā Pyramethi gentem, deinde Ciliciam populari ac uexare. Neq; à populatione atq; agris uastandis prius abstinuit, quā delatus in Armeniā cum Vuncassano Persidis rege ad Euphratem conflixisset prælio non satis foelici, amissis militum decem milibus, et de Balsis Asmirathe. Ob quam iacturam maioribus furijs cum Trapezuntino Imperatore Vuncassani socero congressurus uadit. Prohibentem occidit, et stirpe eius radicitus euulsa, Imperatorem se substituit non Trapezuntis modò, sed & Sinopes, & omnium quæ ante hanc cladem ipso in Ponto Christiani possidebant. Parta id genus uictoria, ouantem exercitum in Græciam reducit. nec uincendi cupiditate sine imposito, classe ad Lemnum & Lesbō prædiuites insulas adnauigat. Quibus primo impetu castris plurimis, oppidis atq; arcibus spoliatis, Mitylenen deniq; urbem inuicta manu circūuallat, & in expugnatam breui intromittitur. Exterminatis tot Christianis, & in omnem propē Græciam atq; Asiam infuso Mahūmedis cultu, ut reliquias quoq; excinderet, & nihil in posteritatem non Mahummedeum tam in insulis quā in continenti superesset, aucta ad nauium quadringentū numerum classe, in Euboeam

Eubœam (Negropontū hodie uocant) citatis remis contendit. Vbi Chalcide urbe, infensissima obsidione fatigata, tandem potitus est. Declinat postea in Euxinum (quem recentiores mare maius uocant) & Capham, quæ supra Bospori angustiam ipso in Euxino posita est, Genuensibus eripit. Edomita paulo post Albania, Venetis Scodram, Lysson & Dinastrū corradit. His triumphis penè innumeris insolescens, & comparando uniuersi orbis imperio fortunæ prosperioris incitatu inhians, treis uno et eodē tempore diuersas expeditiones aggreditur. Vnam, Rhodum, in quam infœlicem Lemni, Mitylenes, Eubœæ, Euxini, atq; Albanix tristitiam transmissurus, Mesythum Bassam terra mariq; providē armatum dimittit. Is eò cum peruenisset, ut suum Imperatorisq; animū (id quod summē cupiebat) expleret, & de oppido diuitijs atq; opibus florentissimo triumpharet, cohortatus suos paululum, cepit continuo urbis murum specie castrorum horribili cingere, oppugnationem deinde occipit, ad undecimum Cal. Iul. Anno à natali CHRISTI millesimo quadringentesimo sexagesimo tertio. Quā obsidionem eousq; continuauit, quoad de expugnatione omnino desperans, cedentibus in contrarium conatibus, illæ sæ urbi ridiculus cederet, ad sextumdecimū Cal. Septemb. Altera fuit expeditio in Italiā: ad quam peragendam, Acomathem Bassam centū nauium classī, & quindecim hominum milibus præficit, atq; iubet transfretare. Is inter nauigandum, Leucadiam (quam nomine recentiore sanctam Mauram dicunt) Cephaleniam & Zacynthum cepit: & Fauelonam deuectus, in Appuliam traiecit, atq; in peregrinū littus inopinantibus Appulis egreditur. Mox deinde oram maris trāscurrit, pleraq; loca spoliāt, maritima omnia deprædatur. Postremò Hidruntē occupat. Cum hæc à Bassis fiunt, ipse quoq; Syriam petiturus, & Sultanum Cairi inuasurus, secessit Callipolim. Vnde aliquanto post ad Zizymum filium in Asiam exiit. Quocum & trecentis armatorū millibus in Sultanū proficiscens, in ipso itinere subita acerbaq; febre correptus, non longè à Nicomedia Bithyniæ mortuus est, nō sine ueneni suspitione, Anno suæ ætatis quinquagesimo sexto, unum & triginta, aut ut alij scriptum reliquere, septem & uiginti annos post Amorathem imperio potitus.

BAIAZETHES,

BAiazethi & Gemmæ, uel ut quibusdam placet, Zizymo paterna hæreditas, grauissimī belli causa fuit. Orta nimirum in Turcis repentina controuersia, filiorum utri potius patris honores atq; insignia deferrent: in id uentum est factionis, ut sanguine clariores Zizymum Imperatorem, lanizari Baiazethem exposcerent. Accidit igitur in hac animorum discordia, ut hi inuitis nobilioribus, in absentia Baiazethis Corcuthem eius filium pusionem in aui sede collocarent: & absentis patris loco, Imperatorem parruulum urbi talibus auspicijs salutandum proponerent, inuocato insinuatoq; populariter Baiazethis nomine. Qui interim de sua orbitate pariter ac collata in filiū maiestate imperij præproperē admonitus, admodum magnis diurnis atq; nocturnis itineribus Cōstantinopolim aduolat. Quò cum populo desideratissimus peruenisset, in ciuitatem quā fieri potuit regiē atque honorificē acceptus, communibus suffragijs Imperator mense Maio salutatus est. In quo honorū opumq; fastigio constitutus, discruciarī intra se cogitabundus, & multa secū (ut ferē solent hi qui rerū potiuntur) animo uersare incipit, imperij quod susceperat magnitudinē: difficultatē imperandi ijs præsertim, quibus inuitis ac refragātibus designatus creatusq;

Imperator fuerat: Zizymum fratrem animi non muliebris, neq; frigidi spiritus hominem in imperium adoptatum fuisse ab ijs præcipue ciuibus qui optimates erant: illorum opera factiones in populo nasci, motus excitari, arma sumi, uim inferri, Zizymum reuocari, cædi se facile uel exigi posse. Nec dubium esse, quin hi citò in caput principis coniurent, qui in eius exilio aut exilio collocatam esse patriæ libertatem: contrà, in uita ac præsentia seruitutem omnium positam arbitrentur. In mora autem maximū inesse periculum. Ideò minimè sibi his difficultatibus indormiendū, imò potius cautè & diligenter & animose obstandū principio dubio ac difficili. In hac animi perturbatione, exercitum sedulò conscribendum curat, minorē quidē initio, quippe solum ad uitæ suæ maiorem inter suos cautionē, sed paulo post numerosiorem ex omni ueteranorum Græciæ robore, ita ut nō obscure omnes intelligerēt eas illum copias collegisse Zizymi fratris metu nimio incitatum. Nimirum eum audierat de his quæ domi acciderāt, factum certiorē, statim ē finibus Syriæ, quò à Mahummede patre aduersus Sultatum Aegypti missus fuerat, cū ualida manu egressum, celeriter quas tum copias habebat, in Anatoliā traduxisse, & occupata demū Bichynia, quasi distributo inter fratres patrimonio, & forte delato ad ipsum imperio Asiæ, ad Baiazethem uerò Europæ, Prusiadē cōsedisse, coactis undiq; ad defensionem Asiaticis gentibus. Qua re cognita, Baiazethes comparatis ad bellum uel inferendum fratri, uel à fratre illatum repellendum rebus necessarijs, ratus sibi foeliciorem pugnā extra Græciæ terminos fore, & longe à Constantinopoli minori periculo obnoxiam, inaudita celeritate in Asiam aduersus fratrem proficiscitur. Quò ingens agmen cum traiecisset, & paucis diebus in planitiem quæ ad Prusiadē est, processisset, haud procul à castris fratris castra metari cepit. Nec cōflictu in multū tempus dilato, acie in aperto posita, post raras utrinq; prouocationes ferocissimè cū fratre signa contulit. Viribus superior, magna tamen utrinq; strage accepta, Zizymū in Syriam fugat, atq; hoc uno certamine uotorū omnium compos euadit. Zizymus tantæ cladis acceptæ nuncijs, profugus cum paucis clientibus fidelissimis Rhodū adnauigat, & lubens insulæ præfecto se dedit. At uerò Rhodum illico cepit tacita quædam de fugitiuo suspicio ac diffidentia. Nec satis, ut sibi uidebatur, à Zizymo tutus, eum in Galliam ulteriorem ad Carolum regem hoc nomine octauū cum certis nauibus sollicitè custodiendum ablegat. Romam traductum ferunt ad Innocentium octauum Rom. pontificem: eundem Tarracinæ postea, dum Neapolim deduceretur, propinquo ad concitandā nomini Gallico inuidiā, ueneno occubuisse. Interea Baiazethes receptis in fidem Asiaticis, lustratisq; Ponto, Cappadocia, & cæteris Anatoliæ provincijs, Cōstantinopolim regressus est magna suorum ciuium admiratione. Nec prisca continuatq; hæcenus Ianizarorū in se animi ac suffragij immemor, eorum statim à reditu, numerū auget: & eiusmodi hominū ordinē sibi curæ esse atq; in precio, stipe in singulos annua conferenda, multisq; alijs beneficijs & immunitatibus planum facit. Cæterum aliquanto post, ordinatis, ut noua imperij mutatio postulabat, Græciæ rebus, eius animū Asiæ repetendæ cupiditas incescit. Vbi cū meminisset esse Caramannū hostē capitalissimū, qui nuper Ciliciam campestrē, atq; adeò Armeniæ minoris Cappadociæq; regiones ad Taurum montem pertinentes sibi detraxisset, & per uim hæcenus occupasset, neq; huic occupati patrimonij uulnere, nisi crudelissimo bello mederi posse cerneret: in eū antequam

quam discedat, instaurandum ē Græca militia exercitū ducit. Fit igitur eue-
 catio, recēsetur exercitus, Asia repetitur quā fieri potest ocysimē. In qua
 cum iam multū promouisset, nempe transmissis Bithyniæ, Lyciæ, & Pam-
 phyliæ finibus, nihil prius habuit quā in Ciliciam irrumperē, & securum
 animi Caramannum impetu quā posset uehementi aut cedere, aut fuga-
 re, aut saltem expauefactum imbellem expugnabilemque reddere, & ad de-
 ditionem compellere. quo penē diuino cōsilio hostem fudit (uirtutum ni-
 mirum uicturo Imperatori necessariarum longē princeps est ineundæ pu-
 gnæ prudens alacritas) & quæcunque cis ac trans Taurum possederat, recu-
 10 perauit. Hoc foelici euentu quantum Baiazethi accesserit animi atque auda-
 ciæ, susceptæ secundum hæc tempora expeditiones argumento sunt. In Sul-
 tanum Aegyptium (is Mahummedæ religionis facile princeps, ut cōfor-
 tibus exemplo sit Mahummedū nō esse aliena appetere, sorte sua conten-
 tus, Aegypto solū ac Syriæ, quasi certo atque unico maiorum regno impe-
 rat) ineunte uere bellum mouet. Neque antē ab eius regionibus infestandis
 abstinet, quā se Sultano multo uiribus inferiore longā experientia di-
 didicisset. Siquidem is militia longē potentissimus erat: utpote qui Mama-
 luchos homines ab ipsis cunis in gladiatorio ludo educatos, de ea etiā po-
 puli colluie accersitos, qui à CHRISTO defecerant, fugitiuos post cæ-
 20 dem Caramanni exceperat, & copias Arabum innumerabiles ad sui tuitio-
 nem aleret. Nemini porro census abundantia & locorum munitione cede-
 bat. Igitur sapius ab eo debilitatus ac profligatus Baiazethes, cum Aegy-
 ptij pacem foedusque iniit. Exinde in Græciam reuersus, rerū naturalium
 studio ac cognitioni tantisper operā nauauit, donec adiecto ad Corcyram
 animo, sed patefacta Venetis conspiratione, ingentibus copiis Vualachi-
 am (quæ regio est Thraciæ inferior) Pontum Euxinum uersus, inuaderet,
 & sibi uectigalem faceret. Nec Moncastri moles accessu expugnatuque diffi-
 cilis (ut quæ ad eas fauces sita sit quibus Borysthenes amnis, quem illi Ne-
 per uocant, in mare se exonerat) resistendo efficere potuit, quin ad dediti-
 30 onem compelleretur, omni etiam maris ora, quocunque incederet, Turci-
 cæ seruituti subdita. Hac uictoria spoliisque hostilibus et elatior factus et po-
 tentior, classem numero nauium incredibili clam instruit. Ad hæc ingen-
 tem pedestrem exercitum comparat, ea solum ratione ut uires uniuersas in
 quos uelit, quoties commodum fuerit, emittat. Nactus deinde armorū ad-
 uersus Venetos sumendorū occasionem, in Peloponnesum tempestatem
 hanc impulit. Qui cum in sinum Patrarū admissus esset, Methonem, quod
 nunc Modonem: Lepanthum inde, quod olim Naupactū: mox & Dyr-
 rachium Venetis ademit. Gallos tum demum eos qui Rom. pōtificis hor-
 tatu in Græciam profecti fuerant, sæuissimo ad Mitylenen congressu fu-
 40 dit ac fugauit. Tum autē ætate ingrauescente, & morbis undequaque ingru-
 entibus, morti se proximum esse conspicabatur. Quapropter in reliquam
 ætatem quieti tranquillitatique imperij prospecturus, Acomathen primoge-
 nitum in locum suum magnifico suorum omnium applausu absentem sub-
 stituit, eumque nulla mora ad se accersit. Quod Selimo filiorum alteri cū nun-
 ciaretur, quā iniquē grauiterque tulerit, ista satis docent. Etenim Trape-
 zunte cui prepositus à patre fuerat, properē discedens, ad patrem cucurrit,
 uiam fratri quasi in nullā sortē bonorū nato ad imperiū prærepturus. Reci-
 pitur quidem à sene, sed agrē & asperrima cum obiurgatione, qui iniussu
 regis aduenisset, Remittitur paulo post in præfecturā nō satis ex sententia.
 Quid

Quid faciat? patrī ne obtemperet, an etiā aduersus pārentē certamen ineat? Celsit ad extremum pietas ambitioni, nam ea fuit filiī ambitiosi cupiditas, ut tractis secum factiosis nō paucis, ultro patri obuiam iret, & praelio quā poterat uiolento eum cōcuteret. Verū cum suis uniuersis fugatus, in Bulgaria latebras eousq; se abdidit, donec Ianizari per Acomathis inuidiam (nempe ijs haud satis imperio dignus esse uidebatur, quod mollitia corporis effoeminatus esset) Selimum strepitu ac suffragijs cōtinuatis Imperatorē flagitarēt. Ad quorū tumultuū compositionē permutata sorte Selimus pro Acomathe reuocat, atq; in designati locū, patre lingua tenus consentiente, succedit. Id facinus cū ægrefferet Baiazethes, uultu tamē ad praesens tempus cōsultē ac prudenter dolorē orbitatis dissimulante, impetrata à filio ueniā, tanquā relegatus, Dimoticum oppidū, quod ipse splendide haud procul Hadrianopoli condiderat, ad otium reliquā uitā cōcessit: in qua profectione, uel egritudine animi, uel morbo, uel potius ignoranter epoto ueneno cōfectus mortuus est, Anno à partu Virginis millesimo quingentesimo duodecimo, imperij uerò sui tricesimo.

S E L I M V S.

OMnium eorum quae patri Baiazethi, quae Selimo fratri, quae absentī sibi acciderant certior factus Acomathes, discruciarī intra se anxie cepit. Longē se à patria, idq; sine uiribus abesse: Sublatum esse patrem: suscepra iam à fratre ornamenta fasceisq; imperij: Pecunias illi in tuto & uiros affatim, sibi fugam in magno uitae discrimine relictā esse: Nec diu moraturum Selimum, quin sibi suspectum fratrem, si detur, opprimat. Vtilius sibi fugere maturē, quā confidenter expectantem oppressum iri. Distractum in has cogitationes uicit impij fratris metus. Itaq; Prusiade egressus cum si dissimis perpaucis, Anatoliam, qua Cappadocia aditur, magna celeritate transcurrit. Et necubi interciperetur, collocatis iam ab amicis fratris in uia insidijs, nusquam sibi conuirescendum duxit, donec in Ciliciā ad Caramanni nuper confecti possessiones peruenit. Quem locum in uitae praesidium cum satis tutum natura ipsa indicaret, eundem tamē omni belli apparatu diligenter communiuit. Selimus ediuersō nihil iam nisi de fratribus internecandis, & securitate imperij cogitans, rebus in Graecia compositis, in Asiam transijt. Quō uentum cum esset, Bithyniam primū, deinde Lycōniam, & postremō Cappadociā ad Acomathis fratris oppressionē transgreditur. Sed eum omnis generis irritamentis usus cū educere nequisset, repente euestigiō profectionem in Magnesium instituit, & Corcuthem fratrum tertium aggreditur inopinantem. Quo tam insperato impetu Corcuthes exanimatus, spe omni salutis in fuga collocata, Rhodon mutato habitu pergit. Sed à militibus fratris qui omneis aditus oblidebant interclusus, metu mortis proximē in montium secessus & saltuosa loca absconditur. Ibi herbarum radicibus ac melle syluestri uitā sustinuit, quousq; proposito ingenti praemio ei qui uiuum hunc Selimo aut trucidatū prodidisset, seruos eius in proditiōē ac necem domini avaritię insania pelliceret. E' uiuis exempto Corcuthe Selimus Magnesium, minorisq; Asiae loca maritima ad Syriam usq; in suam manum redegit. Bursa demū illi repetita est. Vbi cum uictoriae triumphiq; celebrandi specie propinquis ac necessarijs epulas apparatusset, inuitatos ad eas nepotes & à ceteris conuiuiis sub finem coenae seorsum deductos, quasi secretius aliquid cum ijs comunicaturus, seruis tradidit suffocandos. Superest animi molestia, imperijq; eius impedimentum Acomathes.

Acomathes. Neq; tamen satis nouit quibus illum artibus ac insidijs interceptat. Re infecta domum reuertitur. Ibi uehemēter indignatus noctes & dies secum reputat interimendum esse Acomathem, ne sibi in posterū obesse ullo modo possit. Post multa & uaria consilia reperti sunt qui ex composito apud ipsum Acomathem per epistolas crimina hæc in Selimum Imperatorem sererent: Hunc patris expulso rem dicerent, alieni detentorem imperij, fratricidam, nepotum ac sanguinis sui perniciem. Quibus coniu-ratis optimatibus si auscultet Acomathes, breui ad imperiū exacto fratre posse reuocari. Hortantur ut exercitum paret, se beneuolis accommodet, 10 se socium adiungat, & prodeat securē ad tyranni interceptionem, pronam ad imperium uiam ingrediatur: uix tantillum promoturum quin se Turcarum omnium defectione restitutū sentiat. His dolis irretitus Acomathes, & spe ulciscendi fratris patrimonijq; recuperandi cupiditate circunuērus, ē uitæ propugnaculis educitur. In quorū propemodum exitu, præter opinionem Selimo fit obuius. Nec longioribus utrinq; consilijs usi, classicum extemplò canit. conclamatur, concurritur, confligitur ab utrisque atrocissimē. Ipso in conflictu sceleri atq; audaciæ fratris magna uir alacritate cum Acomathes resisteret, equo prolapsus & mole sui maiore, item pugnantium turba, nec non ipsius equi pondere pressus, cum erigi non posset, fato 20 concessit. Filios reliquit Amorathem atq; Aladinum Selimi patriui timore fugitiuos. Quorum alter ad Sophin in Persidem confugit. A quo principio quidē humanissimē acceptus est, & muneribus ornatus amplissimis. Sed ea fœlicitate mox factus insolentior, trucidatur. Seceffit alter in Syriā, prius subsidio uitæ à Campsone Sultano unā cum fide publica impetrato. Selimo in futurū stabilis ultro citroq; imperij securo, ingens uisendæ Græciæ studium incessit. nec institutum res morata: quippe de inimicis undequaq; triumphans, paucis diebus ad Byzantium appulit. ubi post aliquot tempora de Perside otiosus cogitans, opportunē expeditionem instaurat. Eandē aggreditur prima quaque occasione, copioso exercitu mari ac ter- 30 ræ imposito. Matureq; penetratis Cappadocia, Lycaonia, maiore Armenia atq; Euphrate amne, Persarum agros diripere uastareq; incipit. Mouetur Sophis in aduersum manu haud infirmiore. nec longē à Tauride Persidos animis insensissimis pugnatur. In quo congressu Sophiani machinarum ærearū insolenti murmure attoniti, hosti locum dedere. Atq; in hunc modum superatus Sophis, fuga salutē quæsiit: Victori interim Tauris deditionem fecit. Expugnata subinde Mascuelis est, oppidū ad Euphratem situm. His tot ac tantis hostium manubijs prædiuites Selimi copiarum in hiberna in Lycaoniā reuocantur: atq; in Iconio (quod hodie Cognyum appellant) iussu Imperatoris sistuntur. In Sophin denuo perrecturus, ac de- 40 mum de Campsone Sultano lati Persis auxiliij uindictā sumpturus, (hunc enim in se unā cum Ismaele Sophi cōspirasse, & iamiam Syriā egressum in Asiam aduentare, ac prope diem Taurum montē conscensurum esse compertum habuerat) prima æstate bellum renouat. Sed inita secum ratione in utrum prius proficisceretur, Sultano citissimē obuiam ijt. In Alepum traiecto exercitu, cognoscit Sultanium ad Sangarium amnem, qui ab Alepo abest circiter decem millia, castrametatum esse. Quo nuncio excitatus, descripto agmine, atq; Amano mōte transmissio in hostē fertur præceps, eoq; spiritu cum eo conflictatur, ut ruptis cum strepitu machinarum inaudito, tum etiam ui pugnae Mamaluchis atque Arabibus, Sultano quoq; crebris ictibus

ictibus deturbato & conculcato, Selimus Alepum uictoriam reportauit. Quam urbem extra omnem salutis aleam Sultani interitu positā, nullo negotio in fidem recepit. Damascum præterea, & Tripolim, et Sidonem, & Beritum, & Ptolemaidem, & cæteras Syriæ ac Phoeniciæ ciuitates eadem misericordia prosequutus est. Ad hæc in Iudæam (quæ eadem est cum Palæstina) uenit, & Ierosolymam & Gazam deinceps (quæ posita ad mare ab Aegypto parum distat) deditione cepit. Cairum etiam expugnauit, debellatis & fugatis unā cum Taumonbero Sultano nuper morte Campsonis, & Aegypti ac Syriæ discrimine creato, Mamaluchorum atq; Arabum reliquijs. Quos ut persequeretur & extingueret, pontem supra Nilum fecit, & illos ex eo ita est infectatus, ut socijs uel captis, uel radicitus exterminatis, Taumomberus è stagno, in quod se ore tenus merferat, Mustaphæ Bassæ Imperatoris legato traderetur, exinde ad Selimū, qui Cairi erat, ducendus: ubi uictoris iussu strangulatus, Bassuæ Cayri portæ suffixus est. Captiui Mamaluchi atq; Arabes eodem sunt supplicio affecti. Quibus ad internecionē sublati, ditioni Turcicæ plerosq; Africę reges Sultano foederatos ac uectigales subdidit. Ad ultimū, constitutis, ut erat necesse, Palæstinæ, Syriæ, Damasci, & Alepi rebus, Mustaphaq; Bassa in Cilicia unā cum quadraginta equitū millibus ad radices Tauri montis, ut enascentem Imaelis Sophis audaciam reprimeret relicto, Prusiadem regressus est: & uado traiectis Hellesponti angustijs Constantinopolim, tandem uerò Hadrianopolim peruenit. Ibi post aliquot menses in perpetuam morbi sæuitiam lapsus, sub finem Septembris, Anno à seruatis nobis millesimo quingentesimo decimo nono è uiuis excessit, cum septenniū solum imperasset.

S O L E I M A N V S .

IN demortui sedem ab Anatolia, cui prepositus fuerat, accitus est Soleimanus filius Selmi unicus, anno suæ ætatis octauo & uicesimo: Francisci uerò Galliarum regis, præsentium temporum decoris quinto. Cuius ingenium initio imperij à cruore furijsq; bellicis alienum creditum est. Veruntamen specimen eius biennio post acceptam dignitatem longè ipse diuersum præbuit, qui maiorum uestigijs inhærens, arma sua in totius Christianismi euerfionem, Anno regnantis Francisci septimo conuertit. & Belgradum, singulare Christianorum propugnaculum, non satis sibi constanti intus præsidio, ui cepit. Biennio proximo ad obsidionem tentatæ antea Rhodi uenit. Ad quod facinus audacius ferebatur, quòd Rhodo in potestatem suam redacta, exterminatum iri penitus ex Asia & Græcia Christianos prospiciebat. Capta Rhodo, & pulso eius præsidio, adiecit animum ad Hungariam, in quam triennio post ad similitudinem triumphatoris processit. Impetum in Ludouicum eius regem fecit. Prælio eum uicit, & occidit. Regionem ferro ac igne uastauit. Budam magna manu ingressus diripuit. Sed & annus ab ea Hungarorum calamitate septimus, multo atrocior rem turbulentiorēq; procellam authore Soleimano è Græcia atque Asia in Austriam pepulit. Quæ quidem procella cladem orbi Christiano quàm insignem, quàm irreparabilem allatura erat, ni maturè furenti iam malo occursum fuisset: Concepta sunt hinc inde intestina odia, quibus Carolus Rom. Imperator incitatus aliquanto post Tunetem in Turcarū iacturam profectus est, et Soleimanus par pari relaturus, imò potius insanabile Christianismo uulnus inflicturus, postea secundum Italiam infinita classe uagatus est.

tus est. Ad quam cum uentis aduersis appellere nequirit, in Cephaleniam & Corcyram Venetorum insulas appulsus irrupit: ac prædæ tantundem abegit, quantum per insulanorum infirmitatem licuit. Hoc ipso anno legatus eius Aeneobarbus Bassa in Illyricum atq; Adriaticum innumera classe inuasit, & Castellum nouum (quod oppidum est Sclauoniæ atque Albanæ intermedium, ad Catari sinus fauces positum) post diuturnam terra marique obsidionem expugnauit.

AD FRANCISCVM GALLORVM

REGEM CHRISTIANISSIMVM

Christophorus Richerius.

20 Absoluta qua potui fide atque breuitate, digesta quoque rerum Turcicarum historia, Rex Christianissime, decreueram prima quaque occasione illam tibi offerre. Nec ego id quidem feceram, quod hoc opusculum nostrum dignum te esse ducerem. Me certe minore ingenio doctrinaque esse sentio, quam qui aliquid tam exacti iudicii Principe non indignum conficere possim. Sed uitæ & officii mei rationem tibi domino & hero meo redditam uolebam. Quum autem res omnis in sex esset partes distributa, quarum prima Turcarum originem, Othomani quoque imperium: altera gentis mores & instituta: Mahummedem pseudopphetam tertia: quarta res à Tamerlane Partho gestas: quinta expugnatam à Mahummede secundo Constantinopolim: obsessum, captum, direptum Castellum nouum Dalmatiæ complecteretur ultima: statueram singulas eo quo scripsissem ordine tibi Latine simul & Gallice exhibere. Verum sic accidit, ut historiæ nostræ liber secundus, expeditior, paratior, lectu quoque iucundior haberetur. Quare mutata sententia, illum tibi initio fero.

30 Accipe quæso ut soles *ἐν μὲν αἷς καὶ προδύμῃς*, sicut Artaxerxes ille aquæ frigidae poculum. Nectam leue donum, quam donantis animum metire. Res est exigua ac propè nulla: donator humilis & obscurus: tempus inopportunum. Ego tamen bonitate tua fretus & humanitate, id ausus sum facere quod uix summa nominis tui maiestas patiebatur.

Ἡ ἀπίζοντα ὑπὲρ κύριον ἱλως κυκλώσει.

Artaxerxes non re-
cusauit poculum
aquæ frigide.

DE MORIBVS ATQVE INSTITVTIS TVRCARVM, LIBER II.

40 Quoniam gentis nominis quoque Turcarum originem, atque Othomanorum imperium, qua potuimus orationis breuitate ac luce demonstraui: non alienum quoque esse uidetur in præsentia de eorundem moribus institutisque pauca dicere. Sic enim fiet, ut deinde à nobis præciora desiderentur, qui id ipsum quidem quod institueramus, plenius opinione fecerimus: ut quoque istis cum aliqua etiam uoluptate satisfiat, qui haud satis ipso originis atque imperii Turcarum libello contenti, priuatam quoque & publicam eorum uitæ consuetudinem nosse cupiant. Ut uero iam ad rem aggrediamur, & ab eo quod communis societatis conciliandæ quoque hominum inter se amicitiae longe primum seminarium est, incipiamus,

incipiamus; Turcis non unam esse linguam constat. Nam & sua, hoc est
 Turcica eos lingua uti, & Arabicum sermonem, atq; adeò Sclauonicum
 ac Græcum sapiusculè usurpare palàm est. Turcicæ uoces primum sibi lo-
 cum uendicant, ut quæ ipsis cum hominibus Turcis natæ ultro in os ueni-
 ant, & in effundenda barbarie aptiores accommodatioresq; sint. Earum
 idcirco usus Imperatori, totiç eius cohorti perfamiliaris. Sed eadem penè
 gloria est Arabicis, quas Turci à pueris ediscere solent, cum primum sua re-
 ligione imbuuntur: legem enim Arabicè conscriptam habent, & in omni-
 bus publicis priuatisq; rebus, Arabicis literis utuntur. Hominibus uitæ
 quietæ, ut Cōstantinopolitanis ciuibus, & totius Græciæ ciuitatibus Græ-
 cè loqui & scribere gentile genuinumq; est. Sed latissimè omnium patet
 sermo Sclauonicus, qui quod multus in ore sit omnibus Ianitzaris, ea de
 causa unicum hunc sonat uniuersa propemodum militiæ. Cumq; hi ferè in
 castris degant, tecti castrensi tentorio munitionis expertes, parū tamen ce-
 teris cedunt habitandi fœlicitate. Nam uniuersi humillimè habitant, & ex-
 ceptis solis principum domibus, balineis ac delubris, quorum structuram,
 quod lapidea sit, paulo excellentiorem putant: aut ligneū est, aut terreum
 eorum ædificium. Nec desunt qui rebus quietis in æstiuâ, spretis suis do-
 mibus, sponte discedant, quiq; in Nomadum morem certis sedibus desti-
 tuti, & soli pecoris curæ adriati, assidue uagentur, ac in omnē greges suos
 regionem, uti temporum locorumq; fert natura, circumducant. Cæterum
 omnes cuiuscunq; sunt status conditionisq; sumpturi cibum, aut urinam
 reddituri, aut naturam exoneraturi, aut aliud facturi quidpiam, humi se-
 dent: decorè tamen, nempe indumentis ad hoc affabrè comparatis & com-
 positis. Etenim ad celandam, siqua insit, deformitatem, talaribus uestibus
 & laxis tam fœminæ quàm uiri induuntur. Nec profectò ullum hominum
 genus nosse est magis uerecundum, magisq; munditiæ studiosum: quip-
 pe qui ne pullos gallinæos quidem, aut canes in suas cœnationes admít-
 tant. Quod si quid ab his fortè animantibus uel supremis labris delibatum
 sit, id protinus tanquam pabulum uenenatum abijciunt. Ab omni porro
 morticino abstinent, quod id putidum sit: & uino, quod omnium turpitu-
 dinum irritamentum: & sue, quod eo animali nullum sit immundius, suil-
 laq; carne uescentem contaminatum iri credunt. Quod si pullum sibi aut
 animal aliud quodpiā in epulis apponere statuunt, id prius sex aut septem
 dies penes se uinctum tenent, & puriore interea cibario saginandum cu-
 rant: mensæ postea etiam ægrè apponitur. Quæ quidem mensa ut pluri-
 mum è glabro corio est: nisi fortè ceruinum sit. nam tum hirsutum esse,
 nec ulla ex parte depilatum, religiosum non est. Adde quod post uere-
 cundantis naturæ opus uideri à quopiam, aut cuiquam loqui nefas pu-
 tant. Neque ideo prius in publicum exeunt, quàm omni ex parte laue-
 rint: eoq; nomine balneas reperire est oppidatim perquam commune,
 ad quas is, quem Tschmunx uocant, lustrandus secedat. Neque est qui
 domum, aut sacrarium, aut locum, ubi sessurus sit, non depositis calceis
 ingrediatur. Nam apud eos calceatum sedere flagitium est. Utq; res com-
 modius lepidiusq; fiat, scandularū, quibus Batmag nomen est, usum, fœ-
 minæ præsertim nouerunt: & uulgo locum ubi considetur, laneis scirpe-
 is uel tegetibus, uel tabulis consertis, ad coercendā soli humidī uitia præ-
 parant. Lege unicuiq; uiro licet duodecim legitimas uxores habere, & an-
 cillas quotquot libuerit, Ex quibus cū liberos susceperit, licet & eadē lege
 uernula

uernulis tanquam liberis hæreditatem inire. Id in causa est quare potentiores, & quicunq; per fortunas possunt, oppidatim singulas uxores habeant, & ancillas & liberos. Pauci autem duas eadem in domo uxores alunt, ad iurgia potissimum deuitanda. Sed & uiris liberum est coniugum repudium. Vnde uinculum matrimonij, quod ipsi Kebin uocant, in potestate uiri, non uxoris, esse prædicant. Quod tametsi soluere is potest ex animi sententia, solius tamen autoritate sacerdotis neçti consuevit: idq; ad generandam tantum sobolem, non autem ad libidinem. Libido quàm sit in fœminis rara, pudor earum satis docet: utpote quæ simplicissimo habitu mitras capitibus imponant, tum uela superingerant: eo tantum cõsilio, ut mitra uelo diligẽter decetẽq; inuoluta, uersatilis eius extremitas in dextrum propendeat: ut si domum exire, aut domi uiro uideri contingat, (nam mulierem uxorem ore aperto in uirorum conspectum uenire, & domi aut foris patere, item forum adire, emere, uendere, & turpe & flagitiosum est) euestigiò os obducant, & illud demptis oculis uirili conspectui subripiant. Locum idcirco in delubris longẽ à uiris seiunctũ, atq; ita undiq; obleptum habent, ut nemo quispiam introspicere possit. Nec eò fœminæ omnes indiscriminatim, sed optimatum solummodo uxores conueniunt: neq; aliàs unquam nisi sacro & solenni apud eos sexto die, qui à planeta Veneris nomen habet, idq; orationis tantum meridianę tempore. Cæterum fœminam equo insidere, monstrum est: & uirum publicẽ cum uxore colloqui, aut priuatim cum eadem lasciuire, ridiculum. Sed ad tantam uirorum seueritatem accedunt Eunuchi, quos domi uiri principes abeuntes, in uxorum custodiam relinquunt. Qui uirilix sexus ex talibus matrimonijs nascuntur, ij uel ad Imperatorem deduci, ut eius beneficio edoceantur, uel à parẽtibus erudiri solent. Qui ad Imperatorem deducuntur (id autem ex more fit: nam quinto quoq; anno ipse paulo minores quàm uiginti annorum iuuenes, libertinorum præsertim filios, toto suo imperio conscribit) eos uelut Aulæ destinatos, alios alijs principibus educandos, & arma, aut artes edocendos

30 partitur. Hoc idem de parix etatis uenalibus (quos habet innumeros, qui ppe cum ei præda omnis decumana sit, tum præcipuẽ captiuorum, quorum suis pro decumis, quàm maximum potest numerum uenalitij imperat) facere consuevit. Quos omneis, ut annum uigesimalum attigerunt, eos ad sese reuocat, & in numerum lanizarorum adscribit, adscriptisq; æra constituit. Quum autem huic genti scalpere aut pingere impium sit, nemo omnium spretis ijs artibus, duritię ac labori non studet, & uitam in uenationibus ac studijs rei militaris collocat. Itaq; si quando in ullam regni sui partem bellum senserit imminere, Imperator de habendis toto suo imperio delectibus non magnoperẽ laborat. Etenim datis ad prouinciã urbiumq; præ-

40 fectos literis, quibus & necessarius militum numerus comprehendatur, & locus ac dies qua sisti Imperatori oporteat designetur, singuli pro se publico præconio mandata faciunt, tantundemq; militum euocant, quantum Imperatori satis est. Cum quibus uniuersis ipsi præfecti, suis quisque cum oppidanis ac prouincialibus, condicito die & præscripto loco sistuntur. Quòd si qui accersiti sunt, cessatores ad diem non ueniant, eorum confestim impensã, quaterni aut quini substituuntur, qui cum in exercitum calluere, Eschetihori nominantur. Delectus qui à principe habentur, equitum sunt ac peditum. utrorunq; plura sunt genera. Nam, ut hos primũ expediam, prætoria cohors fortissimorum peditum est, qui eorum lingua

Ianizari dici solent. Hi initio quidem pauci fuere, sed nunc ad quadraginta milia excreuerunt. Imperatorem, Aga duce (ita enim eum qui eiusmodi ordini præest appellant) perpetuo circumeunt. In quibus sagittarii sunt ad quinque uel sex milia: qui quod sinistrorsum arcus suos intendunt ac remittunt, Czolaclar, hoc est sinistri populariter dicuntur. Sunt in ijs ducenti cæteris proceriores, & militari disciplina magis clari, qui ab equitante principe ne latum quidem pedem discedunt. ijs Solachi nomen est. Omnes autem Ianizari ab alijs peditibus amictu breuiore & mitris niueis acuminatis distinguuntur: item armis, quæ scutum sunt & ensis, quem Cymitharram uocant, & arcus. denique officio: illi enim castra muniunt, atque oppugnationes moliantur. Alterum genus est peditum, quos singulae prouinciæ ac ciuitates, mandato Imperatoris suis sumptibus, nempe collata in singulos menstrua stipe, ad bella mittunt: Asapi nominantur: & quadraginta millium, & paulo plurium eorū est exercitus. A Ianizaris & habitu & officio discrepant. Mitris siquidem rubris, ense & scuto, & longiori hastâ instruuntur: quorum quidam est hostileis equos incalcescente praelio configere. Sunt & alij qui sua sponte bellum ineunt, lixæ unâ cum caloniibus, fabri lignarij, & qui pugnantibus necessaria ministrant, uias aperiunt, abrupta loca adæquant, pontes faciunt, aggeres cumulant, omnia quæ expugnationibus accommodata sunt, diligenter curant. Atque hæc quidē sunt Turcicorum peditum genera. Equitum uerò quidam Spachi oglani, uel unico uocabulo Sphahiglani dicuntur. Hi autem omnium sunt selectissimi, & partim equitibus præfici solent, partim etiam peditibus. In his uis omnis est Turcicæ militiæ: legationes obeunt, & Sangiachatibus, hoc est prouincialibus præfecturis, atque id genus muneribus funguntur. Hidenique filias sorores uel Imperatoris uxores ducunt, tanquam cæteris omnibus clariores, ac de Principe benemeriti. Capite quoque ut alij mitrato sunt, & aureis sericis uel indumentis uersicoloribus utuntur. Hi numero mille, quorum est exeuntem urbe principem dextra comitari. Læuam uerò mille alij equites cingunt, Solastri siue Soluphtari appellati: quorum eadem omnino est cum Spahilagnis & uitæ, & nobilitatis, & uestium, atque armorum ratio. Iis adhærent alij quoque mille equites Vlufagi, conflati partim ex Ianizaris egregio aliquo facinore nobilitatis, partim etiâ ex seruis de Bassa aut Belerbœo pugna aliqua benemeritis, ut qui fidelem ijs promptamque operam periculo imminente præstiterint. Post hos Charippici, pari numero & conditione, nisi quod hi leui sunt armatura. Ex his equitū peditumque generibus porta Principis constat. Sed alij sunt equitum ordines sub Belerbegis, Subasij ac Timoriotēs, seu Thimarcini. Ii sunt, qui pro numero uillarum, aut locorum quæ Turcæ principis mandato possident, ab ijs agente id consuetudine aluntur, ac trium Asprorum milium, hoc est ducentotum quinquaginta stipendiū in singulos annos capiunt. Alij sunt Mozelini, lecti ab ijs quibus olim Turcarum Imperatores acquisitos bello agros diuiserunt. Sunt & Alcanzi, siue ut quibusdā placet, Aconizij, hoc est factales, seu Fortunæ milites, ad triginta ferè milia. Militant nullo stipendio, sed unis semper aut binis castris reliquas copias antecedentes excurrunt prædabundi, & quintam prædæ partem ad Imperatorem manubiarum nomine deferunt. Omnes autem eiusmodi copiae in duos exercitus diuiduntur. Europeum atque Asiaticum. His præsunt Belerbegi, hoc est præfecti præfectorum, seu principum principes, Qui quidem numero duo sunt, quorum

quorum hic Asiæ præest, ille Europæ. Alter legatus Imperatoris in Anatólia, Cutheia, quæ urbs Galatiæ est, sedem habet: alter in Rhomania, Sophia, quæ in Seruia est, habitat. Vterque plures sub se Sangiachatus tenet, & Sangiachis, hoc est prouinciarum præfectis, qui ad eum magistratum facto aliquo eximio assumuntur, mandata dat. Sangiachis uerò Subasij, de quibus supra, quod lubet, præcipiunt. Bassarum Visirorū aliæ sunt partes. nam Imperatori consilia suggerunt, & cum ijs ipse de negotijs belli ac pacis agere consuevit. Plures tribus aut quatuor esse non solent, & bellum quoque ij aliquando moliuntur. Huic militiæ nullus est uexillorum usus. Verum ipsi duces atque præfecti castrorum, quos Zumbasthos uocant, lanceam proferunt in summo appensos certi coloris pilos habentem: quod signum, qui sub eorum præfectura sunt, perpetuò sequuntur. Si quando uel coeundum sit, uel discedendum, uel in aciem prodeundum, tympano ac fistula copiae conuocantur, concitanturque. Alioqui silentij Turcæ adeò sunt studiosi, ut nemo omnium nisi in castris armetur, & captiuos noctu elabi facile atque effugere patiantur, ne quem præter morem tumultum in persequendis rapiendis uel fugitiuis excitent. Qui præfectis castrorum subsunt Centuriones, Tischeribaschi uocantur, singuli centenis Czingheris, hoc est centum equitibus aut peditibus præfunt. Nemo est omnium qui non se quasi bello natum uita ac factis comprobet. Eaque de causa, quando nomina referunt in album, si qui domi relictis sint, maximam sibi factam esse iniuriam putant. tantus est militiæ honos. Nulla est concio, nullus hominum conuersus, nulla conuiuia, in quibus non pro ijs qui militant, preces dicantur: multo autem religiosius pro ijs deos sollicitant, qui pro salute communi mortem oppetuerunt. Foelices itaque apud eos, qui foris inter hastas sagittasque hostium, non domi inter foeminarum lacrymas occubere. Nulla ijs acceptior præda captiuus est. nimirum in ea sunt opinione, neminem qui seruum possideat, ulla unquam inopia laboraturum. Eaque de causa, bello captos summa diligentia conseruant, non humanitatis quidem qua moueantur, sed utilitatis tantum gratia, siquam sibi ex seruis factis haud mediocrem fore prospiciunt. Nimirum isti nationi seruos habere mori ueteri, uendere, & emere perquam familiare est. Atque eius commercij nomine, oppidatim designantur uenalitij magnis cum priuilegijs, qui in eam tantum curam incumbunt, ut eiusmodi hominum copiam comparent, uenundent, commutent, pignerentur, prout cuiusque libido est atque usus, nullo interim fortunarum suarum publici uel boni detrimento. In eam quoque rem passim fora sunt constituta, in quæ uenales deducti, nudi licitatoribus ostenduntur. Quorū tam uirilis sexus quam foeminini membra, etiam pudenda, contrectare emptoribus licet: hinc scilicet ut præsentiant, iuuenes uel sint an affecta iam ætate, uirgines an corrupti, sani an ualudinarii. Quod si empti diffugiant, onus seruitutis duplo maius quam antea, receptis imponitur. Tum si secundò peccent, uirgis aut securi eos cadere, aut cibo ac potu interdiceri ad mortem poena est. Maior ijs cautio, qui pro retinendis seruis spem libertatis aliquam proponunt. Quam semel polliciti, dubiū non est quin præstent. nam tanta est istis hominibus dictorum constantia, tanta etiam de fide suorum securitas, ut in conuentis nulla unquam syngrapha, nulla obsignatione, nullo chirographo utantur: sed solo promittentis uerbo, uel ipsa nominis eius qui paciscitur auditione stent omnia. Ea autē lege serui à dominis manumittunt, ne ad suos manumissi,

et ; aut ad

aut ad alios exeant, sed in Turcæ ditione perpetuò morentur. Quod factum puto, cum ob maiorem clientelam, tum ob religionis Mahummedæ incrementum. Cuius quàm seueri obseruatores sint, & quid sibi nobisq; futurum credant, iam nunc dicam. Hoc uulgò ad populum concionantur, fuisse olim nobilem prophetam Missah, hoc est Mosem, qui primus diuinitus legem tulit: & librum Tefrit, quem Græci Pentateuchum appellant, condidit. Quo quidem diuino beneficio, seruatum fuisse prædicant omnem eius tempestatis hominem. Verùm sacrilegus hominum furor, cum eiusmodi legem antiquasset, in tanti expiationem flagitij, designatum assueverant propheten alterum Daijt, hoc est Dauid, qui pariter librum scripsit. Czabur, hoc est Psalterium, & legem similis prærogatiuæ imposuit. Sed eius sanctione humano scelere flexu ætatis labefactata, tertius successit propheta Iesse, id est IESVS CHRISTVS cum lege supernæ accepta, & libro Vigilis, hoc est cum Euangelio, in communem omnium salutem. Atqui dissipata abrogataq; eius lege, denuò misertum est hominum, & legatus huc missus Mahummedes propheta quartus, pari cum superioribus priuilegio, nempe qui quartam legem cum libro Alcorano cõstituit. Quæ perfidia humana perrupta, alium quoq; uenturum existimant. Prima Mahummedæ legis præcepta sunt, omnem utriusq; sexus hominẽ nubiliata te matrimonium contrahere oportere, & singulos quinquies orare quoti-²⁰ die, designatis ad hoc quinq; temporum differentijs. Orationis primæ sol oriens eos admonet. Ea sit ualde superstitiosè, nempe per quatuor Erket, & duo Czalamat. Erket uocant geminam corporis inclinationem cum totidem prostrationibus. Czalamat uerò ipsa est tacita oratio, quam fundit supplex sedendo post singula Erket, cum salutatione dextra læuæq; & pacis impressione, quam designat ambabus manibus os obducentibus. Altera sub meridiem celebratur per decem Erket & quinq; Czalamat. Tertia declinante iam sole, per octo Erket & quatuor Czalamat. Quarta sub occasum solis, per quinq; Erket & quatuor Czalamat. A coena ultima, ea serò fit, per quindecim Erket & octo Czalamat. Prima, lingua eorum Dangananias dicitur, secunda Orlenanias, tertia Kindinias, quarta Achlananias, quinta Laczinanias. Eas orationes lege coguntur singuli cum tribuli suo, in Meskita, hoc est fano communi facere, nisi legitime impediatur. Cum prohibet negotium, ubiuis locorum orare licet. Et eandem tempus orandi ueniã habet, ut scilicet hora intempestiua suppleri possit, quod legitima fuerit intermissum. Religiosius orant Veneris die, apud illos reliquis celeberrime. Sunt tamen profecti omnes dies, nec ab opere ullo abstinetur. In singulis ciuitatibus fanum aliquod princeps est, quod ipsi Eue-³⁰ mesgit uocant: quò dicto die uniuersi conueniunt: ipse quoque Imperator unã cum alijs adest, & uiri cæteri principes. Oratur meridie, ac statim⁴⁰ orationem sequitur publica quædam concio, largitionisq; imperatoris liberalitas. Censores habent qui neglectæ orationis insimulatos pluribus supplicijs afficiant. eos enim per oppidum trahunt, appensa collo tabella & caudis uulpinis. ad hæc pecunia mulctant. Id autẽ præcipue fieri solet, neglecta uerno ieiunio oratione. Lauari triplici modo solent antequam orant. Aut enim aqua integrum corpus perfundunt, & quicquid in eo pilorum est, excepta in uiris barba, & coma in foeminis, corradunt. Præsecant etiam pedum ac manuum ungues diligentissimè, & ea fortasse ratione circunciduntur, Hæc autem lotio est post quâcunq; maculæ contractionem necessaria,

necessaria, & dicitur ab illis Czoagermeg. Aut secretiore loco pudēda & podicem abluunt, fitq; cum opus aliquod naturæ fecerunt. uocatur ea lotio Tachriat. Aut quinq; sensus aqua purgant, manus ad cubitum usq; os, nares, aures, pedes, crura & tibias, eo quo dictum est ordine. Et eam loti-
nis formam Auptas siue Abdas dicunt. Hanc autem facere ubiq; licitū est: nec tamen necesse est ut omnem orationem præcedat, nisi id labes aliqua uitiatī corporis efflagitet. Verū si à prima oratione ab omni uitio absti-
netur, eadem die nulla repetenda lotio est. Luna annum metiuntur. Et ut lunam unam pro mense, sic duodecim lunas pro anno numerant. Sed per
10 lunam unam quorannis ieiunio perfunguntur. Atq; interdū quidem, ab omni cibo & potu sibi temperāt: noctū uerò perbacchari, laudabile est. Absoluto ieiuniorū tempore statam feriā, hoc est Pascha unum in memo-
riam illius arietis, qui inopinanti Abrahamo in uictimā loco filij obiectus est: noctis porro eius qua Alcoranū cœlo ad se missum prædicant, celebra-
re cōsueuerunt, sepulchris mortuorū inuisendis, fundendis ad ea orationi-
bus, cōsumendis ibidem cibus quotquot secum attulerint. Mutuis demum
datis osculis in hæc uerba prorumpunt, Baaram Glutiocsong, hoc est, sit tibi hoc Pascha faustum ac foelix. Iterum sexagesimo postea die pari omni
no superstitione feriantur. Eius alterius feriæ causa est annuus peregrino-
rum aduentus in locum qui ab alijs Mecca, ab eis Mekite dicitur, ubi sepul-
tum ferunt Mahummedem, trans Hierosolymā sexagenorum dierum iti-
nere. Quò perueniri nequit, nisi camelis in id à Sultano ad transmittendas
arenas dispositis. Qui hoc iter peregerunt, uocantur uulgo Hatschilai, &
multis præmijs exornantur. Etenim honorificè ab omnibus excipi, ac in
testimonijs dicendis trium testium loco haberi solent. Haud secus pro ipsa
atq; pro uictoribus oratur, & eorum causa constituta sunt duo xenodo-
chiorum genera, Vnum cui nomen est Zeuuennezerei, edificiū ingens
in solitudinibus, quò ipsi uiatores receptentur. Alterum in oppidis est Hy-
marath, magna templi moles ab regibus posita, & multis feracibusq; præ-
dijs dotata, ad quotidie cibo recreandos quicunq; aduenerint, peregrinos
30 præcipuè ac literarum studiosos. Quibus resectis, mos est animæ ædifica-
toris bene precari, & interim reliquum in commune distribuere: fitq; hoc
prandij & cœnæ tempore. Sunt & frequentia Turcis gymnasia in quibus
placita regia, atq; edicta quæ pro regno administrando sunt, edocentur.
Qui ea didicerunt, duplici gradu magistratibus præfici consuevere. Magi-
stratus inferiores Munetschim, superiores Mudaris dicti. Qui disciplinam
minus tenent, Tausmani appellantur: quibus quidem Alcoranum, ac cæ-
remonias quæ ad cultū legis pertinent didicisse satis est. Ii sacerdotes sunt,
qui à uulgo nihil differunt. Dant nimirum ipsi operam uxoribus, liberis,
40 familiæ, negotiationi, usuræ, uenationi. Plurimi sunt Turcarum qui uota
suscipiunt. Quidam austeram uitam uouent: & hi omni tempore nudi, ce-
latis tantum pudendis incedunt. Alij uictus abstinentiā: qui rarissimè cibo
ac potu fruuntur. Alij paupertatem sequuntur ex uoto: his in diem uiuere
satis est. Alij perpetuum silentium seruant: hi nomine mutorum Czamut-
lar uocantur. Seorsum alij à populo ducunt dies. Quibusdā nemora & so-
litudines placent. Alijs hospites in suas domos, quæ Tekie dicuntur, op-
pidatim excipere religiosum. Quidā mendicitate continua uictitant. Alij
in oppida gelidam recentemq; aquam important, petentibus nulla mer-
cede impartiuntur, Quòd si quid gratuitò offeratur, haud recusant. Alij ad

sanctuaria inhabitant tanquam uigiles, & uoluntarijs populi donis reficiuntur. Quidam sunt quibus Nesles Oglî nomen est. Eos rumor est sine uirili semine conceptos ac natos. Sacerdotes feriari sæpius solent, nunc ut uota populi reddant, nunc maiorum memoriam ut renouent, aliquando communi necessitate adducti, ad imbres impetrandos, aut serenitatem aëris precibus obtinendam. Ad has ferias conuenit omnis uicinia, & epulatur. Tum musicus sumpto incusloq̃ tympano modulari incipit. Cæteri sequuti singillatim choreas ducere. FERIA illis Machia dicitur, & ludus Czamach, qui fit saltatione & tripudio, & decora atq̃ ad motus accommodata membrorum omnium agitatione. Ad hæc sub finem circulari motu, 10 & uelocissima totius corporis reuolutione: in quo, uis ipsa ludî consistit. Vbi uerò ludum singuli luserunt, tum uniuersi coire, & promiscuè colludere: quibusdam interim precum uocibus editis, pro salute eorum qui uota hæc nuncupauerunt, seu liberales domos ac uiatica sunt impartiti. Vtuntur & cationibus rhythmicis: idq̃ uicissim efficiunt, ut scilicet quod unus dixerit, alij repetant. Habent etiã quos à morte diuos factos putent. Quorum omnium facile princeps est Sedichasi, quem uictorem fas est interpretari. Sepulchrum eius Othomani ac Caramani finibus intermedium est, numenq̃ inuocari solet omni bellica expeditione. Tum Harschi pettesch, peregrinationis subsidium, peregrinis in honore est. Tercio loco est As- 10 kik passa, id est patronus amoris, sumpto ab amore nomine. coniugio præest, partus difficultati, habendæ etiam prolis desiderio, uiri ac foeminæ sedandæ discordiæ. Van passa dissidentes animos lenit. Schetch passa perturbatis & tristibus solatio est. Deniq̃ alij sunt, Gotuelmirschin, & Bartschin passa, qui ambo pecoris custodiæ præsumt, atq̃ cõseruationi. Et Chiridelles, qui necessitate affectis uiatoribus opitulatur. Apparet is, ut rumor est, uiatori simillimus, equo glauco inequitans: inuocatus citissime adest. Quòd si nomen ignoretur, ad Dei implorationem etiam præsto est. Sacerdotum quatuor sunt genera. Quidam uelut gubernacula tenent populi, sacrisq̃ dignitatibus præsumt, sacrificia publica ac priuata procurant, 30 religiones interpretantur. Inferunt opinionem, neminẽ unquam nisi Mahummedis lege seruatum iri. Alij sunt quos uulgò Dernischer uocant. Hi autumant legem nihil prodesse, sed gratiam Dei tantum, qua necesse sit omnem hominem seruari, quæ sine lege & merito satis ad salutem multa est. Eam ipsi Rachmatallah dicunt. Tertium genus est eorum qui Czofilar, id est contemplantes appellantur. his persuasum est unumquemq̃ debere merito seruari: meritum ad salutem satis esse, etiam sine gratia aut lege. hanc ipsi opinionem Pereketalloch uocant. Postremum genus est eorum qui Horise appellantur, id est factiosi. Hi docent unumquemq̃ lege quam teneat seruatum iri, & unicuiq̃ genti seu nationi legem latam esse à 40 Deo qua coelum mereri debeat: & æqualiter omneis leges utiles esse ijs qui eas seuerè, diligenter, & inuolantè obseruarint, nec ullã alteri esse præferendam. Animaduerti in hos solet acerbissimè, ut in factiosos omnium perditissimos. comprehensi incendio tolluntur. Turcæ furtum in primis acerbè puniunt, homicidium supplicio graui expiant, in cætera negligentius animaduertunt. Commentantur fabulanturq̃ multa de Antichristo, quem Tetschel uocant. Ad ultimum tamen Mahummedem suum uniuersos, cuiuscunq̃ sint uel sectæ, uel religionis, post diem diuini iudicij, ab inferis reuocaturum arbitrantur.

Mahummedes

MAHUMMEDES PSEVDOPROPHETA.

TAmetsi quidam tradunt Mahummedem Turcarum & Saracenorum (qui olim duæ, tempestate nostra gens una sunt) prophetam ac legislatorem, genus ex Arabia, alij ex Persia traxisse: eum tamen Cyrenæum, ab ipsis cunabulis à prædonibus Saracenis raptum, in Arabiam asportatum, & Ismaelitæ cuidam mercatori claro ac diuiti (cui nomen erat Abdemonaplis) uenditum fuisse certò comperio.

~~Natalibus suis ualde obscuris.~~ natus est anno à salute nostra circiter quingentesimo octogesimo duodeuicesimo, Mauritio Imperatore, rege in Gallijs Clotario secundo. *Christo prædicto*

Puer, ornamentis pueritiæ, lepore scilicet ac uenustate ita affluxit, ut herili (qui liberis carebat) deliciæ amoresq; factus, uulgo filius Abdemonaplis diceretur.

Nec destituit fauor herilis adolescentem: quem ut mercaturæ faciendæ peritia augetet, utq; in gratiâ cum mercatoribus alijs poneret, magistrum fecit camelorum, quos plerumq; in Aegyptum, Syriam, Palestinam, & loca finitima, negotiationis causa dimittebat.

Ex quibus peregrinationibus, præter quàm astutus, callidus, & in omni commercij genere exercitus, etiâ religionis Christianæ ac Iudaicæ, ex crebra cum Iudæis & Christianis communicatione doctus euasit.

Accidit ut eo tempore Sergius monachus, Constantinopoli ob hæresim exul, in Arabiam profugeret, forteq; hospitali tecto ac mensa ab Abdemonapli reciperetur. *Sergius Monachus Constantinopoli ob hæresim exul. In Mesopotamiam exul.*

Cuius humanitatē ut animo cepisse uideretur, utq; eam quā ambiebat extorris gratiam iniret: amore quem ergo Mahummedē singularem habebat deprehenso, Mahummedi se ad amicitiam ac familiaritatem adiunxit.

Officia id genus peperere inter eos summam cum rerum omnium, tum maxime suarum de Christiana nec non & Iudaica religione sententiarum communicationem.

³⁰ In qua Sergius facultate dicendi superior, & in literis sacris (quarum professor erat) exercitior, Mahummedem facile ad arbitrium suum adducebat: atq; in hæresi Nestoriana (cuius causa exulabat) obstinatè perseuerans, nunc Iudæos illi damnabat impietatis, qui sacrosanctum prophetam IESVM CHRISTVM nequiter in crucem egissent: nunc uicissim Christianos stolidæ fiduciæ ac leuitatis, qui de IESV CHRISTO crederent, quæcunq; credebant.

Moritur interea Abdemonaplis. Vidua eius Gardigena iam quinquagenaria, nuptijs non contenta prioribus, haud ita multo post secundo nubere deliberat. Incitabant ad id fortunæ amplissimæ, quarum sollicitudine exedebatur nullo hærede domi, solatium item, atq; rei familiaris securitas, quæ à nouo marito expectabat. *Vidua Abdemonapli. Nuplit secundo. Magna facultas. 8. muni.*

Nemo sibi aptior uisus est famulo Mahummede. Qui præter quàm iuuenis, lepidus, callidus: officij etiam domestici, uita functi necessitudinum ac commerciorum gnarus erat.

Nuplit ergo Mahummedi. Qui ut se ex nuptijs opum copia, famulatio, amicis locupletatum sensit, uer erat natura animo excelso & superbo, mercaturæ studijs, quasi humili & se indigno genere uitæ, renunciare, inq; militiæ disciplinam proficisci decreuit. *Vidua sibi diuites pariter. Nuplit. et orbem militum. famulus opt.*

Quod quidem executus est ita, ut breui admodum tempore, partim calliditate

*Calliditate liberalis
se voluntates proferunt et
militum laetantur*

ditate ingenij & facundia, partim largitionibus, prædonum Saracenorum, militumque omnium uoluntates mereretur: atque autoritate sua numerum de eis quem uellet, ubi & quoties uisum erat, congregaret.

Sergius regis noster

Atqui, Sergio utebatur semper familiariter. Qui ut Mahummedem ex famulo patrem familias, ex paupere diuitem, ex homine nihili uisum alicuius potentia factum uidit, perpenſa diligenter non eius modò temeraria gloriae cupida natura, uerumetiam magna cum Saracenis militibus gratia, perſpecto item rerum quæ ipsius erant priuatarum tenui ſtatu, quem & augere opibus, & fama illuſtrare Mahummedis auspicio, nec non & arte ſua cupiebat, beneficiū quaſi collocando accepturus, adiuuare Mahummedem conſilijs, ſplendorem domesticum ob oculos ponere, fauorem militum inculcare, autoritatem qua erat apud omnes prædicare, copiarum conuocationem, dominatus occupandi opportunitatem, uictoriae potiùdæ facultatem ſuadere cepit.

Audiuit Mahummedes libenter monentem grata & iucunda, facileque monitori acquieuit. Sed ne non honeſto colore facinus audax tentaret, ambobus conſultum uisum eſt gerendæ rei occaſionem, ex eâ quæ inter Iudæos & Chriſtianos tum maxima fuit, religionis diſcordia capere, ac concordia reconciliationem ſimulare.

*Acoranum librum
noster volumus*

Quod mendacium ut ſpecie uerî prætexerent, nouam quandam religionem excogitarunt, partim ex Hebræorū, partim ex Chriſtianorum floribus delibatam. Quam cum in genere ac certas quaſdam leges digeſſiſſent, commentario concluſam, Alcoranum, hoc eſt præceptorum uolumen appellarunt.

Tum deinde Mahummedes, authore Sergio, collectio frequenti exercitu procedere, Alcoranum ſuum in medium proferre, ipſum à ſe diuino afflatu conſcriptum ad controuerſias de religione tollendas profiteri aggreſſus. Se porro diuinitus miſſum affirmare, qui Arabum ſit propheta, qui eos à religionis erroribus, in quibus uerſantur, auocet, qui leges Alcorano ſuo comprehenſas in publicum proponat, qui earum ſanctimoni-
am doceat: Quas ſi cuſtodirent ſanctè, certò ſcirent ſe, primùm, in hac uita Muſſilmanos, id eſt beatos appellandos: poſtea autem, in coelo præmio ineffabili remunerandos.

Quia uerò aliqui emunctæ naris homines, commenta eius deprehendere, inficiari, diſputando infirmare potuiſſent, atque adeò populum rudiorum, non oracula eſſe diuina, ut impudenter impieque iactabat, ſed nugæ, captiones, fallacias, mera mendacia docere: Lege pariter cū libro ſuo promulgata ſanxit, ne de eorum, quæ in Alcoranum congeſſerat, ueritate aut falſitate, poena capitis, ullo modo inquireretur ac diſputaretur. Reſponſa enim Dei uocare in dubium, nemini cuiquam licere.

Interea autem legis ſuæ, auguſtæ ſcilicet, publicandæ ſpecie, Arabiam quaſi aliud agens, militibus ita occupauit, ut breui admodum tempore uniuerſam, partim terrore, quem unicuique exercitu formidabilis iniiciebat, partim ineptæ ad uerum diſcernendum plebis ſuffragio, quæ pro ſua ſimplicitate ipſum, & internunciū Dei eſſe credebatur, & tanquam ſanctiſſimum prophetam uerebatur, in ſuam poteſtatem redigeret.

Rebus prima hac expeditione foeliciter geſtis inflatus, de uſurpanda quoque Syria cogitare cepit. Sed admonitus bello opus eſſe, incolæ enim armis reſtituros, uiribus ſuis omnibus collectis, Syriam inuadit.

Quam

Quam cum aliquandiu populando uexandoq; territasset, fugatis passim hostibus, non Damasco modò urbe, sed & omni prouincia, & deinde Aegypto pari fortuna potitur.

Succelsibus istis inebriatus, cum prosperos semper euentus belli sibi fore crederet, & Persiam suspectam haberet, animo cum Persis belligendi, spe etiam eos ut prius Arabas, Syrios, atq; Aegyptios perdomandi, iter in Persiam conuertit.

Cuius fines incurfare uix dum coeperat, ecce Cosrhoes rex ex aduerso ingentem Persarum manum in expeditionem educit. Congreditur actutum: signa uiriliter conferuntur: cadunt utrinq; non pauci. Mahummedes denique uulnere in facie accepto, uertere terga, seseq; in fugam dare cogitur.

Moritur paulo post Cosrhoes. In cuius locum suffectus Syrochis, uita post anni spacium excedit, relicto in successorem Adhisere filio. Sed & hunc continuo mors occupat: quare populus Harmisdam sibi in principem elegit.

Contra quem Mahummedes, accessione Arabum Saracenorum, (qui uulgo Scenitæ, hoc est grassatores populatores uel dicti, nuper ob stipendia ab Heraclio Cæsare denegata, Romanos deseruerant) fortior in Persiam reuertitur.

Stetit ex altera parte in procinctu Harmisdas: atque ut à longiore progressu hostem arceret, prælio excipere sine mora uoluit. In quo fusis fugatisq; suis ipse occiditur.

Victor Mahummedes nullo postea discrimine Persiæ regno potitur, ac demum quas Arabibus antè, Syrijs, Aegyptijs, leges Persis imposuit.

Regnauit deinde sexennium: quo exacto, ueneno tollitur ab uno familiarium Gardigenæ uxoris propinquo. Vixit annos quadraginta (sunt qui triginta quatuor dicant, alij triginta septem.) Discessit è uita post Christum sexcentesimo tricesimo octauo: iacet in Mecha Persiæ sepultus, ubi etiamnum hodie sepulchrum eius apparet.

DE TAMERLANIS PARTHI

REBUS GESTIS.

Amerlanes Parthus natione, genere obscurus, in gladiatorum ludum ab ineunte pubertate à parentibus missus, armis egregie tractandis ea uigilantia incubuit, ut pauculo etiam tempore cæteris longè superatis, cognitu difficile reliquerit utro magis, corporis ne uiribus, an dexteritate usu comparata, aut etià astu atq; ferendi industria ualeret. Ea exercitatio strenuo adolescenti tantam disciplinæ militaris opinionem, famam nominis ac gratiam apud omnes armorum studiosos peperit, ut infinita propè hominum omnis ætatis multitudo, ad illum tanquam ad consummatissimum gladiatoris artis præceptorem, cum pascendorum oculorum, tum præcipue imitationis causa conflueret. Quorum conciliatis animis, & eorum præsertim qui militiam colebant: haud multis interiectis annis effectum est, ut ipse potentissimi equitum ac peditum ultro sequentium exercitus dux maneret. Sed accidit per id tempus, ut regnum Parthorum à Saracenis occupatum, longa seruitutis patientia languesceret: cunctis quidem ægreferentibus, talibus se dominis obnoxios esse, sed tamen nullo ipsius malis uerberum

uerberum metu, aut uinculorum aut mortis, aduersum ire audente. Tamerlanes hac morum indignitate, nec non pietate erga patriam cōmotus, (erat hic quidem titulus cōscribendī agminis, re autem uera apprehendendæ tyrannidis accendebatur occulta libidine) cœpit paulatim nouis editis uirtutibus ac liberalitate, prout facultates erant, numerum suorū adaugere. Quæ ratione, cum uires suas ad Barbaros exigendos, recuperandumq; regnum satis magnas esse arbitraretur: repente Sarracenos inopinantes aggressus, exterminatis illis, dominium Parthorum in se transtulit. Hac fortunæ beneficentia cum nihilo quidem segnior, sed alioquī multo ambitiosior euasisset, bellum inferre finitimis instituit. Nec institutum res morata: quippe factō in nihil tale suspicantes impetu, eos nullo propē negotio edomuit. Ex talibus uictorijs cum semper aliquid nouarum uirium ad pristinum robur accederet, & ideo potentior ipse ad populum proximum ijs quos subiugarat perueniret, annis admodum paucis Asiaticos, Scythas, Iberiam, Albaniam, Persas, Assyrios, Medos, in suam potestatem redegit. Postremò subacta Mesopotamia, atq; Armenia maiore superata, traiecto etiā Euphrate amne, anno à CHRISTO nato circiter millesimo trecentesimo nonagesimo, Caroli sexti Francorū regis decimo, cū quadringentis equitū millibus & sexcentis peditum conscripta passim multitudine, in Asiam minorem terribilis irrumpit. De cuius irruptione certior factus Baiazethes, rex eius regionis, origine Turcus, ut Parthum à suo regno arceret, in tempore cū paratissimis copijs obuiam illi ad terminos usq; Armeniæ processit. Nec terrore aut auocamēto fuit, quod se hoste suo numero militum multo esse inferiorē intelligeret: sed animosiorē eum reddebat eximia in opprimendis inimicis Turcarum uirtus ac industria, multis iandudum certaminibus explorata, & innumeros à paucioribus aliquando fusos fugatosq; meminerat: atq; adeò fortunam esse bellorum deam ac dominam, quæ infirmiori frequenter potentiorē subiicit. Quare hostem nihil ueritus, cum nusquam prius sibi quiescendum esse crederet, quā in eum militem suum impulisset, breui ad Stellam montem, qui in Ciliciæ Bithyniæq; confinio est, peruenit: & ibidem ubi olim Mithridates & Pompeius signa cōtulerant, aciem suā Partho opposuit. Collocatis ex aduerso Imperatoribus, Tamerlanes extemplo, ut erat acer, suos pugnam capeßere iubet. Incitat & suos Baiazethes, & hortatur ut alacriter dimicent. conclamatur utrinq; concurritur animis insensissimis. Tracto in maiorem partem diei prælio, cadentibus assidue ex utrisq; quā plurimis, & cæsis penē infinitis, ea nihilominus sæuitia ac constantia pugnabatur, ut neutro principum cedente alteri, quod inclinaret uictoria, iudicatu foret difficile. Ad extremum Turci resistendi lassitudine deficientes, & cæde plurimū diminuti, cum duos Parthorum impetus sustinere amplius nō possent, nouis continuo Parthis in fessorum locum ex abundantissimo adhuc numero succedentibus, nec haberent ipsi unde simile efficerent, dabant operam primò, ut minori uitæ periculo seruatis ordinibus pugnae se subtraherent. Sed Tamerlanes deprehensa tergiversatione, euestigiò turmas emittit, eo furore ac uiolentia subsequentes, ut rupti ac dissipati ducentis penē millibus cæsis, concessa hostibus uictoria, Turci fugam caperent. At Baiazethes munia nunc strenui Imperatoris, nunc generosi militis obeundo, ut qui nihil nō aduersante fortuna tentandum putaret, & iam mortem ut suam ulcisceretur, non uictoriam quereret, laboraret: cædendo sternendoq; omnia, equo ad ultimum præcipitatus,

Tamerlanes ducta
ta millia Turcarum
in uno prælio
interferit, Baiazethem
ipso Imperatore

tatus capitur, & uiuus ad Tamerlanē pertrahitur. Qui quidem statim captiuū suū uincula principem conijci imperat: catenatū demum, dilapsus in Asiam, ijs quibus dudum imperabat deuictis gentibus ludibrio exhibet. Facinus spectaculo indignū, & Tamerlane, si hominis meminisset. Sed multo indignius est quod de eo in eiusdem immanitatis cōtinuatione traditur. Enimuerō ferunt Baiazethem eo quo suprà habitū, ex mandato uictoris quoties epulabatur ipse, infra mensam quasi canem subligatū cibari consueuisse. Et in equum ascensuro, prouinum, ac ad pedes procumbentē, scamni loco fuisse. Quod feritatis exemplum, captiuus reliquū uitæ pertulit. Tamerlani porro subiugata, direptaq; ad Nilū Asia, & expugnatis Smyrna, Antiochia, Sebastia, Tripoli, Damasco, atq; alijs plerisq; ciuitatibus, confectis ad unū habitatoribus, eas populatus est, & populas solo æquauit. Inuasit deinde in Aegyptum, ac fuis sapius Sultani copijs, ipsum in fugā uersum ultra Pelusium coegit. Quo ad persequendū fugientem cum transmittere instituit: reuocatur annonæ inopia, & per solitudines arenosaq; loca pascendi innumeri exercitus difficultate. Omnibus magnæ admirationi fuit ordo eius ac militaris disciplina: quippe ea illum prudentia suis præfuisse affirmant, ut ubi ubi castra posuisset, ibi nihil nō omnis artificij generis esset reperire, haud secus quàm in oppido quouis munitissimo. Nā in castra metando designabat singulis, prout cuiusq; ars erat, certa loca, ē quibus, tanquā ē penū, capi omnia poterant. Ideoq; affluebant illic res semper, cōmodante ad id Imperatoris assidua seueritate: qui nihil perperam fieri, neminē uiolari, à nullo ali quid præter uoluntatem, ne minimū quidem olus auferri impune permittebat. Eoq; cōsilio efficiebatur, ut uniuersa uicinia nō minori in hæc castra securitate, quàm in celebres nundinas merces suas eueheret & exponeret. Eadem Tamerlanis uirtus eō temperantiæ populū illū infinitū adduxit, ut inter tot capita nulla omnino seditio nasceretur, quasi omnia in uno Imperatoris capite essent comprehensa. Quid quod tot susceptis expeditionibus, tot commissis prælijs, tanta toties fortuna uictor semper extitit? Grata in primis ea illi cōsilia fuere, quorum euenta hominū iudicio dubia, & insperatę uictorię forent. Cuius rei documentū, aspera illa Damasci obsidio præbuit. Etenim expugnata Damasco, cum præsidium urbis in propugnaculū se proximum recepisset, idq; (etsi de oppressione nihil timeret, iudicantibus singulis locū esse inexpugnabilē) fastidito tamen prælio, cū seruari alia uia posset, signū deditiōis ederet, & accipiendā continuo id genus conditionē cæteri Parthorū duces Imperatori suaderent, surdis ille auribus omnia prætermittens, in propugnaculi tantū expugnationē incumbabat. Cuius situm cum diligenter explorasset, quumq; præ nimia sublimitate murus nullis scalis superari posset, et nihilo secius id quacūq; industria expugnandum sibi constanter proponeret, molitur extemplō nouū ē regione propugnaculum obfesso multo sublimius. Et quo incussis die noctuq; frequētibus in hostem machinis, & occisione occisis ferē uniuersis, bona etiā parte muri deturbata, paucis tandē suorū impetū sustinentibus facile admittitur. Ad hæc admonitus Caphæ tum Genuensium coloniæ, sitę in Cherroneso Taurica haud procul Bosphoro Cimmerio, immensum esse aurum ac argentū, multis eius oppidanis negotiationem exercētibus, adiecto ad uim urbi inferendā animo, reputando secum periculo belli imminente auerti thesauros, infodiq; atq; omnino insidiantium uotis subtrahi facile posse: ut & muris potiretur et pecunia, nec quicquā triumphatorē præteriret, facit hanc fallaciā: Euocat ex optima sui populi parte negotiatorū numerū incredibilem, iubetq; adesse illos omni pellium preciosissimarum genere onustos. Præcipit deinde ut Caphā mercem istiusmodi alioqui raram & ideo maximē uendibilē futurā importent, & ad uendendū, etiā pauco,

Baiazeths captiuus
misericordia

uu ad allicien-

ad alliciendos incolas, & facilitatē permutandæ mercis, pecuniâq; ab illis comparandæ exponant. Dictum ac factū est singulari utrinq; prudentia. Commercio uigilanter habito, & permutatione mercium exinanitis plurimum auro atq; argento Caphæ habitatoribus, omnia ea pecunia opulentior bellū urbi denūciat, & muro simul castra admouet. Qui undequaq; hostibus cinctus, & crebra machinarū infestatione passim excussus ac labans, Tamerlani oppidanos unū cum pellibus & thesaurorum reliquijs nō difficulter prodidit. Mos eius quo in obsidionibus semper usus est, peperit admirationem posteritati, nimirum quocumq; hostis aduenerat, mox sibi locum dedi postulabat, & eo ipso die candidis in tentorijs hospitabatur. Quod si eodem die gens obsessa deditionem faceret, seruabatur incolumis, intactis inuiolatisq; & hominibus & fortunis. Secunda lux continuò candida tentoria in rubra mutauerat: quod aut deditione, aut grauis afflictionis signo, si afflictī se dederent, singuli patresfamilias supplicio mortis affecti, hesternæ contumaciæ poenas luebant. Tertia mutatio in nigra erat: à qua si uictoria potiretur, trucidatis ætatis cuiuscunq; ac sexus habitatoribus, & fortunis quibuslibet direptis aut dissipatis, subiecto præterea ædificijs igni, locum funditus excidebat. Huic obsidendi formulæ exemplum non defuit. Nam accidit inter hæc discrimina, ut & uiris & muris, & omni belli apparatu insigne oppidū à Tamerlane iam biduo oppugnattū, deditionē nihilominus, confidentia uiriū internarū, in diem sequentē differret. Cuius oppidanitū de muris tantundem procidisse cernerēt, quantū irrupenti hosti sufficeret, & copias hostiles in procinctu adesse, ut introirēt: ea tam aduersa fortuna stupefacti, & perpetrati in non dedendo criminis satis superq; memores, rati tamē Parthum haud adeò ab humanitate esse alienū, quin aliquid de homine reliqui sibi fecisset, ad impetrandā eius misericordiā cōuertuntur. Itaq; precibus & lacrymis & humilitate, furias superbiamq; uictoris mitigatū iri cōfidentes, ingentē foeminarū ac puerorū multitudinē albo indutā, manibus oliuarū ramos, oblata publicæ fidel sponcione, prætendentē, & ueniā fletu supplici exposcentem obuiam mittunt. Vixdum oppido exeuntes prospexerat, cū turmas ferro inuenientes agi, & eos in discriminatim oppressos cōcūctare, interfecare ac interficere iubet. Oppidū deinde post obuiorū confectionem depopulatus exussit: tam fœda & implacabiliterat iracūdiā. Haud abs re igitur apud Ligurem negotiatore amicū, qui in cōmuni colloquio feram eius in uictis multādis crudelitātē temere magis ac familiariter, quā prudenter accusabat, obuensis in eum flammātibus turbatisq; oculis, in hæc uerba prorupit, Si me hominem esse arbitrare, falleris: equidē ira dei sum, & ruina ac perniciēs hominū. Qui uiuū aliquādo obseruauit equales, eū motu corporis & moribus Hannibali Carthaginensi, ut à maioribus descriptus est, simillimū fecere. Oderat in primis latrocinia, & ea in singulis seuerissimē uindicabat: ob id fortē, ut ipsi qui in piraticam publicā incumberebat, nemine alio, supplicij metu, latrocinante, orbis ex animo spoliandi facultas esset. Ad postremū, cū in sola tyrannidis occupatione summā foelicitatē iam olim collocasset, omnē à bellis celsationē sibi uitio dabat, tempore suo se functū egregiē iudicans, quoties nouis aliquē molestijs interturbarat. Subiugatis ea uia multis regibus, pluribus uictis satrapis, plurimis regionibus labefactatis, afflictis ad ingenerationē ciuitatibus innumeris, manubiarū in immensum diues, domū unā cum exercitu prædis & rapinis grauissimo regreditur. Condidit deinde apud suos Mercantē urbem, in quam familias, quas ē de uictis passim nationibus captas, simul cum rebus uniuerfis eò relegarat, ad habitandum deduxit. Quarum etiā genere differrent, cōcordia, labore, atq; industria effectus antea locus adeò germinauit, ut breui postea latissimē fruticesceret ac floreret: & Orienti deinceps clarissima

clarissima opibus Mercantes plurimū lucis adderet. Vita deniq; functus, parti imperij hæredes reliquit duos masculos: qui mutua dominandi æmulatione in discordiā lapsi, profanis odijs atq; armis internecinis nomen Parthicum, quod mortuum olim Tamerlanes pater in uitam reuocarat, labascere denuò ac mori permiserunt.

DE EXPVGNATA A MAHVMMEDE
CONSTANTINOPOLI.

10 **M**Ahummedes singulari uir fuit ingenio ac consilio. Huic post adeptum patris Amorathis imperiū, cum partē à maioribus facultates non sufficerent, & nouis idcirco rebus studeret, ea uia (excitata sui nobili existimatione) parentū suorū exempla non adæquaturum se modò confidens, sed etiam longē superaturū, animū cōtinuò ad occupandā Constantinopolim adiunxit. Eius consilij hæ præsertim causæ fuerunt: Inscripturū se temerē atq; iniuriā Græciæ Imperatorē perspicuē uidebat, *Causa obsidionis* ipsa Constantinopoli imperij sede in ipsius nondum potestate constituta. Intellegebat præterea, ingentem sibi nominis gloriam apud omnes nationes conciliatum iri: magnū etiā timorem sui collectū atq; expectationē, si uixdum pubertate egressus, urbem tantæ famæ ac potentię expugnasset, suæq; ditioni adiecisset. Et eò certē id magis conabatur, quòd in eiusmodi expugnationem, maiores
20 suos diligentem sæpius operā nauasse audierat, re tamen infecta singulos illinc ridiculos discessisse. Inita itaq; subductaq; id genus ratione, et cōmunicato cum perpaucis consilio: atq; adeò excogitata falsa occasione quare id faceret, multā fabrorum manum incredibili celeritate conuocat, ac in fauces Bospori Thracij haud procul Constantinopoli, in subitum nouæ arcis ædificium educit. Cui quidem operi sine maturē imposito, ualidū quoq; præsidium, & tormenta, et annonam, & res deniq; ad custodiam eius necessarias diligenter adhibuit. Tum sine ulla belli indictione, religione initi à maioribus fœderis pro nihilo habita, uiolato pariter datæ in stabili pacē fidei sacramento, ut qui omnia sibi præ suo com-
30 modo post esse duceret, ad Constantinopolim citius opinione cū infestissimis copijs accessit. Et subito populata miserē calamitoseq; uexata omni uicinia, terra nō longē à muro caltrametatur, mari uerò uiolenta oppugnatione urbem la-
4 cessere incipit. Subolfecerat pridem Græcus Imperator, & cæteri etiam Græcię principes, isti Mahūmedis apparatus quorsum tenderent: & magno ideo metu commoti, quòd sese impotētiore scirent qui tanto impetui resisterent, maturē legatos in Europam dimiserant, qui Romanorū Pontifici atq; Imperatori, reliquis similiter Christianismi regibus ac principibus uiris, Græciæ calamitatem unā cum comuni Christianorū periculo exponerēt, & opportunū, si possent, auxiliū impetrarent. Mahūmedes euocata hoc medio tempore ex omni suo imperio multitudinē hominum incredibili, & cōmeatu muralibusq; tormentis in
5 immensum comparatis, mari terraq; hostes circunsepserat: atq; oppositis muro machinis, scelicem conatuū suorū euentū expectabat. Atq; ut in ciues improuisus irrumperet, frequēteis cuniculos, & nō paucos subterraneos secessus in moenia curauerat effodiendos. Vt uerò miles haud difficulter hosti se sisteret, & nihilominus in loco editiore dum confligeret moraretur, hincq; facilius cum sors postularet, summū murum scalis admotis superaret: ē cōtinente, fossa ualde profunda, & eminenti uallo urbem cinxerat. Qua autē murus Param uersus, mari aluitur, pontem passuū circiter duorū millium singulari artificio fecerat, & ple-
6 rasq; huic turres superimposuerat, ē quibus copiæ huiusmodi industria moenibus altiores redditæ, ciuitatem ē sublimi uexarent. Cum apparatu adeò terribili Mahūmedes pluriū dierū spacio, erepta ciuib; omni quiescendi facultate,
uu a urbem

Constantinopolis cap-
ta et diruta. 1452.

urbem continenter affligebat. At oppidani coniurati citius extrema quæq; pas-
suros, quam in impij hostis manus deueniant, animosè, alacriter & obstinatè
pugnando quoduis periculū subibant. Sed tandem Mahummedes, cum de mu-
ro substratum tantū crederet, quantū ad introducendū militem & ciueis expu-
gnandos sufficere arbitrabatur: & iamiam triumphum ante uictoriam caneret;
per præcones denunciatur expugnationem in crastinum, qui fuit Calendarū Maij
dies sextus, Anni à CHRISTO nato millesimi quadringentesimi quinquage-
simi secundi, Caroli Francorū regis septimi, tricesimi tertij. Et ideo præsto esse
singulos iubet, & urbem tanquam intra triduum in manus uenturam, omnibus
in direptionē promittit. Eo propinquū conflictus præconio exhilaratus est ex-
ercitus: quisq; pro se ea quæ ad strenuè præliandum opus erant conquirebat.
Nec de tanto numero fuit qui eo die cibū caperet (homines adeò explent quæ
sibi iucunda sunt) sed præparandis omnes rebus pugnæ necessarijs uigilanter
incumbebant. Deinde uerò post occasum solis ut primū stellæ elucere incipi-
unt, cōuersi ad epulas & pocula singuli, diuersa inter se cōiuiua celebrare, alius
poculis aliū inuitare, & consanguinei conuenire ac coepulari. Tum cœna id ge-
nus in multam noctem producta, quietem fessis corporibus impartituri, abitio-
nem parant. In ea complecti sese ac deosculari, et multis interim sermonibus aliq;
ab alijs quasi nunquam posterius collocuturi discedere. Ediuerso, cognita Ma-
hūmedis acerba sanctione, atq; hostili prospecto apparatu, sacerdotes & quot-
quot intus erant sacrifici, elatis ex adyto uirorū sanctorū reliquijs, CHRISTI
quoq; Opt. Max. in crucem acti, necnō Mariæ uirginis sacrosanctæ productis
signis, euocato adhuc omni populo, uiris, foeminis, maioribus natu ac minori-
bus, certatim supplicationes facere, urbē collustrare, ædem quamlibet oratum
adire, flere suppliciter, diuinum implorare auxilium, laude, pijs cantionibus, la-
crymis, uoluntaria multa, cibi præsentis abstinentia misericordiam sui prouoca-
re. Deniq; cum ad uespera sceret, cœna mediocriter refectioni, in assignatum sibi
quisq; locum defendendū cōcesserunt. Muri densitas eximia erat, nec quarūuis
urbium muris eiusdē cedebat altitudo. De ea tamen aliquid falsim uetustas cor-
roserat, & pinna Græcorum negligentia propugnaculaq; uariè subruta erant.
Verū spes erat magnæ defensionis in pomœrio, quod quidē cum uarijs ubiq;
aggeribus, & murali munitione satis ad pugnandū potens apparebat. In eo pa-
riter ut in muro ad uigilabat frequens miles, ut hostem, quoties irruptionē mo-
liretur, ualidè intrepideq; coerceret. Est Cōstantinopolis figura propè triangu-
lari. Eius partes duæ, quæ mari alluuntur, mœnibus cinctæ sunt classi aduersariæ
sustinendæ. Quod superest, cōtinentem uersus, ultra murum & pomœriū fossa
circundatum est profunda admodum ac patenti. Tertia noctis uigilia, Barbari
manifestæ prædæ auiditate urbi antelucanò oppositi, dato signo oppugna-
tionem aggrediuntur. Quod ubi oppidani animaduertunt, alacriter obistere, saxa
sagittasq; supernè iaculari, hostem insultantē totis uiribus propellere ac submo-
uere. Tenebræ in causa fuerunt quare utriq; unde impeterentur ignari, nigra-
uissimè uulnerarentur: illi magno suo detrimento è suis pluteis ad oppugnandū
egressi, confertim occumberent. Cum paulo post diluxisset, Mahūmedes
eō cū suis omnibus copijs accessit. Tum conuocatis ad sese legatis præfectisq;
militaribus, præcipit ut uno eodēq; tempore, ne Græcis mutuq; se auxilio iua-
re liceret, in Param ac Constantinopolim periculum belli intendant. Præscribit
demū certam cuilibet muri portione, quò singulis in præscripti sibi spacij expu-
gnationē intentis, omniū uirtus, industriaq; militaris qualis esset appareret: &
æmulatione gloriæ ad ineundum prælium nemo nō incitaretur. similis fuit na-
ualis pugnæ descriptio. Ac cum imperasset unumquēq; eadē hora in assignato
sibi

sibi loco consistere, prouehendas ad murum ligneas arces curat: ē quibus milites cum hostibus, operis sublimitate æquales facti, facilius atq; asperius contenderent. Tum signo cupientibus dato, studet primū superstitēs mœnium pinas & speculas omneis murali machinatione prostertere. eo nempe consilio, præreptam esse uolebat inimicis prospiciendi, quid foris ageretur, facultatem. Deinde lituis, cornibus, ac tubis toto exercitu crepantibus, suis animum facit, ac prælium instaurat. Turci facta testudine, quę in suum corticem abdita sibi ad quamlibet ferendam iniuriam affabrē uidetur munita, scutis clypeisq; suppositi, scalis muro inhaerentibus, magna uī atq; audacia in summū murum conscendere. Græci ex opposito certatim saxa in conscendentes deturbare, ignem cum sulphure obtrudere, sordes affatim profundere, flammantes lanceas offerre, tela omnis generis obijcere, longurijs scalas subuertere, subeuntes præcipitare. Ad extremum, continuata ē sublimi huiuscemodi propugnatione, nemine ciuium frustra laborante, Turcis cumulatē decidentibus, uulneratis, mortuis, labefactatis dissipatisq; omnium clypeis, cum Mahūmede longē aliter quā sperat agebatur. Et iam pleriq; oppugnantium posito inuadendi hostis ardore pedem retrahebant. Eō Mahūmedes fractos suos cum animaduerneret, ocyus accurrit, & nominatim modō hunc, modō illum, strenuos potissimū ac pugnaces compellando, ad prælium instaurandum hortatur. Postremō efficit nobilis Imperator, ut persuasi nonnulli eius minis, alij precibus ac pollicitis, omnes resumpto animo oppugnationem redintegrarent, multo acerbiorē, quā dudum, sæuitia. Ad muri itaq; superandum fastigium intenti, partim in mutua comitum dossuariorū terga insilire, & ex hastis muro affixis pendere: partim scutis operiti, scalis uiam corripere: & apprehensis una manu armis hostilibus, alterā summis mœnibus applicare, ac in culmen eorum ad hostem peruadere conari. Ac quanquā à fortissimis ciuibz innumeris saxis, igne, pice feruefacta, atq; hastis propulsi, in terram præcipites agerentur, in eorum tamen locum noui cōtinuō succedebant. Ea de causa Mahūmedes suis perpetua nouorum subrogatione recreatis, & cōtinuato ea disciplina impetu, ne tantillum quidem respirandi spacium hostibus permittebat, adeo ut numero pugnantium destitutos, uniuersis uiribus breuī exhauriri, ac languore paulo post cōfectos, ad interuersionem cadi oporteret. Sed quod Græcos in primis deterruit, atq; ita perturbauit, ut omnē uincendi animum expauescēti omitterent, hoc fuit: Ianus quidam Iustinianus ē Liguria, homo apud suos nobilitate, gratia & fortunis potens, Cōstantinopoli fortē tum fuit, cum obsideretur. Hic suam sortem non meliore loco esse quā reliquorum qui obsidebantur arbitratus, sibiq; non minus ex usu esse quā ceteris, si ciuitas integra conseruaretur, in defensionē eius unā cum reliquis arma sumpsit. In quibus ea fortitudine se gessit atq; prudentia, ut ipsi seruatē hucusq; urbis, communisq; salutis gloriam linguli faciliē deferrent. Accidit ut inter pugnandum cum irrupenti hosti fronte aduersa obsisteret, telo suorum in foeliciter in hostem misso, grauiter incautus uulneretur. Cruoris extemplo ē dorsi uulnere manantis abundantia intuitus, nolens, ut demum prædicabat, commilitonibus perturbationi interpellationiq; esse, si quempiam eorum accersitum medicum dimitteret, clanculum se prælio subduxit. Cuius discessu renunciato, Cōstantinus Imperator in eius absentia periculū urbis collocans, & salutē in præsentia, relictis in ardentissimo conflictu sine duce statarijs militibus, absentem ipsemet reuocatum concessit. Ad quem cum peruenisset, orare atq; obsecrare, ne prælium intermitteret, instare ut redeat, ut hoc se Imperatorem exorare sinat efflagitare. Verū ille, cum nullis precibus flecteretur quin iter suum insisteret, eadem tamen conditione portis excessit, ut ubi primū medicatione

Iustinianus quādiu
vixit Constantinopoli
munita custodiuit

refectus foret, in stationes propere reuenteretur. Obseratae tum erant fores, quibus pomœrio egressuris uia patebat: quod ea praesertim ratione cautum fuerat, ut praerepta certantibus abeundi facultate, id unum sibi proponerent, ibi aut uincendum esse fortiter, aut uiriliter moriendum: eaque de causa audacius alacriusque decertarent. Exitus ut lano patuit, ipsi simul qui hostem à muro coercerant, animi cecidere. Videre erat alios sensim loco cedere ac dilabi, alios pugnae segnius intendere, singulos debilitatione atque abiectione animi collanguere, omnes sibi desperantes auersos in fugam praesentem incubere. Ea re cognita praefecti Turcarum confirmatis animis, iterata cohortatione suos quisque denuo longe maiori quam ante audacia in murum incitant. Hi officii memores, & ducum suorum beneuolentiam aucupati, certatim in expugnationem praeuunt. Pars ruinis prosectoris quoque moenium, quas dura machinatio patrarat, innitentes, summum murum inuolare: pars scalis se promouentes fastigio insistere, in pomœrium desillire, hostes inde abigere incipiunt. Irrumpentibus eum in modum Turcis, Graeci magna trepidatione in fugam uersi: quae Iustinianus exiuerat, eò omnes, salutis suae causa erupturi, confugiunt. Sed Imperator Constantinus ut suos fugere intueretur, sui officii ac dignitatis oblitus, nec eius quod tantum principem decebat satis memor, esse scilicet imperatorium suis suis pulchram uulneribus mortem oppetere: terga quoque ipse dat, & praecipue recta in portam post suos fertur. Ob cuius angustiam, cum ipsa confertim effugientium multitudine offensus, atque indiscriminatim abeuntium impetu succussus humi prostratus, ~~inter~~ ferrime proculcatus interijt. At in tanto propugnatorum numero qui nuper afflictæ urbi praesidio erant, duo solum reperti sunt, qui salute religioni ac fama postposita, uiriliter ad extremum pugnando, strenuorum hostium gladiis configi atque internecari quam fugere maluerunt. Eorum unus, Graecus erat Theophilus Palaeologus: alter Ianus quidam natione Dalmata, seruis conditione. Qui quidem è conflictu fugisse uiro cuilibet quantæ sit turpitudine ac dehonestamento secum reputantes, inimicam irruptionem soli tantisper sustinuerunt: dum turba innumera circumuenti, non tam uicti quam uincendo fatigati, caesis sua manu permultis, ipsi denique promiscue in stragem hostilem neruis deficientibus prolabentes expirarunt. Iustinianus uero percepta hostium uictoria Peram continuo diffugit: mox illinc haud satis confirmatus, Chium insulam Ioniam adnauigat: ubi aut ui uulneris, aut dolore confectus, quod importune praelio excessisset, paucis diebus comparata primum nominis gloria incredibili orbatu, animam egit. uno certe foelix futurus, si in armis egregius propugnator ad muros Constantinopolitanos mori potuisset. In Turcarum concursu in patentem portam atque introitu, profligati dissipatique sunt ex Graecis ac Latinis deuoti circiter octingenti. Superato interea muro, armati non pauci eos ciues qui prohibendæ irruptionis causa portam insistebant, saxis ac sagittis è loco superiore impetitos propellunt. Ea uia Turcae in urbem hostilem admissi, & de loco hominum opumque plenissimo triumphantes, trucidatis immaniter quoscunque in armis repperunt, ad direptionem conuertuntur. immensus erat eorum numerus. Singuli praeda in primis, ac stupris libidinosè crudeliterque inferendis immorantes, nulli prorsus (ut natura ferè inhumanius sunt) neque ætati neque sexui parcere. Stupra cadibus, caedes stupris commiscere: imbelles ac decrepitos series in seruitutem adigere. Adultos masculos aequè ac foeminas genere obscuriores magno ludibrio in uincula conficere: uinctos ad pecorum similitudinem praese cogere. Quod si in uirginem, aut quamlibet aliam forma egregia foeminam, seu iucundum aspectu masculum incidissent, multis ad eos potiundos concurrentibus, grauis interim pugna oriebatur. Similis erat ratio praeda splendidioris sacrae

Imperator Constantinus
fugam cepit cum
suis: quorum impetu
Iustinianus Gumi obijt

Duo solum interfici
cuerunt quam fugere

ris sacrae pariter ac profanae: ad quam praecoccupandam tam conferti prouebant, ut eius nomine orta sociali dissensione, non pauci mutuis illatis uulneribus interciderent. Cumque eiusmodi exercitus ex diuersis locis, nationibus, moribus, ac linguis conflatus Constantinopoli triduum in populi uexatione, fortunarumque omnium expilatione consumpsisset, nullum tam insigne piaculum fuit, quod non a quoquam magna licentia patreretur. Nec tum magnifico Iustiniani Imperatoris operi ita cauere potuit, ut non ornamentis, quae ibi & aurea erant & argentea supra numerum, quolibet etiam alio splendore penitus spoliaretur: & omni deinde spurcitia inquinatum, ex augustissimo Sophiae templo nequissimum muliercularum lupanar, ex aede sanctissima uilissimum equorum stabulum redderetur. Neque adeo fanis ceteris adytisque minor uis allata. nam raptex his uirorum sanctorum reliquiae, detracta quantumuis humili theca uel emblemate, in populares uias, in colluuiem, in foedissimas cloacas abiectae, non hominibus modo impijs, sed & mutis animalibus, & canibus & porcis dabantur conculcaendae. Et CHRISTI Opt. Max. Seruatoris, aut sancti signa cuiuspiam, uel caeno publico immersa, uel securi alio uel id genus instrumento discissa fordebant. Ergastulis demum in equuleum deditis, ad araria cum publica tum priuata, quae metus hostium in terram defoderat, ab inuitis ediscenda, dictu incredibile est, quantam uim auri atque argenti & suppellectilis artificio mirae eruerint. Quae opes utinam in munitiones defensionis urbis necessarias collatae fuissent, dominis fortasse ac patriae salutem attulissent. Sed tum in confesso fuit commune auaris hominibus malum: qui suo cum opus est, uti nesciunt: sed immensis diuitiarum cumulis inhaerentes, inopia miseri distorquentur ac pereunt. Ceterum cum in tertium diem continuaretur direptio, nihil penitus urbi pridem foelicissima atque opulentissima reliqui fuit, praeter indignam ciuium captiuorum seruitutem. Ad quam uitae supplicio deponendam, cum uincti in hostilia castra pertracti fuissent, Mahummedes conditio primam Basis ac praefectis suis ex more lauto conuiuium, singulis cibo ac uino ingurgitatis, quasi qui animum quoque eorum expleturus esset in effundendo Christianorum hominum sanguine, captiuos ad se duci imperat, & caedi, ex mandato, ac membratim dissecari praesens intuetur. Ex ciuibus cum Rirelucas quidam, qui domi inter suos primas semper apud Constantinum tenuerat, coram ad cruentam caedem stare, iugulato in eius conspectu ex filiis eius natu maiore, uenustiore altero Mahummedi ad libidinem reseruato, laqueo ipse extinguendus permittitur. Pari crudelitate cum peregrinis agi coeptum est: quibus aut mori proximum fuit, aut quam citissime multa pecunia uitam redimere. Minimò seruatus est Isidorus Ruentenus Cardinalis, qui Constantinopolim multo ante obsidionem a Romano Pontifice Nicolao quinto legatus missus, in expugnatione urbis sumpto habitu uilissimo, cum in militis stipendiarii manu deuenisset, Turca sortis captiui nescius, hominem numeratis Aspris non multis, qui numus Turcis familiaris est, liberum facit. Postremo expugnata Constantinopoli, praesidium Paræ, quod ex Liguribus erat, armis continuo depositis, legatos ad Mahummedem mittit, qui et locum ultro offerat, & deditionem ueniamque exorent. Pollicetur id quidem praesentibus: sed non ita multo post cum omnibus copijs in Param hostiliter irrumpit, & statim publica fide uiolata, populari, uexare, uastare, pueros uendere, matronas abducere, senes uincire, iuuenes interficere, nulli omnino neque aetati neque sexui parcere, fana, palatia, domos, muros, omnia solo aequare aggreditur. Pacata cum in modum Graecia, bonam exercitus partem in certum temporis spacium exautorat ipse cum ijs quos ad custodiam suam praesidium urbis retinuerat: Constantinopolim in nouam imperij sedem triumphator pacatissimus recedit.

Augustissimu .s.
Sophia templu
Profanatum ac
spoliatum.

Sanguis Christiano-
rum effusus.

Ruentenus Cardina-
lis nimio seruatus

Para hostiliter
uastata.

dione, expugnatione, ac direptione.

Oleimanus Turca cum graviter & iniquo animo ferret Castellum nouum, quod oppidū Dalmatiae est, sibi nuper à Carolo Austrio Romanorum Imperatore ereptum fuisse, secumq; cogitaret quanti sua interesset id genus hostem in suum imperium pedem intrulisse, atque altius figere conari: quanto porro usui honoriq; foret, si eiecto ē suis finibus hoste, locum ipse recepisset: id unum in primis instituerat, omneis sumptus, vires, industriā, in eiusmodi expeditionē collocare. Quamobrem cum iam amplius eum animi cruciatum ferre non posset, cōuocatis ad sese suis Viris, id illis negotium cōmunicat. Quibus cum explicasset dolorem, quem cōceperat ualde magnum ex illata sibi iniuria tum, cum Austrius eum locū occupasset, docuissetq; quantū rerum suarū detrimentū periculumq; sustineret amisso Castellonouo, cum in eius fundamenta prima tantum pecuniarū impendisset, in spem statuendi illic firmissimi propugnaculi ad prohibendos quorumlibet impetus, & diuturnum imperium longa pace retinendum: quem tamen locū, se de sua spe deiecto, Carolus hostis possideret, & eum quotidie ualido collocato præsidiō, aduersum se refrumentaria generisq; omnis cōmearu muniret: illi tandem eius partim uoluntate, partim rationibus adducti, maturē habendos esse delectus, & manus terra mariq; exercitissimas eō conducendas esse censuerunt. Fuit in his praefectus eius maris quod obnoxiiū Solei mano est, Aeneobarbus. Eum ipse collaudatis omnium sententijs, qui classem copiasq; deduceret, legatum constituit. qui quidem pro suo in Soleimanum officio rebus ad profectiōem necessarijs qua potuit diligētia comparatis, nactus idoneam ad nauigandū tempestatē, soluit. Ceterum secundis uentis in actū prouectus adeo maturat, ut breui admodū intermisso tempore, agmen eius primum, quod nauium erat circiter septem & uiginti, quibus Cifutem hominē re nauali clarissimum praefecerat, ad tertium Idus Quintileis Anni à CHRISTO nato millesimi quingentesimi tricesimi noni Castellonouo propinquaret. Iactantia choris dum Aeneobarbū minoribus itineribus subsequente opperiuntur, postmodum stridie eius diei magna Turcarum multitudo, nihil suspicata periculi, scaphis aquandi causa continentē petijt, & inermis ad fontē, qui ab oppido mille passus aberat, constitit. Ea re per exploratores cognita, quodq; Turcae ad fontem securius sese indiligētiusq; haberent, oppidani iam ante futurae oppugnationis admoniti, totis copijs oppido erumpunt, hostesq; ex improviso tanta ferocitate adoriantur, ut ceteris in fugam datis, circiter quadringentos conciderent. Fuit hac iniuria durae oppugnationis initium. Quandoquidē nuncio ad Aeneobarbum celocibus allato, tam noua repente animū eius perturbatio, uindictaeq; cupiditas inuasit, ut eodē ipse quadriduo quo Cifutes eam cladē acceperat, cū centum & nonaginta nauium classe perueniret, & postero die ad obsidionem toto agmine prouolaret. Cuius aduentu oppidani cōclamare intus omnes, concrepare armis, alij ad portas sese opponere, alij propugnacula uallumq; cōscendere, magna multitudo moenia cōplere, ac certis custodijs aditus obtinere; omnes sic animo parati esse, ut hostem perrumpere conantē, ex superiore loco facile se oppressuros non dubitarent. Contrā Aeneobarbus ne manipularē quidem exponerebat, sed instructa tantummodo classe, obnitentibus omni ex parte tormentis praeliabatur. Illi ediuersū periculum sub murum consistendo effugere, machinas pariter in hostem alacriter torquere, neq; sibi ullum putare ab Aeneobarbo periculū impendere, si nauali solum exercitu oppidum inuaderet. Sed & se ibidem quoq; eodem ferē tempore statuerunt Ballibeches, Ollambas, & Mustaphas

Mustaphas Sangiachi, quos Byzantio discedēs Aeneobarbus, terrestribus copijs eò per Boslynam deducendis præfecerat; & singulos quindenis Ianizarorum millibus duces assignarat. Ad hunc præterea numerū mandato eius accesserunt Molarchæ & Martelotæ ad triginta quinque millia, quos suis ipse nauibus ad obsidionem deportarat. Quæ omnis aggregata multitudo cum fuisset, millium erat armatorum circiter octoginta. Castris igitur ad urbis murum positis, circumiectoq; totis mœnibus exercitu, Turcæ indignantes quòd tantæ multitudinis conspectū rari hostes ferre possent, signū prælii quotidie exposcebant. Aeneobarbus autē dandum nō putabat, quia magno detrimento, multorumq; uirorum fortium morte necesse esset constare hanc uictoriā. Sed utilius esse arbitratus uel dolo oppidū in potestatē redigere, uel necessitate aut pollicitis ad deditiōem cogere, suos rationibus consolabatur, atq; interim modū fraudis lociq; intercipiendi excogitabat. Cū uerò nihil ea uia proficeret, facialem cum his mandatis paucissimis ad Franciscū Sarmientanū Caroli Imperatoris legatū mittit: Si oppidum in ditionem eius dedat, fore ut ipse numeratis in singula capita denis aureis, oppidanos nullo uitæ fortunarumq; detrimento, oppido exire permittat: sin, quod fore nō arbitratur, oppidi expugnationē, exploratamq; suam uictoriā expectent, nulli se omnino neq; sexui neq; ætati ueniā daturum. Sarmientanus ad hæc postulata, pauca respōdit, sibi suisq; auro nihil opus esse: 20 quo si egeant, opulenti ac liberalis esse Imperatoris stipendiarios, qui omnem euestigio nummorum penuriā sua munificentia subleuet. Fide porrò obstrictum se esse, nemini unquam eius loci præsidijq; deditiōem facturū, nisi Carolo Imperatori, qui illo, iure belli, potitur. Qui quidem si oppidū Soleimano una manu dedendum mandet, se quoq; ambabus idipsum protinus dediturū. omnem alioqui uim iniuriæq; pro defensione eius fortissimè laturum. Audacius ideo respondit, quòd secum fortunam belli quamlibet tentaturos sciebat Lazarum Albanum, eum qui expedito equestratui præerat, Ioannem Boschaynum, Machinum Monghianum, Roscium, Sanzam Frianum, Oliuerium, Burgundionem, Mandozam, Lodoicum Sandalium, Arianum, & Mascheffam, Germanos atq; Hispanos homines strenuos, magnaq; uirtute: quos Carolus probatis eorum animis peritiāq; militari, singulos singulis ueteranorum militum cohortibus præfecerat. Neque dubitabat quin facile ipsi cum suis Hispanis ac Germanis, qui millia erant plus minus quatuor armata, hostes prohibere, & oppidum ab expugnatione uindicare possent. tantum spei ac fiduciæ in uirtute præfectorum studiisq; militum collocarat. Talibus responsis accensus Aeneobarbus, repente ipse ex naui egreditur in continentem, atq; extemplò mœnia circūire, & locum turribus ac castellis cōstituendis, in quibus tormenta collocaret. & unde expugnationem moliretur, oppidanos ue ad deditiōem compelleret, deligere cepit. Sed non alienum fuerit in presentia situm faciemq; oppidi describere. 4. Ipsum, quantum quantū est, in Catari sinus fauces incumbit. Abest ab Epidaurō, quòd uulgò Ragusium dicunt, passuum millia circiter quinque & uiginti, totidemq; penè à Cataro. Facie uerò cū oblonga sit, ipso mari in lumbos eius primū aliquatenus influente, tum deinde in sese quasi extremorū alteri cedere uelit reflexo, magna ex parte circūducitur. Quod de toto superest, ad uarios quoque uersum colles pertinet, & muro iustæ altitudinis, ac propugnaculo in extremi utriusq; fronte sito præmunitur. Aeneobarbus ijs diligenter confectis rebus, classe machinas murales octoginta deportari in aridū iubet. Quas omneis hūc in modū aduersus murū instruit: A' diua Venerāda, longè à cōtinenti passibus plus minus quingentis triginta duce obnitebātur, quarū binæ, quas Basilicas appellāt, octonis rotis fultæ obsidebāt. A' propugnaculo superiore aliz ab his uiginti urgebant

urgebant, à salinis triginta alia. Instructa id genus obsidione, ab omnibus oppi-
 di partibus oppugnationem aggreditur. Ad quam ipse proposito vexillo faeli-
 cius auspicandā ita se comparabat: de multa adhuc nocte quotidie ex navibus
 egressus in castra procedebat: & nunc munitiones adire, tunc tormentis singu-
 lis ad stare, modò in equitatu esse, modò pedestres copias inuisere, singulos ap-
 peilare ac cohortari, omnibus animū pugnandi facere, nihil quod ad fortissimi
 Imperatoris munus pertineret omittere: neque prius illinc abire, quàm prole-
 quens in conspectu suo egregiam aliquā operam nauasse uidisset. Quod San-
 giachi cum animaduerneret, haud ignari periculorū quæ ipse quotidie subibat,
 multis cum eo precibus agebant, ne postea tantā sui copiā hostibus faceret. ora-
 re ut se id muneris obire permitteret, meminissetq; iacturæ quā in eius cæde So-
 leimanus caperet: quandoquidē uno ipso sublato, nullis rationibus teneri exer-
 citus posset, quin se præceps in fugam daret. Cæterum non esse quod prodeat:
 oppidū esse expugnatum facile, defensores intus paucos, oppugnatores foris in-
 numeros, esse deniq; in manibus uictoriam. Ad quam orationem, Si, aiebat, eo
 sum fato, ut in ista mihi obsidione cadendū sit, num curæ esse debet, modò id, an
 serò contingat: gladio an tormento, humi an medio in mari intereā? Quendam
 porro nomine Iudæū castello quod ab occasu eminebat præfecerat, eximia uir-
 tutis prudentiaq; hominē, qui ne machinis quidē ignem ad mouere, aut etiā
 uilissimi cuiusq; calonis partes subire uerebatur. Dum ita ex omnibus oppidi
 paribus Turcæ instant, oppidani nihilominus forti paratoq; animo resistunt.
 Et nunc lapides ac ligna de muro in ascendentes deiciunt, nunc faces piceæ
 sulphure illitas, ardentes, in hostiū manum, qua cōfertissimos uidebant, eminus
 iaculabantur: eodemq; tempore ex multis partibus eruptiones facere, atq; mi-
 lites in aggere apparando, stabiliendis uel turribus, aut in muro superando sub-
 leuandisq; commilitonibus occupatos adoriri. Sed nimis eorum uirtuti atque
 animis aduersabatur militum numerus, qui cum pauci semper extitissent, etiā
 quotidie partim quod eiusmodi eruptionibus multi interirēt partim quod tor-
 mentorum crebris ictibus non pauci exanimarentur, rarecebant. In his difficul-
 tatibus ecce ad nonū Cal. Sextileis onerariæ naues duæ idonea tempestate de-
 latae, Castellonouo appropinquāt. Eas oppidani, quod Aquilam Romani Im-
 peratoris insigne præferrent, sibi à Carolo in subsidium missas, hominumq; intus
 aliquot esse millia, quæ in oppidum summitterentur arbitrati, crebro ad signifi-
 candam lætitiā machinarum strepitu gestire incipiunt. Verum hæ Epidauri-
 cæ naues erant, quæ Turcis commeatum, materiamq; tabulatis munitionū con-
 ficiendis necessariā deuehebant. Calendarū Sextiliū dies octauus diuo Iaco-
 bo sacer, multo crudelioris quàm antea terra mariq; oppugnationis author fuit.
 Ab eo siquidē die ad octauū Idus Sextileis machinæ murum ferire non destite-
 runt. Atq; eo quidem interuallo nouem missilium pilarum millia, & octingen-
 tas ab his expressas fuisse prædicant. Qua quidem ferocitate ac pertinacia cōmo-
 tus Sarmientanus, suorū etiā cū innumeris pugnantium adductus paucitate,
 necnō cæde multorū atq; urbis dilapidatione, cum porro sibi ac socijs nihil præ-
 ter mortem aut deditionem, quam & seram & iniquam fore intelligebat, reli-
 ctam esse intueretur, indicto extemporali concilio, singulos cohortari cepit, ac
 suadere uti primum cū Deo Opt. Max. in gratiā redeant: deinde CHRISTI
 in crucem acti prolato signo totum oppidum lustrent: præterea ut Implorato
 eius auxilio, signoq; ipsius hostibus proposito, murum confidenter tueantur.
 Huic orationi cū probè obtemperatū esse iudicassent, certatim omnes pro aris
 & focis eo die mortē appetituri, portis erumpunt, deq; improviso hostes adoriun-
 tur, ibi exiguu quidem tempore, sed tanta animorū alacritate pugnatum est, ut
 ipsi

ipsi prima eruptione pulsus perturbatisque hostibus: paulatim uero, ut quisque com-
modè sibi præscriperat, ad signa se atque ordines accommodantibus, peneque iam
redintegratis, caelis tamen illorum circiter quatuor millib. recipere sese, oppidoque
claudere potuerint. Iduù sexto, crescentibus semper Turcarum conatibus, uiribus
oppidanorum sensim cadentibus, manipulares duo salutè defectione quaesituri,
clam ad Aeneobarbū transfugiunt. Ex ijs quo in statu oppidi res essent, qui no-
uus metus, quæ omnium rerum desperatio singulos inualisset, cognoscit. Præterea
armatos intus paucissimos esse, cæteros aut superiore pugna muralibus uel pi-
lis, ut ex omnibus oppidi partibus assidue torquebatur, traiectos languere, aut
10 omnino iisdem calibus exanimatos concidisse. Castellum porrò superioris præsi-
dii initio septingentorum decem propugnatorum fuisse, de eo numero triginta solum
periculo superesse. His rebus cognitis, Aeneobarbus summo studio suorum op-
pugnationem de integro molitur. ea cepit multa iam nocte sub secundâ uigiliâ,
atque in crastinum usque ad horam diei, qui quartus erat Iduum Sextilium, quartâ tradu-
cta est. Eo ipso tempore ad murum portasque oppidi tanta utrinque pertinacia pugna
tum est, ut oppidani plurimis hostium eorum qui primi murum ascenderant circumuen-
tis, interfectis, de muro precipitatis, sed occisorum in locum nouis semper succeden-
tibus, machinarum terra marique continuo in se impetu perterriti, & iniqua numero
contentione, ac spacio pugnae defatigati, ad ultimum, cum iam recentis atque inte-
20 gros non sustinerent, irruptionem loco, moti hostibus permetterent. Quos cum toto
undique muro circumfundi uiderent, ex uallo uniuersi desiliunt, atque in forum pertur-
bati coeunt. Quo in loco animus quidam erat cuneatim consistere, ut se contraueni-
entibus acie instructa opponerent: sed dum miseri in eam rem incubunt, Turcae
eos ab omni latere circumuenire, aggredi, ferire. His illi paulatim cedendo re-
sistere, hos telis remorari, hos ut cuique ferendi potestas fiebat, referire. Postre-
mo tantam utrique alteris cladem inferre, ut nihil in ijs non cruentum diffunderet.
Sed cum Turcae omni ex parte prouolantes raras hostium reliquias oppressum
irent, Sarmientanus ueritus ne omnino fugere non liceret, denuo receptui canit,
ac deorsum in propugnaculum inferius decurrendum esse significat. Quod, cum ipse
30 una cum Lazaro & Mascheffa, & Ioan. Boschayno, paucisque superstitionibus præse-
ctis, ac manipularibus continenti impetu decurreret: pars acceptis antea uulne-
neribus segnior, pars metu nimio quod eundem esset nescia, hostilibus gladijs exci-
pitur. Ad extremum, ex omni eo numero qui oppugnationis initio fuit, circiter
quatuor milliū, solus ipse Sarmientanus cum ijs quos dixi, praefectis & oppida-
nis plus minus trecentis, propugnaculum incolumis occupauit. Victores interea
praedæ studere, quarūlibet ædium fores frangere, penetralia quaque subire, nihil
non intus euoluere: omnem hominem, siquē latentē reperissent, in seruitutē abstra-
here: sacris minus quam prophanis abstinere: nummos, stragula, signa, supelle-
ctilem, munitiones, omnia quae asportari possent diripere, cætera incendio con-
40 sumere. Sarmientanus capto direptoque oppido, cum propter machinarum rerumque
omnium penuriam, diutius eum se locum tueri non posse cerneret, & Ianizaros instare,
ac miseros ad eandem cruciatumque poscere exaudiret, desperatis rebus Aeneobar-
bo, apud quem aliquam esse misericordiam credebat, deditionem facit. Ianizari nihilo-
minus & Molarche caede suorum præterita, difficultateque expugnationis incensi,
cum ne mulieribus quidem, atque infantibus, & ætate cōfectis irrumpentes peper-
cissent, haud adhuc manibus suorum satis parentatum esse arbitrati, nisi omneis ho-
stium copias extinxissent, dedititios quoque ad libidinem suam sibi tradi oportere fre-
mebant. Verum Aeneobarbus concedendum non putat. Sed quod remigum summa
inopia laboraret, uulgus dedititiorum in triremes fame uinculisque excruciantum
dedit Sarmientanum uero legatum, & Lazarum expeditorum praefectum, cum paucis
alijs uinctos ad Soleimanum, ut suae uirtutis atque industrię specimen, amandat.

